
1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

BIJDRAGE

TOT EEN

MIDDEL- EN OUDNEDERLANDSCH

WOORDENBOEK.

BIJDRAGE

TOT EEN

MIDDEL- EN OUDNEDERLANDSCH

WOORDENBOEK.

UIT VELE GLOSSARIA EN ANDERE BRONNEN BIJEENGEZAMELD

DOOR

A. C. OUDEMANS, Sr.

Vijfde Deel.

O.—R.

LEIPZIG, T. O. WEIGEL

ARNHEM, H. W. VAN MARLE. 1874.

BRUSSEL, C. MUQUARDT

NASCHRIFT.

In Deel I, bl. 634, is eene onjuistheid begaan. In den elfden regel v. o. staat **Beswelen,** dit moet zijn: **Beswelten.**

Deel II, bl. 331 wordt **Futselboeck** verklaard door »*uitvlucht, omweg, ijdel voorwendsel*", met bijvoeging eener plaats uit CATS.

Dr. VAN HELTEN, die dezelfde plaats aanhaalt in *De Taal- en Letterbode*, D. IV, bl. 215, keurt die verklaring af en meent dat de uitdrukking *futselboek* aldaar beteekent: *beuzelarij*, *onnut werk*, *futselarij*.

Hierbij moet ik Dr. VAN HELTEN doen opmerken, dat de verklaring, door mij opgenomen, oorspronkelijk niet van mij is, maar van een ook door hem zeker bevoegd geacht Taalgeleerde, met name Prof. DE VRIES; zie diens uitgave van CATS' Werken, D. III, bl. 264; D. IV, bl. 85 en elders. Dr. VAN HELTEN verklaart zelf *het futselboek zoeken* door »voorwendsels, uitvluchten zoeken"; waarom zal nu *het futselboek gaan halen uitten hoek* bij CATS iets anders beteekenen? De verklaring *uitvluchten* of *voorwendsels zoeken* past ook daar volkomen.

O.

De Nieuwsbladen hebben, bij het bericht van het overlijden des Heeren OUDEMANS, er op gewezen dat het Woordenboek door zijn dood onvoltooid bleef.

Na hetgeen door mij in het Prospectus dezer uitgave gezegd werd, mag het overbodig heeten te herhalen, dat de tekst der Bijdrage door den Schrijver zelven geheel voltooid was. Ter geruststelling kan ik verder nog mededeelen, dat Dr. A. DE JAGER, op uitdrukkelijk verlangen van den Schrijver, zich welwillend bereid heeft verklaard zijn oog te laten gaan over het nog te leveren gedeelte.

De Uitgever.

O.

Ob ander of **obander side.** *Wederkeerig, aan den anderen kant.*

Die riddre voer wech ende die ioncfrouwe
Met hem, die dreef groten rouwe,
Ende Dodineel o b a n d e r s i d e
Voer oec wech ten selven tide.

Lanc. II, vs. 1221.

Van Lanceloets comste was hi doe
Blide, ende o b a n d e r s i d e also
Was hi sire wonden drove.

Ibid. vs. 1470.

Zie nog ibid. vss. 2677, 3230, en 5679.

Obbollig, Bijv.nw., elders **obollig, oubollich, hobbolligh.** 1) *Dwaas, ongerijmd, uitzinnig, wonderzinnig.* MEYER, Wdb. op HOOFT. De geestelijkheidt zelf deed niet alleen een' o b b o l l i g e n ommegang in wapen, maar stondt zo wel op schildwacht als op stoel, en hare beurten yverlijk uit. HOOFT, Hendr. de Gr. f°. 92. Bocchoris, der Raadsheeren een, dees o b o l l i g e voorval verstaan hebbende, enz. DE BRUNE, Wetsteen 4°. ed. 1665, bl. 22. Somen dan alsulcke loghenkens stofferen mach, om het volck tot devocie te verwecken, vele meer machmen wat vremdts ende o u b o l l i c h s van de ketters vertellen, enz. MARNIX, Biënkorf, 1569, f°. 289.

De h o l b o l l i g e Poëten roepen om de Musen,
Datse haer verstandt souden komen verkloecken.

Roemer Visscher, Brabb. 1669, bl. 9.

2) *Wanluidend.* MEYER.

3) *Dom, onhebbelijk.*

Ghy speelt den Gochelaer, o u b o l l i g h in manieren,
En bootst zoo wreet, zoo vuyl en slecht nae alle dieren.

VONDEL door v. L. I, 608, vs. 13.

4) *Zinneloos, onbescheiden.* Toen een geweldige storm de steenen galerij der Hofstede des Heeren VAN KABAU had omvergerukt, riep hij:

O u b o l l i g e Kabouter,
Wat spoocktghe? hou uw rust, of streef mijn' hof voorby.

Ibid. X, bl. 489, vs. 5.

5) *Ongeschikt*, *wrak*. VONDEL, door V. L. D. I, Nalezing bl. 58.

6) *Krank*. Volgens J. A. ALBERDINGK THIJM.

Hoepstokken, Klijf-blokken, o u b o l l i g e Pompen.
Nederl. Gedichten, 1852. II, 274.

Zie verder op OUBOLLIGH.

Obedieren. *Gehoorzamen*. Fr. »*obedier*.” O ghi kinderen o b e d i e r t ende weest onderdaen uwen ouders. Pass. Wijnt. 1480, bl. ccxxxvij, a.

Oblaet. *Oblie*. KIL.

Obly. Verkorting van *Oblieverkooper*. Wdb. op BREDERO.

Ode. *Land*, *streek*, nog op te merken in »j e g h e n o d e.” Zie HUYDECOPER op MELIS STOKE, D. III, 435.

Ode. 1) *Gemakkelijk*, *lichtelijk*. MEYER.

Ghi moghet dat ghemaken o d e.
MELIS STOKE, B. IV, vs. 1492.

Dus machmense verwinnen o d e.
MAERL. op dezelfde bl. aangehaald.

Zie nog Belg. Mus. X, 83, vs. 237; Lanc. II, vs. 25555 en 34283.

2) *Gaarne*, van daar n o o d e voor *ongaarne*. Zie o. a. WEILAND op »n o o d e.”

Odevare. *Ooievaar*.

God gehoorde die pude
Tenen tide van den jare,
Ende sende hem den coninc O d e v a r e,
Die se verbeet ende verslant.
Rein. door WILLEMS, vs. 2816.

Oeber. *Ooievaar*. KIL.

Oed. Zie **Ood**.

Oefenis. *Oefening*. Die deze o e f e n i s ter harte ghing, had hier vrye toeghang. VONDEL, door V. L. I, 16, reg. 3 v. o.

Oefenen, oeffenen. (De eerde of den acker). *Bebouwen*.

Gaet, o e f f e n t d e e e r d e, daer ghy af commen zijt.
Belg. Mus. VII, 244.

NOE heeft alle zijn kinderen gheleert, hoe sy het lant o e f f e n e n souden.
VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1665, bl. 21.

Zie ook ibid. bl. 27.

Oeffenen, oefenen (Afgode). *Afgoderij plegen*.

Sint dattie werelt eerst began,
Also ict ghemerken can,
So was tfolc zelden of niet
Ten o e f e n d e a f g o d e emmer yet,

Eer Cristus op aertrike quam.
Lsp. B. II, C. 19, vs. 122.

Oeffenen, oefenen. *Eer bewijzen, aanbidden, vereeren.*

God van den cruce sprect te di
Minne ende oeffene enen Got,
Ende swere bi hem niet in spot.
N. W. der M. v. N. L. D. V, 1ste St. bl. 221, vs. 161.

Dye van egipten oefenen beesten als scapen, calveren, varcken, ende aldusdanighe dinghen, mer die kersten oefenen des alren hoechsten soen, die van den hemel ghecomen is. Pass. Wijnterst. f°. lx, a.

Zie nog HILDEG. Ged. bl. 7, vs. 131.

Oeffening, oefening. *Eerbewijzing, vereering, aanbidding.* Hier nae ——— tooch Grave Florys ——— in Staderlant in den Gestichte van Bremen, ende verdreef daer uyt mannen, Wyven ende Kynderen, die een mitten anderen, overmits dat zy die Priesteren ende die Cleercken van daen verdreven hadden, ende weder gekeert waren ter oeffeninge der Afgoden. Clerk u. l. L. bl. 106.

Oey. *Voedster.* Rein. door WILLEMS, bl. 73, de noot.

Oecken. 1) *Vermeerderen, uitbreiden.* KIL. Dese Octavianus heet oick mit reeden Augustus, dat's te verstaen die een dinck meeret ende oecket. Clerk u. l. L. bl. 5.

2) *Oogsten.* Hoeveel devocien ende ynnicheiden waenstu dat in den maegdeliken ghemoede gheoect ende vermeerret wert? Spiegh. der Volcomenheit, HS. van 1419, f°. 247, v°.

Oecker, oeker. *Vermeerderaar.* Die bose gheest, al pleecht hi in allen becoringhen een oeker te wesen. Aanhaling van HUYDEC. in MELIS STOKE I, bl. 79. Al is hi Prince der duysternisse ende een oeker alles quades. Ibid.

Oecker. *Rente.* KIL. PL.

Oecker. *Oker.* KIL.

Oeckeren. *Vermeerderen, woekeren.* PL.

Oeckernot. *Okkernoot.* KIL.

Oexsel. *Oksel.*

Het es brun te selker steden
Onder die oexselen ende beneden.
Dr. VERWIJS, X Boerden, bl. 34, vs. 40.

Oexst. *Augustus, oogstmaand.* Item upten xxij dach inden Oexst by des raids bevelen ghegeven, enz. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 25.

Oelsaed. *Papaverzaad.* KIL.

Oen. Pers. Vnw. *Hun*, *hen*. Wi Reinaut — — hertoge van Gelren — — — bidden ende gebeden — — — o e n, drie jaer nae datum der notelen, behulpich, gehorich, geredich ende gevolgich te wesen. Nijh. Ged. II, 55. Die partien ende stede soelen sekeren ende sueren den ylf raetluden — — — the starken ende bi o e n the bliven in allen saeken. Ibid. bl. 74.

Oene. Quasi *leeperd*, eigenlijk iemand die niet zeer begrijpende is, en echter meent zeer slim te zijn.

Wel O e n e! ben je mal of sinje buyten weste?
J. H KRUL, Kl. van drooge Goosen, 1685, bl. 20.

In de Klucht van Oene, door J. VOS, heeft dit woord dezelfde beteekenis, aangezien hij op allerlei wijze door zijne vrouw bedot wordt.

Oer. 1) *Erfgenaam.*

Want hi meende, al eist onbequame
Astiages van desen knechte,
Hi es o e r, sijn eist lant bi rechte.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. II, vs. 44.

Dat gi uwen sone Lodewike
Die o e r es van den keyserrike,
Gaeft Basilen tenen man.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 1686.

Van uwen vader ghi sijt o e r.
Seghelijn van Jherusalem, f°. 66, d.

2) *Erflater, voorvader.*

Al tlant was sijn, hi moest berecken;
Men mochte tlant niemen els geven,
Het was hem van sinen o e r bleven.
Ferg. naar het HS. vs. 288.

Oer. Vnw. *Haar*, *hun*. Ontrouw slaet o e r e n eyghen heeren. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 2. Men moet den tyt o e r recht doen. Ibid. bl. 26. Sy solde o e r handen in ghien colt water steecken. Ibid. bl. 62.

Zie nog NIJH. Ged. op vele plaatsen, o. a. D. II, bl. 74; D[r]. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 355 en 358.

Oer (Op). Hetzelfde als **op hore**, d. i. *Verder*, *verder op*, *weg*, *heen*.

Maer her Achilles sonder waen,
En mochte jehen hem niet ghestaen,
Hi trac o p o e r wel sere ghewont,
Hi was erre, dat wert u wel cont.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 38, vs. 3241.

Oeren. *Zich ijlings wegmaken*, *voorttrekken.*

Hi o e r t ofti een verrader ware.
Alex. IV, vs. 335.

Zie ROQUEFORT op »*oirrer*." (†)

Oerien. *Erfenissen.*

Bi menichte hoerdic vercleeren,
Van o e r i e n, hier ende daer,
Ghedeilt alsoe, dat daer naer
Een was, die tot sinen parcheele
Half die heerlicheit viel te deele.
Brab. Yeesten, 6e B. vs. 2443.

Oerlinghe. *Nazaten.*

Des sullen si manscap doen ende eit
Onser liever moyen vorseit,
Voer hare ende voer haer o e r l i n g h e.
Ibid. vs. 1967.

Oesel. *Dief aan eene kaars, kaarsedief.* KIL.

Oest. *Kwast in het hout.* Ibid.

Oest. 1) *Augustus, oogstmaand, oogsttijd.*

Alse die herte willen riden,
Verwoeden si wel na tien tiden:
Also seere werden si verhit;
Ende na o e s t e ghesciet hem dit.
Nat. Bl. B. II, vs. 1097.

Wanneer de milde O e s t het rijpe Fruyt doet swellen.
GROEBE, Versch. Ged. II, 39.

Doch die een rijpe o e s t nu wat besadight heeft,
Die sal in 't minnen zijn gematight en beleeft.
Ibid. II, 80.

2) *Oogst.* U. W.

De daet die wijst 'et uyt, dat in een vetten o e s t
Gemeenelijck het volck in ledigheyt verroest.
CATS, door Dr. v. VL. II, 396, b.

Oestal, oestel, oestael, oystal. Een naam gegeven aan onderscheidene tuigen, als 1) *Een verheven tuig, waarin men misdadigers, die men pijnigen en uitrekken wilde, deed hangen.* Doe wert die Rechter toernich — — — ende greep sinte Vincencius an, ende lieten hangen in een O e s t e l, ende lieten wtrecken, dat dat een lit vanden anderen ginc. Der Sielen Troest, aangehaald door HUYDECOPER in MELIS STOKE, III, 312.

(†) Door gebrek aan meer voorbeelden weet ik niet te bepalen, of de infinit. van dit werkwoord o e r e n of o e r t e n is. Ik geloof het eerste.

2) *Stormtuig*, *katapult*, *oorlogswerptuig.*

3) *Hoefstal.* KIL. MEYER.

KILIAAN schrijft er nog eene 4de beteekenis aan toe, namelijk die van *pijl*, doch HUYDECOOPER ontkent haar. Zie MELIS STOKE III, 312.

Oesten. *Oogsten*, *inoogsten*, *plukken.*

> Wat vruchten zal uw huis van deze grillen o e s t e n?
>
> Jer. de Decker, Rym-Oeff. I, 360.

Wy gaen zorghen o e s t e n in een veld daer in wy niet zaeyen en moghen. JOH. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 258.

Zie nog Rymb. vs. 23063.

Oesterlinghe. *Oostenrijker.*

> Miin her Abroen nam den ridder fiin
> Ende leidene in die tente siin,
> Ende ontcledene al bloet
> Tote sinen hemde, ende ontboet
> Die Beyeren entie O e s t e r l i n g h e n.
>
> Limb. B. II, vs. 1605.

Zie nog ibid. vs. 1881.

Oestmaent. *Oogstmaand*, *Augustus.* U. W.

Oevel. *Euvel*, *kwaad*, *ramp.* Wdb. op BREDERO. U. W. KIL.

Oeveldaed. *Euveldaad.* U. W.

Oevelmoedt. *Kwade gezindheid*, *gramstorigheid*, *euvelmoed.* U. W. Wdb. op HOOFT.

Zie nog HOOFT, Nederl. Hist. fº. 482, 29 en fº. 486, 24.

Oevelwil. *Moedwil.* U. W.

Oever. *Over.* KIL.

Oeveren. *Begeeren*, *naar iets haken*, *eischen.* KIL. MEYER.

Of. *Indien*, *in geval*, *als.* Eng. »*if.*" Wdb. op BREDERO.

> Ende en valt in gheen wanhoep,
> O f u ten eersten twilt ontgaet.
>
> Mloep, B. I, vs. 1371.
>
> O f ic di van miere have
> .ij. half viertel tarwen gave
> Soutstu dan dijn scraven laten?
>
> Esopet, bl. 335, vs. 15.

Of. *Af.* Daer sellen drie telgen o f wassen, die sellen comen tot enen groten boom. Dboec vanden Houte, bl. 50.

> Dese hant, die nu es o f,
> Screef dine ymne ende dinen lof
> Ende dinen Zanc des gelike.
>
> MAERL. Sp. H. III P. II B. XVIII, vs. 33.

Of. *Alsof.* Wdb. op HOOFT.

Of. *Dikwijls.* MEYER. Hoogd. »*oft*", Eng. »*oft* en *often*".

Ofbernen. *Platbranden, door brand verwoesten.*

Maer de Bisscop, heet Andries,
Was den anderen al hout dies,
So dat hem Florens ter stonde
O f b e r n d e zine veste Lexmonde.
MELIS STOKE, B. II, vs. 304.

Ofbeten. *Afstijgen.*

Tiersten dat geent part was mat,
Het sprac den man, die op hem sat:
Soete vrient! b e e t o f,
Ic ben moede, gef mi orlof.
Esopet, bl. 131, vs. 21.

Ofbrec. *Verbrokkeling, afbreuk, schade, verlies, nadeel.* Zie **Afbrek.**

Ofbreken, offbreken. *Iemand afbreuk doen ten opzichte van zijn goed, hem daarvan berooven.*

— — doet besoecken ende bevraghen,
Off die luden hem yet beclaghen
Van uwen ouders hier te voren,
Dat sy tonrecht sijn beschoren,
Off hoir goedekijn o f f g h e b r o k e n.
HILDEG. Ged. bl. 18, vs. 183.

(Heren) die setten hare joyen
In tafelronden ende in tornoyen,
Ofte in sconen vrouwen spreken,
Ofte om anderen o f te b r e k e n
Sijn lant ofte sine pale, enz.
Lsp. B. III, C. 25, vs. 96.

Zie nog op **Afbreken.**

Ofbrekinge. Hetzelfde als **Ofbreck** en **Afbrek.**

Ofdoen. 1) *Afzetten, onttroonen.*

In Darius tiden, alsict gome,
Doe begonden die van Rome
Hare coninge te d o e n e o f.
Rymb. vs. 17889.

Sident so d e d e Anthyocus
Jason o f, ende Menelaus
Hi ward bisscop, alsict las
Ibid. vs. 18747.

2) *Verdelgen*, *uitroeien*, *vernielen*, *verwoesten*. Ic sal ofdoen vanden aensichte der aerden den mensche dien ic sciep. Bijbel van 1477, Gen. VI. Ende ic sal ofdoen alle dat ic ghemaect heb. Ibid. Gen. VII.

3) *Wegnemen*, *uitdelgen*. Dat geen oefeninge hebbeliker en is die sonden mede of te doen. RUUSBR. III, 107.

Zie de verdere beteekenissen op **Afdoen.**

Ofdoen (Hem). *Zich van kant maken*, *zich van het leven berooven*. Daer nae soe bekende hij sinen misdaet, ende bi des keysers rade dede hi hem selven of. Pass. Wijnterst. 1480, f°. lxxx, a.

Ofdreghen (Enen iet). *Iemand iets door bedreigingen afpersen*, *afzetten*. Heeft een gewelt gedaen an een, dien hy sijn gelt of ander dinck ofgedreecht heeft. MATTH. bl. 331.

Zie nog op **Afdregen.**

Ofdwaen. *Afwasschen*, *schoonvegen*, *afvegen*.

Ooc blijft si mitten kinde in desen
In zorghen, in pinen ende in vresen,
Ende moet heffen uut zinen messe,
Ende ofdwaen sine vuulnesse,
Tote dattet hem selven helpen can.
Lsp. B. I, C. 23, vs. 90.

So mach hi prijs ende ere ontfaen
Ende den anderen name ofdwaen.
MELIS STOKE, B. X, vs. 126.

Ofelaet. Verlengde vorm van Oflaet, *vermindering of wijziging van straf*.

Die derde onwetenthede van lieden,
Die willic u al hier bedieden;
Dat sijn die so beestich sijn van sinne
Dat sy gene doecht hebben inne;
Want wat men hem seit met monde
En connen si twint gegronden;
Want si en connen goet noch quaet.
Dese vinden voer Gode ofelaet.
Blomm. Oudvl. Ged. III, 47, vs. 3918.

Offeren (Enen iet). *Iemand met iets te gemoet komen*, *te wille zijn*.

Ick was noch kinds en te'er, als Juda gingh myn herssen
Met 't vaderlyck çieraet, en goud van Amon perssen.
Den Hemel op my loegh, en offerde syn gunst
Myn ieughd, in 't oeffenschool van welgebiedenskunst.
VONDEL, door v. L. II, 75, vs. 3.

Offeren. *Aanbieden.* Fr. »*offrir*".

— — — — bewilligh onze bede,
Ontfang dien tack van pais: wy offren u Godts vrede.
Ibid. VI, 274, vs. 1633.

'k Zal niets verzuimen, 't geen uw dienst naer reden eischt,
Dees doos hem offeren, en, naer mevrous behaegen,
Getrou aen uwen heer dees boodtschap overdraegen.
Ibid. XI, 210, vs. 642.

Offerman. *Priester*, *offeraar.* MEYER.

Offerzede. *Offergebruik.*

— — — — Dees tijt en offerzede
Vereischt iet ongemeens en keurigheit en pracht.
Ibid. V, 745, vs. 1377.

Offervinder. Hij die uit de ingewanden der geofferde dieren, of andere dergelijke teekenen den wil en het besluit der Godheid of der Goden trachtte te raden of uit te leggen.

Maer d' offervinder let alree met zijn verstant
Op vezels, en op aêr in 't lillende ingewant.
Ibid. XI, 788, vs. 186.

Een offervinder van Tirrene ziet dit aen,
En zaecken van gewight hierin, noch onderstaen
En twijfelachtigh.
Ibid. bl. 804, vs. 766.

Officiael. *Kerkelijk rechter*, volgens D^r. VAN VLOTEN, zie Prozast. bl. 312. Hij, die een geestelijk ambt bekleedt, volgens D^r. DE VRIES, Lsp. Gloss. De vicarius eens bisschops in wereldlijke zaken, als bij huwelijken enz. volgens WEILAND, Kunstwdb. II, 256.

Officiant. *Bezoldigd priester*, volgens KILIAAN. Priester die in een klooster de dienst doet, volgens WEILAND, Kunstwdb. I, 299.

Officiate. *Zekere steen.*

— — — — staende op enen pilare
Gemaect van enen stene aldare,
Die men officiate heet:
Dats een diere steen godweet.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 50, vs. 678.

Offisine. *Vertrekje*, *kamertje*, *hokje in een klooster waarin men sliep of leeftocht bewaarde.*

Doe quam doude sathan vort,
Ende eschede, met groten mesbare,
Dattem doch gheorlovet ware,

Dat hi ons doch moeste pinen
In een van onsen o f f i s i n e n.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VII B. LXXXV, vs. 33.

Dus wart hi te siere pinen
Uut allen onsen o f f i s i n e n
Gheworpen met groter onwerde.
Ibid. vs. 48.

Ofgaen. Hetzelfde als **Afgaen.**

Ofgeenocht. Hetzelfde als **Afgheenocht.**

Ofjonnen. Hetzelfde als **Afjonnen.**

Ofjonst. Zie **Afjonst.**

Ofkaken. *Afpraten, door praten maken dat boete of straf niet worde toegepast.*

Ick sal by de Heeren gaen of ick 't o f ken k a k e n.
G. C. VAN SANTEN, Lichte Wigger, 1617, bl. 42.

Ofkeren. *Zich van iets afwenden, er van afwijken en dus er mede ophouden, het nalaten.*

Dese en woude ghevens niet o f k e r e n,
Maer milde sijn met groter eren.
Lsp. B. III, B. 23, vs. 47.

Ofkladden. *Schoonmaken, afborstelen.*

Niet een kous isser o f e k l a t.
Jan Klaasz of de gewaande Dienstmaagd, 1683, bl. 7.

Ofkleunen. *Afrossen.*

'k Sweer ik selje soo akrements o f k l e u n e n.
J. NOOZEMAN, Kl. van Kryn Onverstandt, 1671.

Ofknokken. *Met vuisten beuken, afranselen.*

Doen ik laast je moer dicht wat o f k n o k t e.
Klugtighe vryagie van Jan de Plug, bl. 4.

Ofcnopen. Zie **Afknopen.**

Ofcomen. *Kwijtraken, verliezen.*

Hoe bistu dus o f c o m e n van desen
Sonder slach ende sonder stoot.
MAERL. Sp. H. 4o ed. IV P. VII B. XXXIII, vs. 48.

Oflaet. Hetzelfde als **Aflaet.** Dese heilige belofte zy een waer o f l a e t dijnre sonden. Clerk u. l. L. bl. 115.

Oflaeten, oflaten. Znw. *Vaarwelzegging, nalating, terzijdestelling.* Het is een o f l a t e n des eyghens betruwens. Stemmen, bl. 96.

Oflaeten. Zie **Aflaeten.**

Oflaeten, Oflaten. *Nalaten, er mede ophouden.* Ende ist dat ons die

ydel glori in enighen goeden werken anstoet, so en sellen wy haer niet consentieren, noch dat goede werc oec niet oflaten, sonderling alst nut of noet is. Stemmen, bl. 75.

Oflaeten, oflaten (Sonder). *Zonder ophouden, onophoudelijk, voortdurend, gestadig.* Daer maecte hij een cluse ende veel cellen, daer hij met sinen broeders sonder oflaten nacht ende dach gode diende. Pass. Wijnterst. 1480, f°. clxxii, b. Ende sine vrienden riepen sonder oflaten met groten betrouwen sinte anthonius aen. Ibid. f°. clxxv, a.

Oflating (Sonder). Hetzelfde. Zie een voorbeeld aangehaald in Dr. DE VRIES, Middeln. Wdb. kolom 143.

Oflegge̲n. 1) *Uit de gedachte stellen.*

Lest gingh ick treden in een hof,
En leyde sware saeken of.
CATS, door Dr. v. VL. II, 481, a.

2) *Naluten, afschaffen, ophouden, in onbruik brengen of geraken.*

Ende want nu ofgheleit is dat,
So behoeven si vele te bat
Wise clerke te hebben bi hin.
Lsp. B. III, C. 14, vs. 241.

Van wapenen die edele voeren,
Die wilen stoeden in roeren
Over zee int heilighe lant
Ende ooc hier omme onsen cant,
Daer men die marthen visiteerde
Ende men spel van wapene leerde,
Is al ofgheleit, enz.
Ibid. C. 26, vs, 185.

3) *Afslaan, van de hand wijzen, zich er van afmaken.*

Ist dat u vrient aen u soect
Dinc die ghi te doene roect,
Dat doet saen mit bliden zinne:
Daer leit danc tweevout inne.
Wildijt hem ooc ontseegghen,
Dat wilt so hoveschelijc oflegghen
Ende so bedectelijc, dat hire
Hem niet omme en sconfiere.
Ibid. B. III, C. 4, vs. 136.

4) *Bijleggen (Een twist).* Ende hy leyde oick of mit Grave Jan van Avennes die veede ende die kyf. Clerk u. l. L. bl. 149 en 150.

Zie verder op **Afleggen.**

Ofloopen. *Aanloopen, om iemand te ontmoeten.*

Vredegont die quam te hant
Iegen den coninc g e l o p e n o f,
Ende seide: »Here, Gode lof,
Dat ghi hebt van uwen vianden
Sege gevochten nu te handen.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLIIII, vs. 81.

Oflorsen. *Medenemen en niet betalen*, dus *op eene oneerlijke wijze iemand iets afhandig maken.*

't Is niet genoeg dat men 't elkien o f l o r s t, burgt en haald.

T. ASSELYN, Kraam-Bedt van Zaartje Jans, 1684, bl. 46.

Ofne. *Bijaldien, ingeval.*

Ferguut en hadde genen scilt,
Daer hi den slach mochte ontfaen,
O f n e die dorpre wilde slaen.

Ferg. naar het HS. vs. 1682.

Ofnemen. *Afnemen, verminderen.*

Davids rike wies talre tijd,
Ende Isboseths rike n a m o f.

Rymb. vs. 9889.

Ofplamen, elders **ofplanen.** *Uitroeien, verdelgen.* Ic salse o f p l a m e n van haren volke. Bijbel van 1477, Levit. XXIII, vs. 30.

Ofplanen. *Uitwisschen, te niet doen.* Ende bad hem, dat hi die sonde woude doen vergeven ende o f p l a n e n. Pass. Somer St. 1489, f°. cxiij, d.

Ofpollen. *Door overspel van een ander aftrekken.* Wdb. op BREDERO.

Ofs. *Indien, bijaldien, ingeval.*

Com her, o f s t u bist coene.

Alex. III, vs. 351.

Ofscatten. *Door bekeuring of beboeting, afnemen.* En heeft him betaelt alsulc gelt, als horen burger o f g e s c a t was en genomen. Verhandelingen van de M. v. N. L. I, bl. 168.

Ofscieten. *Afleggen, zich ontdoen van, van zich afwerpen.*

Si s c o t e n eer wapen o f,
Ende vlouwen al dor dat gestof.

Alex. VII, vs. 360.

Ofscrepen. *Afschrapen, afschrappen, uitschrappen, uitwisschen.*

Des conincs dochter Leonides
S c r a p o f dat was ende vant den raet.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. XIX, vs. 40, var.

Doe sprac God: »Die mine wet

Niet ne houden, salic o f s c r e p e n.
Rymb. vs. 5103.

Ofsigen. *Afhellen, glooien.* V a l l i s is een dalle, ende is o f s i g e n d e aerde, neder gedruct ende gelegen midden tusschen den bergen. Barthol. 479, b, aangehaald in Dr. DE VRIES, Middeln. Wdb. kolom 149.

Ofsinden. *Afscheiden.* Ende het en sy dat wy se binnen onsen leven o f s i n d e n ende ofwerpen, sy volghen ons na der doot. Stemmen, bl. 51.

Ofslaen. *Wegslaan.* (Zy) seggen, dat zy zwaerliken belast zijn mitten watere, ende hebben groote meeren an elcke zijde van heurluyder handen leggende, ende s l a e n die meeren dat lant zeer o f. Inform. bl. 205.

Ofslaen. *Aftrekken, in mindering brengen van het totale bedrag eener rekening.* Zie Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 106, 324 en 325.

Ofslaen (Enen iet). *Iemand iets doen verliezen, door gevecht, strijd of slag.*

Mardonius, dien dander here
Bevolen was, verloos die were;
Sijn volc wart hem g e s l e g h e n o f:
Dus vloe hi henen sonder lof.
MAERL, Sp. H. 4o ed. I P. III B. XXII, vs. 13.

Een Joede quam van bachten daer,
Hyet Gyorre, met groter were
Anden sterd van den Roomschen here,
Ende s l o e c h hem hare ridders o f.
Rymb. vs. 27981.

Ofsmeeren. *Afstraffen.*

Het volck loopt na den Dam, wel wat of dat beduyt?
Daer sal Justicy schien, want de Ste-klock die luyt:
Daer moet ick me na toe, en siense wat o f-s m e e r e n.
BREDERO. Jerolimo, vs. 1146;

Ofsmiten. Dewijl *smijten* of *smiten* de beteekenis heeft van *slaan*, zoo is dit w.w. *afslaan.* Soe s m e e t hi den beer sijn lufter oer o f; — S o heeft hi hem sinen start o f g e s m e t e n. Gesta Rom. C. 38. Zie Dr. DE VRIES, Mnl. Wdb.

Ofstaen, met een gen. *Met iets ophouden of uitscheiden.*

Alte hant begonsti zingen,
Ende hine s t o n t s ooc niet o f,
Eer hem Fransoys gaf orlof.
Lev. van St. Franciscus, vs. 4539.

Mine zonden berouwen mi,
Ic wilre o f s t a e n, dat segghe ic di.
Belg. Mus. IV, 266, vs. 75.

Ofstaen (Sonder). *Zonder ophouden, voortdurend, met volharding.*

Al de scade ende alle de scande
Die hi den Vresen hadde gedaen,
Wrac hi op hem sonder ofstaen.
MELIS STOKE, B. II, vs. 1140.

Ofstal doen. *Afstand doen.* Sy most eerst een ofstal doen van den Landen van Henegouwen. Clerk v. d. l. L. bl. 133. Aldus dede die Grave van Vlaenderen een ofstal van den Landen van Zeelant. Ibid. bl. 141.

Ofsteken. *Wegnemen, afnemen, afdoen, ontdoen van.*

Gringolet, ghi moet hier staen
Een stic, dan suldi weder gaen
In dit prayeel in dit vrijthof,
Ic sal u steken den breidel of;
Ghi sijt hier herde wel gheraect.
Walewein, vs. 5136.

Ofsteken. *Afstooten, wegstooten, nederstooten.*

Die staerke ketene, die tien stonden
Sine gesellen niet breken conden,
Die brac hi alst ware een stof.
Den saerc stac hi boven of
Metten voeten, daerment sach.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. IV P. II B. LIIII, vs. 96.

Zie nog op **Afsteken.**

Ofsteken (Enen iet). *Iemand iets ontnemen, afnemen.*

Dese eere ende desen lof
Stac mi uwe aermoede of.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. IV P. II B. LI, vs. 30.

Ofstel. *Verhindering, belemmering.* Waert dat eenich poorter — — — eenigen vrijlaet — — — in zine coopmanscepe, ambacht of neeringe — — — eenich belet of ofstel dade. Zie Dr. DE VRIES, Mnl. Wdb. kolom 153.

Ofstellen (Enen). *Iemand uit zijn ambt, betrekking of bediening ontslaan.* Dat hi binnen eenen jare daernaer geenen leercnape nemen en zal, up de boete van III ℔ par., ende die leercnape ofgestelt. Zie ibid.

[**Ofsweeren (Hem).** *Onder aflegging van den gevorderden eed zijn ambt nederleggen.* Zie ibid.

Oft. *Ooft.* KIL.

Oft, ofte. 1) *Indien, ingeval.* Passim.

2) *Of.* U. W.

3) *Ofschoon, ondanks dat.* Want oft in mijne wooninghe altijdt gheen overvloet van spijse is, soo is doch een vreedsaem leven genoech. Z. HEYNS Voorbeelsels der Oude wijse, 1623, bl. 107.

Oftan. *Echter.*

> Nochtan dat die pas was swaer,
> Si vonden o f t a n tghewat daer.
> Belg. Mus. IV, 340, vs. 1180.

Oftyen, oftien. *Afscheiden, onttrekken.* Ende dese versameninge der scriften, die der waerheyt niet o f g e t o g e n en zyn. Clerk u. l. L. bl. 3. Zeeder dat dat Rycke der Griecken o f g e t o g e n wort. Ibid. bl. 11.

Oftouwen. 1) *Afranselen.* Wdb. op BREDERO.

2) *Klaren, ten einde brengen.* Ibid.

Oftrecken. Znw. *Terughouding, aftrekking, verwijdering.* Het is een vlien sonder weder ommesien alre dinghe, die ons in desen leven een o f t r e c k e n of een wederwerc maken moghen van der naester volcomenheit. Stemmen, bl. 96.

Oftrecken. *Terughouden, verwijderen, afwenden, afleiden.* Die hevet hem selven also verheven in den edeldom Godliker cracht, derin dat hi gescepen is, dat hi alle dinge versmaet ende verworpen hevet wt sijnre herten, die hem hinderen moghen ende daer o f t r e c k e n. Ibid. bl. 99.

Ofwater. *Springvloed* en daardoor *overstrooming.* Dit selve Jaer wasser een groot o f w a t e r, daer deur het ghesaeyde Cooren om Utrecht, in de Betouw, en voort den Rhijn langhs, meest altemael te niet gingh. VELIUS, Chroniick van Hoorn, 1617, bl. 32.

Ofweghes. Bijw. *Van den weg af, op eene heimelijke plaats.*

> Daer si misse zouden lesen,
> Dat moeste heymelike wesen
> In kelren ofte in crochten,
> Ofte o f w e g h e s in haghedochten.
> Lsp. B. II, C. 45, vs. 78.

Ofwinnen. 1) *Bij vonnis eene boete doen opleggen.* Die rechter en mach hem geen boeten o f w i n n e n. D^r^. DE VRIES. Mnl. Wdb. kolom 158.

2) *Deugdelijk verklaren, bij vonnis beslissen of uitmaken.* Als hem die schout o f g e w o n n e n wort. Ibid.

Och. *Geklag.*

> Doe sciedsi van den ionchere,
> Ende makeden dapperlijc o c h.
> Ferg. vs. 2759.

Och. *Of.*

> Ay, bitter doet, hoe du best fel,
> Doet en quaet o c h doet en wel, enz.
> Vanden Levene ons Heren, vs. 2037.

Och, gevolgd van een werkwoord kan somtijds door *op* vervangen worden, als in:

Ende slouchene langhe ende onsochte, — — —
So dat hi viel up d'aerde,
Ende quetste hem sonderlinghe,
Maer danckende Gode alle dinghen
Es hi ghereet upghestaen,
Ende sinen wech o c h ghegaen.

Leven van St. Amand, I, vs. 1979.

Die mijn hende wille sien
Comme hier up de rechte noene,
Want ic dan in rechter soene
Minen hende sal doen, ende gheven
Der doot haer scult over 't leven,
Dat mi natuere hier vooren gaf.
't Greyn sal o c h varen, maer 't kaf
Sal hier bliven.

Ibid. II, vs. 3884.

Och ende weder. *Hier en daar, herwaarts en derwaarts.*

Up dien andren dach die grave nam
Met hem een deel ruddere, ende quam
Ter stede, ende vant o c h e n d e w e d e r
Die huse gheworpen ter neder.

KAUSLER, Reimchr. vs. 3377.

Oghekeer. *Oogwenk, kort tijdsbestek, oogenblik.*

Dat een steen anden hemel ware,
Die woeghe hondert menschen sware,
Ende viel recht neder waert,
Nacht ende dach onghespaert,
Hondert jaer zoudet liden ooc wale,
Eer hi neder quame te dale.
Noehtan varent dingle eer
Dan men dade een o g h e k e e r.

Lsp. B. I, D. 3, vs. 44.

Oghelinghe. *Met eigen oogen.*

Ic salt di doen sien o g h e l i n g h e.

Fl. ende Bl. vs. 1342.

Oghenwinck, oghewinc. *Oogwenk, oogopslag.*

Corter dan een o g h e n w i n c k
Hebben wy lijff ende goet verloren.

HILDBG. Ged. bl. 80, vs. 30.

Corter dan een o g h e w i n c

Maect hi vanden wolf een lam.

Ibid. bl. 160, v. 308.

Oghesien, oegesien. *Duidelijk, helder, klaar.*

Leven si wel, si leren bet,
Dat is int o e g e s i e n openbaer.

Ibid. bl. 153, vs. 35, var.

Dits nu al der werelt claer
Ende o g h e s i e n ende openbaer.

Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 4, vs. 76.

Oghest. *Oogstmaand.*

In o g e s t e, op onser Vrouwen dach
Daer men vele af secgen mach,
Hielt die Keyser Heinric feeste.

VELTH. Sp. H. f°. 362.

Ogst. *Oogst.* Ghi mochtt die tarve ut trekken metter nachtcrokken, mar laettse beide wassen toten o g s t e. Lev. van Jezus, bl. 78.

Ogstre. *Inoogster, maaier.* Ende alst comt ten ogste, so salic segghen den o g s t r e n: »ghedert tirst die nachtcrokken, enz. Ibid.

Ocht. 1) *Of.*

Hi seide: »Ic quam sien, here,
O c h t gi moghet herbergen tavont mere
Enen riddere."

Lanc. II, vs. 25579.

Doe wi metter vadre scaren
In die zwarte deemsterheit waren,
Quam een groot licht ende een claer
Op ons allen ghevallen daer,
Dat scoonre was o c h t noch also scone
Dan die zonne anden throne.

Lsp. B. II, C. 36, vs. 1359, var.

2) *Als, indien, zoo.*

Ghi heren, nu hoed u van wiven,
O c h t ghi wilt behouden bliven.

Dr. VERWIJS, Die Rose, bl. 235, vs. 13924.

Wert u, o c h t ghi u cont geweren.

Karel de Gr. Fr. II, vs. 521.

Ochte. 1) *Of.*

Den swerten ridder salic wijch geven,
O c h t e hi sal mi nemen tleven.

Ferg. vs. 1052.

Gerecht keyser ende here,
Ic hore hier lachteren harde sere
Den getrouwen grave Gelloene.
Hi heeft hulpen hier te doene
Ochte hi blives tachter hier.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 3382.

2) *Alsof.* Ware oic dat zake dat man ochte wijf van buten onsen lande onder ons quame woenen, die willen Wi datse gebruken haren vriheiden, si ende die van hem comen, die si souden gebruken ochte si in haren lande bleven waren. Belg. Mus. VI, 305.

3) *Als, indien, ingeval, zoo.*

Ande, ochte wille Ritsart,
Dese lachterlike wart.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 3394.

Ende Jhc antwerdde hen weder ende seide aldus: »Ochte ghi Abrahams kinder syt, so werkt Abrahams werke. Lev. van Jezus bl. 162.

Ochte neen. *Zoo niet dan.*

Eene vrouw, die door haar man van ontrouw verdacht wordt zegt:

»Nu segt mi, wel lieve here,
U onruste, die gi hebt so groet,
Ochte neen, ic blive doet."
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 13886.

Oyelick. 1) *Slecht.* KIL.

2) *Ziek.* Ibid.

Oynt, oint. 1) *Immer, altijd.*

In 't wierooc versta ic ook mede
Huwe almoghende godlichede,
Die oynt was, sonder begin.
Lev. van St. Armand, I, vs. 426.

Oint so was hi hem getrouwe
Dorentore in al sijn leven.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXIX, vs. 62.

2) *Ooit.*

Sampsoen was balin nemmee,
Dan XX jaer van Ysrael;
Die staercste waest, weetmen wel,
Die van wive oint was geboren.
Ibid. I P. II B. XXI, vs. 19.

Oyt, oit. *Altijd, steeds, immer.* Wdb. op BREDERO en Wdb. op HOOFT.

»Ic ben here daer af," sprac hi, »algader;

Van minen tienden oudervader
Eest aldus verstorven op mi,
Ende o i t heeft gehouden vri."
Lanc. III, vs. 15491.

Melchisedech, o die o y t d' eerste Priester Gods,
Het Priesterschap bekleede op Salems hooge rotz.
VONDEL, door v. L. I, 720, vs. 1351.

Zie nog CATS, door Dr. v. VL. I, 153, b. en I, 373, a.

Oyt, oit. *Nooit.* Zoo en heeft oock Paulus zijne vervolgingh o y t hervat, naer dat hy, met een licht om-schenen, ter aerden neer-geworpen was. DE BRUNE, Bancket-Werck, II, bl. 28.

Oyt of oit ende ie. *Ten allen tijde.*

Selc man en behagede Gode nie,
Want quaet was hi o i t e n d e i e.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 7330.

Oytrieren, verbasterd uit »*otroyeren*". *Toestaan.*

Nu biddic u hier op trouwe
Ende op hovescheide, scone joncfrouwe,
Dat gi soe vele doet, dat ic op hem
Moge proven oft ic arger bem.
»Ja, waendi dat ic u dat o y t r i e r e n
Soude van hem in eneger manieren?"
Lanc. IV, vs. 1307.

Oyuyn. *Uie, ajuin.* KIL.

Occident. *Westen.* Maer doe hi buten quam, doe stont hi oppenbaer vore al dat volc, ende keerde — — — sijn anschijn in o c c i d e n t e n. RUUSBR. Tab. II, 108, reg. 17.

Okeler. *Okkernotenboom.* KIL. MEYER.

Oker. *Aker, eikel.* MEYER.

Okesoen, occaisoen, occasoen, occusoen, occysoen, ockisoen, ocsoen, ocsone, ocsuyn, ocsun, oxune, ocusoen. Al deze vormen vindt men in het oudnederl., voor: *Gelegenheid, oorzaak, aanleiding, beweegreden, voorwendsel.*

Her Karle, die coninc
Van Cicilien, hi ontfinc
Jeghen Pirse van Arragoen
Enen camp; maer, dien o k e s o e n
Daer dat af quam, latic bliven.
VAN HEELU, vs. 856.

Ende alse hi hadde geweest daer

In deser maniere .1. half jaer
Hem begonste te verdrieten sere,
Ende sochte engiene eu loene,
Ende o c c a i s o e n dat [illegible]ftoc dochte,
Dat hi uten castele comen mochte, [illegible].
Lanc. II, vs. 17026.

Dus vint .I. quaen man o c c u s o e n
Als hi den goeden quaet wille doen.
Esopet, bl. 17.

Zie o. a. nog Lanc. II, vs. 32669; ibid. IV, vs. 3045; Lsp. B. III, C. 4, vs. 288; ibid. C. 9, vs. 23; ibid. C. 23, vs. 18; ibid. B. I, C. 42, vs. 155; Belg. Mus. IV, bl. 345, vs. 1346; ibid. VI, bl. 303; ibid. VIII, bl. 273; ibid. IX, bl. 168; Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2355, en overal elders.

Okette, ockette. *Streek, slimme trek, list, hinderlaag.*

Die dan mochte horen die o k e t t e,
Die si daer voert bringhen bi wette,
Diere den sin toe woude keren
Mochter reinaerdie ane leren.
Belg. Mus. VI, 208, vs. 698.

Die ooc beleit hebben van steden,
Ende dan bi nachte van ghierichede
Nuwe assisen ende scalke o c k e t t e n
Op 't folc visiren ende insetten,
Op dat sire af ghenieten moghen.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 81, vs. 515.

Zie nog Dr. VERWIJS, Bloeml. II, 196, vs. 227, welke voor den tweeden regel heeft: *Ende dan met machte by ghierichede.*

Ocker. *Oker.* KIL.

Ocsael. *Verhevene plaats in het koor eener kerk, van waar men tot de gemeente spreekt,* ook *preekstoel.* Oock d'O c s a e l in ses weecken voltoyt in Sint Jans kercke. Guic. fº. 286, a. Daer inne staet een o c s a e l — — — van marbre. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1665, bl. 406. Zie nog ibid. bl. 361, v. o.

Ockshood. *Okshoofd.* KIL.

Octroyeren. *Toestaan.*

Ine mach u
Gene dinc nu o c t r o y e r e n
Het ne ware in derre manieren
Dat ic eer uwen name hadde verstaen.
Lanc. II, vs. 1903.

Ol. Zie **Ollen.**

Olden. *Oud worden.* Sorghet niet, soe o l d y niet. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 11.

Older. *Leeftijd.*

Ach! waerom parstghe my in gyseling gebroght,
En in een haetlijck hof, aen vyands echt verknocht,
In traenen en ellend mijn' o l d e r te verslijten?
VONDEL, door v. L. II, 707, vs. 119.

— — God die heeft ter tijden ampten net
Verdeelt, en yeders werck by trappen ingeset,
Door al den o l d e r.
Ibid. bl. 723, vs. 551.

Older. *Ouderdom.* O l d e r schadet tot doorheyt niet. MEYER, Oude Nederl. Spr. bl. 36.

Olderman. Een titel nagenoeg met dien van *wethouder* overeenkomende.

Op den Heer Andreas Dionyszoon Winius, zijne zaersche Majesteits van Ruslants Commissaris, en Moskous O l d e r m a n.
VONDEL, door v. L. VI, 165, opschrift.

Olficieren. Zekere zeemonsters, welke door Blomm. *waterkamelen* en *waterolifanten* genoemd worden.

Doe saghen die Gods kint,
Soe vele vissche in die zee,
Dat hem die sorghen dede wee,
Si saghen daer o l f i c i e r e n,
Ghelijc wilde stieren,
Vele onder dat water gaen.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 108, vs. 1106.

Olyblaân. *Bladeren van den olijfboom.*

Wie vreê bevecht verdient lauwrier en o l y b l a â n.
JAN VOS, Ged. 1672, II, 693.

Olyboom. *Olijfboom.* Is 't et niet alsoo dat de doot tot onse vensteren dickmaels invalt, en in de paleysen koomt de kinderen te verworgen op de wijcken, en de jongelingen op der straten? En dat 'er vele sijn die afgescheurt worden als een ontijdige druyve van den wijnstock, en gelijck een o l y - b o o m sijn bloeme af-werpt? CATS, door Dr. v. VL. I, 548.

Olieblock. *Houten stamper in een oliemolen.* KIL.

Oliën. *Het laatste oliesel toedienen.*

Doen ginc si ligghen, de werde Kerstine,
Ende leed van siecheiden sware pine;

Ende als si geleghen had siec drie weken,
Ende si haer de doed sach neken,
Bad si dat mense moneghen soude
Ende o l i ë n , want sijd begeerde ende woude.
Lev. van Ste. Christina, vs. 1724.

Oliegard. *Olijfboschje.* KIL.

Oliesse. *Oliesel.* Ibid.

Olifant, olivant. Naam, welken men gaf aan den *elpenbeenen horen* of *tromp van Roelant.*

Olivier sprac: Roelant,
Woudi blazen den o l i f a n t,
Dat soudic gherne sien.
Vaderl. Mus. II, 40, vs. 8

Doe sprac die bussecop Tulpijn:
„God moet u ghenadich sijn!"
Ende stont op alte hant
Ende nam den o l i f a n t.
Dr. VERWIJS, Bloeml. 2e uitgave, I, 47, vs. 16.

Die keiser seide: „overwaer:
Ic hore Roelants o l i v a n t."
Brab. Yeesten, B. II, vs. 3870.

Oliflamme. *Standaard, banier.*

Daer was ghevochten sterkelijc,
Soe dat de coninc van Vrankerijc
Was van sinen paerde ghevelt,
Ende d O l i f l a m m e lach iegen tfelt.
KAUSLER, Reimchr. vs. 7564.

Ende eeneghe zeiden vorwaer dan,
Dat d O l i f l a m m e ontwonden was.
Ibid. vs. 9882.

Zie ook VELTH. Sp. H. f°. 272.

Olijk, oolijk, samentrekking van *odelijk.* Dit woord heeft onderscheidene beteekenissen doorloopen, als

1) die van *ledig, ijdel.*

2) van *onbeduidend, gering, nietig, slecht, min, flauw.*

3) later die van *leelijk,* en eindelijk

4) die van *ongesteld, ziekelijk.*

Zie U. W. en Dr. DE VRIES, Taalzuivering, bl. 156.

Olijtack. *Olijftak.* Wdb. op HOOFT.

Olycleurt. *Olijfkleurig.*

Grauid' in als gelijck; van welgeschickte leden,
Van eerwaerdich gelaet, van trony net besneden,
Van o l y-c l e u r t gesicht, enz.
HOOFTS Ged. door LEENDERTZ II, 187.

Olimoer. *De moêr of droesem van olijfolie.*

Ick zagh oock menighmael den lantman, eer hy zaeide,
Zijn zaet eerst helpen, op dat hy meer vruchten maeide,
En milt met berreghzout en peckzwarte o l i m o ê r
Begieten, met dees hoop of 't pluckgraen beter voer.
VONDEL, door V. L. VIII, 198, vs. 283.

Olipodrigo. *Verschillende soorten van vleesch met verscheidene groenten toebereid.* Op eene figuurlijke wijze noemt men *een mengelmoes van onderscheidene zaken* ook een olipodrigo. Zie Wdb. op BREDERO.

Olivant. Zie **Olifant.**

Oliven. *Olijvenhout.*

Van .iiij. houten, alsict las,
Was dat cruce, horic scriven,
Van cedren, van palmen, van o l i v e n,
Ende van cypresse daer toe mede.
Rymb. vs. 26462.

Olivier. *Olijfboom.* Wdb. op HOOFT.

Ene fonteyne staet daer claer,
Scone onder enen o l i v i e r e.
Walewein, vs. 3551.
Den o l i v i e r heft hi saen vonden,
Daer sijn ors ane was gebonden.
Ferg. vs. 1731.

Oliviere. *Olijfboschje.* KIL.

Olivin. *Van olijvenhout.*

In die middel waren doren twee,
O l i v i n beede.
Rymb. vs. 11476.

Olle. *Stier.* KIL.

Ollen. *Loopjes, grollen, beuzelpraatjes.*

Dat zijn die bazen, die 'er op slimme practijken verstaen,
En komen 'er Waert met een Lombertbriefje van een muizeval pajen,
En krijgen nog tien gulden toe, om noch andere o l l e n te drajen.
H. VERBIEST, Kl. van 't Wijnvaatje, 1670, bl. 4.

Men zie verder D[r]. DE JAGER, over dit woord, in den Taal- en Letterbode, II, bl. 109 en v.

Olm. *Salamander.* KIL.

Olm. *Heuvel.* Ibid.

Olm. *Molm, vermolming.* Ibid.

Olmworm. *Houtworm*, wellicht ook *paalworm.* Ibid.

Om. *Hem.* Soe als die weert is, soe beraedt Godt om die gasten. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 40.

Om. 1) *Voor, ten behoeve van.* Wdb. op HOOFT. De brune morghenstond is goet om reysers. Ibid. bl. 73.

Doen Coninc Willem had gevryd
Om Coelne die straten om langen tyd,
So lach hi daer, enz.

VELTH. Sp. H. f°. 5.

2) *Ten einde.* Wdb. op HOOFT.

3) *Omtrent, voor omstreeks.* U. W.

4) *Tegen.*

Alsmen mate om ommate leit,
Dat is een kenlic onderscheit.

HILDEG. Ged. bl. 46, vs. 129.

Hi most sijn hoghe staet
Laten dalen om sinen danc.

Ibid. bl. 144, vs. 158, var.

Om dat. 1) *Opdat.*

Ende om dat hem God gheleiden must,
Soe gaven si hem drincken allegader,
Ende bevalen den hemelschen vader.

St. Geerden Minne, vs. 296.

Ic ben een weerwolf, dats waer — — —
Ende om dat ghijs ghelooft te bat,
So tast hier achter, hoe dat
Mi een groot staert uut wast.

Lsp. B. III, C. 4, vs. 247.

2) *Daarom.*

Dat deedsi om dat, weet ic wale,
Dat si seker wouden gaen
Te soepe, als ic hebbe verstaen.

MELIS STOKE, B. VII, vs. 1144.

Maer Rome ne wilde nemmere,
Dat een man te lange ware here.
Om dat so namen si dese twee.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. V B. XL, vs. 29.

Om dit. *Hierom.*

> O m d i t haddene Saladijn leet,
> Ende was hem utermaten wreet.
> MELIS STOKE, B. II, vs. 849

Om ende om. *Hier en daar, her- en derwaarts.*

> Pieter ghinc, alse wijt horen,
> Al o m e n d e o m in menege stede
> Ende ghenas juchtege ende andere mede.
> MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. XCV, vs. 25, var.

Om haer goet. *Ten hunnen beste, ter hunner hulpe.*

> So datte porters dat vernamen,
> Dattie liede van Norden quamen
> Waenden si wel, dat Vlaminghe waren,
> Ende volgheden dwars de vlaemsche scaren.
> Doch worden sijs te lesten vroet,
> Dat si quamen o m h a e r g o e t
> Ende waren hare vriende.
> Ibid. B. VIII, vs. 352.

Om iets brengen. *Iets doen verliezen.*

> Siet Dido speelt, en rijt ter jaght,
> En 't heeft haer o m h a e r e e r g e b r a g h t.
> CATS, 1828, bl. 225, c.

Om 't wats. *In ernst, niet uit jokkernij.*

> S. Nou moet jy jou dood steecken.
> T. Doet dat dan geen seer?
> S. 't Is immers niet o m 't w a t s.
> GRAMSBERGEN, Hartog van Pierlepon, 1679, bl. 24.

> Wel wat duncktje, vrienden! is dat gien liefd' o m 't w a t s?
> BIESTKENS, Klaas Kloet, 1619, bl. 3.

> Hy durft met groote knechten,
> Dat al schier mannen zijn, o m 't w a t s in 't renparck vechten.
> JAN ZOET, Thimoklea, 1641, bl. 6.

Om iets sijn. *Iets verbeuren.* Item. Soe wat manne gaet ontlixent, zy met slapelakenen, zy met averechten cleedren, oft in wat manieren dat zy, hy e s o m v ij f s c e l l i n g e o u d e r g r o t e. Stadsordonnantie van Brussel van het jaar 1360. Zie Belg. Mus. VII, bl. 294.

Om lanck, om langhe. *Een geruimen tijd daarna.*

> O m l a n g h e vielt, dat si te samen
> Vriendelic elc bij anderen quamen.
> Mloep. B. IV, vs. 1009.

Om of **omme stellen**. *Omkoopen*. Die haer vande Coninck Jugurta, ende van andere met gelde lieten Corrumperen ende omme stellen· VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1665, bl. 187.

Ombaren van. *Zich onthouden van, ophouden, staken.*

— — — Ende die wonde
Begonste wassen tier stonde,
Want die hitte pijnde hem zware
Van der sonnen, soe dat hi daer nare
Van den vechtene moeste ombaren.
KAUSLER, Reimchr. vs. 2745.

Zie nog **Onbaren.**

Ombate. *Schade, nadeel, onheil.*

Wie dat valt van hogen stadtc
Vele te meer is sijn ombate.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 27, vs. 2238.

Gulsecheit ende ommate
Es tsmenschen groet ombate.
Doctrin. III, vs. 1006.

Zie nog **Onbaet.**

Ombe. *Om, ten einde.*

Sander dages alsi op was gestaen
Ende gewapent, doe bat hi des
Enen riddere vanden lande van Logres
Ombe ene boetscap te done.
Lanc. II, vs. 18506.

Die coninginne pijnde sere
Ombe wel te speelne in allen kere.
Ibid. vs. 18579.

Ombedacht sijn, met een gen. *Niet denken aan.*

Swijght, u vader mocht peisen,
Ontspronghe hi, dat wi hadden gewracht
Dies wi noch sijn ombedacht,
Ende ic ghedaen hadde minen wille; enz.
Dr. VERWIJS, X Boerden, bl. 13, vs. 80.

Ombehanghen. *Omhangen.*

Woude elc ontsien die helsche coude
Ende draghen vrese voer die doot,
Dat waer den ziele vrome groot.
Nu willen wy al den lichaem spisen
Ende grote hoecheit hem bewisen,

Mit menigher chierheit o m b e h a n g h e n.

HILDEG. Ged. bl. 192, vs. 279.

Ombehoersam. *Onbehoorlijk, niet bij elkander hoorende.*

En es dat niet o m b e h o e r s a m,
Tsamen een wolf ende een lam?

Doctrin. II, vs. 645.

Ombeiden. *Wachten, verwachten, afwachten.* MEYER.

Si o m b e d e n alle gader
Ende sagen upten helegen vader.

Lev. van St. Franciscus, vs. 6453.

— — — Ganc in goeder vrede
Ende sonder twivel o m b e i t dan
Troost wel zaen van dinen man.

Ibid. vs. 5973.

Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 297. v. o.

Ombecant. 1) *Onbekend, vreemd.*

Ende ic, die u door menich lant
Heb ghesocht, in allen straten,
Dien sidi worden o m b e c a n t,
Is dat niet wonder boven maten?

HILDEG. Ged. bl. 183, vs. 15.

2) *Dom, onwetend, dwaas.*

Een heer blijfter mede bedroghen,
Set hi rechters in een lant,
Die ghierich sijn ende o m b e c a n t.

Ibid. bl. 77, vs. 98.

Ombekind. *Dom, onwetend.* Zie **Onbekind.**

Ombeclaghet. *Onaangeklaagd*, en bij uitbreiding: *in goed gerucht staande.*

Ghi sijt van soeter wandelinghe,
Ende onberocht, ende goedertiere,
Ende o m b e c l a g h e t van allen dieren.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3046.

Ombecoert. *Niet verleid, niet in verzoeking gebracht.*

Reyne maghet, moeder ende wijf!
Maria, vrouwe, doer die minne,
Die ghi droecht in uwen sinne,
Laet my verenicht sijn daer inne,
Soe dat my laet der duvelen kijff
O m b e c o e r t an ziel ende au lijff.

HILDEG. Ged. bl. 91, vs. 18, var.

Ombequaem. Zie **Onbequaem.**

Ombelegghen. *Omringen, omgeven.*

Broeder, ic zach den viant
Up goons broeders rig te hant,
Die niet was obedient,
Sinen hals houdende al omtrent,
Diene also o m b e l e i d e,
Dat hi onderhorichede ontseide, enz.

Lev. van St. Franciscus, vs. 6189.

Dese Pasipheus dede maken
Van houte ende van linnen laken
Een coe recht ghecontrafeyt
Mit eenre coehuyt o m b e l e y t.

Mloep. B. III, vs. 202.

Wat ghi u hoet,
Ever, ghi moet
Neder vallen;
Ghi sijt ontseit,
Ende o m b e l e i t
Van ons allen.

Belg. Mus. I, 294, coupl. 15.

Ik heb de laatste strophe hier mede geplaatst, omdat de Heer WILLEMS aan het woord o m b e l e i t, mijns bedunkens, eene onjuiste verklaring heeft gegeven, namelijk, die van *verleid*, *ontzet*. Door den *Ever* wordt in dit wapenlied Jan III bedoeld, en een der zeventien vorsten, die tegen hem samenspanden en sprekende hier wordt ingevoerd, zegt: »Hoe gij u ook hoedt, welke voorzorgen gij ook neemt, gij moet vallen. Wij hebben u den strijd verklaard, en gij zijt van ons allen *omringd*. Uitkomst is er voor u dus niet.

Ombelet. *Vrij, ongehinderd, zonder aan verplichtingen te voldoen.*

Ende most die coopman o m b e l e t
Varen, daermen tollen set,
Soe worden al die heren rijc
Ende die landen des ghelijk.

HILDEG. Ged. bl. 210, vs. 291, var.

Ombeloken. *Van rondom ingesloten, van alle kanten besloten.*

Recht vonnesse dat es beset
Ende o m b e l o k e n metter wet.

Heim. der Heim. vs. 1516.

Omberaden. 1) *Dwaas, slecht beraden.*

Hi dunct mi sot ende o m b e r a d e n,
Die Gode niet en hebben voer ogen.
HILDEG. Ged. bl. 13, vs 72

Doch ist beter vanden tween:
Verre vrienden in goeden staden,
Dan naerre by ende o m b e r a d e n.
Ibid. bl. 108, vs. 140.

2) *Onverzorgd.*

Ai hoe droeve bleef vrouwe Hermeline,
Ende hare clene welpekine,
Die Reinaert sciet uut Maupertuus,
Ende hi hof liet ende huus
Aldus o m b e r a d e n staen.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1433.

3) *Nog tot geen besluit gekomen.*

Maria swiget alse lat
Ende es ons te bescermene mat
Alse of si o m b e r a d e n
Ware, ons te stane in staden.
Nieuwe Werken der M. v. N. L. V, 2de St. bl. 39.

4) *Ongetroost.*

Wie soe smijns iet begerde,
Waest dor dere, waest dor Gode,
Was hi knape, was hi bode,
Hine keerde niet o m b e r a d e n,
In stont heme in staden
Die iwent ane mi sochten.
Lanc. II, vs. 42701.

Dies was si harde o m b e r a d e n,
Want hi hare ontfor.
Ibid. vs. 43206.

5) *In een slechten staat of toestand.*

Her Walewein was een deel in pinen,
Want sine wapene ende sine gewaden
Waren harde o m b e r a d e n.
Ibid. vs. 45354.

Nu waren si alle daer te voet:
Die riddere verloes sijn ors goet
Int wout; soe dede oec Amelant,
Entie joncfrouwe, die hi daer vant,

Verloes haer part ende haer gewaden:
Dus waren si alle o m b e r a d e n.
Ibid. III, vs. 15803.

6) *Onbezonnen*, *zonder raad.*

Die Joeden waenden alle weghe
Vechten met al sulken zeghe
Alsi up Cestiuse daden,
Ende quamen o m b e r a d e n
Up Aschalone die vaste stat.
Rymb. vs. 28312.

Omberaden sijn, met een gen. *Iets afslaan*, *verwerpen*, volgens DAVID.

Want Jan wart ghevaen
In ene proveie, met honger bevaen,
Ende bad den Romeynen omme ghenaden,
Dies hi dicken was o m b e r a d e n.
Ibid. vs. 34202.

Omberecht. 1) *Onbediend*, dat is *zonder bij het sterven de genade-middelen der kerk ontvangen te hebben.*

Dies sterf die man o m b e r e c h t.
Lsp. B. III, C. 4, vs. 69.

2) *Onbestuurd*, *zonder bestuur.*

Elc man dede in dien tiden
Dat hi wilde, ende liet liden,
Want dat lant was o m b e r e c h t.
Rymb. vs. 8255.

Tien tiden ooc, also wel,
Doe dat lant van Israel
Sonder here was o m b e r e c h t,
So ghesciede dese hystorie echt.
Ibid. vs. 8319.

Ombereyt. Zie **Onbereit.**

Omberect sijn van. *Verstoken zijn van*, *iets niet hebben.*

Hi w a s v a n wapinen o m b e r e c t.
Lanc. II, vs. 44499.

Omberen. 1) *Ontberen.*

Ay God ghef mi dat ic beghere
Ende dies ic harde node o m b e r e,
Dats, dat ic na deser pine
Scouwen moet die moeder dine.
Nieuwe Werken der M. v. N. L. V, 2de St. bl. 77.

2) *Nalaten, achterlaten, aflaten, staken.*

Hets recht dat o m b e r e t si
Die claghe, die Cortois doet.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 124.

— — — — — Dinct u goet,
Tibert, dat men die claghe o m b e r e?
Ibid. vs. 127.

Hier naer verhoverde Davijt,
Ende hiet Joab daer ter tijt
Dat hi tellen soude wel
Alle die van Israel.
Dies ne wilde hi o m b e r e n niet.
Rymb. vs. 10791.

Omberinghe. *Ontbering.*

— — Abstinentie heetent de vroede,
Dats o m b e r i n g e van vremden goede.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. L P. VIII B. XXXVII, vs. 32.

Omberocht. *Ter goeder naam en faam staande, door niemand bezwaard of aangeklaagd.*

Ghi sijt van soeter wandelinghe,
Ende o n b e r o c h t, ende goedertiere.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3045.

Ombesaten. *Omwoners.*

Hi was ontsien daer herde sere
Van allen sinen o m b e s a t e n,
Dine ontsagen utermaten.
Lanc. III, vs. 26921.

Ombeset. *Omgeven, omringd.* Si heeft beleden dat si sinte willem ghesien heeft in menschelike habyte, o m b e s e t mit hemelschen choren. Pass. Wijnt. 1480, fo. bb vij.

Ombescaven. *Onaangevochten*, volgens Dr. JONCKBL. *Onberispt*, volgens WILLEMS. Zou *onaangeroerd, onveranderd* hier geene betere verklaring geven?

Dese rime ende dese wort,
Die hem onnutte sijn ghehort,
Dat sise laten o m b e s c a v e n
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 17.

Ombesceden. 1) *Onverstandig, zonder juist oordeel.*

Want dauxtelecste dinc dat es,
Data een landshere, sijds ghewes,

Die haestech es ende o m b e s c e d e n man
Ende uut hem selven wilt werken dan.
Lsp. B. III, C. 12, vs. 79, var.

2) *Vermetel*, *overmoedig*, *onbeschoft*.

Gheen dinc en is so o m b e s c h e d e n
Alse weelde in verweentheden;
Want die hemselven niet en kint,
Ende buten sijnre naturen wint,
Ende niet en ghevoelt sijns selfs staet,
Is puer valsch ende quaet.
Ibid. B. I, C. 31, vs. 35.

Vele volcs is o m b e s c e d e n.
Ibid. B. II, C. 30, vs. 28.

Zie nog Lev. van St. Franc. vs. 1147.

Ombescheidenheit. *Onmatigheid*, *zwelgzucht*.

— — dwase van quaden zeden
Die met o m b e s c h e i d e n h e d e n
Haren buuc ghieten vul,
Worden sinneloos ende dul.
Ibid. B. I, C. 32, vs. 98.

Ombescheit, **ombesceit.** *Onredelijkheid*, *onbillijkheid*, *overmoed*.

Daer om sijn die heren heren,
Dat men mitter heerlicheit
Sal richten, doetmen o m b e s c e i t.
HILDEG. Ged. bl. 4, vs. 102.

Zie verder **Onbescheyd.**

Ombeschult. *Vrij*, *niet bezwaard*, *onschuldig*.

Entie bisscop hi ghebiet
II clerken, dat si gaen an hare
Ende haers buux nemen ware.
Si ginghen naer ende proeveden
Alse vele alsi behoeveden
Tondersoukene van sulker saken.
Ten bisscop quamen si ende spraken,
Dat sise o m b e s c h u l t van kinde
Vinden inden ondervinde.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LX, vs. 105.

Ombeslaghen. *Rondom beslagen of bedekt*.

Daer om suldi die wijsheit draghen
Mit reynre claerheit o m b e s l a g h e n.
Mloep. B. II, vs. 2188.

Ombeslet. *Vrij, niet gebonden* of *belemmerd.*

Si was o m b e s l e t.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LXVI, vs. 42.

Ombesloten. *Open.*

Ende doe [hi] ten wikette quam
Die dore hi o m b e s l o t e n vernam.

Lanc. III, vs. 12046.

Ombesmit. *Vrij van smet, vlekkeloos.*

Sente Ambrosius bescrijft ons dit,
Die van loghenen es o m b e s m i t.

Nat. Bl. B. III, vs. 544.

Ombestaet. Zie **Onbestaedt**.

Ombetien. *Omgeven.*

Een groot ghetal van langhe jaren
Stont die boom al ommetrent
Onghescaet ende ongheschent,
Mit groenen bladen o m b e t o g h e n.

HILDEG. Ged. bl. 193, vs. 49.

Ombetrint. *Omtrent.*

Si hadde in alle landen gesint
.xij. jonfrouwen o m b e t r i n t
Die alle Lancelote sochten.

Lanc. II, vs. 22889.

Ombetrouwen. *Wantrouwen.*

Goede wive, die schaemte draghen,
Sullen horen mannen behaghen
In allen zaken die hi bouwet.
Ist dat sy him o m b e t r o u w e t
Dat hi sondicht off misdoet,
Selve hi dat beteren moet
Mitten live off mitter ziele.

Mloep. B. IV, vs. 860, var.

Ombevaen. 1) *Omvangen, omgeven, omringen, omsingelen.*

Daer was hi gesien ooc mede
Nachts wesende in sine gebede
Sine handen, cruce wijs ondaen,
Van der aerde gheheven zaen,
Ende o m b e v a e n met euen zwerke, enz.

Lev. van St. Franciscus, vs. 5435.

2) *Omarmen, omhelzen.*

Den dagh die nam een einde,
Die jongheline quam aldaer,
Met sinen blanken armen
Woude hise o m b e v a e n.

Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 133, vs. 20.

Ombevangen. 1) *Omvatten, omhelzen.*

Alsy in sulker vrienscap staen,
Dat deen wort minnentlic ontfaen
Van sinen lieven wederpaer
Ende wort in liefliker waer
Mit volre gunste wel ontfanghen,
Mit sueten armen o m b e v a n g h e n,
Soe gaetet anden derden grade.

Mloep. B. II, vs. 1284.

2) *Omsingeld, omringd.* Soo waren daer moerdenaers ende hebben enen kijnde o m b e v a n g h e n ende vasteghebonden. Pass. Wijnt. 1480, fo. ccxliij, a. Want als die doernen hem o m b e v a n g e n. Bijb. van 1477, Naum I, vs. 10.

In het voorbeeld, voorkomende in het Pass. Wijnt. zou het ook kunnen beteekenen: *gevangen genomen, opgelicht*, enz.

Ombevist. *Om* of *rondom bevest, omschanst.*

Metter macht Gods o m b e v i s t.

Taalk. Mag. IV, 29, vs. 41.

Ombewaert. *Zonder hoede.*

Een goetman die ghegecket waert
Sonder verdient ende o m b e w a e r t.
Gheloeft my des volcomelic
Hy denct bij wilen misselic.

Mloep. B. I, vs. 2084.

Ombewimpelt. *Zonder sluier.* Zie **Onbewimpelt.**

Ombieden. 1) *Aanzeggen, doen weten*, en bij uitbreiding *bevelen.*

Doe wartsi alle te rade
Dat si den coninc rieden,
Dat hine soude o m b i e d e n,
Dat hi te hove soude comen.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 472.

Dat ons vreemt gheeft, en ons oock niet en staet te lijden, datmen onse ondersaten voortaen sulcken kraft en moeyenisse boven recht doen sal, waerom wy u o m b i e d e n en bevelen met ernsten, dat ghy, enz. VELIUS, Chroniick van Hoorn, 1617, bl. 17.

Zie ook Brab. Yeesten D. II, bl. 549, waar de Heer WILLEMS de onjuiste verklaring geeft van »*ontbieden*".

2) *Het land rondreizen om eene bede te doen*, d. i. *eene schatting te vragen*. Ende die grave van Ghelre ende Reynout zijn sone sullen beyde te samen o m b i e d e n al tland van der graveschip van Ghelre, enz. NIJH. Ged. I, 177.

3) *Wachten*, *verbeiden*. volgens LULOFS. die dit woord wel in het glossarium van zijn Handboek 1845, opnam, maar de plaats, waar het voorkomt, niet opgaf.

Ombieden goeden dach. *Groeten, een groet geven of toezenden.*

Hi groete den cnape so hi eerst mochte,
Ende o m b o o t hem g o e d e n d a c h.
Walew. vs. 1425.

Ombijt. *Ontbijt.* KIL.

Ombijten, **ombiten.** 1) *Proeven*, *smaken*, *nuttigen*, *gebruiken*, *eten.*

Ende men dede Robberechte daer naer
Van den wine drincken, die neder was brocht daer,
Huten torre, dien hi zeere doe
Prijsde, ende hi swouer daer toe,
Dat hi, sider dat hi was beseten,
Gheenen soe goeden wijn hadde o m b e t e n.
KAUSLER, Reimchr. vs. 4161.

Doe quam Brune, ende ghinc gheloven
Ende sekerde Reinaerde dat,
Wildine honichs maken sat,
(Des hi cume o m b i t e n sal)
Hi wilde wesen over al
Ghestade vrient ende goet ghesell e.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 611.

2) *Wachten*, *afwachten.*

Als gehent was dese gebede,
Een tekin vanden cruce hi dede
Jegen tyser, gegloeit al wit;
Coenlike o m b ij t hi na dit.
Lev. van St. Franciscus, vs. 2634.

Ombinden. *Verklaren.*

Dese scat ende dese margarite,
Daer of spreict dese vite,
Sijn der ewangelien woort
Ende ic o m b i n t s e den leken voort.
Ibid. vs. 360.

En cant u al niet exponeren,

Hoet hier voermaels is gheschiet;
Tis alre best een cort bediet,
Als elke reden heeft hoer slot,
Ende ic en ben oeck niet soe sot,
Dat icker naerre wil o m b i n d e n
Dan mi die reden helpt bevinden.

HILDEG. Ged. bl. 70, vs. 281.

Ombrejden. *Omkransen.* Wdb. op HOOFT.

Ombreken. *Afvallen, zich aan de gehoorzaamheid eens wettigen heers onttrekken.*

Die Vriesen, de menighen noot
Den Grave daden van Hollant,
Ende onder wilen ghinghen in hant,
Som wile o m b r a k e n, saghen sijs stede,
Waren tien tiden buten vrede.

MELIS STOKE, B. II, vs. 133

Ombrengen. 1) *Doorbrengen, verkwisten.* U. W. KIL.

2) *Doen verliezen.* Vrome lieden b r e n g e n sy o m al het hare, door valsche beschuldigingen ende quade practijcken. St. Bijb. Ezech. XXII, Kantt. 44.

Omdat. 1) *Opdat.* Zie **Om dat** en Wdb. op BREDERO.

2) *Daarom.* Zie **Om dat.**

Omdeylen. *Rangschikken.* KIL.

Omdrincken. *Ronddrinken, rondklinken.* Ibid.

Omeysse. *Mier.* Ibid.

Omelie. *Leerrede, preek.*

Gregorius wert paeus daer naer, — — —
Een reyne lerare sonder blame,
Die de heilighe scrifture ontbant
Ende ondersochte ende ondervant.
Omtrent viertich o m e l i e n
Maecte hi te sire pertien.

Lsp. B. II, C. 48, vs. 691.

Omgaen. 1) *Met bedekte woorden spreken of iets noemen.* Ook *per periphrase of ingewikkeld spreken.* KIL.

Want selke wort es selden comen
Ute monde van hovesscer maegt.
Ic segge u dat mi sere wanhaegt,
Dat gise nomet so overgrof;
Gi wares met min comen of,

Want gi haddet o m g a e n wale
Ende verhoveschst bet uwe tale,
Alse een hovesch wijf doen soude.
Men siet dicke dese voestren boude,
Alsi hare kindre baden ende dwaen,
Dat sijt al nomen ende nine o m g a e n.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vss. 6475, 6460.

Zie nog ibid. vs. 6675.

2) *Heerschen*, *voorvallen*, *gebeuren*, *plaats grijpen*. Wdb. op HOOFT.

Omganger. Quid? *Omzwerver? vreemdeling?* Dese mensche onedel ende o m g a n g e r, die sijn ambocht plach te oefenen onder 't volc, hadde so grote voertganc in doechden. Pass. Somer St. 1489, f°. xc, d.

Omganck. 1) *Gaanderij, warande met pilaren.* KIL.

2) *Processie.* Ibid.

Omgekomen ('t Is). 1) *Het is wat te zeggen.* Wdb. op BREDERO.

2) *Het is gedaan*, *het is beslist*, *het is te laat*. Ibid.

Nacht en dagh de trom geroert,
Soo veel starke steên beronnen,
Selfs noch onlangs Grol gewonnen,
In 't gesicht van 's vyands macht;
Doen de groote Phlippes dacht
't I s met Holland o m g e k o m e n.

VONDEL, door v. L. II, 669, vs. 51.

Schendt uw perruik, vertreedt haar' schat,
Fier Amsterdam! 'T i s o m g e k o o m e n.
Fortuin is uwer liefde zat.
Haar hart heeft eenen keer genomen.

HOOFTS ged. door BILDERDIJK, II, 26.

Omgeroerd. *Ontsteld, in gramschap ontstoken.*

Abigail den Koning David te gemoet reizende om zyne gramschap, mocht het zijn, te matigen, zegt o. a.:

Ghy, die wel eer den Reus hebt konnen overwinnen,
Verwint te deser uur uw o m g e r o e r d e sinnen.

CATS, door Dr. v. VL. II, 53, b.

Omgeven de kaarten. *De kaarten rondgeven, uitdeelen.* KIL.

Omgevoert. *In gramschap ontstoken, buiten zich zelven geraakt.*

Hoe zijt ghy, groote Vorst, soo lichtelick bewogen?
En, om 'k en weet niet wat, uyt uwen stant getogen?
Waerom in dit geval soo heftigh o m g e v o e r t?
Het komt den Prinssen toe niet haest te sijn beroert.

Ibid. I, 318, a.

Omhalzen. *Veranderlijk zijn.* MEYER.

Omhanden. *Met de handen omvatten.* Ibid.

Omhangh. *Dekkleed, sluier.* KIL.

Omheimt. *Omheind.*

— — — — — — dan siet men die Syreen
Haer leeuwetanden, op wiens staert dat naer geween
En boetloos kermen zit, omheimt van alle rampen.
VONDEL, door V. L. IX, 354, vs. 3. v. b.

Omheinen. Eigenlijk *omtuinen*, doch bij uitbreiding *omringen, omvatten, omgeven, omgolven.* Wdb. op HOOFT.

Omhelzen. *Tot zich nemen, aanvaarden.* Ibid. bl. 478.

Omhengelen. *Omzweven.*

Daer duizend Eng'len
Myn Troon omheng'len.
Daer vreugt op vreugt is.
J. DE DECKER, Rym-Oeff. II, 439.

Omhutselen. *Omschudden.* Wdb. op HOOFT.

Omkallen. *Ompraten.* U. W.

Omkeer. *Omtrek.* KIL.

Omkeeren. *Ledigen.*

Ghy Vorsten luystert toe, en wilt dees leeringh vaten,
Dat 's Princen heyl bestaet in 't heyl van d'ondersaten:
Dat hy geluckigh is die 's vleyers tongh ontgaet
En van 't geselschap der lof-tuyters zich ontslaet,
Diens eenigh doel-wit is den plas-danck van haer heeren.
En tot den bodem toe de rijken omtekeeren.
VONDEL door V. L. I, 405, vs. 22.

Omkerfbrood. *Brood bij het middagmaal overgeschoten en dat den armen werd uitgedeeld.* KIL.

Omkomen (Van iets). *Iets verliezen.* So roep ick heden den hemel ende de aerde tot getuygen tegens ulieden, dat ghy voorseker haest sult omkomen van dat lant, daer ghy over de Jordane nae toetreckt, om dat te erven. St. Bijb. Josua XXIII, vs. 13. Tot dat ghy omme komt van dit goede lant. Ibid. vs. 16.

Omkomen. 1) *Ten einde komen, ten einde loopen.* U. W.

Doe die seven jaer ommequamen
Doe riep hi dat convent te samen,
Entie ridder nam oerlof
An alle die vrouwen opten hof.
HILDEG. Ged. bl. 146, vs. 281.

2) *Er toe komen*, ook *er op aankomen*. Wdb. op HOOFT.

3) *Te berde komen*, *voor den dag komen*, *gebeuren*.

Sulcke blaes-kaeckens heb ick wel meer hooren roemen,
En doet o m q u a m, doe waren 't niet dan blaeuwe Bloemen.
S. COSTER, Tafel-spel van twee personagien, 1615, bl. 1.

Omkoomst. *Dood*, *uiteinde*, *omkomen*. Wdb. op HOOFT.

Omkruyven. *Omkransen*, *omslingeren*.

Hoort, hoort, een soete stroom die dartel golven schuyft.
En met een frissche groent' des Aemstels hooft o m k r u y f t
GROEBE, Versch. Ged. I, 238.

Omlegghen. 1) *Omsingelen*.

Minos heeft dese moort vernomen,
Ende is machtich over ghecomen,
Mit menighen ridder, stout ende scone,
Om te wreeken sinen sone,
Die so jammerlijck was vermoort.
Hi dede o m l e g g h e n die starcke poort.
Mloep. B. I, vs. 1376.

2) *Inkleeden*, *bemantelen*.

Ist dat u vrient aen u soect
Dinc die ghi te doene roect,
Dat doet saen mit bliden zinne:
Daer leit danc tweevout inne.
Wildijt hem oec ontsegghen,
Dat wilt so hoveschelijc o m l e g g h e n
Ende so bedectelijc dat hire
Hem niet omme en sconfire.
Lsp. B. III, C. 4, vs. 186, var.

Omlegghen de kaerten. *De kaarten rondgeven*, *uitdeelen*. KIL.

Omlegghen (Sonder). *Zonder omwegen*, *zonder de waarheid te kort te doen*.

Ende sal u die waerheyt seggen
Alle malen s o n d e r o m l e g g e n.
Grimb. Oorl. I, vs. 1278.

Omleiden. Dr. JONCKBL. schijnt geene Nederlandsche verklaring van dit woord te hebben kunnen geven, en verwijst naar het Lat. *regere* en *derigere*.

Die den sculdeghen hulpt dat hi
Der mesdaet onsculdech si,
En ware dat hijt o m l e i d e

Omme sijns vriends salecheide, enz.
Doctr. II, vs. 1847.

Omloop. *Zekere huidziekte.* KIL. Volgens PITISCUS St. Anthonie's vuur.

Omloop. *Duizeling.* KIL.

Omloopen. *Verloopen, voorbijgaan.* Wdb. op HOOFT.

Ommaer. *Afkeer, veràchting, versmading, minachting,* enz. Zie **Onmaer.**

Ommare. Zie **Onmare.**

Ommate. Zie **Onmate.**

Omme dat. Hetzelfde als **omdat**, dus **opdat**.

Doe hiet sente Brandaen
Sinen kiel wel saen
Toten berghe keeren,
O m m e d a t hi hem soude leeren.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 14, vs. 1044.

Omme domme. *In het rond, her- en derwaarts, overal heen.* Volksuitspraak voor *om ende om.*

Pieter ghinc, alse wijt horen,
Al o m m e d o m m e in menege stede
Ende ghenas juchtege ende andere mede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. 1 P. VII B. XCV, vs. 25.

Omme ende omme. *Spiraalsgewijze* of ook *heen en weêr.*

Doe nam hi eere ossenhunt
Die sneet hi alle uut ende uut
Teere rieme al o m m e e n d e o m m e, enz.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VB. VIII, vs. 35.

Omme gaen. 1) *Wenden, heen en weêr gaan, draaien.*

Der hoenre wart Reinaert ghewa̧re;
Sine oghen begonsten o m m e t e g a n e.
Rein. door D^r^. JONCKBL. vs. 1718.

Grimbert sach dit ghelaet
Ende seide: „Onreine vraet,
Dat u dat oghe so o m m e g a e t!"
Ibid. vs. 1739.

2) *Rondgaan, rondloopen.*

Teghen der sinnen ane vechten,
Salmen een bannier op rechten,
Die van schamelheit is ghemacct.
Si is goet ende onghelaect
Ende heeft craft int wederstaen,

Voer alle dander die o m m e g a e n.
Mloep. B. II, vs. 2292.

3) *Omgeven*, *omvatten*, *omringen*.

Si (Dido) dede min noch meer,
Dan si bleeff daer bijden cant
Vander zee ende cofte lant
Teghen den coninc, also veel,
Als een ossen huut al gheheel
O m m e soude moghen g a e n.
Ibid. B. I, vs. 1049.

Omme ghaen met. *Zich bemoeien met.*

Toen Saul al de toovenaars in zijn rijk omgebracht of verdreven had, en bij de tooveres te Endor komende, haar gebood, eenen dooden op te wekken, antwoordde zij, niet wetende, dat zij tegen Saul zelven sprak:

— — — Ne wetstu tongheval
Dat Saul hem heeft ghedaen,
Die m e t sulker dinc o m m e g h a e n?
Wiltu mi doen ontliven mede?
Rymb. vs. 9672.

Omme langhe dagen. *Lang te voren.*

Ooc voorseide hi, o m m e l a n g e d a g h e,
Dat tRoomsche rike soude te ghaen.
Rymb. vs. 6170.

Omme lanc. 1) *Ten laatste*, *eindelijk.*

Ende Engistus wan o m m e l a n c
Alsonder Vortegrijns bedwanc,
Dat hi hem gave alse breet steden
Veste te makene met vreden,
Alse eene rieme mochte begaen.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. VIII, vs. 27.

Zie nog **Begaen.** 10)

2) *Allengs*, *langzamerhand*, *van liever lede.*

Nochtan ward an haren danc
Die gracht ghevullet al o m m e l a n c,
Ende .j. dijc hoghe ghedraghen.
Rymb. vs. 28594.

Omme merghen. *Tot den volgenden dag.*

Ene port muus ghinc o m m e m e r g h e n
Met ere velt muus herberghen.
Esopet, bl. 71, vs. 1.

Ommedoec. *Overdoek, omslagdoek.*

Euen o m m e d o e c hinc si om hare.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 11173.

Ommedoen. *Verslaan, ombrengen, dooden.*

Daer bestont hi harde vromelike
Hamonne, den prince van Affrike,
Ende sloughene doot in enen stride.
Sijn here wart gespaerset wide;
Som ghesleghen, som ghevaen,
Som gejaget, som o m m e g e d a e n.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VB. XXXVI, vs. 20.

Ommegaen. 1) *Om iets heen draaien, verbloemen.*

Wat hulpt dat wijt o m m e g a e n?

Karel de Gr. Fr. V, vs. 45.

2) *Omloopen, zijnen omloop volbrengen, omgaan, voorbijgaan.*

Die schine vanden vier maenden
G h i n g h e n o m m e ende waenden.

Mloep, B. I, vs. 404.

Ommegaen (Der wereld). *De geheele omvang, de gansche uitgestrektheid der Aarde.*

Nu bleef dat Roomsche rike
Thooft van al aertrike,
Ende hadden der w e r e l t o m m e g a e n
Metten zwerde al onder ghedaen.

Lsp. B. I, C. 40, vs. 21.

Ommegaende, omme gaende. *In omvang, in omtrek.*

Dat firmament, dat si u cont,
Is al o m m e g a e n d e ront.

Ibid. C. 8, vs. 2.

Ende die stat hadde tiere wilen
O m m e g a e n d e tweeëndeviertich milen.

Ibid. C. 43, vs. 22.

Ommeghaende of omme ghaende met. *Omringd van.*

Jerusalem was tier ure
O m m e g h a e n d e m e t .iij. paer mure.

Rymb. vs. 31188.

Ommeganc. 1) *Uitgestrektheid, omvang, omvang van tijd.*

Maer alsemen vint van Gode bescreven
Dit woert "heden", so is er an bleven
Een ewelike o m m e g a n c.

Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 72, vs. 201.

Tote Rome in de stat
Was een religieus wijf, die zat
In enen karker nauwe ende stranc
Wel naer viertich jaer o m m e g a n c
Om onsen here te sine became.
Lev. van Ste. Franciscus, vs. 9948.

2) *Ommekeer.*

Tysbe, mestroudi mijnre tale,
En hebdi mi niet gheproeft soe wale,
Dat ic u minne sonder wanc?
Wanen comt desen o m m e g a n c,
Ende desen twifel, daer ghi in sijt?
Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 4, vs. 132.

3) *Gewoon gebruik*, *gemeen gebruik.* MELIS STOKE, B. 1, vs. 458.

Men groever niemen, clein no groot,
Men ne mochte dat was d o m m e g a n c.
Rymb. vs. 32665.

Dat is: De nood en de sterfte was zoo groot dat men, *zoo als zulks het gebruik was,* niemand kon begraven.

Ommecleyt. *Mantel*, *boven-* of *overkleed.*

Als die heer dit hadde gheseit,
Doe gafmen hem een o m m e c l e y t,
Anders most hi moeder naect
Thuuswert gaen also mismaect.
HILDEG. Ged. bl. 20, vs. 156.

Dit woord werd ook figuurlijk gebruikt, als:

Maria, vrou, dijn reynicheit
Die wese huden mijn o m m e c l e y t
Voer alle misval ende leit.
Ibid. bl. 91, vs. 2

Ommecomen. 1) *Ten einde komen.* Ende als dye tijt o m m e g h e c o m e n was, so baerde si enen sconen jongen soen. Gesta Roman. Cap. 173.

2) *Aanbreken*, *daar zijn.*

Al doen den derden dach o m m e q u a m,
Dien droghen stoc droech rosen.
Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 140, vs. 57.

Ommecomen ('T is). Zie **Omgekomen ('T is).**

Ommekrenghen. *Omwenden*, van een wagen gesproken.

Al hiete icse stille staen,
Off den waghen o m m e k r e n g h e n,

Die ossen en willens niet ghehenghen,
Sine trecken altoes vaste voert.

HILDEG. Ged. bl. 38, vs. 223.

Ommekrits. *Omtrek.* MEYER.

Ommelegghen. *Omringen, insluiten.* Ende puppinus vergaderde een groot here, — — — ende o m m e l e y d e — — — den coninck. Pass. Wijnt. 1480, f°. lxxiij, d. Hi o m l e y d e — — — papien (Pavia). Ibid. f°. lxxvj, b.

Ommeleiden. *Verleiden, listig overhalen.*

Berecht mi des, wel arme domme,
Die heymelic wilt l e y d e n o m m e
Den sulken, dat si hoer hilic laten,
Man ende wijf, dat si hem saten
Horen bant te schoren weder.

HILDEG. Ged. bl. 155, vs. 174.

Ommelijden. *Omgaan.*

Si souden waerlic gaen besijden
Ende enen beteren wech o m m e l ij d e n.

Mloep. B. II, vs. 1662.

Ommeloop. *Omtrek, omvang, buitenzijde.*

Babylonie die stat es binnen
Twintech milen wijt in allen sinnen.
Die o m m e l o o p es ront.

Flor. ende Bl. vs. 2364.

Ommeloopen, omme loopen. *Omringen, omsluiten.*

Hi viel met here voor die veste,
Ende, omdat hem dochte dbeste,
O m m e l i e p hijt met enen mure,
Dat hem gheen ontliepe der dure.

Rymb. vs. 34613.

Ommendom. *Overal, aan alle kanten.* U. W.

Ommenschelijc. *Bovenmenschelijk.*

Hoe mochtic vertrecken u
Alle die wondere nu,
Die hi op aertrike wrachte,
Mids zire godliker crachte?
Want si waren o m m e n s c h e l i k e,
Ende te wonderen groffelike.

Lsp. B. II, C. 15, vs. 147.

Ommer. 1) *Toch, vooral.* Teeckendet o m m e r hoghe an, dattet die kalveren niet wtlicken. MEIJER. Oude Nederl. Spr. bl. 21.

2) *Immer*, *altijd*. Hi hadde o m m e r huyt geweest om zijn zelfs Broeder, den Hertoghe van guyenne te doen vergheven. Die Exc. Chron. van Vlaenderen, f°. 164.

Ende die salege man es o m m e r blide.
Alex. VI, vs. 537.

O m m e r rijt hi sinen wech vort.
Walew. vs. 9750.

Ommere. Hetzelfde als **Ommaer** en **Onmaer**.

Bedi eest dat ic niet en begere
Grieken, ende ic hebt o m m e r e.
Alex. IX, vs. 102.

Ommeregheit. *Gruwel*, volgens MEIJER. Ende alse ghi siet die o m m e r e g h e i t, daer Daniel de profete af sprac, dat teeken sal syn van der werelt destructien. Lev. van Jezus, bl. 189.

Ommerinc. *Omtrek*, *kring*, *cirkel*, hier *uitspansel*.

Ja, des hemels o m m e r i n c
Ende dit ertrike, breet ende smal,
Maecte God met maten al.
Lsp. B. II, C. 54, vs. 84.

Ommeroer. *Omkeer*. Wdb. op HOOFT en U. W.

Ommesaten. Hetzelfde als **Ombesaten**, d. i *omwoners*, *geburen die rondom in de nabuurschap wonen*.

Hier af willic te redene comen
Wat eens enen here ghevel,
Die machtich was ende van groten goede
Boven alle sine o m m e s a t e n.
Belg. Mus. X, 76, vs. 18.

Hier ane so machmen leren
Hoemen een stat sal regeren,
Dat si come te groten dinghen,
Ende alle hare viande dwinghen
Ende oec alle hare o m m e s a t e n.
Jans Teesteye, vs. 1452.

Zie ook Limb. B. X, vs. 836 en vs. 897.

Ommesetten. *Omsingelen*, *belegeren*.

Eenen getrouwen vant hi int lant,
Diemen hiet die grave Constant;
Dien beval hi, dat hi met allen
O m m e s e t t e n soude 't lant van Gallen.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. X, vs. 46.

Ommesien, ommezien. 1) *Omzichtigheid, behoedzaamheid.* Wdb op HOOFT.

2) *Verbazing.* 't Gheruchte van dese belegheringe quam voort tot onsent in de Stadt, en verweckte niet weynich ommesiens. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617, bl. 187.

3) *Het omzwenken, het veranderen van partij.*

Jerusalem, aen 't ommezien,
Begint uw aengezicht te zoecken
Al heimelijck, en ziet den dagh
Van uw herstelling ree geboren.
VONDEL, door V. L. IX, 98, vs. 447.

Ommesitten. Even als **ommesetten**, *belegeren.*

So dat die Wandelen met gewelt
Vele steden hebben gevelt,
Ende hebben Riemen, die grote stat,
Ommeseten ende maectense mat.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. II, vs. 28.

Ommeslaen. 1) *Den omtrek van iets beslaan, omringen.*

Die coninc was in sulken waen,
Want een ossenhuut is cleyn,
Ende meynde, dat waer een luttic pleyn,
Dat een ossenhuut sloghe al omme;
Ende gaft hoer om een cleyne somme.
Mloep. B. I, vs. 1053.

2) *Omver-, overhoopwerpen.*

Die Wandelen entie Allane
Entie Zwaven met menegen vane
Quamen treckende in Vrankelant,
Alse die wilden altehant
In dat rike lant van Gallen.
Iegen hem quamen gevallen
Die Gallen met stouten moede,
Maer en verginc hem niet te goede;
Want die Wandelen sloengense omme
Ende dodere ene grote somme.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. I, vs 71.

Wye mach hier tfat bet ommeslaen
Dan diet selve heeft in die hant.
HILDEG. Ged. bl. 211, vs. 360.

3) *Veranderen.*

Landsheren ende prelate,
Ende liede van hoghen state
Oft van hogher gheboert,
Wet, dat hem wel toe hoert
Suverlec abijt, des sijt vroet,
Bat dant ghemeinen lieden doet.
Maer dits al g h e s l a g h e n o m m e.
Doctrin. III, vs. 1641.

Ommeslagh. *Halsdoek.* Een vrijer te vergeefs het jawoord van een door hem bemind meisje trachtende te verkrijgen, zocht haar, door zich aan te stellen, als wilde hij zich verdrinken, daartoe te bewegen.

Het woort is nau geseyt, hy stort met alle macht
Een steen, daer toe bereyt, te midden in de gracht,
En, om met beter schijn sijn list te mogen drijven,
Hy laet daer op de brugh sijn hoet en mantel blijven,
En dichte by de wal daer swom sijn o m m e-s l a g h,
En hy flucx uyt de weegh, soo vaerdigh als hy magh.
CATS, door Dr. v. VL. II, 247, a.

Geen lobben om den hals, geen bef of o m m e-s l a g h;
Een yder stont en dubt wie desen handel sagh.
Ibid. fo. 266, b.

Ommesteecken, omme steecken. *Omstooten.*

Gewent u met verdragh, en sonder gramme vlagen,
Nu eenigh ongeluck, dan ongelijck te dragen;
Nu, dat een haestig knecht uw fijnste schotel breeckt,
Nu, dat een plompe meyt uw glasen o m m e s t e e c k t.
Ibid, I, fo. 496, a.

Ommestellen, omme stellen *Omkoopen.* Die haer van Coninc Jugurta met gelde lieten corrumperen ende o m m e-s t e l l e n. VAN VAERNEWIJCK, Hist. van Belgis, 1574, fo. 48, b.

Ommetrent. *In de rondte, in het rond, rondom, in den omtrek, in de nabijheid.*

Antipater sprac, die baelliu:
»Sech ons dine maghe nu,
Hets recht dat conde van di coemt."
Alse hi sine maghe noemt,
Sone es niemene diese kent,
Maer si seiden al o m m e t r e n t:
Dese veinset hem, omme dat hi
Enechsins ontga daer bi.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. V B. XVII, vs. 26.

— — — Josephus ente zine
Liepen toe met groter pine,
Ende ontstaken ommetrent
Met viere menech instrument.
Entie lijtsen van den here,
Die voor die stat stonden ter were.
Rymb. vs. 28825.

Ommevanck. *Omhelzing, omarming.*

Menich vriendelic ommevanck
Gheschiede daer mit groter vroechde.
Mloep. B. I, vs. 1500.

Ommevaren, omme varen. *Omgaan met, zich ophouden met, behandelen.*

Ne hebt ooc niet, tuwer scade,
No toveraers, no wikelare,
No die gone die omme varen
Met nigromantien, enz.
Rymb. vs. 6386.

Ommewerpen zonder object. *Zijn paard omwenden, te paard zittende omkeeren.*

„Dan sal niet wesen!" sprac Gheraert,
Ende warp omme metter vaert.
MELIS STOKE, B. V, vs. 54.

Ommin. *Haat, onmin.*

Bi deser grooter omminnen
Stont Brabant in swaren tweste.
VAN HEELU, vs. 260.

Zie nog Rymb. vs. 29632.

Ommoghenlic. *Onmogelijk.*

— — — — Gheloofte des,
Datter werelt ommoghenlic es,
Dies es God machtech ghenoech
Mede te doene al sijn ghevoech.
Rymb. vs. 24424.

Omoed, omoet. 1) *Ootmoed, nederigheid.*

Sine omoed, sine onderhorichede,
Ende wat eren hem God dede.
Lev. van Ste. Franc. vs. 288.

2) *Genade.* Toen VAN HEELU zijn Slag van Woeringen aan Vrouwe Margriete van Engelant opdroeg, verzocht hij haar:

Dat sijt met o o t m o e d wilde ontfaen.
B. I, vs. 15.

Die coninc trecket (het zwaard) uut mettien,
Ende eer hijt half brochte uter scede,
Over appel ende over hilte bede
Spranct vor Waleweine uptie aerde
Oft ware een mensce, die begaerde
O m o e d e te soekene, ende hi mesdaen
Hadde, ende wils (d. i. wil des) in boeten staen.
Walew. vs. 3351.

Omoedeg, omoedig. *Ootmoedig.*

Wes den o m o e d e g e n goedertieren.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. III, vs. 39.

Zie nog Lev. van Ste. Franc. vs. 3142.

Omoedecheit, omoedicheit. Hetzelfde als **Omoed.**

.I. kint nam onse Here al dare
Ende helset, ende leredse daer mede
Pleghen der o m o e d e c h e d e.
Rymb. vs. 24008.

Omoedeghen (Hem) of omoedighen. 1) *Zich verootmoedigen.*

Al daer o m o e d e c h d e hi h e m sere,
Ende daer ontfingen sine over here.
Ibid. vs. 7847.

David antwoorde, dient was leet,
Ende seide: „Voor Gode willic spelen
Ende mi o m o e d e g h e n in velen."
Ibid. vs. 10124.

2) *Zich schikken naar iets, iets inwilligen.*

Ende o m o e d i c h d e m daer ter stede
Gewillike te sire bede.
Lev. van Ste. Franc. vs. 1463.

Omoedelike, elders **omodelike.** *Ootmoediglijk, met ootmoed.*

[Hi] bat ghenaden o m o e d e l i k e.
Rymb. vs. 31807.

Moyses — — — — —
Do hi, met die van Ysrahel,
Van dorste hadde waters breke,
Hi claechdet Gode o m o d e l i k e.
Belg. Mus. III, 281.

Omoedig. *Ootmoedig*

Ompäys. *Onrust, rustverstoring, twist, oneenigheid, oorlog.* Zie **Onpais** of **Onpeys.**

tOmpayse. Zie **t Onpayse.**

Ompoyen. *In het rond drinken, den beker laten rondgaan.* Wdb. op HOOFT.

Omranden. *Omringen.* MEYER.

Omrede. *Wijdloopig gepraat.* KIL.

Omreden. *Wijdloopig en met omwegen praten* Ibid.

Omrensen. *Omrennen, omloopen.*

O die langs 't woeste meyr, met dyn geschubde peerden,
In een blauw coets o m r e n s t den ronden cloot der eerden, enz.
PH VAN BORSSELEN, Strande, vs. 2.

Omringh. *Omtrek.* KIL.

Omringelen. *Omgeven, omzweven, omringen.* U. W. David vermelt ooc van een swerm al sulcker bien, die hem o m r i n g e l t hadden. MARNIX, Biënkorf, 1569, bl. 364 v°.

Dit hol was o m r i n g e l t met geboomte vol allerley vrucht.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 31.

De oudvader Jacob en is niet eer met vrouwen, kinderen, knechten, maeghden en vee, als met een heyrleger o m r i n g e l t tot de sijne gekeert. CATS, ed. 1828, I, 50, a.

Omroeren. *Beroeren, omkeeren, ontstellen.*

Al waer men middel soeckt om krijgh te mogen voeren,
Om steden door het sweert, en landen o m te r o e r e n,
't Is al, 't is manne-sorgh, enz.
CATS, door Dr. v. VL. I, 447, a.

Omroersel. *Opruiing, aanhitsing.* Wdb. op HOOFT.

Omsaten. Hetzelfde als **Ommesaten.**

Omseter. *Omwoner.* Zie Tweede Proeve, bl. 53.

Omsetheit. Quid? Hi gaet boven in waerdicheden van ewicheden in gestichte van onvervandelicheden en in o m s e t h e d e n van macht. Pass. Somer St. 1489, f°. xxxj, a.

Omsetten, omzetten. 1) *Tot andere gedachten of handelingen brengen. Iemand van zijn plan afbrengen, van plan doen veranderen.* Wdb. op HOOFT en KIL.

Heer vader, ic heb hoop mijn' broeder o m te z e t t e n,
Hem snel t'ontmoeten, zulck een jammer te beletten.
VONDEL, door v. L. IX, 40, vs. 909.

2) *Overhalen, bepraten*

De herder Korydon, verblint door blinde min,

Hoopt met zijn droeve klagte Alexis om te zetten.
VONDEL, door V. L. VIII, 145.

3) *Belegeren.* KIL.

Omschemen. *Omschaduwen.* Ibid.

Omzien. 1) *Doorzicht, overleg.* Wdb. op HOOFT.

2) *Voorzichtige vrees.* Ibid.

3) *Wantrouwen.* Ibid.

Omzien (Luiden van). *Lieden van beleid.* Ibid.

Omzien (Met). *Schoorvoetende, dralende, tragelijk.* Ibid.

Omzicht. *Omzichtigheid.*

Zo flucx de krijghslie hoorden
't Geblazen koper hun ontzeggen 't vorder moorden:
— — — — — — zy haren Veldheer boden
Noch een ontelb're schaer van afgematte Joden,
Die 's Keyzers omzicht liet door zyner Drossaerts een
Uytzond'ren, en de vrome en schuldige onderscheên.
VONDEL, door V. L. I, 713, vs. 1123.

D'aertsvader Jakob, wien 't aen omzicht niet ontbrack,
Smoorde Esaus bittren wroek.
Ibid. IX, 40, vs. 915.

Omslaen. 1) *Regelen, bepalen, omslag maken.* Wdb. op HOOFT.

2) *Afstompen, bot maken.* KIL.

3) *Vernielen, verdelgen, uitroeien.*

Ende doe worden si in sulken moet,
Dat sire omme riepen wrake
An Gode, omme sulke sake,
Die de heren hevet gheplaghet,
Ende volc up hem gheiaghet,
Diese omsloeghen so'om dat,
Dat men hare namen vergat.
Heim. der Heim. vs. 161.

Omslaen de trommele. *Bij trommelslag bekend maken,* ook *bij roffel te wapen roepen.* KIL.

Omslaen het vertrek. *Den aftocht blazen.* Ibid.

Omslagh. 1) *Omweg.* Ibid.

2) *Menigte, stoet, gevolg, toevloed.* Wdb. op HOOFT, bl. 478.

Omslingeren (Ter ren). *Vliegend, rennend, met de meeste snelheid doen voorbijgaan* of *wegslingeren.* Wdb. op HOOFT.

Omsnorren. *Met een ruk plotseling omdraaien.* Wdb. op BREDERO.

Omsteken. Zie **Ommesteecken.**

Omstelpen. *Omkantelen*, *omslaan*. Nae lang schoon ende warm weder quam onversiens een groot onghestuymich onweder van wint, donder, blixem, hagel, en plasregen. — — — Veel huysen werden ontdekt, eenighe wayden om, veel boomen scheurden uytter aerden, veel schuyten stelpten om. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617, bl. 286.

Omstooten. *Verhinderen.* KIL.

Omstucken. *In stukken.* Ibid.

Omsuckelen. *Omzwerven.* Ick, die weet hoe het omsuckelen smaeckt, ben genegen den ellendigen de hant te bieden. VONDEL, door V. L. V, 154. Toen ick nu aen vaders huis en het oude hof quam, wou vader na Trojes ondergangk niet langer leven, nochte in ballingschap gaen omsuckelen. Ibid. bl. 176.

Omsuckeling. *Omzwerving*, *omdoling*. Ten leste sprackze: nu mijn wellekome gast, laet my eens hooren, van den beginne af, het verraet der Griecken, en uw ongeval en omsuckelingen. Ibid. bl. 157.

Omzwaay. *Omkeering*, *overgang naar den vijand.* Wdb. op HOOFT.

Omswappen. *Omslaan*, *omkantelen*.

Daer swapt het schuytjen om,
Daer leyt de jonge bruyt met haren bruydegom.
CATS, ed. 1828, I, 270, a.

Omswermen. *Omzwerven.* ('T lant) daer in ick dicwijls als een vreemdelinck herwaerts ende derwaerts hebbe moeten trecken ende omswermen. St. Bijb. Genes. XLVII, Kantt. 9. Doe de Tyriers uyt hare stadt ende lant verdreven waren, soo hebbense wat omgeswermt. Ibid. Jes. XXIII, Kantt. 29.

Omzwindelen. *Schielijk omzwaaien.* U. W. Zoo spreecktze, en verlangende om, hoe eer hoe liever, het leven, dat haer verdrietigh viel, te verkorten, laet haer zinnen van allerhande gedachten omzwindelen. VONDEL, door V. L. V, 221. Amate pooght het huwelijck om te stooten, doch al te vergeefs; dies slaetze aen 't razen, dat haer het hooft omzwindelt, gelijck een tol voor de zweep. Ibid. bl. 297.

Omtrent. 1) *Rondom*, *om.*

O Esmoreit nemet desen bant,
Ghi selten winden omtrent uw hooft
Esmoreit, vs. 586.

Ende Ysabele, die joncfrouwe fine,
Hadde omtrent hare bene vingherline.
Walew. vs. 9098.

2) *Niet verre van daar* volgens den Heer VERMEULEN.

Die joden gingen alle omtrent

Ende gereiden dat torment,
Hoe dat cruce soude staen,
Daer Jhesus ane soude sijn verdaen.
Vanden Levene ons Heren, vs. 2978.

3) *In den omtrek, in de rondte.*

Die mersce o m t r e n t entie hove
Worden met lelyen ende met crude
Ende met rosen — — — al bespreet.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. I B. XLV, vs. 84.

4) *Bij.*

Ick min een Zeeusche knol o m t r e n t het vuur gebraden.
CATS, door Dr. v. VL. II, 460, a.

Omtuynen. Eigenlijk *met heggen of heiningen omringen, omsluiten*, doch figuurlijk *beperken, bepalen*. O m t u y n t 't gene ghy besit met doornen. St. Bijb. Sirach XXVIII, vs. 28. Maer nu zijn der sommige plompe menschen, welke, siende dat de Kercke boven de Schrift is ende boven aller oude Vaderen leeringen ende wtlegghinghen, so meynen sy nochtans, datmen hare macht ende authoriteyt soude moghen met den Conciliën o m t u y n e n ende bepalen. MARNIX, De Biënkorf 1569, f°. 50.

Omtwee. *In tweeën.* KIL.

Omvaen, ommevaen. *Omvangen.* Ibid. Dit kerchof, daer wi mede verstaen onse sedeleke leven, dat sal o m m e v a e n sijn met eenre cortine, enz. RUUSBR. Tab. I, 23.

Omvoeren. *Misleiden, verleiden, van het rechte spoor brengen.*

Hoe wort uw moedigh hert soo veerdigh o m g e v o e r t.
CATS, ed. 1828, I, 296, a.

Geen vrou en dient alleen. Siet Eva van der slangen
Met listen o m g e v o e r t, en in der haest gevangen.
Ibid. bl. 237, a.

Is yemant hier in dese stat
Door vuyle lusten opgevat,
Of door de jonckheyt o m g e v o e r t,
Die op sijns naesten vrouwe loert, enz.
Ibid. bl. 540, a.

Omvraghen. *In omvraag brengen.* Als de Burgermeesters o m v r a a g h- d e n naa yders gevoelen. HOOFT, Tacitus f°. 434, 11.

Omwerpen het land. *Het land omploegen.* KIL.

Omwerpen het gat. *Afvallig worden.* Ibid

Omwimpelen. 1) *Omsluieren, met een sluier of doek bedekken.* Ibid. 2) *Wijdloopig praten* of *bewimpelen.* Ibid.

On. 1) *Zonder*. KIL. MEYER.

2) *Buiten*, namelijk in samenstelling. KIL.

3) *Niet*, in samenstelling. Ibid.

Onaengangckelyck. *Ontoegankelijk*. Zie KIL, bl. 6, de noot.

Onaenkomelick. *Ontoegankelijk, ongenaakbaar*. Woonende in een o n a e n k o m e l i c k licht. St. Bijb. Jes. XLV, Kantt. 53.

Onaerden. *Ontaarden*. KIL.

Onaerdy. 1) *Ontaardheid*. U. W.

2) *Leelijkheid*. MEYER.

Onaerdigh, onaerdich. 1) *Ontaard*. U. W.

Ziet, dat ghi niet dit heil sluyt uyt u hert o n a a r d i g h,
Door achteloos verzuim, door misverstand verkeert.
SPIEGHEL, Hartsp. 1614, bl. 91.

Zulk acht hem selven eel, zijn even mensch o n a a r d i g h.
Ibid. bl. 34.

— — — Gy zyt van Abrams bloedt
Maer bastert naar het hart, verworpen naar 't gemoedt,
O n a a r d i g naer den geest.
R. ANSLOO, Poëzy, bl. 36.

2) *Oneigenaardig, oneigenlijk, tegen zijn aard*.

Aenschouwer, off het u een dwaesheyt docht verwijtel,
Dat t' redelijcke Dier o n a e r d i c h met den tytel
Van Kleyne-Weereld wert gheciert en afghemaelt, enz.
VONDEL, door V. L. I, 153, vs. 2.

3) *Onbescheiden, woest, ruw, boos, onheusch, onbeleefd, onbetamelijk*.

Die Juffrou wort daer omme quaet
Ende was teghen hem onwaerdich
Om dat hi hadde gheweest o n a e r d i c h.
Mloep, B. II, vs. 2882.

De Stroomgod van den slagh en 't sacken is ontstelt,
En beurt zijn rieten pruyck eens uyt het blaeuwe veld,
En graeut: »o n a e r d i g h volck, ter quader tijd geboren!
VONDEL, door V. L. II, 171, vs 97.

Tserpent toechde sinen aert
Ende blies tvenijn ter ridder waert,
Dat hi sterven waende schier.
Die ridder sprac: »O n n a e r d i c h dier!
Heb ic dit verdient an di?
HILDEG. Ged. bl. 54, vs. 100.

4) *Droevig, naar, bedrukt*. Wdb. op HOOFT.

Onaertigh. Versterkingswoord, dus: *zeer*, *bijzonder*. Wdb. op BREDERO.

Zijn oude vryster Baers die keeck o n a e r t i g h bang.
VONDEL, door V. L. V, 650, vs. 1385.

Onabel. *Onbekwaam*, *onhandig*, *ongeschikt*, MEYER. Eng. »*unable*".

Een onbelompen loer, o n a b e l, onbesneden,
Comt, als een harde buy, die 't mooje weder plaaght,
Of als een's Jaagers tromp, die 't graesend' vee verjaaght,
Versteuren 't soet vermaak van angenaame reeden.
VANDER VEEN, Zinne-Beelden, 1642, bl. 225.

U o n a b 'l e boersche zeeden
Verbreeken woorden wijs en reeden.
Ibid. bl. 223.

Zie nog Stemmen, bl. 84; DE DEKKER, Rym-oeff. I, 148.

Onachtbaarheid. *Terugzetting uit eene onwettige toeëigening van den adelstand*, dus *terugkeering tot minderen stand*. Wdb. op HOOFT, bl. 478.

Onargh. *Onschuldig*. KIL.

Onbaet, onbate. *Schade*, *nudeel*

Dus kiesen si tghelt thoirre o n b a t e n.
HILDEG. Ged. bl. 182, vs. 68.

Sy sullen u bedrieghen tot uwer o n b a t e.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 45.

Onbandelic. *Buitensporig*.

Dijn hebben sal niet t o n b a n d e l i c wesen,
Maer van hovesceit uutghelesen.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. XXXVI, vs. 91.

Onbaren. *Nalaten*.

Want God ware vele bat gheneme
Dat men van den sonden quame,
Ende dat men quame van den sonden,
Ende men dade in corten stonden
Penitencie in dit leven,
Ende hij 't dan moeste vergheven,
Dan dat sijs o n b a r e n,
Ende ter hellen souden varen.
BLOMM. Theophilus, vs 783.

Onbaren der tale. *Het onderhoud staken*, *het gesprek afbreken*.

— — — Mettien hi siet
Dat si up hem comen met scaren:
Doe moesten si d e r t a l e o n b a r e n,
Ende andre sake anegaen.
Walewein, vs. 2322.

Onbatelijc. *Vruchteloos.* Ende woe villicht sulcx o n b a t e l ij c were. NIJH. Bijdr. voor de Vaderl. Gesch. en Oudh. I, 110.

Onbaten (In) sijn van. *Lijden aan, ongesteld zijn van.*

Die van coude es i n o n b a t e n
Ontfa den roec in die noesegate.
Nat. Bl. B. IX, vs. 71.

Onbedaeght. *Hij, die een vereischten leeftijd nog niet heeft bereikt, onmondig.* KIL.

Onbedenckelick. *Ondenkbaar.* Ibid.

Onbederf. *Nadeel.*

Menichsins machmen proeven,
Dattet o n b e d e r v e is zeer te droeven,
Diet laten mach in enighen zyden.
HILDEG. Ged. bl. 223, vs. 44.

Onbederfsaem. *Dat niet bederven kan, dat aan geen bederf onderhevig is.*

— — — Dit o n b e d e r f z a e m zaet
Bewaert het lijck, hoewel het lijck vergaet
Voor eene wijl.
VONDEL, door v. L. IV, 484, vs. 783.

Onbedocht. *Zonder overleg, onverstandig.*

Al conde een vedelen ende zinghen,
Waer hi anders o n b e d o c h t
Ende altoes sonder hoede wrocht,
Soe waer sijn conste cleyn te prisen.
HILDEG. Ged. bl. 198, vs. 91.

Onbedochten. *Onbedachtelijk.*

Ende alsemen ginder niet en vint
Dat kint te heffene geen wijf,
Riet Vredegont, dat valsce lijf,
Der coninginnen, dat soet hieve,
Soe dader an den coninc lieve,
Ende si dadet al o n b e d o c h t e n.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLIIII, vs. 75.

Onbedraayt blyven. *Uit de verlegenheid blijven.* Wdb. op HOOFT.

Onbedrijf. *Kwaad, misdaad, schenddaad.* Hy stelt zich dan op schildwacht, om de misdaders, in hun o n b e d r ij f te betrappen, en hun schand op hun aanzicht te storten. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. 1665, bl. 100.

Onbeduydelick. *Onverklaarbaar.* KIL.

Onbedwinklykheit. *Onvermogen*, *onmacht om zich in voorspoed*, *liefde*, enz. *te bedwingen*. Wdb. op HOOFT.

Onbedwongenis. *Vrijheid*. Ibid.

Onbefaemd. *Slecht befaamd*. VONDEL, door V. L. Gloss. waar de plaats onjuist is opgegeven.

Onbeganckelick. *Ongenaakbaar*, *ontoegankelijk*. KIL.

Onbegost. *Onbegonnen*. U. W.

Onbegrepen. 1) *Onbevlekt*. O prisende scinsel des ewighen lichts inder maghet lichaem o n b e g r e p e n. Stemmen, bl. 35.

2) *Onbesproken*, *onberispelijk*. Een voersienich woert is seer kostel, ende allen menschen noet, die o n b e g r e p e n wil wesen in sinen leven. Dr. v. VL. Prozast, bl. 243.

Ic wil des o u b e g r e p e n wesen.
VELTH. Sp. H. f°. 406.

Zie nog Leven van Ste Amand, II, vs. 5332.

Onbegroeit. *Nog geen wortel geschoten*, *nog niet vast of zeker*, *nog niet aangewassen*. Wdb. op HOOFT, bl. 479.

Onbehaalt. 1) *Niet betrokken*, *niet beschuldigbaar*. Wdb. op HOOFT.

2) *Vrij*, *niet betrapbaar*.

Indien dan tijd en plaets u een goed uurtjen jond,
En ghy (vry, o n b e h a e l t) wat t' samen kouten kond.
GROEBE, Versch. Ged. II, 26.

Onbehabben. *Lomp*, *onbehouwen*.

Weg, hier van mijn deur, dit o n b e h a b b e n ghedrocht.
VAN SANTEN, Snappende Sijtgen, 1620, bl. 14.

Onbehaghel. *Onbehagelijk*. Grijse clederen, die — — — o n b e h a g h e l waren. Pass. Wijnt. f°. xxviij, d.

Onbehalicke sieckte. *Niet besmettelijke ziekte*. PL.

Onbehandigh. *Onhandig*. KIL.

Onbehandsaem. 1) *Onhandig*. Ibid.

2) *Onhandelbaar*. Ibid.

Onbeheert. *Zonder opperhoofd*, *zonder veldheer*. U. W.

Onbeheind. *Onbeperkt*. Ibid. PL.

Onbehent. *Ruw*, *lomp*.

Ic sit hier in eenen o n b e h e n d e n
Starken stoc mit yseren benden,
Dat ik rugghe, bien noch lenden
Niuwelic en can ommewenden.
Van Vrouwen ende van Minne, bl. 74.

Onbehert. *Zonder moed*. PL.

Onbehelpelick. *Hulpeloos, van hulp verstoken.* KIL.

Onbehoedelike. *Onbehoedzaam.*

Helene — — — — genas (namel. aan boord van een schip)
Van enen kinde, dies si was
Droeve; want doe ment brochte
Daer ment den vader tonen mochte
So bracht ene joncfrou vort,
Ende ginc so na op tbort
Van feesten onbehoedelike,
Datsi ende tkint tegelike
Vielen ute in die zee.
Karel de Gr. vs. 2137.

Doe hi een wijl tijts ghevaren hadde stont hi haesteliken ende onbehoedeliken op ende viel uten scepe. Pass. Wijnt. 1480, f°. cxvj, b.

Onbehoedigh. *Onbehoedzaam, onvoorzichtig.* KIL.

Sy lachte, en strijckende over zijn wangen mismoedich
Spracse: „ghy doolt Ulysses, mach gramschap u wijsheyt crincken?
U gheluck en siedy niet, dat toont u spraeck onbehoedich, enz.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, bl. 32 v°.

De slaepe, diet al temt, maecte hem gantsch onbehoedich.
Ibid. bl. 59, v°.

Onbehoet. 1) *Onbehoedzaam, roekeloos, onbedachtzaam.*

Dander minne es onbehoet,
Want soe staet om terdsce goet
Ofte om der werelt ere.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl, 18.

Al sijn wy sot ende onbehoet.
HILDEG. Ged. bl. 185, vs 176.

2) *Ongedachtig, niet gedachtig aan, onvoorbereid op.*

Wye op den bosen trou vermoet,
Die is der scalcheit onbehoet.
Ibid. bl. 107, vs. 4.

Onbehoetheit. 1) *Onvoorzichtigheid.* Nochtan ist seer te voerhoeden, so wanneer een mensche sonderlinghe teghen eenre sonde strijt, dat hy, overmids onbehoetheden, van den anderen ghebreec niet verwonnen en wert. Stemmen, bl. 93.

2) *Onachtzaamheid, zorgeloosheid.* Crancheit der naturen ende onbehoetheit — — — dit is dat zweeit daar onse viande bi wilen ons mede quetsen. RUUSBR. Brul. bl. 41, reg. 21.

Onbeholpen. *Niet gesteld op, niet gediend met.* Wdb. op HOOFT.

Onbehooft. *Zonder hoofdman of opperhoofd.* U. W.

Onbehoor. *Onbehoorlijkheid, ongepastheid.*

Opbrassende het goet, staende met o n b e h o o r
Na dees goede Mans Wijf.

COORNHERT, Odyss. 1605, II, 179.

Onbehulpsaem. *Van hulp verstoken.* KIL.

Onbeiden, onbeyden *Vertoeven, blijven.*

Die Wandelen vernamen dat
Ende lieten lant ende stat
Entie bosschen metten heiden,
Want sine dorstere niet o n b e i d e n,
Omme die scade die hem gedaen
Te Haerleblauke hadde Mariaen.

MAERL. Sp H. 4º. ed III P. IV B IX, vs. 44.

Onbejaerd. *Nog niet rijp genoeg van jaren.* KIL.

Onbejarig. *Minderjarig.* D' o n b e j a r i g e maechden, sonder beradinge der Erfgenamen ten houwelijc gelockt, sullen haer goederen verseeckert worden. GUIC. fº. 298, d.

Onbejaericheyt. *Minderjarigheid.* By een ander octroy, — — — daerby de voirgaende octroyen gecontinueert werdden geduerende de o n b e j a e r i c h e y t van mijnen genadighen heeren. Informacie, bl. 511.

Onbecant. *Onbekend, vreemd.*

Het viel, dat Themis, die Godinne,
Mit enen toernighen fellen sinne
Sende inder Theben lant
Een vyantlic dier ende o n b e c a n t
Dat verdarff wijn ende coern,
Soedat dat jaerschaer bleef verloren.

Mloep, B. IV, vs. 2116.

Onbekend, ombekind. *Dom, onwetend, dwaas.*

Retorica is boven al te prijsene,
Het is een gave van den H. Geestê;
Al vint men menig o n b e k e n d e beeste,
Die se versmaden.

Marieken van Nymegen, bl. 22.

Ic ben die selve man, wach arme!
Die tote u quam in quaden levene,
Dies es meer dan jaren sevene.
Mijn bichte spracic tot u in spotte,
Ghelijc enen o m b e k i n d e n sotte.

Vaderl. Museum, I, 55, vs. 190.

Die o n b e k e n d e wilde Vriesen
Die, ghelike verwoeden riesen,
Hem versloeghen ende sine ghesellen.
MELIS STOKE, B. I, vs. 195.

Onbekenlijc. *Duister om te begrijpen, boven ons verstand verheven, verborgen.*

Xpc wert gheboren sterflijc,
Die redene es o n b e k e n l ij c,
Na der menscheit, die hi ontfinc.
Bediedenis van der Missen, vs. 998.

Onbekennende. *Onerkentelijk.*

Die schone vintmen vele stugghe,
Overdwaelsch ende hoevaerdich,
O n b e k e n n e n d e ende onwaerdich.
Mloep, B. II, vs. 2220.

Onbekennisse. 1) *Onbekendheid, het niet kennen.* Maer crancheit der naturen ende onbehoetheit ende o n b e k e n n i s s e der waerheit, dit is dat zweert daer onse viande bi wilen ons mede quetsen ende selke stont verwinnen. RUUSBR. Brul. bl. 41, reg. 21.

2) *Onwetendheid, domheid.* De nacht der o n b e k e n n i s s e. Pass. Wijnt. 1480, f°. xcvij, c.

Zie verder **Onbekinnesse**.

Onbekensaem. *Ondankbaar, onerkentelijk.* KIL.

Zie ook **Onbekinsaem**.

Onbekensaemheyd. *Ondankbaarheid, onerkentelijkheid.* Wdb. op BREDERO.

Onbekent. *Dom, onwetend, dwaas.*

Doe versuchte die heilege man,
Ende seide: »Mi hort dat serpent,
Dan doet niet tfolc o n b e k e n t."
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XLVIII, vs. 56.

Nu ist volc soe o n b e k e n t,
Si worden Lucifers ghelyke,
Want si om dit aertsche slyke
Hem selven neyghen totten val;
Die sonder eynde gheduren sal.
HILDEG. Ged. bl. 187, vs. 26.

Onbekentnisse. *Onerkentelijkheid, ondankbaarheid.* Wdb. op BREDERO.

Onbekentheit. 1) *Ondankbaarheid.*

Hy dede een groote o n b e k e n t h e i t

Aen dit sacrament in Goids tempele.
SMEKEN, Tspel, vs. 1160.

2) *Stuurschheid.*

In onghemoede sy dan leeft,
Dat hoer o n b e k e n t h e d e heeft ghedaen.
Mloep, B. II, vs. 2989.

Onbekinsaem. *Ongevoelig*, *onerkentelijk.*

Al mocht een vrouwe sijn so o n b e k i n s a m e,
Dat sy haer kint vergate tèghen den betame,
En dat sy teghen der naturen decreten,
Niet en ontfermde de vrucht van haren lichame,
Soo en sal Godt — — — ons niet vergheten.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 40.

Onbeknipt. *Vrij*, *door geen knip gevangen*, *in geene kooi opgesloten.*

't Wild vogelkijn dat singt, daer 't o n b e k n i p t is:
"Al d'ope lucht is mijn."
VONDEL, door V. L. III, 148, vs. 1.

Onbekommerd. 1) *Niet bezet*, *niet beklemd*, *niet hinderlijk.* Wdb. op HOOFT.

2) *Onbezwaard*, *niet lastig gevallen.* Ibid.

Onbecracht. *Vrij*, *zonder dwang*, *zonder geweld aan te doen.* Van Penelope sprekende, zegt DIRC POTTER.

Nu was dit hoir begheert,
Dat sise lieten o n b e c r a c h t
Des dat webbe waer volbracht.
Mloep, B. IV, vs. 1503.

Onbekreumd. *Onbekrompen.*

Daer de goede wel bekende vrienden t' samen vrolijck sijn,
En in klaere versche roemers omgaet o n b e k r e u m d e wijn, enz
VAN BEAUMONT, Ged. bl. 204.

Onbekroozen. *Onbevlekt*, *niet besmeerd*, *onbezoedeld.* U. W.

Onbequaem. 1) *Onaangenaam.*

Het en is niet o n b e q u a e m
Te scriven van eer ende van schaem,
Van goede te scriven ende van quade.
Mloep, B. III, vs. 19.

Dit was den coninc o n b e q u a m e.
Carel ende Elegast, vs. 862.

2) *Hatelijk*, *onbetamelijk.*

Ghenoechten vanden lechame,

Die beestelijc sijn ende sere o n b e q u a m e
Heim. der Heim. vs. 262.

3) *Smartelijk*, *smartvol*, *onverdragelijk.*

U doot es mi soe o u b e q u a m e!
Belg. Mus. X, 95, vs. 214.

Onbequamelic. *Onaangenaam*, *slecht.* Ende daertoe es de botre also sterc ende so o n b e q u a m e l i c, dat zijse niet en moghen. Belg. Mus. VII, 87.

Onbelabt. *Niet over de tong gereden.* **Nimmermeer onbelabt,** *immer over de tong gereden*, *altijd bepraat*, *altijd het voorwerp van afkeuring.* Dit mach wel geseydt worden by Heeren die de swarigheydt van de Republijcke op haer hals nemen en uytvoeren; die sijn n i m m e r m e e r o n b e l a b t, onbesproken noch onbenijdt. R. VISSCHER, Sinne-poppen 3de Schock, n°. XIII.

Onbeladen. 1) *Zonder bezwaar*, *gewillig*, *gereedelijk.* Wdb. op HOOFT.

2) *Onbekommerd*, *onbezorgd.*

By avonture zat eens Dafnis o n b e l a d e n
In schaduw van eene eicke en ruischende eicke bladen.
VONDEL, door v. L. VIII, 169, vs. 1.

3) *Vlug*, *los*, *luchtig.*

De Boschgodt quam 'er by, bekranst met loof en bladen,
En zwaeide leliën en meien o n b e l a d e n
Ibid. bl. 184, vs. 36.

Onbelemmert. *Gereedstaande*, *vaardig.* Wdb. op HOOFT.

Onbelet. *Ongehinderd*, *ongedeerd*, *onverhinderd*, *zonder letsel.* U. W.

Tweerhande broot God geeft,
Daer die mensche bi leeft,
Die leven sal o m b e l e d t.
Lsp. B. II. C. 41, vs. 103, var.

Onbelistet. *Onbedrogen.*

Reyne minne, die stedelic blueyet
Ende in edelen herten grueyet,
Die salmen houden onbevlecket,
Ende elck zal bliven ongheghecket
Vanden anderen ende o n b e l i s t e t.
Mloep, B. II, vs. 711.

Onbelompen. *Niet behoorlijk*, *ongepast*, en bij uitbreiding, *lomp*, *onbehouwen*, *ruw*, *grof*, *ongeordend.*

Een aep die broet een aep, van uylen komen uylen,
Wat brengt een ezel voort als o n b e l o m p e n guylen?
CATS, ed. 1828, I, 41, b.

Een onbelompen loer, onabel, onbesneden,
Comt, als een harde buy, die 't mooje weder plaaght, enz.
VANDER VEEN, Zinne-Beelden, 1642, bl. 225.

Men zie verder VAN HELTEN, Woordverklaring, bl. 72 en vv.

Onbemandt. 1) *Ongehuwd, geen man of echtgenoot hebbende.* MEYER. 2) *Onvoorzien van mannen.* Ibid. Nog zegt men van een schip, dat het onbemand is.

Onbemeert. *Onbefaamd, onbesproken.*

Enen edelen man, enen baroen,
Die ongewroecht es van orconden
Bedi nu ende tallen stonden,
Ende onbemeert ende onbeseit,
Van aller mordedecheit.
Alex. VIII, vs. 627.

Onbenoegen. *Ongenoegen, misnoegen.* U. W.

Genade, o Koningin, wanneer gaf ick u stof
Tot onbenoegen?
VONDEL, door V. L. IX, 280, vs. 802.

Onbenoodight. *Ongenoodzaakt.* MEYER.

Onbeplukt. *Niet beroofd, onbeschadigd, in zijn geheel.* U. W. Dies was't ook voor Tiridates oorbaar, het ryk onbeplukt van verwoestingh te schenk t'ontfanghen. HOOFT, Tacitus Jaarboeken, f°. 269, 38.

Onberaedsaem. *Zonder overleg, niet zuinig.* KIL.

Onberaedt. *Onberaden.* Ibid.

Onberadelyck. *Niet aan te raden, verwerpelijk.* Zie COORNHERT, Ghebruyck en misbruyck, 1585, bl. 15.

Onberaden. *Besluiteloos, niet beraadslaagd hebbende, niet wetende hoe te handelen, zonder raad.* Wdb. op HOOFT.

Hi bleef allene ende onberaden,
Hem ne stont niemen te staden.
Walew. vs. 471.

Het sal mi nu al afgaen
Dat mi te voren stont in staden,
Aylacen nu blivic onberaden.
Limb. B. VII, vs. 370.

Onbereedt. *Niet gereed.* KIL.

Onberecht. 1) *Niet bestuurd, onbestuurd, zonder leiding.*

Doe antwerde si daer iegen,
Dat eer lant weer onberecht.
Alex. VIII, vs. 209

2) *Onervaren*, *onafgericht*.

De Kenemaren met groter cracht
De boven inder vesten waren,
Weerden hem met haren scharen;
Maer o n b e r e c h t ende sonder sin
Vochten si.

MELIS STOKE, B. III, vs 383.

3) *Ongestraft*.

Ende om dat die vader niet en wonde
Dat enech man verhoren soude
Hare coren ende hare ghebot
Ende menne soude houden over sot,
Liet hijt o n b e r e c h t bliven,
Ende dede sinen sone ontliven.

Jans Teesteye, vs. 1438.

4) *Onbezorgd*.

Want hi o n b e r e c h t niet liet
Dat kint, noch mede dlant,
Dit setti in gewerder hant.

VELTH. Sp. H. f°. 51.

Onbereyt sijn. *Niet kunnen*, *niet in staat zijn*.

Die neder opter eerden leyt,
Die i s te vallen o n b e r e y t.

HILDEG. Ged. bl. 82, vs 110.

Onberen. *Nalaten*, *er van afzien*, *achterlaten*, *staken*. Hetzelfde als **Omberen**.

Hi wilde in ghere wijs die vaert
O n b e r e n.

Walew. vs. 2776.

Zie verder op **Ontberen**.

Onbereven vat. *Een vat*, *dat niet door hoepels omgeven is*. Een werkvat, bereven of o n b e r e v e n. Taalgids van 1867, bl. 275.

Onbernen. Hetzelfde als **onberen**, en **ontberen**, doch hier heeft het eenigszins de beteekenis van *weigeren*. De Koning verlangende dat Walewein hem zijn naam noemde, antwoordde deze

Ic sect u utermate gherne,
Dies ne staet mi niet t o n b e r n e.

Walew. vs. 1070.

Dat is, zulks kan ik niet *weigeren*, anders *nalaten*.

Onberoemlyk. *Zonder uitzicht op roem*. Wdb. op HOOFT.

Onberoepen. *Onbesproken.*

Gi sijt van soeter wandelingen,
Ende o n b e r o e p e n, ende goedertieren.
Rein. door WILLEMS, vs. 3065.

Onberoerlick. *Onbeweeglijk.* KIL.

Onberoerlick goed. *Onroerend goed.* Ibid.

Onberomt. *Zonder grootspraak, zonder pochen.*

Dat durf ik wel o n b e r o m t seggen.
Kl. van den Pasquil-maecker, bl. 24.

Onberouwigh. *Zonder berouw.* KIL.

Onberucht. *Niet berucht, niet beschuldigd, niet in kwaad gerucht gebracht.*

Soe moechdi als die bernende zonne
Claerlijck lichten, onbevlect,
Ombewimpelt, ombedect,
Ende vrilic treden voert,
O n b e r u c h t van yemants woert.
Mloep, B. III, vs 1192.

Hadsy soe redeliken sin,
Dat sy guetlic woude mercken
Ende liet die eerlicke wercken
Bliven o n b e r u c h t van monde.
Ibid. B. IV, vs. 641.

Onberve. *Woelig, onrustig, niet vreedzaam.* In uwen maegdeliken lichaem en moet niet ghesien werden een o n b e r v e aensicht, gheen wilde oghen, enz. Spieghel der Volcomenheit, HS. f°. 256.

Onbesaten. *Naburen, omwoners.* Hetzelfde als **Ombesaten.** LE LONG verklaarde dit woord door *ondersaten* of *onderdanen.*

Ende oec waren al syn o n b e s a t e n
Sine wedersaken.
VELTH. Sp. H. f°. 382.

Onbeseit. *Onbesproken.* Zie **Onbemeert.**

Onbeset. *Onbedreven, plomp.*

Al syn si runt ende o n b e s e t.
VELTH. Sp. H. f° 50.

Onbesetheit. *Dwaasheid.* Die iammerlijcke o n b e s e t h e y t. Pass. Wijnt. f°. clj, d.

Onbeschaedelick. *Onschadelijk.* KIL.

Onbescaven. Zie **Ombescaven.**

Onbescheed, onbescheedt. *Onbescheid.* MEYER.

Onbescheeden. *Onbescheiden.* Ibid. KIL.

Onbescheeden. *Onduidelijk, verward.* KIL.

Onbesceden. *Onverstandig, zonder oordeel.* Zie **Ombesceden.**

Onbeschedenheyt. *Onredelijkheid.*

So wat die erre mensche seyt,
Keert al in o n b e s c h e d e n h e y t.
Meliboeus, vs. 1440.

Want in o n b e s c e d e n h e d e n
Willen si alle dinc beleden.
Het Boec vander Wraken, II, vs. 596.

Onbescheyd, onbescheidt, onbescheit, onbescheyt. 1) *Onvoegzame bejegening.* U. W.

2) *Onbillijkheid, onrechtvaardigheid, onredelijkheid.*

Ach! Waer toe of der Goden o n b e s c h e y d
Befaemde deughde hier rust en vreê ontseyd.
VONDEL, door V. L. II, 475, vs. 1780.

Menedich is hi ende cloeck
Om goet te winnen mit o n b e s c h e i d e.
HILDEG. Ged. bl. 113, vs. 131.

3) *Onverstand.*

Wel leert, o Bogaertman! op uwe boomgewassen,
Leert vaders! als het dient, op uwe kinders passen;
Want die uyt o n b e s c h e y t hier op geen acht en slaet,
Beklaeght sich menighmael wanneer het is te laet.
CATS, ed. 1828, I, 438, b.

4) *Woestheid, toorn.*

Dat ghy, zoo schandelijck de bloem van mijne zoonen,
Voor 's vaders oogen, in zijn tegenwoordigheit,
Om hals brengt en vermoort, uit wraecke, en o n b e s c h e i t.
VONDEL, door V. L. VIII, 324, vs. 772.

Onbescheidelyk. 1) *Op eene onbillijke, honende, verachtelijke wijze.* Wdb. op HOOFT.

2) *Onduidelijk, onverstaanbaar, half verstaanbaar.* Ende heer Everaert opten wagen liggende (hem was een der voeten afgeslagen en de tong half afgesneden) sprac hair toe so hi best conde, al wast o n b e s c h e i d e l i c. Van Brab. die Exc. Cronike, 1530, FFiiij, c.

Onbescheyden. 1) *Zonder oordeel, zonder verstand.*

Ay dul geluck, ick ken u o n b s c h e y d e n cracht.
HOOFTS Gedichten door LEENDERTZ, II, 190.

2) *Onvoegzaam, onbehoorlijk.* Wdb. op HOOFT.

Onbesceldich. *Onbesproken*, *onberispelijk.* Volgens Dr. VERWIJS.

> Hets menich o n b e s c e l d i c h swijn
> Te priesterscap gheresen.
> Wapene Martijn, bl. 14, vs. 297, var.

Onbescholden. *Onberispt*, *onaangerand.* Wdb. op BREDERO.

Onbeschouden. *Onberispt*, *ongestraft*, *vrij.*

> Maer die met voglen ende met honden
> Jaghen ende beeten tallen stonden,
> Ende haer kerke selden houden,
> Die bliven al o n b e s c o u d e n.
> Jans Teesteye, vs. 3247.

> Grave Florens borghe gaf,
> De vorworde wel te houden,
> So dat hijs bleve o n b e s c o u d e n.
> MELIS STOKE, B. IV, vs. 748.

Onbescoven. *Onaangetast.*

> Twaer een kaerl onwijs te weten
> Off by maten dat te meten,
> Wat loff den vrouwen toebehoert,
> Die bliven in hoer edel woert
> Ende van schanden o n b e s c o v e n.
> HILDEG. Ged. bl. 73, vs. 48.

Onbesindelyk. *Onvoorbedacht*, *zonder voorbedachten raad.* U. W.

Onbesint. *Onbezonnen*, *dwaas*, *dom.* KIL.

> En weest niet o n b e s i n t, of buyten reden gram.
> CATS, ed. 1828, II, 54, b.

> Sy waren o n b e s i n t die voor onseker achten,
> Dat of het ijs was koudt of hadd' 't vyer heete krachten.
> HUGO DE GROOT, Bewys, 1652, bl. 35.

Zie nog VAN BEAUMONT, Ged. bl. 230, vs. 17.

Onbeslepen. *Onbeschaafd*, *plomp*, *bot.* U. W.

Onbesluit. *Besluiteloosheid.* Evenwel moet niemant denken, dat ik 't o n b e s l u i t, uit de moeyelikheit der zaken ontstaande, zou willen berispen. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed, 1665, bl. 275.

Onbesmit. *Onbesmet.*

> Anxt, voerdacht ende heymelicheyt
> Dat sijn der wijsheit beste cleyt.
> Die sullen sijn van verwen wit:
> Want wijsheit die is o n b e s m i t.
> Mloep, B. II, vs. 2132.

Onbesneden. *Onbepaald* volgens WILLEMS, *volmaakt* volgens Prof^r. MOLTZER.

De engel Gabriel tot God sprekende zegt:

»Grondeloes sijn u hoge connen
Ende u genaden o n b e s n e d e n.
De eerste bliscap van Maria, vs. 2153.

Onbesneên. *Onversneden.*

Dien bittren dranck — — —
— — — dien ghy t' o n b e s n e ê n
Geschoncken hebt aen ons Hebreen
VONDEL, door V. L. VII, 551, vs. 41.

Onbesnode. *Onbesnoeide*, hetzelfde als *onbeschaafde*, dus *plomp.*

Maer rude o n b e s n o d e beleggen
En connen geen wijsheit gegronden.
Rein. door WILLEMS, vs. 6658.

De beteekenis van »*beleggen*" was WILLEMS onbekend; ook mij is dit woord in dezen zin duister.

Onbesocht. 1) *Onbeproefd.* Ghi dochteren van Sion, dat is ghi jonghe o n b e s o c h t e sielen, die noch niet manlics, noch groets begonnen en hebt. Stemmen, bl. 24. O n b e s o c h t e n ende den ongheoefenden menschen. D^r. V. VL. Prozast. bl. 259.

2) *Onervaren*, *onbedreven*, *onbekwaam.* Die hi niet en meenden tewesen o n b e s o c h t e rydders. Twijspraeck der Creaturen, Dyal. 40.

Slagen maken wijs.
'T Verbrant kint vreest het vuyr.
d' O n b e s o c h t e, d' onbedochte.
CATS, ed. 1828, I, 585, a.

Onbespierd. *Door geen rechtsmiddel verhinderd*, *gestuit of gestoord.* Ind dat die van der Elborch all dat holt ind den steen van den vurscr. hoffsteden moegen voeren dairt hem gelijefft tot oeren orber ind profijt, onbehyndert, o n b e s p i e r t ind onbesproken enichs rechts gheestlicks off werltlicks, NIJH. Ged. V, 168.

Zie nog **Bespieren.**

Onbesproken. 1) *Onbeticht*, *ongeblaamd*, *niets ten laste gelegd.*

Hier, in verlooren hol en heggen naar belooken,
Een Timon, tooveraar, van niemandt o n b e s p r o o k e n,
Verschuilt zijn haatlijk hoofdt.
HOOFT, Ged. f°. 62.

— — — — want de Festische landen
Die naest aen Krete paelt, teelt Ligdus, om zijn trou

Eerwaerdigh, en oprecht in alle zijnen handel,
En onbesproken by het volck in woort en wandel.
VONDEL, door V. L. XI, 609, vs. 952.

2) *Onberaden*, *onoverlegd*. Wdb. op HOOFT.

3) *Niet besproken*, *niet vermeld* en dus *onbekend*. Wdb. op HOOFT, bl. 479.

Onbestaedt, onbestaidt. *Ongehuwd*. Katherijne van Gelre, solangh die onbestaedt is. NIJH. Ged. IV, 318.

Zie ook ibid. bl. 11.

Onbestandigh. *Onstandvastig*. KIL.

Onbestedelick. *Niet uithuwbaar*, *onuithuwbaar*. Ibid.

Onbesteet. *Ongehuwd*. Ende een dochter die binnen haren huse onbesteet is, die behout die rede have na hare doot. Mr. EYKE, De Spiegel van Sassen, van allen Keyserlyken rechten, 1505, bl. 5.

Onbesten. *Losrijgen*. Dat si hoer mouwen onbeste als si ghebest waren. Pass. Wijnt. 1480, fo. XXV, c.

Onbestierigh. *Ontembaar*. KIL.

Onbestuymd. *Onstuimig*.

Ghy Ridders, die in Krijgh en onbestuymde vlaghen
U borst-weert en verset.
COLEVELT, Hartoginne van Savoyen, 1634, bl. 6.

Onbesuyst. *Ongeordend*.

Eer aerd-rijck was of zee, eer, die het al bevanghen,
De hemels waren om des werelds rond gehanghen,
Was 't al maer een gedaent, een ongescheyde klomp,
Rouw, sonder maet of schick, een onbesuysde romp.
VAN BEAUMONT, Ged. bl. 84.

Onbeswijckelick. *Vast*. KIL.

Onbetaem. *Niet passend*.

Mit groter weelden gaen in lyden
Dat waer den heren onbetaem.
HILDEG. Ged. bl. 249, v. 149.

Onbetaemen. *Niet passen*, *niet voegen*. KIL. MEYER.

Onbeterlick. *Onverbeterlijk*. Ibid.

Onbetuyght. *Zonder getuigenis*. Hoe wel hy nochtans hem selven niet onbetuyght gelaten en heeft, goet doende van den hemel, enz. St.-Bijb. Hand. XIV, vs. 17.

Onbevallick. *Onbevallig*. KIL.

Onbevaren. *Onervaren*. Ende hertoich van den lande van Gulick, ende die hertoich van den Berghe hedde hertoich Arnt dat ontweldicht,

avermyts dat hij jonck van jaeren was ende onbevaeren. NIJH. Ged. VI, 101.

Onbeveinsd, onbeveinsdt. *Ongeveinsd, rondborstig.* Wdb. op BREDERO.

Onbeveinsdelyk. *Ongeveinsd.* U. W.

Onbevlinghet. *Quid?*

Si mocht wel wesen onbevlinghet
Ende vloeyen uut een reyne beke,
Dese minne daeric aff spreke.
Mloep, B. III, vs. 680.

Een schone maghet onbevlinghet,
Van coninclike bloede gheboren.
Ibid. B. IV, vs. 1724.

De Heer LEENDERTZ gist, dat zulks *onbesmet*, *onbesproken* beteekent. Mij is dit woord nooit elders voorgekomen.

Onbevoelic, onbevoelijck. 1) *Ongevoelig.* Wdb. op BREDERO en Stemmen, bl. 56.

2) *Ruw, lomp, ongemanierd.* Wdb. op BREDERO. Dan soe wort dat verstant verduystert, die gheest onbevoelijck. Spieghel der Volcomenheit, f°. 13, v°.

Onbevrydt. *Onvrij, onveilig.* U. W.

Onbevroedsaem. *Onbedachtzaam, vermetel.* KIL.

Onbewaandt, onbewaent. 1) *Niet gemeend, onbedacht.* MEYER.

2) *Onverwacht, onverwachts, onvoorziens.* Wdb. op BREDERO.

Wat lieffelijck onthael, wat heughelijcker Feest
Mach komen onbewaant met een getuymel dringen
En ploffen plotselijck op mijn verdeelde geest.
BREDERO, Groot Lied-boeck, 1622, bl. 106.

Wat lieffelijck vergrammen
Ontsetten myn ghedaent,
Als ghy my moeten onbewaent.
BREDERO, Boertigh-Liedt-Boeck, bl. 39.

Onbewaert, ombewaert. *Zonder hoede, niet op zijn hoede, onverzekerd.* U. W.

Vro wart hi ende vri van vare
Ende seker oec des zegen,
Want dwort quam van ons Heren wegen,
Ende trac, entie Goten mede,
Tote Orlieins voer die stede,
Ende vant die Hunen onbewaert.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XXIII, vs. 107.

Tfolc hadde hi in drien ghescaert.
Hi vantse slapende ende o m b e w a e r t,
Ende dronken, ende sonder were.

Rymb. vs. 1638.

Zie nog HILDEG. Ged. bl. 242, vs. 33.

Onbewacht. *Onbewaakt.* U. W.

Onbewandert. *Onervaren.* Het is een o n b e w a n d e r t man, hy heft nye onder den luyden gewest. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 39.

Onbewart. Hetzelfde als **Onbewaert**, doch hier meer in de beteekenis van *niet toegerust*, *door geene wapenen beschermd.*

Si soudense vinden o n b e w a r t
Van wapenen.

Lanc. II, vs. 7532.

Onbeweeglijck, onbeweechelijck. 1) *Ongevoelig.* Wdb. op BREDERO.

2) *Onwankelbaar, onverzetbaar, onverwrikbaar.* Wdb. op HOOFT, bl. 479.

Onbeweeglijkheit. *Ongevoeligheid.* Wdb. op HOOFT.

Onbeweeght. 1) *Standvastig, onwankelbaar, onwrikbaar, onverzetbaar.* Ibid.

2) *Onbewogen.* U. W.

Onbeweeghtheit. *Vastheid, onbeweegbaarheid.*

Dat al de goude vloer en 't zalighste gewelf
Der starren dreune, al is het d'o n b e w e e g h t h e i t zelf.

VONDEL, door V. L. IV. 309, vs. 18.

Onbeweert. *Ongewapend, zonder geweer.* U. W.

Onbewest. Quid? *Onberaden, onbezorgd?* Martijn, midden in een brandend vertrek liggende, bekwam geen letsel, en toen zijne monniken, die buiten waren, de deur openbraken, en hem er uittrokken, zeide hij:

— — — — dattene die viant (d. i. de duivel)
Noint also o n b e w e s t en vant;
Want hine noit vinden mochte
Dat hi de vlucht ie versochte,
Sonder nu al eenlike mede.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. II B. XXXVI, vs. 116.

Onbewimpelt. *Zonder sluier, door geen sluier bedekt.* Wdb. op HOOFT.

Onbewist. Quid? Voort leestmen dat Julius, comende twee mijlen van Loven, schoot eenen Arent, die daer in de locht vlooch, — — — maer dit dunckt my fabuleus luydende, want hier selden oft nimmermeer Arenden pleghen te vlieghen, ten ware — — — dattet eenen tammen Arendt was, aldaer ghebrocht ende laten vlieghen, tot een spectakel ofte o n b e w i s t. VAN VAERNEWIJCK, Hist. van Belg. 1665, bl. 273. Folio ed. f°. 71, c.

Indien het voegwoord *ofte* hier explicatief genomen is, dan zal o n b e- w i s t gevoegelijk door *vreemd schouwspel* of *vertooning* kunnen verklaard worden, doch in die beteekenis is het mij elders nooit voorgekomen.

Onbewist. *Onbewust, vreemd aan iets, iets niet kennende of wetende.*

Laet ons hebben in die hoede
Ghemate ende reine aermoede,
Dat ons der avonturen mesfal
O n b e w i s t niet en vinde al.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. LX, vs. 16.

Maer hy (Narcissus) o n b e w i s t van het on-geluck, dat alreede over zijn hoofd hingh, het beeld van zijn aen-gezicht in een fonteyne ghezien hebbende, enz. JOH. DE BRUNE, Emblemata, 1624, bl. 177.

Onbewust. 1) *Onverstandig.*

Daer waren even toen oock vrienden die my rieden,
Gelijck het veel gebeurt by o n b e w u s t e lieden,
Dat ick noyt met het Grieks sou quellen mijn verstant,
Mits ick het Roomsche recht sou nemen by der hant.

CATS, ed. 1828, I, bl. 3, a.

2) *Onwetend, onkundig.*

Ick was hier o n b e w u s t en hadde noyt geleert,
Hoe dat men van het lant de soute baren keert.

Ibid. bl. 10, a.

3) *Onervaren, onbedreven.*

De Pieterman is nut voor spijs te zijn gegeten
Van die sijn vreemden aert en loose ranken weten;
Maer die hier o n b e w u s t of onervaren zijn
Vervallen in geraes, door onverwachte pijn.

Ibid. bl. 70, a.

Indien uw bed-genoot is slecht en o n b e w u s t,
Wie sal hier uw bedrijf, wie huys en hof bestieren?

Ibid. bl. 331, b.

4) *Onontwikkeld, onbeschaafd.*

Geen rijck soo o n b e w u s t, geen werelt soo verwoet,
Die niet een geestigh breyn en goede kunsten voet.

Ibid. bl. 369, a.

5) *Onbekend.* Wdb. op HOOFT.

Onbiden. *Wachten, toeven, afwachten, vertoeven.*

Ic salre selve achter riden,
Ic ne wils niet langher o n b i d e n,
Eert mi alte verre ontfaert.

Walew. vs. 96.

Binnen deen quam de mare,
Dat al dat Hof ghereet ware,
Ende de Grave woude riden,
Ende woude langher niet o n b i d e n.
MELIS STOKE, B. VI, vs. 448.

Onbieden. 1) *Doen weten.*

Dan nu o n b i e d t door my de Graef van Colisan
Dat ghy u dochter vry beschict een ander man.
STARTER, Timbre de Cardone, 1618, bl. 46.

Doe dede die coninc o n b i e d e n
Allen baronen ende hogen lieden
Dat van hem lant hielden ende leen,
Ende andre menech een,
Dat hi te sinxenen soude houden hof.
Lanc. II, vs. 35475.

2) *Gebieden*, *bevelen.*

Want Maceus van Babyloen,
Die wael geraect was ende scoen,
Hadde al verbrant, clene ende groet,
Want Daris dat eem o n b o e t.
Alex. III, vs. 1134.

Onbieder. *Onvroom*, *slecht.* KIL. MEYER.

Onbijt. *Ontbijt.* KIL.

Onbijten, onbyten. Znw. *Maaltijd*, *eten.* Wdb. op BREDERO.

Onbijten. Ww. *Voedsel gebruiken*, *eten.*

Hi reet den dach dore toter noene
Int foreest dwers ende lanx,
Dat hi en o n b e e t aet no dranx.
Ferg. naar het HS. vs. 2468.

„Dies es," sprac hi, „de derde dach,
Dat soe en gene spise en o n b e e t."
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. II B. XLVI, vs. 43.

Onbilligh. *Onbillijk.* KIL.

Onbindelijck. *Niet los te maken; niet te ontbinden.* Want dit Snoerken is seer konstich ende van sterck Buffels Leer, onder een ghevlochten met veel subtile stricken ende o n b i n d e l ij c k e knoopen. MARNIX, Byencorf, 1645, bl. 56.

Onblide. *Bedroefd*, *niet in zijn schik*, *uitluimig*, *treurig.*

Den parde ne was een twint niet bleven
Dan die huut, daer men dore sach;

Want men sine been tellen mach
Ende sine rebben an elke side.
Diere up sat hi was o n b l i d e.

Walew. vs. 1390.

Van Henegouwen mijn heer Jan
Bleef daer doot ten selven tiden:
Dies de Grave wort o n b l i d e.

MELIS STOKE, B. VII, vs. 1082.

Onbliven. *Achterblijven.* Die derde gave es const ocht behendecheit, die ons onderscheit tusschen goet ende quaet leert, ende si doet ons oec merken onse ghebreke ende onse o n b l i v e n in doechden. D[r]. v. VL. Prozast. bl. 65.

Onblusschelijk. *Niet te dempen, niet te voldoen.* Wdb. op HOOFT.

Onboel (Het is er). *Het is er niet pluis, er is wat te doen.*

Als turk, den dogge, huilt, dan is 't er vry o n b o e l.,

Kl. van de Schoester, 1660, bl. 8.

Onboel. Bijw. *Vreeselijk.*

Het hommel stommelt 'er zoo o n b o e l,
Zoo, dat ik van schrik my zelve niet voel.

Kl. van een Witte met een Zwarte, bl. 19.

Onboenicheit. *Vuiligheid, vuilnis.*

En nu moet ick alle o n b o e n i c h e i t weg vegen.

Kl. van 't Hontghe bijt my niet, 1649, bl. 8.

Onboetbaer. *Onherstelbaar.* U. W.

Onboetelyk. *Niet te boeten, niet te herstellen.* Ibid.

Onbondigh, onbundigh. *Onvast, niet verbindende, krachteloos.* Ibid.

Onbooghigh. *Onbuigbaar.* KIL. PL.

Onbooghzaamheit. *Vastheid, standvastigheid, onwankelbaarheid.* Wdb. op HOOFT.

Onboerlec. *Onbehoorlijk.*

Den wisen dunct altoes dat hi
Dwaes ende o n b o e r l e c si.

Doctrin. B. III, vs. 652, var.

Onboren. *Nagelaten, ontbeerd.*

Amand, dese vercoorne man,
Was van jones ghewassen an,
Dat hi plach eene costume goet,
Ende die hi so vaste in den moet,
Dat hi die niet en hadde o n b o r e n
Om gheene sake.

Lev. van St. Am. I, vs. 3608.

Ende hy seide: "O hautghelesen
Helich man, met Gode vercoren,
Ghi hads mi vele liever o n b o r e n
Dat ghi sceeden wilt van mi, enz.
Ibid. II, vs, 3450.

Onbreeckelyck. *Onverbrekelijk.* Wdb. op BREDERO en U. W.

Onbruyk maken. *Bederven, onbruikbaar maken.* Wdb. op BREDERO, bl. 504.

Onburgerlyk. *Woest.* U. W.

Onbuurlyk. *Niet handelende als buren gewoon zijn.* Ibid.

Ondaadt, ondaedt. *Wandaad, misdaad.* Ibid. MEYER.

Hier om si menige o n d a e t beginnen.
VELTH. Sp. H. f°. 212.

Ghi en selt altoes o n d a e t wreken.
HILDEG. Ged. bl. 149, vs. 35.

Ondaen. *Onderdanig, onderhoorig.*

Ende dese syn alle o n d a e n
Den Patriarken.
VELTH. Sp. H. f°. 25.

Ondaen. *Ontsteld, verschrikt.*

Maer God die gaf hem enen vaer,
So dat sijn here wart al o n d a e n.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. II B. XII, vs. 15.

Jhesus sach hare pine groot
Ende quam nachts te hem gegaen
Upt water, ende si worden o n d a e n,
Want si waenden alremeest,
Dattet hadde ghesijn een geest.
Ibid. I P. VII B. XIII, vs. 28.

Ondaen. *Overwonnen, geslagen.*

Ginder worden verslegen dan
Vanden Affrikers XL^m^ man,
Ende VI^m^ ghevaen.
Hasdrubal vlo, hi was o n d a e n.
Ibid. I P. V B. LV, vs. 26.

Want hi treckende quam mettien
Indie laghe al onversien,
Entie coninc wart ghevaen,
Die Grieken doot ende al o n d a e n.
Ibid. III P. I B. X, vs. 20.

Ondaen. *Geopend.* Zie **Ondoen** en **Ontdoen.**

Ondadeg, ondadech, ondadig. *Misdadig, wreed, valsch, buitensporig.*

Die o n d a d e g e ridder ende fel
Hadde gerne ontreden daer.
Lanc. II, vs. 46636.

Dies seide hi vele o n d a d e g h e worden
Van groten ede ende van swaren vloeken.
Vaderl. Mus. I, 54, vs. 142.

Ondadighe menschen. *Boosdoeners.* Om wat reden Kaizar Constantinus niet gedoogen wou, dat men o n d a d i g h e m e n s c h e n in 't aanzicht zou brandmerken, gelijk het eertijds placht te gebeuren. DE BRUNE, Wetsteen 4°. ed. 1665, bl. 179.

Ondadelic. *Misdadig, schandelijk.*

Mit spot, mit pijn ende mit schanden
Leyden si hem totten cruce voert,
Recht als een man die heeft ghemoert,
Off o n d a d e l i c gheleeft.
HILDEG. Ged. bl. 57, vs. 95.

Ondadecheit. *Misdaad, wandaad.*

Die porten, daer die here groet,
Alexander, die Joden in sloet — — —
Om hare grote o n d a d e c h e d e.
Het boec vander Wraken II, vs. 987.

Ondachtigh. *Ongedachtig, niet gedachtig.* KIL.

Ondanc, ondank, ondanck. 1) *Schuld, verwijt.* Wdb. op HOOFT. 2) *Mishagen, onwil.*

Ende wacht emmer vroech ende spade
Dat ghi nien loent goet met quade,
Want ghi sout vallen, sonder wanc,
In Gods ende tamenschen o n d a n c.
Doctrin. B. II, vs. 244.

tOndanck. *Wat tegen iemands zin is, wat iemand mishaagt.*

Mer omme dat sy was gheestelick
Soe was si altois in vaer
Dattet horen vrienden t o n d a n c k waer,
So dat si him altois weygherde.
Mloep, B II, vs. 2640.

Ondanc hebben *Boeten, spijt of berouw hebben, gerechte vergelding ontvangen.*

Ondanc hebben si diet peinsen
Ende dusdanc loghene veinsen!
Lsp. B. III, C. 15, vs. 173.

Soudic dan mijn herte ende vijf sinne
Legghen an eens wijfs bedwanc?
Van Gode moetic hebben ondanc
Of dat emmermeer ghesciet.
Gloriant, vs. 182.

Ondanc. *Ondanks, in spijt of in weerwil van.*

Ende Evax nammene om sine side
Ende voerdene uten stride
Ondanc hem allen dier waren.
Limb. B. V, vs. 1159.

Diere in was dede sonder luut
.II. rader keren in waren dinghen
Daer si met vorwert ghingen,
Ondanc hem, diet wouden verbieden.
Ibid. B. XI, vs. 1193.

Ondanclec, ondanckelijck. *Ondankbaar.*

Maer die wise die hen daertoe keren,
Dat si bescreven rechte leren,
Ende hem God dan willen gheonnen
Dat si van beiden desen connen,
Ende dan met hore scalker hone
Dat onrecht maken scone,
Ende dat recht setten achter,
Doen Gode groten lachter,
Ende sijn Gode ondanclec daer af,
Die hem die edele conste gaf.
Doctrin. B. III, vs. 921.

Dat hij dan der medicinen ondanckelijck soude hebben geweest. Pass. Wijnt. fº. lxxxiij, b.

Ondanckelicheit, ondanclicheyt. *Ondankbaarheid.* Ondanclicheyt is als een droghe wijnt, die den verschen rivieren beneemt haren loep. Stemmen, bl. 124. Ende si berispodese van hoere ondanclicheit. Pass. Wijnt. fº. xxxj, a.

Want ondanckelicheit, sijts ghewes,
Boven alle dinc scaude es.
Lsp. B. III, C. I, vs. 135.

Ondanken (Hem). *Zich beklagen.*

So stout, so wreet waren die Vranken,
Dats h e m niemen en dorste o n d a n k e n,
Al hadsi hem leede gedaen.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XX, vs. 62.

Ondancsamich. *Ondankbaar.* Ic wer alte o n d a n c s a m i c h, Stemmen, bl. 29. Ende gave Hy se ons, wy souden ons dair in verheffen of der gaven o n d a n c s a m i c h wesen. Ibid. bl. 61.

Ondancsom. Hetzelfde. Sy — — — is Hem o n d a n c s o m van den gaven, die sy van Hem ontfanghen heeft Ibid. bl. 60.

Ondedegh, ondedech. Hetzelfde als **Ondadigh.** Zie Lanc. II, vs. 46604; Vaderl. Mus. I, 50, vs. 8.

Ondeerlyk, onderelick. *Onschadelijk*, *onschuldig.* MEYER. KIL.

Ondeeligh. *Ondeelbaar.* KIL.

Ondeghe. *Boos*, *snood*, *ondeugend.*

Wair die o n d e g h e wort ghespairt,
Dair is tonnosel volck beswairt.
HILDEG. aangeh. in het Gloss. van den Mloep.

In de uitgave van D[r]. VERWIJS staat (bl. 26, vs. 149) »*ondaghe*".

Ondeghelick. *Slecht.* KIL.

tOndeghen. *Niet goed gesteld*, *kwalijk.* Wdb. op BREDERO en U. W.

Ondelven. *Ontgraven.*

Daer na, dus eist bescreven wale,
Doe dat rike hadde ontfaen
Die vernoyeerde Juliaen,
Maecten die heidine .j. ghemeente,
Ende o n d e l v e n sijn ghebeente,
Ende spreedent harde wide.
Rymb. vs. 28480.

Onder. *De Zuidzijde.* KIL.

Onder. *Onderdaan.*

O n d e r te sine, sijt zeker dies,
Ende omoedich in den zin,
Dit es al der zielen gewin.
Lev. van St. Fr. vs 3050.

Onder. *Onder anderen* volgens LE LONG.

Dese Moradyn had Halapien al,
Met datter toe horde groet ende smal;
Ende daer horden oec toe wel besondert
O n d e r stede ende castele CC.
VELTH. Sp. H. f°. 9.

Onder. *Onderling, elkander*, namelijk in Werkw. die met dit woord zijn samengesteld, als »*ondercussen*" enz.

Onder hem beden. *Met hun beiden.*

Si reden also onder hem beden
Totien dat middach was leden.
Lanc. II, vs. 8051.

tOnder van goede. *Arm.*

Hadde mijn vader geleeft langen tijt
Ic hadde een rike wijf gewesen;
Nu bem ic tonder van goede bi desen.
Ibid. vs. 4804.

t'Onder. *Te weinig.* Wdb. op HOOFT.

Onder den duim. *Bedektelijk, in het geheim, heimelijk, onder de hand.* Ibid.

Onder de brug. Amsterdamsche uitdrukking, dewijl in die stad onder sommige bruggen voor den gemeenen man de gelegenheid bestaat, zich te ontlasten.

Ik was onder de brug, de noot my daar toe ried.
J. NOOZEMAN, Kl. van Krijn onverstand, 1671.

J. Met verlof, woor geyt men hier on de hemmelickheyt, door men zijn behoef doen kan?
L. Daer, onder die brugh.
J. DE VOS, Kl. van de Mof, 1676, bl. 9.

Onder de rote, onder den roet. *In den hoop.*

De vianden hem doe bedochten,
Ende quamen onder den roet ghegaen,
Daer si de onse saghen staen.
MELIS STOKE, B. VIII, vs. 769.

Onder achte. *Verbanning* ook *uitroeiing.* KIL.

Onder een. *Te samen, onderling.*

Sy leven onder een tot acht of negen jaren,
En noch en scheen de vrou geen kint te sullen baren.
CATS, door Dr. V. VL. II, 219, b

Laetst was 'er groot verschil geresen aen der heyden,
Des vochten onder een de koeyen in de weyden.
CATS, ed. 1828, I, 531, b.

Onder ..... ende. 1) *Gemiddeld.*

Oec doeptense binnen den tide daer,
Den coninc ende sine maisniede al,
Ende oec van mannen .j. groot getal,

.XL. m. onder meerre ende minder,
Sonder vrouwen ende kinder.
Der Ystorien Bloeme, vs, 4109.

2) *Beide ... en, zoowel ... als.*

So vele was in gonen val
Ghemindert tkerstine getal,
Datter omtrend ses dusent bleven
Onder doot ende up gegeven.
Lev. van St. Franc. vs. 5838.

Otte heeft noch vort ontboden
Onder met brieve ende boden
In Vrieselant om Berengiere.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 2899.

Men mochte daer sien uptie heide
Onder rudders ende cnapen beide
Wel twe hondert bi ghetalle.
Walew. vs. 2234.

Zie nog MAERLANT, Sp. H. I P. V B. XXXVI, vs. 54

Onder tiden. *Somtijds, bij wijlen, van tijd tot tijd.*

Twee van Saphadyns Kinder
Hebben oec in hoeden ginder
't Heylich graf, dat oec ter stede
Onder tiden onse lieden hoeden mede.
VELTH. Sp. H. f°. 10,

Nilus onder tiden daer overvloyt,
Daer namaels grote vrucht of groyt.
Ibid. f°. 12.

Zie ook VELTH. Sp. H. f°. 384.

Onder voete. *Op den grond.*

Abel Quac ende vrouwe Bave
Laghen beide onder voete,
Ende streden beide om enen cloete.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 791.

Onder hem doen. *Overwinnen.* Doe die van romen alle die werelt onder hem gedaen hadden so maecten si alten groten tempel. Pass. Wijnt. 1480, f°. 𝔛 ij, a.

Onderbinden. *Onderling verbinden.*

Daer was gesocht menich keer
Om tonderbinden die herten,
Daer si omme dogeden smerten.
Limb. B. XI, vs. 73.

Onderbleven brood. *Brood, dat niet goed gerezen is.* KIL.

Onderblijven. *Niet toevloeien, opdroogen, achter blijven.*

Wat wilje wichten, dat wy doen,
Om t' houden u in 't leven?
Wy konnen u niet langer voên,
Wy konnen u niet geven,
Dat ghy begeert is uytgeteert,
Ons melck is o n d e r b l e v e n.

ZEVECOTIUS, Ged. 1840, bl. 247, laatste regel.

Onderbocksen. *Onderkleed.* Ofschoon *bocksen* eene *broek* beteekent, kan men hier moeilijk aan onze hedendaagsche o n d e r b r o e k e n denken. De Priester sal sijn linnen kleet aentrecken, ende de linnen o n d e r b o c k s e n over sijn vleesch aentrecken. St. Bijb. Levit. VI, vs. 10.

Onderbonden. *Vereenigd.*

Ende Otte ende Heinric, tien stonden,
Worden met vrientscappen sere o n d e r b o n d e n.

Brab. Yeesten, B. IV, vs. 614.

Onderbouwen. *Grondvesten, op vaste gronden doen rusten.* U. W.

Onderbouwing. *Grondvesting.* Ibid.

Onderbouwt. *Versterkt, onderstut, gesteund.* Wdb. op HOOFT.

Onderbreken. *Van onder of onderaan breken.* U. W.

Onderbreken. *Dansende elkander naderen? Ondervangen?*

Hi dede daer ten danse comen
Twee maegden — — — —
Men mochte vrayer ghene vizieren.
Dese dede mijn heere Deduut balieren,
Diet utermaten wale daden.
Deus, hoe dadent sijt bi staden,
Deen ieghen andren behaghelike,
Ende o n d e r b r a k e n so moylike,
Daer si leden, so dat si scenen
Of si met monden altoes grenen. (gerenen?)

KAUSLER, Die Rose, vs. 718.

Onderbrenghen. 1) *Ten onder brengen, onderwerpen.* KIL.
2) *Uitroeien, verdelgen, vertreden.* Ibid.

Onderdaeghs. *Kort geleden.* Wdb. op BREDERO.

Onderdaen. 1) *Verscheiden, gemengd, door een gemengd.* KIL. MEYER.

— — alrande weelden
Waren der borch o n d e r d a e n.

Ste Brandaen, uitgave Prof[r]. BRILL, vs. 1791

2) *Onderdanig, gehoorzaam, ondergeschikt, gehoorzaamheid verschuldigd.*

Ic wane gheen man also onderdaen
En mach ghere jonfrouwe siin
Als ic ben der jonfrouwe miin.
Limb. B. VI, vs. 10.

3) *Onderworpen.*

Grieken was hem onderdaen.
Alex. I, vs. 419.

Een jonghere die wille leren,
Sal sinen meester eren,
Ende hem oec sijn onderdaen.
Meliboeus, vs. 943.

4) *Vernederd, onderworpen.* Wdb op HOOFT, bl. 479.

Onderdaen huis. *Gewoon, burgerhuis.* Wdb. op HOOFT.

Onderdaenighen. *Gehoorzamen.* KIL.

Onderdelven. *Ondermijnen, ondergraven.*

Wist die man — — —
Weltijd die dieve souden comen,
Hine liete sijn huus onderdelven niet.
Rymb. vs. 25685.

Onderdienstig. *Onderdanig.* U. W.

Onderdoen, onder doen. *Verwinnen, overwinnen.*

Na Pippine, als ic hier voren seide,
De Hertoghe Rabbode tonder dede,
Wort Here sijn Soen, Karel Marteel.
MELIS STOKE, B. I, vs. 206.

— — — so sekeric u te hant
Te bringhene enen campioen,
Die u beiden sal onder doen.
Ferg. vs. 4260.

Zie nog Meliboeus, vs. 1535; Roman van Cassamus, vs. 753.

Onderdoen met een genet. *Iets aanvaarden.*

Int IXste jaer dat Leoen
Hem des riken wilde onderdoen.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXXIIII, vs. 32.

De Heer HALBERTSMA geeft in zijne Aanteekeningen, bl. 177, van deze regels eene verklaring, die juist aan de bovenstaande tegenovergesteld is, want volgens dien geleerde beteekende »*Onderdoen*" hier »*nederleggen*". Mijne verklaring is die van Dr. DE VRIES.

Onderdoen. *Overheeren, zijn invloed doen gelden.*

Een wever, Pieter die Coninc,
Bracht eerst op al dese dinc
Te Brucge, dat verstaet wale.
Ende dits ene wonderlike tale,
Dat een Wevere, bi na een naen,
Dus sere onder hevet gedaen.
VELTH. Sp. H. fo. 225.

Onderdoen (Hem). *Nederig zijn.*

Doe leerdem onse Here oetmoet,
Ende seide: „Die hem onderdoet,
Die sal dalre hogheste wesen."
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VII B. XIIII, vs. 32.

Onderdringhen den wech. *Den weg versperren, afsnijden.*

Nu sijn de Vresen opghespronghen,
Die hem hadden onderdronghen
Den wech, de si souden keren.
MELIS STOKE, B. II, vs. 574.

Onderdringend. *Doordringend.* U. W.

Onderdriven, onder driven. *Onderwerpen, bedwingen.*

Dit was heeren Godevaerts conroot
Van Brabant, ende sire neven
Van Simpoel, die onder dreven
Den bisscop, daer hi bleef gevaen.
VAN HEELU, B. II, vs. 6054.

Onderen. *Middagslaapje doen.* KIL.

Onderenich. 1) *Achtereen.* Ende doe si gheseylt hadden seven daghen lanc onderenich. Pass. Wijnt. fo. clxx, c.

2) *Aanstonds, dadelijk.* Zie **Onderienigh.**

Ondergaen. *Wederzijdsche toegeeflijkheid.*

Ghy Heeren, matight u, en spreeckt met koele zinnen.
Men kan met ondergaen elckandre beter winnen.
VONDEL, door V. L. VII, 62, vs. 534.

Ondergaen. 1) *Door behendigheid afwinnen, iemand iets afhandig maken, aftroggelen.*

Want Hughe Capet, Grave van Parijs,
De moghende was ende seer wijs,
Onderghinc hem die crone.
MELIS STOKE, B. I, vs. 847.

Vaspasiaen senddere die sine,
Ridders, ende voetgangers mede,

Die nachts o n d e r g h i n g e n hem die stede.
Rymb. vs. 29484, var.

Wanneer een dapper helt is met de gantsche krachten
Gedurigh in de weer, om eenigh slot te wachten,
Wie kan het immermeer door listen o n d e r g a e n?
CATS, door Dr. v. VL. I, 450, a.

Zie nog Jans Teesteye, vs. 408; Lanc. II, vs. 19850.

2) *Afsnijden, versperren, belemmeren.* Wdb. op HOOFT.

Want Reinaert, die felle saghe,
Was ghecropen dor die haghe,
Ende hadde die porte o n d e r g a e n.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 397.

Ulysses hoord'se giglen, hy wist niet wat bestaen;
Of hyse sou vermoorden, den wech haer o n d e r g a e n,
Of dat hyse voort leste sou laten gaen tournoyen.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 115.

3) *Overreden, tot andere gedachten of gevoelens trachten over te halen, tot andere gezindheid trachten te brengen.* Wdb. op HOOFT.

De Vader o n d e r g a e t zijn Dochter, die beschreit
En bang voor 't juck des echts, te noô van Hollant scheit.
VONDEL, door v. L. V, 537, vs. 83.

VOLCKAERT.
Hoe gaet men hem dan best met klem van woorden aen?
VRERICK.
Men moet hem minnelijck met reden o n d e r g a e n.
Ibid. bl. 658, vs. 1626.

4) *Aanvallen, aangrijpen, aantasten.* Wdb. op HOOFT.

Doe maxencius woude dat rijc van Rome o n d e r g a e n.
Pass. Somer St. 1489 fo. xxij, a.

De doot en haer gevolgh kan oock de rauste gasten
Beroeren, o n d e r g a e n, en in den boesem tasten.
CATS, ed. 1828. II, 500, b.

5) *Onderkruipen, den voet lichten.* Wdb. op BREDERO en U. W. Daer is een die wil u ambacht o n d e r g a e n. Van Brab. die excellente Cronike, 1530, fiij, b.

6) *Ondervragen, afvragen.*

Hy o n d e r g i n g me voort naar wien dit schoone weezen
Gemaald was.
H. BENJAMIN, De Koppelaar van zyn vrouw, 1698, bl. 1.

7) *Met minnelijk beleid iemand tot iets trachten te bewegen, op zijde komen.*

Daer komt hy; hoe zal ick mijn woorden best beleggen?
Die jongman is te kuisch, en liet zich noit gezeggen,
Hoe minnelijck mevrouw hem o n d e r g i n g k en badt.

VONDEL, door V. L. III, 838, vs. 669.

Men stilt een' leeu door zoet en minzaem o n d e r g a e n.

Ibid. IX, 51, vs. 1261.

8) *Paaien, in slaap wiegen, te gemoet komen.* Volgens VAN LENNEP.

Met welcke woorden best mevrou de Koningin
Bejeegnen, o n d e r g a e n, in 't heetste van haer min?

Ibid. VIII, 371, vs. 390.

Met welcke woorden de Koningin, van minne razende, nu best o n d e r g a e n? Ibid. V, 212.

9) *Welwillend, voorkomend aan- of toespreken.*

Heeft niet een kloecke vrou, tot David ingetreden,
Hem door een soet gespreck en wel beleyde reden,
Soo kunstigh aengetast, soo deftigh o n d e r g a e n,
Dat sijn verbannen soon het hof is opgedaen?

CATS, ed. 1828, I, 302, b.

Ick o n d e r g i n c haer wel met duysent soeticheden.

STARTER, Timbre de Cardona, 1618, bl. 22.

Zie nog VONDEL door V. L. III, 837, vs. 813.

10) *Nagaan, onderzoeken.*

Wat nieu en seldsaem is, dat geeft de meeste vreught,
Dat geeft de meeste vrucht; bysonder als de reden
Het stuck wil o n d e r g a e n tot in sijn diepste leden.

CATS, ed. 1828, II, 128, a.

11) *Overvallen, onverwacht naderen.* In welcke voernoemde bosch als dese keyser Coenraet iaghede o n d e r g h i n c k hem die nacht, alsoe dat hi moste in dat huseken vernachten. Gesta Roman. Cap. 20.

12) *Polsen, ondertasten.*

Maer als ghy hebt te deegh u selven o n d e r - g a e n,
En u bequaem bevind mijn raet te nemen aen.

GROEBBE, Versch. Ged. II. 100.

Ik zal my veinsen en haer zagtlijk o n d e r g a e n,
Om door behendigheit de waerheit te verstaen.

F. ARENDS, Mithridates.

13) *Heimelijk trachten machtig te worden.* Hoe de geenen, die, verooverende door dapperheit van vernuft, de gemoeden der Oppervorsten, hun den hooghen handel der regeeringe o n d e r g a a n. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 41, 6.

Nu hevet hi mine benedictie ondraghen en o n d e r g a e n. Bijb. van 1477, Gen. XXVII, vs. 36.

14) *Vervangen*. Toonen die malkandren o n d e r g a e n. VONDEL, door v. L. V, 719, vs. 552.

15) *Verstaan, begrijpen*.

Men sag 'er edel nat, en klare beeken swieren,
En dranck voor alle vee, voor alle wilde dieren,
Men sag 'er wonder veel, en meer als eenig man
Met sinnen o n d e r g a e n of recht begrypen kan.
CATS, door Dr. v. VL. II, 5, a.

16) *Ondernemen, beginnen*.

Wie heeft 'er oyt beroep ter eeren uyt-gestaen,
Die tegen sijnen aert heeft dingen o n d e r g a e n?
Ibid. I, 538, b.

Hier zullen uitgedrukt zyn gouden deugden staan,
Zyn wakk're omzichtigheid om alles t' o n d e r g a e n.
OUDAAN, Poëzy II, 153.

17) *Overweldigen*.

Die .xxiij.ste bouc — — —
Spreect van den Ingelscen coningen
Die bartaengen o n d e r g i n g e n.
MAERL. Sp. H. 8°. ed. III, bl. XXXI, vs. 184.

18) *Iemand* of *iets tot bedaren brengen*.

Die tusschen Man en Man en Vriend en Vriend den twist
Met wysheid o n d e r g i n g.
OUDAAN, Poëzy, III, 580.

Ick zocht met diepe ootmoed zijn gramschap te o n d e r g a a n.
VONDEL, door v. L. II, 42, vs. 28.

Baldes en meer andren, eeven windtzuchtigh, naamen 't ook t' hunner verkleeninge, en stelden den voet dwars. Waaroover Don Johan, duchtende voor eenigh ongemak, 't hoogh gezagh den Graave van Mansvelt beval. 'T welk Vargas dier maate speet, dat hy, uit moeddwangeloosheit, Don Johan, diesweeghe, by weederwaardighe brieven, begroette. Doch dezelve o n d e r g i n g hem, en steld' hem te vreede. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 502, 50.

19) *Aanvaarden*. Na seleucus doot so o n d e r g i n c iason thoge paepscap. Bijbel van 1477, Macab. II, Cap. IV, vs. 7.

20) *Gemelijk, verdrietig, ter nedergeslagen worden*. Sone mijn en werpe des heren discipline niet of, noch en g a n c niet t o n d e r alstu van hem berispt wortste Ibid. Spr. Salomons III, vs. 11.

21) *Ontrukken*, *onderscheppen*. KIL.

Ondergaen (Iements sprake). *Iemand in de reden vallen.*

Die wile Valsch Gelaet dit seide,
Die God van Minnen sprac sonder beide,
Ende o n d e r g i n c h e m s i n e s p r a k e,
Ende seide, enz.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10405.

Ondergaen van gode. *Arm worden.*

Dies es leden seven jaer
Dat ic o n d e r g i n c v a n g o d e;
Doe dwanc mi so deermode
Dat ic ne wiste wat verteren.

Lanc. II, vs. 42683.

Onderghane. *Ondergang, nederdaling.*

Versta wel, wie so merken conne,
Dat ghemaket was die zonne
Int Oeste, tilike tharen up gange;
Savons daer na, dans niet lange
Dat soe was tharen o n d e r g h a n e,
Maecte God risende die mane.

Rymb. vs. 261.

Ondergang. *Het sneuvelen in een tweegevecht.* Wdb. op BREDERO.

Ondergang. *Het westen.*

Maer eeuwigh sal uw schelle Faem
Sich laten hooren in de wolcken,
Soo lang als Baerles maetgesang
In waerde blijft by alle volcken,
Van 't oosten tot den o n d e r g a n g.

VONDEL, door v. L. III, 168, vs. 12.

Ondergavigh. *Onderhevig.* Hadde het lant daer hy woonde, niet soo seer van tooverije o n d e r g a v i g h geweest. J. VAN HEEMSKERK, Bat. Arcadia, 1662, bl. 77.

Ondergheven. *Elkander aanvallen*, *slagen geven.*

Si o n d e r g a v e n hem ghereit
Metten swaerden ghenendelike.

Walew. vs. 2216.

Doe ghinghen si hem o n d e r g h e v e n
Met swaren slaghen ende onderhouwen.

Limb. B. VIII, vs. 664.

Ondergeven (Hem). *Zich overgeven.*

Dander Steden hem ondergaven saen.
VELTH. Sp. H. f°. 223.

Onderghewas. *Loot.* KIL.

Ondergronden. *Doorgronden*, *doorzoeken.* Soeckende te verstaen den wegh des Allerhoogsten, ende te ondergronden een deel van sijn oordeel. St. Bijb. Esdre V, vs. 34.

— — wie kan de diepe vonden
Van Godes hoogh beleyt met reden ondergronden?
CATS. Zie Dr. DE JAGERS Handl. bl. 75.

Onderhaten. *Elkander haten.*

Hierna sijn tegadere gevallen
Die irste twee batalgen met allen,
Ende vochten met groten gere,
Alse die hen onderhaetten sere.
Lanc. IV, vs. 6474.

Onderhalen. *Achterhalen.* Wdb. op HOOFT.

Onderhalf. *Anderhalf.*

Vrouwe, Lanceloet groet u bi mi
Boven alle vrouwen die hi
Sach binnen onderhalven jare.
Lanc. II, vs. 25984.

Want hi es verloren, dats waer,
Dies es wel onderhalf jaer.
Ibid. vs. 30415.

Onderhandel. *Onderhandeling.* U. W. waar verwezen wordt naar N. H. 32, 32, moet zijn f°. 82, 32.

Onderhaeve. *Zekere langs den grond kruipende plant.* KIL.

Onderhaevig. *Gewoon*, *gewend.* Ibid.

Onderhavig, onderhavigh. *Onderhevig.* Zie WEILAND. Taalk. Wdb. en DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 74, 164 en 346.

Onderhebben. *Beheerschen.* U. W.

Onderhelsen (Hem). *Elkander omhelsen.*

Op selke bedde, alse ic segge,
Sonder van giricheden vlegge
Iet te hebbene, tien tiden lagen
Die gene die der minnen plagen,
Ende onderhelsden hem ende custen.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 7957.

Onderholen, onderhoolen. *Ondergraven*, *wankelbaar maken.* U. W.

Onderhooft. *Iemand*, *die onmiddellijk onder een opperhoofd staat.* Ibid.

Onderhoren, onderhooren. *Naar iemand luisteren, iemand gehoorzamen.* KIL.

Onderhorich. *Gehoorzaam.*

Weest o n d e r h o r i c h naer dbetamen.
Belg. Mus. IX, 132, vs. 1933.

Eens was hem gevraget dare
Wie recht o n d e r h o r i c h ware.
Lev. van St. Franc. vs. 3000.

Zie ook Vanden Levene ons Heren, vs. 297.

Onderhoricheit. *Gehoorzaamheid.*

„Nu comt te hove heere, door mine bede."
„Gheerne, vrouwe, in o n d e r h o o r i c h e d e"
Wat ghebiedi mi," sprac Amant.
Lev. van St. Am. I, vs. 5242.

Maer hi seide ende belovede mede
Alle o n d e r h o r i c h e d e.
MAERL. Sp. H. 4o ed. III P. IV B. XXXIIII, vs. 20.

Onderhorten. *Elkander horten* of *stooten, tegen elkander stooten.*

So dat si elc op andren staken
Dat haerre beider speren braken,
Ende si hem beide te samen
O n d e r h o r t e n met lichamen.
Lanc. II, vs. 15863.

Si liepen te gadere daer si geraken
Elc anderen dat si speren braken,
Ende o n d e r h o e r t e n hen soe,
Dat si ter erden vielen doe.
Ibid. vs. 35141.

Onderhoud, onderhoudt. *Stut, steun.* KIL.

Onderhoud, onderhoudt. *Naleving, volbrenging.* U. W.

Onderhouden. *Steunen, stutten, in stand houden.* KIL.

Onderhouden. *Achterhouden, terughouden, onthouden, verdonkeremanen.* Ibid. Wy Didderic, greven van Cleve, doen cont — — — dat wi dat cleynode — — — ontfanghen hebben, alsoe dats ons ghenuecht — — — den greve van Gelren ende van Zutphen quijt scelden, ende anders alle dye ghene, diet o n d e r h a u d e n hadden, sonder arghelist. NIJH. Ged. I, 313.

Siet toe dat ghy niet en eet het vleesch en bloet
Van d' erfghenaem oft weese, diet' sijne derven moet,
Als hy in ghebreck, verdriet oft in noot is,

Est dat hy hongherich en sonder broot is,
En dat ghy hem o n d e r h o u t het sijne, enz.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 318.

Onderhouden. *Bezig houden.* U. W.

Onderhoudenis. 1) *Verschaffing van al het noodige tot onderhoud.* Wdb. op HOOFT.

2) *De naleving of betrachting van iets.* Ibid.

Onderhouder. De Heer WILLEMS verklaart dit woord door *verduiker*, welk woord in geen Nederlandsch woordenboek voorkomt. Uit den zin op te maken, zal het zeer waarschijnlijk beteekenen, *iemand die een moordenaar huisvest en verbergt, of die zijne schuilplaats weet, en haar niet aangeeft.* De tekst is van het jaar 1550 en luidt als volgt: Ende of indien yemant daer af eenige wete oft kennisse hebbende, ende tselve verberghende, de wete daer af nyet en quame doen, gelijck voirscreven js, men den selven houden sal voir moirdadich, ende sulcx aen lijf en goet corrigeren, als men diergelijcken en andere o n d e r h o u d e r s van moirders behoort te doene. Belg. Mus. VI, bl. 291.

Onderhouwen (Hem). *Elkander houwen, op elkander inhouwen.*

Si o n d e r h i e w e n h e m menechfout
Metten swerden op ende dale.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 816.

Doen gingen si h e m onderslaen.
Ende o n d e r h o u w e n.
Ibid. vs. 3764.

Onderhulp. *Hulp van ondergeschikte personen.* Hierentusschen wort Moses in den last sijner regeringe met de o n d e r - h u l p van tseventich Outste gesteunt. St. Bijb. Num. Inhoud.

Onderiaerigh. *Minderjarig.* KIL.

Onderjarigheydt. *Minderjarigheid.* De questie was over de regheringhe der Landen ende vooghdye van synen sone haren Heere, zijn o n d e r j a r i g h e y d t gheduerende. GUIC. f°. 293, b.

Onderienich. *Aanstonds, zoo straks, weldra, dadelijk.* Wdb. op BREDERO.

Onderkabbelen. *Door het kabbelen van stroomend water los, ondermijnd of ondergraven worden.* Wdb. op HOOFT.

Onderkam. *Lelletje van een haan.* KIL.

Onderkeeren. *Onderdoen, verwonnen worden.* VAN HEELU, Gloss. waar de plaats onjuist is opgegeven.

Onderkennen. *Onderzoeken, nasporingen doen.* O n d e r k e n t ghy voor onse broederen, wat by my is, ende neemt het tot u. St. Bijb. Gen. XXXI, vs. 32.

Onderkeurs. *Onderrok.*

Geeft maer een siel, een o n d e r - k e u r s,
Een doecken-huyf, een nieuwe beurs,
Een onder-riem, een suffe-ringh,
Of ander kleyn, maer proper dingh.
CATS, ed. 1828, I, 232, a.

Onderkinnen. *Onderkennen.*

— — haer hare dat tien tiden
Soe scone was, ende soe claer,
Datmen die goutdrade ende dat haer
Met pine mochte o n d e r k i n n e n.
Lanc. III, vs. 8827.

Onderkloecken. *Door meerdere kloekheid of schranderheid afwinnen, verkrijgen.* Wdb. op BREDERO.

Onderkloocken. *Ondermijnen, ondergraven.* De Stadt wast niet gheraden, daer eenighe costen aen te doen, of den dijck daer rontsom gaende, die nu van de zee te met opghegheten en o n d e r k l o o c k t was, tot haren last weder op te maken. VELIUS, Chroniick van Hoorn, bl. 102.

Onderkomen, ondercomen. 1) *Te dicht onder het bereik komen.* U. W. 2) *Vervallen, achteruitgegaan, afnemen.*

Esau bediet die Jueden
Die nu ru sijn alse rueden,
Ende ooc o n d e r c o m e n diet.
Rymb. vs. 2195.

3) *Lijden, pijn hebben, smart gevoelen.*

Doen daden sine spannen saeu,
In yser vaste, sonder waen.
Daer lach hi dus dien nacht also.
Tnachs quam hem een evel toe,
Datmen dlanc evel noemt,
Daer hi sere af o n d e r c o e m t;
Hieraf dreef hi pine so groet,
Datmen ontspien dor die noet.
Dr. JONCKBL. Specimen, bl. 58, vs. 38.

4) *Verzwakken.*

Hi was verpinet ende moede,
Ende o n d e r c o m e n vanden bloede,
So dat hi hadde cranke vaert.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs, 868.

Ondercomen. Deelw. *Bezweken*, volgens Profr. MEIJER.

Mijn hoeft ende alle mine lede
Sijn o n d e r c o m e n bi mire quaethede.
Nieuwe Werken van de M. v. N. T. V, 1ste St. bl. 200, vs. 14.

Onderkooper. *Makelaar.* KIL.

Onderkruipen, ondercrupen. 1) *Onderzoeken.* Wdb. op BREDERO. 2) *Zich indringen, iemands gunst door laffe vleierij trachten te winnen.*

Maer diet geval heeft ende blijft boven,
Dien gaen si dan alle loven
Ende smeken ende hem o n d e r c r u p e n,
Vor hem nigen, vor hem si slupen,
Ende bieden hem haren dienst sere.
Dr. JONCKBL. Specimen, bl. 63, vs. 15.

Ondercussen en hem ondercussen. *Zich onderling kussen.*

Si custen dickent, daer toesagen
Alle die ten danse gingen,
Diet in arge nine bevingen
Hoe dickent dat si o n d e r c u s t e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs 1217.

Si o n d e r c u s t e n hem menege stont;
Elc dede den andren ane sinen mont,
Alse ocht II tortelduven waren.
Ibid. vs. 1223.

Zie nog Fl. ende Bl. vs. 280.

Onderlaegh. *Nederlaag.*

— — — — Monarchen gaet oorlogen,
Uw vyanden ontzeght, en ziet haer onder oogen,
Bestootze, en overwindze, en vatze by de kraegh,
Half levende of heel dood, en vierd haer o n d e r l a e g h.
VONDEL, door v. L. I, 691, vs. 882.

Onderlaeghe. *Schraag.* KIL.

Onderlaet. *Tusschenpoozing.* KIL en MEYER.

Onderlaet (Sonder). *Voortdurend, zonder ophouden.* Roepende s o n d e r o n d e r l a e t. Spieghel der Volcom. f°. 246. S o n d e r o n d e r l a e t te beden, te lesen, te dencken. Ibid. f°. 222, v°. Sonder onderlaet soe besach si mi. Dr. v. VL. Prozast. bl. 324.

Onderlachen (Hem). *Elkander toelachen.*

Doe begonden si die bloemen toghen,
Die si in haer hande droeghen,
Als oft si h e m o n d e r l o e g h e n, enz.
Fl. ende Bl. vs. 959.

Al swighende si hem onderloeghen
Ende harde minlike si hem ondersaghen.
Ibid. vs. 3054.

Onderlange. *Onderling.*

Die strijt gedurde soe lange
Onder hen tween onderlange.
Lanc. II, vs. 22339.

Onderlange te wige te gane
Ende elc andren te verslane.
Lev. van Ste. Fr. vs. 3243.

Onderlaten. *Staken, nalaten, schorsen, afbreken.* U. W. KIL. Daerom wort de wet onderlaten. St. Bijb. Hab. 1, vs. 4.

Sijn werking die gaet wis,
Na licht volght duysternis,
Na nacht we'erom de dagh;
't Houdt ordentlijck sijn beurt,
Die niemant oyt gesteurt
Off onderlaten sagh.
CAMPH. Ps. XIX, vs. 2.

Onderlating. *Staking, schorsing, tusschenpoozing, afbreking.* Die gheduirighe feest heeft oock haer poozen en onder-latinghen. JOH. DE BRUNE, Banck.-Werck, II, bl. 72.

Onderleg. *Onderneming.* U. W.

Onderlegd zijn. *Voorzien zijn.*

Gegrond bewijs — — —
— bondig onderlegd van waarheid en van reden.
OUDAAN, Poëzy, I, 220.

Onderleggen. 1) *Ondernemen.* U. W.

Toen Herkules dit hoorde, en dol wiert aengedreven,
Te jammerlijck verruckt van smert in 't ingewant,
Greep hy den knaep by 't been en klonck hem aen het strant,
Op eene scherpe rots, het beckeneel te pletter.
Daer spatten brein en bloet, gemengt met hair en etter.
Al 't volck schreeuwt jammerlijck om 's helts kranckzinnigheit,
En Lichas droeve doot; maer niemant onderleit
Hem eens te ontmoeten.
VONDEL, door V. L. XI, 215, vs. 790.

2) *Overwinnen.*

Die den Hertoge Roboude onderleide.
MELIS STOKE, aangeh. in WEIL. Gr. Taalk. Wdb.

3) *Beproeven*. Wdb. op BREDERO en id. op HOOFT.

4) *Den grond tot iets leggen*. U. W.

Onderleggen (**Zich**). *Zich onderwinden*, *zich vermeten*. U. W. en Wdb. op HOOFT.

Onderleggen voor **onderliggen**. *Achterliggen*.

Maer Godts stamhuis in 't byzonder
Is behantvest met zijn woort,
Wet, en regel, voort en voort.
Alle volcken l e g g e n o n d e r.
Godt heeft geen
Hier beneên
Zoo verlicht door menigh wonder.
VONDEL, door V. L. VII, 577, vs. 53.

Het »*onderleggen*" staat hier in betrekking tot Gods Stamhuis.

Onderloopen, onderloopen. 1) *Den weg versperren*, *afsnijden*, *belemmeren*. Die sommige die te scepe gecomen waren, hadden daer geerne weder by geweest, mer die wech wert hem o n d e r l o p e n. Clerk van den l. L. bl. 97. (Zy) o n d e r l i e p e n die Ridders hoers weder keeren, vechtende met hem. Ibid. bl. 74.

2) *Bij verrassing afwinnen*.

Van den Joeden ter selver tijt
Sulke verroerden den strijd,
Ende o n d e r l i e p e n enen casteel,
Dien de Romeyne hilden gheheel.
Rymb. vs. 27585.

(Si) O n d e r l i e p e n uptien dach
Die veste daer dat here up lach.
Ibid. vs. 27625.

Dat hi o n d e r l o p e n mochte
Hem den tempel daer hi in lach.
Ibid. vs. 31592.

3) *Inhalen*.

Sy yaechden dat dier mit groten hopen;
Gheen honden en condent o n d e r l o p e n.
Mloep, B. IV, vs. 2128.

Hi o n d e r l i e p te hant dat dier.
Ibid. vs. 2181.

4) *Het met loopen afwinnen*. Waer waent de koning in al de werelt een ros te krijgen, dat Beijaert soude o n d e r l o o p e n? Dr. MATTHES, De vier Heemskinderen, bl. 102. Waer sout gij vinden een ros so groot als Beijaert, en dat hem soude o n d e r l o o p e n? Ibid. bl. 109.

Ondermerck. *Land-, scheid- of grenspaal.* KIL. PL.

Ondermercken. *Afpalen.* Ibid.

Ondermet. *Namiddagontbijt.* KIL.

Ondermetten. *Namiddagontbijt nemen.* Ibid.

Ondermieten. *Onderhuren, door geld overhalen, omkoopen.* KIL. MEYER.

Daer began te hant een strijt.
Winkel ende Niedorp ter selver tijt,
Die Willem waren o n d e r m i e t,
Weken ende vochten niet.
MELIS STOKE, B. II, vs. 1085.

Ondermineren. *Ondermijnen.*

Alse Jan dit versach
Dat si hadden enen dijc na
Ghemaect den torre Anthonia,
Hi o n d e r m i n e r d e ghene dracht
Met houte onderset, dach ende nacht,
Ende droegher in smout ende vier,
So dattie brant was ongehier.
Rymb. vs. 32555.

Maer die muur gleed min no mee
Dan ter stede, daerne Jan
O n d e r m i n e e r d e.
Ibid. vs. 32938.

Onderminnen (Hem). *Elkander minnen.*

Si ghinghen ter scole ghestadelike,
Si o n d e r m i n d e n h e m verholenlike.
Fl. ende Bl. vs. 322.

Mar die minne in alre wise
Van Amelise ende Amise
Sal ic u vertrecken voren. — — —
Hoe si h e m o n d e r m i n d e n
Ende hoe hoer saken einden.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 19.

Ondermoeten (Hem). *Ontmoeten, elkander in het gemoet komen.*

Want si o n d e r m o e t e n h e m beide,
Ghelijc dat hem dynghel zeide.
Lsp. B. II, C. 3, vs. 147.

Ondernacken. *Onderscheppen.* KIL. *Ondervangen.* MEYER.

Ondernamen. *Onderscheidenlijk noemen.*

Die aldus te rechte quamen,
Die en can ic u niet o n d e r n a m e n.

HILDEG. Ged. bl. 37, vs. 74.

Ondernemen. *Ontnemen.*

Hy die het rijck sijn broeder o n d e r n a m.

CATS, ed. 1828, I, 571, a.

Ondernemen (Hem). *Elkander omvatten.*

Al swighende liepen si te samen,
Daer si h e m metten armen o n d e r n a m e n.

Fl. ende Bl. vs. 3048.

Ondernemen (Hem metten handen). *Elkander de hand geven.*

M e t t e n h a n d e n si h e n o n d e r n a m e n

Lanc. III, vs. 20510.

Onderoerich voor **Onderhoerich.** *Onderdanig.*

Ende die princen ende die baroene
Swoeren hem te sine in dien doene
O n d e r o e r i c h sonder plechte.

KAUSLER, Reimchr. vs. 327.

Onderoordeelen. *Onderscheiden.* Wdb. op HOOFT.

Onderpanden. *Verpanden.* KIL.

Onderplatten (Hem). *Elkander slaan.*

Somwile dede deen den anderen lede,
Ende o n d e r p l a t t e n h e m.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. II B. XV, vs. 15.

Onderpolsen. *Uitvragen, polsen.* KIL.

Onderproeven. *Ondervinden, ervaren.* Wdb. op BREDERO.

Onderreden. *Samenspreken.* KIL.

Onderriden, onderrijden. 1) *Den weg naar eene plaats versperren, afsnijden.*

Nu radic wel over goet
Dat wi onse liede doen gereiden,
Ende wi margen metter vroecheiden
Een lettel vore der sonnen
Eer si wt comen connen
Dat menne vore die porten besta,
Soe en comen si ons niet te na;
Die ridder diere es binnen
Sal priis ende ere willen winnen
Ende sal vore dandre riden,
Dan sal comen van besiden

U broeder, radic bat,
Ende o n d e r r i d e n hem die stad
Met vele lieden, dat hi moge
Bliven ghevaen.
Limb. B. II, vs. 1264.

Zie nog Rymb. vs. 29863.

2) *Tegen elkander rijden.*

Dus o n d e r r e d e n si hen also,
Dat elc andren stac ter erde,
Ende die lichame onder die perde.
Lanc. II, vs 640.

3) *Inhalen.* Als hij sag, dat hij Reinout niet o n d e r r ij d e n mocht. D[r]. MATTHES, De Vier Heemsk. bl. 134.

Onderriem. *Riem* of *gordel*, die de vrouwen en vooral de vrijsters, in het begin der 17[e]. eeuw, als een sieraad om haar middel droegen, en waarvan een sleutelreeks, tasch, schaar en scheede met mes, aan zilveren kettingen afhingen. Wdb. op BREDERO; CATS, ed. 1828, I, bl. 232, a; D[r]. DE VRIES, Warenar, bl. 224.

Onderrinnen. *Snel en listig ontnemen, ontrooven.*

Mar als die doot dan heeft ghewonnen
Den woeckenaer, ende o n d e r r o n n e n
Allent dat hi ye ghewan, enz.
HILDEG. Ged. bl. 163, vs. 172.

Want een riddre, een Henouwier, — — —
Had thuis o n d e r r o n n e n
Sbisscops liede, ende afgewonnen.
Belg. Mus. IV, 339, vs. 1149.

Onderroeyen. *Den weg te water afsnijden.* MELIS STOKE, D. II, bl. 92.

Ondersate. *Steun, steunsel.*

Die mensche es, die sonder Vrient leeft,
Als een lichaem, die gheene ziele en heeft.
Vrient es een groet o n d e r s a t e,
Ende bringhet in meneghe bate.
Meliboeus, vs. 1659.

Onderseggen. *Mededeelen.* Dese Grave Kaerl reet tot Coninc Lodewyck, zyn Broder, ende o n d e r s e y d e hem alle saecken, hoe dat hy mitter Gravinnen overdragen waer. Clerk u. l. L. bl. 130.

Zie nog ibid. bl. 161.

Ondersetten. 1) *Wedden.* PL.

2) *Ondersteunen, kracht bijzetten, staven, schragen.* Om de selve met

nieuwe Pilaren ende stercke stijlen te o n d e r s e t t e n. MARNIX, Biënk. 1569, fo. 2, vo. Hoelange, waendy, mach dat geestelic gesticht staende bliven, als die hoirnicsteen ende die columme, daer dit gestichte mede o n d e r s e t was — — — nedergeworpen js? Dr. v. VL. Prozast. bl. 266.

3) *Iets tot pand of tot borchtogt geven.* KIL.

Ondersetten (Hem). *Zich goed houden, moedig zijn, op zijne kracht of sterkte steunen.*

Her Gi vermaende daer sine scaren,
Dat si hem niet souden vervaren.
»O n d e r s e t u vast ende sterke!
Die sonne dect her met enen swerke,
Wi ne hebben geen noet van der sonnen,
Ic sie den wych te voren gewonnen!"
VELTH. Sp. H. fo. 246.

Ondersetting. *Steun, ondersteuning, onderschraging.* O n d e r s e t t i n g e n ofte handlenen aen de galeryen. St. Bijb. 1 Kon. X, Kantt. 17. In onze wetboeken vindt men *Onderzetting* voor *hypotheek.* Dit werd o. a. door Profr. SIEGENBEEK afgekeurd, doch later door den Heer BOGAERT in den Taalgids van 1867, bl. 258, op goede gronden in bescherming genomen.

Ondersceden, onderscheeden. 1) *Onderscheiden.* KIL.

2) *In rangorde scharen, in afdeelingen schikken.*

Haer volc daden si o n d e r s c e d e n,
Ende te vechtene al bereden.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 16, vs. 1342.

Onderscheed, ondersceet. 1) *Onderscheid.* KIL.

2) *Verschillende gevallen*, volgens LE LONG.

Nu willic u vort dat o n d e r s c e e t
Van den Keyser doen verstaen,
Hoe sine sticken selen gaen.
VELTH. Sp. H. fo. 315.

Onderscheiden. 1) *Toewijzen bij verdeeling.* C. marken fijn gouts, daer af wi o n d e r s c h e i d e n deen helcht der behoeften onser coninclicker borsen, ende doverbate aen den ghenen, die vercort sijn, te bekeren. Brab. Yeesten, II, 471.

Dus heeft hi, met sinen wive,
Met harer beider levenden live,
Alle sijn lande ende heerlijcheiden
Sinen iij sonen o n d e r s c h e i d e n.
Ibid. B. VI, vs. 11312.

2) *Aan het verstand brengen, beduiden.*

SELVE is cruut van hogher macht,
SELVE heeft menigherhande cracht,
Als ic u hier heb o n d e r s c h e i t.
HILDEG. Ged. bl. 30, vs. 287.

3) *Afbakenen.*

Dees zalige Eega'en met een welbedreven spoor
Nu hupp'len achterwaert, nu zylinghs, nu we'er voor:
Zy danssen zoo het schijnt d' Hispanische pavane,
En nochtans nimmer men haer lieve dans ziet gane
Uyt 's gordels krinck, die met gesterride Dieren breed
En wijd vermaelt, alsins 't plaveysel o n d e r s c h e e t.
VONDEL, door V. L. I, 377, vs. 942.

Onderscheppen. 1) *Iets of iemand in zijn loop, voortgang of loopbaan stuiten.* Wdb. op HOOFT.

2) *Onderschragen.* Ibid.

Onderschieten de kaerten. *De kaarten doorschudden.* KIL.

Onderschil. *Onderscheid.* KIL. MEYER.

Die de bloemen al te samen
Met haer verwen trecken wil,
En wil noemen met haer namen
En haer eygen o n d e r s c h i l.
HONDIUS, Moufe-schans, bl. 115.

Ondersiel. *Onderrok.* KIL. Wdb. op HOOFT.

— — dat sou 'k wel durven verclaeren
By myn vrysters o n d e r s i e l.
VAN SANTEN, Lichte Wigger, 1617, bl. 11.

En jou lipjens (sijn) soo root als een Waterlandse beste o n d e r - z i e l.
GRAMSBERGEN, Hartog van Pierlepon, 1679, bl. 19.

Ondersien. (Hem). 1) *Elkander zien, elkander aanzien of aanstaren.*

Nu hoort vremtheit, die si daden:
Dat si te gader souden baden,
Harde goetlike si h e m o n d e r s a g h e n,
Ende ondercusten hem.
Fl. ende Bl. vs. 279.

Al swighende si hem onderloeghen
Ende harde minlike si h e m o n d e r s a g h e n.
Ibid. vs. 3055.

2) *Onderkennen, onderscheiden.*

Elc ghinc den sinen slaen,

Tote dat begonste daghen
Ende si hem wel onder saghen.
Rymb. vs. 33242.

Onderslaefd. *Tot slavernij gebracht.* MEYER.

Onderslaen. 1) *Opsteken, achterhouden, loochenen iets te hebben.*

E. Ik zag haar nimmer daar op aan,
Dat zy dat geld zou onderslaan.
R. Hoe dan! durft zy dat geld ontkennen?
L. SMIDS, De Debonsjant, 1686, bl. 57.

2) *Nederslaan, vellen, doen vallen.*

Dat die Brabanters met nîde
Des bisscops standaert ondersloegen.
VAN HEELU, B. II, vs. 6203.

Onderslaen (Hem). *Elkander slaan.*

Doe ghingen si hem onderslaen.
Limb. B. VII, vs. 1287.

Doe begonsten si hem tonderslane
Vreeselec met haren swerden.
Ibid. B. VIII, vs. 562.

Zie nog Karel de Gr. Fr. II, vs. 637 en vs 3763.

Onderslagh. *Uitloopsel, uitspruitsel, loot aan de wortels van boomen.* KIL. Bij Pitiscus vindt men daarvoor ook »*opslag*". Zie op *Soboles.*

Ondersnacken. Een woord bij KIL. verklaard door »*intercipere*", dat vele beteekenissen heeft, o. a. die van *onderscheppen.*

Ondersniden. *Schakeeren, met kleuren afzetten.*

Heer Willem die borchgrave coene
Op een ors van goeden doene,
Met sine wapenen overtoghen,
Die van goude scoon, ongelogen,
Ende van kelen waren ondersneden.
Dr. VERWIJS, Bloeml. II, 118, vs. 406.

Ondersoeken. *Ondervinden.* Soe langhe als sijs niet bevoelijc ondersocht en hebben. Spiegh. der Volc. f°. 17, v°.

Ondersperren. *Quid? Toehouden, toenijpen?*

Naest Giricheit stoet
Vrecheit, die oec begert dat goet.
Si was mager ende bleec;
Enen doden si bat geleec
Van hongere dan iemen el.
Het sceen an hare varuwe wel

Dat si luttel goet verteerde,
Maer altenen den penninc geerde.
Si o n d e r s p e r d e dicke hare kele.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 211.

In de uitgave van KAUSLER staat »*verspaerde*". Hierdoor wordt de ware lezing twijfelachtig, en de beteekenis wordt hierdoor niet klaarder.

Ondersprek, ondersprec. 1) *Gesprek*, *samenspraak*. KIL.

2) *Beding*, *voorwaarde*, *akkoord*.

Ene coe die ic doe vercocht,
Daer was mi ghister navont ghelt af brocht,
Ende doense die man copen soude,
Bat hi dat icse hem borghen woude,
Drie maent was sijn o n d e r s p r e c.
Horae Belg. VI, 150, vs. 76.

Onderspreken. 1) *Onderling of met elkander spreken*, *onderhandelen*.

Si o n d e r s p r a k e n ende rieden,
Dat die heer van sinen lieden
Begheren soude een hoefsche bede,
Daer sy den cost betaelden mede.
HILDEG. Ged. bl. 23, vs. 175.

Hier om ghingen si te rade voert
Ende o n d e r s p r a k e n menich woert,
Eer sy droeghen over een.
Ibid. bl. 76, vs. 52.

Zie nog Belg. Mus. X, 90, vs. 41 en Mloep, B. I, vs. 2817.

2) *Bepalen*, *onderling afspreken*, *tot voorwaarde stellen*.

Als deen den andren teten bat,
So o n d e r s p r a k e n si onderlinge:
Dat elc syn broet met hem bringe.
VELTH. Sp. H. f°. 234.

Ondersprekinghe. Hetzelfde als **Ondersprek** in de beide beteekenissen.

Onderstaen. Znw. *Stoute of gewaagde onderneming*, *beproeving*. Ick weet wel dat uwe EE. reden sal vinden om haer dit mijn o n d e r s t a e n te belgen. WESTERBAEN, Ged. I, 269.

Onderstaen. 1) *Eene verbodene zaak trachten te doen*.

Gods heyligh woort gebiedt, aen mannen en aen vrouwen,
Een onderscheyden kleet te moeten onderhouwen:
Geen wijf en moet de dracht van mannen o n d e r s t a e n,
Geen man in tegendeel in lange slippen gaen.
CATS, door Dr. v. VL. I, 430, b.

2) *Onderzoeken.* Daarnaa moghte men onderstaan oft nut, oft noodig waare, den Raade van Staate, den Heimelyke en dien van de Geldtmiddelen andere form te geeven. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 94, 34. Beveel haer echter naer my te vernemen en te onderstaen, wie en hoe groot ick ben. VONDEL, door V. L. IV, 268.

Ik wil de waarheid hier van onderstaan.
BENJAMIN, De Minnaar van zyne vrouw, 1692, bl. 16.

Ik ben van mening nu by vader te onderstaan
Hoe 't my omtrent myn min en vryen zal vergaan.
JOAN PLUIMER, De Vrek, 1685, bl. 12.

Zie nog HOEFNAGEL, de Gestrafte Kantoornar, bl. 19.

3) *Bewegen.* Zie VONDEL, door V. L. Gloss., waar de plaats onjuist is aangeduid.

4) *Hulp toebrengen, ondersteunen.* Van daar: »*onderstand*". Ick en mach niet sterven, want die gloriose maget, sinte barbara, hout mi, ende met hare heylige handen onderstaetse mi. Pass. Wijnterst. 1480, bl. xcvi, b.

5) *Durven.* KIL.

6) *Onder de hand vernemen.* Wdb. op HOOFT, bl. 479.

7) *Ondernemen.*

D' oogen onderstaat al lillende uit te boren.
OUDAAN, Poëzy I, 259.

8) *Blijven staan, verwijlen, vertoeven.* KIL.

Onderstant. *Persoonlijkheid, wezen.*

Doet my met di ondert cruce staen,
Met di ghesellende gherende te gaen,
Ende met begherten in my gheplant.
Desen druc maect my ghemeyne,
En laet in my niet wesen cleyne
Die begherten uus lydens onderstant.
Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 150, vs. 48.

Die minscelike nature in Christo, die boven al verhaven es, ende I metten ewegen Worde, want dat es hare onderstant ende hare persoenlecheit. RUUSBR. Tab. I, 147, reg. 5.

Ondersteek. *Geheime poging om iemand te benadeelen, afbreuk, ondermijning.* U. W.

Ondersteeck of **onderstek doen.** *Afbreuk doen, onderkruipen, ondermijnen.*

Daer Absalon te droef gaet sluyten zyn histori,
Als hem mist ondersteeck te doen zyns vaders glori.
VONDEL, door V. L. II, 62, vs. 30.

En Leda, onder schijn van eene swan, bedroghen,
D o e t u (Juno) een' o n d e r s t e k.
HOOFTS Ged. door LEENDERTZ, I, 322.

Ondersteken (Hem). *Elkander stooten of steken.*

Des zevenden daghes sullen ghemeen
Te gader lopen alle die steen
Ende selen h e m soe o n d e r s t e k e n
Datsi in stucken sullen breken.
Lsp. B. IV, C. 9, vs. 48, var.

Si begonsten doe met sporen nopen
Die orse, ende onderlinge loepen
Met groter vart, ende o n d e r s t a k e n
H e m so, dattie scilde braken.
Lanc. II, vs. 99.

Zie nog ibid. vs. 109.

Ondersteken. *Voorzien.*

Van dien dattu heves beweven
Saelstu vroedelike leven;
Ende emmer wes so o n d e r s t e k e n
Dat di niet en mach ghebreken.
Die Dietsce Catoen, vs. 141.

Ondersteken de kaarten. *De kaarten wasschen, doorschudden.* KIL.

Onderstellen. *Versperren, struikelblokken in den weg leggen.*

— — — Eens hebbic bedreven,
Doen ghy thuus quaemt, wel by drancke,
O n d e r s t e l d i c u den weeh met een plancke,
Daer ghy over vielt twee quaede scenen,
Om dat ic zoude u dronckescip ontwenen.
Belg. Mus. VI, 57, vs. 17, v. b.

Ondersteun. *Ondersteuning.* U. W.

Onderstont. *Des voormiddags te negen uren.*

Die strijt was vander o n d e r s t o n t
Lanc al tote der vesper tijt.
VAN HEELU, B. II, vs. 7338.

Onderstriden. *Te samen strijden.*

Moesten si sien in allen siden
O n d e r s t r i d e n die ridders coene
So hadden si te vele te doene.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 8720.

Ondertasten. *Onderzoeken.*

Naerdien het u behaeght, hier midden in de gasten,
Een sake van gevolgh te laten o n d e r t a s t e n,
Soo doe my dese gunst, ter eere van den wijn,
Dat ick, in dit gespreck, magh openhertigh zijn.
CATS, ed. 1828, I, 196, a.

Gy, stof en asch! gy aerden pot!
Gy oordeel vellen over Godt!
Die noyt ter deegh hebt o n d e r t a s t
Een hayr dat aen uw leden wast.
Ibid. bl. 590, c.

Ondertasting. *Onderzoek*, *uithooring*. De welke hy, door o n d e r t a s t i n g met veelerley reedenen, schalk en stout bevonden hebbende, met een vracht van giften en beloften gaan liet. HOOFT, Tacitus, f°. 319.

Ondertiden, ondertijden. *Somtijds*, *somwijlen*.

Ende seide dat hem te voren quam
In enen droem, daer hijt vernam,
Dat hi reet al enen dach
Dat hi anders nine sach
Dan wildernisse ende wout
Ende scone bome menechfout.
Bi wilen so docht hem mee
O n d e r t i d e n hagel ende snee.
Lanc. II, vs. 46292.

Ghewoent is dye ander natuer welck o n d e r t ij d e n soe sterck is, als dat een mensch ghewoon is wakende te doen, hij oeck dat doet al slapende. Twyspraeck der Creaturen, Dyal. 73.

Zie nog Broeder Gheraert, Natuurk. Glossarium.

Ondertijds. *Ondertusschen*. KIL.

Ondertrouwmerckt. *Ondertrouw*.

Wat het achtervoegsel m e r c k t aangaat, men leze hierover na Dr. W. L. VAN HELTEN, Woordverklaring, 1871, bl. 70 en vv.

Ondertusschen. *Somtijds*. KIL.

Onderuitholen. *Ondergraven*. U. W.

Onderval. *Nederlaag*. Ibid.

Ondervallen. *In des vijands macht geraken*. Ibid.

Ondervangen. 1) *Van weêrskanten aanvangen*, *beginnen*. Wdb. op HOOFT.

2) *Beantwoorden*. Ibid. bl. 479.

Onderven. *Van have en goed berooven*.

Hi o n d e r f d e r nemmer een,

Mar gaf hem borge ende leen.

Roman van Cassamus, bl. 15, vs. 343.

Ondervénesse. *Ontgoeding, afzetting.*

Want die hertoge woude doen weren
Sine o n d e r v e n e s s e, met crachte.

VAN HEELU, B. I, vs 1591.

Ondervinde. *Onderzoek.*

Entie bisscop hi ghebiet
II clerken, dat si gaen an hare
Ende haers buucx nemen ware.
Si ginghen naer ende proeveden
Alse vele alsi behoeveden
Tondersoukene van sulker saken.
Ten bisscop quamen si ende spraken,
Dat sise ombeschult van kinde
Vinden inden o n d e r v i n d e.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LX, vs. 106.

Ondervinden. 1) *Onderzoeken.*

Also houde als wi den dach
Saghen, daden wi ontsluten
Die porten, ende wi voeren buten
O n d e r v i n d e n die waerheit,
Wie den casteel hadde beleit?

Walew. vs. 7601.

Doen Artur die coninc dit vernam,
Dat ginder soe groet volc quam,
Hine wiste wat dat mochte diden.
Hi beriet hem met sinen lieden,
Want hi waende dat viande waren,
Doe seiden si hem: »Men sal daer varen
Ende o n d e r v i n d e n wat mach wesen."

Lanc. III, vs. 22051.

2) *Vragen, uitvorschen, informeeren.* Ende o n d e r v a n t naerstelijck van hem dye tijt van der sterren, enz. Pass. Wijnt. f°. cliiij, a.

Doe si dus ten kinde waert vuren,
Quamen si bider avonturen
Daer si den coninc Herodes spraken,
Die nauwe o n d e r v a n t die zaken
Ende den tijt vander sterren.

Lsp. B. II, C. 12, vs. 26.

3) *Te weten komen, leeren kennen.*

Die coninc dede graven te hant
So langhe dat hi o n d e r v a n t
Waer of twerc te valne plach.
Ibid. C. 48, vs. 422.

4) *Kennen.*

— — — God — — —
Die alle herten o n d e r v i n t.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 840.

5) *Bemerken.*

Ende alst Acgravein doe o n d e r v a n t
Harre tweer minne, hi werd thant
Blide daer af ende sere te gemake.
Lanc. IV, vs. 347.

6) *Ontdekken.*

Als dit Aristoteles aene sach,
Merete hi wat an haer gelach,
Ende o n d e r v a n t met siere liste,
(Want hi veil wijsheiden wiste)
Dat si oit was opgehouden,
Van haerre ioncheit tot haerre ouden,
Met serpenten ende met venine.
Alex. I, vs. 1168.

7) *Vinden, terugvinden.*

Daer woont een lelijck spoock in 't voorhof van der hellen,
Geboren om het volck tot in de siel te quellen,

en eenige regels lager:

Sy luypt aen alle kant, om yeder nae te sporen,
En soeckt geduyrigh yet, dat niet en is verloren,
Maer alsse 't guntse soeckt ten lesten o n d e r v i n t
Dan isse boven al geweldigh ongesint.
CATS, ed. 1828, I, 339, a.

8) *Uitdenken, verzinnen.*

Leert mette fijne kool of mette penne trekken,
Leert, wat geteykent is, met gimp en sijde decken;
Wat dient 'er noch geseyt? leert, sooje leeren kont,
Wat Anna Roemers weet, of eerstmael o n d e r v o n t.
CATS. door Dr. v. VL. fo. 506, a.

Ondervinden (Hem). *Elkander vinden.*

Ende alsi h e n soe o n d e r v o n d e n

Si waren alle blide tien stonden.
Lanc. II, vs. 2895.

Doe ontwapenden si hen bede,
Ende dreven grote bliscap tier stede,
Ombe dat si h e n hadden o n d e r v o n d e n.
Ibid. vs. 24920.

Ondervoet. *Onder de voeten, ter neder, vertreden.*

Nu sie ic al die werlt doer
Gherechticheit soe o n d e r v o e t,
Datmenre luttic vint soe goet,
Si en souden hem wel mieden laten.
HILDEG. Ged. bl. 182, vs. 65.

Ondervolghen. *Volgen*, van onderhoorigen met betrekking tot hun meerderen gesproken. U. W.

Ondervonden. *Bekwaam, geleerd.* Opdat hi lichteliken sonder groten arbeit mach verstaen ende onthouden, dat hi wt Yprocras (Hippocrates), Galienus, Avicenna, ende wt ander o n d e r v o n d e n mediciinres boecken leest ende studeert. D[r]. V. VL. Prozast. bl. 83.

Onderwarig, onderwaerigh. *Onderhevig, onderworpen.* U. W.; Wdb. op BREDERO; MEYER.

Want de burgerlijcke Staet,
By een lichaem recht geleecken,
O n d e r w a e r i g h aen gebreecken,
Wort geheelt door wijzen raet.
VONDEL, door V. L. VI, 653, vs. 35.

Onderweynden. *Aanvaarden, in beslag nemen.* So mach noch en sal yemant langher voervluchtich wesen, noch voerghaen, langher dan een maent, ende wye daer en binnen niet en koempt, ende sine broeken verburght, ofte yemant van sinen wegen ter schepen vondenis, so zoel wi of onse richter van onser weghen des minschen ghoet o n d e r w e y n d e n ende in onsen urbaer keren. NIJH. Ged. I, 218.

Onderwerck. *Grondslag, grondslagen.*

Komt, komt gezegent volck, mijn Vader uytverkoren,
Genood tot dese feest al eer gy waert geboren,
Besit het Koninckrijck dat voor u was bereydt,
Eer dat het o n d e r w e r c k des werelts was geleyt.
CATS, ed. 1828, I, 23, b.

Onderwerpsel. *Onderwerp.*

— — — o veyligh wonderbaerlijck
Is nederighen staet voor hoogheyd, die ghevaerlijck

Het o n d e r w e r p s e l is van allerhande leet,
En schielijck word ghedreygd te vallen eermen 't weet.
VONDEL, door V. L. I, 427, vs. 15.

Onderwijlen, onderwilen. *Somtijds, ondertusschen, bij beurten, bij afwisseling.* KIL.

— — — scuwet eynicheyt,
Want si brinct o n d e r w i l e n leyt.
Mloep, B. I, vs. 486, var.

De vire ewangelisten en schinen nit concorderende in allen staden. Ende dat deen scryft en scryft o n d e r w i l e n dander nit. Lev. van Jezus, Inleiding.

Onderwijlinghe. *Beurtwisseling.* KIL.

Onderwijs, onderwys. *Berichtschrift, instructie.* Wdb. op HOOFT.

Onderwijzen, onderwyzen. *Berichten, onderrichten.* Ibid.

Onderwindt, onderwint. 1) *Onderneming van eene zware zaak.* U. W. Van veel o n d e r w i n t s komt groote onruste ende achterdeel. D[r]. MATTHES, De Vier Heemskinderen, bl. 91.

2) *Beheer, bewind.*

Het o n d e r w i n d t de mans, de stilte past de vrouwen.
HOOFT, Ged. door BILDERD. I, 161.

Men vint 'er over-al die niet en sullen vreesen,
Te tasten in het goet van moederloose weesen;
En als haer o n d e r w i n t dan op het eynde dracyt,
Soo staen de saken slecht, en over al bekaeyt.
CATS, door D[r]. V. VL. I, f°. 402, b.

3) *Poging, onderneming.* KIL.

— — sluit d' oogen toe, en staeck uw o n d e r w i n t,
In Godts volkomenheit zijn alle starren blint.
VONDEL, door V. L. IX, 444, vs. 365.

4) *Invlechting, samenvlechting, omwinding.* KIL.

Onderwinden. 1) *Zich toeëigenen, zich aanmatigen.* KIL. Ende dat si van ander luden goet niet en wouden o n d e r w i n d e n. Pass. Somer St. 1489, f[o]. ccxx, b.

2) *Zich ergens inmengen, zich met iets bemoeien.* Vort so siint vorwerden, dat wij Willem, hertoghe van Beyeren vorghenoemt, ons niet o n d e r w i n d e n en zullen in ghenen zaken des ghestichts van Utrecht. NIJH. Ged. D. II, bl. 37.

3) *Samenvlechten, samenwinden, omwinden.* KIL.

4) *Pogen, ondernemen.* Ibid.

Onderwinden, of **onderwinnen (Hem).** 1) *Zich toeëigenen.* Want

Kaerl, die men Martellus heet, die een Coninck was van Vrancken, ende hem onderwant die Heerscappien van Germanien ende Vrancken. Clerk van d. l. L. bl. 14. De Grave onderwant hem Hollant. Goudts Kron.

Zie ook MELIS STOKE, B. IV, vs. 62.

2) *Zich bemoeien met.*

Dus dinckt eer ghy u yemandts leven onderwindt,
Een yeghelijck sal sijns selfs pacxken draghen.
ANNA BYNS, Ref. 1548, II, 163.

Die keitijf, hi moeste hem onderwinden;
En conste hi niet gheswighen stille?
Horae Belg. VI, 105, vs. 19.

3) *Zich kwijten.*

In deser manieren lach Behort
Daer binnen siec die maent vort,
Ende vele langer hadde gedaen,
En hadde die coninc geweest, die saen
Hem enen goeden meester gaf,
Die hem so onderwant daer af,
Dat hi binnen .vi. male
Wandelen mochte inden zale.
Lanc. II, vs. 10906.

Zie nog ib. IV, vss. 3454, 3626 en 6930; Meliboeus, vs. 2240.

4) *Zich iets aantrekken, ter harte nemen.* Want hij onderwant hem die saecke voerden huyse veel. Clerk v. d. l. L. bl. 175.

5) *Overdenken, bepeinsen, nagaan.*

Alse hem die minsce onderwint des
Dat hi dit wille belien ende merken al,
Ic wane hiere bi wel verstaen sal
Hoe vele hi in deser ellendecheden
Wenen moet ende hebben droefheden.
Lanc. IV, vs. 150.

6) *Zich vermeten, zich verstouten, zich veroorloven.*

Lanceloet ne gereidem niet
Jegen den coninc te varne iet;
Hie decte heme ende verdroech
Die slage die de coninc op hem sloech;
Hi minde den coninc soe sere,
Dat hi ne mochte in genen kere
Dat in sijn herte vinden,

Dat hi hem wilde onderwinden
Iet te doene jegen den coninc.
Ibid. vs. 6592.

7) *Ondernemen*, *wagen*.

Ende ghine sout gheen wijf vinden,
Die hare soude onderwinden
Alse wel te deckene uwe saken.
Ibid. II, vs. 11340.

Hi ne sal mi dit niet lachteren
Noch minen name daer bi niet achteren,
Dat ic mi noch onderwinde
Dat ic in dietsche rimen binde.
BLOMM. Theophilus, bl. 1, vs. 21.

Zie nog Fl. ende Bl. vs. 2763.

8) *Deren*, *letsel doen*, *hinderen*.

Ic sal Lancelote laten nu gaen
In sulker maniren, sonder waen,
Dat hi ne sal niemen vinden
Die hem sijns sal onderwinden,
Noch nemen, no jonc no out,
In saelt hem gulden twevout.
Lanc. IV, vs. 6930.

Onderwinden (Hem) met een genet. van den persoon. *Zich iemand of iemands zaak aantrekken.*

„Here, eest u wille", sprac si doe,
„Ic eische dat gi mi gevet respijt
Viertech dage; ic sal binnen dier tijt,
Bider hulpe van Gode, vinden
Enen riddere die hem sal onderwinden
Mijns soe vele, dat hi mi al
Van desen berope bescermen sal."
Ibid. vs. 3454.

Onderwinder. *Die iets vrijwillig beheert of bestuurt.* KIL.

Onderwinds of **onderwins (Luttel).** *Weinig bemoeiens, klein beheer.* Luttel onderwinds bringt vele rusten. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 72.

„En laet te geener tijt uw geest daer henen strecken,
Om saecken van gevolgh tot u te willen trecken;
Doet hier gelijck een vrient van seker machtigh prins,
Die niet soo lief en had, als luttel onderwins
CATS, door Dr. v. VL. I, 505, a.

Onderwint. Zie **Onderwindt.**

Onderwintveel. *Bemoeial*, *beschikal*. Wdb. op BREDERO.

Onderwisselen. *Afwisselen*. KIL.

Onderwisselinghs. *Beurtelings*, *om den anderen*. Ibid.

Onderwonden (Hem). *Elkander wonden.*

Ende si o n d e r w o n d e n h e n bede
Dor scilt ende dor halsberch mede.
Lanc. II, vs. 24786.

Soe dat si h e n onder hen beden
O n d e r w o n d e n in vele steden.
Ibid. vs. 25417.

Onderworpsel. *Onderwerp*. Passim. Zie DE BRUNE, Wetsteen, waar het veelmalen voorkomt.

Ondeuchdelijck, ondeughtelijk. Adverbiale zeggingen om de beteekenis van bijv.nw. en bijw. te versterken, of te verhoogen. Het voorzetsel *on* heeft hier geene ontkennende kracht, zoo als in *onwel*, *ongeschikt*, maar het staat gelijk met *in* als in *inbraaf*, *ingoed* enz. Wdb. op BREDERO.

Ondeughend. *Niet deugend*, *ongeschikt*, *onbekwaam voor zijne zaak.* Wdb. op HOOFT.

Ondeucht. Versterkingswoord, even als **ondeuchdelijck.** Wdb. op BREDERO.

Ondeucht (Te). *Bij uitstek*, *te bijster*. Ibid.

Ondieft. *Naar behooren*, *naar eisch*, *zeer goed*, en bij uitgebreidere toepassing werd het vroeger wel eens gebezigd voor *buitengewoon net*, *rein*, *schoon*, of ook als versterkingswoord, *zeer*, *bijzonder.*

By sulcken o n d i e f t e n Vrou sou ick niet willen woonen,
Of zy sou mijn eens so veel moeten gheven en dubbelt loonen.
VAN SANTEN, Snappende Sijtgen, 1620, bl. 19.

O n d i e f t e raserny!
OUDAAN, Poëzy, II, 136.

Weet ghy Maachden arm en rijck,
Hoe dat ick ben verlieft
Op een jonghelinck, mijns gelijck,
En die my mint o n t d i e f t?
BREDERO, Boertigh-Liedt-Boeck, bl. 74.

Men leze vooral wat Dr. DE VRIES over dit woord zegt in zijn Warenar op bl. 172, waar de afleiding voortreffelijk verklaard wordt.

Zie nog Wdb. op BREDERO en Dr. DE JAGER, Latere Verscheidenheden, bl. 218.

Ondiefticheyd. *Buitengewone zindelijkheid, reinheid, netheid.*

Sulcken overdadighe ondieftichey t wort van veele ghelaeckt.

VAN SANTEN, Snappende Sijtgen 1620, bl. 19.

Ondier. *De helsche draak.*

Die daer sijn (nam. in de hel) criten nacht ende dach,
Daer woent in dat vuul ondier
Als die vissche int water hier.

Vanden Levene ons Heren, vs. 3987.

Ondier. 1) *Niet duur, goedkoop.* KIL.

Want so wat men vele vint,
Wort onwert ende onghemint,
Ende men copet ondiere.

Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 44, vs. 921.

2) *Gering, slecht, onwaardig.*

Versmaedt Luther met sijnen ondieren gasten.

ANNA BYNS, Ref. 1548, II, 169.

Ondiere cleederen, die waren quaet,
Dede hi an.

Lev. van St. Am. II, vs. 3288.

3) *Mild.*

Den aermen was hi goedertiere
Ende van sinen rade ondiere.

BLOMM. Theophilus, vs. 70.

Ondierheit. *Geringheid, gemeenheid, onwaardigheid.* Een sot wijf ende calachtich ende vol ondierheden. Bijbel van 1477, Spr. Salomons, Cap. VII.

Ondiericheyt. Hetzelfde.

Laet in u geen onreyn ondiericheyt blaken.

ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 107, ro.

Ondierst. *Minst waard.* Dese steen sardius is bloedachtech roet, ghelijc roeder erden, ende hi es die ondierste gemme onder alle ghesteinten. RUUSBR. Tab. I, 203, reg. 14.

Ondievelik. *Op eene ellendige, nare wijze.*

Hi waende ondievelike sterven
Ofte lijden swaer torment.

X Boerden, bl. 31, vs. 196.

In het hier boven voorkomende »*ondieft*" was het voorvoegsel *on* versterkend, hier is het ontkennend.

Ondoecht. *Boosheid, kwaadheid.*

Si eren den tempel, daer hi staet,

Dies hem nochtan niet an ne gaet;
Ende ghi, diene behouden moegt,
Vellettene met uwer o n d o e g t.
Rymb. vs. 32036.

Ondoecht doen (Enen). *Iemand schade of leed doen.*

Mit oirlove alre goeder wive
Ist dattic die zake scrive,
Op dat him ander vrouwen hoeden
O n d o e c h t te d o e n den gueden.
Mloep, B. I, vs. 2624.

Ondoen. *Openen*, *opendoen*, *losmaken* enz. Zie op **Ontdoen.**

Ondoget. *Ondeugd.*

Alle die sonde ende o n d o g e t,
Daer u in verswaren mach die ban,
Die treoke ic mi selven an.
Rein. door WILLEMS, vs. 4576.

Ondocht. *Zeker gemeen soort van kreeft of krabbe.* KIL.

Ondoodt. *Onsterflijkheid.* MEYER.

Ondraghen. *Redden*, *er af brengen*, *behouden.*

Die baliu seide: »dese zake,
Jonfrouwe die si u antien,
Mocht enichsins ghescien
Dat ghiit weder mocht verjagen
Soe mochti u liif o n d r a g e n,
Anders sins soe eist verloren.
Limb. B. I, vs. 1858.

Dies ne danct no min no mere
Dannè namelike desen here
Dat ic mijn leven hebbe o n d r a g h e n.
Walew. vs. 4538.

Zie nog Rymb. vss. 1191, 1642, 9341, enz. en verder **Ontdragen.**

Ondrachtigh, ondrechtech. *Onvruchtbaar.* KIL. Ende en was rachel niet lange o n d r a c h t i c h? Pass. Somer St. 1489, f°. cxcii, c. Du biste o n d r a c h t i c h. Bijb. van 1477, Richt XIII, vs. 3. Omdat Elisabet o n d r e c h t e c h was. Lev. van Jezus, bl. 4.

Ondrachticheit. *Onvruchtbaarheid.* Mer doe Zacharias mercte syne outheit ende sijns wijfs o n d r a c h t i c h e i t. Pass. Somer St. 1489, f°. lxviij, a. Zara en ghedoechde si niet die laster der o n d r a c h t i c h e i t? Ibid. f°. cxcij, c.

Ondrechtech. Zie **Ondrachtigh.**

Ondringhen. Zie **Ontdringhen.**

Onduchtigh. 1) *Onververvaard*, *zonder vrees of zorg.* KIL. MEYER. 2) *Ongeschikt*, *niet deugend.*

Du seles smargens vroe opstaen,
Ende om dine bederve gaen;
Men seghet, die te langhe slaept,
Dat hem die slaep o n d u c h t e c h maect.
Dietsche Catoen, vs. 54.

Ledecheit, voer alle saken,
Can die liede o n d u c h t e c h maken.
Doctr. B. II, vs. 2680.

Zie meer voorbeelden in D^r^. DE JAGER, Latere Versch. bl. 223.

Onduldelyck. *Met ongeduld.*

Hy sal my (so ick meen) o n d u l d e l y c k verwachten.
W. D. HOOFT, Medea.

Onduldigh, onduldich. 1) *Onduldbaar.* Wdb. op BREDERO. 2) *Ongeduldig.*

So syse niet ontfanght (nam. den brief), en weder ongelesen
Te rugh u over-send, wilt niet o n d u l d i g h wesen.
GROEBE, Versch. Ged. II, bl. 19.

Ondurigh, onduerigh. *Ongedurig.* KIL.

Onee. 1) *Onecht.* MEYER. 2) *Onwettige bijslaap*, *samenleving buiten huwelijk.* KIL.

Oneedel. *Gering*, *van weinig waarde*, *weinig beteekenend.* Wdb. op HOOFT.

Oneelick, oneelyck. *Ongehuwd.* KIL. MEYER.

Oneelick gheboren. *Buiten huwelijk geboren*, *onecht.* KIL.

Oneenhelligh. *Wanklinkend.* Ibid.

Oneenpaarigh. *Ongeregeld.* Wdb. op HOOFT.

Oneensch. *Oneens.* Ibid.

Oneerbiedenis. *Gebrek aan eerbied.* U. W. Het viel eens zoo uit, dat 'er, als Livia door Roomen gingh, eenige naakte jongers langs de straten liepen. Keizer Augustus wou hen, over die o n e e r b i e d e n i s, scherpelik gestraft hebben. enz. DE BRUNE, Wetsteen, Aan den Lezer, bl. 3.

Oneerbieding. Hetzelfde. U. W.

Oneere, onneere. *Schande.*

Die perssiene plaghen eere zeden,
Alse heeren boden tote hem quamen,
Die waren van hoegher namen,
Dat sise gheerne dronken maken;

Dan onder vonden si die zaken,
Entie heymelicheit hoore heeren.
Ende hier af quam vele o n n e e r e n.
Heim. der Heim. vs. 2126.

Oneerlijck, oneerlick. 1) *Oneerbaar.*

d'O n e e r e l ij c k e galm van spelen, danssen, singen,
Door 't gulden welfsel rolt.
VONDEL, door V. L. II, 491, vs. 2062.

2) *Onbeschaamd, onfatsoenlijk.* KIL.

In 't swijn-hof, voor de verckens raed,
Daer pleyt alsoo den advocaet.
Dat wert ghezeght als yemant o n e e r l i c k rupst.
J. DE BRUNE, Spreeckw. 1636, bl. 385.

Oneerlickheyd. *Onbeschaamdheid, onfatsoenlijkheid.* KIL.

Oneersaem. Hetzelfde. Ibid.

Oneffen maken. *Oneven maken.* Ibid.

Oneffenstotinghe. *Hetgeen oneffen en daardoor stootend is*, dus *belemmering, hinderpaal.* Want si sellen wtgaen ende verdriven wt sinen rijc alle o n e f f e n s t o t i n g h e, als hi, mit sinen enghelen ende mitten ouden des volcs, totten ordel coemt, enz. Stemmen, bl. 25. O heer — — — verdrijf — — — wt mijnre sielen alle — — — o n e f f e n s t o t i n g h e. Ibid. bl. 35.

Oneyghentlijck. *Niet in eigendom.*

Want dit goet van aertrijck
Besitten sy o n e y g h e n t l ij c k.
HILDEG. Ged. bl. 124, vs. 58.

Onecht. *Valsch, ontrouw.* Wdb. op BREDERO.

Onechte. *Onwettig huwelijk.* KIL.

Onechtschap. Hetzelfde. Ibid.

Onervaren van. *Onbekend met.* U. W.

Onervarenheit. *Onbekendheid.* Wdb. op HOOFT.

Onfangelic. *Aangenaam.* Zie **Ontfanckelik.**

Onflaet. Zie **Onvlaet.**

Ongaen. Zie **Ontgaen.**

Ongalijck. Bijv. nw. 1) *Slecht te hanteeren, ongeschikt, onhandelbaar.*

Nieuw Gerectschap is o n g a l ij c k.
R. VISSCHER, Brabbel. 1669, bl. 121.

De burin, die o n g a l ij c k is voor Lykus. VONDEL, door V. L. VI, 518.

2) *Moeilijk, onoverkomelijk.*

Denkt, mostmen nu tgebruyck van schrift en spreken derven,

O n g h a l y k ongherijf, schijnt, zouden wij verwerven.

SPIEGHEL, Hart-Sp. 1614, bl. 26.

3) *Leelijk, walgelijk voor den smaak.*

Men leest dat Eskulaep, als iemant des behoefde,
De pis en afganck selfs van siecke luyden proefde,
Om dat hy uyt de smaeck van dat o n g a l i c k vogt
De gronden van de quael te beter kennen mogt.

CATS, ed. 1828, I, 8, a.

4) *Misvormd, leelijk voor het gezicht.*

Dat hier nu dient gelet, dat haer o n g a l ij c k wesen
By niemant wort gesocht, by niemant is gepresen.

Ibid. II, 231, a.

5) *Slecht, niet goed.*

Een die recht sparigh is behoort te sijn gepresen,
Maer karigh, hoe het ga, en dient men niet te wesen.
Dit wijf sweeft tusschen bey, dat goedt is neemt 't et aen,
Maer wat o n g a l ij c k is, waerom het na gedaen?

CATS, door D[r]. V. VL. II, 460, a.

Ongalijck. Bijw. *Onbetamelijk, op eene onvoegzame wijze.*

Hoe sal ick oyt van Godt o n g a l ij c k kunnen spreken?

Ibid. II, 435, a

Het was een rouw gesel, die, na o n g a l ij c k mallen,
Verwonnen van den dranck, ter aerde was gevallen.

Ibid. II, 478, b.

Ongalykheit. *Moeilijkheid, ongeschiktheid, onbetamelijkheid.* U. W.

Ongangen (Doen). *Ontnemen, verloren doen gaan.*

Ic wildickene hadde selve gehangen,
Die mine bliscap dus doet o n g a n g e n.

D[r]. VERWIJS, Die Rose, vs. 7370.

In de uitgave van KAUSLER staat *ontganghen.*

Onganckbaer. *Ontoegankelijk.* KIL.

Ongans, ongants. 1) *Schadelijk of nadeelig voor de gezondheid.*

Bote wanic dat sijn butte.
Al water es hem nutte,
Weder et es versch of sout,
Want hi hem in elc bewout;
Maer in verschen ende in rivieren
Horic hem ghesont visieren.
Int lant daermer vele in vaet
Heet hi o n g a n s ende quaet.

MAERL. Nat. Bl. V, vs. 160.

Sijn adem es quaet alst wel scijnt,
O n g a n s ende ghevenijnt.
Ibid. II, vs. 3826.

Op desen weeh oec menich bleef
Doet, van o n g a n s e r spisen.
VELTH. Sp. H. f°. 291.

Zie nog KAUSLER, Reimchr. vs. 2752.

2) *Ziek, onwel, krank.* KIL.

3) *Ongevallig, onaangenaam, vervelend, hinderlijk.*

Mine materie willic vort scriven,
Bedie dat letten es mi o n g a n s.
Lanc. III, vs. 1199.

4) *Bedorven, garstig.*

Aen de tongh werd gekeurt het vercken of 't o n g a n s is.
VAN BEAUMONT, Ged. bl. 188.

5) *Niet gaaf, niet geheel.* KIL. MEYER.

Ongans maken. *Besmetten, aansteken, bederven.* En raekt de schurfde niet, — — — maer timmert hen een doorluchtigh huysjen (galg) buyten de stadt, soo m a e k e n sy 't volck niet o n g a n s. Comoedia vetus 1718, bl. 43.

Ongansch. *Ziek deel.*

Het lyf moet suyver syn en 't o n g a n s c h afgesneen.
WESTERBAEN, Ockenburgh, bl. 188.

Ongarent. Contractie van **Onghearent.** *Onvergolden, onbeloond, geen voordeel genoten.*

Ghine ghinct niet o n g h a r e n t henen.
Limb. B. VIII, vs. 1390.

Ghine waert o n g h e a r e n t niet gereden.
Ibid. vs. 1574.

Wet God, ic moet weder keren
O n g h e a r e n t met onnere.
Walew. vs. 5008.

Men vergelijke hiermede het ww. **Arnen,** dat *inoogsten, inzamelen, de vruchten van zijnen arbeid plukken,* enz. beteekent.

Ongastbaer. *Ongastvrij.* KIL.

Ongastbaerheyd. *Ongastvrijheid.* Ibid.

Ongave. 1) *Onzuiver, slecht,* van wijn gesproken.

Dats wijn vuul ende o n g a v e.
Lap. B. I, vs. 15

2) *Slecht,* van een mensch gezegd, of als Znw. beschouwd: *Slechtaard.*

Robrecht, van Vermandois grave,
Een verradere ende een o n g a v e.

Brab. Yeesten, B. II, vs. 5499.

3) *Gebrekkig*, *ongezond*, *zwak*.

Al vintmen dattie goede ram
Dicke wint d o n g a v e lam, enz.

Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, Coupl. 40.

Ongave vallen. *Slecht uitvallen*, *slecht blijken te zijn*.

Het dunct meneghen man spel
Een wijf te nemene metter wet:
Hi es meer in davonture gheset
Dan die over zee vaert striden.
Dien arbeyt mach hi gheliden,
Ende mach daer ere hebben ave,
Maer valt sijn wijf o n g a v e,
So valt hi in vernoye groet,
Tote datse sceedt de doet.

Jans Teesteye, vs. 2752.

Ongheacht. *Veracht*, *gering*, *ter neêrgeslagen*. KIL. Sieke ende verworpen ende versmaet — — ende also o n g h e a c h t, dat hy in der messen most legghen, daer hy die vulnisse van sinen sweren mit scaerden van testen most scrabben. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 133.

Ongheachtheyd. *Verachtelijkheid*. KIL.

Onghearent. Zie **Ongarent.**

Onghearghert. *Ongeschonden*, *ongekrenkt*. Dat hi in sijnre cierheit o n g e a r g e r t ende onbesmet soude bliven. RUUSBR. Tab. bl. 143, reg. 13.

Onghebaedigh. *Hevig*, *uitsporig*, *onvoegzaam*, *onstuimig*, *onwellevend*. KIL.

Een willich, crighel, niemene volghen,
Stuer ende suer, ende saen verbolghen,
Toernich, nydich, onghenadich,
Scalc ende wreet, ende o n g h e b a d i c h.

Vaderl. Mus. III, 9, vs. 125.

Ongebadicheid, ongebadecheed. *Onvoegzaamheid*, *buitensporigheid*.

Om u groet o n g e b a d e c h e e d, enz.

Leven van Ste Christina, vs. 1047.

Men leze wat Profr. BORMANS daarover zegt, op bl. 286.

Onghebaerigh. *Ruw*, *lomp*. KIL.

Onghebetert. *Onhersteld*, *onvergoed*, *ongeboet*.

Neware mijns wives lachter

Ne mach niet bliven achter
O n g h e b e t e r t, no onghewroken.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 97.

Ongebleynd. *Onverbleekt, onverwelkt.*

Waer vantmen oyt roosken o n g e b l e y n d e r e.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 31, v°.

Alder reynste, gemeynste, o n g e b l e y n s t e roose.
Ibid. bl. 28, v°.

Ongebluisterd. *Ongezengd, ongeblakerd, door vuur noch hitte aangetast*, doch hier figuurlijk.

Het lichaem bleef geschonden,
Doch niet het onbevleckt gemoet;
Dat o n g e b l u i s t e r t in dien gloet
Een zelve wert bevonden.
VONDEL, door v. L. III, 842, vs. 967.

Ongeblutst. *Zonder deuken.*

Oock is uw beuckelaer noch o n g e b l u t s t.
Ibid. XI, 714, vs. 180.

Ongheboden. *Ongeroepen, zonder geroepen te zijn.*

Het sijn, seid soe, .XXX. daghe,
Dat mi die coninc niet omboot;
Ende sijn ghebod dat es so groot,
Wie sore coemt al o n g h e b o d e n,
Dat menne daer omme sal doden.
Rymb. vs. 18191.

Onghebonden. *Ongehuwd.*

Gheesellen en weduaers, beyde jonck en out,
De vryheyt es beter dan silver en gout.
Volcht Paulus leere, ick en rade u niet el,
Blijft o n g e b o n d e n. tEs geringhe ghetrout,
Dat langhe berout.
ANNA BYNS in Belg. Mus. IV, 83, vs. 4.

Ongheboortigh, ongebortich. *Ongeboren, van geringe of onbekende, van geene adellijke geboorte, niet uit edel bloed gesproten.*

Van Parijs coninc Karibrecht
Dede huwelijc niet na recht;
Want hi nam wijf o n g e b o r e n.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLII, vs. 49.

Ende oec weet hi wel te voren
Dat hi si een arm baetseleer,

Ende o n g e b o r t i c h.
Limb. B. V, vs. 1322.

Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 225; Rymb. vs. 17214 en 20929.

Ongeborlicheit. *Geboorte buiten den adellijken stand.*

Ende daer na nam hi Martovenen.
Dan liet hi dor tale van ghenen,
No om hare o n g e b o r l i c h e d e,
Noch oec om ne ghenen onsede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLII, vs. 75.

Ongebout. *Ruw, onbehouwen.*

Als ick eerst desen steen bequam,
En van den stuyren oever nam,
Toen was se raeu en o n g e b o u t,
En dan nogh hart en wonder kout, enz.
CATS, ed. 1828, bl. 419, a.

Onghebreckelick. 1) *Zonder gebreken.* KIL.
2) *Niet behoeftig.* Ibid.

Onghebroecsaem. *Onbuigzaam, stijf.* Die Joden — — — waren altoes o n g h e b r o e c s a m ende hart. RUUSBR. Tab. II, 114, reg. 23. Dan heeft hi den hals o n g h e b r o e c s a m alse de swane. Ibid. Bl. 213, reg. 9.

Onghebroken. *Onafgebroken, voortdurend, zonder wankelen.* In allen desen elendicheden behielt hy die stercheyt des ghemoets o n g h e b r o k e n. Stemmen, bl. 133.

Ongebrokenheit. *Halsstarrigheid, het voort blijven gaan in de zonde.* Aendencken sijn eyghen snoetheyt, sijn daghelicx ontbliven, sijn o n g e b r o k e n h e i t. Ibid. bl. 116.

Onghebruukich. *Gebrekkig, lam, verlamd.* Maer, want ons voornoemde pater vijf jaer voer sijn overlijden ghenoept was van der popelesie, ende daer by wat o n g h e b r u u k i c h bleef in sijn een zijde, so behoufden wy noch eenen priester. Belg. Mus. VI, 169.

Ongebuerd. *Lastig, overlast aandoende, onbeschaamd.* Hoogd. »*ungebührlich*".

Archadius ende sijn volc mede
Setten ane Gode hare bede,
Dat hi die stat moete quiten
Van den o n g e b u e r d e n Syten.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. III B. III, vs. 78.

Ongebuerlic. *Onbehoorlijk, onbeschaamd.* Soe laet die Raed weten, dat nymant enighe o n g h e b u e r l i k e, onredelike noch onduechdelike

sprake en voere op onsen ghenedichsten Heere van Oestenrijc, enz. Belg. Mus. IX, 36.

Ongedaen. 1) *Wanstaltig, leelijk, akelig, naar, afschuwelijk, schrikkelijk.*

Maer voert so ligghen drake fel,
Die sonder inde en doen niet el
Maer laten ute hare kelen gaen
Vlammen ende vier vele o n g e d a e n.
Vanden Levene ons Heren, vs. 4014.

Recht als een scheem ben ick vergaen,
By sprinckhanen geleecken,
End' ick was o n g e d a e n,
Met vasten bevaen,
Mijn vet is van my gestreecken.
Souter Liedekens, Ps. 108.

Zie verder OUDAAN, Poëzy, II, 380 en IV, 76; J. DE DECKER, Rym-Oeff. I, 283, 290; DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 35; Stemmen, bl. 51.

2) *Onverrichter zake.*

Maer het sal hem so gaen in hant,
Datsi sullen discorderen
Ende o n g h e d a e n weder keren.
Lsp. B. IV, C. I. vs. 68.

3) *Betrokken, duister, bewolkt, onstuimig.*

Ende die lucht wart o n g e d a e n,
Sterren ende maen worden bevaen,
Met enen swarten geswerc.
Alex. X, vs. 1281.

Onghedeelt. *Ongelijk, niet naar evenredigheid.*

O n g h e d e e l t ware dese camp,
Want bi gode van Nasarene
Inne ben hier maer allene,
Ende ghi sijt hier met riddren vele.
Renout, vs. 1145.

Want hi, ende oec syn comroet
Waren allegader bloet,
Ende die ander gewapent wel;
Dus was daer een o n g e d e e l t spel.
VELTH. Sp. H. f°. 117..

Zie nog ibid. f°. 250; Vanden Levene ons Heren, vs. 108.

Onghedeessemt. *Ongerezen.* KIL.

Onghedeghen (Vule). Scheldwoord. *Verachtelijk misgewas, wanschepsel.*

So heeft dese v u l e o n g h e d e g h e n
Minne an Siccola gheleyt, enz. enz.
Mloep, B. II, vs. 3952.

Onghedeghen. 1) *Onvolgroeid, onvolwassen, onvoldragen.*

Van eenen droeghen melancolijn
Comt een cleue menschelkijn,
O n g h e d e g h e n ende droeve van sinnen.
Der Vrouwen Heimel. vs. 634.

Maer Morant scoet op doe
Ende ginc Echites jeghen,
Die jeghen hem sceen o n g e d e g e n.
Limb. B. IV, vs. 108.

Men leze vooral wat Dr. DE VRIES van dit woord zegt, in het glossarium op den Lekenspieghel.

2) *Onvolmaakt.*

Nemmermeer en roket twijf,
Hoe onsalich ochte hoe kaitijf
Hare vrient si ocht hoe o n g e d e g e n,
Daer si hare herte heeft an geslegen.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 9855.

3) *Klein, nietig, onbeduidend.*

Cracht noch wijsheit van
Enen o n g h e d e g h e n e n man
En suldi versmaden niet.
Lsp. B. III, C. 3, vs. 1186.

Onghedecht. Quid? *Ongedacht, onverhoeds, onverwachts, op eens, plotseling?*

Enen anderen hielt hi bi der veintallien,
Ende tracken ut der battallien,
Metten scilde al o n g e d e c h t.
Her Achilles siet dat hire niet op mect.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 39, vs. 3263.

Ongedenk. *Vergetelheid.*

Maer al die luister is vervaren
In o n g e d e n k, en zoo voorby.
OUDAAN, Poëzy, I, 38.

Uw' Hateren in 't o n g e d e n k gebracht,
Verdwynen in hun graf.
Ibid. bl. 221.

Ongedied. 1) *Wild, woest, ruw, barbaarsch.*

Syten hebben groet gediet,
Vele lants datmen winnet niet,
Entie generen hem in wostinen;
Andere sijn daer die tlant pinen.
Sulke sijn daer so o n g e d i e d e,
Dat si bloet drinken ende eten liede.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. I B. XXI, vs. 61.

Deen deel houden elpendiere
Ende beesten van wilder maniere,
Ende in dander wonen liede,
Groot ende staerc ende o n g e d i e d e,
Met wreeden lude, met geluwen ogen.
Ibid. IP. IB. XXXI, vs. 52.

Oec vint men daer wilde liede,
Groot, starc ende o n g h e d i e d e
Die ru sijn alse een swijn van hare,
Ende brieschen alst een stier ware.
Nat. Bl. B. 1, vs. 360.

2) *Eenzaam, woest.*

— — hets volc dat woent in holen:
Si vlien wapen ende liede,
Ende wonen daert es o n g e d i e d e.
Alex. VIII, vs. 943.

— — hi was verwildert daer.
Aldaer haddi XII jaer
Gheweest in dat o n g e d i e d e,
Ende daer scuwe di alle liede
Hem te comene gehende.
MAERL. Sp. H. 4o ed. III P. IV B. XXXI, vs. 27.

Ongediede. Bijv.nw. substantive genomen. *Moorddadigheid,* volgens HALBERTSMA.

Want bi Arturs tide mede
Waren wilde resen wrede,
Ende oec ongelovege liede,
Daer of quam groet o n g e d i e d e.
Dr. JONCKBL. Specimen, bl. 46, vs. 60.

Volgens LE LONG zou het *ongemak* beteekenen.

Ongediert. *Wild, vraatzuchtig land- of zeedier, dat door zijne grootte en kracht voor mensch en dier gevaarlijk is.* Wdb. op HOOFT.

k' En weet by wat gheval de Leeuw met groot verschricken
Zich vond op 't onverzienste in toebereide stricken,
Het zy door 's Jagers list, die 't onghediert belaeght,
Of ander ongheval in 't looze net ghejaeght.
VONDEL, door v. L. I, 419, vs. 3.

En die met d' herder-staf de wit ghewolde kudden
Voor 't onghediert op 't veld belast was te beschudden, enz.
Ibid. bl. 429, vs. 2.

Zie nog ibid. bl. 435, vs. 7; ibid. III, 487, vs. 1960; ibid. III, 242, vs. 743.

Onghedichtigh. *Ongeschikt*, *slordig*, *ongeregeld*. KIL.

Onghedooghe. *Ongeduld*. KIL. MEYER.

Onghedoechsaem. 1) *Iemand*, *die niet verdragen*, *lijden of dulden kan.*

Want hi so onghedoechsaem was,
Ghinc hi allene sijnre gas,
Ende verhinc hem voer hoer poert.
Mloep, B. I, vs. 1213.

Daer verdranck die hoefsche guede,
Om dat si inder minnen pas
So heet ende onghedoechsam was.
Ibid. vs. 1624.

2) *Ongeduldig*. KIL.

Onghedoechsaemheit. *Onvermogen om leed of smart te verduren.*

Hoirs lijfs en acht si niet een kaff:
Want scheiden dede hoir sulken smart,
Dat si dat zwaert viel duer hoer hart
Ende storte mittien in dat vuer.
Daer bleeff die schone creatuir
Verdorven door der minnen bant,
Dat sy te pulver wort verbrant.
Dat dede onghedoechsaemheit.
Mloep, B. I, vs. 1137.

Onghedouf. Quid?

Bedi daer was Willem van Loe
Harde gram te hemwaert, ende alsoe
Onghetrauwe, ende onghedouf,
Dat hi vele liede doet slouch,
Ende roefde ende bernede mede
Keerken ende dorpen te menigher stede.
KAUSLER, Reimchr. vs. 4580.

Onghedout. 1) *Smart*, *leed*, *verdriet*, ook *duldelooze pijn* of *smart*.

Jacop, du best den vrouwen hout,
Du gheves den mannen al die scout,
Ic wane ict best ghedoghe.
Ic vergeve al onghedout
Allen vrouwen, jonc ende out,
Omme die vrouwe hoghe,
Daer ons af quam onse behout.

Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 45, vs. 966.

De zin is deze. Ter wille der heilige Maagd, die (door de baring van Jezus) de oorzaak van ons behoud is, vergeef ik allen vrouwen alle leed, smart en verdriet ons door haar veroorzaakt.

Du saetst in groter ongedoude
Beneden opt water.

Rein. door WILLEMS, vs. 6436.

WILLEMS had gelezen *ongehoude*, doch zie Dr. DE VRIES, Taalzuivering, bl. 127.

Omtrent Erpse ende Campenout,
Ende Berge, so dede ongedout
Ende groet verdriet, dat grote weder;
Het sloech der die bome neder.

VELTH. Sp. H. fo. 305.

Zie nog Limb. B. V, vs. 1438; ibid. B. VI, vs. 2041, en vs. 1954.

2) *Onduldbare overtreding*, *groote zonde*.

Eene vrouw die haar kind, bij haren zoon verwekt, vermoord had, werd voor den keizer geroepen, om zich daaromtrent te verklaren, en deze

— hevet hare voren gheleit
Wat die meester hevet gheseit,
Ende hiet dat soe dade onscout,
Ofte lijede sulker ongedout.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VII B. LXVI, vs. 126.

Nu hevet Anthonis verloren
Bi diere cracht, bi siere scout,
Om doverdaet, om dongedout,
Dat hi met Cleopatren dreef,
Daer hi omme verwonnen bleef.

Ibid. I P. VI B. XXIII, vs. 26.

Onghedout maken, onghedout driven. *Rouw drijven*, *groote droefheid toonen*, *rouwmisbaar maken*.

Mettien soe versagic here

Uwer dochter die daer sat int wout
Ende dreef groet onghedout
Van vare, want een bere groet
Hadde hare part gebeten doet.
Limb. B. I, vs. 2594.

Maer hi wilt dat gi dus blieft,
Ende dat gijs geen ongedout en drieft,
Al eest dat hi u dus laet.
Lanc. III, vs. 23084.

Ongedout. Bijv. nw. *Onlijdelijk*, *onverdragelijk*, *onduldbaar.*

Xantipe mesbaren begonde,
Sijn wijf, ende sprac: »Dits ongedout,
Dat hier een man sterft sonder scout.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. XXXII, vs. 43.

Ende die carker onghedouden
Was so diep, dat si van coude
Bina daer verdorven waren.
Walew. vs. 9099.

Onghedragelick. *Tegenstrijdig.* Eenigen houden, 't gheen men van dat dier zeit, voor een enkelen deun, die met de waarheit onghedragelik is. DE BRUNE, Wetsteen der Vernuften, 4°. ed. van 1665, bl. 249.

Onghedulde. *Droefheid*, *verdriet.*

Het valt dicke bider vrouwen schulde,
Dat si leven in onghedulde:
Want ic kenne, die wijflijck list
Soect alle weghe dat spillic ist,
Jonck ende schoen van aenghescouwe.
Mloep, B. I, vs. 930.

Onghedure. *Ongedurig*, *onstandvastig*, *wankelbaar*, *afwisselend.*

Want twiel van der aventure
Es onghestade ende onghedure.
KAUSLER, Denkmäler, I, bl. 595.

Ongeduer. *Ongedurigheid*, *onrustigheid.* Ongeduer van binnen. RUUSBR. Tab. bl. 31, reg. 16.

Zie nog ibid. bl. 87 en RUUSBR. Brul. bl. 163, reg. 23.

Ongedwegen. *Onrein*, *niet zuiver.*

Dijn sin is ongedwegen.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 2de St. bl. 30.

Onghedwelt. *Rusteloos*, *onverpoosd?*

Voert so sijnse wel onghedwelte

V[c] hamere op aenbelte
Die daer sonder inde slaen.
Vanden levene ons Heren, vs. 3997.

Ongedwogen. Hetzelfde als **ongedwegen,** hier *ongewasschen.*

Ende latense rotten ende o n g e d w o g e n.
Rein. door WILLEMS, vs. 5135.

Ongeer. Zie **Ongier,** of **onghier.**

Ongheēten. *Niet gegeten hebbende, nuchter.*

Nochtanne dedijt Tyberiuse weten,
Die niet wilde comen o n g h e e t e n.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VII B. XCVIII, vs. 58.

Onghefaelt. *Zeer zeker, zonder missen.*

Ende wes dat kint mochte vertaren,
Dat soude hi loven o n g e f a e l t,
Het soude werden betaelt.
Mloep, B. I, vs. 1935.

Die scande, die hi hadde behaelt,
Die most hi houden o n g h e f a e l t.
Ibid. vs. 2600.

Ongegaaid. *Zonder gade, ongehuwd.* U. W.

Onghegecket. *Onbespot, onbedrogen.*

Reyne minne, die stedelic blueyet
Ende in edelen herten grueyet,
Dic salmen houden onbevlecket,
Ende elck zal bliven o n g h e g h e c k e t.
Ibid. B. II, vs. 710.

Onghegoet. *Zonder eigendom.*

O n g h e g o e t was hi doe.
MELIS STOKE, B. IX, vs. 1349.

Onghegouden. *Onbetaald, niet betaald*, derhalve *niet gekocht, niet verkregen.*

Daer sij een mantel off behouden,
Die beter ware o n g h e g o u d e n.
Mloep, B. II, vs. 2232.

Onghehacht. *Vrij, niet gehouden, niet gebonden.* KIL.

Ongeharent. Eigenlijk *niet geoogst hebbende*, dat is: *onbeloond, onvoldaan.*

Ende eer ghi o n g h e h a r e n t gaet,
Ghevets hu trauwe, dats mijn raet, enz.
KAUSLER, die Rose, vs. 6897.

In de uitgave van D[r]. VERWIJS staat, vs. 6955, *ongenerent.*

Ongehart. *Niet geharnast*, en dus *niet bestand tegen afgeschoten pijlen.* Wdb. op BREDERO.

Ongehavent. *Niet verpleegd, niet verzorgd.* U. W. en bij uitbreiding *slordig, ongeredderd.*

Ick ben geen herder, noch geen berghknaep, ick bescudde
Niet o n g e h a v e n t, noch niet haveloos dees kudde.
VONDEL, door V. L. XI, 323, vs. 618.

Ongehaventheit. *Slordigheid.* U. W.

Wy zien altsamen om, en o n g e h a v e n t h e d e n,
En vuile morssicheit.
VONDEL door V. L. VIII, 356, vs. 832.

Ongeheert. *Waarover geen heer is,* dus *onbestuurd*, *op zich zelven staande.* Die Grave van Gelre vernam wel dat des o n g e h e e r t s volcks veel was. Klerk u. l. L. bl. 145.

Ongehegent. *Niet gehegend*, d. i. *onverzorgd*, *onverpleegd.* Zie KIL. op »*hegenen*".

Ongehende. *Veraf.*

Den broeder wonderde van dien,
Hoe hi biden geeste kende
Dat hem was so o n g e h e n d e.
Lev. van St. Franc. vs. 6238.

Ongeheroht. *Ongemoeid*, *onaangerand*, *ongelet.*

— — — Nochtan
Sint dat gi selve hebt den man
In u huus geherbercht
So sidine sculdech o n g e h e r c h t
Te houdene alse uwes selfs leven.
Lanc. II, vs. 38532.

Ongheheroct. *Ongevraagd*, *waartoe geene begeerte was te kennen gegeven.*

Om des ontfancs wille, vore vercleert,
Heeft die greve gheconfirmeert
Der stat van Mechelen, o n g h e h e r c t,
Van haveren, vissche, van soute die merct. enz.
Brab. Yeesten, B. VI, vs. 3835.

Ongehert. *Zonder moed.* PL.

Ongheheten. *Ongenoodigd.*

Des conincs feeste was dusgedaen:
Daer mochte uut ende ingaen
Wie dat wille ende o n g e h e t e n;

Ende spelen, dansen, drinken, eten,
Dit was niemen wederseit.
VELTH. Sp. H. f°. 98.

Onghehuecht. *Zonder vreugde, niet verheugd.*

Verwint mit goetheit, off ghi moecht,
Mit quaetheit blijfdi o n g h e h u e c h t.
Mloep, B. IV, vs. 2220.

Ongeheveld. *Ongerezen, niet gerezen.* KIL.

Onghehier, onghier. 1) *Akelig, vreeselijk, schrikkelijk, woest.*

Menighen busc ende menighe haghe
Reet hi, daert was o n g h e h i e r e.
Walew. vs. 3675.

Die ridder ende die goedertiere
Sijn in den carker o n g h e h i e r e
Al den nacht.
Ibid. vs. 9130.

Daer na quam hem (Hercules) een evel swaer,
Dat hem swaer was ende o n g h i e r,
Ende warp hem selven in een vier,
Daer hi te pulvere es versleten.
Nat. Bloeme, B. I, vs. 457.

Zie verder Alex. VII, vs. 1674; ibid. III, vs. 648; D[r]. VERWIJS, Die Rose, vs. 9200; Nat. Bl. B. I, vs. 901 en B. IV, vs. 324 en op **ongier.**
2) *Buitenmate dik, van omvang, zwaar.*

Dus wert hem die buuc so sware,
Dat, na die grootheit van den diere,
Sijn buuc es alte o n g h e h i e r e.
Nat. Bl. B. IV, vs. 50.

Ongehiere. *Monster, wreedaard, ondier.* Van Nero sprekende, zegt VAN AKEN:

Aldus vloe henen die kaytijf
Met III knechten in enen vergiere,
Daer bat hem die o n g e h i e r e,
Dat sine wouden slaen te doet.
D[r]. VERWIJS, Die Rose, vs. 6108.

Ook als bijw. komt het voor, doch zie hiervoor **Ongier.**

Onghehir. *Schrikbeeld.* Ende alsen die int schep waren saghen, also wandelen op dat water, so worden si gheturbert, ende droghen over een ende seiden, datt een fantasine ende een o n g h e h i r ware, dat si saghen. Lev. van Jezus, bl. 88.

Onghehire. *Vreeselijk, op eene vreeselijke of verschrikkelijke wijze.*

Doen vloen die quade geeste
Van den scepe, ende maecten tempeeste
Met pecke, onghehire,
Ende met solfarviere,
Dat geloide soe ende wiel;
Daer 't op die zee viel,
Berrede dwater als stroe.

BLOMM. Oudvl. Ged. I, 112, vs. 1435.

Onghehoent. 1) *Zonder belemmering of tegenkanting.*

Dies werd Lodewyc ongehoent
In die Stat tAken gecroent.

VELTH. Sp. H. f°. 365.

2) *Ongedeerd, in zekerheid, verzekerd.*

Ende om dattu teyken moghes sien,
Soe doe ic altoes, sonder letten,
Opten toenne een kaerse setten,
Alsoe ic hebbe van ghewoent,
Op dattu blives onghehoont.

Mloep, B. II, vs. 296.

Wye van Gode wort gheloent
Die wort rijck ende onghehoent.

HILDEG. Ged. bl. 51, vs. 194.

3) *Zonder bedrog, zonder misleiding*, dus *naar waarheid.*

Ende hi sal u haestelike
Seggen, nu geloves mi,
Sine vriendinne wie si si,
Ende die stat daer si in woent,
Ende hare name al ongehoent,
Sal hi u geven te verstane.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2738.

Onghehoort sijn. *Niet gezien zijn, niet geacht worden, er geen acht op geslagen worden.*

"Mi dinke ic bem harde onghehoort"
Sprac mijn vader, "in mijn hof".

Walew. vs. 5610.

Het positieve *wel gezien zijn, hoog geacht zijn*, vindt men in Lancelot:

Die rike es nu wel gehort:
Men trecten tallen steden vort,
Wat hi sprect si lovent alle.

B. III, vs. 25620.

Ongehouden. *Los, vrij, niet gebonden of vastgehouden.* Wdb. op HOOFT. Dat wij dan de ghisele — — — los, vrij ende quite over zullen doen leveren, paiselec, rustelec ende o n g h e h o u d e n. Brab. Yeesten, II, bl. 491.

Ongehoudenis. *Het niet verplicht zijn.* U. W.

Onghehuyr. Znw. *Wreedaard, ondier, monster.*

Si sprac: »O Demofon! o wach,
O wee, dat ic dy ye ghesach!
O valsche man, o o n g h e h u y r,
O truweloze creatuir!
Schaemdi voer der Goden list,
Dien du meynedich worden bist.
Mloep, B. I, vs. 417.

Daer sloech hi den o n g h e h u y r e n doot.
Ibid. vs. 1491.

Daer worden die valsche o n g h e h u y r
Ter doet ghebracht ter selver ure.
Ibid. B. II, vs. 2575.

Ongehuyr. Bijv.nw. Hetzelfde als **Onghehier,** door dialektverschil.
1) *Afzichtelijk, afschuwelijk.* Zoe deden zy dat o n g e h u y r lichaem werpen buten der stadt in een vule slycke. Klerk v. d. l. L. bl. 39.
2) *Woest, wreed, verachtelijk, boos, vreeselijk.*

Ay hoert die valsche ontruwe
Van desen o n g h e h u y r e n coninc.
Mloep, B. I, vs. 658.

Waer om so dwong di mine sinne
Te minnen den o n g h e h u y r e n man.
Ibid. vs. 1609.

Onghehuyr huys. *Huis waarin het spookt, spookhuis.* KIL.

Onghehuldigh. *Ongetrouw.* KIL. MEYER.

Onghehuylst, ombehulst. Eingenlijk *door geen hulze gedekt*, en bij uitbreiding *op eene onbedekte wijze, rechtuit, zonder er doekjes om te winden.*

Reynaert, vrient,
Weti oerbair, haddi vuylst,
Soe segtet mi al o n g e h u y l s t.
HILDEG. Ged. bl. 34, vs. 110.

Onghekalengiert. *Onaangevochten, niet gereclameerd.*

Miin Her Heinriic antwerde daer:
»Ic wille u doen lien oppenbaer

Dat dit lant algader
Was der jonfrouwen vader,
Ende van sinen vader bleef
Datten niemen en verdreef
Hilt hiit o n g e k a l e n g i e r t, enz.
Limb. B. III, vs. 291.

Ongeklaart. *Niet vereffend, niet uit den weg geruimd.* Wdb. op HOOFT.

Onghecocht. *Zonder iets gekocht te hebben.*

Die op anders belof tiet
Ter merct om te copene yet,
Moet dicke keren onghecocht.
Lsp. B. III, C. 3, vs. 233.

Ongekroedt. *Ongehinderd.* Voirt so moegen onse ondersaten van Veluwen gebruken mit den brande alle hoire marcken ende guede, o n g e k r o e d t ende onbelast van onss, off van unsen amptluden. NIJH. Ged. IV, 85.

Onghecust. *Ongetroost.*

Maer miin herte heeft laughen tiit
Daer op gheleghen ende gherust,
Ende anders blevic o n g h e c u s t,
Hi en hadde ene jonfrouwe van machte
Uten Limborgheren gheslachte.
Limb. B. I, vs. 636

Wie sonden volcht van uren turen,
Es o n g e c u s t van waerden puren,
Soe overoucuusch es de sonde.
Rinclus, vs. 59.

Onghequetseert. *Onbeschadigd, ongekwetst.*

Soe biddense u dat ghi keert
Ende laetse o n g h e q u e t s e e r t.
Limb. B. II, vs. 844.

Onghelaect. *Onverminderd.*

Here, ghi selt peinsen talre stonde
Om hem die u riddre heeft ghemaect,
Ende houden in uwer herten gronde
Wat hi u leerde, al o n g h e l a e c t.
Dit es van Saladijn, vs. 194.

Ongelaet. 1) *Gemelijk en ontevreden voorkomen.*

Wat Godt de Schepper doet dat moet het schepsel lijden,
En grilligh o n g e l a e t is dan vooral te mijden;

Verdriet en tegenspoet en rouwe dient bepaelt,
Om dat het op den mensch van Gode nederdaelt.
CATS, ed. 1828, II, 421, a.

2) *Iets bedroevends.*

Wat is toch aertsche vreught als lokaes voor de dwasen?
Wat yemant vreughde noemt, dat noem ick visevasen,
Jae watter blijtschap schijnt en is maer o n g e l a e t,
Dat als een lichte dau in haest daer henen gaet.
Ibid. bl. 481, a.

3) *Onwelvoeglijkheid, onwelvoeglijke ongepaste handeling* of *handelwijs.*

De losheyt, en ongure praet,
En ander dertel o n g e l a e t,
Dient ingetoomt van stonden aen,
Eer dat het vorder pooght te gaen.
Ibid. I, 222, c.

Noyt vrijster wort terstont geschent
Of van haer kuysheyt afgewent,
Maer stap op stap, en voet aen voet,
Soo komtse daerse niet en moet;
Men raeckt voor eerst in malle praet,
En voorts in dertel o n g e l a e t
Daer uyt ontstaet dan sotte min.
Ibid. bl. 224, c

Zie nog ibid. I, 247, b; 272, a; VONDEL, door V. L. X, 322, vs. 1472

4) *Wild, onordelijk, berispenswaardig gedrag, zedeloosheid.*

Sie, wie, door o n g e l a e t, sijn billen komt te branden,
Voelt pijn, al sit hy stil, en dat tot sijner schanden,
Dit is een oude les, des stel het voor gewis:
Al waer het water stinckt, daer vanght men vuyle visch.
Ibid. I, 401, a.

Sie daer een maghtigh Vorst, en duysent groote dingen,
Die al, gelijck een roock, in haest te niete gingen,
En soo gy d' oyrsaeck vraeght, het was geschonden trou,
En dertel o n g e l a e t ontrent een lichte vrou.
Ibid. II, 253, b.

5) *Spijtig, trotsch, onbescheiden gedrag.*

Doe die saken waren gheschiet
Van Dydamia ende Achilles,
Wat baet was doe veel gheschilles
Ende veel o n g h e l a e t s te driven?
Mloep, B. II, vs. 3005.

Ongheladen. *Onbezwaard.*

Hi moet emmer wesen vri
Ende o n g h e l a d e n in den sin,
Daer phylosophie sal in.

Doctrin. III, vs. 867.

Ongelaten, onghelaeten. *Onwelvoeglijk.* KIL.

Ongelatenheyt. *Onbezadigdheid.* Want sy hoer oude ghebreke niet laten en souden in horen herten, als hoverdie, o n g h e l a t e n h e y t, onsegghelijcheyt. Stemmen, bl. 50.

Ongelatigh, onghelaetigh. 1) *Gemelijk* of *tegenstrevig.*

Verleer slaevin te sijn: weest niet soo o n g e l a e t i g h.

VONDEL, door v. L. II, 277, vs. 1262.

2) *Trotsch, onbescheiden.*

Wye mit schoenheit wart beseten
Ende o n g h e l a t i c h is daer by,
Synre hoveerde wordet verweten,
Tot hem soe soudmen seggen: »Tfy!"

HILDEG. Ged. bl. 79, vs. 78.

Ongelatigh, onghelaetigh. Bijw. *Op eene onbezadigde wijze.*

Een teêre vrou spat uit al t' o n g e l a e t i g h
In weelde en druck: een manshart draeght zich maetigh
In beide, en kent het weifelende lot.

VONDEL, door v. L. VIII, 24, vs. 85.

Onghelatigheyt. *Buitensporigheid.*

Veel lichter vind men een die tegenspoed kan dragen
Met een getroost gemoed, dan die weeldighe dagen
In rijckdom, eer en staet, besit met matigheyt.
Armoed en kommer maeckt het herte nederslachtigh,
Maer voorspoed blaast het op, dat het sijns selfs onmachtigh
Werd vol van trotse pracht, en o n g h e l a t i g h e y t.

VAN BEAUMONT, Ged. bl. 184.

Ongelden. *Ontgelden, boeten.*

Ende oec hebbic, wet wel das,
In dese hitten gesijn vorwaer
Driehondert ende .liiij. jaer,
Om t o n g e l d e n e ene sonde,
Die ic dede terre stonde
Ane Joseppe.

Lanc. III, vs. 10145.

Zie verder **Ontgelden.**

Ongheleerigh. *Niet leerzaam.* KIL.

Ongheleert. *Wild, redeloos.*

Dit dier, dat sere es o n g h e l e e r t.
Nat. Bl. B. I, vs. 1896.

In desen doene leert ons hier
Dit o n g h e l e e r d e wilde dier, enz.
Ibid. vs. 2009.

Ongeleertheit. *Onbekwaamheid.* Wdb. op HOOFT.

Ongelegenhejt. *Belet.* Ibid. bl. 480.

Ongelescht. *Onvoldaan.* Ibid.

Onghelet. *Terstond, dadelijk, zonder aarzelen, zonder dralen, onverwijld.*

Als hi vernomen
Hevet die uutnemende scone maghet,
Heveti sen hare ghevraghet
Omme haer geslachte, omme hare wet;
Ende soe andworde o n g h e l e t
Dat soe Margriete adde te nameh.
Belg. Mus. I, 278, vs. 82.

Waer sidi, dochter Damiet?
Comt tot mi o n g h e l e t
Ic moet u spreken.
Esmoreit, vs. 258.

Zie verder Mloep, B. II, vs. 1116; Lsp. B II, C. 5, vs. 107.

Onghelijc. 1) *Verschil.*

Tis alte groten o n g h e l ij c
Voer hemelrijc te kiesen tgoet,
Datmen ymmer rumen moet.
HILDEG. Ged. bl. 244, vs. 70.

2) *Verongelijking.* Wdb. op HOOFT.

3) *Ongerechtigheid.*

O Godt, 't is tijt dat ghy,
Die rechter zijt in 's weerelts heerschappy,
Gaet over d' o n g e l ij c k e n
Der wreevlen eens een billijck oordeel strijcken.
VONDEL, door v. L. VII, 439, vs. 7.

Onghelijc. Bijv. nw. *Onbillijk, hard.*

Souden dichters conste draghen,
Ende twisken tyde gaen beyaghen
Van huse te huse haer beyach,

Dat waer een o n g h e l ij c gheclach
Horen tijt alsoe te slyten.
HILDEG. Ged. bl. 172, vs. 98.

Souden si heren hieten hier,
Ende ghinder hebben ewich vier,
Dat waer een o n g h e l ij c ghelach.
Ibid. bl. 249, vs. 153.

Onghelijck iemanden te veuren legghen. *Iemand onbillijke eischen doen.* KIL.

Onghelijck zijn. *Oneven zijn.* Ibid.

Ongelijk gelaat. *Gefronseld gelaat.* Wdb. op HOOFT.

Ongheliken. Werkw. *Verschillen.*

Den maten en radic niet
Dat si hem ghesellen iet
Metten hoeverdegen riken,
Want si sere o n g h e l i k e n.
Doctrin. B. II, vs. 586.

Onghelimp, ongelymp. Znw. 1) *Alles wat misstaat*, *onvoegzaam* of *ongeoorloofd is*, *schande.* Ook *schandelijk bedrijf*, *onbehoorlijke zaak.*

Mit oirloff spreke ic tot den vrouwen
Want ic doet in goeden trouwen,
Om die te waernen van o n g h e l i m p e.
Mloep, I, vs. 735.

Ay hoort dese valsche treken,
Ende dat grote o n g h e l i m p e,
Die dit wijff in bosen schimpe
Den edelen vorst heeft an ghescreven,
Dat beter achter waer ghebleven.
Ibid. vs. 2819.

Om alle redelicheit vorwairt te keeren, ende alle toecomende o n g e l y m p e te scouwen. VAN MIERIS, Chartb. IV, 722. Bij middel van welken geschillen vele grote onrade, hanteringen van oirlogen, oplopingen, roven, branden, dootslagen ende meer andere schaden, onvertellike quade ende o n g e l i m p e opgestaen ende toecomen geweest sijn. NIJH. Ged. IV, bl. 143.

2) *Eerloos*, *slecht*, *verachtelijk*, *zedeloos mensch.*

Mar die gheburen van groven huse
Die mitten gueden altoes schimpen,
Ende spreken arch mitten o n g h e l i m p e n
Van alre minnentliker doecht
Daer en is die minne niet off verhuecht.
Mloep, B. II, vs. 700.

Onghelymp, onghelimp. Bijv.nw. *Onvoegzaam*, *onbehoorlijk*, *onbetamelijk.* Hoensprake mit o n g e l y m p e n woerden. Stadboek van Groningen van 1425, Lib. III, C. 6, aangehaald in den Taal- en Letterbode, II, bl. 202. Mit o n g h e l y m p e n ende onbescheidene woerden. Ibid.

Ongelimplich. Bijw. Hetzelfde. Alsoe onse ongetrouwe ondersaten sich, eyn tijt van jaeren her, vast seir o n g e l i m p l i c h, ongeboirlich ind qualich tegen ons gehadt, mennigen opstant — — — gemaickt hebn. NIJH. Ged. IV, bl. 455.

Ongelock. *Ongeluk.* Wdb. op HOOFT.

Onghelove. 1) *Ongetrouwheid.*

Sara was van groten love:
Clitemestra was van o n g h e l o v e.
Mlp, B. I, vs. 2482.

2) *Ongeloovige.*

— — die valsche o n g e l o v e n,
Die Marien wilden roven
Haerre moederlikere eere.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXVIII, vs. 17.

Ongelove. Bijv.nw. *Ongeloovig.*

Die noch toe met haren roten
Waren o n g e l o v e Arriane.
MAERL. Sp. H. 8°. ed. IV, 415, vs. 5.

Onghelovech, ongheloevich, voor **in-gelovig.** 1) *Zeer geloovig.* Liesveldsche Bijbel, Hand. XVII, vs. F.

Onghelovech, ongheloevich. *Niet te gelooven*, *ongeloofbaar.*

Die coman seide: »hets sceren groet,
En trouwen si en es niet doet
Si es in Grieken wetic wale."
»Nu eist ene o n g h e l o e v e g h e tale"
Seide die hertoge, »dattu seghes."
Limb. B. I, vs. 2560.

Want voorwaer t' ghetal der dooden maeckt de Historie al te o n g e l o o v i c h. SCRIVERIUS, Out Batavien, 1612, bl. 172.

Ongelt. *Schatting*, *tol*, *belasting*, en bij uitbreiding *strafgeld*, *boete*, *schade.* MEYER.

Rike man ghierich ende vrec
Valt dicwile inden strec
Ende gheeft o n g h e l t menichfout.
Lsp. B. III, C. 23, vs. 189, var.

Daer na leidemen hem ane dat
Die Heren, doen hi quam te Gent,
Dat men o n g e l t name omtrent.
VELTH. Sp. H. f°. 224.

Ongeluit. *Wangeluid.* MEYER.

Uw bittre weeklaght steurt de maet van 't hemelrijck.
'T Gewellef huilt u na, de rougalm, in den hoogen
Gestegen, rolt al voort, van d' een in d' andre bogen:
En zonder misdaet wort, door zulck een o n g e l u i t,
De wasdom van Godts naem en glori niet gestuit.
VONDEL, door v. L. VI, 254, vs. 1008.

Zie nog ibid. XII, 33, vs. 13.

Ongelukkigheit. *Het onheilspellende.* Wdb. op HOOFT.

Onghelucksaem. *Ongelukkig.* KIL. MEYER.

Onghemaect. 1) *Ruw, ongevormd, van lompe, onbehagelijke gedaante.*

Die wijngaert stam is ruyd ende groff:
Dies niet kende en gaefs gheen loff:
So durre is hi ende o n g h e m a e c t.
Mlp, B. II, vs. 653.

2) *Niet afgericht, niet gedresseerd.* Soect een ghemaect peert, o n g h e m a e c t e vrouwe. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 110.

Onghemaet. *Onmatig, buitensporig.*

Haer hoverde es o n g h e m a e t,
Ende die can si qualike so besluten
Men wertere gheware van buten.
Jans Teesteye, vs. 2643.

Onghemac. 1) *Schade, leed, smart, verdriet.*

Doen reet hi voort ende street
Met sinen sweerde dat hi trac,
Ende dede menighen o n g e m a c
Ende velde neder in dat gras,
Dies crune nemmermeer genas.
Grimb. Oorl. I. vs. 3650.

Ander wijf ende ander man,
Meer dan ic ghenoemen can,
Daden Bruun groot o n g h e m a c
So dat hem dbloet unt lac.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 807.

2) *Onheil.*

So dat men te payse ginder sprac

Om te benemene d o n g e m a c.
MAERL. Sp. Hist. 4° ed. III P. V B. VIII, vs. 62.

3) *Ongelegenheid.*

Mij noest sere dijn o n g e m a c.
Ibid. I P. VII B. LXXVII, vs. 84.

4) *Pijn.*

Doe had Isengrim sulc o n g e m a c,
Met dat Reinaert hem so sere tooch,
Dat hi bloet vant persen spooch,
Ende hem ooc mede sijn grove urijn
Achter ontgleet van grooter pijn.
Rein. door WILLEMS, vs. 7366.

5) *Ziekte, ongesteldheid.*

Tkint had ymmer deerste scade,
Dat van o n g h e m a c viel neder.
HILDEG. Ged. bl. 177, vs. 278.

Om dat lazerse o n g h e m a c
Was hi uten lieden ghedaen.
Rymb. vs. 13932.

6) *Afbreuk.*

Die heidine alle achter lande
Hadden dies toren ende scande,
Dat men Jherusalem soude vesten,
Eñten Joeden ghinc ten besten,
Ende daden hem scade ende o n g h e m a c.
Ibid. vs. 19115.

7) *Doodstrijd.*

Dingel seide: »Wat soecti,
Den levenden daer de dode soude wesen?
Hines hier niet; hi es verresen,
Also als hijt seide te voren.
Gaet tote sinen jongers ute vercoren;
Segt hem dat hi es up ghestaen
Ende dat si in Galylee gaen,
Daer sullen sine sien, als hi sprac,
Eer hi ane nam sijn o n g h e m a c".
Ibid. vs. 26770.

8) *Vijandelijkheid.*

Wel vele o n g h e m a k e n
So hebben wi alle daer ghedaen,

Wi waren daer wel naer ghevaen.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 25, vs. 2026.

9) *Letsel*, *verwonding*, *bezeering*.

Walewein heeften weder gesteken
Dat sijn spere te stucken brac;
Maer en dede hem geen o n g e m a c.
Lanc. III, vs. 13810.

tOnghemake. 1) *Misnoegd*, *droevig*.

Ende en wil niet, hoe dat si,
Jeghens hem doen enighe sake,
Des hi mach worden t o n g h e m a k e.
MELIS STOKE, B. III, vs. 1350.

Doe sprac der joncfrouwen ene:
„Here! gi dunct mi t o n g e m a k e,
Wildi ons seggen die sake
Daer wi u af berechten mogen."
Ferg. vs. 3691.

2) *Ziek*, *ongesteld*.

Hi voer wech, ende liet
Den Neve ligghen t o n g h e m a k e
Vanden menizoen.
MELIS STOKE, B. VI, vs. 1303.

Die sustre omboden hem al dus:
„Here, dijn vrient es t o n g h e m a k e".
Rymb. vs. 24708.

3) *In het gevaar*, *in het perikel*.

Alse dus reet de Here van prise,
So brac dat orse door den yse:
Dat jammer was te ziene an,
Dat aldus de edel man
T o n g h e m a k e was vanden live.
MELIS STOKE, B. III, vs. 1561.

4) *Verlegen*, *in verlegenheid zijn door het gemis van iets*, *door tegenspoed*, *schuld* of *angst*.

Walewein sprac, die rudder coene:
„Here, mi ghebreict ene sake,
Dies bem ic sere t o n g h e m a k e."
Walew. vs. 1292.

Nu most die man te rechte staen
Eens voer den coninc van swaren sake,

Daer hi of was seer t o n g h e m a k e.
Barlaäm en Josaphat, vs. 57.

Maer die Joeden die veraloegen
Der Romeyne daer so vele,
Dat hem ghinc al uten spele.
Hier omme ward Tytus t o n g h e m a k e.
Rymb. vs. 33465.

Zie nog Lanc. III, vs. 13783.

Onghemannet. *Zonder man.* KIL.

O n g h e m a n n e t was si allene.
Mloep, B. I, vs. 359.

Ongemant. *Onbemand*, *onbezet.* U. W.

Onghemat. 1) *Niet verslagen*, *niet verwoest*, *niet verdelgd.*

Hadde Paris, die jonghe man,
Enen wisen rock ghetoghen an,
Doe hi sijn ghecke sporen spien,
Ende ymmer Helena woude sien,
Soe waer Troeyen, die edele stadt,
Onverderft ende o n g h e m a t.
Mloep, B. I, vs. 904.

2) *Niet afgemat.* U. W.

Ongemate. Znw. 1) *Buitensporige* of *buitensporigheid.*

Met ere hameiden liep hi stille,
Ende sloecht met beiden handen in thovet,
tOrs viel neder ende wert verdovet,
Ende lach stille, alse i bruut.
Ay deus, hoe lude sprac Ferguut:
„Dus salmen temmen d o n g e m a t e."
Ferg. vs. 3773.

2) Bijv. nw. *Buitensporig.*

Besiet an Keyen, den drossate,
Die fel was ende harde o n g h e m a t e;
Bi sinen scerne, dat hi plach,
Lachterdenne so wie dattene sach,
Ende was geheten quaet vilain.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2032.

3) *Lichtzinnig.*

Ic was behaghel, o n g e m a t e, fier,
In mi was prijs, roem ende dangier,
Ic hadde onwert oemoedichede,

In mi was alle ledichede.

LULOFS, Handboek, bl. 239.

Onghemate. Bijw. 1) *Buitengewoon.*

Doe waren liede van Sette comen,
Die Cayms dochtre hadden vernomen,
Dat si scone waren van live,
Ende namense bedi te wive.
Daer af quamen Gygante,
O n g h e m a t e grote serjante.

Rymb. vs. 1096.

2) *In groote hoeveelheid, overvloedig, veel.*

Ende doet springhen twater uten vate
So sere ende so o n g h e m a t e,
Ghelijc danne alst ware een reghen.

Biblioth. 8ste Afl. bl. 211, vs. 528.

tOngemate. *Buiten mate groot.*

Sachi huse yet t o n g e m a t e
So hietise vellen saen.

Lev. van St. Fr. vs. 3494.

Ongematight, ongemaatight. *Onmatig, geen maat houdende.* U. W.

Onghemeyndt. *Onverwacht.* KIL.

Onghemeyntich. *Zeldzaam, buitengewoon.* Ibid.

Onghemect. *Buiten raming of mikking, onverklaarbaar, onbegrijpelijk.*

Ende doe si alle sevene hadden ghedaen
Messe, so sijn si ghegaen
Ter stede, daer si beten souden.
Daer vonden si also houde
Eene scone tafele, wel ghedect,
Dies hadden si wonder o n g h e m e c t.

Lev. van Ste Am. vs. 1805.

Deser crucen betekenesse,
Die wonderne grote diepe lesse,
In de welke dat sijn bedect,
Met diepheden al o n g e m e c t
Van gracien de ghiften scone, enz.

Lev. van Ste Fr. vs. 10476.

Ongemenct. *Ongeschonden, niet krachteloos gemaakt.* Onverbraken ende o n g e m e n c t deser tegenwordiger verbuntenisse. NIJH. Ged. D. IV, bl. 134.

Ongemente. *Zalf.* Lat. „*unguentum*".

Met derre stralen scoet hi mi,
Niet van verren, maer van bi.
Doet so waer ic daer bleven,
Mi en hadde die God gegeven
Van sinen o n g e m e n t e daer,
Dat mi sachte mine wonde swaer.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 1795.

Ongemeten, ongemeete. *Onmetelijk.* U. W.

Och, tes een sonde, groot o n g e m e t e n.

SMEKEN, Tspel enz. vs. 158.

Met groten vrouden o n g h e m e t e n
Selen wi leven, ic ende ghi.

Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 178, vs. 538.

Zie ook HILDEG. Ged. bl. 100, vs. 15; ibid. bl. 194, vs. 154.

Onghemick. 1) *Wat niet met iemands bedoeling overeenkomt, wat niet naar iemands zin is, niet van pas.*

Dat veynster was so cleyn ende dick,
Dattet hem was o n g h e m i c k.

Mloep, B. II, vs. 1000.

Ende den gheest en is niet o n g h e m i c k e,
Hemel noch aerde so dicke,
Hi en lidet al ghereit.

Lsp. B. II, C. 5, vs. 179.

2) *Lomp, groot, zwaar.*

Deen hi toech den andren na,
So datsi hem onderscoten,
Dat vlogen met groten roten
Die gescutte even dicke,
Die starc waren ende o n g e m i c k e.

Karel de Gr. Fr. II, vs. 622.

Soe maecte veste ende menege stede,
Ende muurde Babylonien mede
Met eenen mure van teglen dicke,
Groot ende staerc ende o n g e m i c k e.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. 1 P. I B. XLII, vs. 40.

Hi hadde lange hangende oren
Sine tande waren hem gelu voren,
Hi hadde den mont o n g e m i c k e.

Lanc. III, vs. 18300.

Onghemickt. *Ongemerkt.* KIL.

Onghemoede. *Droefheid, verdriet, toorn.*

In o n g h e m o e d e sy dan leeft.
Mloep, B. II, vs. 2988.

Ende badt hem, dat hi hem hoede
Voer sijns vaders o n g h e m o e d e.
Ibid. B. III, vs. 1034.

Onghemoedigh. *Mismoedig, verdrietig.* KIL.

Onghemoedt, onghemoet. *Mismoedig, verdrietig, verlegen, ontevreden.* Ibid.

— — — daer ick doe heen ginch druypen
Beschaemt en o n g e m o e t.
GROEBE, Versch. Ged. I, 135.

Zie nog JER. DE DECKER, Rymoeff. 1, 41.

Ongemoge. *Onaangenaam, ongenoeglijk.*

Ende en laet u niet sijn o n g e m o g e,
Al en haddi niet al u gevoege.
Lanc. II, vs. 10199.

Onghemuystert. *Niet goed ingelicht, der zake vreemd.* Oock dat het ghemeynte (t' welck dickwils seer o n g h e m u y s t e r t, onverstandich, ende ondiscreet is) haer met den raet moeyden, ende de affairen die den ghemeynen lande aen-ghinghen, diffinieerden, dat en is niet voor goet aen te sien. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 4°. ed. 1665, bl. 399; f°. ed. bl. 105, d.

Onghenaem. *Onaangenaam.* MEYER.

Es hen mine doet bequame,
Ende mijn leven o n g e n a e m,
Ic hebbe gelevet alte vele,
Ic sterve gerne, ic biede die kele.
Alex. VI, vs. 1165.

Zie nog Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 1953.

t'Ongenaertigh. Versterkingswoord, dus: *Bijzonder, zeer.* Amsterdamsch volksdialekt.

En zy was t' o n g e n a e r t i g h net.
BREDERO, Boertigh Liedt-Boeck, bl. 10.

Onghenade. 1) *Wreedheid, wreede misdaad.*

Alle dat volck, dat ghinder lach,
Verwonderden der o n g h e n a d e n,
Die Silla mit wreden dadeu
Hadde ghetoicht an horen vader.
Mloep, B. I, vs. 2325.

Mit groter wreder ònghenade
Daden sy den Troysschen schade.
Ibid. B. IV, vs. 291.

Zie nog HILDEG. Ged. bl. 252, vs. 97.

2) *Hardheid*, *onmeedoogendheid*, *onbarmhartigheid.* Wdb. op HOOFT.

Onghenade doen. *Vervolgen*, *kwaad doen*, *slecht behandelen.*

Des coninx kindere selen
Oec na des vaders bevelen
Des Ysmaliten anegaen,
Ende die winnen ende verslaen,
Ende doen hem vele meer onghenaden
Dan si den Kerstinen voer daden.
Het boec vander Wrake II, vs. 804.

Wi doen soe grote onghenade
Onsen viant, vroech ende spade.
Doctrin. B. I, vs. 452.

— — — vijf ridders — — —
Die meest in horen daghen
Met rove te levene plaghen,
Ende daden meneghen onghènade
Met dade, met woerden, met overdade.
Brab. Yeesten, B. IV, vs. 83.

Onghenadich, ongenaadigh. 1) *Ruw*, *guur.* Wdb. op HOOFT.

Sommels is dat weder claer,
Recht oft bliven soude ghestadich,
Sommels doncker ende onghenadich:
Soe is des menschen derde staet.
HILDEG. Ged. bl. 98, vs. 54.

2) *Onbarmhartig*, *wreed.*

Als een wijff es soe moertdadich
Ende so boes ende onghenadich,
Dat si verraderie doet, enz.
Mloep, B. I, vs. 3120.

Ongenadich (Te). Versterkingswoord, even als ons *zeer*, *bij uitstek*, *bij uitnemendheid.* Wdb. op BREDERO.

Onghenadighe zaken maken. *Wreede dingen doen*, *wreedheid bedrijven*, *eene misdaad met geweld plegen.*

Wan sy dan onghenadighe zaken
Onderwinden hem te maken
Ende overtreden buter pleghe, enz.
Mloep, B. IV, vs. 245.

Onghenatuert. *Ontaard*, *schandelijk.*

Joseph, als ict hebbe gheseit,
Was dus vercocht omme nidecheid,
So dattene Futifar ghewan.
Dat was een onghenatuurt man,
Want dat hine so scone tien stonden
Sach, cochthine doer sine vule sonden.
Rymb. vs. 2908.

Ongenerent. Zie **Ongeharent.**

Ongeneught, ongenoeght. *Verdriet*, *hartzeer*, *ongenoegen.* U. W.

Het lijf schijnt een geraemt, gestut van magre schenckelen,
Gansch dor en mergeloos; het schept alleen vermaeck
In 's anders ongenoeght.
VONDEL, door V. L. III, 751, vs. 446.

Zie toe, en wacht u wel, deze ongenoeght te stijven.
Ibid. VI, 253, vs. 986.

Onghenoot. *Ongelijk*, *minder*, volgens Profr. J. DAVID. Zie Rymb. vs. 33964.

Onghenot. *Het missen van genot.* U. W.

Onghenuchtert. *Gretig*, *gulzig.* KIL.

Onghenuchterheyd. *Gretigheid*, *gulzigheid.* Ibid.

Ongheoerdineerd. *Onbehoorlijk.* Ongheoerdineerde myne — — — daer uut comet ongheoerdineerde vrese. Spieghel der Volcomenheit fo. 21.

Onghepaeydt. *Niet bevredigd.* KIL. en U. W.

Onghepaeyigh. *Niet gemakkelijk te voldoen.* KIL.

Ongepeinst. *Ongedacht.* Wdb. op HOOFT.

Ongepijnd. *Ongeperst.* Dat uyt de honichraten van selfs sonder perssen vloeyt, ongepijnden honich. St.-Bijb. Ps. XIX, Kantt. 21.

Ongeplaaght, ongheplaecht. *Ongestraft*, *ongekweld.* U. W.

Absolon was qualic bedocht
Doe hi sijns vaders bedde versocht,
Ende sondichde mit Davids wiven,
Alsoe die heilighe boecken scriven.
Dat en verghinc niet ongheplaecht.
Mloep, B. III, vs. 677.

Ongheploghen. *Ongewoon.* KIL.

Ongeproeft. *Onbeproefd.* Wdb. op HOOFT, bl. 480.

Onghepuert. *Onzuiver*, *onrein.*

Men vint wel minne soe onghepuert,

Die deser minnen niet en ruert.

HILDEG. Ged. bl. 228, vs. 219.

Onger. *Toovenaar, geestenbezweerder.* Wdb. op BREDERO.

Ongher. *Onder.* KIL.

Ongheraed. *Oneven.* Ibid.

Ongheraeckelick. *Ontoegankelijk.* Ibid.

Ongheraeckigh. *Ontastbaar.* Ibid.

Ongheraect. 1) *Ongeleerd, onontwikkeld, onbeschaafd.*

Te voeren eer Tijren was gemaect
So was tfolc al o n g e r a e c t,
Ende so luttel van vroden luden.

Alex. III, vs. 694.

2) *Ongeschikt.*

Tswaert sel oec den bosen dwinghen,
Die ter doecht is o n g h e r a e c t.

HILDEG. Ged. bl. 209, vs. 163.

3) *Leelijk, misvormd.*

Die wijngaert stam is ruyd ende groff,
Dies niet kende en gaefs gheen loff,
So durre es hi ende o n g h e r a e c t.

Mloep, B. II, vs. 658, var.

4) *Slecht, onhebbelijk.*

Ter taflen, daer ghi vremde sijt
Soe spreect luttel talre tijt.
Die u niene kennen, souden
U over dronken houden,
Oft over sot of o n g h e r a e c t.

Lsp. B. III, C. 8, vs. 938.

5) *Slecht, dat niet deugt.*

Broet dat van semelen was gemaect,
Dat alte hert was ende o n g e r a e c t.

Lev. van Ste Christina, vs. 858.

6) *Verminkt, geschonden.* Een vrouw wier beide armen en hand, tot straf van haar ongeloof verdord waren, zegt:

Nu ben ic keytive ghemaect
Om mijn mislove, o n g h e r a e c t,
Om dat ic so coene dorste zijn,
Te tasten den heilighen maechdom dijn.

Lsp. B. II, C. 9, vs. 152.

Ongeraect in der tongen. *Slecht bespraakt, slecht ter spraak.*

Hi seide dat beter dan dese ware
Een simpel broeder, een ommare,
Ende een o n g e r a e c t i n d e r t o n g e n.
Lev. van Ste Franc. vs. 4081.

Ongheraecte. *Leelijk, hatelijk wezen.*

Dus was gheloont die o n g e r a e c t e
Van der ontrouwe ende valschede,
Die sy den onnoselen dede.
Mloep, B. I, vs. 2642.

Ongheraectheit. *Ongeschiktheid.*

Al es dit ghedichte niet wel ghemaect
Ende niet alsoe wel als een ander smaect,
Tighet mijnre o n g h e r a e c t h e d e
Ende minen haesteghen sin mede.
BLOMM. Theophilus, vs. 51.

tOngerake. *Ongesteld, ziek, naar.*

Hi es soe t o n g e r a k e, dat hi
Den camp niet sal mogen vechten.
Lanc. II, vs. 23581.

Ongheraktheit. *Bedorvenheid.* O ongheloevighe en verkirde generacie! hoe langhe salic met u syn? hoe langhe salic uwe o n g h e r a k t h e i t verdraghen? MEIJER, Leven van Jezus, bl. 112.

Ongherast. 1) *Niet uitgerust, afgemat.*

Die ziecte maecte mi so mat,
Dat ic was moede en o n g h e r a s t.
HILDEG. Ged. bl. 242, vs. 13.

2) *Verontrust.*

Dat sine dinc met ghenen vlaghen
En sijn o n g h e r a s t,
Noch ghequetst een bast.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 67.

Ongherede. *Ongeval, ongeluk.*

Nu hort, hoe Reinaert sal verdoren
Den coninc entie coninghinne,
Ende hi bewerven sal met sinne
Des conincx vrientscap ende hulde;
Ende hoe hi buten haerre sculde
Brune ende Isengrijn bede
Up hief in groten o n g h e r e d e,
Ende in veten ende in ongheval

Jeghen den coninc bringhen sal.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2176.

Ongereet (Niet). *Wel voorzien.*

Reinaert sprac: »Vrouwe, ic secht u:
Ic weet een wildernesse nu
Van langen hagen ende van heede,
Ende die so nes niet o n g e r e e d e
Van goeden liggene ende van spisen."

Rein. door WILLEMS, vs. 3160.

Ongereet, onghereyt sijn. Veelal met den dat. des persoons. 1) *Niet voorhanden, niet te verkrijgen zijn, niet kunnen gevonden worden.*

Ic hebbe den coninc enen scat
Belovet, die mi es o n g h e r e e t;
Ende als hi des die waerheit weet,
Dat ic hem al hebbe gheloghen,
Ende hi bi mi es bedroghen,
Sal hi mi haten vele mere.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3167.

Wes ic begheerde was o n g h e r e y t.

Mloep, B. I, vs. 172, var.

2) *Bezwaarlijk, moeilijk.*

Haer waer seer o n g e r e e t te stane
Hadsi niet crucken, daer si op leende.

Belg. Mus. IX, 94, vs. 946.

Mi ware o n g e r e e t sekerlike
Te seggene die miraclen, die hi dede.

Der Ystorien Bloeme, vs. 4248.

Soudic volprisen hoere doecht,
Dat waer mi harde o n g h e r e e t.

HILDEG. Ged. bl. 36, vs. 49.

3) *Onaangenaam, lastig.*

Groote hitte es u o n g h e r e e t.

Winter ende Somer, vs. 223.

4) *Gevaarlijk, nadeelig.*

Het soude mi wesen o n g h e r e e t,
Soudicker nu binnen gaen.

Carel ende El. vs. 705.

Ongherecht. Bijv.nw. *Onrechtvaardig.*

Ende waer hi o n g h e r e c h t iet,
Al die weldaet en holpem niet.

Doctrin. II, vs. 3577.

Zie nog Rymb. vs. 24307.

Ongerechte. *Onrechtvaardige.* Ende hy seyde tot den ongerechten: »Waerom slaet ghy uwen naesten?" St. Bijb. Exod. II, vs. 13.

Onghereimert. *Zonder losgeld, ongeschat, zonder rantsoen.*

Mi dunct dat men u laten sal
Onghereimert henen varen.

Limb. B. II, vs. 834, verbeterd door Dr. DE VRIES, in zijne Taalz. bl. 130.

Ongherec. *Ongeval, ongemak, ongeluk.*

Tibert scaemde hem ende spranc
Daer hi vant groot ongherec.
Want eer hijt wiste was hem tstrec
Omme sinen hals harde vaste.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1201.

Ic hebbe ghedaen groot ongherec
Cantecleer, ende sinen kindren.

Ibid. vs. 1472.

tOngereke sijn. *Ongesteld, in slechten staat*, ook *ontsteld, ziek, naar zijn.*

Binnen dien dat si van dese saken
Onderlinge hier af spraken
Hebben si .iiij. joncfrouwen vernomen
Daer ute ere cameren comen
Met enen bedde, daer op lach een man,
Die tongereke scheen wesen dan.

Lanc. III, vs. 10820.

Daer lach menig in den bloede
Ghetorden ende tongereke.

Dr. VERWIJS, Bloeml. II, 128, vs. 630.

Zie nog Fl. ende Bl. vs. 3717; Renout, vs. 182; Limb. B. VI, vs. 359 en 1160; Lanc. II, vs. 23020.

Ongheren. *Onderen.* KIL.

Ongherenen. *Onaangetast, onaangeraakt, onaangeroerd.* Aaron die bleef staen al ongherenen van enegher plaghen. RUUSBR. Tab. II, 144, reg. 8.

Ongherieven. *Lastig vallen*, ook *ontrieven.* KIL.

Ongherichtich. *Onrechtvaardig.*

T'leedt daer ons Pharao met pijnicht ongherichtich,
Hem t'synder straffe dient.

VONDEL, door V. L. I, 65, vs. 519.

Ongerodich, ongheroedich. Quid? *Niet te leiden, niet te besturen*, dus *weêrstrevig, teugelloos*, van *roeder*, dat is *roer*, waardoor een schip *bestuurd* wordt, of *onrustig* van het volgende **ongheroe**?

Neemt hi oec ene die es rike,
So es si wilt ende overmodich,
En te bestierne o n g e r o d i c h.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 8120.

In de uitgave van KAUSLER vindt men, vs. 8016, o n g h e r o e d i c h.

Ongheroe. *Onrustig*, ook *in beweging*. Van den eekhoorn sprekende, zegt MAERLANT:

Altoes esset o n g h e r o e.

Nat. Bl. B. II, vs. 3381.

Es een voghel o n g h e r o e
Opt rec ofte op die hant, daer toe
Siet merre in watere, ende daer mede
So bestrijc sine lede.

Ibid. B. III, vs. 1695.

Die hare (de aventure) getrouwet, si wat hi doe:
Die see es te hant o n g e r o e.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VIII B. LV, vs. 72.

Zie nog Heim. der Heim. vs. 1013.

Ongeroerd. 1) *Onaangeroerd*, *onvermeld.* Wdb. op HOOFT.

2) *Onverhinderd.*

Daer de Zeeleeu o n g e r o e r t
't Indisch gout ter beurze in voert.

VONDEL, door v. L. VII, 686, vs. 39.

Ongeropt. *Ongeplaagd*, *ongeschonden*. Hoogd.: »*ungerupft*", volgens MEIJER. Men late den edelluyden haer wildbraet, den bueren haer kermisse, den honden haer hoochtyt, soe blyft men o n g e r o p t. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 27.

Ongerucht. *Slecht gerucht*, *kwade naam.* U. W. MEYER.

Ongerust. 1) *Rusteloos*, *onophoudelijk.*

Ende oec salmen daer scouwen
Eyselike wormen ende menich serpent,
Die daer crupen selen omtrent
O n g h e r u s t in allen stonden.

Jans Teesteye, vs. 4052.

Dezelfde regels vindt men ook in het boek vander Wrake III, vs. 2441.

2) *Zonder te rusten* en dus *terstond*.

Selve es hi te Galba gegaen,
Ende gruettene, van wien ontfaen
Hi wel was ende oec gecust,
Ende geleidt vort o n g e r u s t

Van hem van aldaer ter stede,
Daer hi sacrificie dede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. II P. 1 B. LXXXVIII, vs. 38.

Onghesaet. 1) *Wild*, *woest*. KIL.

2) *Ongestild, onvoldaan*. Gulsecheit, spreect Sente Augustijn, dat es ene o n g h e s a e d t e ghireghe ghelost te spisen ochte te dranke. RUUSBR. Tab. II, bl. 12, reg. 21.

Onghesaetigh. *Onverzadelijk*. KIL.

Ongesaghet. *Onuitgesproken*, *ongezegd*.

Wat men valschen vrienden claghet
Dat bleve beter o n g h e s a g h e t.
Belg. Mus. VI, 186, vs. 52.

Onghesedigh. *Onbeschaamd*, *onbeschoft*. KIL.

Onghezedet, ongeseedt. *Onbeschaamd*.

Noch salne God onse Heere mee haten
Den nodeghen, ghierighen, o n g h e z e d e t,
Danne die afgode ane bedet.
KAUSLER, Die Rose, vs. 5005.

In de uitgave van D^r^. VERWIJS vindt men »*ongeseedt*".

Ongescaert. *Niet in slagorde geschaard*, *buiten slagorde*.

Ghinder so begonstmen twisten,
Entie Romeine waren o n g h e s c a e r t:
Dies verloren si eenen schaert.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. LII, vs. 69.

Wi doen alle jeghen onse seden,
Dat wi sullen teneghen steden
Sonder ghebod ende o n g h e s c a e r d
Tiden ten vianden waert.
Rymb. vs. 31129.

Die roomsche wet wijsde die doot
Dien, die o n g h e s c a e r d bestaen.
Ibid. vs. 31141.

Onghescaet, ongescaedt. *Ongedeerd*, *onbeschadigd*, *ongeschonden*.

Spise ende dranc, was hare raet,
Soude bliven o n g h e s c a e t
Dattie Romeine mochtén sien
Dat sijt hem niet lieten ghescien,
No dor honger, no dor noot,
Maer dor die vrie doot.
Ibid. vs. 34740.

"Hi sal eist u lief of leet
Met ons henen varen,
Ongescaet" sprac die grave van Baren.
Limb. B. II, vs. 1002.

Ongescapen, ongeschepen. 1) *Wanschapen*, *misvormd*, *wanstaltig*, *ruw*, *vormloos*.

Siin hande waren lanc ende dicke,
Wel ere groter plancken ghemicke,
Sine harme groet ende ongescapen.
Limb. B. VIII, vs. 69.

Die coude lucht sou t'bloet in mijn swacke leden verstijven,
Die zijn nu al vol suchte, gheswollen en ongheschapen.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 36 r°.

Pippijn soe hiet die ghone;
Boedseus soe was hi
Ende ongescepen daer bi.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 1406.

Zie nog Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 880; VELTHEM, Sp. H. f°. 104.

2) *Onuitgevoerd*, *in de pen gebleven*. Wdb. op HOOFT.

Ongescheyder. *Onverbreekbaar*. Ende als die Overste uyter Stadt verdreven waren, ende die gemeente aldus inder nyeuwer macht gecomen was, verbonden zy hem mitten Kermaren mit ongescheyder vrienscap. Klerk u. l. L. bl. 145.

Ongeschelt. *Onbeschaafd*, *dom*.

Dese vrouwen sijn goet te verdoveue.
Tes quaet vrouwen te gheloevene:
Sy sijn goet te verleden als ongeschelde.
SMEKEN, Tspel enz. vs. 468.

Ongeschendet. *Ongeschonden*, *gaaf*, *zonder letsel*. Sie solde wel een roof voer die helle halen, ende coemen ongeschendet weder. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 41.

Ongheschent, ongeschendt. 1) *Zuiver*, *ongerept*. Wdb. op BREDERO.

2) *Onbeschadigd*. Met haer geschut hebben sy de stadt soo beschoten, datter nauwe een huys inde stadt ongheschent en bleef. GUIC. f°. 227, a.

3) *Ongedeerd*, *niet aangevallen*. Darius — — — neemt Daniel aen sijn Hoff, hout hem lief ende waerdt; dit verdriet d'andere hovelingen, ende brengent daer toe, dat hy eyndelijck geworpen wort in den kuyl der Leeuwen. Maer Godt is sijn behoeder, alsoo dat hy ongheschent daer weder uytghenomen word. Z. HEYNS, Vervolg van de Weken van Bartas, Inhoud, bl. 2.

Ongeschikt. *Ongeregeld, wanordelijk.*

— — — kinders — — —
Bekrosen, o n g e s c h i c k t, wanbacken, afgeslooft.
CATS, ed. 1828, I, 328, a.

Ongeschiktheit. *Ongeregeldheid.* Wdb. op HOOFT.

Ongescitte. *Vuil, walglijk vuil.*

Hier ginc hi mede in dat hol,
Dat van vulen stanc was vol:
Daer vant hi die mermot sitten,
Die lelic was ende o n g e s c i t t e.
Rein. door WILLEMS, vs. 6668.

Ongesien. Het tegenovergestelde van **gesien.**

1) *Leelijk, afzichtelijk, onooglijk.*

Is 't niet een spijtigh dingh! de schoonste van de peeren, — — —
Ach! die is van den boom, en in de slijck gedropen,
En licht nu vau de sleck en van de pier bekropen;
Dit is soo o n g e s i e n, dat, wie het ooft genaeckt,
Stracks metter harten walght, en metter kelen braeckt.
CATS, ed. 1828, I, 438, a.

Wie heeft toch niet gemerckt, hoe dickmaels gantsche dagen
Veel vrouwen zijn gestelt om kinders wegh te jagen?
Bekrosen, ongeschikt, wanbacken, afgesloofl,
Een schabbe voor het lijf, een nachtdoeck om het hooft;
Begrommelt, o n g e s i e n, met ongewasse kaken,
In 't korte, soo gestelt, men schijnt 'er af te braken.
Ibid. bl. 328, a.

Zie ook ibid. I, 379, a, reg. 11, v. o.; VONDEL, door v. L. II, 423, vs. 925.

2) *Benard, hopeloos, hachelijk, slecht.* Wdb. op HOOFT.

3) *Onvoorzien, onverwacht.* Ibid. U. W. Wdb. op BREDERO.

Ongesienst, ongezienst. 1) *Het minst gezien* en dus *het minst opgemerkt, het minst bekend.* Wdb. op BREDERO.

2) *Het leelijkst, de minste in waarde, de geringste, de ergste of slechtste.* Ibid.

Ongesienst (Op 't). *Op het onvoorzienst* of *onverwachtst, eensklaps.*

Eer 's hemels gunst het zwerk op 't o n g e z i e n s t deê scheuren.
OUDAAN, Poëzy I, 142.

— — — maer o p h e t o n g e s i e n s t
Soo sullense den boef en booswight eens verschoppen.
VONDEL, door v. L. II, 468, vs. 1594.

Het (schip) is o p 't o n g e z i e n s t met volck en schat gebleven.
Ibid. V, 789, vs. 1197.

Ongesint. 1) *Zeer bedrukt*, *neèrslachtig*, *jammerend*, *jammerklachtig*.

Uw vader, als hy toogh in 't velt,
En sagh des vyants groote maghten,
Heeft, als een kloeck en moedig helt,
Aldus geseyt in sijn gedachten:
„Wat my ontmoet, en eerst begroet,
Dat sal ick Godt ten offer slachten."
En siet, gy waert het eenigh kint
Die eerst van al hem quam te spreken,
Des is hy nu gantsch o n g e s i n t.
CATS, ed. 1828, I, 571, c.

Maer des al niettemin ick moet het wijf believen,
Ick moet, eylacen! doen gelijck sy dienstigh vint;
Want sy en wil vooral mijn jonckheyt niet gerieven,
Des ben ick buyten spoor, en bijster o n g e s i n t.
Ibid. I, 571, a.

2) *Buiten zinnen*, *zinneloos* en somtijds zelfs *krankzinnig*.

Maer fy, wien kan ick dit meer als my selven wijten?
Ick quamse te gemoet, alleen, recht wel te pas,
En ick, ô bloode bloet, arm-hertich als ick was,
En sprackse noch niet aen. O doot! mijn hert moet splijten.
Ist nu niet wel ghemaeckt? nu mach ick weer gaen krijten,
En buyten, o n g e s i n t, gaen klaghen.
VAN BEAUMONT, Ged. bl. 12, vs. 6.

Broeders ende seculiere
Wonderden van sire maniere,
Want zine te voren ebben bekint
Juchtich ende o n g e s i n t.
Lev. van Ste. Franc. vs. 10404.

3) *Misnoegd*, *gram*.

Hy met een rijcken buyt was op een seker tijt
Gekomen in de stat, gekomen uyt den strijt;
De moeder van den helt gingh haeren soon gemoeten,
En die sijn voester was quam oock den ridder groeten
Hy boot sijn moeder aen een riem, een kleyn juweel,
Maer aen het voester-wijf al vry een grooter deel;
De moeder o n g e s i n t, en met beschaemde wangen, enz.
CATS, ed. 1828, I, 361, b.

Een beelt dat mijne jeught ten nausten eens geleeck,
Eer Paris over zee naer onse kusten weeck,
Maer als ick mijn gelaet nu eenmael gae bekijcken,
En wil het met het beelt in allen vergelijcken,
Soo word ick o n g e s i n t, en dat van enckel spijt,
Het schijnt dat my een sweert tot in de siele snijt.
Ibid. I, 378, b.

Onghesleghen. *Ontslagen.* Als si aldus vander sorghen — — — vry ende o n g h e s l e g e n was. Pass. Wijnt. f°. ccxxxviiii, c.

Ongeslist. *Ongebluscht.* Wdb. op HOOFT.

Onghesonde. *Ziekte, ongezondheid, ongesteldheid, kwaal, kwelling.* KIL.

— — — over aet ende over dranc
Maect den lichame ziec ende cranc.
Ende menighe grote o n g h e s o n d e
Coomter of te menighen stonden.
Lsp. B. III, C. 24, vs. 21.

Myn lyf is vol o n g h e s o n d e n.
DATHEEN, Ps. XXXVIII, vs. 8.

Waleweiu sat binnen der herstraten
In wel swaren o n g e s o n d e n:
Hi hadde sine hande gebonden.
Lanc. II, vs. 45083.

Ongesont. *Nadeelig.*

Met kinders die men heeft geteelt,
En dient niet alle tijt gespeelt;
Want schoon men die ten hooghsten mint,
En boven mate heeft gesint,
Nogh kan het echter niet bestaen
Hen ongetucht te laten gaen;
Want Ouders van te sachten mont
Zijn voor de jonckheyt o n g e s o n t.
CATS, ed. 1828, I, 411, c

Onghesondheyd. *Breuk.* KIL.

Onghespaert. 1) *Zonder dralen, onverwijld.*

Daer in .i. hout sliep .i. liebaert.
.I. muus liep over sinen baert.
Die liebaert vinc die muus ter vaert,
Ende woudse doden o n g h e s p a e r t.
Esopet, bl. 121.

— — dandere trecten al o n g e s p a e r t

Vore Rode, datsi winnen
Wouden met storme.

VAN HEELU, vs. 1036.

Doen keerde 't volc o n g e s p a e r t
Weder te Grimbergen waert.

Grimb. Oorl. I, vs. 5116.

2) *Voortdurend*, *zonder ophouden.*

Herte, ogen, o n g h e s p a e r t
Adde hi altoos te hemel waert.

Lev. van Ste. Franc. vs. 1739.

Dat een steen anden hemel ware,
Die woeghe hondert menschen zware,
Ende viel recht neder waert,
Nacht ende dach o n g h e s p a e r t,
Hondert jaer zoudet liden ooc wale,
Eer hi neder quame te dale.

Lsp. B. I, C. 3, vs. 40.

Zie nog MELIS STOKE, B. III, vs. 1036; Belg. Mus. X, 59 en 82.

3) *Ruimschoots.*

Al dat .j. coninc gheheel
Bedurste te siere uutvaerd,
Leidi an hem o n g h e s p a e r d.

Rymb. vs. 21768.

Ongespouden. *Ongedeeld*, *ongekloofd.*

Als wy so verre ghecomen sijn,
Dat wy in minnentliken schijn
Mit goeden wiven sijn verbonden,
Sullen wy mit handen ende monden
Hoer gans ghelove segghen ende houden
Mit herte ende sinne o n g h e s p o u d e n.

Mloep, B. II, vs. 1646.

Onghestade. *Wispelturig*, *onstandvastig.*

Die Joden, dat verstaet;
Sijn van naturen quaet, — — —
Ghierich, vrec ende o n g h e s t a d e.

Lsp. B. I, C. 48, vs. 59.

— twiel van der aventure
Es o n g h e s t a d e ende onghedure.

KAUSLER, De bouc van seden, vs. 1008.

Onghestadich. Hetzelfde. Zie Lsp. Glossarium.

Onghestadicheit. *Onstandvastigheid, wispelturige handeling, wispelturigheid.*

Die grote o n g h e s t a d i c h e i t doet,
Hi valschet menighen stadigen moet.
HILDEG. Ged. bl. 254, vs. 47.

Alle die meesters, te waren,
Die vore onsen tiden waren,
Die scrifturen in boeken legghen,
Si scriven alle ende segghen
Vander wive o n g h e s t a d e c h e d e,
Ende van hare onghetruwecheyt mede.
Jans Teesteye, vs. 2726.

Onghestaepelt. *Wankelbaar.* KIL.

Onghestaepeltheyd. *Wankelbaarheid.* Ibid.

Ongestaet sijn. Met een gen. *Er niet over eens zijn, er over wankelend zijn.* Volgens LE LONG *ongenegen,* doch zie D[r]. DE VRIES, Taalzuivering, bl. 109.

Doen begonste men daer te bedrivene,
Oft die Hertoge, dat secgic u,
Soudiere sonde laten liegen nu
In syn lant teniger stede,
Om Vlaenderen te dwingen mede?
Des was men echter o n g e s t a e t.
VELTH. Sp. H. f°. 381.

Ongestalt. *Misvormd, wanschapen.* KIL. O n g e s t a l t, mismaeckt, van leelicke gedaente. St. Bijb. Gen. XLI, Kantt. 4. Zie ook ibid. Ps. XXXVIII, Kantt. 9.

Onghestalte. *Wanstaltigheid.* KIL. MEYER.

Onghestaltenis. Hetzelfde. De uiterste verwoestheyt, o n g e s t a l t e n i s s e, ydelheit, nietigheyt. St. Bijb. Gen. I, Kantt. 5.

Onghestaltheid. Hetzelfde. Ibid.

Onghestaltich. *Ongesteld, ellendig.* Wdb. op BREDERO.

Onghestede. *Onstandvastigheid.*

Vander mannen o n g h e s t e d e
En valt niet dan onvrede.
Mloep, B. IV, vs. 397.

Onghestede. Bijv.nw. *Onstandvastig.*

Ten is gheen wijff so o n g h e s t e d e,
Waert dat sij anders dan wael dede,
Ic en gonde haer wael dat sij

In eren bleve ende schandes vrij.
Ibid. B. II, vs. 3293.

Onghestelt. 1) *Wanstaltig, onregelmatig, ongeregeld.* KIL.
2) *Ontsteld, ontroerd.* Ibid.

Onghestier driven. *Leven, rumoer, geweld, gewoel, opschudding veroorzaken.*

Beide vrouwe ende man,
Die dicke runen ende kiven,
Ende onghestier in die kerke driven.
Die Bediedenisse van der Missen, vs. 74.

Onghestichtich. *Ontstichtend, slecht.* KIL. Tantsweer is boven alle sweringhe; also is der leres onghestichtighe leven boven alle dinghe scadelic. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 141.

Onghestichtighheyd. *Slechtheid.* KIL.

Onghestraft. 1) *Onberispt, niet berispt.*

Ic en hebbe des ghenen hope,
Dat ic dit wercskijn sal volbringhen
Onghestraft, van zonderlinghen
Menschen die van wille sijn.
Mloep, B. III, vs. 46.

2) *Ongelogenstraft, niet weersproken.*

— — — Origenes — — —
Die Platoos heele school te boven gingh in weten
Dat desen ende meer die ick noch noemen kan,
Te neder zijn geknielt voor een gehangen man,
Hoe kan dat zijn geschiedt dan door onzijdich achten
Op óngestraft bewijs van goddelicke krachten?
HUGO DE GROOT, Bewys, 1652, bl. 20.

Onghestuem, ongestuim. *Onstuimig, rusteloos, woelig.* KIL.

— — — die als d' ongestuime zee,
Komt schuimen.
VONDEL, door V. L. VIII, 217, vs. 289.

Onghestuymich. Hetzelfde.

Als de Zee vast onghestuymich
Stormt en worpt heur baren schuymich
Na den hemel.
Ibid. I, 69, vs, 618.

Onghestuur, onghestuer. 1) *Onstuimig, stormachtig.* KIL.
2) *Oproerig, rumoerig, woest, wild.* Eer de Duytsche Heeren het lant bekeerden, ende met sware strijden ende oorloghen dwonghen, soo vonden

sy daer veel o n g h e s t u e r s volkx. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1665, bl. 173.

Onghezwicht. *Met een onbeschaamd gelaat, zonder te blikken of te blozen.*

En noch dorst Penteus stout, Echions dwaze zoon,
Een eenigh lasteraer der Goden in dees hoecken,
Des blindens wichlery beschimpen en vervloecken,
En zijne blintheit hem verwijten o n g e z w i c h t.
VONDEL, door v. L. XI, 396, vs. 684.

Onghetadelt. *Onberispt.* Vanden onverstandigen kan noch Apellis beeld, noch Homeri rijmen, niet onghelastert, noch o n g h e t a d e l t blijven. Ibid. I, 392.

Onghetalliic, ongetallic. 1) *Ontelbaar.*

In beiden siden blever doet
Soe vele dat o n g h e t a l l i i c si.
Limb. B. VII, vs. 1093.

2) *Onmeetbaar, ondenkbaar, niet te bevatten.*

— — — d o n g e t a l l i k e hoochede
Van der soeter godlichede.
Lev. van Ste. Franc. vs. 1123.

Onghetamen. *Onbetamelijk.*

Dus ist sere o n g h e t a m e,
Dat ghi, keytive, sout seggen blame
Den rechtighen van enegher scout.
Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. IV, 38, vs. 82.

Ongeteld. *Ontelbaar*, ook *zeer groot.* MEYER.

Dese quam — — — —
Met eenen o n g e t e l d e n here.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. V, vs. 11.

Die o n g h e t e l d e hooft zonden,
Die wi begaen tallen stonden.
Lsp. B. I, C. 24, vs. 43.

Salomon maect ons ghewes,
Dat al lettel goets beter es
Ghewonnen met eren,
Inder vresen ons heren,
Dan een o n g h e t e l t scat,
Daer men omme hadde Gods hat.
Doctrin. B. II, vs. 2455.

Zie nog MAERL. Sp. Hist. 4°. ed. III P. V B. XXII, vs. 39; Rymb. vss. 8868, 29903; HILDEG. Ged. bl. 120, vs. 54 en bl. 188, vs. 32.

Onghetempert. 1) *Ongematigd*, *onbeteugeld*, *ongeregeld*, *hevig*.

Ghetempert sal die liefte sijn.
O n g h e t e m p e r d e maect venijn,
Dat den mensche tleven neemt.
Mloep, B. I, vs. 1862.

Pasypeus, desc creatuer,
Was van menscheliker natuer
So o n g h e t e m p e r t ende blindt,
Dat sy enen stier heeft ghesint,
Daer sy hoer ghenuechte mede dreef.
Ibid. B. III, vs. 175.

2) *Woest*, *wild*.

Hart, o n g h e t e m p e r d na des herts sede,
Die dolende gaet van stede te stede.
Heim. der Heim. vs. 1887.

Onghetempert weder. *Stormachtig weder.* KIL.

Ongetes. *Leed*, *verdriet*, *onaangename bejegening*, *ongerief*.

Verdriet, vernoi ende o n g e t e s
Hadde die joncfrouwe omden here,
Ende mindene ilanc soe mere.
Lanc. III, vs. 11200.

Oec verteldi dat o n g e t e s
Ende die valscheit mede,
Die hem Keye nu ende echt dede.
Ibid. vs. 26710.

Onghetidich, onghetijdigh. 1) *Ontijdig*, *met den tijd of het seizoen niet overeenkomende*, dus *onvoegzaam*, *ongepast*. KIL.

Alle tevel comt binnen den leden
Bi o n g h e t i d i g h e n dranke of spisen.
Heim. der Heim. vs. 1205.

2) Hetzelfde als **Ontijg, ontyg.** Zie dit woord.

Tuysschers, vechters, o n g e t ij d i g e putieren.
Marieken van Nymegen, bl. 24.

Onghetroost. *Zonder hulp*, *zonder vertrouwen*, *zonder uitzicht op eene gunstige toekomst.*

Ende voerde uut desen lande gevaen
Meneghen man, alsonder waen,
Die some waren weder geloest
Ende some bleven al o n g e t r o e s t.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXVIII, vs. 70.

Zie ook Beatrix, vs. 526.

Onghetrou, onghetru. Znw. *Ontrouw, trouwloosheid, slechtheid.*

Ende hi begonde hoer te verwiten
Ende sprac: »Weeti niet, Siccola,
Dat ic altoes, voer ende na,
Gheweten heb uwe heymelicheit?
Dit wort uwen man gheseit,
Dat ghi sijt ene valsche vrouwe
Ende hem ghedaen hebt o n g h e t r o u w e
Mit Amon van Damyaten.
Mloep, B. II, vs. 4080.

Ay hoirt hier die o n g h e t r u w e
Van desen onghehuyren coninc,
Dieden edelen jonghelinc
Brenghen wil in alsulker noet,
Daermen te werven plach den doot.
Ibid. B. I, vs. 652, var.

Onghetrou, onghetru. Bijv.nw. *Ongetrouw, trouwloos.*

O n g h e t r u so is al hoer sin.
Ibid. B. III, vs. 118.

Zie ook Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1705 en vs. 2507.

Ongetruwecheyt. *Ontrouw, trouwloosheid.*

Si scriven alle ende seggen
Vander wive onghestadechede,
Ende van hare o n g h e t r u w e c h e y t mede.
Jans Teesteye, vs. 2727.

Ongetughtight. *Ruw, onbeschoft, bandeloos.* Wdb. op HOOFT.

Onghetuist, onghetuistigh. *Ongematigd, ongeregeld, ongebonden, zonder zelfbeheersching.* KIL. MEYER.

Onghetweede broeders. *Broeders van dezelfde ouders.* KIL.

Onghetwiet. *Van dezelfde ouders.* Zie op **Getwiede broeders**, en Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. I, 162.

Onghevaecht. *Niet schoon geveegd, onrein.*

Is onse consciencie o n g e v a e c h t,
Datse Gode niet en behaecht,
Soe en sijn al die cleder niet,
Die men van buten schone siet.
HILDEG. Ged. bl. 243, vs. 65.

Onghevaen. *Onverlet, ongedeerd, zonder hinder, niet achterhaald.*

Den wech die si hadden cromp gegaen,
Dien lieten si nu al stille staen.

Met verden ende al o n g e v a e n,
Quamen sie te Nazareth saen.
Vanden Levene ons Heren, vs. 846.

En ontraet u niet maar maect u bout,
Ic geve u orlof, eest jonc eest out,
Soe wie so mach den man geslaen
Hi sal sijn al o n g e v a e n.
Ibid. vs. 2840.

Onghevaer. *Ongeveer.* KIL. MEYER.

Onghevaerd. *Onwelvoeglijke gebaarde.* KIL.

Onghevaerd, onghefaerd. *Bij toeval.* Ibid.

Onghevaerlijck. 1) *Ongeveer, ten naastenbij.* Wdb. op BREDERO. Men can by laegh water noch somtijdts yedt van de Fundamenten sien, als een steenen Put, en seecker overblijfsels van een Muyr, die nu o n g h e v a e r l ij c k een boogh-schoot in Zee leggen. VELIUS, Chroniick van Hoorn 1617, bl. 103.

2) *Zonder gevaar.* KIL.

Ongheval. *Onheil, ramp, ongeluk.*

Ende miin her Evax die here,
Die banderside die porte ontstac,
Dat was den portren ongemac;
Ende doe si verborren was al
Hadden si meere o n g e v a l,
Want miin her Evax reter dore
Ende bestreetse van achter ende van vore.
Limb. B. V, vs. 382.

T o n g e v a l dat es mi bi,
Ende tgelucke verre van mi.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 699.

Zie nog VONDEL, door V. L. III, 230, vs. 311; NIJHOFF, Ged. I, 245.

Ongheval hebben. *Het onderspit delven.*

Mar die Percen hadden al
Van den stride dat o n g e v a l.
Alex. III, vs. 262.

Onghevallest. *Ongelukkigst.*

Bedi ic bem van al erderike
D o n g e v a l l e s t e man, sekerlike.
Lanc. II, vs. 3466.

Ongevallech, onghevallich, onghevalligh. 1) *Onbehoorlijk.*

Hi seide, men soude bewenen zware

Den **o n g e v a l l i g h e n** predicare
Als van allen duechden vervloect.
Lev. van Ste Francis. vs. 4072.

2) *Ongelukkig*, *ellendig*, *rampspoedig*. KIL.

Och, en waren wi **o n g h e v a l l e c h** niet,
Dit en ware ons niet ghesciet.
Belg. Mus. X, 97, vs. 267.

»Ic en ware niet sculdich," sprac Lanceloet,
»Rouwe te drivene na mine wane,
Maer mi selven doet te slaene,
Alse die **d o n g e v a l l i c h s t e** ridder bem
Vander werelt."
Lanc. II, vs. 18819.

Zie nog ibid. vs. 13830 en vs. 18781.

3) *Zwak*, *krachteloos*. KIL.

4) *Wankelend*, *onvast*, *wankelbaar*. Ibid.

Onghevalligheyd. *Rampspoed*, *ongeluk* Ibid.

Onghevalscht. *Oprecht*, *zuiver*. Ibid. Wdb. op BREDERO.

Ongevarech. *Rampzalig*.

—- ziec wart sijn oudste zone
Ende daer na staerf de gone.
D o n g e v a r e g e vader mesbaerde
Ende lach ende wentelde up daerde.
Lev. van Ste Franc. vs. 8501.

Ongeve. *Ongaaf*, *ongezond*, *gebrekkig*. Zie **Ongave.**

Ongeveedt. *Ongehaat*, volgens WILLEMS. (Zie Gloss. op VAN HEELU). In de Aanteekeningen van D^r^. JONCKBL. en D^r^. KROON wordt zulks niet wederlegd, edoch in het Belg. Mus. VI, bl. 298, wordt dit zelfde woord, in denzelfden zin voorkomende, door WILLEMS weder anders verklaard, namelijk door *zonder recht van veete*, dat mij aannemelijker voorkomt. Zie op **Hantverde.**

Ongeveerlich. *Zonder argelist*, *ter goedertrouw*. Zie NIJH. Ged. IV, bl. 188, 294, en 372, alsmede D. VI, bl. 605.

Ongheveicht. *Buiten doodsgevaar*.

Mocht icker ongequetst ave siin
Ende ongewont, hoe hi mi dreicht,
Soe blevic noch al **o n g e v e i c h t.**
Limb. B. XI, vs. 250.

Ongheven. *Uit het hoofd praten*.

Dat een man met sinen oghen siet,

Dats hem nochtan quaet t o n g h e v e n.
Lippijn, vs. 79.

Ongheviert. 1) *Zonder rusten, zonder poozen, onverwijld, dra, spoedig.*

Dus sullen sise jaghen
Tote Baldach o n g h e v i e r t.
Lsp. B. IV, C. 2, vs. 29.

Die vianden seldi o n g e v i e r t
Haestelic sien gescoffiert.
Grimb. Oorl. I, vs. 4052.

2) *Onophoudelijk, voortdurend.*

Dus so stoet die starke strijt,
Toter hoger primetijt
Dat si streden, o n g e v i e r t.
Belg. Mus. IV, 343, vs. 1263.

Zie nog Doctrin. B. II, vs. 3719.

Ongevoech, onghevouch. 1) *Schande, smaad, hoon, oneer.*

»Mijn wille es," sprac here Ywein, »dattu
Gaes ten castele vanden berge nu,
Ende ochtu vints den gygant daer,
Sech hem dat al openbaer,
Dat Ywein, des conincs Urients sone,
Hem ontbiet, dat hi es die gone,
Die hem tonwerden sinen scilt af sloech,
Ende dat hi dit o n g e v o e c h
Optie vanden lande niet ne wreke."
Lanc. II, vs. 17148.

Doen Walewein sach dit o n g e v o e c h,
Sprac hi: »Her riddere, dese smerte,
Hoe mogedise vinden in uw herte,
Die gi doet deser joncfrouwen?"
Ibid. III, vs. 12286.

2) *Schanddaad, gruwel, barbaarschheid.*

Dus en sach Adam anders niet
An sijn twee eerste kindren, dan verdriet.
Deen sloech den andren doot. — — —
God wrac zo zere dit o n g h e v o e c h,
Dathi Chaym ten selven tiden
Ende al sijn volc vermaledide.
Lsp. B. I, C. 29, vs. 10.

Een cruce ic ghereiden dede,
Daer men aen hinc sine lede,
Ende hande ende voete doorsloech:
En doochde noit mensche zulc o n g e v o e c h.
Ibid. B. II, C. 36, vs. 1520.

3) *Last, overlast, schade, nadeel.*

Hier na in den oest, vorwaer,
Ward een groet wint daer naer,
So dat coren so wtsloech.
Dese wint dede groet o n g e v o e c h.
VELTH. Sp. H. f°. 288.

Metten hagel quam een wint,
Die appel ende peren daer omtrint
Ende dander oeft al (af?) sloech,
Ende den corne dede o n g e v o e c h.
Ibid. f°. 315.

Zie nog ibid. f°. 48 en f°. 119.

4) *Ongemak, leed, letsel.* MEYER. Kort nadat St. Lievijn martelaar geworden was, wilde de Keizer dien heilige doen opgraven en in zijne nabijheid doen brengen,

Doe wart ghinder groet gheprant;
Maer elc, dierc de hant an slouch,
Hi hadder af groet o n g h e v o u c h,
Want haer haermen bleven staende al stijf.
KAUSLER, Reinch. vs. 585.

Die brughe en was niet wijt genoech,
Dies hadden si groet o n g e v o e c h.
Alex. V, vs. 609.

5) *Kwaad.*

Daer toe oec brachten si
Den bisscop van Coelne, dat hi
Dat selve oec ghelovede mede,
Daer hi groot o n g e v o e c h aen dede;
Want hi hadde, openbare te voren,
Metten hertoge Janne gesworen,
Dat hi soude sijn hulpere sijn,
Ende hulpen, tusschen Mase ende Rijn.
VAN HEELU, vs. 1572.

6) *Vervolging.*

So waest dat met enen lichte sloech

Onse here Pauluse, omt o n g e v o e c h
Dat hi gerne hadde gedaen.
VELTH. Sp. H. f°. 17.

7) *Ongeluk.*

(Phillip) sprac, alse hi begonde cranken:
„Die doot es mi gheen o n g h e v o u c h,
Want hi doot es die mi slouch."
MAERL. Sp. H. I P. IV B. XII, vs. 28.

8) *Weerspannigheid.*

Pharo woude na volghen,
Maer God was op hem verbolghen,
Om sijn groote o n g h e v o e c h,
Dat die zee op hem sloech;
Soe datsi daer inde namen
Pharo, entie met hem quamen.
VAN HEELU, Bylagen vs. CCCCIX.

En was Saule alleene niet,
Dien God plaghede ende verstiet,
Om quaetheit ende om o n g e v o e c h.
Ibid. vs. XXXVII.

9) *Onbetamelijkheid, onvoegzaamheid, wat niet past.*

O n g h e v o e c h doet schant ontdecken.
Mloep, B. II, vs. 3753.

Nu ghinc desen verrader boude
Daer hi Amon vinden soude
Ende sprac daer sulck o n g h e v o e g h e, enz.
Ibid. vs. 3997.

Zie ook Roman van Cassamus, vs. 1436.

10) *Onaangename verlegenheid.*

(Die hertoghe) bedancte den goeden man.
Doch ghinc hi hem scharpelic an
Ende woude weten sine minne,
Up dat die hertoghe in sinen sinne
Hem des anders te bet verdroeghe.
Hi stont in zwaren o n g h e v o e g h e,
Dat hi sine minne moste melden.
Ibid. vs. 510.

11) *Smart.*

Wanttie minne was soe groot,
Die hi totten mensche droech,

Dat hi pijn ende o n g h e v o e c h
Voerden mensche lyden woude.
HILDEG. Ged. bl. 30, vs. 84.

Vrient, ons deert ghenoech:
Rouwe, pijn ende o n g h e v o e c h,
Die sal ons lancsaem al begheven.
Ibid. bl. 204, vs. 60.

12) *Onbeleefdheid.*

Waect nu ende slaept te nacht ghenoech.
»Vrouwe", seit hi, »groet onghevoech
Dade hi, die sliepe ende bi u sate."
BLOMM. Oudvl. Ged. I, bl. 5, vs. 406.

Onghevoech doen. *Geweld aandoen.*

Noch te Rome in al dat lant
Sone was soe goede soe Lucrese,
Daer ic af gescreven lese,
Alse ons seget Titus Liveus,
Datse tsconincs sone Tarquineus
Vercrachte ende d e d e o n g e v o e c h,
Daer si haer selven om versloech.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 8155.

Die vilain was fel ende erre,
Ende verspracse sere, ende sloech,
Ende d e d e hare groet o n g e v o e c h.
Ibid. vs. 13264.

Ongevoech driven. *Misbaar maken*, ook *klachten aanheffen.*

Doe spranc vort Firapeel,
Die lupaert: hi was een deel
Des coninx maech, hi mocht wel doen;
Hi sprac: »Here, coninc lioen!
Twi d r ij f d i dus groot o n g e v o e c h?"
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3379.

Tserpent dat d r e e f f groet o n g h e v o e c h.
HILDEG. Ged. bl. 55, vs. 226.

Onghevoech (Des honghers). *De kwelling des hongers.*

Het sterven liede vele meer
Van eten ende drincken te zeer,
Dan van d e s h o n g h e r s o n g h e v o e c h,
Want die nature heeft lichte ghenoech.
Lsp. B. III, C. 24, vs. 25.

Onghevoech. Bijv.nw. *Onaangenaam.*

Want thants daer nae soe quam ghealopen
Een worm, die heeft den boom becropen,
Dat hi vrucht noch blade en droech.
Doe wast den goedeman o n g h e v o e c h
Sinen boom te scouwen an.

HILDEG. Ged. bl. 193, vs. 82.

— ic niet en can ghelidea,
Dat ander lude, mijns ghelike,
Draghen oft hebben, al ben ic rike
Ende alre welden hebbe ghenoech;
Nochtan eest mijn o n g h e v o e c h
Ende een benidende wanhaghen
Dat si ghelijc mi willen draghen.

BLOMM. Oudvl. Ged. III, 84, vs. 825.

Onghevoeghelick. *Lastig, moeilijk.* KIL.

Onghevoecht, onghevoucht. *Ongepast, onbetamelijk.*

Miin her Heinriic antwerde doe
Den coninc van Calabre toe:
»Bi gode, here her coninc,
Dat ware o n g h e v o u c h d e dinc, enz.

Limb. B. III, vs. 1028.

Gallus scaemt hem ende antwort:
»Sulpicius, du bringes dit vort
Omme onse moynesse, om onsen toren.
Wi, die van Gallen sijn geboren,
Wernen van o n g e v o e g e d e r mate,
Ende wilt seggen dat wi sijn vrate!"

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XXVI, vs. 43.

Ongevoeldt. *Ongevoelig voor, doof.* Wdb. op HOOFT.

Onghevoelick. *Ongevoelig.* KIL.

Ongevoelyke (Het). *Het levenlooze, het onbezielde.* Wdb. op HOOFT.

Ongevoge slage. *Zware, harde slagen.*

Si hadden enen fellen strijt
Ene lange wile vanden dage,
Ende slogen o n g e v o g e s l a g e
Optie helme ende optie malgen.

Lanc. III, vs. 17833.

Onghevreest. *Onbezorgd.*

Welc is die minne, dairmen bi meest

Verzekert is ende o n g h e v r e e s t?
Van Vrouwen ende van Minne, bl. 46.

Onghewaent. Bevestigingsformule voor *stellig, voorzeker.*

Neghen maende, als vrouwen pleghen,
Ghenas si daer of, o n g h e w a e n t.
Lsp. B. II, C. 3, v. 161.

Te Romen quam hi na dat,
Daer hi den paeus stoel besat
Vijfendetwintich jaer ende zeven maent
Ende achte daghe o n g h e w a e n t.
Ibid. C. 40, vs. 50.

Coclea dat es min no mee
Dan een slecke vander zee.
Ghesont visch ist al o n g e w a e n t.
Nat. Bl. B. V, vs. 351.

Onghewaer. *Onbedacht, onvoorzichtig.* KIL.

Onghewaerneert. *Niet beschut.*

Dies die ander worden ontdaen
Want sy waren o n g e w a e r n e e r t.
Grimb. Oorl. I, vs. 2582.

Ongewacht. *Vrij, ongedeerd.*

Dus woende Paulus daer II jaer
O n g e w a c h t.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. II P. I B. V, vs. 69.

Onghewandelt. *Vreemd, onbekend*, of wel *afwezend,* hier: *waar geen menschen zijn.* Van den eenhoren sprekende, zegt MAERLANT:

Op hoghe berghe wandelet twaren,
Ende in die woestine nochtan,
Daer o n g h e w a n d e l t sijn die man.
Nat. Bl. B. II, vs. 3713.

Onghewarech, onghewarich. *Onwaar, logenachtig, onoprecht.* Die mensche — — — die hoverdich is in sinen werken ende o n g h e w a r i c h in sinen woerden, al woent hi mit gheesteliken luden, het is een teyken dat hi ten hemelrike niet en hoert. Stemmen, bl. 71.

Zie nog Belg. Mus. X, bl. 107.

Onghewarecheit. 1) *Winstbejag, valschheid, bedriegerij, oplichting, arglist.* Ende hier ave comt alle o n g h e w a r e c h e i t, dat es ontweghen, ontmeten, ontellen, ontreekenen, persemen, voercoepen, uutsetten, borghen, leenen, wisselen om ghewin. RUUSBR. Tab. II, 172, reg. 12.

2) *Begoocheling, inbeelding, illusie.* Soe eest dat wi, om alselke

archeit ende menechvuldeghe scade, die hier af comen mochte, voirtane te verhuedene ende yegewelken dair af te verwaerne, geordineert hebben ende ordineren eendrachtelec, dat soe wie voirtane aldusdaneghe oft deser ghelike o n g h e w a r i c h e i t wetens dade, enz. Belg. Mus. X, bl. 107.

Zie ook Jans Teesteye, vs. 2625.

Het seit menech dat in drome
Niet el en es dan idele gome,
Logene ende o n g e w a r e c h e d e.

DR. VERWIJS, Die Rose, vs. 3.

3) *Onwaarheid, iets dat bijna ongeloofljk is.*

Die lieden, die dat versaghen,
Voeren vromeliic ane,
Ende verdoefdene soe met slane
Dat hi en wiste wat anevaen;
Soe menich wouder op hem slaen,
Dat sine vinghen met pinen groet;
Maer eer soe slouch hiere doet
Soe vele, dat o n g h e w a r i c h e d e
Soudu duncken diet u sede.

Limb. B. II, vs. 1571.

Onghewedere, onghewederte, ongheweerte. 1) *Slecht weder.*

Daer en is noch hongher no dorst,
O n g h e w e d e r e, coude no vorst,
So zuet is daer die lucht ende stille.

Lsp. B. I, C. 21, vs. 30.

2) *Onweder.* KIL.

Een deel des volx van hongher starf,
Een deel dat o n g h e w e d e r sloech,
Soe dat die reghen henen droech
Met siere vloet liede ghenoech.

X Plagheu, vs. 1540.

Op den zondach vander heiligher Dryvuldicheyt zoo wast een zeer groot o n g h e w e e r t e van donder en blixem. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1574, f°. 139, c.

Ongheweghen. *Ongelijk.*

Al was die strijt o n g h e w e g e n.

VAN HEELU, vs. 5240.

Nochtan drongense so sere iegen,
Al was die stryt o n g e w e g e n.

VELTH. Sp. H. f°. 157.

Ongheweghet. *Ongebaand, onbegaanbaar.*

Dor .j. ombekennet dal,
Daert o n g h e w e g h e t was over al,
Sendde hi boden.
Rymb. vs. 28670.

Hi reet allene dat hi vernam,
Dat hi recht tenen ingange quam
Van enen boschsce, die hem tien tiden
O n g e w e g e t dochte in allen siden.
Lanc. II, vs. 7846.

Zie ook MAERL. Sp. Hist. 4°. ed. III P. II B. XXIIII, vs. 13.

Ongheweldech, met een gen. *Onmachtig, nog geen macht hebbende over, nog niet in het bezit zijnde van.*

Te Lonnen — — —
Daer was hi sekerst na syn verstaen,
Want hi was daer eerst ontfaen,
Doen hi o n g e w e l d e c h was
Synes lants.
VELTH. Sp. Hist. f°. 98.

Onghewelt. *Onvermogen, verdrukking.*

Daerna gordi hem tswert vercoren,
Ende seide: »hier ontfadi tswert,
Omdat ghi daer met onververt,
Die heyleghe kerke bescermen selt
Daer ghise vint in o n g h e w e l t.
Limb. B. II, vs. 104.

Vergelijk hiermede Karel de Gr. Fr. II, vs. 982.

Onghewelt. Bijv.nw. *Ongeweldig, kalm.*

Dat meyr is o n g h e w e l t
Wi willen vrolijck wagen.
Antwerpsch Liedeboek, 1544, bl. 166.

Onghewelt. *Bewustloos, in onmacht.*

Met dien wert sijn ors dorsteken.
Maer doen sijn ors den steke gewan,
Dranct dore hen allen, ende ran
Buten den anderen staen op tfelt.
Daer sat hi op te sire o n g e w e l t,
Soe dat hi hem niet en versinde.
VAN HEELU, vs. 6472.

Zie nog Limb. B. II, vs. 1202.

Sijn ors dedi lopen over tvelt
Daer menich man lach in o n g h e w e l t.
Grimb. Oorl. II, vs. 4178.

Zie nog ibid. vs. 5522.

Onghewent. *Zalf, balsem.*

Salomon doet ons bekent,
Dat welgorende o n g h e w e n t,
Ende crude van gore goet
Verbliden des menschen moet.
Doctrin. bl. 1156.

Ongewente. *Ongewoonte, ongewoonheid.*

Hoe lastigh valt eene o n g e w e n t e!
VONDEL, door V. L. X, 569, vs. 26.

Ongewes. *Onwetend, zonder voorbedachten rade.*

Lichter verdoochtmen doch tverdriet,
Dat men doch verdient hevet iet,
Dan men tleet doet o n g e w e s,
Dies men onschuldich es.
MAERL. Sp. H. 4° ed. I P. VI B. LII, vs. 27.

Ongeweselick. *Onbegrijpelijk.*

Hoe grote macht dat, sonder waen,
Sinte Fransoys mach vulbringen
In o n g e w e s e l i k e dingen.
Lev. van Ste Franc. vs. 8918.

Ongewesen. *Nog niet uitgewezen.* Een geschil van overouts bepleit en noch o n g e w e s e n. VONDEL, door V. L. V, bl. 26, reg. 4. v. o.

Ongewijft. *Zonder vrouw.*

Hi was vry ende o n g h e w ij f t.
Mloep, B. II, vs. 3925.

Ongewilde. Quid?

Hi lach, met vieregen bloede beronnen,
Op den roestere, in o n g e w i l d e,
Alse dier der martieliën niene scilde;
Den tyran vraechde hi, ochte hi wilde
Eten sijns vleeschs, het ware begonnen
Dorbraden.
Vaderl. Mus. III, 245, vs. 309.

Onghewin. *Verlies, schade, nadeel.* KIL. MEYER.

— — — David seyt:
„Door die veynsteren onser sinne,

Tonsen groten o n g h e w i n n e,
Es ons comen die ewighe doot."
.X. Plaghen, vs. 1255.

Versumende tijt dats o n g e w i n.
HILDEG. Ged. bl. 2, vs. 174.

Groet haest is dicwil o n g h e w i n.
Ibid. bl. 66, vs. 40.

Zie nog KAUSLER, Reimchr. vs. 6706.

Onghewonden. *Ontrold, wapperend.*

Maer, daer si alle toesagen,
Die te Valkenborch op lagen,
Toech hi voort, ten selven stonden,
Met banieren o n g h e w o n d e n.
VAN HEELU, vs. 4052.

Ongewonnen. 1) *Onbebouwd en dus geen vrucht dragend, of voortbrengend.*

Liederic van Aerlebeke zach,
Dat tland van Vlaendren al wilt lach,
Al ydel ende o n g h e w o n n e n doe,
Ende vul van foreesten toe.
KAUSLER, Reimchr. vs. 15.

Daer waren di lande verwoest al,
Die huse tebroken groet ende smal,
Die velde al o n g e w o n n e n lagen.
Lanc. III, vs. 21074.

2) *Verdord, verdroogd en daardoor onvruchtbaar.*

Dor die hitte vander sonnen
Es dat lant al o n g e w o n n e n.
Alex VII, vs. 1676.

Ongewoonlyk. 1) *Buitengewoon.* Wdb. op HOOFT.

2) *Ongewoon, vreemd.*

— — — maer Ulysses — — —
Die hieu, die cliefde, die snoeyde de tacken sonder vertragen;
Hope deed'hem d'o n g h e w o o n l i c k e arbeyt aencleven.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 33.

Voorts werd geslooten en uitgeroepen zeekere ordening, zoo op de waake, als teeghens het draaghen van o n g e w o o n l y k geweer by straat. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 89, 6.

Onghewormte. *Monsterdieren, afschuwelijk gedierte.*

Daer eist donker ende swert,

Daer eist fel ende hert,
Daer en es bliscap, no spel, no sanc,
Daer es o n g h e w o r m t e ende vule stanc.
Vanden Levene ons Heren, vs. 4134.

Ongewout. *Onmacht, machteloosheid.*

Daer lach menich in o n g e w o u t.
Grimb. Oorl. I, vs. 4855.

(Hi) haeste soe sere sine vart,
Dat hi den riddere heeft onderreden
Eer hi te Keyen quam ter steden,
Ende geraectene so over di side,
Dat hine dede tumelen tien tide
Vanden orsse optie eerde.
Ic waent hem .vij. dage deerde,
Want hi viel in sire o n g e w o u t
Besiden weges op een hout.
Lanc. II, vs. 37679.

Onghewroecht. *Onschuldig.*

God heeft ewighe vroechde ghemaect
Hem, die bliven onghelaect
Ende o n g h e w r o e c h t voerden vyant
Dien alle boesheit is becant.
HILDEG. Ged. bl. 83, vs. 91.

Onghewroken. *Ongestraft.*

So soude dan, voer waer ghesproken,
Die quaetheyt bliven o n g h e w r o k e n.
Meliboeus, vs. 2595.

Gaet ten gherechten rechtere dan,
Die alle onrecht wreken can,
Ende niet en laet o n g h e w r o k e n.
Ibid. vs. 2726.

Onghier, ongier. Verkorting of samentrekking van het reeds verklaarde **Onghehier**, waar de grond- of hoofdbeteekenissen zijn opgegeven. Deze ondergaan echter wijzigingen, die afhankelijk zijn van den zin, waarin zij voorkomen, als:

1) *Uitzinnig, dolzinnig.*

Als tconmun sach vlaken tfier,
Liepen si als liede o n g h i e r
Up den grave ende up de sine.
KAUSLER, Reimchr. vs. 7932.

2) *Vreeslijk.*

Ursus dats een vreeselijc dier,
Eiselijc ende o n g i e r.
Nat. Bl. B. II, vs. 3779.

Hi was so fel ende so o n g h i e r,
Huten helmen spranc dat vier.
Belg. Mus. VIII, 257, vs. 85.

3) *Akelig.*

Entie jonfrouwe welghedaen
Hieten willecome wesen,
Ende vragedem mettesen
Wanen hi quame ghereden,
Ende hoe hi die heyde ware leden,
Ende dat o n g h i e r e lant,
Daer men noit in en vant
Dat menschen mochte staen in staden.
Limb. B. X, vs. 111.

4) *Wild, woest, verslindend.*

Si sach wel te voren
Dat si bleef int wout verloren
Onder die beesten entie diere,
Die daer scenen o n g h i e r e.
Ibid. B. 1, vs. 126.

5) *Woedend van toorn, gram.*

Die bode dede der vrouwe beheet,
Ende ghinc daer Echites ghereet,
Seer erre stont ende o n g h i e r,
Ende hadde siins vader coc int vier
Gheworpen, om datti niet
En dade dat hi hem behiet.
Ibid. B. IV, vs. 247.

6) *Afschuwelijk.* Dese afgriselike o n g h i e r e beesten en hadden niet min dan dusentich handen, ja, so vele dat men se niet ne conste ghetellen; elke hand was wel hondert palmen lanc, end .X. palmen dicke, enz. enz. BLOMM. Oudvl. Ged. II, 46, a.

7) *Wreed, fel, bloeddorstig.*

Reinaert leide sine laghe
Beide bi nachte ende bi daghe,
Ende roofde emmer mine kindre;
So vele es tghetal nu mindre,

Dant ghewone was te sine,
Dat die XV kindre mine
Sijn ghedeghen al tote viere,
So suver heeftse die o n g h i e r e
Reinaert in sinen mont verslonden.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs.

Men leze hierover verder Dr. DE VRIES in Dr. DE JAGERS Mag. IV, bl. 67 en vv. CLARISSE in Broeder Gheraerts Nat. bl. 419 en vv. HALBERTSMA Aanteekeningen, bl. 22.

Ongierig. *Mild.*

Gelijck den goeden Godt o n g i e r i g h allent wegen
Giet uyt de swang're lucht de langh gedorste regen.

HUGO DE GROOT, Bewys, enz., 1652, bl. 31.

Ongyment. *Welriekende balsem.*

Puerper was eerst vonden daer,
Ende o n g y m e n t ende specie vorwaer.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. I B. XIX, vs. 16.

Ongisselijk. *Niet te vermoeden*, *niet te gissen.* Wdb. op HOOFT.

Ongodelick. *Goddeloos.*

(Si) leefden herde o n g o d e l i k e,
Ende aenbeden des duvels cracht.

Die .X. Plaghen, vs. 137.

Ongoden, ongooden. *Nietige*, *bespottelijke afgoden*, *helsche* of *valsche goden.* Wdb. op HOOFT, bl. 480.

Ongodtheit. *Afgod.*

Geen afgodist, hoe wilt, wil zijne o n g o d t h e i t missen.

VONDEL, door v. L. IX, 427, vs. 1282.

Ongoede (Te). *Ten kwade*, *tot ongeluk*, *tot ramp.*

Ende die daer bleven in die sale
Waren vul van haren moede
Ende seiden: »Verghinct hem t o n g o e d e,
Bi Gode ende biden goeden daghe!
Hi sonds hebben clene claghe
Dat hi die dinc dar anevaen.

Walew. vs. 154.

Dese souden hebben bewaert
Metten heeren dat aweet;
Dese waren eldre in haer retreet.
Mids welken theere was sonder hoede,
Dat den meneghen verghinc t o n g o e d e,

Diet becochten metten live

KAUSLER, Reimchr. vs. 6410.

Ongoet. Znw. *Kwaad, wat niet goed is.* Soo sien wy nu in dese tijt dat alle 'tgoet in o n g o e t verkeerd is. Z. HEYNS, Voorbeelsels der Oude Wijse, bl. 6, v_0.

Ongoet, ongoed. *Slecht, bedorven, verdorven.* KIL.

tOngoede maken. 1) *Nutteloos maken, verderven.*

En dade des ynghels hoede,
Hi (de duivel) m a e c t e ons t o n g o e d e
Lijf ende ziele ende alle dat
Des ons zoude zijn te bat.

Lsp. B. I, C. 6, vs. 10.

2) *Betaald zetten, doen berouwen, doen opbreken.*

Bi sente Jan! ic sal haer dit abuus
Noch tavont t o n g o e d e m a k e n.

Lippijn, vs. 59.

Onguetlicheit. *Oneenigheid.* So onse lieve soen ind dochter vurscr. sich eyn wyle tijtz in wat o n g u e t l i c h e i t van eyn ander gehalden hebn. NIJH. Ged. IV, 321.

Ongriepende. *Verscheurende*, volgens LE LONG.

Hoe lange sele wi dese treken
Gedogen van desen o n g r i p e n d e n dieren,
Die hier gaen in Wolfs manieren?

VELTHEM, Sp. H. f°. 434.

Ongrondig. 1) *Bodemloos.* KIL.

2) *Ondoorgrondelijk.*

— — — Op Godts o n g r o n d i c h wezen
Drijft dit heelal

VONDEL, door V. L. IX, 452, vs. 692.

Onghsel. *Unster.* KIL.

Onguent. *Zalf.*

Van der hauwe van nardus mede
Maectmen U n g u e n t van groter dierhede.

Nat. Bl. B. X, vs. 434.

Ongunst, ongunste. *Wangunst, afgunst.* KIL.

Ongunstig. *Wangunstig, afgunstig.* Ibid.

Onguur. 1) *Onrein.*

De Valck in tegendeel en vogel van Jupyn
Gaen of met Geiten-bout of lendenen van Hazen,
Al warm en versch bebloed, hunn' teêre jongen azen;

Die oock op alle 't geen dat vuil is of o n g u u r,
Noit tocht en zullen doen.

J. DE DECKER, Rym-Oeff. I, 360.

2) *Onkiesch.*

Wel, slechte duyven sonder gal!
En weest u leven niet te mal,
Vermijt in als den eersten trap,
O n g u e r e jock, en sotte klap,
En los gewoel, en dom geraes.

CATS, door Dr. V. VL. I, 351, c.

Maer hoor hier, o n g u r e prater,
Alsje haer tast op haer seer,
Moetje dan jou vuyle snater
Steken noch in Cloris eer?

GROEBE, Versch. Ged. II, 182.

Zie nog J. VAN HEEMSKERK, Bat. Arcadia, 1662, bl. 32 en bl. 35.

3) *Walglijk*, *afzichtelijk*, *vuil.*

Een tros, daer noyt een rups heeft boven op gekropen,
Daer noyt een vuyle worm is tusschen in geslopen, — — —
Daer noyt o n g u e r e sleck heeft swadder op gespogen.

CATS, door Dr. V. VL. I, f°. 359, a.

4) *Versmadelijk*, *verachtelijk*, *gemeen*, *slecht*, *nadeelig*, *schadelijk*. Wdb. op HOOFT.

5) *Schandelijk*, *ontuchtig*, *liederlijk.*

Laet gy een rouwen slaef uw teere wangen kussen?
En in uw reynen schoot sijn vuyle tochten blussen?
O schant-vleck aller jeught! o monster van het lant!
Van wiens o n g u y r bedrijf noyt mensch geschreven vant.

CATS, 1828, II, 264, a.

Onhaeffelicke goeden. *Onroerende goederen.* KIL. PL. MEYER.

Onhebbelijk. *Ongeschikt*, *onvatbaar.* Die leven willen na gherieve des lichamen ende na lust der sinnen in onleden der werelt, ende in menichfuldicheden van herte, dese sijn alle o n h e b b e l i c die gracie Gods tontfane. RUUSBR. Brul. 204, reg. 19.

Zie nog ibid. bl. 206, reg. 3.

Onheeselijck. *Verschrikkelijk.*

Eenvoudicheyt brengt uyt den listicheyt ter spijt,
't O n h e e s e l i j c k e quaet op een bequame tijt.

S. COSTER, Itys, 1615, bl. 15.

Onheymelijc. *Niet heimelijk*, *ongeschikt voor verschuiling of verberging.*

Here God, want ghi wel siet
Dat ic hogher en can comen niet,
Ende het hier o n h e y m e l ij c es,
So wilt ons hier onnen des
Dat ons dese berch ontfa.

Lsp. B. II, C. 17, vs. 17.

Onherd. *Niet hard.* KIL.

Onherhaalbaar. *Waar geen verhaal op is, onherstelbaar.*

Adam.
Het is vergeefs getroost; dees schade al t' o n h e r h a e l b a e r.
Eva.
Wat raet? de Schepper schiep ons beide niet onfaelbaer,
Maer faelbaer, en van een bouvallige natuur.

VONDEL, door v. L. X, 417, vs. 1534.

Onherkentenis. *Versmading, verwaarloozing.*

Want past het Godts natuur, in weldoen noit vermoeit,
Godtvruchtigheit en deught te kroonen; is 't een teken
Van o n h e r k e n t e n i s, dat zy naer's vroomen smeecken
Niet luistren wil.

VONDEL, door v. L. IX, 523, vs. 312.

Onheughe. *Verdriet, droefenis, afkeer.* KIL.

Onheughelick. 1) *Treurig, droevig.* Ibid.
2) *Mishagend, vervelend, tegenzin opwekkend.* Ibid.

Onhofsch. *Onheusch.* Ibid.

Onhoefscheit. *Onwellevendheid, onfatsoenlijkheid.*

En drinct oec niet die stont
Dat ghi broet hebt inden mont.
Inden nap oec, des bedinct,
Daer een ander met u uut drinct,
En sop niet; want sijds ghewes,
Dat dat o n h o e f s c h e i t es.

Lsp. B. III, C. 4, vs. 316.

Onhoude. *Vijandschap.* In de fabel van den leeuw, die met twee andere dieren een gevangen hert moest deelen, waarvan hij zich drie deelen toeëigende, zegt hij, met betrekking tot het vierde:

Die tfierde stic name, hi soude
Daerom hebben mine o n h o u d e.

Esopet, bl. 46, vs. 12.

Onhoude. Bijv.nw. *Ongenegen, vijandelijk, ongetrouw.*

Die hi nie ne conde bekeren

Met gevechte, die trac hi an
Met worden ende met gichten dan;
Want vele was 'er daer noch toe,
Die o n h o u d e herten hem droegen doe.

VELTH. Sp. H. f°. 5.

Onhoudelijk. *Op eene ongunstige, vijandige wijze.*

Hets sonderlinghe groet lachter
O n h o u d e l ij c te spreken achter,
Alse David, die heylighe man,
Inden Souter wel segghen can.

Het boec vander Wraken, III, vs. 158.

Onhout. *Macht.*

Die heere van Gavere', een rudder stout,
De welke was int o n h o u t
Van Grave van Gulken tiere stont.

KAUSLER, Reimchr. vs. 6372.

Onhout. *Ongunstig gezind, vijandig.*

Doent alsoo verre quam,
Dat van Brabant ane nam
Die montborscap her Berthout,
Werden hem thant o n h o u t
Selke heeren, die oec wouden
Die montborscap hebben behouden.

VAN HEELU, B. I, vs. 218.

— — — Here coninc,
Dordat ghi Reinaerde sijt o n h o u t,
So en es hier jonc no out,
Hine hebbe te wroeghene jeghen u.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 111.

Onhovesch, onhuefsch. *Onheusch, onbeleefd, onvriendelijk, onbescheiden, onbeschoft.*

Wat ontrouwe ende o n h o v e s c h e wort
Worpen die minne soe neder,
Die goet was eer si was ghestort,
Men canse te poente niet gebringen weder.

Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 16, vs. 413.

Zie nog Mloep, B. I, vs. 2723.

Onhovescheit. *Onwellevendheid, onfatsoenlijkheid, onbescheidenheid, onbeschoftheid.*

"Here," seithi, "ic mach mi scamen

Dat ic tot u hebbe geseit
Aldus grote o n h o v e s c h e i t."
Lanc. II, vs. 40116.

Her Walewein sprac: »Vrient, bi onsen here
Gi doet o n h o v e s c h e i t hier an."
Ibid. III, vs. 12295.

Ende wachte hare in alre stont,
Dat si en-steke in haren mont
Grote morsele, hets giricheide
Ende daertoe grote o n h o v e s c h e i d e.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 12320.

Onhovescheleke, onhoveschelike, onhovesschelike, onhoefschelike, onhoeschelijc. *Onbeleefd, op eene onbeleefde, onheusche, onbescheidene, onbeschofte wijze.*

Elc minnere wachtem dat hi niet en spreke
Vanden ghenen, die was sijn vrient,
Met ontrouwen ende o n h o v e s c h e l e k e,
Al dunct hem dat hijs heeft verdient.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 16, vs. 413.

Van daer so schiet hi te hant
Niet verre al daer hi vant
Enen man, dien hi ontmoete,
Dien hi o n h o v e s s c h e l i k e groete,
Want hine moordelike sloech,
Ende nam tselve dathi droech.
Lsp. B. III, C. 3, vs. 626.

Daer na regneerde een quact,
Gontament, in Affrike
IX jaer sere o n h o v e s c h e l i k e.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. vs. 94.

Onhuer, samentrekking van **Onghehier.** Bijv.nw. doch hier, bij toepassing, als Znw. gebezigd. *Leelijk, stinkend dier,* nam. een bunsing.

Om te letten desen strijt
Soe quam hi daer ter selver ure,
Ende hi prantet o n h u r e
Mit groten nyde inden lancken.
HILDEG. Ged. bl. 127, vs. 26.

Onhuyslick. *Niet zuinig, verkwistend.* KIL.

Onijcle, onikel. *Onixsteen.* Eenen schoonen O n ij c l e ofte Onix-steen, waer in seer edelijck ghegraveert stond eenen ghecroonden climmenden Leeu. VAN VAERNEWIJCK, Hist. van Belg 1665, bl. 441.

Mar daer waren horneke viere
In elke pilaer scone ende diere:
D'een was gemaect van I latoene,
D'ander van enen jaspre groene,
Die derde een o n i k e l.

BLOMM. Oudvl. Ged. I, 49, vs. 578.

Onck. 1) *Inkt.* KIL.

KILIAAN geeft er eene tweede beteekenis van, namelijk die van »*encaustum*". Volgens PITISCUS beteekent dit woord

2) *brandverw* en

3) *purperinkt*, die alleen ter dienste der keizers vervaardigd werd, en waarvan het gebruik op straffe voor majesteitschennis aan anderen verboden was. SCHELLER echter geeft aan dat woord nog eene andere beteekenis namelijk die van

4) *Wasschildering*, en zegt dat de schilders der oudheid hunne penseelen in gesmolten was doopten, en daarmede, zoo als de onzen met olieverw, schilderden.

Onkeeren. *In wanorde brengen, eene omkeering te weeg brengen in.*

Alse thoeft gulselike ontfaet
Den wijn, die zine kele doergaet,
Het o n k e e r t alle die lede.

MAERL. Van den lande van over see, 9e strophe.

Onkeerlijck. *Niet af te weren of af te wenden.* Wdb. op BREDERO.

Onkenlyk. *Onkenbaar.* Wdb. op HOOFT.

Onkenne. *Onbekendheid, onkunde.* Ibid.

Onkennelick. *Onbekend.* KIL.

Onkennisse. 1) *Onwetendheid, onkunde.* Ibid.

2) *Onbekendheid.*

O n k e n n i s niettemin maeckt onminn by de Menschen.

HUYG. Korenbl. I, 379.

Hetzelfde gezegde vindt men op bl. 571 herhaald.

Onkerkelyk. *Dat niet tot de kerk behoort.* Wdb. op HOOFT.

Onkersteleec. *Onchristelijk.*

Ghi selt u alle wel bewaren
Voor hen die inder werelt varen
O n k e r s t e l e e c in haer leven.

Die .X. Plaghen, vs. 1110.

Onkinlijcheit. *Onwetendheid.* **Bi onkinlijcheden,** als bijw. *Onwetend.*

Hi deet b i o n k i n l ij c h e d e n.

Lanc. II, vs. 25048.

Onklaar, onclare. 1) *Schuldig.* Wdb. op HOOFT.

2) *Onzuiver.*

Mintse al die edelheyt minnen,
Want edelheyt en heeft in hare
Ghene dinc die es onclare,
Of daer sonde of blame aen leghet.

Jans Teesteye, vs. 2107.

Oncleiden. *Ontkleeden, naakt maken.*

Nu merct dan oft hi sere mesdoet,
Die met sijns evenkerstens wijf
In dootsonden deelt sijn lijf,
Of die enich wijf oncleit,
Ende neemt haer haer reinicheit.

BLOMM. Oudvl. Ged. III, 96, vs. 1860.

Onkond, oncont. 1) Znw. *Onwetendheid, onkunde.* KIL.

2) *Onbekendheid.*

Onconde maect dicke onminne.

Lanc. III, vs. 1224.

Onkond, oncont. 1) *Onbekend*, ook *verborgen.* KIL. MEYER.

Of si des nachts ooc met minne
Yet vergaderden dats mi oncont.

Walewein, vs. 10295.

In midden stont een diepe putte
Te haerre lavenessen nutte.
Macharis wiste wel waert stont,
Maer die woch was hem oncont.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. II B. XLVII, vs. 56.

Zie nog Belg. Mus. VI, 192, vs. 214; Lanc. II, vs. 26322; ibid. vs. 41126; Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 11248 en vs. 11391; Lev. van Ste. Franc. vs. 239 en vs. 8781.

2) *Onwetend.* KIL.

3) *Wonder, vreemd, ongehoord.* Ziet beminde Leser welck een oncont dinghen, met wijf ende kinderen, oude ende crancke te vluchten in den bytenden winter, ijs ende snee tijt. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 1574, fo. 69, b.

Oncondech. *Onbekend, vreemd.*

Oncondeghe dinc die doet
Dicken versaghen des menscen moet.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VI B. XXVII, vs. 5.

Onkonst. *Uitgave, onkosten.* KIL.

Onconstighe. *Onkundige*, *ongeleerde*. Die stadighe ghedenckenisse deser passien maect van enen ongheleerden enen seer wel gheleerden, ende den onconstighen ende den ongheleerden doetse opwassen in meisters. Dr. v. VL. Prozast. bl. 49.

Onconstecheit. *Onbedrevenheid*, *onkunde*. Maer wert des priesters cleet besmet in den offere met onsen bloede, alsoe dat hi overmids sine onconsticheit ons te lettel penitencien set, ochte te vele, ochte anders es in der biechten dan hi sijn soude, dat water der ghenaden Gods wasschet ave, overmids sinen goeden wille. RUUSBR. Tab II, bl. 59, reg. 22.

Onkost. *Kosten*, *onkosten*. Ende dat men den onkost soude geven uyt het huys Cyri des Konincks. Het III. Boeck Esdre, Cap. VI, vs. 25.

Den meervoudigen vorm vindt men in Ezra VI, vs. 4 en vs. 8.

Onkostelyk. *Onkostbaar*, *dat niet veel kost.*

Maer yet onkostelykx, of wel een kleynigheyd,
Sult ghy haer bieden aen met goe bevalligheyd.
GROEBE, Versch. Ged. II, 39.

Oncout. *Onaangenaam klinkende taal.* KIL. Waer my oncout te segghen, ende ter avonture niet seer van noode, midts dat menighe daeraf inspectie heeft. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 1574, fo. 107, a.

Waarschijnlijk is dit woord hetzelfde als het Engelsche »*uncouth*" dat meer dan eene beteekenis heeft, namelijk die van *zeldzaam*, *zonderling*, *ongewoon*; *onzacht*, *wild*; *onbeschaafd*, *ruw*, *grof*, *oneffen*. Deze kunnen ook op ons woord worden toegepast.

Onkrijghbaer. *Lafhartig*, *bloode.* KIL.

Onkuyschbaer. *Vuil*, *morsig.* Ibid.

Onkun. 1) *Onbekendheid.* Wdb. op BREDERO.

2) *Onkunde.*

Men schildert Schildery, tot yder eens behaghen,
Op silver ende gout, en coper dun geslagen,
Dat niet te licht vergaet, en niet te licht bederft,
En niet te licht verrot, en niet te licht versterft,
Ten waer door ongeval van al te seer vervuylen,
Van ongeacht te staen in stanck van morsse kuylen,
Al waer 't seer licht vervalt, door onkun van de cunst.
Zeeuwsche Nachtegael, 1623, bl. 65.

Onkundig. 1) *Niet bekend.* Wdb. op BREDERO.

2) *Niet te kennen*, *onherkenbaar*, *niet te herkennen.*

Wy zijn onkundig in dees cleeren.
J. J. COLEVELT, Hartoginne van Savoyen, 1634, bl. 24.

Zie ook ibid. bl. 63.

Oncundt. *Onbekend*, *vreemd.*

Ulysses is in zijn Vaderlant uyten slape ontwect;
Het lang uyt zijn maectes hem o n c u n d t.

COORNHERT, Odyss. 1606, II, 6.

Oncuuscheit. *Onreinheid.*

Soe leven si enen jonghen leven
In wenen, in suchten ende in beven,
Sieckelijc in teren leden,
In onrust ende in o n c u u s c h e d e n.

HILDEG. Ged. bl. 98, vs. 30.

Oncuestech. *Ruw*, *gebrekkig*, volgens BORMANS, die het een zeer oud woord noemt, en verwijst op *kust*, *kusti*, *âkust*, *unkustig*, bij GRAFF.

Sodat hem dochte dat hi ware
O n c u e s t e c h ende plomp schegen hare.

Lev. van Ste. Lutgardis, vs. 442.

Onladen. *Ontladen*, *vrij.*

(Si) had van consiensien raste,
Ende bleef o n l a d e n van allen laste
Dat haer consiensie mocht stoeren.

Ibid. vs. 911.

Onlang. Bijv.nw. *Weinig*, *kort*. Daer na in o n l a n g e jaren, — — — quamen mit groter heercracht menigerhande Volck vuyt Barbarien. Klerk u. l. L. bl. 6.

Doe sprac Jhc noch voert ende seide aldus: »Mine kinderkene, eenen o n l a n g h e n tyt salic noch met u syn. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 204. Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 44.

Onlang. Bijw. *Kort*, *niet lang*. Dese Grave Dirck leofde o n l a n g e, want hy van dien van Kuuck, die zyn vyanden waren, tot Dordrecht doot bleef. Klerk u. l. L. bl. 49.

Die heer soude hem o n l a n g e bliven
Vrient.

HILDEG. Ged. bl. 4, vs. 98.

Zie nog Fl. ende Bl. vs. 590; Stemmen, bl. 127; Nat. Bl. B. I, vs. 129. De comparatief vindt men in de volgende aanhaling.

So die zeebaren hoger gaen
Ende vreseliker schuren,
So si o n l a n g e r e gheduren.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. LI, vs. 16.

Onlanc. 1) *Kortelings*, *niet lang geleden*, *onlangs.*

»Here," seit si, »ic ne wille u

Om die coninginne niet vraegen nu,
Bedi ic sachse hets o n l a n c.

Lanc. II, vs. 15101.

2) *Weldra*, *binnen kort.*

Men sal noch vernemen o n l a n c
Wie best voordeel werdich is.

Rein. door WILLEMS, bl. 195, vs. 5088.

Onlancs, **onlancx.** 1) *Kort*, *weldra.*

O n l a n c s daerna werd in die Stede
Een groet twest, van luden van buten.

VELTH. Sp. H. f°. 119.

2) *Eerlang.*

U waerde sone zal o n l a n c x thuyswaerts keeren.

COORNHEERT, Odyss. 1606, I, bl. 29, r°.

Onlandt, **onlant.** 1) *Onbebouwd*, *woest*, *dras land.*

Dat wi den Grave Diderike,
Onsen Ghetrouwen sekerlike,
Souden gheven een Foreest,
Dat in dat Graefscap is meest,
Ende Wasda bi namen heet;
Ende twater datter duer gheet,
Unt vaert, in vaert, mersch ende weide,
Lant ende o n l a n t daer toe beide.

MELIS STOKE, B. I, vs. 422.

Ende so wie o n l a n t ende heide
Te lande brake mit zinen arbeide,
Dat zoude wesen sijn erve,
Te sinen onthoude, te zinen bederve.

Lsp. B. I, C. 35, vs. 29.

Zie nog Klerk u. l. L. bl. 30 en bl. 46.

Op eene andere plaats in MELIS STOKE schijnt het, volgens HUYDECOPER nog eene, wel daaraan verwante, maar toch eene eenigszins andere beteekenis te hebben, namelijk die van:

2) *Onweg.* Van Graaf Willem, die zijne vrijheid door de vlucht moest redden, wordt gezegd:

Grave Willam was onblide,
Als de hem waer en wiste weghen.
In een visch scepekijn es hi leghen,
Van o n l a n d e te lande ghetreet,
Ende met natten netten ghedect.

B. III, vs. 259.

HUYDECOPER voegt hier nog bij: Daar hij het harde onder de voeten had, dat was weg, maar dewijl hij door eene sloot, water of moeras moest, was zijn weg een onweg of onlant.

Onlede. 1) *Belemmering*, *hindernis.* Die kuusheyt staet seer sorchlic in weelde; die oetmoedicheyt in rijcdom; Godsdienst in weerliker onleden. Stemmen, bl. 79.

2) *Onminne, twist, tweedracht.* Ende nae dat dese Grave van Jherusalem is weder gecomen, soe wart die onlede ende twist, die tusschen hem ende den Bisscop van Utrecht stont, een tyt gevreet. Klerk u. l. L. bl. 47. Ende hiermede was alle die onlede gesoent. Goudtsch Kron. 1663, bl. 9. Hier diende nu verhaelt wat swaricheyd ende onlede datter tusschen Hertogh Karel ende den Coning Lodewijck van Vranckrijck uyt dese Enghelsche, oft veeleer Duyvelsche, verwarringhe hier te lande ontstaen is. Ibid. bl. 161.

3) *Gewoel*, *drukte, rumoer, gedruisch.* Binnen deser onleden zoe toech Hertoch Godevaert, die buulruggede, op die Westvriesen. Klerk u. l. L. bl. 53.

Si hoerden die honde bylen;
Ende met hoernen ghylen,
Ende vroylike zinghen,
Ende dansen ende springhen
Van mannen ende van wiven;
So horden si onlede driven.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 27, vs. 2174.

Daer vele liede vergaderen daer
Es vele onlede, dat es waer.
Doctrin. B. II, vs. 158.

In het leven van Jezus vindt men op bl. 81: »Mar donlede van der werelt ende de rykheit ende de verwentheit verdrukken dat saet." Daar verklaart Prof. MEIJER dit woord door »*verhindering*". Ik vermeen, dat hier, even als in de Prozastukken van Dr. v. VL. bl. 65, en in RUUSBR. Brul. bl. 204, van het *gewoel der wereld* gesproken wordt.

4) *Kommer, ongerustheid.*

Doen ghevuelde Lutghart wel
Dat dees waerd van nyman el
Dan van Gods monde ghesproken waren,
Ende liet al onlede daer af varen,
Ende had van consiensien raste.
Lev. van Ste Lutg. vs. 909.

Wy en vinden in haer geenen rechten vrede

Maer grooten arbeyt, sorge ende o n l e d e.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 18 vo.

5) *Bezigheid, arbeid.*

Coninc Kaerle, als ic las,
Die here van kerstenheit was,
Dede sinen dochtren leren
Naeyen ende daer toe hanteren
Wollenwerc ende daer toe mede spinnen,
Om datsi hare zinnen
Te bat mids der o n l e d e n
Keerden vander ydelheden.
Lsp. B. III, C. 25, vs. 45.

Noch vintmen o n l e d e, dat verstaet,
Die goet en is noch quaet:
Alse souds spel ende ook tsollen,
Scaec spel ende mit cloten rollen.
Ibid. vs. 119.

Zie meer voorbeelden in Jans Teesteye v. 76 en in Dr. DE JAGER, Taalk. Magaz. IV, bl. 54 en v.

6) *Drukke onderhandeling, parlement.*

Hier na niet lange ne bleef,
De Vlaminghe ne sonden haestelike
An den coninc van Vranckerike
Bi rade van Jacoppe van Artenvelde,
Die tlant hilt met ghewelde,
Dat die coninc beede de steden,
Ricele, Duway, sonder vele o n l e d e n
De Vlaminghe wilde over gheven.
KAUSLER, Reimchr. vs. 8183.

Onledech, onledich, onleedigh, onleegh. 1) *Onledig, bezig, werkzaam.* Ende al en coste si niet lesen, nochtans soe ondede si dicke voer hoor eenen souter in die kerke, om datmen wanen soude dat si daer in lase, om dat hoor nyemant letten en soude als sise o n l e d i c h saghen. Pass. Wijnterst. 1480, fo. xxv; a. Martha ghinc o n l e d e c h achter huse, om die herberghe temelec te bereidene. Lev. van Jezus, bl. 68.

2) *Woelig, druk.* Wdb. op HOOFT.

3) *Dat nooit voldaan is, dat nooit ophoudt,* volgens P. VLAMING.

Het hert-gheloof bluscht vier en pijl van 't o n l e e g h wenschen.
SPIEGHELS Uyterste-wil, vs. 90.

Onledicheyt, onleedigheit. *Drukte, drukke bezigheid.* Wdb. op HOOFT.

Onleerachtigh, onleerigh. *Onleerzaam.* KIL.

Onleerbaer. Hetzelfde. Ibid.

Onleerlick, onleerlyk. 1) *Wat niet te leeren is.* Ibid.
2) *Wat niet tot leering strekt.* U. W.

Onleren. *Ontleeren.*

Vroech leren vele spreken,
Ende vroech leren besiden steken
Sijn twee dinghe, dat verstaet
Die t o n l e e r n e sijn herde quaet.
Lsp. B. III, C. 10, vs. 176.

Onlesschelyk. *Onbluschbaar.* KIL. en Wdb. op HOOFT.

Onlief. *Onaangenaam, smart of pijn veroorzakende.*

— — zo onverhoeds zijn ruekelooze hand
't Heet element ghenaakt, hem treft o n l i e v e brand.
SPIEGHEL, Hartsp. 1614, bl. 49.

Onliefde. *Onmin.* KIL.

Onliefghetal. *Onbevriend, onbekend.*

Ende al sidi o n l i e f g h e t a l
Metten quaden over al,
Desen acht men no mere;
Want hets u grote ere,
Ende salechlec uter maten,
Dat u die quade haten.
Doctrin. B. II, vs. 985.

Tullius maect ons ghewes,
Dat gheen dinc beter en es
Den mensche, vroech ende spade,
Om te verhoedene scande ende scade,
Alse dat hi wel ghemint si;
Ende niet soe onseker daer bi,
Alse die es o n l i e f g h e t a l.
Ibid. vs. 1071.

Onlijdbaerheyd des ghemoeds. *Kalmte des gemoeds, zielsrust.* KIL.

Onlijdigh. *Ongeduldig.* Ibid.

Onlijdtsaam. 1) *Onmeëdoogend, wreed.* Wdb. op BREDERO.
2) Van vruchtboomen sprekende: *niet of schaars voortbrengend, ten achteren in vruchtbaarheid.* Wdb. op HOOFT, bl. 480.
3) *Ongeduldig, die niet lijden of verdragen kan.* KIL.

Onlijfflick, onlijvich. 1) *Dood.* Ibid.
2) *Zonder lichaam.* Ibid.

Onlijck. *Ongelijk.* Ibid.

Onlof. *Oneer, schande, berisping.* Ibid. MEYER.

Onlofsaem. *Niet loffelijk.* KIL.

Onlochbaer. *Onloochenbaar, onbetwistbaar.* Wdb. op BREDERO.

En nochtans Heer, is 't een onlochbaer ding
Dat uwe gunst wel eer te mywaerts ging
Met milde stralen.
CAMPHUYZEN, 1630, Ps. 22, vs. 5.

Onlosbaer. *Onoplosbaar, dat niet kan opgelost worden.* KIL.

Onlost. *Onlust, overlast, ongenoegen.*

Hets waer, dlant, dat mi liet min vader,
Was groet ende wijt, sekerlike,
Van ridders, van porters desgelike,
Ende ic en gewan noit man
Die mi onlost dede daer an,
Sonder des hertogen Gahanius sone,
Die mi mesdaen heeft, want die gone
Heeft mi enen casteel onteracht.
Lanc. II, vs. 17507.

Onlostelec. *Onaangenaam.* Al dat in der tijt es, dat es heme onlostelec. RUUSBR. Tab., bl. 30, reg. 13.

Onlovelic. *Berispelijk.*

— — dat si dede, onlovelic wast,
Want si verliefde op enen gast,
Den si hoer lijff ende have boot
Ende en wiste cleyn noch groot,
Wye hi was ende hoe gheheten.
Mloep, B. I, vs. 539.

Onlust. 1) *Walging, afkeer.* KIL.
2) *Lusteloosheid, vadsigheid, luiheid.* Ibid.
3) *Ziekte.* Ibid.

Onlustech, onlustigh. 1) *Onaangenaam, onpleizierig.* Wdb. op HOOFT.
2) *Ziek.*

Daer bleef die getrouwe here;
Maer hi wart onlustech sere
Ende bleef liggende harde cranc.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 1214.

3) *Walgend, tegenzin in iets hebbende.* KIL.
4) *Vadsig, lui, lusteloos.* Ibid.
5) *Moede.* Ibid.

Onmaelgieren, ontmaelgieren. *Ontmalien, waarvan de malien verbroken of losgerukt worden.*

Hi mochte an heu beden scouwen
Die scilde dorsteken ende dorhouwen,
Die vaste halsberghe onmaelgiert.
Walew. vs. 10071.

Daer sach men halsberghe ontmalgieren
Helme durhouwen, scilde quartieren.
Ibid. vs. 10607.

Onmaer. Dit woord wordt meestal van de werkwoorden *hebben* of *maken* gevolgd. Zie op **Onmare.**

Onmaet, onmate, ommate. 1) *Kwaad, slechtheid, oneerlijke daad.*

Robbolijn sprac: »Ghi doet onmaet,
Dat ghi des conincs wijf wilt ontvrijen."
Seghelijn van Jher. f°. 13, d.

2) *Gebrek aan gematigdheid* en bij uitbreiding: *onbescheidenheid, buitensporigheid, onzedigheid, weelderigheid.* KIL.

Waer een dinck op maten staet
Daer en can gheen onmaet hebben macht.
Mloep, B. II, vs. 2099.

Daer wert, om sine onmate
Die bisscop Heinric ontset
Van sinen bisdome.
VAN HEELU, B. I, vs. 730.

3) *Heerschzucht, geweld, overmoed.*

Die landshere es alst (alsof hij) .i. herde ware,
Die sire scaep nemet ware:
Want hi bescermet die ondersaten
Van der edelinghen ommate.
Heim. der Heim. vs. 1522.

4) *Onmatigheid in het gebruik van spijs of drank.*

En wachte hem van overspele,
Ende oec van weenne te vele;
Van overdranke, van overate,
Van groever spisen ende van onmate.
Ibid. vs. 1306.

5) *Schande, schandelijke daad, wandaad.*

Bi Gode, dat ware grote ommate
Dadic valscheit minen here,
Die mi gedaen heeft so grote ere.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 3166.

Want dat soe (eene abdis) bi haren drussate
Wart met kinde: dat was o n m a t e.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LX, vs. 22.

Zie nog Nieuwe Werken van de M. v. N. L. VI, 175; VELTH. Sp. f°. 70; Renout, vs. 480.

Onmaet, onmate, ommate. Bijv.nw. *Onmatig.* Volgens Mr. A. BOGAERS,

.J. valsch, .j. wandel jonghelinc,
Ende emmer staende na o m m a t e dinc,
Ende die vele sijns wille dede.
Rymb. vs. 29954.

Zie de Taalgids, 8sten Jaargang, bl. 9.

Onmacht, ommacht. *Visioen, verbijstering.*

Int einde van den brieve sijn
Hadde geschreven Constantijn;
Ende screef aldus: »Ic, Constantijn,
Daer ic lach opten bedde mijn,
Ghevielt dat mi o n m a c h t ane ghinc:
Daer sach ic enen jonghelinc
Voer mi staende aldoe," enz.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 1913.

Snachts eens, quam hem an
Een o m m a c h t, ende enen man
Sach hi van sconen ghedane
Voer sijn bedde, ende sprac hem ane, enz.
Ibid. vs. 2313.

Onmacht (In) vallen. *Niet bij machte, niet in de mogelijkheid zijn.* Wdb. op HOOFT.

Onmachtigh van iets. *Iets niet kunnende bedwingen of in toom houden.* Ibid.

Onmachtighen. *Machteloos maken.* KIL.

Onman. *Die geen man is.* U. W.

Onmare, ommare, onmaer. 1) *Hatelijk, verfoeilijk.*

Ongheuoecht is Gode o n m a e r.
HILDEG. Ged. bl. 217, vs. 58.

Verwoentheit es vore Gode o m m a e r.
Belg. Mus. X, bl. 58, vs. 10.

Haer haer hadsi uutgetrocken,
Dat lach bi hare met groten locken.
Hare luste luttel enich spel,
Soe rouwich sceense ende so fel;

Feeste te makene was hare o m m a r e,
Want spel ende rouwe sijn contrare.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 331.

2) *Trotsch, vermetel, geweldig.*

Daer en es soe hoverdech, no soe o n m a r e,
Onder dat Griexse heere.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 23, vs. 1979.

Onmare of **ommare hebben.** *Versmaden, verachten, minachten.*

Dus, seidi, dat dIngle pleghen
Feeste te makene van enen sondare,
Die de sonden h e e f t o m m a r e,
Meerre vele dan omme die rechte,
Die leven sonder eneghe plechte.
Rymb. vs. 24936.

Als die griexe keiser wart gheware
Dat Karle h a d d e o m m a r e
Tontfane giften ofte goet,
Wonderde hem in sinen moet,
Van al selker doeght, als hi sach
Dat ane dien man ghelach.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 2064.

Onmare of **ommare (In) hebben.** Hetzelfde.

Onmare of **ommare maken.** 1) *Van de hand wijzen, een verzoek of gebod afslaan, weigeren.*

Ende alse hi henen varen soude,
Bat hem Futifer ende woude,
Dat hi mettem bleven ware;
Maer Joseph m a k e t o m m a r e.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. I B. XLIX, vs. 12.

Des morghens dedise voor hem keren,
Ende heeft hem neernstelike geboden
Dat si weder keren ten goden.
Als si sijn heten m a e c t e n o n m a r e
Dedise tormenteren sware.
Belg. Mus. IX, 433, vs. 445.

2) *Versmaden, verafschuwen.*

Doen voeren si ter selver poert;
Ende teersten, dat si daer quamen,
Ende dat die liede vernamen
Dat dit Amijs (†) haer here ware,

(†) Men had een afschuw van hem, omdat hij melaatsch was.

Maecten si en sere onmare,
Ende hebben die knapen gheslaghen.

Brab. Yeesten, B. II, vs. 448.

Onmare worden. *In minachting, in een kwaad gerucht komen.*

Daer was hi oec onlange stonde,
Want hi ward daer oec onmare,
Doe ginc hi oestwaerd daer nare.

VELTH. Sp. Hist. f°. 44.

Onmedesamheit. *Ongezelligheid.* Het bediedt onmedesamheit alse dese linien neghenen hoec en maken. Belg. Mus. X, bl. 277.

Onmenig. *Luttel, weinig.* KIL.

Maer nochtan bleef onververt — — —
Die grave onder sine baniere
Van Gelre, met onmenigen man,
Ende hilt den strijt lange nochtan.

VAN HEELU, vs. 6577.

Yoen quam gereden soe verre,
Dathi quam te Gardeterre,
Daer hi onmenegen dach
Metter coninginnen lach.

Karel de Gr. Fr. II, vs. 2089.

Zie nog Leven van Ste Christine vs. 1055.

Onmenighte. *Gering aantal.* KIL. MEYER.

Onmerckelick. *Onbemerkbaar, verborgen.* KIL.

Onmydelyk. *Niet te vermijden.* U. W.

Onmild. *Hard, ruw van oppervlakte.* KIL.

Onminne. 1) *Afkeer, haat, vijandschap.*

Ist dat u man ontruwelic leeft,
Als u deynct in uwen sinne,
Bewiset hem dair om ghene onminne.

Mloep, B. IV, vs. 2218.

Sophie oec, die keyserinne,
Ontboet Naerses grote onminne
Ende daertoe grote onwerdichede.

MAERL. Sp. H. 4o ed. III P. VI B. XLI, vs. 2.

Zie nog Rymb. vs. 30588.

2) *Twist, tweedracht.*

Al hadden die vrouwen wel die macht,
Sy en willen gheen onminne maken.

HILDEG. Ged. bl. 42, vs 179

Sijder quam die keyserinne
Ende maecte ene grote onminne
In desen lande.

Het boec vander Wraken III, vs. 2242.

3) *Verwoedheid.*

Ic weet wel, ic bem van C jaren,
Nochtan hebbic selke cracht, tewaren,
Die gi margen selt moegen sien,
Als wi te velde sullen tien,
Ende ontwapent es tsciltwachte,
Die hare niene ontsiet bi nachte,
Die wi dan selen met onminnen
Assaellieren in allen sinnen.

Roman van Cassamus, vs. 627.

Onminnelick. *Onbeminnelijk*, ook *vijandig*, *haatdragend*. KIL.

Onmisselick. *Dat niet falen of missen kan*, *voorzeker*, *ongetwijfeld*. Wdb. op HOOFT.

Onmoed, onmoet. 1) *Neêrslachtigheid*, *treurigheid*, *mismoedigheid*. KIL.

Int leste vielt op enen dach,
Dat men den coninc vrolic sach,
Ende hadde redelic wael ghedroncken,
Soe dat alle onmoet was ghesoncken.

Mloep, B. IV, vs. 806, var.

Starkheid weert onmoed.

SPIEGHEL, Hertsp. 1730, bl. 157.

2) *Misnoegen*, *gramschap*. Ende daer omme en suelen wi — — — noch torne noch onmoet weder si draghen. NIJH. Ged. II, bl. 121.

3) *Twist*, *oneenigheid*. Ter selver tijt geraecte de lantsvrouwe met haren man, Hertoge Jan van Brabant in eene groote oneenicheyt, en die onmoeden groeyden so, dat sy ten lesten van hem scheyde. VELIUS, Chr. bl. 21. De plaet tot de Schutters wacht wert — — — beneden onder 't Raethuis gheschickt, daer vry wat onmoets en haspelinghs uyt rees. Ibid. bl. 277.

Onmoedigh. *Mismoedig*. KIL.

Onmoghelick. *Walglijk*. Ibid.

Onmoghelickheyd. *Walging*. Ibid.

Onmogen, onmoghen. 1) *Onvermogen*. Men sal nemen voordeel met vresen ende onmoghen wreken met ghenadicheit ende ghetrouwe sijn in rade. Stemmen, bl. 124.

2) *Afkeer*.

Daer wert, om sine onmate,
Die bisscop Heinric ontset
Van sinen bisdome, dat belet
Met aventuren lichte waer bleven,
Hadde hi hulde gehadt sijn neven
Van Brabant der hertogen;
Maer die droech hem o n m o g e n.

VAN HEELU, vs. 736.

Onmondigh en **Onmondigheid.** KILIAAN verklaart deze woorden door *infans* en *infantia*, doch daar deze woorden velerlei beteekenissen hebben, is zijne bedoeling moeilijk vast te stellen. Mijns inziens zal het *sprakeloos* en *sprakeloosheid*, of *stilzwijgend* en *stilzwijgendheid* beteekenen.

Onmote. *Ontmoeting.*

Oec hadde Keye van dien o n m o t e
Sele verdriet, enz.

Lanc. II, vs. 40822.

Onna, onnae, onnaer. 1) *Niet spoedig*, *op eenen afstand.* U. W.

2) *Op veel na niet.*

Het is o n n a vol. Dat is: op *veel na niet* vol. Pl. Hij is hem o n n a gelijck. Dat is: hij is hem op *veel na niet* gelijk. Ibid.

Waer wert in die werelt ye
Soe scoene aventure vernomen,
Als op dien dach dien vromen
Ridderen daer versceen,
Dierc o n n a daer was een
Jeghen dusent, in dander side, enz.

VAN HEELU, vs. 2306.

3) *Ver af.* KIL. MEYER.

4) *Bijna.*

Die scade was o n n a alsoe groot
Van dooden in hertogen Wencelijns side
Als in sier wederpartie.

Brab. Yeesten, B. VI, vs. 6134.

5) *Geenszins*, *niet.* Al en wast maer van eenen Vorst des landts ende o n n a e r van gheheel Gallien ghepresenteert. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 1574, f°. 77, b.

In de uitgave van 1665 in 4° staat, in plaats van **onnaer**, *niet.*

Onnakelijck. *Ongenaakbaar.*

Gelijck een Slot, door kloecke menschen-handen
Gebouwt op een o n n a k e l ij c k e rots,

Aen geenen oordt door storm is aen te randen.
CAMPH. 1630, Ps. xxvij, vs. 5.

Onnamich. *Dat niet genoemd kan worden, waarvoor men geenen gepasten naam vinden kan.*

Ende nu willen dese onnamighe sotten
Alle der werlt bespotten.
Dats him van aerde in gheboren.
Mloep, B. III, vs. 141, var.

Die wrede doot, die heeft verslint
Beyde, moeder ende kint,
Om die vule onnamighe zede,
Dien si mit horen vader dede.
Ibid. vs. 781

Onneer, onnere. *Schande.*

Als sy den ezel ghinder sien,
Ghinghen sy den zwagher toe mittien
Ende sloeghen wel te mate zeer,
Ende seyden: »Dat ghi dese onneer
Onser nichten doet, den goeden wive,
Dat suldi ghelden mitten live.
Ibid. B. II, vs. 3592.

Onnen. 1) *Gunnen, toestaan.* KIL. In de vervoeging voor den 1sten en 3den persoon: **an.**

Dat elc moet varen, ende comen,
In hoir gheleyde sekerlijck
Des onne ons God van hemelrijck.
De oude Holl. dronk St. Geerden Minne, vs. 92.

Doe dede die coninc den cop bringen,
Ende gaffene mijn her Perchevale,
Ende seide: »vrient, in ans u wale,
Ghi hebt den witten hert gevaan.
Ferg. naar het HS. vs. 244.

Zie ook ibid. vs. 752 en vs. 1096; Karel de Gr. Fr. I, vs. 1185, Fr. II, vs. 3443.

2) *Gunstig, genegen zijn.* MEYER.

Onneren. *Schenden, te schande brengen, te schande maken, onteeren.*

Die boeve en scaemde hem niet te gheren
Eens coninx dochter te onneren.
Mloep, B. II, vs. 2804.

Ende claechde hoe die verrader,

Ypolitus, haer hadde misdaen
Ende na hoerre minne hadde ghestaen,
Ende o n n e r e n woude sijns vaders wijff.
Ibid. B. III, vs. 517.

Zie verder Lanc. II, vs. 4389; ibid. III, vs. 18770.

Onneselic. *Ongeneeslijk.* Also prove ic oec ende vermoede, dat die siecte niet en is o n n e s e l i c. Lev. van Jezus HS. f°. 66 v. b. aangehaald in het Gloss. van den Mloep, op NEEST.

Onnoyaelheit. *Schande, schandelijke daad.*

Si baden, datse God verdoemen
Moeste, of si gaven raet
Tot so iameliker daet:
Ende of si noyt tote enigher stede
Peusden so o n n o y a e l h e d e.
MELIS STOKE, B. V, vs. 1288.

Onnoozel, onnosel. 1) *Onschuldig.*

. — — — Doe Christus eerstmael quam,
Verkeerde hy by 't volck als Godts o n n o s e l lam.
CATS, ed. 1828, I, 28, b.

Want het es om die wrake
Te doene over die quadien,
Om d o n n o s e l e te bevrien
Ende te besceermene van ondade,
Die hem doen soude die quade.
Doctr. B. II, vs. 3494.

2) *Eenvoudig, zonder erg.*

Ghine selt oec vroech no spade
Clappere no volghere gaen te rade,
Want dat sijn die ghene die liegen,
Ende die o n n o s e l e bedriegen.
Ibid. vs. 1260.

3) *Jammerlijk.* Een deerlijk o n n o z e l erbarmenswaerdigh ongeluk. VONDEL, door v. L. III, 803.

Deze beteekenis komt zoo weinig overeen met de overigen, dat men geneigd is het voorvoegsel *on* als het versterkende, en niet als het ontkennende *on* aan te nemen. VAN LENNEP verklaart dit woord door *onverwacht, onvoorspoedig*, en door het Engelsche *untoward teven*, dat eene drukfout is, en *untoward event* zal moeten zijn.

4) *Onwetend, zonder des bewust te zijn.*

Edipus — — — ontvoude 's ondiers vont,

De dubbelzinnigheit der maeght, en raeckt terstont
Op Kadmus rijxtroon, zwaeit den staf met zijne handen,
En wort rampzaligh en o n n o z e l door de banden
Des huwelijx aen my, zijn moeder zelf, verknocht,
Onkundig, zonder schult.
Ibid. XI, 109, vs. 54.

5) *Vrij, ontslagen.* Du sulste o n n o s e l wesen van mijnre maledictie. Bijb. van 1477, Genesis XXIV, vs. 41.

In den Staten Bijbel staat hiervoor *rein.*

Onnooselheijd, onnozelheyt. 1) *Onschuld.*

Het ongediert begrimt met open muijl en pooten
Manhafte o n n o o s e l h e ij d, in 't beestenperck verstooten;
Noch swichtse niet, hoe seer de boosheijd brult en tiert,
Maer spreeckt voor 't heijligh recht, dies Themis haer lauriert.
VONDEL, door V. L. II, tusschen bl. 388 en 339.

In Jareds tijden leefden Seths kinderen noch, als vrome, eerlijcke mannen, houdende de leeringhe ende gheboden haers vaders in aller o n n o o s e l h e y t. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 4°. ed. 1665, bl. 19.

2) *Eenvoud, eenvoudigheid.* Wdb. op HOOFT, bl. 480.

3) *Voorwerp van bespotting.*

Ghi leidet mi in ene cule,
In die scade der doet, duester ende vule;
Op mi es dijn verwoetheit ghewest;
Du hefs op mi gheleit al dijn tempest.
Die mi bekinden, daden di verre van mi;
Ende tot ere o n n o s e l h e i t leidense mi.
Nieuwe Werken der M. v. N. L. V, Iste St. bl. 214.

Onnoselic, onnoozelyk. 1) *Onschadelijk, zonder schade te doen.* Wdb. op HOOFT.

2) *Zonder schuld, zonder boos opzet, bij ongeluk.*

Nu was dair een eerbair wijff,
Die horen knecht beroefde tlijff;
Mer dat quam o n n o s e l i c toe,
Ende ic wil u segghen hoe.
Mloep, B. II, vs. 1831.

Ende is tot horen maghen ghecomen,
Dien harde lede was te moede
Om hoirre vanghenisse ende armoede,
Dair sy o n n o s e l i c k e n inquam.
Ibid. vs. 1985.

Zie ook HILDEG. Ged bl. 96, vs. 127; Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 513.

Onnut. 1) *Schadelijk.*

Wie dat begrijpt eens anders leven,
Die hier niet es andie vaert,
Hine es der taflen niet waert.
Omme pays te makene van desen,
So dedi altoes ter tafle lesen,
Omme te velne onnutte sake
Ende men te min dompheit sprake.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. V B. XI, vs. 55.

2) *Ondeugend*, *schandelijk.*

(Si) deden malcanderen lief ende vrede
Na hoirre vulre onnutter zede.

Mloep, B. IV, vs. 286.

Luxurie sonder groet bedwanck,
Vele te waken boven reden,
Haesticheit, onnutte zeden,
Dit sijn al punten ende zaken,
Die selden totter oude raken.

HILDEG. Ged. bl. 69, vs. 128.

3) *Slecht.*

Mi dunct, na dat ic sie,
Dat een mechtich man die
Gherne vecht ende strijt,
Ende hem des niet en vermijdt,
Dat hi onnutte es waerlike
Voer Gode.

Meliboeus, vs. 3026.

Onnuttelijc. Bijv.nw. 1) *Slecht*, *schandelijk.*

Alexander, die Joden in sloet,
Die meer dan ijm. jaer
Ghesloten hebben gheweest daer,
Die hi daer in sluten dede
Om hare grote ondadechede,
Ende om haer onnuttelijc leven.

Het boec vander Wrake II, vs. 988.

2) *Ijdel*, volgens SNELLAERT.

Tseghen den somerliken tiden
Screyden die vorsche, te stride,

Met herde o n n u t t e l i k e n ghescalle
Jeghen den anderen alle.
Die .X. Plaghen, vs. 341.

Onnuttelijc, onnuttelyc. Bijw. *Op eene schandelijke wijze.*

— — in Oncuyscheit te leven,
Dair sy by in souden sneven
Ende worden van reden onbekent.
Wantter heiligher kercken rent,
Die den armen soude bliven,
Die wert verteert mit wanckelen wiven
O n n u t t e l i k e n.
HILDEG. Ged. bl. 113, vs. 169.

Onnuttigheydt. *Slechtheid*, *onbehoorlijke gedraging.* Zyne groote gulsicheydt ende o n n u t t i g h e y d t, daer hy in de Historie hooghelijck van beruchtet is. MARNIX, Bijenkorf, 1645, bl. 196 verso.

Ononsticheit. *Wangunst.* Ende hare en mach niet gherinen mesmoghen ochte o n o n s t i c h e i t. RUUSBR. Brul. bl. 31, reg. 16.

Onoorbaar (Ten). *Ten nadeele.* U. W.

Onoorbaarlijk, onorbaerlick, onorberlec. *Onnut.* KIL. U. W.

Den wisen dunct altoes dat hi
Dwaes ende o n o r b e r l e c si.
Doctr. B. III, vs. 652.

Zie nog NIJH. Ged. I, 179.

Onoerbaerlicheit. *Schadelijkheid.* Overvloedighe o n o e r b a e r l i c h e i t ende scadeliker ghedachte. Spieghel der Volc. f°. 11.

Onopenbaar. *Verborgen.*

Sal dan alsoo de boose, u ter schandt,
In 't dwase hert, tot alle quaedt gereedt,
Besluyten, Godt, dat ghyder niet van weet?
Daer 't nochtans vast, en allen goeden klaer is,
Dat voor uw' oogh geen ding o n o p e n b a e r is.
CAMPH. 1630, Ps. X, vs. 9.

Onpaayelyk. *Onverzoenlijk.* Wdb. op HOOFT.

Onpaer. *Oneven.* KIL.

Onpadt. *Dwaalweg*, *verkeerd pad.*

Quaedts o n p a d t ismen ingeslagen.
CAMPH. 1630, Ps. CVI, vs. 3.

De dwase, van Godts wegen
Een o n - p a d t in-gegaen,
Doe sy Godts roede kregen,

Om 't quaedt van hun gedaen.
Ibid. Ps. CVII, vs. 9.

Onpais, ompais, ompeys. 1) *Leed*, *verdriet.*

Die grave Boudin, die heelt coene,
Berende af des keysers palays.
Dies scaemde hem de keyser en hads onpais,
Dat hi aldaer verdreven was.
KAUSLER, Reimchr. vs. 637.

2) *Wrevel*, *haat.*

Hi ghinc hem setten ende keeren
Vaste jegen die kerke ons Heren.
Hi gaf een wort uut van onpayse,
Dat niemen in sinen pallayse
Dienen soude no wesen,
Noch ridderscaps plegen na desen,
Hine ware recht Arriaen.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. V B. XXXVIII, vs. 53.

3) *Vijandschap.*

Hine soude int herte noch in den moet
Herbergen laten onpais no toren,
Daer minne hare woninge heft vercoren.
Roman van Cassamus, vs. 1819.

4) *Oorlog.*

Welc hebdi liever tesen tijt,
Peys ofte onpeys?
Grimb. Oorl. I, vs. 625.

Onpais, ompais. Bijv.nw. *Ontevreden*, *verdrietig.*

Hi es onpais, hi es onvrede.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 4204.

tOnpaise, tompaise, tompeyse. 1) *Te onvreden*, *misnoegd*, *wrevelig*, *mismoedigd*, *gram.*

— — — ende daer toe
Volghede hem naer die grave,
Ende bernde hem zijn paleis ave
Te Niemaghen, dat rikelic was.
Die keyser was tonpayse das.
KAUSLER, Reimchr. vs. 364.

2) *Bedroefd*, *treurig*, *aangedaan.*

Jonge ende oude waren van desen
Drove ende tonpayse utermaten.
Lanc. II, vs. 10773.

Zie nog ibid. vs. 1476.

Onpassen. *Slecht passen* of *voegen.* KIL.

Onpatientigh. *Ongeduldig.* Ibid.

Onpleghelijc. *Van een onwaardig gedrag, zich onwaardig gedragende.*

Ofte papen o n p l e g h e l ij c waren,
Ende hen selven niet en bewaren,
Merct haer lere ende niet haer leven.
Die .X. Plaghen, vs. 726.

Onpleghtigh. *Ongewoon, buitengewoon.* Wdb. op HOOFT.

Onprijselick. *Berispelijk.* KIL.

Onprofijt. *Nadeel, schade, onkosten.* Ibid.

Onpuntelike. *Ongepast, op eene ongepaste wijze.*

Eer si o n p u n t e l i k e n spraken,
Si zwegen liever seven daghe.
HILDEG. Ged. Bl. 42, vs. 180.

Onraet. 1) *Gebrek aan raad, aan goed overleg.*

O n r a e t brinct in menighen scade.
Lsp. B. III, C, 3, vs. 78.

2) *Onbedachtzaamheid, onberadenheid.*

Daer om seg ic u den aert
Van minnen, hoe si is ghestalt,
Ende wat bij wilen, dair in valt,
Op dat ghi u jonghe yuecht
Te bet voir o n r a e t hueden muecht.
Mloep, B. I, vs. 2206.

Vander ghecker minnen stuck
Heb ic gheschreven veel ende duck,
Ende watsy o n r a e t s heeft gheploghen.
Ibid. vs. 3265.

Zie nog Meliboeus, vs. 2489.

3) *Onnuttigheid.* KIL.

4) *Gevaar.* Ibid.

5) *Misbruik.* Ibid.

6) *Vuil.* Ibid.

7) *Schade, ongeval, ramp.* Ende om anderen o n r a e t te verhoeden, die noch tusschen ons beijden, ende onsen lande ende onderzaeten vallen mach, soe sijn wi mede overdraghen, enz. NIJH. Ged. II, 86.

Zie nog Dr. VERWIJS, De Oorlogen van Hert. Albr. bl. 430; HILDEG. Ged. bl. 78, vs. 206.

3) *Onkosten*, ook *vertering*. Den dagelicxen o n r a e t. Inform. bl 442 Ende dander 5 hoeven en zijn niet waert den o n r a e d t dier dagelicx up loopt. Ibid. bl. 450. Item, op Sanct Pauwels dach des avendes, als men op 't wynhuys myt den nien Scepenen teert, soe sal men elc eyne quart wyns voer setten, die hy selvest gelden sal; meer die Stat geld voer Scepenen, ende Rait, ende dye vromde gaste, dat eerlyke luede synnen, wyn toe drinkene pleghen, ende dairtoe allen den o n r a e t aldaer verdaen woirt. Oude keur van Zwol, aangehaald in ALKEMADE, Displegtigheden, I, 269. Ende dair en sal nyemant myt den o n r a d e meer verdoen, dan dye weerde van een take wyns ryns Ibid. bl. 284.

Onraetsaem, onraedsaem. 1) *Onnut.* KIL.

2) *Gevaarlijk.* Ibid.

Onralijk. *Niet te gezeggen noch te raden.*

Zo dat wy als verrokt, verwoed, eenrins, o n r a l ij k,
Een ander als ons zelfs opt allerhoogst zijn schalijk.
SPIEGHEL, Hart-Spieghel, 1614, bl. 38.

Onrast. 1) *Onrust*, *oproer*. KIL. Daer o n r a s t e of porren af mochte comen. Belg. Mus. V, 93.

2) *Onrust*, in de beteekenis van *zorg*, *kommer*.

Den mensche comt, spade ende vroe,
Twist ende o n r a s t e n gnoech toe
Van sijns selfs dinghen allene,
Al en werpt hi hem niet int ghemene.
Lsp. B. III, C. 4, vs. 526.

Zie ook Karel de Gr. Fr. II, vs. 3121, en vs. 4525; Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 14143.

3) *Onrustigheid*, *woeling*.

Daerna, dat wet,
Dedemen den riddere slapen gaen
Op een bedde welgedaen.
Dien nacht reste hi sonder pine;
Maer di joncfrouwen ende Egletine
Pensden om hem dicke dien nacht;
Maer dat dede der minnen cracht.
Dus hadden si van haren gaste
Van minnen pine ende o n r a s t e
Daer hi niet af ne weet.
Lanc. III, vs. 15085.

4) *Moeite*, *moeilijkheid*.

„Och lacen," sprack die jonghe pater,

„Waerom soumen die kinder also verlasten?
Waerom soumen ons eerweerdighe mater
Ende tconvent bringhen tot sulcker onrasten?"

Belg. Mus. IX, 184, vs. 53.

5) *Ongerustheid, door kwaad vermoeden.*

Eene vrouw, door haren man van ontrouw verdacht wordende, zegt hem:

„Nu segt mi, wel lieve here,
U onraste, die gi hebt so groet,
Ochte neen, ic blive doet."

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 13885.

Onrastelijk. *Onrustig.*

Hi (Seneca) seghet dat gheen dinc en gheyt
Boven wijfs goedertierenheyt;
En es niet so wreet no so stijf
Als een quaet onrastelijc wijf

Melib. vs. 778.

tOnrasten. *Treurig, onrustig, ongerust, beangst.*

Ic hebbe hongher herde groet,
Al eist dat wi siin tonrasten
Altoes en moghen wi niet vasten.

Limb. B. I, vs. 367.

Doe quammer die grave toe gegaen,
Die vragede der gravinne saen,
Twi si soe tonrasten ware.

Ibid. B. IV, vs. 703.

Onrede, onreede, onredene. *Wat onredelijk is, of tegen de rede strijdt.* U. W.

Gi doet onredene, gi doet onwet.

Vanden Levene ons Heren, vs. 3472.

Onreden. *Dwaasheid, redeloosheid.*

Het licht, dat uit nature en reden straelt, en schijnt,
Waer voor onreden vlught, het misverstant verdwijnt,
Is als een morgenstar, in 't oosten opgerezen.

VONDEL, door v. L. IX, 435, vs. 2.

Onreden. *Onrechtvaardigheid, onbillijkheid, onbetamelijkheid,* volgens LEENDERTZ.

Soe wye dat hem met onreeden menghet,
Die avontuer dat gheerne henghet
Dat onreden hem soe beletert,
So dat hijs selden wort verbetert.

Mloep, B. II, vs. 2799, var.

Onredene. *Lastertaal*, *Godslastering.*

Maer die Scriben entie Phariseen
Si droeghen dies over een
Dat Jhesus o n r e d e n e sprake.
Rymb. vs. 22961.

Onrecht. Znw. 1) *Ongerechtige.*

Rovers, o n r e c h t, ende hoeraren.
Rymb. vs. 25164.

2) *Verkeerde*, *niet de rechte*, *de ware.* Wdb. op BREDERO en Wdb. op HOOFT.

Onrecht. Bijv.nw. 1) *Verkeerd.* Wdb. op HOOFT.

2) *Ongerechtig.*

Ghi sijd omsimpel ende o n r e c h t.
Rymb. vs. 32281.

Onrechtbaar. *Onherstelbaar.* Wdb. op HOOFT.

Onrechten. *Aangedane schade boeten*, *verbeteren.* W. GZ. LAMS, Privilegie van Kennemerland, bl. 6.

Onrechtigh. *Ongerechtig.* KIL.

Onreyn. 1) *Onkuisch*, *ontuchtig.*

Want dat levende broet vercoren
Wert in Bedlehem gheboren,
Cristus, van eenre maget fijn,
Die niet edelre en mochte sijn
Ende Antkerst van enen wive,
O n r e y n e ende hoere van live.
Het boec vander Wraken II, vs. 1058.

2) *Besmet met zonde.*

Die coninc sprac: »Owi Reinaert,
Owi Reinaert, o n r e i n e quaet."
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1801.

Onreyne. *Schandelijk.*

Dus waren van den andren mure
Heren worden die Romeyne
Ende weder uutghedreven o n r e y n e.
Rymb. vs. 31916.

Onreinecheit, **onreynicheit.** *Ontucht.*

— — — Pylaten,
Diene passide utermaten,
Alse Futifar Josepphe ooc dede,
Omme sijns wijfs o n r e i n e c h e d e.
Ibid. vs. 2866.

Een kersten ionghelinck die seyde al heymelick sinte andries: Mijn moeder sach dat ick schone ben, ende leyde mi te voren van o n r e y n i c h e d e n met hoer te doen. Pass. Wijnt. 1480, f°. lxxxix, d.

Onreynigert. *Valschspeler.* Wdb. op BREDERO.

Onreken. BLOMM. Oudvl. Ged. III, 85, vs. 940, moet zijn: »*Ontreken*".

Onribel. *Schrikkelijk*, *afschuwelijk*, *slecht.* Fr. »*horrible*".

Een wilt ghesellе, dies seker sijt,
Die plach te drinckene, te dobelen mede,
Ende te antierne menighe sede,
Die o n r i b l e was ende quaet.
Lev. van St. Aman, II, vs. 4733.

Ô Lauwerencius, die waert gebraden,
Nu moet ghi mi helpen ende beraden
Ende besoermen voer der hellen vier,
Dat o n r i b e l es ende onghehier.
Vaderl. Mus. V, 331.

Onrysigh. *Niet groot van stuk.* U. W.

Onroerlyke goederen. *Vaste*, *onroerende goederen.* Wdb. op HOOFT. KIL. PL.

Onroerliock. *Onbewegelijk.* KIL.

Onroeuwe. *Onrust.* Ibid. MEYER.

Onroeuwigh, onroewigh. *Onrustig.* Ibid.

Onruym. *Nauw*, *beperkt.* KIL.

Onrust. *Onrustig.*

Een dunne slaep beschoot noch nauwelijcx mijne oogen,
Of mijn o n r u s t e geest door 't guycklen werd bedrogen,
Eens drooms, of door een schim, dieme in den droom verscheen.
VONDEL door V. L. II, 389, vs. 408.

Trots doet haer haers staets verdrieten,
Hope sleept-se, toorn ontroert-se, vreese maeckt-se 't hert o n r u s t.
CAMPH. Stichtelijcke Rymen, 1644, bl. 261.

Onrustelijc. *Onrustig*, *oorlogzuchtig.*

Tullius Hostilius,
Die eerst purpur droech an,
Ende was een o n r u s t e l ij c man.
Lsp. B. I, C. 44, vs. 10.

Onsaadbaar. *Onverzadigbaar* of *niet verzadigd.* Wdb. op HOOFT, bl. 480.

Onsaecht. *Hard.* KIL. Zie **Onsacht.**

Onsaect. *Ontkend*, *geloochend.* Zie **Ontsaect.**

Onsadelijc. *Onverzadelijk.* Eens gierichs oghe is o n s a d e l ij c. Bijb. van 1477, Jesu Sirach. XIV, vs. 9.

Onsacht. 1) *Hard, onaangenaam, smartelijk, droevig.* Elders »*onsocht*".

Want sondi quelen ende leven o n s a c h t
Om enen die uwer niet en acht.
Mloep, B. I, vs. 1015.

2) *Zwaar, drukkend*, somtijds *angstig.*

Wet, dat die rike o n s a c h t e waect
Alse hem die arme man ghenaect,
Want hi ducht nacht ende dach
Dat hi sijns ghenieten mach.
Doctrin. B. II, vs. 673.

Bedi becochten sijt dus o n s a c h t e.
Alex. III, vs. 818.

Int iaer Goods xj hondert ende achte
Ende lxxx quam mare o n z a c h t e
Vanden lande van over mere.
MELIS STOKE, B. II, vs. 892.

3) *Wreed.* MAERLANT van den Lansani sprekende, zegt:

Allen dieren eest o n s a c h t e,
Sonder van sinen gheslachte.
Nat. Bl. B. II, vs. 2322.

Onsacht. *Op eene onaangename, droevige, verdrietige wijze.*

Vier dage ende vier nachte
Reet die coninc dus o n s a c h t e
Eer hi Amons busch vernam.
Alex. III, vs. 976.

Onsachte (Enen) sijn. *Iemand leed zijn.*

Alse hem iet misquam h a e r w a s o n z a c h t e.
Nieuwe Werken der M. v. N. L. V, 2de St. bl. 84, vs. 13.

Onsachte doen. *Hard behandelen, leed doen.*

Si (Pyramus en Thisbe) daden al der minnen raet
Sonder dorperliker daet;
Maer dongheval dat comen moet,
Dat den minnare o n s a c h t e d o e t,
Quam hem beiden al te saen.
Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 2, vs. 28.

Onsaken. 1) *Loochenen, ontkennen.* Zie **Ontsaken.**
2) *Onttrekken, weigeren, ontzeggen.* Zie **Ontsaken.**

Onsalegh, onsalich. 1) *Schandelijk, verfoeilijk, slecht, verachtelijk.*

Der liede goet, der liede wijf
Rovet hi, die o n s a l e g h e kaitijf.
Nat. Bl. B. II, vs. 2511.

2) *Ongelukkig, rampzalig.* O n s a l i c h is de gene die in der Koningen Sale verkeert, want hy moet in de grootste sorghe leven. Z HEYNS, Voorbeelsels der Oude Wijse, 1623, bl. 31 r°. Ic o n s a l i g h e sondersche ben waerdich gheacht te cussen daer onsen heer wenende in lach ende te beden inden hole, daer die waerde maghet in ghebaerde den goodssoon. Pass. Wijnt. f°. cxcij, a.

Ypermestra, van goeder aert,
Heeft hoirs vader bot ghebroken;
Die vader heeft tot haer ghesproken:
„Hebstu liever dijns mannes lijff
Dan dijns selves, o n s a l i c h wijff?"
Mloep, B. IV, vs. 1066.

Onsalecheit, Onsalicheit. 1) *Kwelling, teistering, afmatting.*

Onreine muse ende ratten,
Dat sijn al proye van der catten.
Alsise vaen, speelsi daer medè,
Ende na meneghe o n s a l e c h e d e
Die si hem hebben ghedaen,
Moeten si danne ter cokenen gaen.
Nat. Bl. B. II, vs. 2867.

2) *Ongeluk, onheil, ellende.*

Ende wye tot rechten reden gaet,
Die siet wel hoe die werlt staet,
Ghemenghet mit o n s a l i c h e i d e n.
HILDEG. Ged. bl. 48, vs. 25.

Als ander liede hem lieten verdoren
Dat si ghingen anebeden,
Tharen groten o n s a l e c h e d e n,
Die goudine calver.
Rymb. vs. 15144.

Onsalichlic. *Ongelukkiglijk.* Doe die boetscap quam dat die paeus o n s a l i c h l i c doot was. Pass. Wijnt. f°. clviij, c.

Onsate. *Leelijk, afschuwelijk.*

In lachene was hi tongemate;
Ende alse hi balch, stont hem o n s a t e,
Open nesegaten, scumenden mont,

Ende so sach hi alse een jachhont.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. II, vs. 50.

Onsede. *Onvoegzaamheid*, ook *alles dat lijnrecht tegen recht en billijkheid strijdt.*

Maer hi ontsach hem mede
Dat wel ware een o n s e d e,
Dat heyden Kersten ghenaken.
Limb. B. IX, vs. 180.

(De coninc) hatte sonderlinc
Den paeus Bonefacius zeere,
Ende was up hem huten keere
Om de sentencie voerleden,
Ende ordineerde in o n s e d e n
Den paeus te doedene.
KAUSLER, Reimchr. vs. 7634.

Zie nog Belg. Mus. X, bl. 100 en 101; Stemmen, bl. 41; Walew. vs. 1617; MAERL. Sp. H. III P. VI B. XLII, vs. 76.

Onseen. *Niet goed*, *gevaarlijk.*

Doe die .viij. dage ware gedaen,
Wart die van Baldach sere bevaen
Met eenre siecheit harde sere;
Des was drove dander here:
Hi sach dat eem stont o n s e e n;
Hi onboet die fisiseen.
Alex. VI, vs. 636.

Onsegbaar. *Onuitsprekelijk*, *onnoemelijk.* Wdb. op BREDERO.

Onseghe, onsege. 1) *Ongeluk*, *tegenspoed*, *ramp.* KIL. MEYER.
2) *Nederlaag.*

Hi hilt ter steke so hi best mochte
Sijn spere: so wat hi gherochte,
Daer ne was gheen wederseggher,
Sine moesten daer den o n s e g h e hebben.
Walew. vs. 2134.

3) *Verlies*, *nadeel.* MEYER.

Onseggelijck. *Onnoemelijk*, *onuitsprekelijk.* Wdb. op BREDERO. Doe verblyde si haer mit o n s e g g h e l i k e blijscap. Pass. Wijnt. 1480, f°. cvj, c.

Onseyligh. *Onbevaarbaar.* KIL.

Onsecgen. *Weigeren.* Zie **Ontseggen.**

Onserwicht, ontserwicht. *Unster.*

O Godt haelt niet ons doen en beste werck in 't licht,
Daer sijn misslagen veel, gelijck de Onserwicht.
R. VISSCHERS Zinne-Poppen, 1678, bl. 59.

Onscalc. *Eenvoudig, zonder treken.* KIL.

„Here", seide Gelloen doe,
„So sietere dan selve toe,
Ende hulpt ons houden onse recht;
Want ic hebbe oyt ende echt
Simpel ende onscalc gewesen,
Ende noch so soekict in desen."
Karel de Gr. Fr. II, vs. 4208.

Die een corte kinne heeft ende reine,
Dat 's een onscac (l. onscalc) mensche.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 62, vs. 138.

Want sulcke paep is blider als hi een onscalc wijf tot sinen wille brenghen mach. Pass. Wijnt. 1480, f°. A. j. c.

Onscalkelijc. *In eenvoud, met ingetogenheid.* Ende al wast dat si haer magedom wiselic bedecte, ende onscalkelijc over liep, nochtan soe wert si ghedwonghen echtscap te doen. Pass. Wijnt. 1480, f°. XXV, c.

Onschamel. 1) *Onbeschaamd, brutaal.* Die onschamelen hebben tdorden deel van der werlt. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 55. Armoede maect onschamele lieden. Ibid. bl. 74. Die grote ogen heeft, pullende uutwert ende van leleker gedane, hi es nidech, onscamel ende ongehorsam. Belg. Mus. III, 232.

Zie nog VONDEL, door v. L. I, 483, vs. 5.

2) *Oneerlijk.*

Een simpel man hi en heeft lijf no goet,
Die enen onscamelen here heeft;
Eest dat hi hem niet en gheeft
Dat hi hem heischet van sinen goede,
Hi slaten metter langher roeden.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 82, vs. 624.

3) *Halfnaakt, armoedig.*

Opt Hoff quam een bedelaer, arm, onscamel en veracht.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, bl. 82.

Onscamel dinc. *Wandaad, slechte daad.*

Nacht es recht der quader doen,
Die geenre doget nie en ploen,
Dies nachts alsemen die quaetheit doet,
Diemen dies dages niet sien en moet;

Want dan es die blode coene
Een o n s c a m e l d i n c te doene.
Alex. VI, vs. 1205.

Onscamelheit, onschamelheydt. 1) *Schaamteloosheid, onbeschaamdheid.*

Scaemte ende trouwe sijn verdreven;
In hare steden so sijn bleven
O n s c a m e l h e i t ende looshede,
Laghe, cracht ende gierechede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VI B. LV, vs. 9.

Zie nog HOOFT, Hendr. de Gr. f°. 121, 23.

2) *Oneerlijkheid.*

Bij nacht sijn alle luden blint.
O n s c a m e l h e i t die wandert mede.
Mloep, B. IV, vs. 1913, var.

Onschamelheydt (Met). *Uit armoede, uit gebrek.*

Gy behoort my niet te benijden, want dat waer schendich,
Voor u, die oock als ick, t' broodt biddet met o n s c h a m e l h e y d e n.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 82.

Onscamelick, onscamelec. *Onbeschaamd.* Ic wer alte ondancsamich ende o n s c a m e l i c. Stemmen, bl. 29. Voert soe wert dese sonde ghevoedet met siene, met sprekene, met biddene o n s c a m e l e c. RUUSBR. Tab. II, 14, reg. 11.

Onscheldbaar. *Onberispelijk, onstrafbaar.*

— — — Maar neen, ik zie niet mis
In mijn geweten zelf, dat hier o n s c h e l d b a a r is.
HOOFT, Ged. door BILD. I, 158.

Onscemelheit. Hetzelfde als **Onscamelheit** en komt voor in BLOMM. Oudvl. Ged. III, bl. 111.

Onschendigh. *Onschendbaar.* KIL.

Onscieten. 1) *Ontkomen, het leven behouden.*

Daer was ghevochten bitterlike.
Arnout, de outste zone, bleef doot,
Bouden, de ionxte, de o n s c o o t.
MELIS STOKE, B. I, vs. 1234.

.III. bleven der Joeden doot.
Placidus selve die o n s c o o t.
Rymb. vs. 28394.

2) *Ontwijken, op zijde gaan.*

Dingel seide metter vaert:

„Dijn wech es verkeert te mi waert:
Ic hadde di ghesleghen doot
Maer dat deselinne o n s c o o t".
Rymb. vs. 6094.

3) *Aanbreken.*

Des mergens als di dach o n s c o e t
So es Torec opgestaen
Ende heeft hem gewapent saen.
Lanc. III, vs. 25303.

Onschindelen. *Ontdekken*, *ontblooten.* MEYER.

Onscoyen, ontscoyen. *Van schoeisel en kleederen ontdoen*, *ontkleeden.*

Tierst dat hi geeten hadde quam daer
Een cnape, diene o n s c o i d e; daer naer
Hi ginc slapen in een bedde rike.
Lanc. II, vs. 13726.

Hi ontcleedde hem ende o n t s c o y d e hem ter vart,
Ende ginc thant te bedde wart.
Ibid. vs. 15195.

Onscone. Bijv.nw. 1) *Ongunstig*, *hachlijk*, *gevaarlijk.* Wdb. op HOOFT. 2) *Schandelijk*, *onbetamelijk.*

Het ware eene o n s c o n e dinc,
Soudi, here coninc,
Maken uwe wandelinghe
Met enen verwaten ballinghe.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2709.

3) *Ruw*, *vuil.*

Daer ghinc hi, ute sinen trone,
Sitten uptie erde o n s c o n e.
Rymb. vs. 10312.

Onscone. Bijw. 1) *Akelig*, *hachelijk*, *bedroevend.*

Tien selven tiden es gevallen
In dat lantscap oec van Gallen,
Dat een berch lach uptie Rone,
Die lange hadde geluut o n s c o n e.
Ten lesten scordi alsement sach,
Van enen berge daer hi an lach.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. VI B. XXXVII, vs. 26.

Nu segt mi here, dat u god lone,
Sint ons steet dus o n s c o n e,

Wat radi ons ane te gane?
Limb. B. II, vs. 750.

2) *Op eene deerlijke, jammerlijke wijze.*

Bin haren tiden so is te gaen
Kaerls gheslachte, dat o n s c o n e
Verloos de Roomsche entie Vrancsche crone.
MELIS STOKE, B. I, vs. 808.

3) *Op eene schandelijke, verfoeilijke wijze.*

Pylatus ridders, diene namen,
Daden hem an altesamen
Eenen roc ende eene dornine crone,
Ende bespottene o n s c o n e,
Ende spuweden up hem.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. XXIX, vs. 4.

Ende alstu here best, so ghewaghe
Mijns, voor den coninc Pharaone,
Dat ic dieflicke ende o n s c o n e
Ute minen lande ben vercocht,
Ende met onsculde ten carkre brocht.
Rymb. vs. 2956.

Zie nog Lsp. B. II, C. 48, vs. 1029; Lev. van St. Amand. II, vs. 2627.

4) *Zwaar, hard te verduren.*

Binnen desen tiden men zeere vacht
Voer Sierixzee, gheloves my,
Daer wart ghevaen die vrome Gwy
Van Namen, des Graven Gwys sone;
Dit viel den Vlamingen o n s c o n e.
KAUSLER, Reimchr. vs. 7518.

5) *Gruwelijk, wreed.*

Ende als hi wel anderalf jaer
Keyser hadde gesijn, gevielt aldus
Dat een, hiet Anastasius,
Jegen den keyser hem set,
Ende gheviel hem daer te bet,
Dat hine vinc ende nam de crone,
Ende begadene so o n s c o n e,
Dat hi hem dogen utestac,
Ende hem trike avebrac.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VIII B. LVI, vs. 54.

Onscone dinc. *Ontucht.*

Tsanders daegs die oude mannen
Jugierden daer over Susannen,
Dat si hare hadden o u s c o n e d i n c
Sien doen met enen jongelinc.

Rymb. vs. 16977.

Onschout. 1) *Verontschuldiging.*

Onwijsheit es gheen o n s c o u d e.

Dr. VERWIJS, Bloeml. II, 202, vs. 458.

Gene o n s c o u t en mocht haer staen
In staden.

VELTH. Sp. H. f°. 131.

2) *Onschuld.* Mer ist dat yemant — — — quaet van ons vermoet ende onse o n s c o u t niet horen en wil, so moeten wy ons te liden setten ende swighen. Stemmen, bl. 75.

Maer omdat gi bat gelovet nu
Hem dan gi doet min o n s c o u d e
So willic rumen met gewoude
U hof ende scuwen vordane.

Lanc. III, vs. 18785.

Onscout doen of **geven.** *Zich verontschuldigen*, ook *zijne onschuld bewijzen.*

Ende niement en mochte daerave
O n s c o u t d o e n.

Lsp. B. I, C. 23, vs. 52.

Alse tfolc omme hem was gestaen,
Haddi gherne o n s c o u t g e d a e n.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XVI, vs. 118.

Onschriftmatigh. *Met de schrift strijdende, niet overeenkomende.* Wdb. op HOOFT.

Onsculdech. *Onverplicht, waartoe men niet verplicht is.* Meliboeus, vs. 3193.

Onschulding. *Ontschuldiging, verschooning.* Niemant mochte eenige o n s c h u l d i n g e voortbrengen, om te mogen achterblijven. St. Bijb. I Kon. XV, Kantt. 45. Wat tot besculdinge ende o n s c h u l d i n g e konde bygebracht worden. Ibid. Dan. VII, Kantt. 56.

Onschult. *Verontschuldiging.* Wdb. op BREDERO.

Die grave gaf den abd andwoerde,
Alsoe hi die o n s c u l d e hoerde.

KAUSLER, Reimchr. vs. 3084.

Wat o n s c u l d e de grave dede,

Hem ne mochte helpen niemens bede.
Ibid. vs. 6138.

Onsculde doen. Hetzelfde als **Onscout doen.**

Onsculen. *Verschuilen, verbergen.*

Daer staen die duvele emmer gereet
Ende worpen die zielen in dat heet;
Daer haer die siele pijnt t o n s c u l e n e.
Vanden levene ons Heren, vs. 4023.

Onseinde. *Leelijk, hachelijk.* Eigenlijk **Onsiende,** doch dat door dialekt verschil, even als ONSEEN, van de ware spelling is afgeweken.

Sonder dese twe allene
En hadden die Joden noit coninc,
Si en lieten die wet algemeen;
Dit was een o n s e i n d e dinc.
Alex. IV, vs. 870.

Dat is: Buiten deze twee hadden de joden nooit koningen, die niet van Gods wet afweken, dit was eene leelijke, hachelijke zaak.

Onsien. *Ontzien, vreezen.*

Si sere t o n s i e n e plach
Den coninc waer sine sach.
Lanc. II, vs. 11311.

Onsiende, onsiene. *Slecht, hachelijk, gevaarlijk, dreigend, leelijk.*

Walewein sprac: »Here, dit ware vele.
Ja, ende oft ic mi mochte verweren
Jegen u, sonde mi dan deren
Uwe maisnide oft u vriende,
Soe stoet mi dan herde o n s i e n d e."
Ibid. III, vs. 11510.

Die wonden, die hi conste vinden,
An hem, die fel waren ende o n s i e n e,
Van dien vant hiere viertiene.
Walew. vs. 10017.

Gheet mi wel soe hebbic vriende,
Maer lettel alst mi steet o n s i e n d e.
Belg. Mus. VI, 198, vs. 506.

Zie verder MAERL. Sp. H. I P. II B. XVII, vs. 82; ibid. I P. V B. XXXVII, vs. 4; BLOMM. Oudvl. Ged. II, 88, vs. 1206.

Onsiene ('t) hebben jeghen enen. *Eene kwade partij aan iemand hebben; het jegens iemand te kwaad hebben.*

Paulus es tAthenen comen

Ende hevet dispution genomen
Jeghen die philosophiene,
Diet ieghen hem hadden onsiene.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. XX, vs. 38.

Onsiene maken. *Verwoesten.*

Goffaris die vloe enweghe
Ende so henen int lant van Gallen,
Ende clagede sere hem allen
Over die mordadeghe Troijene,
Die maecten sijn lant onsiene.
Ibid. III P. I B. XI, vs. 32.

Onsienen. Zie **Onssienen.**

Onsienlec, onsienlick. 1) *Onzichtbaar.* KIL. en Wdb. op BREDERO. Al wat Geestelijck is, dat is oock onsienlijck. COORNHERT, D. III, f°. 11, r°.

2) *Hachelijk, gevaarlijk*

(Seghelijns) paert was totter doot
Gewont, dattet niet mocht gaen,
Seghelijn moestet laten staen,
Ende verweren hem te voet,
Want hem nu onsienlick stoet.
Seghelijn van Jher. f°. B. 6, v°.

Doe seide van Salentsen die coninc:
„Dat ware ene onsienlike dinc,
Hier op te rumen de stad,
Wi moesten versekert siin bat,
Soudi varen dan alsoe."
Limb. B. VII, vs. 1778.

3) *Vreeselijk, verschrikkelijk, ontzettend.*

In Brabant oec, in desen tyt,
Was een weder, des seker syt,
So vreselyc, ende so onsienlike,
Dat noyt man vernam des gelike.
VELTH. Sp. H. f°. 305.

Die bi hem stont ende hilt een swaert
Met eenen onsienliken anscine.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXVI, vs. 108.

4) *Wreed, verscheurend, wild.*

Molosus, scrivet Adelinus hier,
Es een seere onsienlijc dier;

Men vintse in menech wilt lant.
Nat. Bl. B. II, vs. 2721.

5) *Stout, ontzaggelijk.*

Dit wel o n s i e n l i k e diet
Wart wassende ende hilden over tsine,
Tlant beneven den Rine,
Ende besittent met ghewelt.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. I B. XXIX, vs. 10.

Onsiennesse. *Vrees, godsdienstig ontzag.*

Daertoe sprac hi ter stont:
»Kindre, blivet alle gesont
In d o n s i e n n e s s e van onsen here,
Ende blijft in hem emmer mere."
Lev. van Ste Franc. vs. 7633.

dOnsienste. *De minste of geringste, de minst beteekenende, onbeduidendste, zwakste.*

Gaheret seide: »Maect mi vroet des,
Welke pertie int d o n s i e n s t e es."
Lanc. II, vs. 10040.

Lanceloets geselle hevet geset
Lancelote in talen ende hem gevraget
Welken hem te hulpene behaget?
Lancelot seide: »welc donct u
Van beiden siden d o n s i e n s t e hebben nu?"
Ibid. IV, vs. 812.

Onsigh. *Ontzag.* U. W.

Onsichlyk. *Eerbiedwekkend, ontzag inboezemend.* Wdb. op HOOFT.

Onsichtich. *Onzichtbaar.* Wdb. op BREDERO.

Onsinken. *Ontsinken, nederzinken.* RUUSBR. Tab. I, 116 en II, 180.

Onsinnich. 1) *Onverstandig.*

Den menighen schiet in minnen leet
Mit o n s i n n i g h e r haesticheit.
Mloep, B. II, vs. 418.

2) *Krankzinnig.*

Medea, die daer mit him lijt,
Die moet sijn vermaledijt!
After der werlt moet si noch lopen,
O n z i n n i c h ende in wanhopen.
Ibid. B. I, vs. 2182.

Onslacht. Quid? Bij KILIAAN vindt men *slacht* verklaard door *simplex.*

Tot de vele beteekenissen van dit woord, behoort ook die van: *eenvoudig, die niet veel verstand heeft.* Onslacht zou dus het tegenovergestelde, namelijk *verstand, bezonnenheid* kunnen beteekenen. Eene moeder met een Ridder in gesprek zijnde en hare dochter prijzende, zegt:

Dat si vroet es, here, sijt seker des,
Dat es hare wel onslachte nu.

En daarop laat zij onmiddellijk volgen:

Hare vader was, dat seggic u,
Die vroetste die hier was int lant.
Lanc. II, vs. 7389.

Dit woord is mij elders niet voorgekomen en daarom is het mij moeilijk, eene zekere verklaring daarvan te geven. Waarschijnlijk staan de laatste twee regels daarmede in verband.

Onslisselijk, onslisselyk. 1) *Onbluschbaar.* Wdb. op HOOFT.
2) *Niet te slissen* of *bij te leggen.* U. W.

Onsluten. *Ontsluiten.* Lsp. B. IV, C. I, vs. 38. var.

Onsmaeck. *Walging.* KIL.

Onsmaeckelick. *Smakeloos, zonder smaak.* Ibid.

Onsmaeckigh. Hetzelfde. Ibid.

Onsoet, onzoet. Bijv.nw. 1) *Onaangenaam.*

Ende brinct den man met dier onwaerde
Uut alre liefliker ghevaerde,
Dat him alle dinck wert onsoet.
Mloep, B. II, vs. 2983.

O scalc natuur, ghi wort mi suur
Altijt in mi te temmen!
Al ist onsoet, het is mi goet
Mijn hert van di te brenghen.
Horae Belg. X, 125, C. 3.

2) *Hard, hevig, straf.* Wdb. op HOOFT.
3) *Ongenegen.* U. W.
4) *Ongevoelig, hard, wreed, onmeedoogend.*

Vervloeckt, valsch, ontrou-wijf, lichtvaardighe Gryane!
Ja lichter als de windt, ja lichter als de Mane.
Verkeerder als verkeert; onmenschelijcke Vrouw!
On-duldich en on-eel, on-waardich en on-trouw,
On-voelijck en on-soet, on-lijdtsaam, on-ghestadich.
BREDERO, Griane, 1616, bl. 40.

So stille ontflo hi den onsoeten
Mynose, dat sulc seide die looch

Dat hi met vedren ontflooch.
Rymb. vs. 7686.

Zie ook Lev. van St. Am. I, vs. 3656.

5) *Veracht*, *versmaad.*

Twee brieven, van verschillende geloofs belijdenissen, werden op het graf der heilige Eufemie gelegd, om later, bij het openen van dat graf te zien welke aangenomen en welke verworpen was.

— — — — ende quamen
Metten keyser alle te samen
Ten grave sente Eufemien
Beede te gader die paertijen
Ende hebben tgraf daer ondaen;
Ende vonden ghenen doden saen,
Die den brief der heiliger kerken,
Oechsiende leeken ende clerken (†)
Ondede in hare rechtre hant;
Enten anderen brief men vant
Liggende onder hare voete
Dorperlike ende sere o n s o e t e.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXI, vs. 86.

Onsoete, onsote. Bijw. 1) *Onzacht, hard.*

Ende Acglavael hadde enen starken spiet,
Daer hi Keyen met heeft gesteken,
Dat hem die herte dochte breken,
Ende hi vallen moeste ter eerde
Harde o n s o t e van sinen perde.
Lanc. III, vs. 20070.

Ende Torec sijn swaerd verhilt
Ende sloech den leu af sine twee vote,
Dat hi achterwaerd viel o n s o t e.
Ibid. vs. 23662.

2) *Met kracht*, *met geweld*, *geweldig*, *hevig.*

Ic reet op hem ende stakene so sere,
Dat in stucken brac min spere;
Ende hi stac mi soe o n s o t e weder,
Dor curie, dor halsberch, dor leder,
Dat ic ter eerden viel ter stonde.
Ibid. vs. 11697.

Van beide den coningen, alsict weet,

(†) Dat is: ten aanschouwen van leeken en geestelijken.

Deen stac den anderen so o n s o t e,
Daer si quamen te gemote,
Dat haer arsone beide craken
Ende haer speren te sticken braken.
Ibid. vs. 21771.

3) *Op eene wreede, erbarmelijke wijze.*

Doe was voor den coninc ghinder
.J. wijf ghevaen met .vij. kinder,
Die si daertoe dwingen wouden
Dat si swinin vleesch eten souden.
Sine wildent doen omme ghene saken.
Anthyocus dede .j. vier maken,
Ende den oudsten die tonge uut sniden,
Ende tfel van den hoofde tien tiden;
Daer toe hande ende voete,
Ende warpene in dat vier o n s o e t e.
Rymb. vs. 18844.

Ende Amasa quam hem te ghemoete.
Dien beghaedde Joab o n s o e t e,
Want hi heeft dien vermoort.
Ibid. vs. 10604.

Zie nog Alex. III, vs. 60.

Onsocht, onsochte. Znw. *Smart, pijn, zeer.*

Tserpent ne lach niet langhe stille;
Dat trensoen dede hem o n s o c h t e.
Walew. vs. 439.

Onsocht, onsochte. Bijv.nw. 1) *Droevig, smartelijk.*

Hi adde .wonden driewerf vive,
Die hem tserpent adde gegheven:
Dus leeddi een o n s o c h t e leven.
Ibid. vs. 614.

Den bisschop was te moede o n s o c h t e
Van sinen portren tferlies.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. V, vs. 46.

Onsocht, onsochte. Bijw. 1) *Erg, scherp.*

De dienstmageden — — — —
Die liever dansen in den nacht,
Ende smorgens slapen, lanc ende sacht,
Ende tot alre ledicheit hem bet voegen,
Dan dat si hem kemden ende dwoegen,

Ende laten verwoeit groeien vol neten,
Diet door wroeten ende door vreten.
So gaen si clouwen ende wriven,
Nochtan en connen sise niet verdriven,
Maer si biten veel te o n s o c h t e r.

Rein. door WILLEMS, vs. 5171.

2) *Jammerlijk*, *deerlijk*.

Binnen desen so was Brune genaect,
Dat hi den coninc clagen mochte.
Hi stan ende versuchte o n s o c h t e
Ende sprac, enz.

Ibid. vs. 990.

Hi versuchte hem o n s o c h t e
Dat sijt hoorden al te male

Ibid. vs. 4734.

Zie nog Fl. ende Bl. vs. 1655; MAERL. Sp. H. III P. VI B. VI, vs. 50.

3) *Met smart*, *smartelijk*, *pijnlijk*.

Bedi waest, dat hi voeren dede
Sijn cranke lijf van steden te steden,
(Want de naglen so wee deden
Die hem dor wiesen de voeten o n s o c h t e,
Dat hi wandren niet ne mochte.)

Lev. van Sinte Fr. vs. 7423.

4) *Met angst*, *met schrik*.

In zinen drome zachi dat,
Dat van Assisen al de stat
Met enen drake was omme gaen,
Wies grote cracht ooc sonder waen
Al tlant vreesde so o n s o c h t e
Dat hijt al verderven dochte.

Ibid. vs. 1158.

5) *In een benarden toestand*.

Dus leefdi een stuc o n s o c h t e,
Ende peinsde wat hi doen mochte
Dat hi weder ware te hove.

BLOMM. Theoph. vs. 373.

6) *Wreedaardig*, *op eene wreedaardige wijze*.

(Si) vrageden onder hem te samen
Wie die ghene wesen mochte,
Dien si daer slougen so o n s o c h t e.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. XLI, vs. 68.

Men banten ane .i. colomme o n s o c h t e,
Men gheselden, watmen mochte,
Trode bloet sach men lopen uut
Dore sine ghebenedide huut.
Dboec vanden Houte, vs. 721.

7) *Geweldig, met kracht.*

Ende die vremde die gerochte
Den stouten Waleweine so o n s o c h t e
Jeghen den helm, dat sijn hovet
Vander steke was al verdovet.
Walew. vs. 8616.

Met sporen sloech hi ongespaert
Te mijn heer Wouter Berthout waert,
Ende stacken so o n s o c h t e,
Eer hijs hem gehoeden mochte,
Dat hi nederviel op deerde.
Grimb. Oorl. I, vs. 3690.

8) *Bitterlijk.*

Asseneeh die weende o n s o c h t e.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. I B. XLIX, vs. 1.

Onsochte doen. *Kwellen, leed doen, zwaar vallen.*

Als die coninc Belijn gesach,
Die de scerpe weder brochte,
Daer Brune die bere so o n s o c h t e
Te voren om was g e d a e n,
Doe sprac hi te Belijn saen, enz.
Rein. door WILLEMS, vs. 3340.

Het (vogeltje) singet, het maket van buten feeste,
Recht als 't ware in dien foreeste,
Daert siins selfs gebruken mochte.
Nocht so d o e t hem so o n s o c h t e,
Dat sire vriheit es comen af
Die hem nature wilen gaf
Dat laet sijn eten.
Taalk. Magazijn III, 172, vs. 101.

Onsorghelick. *Veilig, buiten gevaar.* KIL.

Onspellic. *Niet speelsch, ernstig.*

Mi dinct, ende ic wane das,
Dat niemen so o n s p e l l i c was
Tusscen Pollanen ende Scouden,

Die hem van lachene hadde outhouden,
Sowat rouwe so hem mochte ghescien.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3002.

De Heer WILLEMS verklaarde dit woord door: *dom, buiten raad, ongelukkig.*

Onspijs. *Iets, dat niet tot menschenvoedsel kan gerekend worden.*

Ick zal van mijnen troon afstijgen tot gebeên,
Voor 't uitgemergelt volck. Wat heeft dit niet geleên,
Drie jaren achtereen? Wat hebt ghy niet zien knaegen?
Wat onspijs heeft het niet al raeuw in 't lijf geslaegen?
VONDEL, door V. L. III, 662, vs. 388.

Onspoedich. *Ongelukkig, geteisterd.*

Ic com hier schipbrekich, door vreeslike stormen onspoedich,
Ontbermt mijns, o Coninc.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, bl. 36, r°.

Onspoedicheyt. *Onrust, onrustigheid.*

Langhe nachten sijn selden denghenen lief,
Die druc in 't herte hebben met swaermoedicheit,
Sijn slapende in grooter onrust ende meerder grief,
Swaer dromen verschrickende of sulken miskief;
My gebeurt vele alsulcken onspoedicheyt.
Marieken van Nymegen, bl, 47.

Onspoet, ontspoet. *Tegenspoed, ongeluk, ramp.*

(Si) sijn verwerret so in tgoed,
Dat si te doene hebben onspoet.
Rymb. v. 28378.

Quaede haeste es onspoet;
Want lijf, ere ende goet
Heeftmer dicke bi verloren.
Lsp. B. III, C. 10, vs. 163.

Hi en hebbe mesval ende ontspoet.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 25, vs. 2143.

Onspoet (In). *Te vergeefs.*

Doe trac na hem al over lnut
Meliaudelijs een riddere goet,
Maer hi trac al in onspoet.
Lanc. III, vs. 11300.

Maer die vrouwe, die si sochten
Daer af en vernamen si niet.
Si sochtense in ghenen vliet

Op ende neder, verre ende bi,
Maer wat si sochten, geloeves mi,
Was algader in onspoet.
Limb. B. VI, vs. 1678.

Onspoor. *Kwade, ongebaande weg.*

De jongen laet, verbaest van schrick, den teugel glijden
De paerden voelen 't, en van muilprang nu ontsnoert
Aen 't heenestreven, waer de drift hen heene voert,
Zien spoor noch onspoor aen, verbijsteren, verwarren,
En steigeren van losse oock naer de vaste starren.
VONDEL, door V. L. X, 308, vs. 1043.

Onsprekelic. 1) *Wat niet uitgesproken mag of kan worden.*

— Wye dat sulke minne drecht,
Die verboert sijn lijff mit recht,
Als God selver ons doet weten.
Het en sal doch ghene minne heten,
Want het is een duvelye.
Doch is sy van manieren drye,
Die eerste is onsprekelike.
Mloep, B. III, vs. 87.

2) *Onuitsprekelijk.* Na dat derde pater noster, segge in die ere der onsprekeliker minne Jesu Christi, enz. Stemmen, bl. 26.

Zie nog RUUSBR. Tab. I, 239, 6.

Onsprekend. *Nog niet kunnende spreken.*

Dengelen knielen, de helle als verwonnen beeft,
Voor dit Jonc onsprekende kindeken teere.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 44, r°.

Onspringhen. 1) *Opstaan na een val.*

Clitus was die ierste die onspranc.
Alex. III, vs. 67.

2) *Ontwaken.* Ende als Joseph onspronghen was, so stont hi op, ende dede dat hem dinghel gheheeten hadde. Lev. van Jezus, bl. 12. Ende alsi onspronghen waren, so daden si dat hen gheboden was, ende voeren al enen andren wech te haren lande wert. Ibid. bl. 17.

Onssienen. *Mismaken.* Hir omme salic dicke vore moten setten dat bat schene volghende, ende na, dat bat schene vore staende. Ende en dadic des nit, so mostic onderwilen achter laten dat nit goet en ware ghelaten ende dat dit werk sere onssienen soude. Lev. van Jezus, Inl. bl. 2.

Onssin. *Ontzien, vreezen.* Got also wale cleedt; wis onssieddi

u dan volc van cleinen gheloeve? Ibid. bl. 42 Ende alle deghene die quade werke werken, die haten dat light, ende die comen noede ten lighte, want si o n s s i n dis dat si van haren werken berespinghe souden ontfaen. Ibid. bl. 147.

Onsslapen. *Inslapen, in slaap vallen.* Ende binnen din dat de brudegoem merrede, so onssuimelden die magde ende o n s s l i e p e n. Ibid bl. 194.

Onssuimelen. *Slaperig worden.* Zie **Onsslapen.**

Onst. *Gunst.*

Soe welc man bescriven sal,
Beide gheval ende ongeval
Van Yeesten, die sijn gesciet,
Hine sal in ghere wijs niet,
Noch om o n s t e, noch om gichte,
Die waerheit vlien in sijn ghedichte.
VAN HEELU, Bylagen, vs. DIX.

Die tseer herberghe gherne ontfeet
Die ghene, daerhi doghet in weet,
Ende blideleec deilt des hi heeft,
Hets al te dancke dat hi gheeft:
Want hens te prisen gheen gherechten,
Dan goede o n s t e ende blide ansichten.
Belg. Mus VI, 209.

Onsta. 1) *Ongestadigheid, wisselvalligheid.*

Maar of fortuins o n s t a, daar iemand noit bezocht?
Die vind niet lijkewel in valsch-goed waar genoeghen.
SPIEGHELS Hart-sp. 1614, bl. 47.

2) *Ongemak, schade, nadeel.* MEYER.

Onstaen. *Ontkomen.*

Stakensi die olyfante doet
Soe soude de val siin soe groet
Dats niemen o n s t a e n en mochte.
Limb. B. IX, vs. 727.

Onstaende woort. *Woorden, beloften waar geen staat op te maken is.*

Menech sprect ende bringhet vort
Scoene, beroemeghe, o n s t a e n d e w o o r t.
Vaderl. Mus. I, 69, vs. 46.

Onstade. *Ongemak, schade, nadeel.* MEYER. Daer si gheene o n s t a d e moeghen doen. Belg. Mus. X, bl. 110.

Zie ook NIJH. Ged. II, 5.

Gayus wert nu paeus ghecoren,

Was van Dalmacien gheboren.
Dese sette ende woude
Dat onghelovich volc niet en zoude
Kerstine wroeghen van eniger dade,
Dat hem sonde doen o n s t a d e, enz.
Lsp. B. II, C. 44, vs. 502.

Zie verder Bräb. Yeesten B. V, vs. 4720.

Onstade. Bijv.nw. *Ongestadig*, *afwisselend*, *onvast*.

Die wispelturigh is, met vele o n s t a d e grillen,
Zal vande Vogelen zoo vele niet verschillen.
VONDEL, door v. L. I, 257, vs. 25.

tOnstade. *Ten nadeele.*

Entie rivieren — — —
Lopen over ende t o n s t a d e.
Heim. der Heim. vs. 593.

tOnstade komen. *Ten onpas komen.* KIL.

Onstadich, onstaedigh. *Ongestadig.* Ibid.

Want liefd' is oock een seę daer wy o n s t a d i c h sweven.
GROEBE, Versch. Ged. I, 148.

Onstadigheit. *Ongestadigheid*, *veranderlijkheid*, *onbestendigheid.*

En sal my yemant noch o n s t a d i g h e i d verwijten?
HUYGENS, Korenbl. I, 86.

Onstantaftich, onstantaftigh, onstantachtich. *Onstandvastig.* KIL.

Nicodemus die ierst swack was, en o n s t a n t a c h t i c h,
Die wert in t' gheloove ghesterckt daer nare, enz.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 64.

Want totten xl iaren toe. so is die natuer seer o n s t a n t a f t i c h. Spieghel der Volcomenheit, f°. 19.

Onstede (Te). *Op eene verkeerde plaats*, *op eene plaats waar iets niet behoort te zijn.*

Coemter yemant tot hem in,
Die heymelic brinct enighe mare,
Sijn sij loghen ofte ware,
Dat die man erghent heeft gheweest,
T o n s t e d e also die clapper leest,
Dat ghelooft sy wael te grounde,
Als oft in die ewangelie stonde.
Mloep, B. IV, vs. 1641, var.

Onstedich. *Onstandvastig.*

— — of hi worde o n s t e d i c h

So suldi u des maken ledich
Ende gheven hem vrilic sinen sack.
Ibid. B. I, vs. 1011.

Onstedicheyt. *Onstandvastigheid.* Alle krancke o n s t e d i c h e y t sal u benomen worden. Stemmen, bl. 12.

Onstegh. *Gunstig.*

Die edel keiser ende die vernaemde
Thoende o n s t e g h e bewisinghe
Sinen brueder.
Brab. Yeesten B. VI, vs. 6991.

Zie verder op **Onstigh.**

Onsteken, onsteecken. *Aansteken, ontsteken, in brand steken, in vlammen zetten.* KIL.

Daer an leget oec Sodoma,
Ende dar tho Gomorra,
Daer .V. gode stede stoenden,
Die God selve dor eer sonden
Met sulphur ende met viere o n s t a c.
Alex. VII, vs. 1174.

Onstelen. Zie **Ontstelen.**

Onstelike. *Uit gunst, met een goede genegenheid.*

Vier grote loene daelmoesen heeft:
Si verblijdt dien mense gheeft;
Hi es blide diese mach gheven;
Si verblucht die sonde ende linghet leven;
Soe wiese ghevet o n s t e l i k e
Hi heeft dese iiij sekerlike.
Belg. Mus. VI, 197.

Onsterflijcken. *Onsterfelijk doen zijn, onsterfelijk maken.* MEYER.

Ghy spoocken, die wel eer verhoogt pronckte inde tralien
Van 't goude Blijenburgh, behangen met medalien,
Waerme de Godheyd hadde o n s t e r f l ij c k t uwen Rey, enz.
VONDEL, door V. L. I, 722, vs. 1429.

Onsterken. *Verzwakken.* KIL.

Onstich. Hetzelfde als **Onstegh.** Het komt voor in Lulofs handboek, bl. 103.

Onsticheit. *Begunstiging.* Zie Maskeroen vs. 916.

Onstichten. *Ontstichten.* KIL.

Onstichtigh. *Onstichtelijk.* Het dochtme niet o n s t i c h t i g h maer leerachtigh Adams ballingschap, het treurspel aller treurspeelen, tooneelwijs 't ontvouwen. VONDEL, door V. L. X, bl. 359.

Onstil. *Onrustig.* KIL.

Onstilte. *Onrust.* Ibid.

Onstonde. *Ongelegenheid*, *ongelegen tijd.* KIL. MEYER.

Onstondigh. *Ongelegen*, *ter ongelegener tijd.* KIL.

Onstont. *Bloohartig*, *versaagd.* Ibid.

Onstrafbaer. *Onberispelijk*, *onwraakbaar*, *daar niets op te zeggen valt.* Ibid.

Onstraffelick. Hetzelfde. Welcke oversettinge oock eenvoudich ende o n s t r a f l i k is. St. Bijb. Hosea XIII, Kantt. 28.

Onstuemigh. *Onstuimig.* KIL.

Onstuer. Znw. *Woestheid*, *ruwheid*, *onstuimigheid.* Omdat dye luden deze — — o n s t u e r der duvelen niet gedogen en mochten. Pass. Wijnt. 1480, f°. cclxj, a.

Onstuer. *Zacht*, *kalm*, *vreedzaam*, *zachtaardig*, *bescheiden.* KIL.

Onstuer, onstuyr. *Ontembaar*, *verbolgen*, *onstuimig.* Ibid. De Zee was zoo o n s t u e r. P. BOR Apollonius, 1617, bl. 12 v°. Dat ic niet in die — — — o n s t u y r e Zee en ben vergaen. Ibid. bl. 13 r°. Subijtelic isser een o n s t u e r weder opghestaen. Ibid. bl. 35 v°.

Onsturich, onstuurigh. *Onstuimig.* Wdb. op HOOFT.

Onsturicheyt, onstuurigheit. *Onstuimigheid.* Ibid.

Onstuck. *Aan stukken*, *gebroken.* Passim.

Onsuen. 1) *Ruw*, *vormloos*, *ongevormd*, *leelijk.* KIL.
2) *Vuil*, *smerig.* Ibid.

Onsuveren. *Onteeren.*

Joncfrouwen van religieuse,
Zuver ende van heiligen doene,
O n s u v e r d e n die Sarracine.
Dr. VERWIJS, Bloeml. II, 102, vs. 81.

Onsuverheyt. *Onkuischheid*, *onkuische lust*, *overspel*, *ontucht*, *vuile wellust.*

Want geen dinc en doet
Soe verkeren des menschen moet
Ende begeren onsuverhede
Alse dronckenscap ende ledechede.
Alex. VI, vs. 55.

Te desen tiden gesciede mede
Te Babylonen in die stede,
Dat Susanna, die scone vrouwe,
Die haren man was getrouwe,
Van II papen was begaen,

Die emmer wilden, sonder waen,
Met hare doen o n s u v e r h e d e.
MAERL. Sp. H. 4° ed. I P. II B. L, vs. 35.

Zie nog Alex. I, vs. 678; Belg. Mus. III, 232; MAERL. Sp. H. III P. IV B. IV, vs. 6.

Ont. *Tot, totdat.*

Heeft een eerbaer wijff oick lijden
Mit een quaden, zwacken man,
Die isser zeker qualicken an.
En weet hoir oick niet bet te raden,
Dan sijt claghe der Goeds ghenaden
Ende lijde des, o n t beter wort.
Mloep, B. IV, vs. 1883.

O n t der tijt toe dat. Utr. Plakaatb. III, 281, a. aangeh. door HUYDEC. in MELIS STOKE, D. I, bl. 157.

Ontaemelick. *Onbetamelijk.* KIL.

Ontaen. Verl.dw. van *ondoen of ontdoen.* 1) *Misvormd, toegetakeld.*

De mensche heeft vormaels vor sine sonden
Vele tormenten van ellenden
Vander hant Gods ontfaen;
Want van den teen es hi o n t a e n
Tote den hersenen, ende ontscoont.
Maskeroen, vs. 1202.

Ende alsi onlange waren gereden
Sagen si comen met haestecheden
Enen riddere sere o n t a e n,
Ende sere dorhouwen, sonder waen;
Hi bloetde te .vij. steden daer.
Lanc. III, vs. 14845.

2) *Ontsteld, versuft, verward.*

Doe mi hadde die God van minnen
Al dese stucken doen bekennen,
Ontfoer hi mi, ine wiste waer,
Ende doe ic mi allene daer
Wiste, wasic harde drove,
Want ic wale raets behove
Van minen wonden, die ic ontfaen
Hadde, daer ic af o n t a e n
Was ende hoe en wiste genesen.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2810.

Si souden algader sijn o n t a e n
Beide van vaere ende van slape.
Alex. IV, vs. 1185.

Zie nog Vanden Levene ons Heren vss. 1266, 2440, 3887
3) *Geopend.*

Een luttel saeds so sturte hi,
Doe hi den cnop hadde o n t a e n.
Ibid. vs. 14358.

Zie nog Rein door Dr. JONCKBL. vs. 655.
4) *Beroofd* of *vernield.*

Spijsdi desen pautenier
Dien wi met rechte hebben gevaen,
Die onse afgode heeft o n t d a e n.
Vanden Levene ons Heren, vs. 2285.

5) *Afgezet*, *ontslagen.*

Doen seide .i. jode:
»Here Pylatus, bedinct u bat saen
Van desen die hier es gevaen,
Gi wiltene quite laten gaen:
Wist die keyser, gi waert o n t d a e n.
Ibid. vo. 2756.

Ontaenboorden. *Benaderen, aan boord trekken.* KIL. MEYER.
Ontaken. *Ontnemen*, *ontrooven.* Wdb. op BREDERO. Zie ook **Onttaken.**
Ontalen. Waarschijnlijk voor »*onthalen*" *Ontvoeren*, *wegnemen*, *ontnemen.*

Neen, men magene mi niet o n t a l e n,
Walewein en comene selve halen.
Lanc. III, vs. 11999.

Die eens anders huys of lant of tiende
Met vonden ontbinden of o n t a l e n,
Of met onrechte haer erve ontpalen, enz.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 96, vs. 1866.

Ontalen. *Vrij pleiten.*

Ulixes die wel taelen conde,
Sprac voer haer (Helena), hem was ghebeden
Ende o n t a e l d e se daer ter stede.
Dr. VERDAM, Tekstcritiek, bl. 107.

Ontallick. *Ontelbaar.* KIL.
Ontame. Znw. *Onbetamelijkheid.*

Want die prophete uut uwen rade
Verdoemt den vrecken, om de blame

Dat hi tgraen sluut na o n t a m e
Vore hem, die bidt in uwen name.
Belg. Mus. I, 346.

Ontame. Bijv.nw. *Onbetamelijk.*

Twi seghetmen ten dorpre: »Fi!
Ganc wech, God onnere di!
Du best der wereld scame!"
Die edele hevet al tgheeri,
Men seghet: »Willecome ghi!"
Dats dies ic mi vergrame,
Wantet dinct mi o n t a m e.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 23.

Ontangen. *Van vrees bevrijden.*

Wat raedt in sulcke nooden?
Sy roepen tot den Heer.
En hy (De grootst' der Goden)
Ont-angt en redtse we'er.
CAMPH. 1630, Ps. CVII, vs. 16.

Ontanckeren. *Het anker lichten.* KIL.

Ontbanen, ontbaanen. *Den weg afsnijden, versperren.* U. W.

Ontbaren. 1) *Nalaten, achterwege laten, staken, ophouden.*

Lanceloet moyedene soe sere,
Ende dander was soe in die were,
Datsi beide soe moede waren,
Datsi des strijds moesten o n t b a r e n
Ende rusten moesten, wilde elc oft ne wilde.
Lanc. II, vs. 22271.

Die broeder seide: »ghi hebt misdaen,
Al daer ghi waert in deser weken
Ter joncfrouwen, die ghi wilt spreken:
Si es die uwes niet en gaert,
Ende doet u bidden, dat ghijs o n t b a e r t.
Belg. Mus. III, 109, vs. 56.

Zie nog Alex. III, vs. 476; Walewein, vs. 180 en vs. 3408; Ferg. vs. 387.

2) *Ontberen, missen.*

Maria, die jonghe joghet,
Wies in gracien ende in doghet
Dier si altemale vol was,
Want God onste haer das.

Doe si was van drie jaren,
Ende melcs mochte o n t b a r e n, enz.
Lsp. B. II, C. 3, vs. 6.

Zie nog Rein. door WILLEMS, vs. 5140.

Ontbarmen. *Zich ontfermen.*

Also aenrant hyse altsamen cleyn en groot
Met uytghestreckter hande, off hy oyt broodt hadde ghebeden,
Sy o n t b a r m d e n zijns, deylden zijn behoeftighe noot.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 74.

Ontbedelen. *Afbedelen.* KIL.

Ontbeideoh. *Niet kunnende verbeiden*, dus *overhaastig, ongeduldig.*

Ay aerme, wat mach men des
Dat men soe o n t b e i d e c h es,
Daer men met minnen es bevaen!
Belg. Mus. X, 95, vs. 220, doch verbeterd.

Ontbeyden, ontbeiden. Intr. *Wachten, toeven.* Wdb. op BREDERO.

O coninc, here, die daer rijt,
Nu hoert alluttel, ende o n t b e i t!
Ibid. II, 238, vs. 42.

Ontbeyden, ontbeiden. Trans. *Afwachten, opwachten.*

Die heeren vraechden eem teinen tijden
Wer hi woude daer o n t b e i d e n
Darise ende sijne gewelt,
So vorder sueken op dat velt?
Alex. II, vs. 603.

Hi sloech den iersten, des geloeft,
Mettien swerde soe int hoeft,
Dat hi vor sine voete viel doet.
Doe reet ten andren wart Lanceloet.
Dandre, die sinen geselle doet sach,
Ne dorste niet o n t b e i d e n sinen slach
Ende vloe aldat hi mochte gevlien.
Lanc. II, vs. 22768.

Zie ook RUUSBR. Brul. bl. 23, reg. 21.

Ontbeyden, ontbeiden, gevolgd van een Gen. *Afwachten.*

Daer hiet Alexander, die fiere,
Emeniduse sijns o n t b e i d e n.
Alex. IV, vs. 1282.

Ontbenden. *Uitleggen, verklaren.*

Jacop, ic hebbe wel verstaen,

Dat al waer es, sonder waen,
Dattu hier heves o n t b o n d e n.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 81, vs 640.

Nu sprec: ic saelt o n t b e n d e n.
Ibid. bl. 49, vs. 52.

Zie verder op **Ontbinden**.

Ontberen. Hetzelfde als **Ontbaren**, dus *laten*, *nalaten*.

Selc hout met anderen sijn soeren,
Ware hi vroet, hi souts o n t b e r e n
Esopet. bl. 59, vs. 10.

— — Nu syt gewes,
Dat ic dit selve sal bestaen'
Doen sprak 'er vele daer toe saen:
Dat hys o n t b e r e n soude daer.
VELTH. Sp. H. f°. 178.

Ontberen (Hem). *Zich onthouden, zich aan iets onttrekken.*

Ende screef anden keyser Justine:
Hine o n t b e r e h e m sulker pine,
Alse tonteerne die Arriane.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XVII, vs. 20.

Ontbermen. Hetzelfde als **Ontbarmen** en dus *zich ontfermen.*

Offert twaelf stieren om den toren te ontvlieden
Van Neptuno, op dat hy o n t b e r m over onsen lande.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 6.

Ontbernen. Zie **Ontberen.**

Ontbersten, ontborsten. *Ontbreken.*

Wij moeten broederlijcke min
Bewisen onsen evenkersten,
Off dbeste deel sal noch o n t b e r s t e n.
HILDEG. Ged. bl. 83, vs. 80.

Ontbesten. *Ontsnoeren, losrijgen.* Si hoerde den dienst van der kerken mit so groter waerdicheit, dat si, als men die ewangelie las ende consecrierde, haer mouwen o n t b e s t e, als si ghebest waren, ende si dede haer hecsele of, ende dat si opt hooft hadde, leide si neder. Dr. v. VL. Prozast. bl. 228.

Ontbidden. 1) *Afraden, van een voornemen afbrengen.*

Martijn die verhort die mare,
Ende een deel voer middernacht
Staet hi up, alse die acht
Te ghane aldaer die here was,

Omme hem t o n t b i d d e n e das.

MAERL. Sp. II. 4°. ed. III P. IV B, XLVII, vs. 96.

2) *Weigeren*, *ontzeggen?*

Dies es nu een jaer leden
Dat mi dese camp ward o n t b e d e n.

Lanc. II, vs. 41920.

Ontbiden. Intr. Hetzelfde als **Onbiden,** dus: *wachten*, *toeven*, *stilhouden.*

Doen wilde Carel van danen riden,
Elegast die hiet hem o n t b i d e n.

Caerl ende Eleg. vs. 847.

Vracht hem oft hi iet sach riden
Iwerincs, ofte o n t b i d e n
Twe ridders.

Lanc. II, vs. 43738.

Volget der straten, die ic sal riden,
Haestelike, sonder o n t b i d e n.

Ibid. vs. 43750.

Doen hien achterhaelde daer
Riep hi lude: »Ridder ontbijt".

Caerl ende Eleg. vs. 355.

Tierst dat hi ter bruggen quam,
Vant hi die vrouwe daer al gereet
Van daer binnen, die daer o n t b e e t
Om hem sien.

Lanc. II, vs. 7412.

Ontbiden, elders ook **Ontbieden.** Trans. *Afwachten*, *verbeiden.*

Niemen sijne slaeche dorste o n t b i d e n.

Lanc. II, vs. 13210.

Die derde minne eeschet die tijt,
Alse bi naturen elc o n t b ij t
Die bloyende jare.

Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 20, vs. 418.

Die toecomst selen wi o n t b i d e n met verlanghene. RUUSBR. Brul. bl. 23, reg. 31.

Zie nog Lanc. II, vs. 17363.

Ontbieden. 1) *Bevelen*, *gebieden.*

Doen wiste Carel wel te voren
Dat hem god te stelen o n t b o o t,
Om hem te bescudden van der doot.

Caerl ende Eleg. vs. 968.

Als dit die Gravinne Margriet hoorde, so wort sy seer toornich, ende ontboot Graef Ghye, haer soon, dat hy haestelick te Schepe ginck met sijn volck, ende tooch in Walcheren. Goudtsche Kronycxken 1663, bl. 62.

2) *Aanbieden.*

Want Equo, ene hoge vrouwe,
Haddene so lange gemint op trouwe,
Dat si was bracht in selker noet,
Dat si heme hare minne ontboet.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 1344.

3) *Boodschappen, berichten, laten weten, melden, te kennen geven, toonen.* U. W.

(Hy) ontboot dat haestelike
Sinen here den Coninc Alarike.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XII, vs. 35.

Sophie oec die keyserinne,
Ontboet Naerses grote onminne
Ende daertoe grote onwerdichede.

Ibid. III P. VI B. XLI, vs. 2.

Wat vremder zake is dit, dat de Koninck — — — niet en schrijft, nochte en ontbiet of hy leeft ofte doot is. P. BOR, Appollonius, 1617, bl. 45 v°.

Zie nog Alex. III, vs. 591.

4) *Wenschen, toewenschen, groeten.*

Alsi minen here Walewein sach
Si ontboet hem goeden dach.

Lanc. II, vs. 2960.

Zie nog ibid. vs. 6482; vs. 19814; Grimb. Oorl. II, vs. 998; Nat. Bl. B. III, vs. 3308.

5) *Aanzeggen.*

Dat hi omoedelike ontboot
Den abt dor genaden groot,
Dat hi te hem soude comen.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XIII, vs. 19.

Ende hiet die boden van hem verstoten,
Ende ontboet den ghenoten,
Dat mense uut Constantinoble dade.

Ibid. III P. VI B. XVI, vs. 40.

6) *Melden, doen weten.*

Kan ick u, lieff! gheneesen,
Ghelijck ghy mijn ontbiet,

Alleen met myn bywesen.

BREDERO, Boertigh Liedt-Boeck, bl. 33.

Ontbieden (Weder). *Antwoorden* of *laten antwoorden.*

Narses die slouch thovet neder
Ende o n t b o o t der Vrouwen w e d e r:
Behildem God een stic sijn leven,
Hi soude haer sulc een webbe upgeven
Dat soet nemmermeer gesponne.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLI, vs. 12.

Ontbiedt. *Aanzegging.* Wdb. op HOOFT.

Ontbijt. 1) *Aas, voedsel, spijs.* Ibid.

2) *De aanvang, de opening eener maaltijd* bij onze voorouders, waartoe zeer dikwijls de spiering of soppe gebruikt werd. Zie hierover Wdb. op BREDERO, op het woord **Aanbijt.**

Ontbijten, ontbiten. *Nuttigen, eten, proeven, gebruiken.*

God heeft mi tote hare
Daghelics sine spyse ghegheven,
Bi sinen troeste moet ic leven,
So dat God wel weet,
Dat ic sint anders niet o n t b e e t
Van dat ic eerst hier quam.

BLOMM. Oudvl. Ged. II, 9, vs. 544.

Hien had binnen vijf daghen broot
O n t b e t e n die ridder snel.

Seghelijn van Jherusalem f°. 35, b.

Zie ook MAERL. Spiegh. Hist. 4°. ed. III P. IV B. XXX, vs. 25, en ibid. I P. VII B. XLI, vs. 32.

Ontbinden. 1) *Openbaren, aantoonen.*

Rijt in der morghenstonde
Toten coninc, daer ghien vint.
Vertelt hem ende o n t b i n t
Die ondaet ende die moort.

Caerl ende El. vs. 1011.

Want de schrift o n t b i n t
Wie vleyschlyk is gezint,
Dat die hier gewint
In 't end tot loon de dood.

SPIEGHEL, Nieuwejaars lied 1582, coupl. 3.

Zie ook Fl. ende Bl. vs. 384.

2) *Verklaren, uitleggen, ontvouwen.*

Doe Daniel in drome sconde
Dat Nabugodonosors rike soude
Ghevellet werden ende gedestrueert,
Eshi toten coninc ghekeert,
Ende heeft hem den droem o n t b o n d e n.
Doctrin. B. I, vs. 772.

Doe ontboot hi also houde
Alle die clerke die hi wiste,
Die wijs waren ende van liste,
Ende scrifturen consten o n t b i n d e n.
Lsp. B. II, C. 13, vs. 55.

Doe baden hem die yongren ende seiden: »o n t b i n t ons die parable van den sade." Lev. van Jezus, bl. 80.

3) *Ongebonden, los van orde en wet, oproerig zijn.*

Dus voer Simpoel wech van daer,
Dat lange letten was hem swaer;
Hem dochte tfolc al o n t b o n d e n,
Ende dat si hem lettel goeds onden.
VELTH. Sp. H. f°. 226.

4) *Verlossen, vrij maken.*

Die gone, die hi vant ghebonden
Die ghevaen hadde Symoen,
Die dede hi o n t b i n d e n doen.
Rymb. vs. 34116.

5) *Ontlasten, bevrijden van kwalen.*

Was in gants Russen dan niet eenen arts te vinden,
Die hem in 't quijnen van zijn quaelen quam o n t b i n d e n,
Het koude lichaem stoofde, en warmde in 't zachte bed?
VONDEL, door v. L. II, 204, vs. 8.

6) *Ontlasten, bevrijden, kwijtschelden van zonde, absolutie geven.*

Ende al quaem een man te Romen binnen
Of tAvengon al binnen der stede,
Daer thooft is van kerstenhede,
Om aflaet van sinen zonden,
Hi soude lancsaem werden o n t b o n d e n.
Ten waer of hi den hoghen lieden
Gheven mochte alsoe veel myeden
Dat si en broohten voerden vader,
Die o n t b i n d e n mach algader
Hem, die des oflaets begheren.
HILDEG. Ged. bl. 182, vss. 90 en 94.

Zie nog MAERL. Sp. H. III P. VI B VIII, vs. 54.

7) *Ontrollen*, *ontplooien*.

De heidine traken henen met gewelt
Met menegen o n t b o n d e n e n vane.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. IV P. I B. XXV, vs. 9.

Om dit o n t b a n t
Die Keyser sine baniere al bloet.
VELTH. Sp. H. fo. 338.

8) *Los geraken*, *verschuiven*, *afglijden*.

In enen tor, was hoochts een deel,
Lach de wachtre ende sliep ter cure
Up thout dat lach upten mure;
Also dat gont hont o n t b a n t
Ende hi vel upte zale te hant
Ende van dane up daerde neder.
Lev. van Ste Franc. vs. 8708.

9) *Doen afgaan*, *purgeeren*. Van den egel handelende, zegt MAERLANT:

Sijn vleesch droghet, ende o n t b i n t tlijf,
Dat es ter maghen confortatijf.
Nat. Bl. B. II, vs. 1790.

10) *Voortbrengen*, *te berde brengen*, *uiten*.

Die claghen, die die diere o n t b o n d e n
Proefden si met orconden.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1881.

Ontbiten. Zie **Ontbijten**.

Ontblijven, ontbliven als Znw. *Nalatigheid*, *verzuim*. Ende so wanneer dat yement mit sonden of mit o n t b l i v e n Gode oneer doet, dat maect hem een bitter anxtvoudich wee. Stemmen, bl. 70. · Onse onvolcomenheyt ende onse o n t b l i v e n der doechden en sellen wy ons niet ontsien te belien. Ibid. bl. 75.

Ontblijven, ontbliven. 1) *Gespaard blijven*.

— — — hi gheboot
Den sinen, als hi ware doot,
Dat menne in den grave leide:
„Want alst ghesciet, dat hi vorseide,
Dat men die papen bernen sal,
Sal mijn ghebeente o n t b l i v e n al."
Rymb. vs. 12236.

2) *Onbruikbaar worden*.

Den wind verhief nog meer en de zee die wierd zoo strang,

Zoo dat met groot verzeer al tegen hunnen dank
Al in de zee zeer kwaed kabels en zeilen moesten o n t b l y v e n,
Lieten 't schip op gods raed en gods genaede dryven.
Horae Belg. II, 8.

3) *Ontkomen, ontgaan, ontsnappen.*

„Bi den levene," seit si, mi heeft wonder
Wat men werct in die taverne!
Ic soude morghen soecken gherne
Mi derder van sterken wiven,
Soe en mach hi mi niet o n t b l i v e n
Noch in gheselscap, no in gariten.
Belg. Mus. X, 54, vs. 110.

4) *Wegblijven*, *niet komen*, *niet aankomen*. En alsoe langhe als die sondare desen roep o n t b l i j f t, soe moet hi derven alle der andere gaven Gods, die daer na volghen souden. RUUSBR. Brul. bl. 204, reg. 11.

Ende en hebdi die III troeste nemmeer?
Nenic, here, alsic dede eer:
Goelijc Sien es mi o n t b l e v e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 9787.

5) *Tekortschieten.* So versmaet hi oec ende versumet dat cleyne ende o n t b l i j f t in al. Spiegh. der volcomenheit, f°. 38. Om dat hi meer begheert te minnene dan hi vermach, soe dunct hem, dat hi o n t b l i j f t. RUUSBR. Brul. bl. 154, reg. 3.

6) *Ontbreken.* Ende hier af comt een ewig hongherich crighen in een ewich o n t b l i v e n Ibid. bl. 160, reg. 7. Si en weten niet wat hem o n t b l i v e t. Ibid. bl. 171, reg. 4.

Zie ook ibid. bl. 70, reg. 6.

7) *Niet bijblijven*, *ontnemen*, *niet behouden*, dus: *verliezen.*

Die vriheit, die hem es o n t b l e v e n
Soudsi, bider minnen rade,
Gerne vromen, had siis stade, enz.
Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. III, 175, vs. 163.

8) *Overblijven.* Alse die priester ieghewelken sondare hulpt ende berecht na sijn verstaen ende sijn vermoghen, al dat heme dan o n t b l i j f t, dat sal hi den viere, dat es der minnen Gods bevelen. RUUSBR. Tab. II, 60, reg. 15. Nu vervult dan dat overdeel van der maten, die uwen vorderen te vervulne o n t b l e e f. Lev. van Jezus, bl. 185.

Ontbloemen. *Verwelken.* KIL.

Ontblooten of **ontblooden.** *Verzaken* volgens VAN LENNEP.

O n t b l o o d t Divoot u eyghen will' misprezen.
VONDEL, door v. L. I, 25, vs. 28.

Door gebrek aan meer voorbeelden, en door de invoeging eener *d* is mij de ware spelling van den infinitivus twijfelachtig.

Ontblouwen. Quid?

Ende hebdi dan niet, dat seght mi,
Drie trooste?
Neenic, entrauwen!
Soete Ansien es mi ontblouwen.
KAUSLER, Die Rose, vs. 9612.

Zeer waarschijnlijk moet dit zijn: *ontvlouwen*, d. i. *ontvlucht*. Deze gissing krijgt te meer grond als men bedenkt dat de vorm der *v* en der *b* in het schrift van vroegere eeuwen zeer weinig verschilt (𝔟 𝔟).

Ontborghen. *Leenen, iets opnemen onder beding van teruggave.* Eest van scoude die zi onborcht hebben, enz. Belg. Mus. X, 112.

Ontbreidt. *Uitgebreid.* Zie RUUSBR. Tab. II, 240, reg. 4.

Ontbreken. 1) *Aanbreken.*

Smargens als die dach ontbrac.
Lanc. II, vs. 38176.

2) *Ontkomen, ontgaan.*

Te Dordrecht lach hi bevelt zware,
Ende hi wort des wel gheware,
Dat hi der doot niet mochte ontbreken.
MELIS STOKE, B. II, vs. 1367.

Om dit, stac geen Seriant
Den Hertoge doe van Brabant
In den arm ene wonde;
Ende ontbrac ter selver stonde
Den Brabanteren te dier tyt.
VELTH. Sp. H. f°. 159.

3) *Ontweldigen, uit de handen breken, onttrekken.*

Ic hoerde segghen over waer,
Dat Gheraert van Voerne al openbaer
Doe ontseide sinen zweer,
Diene te hant, sonder keer,
Doet woude hebben ghesteken.
Men condene hem cume ontbreken
Dat hine niet moste ontliven.
MELIS STOKE, B. VI, vs. 732.

4) *Losbreken, losbarsten, opspringen, uitvloeien, ontvloeien.*

Die trane ontbraken daer hen beden.
Lanc. III, vs. 26914.

Goede Jhesus, o n t b r e k e n d e fonteyn, die menschlike herten wedermakende, tot di loep ic al dorstende. Stemmen, bl. 20.

5) *Afvallen.*

Ten selven tiden was, alsic wane,
Quintilius gesent in Germane,
Want si echt wilden o n t b r e k e n;
Dat wildi te fellike wreken, enz.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VI B. XXXIIII, vs. 45.

Judas vergaderde, als wijt horen,
.IIIm. man uut vercooren;
Maer doe si die viande saghen
So sterc, begonst hem wanhaghen,
Ende o n t b r a k e n Judase dan.

Rymb. vs. 19595.

6) *Van een verhaal afstappen.*

Dit sijn Ovidius sproken,
Derre es goed nu o n t b r o k e n
Ende spreken vort vander jeesten,
Die ic gerne soude vulleesten.

MAERL. Sp. H. 4° ed. I P. VI B. LVI, vs. 90.

7) *Nalaten, in gebreke blijven.*

De Minnegoden noch hun moeder niet o n t b r e e c k e n
Met hunne fackelen het lijckhout aen te steecken.

VONDEL, door V. L. II, 205, vs. 31.

8) *Ontwijken, teruggaan, zich onttrekken.*

Des maerghens, no min no mee,
So ginc uut een knecht mettien,
Ende hevet dat scrinekijn versien,
So dat hi die hant toestac;
Maer dat scrinekijn o n t b r a c.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LVI, vs. 102.

9) *Ontwaken.*

Uten slape hi o n t b r a c.

Belg. Mus. X, 72, vs. 95.

10) *Van iets verlost worden.*

Als hi sieke besorghen sal,
Hine vermane hem vooral
Berouenesse, ende bijchte spreken,
Of hi tsevels wille o n t b r e k e n.

Rymb. vs. 22958.

Zie nog ibid. vs. 32051.

Ontbreken (Hem). *Zich zelven onthouden om het aan anderen te geven.*

Wat dat soe h a r e mochte o n t b r e k e n
Hevet soe den aermen toegesteken.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXXVII, vs. 77.

Ontbruden. *Eens anders vrouw bekennen.*

Een man, die een scoon wijf heeft,
Ende by eer quader lodigghen leeft,
Ende men hem dan sijn wijf o n t b r u u d t, enz.
Belg. Mus. III, 236.

Ontbundselen. *Een kind ontluieren, uit de luiers los maken.* KIL.

Ontcinghelen een peerdt. *Den buikriem van een paard los maken.* Ibid.

Ontdaen, ondaen. 1) *Ontsteld, verschrikt, onthutst, verslagen, bedrukt.* Floris met den portwerder schaak spelende

Binnen der wile hi een dracht vercoos,
Daert die portwerder bi verloos
Een riddere ende enen roc van sinen spele
Ende ooc van sinen venden vele.
Des sachen Floris harde o n t d a e n.
Fl. ende Bl. vs. 2747.

Jhesus sach hare pine groot
Ende quam nachts te hem gegaen
Upt water, ende si worden o n d a e n;
Want si waenden alremeest,
Dattet hadde ghesijn een geest.
MAERL. Sp. H. 4° ed. I P. VII B. XIII, vs. 28.

Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 319 en f°. 363; Fl. ende Bl. vs. 1125; Lsp. B. II, C. 36, vs. 909.

2) *Verloren, vernietigd, te gronde gericht, gevallen.*

Hi kende Fergunt te hant,
Ende riep: "her ridder! rijt bet sachter,
Ic riede u bet te trecken achter
Dan hier te comen, ic segt u wel;
Hier slaept .i. ridder stout ende fel,
Ontwaket hi, gi sijt o n t d a e n,
Hi sal u thoeft af slaen."
Ferg. naar het HS. vs. 2239.

Wildi Gods ghebot verhoren
Heer Coninc, so sidi o n t d a e n,

Het sal u aen uw leven gaen.
Caerl ende El. vs. 89.

Zie nog HUYGENS, Korenbl. I, 371, reg. 5. v. b.

3) *Open*. Zie **Ontdoen.**

4) *Gescheurd*, *gebroken*. MEYER.

Ontdaghen. *Donker worden.*

En dat den Hagenaer naer Koets en Schuyten vraeght,
Om veiligh t'huys te zijn, eer dat de dagh ontdaeght.
HUYG. Korenbl. I, 371.

(Lieff met oorlof) mocht ick vraeghen
Eer de dagh ons gaet ontdaeghen
Aen u om een hechte Jaa?
Eer ick weder heenen gaa.
Zeeuwsche Nachtegael, Minne-Mall, bl. 38.

Ontdancken. *Klagen.*

Si ghinc Gode sere ontdancken.
Belg. Mus. X, 53, vs. 66.

Ontdancken (Hem). 1) *Zich beklagen.* Wdb. op HOOFT.

2) *Berouw hebben van iets.*

Wie billijck loont en straft, zal 't nimmer zich ontdancken.
VONDEL, door V. L. IX, 274, vs. 615.

Ontdarmen. *Ontweien*, *het ingewand uithalen.* KIL.

Ontdeelen. 1) *Een stuk van iets afnemen.* Ibid.

2) *Rechtens iets aan iemand ontzeggen.* Ibid.

3) *Afwijzen.* MEYER.

Ontdekken. 1) *Bloot*, *naakt*, *zichtbaar maken.* Wdb. op HOOFT.

2) *Op overspel betrappen.* KIL.

Ontdect. 1) *Van dak beroofd.* Een groot onghestuymich onweder van wint, donder, blixem, hagel en plasregen deed groote scaden. — — — Veel huysen werden ontdeckt. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617, bl. 286.

2) *Naakt, zonder kleederen.*

Soe dat hi die armste creature
Worden was, binnen dien tiden,
Die noit man sach; want hem die siden
Van ermoede waren opghecloven,
Ende al sijn lijf, beneden en boven;
Van cledren liep hi al ontdect.
Vaderlandsch Museum, I, 55, vs. 173.

Ontdelven. *Opgraven.*

Doe andworde die coninc saeu:
„Reinaert, sal ic die vaert bestaen,
Ghi moet sijn mede in die vaert,
Ende ghi moet ons, Reinaert,
Helpen den scat o n t d e l v e n."
Rein. door D[r]. JONCKBL. vs. 2607.

Ontderven. *Derven, kwijt raken.*

Ic wille, ochs my God au,
Liever nu met eeren sterven,
Dan den name van Borne o n t d e r v e n.
VAN HEELU, B. II, vs. 6508.

Ontdienen. *Niet behagen.* U. W.

Ontdieren. *Minder duur worden, in prijs verminderen, afslaan.*

Papen siet men selden melde,
Ende die rijke es van ghelde
Siet men selden sorghen.
Armen man, die men wille borghen
Hem mach selden yet o n t d i e r e n.
Belg. Mus. X, 118, vs. 9.

Ontdicken. *Verkleinen, verminderen, kleiner maken.* KIL.

Ontdoen, ondoen. 1) *Openen, opendoen, ontsluiten.*

Die brugghe de was al te broken,
Ende de porte was gheloken,
De men o n t d e d e alte hant.
MELIS STOKE, B. VI, vs. 223.

Joseph o n d e d e uptien dach
Die scuren ende vercochte tcoren.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. I B. L, vs. 8.

Zie nog BLOMM. Theophilus, vs. 419; Esopet, bl. 337, vs. 19; Ferg. vs. 1440.

2) *Ontslaan, afzetten, verstooten.*

Si wilden ontfaen Symoene
Omme Janne daer mede t o n t d o e n e.
Rymb. vs. 30666.

Doe quam met here van Babylone
Nabugodonosor, die de crone
Nieuwinge hadde ontfaen,
Ende hevet van Egypten o n d a e n
Den coninc, ende sine heerscapie
Genomen van algader Surie.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. II B. XLV, vs. 28.

3) *Openbaren.*

Sint felten! Zoon, zulcx dient vooral gemyd,
Weet dat zulcx kroon noch keuken niet en lyd:
Zulcx zou de brod haest helpen in uw' zaken;
't Zou myteren tot Midas ooren maecken;
't Zou iet o n t d o e n, dat noodig is gesmoort.
J. DE DECKER, Rym-Oeff. I, 339.

4) *Ontmaken, vernietigen.*

Mer snachts, alsmenre minst om dochte
O n d e e d sy weder alle das
Dat des daghes ghemaect was.
Mloep, B. IV, vs. 1517.

5) *Loslaten, losmaken, ontbinden.* Wdb. op BREDERO. Dat ghy o n t- d o e t de banden des jocks. St. Bijb. Jes. LVIII, vs. 6.

6) *Verslaan.* U. W.

Gideon quam daer ter stede,
Ende al dat here wart o n d a e n.
Rymb. vs. 7637.

7) *Opheffen, te niet doen.* Dat (namel. gebod) en mocht hij niet laten o n t d o e n, ten ware bij wil ende consent des Hertogen van Oestenrijck. Matth. Annal. II, 38.

8) *Uitdoen.* KIL.

9) *Ontknoopen, ontkleeden.* Ibid.

10) *Opensnijden.*

Doe dat ward int here cont,
Dattie vluchteghe vul gouds waren,
Die Suriane met haren scaren,
Entie Arabiene o n d a e d s e, ende sochten
Dat goud dat si verswolghen brochten.
Rymb. vs. 32793.

11) *Nedervellen, te gronde halen.*

Tupperste, daer si ane streden,
Dat nu heet die tor Syon,
Ne mochten si niet lichte o n d o e n.
Ibid. vs. 10008.

12) *Ontkleeden.* Doe wij sijn lichaem vonden en o n t d e d e n, vonden wij aen hem eenen kostelijken gordel. Dr. MATTHES, De vier Heemsk. bl. 183.

Ontdoen (Het iemant). *Het van iemand winnen, iemand overtreffen.*

Heeft die rijcke des schattes gonst,
So heeft die arme den rijcken konst,

Daer hijt den rijcken mede ontdoet.
Mloep, B. I, vs. 19.

Nu hadde dese juffrou een waghenair,
Die meester was van horen saken
Ende plach den waghen toe te maken
Also dat sijt alle man ontdede
Mit mennen tot enigher stede.
Ibid. B. II, vs. 2737.

Ontdolen. *Uit het oog verliezen.*

Ende daer binnen was so verre
Walewein gereden, dat sijs erre
Waren; want si dochten
Dat si hem ontdolen mochten.
Lanc. III, vs. 21534.

Ontdonkeren. *Door de duisternis ontkomen, ontvluchten.* Maer eer hy in quam, kreeg hy ontrent Blankenberg een vloot van dertien Duinkerkers in 't gezicht, die recht op hem afquaamen; maer hy zette al zyn zeilen by om 't gevaar t' ontgaan, en ontdonkerde hun op de avond. BRAND, leven van DE RUITER, 1699, f°. 8.

Ontdooden. *Dooien, ontdooien.* KIL.

Ontdossen. *Ontkleeden.*

Doe seide hi: »Sal enen nacht
Slapen gaen bi mire mossen,
Op minen poelu mijn ers ontdossen,
Lone alst mi lonen mach.
Belg. Mus. X, 51, vs. 8, doch verbeterd.

Ontdraghen. 1) *Op eene behendige of oneerlijke wijze ontnemen, wegvoeren, ontstelen.* Wdb. op BREDERO.

Daer hi au wrake sinen moet,
Alse eene leuwinne verwoet,
Die hare jonge sijn ontdragen.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. IV P. I B. XXV, vs. 17.

— — — Ik zel
Me klieden in ien beere vel,
Om hum ien schrick op 't lijf te jagen,
En 't gelt op die manier t' ontdragen.
A. PELS, Julfus, 1662, bl. 23.

Zie verder CATS, uitg. 1828, bl. 35, a; Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 44; Ferg. vs. 2543.

2) *Wegvoeren, oplichten.*

Zy (de Rave) daelde op 's Hamels rugh, om hem te grijpen aen:
Maer als haer klauwen inde wolle zijn gheslaghen,
Zy veel t' onmachtigh is zoo vetten vlies t'ontdraghen.

VONDEL, door V. L. I, 483, vs. 10.

3) *Voortbewegen, in beweging brengen, verplaatsen.*

Beide den voete ende den handen
Mesquam, ende begonsten anden
Dat si pijnden dat hi at
Die bunc, die emmer leghet sat,
Doe saten si stille, binnen .III. daghen
Ne wilden si hem ontdraghen.

Esopet, bl. 369, vs. 6.

4) *Onderhouden, zich onderhouden, zich het noodige verschaffen.*

Want darme en sorght nacht no dach
Dan hoe hi dlijf ontdragen mach.

Lsp. B. III, C. 5, vs. 87, var.

Zie ook Caerl ende El. vs. 225 en vs. 582.

5) *Bergen, redden, behouden.* U. W.

Moochdi uw lijf ontdraghen,
So behoudi uw paert.

Caerl ende Eleg. vs. 1317.

6) *Ontduiken, trachten aan zekere eischen niet te voldoen.*

„Betaelt ons dat ghi sculdich sijt,
Ende maect ons ghenen langhen strijt."
Walewein andwordem saen,
Ende seide: „Waer omme bem ic ghevaen?"
„Om dat uwe tolne wilt ontdragen."

Walew. vs. 1575.

7) *Ontkomen, ontwijken, ontgaan.*

Want die Hunen dat wel saghen,
Datse die vlucht niet conde ontdragen, enz.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXIIII, vs. 24.

8) *Ontschuldigen.* Zie Tweede Proeve, bl. 81.

9) *In veiligheid brengen.*

Noe wrochte wel menich jaer
Om sijn arke te maken vast,
Mede tontdraghen sulken last,
Als hem God hadde doen verstaen.

HILDEG. Ged. bl. 69, vs. 152.

10) *Verwezen, buiten de wet verklaard.* In eene samenspraak tusschen

een gezetenen en rondzwervenden Menestreel, zegt de eerste aan den tweeden:

Wattan, ghesellе? ghi hebt ghesien
Vele wandeleers in haer daghen
Sonder vonnesse, ende werden ontdraghen,
Die ic wel kinne .iij. of vier.

Belg. Mus. VII, 320, vs. 66.

Ontdragen (Hem of sich). 1) *Voor zijn onderhoud zorgen.*

Een wesel was soe out van daghen,
Sine conste haerselven niet ontdraghen.

Esopet, bl. 308, vs. 2.

2) *Zich ergens ophouden, vertoeven.*

De duivel spreekt:
't Waer quaet dat wy dees herberge lieten;
Want al dat int wilde leyt sijnen tijt,
Tuysschers, vechters, ongetijdige putieren
Coppelersen, camercatten, oft sulcke dieren,
Van dien vint men hier altoos planteyt,
En dat is volc, daer mijn profijt aen leyt.
Dus moet ic my hier in dit huys ontdragen.

Marieken van Nymegen, bl. 24.

3) *Zich misdragen.*

Haer ouwetende woorden onverstandelijc
Brochten my eerst in 't leven schandelijc,
Daer ic my nu in ontdrage, eylaes!

Ibid. bl. 29.

4) *Omgaan met, zich ophouden met.*

P. Ende wist ghy 't wel, als hy by u quam,
Dattet die Vyandt was?
E. Och, ia ic, dat doet my claghen!
P. Hoe condy u metten Vyandt ontdraghen,
Als ghy wel wist dat hy 't was?

Ibid. bl. 43.

Ontdrayen. 1) *Ontnemen, ontwringen.*

Ic darft over waer verkonden,
Dat hoveerde hout den mensch ghebonden
Waerwaert dat hi henen gaet,
Datmen hoer qualic can ontdrayen.

HILDEG. Ged. bl. 129, vs. 181.

2) *Ontkomen of ontsnappen aan iets.*

Wil hem God sijn leven sparen,
Hi en crijcht een goet ghetal van jaren,
Ende als die jaren hem becliven,
Soe moet hi byder oude bliven,
Des en can hi niet o n t d r a y e n.
Ibid. bl. 70, vs. 211.

Ontdrijven, ontdriven. 1) *Ontdoen*, *ontnemen*.

LUCIFER.
Ic lache dat ic scudde
Om dat de mensce, die was verheven,
Aldus der gracien es o n t d r e v e n,
Die hem die Here dor sijn gena
Verleende.
Belg. Mus. IX, 74, vs. 426.

2) *Vee wegdrijven*, *vee stelen*. KIL.

Ontdrijver. *Veedief.* Ibid.

Ontdringhen. 1) *Op eene gewelddadige wijze ontnemen*, *ontrukken*.

Doe waren die van Romen zeer verblijt,
Ende gaven hem die roede in sijn hant,
Ende bevalen hem dat lant,
Dat Affricanus hadde bedwonghen,
Alst die van Romen was o n t d r o n g h e n.
HILDEG. Ged. bl. 78, vs. 174.

2) *Met kracht ontwijken aan.*

Soe quam daer een vanden jonghen
Die hadde gheerne den doot o n t d r o n g h e n, enz.
Ibid. bl. 17, vs. 140.

Ontduycken. *Ontgaan.*

Die duyckt, o n t d u y c k t veel ramps, dies moet hy zijn berooft
Van sin, die worstelt met sijn sterker overhooft.
R. VISSCHER, Sinne-poppen, 1678, bl. 151.

Ontdwinghen. *Door overmacht zich toeëigenen, door dwang verkrijgen.*

Het was coninc Alexanders sede,
Alse hi verwan een volc met crachte,
Hi was hun mede oec so sachte,
Dat hise met doechden verwan.
Dies plach altoes die edel man,
Hine o n t d w a n c niet eer goet.
Alex. VIII, vs. 1260.

Vriendelike met sueten sinne,
Ende met oetmoet in allen dinghen
Salmen bidden om die minne,
Want minne en mach men niet o n t d w i n g h e n.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen, bl. 10, vs. 256.

Onte. *Tot aan.* KIL.

Onteedigen. *Van den eed ontslaan.* U. W.

Onteemelec. *Verboden.* Item. Soe wie droege o n t e e m e l e c messe, dolle, priemen, oft vercochte, dat men hem dat. mes, dolle ende prieme doir sijn hant slaen soude. Belg. Mus. VII, 301.

Onteenighen. *Wat vereend is, verdeelen.* U. W.

Onteert. *Van aarde beroofd.* Voert wye den anderen sijn lant o n t-e e r t, dat men ter waerheyt vint, daer af soel wi hebben vier pont. NIJH. Ged. I, 228.

Ontekenen. 1) *Onkenbaar maken, vermommen.*

Om hem t o n t e k e n e, wet vor waer,
Soe haddi dese wapine an gedaen.
Lanc. III, vs. 13402.

Ende recht nu binnen desen
Quamer Bohord toe gereden,
Die Lancelote sochte nu ter steden,
Die hem daer o n t e k e n t was.
Ibid. vs. 14219.

Hine kinde haer wapine niet,
Want si hadden alle daer
Hen o n t e k e n t, wet vorwaer.
Ibid. vs. 20012.

Zie nog ibid. IV, vs. 1470; MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. IV B. XXXIX, vs. 16; Rymb. vs. 12256.

Onteoken. 1) *Ontdekken, mededeelen.*

Ghi en selt nochtan, dat verstaet,
Met allen lieden niet hebben raet.
Men mach allen vrienden niet
Raet o n t e c k e n, wats ghesciet.
Doctrin. B. II, vs. 1132.

2) *Wegruimen, weggraven en daardoor bloot maken, ontblooten.*

Doent geruemt was van den quaden,
Daden si graven daer met spaden,
Ende met backusen stene op breken.
Niet lange en hebbense dus gesteken,

Sine quamen op een groet gat.
Doen deden si vaste o n t e c k e n dat,
So dat si quamen toten gronde;
Daer vonden si ter selver stonde
Een scone palais, enz.

VELTH. Sp. H. f°. 217.

Ontellen. *Valsch tellen.* Ende hier ave comt alle onghewarecheit, dat es ontweghen, ontmeten, o n t e l l e n, enz. RUUSBR. Tab. II, 172, reg. 13.

Ontellick. *Ontelbaar.* KIL.

Ontemelic. *Onbetamelijk.*

Al dede dat wijff o n t e m e l i k e daet,
Ten zwacket niet die wijflike staet.

Mloep, B. III, vs. 193.

Ontemmigh, ontemmelick. *Ontembaar.* KIL.

Onterfnisse. *Onterving.*

Winnet een man in oeverspel
Kinder, luttel ofte veel,
Die bliven bastaerde ende onecht,
Ten erve en hebben sy ghenen recht;
Mer der vrouwen sondighe zaken
En moghen gheen o n t e r f n i s s e maken.

Mloep, B. IV, vs. 410.

Onterven, ontherven. 1) *Berooven, versteken.* Wdb. op BREDERO.

Dan sult ghy niemand zijn een oorsaeck van verderven,
Noch droeve moeder van haer lieve kint o n t e r v e n.

GROEBE, Versch. Ged. II, 96.

Claerrijs van Indie heeft die stat
Vaste belegen, ende swert dat
Dat hise emmer strueren sal,
Ende die kinder o n t e r v e n al.

Biblioth. van N. L. 2de Afl. bl. 9, vs. 196.

2) *Uit het land verdrijven.*

Lykungzus nadert vast om u en ons t'o n t e r v e n.

VONDEL, door v. L. Zungchin, vs. 1367.

Bi mire wet, lieve oem gheraert,
Ic segghe wat mi dinket goet,
Ende wat ic rade dat men doet:
Dat wi alle sterven,
Eer wi ons laten o n t h e r v e n.

BILD. Taal- en Dichtk. Versch. IV, 126, vs. 19.

Zie nog Rymb. vs. 9069.

3) *Ontnemen, wegnemen, ontrooven.*

Starcke orsse ende groot
Warre vijf dusent in hare conroot;
Eer hem dese laten o n t h e r v e n
Sullen si meneghen man doen sterven.
Walew. vs. 10457.

Ontfaen. 1) *Ontvangen, krijgen.* KIL. Wdb. op HOOFT.

Aerme quamen hem eens ane,
Omme aelmoesnen t o n t f a n e.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XLIIII, vs. 72.

— — — Vrient gi moet mi doen
Ene bodscap in geenre pawelioen,
Daer di aer in staet van goude;
Voert daer dit ors, dat ic hier houde,
Ende segt der scoenre Briseida,
Dat sijt dur minen wille o n t f a.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 43, vs. 41.

2) *Nemen.*

Die liede, diere waren binnen,
Hebben 'heilege asscen o n t f a e n
Ende baren aneghedaen.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXII, vs. 15.

3) *Tot zich nemen, aannemen.*

(Si) beloofde hem te latene inne,
Wilde hise te wive o n t f a e n.
Rymb. vs. 3588.

4) *In genade aannemen.*

Onse here nes niet traech, ne mare
Gewillech t o n t f a n e den sondare,
Alsi hem hevet alsoe berect
Dat hi met herten an hem trect.
Lanc. III, vs. 4978.

5) *Inlaten, intocht verleenen.*

In Galylee sendde hi there.
Daer o n t f i n g e n e sonder were
Sefforis, die vaste stat,
Entie ander steden daden dat.
Rymb. vs. 27936.

6) *Bekennen.*

Ter vierder nacht saltuse o n t f a e n.
Ibid. vs. 15635.

7) *Bevrucht worden.*

Bedi namen si den ouden,
Haren vader, die dochtren sine,
Ende maectene dronken met wine,
Ende daden so met harre liste,
Dat hijs selve niet ne wiste,
Hem bi hen slapen, ende o n t f i n g e n
Dat si beede met kinde ghingen.
Ibid. vs. 1947.

8) *Aanvallen, aantasten, bestrijden.*

Wanttie poorters hebbent verstaen
Ende o n t f i n g e n e bider stat:
Daer ward hi vluchtech ende mat,
Ende sijn volc sere ghewont.
Ibid. vs. 28389.

9) *Zich op den hals halen.*

Entie coninc Diederic
Hilt hem so onsuverlic
Met amien so openbare,
Dattem eene lettre sware
Sendde sente Columbaen:
Wa evelmoede hi soude o n t f a e n
Van Gode, enware dat hi der zonde
Ontbore ende hiere afstonde.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. VII B. IX, vs. 70.

10) *Op zich nemen, beloven iets te doen.*

Bi desen willic u raden,
Dat gi van uwen mesdaden
Penitentie o n t f a e t te doene.
Lanc. III, vs. 2573.

Lanceloet o n t f i n c te doene tien stonden
In penetensien van sinen sonden,
Ende hi dede die scarpe hare an.
Ibid. vs. 5127.

11) *Erkennen, aannemen als, huldigen.*

Oec was tier tijt Sente Mariaen,
Die oec bisscop wart o n t f a e n.
MAERL Sp. H. 4o. ed III P. V B. XLV, vs. 22.

12) *Verkrijgen*, *verwerven*.

Teerst hevet hem die paues ontseit;
Maer so vaste hi hem aneleit,
Dat hi o n t f i n c sine bede.
Ibid. III P. VI B. LI, vs. 61.

13) *Behalen*.

Hi soude sekerlike
Hebben gehadt in huwelike
Daris suster, hedt so vergaen
Dat hi den zege hedde o n t f a e n.
Alex. V, vs. 329.

Ontfaen (Den offer). *Het misoffer gebruiken*.

Die paep ghinc hem ter missen voeghen,
Die den offer soude o n t f a e n.
HILDEG. Ged. bl. 110, vs. 99.

Ontfaen (Mesquame). *Een onheil*, *een ongeluk overkomen*.

Ende dade ieman die onmate
Dat hi in dat sitten sate,
Sonder die gene, sijt seker das,
Te wies behoef dat gemaect was,
Hi souder af sterven, sonder waen,
Oft sware m e s q u a m e af o n t f a e n.
Lanc. III, vs. 3358.

Ontfaerme. Znw. *Medelijden*.

Paulijn keerde met eren,
Met groter menechte te lande,
Die hem alleene in heidine hande
Ghevaen ende eighijn gaf van live,
Omme d o n t f a e r m e van enen wive.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXIX, vs. 108.

Ontfang. *Ontvangst*. Wdb. op HOOFT.

Ontfangbaar. 1) *Geschikt om aangenomen*, *bevorderd te worden*. Ibid. 2) *Aangenaam*.

Want uw Rijck is niet vergangbaer,
Maer een Rijck, dat eeuwigh staet,
En uw heerschappye gaet
Al de weerelt door o n t f a n g b a e r.
VONDEL, door v. L. VII, 570, vs. 52.

Ontfanghelick, ontfanklyk, ontfanckelijc, ontfenclec. 1) *Wel-gevallig*, *aangenaam*.

Doedi dus, des seker sijt,
Het wert Gode bequameliker,
Ende ooc mede ontfangheliker
Dan, enz.
Lev. van St. Am. II. vs. 5159.

Dus ghinc die ridder hem bereiden,
Als dat hi woude een leven leyden,
Dat Gode ontfanckelyken waer.
Clignett. St. Geerden Minne, vs. 393.

U gebet dats alte sere
Ontfenclec ind anscijn voer Onsen Here.
Lev. van Sinte Lutgardis, vs. 895.

2) *Gerechtigd, in de termen vallende om met eene betrekking begiftigd te worden.* Wdb. op HOOFT.

3) *Aannemelijk.* U. W.

Ontfanghen. *Krijgen, terug krijgen.* Van den blinden Tobias sprekende, verhaalt MAERLANT hoe hij door de gal van een visch weder ziende werd.

Daer stoent gescreven oec die dinc,
Daer die vader bi genas,
Van enen vische, dien hi vienc
Sijn sone, die ionge Tobias;
Mettier gallen bestreec hi den vader
Over beide sijn ogen,
Hi ontfienc sijn sien állegader.
Alex. IV, vs. 976.

Ontfanger. *Tollenaar* en *penningmeester.* KIL.

Ontfank, ontfanck. *Ontangst.* KIL. U. W.

Ontfankenis. *Inwijding, ambtsaanvaarding.* Wdb. op HOOFT.

Ontfaren. Znw. *Aftocht.*

Cestius, ende sijn here mede,
Laghen .iij. daghe in den pleyne;
Entie Joeden al ghemeyne
Laghen upten berch te waren,
Om te wachtene sijn ontfaren.
Rymb. vs. 27988.

Ontfaren. 1) *Heengaan, ontgaan, wegvaren, ontwijken, ontloopen, ontvluchten, ontkomen.*

Ne wille mi niemen tscacspel halen,
Ic sect jou allen in corter tale,
Ic salre selve achter riden;

Ic ne wils niet langher onbiden,
Eert mi alte verre o n t f a e r t.
Walew. vs. 97

Gi moet hier Gelloens verraet
Gelden eer gi mi o n t f a e r t.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 4540.

Die hert was hem allen o n t f a r e n.
Ferg. naar het HS. vs. 162.

Men zie verder BLOMM. Oudvl. Ged. II, 23, vs. 1800; Rein. door Dr. JONCKBL. vss. 85, 3022, 3206, 3309; Walewein vs. 253; Lanc. III, vs. 15999; Rymb. vs. 13628.

2) *Wegvliegen.*

Comt hem voghel te ghemoete,
Dien groet hi met felre groete,
Ende werptene daer neder doot;
Ende men ne can ghesien cleene no groot
Wie die dinc heeft ghedaen:
So saen o n t f a e r t hi, sonder waen.
Nat. Bl. B. III, bl. 264, vs. 568.

Ontfaren (an enen). *Zich verwijderen, zich onttrekken aan.*

Wilde aenden, hebwi verstaen,
Teerst dat si uten doppe gaen,
Sijn si so levende ende so snel,
Dat si hem gheneeren wel,
Al eest dat h e m die moeder o n t f a e r t.
Ibid. vs. 411.

Ontfarme. 1) *Ontferming.* Rymb. Gloss.

2) *Jammer.*

Dus bleven si te samen doot,
Elkerlijc in dies anders arme.
Dat was grote o n t f a r m e.
Alex. IX, vs. 258.

Ontfarmegheit, ontfermicheit, ontfarmecheit, ontfarmicheit. *Barmhartigheid, ontferming.*

Nochtan gaet sine o n t f e r m i c h e i t
Boven al dat hier is gheseit.
Lsp. B. I, C. 2, vs. 19.

D o n t f a r m e g h e i t onss Heren Gods. Lev. van Jezus, bl. 9.

Ontfarmelic, ontfermelic. 1) *Vriendelijk, verleidelijk,* volgens Prof. CLARISSE.

So menich warf wasic versocht
Van menegen scouen iongelingen,
Die tote mi quamen ende ghingen,
Ende o n t f a r m e l i c op mi saghen.

Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. III, 176, vs. 180.

2) *Jammerlijk, medelijden wekkend.*

Hort o n t f e r m e l i k e dinc.

Vanden Levene ons Heren, vs. 3750.

Teersten dats sach Ritsart
So weende hi o n t f e r m e l i k e.

Karel de Gr. vs. 2372.

Ontfarmen. *Ontfermen, medelijden hebben.* U. W.

1) Onpers. met een gen. van de zaak en een dat. van den persoon.

HOE MOYSES UP GEHOUDEN WART.

Soe hiet bringen van daert lach,
Ende teerst dat so tkint versach:
„Dat kint", seit soe, „weetic wel,
Es van den volke van Israel."
Hare o n f a r m e t s; want so scone
Hadt ghemaect God van den trone,
Dat sinen vianden sijns o n t f a r m d e.

Rymb. vs. 3493 en vs. 3495.

2) Onzijdig met een gen.

Daer bleven si beide in haer gebede
Ende baden Gode, ende seiden mede:
„O n t f a r m e onser dor dijn ghewelt,
God, daer hem onse gheslachte an helt,
Dat wi onse ghesonde behouden,
Ende wi te samen verouden."

Ibid. vs. 15707.

Mettien so hevet hi verheven
Die ghecele ende slouch die joncfrouw,
In hare ansichte, dats mochte o n t f a r m e n
Enen steue.

Walew. vs. 3831.

3) *Wederkeerig.*

O n t f e r m e u des Tempels enter stede.

Rymb. v. 32029.

Ontfarmenesse, ontfermenis. *Medelijden, mededoogen.*

Ay joncfrouwen, hebt, des biddic u,

Ontfarmenesse op u selven nu.
Lanc. II, vs. 25629.

So vele ontfarmenesse en waser ave,
Dienense gedregen hadde ten grave.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XLI, vs. 25.

d. i. Zoo veel mededoogen had men er niet mede, dat men ze wilde begraven.

Zie nog Dboec vanden Houte vs. 58.

Ontfarmherteghe. *Ontfermende, iemand die barmhartig is.* Salech syn die ontfarmherteghe, want si selen ontfarmegheit verlanghen. Lev. van Jezus, bl. 34.

Ontfarmharticheit, ontfermherticheyt. *Barmhartigheid.*

Nochtan gaet sine ontfermherticheyt
Boven al dat hier is gheseit.
Lsp. B. I, C. 2, vs. 19, var.

Zie ook Dr. v. VL. Prozast. bl. 56*.

Ontfarmich. *Barmhartig, goedertieren.*

Weest ontfarmich ende ghenadich.
Mloep, B. II, vs. 4171.

Hi sprac, hi wilde hem bekeren,
In dontfarmighe hant ons Heren.
Rymb. vs. 10822.

Ontfarmicheyt, ontfarmecheyt. *Barmhartigheid*

Salech sijn die ontfermighe zinne,
Want hem naect ontfermechede
Ibid. vs. 22699.

Zie nog HILDEG. Ged. bl. 250, vs. 81.

Ontfechten. 1) *Mislukken, er niet in slagen*

So we den knoep enknochte,
Dat hem altoes niene ontfochte
Hine en soude wel saen dar na
Heer wesen van al Asia.
Alex. II, vs. 201.

Doe scieden si, ende elc die ginc
Te sire herberghen; ende die coninc
Lach in ene camere daer inne,
Ende in ene andere die coninginne,
Diere dat slapen al ontfacht.
Lanc. II, vs. 31140.

Zie verder ibid. vs. 38638; ibid. III, vs. 247 en vs. 494; Dboec vanden Houte, vs. 483.

2) *Ontkomen, ontworstelen.*

Ghi selt met rechte der doot o n t f e c h t e n.
Fl. ende Bl. vs 3540.

Om dat God daer wilde togen
Den Romeinen vor haer ogen
Dat hi velde met sire cracht
Dat den vianden o n t f a c h t.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. XIII, vs. 78

3) *Zwaar te staan komen*, volgens HOFFMANN VON FALLERSLEBEN.

Ic weet wel, mach hi, dat hi dan sal
Uwen wille vorderen ende daer an berechten,
Ende doet hijs niet, het sal hem o n t f e c h t e n.
Fl. ende Bl. vs. 2658.

4) *Opgeven, na vergeefsche moeite ter verbetering te hebben aangewend*, volgens denzelfden.

Een man hadde .i. vernoyt kint,
Hen woude doer niemen doen .i. twint.
Hi hadde cnapen, den welken hi hiet
Tkint te dwinghen, sine dadens niet.
Dus liet die man sijn kint o n t f e c h t e n.
Int ende en mochte hijt niet verrechten.
Esopet, bl. 353.

Ontferen. *Ontgaan, ontvaren.*

Mi ware leet waerdi mi o n t f e r e n.
Limb. B. III, vs. 88.

Ontfermen. *Zich ontfermen.*

Zy o n t f e r m t over u gheelach.
COORNH. Odyss. 1606, I, bl. 29 vo.

Ontfermenis. Zie **Onfarmenesse.**

Ontfermhertigh. *Medelijdend, ontfermend.* KIL.

O n t f e r m h e r t e c h ende goedertieren
Es hi in allen manieren.
Doctrin. III, vs. 1889.

Ontfermhertigheyt. Zie **Ontfarmhartioheit.**

Ontfermich. Zie **Ontfarmich.**

Ontfermicheyt. Zie **Ontfarmicheyt.**

Ontferren. *Zich verwijderen.*

Wi o n t f e r r e d e n der bliscap,
Biblioth. 9e Afl. bl. 332, vs. 89.

Ontfinden. 1) *Wederleggen.*

Dus begreep hi sinen gast
Maer onse Here die o n t f a n t
Hem met redenen al te hant, enz.
Rymb. vs. 23215.

2) *Ontzeggen*, volgens Profr. DAVID.

Sine sullen hem o n t f i n d e n met
Hine salse sceden groot ende clene.
Rymb. vs. 23406.

Tot nadere verklaring voegt Prof. DAVID hier nog bij: Dat is: Zij zullen met hunne huichelarij Hem er niet van afbrengen. Hem niet bewegen geen streng recht te doen, en ze niet te scheiden van de goeden.

Ontfoeren, ontfoiren, ontforen. 1) *Ontduiken*, *ontgaan*. *Een tol voorbijvaren zonder te betalen.*

Met luder stemmen hi craihiert:
Her ridder, ghi dunct mi al dol;
Want hier geltmen den tol,
Alsemen inden lande wille varen.
Ghi wilten o n t f o e r e n twaren,
Maer en sal also niet sijn.
Ferg. vs. 2506.

Ende die becommerde her Johan van Heemsteden, die jonge baliu van Texsel, int Mersdiep, omme dat zy solden tolle tot Staveren o n t f o i r t hebben. Dr. VERWIJS, De Oorlogen van Hert. Albr. bl. 355.

„Hets een coeman," sprac die ene,
„Ende vard aldus, alsict verneme,
Ende vard oft hi een ridder si
Omden tol t o n t f o r n e daer bi.
Lanc. II, vs. 37284.

2) *Schaken*. Zie HALBERTSMA, Aanteek. bl. 214.

Ontfonkeren. Freq. van *Ontvonken*. Wdb. op BREDERO.

Ontforste. Quid? *Onthield*, *weigerde*, *niet gaf?*

Die aerme, die node van hem sciet,
Alstem die coerbisscop o n t f o r s t e, enz.
MAERL. Sp. Hist. 4o. ed. III P. IV B. XXXIX, vs. 19.

Ontfouwen. *Doen manoeuvreeren*, *ontwikkelen*. Wdb. op HOOFT.

Ontfrien, ontvrien, ontfrijen. 1) *Verdrijven*.

Aldaer sprac hi van Marien
Scone in zire prophecien
Ende hietse sterre van der mere;
Die sterre coes God tere amien,

Want hi wilder mede **ontfrien**
Altemale die helsche were.
Nieuwe Werken der M. v. N. L D. V, 2de St. bl. 68.

2) *Afhandig maken*, *berooven.*

Maer dit wilden emmer keren
Philips van Wassenaer metter hant,
Ende menich ander in Hollant.
Die niet ne wilden onder hem
Ghedoghen, dat si den Grave Willem
Aldus souden sien **ontvrien**
Al slants ende der voghedien.
MELIS STOKE, B. II, vs. 1395.

Coepstu hare diere merserie,
Vreese eist of mense di **ontfrije**.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. V B. II, vs. 72.

Ontfruchten. *Bevreesd*, *beangst worden*, *ontstellen.* Als dit saghen die van des Heren partye waren, so **ontfruchtense** zeer. Dr. v. VL. Prozast. bl. 270.

Joncfrouwe Claris **ontfruchte** sere.
Fl. ende Bl. vs. 3259.

Ontfrutselen. *Verheimelijken*, *ontfutselen.* Zie Taal- en Letterbode, derden Jaargang, bl. 89.

Ontfuncten. *Ontvonken.*

Ende dat verstaet nu wel al bloet,
Dat bi siene u herte sal
Ontfuncten ende ontsteken al.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2302.

Ontfuren. Hetzelfde als **Ontvoeren.** Zoo in Lanc. II, vs. 37386.

Ontgaedinghe van herten. *Kleinmoedigheid*, *verslagenheid* KIL.

Ontgaederen. *Verstrooien*, *verspreiden.* Ibid.

Ontgaeyen. 1) *Iemand moeilijkheid*, *ongemak*, *schade* of *nadeel veroorzaken.* Ibid.

2) *De wedergade afscheiden*, *wat gepaard is scheiden.* Ibid.

Ontgaen. Substantivé genomen, *herstel*, *redding.*

Caladrius es een voghel wit, — — —
Sine nature es dusghedaen,
Doet menne tenen sieken gaen,
Men mach bi hem weten bloot
Sijn **ontgaen** ofte sine doot.
Nat. Bl. B. III, vs. 756.

Ontgaen. *Voorbij*, *over*, *gedaan*, *opgehouden*.

Doe die diluvie was ontgaen
Plante Noe enen wingart.
Alex. IV, vs. 511.

Ontgaen. 1) *Ontwijken*, *vermijden*. Wdb. op HOOFT.
2) *Afkeuren*, *berispen*.

Dan alse Antkerst aldus es
tSinen state comen na des,
So sent God sine boden daer,
Helyam ende Enoch, wet vorwaer,
Die hi int Paradys hout daertoe,
Dat si Antkerst selen alsoe
In dien tiden dan wederstaen,
Dat si hem sele moten ontgaen,
Ende argueren van allen saken,
Daer hi sprake of sal maken.
VELTH. Sp. H. f°. 456.

3) *Aan verdiende straf ontkomen*.

Dat hi der galghen es ontgaen.
Dr. VERWIJS, Bloeml. 2e uitg. I, 19, vs. 148.

4) *Eene aanmerking of berisping ontwijken*.

Maer die rike perssemert,
Die met siecheden es beswert,
Dien visenteric vriendelike
Ende troeste harde hovesscelike,
Want ic waens gelt gecrigen;
Ende doettene die quade doet dan swigen,
Soe leidickene toten grave.
Coemt iemen die mi spreect daer ave,
Dat ic den armen so niet en doe,
Weetti hoe ics ontga dan, hoe? enz.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10570.

5) *Ontvluchten*, *ontkomen*, *vrijkomen*. U. W.

Kaerl, die hertoge, swaerlike
tOrliens lage gevaan,
Dies hy niet mocht ontgaen.
Grimb. Oorl. I, vs. 320.

Slaet doet! Vanc! Laets niet ontgaen.
VELTH. Sp. H. f°. 293.

Zie nog Lanc. II, vs. 31659; Rein. door Dr. JONCKBL. vss. 697, 921.

6) *De grenzen overschrijden.* KIL.

7) *Verliezen, kwijt raken.*

Nem van den vissche die galle,
Ende bestriker mede alle met alle
Dijns vaders oghen: hi sal ontfaen
Tlicht dat hem es o n t g a e n.
Rymb. vs. 15774.

8) *Zich losmaken van.*

Wilde oec keysers crone ontfaen
Enten Roemschen rike o n t g a e n.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. X, vs. 66.

Ontgaen (Eenen of iemen). 1) *De handen van iemand aftrekken, zijne zaak niet langer behartigen, iemand aan zijn lot overlaten.*

O Cruce!
Hi was an di gheuaghelt onsoete
Beede door hande ende door voete,
Om dat hi niet wilde o n t g a e n
Den sondare, maer ontfaen.
Lev. van St. Am. I, vs. 3658.

2) *Iemand vast of pal zetten, hem het ontkennen onmogelijk maken.*

Betweter, wat ick weet, ghy weet het altijd beter.
Hoe, spreeck ick altijd mis en heb ick noyt gelijck?
Laet sien, ick sal u eens o n t g a e n is 't mogelijck:
GOD IS GOED BOVEN AL. Wat seght ghy nu, Betweter?
HUYGENS, Korenbl. II, 452, Sneld. 69.

Ontgaen van. *Weggaan, zich verwijderen van.* Mer doe hi in den wege een van Sint Peters kerke sach, so o n t g i n c hi van sinen geselle. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. cj, b.

Ontgaen (Hem of sich). *Zich schuldig maken aan, zich te buiten gaan, zich vergrijpen, niet wel handelen, zich slecht gedragen.* Die Hertoge Pippijn o n t g h i n c h e m in overspeel mit eenen schonen edelen wive. Excellente Cronike van Brabant 1530. GG, d.

Wat wil ick seggen hoe h a e r Biblis heeft o n t g a e n
In 't lieven van haer broer.
GROEBE, Versch. Ged. II, 14.

O God, wy hebben o n s o n t g a e n.
WESTERBAEN, Ps. 106, vs 4.

Zie ook CATS, door Dr. V. VL. I, 268 a, en 903, a.

Ontgaerwen. *Ontkleeden, zijn pleeggewaad afleggen.* KIL. Zie **Ontgeerwen.**

Ontgane. *Vlucht, ontkoming.*

Dies die van Brugge worden gram,
Ende worder met in groeter roere,
Ende in die onghetemperde voere
Jaechden si den grave Lodewijc
Huter stede zeere haestelijc:
Want si den grave teghen ane
Van sgraven van Namen o n t g a n e.

KAUSLER, Reimchr. vs. 7886.

Ontgang. *Het ontgaan.* U. W.

Ontganghen, ontgangen, ongangen. 1) *Ontkomen, ontgaan.*

Ende gevalt dat hi afsteect mi
Bevelickene so dat hi blijft gevangen
Ochte doet; mach hi o n t g a n g e n
Wine worden van hem niet gewroken.

Lanc. II, vs. 10446.

Hoe soude hi dienen bet te wensch
Den bosen vyant vander hellen,
Dan hi wert mit hem gheselle
Ende helpt hem stricken ende vanghen,
Die anders lichte soude o n t g a n g h e n.

HILDEG. Ged. bl. 163, vs. 134.

Zie ook Mloep, B. II, vs. 2388.

2) *Ontnemen, wegnemen, doen verdwijnen.*

Ic wildickene hadde selve gehangen,
Die mine bliscap dus doet o n g a n g e n.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 7370.

Ontganc. *Ontkoming, ontvluchting.*

De bisscop addene, sonder waen,
Up sijn bisscopdom ontfaen,
Ende in vingerline geslegen
Ende in enen caerker gedregen,
Jegen alrande o n t g a n c.

Lev. van St. Franc. vs. 9307.

Ontgheerwen, ontgerwen. Hetzelfde als **Ontgaerwen.**

Ende Amand, die helighe vader
Vulhende sijn messe algader,
Ende daer hi hem o n t g h e e r w e n soude
Quam de Paeus also houde,
Ende knielde ootmoedelike voor hem.

Leven van St. Am. I, vs. 2268.

Ontgelden, zie ook **Ontgulden**. 1) *Bekoopen*, *er voor boeten*. U. W.

Ic waent u kele sal o n t g h e l d e n
Noch heden, al up ene wile.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1822.

Soe menich mensch, dies cleyn vermoet,
Wort by oerloochs spel ontgoet,
Ontlijft, gequetst, ende oec verdreven,
Die in ruste plaghen te leven,
Ende nerghent in gheen schulde en heeft,
Dan datmen hem schulde gheeft,
Dat hi sijns heerscaps moet o n t g h e l d e n.
HILDEG. Ged. bl. 251, vs. 43.

2) *Iemand geld afzetten*. Ergens bij HUYGENS. Zie WEILAND in voce.

Ontgheltenis *Ontgelding*. MEYER.

Ontghespen (Eene maagd). *Den maagdelijken gordel ontbinden*. KIL.

Ontgheven, ontgeven. 1) *Ontraden*, *van een besluit afbrengen*, *van gedachten doen veranderen*.

Soe wilde keren te haren vader,
Doch die coninc met scoenre tale
O n t g a f hare dit altemale
Met smekene, so hi best conde.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLIIII, vs. 20.

2) *Uit het hoofd praten*. Zie **Ongheven**.

3) *Uit den droom helpen*, *een verkeerde opvatting herstellen*.

Een hofknaap zich, met medeweten des Konings, in eene afzichtelijke vrouwelijke gedaante vermomd hebbende, vertoont zich bij den maaltijd, en, na eenigen der tafelgenooten te hebben toegesproken, vertrekt hij en ontdoet zich spoedig van zijne vermomming.

Daer liep so menich soeken gaen,
Maer si was hem allen ontgaen.
Om dit werd noch geruchte groet;
Men wilde daer seggen nu al bloet,
Dattie quade Geest had gewesen.
De Coninc, die wel wiste van desen,
O n t g a e f t hem allen, ende seide daer, enz.
VELTH. Sp. H. f°. 106.

Dr. VERWIJS verklaart dit door *ontstrijden*.

4) *Opstrijden*, *heeten liegen*, en dus ook *uit het hoofd trachten te praten*.

Gosen zegt tegen zijne vrouw, dat zij, even als hare dochter tijdens haar huwelijk meer wist, dan betamelijk was, als:

Ghi ende u dochter sijt beide lac .
Ghi soudes Rubben vele ontmeten!
Ic hebbe oec wel sele dinc geweten,
Dat ghi mi al te male ontgaeft.
Rubben, vs. 224.

5) *Afnemen*, *ontnemen*. KIL.

(Sy) versaemden tsulken tyden,
Dat sy malcander wilden verbliden,
Ende horen off daer yemant waer
Die twifelde off hadde vaer,
Dat sy hem dat ontgheven wouden
Ende in gherechte love houden.
HILDEG. Ged. bl. 118, vs. 81.

Zie nog BILD. Taal- en Dichtk. verscheidenheden, IV, bl. 113.

6) *Bij vonnis ontwijzen.*

Hoe dat yeman es so coene
In banc sitten te gaen,
Of daer over te staen
Daermen yeman sal ontgheven
Goet, ere ende leven.
Jans Teesteye, vs. 1128.

Ontginnen. De oorspronkelijke beteekenis is eigenlijk *openen*, *opensnijden* en bij uitbreiding 1) *Verbijten.*

Doe men mi spaende vander mammen,
Ghinc ic spelen metten lammen,
Dor te horne dat ghebleet
So langhe, dat ic een verbeet.
Ten eersten lapedic dat bloet:
Het smaecte so wel, het was so goet,
Dat ic dat vleesc mede ontgan.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2087.

2) *De huid van mensch of dier met een scherp werktuig kwetsen*, *oprijten*, *opscheuren.*

„Noch weten wi alle wale"
Sprac die biscop donvervaerde,
„Dat men u met ghenen swaerde
Mach ontghinnen no met spere;
Ghi sijt beter dan een here."
Renout, vs. 1226.

Hi gaf hem menigen slach groet

Op dat hovet ende in die bene
Het en derde heme groet no clene;
Hine conste sijn huut niet o n t g i n n e n.
Ferg. volgens het HS. vs. 3461.

Wat magic doen, want ic en kan
Sijn hoeft o n t g i n n e n met minen swerde.
Ibid. vs. 3565.

3) *Opdelven*, dus de aarde *openen*.

En ware die scat niet o n t g o n n e n,
Hi hadder met die stat van Lonnen
Al te gader moghen copen.
Rein. door Dr. JONCKBL, vs. 2417.

4) *Eene bres of opening maken*, *openen*, *verbreken*.

Al 't voetvolck quam vooraen, de ruiter achter trecken,
En noopte met zijn paerd ook 't hart des soudeniers,
Om den belegen muur t' o n t g i n n e n.
VONDEL, door V. L. III, 607, vs. 1472.

5) *Een begin maken*, *beginnen*, *aanvangen*.

De volcken wijdt en zijt
Ontzagen zijne wraeck te tergen en den strijt
Met hem t' o n t g i n n e n.
Ibid. VII, 647, vs. 129.

Zoo dra het velt vlack voor hen open leit, loopenze gezwint toe, en o n t g i n n e n het lijfgevecht van verre, met worpen van schichten, met beuckelaer en klinckende metael. Ibid. V, 412.

6) *Aanvallen, een strijd beginnen om land te winnen*

Daer hi mit sinen goude root
Gewan XV. lantsheren groot,
Om dat si Brabant souden o n t g i n n e n,
Ende den hertoghe sijn lant afwinnen.
Belg. Mus. IV, 320, vs. 549.

7) *Te vroeg plukken, te vroeg proeven.* KIL.

Ontglenden. *Ontsluiten.*

Gheven macct dingle u ghebuere
Ende den duvel cant verblenden;
Gheven can die helle vermueren
Ende den hemel o n t g l e n d e n.
Nederl. Ged. uitgegeven door F. A. SNELLAERT, bl. 282, vs. 71.

Ontgliden. *Ontgaan, ontsnappen.*

Hi mach hem schandelic vermiden,

Die in vreemde landen rent
Om coop die hem wel mach ontgliden,
Ende dan naect van dane went.
HILDEG. Ged. bl. 62, vs. 81.

Ontglimpen. *Den glans of luister verliezen, dof worden.*

Muyder Slot, onthoofde Romp,
Zedert u de glimp ontglomp, enz.
HUYG. Korenbl. I, 455, a.

Ontgoeden. 1) *Onterven.* Die men goed by uiterste wille, die magmen oock ontgoeden. HUGO DE GROOT, Inl. tot de Holl. Rechtsgel. 1632, bl. 63. In dese landen is van ouds verstaen dat een dochter beneden haer twintig jaren haer selve ten huwelick uitghevende, buiten wille van vader ofte moeder, by de selve vader ofte moeder ontgoed — — — mag werden. Ibid. bl. 54.

2) *Van eigendom of goederen berooven, ontstelen.*

Hy ontgoedese oft sloechse doot.
Grimb. Oorl. I, vs. 167.

Te Ghent quam hi ontgoet al rene.
MELIS STOKE, B. I, vs. 1208.

Siet waermen tabernacle draghet
Des gheens, die ons heeft gejaget,
Ende onteert heeft ende ontgoet.
MAERL. Sp. H. 4º. ed. I P. VII B. L, vs. 41.

Zie ook Esopet, bl. 151, vs. 7; Limb. B. IX, vss. 463 en 487; KAUSLER, Reimchr. vs. 502; Doctrin. II, vs. 3759; Vaderlands Museum, III, 52

Ontgoeden (Hem of sich). *Zich van zijn goed ontdoen.* KIL.

— liede die om haer kint
Ofte om vriende ofte om maghe
Hem ontgoeden.
Lsp. B. III, C. 20, vs. 18.

Ontgonnen. *In ongenade brengen.*

Maer teerst dat hi quam tAlexandrien,
So dede hi van soens partijen,
Dien sijn broeder hadde gewonnen
Andie zuster, al ontgonnen.
MAERL. Sp. H. 4º. ed. I P. V B. LXI, vs. 20.

Ontgouden. Verl. dw. van **ontghelden.** *Ontgolden.*

Ende die heeren, die hem dlant
Van Limborch ontcrichten wouden,
Datsi diere hebben ontgouden;

Want si bleven daer om ghevaen
Oft doot, oft scandelike ontgaen.
VAN HEELU, B. I, vs. 26.

Ontgout. Imperf. *Ontgold.*

Sijn heilich cruce wart vonden,
Daer hi zonder sine scout
Des menschen zonden o n t g o u t.
Lsp. B. II, C. 47, vs. 118, var.

Ontgraven. *Opgraven, uitgraven.* KIL.

Nachts es hi heimelike comen
Herodes, also dat
Niemen wiste in die stat,
Ende hevet o n t g r a v e n, om die have,
Den inganc van Davids grave.
Rymb. vs. 31433.

Ontgronden. 1) *Omver werpen, den voet lichten.* Wdb. op HOOFT. 2) *Verweeken,* en van den weg gesproken, *onbruikbaar, modderig worden.*

Nu valt de reys te veer, te sledderig de wegen,
O n t g r o n d door sneeuw en regen
Schier tot de wagen-asch.
VAN PAFFENRODE, Boertige Dichtkonst, 1670.

Ontgroten. Quid? *Onbehandeld blijven, achter blijven?*

Ende oec so hilt hi sonder sparen
Selve hof ende iughement,
Ghelijc den menegen ware bekent,
Dat hem gheene saken o n t g r o t e n mochte
Wie recht te sinen hove sochten.
KAUSLER, Reimchr. vs. 6206.

Ontgulden. *Er voor boeten, bekoopen.*

Gi valsce Cardenale quaet!
Gi moet o n t g u l d e n u overdaet.
VELTH. Sp. H. f°. 348.

Ontgunnen van. *Misgunnen.* Om dat hi den mensche o n t g u n n e t v a n d e r salicheit. Passion. Somer Stuck, 1489, f°. XCV, d.

Onthael, onthaal. *Bezolding.* U. W.

Onthalen. 1) *Terugrijden, eenige passen met zijn paard achteruitgaan, om met zooveel te sneller loop op zijne tegenpartij aan te vallen.*

Die swerte hi en hilt niet stille
Die op Lancelote was erre:

Hi onthaelde sinen loep verre,
Ende verrechte sijn spere,
Alse die te vechten hevet gere.
Lanc. II, vs. 43008.

Hi onthaelde daer sijn paert,
Ende reet opten riddere metter vaerd,
Ende die riddere op hem weder.
Ibid. III, vs 18417.

In den tekst staat voor beide plaatsen »omhaelde". doch Dr. VERDAM heeft het onjuiste daarvan aangetoond in zijne Tekstcritiek, bl. 34. *Sinen loop onthaelen* vindt men, tot bevestiging dezer spelling, nog in den Walewein, vs. 8911.

2) *Afhalen. ontnemen, afnemen, weghalen*, zoowel in eene gunstige als ongunstige beteekenis, en dus ook *ontvoeren*, *ontrooven*, *ontstelen*. Dese wart eenen tijt daer naer pater ghemaect te Prees-a-Nonnayn, ende hier quam eenen in sijnen stede, die Walteriûs hiet, die ons oec naer lettel jaeren onthaelt was. Belg. Mus. VI, 169.

Hy dient wel gaeu te wesen, die my wat onthalen sel.
S. COSTER, Tijsken v. d. Schilden, 1613, bl. 14.

De weglating der *h* en dus den vorm »*ontalen*" vindt men in Lanc III, vs. 11999.

Zie ook VONDEL, door v. L. IV, 459, vs. 4; HUYGENS, Korenbl. I, 290.

3) *Afwachten en vijandelijk of met kwade oogmerken ontvangen.*

Wi sulse een ende een onthalen
Ende sullen hem harde wel betalen.
Walew. vs. 7029.

4) *Met goede oogmerken ontvangen.*

Haer herberghe si met enen portre namen,
Die ghewone was te herberghen coman
Ende hovesche liede wel onthalen can.
Fl. ende Bl. vs. 1617.

Vaert daer ende secht, dat ic haer ontbiede,
Dat si u herberghe ende wel onthale,
U ende uw gheselscap altemale.
Ibid. vs. 2082.

Ende Pieter wart metter vaert
In Antyochen onthaelt met eeren.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. XIIII, vs. 17.

Onthaleweit. *Ongehavend, gescheurd.* MEYER.

Onthaling, onthaeling. *Ontvangst, bejegening.*

U die een weese, sonder goet,
Sulck een beleef' o n t h a e l i n g h doet.
POIRTERS, Heyligh Hof van Theodosius, bl. 196.

Onthanden. 1) *De handen afkappen.* KIL.

2) *Uit de handen rukken.* Ibid.

3) *Moeite, last of schade veroorzaken.* Ibid.

Ontharleweyt. Hetzelfde als **Onthaleweit.** Al is 't werk ongezien en vrij o n h a r l e w e y t. SCRIVERIUS. Zie WEIL. Groot Taalk. Wdb. in voce.

Onthasen, onthaessen. *De hazen of de loopspieren doorsnijden.* Ende hij o n t h a e s s e n d e alle die paerden. Bijb. van 1477, I Chron. XVIII, vs. 3.

tOntheennen. Waarschijnlijk contractie van **Ontheffen.** *Los-, vrijmaken, zich van iets ontdoen, afzonderen.*

Ten naesten iare, ten nien grase,
Neven den Rijn enter Mase,
Gaderde Lodewijc groot heer,
Om te stervene inde weer,
Of hem doch t o n t h e e n n e das,
Dat hijs slants verdreven was.
MELIS STOKE, B. III, vs. 95.

Ontheffen. *Aanheffen.* U. W.

Onthechten. 1) *Ontkleeden* volgens WILLEMS. Ik vermeen dat hier gedacht moet worden aan het *losmaken der harnassen.*

Des anderen daegs, al was ghedaen
Den strijt, liepen die scumers saen,
Die boeven ende die quade knechten,
Die de doode ontwapenen ende o n t h e c h t e n,
Daer si wapenen menichvout
Vonden, selver oec ende gout.
Brab. Yeesten, B. VI, vs. 6180.

2) *Den maagdelijken gordel ontbinden of losmaken.* KIL. Volgens PITISCUS werd de bruid in oude tijden met een gordel, uit schapenleder gemaakt, omgord, welke door den bruidegom bij hunne vereeniging werd los gemaakt, van daar de spreekwijze »*sonam solvere*".

Ontheymen. *Openbaren, bekend maken.*

O grootheydt Godts! geen sterffelijck geluydt,
Dat sijnen loff in voller waerden uyt't,
Geen aerdtsch vernuft dat sijne grootheydt peylt:
Het is een Zee, die niemandt oyt door-zeylt:
Het is een diept die niemandt aff kan meten;

Het is een schat van niemandt uyt-geweten;
Al wat van des den sinnen en gedachten
Oyt wierd o n t - h e y m t, is maer een vonck te achten.
CAMPH. 1630, Ps. cxlv, vs. 2.

Ontheisteren. *Verwoesten, van luister of schoonheid berooven, ontredderen.* MEYER.

Dien beest, dien vlegel van een Baviaan
Heeft ma kousine en al haar kleederen heel o n t h e i s t e r d.
A. PELS, De Verwaande Holl. Franschman, 1684, bl. 28.

'T o n t h e i s t e r t aengezicht is vol gloets. VONDEL, door V. L. V, bl. 396. Zie nog meer beteekenissen in Weilands Groot Taalk. Wdb.

Onthelderen. *Bezwalken, van helderheid of glans berooven, verduisteren.* Wdb. op HOOFT, bl. 480.

Ontheyt. *Bevel.* Sonder eenige auctoriteit oft o n t h e y t van den paus. Exc. Chr. van Brabant, 1530, f°. CCIV, a.

Ontheyten, ontheten. *Beloven.* KIL. MEYER. Daer seldine sien, gheliker wys dat u tevoren o n t h e i t e n was. Leven van Jezus, bl. 235. Zie nog VAN BEAUMONT, Ged. bl. 213 en aldaar de noot.

(Si) en haeste hare niet te sere daer mede
Hare minne t o n t h e t e n n e altemale,
Mar salse houden in die wegescale.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 12555.

2) *Gebieden.*

Dat ghevaren alte male
Verteldi hare herde wale,
Ende hiet haer dat sijt helen soude
Ofte si haer lijf behouden woude,
Want hijt haer op die doot o n t h i e t
Op dat sijt vorder seide niet.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 68, vs. 782.

Onthelen. *Een geheim openbaren.* KIL.

Onthelpen. *Tegenwerken, in de wielen rijden.* Wdb. op HOOFT, en Wdb. op BREDERO.

Cassiodorus sprect van desen:
Alse een mensche waent wesen
Gheholpen van enen man,
Ende hem die o n t h e l p t dan,
Daer hi hem trouwen toe verliet,
Dats verdriet boven al verdriet.
Doctrin. II, vs. 1962.

Onthengen. *Gehengen, toestaan.* Dies wi hem o n t h e n g h e n ende goeden orloff gheven. NIJHOFF Ged. I, 341.

Ontherten. *Moedeloos maken.* KIL.

Ontheughen, onhueghen *Bedroeven, misnoegd worden.* Ibid.

Si sijn so vrij op hoirre duecht,
Dat sy niet en worden o n t h u e c h t.
Si bliven vro, ende en achten niet
Die stralen die die clapper schiet.
Mloep, B. II, vs. 1668.

Hoogdorsti wesen nie so coene,
Dat te peinsen of te doene,
Daer ghi mine herte mede o n t h u e c h t?
Taalk. Mag. III, 195, vs. 272.

Onthier of **ontheir ende.** 1) *Totdat.*

Si gingen slapen met gemake,
O n t h e i r e n d e si worden in wake.
Alex. IV, vs. 1392.

Nochtan predicte hi metter spoet
Twoert ons Heren, als Gods Seriant
Van den Westende van Vrieslant
Oestwaert duer de lande recht,
O n t h i e r e n d e hi quam Tutrecht.
MELIS STOKE, B. I, vs. 112.

Zie ook Walewein vs. 771; Floris ende Bl. vs. 1082.

2) *Sedert.* De ongheregheltheden ende nieuwicheden, o n t h i e r e n d e eenighe jaeren inghebracht by diversche vremdelijngen. Belg. Mus. VI, bl. 182.

3) *Van nu af, van hier af.* Dat zylieden, o n t h i e r e n d e vier jaren eerstcommende, niet en sullen toelaeten nochte ghedooghen dat men, enz. Ibid. bl. 183.

Onthiet. 1) *Last, bevel, gebod.* U. W. MEYER.

Van kindt op kindt, erft zijn' gerechtigheidt,
By hen, die, als zijn' trouwe bondgenooten,
Zich hoên, van, met de voet, zijn' wet te stooten,
Maar toonen zich, tot zijn o n t h i e t, bereidt.
HOOFT, Gedichten, door BILD. I, 308.

Op hooger machts o n t h i e t bewegt of staat dit stil.
OUDAAN, Poësy I, bl. 5.

Zie nog VONDEL, door V. L. VIII, 295, vs. 749.

2) *Belofte.*

— — twee ghesellen waren ghemoet
An eenre waerde vrouwen goet,
Die hem beide dede scoen o n t h i e t,
Mer sine meyndes al niet.

Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 92, vs. 25.

Vergelijk hiermede VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 213, noot.

Onthieten, ontheyten. *Beloven, toezeggen.* KIL.

Onthicken. *Afkapen, ontkapen.* Even als de vogels doen, die elkander het eten trachten te ontpikken.

Wie sel ons dit o n t h i c k e n?
Sullen wi nu als muschen bicken?

Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 71, vs. 53.

Onthickt sijn. *Een roes aanhebben.*

Soo langh als ick hem ehad heb, het (hy) noyt ien pijntjen edroncken,
Jae niet iens o n t h i c k t eweest, noch noyt iens beschoncken.

W. D. HOOFT, Kl. van Stijve Piet, 1682, bl. 13.

Onthoghen. 1) *Misnoegd, ontevreden zijn.*

Als die heren sijn o n t h o e c h t
Op horen landen, fel ende wreet,
Die vrouwen sijn altoes bereet
Horen volck te staen in staden.

HILDEG. Ged. bl. 42, vs. 152.

Al is die vrouwe zeere o n t h o e c h t,
Dat en vroemt haer niet een stroe.

Ibid. bl. 31, vs. 122.

2) *Gram, toornig worden.*

Die felle baeliu o n t h o g h e t
Als hi die maghet siet sijn gestade.

Belg. Mus. I, 281, vs. 144.

3) *Door hooger te vliegen ontkomen.*

Maer Gaidoen hi gegreep doe
Sijn swert, ende waende den grijp slaen,
Maer die grijp o n t h o e c h d e hem saen.

Belg. Mus. VII, bl. 444, vs. 124.

4) *Smart lijden, leed gevoelen, smart toonen.*

Sprekende van den Olifant, zegt MAERLANT, als de Jagers een boom, waartegen dit dier gewoon is te leunen, zoo ver doorzagen, dat hij door het gewicht des diers omvalt, het volgende:

Ende alsi breect, vallen si neder,
Ende dan esser gheen opstaen weder.

Ende somwile nemeus iaghers goom,
Die ontwee saghen den boom:
Dan brieschet seere ende mesbaert;
Dan comen dandre daerwaert,
Ende mesbaren ende o n t h o g h e n,
Alsi hem niet ghehelpen moghen.
Nat. Bl. B. II, vs. 1552.

5) *Overtreffen.*

Van den Canis marinus of den zeehond sprekende, zegt MAERLANT

Ontsienlijc sijn si, ende si o n t h o g h e n
Al dat leeft, dat si vermoghen.
Ibid. B. IV, vs. 281.

In dien wederblicke der sonnen o n t h o e c h t die thopaes in claerheiden allen ghesteinte. RUUSBR. Tab. I, 206, reg. 20.

Onthoghen (Sich). *Zich vernederen, zich verootmoedigen.* Mer wanneer dat wi ons selven o n t h o g e n, ende in onsen opganghe tot Gode alsoe eenvuldich werden, dat ons blote minne bevaen mach in die hoecheit, enz. RUUSBR. Brul. bl. 218, reg. 6.

Ontholden. *Tegenstand bieden, tegenhouden.*

Die van binnen behingen sciere
Die mure met planken ende mit scilden,
Die die worpe wael o n t h e i l d e n.
Alex. III, vs. 620.

Onthoocht of **onthoogt worden.** *Bedroefd, misnoegd worden.*

Dies Karel wert sere o n t h o e g t,
Ende seide dat hijt soude becopen
Opdat hine mochte belopen.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 4453.

Onthoopt. *Van hoop verstoken, zonder hoop, wanhopig.*

Van alre ghenaden o n t h o o p t.
Lsp. B. II, C, 36, vs. 1783.

Boven lagen, alsict hore,
Grote stene ende hout,
Dat al up hem vel met gewout,
Ende gaf hem den dootslach up thooft.
Die vader camer toe verdooft,
Ende was o n t h o o p t so vanden valle,
Dat hi hem niet halp al met alle.
Lev. van St. Franc. vs. 8651.

Onthoot, onthuet. *Het hoofd afgeslagen.*

Dat ic nember wapine mochte dragen
Dedemen mi den steen wachten.
Lanc. III, vs. 17143.

8) *Vergezelschappen, iemands zijde houden.*

Graven en baroenen, te waren,
Die met hem onthouden waren.
Belg. Mus. IV, 321, vs. 570.

Dat si daden groot ongelike
Dat si de Fransoyse onthilden,
Die dat rike cranken wilden.
Ibid. bl. 322, vs. 619.

9) *In gebruik hebben.*

Die rike mochten onthouden
Alsoe vele dienars alse wonden.
Brab. Yeesten, B. V, vs. 99.

10) *Onderhouden, voeden.*

Met proyen onthout hi sijn lijf.
Nat. Bl. B. III, vs. 629.

(Hi) was geen rike man
Doen hi te regneren began,
Ende was cleine van maysnieden,
Noch en conste niet vele lieden
Onthouden met hem int begin.
VELTH. Sp. Hist. f°. 325.

Gysbert, want hy een out simpel man was, wart butens lants van zyn Vrienden onthouden zoo lange als hy leefde. Klerk u. l. L. bl. 174.

11) *Opkweeken, opvoeden, groot brengen.*

Hier begint die avontuer
Van Seghelijn sijt seker das,
Die metten visscher onthouden was.
Seghelijn van Jherus. f°. 3. c.

12) *Bij zich houden.*

Si keerden weder ten ammirale
Al wenende met soeter tale
Ende baden orlof te lande te verne.
Dammirael hatse onthouden gherne
Ende bat vriendelike dat si bleven,
Hi soude hem al, des si behoefden, gheven.
Fl. ende Bl. vs. 3928.

Die letteren las selve di vrowe vri,

Hy gaf hem cleder ende o n t h o u t,
Om dat hi vroem was ende stout.
HILDEG. Ged. bl. 49, vs. 71.

9) *Schorsing, het niet voortgaan.* KIL.

10) *Ondersteuning.* Ende wi selen stave hebben in onse hande, dat es dat wi ons verlaten moeten op de gracie Gods ende op sijn o n t h o u t. RUUSBR. Tab. II, 161, reg. 13.

Onthouden. 1) *Ophouden, verhinderen.* Al werden sulke menschen o n t h o u d e n, overmids menscheliken dwange ende scaemte, dat si die sunden niet en doen, daer si toe bereit sijn, si sellen nochtan voer Gode gheordelt werden nae verkiesinge haers willen. Stemmen, bl. 88.

2) *Ophouden, doen vertoeven.*

Want een deel sijnre ghesellen, — — —
Waren daer o n t h o u d e n bleven.
VAN HEELU, vs. 908.

3) *Aannemen, in dienst nemen.*

Here nu wetti mine gesciente,
O n t h o u t mi op grote verdiente.
Ferguut naar het HS. vs. 602.

Here, o n t h o u t e n e, hets mijn raet.
Ibid. vs. 646.

Zie nog ibid. vss. 709, en 712; Lanseloet, vs. 693; VAN HEELU, vs. 1284.

4) *Houden, vasthouden.*

— — — ic wil weder-gheven,
Dat ic o n t h i e l in mijn leven.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 83, vs. 714.

5) *Omvatten, bevatten.*

Si was zo groot, als ons dochte,
Datse die hemel cume o n t h o u d e n mochte.
Lsp. B. II, C. 14, vs. 54.

6) *Ontbieden, oproepen, bijeenroepen.*

Die Coninc seide: Gi selt o n t h o u d e n al
Die Heren, entie gemeinte mede,
Die hier nu syn in dese Stede,
Ende selt hem ane dan tien des,
Daer u over geclaget es.
VELTHEM, Sp. H. f°. 110. naar het HS.

7) *Gevangen houden.*

Ic wasere o n t h o u d e n .XXX. jaer;
Ende doe ic quam te minen ouden dagen,

So dat die coninc wel na ter neder
Op die erde was gevallen;
Maer hi onthilt hem met allen
Met crachten voren an tarscoen.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 756.

2) *Zich bedwingen.* Ende echter dwoech hi sijn aensicht ende — — — onthielt hem. Bijb. van 1477, Genes. XLIII, vs. 31.

3) *Zich goed houden, niet verslijten.* Wdb. op BREDERO.

4) *Zich goed, zich staande houden.*

Si onthilden hen so wel,
Dat noch deen, noch dander vel.
Lanc. II, vs. 15864.

Maer dat hi hem onthelt
Met crachte en met gewelt.
Grimb. Oorlog II, vs. 8402.

5) *Zich onderhouden.*

Ocht die gene, die teneger stonde
Niet so vele conste gewinnen,
Dat hire hem met in enegen sinne
Onthouden ochte gevoeden moege.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10739.

Onthoudenesse, onthoudenisse. 1) *Bewaar- of bergplaats.*

Die helighe tempel, die es mede
Onthoudenesse van desen dingen.
Rymb. vs. 32273.

2) *Geheugen.* So wies haer slecht ende lanc es, bediet van quader onthoudenisse ende van cranken herssenen. Belg. Mus. III, bl. 231.

Onthoudere. *Onderhouder.* Dese verclaerde mensche sal oec merken ende anesien die eyghenscap des Vader inder godheit, hoe hi is almachtighe cracht ende moghentheit, sceppere, beweghere, onthoudere, begin ende einde. RUUSBROECK, Brul. 108, reg. 2.

Onthouding. *Onderhoud.* Des Cloesters, om wiens onthoudinge zy syn verleent ende gegeven. Klerk u. l. L. bl. 68.

Onthout. *Wijk-, verblijfplaats.* Doe seide Reinout: »ik en mijn broeders souden u geerne dienen en onthout hebben bij u. Dr. MATTHES, De vier Heemsk. bl. 45.

Onthout (In iemants). *In iemands macht of bewaring.*

Soutstu twivelen ofte ontsien
Hem tontfane in dijn onthout,
Die di ende mi so menichfout

Ghecreet heeft ende ghestoort?
Lsp. B. II, C. 36, vs. 1509, var.

Onthoutnesse. *Steun, ondersteuning, waarop iets rust.*

Vier woninghen sijn in desen torre,
Daer ic u dese tale af porre.
Die vloere sijn al van marbersteue
Ende hebben o n t h o u t n e s s e el ne ghene,
Maer datter een pilaar in die middelt staet,
Die dor elken vloer in den hoghesten gaet.
Fl. ende Bl. vs. 2417.

Onthoutsteede. *Verblijfplaats.* U. W.

Onthouwen (Sijn natuur niet). *Zich niet intoomen, aan den eisch zijner geaardheid voldoen.* Wdb. op BREDERO.

Onthucken. *Heimelijk ontvluchten.* KIL.

Onthulden. *Van hulde en heerschappij ontblooten.* U. W.

Onthullen. 1) *Van hul of kapsel ontblooten.* Ibid.

2) *De haren losmaken.* KIL.

3) *Ontdoen, ontnemen.*

De Maechden nauwlycx houwbaer noch,
Zy, na veel dreigementen, och!
Van hare jonghvrouwschap o n t h u l d e n.
VONDEL, door v. L. I, 719, vs. 1329.

Ontide, ontijde (Te). *Te vergeefs.* Wdb. op HOOFT.

Dan eest t o n t i d e al watmen doet.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 1ste St. 218, vs. 85.

Ontidelike. *Op ongezette tijden, nu en dan als er gelegenheid toe is.*

Waerdi hier met ons, dat suldi weten,
Gi moest o n t i d e l i k e eten
Ende luttel, ende gi moest tote desen
Menich werven gewapent wesen
Als te rustene ware tijt.
Lanc. II, vs. 10178.

Ontydigh, ontijdigh. 1) *Ongepast, onbehoorlijk.* Wdb. op HOOFT.

2) *Te vroeg.* Ibid.

t'Ontyds. *Buitentijds, onverwachts.*

Ick sal u voorts de reên en oorsaeck gaen verklaeren,
Waerom men t ' o n t y d s dus den krijghsraed deê vergaeren.
VONDEL, door v. L. II, 411, vs. 752.

Ontien. *Onttrekken, onthouden.*

Daer bi, doen die hertoge vant

Sinen neve den grave in dien,
Dat hi hem Limborch woude o n t i e n,
Riet die hertoge sinen neve, enz.
VAN HEELU, B. I, vs. 1600.

Sulc tyet der vrouwen upsien,
Dat si hem dat herte o n t i e n,
Alse die steen die naelde.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 42, vs. 899.

Ontien (Hem). *Zich onthouden.*

Men hevet vele wiser ghesien
Die h e m plaghen der spisen o n t i e n.
Heim. der Heim. vs. 934.

Ontienen. Verharde vorm van **ontdienen.** *De tafel afnemen.* Fr. »*desservir*". Die meysnieden liepen toe ende o n t i e n d e n de tafele van der spisen. BLOMM. Oudvl. Ged. II, 33, a.

Ontygh. *Ongepast*, *onbehoorlijk*, *onhebbelijk* en, bij versterkte beteekenis, *schandelijk.* Wdb. op HOOFT en Wdb. op BREDERO.

Ontijdelink, ontijdelinck. *Misgeboorte*, *ontijdig geboren kind.* MEYER, KIL.

Ontijdigh. 1) Hetzelfde als **ontydigh.**

2) *Slecht*, *naar*, *ongelukkig.* De volgende Jaren waren seer o n t ij d i g h in dese Landen, met donder, blixem, opvloedt van water en storm van winden, datmen naulijcx den somer van den winter onderscheyden conde. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617, bl. 68, v. o. De jaren waren seer o n t ij d i c h en onvruchtbaer. Ibid. bl. 69.

Ontijdigheidt. *Ongepaste handelwijze.* Wdb. op HOOFT.

Ontijt. *Ongeschikte tijd.*

Martijn, hovaerde ende nijt
Entie alre eerste strijt
Begonste in hemelrike,
Alse Lucifer, te sire o n t ij t,
In den hemelscen delijt
Wilde sijn Gods ghelike.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 29, vs. 602.

Ontijt (In). *Ontijdig.*

Die duvel brachtse daer i n o n t ij t.
Horae Belg. VI, 145, vs. 611.

Ontjaghen, ontiaeghen. 1) *In snellen loop iets ontnemen of ontrukken.* KIL.

2) *Iemand uit eens anders handen bevrijden, door dezen na te zetten.* Ibid.

3) *Heen doen gaan, iemand zijn afscheid geven, wegjagen.* Ibid.

Vrouwe, ghi hebt mesdaen sere,
Die hebt o n t j a g h e t minen here.
Lanc. II, vs. 35760.

Ontjaghen (Eenen iets). *Iemand van iets berooven, hem iets ontnemen.* Wdb. op BREDERO en Wdb. op HOOFT.

Maer deze schat en zal gheen booswicht u o n t j a g h e n.
S. COSTER, Gezelsch. der Goden, 1618, bl. 2.

Wie durft 't verbeten Lam, met bloënden muil gedraegen
In 't hongerige nest, dien wreeden wolf o n t j a e g e n.
VONDEL, door V. L. III, 604, vs. 1382.

Ontjeughden. *De jeugd verliezen, oud worden.* MEYER.

Ontkallen. *Uit het hoofd praten.* U. W.

Ontcant. *Ontkend.*

— stat, borch ende lant
Wart den grave al o n t c a n t,
Soe dat hijs en behilt twint.
Brab. Yeesten, B. V, vs. 1384.

Ontkeert. *Buiten zich zelven gebracht van verwondering en schrik.*

Doe dat die Joden vernamen,
Die daer alle stonden te samen,
Waren si sere te barenteert
Ende van wondere al o n t k e e r t.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 866.

Ontkennen (Zich). *Zich onkenbaar maken* of *zich schuil houden.* Wdb. op HOOFT.

Ontkeren. 1) *Bederven, rot worden.*

Te Rome so sprac eene coe,
Ende het reinde vleesch daertoe;
Doe quamen voglen diet namen,
Ende dat liggende bleef te samen
Ne rooc niet noch o n t k e e r d e cleene.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. V B. XXV, vs. 35.

2) *Ontkomen, ontsnappen, ontgaan.*

Niemen en constem o n t k e r e n,
Want soe wien hi gheraect
Heefti ene doetwonde gemaect.
Limb. B. IV, vs. 1818.

Dat hem niemene o n t k e r e.
Rymb. vs. 32400.

3) *Weggaan, heengaan, terugkeeren.*

Roept openbare voor die liede:
„Wie so in there es vervaerd,
Hi kere ende gha thuus waerd."
Om dit woort o n t k e e r d e n dan
XXIIm man.

Ibid. vs. 7543.

4) *Afwenden, voorkomen, tegengaan, beletten.*

Dat ic t o n t k e e r n e hadde macht,
Ghine hadt sulke dinc gewracht.

Lanc. II, vs. 31426.

Ende eist dat men dat spreken o n t k e r e.

Heim. der Heim. vs. 574.

5) *Afleggen.*

Moet men occ costumen o n t k e r e n,
Dat moet men der naturen leren
Van wilen te wilen, van dage te dage.

Ibid. vs. 1029.

6) *Onthouden, op eene onrechtvaardige wijze onttroggelen, afhandig maken.*

— — hi trac sijn sward al bloet
Ende reet in dat meeste conroet,
Ende sloeger daer doet .XV. der heren,
Die hem sijn goet wilden o n t k e r e n.

Lanc. II, vs. 47162.

In desen tiden alse nu, gelach
Recht op enen tSinxendach,
Een Perlement, van desen Heren,
Die den Hertoge wilden o n t k e r e n
Limborch.

VELTH. Sp. H. f°. 151.

Hi wilt nu Vlaendren o n t k e r e n
Den Grave Robbrecht.

Ibid. f°. 382.

7) *Veranderen, anders maken dan het is.*

Alse di coninc geware ward das,
Hi ward al tongemake saen
Omdat si dat hadden bestaen,
Want hem in sijn herte dochte
Dat hijt niet o n t k e r e n mochte.

Lanc. III, vs. 726.

Ontkeren (Hem of sich). *Van iets of iemand afzien, er zich aan onttrekken, laten varen.*

Wi souden dan mogen bi desen
In payse ende in ruste wesen
Mocht hi h e m in enegen sinne
O n t k e r e n vander coninginne.
Lanc. IV, vs. 1920.

Lieve broedere! doe ic een gheestelic mensche wort, doe o n t k e e r d e ic m y van allen waerliken dinghen. Stemmen, bl. 103.

Ontkerenen. *Van de kern ontdoen.* KIL.

Ontkieren. *Afkeeren, afwijken.*

Here, en wilt oec niet ghedoghen,
Dattic o n t k i e r e van dinen oghen.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 1ste St. bl. 204, vs. 46.

Ontkinnen. *Ontkennen.* MEYER.

Ontklauwen. *De klauwen ontnemen, afsnijden.* KIL.

Ontcleden, ontkleeden. *Ontdoen van, ontzetten van, afnemen.* Wdb. op HOOFT, bl. 480.

Ontcleet. *Verstoken.*

Doe si der vrucht hadden ghesmaect,
Kenden si hem beiden naect,
Ende hadde over hem scamelhede
Ende decten te hant hare lede;
Want si waren o n t c l e e t
Van Gods gracien.
Lsp. B. I, C. 23, vs. 5.

Ontkleeven, ontkleven. *Scheiden, vaneenscheiden.* MEYER.

Om't Drooge van het Nat bescheidelick t'o n t k l e v e n.
HUYGENS, Korenbl. I, 21,

Ontklitsen, ontklitzen. *Met eene klets losbarsten.* U. W.

Ontknappen. *Ontnemen, ontstelen.* Dog dit wyf was arg en doortrapt, en ziet met honderd oogen, zo dat men 'er zelden iet o n t k n a p t. J. DE RIJK, De Besteedster, 1692, bl. 31.

Ontknerpen. *Aftroggelen, ontstelen, heimelijk wegnemen.*

Daar heb ik voor gezorgt, en deeze fles met wyn
Myn heer o n t k n e r p t.
PLUIMER, De verlooren Schildwacht, bl. 11.

Ontknieren. *Losmaken, uit de hengsels heffen.* MEYER. U. W.

Ontknocht. *Losgemaakt.* U. W.

Ontknochten. *Losmaken.* Wdb. op HOOFT.

Ontcnoopen. *Uiteendoen*, en figuurlijk *uitleggen*, *verklaren*.

Ghy moet u wachten sulc onghevouch
Uwen man meer te verradene.
Het mochte pooghen ons beeden te scadene;
Want by sulcke felheyt, vaet mijn o n t c n o o p e n,
Soudic up een uere al tmijne verloopen,
Dies ons naecken mochte groot verdriet.
Belg. Mus. VI, 58.

Ontcomberen, ontkommeren. 1) *Ontslaan*, *lossen*, *bevrijden*. KIL.

Hoe hi hem o n t c o m b r e n soude
Van sinen sonden.
Ibid. III, 207.

— — — o n t c o m m e r t u van heme.
Limb. B. I, vs. 1252.

2) *Van kommer of bezwaar ontheffen*. U. W.

Make bi diere gracie — — —
Dat ic doe dat behage oec di,
So dat mine Ziele o n t c o m m e r t sy.
VELTH. Sp. H. f°. 28.

O n t k o m m e r dat wyf, want si roept na ons. Lev. van Jezus, bl. 97.

3) *Bevrijden*. Want hoe soude hy vander eenre passiën o n t c o m m e r t moghen werden. Stemmen, bl. 93.

Ontkommeren, ontcommeren (Hem of sich). *Alle kommer of zorgen laten varen*, *onbezorgd zijn*.

Nu gaet ende o n t c o m m e r t u.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 3959.

Mi dunct wel, woudic, dat ic mi
Wel hier of getrecken mochte
Ende dar af o n t c o m m e r e n sochte.
Lanc. I, vs. 12186.

Ontcraften, ontcrachten, ontcrechten, ontcrichten. 1) *Ontweldigen*, *iets aan iemand met kracht of geweld ontrukken*. Dese man o n t c r a f t e .iij. husen, die Sinte Laurens waren. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. 147, b.

Ende oec hebbic sider verhord
Dat sine te voren minde al bloet,
Om dat hi sloech die ridders doet
Die haren casteel hadden o n t c r a c h t.
Lanc. III, vs. 11721.

Ende al datsi mit haerre macht

Sinte Pieter hadden o n t c r a c h t
Ende van ouden tiden ontkeert,
Heeft hi hem al weder ghekeert.

Lsp. B. II, C. 48, vs. 1189.

Hoe waerstu, Sathan, dan soe coene,
Dattune cruces soe jammerlike
Ende hier brachts in onse rike,
Den onnoeselen, den gherechten,
Die ons nu sal o n t c r e c h t e n
Onse ghevanghene, die wi houden
Ende die ons werden souden?

Ibid. C. 36, vs. 1618.

Ic wille bescedenlike bescriven
Die yeesten, die ghesciet sijn
Tusschen der Mase ende den Rijn,
Tusschen den hertoge van Brabant,
Ende die heeren, die hem dlant
Van Limborch o n t c r i c h t e n wouden.

VAN HEELU, B. I, vs. 25.

2) *Geweld aandoen.*

Jou sone wilde mi emmer veeten
Ende mijn lief o n t c r a c h t e n ooc.

Walew. vs. 8909.

Ontkraftigen. *Van kracht berooven.* U. W.

Ontcrimpen. *Te samenkrimpen, kleiner worden* en daardoor *beklemmen, samendrukken.*

Here, ic come van hove gereden,
Daer ic groot wonder sach:
Daer quam gisteren opten dach
Een scone mantel, seegic u,
Daer grote geroechte af es nu.
Wie dat dien mantel dreecht,
Ende die dan loser minne pleecht,
Hi o n t c r a m p hem in allen sinne;
Ende die getrouwe es an di minne,
Hi sloide hem toter eerden daer.

Lanc. III, vs. 12511.

Daerne was joncvrouwe ne gene,
No vrowe, diet anders conde gevallen,
Die mantel en o n t c r a m p hen allen.

Ibid. vs. 12516.

Zie nog ibid. vs. 14163.

Ontkroppen. *Den hals ontblooten.*

Die 't schennis wil bestoppen
En moet haer niets te wiid ontschoten of ontkroppen.
STALPAERT VAN DER WIELEN, 't Cieraet enz. 1622, bl. 81.

Ontkruypen. *Heimelijk ontvluchten.* KIL.

So sat hy (Polypheem) by tgat, tastende oft hy niemant en vant,
Die hem onder d' uytgaende schapen wilde ontcruypen.
COORNHERT, Odyss. I, 1606, bl. 60 r°.

Ontcusten. *Stooren*, *grieven*. Hier wert die nature dicwile ontcust van alselken verliese. RUUSBR. Brul. bl. 90, reg. 2. Sine leringhe es menichfuldich ende van vremden dinghen, ende subtijl; ende sy breyt en hindert ende ontcust ynnighe menschen. Ibid. bl. 117, reg. 21.

Ontladen. 1) *Uiteen zetten*, *ontleden*, *verklaren*.

Nu willic ontladen
Uten latine dese achte graden.
Belg. Mus. VIII, 277, vs. 204.

Nu hebbic in dietschen ontladen
Tbediet van der sonden graden.
Ibid. bl. 280, reg. 5. v. o.

Zie verder BLOMM. Oudvl. Ged. III, bl. 78, vs. 322 en bl. 82, vs. 641.

2) *Afladen*, *zich ontlasten*.

Die dief, die den bake ontloet,
Liep vore.
Belg. Mus. X, 72, vs. 119.

3) *Van druk*, *van vervolging bevrijden*, *verlossen*. Wdb. op HOOFT.

Job.
O God antwordt mi lieve Here
Hoe vele gerechticheiden van mesdaden
Ic Job sal moeten liden noch meere
Ende wilter mi cortelinge af ontladen.
Ibid. IX, 88, vs. 811.

Weduwen ende wesen seldi ontladen
Waer ghise vint onberaden.
Limb. B. II, vs. 105.

Zie verder Karel de Gr. Fr. II, vs 892; VAN HEELU, B. II, vs. 8344.

4) *Zich van ten laste gelegde schuld zuiveren.*

Al waenstu wel sijn ontladen,
Ic bens noch al onberaden.

dat is: al meent gij wel ontlast of verontschuldigd te zijn, ik ben nog niet geholpen.

CLIGNETT, Bydr. bl. 211, vs. 13.

5) *Ten toon stellen.*

Binnen der poorten sach men ontladen
Vele figuren, pleasant int gesichte,
Verciert sijnde met costelike ghewaden,
Met vierpannen, ende met waslichte.

Belg. Mus. IX, 153, vs. 33.

6) *Verlichten.*

Gheen dinc dleven soe sere ontlaedt,
Alse datmen die doet versmaedt.

Doctrin. II, vs. 3247.

Soe wie can (die doet) versmaden
Es van herten sere ontladen.

Ibid. vs. 3250.

Ontladen (Hem of sich). 1) *Zich zuiveren van.*

Ende bat gode in sinen verdriete,
Dat hi hem der werelt verliete
Met penetencien hem ontladen,
Ende hi hem ghinder dade genaden.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. V B LV, vs. 103.

2) *Zich ontlasten.*

(Si) svolghen tgheld in haren lechame,
Om dat hem gheen rover name,
Ende vloen al dus ten vianden.
Daer na ontloeden si hem te handen,
Ende cochten lijftocht metten ghelde.

Rymb. vs. 32390.

3) *Zich ontdoen*, *nalaten.*

Wye hem truerens kan ontladen
Die es wiselijc beraden.

HILDEG. Ged. bl. 223, vs. 75.

4) *Zich kwijten.*

Ic moet my der curingen ontladen.

SMEKEN, Tspel, enz. vs. 491.

Ontladen (Hem of sich) met één gen. *Zich ontlasten*, *zich ontslaan.*

Wilt u der lichter mannen ontladen,
Die wanckel sijn in horen moet.

Volcht minen raet, het wart u goet
Mloep, B. I, vs. 3254.

Ontladen (Des kinds) worden. *Verlossen, bevallen.*

Alse ver Yeven tijt quam,
Ende si dat grote wee vernam,
Was si in groten misbare.
Adaem die was bi hare
Ende stont haer daer in staden,
Datsi des kinds wert ontladen.
Lsp. B. I, C. 26, vs. 24.

Ontladenheit. *Verlichting.* Dat es ene ontladenheit alle der dinghe die verswaren mogen. RUUSBR. Tab. bl. 3, reg. 15.

Ontlaken, ontlaecken. *Ontleken, ontvloeien, ontvallen, ontgaan.*

Al wat ghy geeft dat zal u noch aencleven,
'T geen ghy behout, dat zal u ontlaecken.
Consth. Juweel, 1607, bl. 74.

Diewile ziet men zijn recht ontlaken.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 68, vs. 217.

Ontlasken. *Ontbinden, vaneenscheiden.* MEYER, *losmaken.* U. W.

Ontlasschen (Sich). *Uit elkander gaan, losgaan.*

Soo ras sij desen sanck met spelen heffen op,
Ontlascht sich het palais tot boven in den top.
Het gulden welfsel splijt en de gemetste dacken.
HOOFTS Ged. door LEENDERTZ, D. II, bl. 187.

Ontlasting. *Verlichting.* Wdb. op HOOFT.

Ontlaten. 1) *Zich oplossen, smelten, opgelost worden.* KIL.

Wel aen het eerste stuck., het groote bruylofts-pant,
Dat is meest over al een helle diamant.
Wat seyt ons dit juweel? het is van outs te lesen,
En 't wort oock heden selffs gelooft alsoo te wesen,
Dat hier noch heete vlam, noch yser hinder doet,
En even dat de steen ontlaet in-bocken-bloet.
CATS, door Dr. v. VL. I, 409, a, reg. 15. v. o.

Zie nog Biblioth. 8ste Afl. bl. 159, vs. 629.

Ook in eene figuurlijke beteekenis gebruikt HOOFT dit woord, voor *smelten* namelijk *van liefde, van teederheid* enz. dus, *vermurwen, verzachten.* Zie daaromtrent. Wdb. op BREDERO. Van Venus sprekende zegt HOOFT

— — de strenge Mars, dien zy zijn' kroeze zinnen,
In 't branden van den strijdt, en dulle lust van 't winnen,
In 't jaagen van 't gescheurt en overrompelt heir,

Alzoo t' ontlaaten weet, dat toom en gladde speir,
Door 't waalen van zijn' moedt, hem uit zijn' handen druipen,
Als zy hem geeft een' wenk om t' haarent in te sluipen.
Ged. door BILD. I, 277.

2) *Verzwakken*, *verminderen.*

Dat vele waters ne mochte ontlaten
Den brant van aire caritaten.
Lev. van Ste Franc. vs. 6948.

3) *Vochtig worden*, *uitslaan.*

T' Sel doijen, t'roet valt, die blaeuwe stienen ontlaten.
VAN SANTEN, Van t'Een op t'aer, 1624, bl. 9.

4) *Opklaren*, *helder worden.*

De lucht ontlaet, en krijght een blijder kleur.
Men hoort rontom de vogels tierelieren.
VONDEL, door V. L. V, 582, vs. 175.

5) *Zich ontsluiten*, en figuurlijk, *ontdooien.*

Het hart der Bruyd, dus lang tot kilkristal gevrosen,
Ontlaet nu.
Ibid. II, 650, vs. 416.

6) *Ontslaan*, *wegzenden.* KIL.

Ontlaten. Deelw. *Verweekt*, *verweekelijkt.* Dus ontlaaten in hofweelde scheen Don Johan, en 't hooft niet dan vol mooy weeders te hebben. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 515, 38.

Ontledigen. 1) *Verlossen*, *bevrijden*, *vrijmaken.* Wdb. op BREDERO. De Jagher tot sijn Nette komende, vandt sijn Nette door-knaeght, ende de Schildtpadde ontledicht. Z. HEYNS, Voorbeelsels der Oude Wyse, 1623, bl. 63. Soo haestich ghy om de verlossinghe uwer sorghen gheweest zijt, behoort ghy oock te wesen om my te ontledighen. Ibid. bl. 87.

2) *Genezen.* Och of mijn heere ware voor het aengesicht des Propheten, die te Samaria is, dan soude hy hem van sijne melaetsheyt ontledigen. St.-Bijb. II Koningen, V, vs. 3.

3) *In bezit nemen*, *in bezit houden*, *zich toeëigenen.* KIL.

Ontleding, ontleeding. *Verdeeldheid.* Wdb. op HOOFT.

Ontleedt. *Verscheurd*, *vaneengereten.* Ibid.

Ontleedt van Gods gracien. *Door verleiding van Gods genade afgebracht*, *verwijderd*, *afgetroond.*

— — si waren — — —
Van Gods gracien ontleedt.
Lsp. B. I, C. 28, vs. 6, var.

Ontleegt. *Bevrijd, vrij.*

Dies ick vrijmoedelijck
Ter leger-plaets' sal stijgen
En geven my ter rust,
En slapen met een lust,
En wederom ontwaken,
O n t l e e g t van allen dut.

CAMPH. 1630, Ps. III, vs. 7.

Ontleenen. *Leenen.* KIL. Een man o n t l e e n d e ghelt van enen iode, ende swoer hem op sinte nycolaus outaer — — — dat hijt hem weder gheven soude, enz. Pass. Wijnt. f°. cxix, b.

Ontleenen aan iemand. *Leenen van iemand.* U. W.

Ontleenen. *Ontnemen.* Ende ghinc daer nae totten derden beelde ende o n t l e e n d e hem sinen mantel. Gesta Roman. Cap. VIII.

Ontleeren. *Afleeren*, zoowel transit. als intransit. KIL.

Seneca seit: „die niet en leert,
Dathi daghelijcs o n t l e e r t.

Doctrin. I, vs. 189.

Ontlech. *Uitstel.* So sullen wy deputierde, terstont als wy verscheven werden, guetlick sonder o n t l e c h dairbi komen. NIJH. Ged. IV, bl. 449.

Ontlegghen. 1) *Op eene verkeerde plaats leggen.* KIL

2) *Wegnemen*, *afhandig maken. Wat een ander grijpen wil*, *wegnemen*, en bij uitbreiding: *iemand iets*, *waarop hij gerekend heeft*, *door list of uitvlucht onthouden of ontnemen.* Wdb. op BREDERO.

Men zie vooral D^r. DE VRIES, Warenar, bl. 216.

3) *Ontgaan*, *ontwijken*, *ontduiken.*

Den boer, die gierigh was, en die dit socht t'o n t l e g g e n
En 't geld behouden wou, sey: enz.

WESTERBAEN, Ged. 1657, I, 519.

Sy weeten 't dus of t'so t'o n t l e g g e n of t'ontsnappen.

Ibid. bl. 542.

4) *Tegenstreven*, *wederleggen*, *wederstreven.*

Uw raadt vermag te veel op my om die t'o n t l e g g e n.

J. DULLAART, Ifigenie, 1697, bl. 20.

Mannen hebben 't goed te segghen;
Watse doen is wel-ghedaen,
Want hoe sou men 't haer o n t l e g g h e n
Sy zijn Rechters in de saeck.

GROEBE, Versch. Ged. II, 180.

5) *Ontkennen*, *loochenen*.

Hoor Mem! ik zel 't je zeggen,
Ik zoek 'et vergeefs veur jouw te verbergen; 't is niet t'ontleggen.
A. VAN BOGAERT, Nieuwsg. Aegje, 1679, bl. 37.

6) *Weigeren*, *afwijzen*.

Ghy kunt het deze reis niet weigren noch ontleggen.
VONDEL, door v. L. VIII, 151, vs. 67.

7) *Verhelen*.

Door 's vyants gelt bekoort, hiel aen my nacht en dagh
Te vergen het geheim van mijne kracht te melden,
In 't heetste van den gloet der minne; een zielstorm, zelden
Van mannen wederstaen. Had toen, helaes, mijn geest
Zoo sterck van krachten en gewelt als 't lijf geweest,
'k Had dicht gebleven, my gehoedt dit klaer te zeggen
Noch wist ick 't drywerf haer met eenen schijn t'ontleggen.
Ibid. IX, 167, vs. 250.

8) *Er zich van afmaken*, *iets ontduiken*.

Ghy siet, dat, hoe het gaet, ghy kont het niet ontleggen,
Ghy kont u eygen selfs aen Lea niet ontseggen.
CATS, door Dr. v. VL. II, 24, b.

De man, die stelt hem vremt en wil het stuck ontleggen;
Maer echter op het lest hy liet hem noch geseggen.
Ibid. f°. 78, b.

9) *Ontleden*, *uitpluizen*. Ik wil uw' E. gebeden hebben, dit meegaande sonnet eens op sijn leedesnijders t'ontleggen; en, gelijkmen zeit, tot de allerminste beentjes toe, uit te schudden. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. bl. 203.

Ontleiden. 1) *Ontvoeren*, *wegleiden*.

Comt hi hier, hi sal ons beroven
Van onsen ghevanghenen, ende die ontleiden.
Te sijnre eweliker zalicheiden.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 1588.

2) *Verholen houden*, *verbergen*.

Al wie u we'er-partijdigh haet,
En maeckt sich plagen waerdigh,
Dien sal uw' handt, straff-vaerdigh,
(Hoe seer hy oock sijn boose daedt
Voor 't sterff'lijck oogh ont-leyt)
Betrappen op het feyt.
CAMPH. 1630, Ps. xxj, vs. 9.

3) *Eenen anderen loop doen nemen, afleiden, afvoeren.*

Si daden hun o n t l e i d e n die riviere.
Ende nam anderen loep dan si plach.
Alex. II, vs. 1211.

Ontleyden eene maeght. *Eene maagd ontvoeren, schaken.* KIL.

Ontleit worden. *Van den goeden weg verwijderd worden.*

Ic hebt belooft ende wilt ghelden
Ghewillelike, sonder scelden,
Te dichtene enen Bestiaris;
Nochtan wetic wel dat waer is,
Dat her Willem Uten Hove,
Een priester van goeden love
Van Aerdenborch, enen heeft ghemaect;
Maer hi wasser in ontraect:
Want hine uten walsche dichte,
Dies w a r t hi o n t l e i t te lichte,
Ende heeft dat ware begheven.
Nat. Bl. Prologhe, vs. 110.

Ontleken. De grondbeteekenis is *ontvloeien*, en van daar, bij verschillende toepassingen: *Ontgaan, ontschieten, ontwassen, niet meer zijn als vroeger.*

Ick vont lest eenen vrient, die in sijn groene jaren
Met ons was uytgereyst, en over zee gevaren:
Hy scheen in geenen deel gelijck hy eertijts plagh:
Nadien hy bijster vreemt en wonder deerlick sagh;
Sijn hooft meest sonder hair, sijn neuse was gesoncken,
Sijn lippen sonder verf, sijn holle tanden stoncken,
Sijn handen blaeu geplekt, sijn beenen sonder knyt,
En dan een leelick vocht quam hem ten oogen uyt.
Ick stont een wijl en keeck, eer ick begon te spreken,
De man en sijn gelaet was my geheel o n t l e k e n.
CATS, door Dr. v. VL. I, 751 (747), a.

Dr. DE JAGER heeft in zijn Archief, D. II, bl. 121, nog vier merkwaardige plaatsen uit CATS aangewezen, die de gegevene verklaring bevestigen.

Ontlengen. *Korter worden.*

Wil September niet veel sengen,
Druyven swellen, Dagh o n t l e n g e n.
A. VAN DE VENNES, Sinne-vonck, 1634, bl. 52.

Dat is: Als de maand September meer koelte aanbrengt, de druiven beginnen te zwellen en de daghen korter worden.

Ontletsen. *Ontlasschen*, *losgaan*.

Sijn helm die was hem o n t l e t s t.
Lanc. II, vs. 37656.

Soe liep tote hem daer hi lach
Ende o n t l e t s t e den helm saen.
Walew. vs. 9837.

Ontleven. *Sterven*. MEYER.

Dit Haspeltje moet af eer ick o n t l e v e n gae.
HUYG. Korenbl. I, 400.

Ontliden. 1) *Voorbijgaan*, *weggaan*.

Oec seit die wise man dat,
In eenre ander stat,
Dat hem nie dach, dat hi weet,
In ledecheiden en o n t l e e t.
Doctrin. II, vs. 2726.

2) *Ontgaan*, *ontglippen*.

Wie hem quam ten ghemoete
Hi moeste daer laten iet,
Hi en spaerde daer niemens niet,
Niemen constem ontsinken
Noch o n t l i d e n sonder mincken.
Limb. B. II, vs. 1180.

Die tijt die my ten oerbaer stont,
Die is mi ontlopen ende o n t l e d e n.
HILDEG. Ged. bl. 250, vs. 39.

Ontliegen. *Door liegen en bedrog afhandig maken*.

Dat si 't folc aldus bedrieghen,
Haer ghelt af tuyschen ende o n t l i e g e n.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, bl. 79, vs. 414.

Ontlien. *Ontkennen*, *terughouden*, *loochenen*.

Die apostelen spraken:
„Wi saghen ende horden die saken;
Wine conent niet o n t l i e n
Te seggene dat wi hebben gesien.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VII B. XLI, vs. 87.

Ontlieven. *De liefde tot iemand afleggen*. KIL. MEYER.

Ontlichten. *Verdonkeren*, *verduisteren*.

Mijn licht dat es o n t l i c h t e t sere.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 1ste Stuk, 197, vs. 21.

Ontlijden. *Uit de smart helpen*.

Help Israël o n t l ij d e n
En Babylon vergaen.
HUYG. Korenbl. I, 7.

Ontlijcken. *Ongelijk, niet gelijk zijn, zich zelven ongelijk worden.*

Ghy, wiens ongemeten dagen
Noyt haers durings eynde sagen,
Ghy o n t l ij c k t u selven nimmer.
CAMPH. 1630, Ps. cij, vs. 15.

Siet, wat een seltsaem dingh! wie sou 't konnen meenen,
Dat iemant soo o n t l ij c k t door glans van rijcke steenen?
CATS, door Dr. v. VL. II, 148, b.

Ontlijcsemen, ontlicsemen, ontlijcsenen, ontlicsenen. 1) *Vermommen, verkleeden, onkenbaar maken, van gedaante veranderen.*

Entie wel geraecte fine
Hadde ane gedaen een cledekijn,
Dat der waerdinnen hadde gesijn,
Ende heefter haer o n t l ij c s e n t mede.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 351.

Sine diere cledere dedi af;
Andere cledere men hem gaf,
Ende o n t l ij c s e n d e hem ter uren.
Brab. Yeesten, I, 169.

Soe wat manne gae o n t l i x e n t, sy met slapelakenen, sy met averechten cleederen, ofte in wat andere maniren dat sy, hi es om vijf pond. Belg. Mus. I, 249.

Zie nog Lanc. III, vs. 13377; VELTH. Sp. H. fº. 106.

2) *Ontveinzen, verbergen.*

Tehans doend wijf die stimme ut gaf,
So gruwelde den verreder daer af;
Nochtan o n t l i c s e n d e hijt en sweegh alstille
Teer tijt, als hoerde hi daer sinen onwille.
Lev. van Ste. Christine, vs. 1423.

3) *Verwisselen* of *veranderen* (van kleedingstukken gesproken). So wie van dusdanigen cledingen heeft benayt mit borduren, of van anderen geliken tekenen, die si binnen der stad van Bruecele dragen willen, die tekene selen si moeten af doen, ochte sijn si onbenayt of strijpt, die o n t l i x e m e n in anderen varwen. Belg. Mus. V, 96.

4) *Onkenbaar maken, misvormen, toetakelen.*

Hy was van den bloede roet
O n t l i x e n t.
Grimb. Oorlog I, vs 4880.

Ontlijven. *Berooven.*

Van al zijn kroost o n t l ij f t.
GROEBE, Versch. Ged. I, 179.

Ontlikenen. *Onkenbaar maken.* Efter plaghen si hem op desen dach o n t l i k e n e n, sommighe cleden hem met huden van coyen, anderen dye namen huden van beesten, enz. Passionael Wijnterstuck, 1480, f°. clij, b.

Ontlinken. *Verkorten?* Volgens LE LONG: *Beroofd worden.*

„Ay Broeder"! sprac hi herde saen,
Dat gi dus binnen scoten ginct!
Dat u leven mi o n t l i n c t,
Dies binn ic vele droever man
Dan ic yemen geseggen can.
VELTH. Sp. H. f°. 328.

Ontliven. *Dooden, van het leven berooven.*

Gaet wech, oft mijn here sal
Dat weet ic, u o n t l i v e n al.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 814.

Die boesheit van quaden wiven
Heeft menighen mensche doen o n t l i v e n.
Mloep, B. IV, vs. 224.

Ontloeren. *Door list ontkomen.* Wdb. op HOOFT.

Ontlogieren. 1) Intr. *Opbreken, verkassen.*

Ende om te commene uter traden,
Soe waert hi alsoe bedocht
Dat hi binder selver nacht
O n t l o g i e r d e, ende trac ter vaert
Den rechten wech te Parijs waert.
KAUSLER, Reimchr. vs. 7413.

2) Trans. *Doen verkassen, verdrijven.*

Ende die Fransoyse, sonder sparen,
Worden zeere ghesconfiert,
Ende worden haestelic o n t l o g i e r t.
Ibid. vs. 8330.

Ontloken. *Geopenbaard.*

De rechte waerheid hebbic u o n t l o k e n.
Belg. Mus. VI, 60.

Ontloochenen. *Weigeren, afslaan.* KIL.

Ontloopen, ontlopen. 1) *Ontvluchten, ontsnappen.*

Ende hi seide: „Wacht mi desen hier;
O n t l o o p t hi di, du salt dan sijn

Over sijn hooft mijn eyghijn.
Rymb. vs. 12735.

2) *Verlaten*, *afgaan*, *vaarwel zeggen.*

Nochtoe waren die Lumbaerde,
Die tlant wonnen metten swaerde,
Heidijn, ende lange daer naer;
Doch over ene stont, dats waer,
Ghevielt, dat si hem daden dopen.
Doch en wilden si niet ontlopen
Haren heidijnschen geboden.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLII, vs. 6.

Ontlooten. *Het soldeersel los maken*, *van de loodjes ontdoen.* KIL.

Ontlorden, ontlorsen. *Op eene bedriegelijke wijze afhandig maken*, *heimelijk ontnemen.* Wdb. op BREDERO en U. W.

Die vrolijck is wanneer hy yemand yets ontlorden.
VONDEL, door V. L. I, 257, vs. 17.

Ontlossen. 1) *Ontknoopen*, *ontwarren.* MEYER.

2) *Ontlasten*, *verlossen*, *vrij laten.* KIL. Hi vervaerde den rechter oec in een visioen ende seide: »Verloren van sinne ende van harten! waerom hebstu consent ghegheven inder onsculdiger princen doot? te hant haeste di, ende doetse ontlossen. Pass. Wijnt. 1480, f°. cxviij, d. Dese luden veynsden hem sieck te wesen op dat si van arbeyden ontlosset sellen warden. Twyspraeck der Creaturen, dyal. 95.

Ontluschen. *Ontschuilen.*

Si vloen nu hier, nu daer,
So dat si ontlusscheden daer naer
In proveyen ende in haghedochten,
Daer si hem onthouden mochten.
Rymb. vs. 34068.

Ontmaaxelt. *Misvormd.*

Van boven tot beneden
Ontmaaxelt en onteert.
OUDAAN, Poezy, I, 225.

Ontmaelgieren. *Ontmaliën*, *de maliën los maken*, *stuk slaan* of *steken.*

Ende sinen halsberch goet van stale
Ontmaelgierdi te menigher stede.
Walewein, vs. 2079.

Die scilde dorsteken ende dorhouwen,
Die vaste halsberghe onmaelgiert.
Ibid. vs. 10071.

Daer sach men halsberghe o n t m a e l g i e r e n,
Helme durhouwen, scilde quartieren.
Ibid. vs. 10607.

Ontmachtighen. *Van macht berooven.* KIL.

Ontmaken, ontmaecken. 1) *Sloopen, vernietigen.* Wdb. op BREDERO.

Want een God es boven al,
Die 't maecte ende o n t m a k e n sal,
Al dat yet lijf ontfinc.
Leven van St. Am. I, vs. 2860.

Zie nog Jans Teesteye, vss. 1458, 1717, 2226.

2) *Ongedaan, vruchteloos, krachteloos maken.* En went nit, dat ic si comen omme de wet t o n t m a k e n e. Lev. van Jezus, bl. 35.

3) *Beletten.*

— si was tsulker ste gheraect,
Dat hoir tclaghen was o n t m a e c t.
Mloep, B. IV, vs. 1924.

4) *Beschadigen, beleedigen, schenden.*

— int palais dede si dare
Die vrouwe bringen vor hare,
Die soe oversere o n t m a e c t was,
In haer ansichte, sijt seker das,
Dattet groet wonder wesen dochte,
Hoe si enen dach leven mochte.
Lanc. III, vs. 9355.

5) *Mismaken.*

Maer sweert my, dat ghyt mijn waerde moeder zult helen,
Tot dat den twaelfden dach sal zijn verleden,
Op datse niet treurichlick vol druckicheden,
Door veel weenens haer suyverlick aensicht en o n t m a k e.
COORNHERT, Odyss. 1606. I, bl. 11, v°.

Ontmaken het goed. *Onterven.* KIL.

Ontmaken of ontmaecken den koop. *Den koop vernietigen, te niet doen.* KIL.

Ontmannen. 1) Het tegendeel van bemannen, dus *van manschap berooven.* Wdb. op BREDERO.

2) *Aan de vrouw haren man ontnemen, eene vrouw zonder man doen zijn.*

Sijn dagen cleynt, zijn dienst verplant
Op een ander en laet zijn kinder
Sonder vader; zijn wijf o n t m a n t.
Souter Lied. Ps 108.

Het zyn de Vrouwen meest, die kinder-tucht beletten,
En tegen wil des Mans het dartel kindt ontsetten,
En 'tsyn de Vrouwen meest die 't smartet nader-handt
Wanneer sy werden weeftw, of door de doodt ontmant.
JAN VANDER VEEN, Zinne-beelden, 1642, bl. 119.

En schoon ghy stont ontmant, ô Mediceesche parel!
Al 't vrouwetimmer nam uw zaeck met yver aen.
VONDEL, door V. L. IV, 138, vs. 303.

3) *Krachteloos, tot iets ongeschikt maken, versuffen.* Wdb. op BREDERO.

Haer wel-bespraeckte tongh, die met beveynst ghelaet
Ontmant ons Graven breyn.
J. J. COLEVELT, Graaf Floris, 1628, bl. C.

't Is meer als over-spots dat jemant out van daeghen,
Verschrompelt en ontmant, verdort en af-geleeft,
Sich noch Satirisch tot de geyle min begeeft.
J. VANDER VEEN, Zinneb. bl. 41.

Ontmannen (Sich). *Krachteloos worden.*

Ach! door mijn ongerechticheden
(Fonteynen van 't verdriet
Dat om mij henen vliet)
Ontmannen sich de stercke leden.
CAMPH. 1630, Ps. xxxj, vs. 12.

Ontmaren, ontmarren, ontmeeren. *Losmaken.*

Noch sprack sy al, en hy ontmart terwijl het touw.
GROEBE, Versch. Ged. II, 113.

Ontmeert d'ondanckbre vloot om door ons' zee te gaen.
VONDEL, door V. L. II, 247, vs. 307.

Daer op beveelt hy de schepen t'ontmaeren. Ibid. V, 190.
Zie nog van denzelfden Dichter, Maria Stuart vs. 332.

Ontmasscheren. *Ontmaskeren.* U. W.

Ontmengen. *Ontwarren, ontwikkelen, los maken.* KIL.

Ontmengelen. *Uiteenschiften, uit verwarring of handgemeenschap scheiden.* U. W.

Ontmenschen. Ophouden mensch te zijn en dus 1) *sterven.* Wdb. op BREDERO.

2) *Verdierlijken.* Ibid.

Ontmeten. Eigenlijk *met eene valsche maat meten, door slecht meten iemand te kort doen*, en van daar is het van toepassing op alle mogelijk *bedrog* en *misleiding*, *zoowel met woorden als met daden*, en dus ook *wijsmaken*; *op de mouw spelden*, enz.

Lippijn antwoordt zijne vrouw, die hem de reden ontvouwt, waarom zij somtijds zoo lang uitblijft.

Awarijt, ghi souwes mi vele o n t m e t e n,
Ende ic en weter wat toe segghen.
Lippijn, vs. 22.
Ghi soudes Rubben vele o n t m e t e n.
Biblioth. III, 253, vs. 221.

Ontmetsen. *Afbreken.* Gheschuerden muer is saen o n t m e t s t. MEIJER. Oude Nederl. Spr. bl. 74.

Ontminnen. *Ophouden te minnen.* Wdb. op HOOFT.

Ontmoet. 1) *Vijandelijke ontmoeting*, *treffen.*

— — — Doen dat sagen
Twee Ridders, die daer waren
Bi heeren Godevaerde, dat soude varen
Die grave van Luthsenborch te haren heere,
Vreesden si dat o n t m o e t seere.
VAN HEELU, B. II, vs. 5448.

Doe die van der stad vernamen
Dat die Fransoyse quamen
Hare porten asselgieren,
Met ontplokene banieren
Reden si hem ten gemoete;
Dat o n t m o e t was onsoete.
Limb. B. V, vs. 368.

Noyt sach men so vreseleke o n t m o e t, alssi daer begonnen.
Grimb. Oorl. II, vs. 5980.

Zie ook Karel de Gr. Fr. II, vs. 474; VELTH. Sp. H. f°. 246; Biblioth. II, 40, vs. 988.

2) *Samenkomst.* Ende hier ghesciet een o n t m o e t ende ene vereninghe die sonder middel es ende overnatuerlike, daer onse hoechste salicheit in gheleghet. RUUSBR. Brul. bl. 140, reg. 25.

Ontmoeten. 1) *Slag leveren.*

Want mijn here di ontbiet,
Dattu hem sets stede ende dach,
Waer hi di o n t m o e t e n mach
Omme sijn goet met sinen here:
Entie best mach, hebbe sinen ghere.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. VI, vs. 14.

2 *Behandelen*, *bejegenen.*

Judas tot Joseph.

O edelmoedigh vooghd des Rijcks, want ick my schaem
Dat ick u broeder noem, nadien ons daed den naem
Verlochent, en wy niet als broeders u o n t m o e t t e n.

VONDEL, door v. L. III, 254, vs. 1138.

Den zuivren en eenvoudigen o n t m o e t
Ghy zuiver en oprecht.

Ibid. VII, 194, vs. 111.

Ontmoetsel. *Ontmoeting.* U. W.

Ontmommen. 1) *Ontmaskeren.* Wdb. op BREDERO en U. W. 2) *Wegmoffelen, ontfutselen, afhandig maken.* Ibid.

Ontmompelen. *Aan iemands aandacht onttrekken.* Ibid.

Ontmompen. *De bedrogenen het bedrog doen ontdekken.* U. W.

Ontmonden. *Uitspreken.* U. W. MEYER.

Ontmorssen. *Ontstelen, ontfutselen, ontkwanselen, ontzwindelen.* Wdb. op HOOFT.

Ontmóssen. *De boomen van het mos zuiveren.* KIL.

Ontmunten. *Wegslijten, uitslijten, verdwijnen even als de muntstempels door het gebruik* en, bij uitbreiding, *onkenbaar worden.* Wdb. op BREDERO.

In dese Boereeleen ben ick haer an o n t m u n d t.

J. J. COLEVELT, Hartog. van Savoye, 1684, bl. 89.

Ten Hoof zal niemant u, die omzworft zoo veel jaeren,
En grijs zijt, en o n t m u n t, meer kennen kunnen.

VONDEL, door v. L. III, 490, vs. 41.

Ontnait. *Losgescheurd, in de naden gescheurd.*

Wi willen van den kerels singhen,
Si sijn van quader aert;
Si willen de ruters dwinghen,
Si draghen enen langhen baert.
Haer cleedren die zijn al o n t n a i t.

Dr. VERWIJS, Bloeml. 1858, III, 129, vs. 5.

Ontnagelen. *Een spijker of nagel uittrekken.* KIL.

Ontnaken. *Naakt of bloot worden.* De naecktheyt der zee o n t n a e c k t e of wiert naeckt door uwe boge. Hab. III, Kantt. 38.

Ontnastelen. *Ontrijgen* en, bij uitbreiding, *ontkleeden.* Wdb. op HOOFT.

Ontnieten. *Ontgelden.*

Mitten boghe leerde hi schieten,
Das die dieren mosten o n t n i e t e n.

Mloep, B. I, vs. 1974.

Ontnichelen. *Ontnagelen, van de kruisnagels ontdoen, bevrijden.*

Al dus o n t n i c h e l t was Jhesus.
Vanden Levene ons Heren, vs. 3824.

Ontnijden. *Misgunnen.*

Verdien ick oock mijn loon, en word het my onthouwen,
Ontloopen of o n t n ij d t; noch sal 't my niet berouwen
Mijn' Manne-jaeren kracht, mijn' Kindertijd, mijn' Jeughd,
Te hebben afgerent in d'oorlogh van de Deughd.
HUYG. Korenbl. I, 448.

Ontnicken. *Door zich te wenden of te buigen aan een gevaar ontkomen.*

Doe quam die bere met groter cracht
Op Ydire vresselike gescoten,
Ende slogen daer met sire poten
In die side ter selver tijt,
Ende maecte hem daer ene score wijt
In sine wapine al ongemict.
En ware hem Ydier niet o n t n i e t,
Hi hadden vanden parde getogen.
Lanc. III, vs. 18906.

Ontnuftiicht. *Verdwaasd.*

Wat was 't dat sy in Horeb de'en?
Daer gotens' (o der groulijckhe'en!)
Een kalff, dat sy Godtsdienstlijck eerden,
En soo (o n t - n u f t i g h t in den geest)
De eer des grooten Godts toe-keerden
Een gras-verslindend runder-beest.
CAMPH. 1680, Ps. CVI, vs. 10.

Ontoeffenen. *Der oefening ontwennen, vreemd worden aan eenige oefening.* Wdb. op HOOFT.

Ontoen. *Ontdoen, openen.* Zie Dr. DE VRIES, Taalzuivering, bl. 185.

Daerna horden si doren o n t o e n.
Lanc. III, vs. 10378.

Ontoes. *Beschaamd en verbitterd.* Verbastering van het Fr. »*honteux*".

Willem die Ardenoes
— — — — wert o n t o e s
Dat sijns heren ors wert ghesteken,
Ende riep: »Dat salic wreken.
VAN HEELU, B. II, vs. 5836.

Ontocht. *Ontucht.* KIL.

Ontoliken. *Verbeteren, het slechte of leelijke wegnemen.*

Vergoelik en o n t - o l i c k
De snod' afgoderij.
OUDAAN, Joh. Gray, 1648, bl. 27.

Ontomigh. *Onledig, bezig.* KIL.

Ontoomigh. *Teugelloos, uitgelaten, toomeloos.* Ibid.

Ontorsen. *Van het paard doen vallen, uit den zadel lichten.*

So starc was die wederstoet
Dat man ende pard bleven doet.
Doe werd menich man o n t - o r s t.
VELTH. Sp. H. f°. 251.

Ende heeften so wel o n t o r s t
Dat hine ter erden nederreet.
Grimb. Oorl. II, vs. 4490.

Ontossen. Verharde uitspraak van **Ontdossen** dus *Ontkleeden.*

Selc ghoet drinken in tavernen
Al den dach metten ghesellen:
Somtijts drinken si op die belle,
Somtijts moeten si hem o n t o s s e n.
Horae Belg. VI, bl. 2, doch verbeterd.

Bij HOFFMANN v. F. staat o n t l o s s e n, waarschijnlijk door misvatting, doch Profr. DE VRIES heeft niet alleen, in zijne Taalzuivering, bl. 184, deze onjuistheid hersteld, maar ook aangewezen wat het *drinken op die belle* beteekent, en bij welke gelegenheid het o n t o s s e n plaats had.

Ontpaeyen, ontpaaien. 1) *Ontevreden maken, misnoegen geven of veroorzaken.* KIL.

2) *Beleedigen, kwetsen, ontstellen.* Wdb. op BREDERO.

Ontpaeyt, ontpaait, ontpayt. 1) *Ontsteld, bekommerd, onthutst.*

Mijn sinnen van binnen zijn seer o n t p a y t.
Const-th. Juweel, 1607, bl. 438.

Myn uytverkoren weest niet o n t p a e y t.
HOUWAERT, Handel der Am. 1621, bl. 160.

En hoe dat haer Voester was gheheel o n t p a e y t,
Als syse by een verdroncken zach ligghen inde Haven.
Ibid. bl. 487.

2) *Ontevreden, misnoegd.*

Des coninc sone sekerlijc,
Ende Chaerle van Valoys waeren te samen
O n t p a y t, ende teerst dat si quamen
Bi den coninc, soe daden si saen
Haer claghe sonder waen

Over Engueram de Margni, enz.
KAUSLER, Reimchr. vs. 7734.

Mijn man, die teersten was ontpaeyt,
Sal nu des drux, here, sijn verfraeyt.
Biblioth. IX, 395, vs. 1695.

Ontpalen. *Uit zijne beziting verdrijven.*

So datmen den rechtverdighen sac (sach?) ontpalen.
Vaderl. Mus. IV, 196, vs. 76.

Ontpanden. *Een pand lossen.* KIL.

Ontparen; ontpaeren. *De wederhelft van een paar wegnemen, afscheiden.* KIL.

Ontpassen. *Slecht passen, niet goed overeenkomen.* Ibid.

Ontpast. *In verlegenheid, ongerust.*

O Vader en Moeder en zijt daerom niet ontpast,
Want d'onrast alle solaes berooft.
HOUWAERT, Handel der Am. 1621, bl. 423.

Ontpecken, ontpicken. *Op eene onbehoorlijke wijze ontnemen, afnemen.*

Hevet een persemier ghebleet,
Enten lieden thare ontpect,
So wille hi, sonder merre,
Onder die edele sijn ghetrect.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 23, vs. 486.

Fi, gi persemard! Wat pensdi?
Dat gi aldus waent leven ghi,
Enten liede thare ontpicken?
VELTH. Sp. H. f°. 43.

Ontplamen, ontplaemen. Quid?

Hoverde heeft des geraemt,
Dat si meest Gods vriende ontplaemt.
Vaderl. Mus. III, 264, vs. 885.

Ontpleghen. *Ongewoon worden, ontwennen, afwennen.* KIL. MEYER.

Ontplicken. *Ontnemen.*

Dat hem hort toe
Sal men hem dan laten geheel;
So dat niement des anders deel
Met rove, noch met genen sticken
Vort ne sal dat men ontplicke.
VELTH. Sp. H. fo. 436.

Waarschijnlijk schuilt in deze aanhaling eene fout van den afschrijver, althans *ontplicken* is mij elders niet voorgekomen.

Ontploken. *Ontrold, ontvouwd, open.* KIL.

Doe die Hertoge vernam dit doen,
Keerdi vord met ontplokenre baniere.
VELTH. Sp. H. f°. 152.

Dit wiket staet al ontploken.
.Walew. vs. 6121.

Ontpluecken, ontpluyken, ontpluiken, ontpluken. 1) *Ontluiken.*

Daer waren rosen een groet deel,
Die daer stoeden int praieel,
Ende cnoppe beide cleine ende groet,
Die scone waren, wit ende roet,
Ende selke ontaen ende selke toe,
Ende selke begonste ontplukene doe,
Die en sin te hatene niet.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 1568.

2) *Openen, zich openen en opendoen.*

Ende teerst dat sire quamen binnen
Entie maegt den broeder sach
Ontploec haer herte als die dach.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 1166.

Dit syn die Boeke, wet wel dat,
Van yegewelken, die opter stat
Alle selen ontpluken daer.
VELTH. Sp. H. f°. 464.

Bidt ende men sal u gheven, sukt ende ghi selt vinden, clopt ende men sal u ontpluken. Lev. van Jezus, bl. 44.

Zie nog Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 6434.

3) *Ontrollen.* Zie **Ontploken.**

4) *Ontblooten, zoodanig dat ze kunnen gezien worden.*

Eest dat ere vrouwen baecht,
Dat si enen mantel draecht,
Siene sal hare alsoe decken niet
Datmen hare anscijn niet en siet.
Dien mantel sal si met beiden handen
Houden, hets sede in vele landen,
Ende sal selcwile hare arme ontpluken.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 12453.

Ontpluken uut den monden. *Uit den mond laten vallen, ontvallen, weder oververtellen.*

Amand bat hem met ootmoed

Dat hi te neghenen stonden
O n t p l o k e hunt sinen monde
Van dies hi van hem hadde ghehoort.
Lev. van St. Am. I, vs. 587.

Ontpluicken (Sine redenen). *Zijne bewijsgronden blootleggen, openbaren.*

Doe elc dus hadde ghesproken
Ende s i n e r e d e n e o n t p l o k e n
Bleven sijs an clerken drien.
Lsp. B. III, C. 26, vs. 156, var.

Ontplucken, ontplucken iets aan iemant. *Iemand iets ontnemen, ontstelen, hem van iets berooven.*

Datsi en kinnen niemens noot,
Ende haer ghebuere, clein ende groot,
Versmaden ende verdrucken,
Ende hem dat hare o n t p l u c k e n.
Ibid. B. I, C. 45, vs. 24.

Want waneer hi die ogen luect,
En weet hi wie sinen scat o n t p l u e c t.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 5004.

Ontpoorteren. *Het burgerrecht ontnemen.* KIL. Ten ware dat sy o n t p o o r t e r t of aflijvich worden. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617, bl. 22.

Ontpraten. *Uit het hoofd praten, doen op zijde zetten.* U. W.

Ontpreeuwen. *Ontnemen, ontrooven.* Het laten, 't welk zeggen zy, met het overtollige ons altijt ietwes van de zuiverste deelen des bloeds o n t p r e e u w t. J. DE BRUNE, Jok en Ernst, 8°. ed. 1665, bl. 56.

Ontpreken. *Met veel omhaal van woorden ontraden.* KIL.

Ontprijsen. *Misprijzen.* Ibid.

Ontprinden. *Afnemen, ontnemen.*

Daer sloech een an hem die hant:
Die colve hi hem scire o n t p r a n t.
Lanc. III, vs. 16529.

Mettien versiet si ende weet
Dat vingherlijn an sine hant,
Dat hi haer vanden vingher o n t p r a n t.
Biblioth. IV, 86, vs. 310.

Ontproeven. 1) *Afkeuren, verwerpen.* KIL. MEYER. Van een concilie sprekende, zegt MAERLANT:

(Si) wilden alle doen te verstane,
Dat die Gods Sone na de godlichede

Ende uaer sine menscheit mede
Al van eere naturen ware.
Dat was ontproevet daer openbare.
Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXI, vs. 27.

2) *Ontkennen*, *loochenen.*

Nu was Hermogines, een toverare,
Die ommeginc met sduvels scare
Ende was vander Fariseuscher side,
Die sende jeghen hem in stride
Philetus metten Phariseen,
Omme tontproevene over een,
Dat Cristus Gods Sone niet en ware.
Ibid. I P. VIII B. III, vs. 36.

Ontpruiken. *Ontsieren.*

Hoe heeft een donder-buy ontpruykt dees blonde hairen,
Die van Fernand' en Phlip bekranst met Lauwer waren.
JAN VANDER VEENS Zinne-beelden, 1642, bl. 513.

Ontraden. *Vreezen.* Wdb. op BREDERO.

Si ontraden al dat si horen ende sien,
Tot dat si quamen int verre lant
TEgypten, daerse God selve sant.
Vanden Levene ons Heren, vs. 689.

Si moghen hier ligghen dusent jaer,
Eer si ons scade doen een haer.
Twi souden wi se te seer ontraden.
BLOMM. Oudvl. Ged. bl. 10, vs. 827.

In den Letterbode van 1845, n°. 24, heeft Dr. DE VRIES een twintigtal plaatsen aangewezen, waarin dit woord in die beteekenis voorkomt.

Ontraakt, ontraect. 1) *Van den weg geraakt*, *niet geslaagd.* Zie op **ontleit worden.**

2) *Verdwaasd*, *bijgeloovig*, *niet wijs*, *onverstandig.*

Hoe sidi onteert ende ontraect,
Dat gi geloeft an beelden, die sijn gemaect
Van stenen, van houte, ende hebben niet
Macht dat si moegen helpen iet.
Lanc. II, vs. 2121.

Dies niet ghelooft es zeere ontraect.
Leven van St Am. II, vs. 1480.

3) *In dwaling*, *in een verkeerd begrip.*

Si seiden: "Ende dies willewi

Feeste maken den goden teeren."
Pontius sprac: "Wel lieve heren,
En wes hier in niet meer o n t r a e c t.
En es maer een God, diet al maect
Ende alle dinc wassen doet ende leven,
Ende diet al nemen mach ende geven.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. II P. III B. XVI, vs. 97.

Ontragen (Het leven of lijf). Verharde vorm voor **ontdragen**, dat is *behouden*, *er goed afbrengen.*

Daer ne was nieman an sine side
Hine was vroe ende blide
Mochte hi o n t r a g e n sijn l e v e n.

Lanc. II, vs. 46997.

Ende hi vertelde hen al die dinc,
Wien hi daer vore heeft verslagen,
Ende wi daer d l ij f heeft o n t r a g e n.

Ibid. III, vs. 17847.

Ontraken, ontraecken. 1) *Verdwalen*, *den goeden weg verliezen.*

Ic was in desen wege o n t r a e c t,
Ende was int felle wout geraect.

Ibid. vs. 15912.

Dit es die wech, daer niement o n t r a e c t,
Van diere in wandelen vroedelike.

Lev. van St. Am. I, vs. 2914.

2) *In ellende verkeeren*, *ellendig zijn.*

Wanneer was die helle gemaect,
Daer die menigte bi o n t r a e c t?

BLOMM. Oudvl. Ged. III, 10, vs. 816.

3) *Wraken*, *veroordeelen wegens kettersche gevoelens.*

Ene Consilie wert doe gestaect,
Daer Novaet in wert o n t r a e c t
Ende gesteken uter kerken,
Ende alle diene wilden stercken.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. II P. III B. XIX, vs. 16.

Ontrampeneert. *Ontredderd*, *uit elkander gewerkt.*

— — — — zoo vlieght uit veele benden
Van golven, die het schip met kracht op zijne lenden
Bestormen, endelijck de tiende op deze kiel,
Alom o n t r a m p e n e e r t, terwijlze tegenhiel,
Als een beschooten muur.

VONDEL, door V. L. XI, 669, vs. 702.

De overige beteekenissen vindt men bij WEILAND.

Ontranden. *Ontrennen, ontloopen.*

Ghi dwinct mi sere met dinen handen,
Dat ic di niene mach ontranden.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 1ste St. bl. 200, vs. 8.

Profr. MEIJER maakt de aanmerking, dat hem dat woord elders nooit is voorgekomen en tevens vermoedt hij dat het een woord is van eigen maaksel, om op *handen* te rijmen.

Ontravelen. *Uitpluizen, ontleden, uiteenrafelen.* KIL. Wdb. op BREDERO.

Ontredden. *Losmaken, vrijmaken, bevrijden.* KIL. U. W.

Ontreeden, ontreyden. *Alle sieraden of tooisels afleggen, van zijn sieraad ontdoen.* KIL.

Her Scalc, ghi hebt mi wel besceiden
Constic met loesheit mi ontreiden,
So blevic der heren vrient.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. VI, 149.

Dr. DE VRIES brengt deze regels dus over: Indien ik mij, door valsch en leugenachtig te worden, van het sieraad der waarheidsliefde ontdoen, en mij daardoor in waarde verminderen wilde.

Ontrechten. 1) *Door rechterlijke uitspraak ontzeggen.*

Hoe waerstu, Sathan, dan so coene,
Dattune cruces soe jammerlike
Ende hier brachts in ons rike,
Den onnoeselen, den gherechten,
Die ons nu sal ontrechten
Onse ghevanghene, die wi houden,
Ende die ons werden-zouden?
Lsp. B. II, C. 36, vs. 1815, var.

2) *Benemen, of ontnemen, wat iemand in rechten bewaart, waarvoor hij aansprakelijk is.*

Die een vrije stat berechten,
Ende die hem dan laten ontrechten
Die privilegien ende vrijheden
Die toe horen ere steden.
Het boec vander Wraken, II, vs. 1391.

Ontreigen. *Ontrukken.*

Soude mi een dief, een mordenere dus saen
Ontreigen oft nemen min goet.
Lanc. III, vs. 17194.

Ontreynen. *Bevuilen, besmetten, bezoedelen, ontreinigen.*

Hoe soude dan yemant sijn so bois,
Dat hi die liefte, die hy ye coys,
Scenden soude ende makense quaet
Die him so hoghe inden moede staet,
Ende o n t r e y n e n dat schone yuweel.

Mloep, B. II, vs. 1657.

Ende hebs dijns vaders bedde o n t r e y n t.

Ibid. B. III, vs. 819.

Ontreinighen. *Onteeren, schenden.* KIL.

Ontreken. *Verwoesten.* KIL.

Ontreken. *Door valsch te rekenen een ander benadeelen, ontfutselen.*

(Si) leren morellen met valschen spele,
Sweren ende lieghen, o n t r e k e n en stelen,
Of ommegaen met valschen terlingen.

BLOMM. Oudvl. Ged. III, 85, vs. 940.

Ontrekenen. Hetzelfde als **Ontreken.** Dus *door verkeerd rekenen bedriegen.* Ibid.

Ontrecken, on-trecken. 1) *Onthouden.* Hy doet Gode offerhande van gheroefden goede, die sinen lichame onmanierlike pinet, met o n-t r e c k e n der spisen, of met o n t r e c k e n des slaeps. Stemmen, bl. 38.

2) *Ontnemen, afnemen.*

Een wijs phylosophe aldus spreect:
Die prinche die sinen lieden o n t r e e c t
Lijf oft goet sonder vonnes,
Dat het quader dan roef es.

Doctrin. B. II, vs. 3756.

3) *Naar zich trekken.* De Joden Jezus bij Pilatus aanklagende, zeiden:

Sijn sermoen ende sine wart,
Sine werken ende sine vaert
Heeft die beste alle in dit lant
Verkeert, o n t r e c t te siere hant.

Vanden Levene ons Heren, vs. 2514.

Zie nog Lanc. III, vs. 19559.

Ontrecken, ont-recken. *Openen, uitstrekken.* Ic gae ligghen an sinen armen, die hi soe wide o n t r e c k e t. Stemmen, bl. 136.

Ontrent. 1) *In het rond, rondom.* Wdb. op BREDERO.

Daer hi ston vorden outare,
Saghen wi al openbare
Een groot vier o n t r e n t sijn hoeft.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XXXIX, vs. 78.

Haer wiel loopt al ontrent
Dat nu es boven es sciere onder.
Dr. VERWIJS, Bloeml. I, 176, vs. 386.

Bij HOFFMANN VON FALLERSLEBEN (Fl. ende Bl. vs. 3172) vindt men »*omtrent*."

2) *Met betrekking tot.* Leert ons de dagelijcksche ervarentheyt niet, dat oock de matigste ontrent haren lijftocht wel dickmael sieck worden. CATS, door Dr. V. VL. I, 549.

3) *Door, door middel van.*

Dat Caracalla viel (gewis te sijner schande),
En door een hittigh bloet in vuylen lusten brande,
Nam hier sijn oorsprongh uyt: een schoon, maer listigh wijf
Verlockte sijn gesicht ontrent haer naeckte lijf.
Ibid. fo. 534, b.

Ontrepelen. Quid?

Wattinghe soudy ons nu ontrepelen,
Daer ghyse totter dood beklast hebt.
HOUWAERT, Handel der Am. 1621, bl. 194.

Ontridderen. *Den stand en waardigheid van ridder ontnemen.*

Tytus ontridderdene, ende nam
Hem sijn tekin, ende openbare
Stac hine uut al siere scare.
Rymbyb. vs. 33940.

Ontriden, ontryen. *Ontkomen, ontvluchten.*

Macheus sloech doet ter selver stont
Enen Griec die hiet Jolas.
Dat versach daer Philotas:
Metter haeste quam hi gestreken,
Ende woude Jolas wreken,
Mar Maceus hi ontreit.
Alex. III, vs. 81.

Mettien quam die niemare
Dat Daris ontreden ware.
Ibid. V, vs. 557.

Ende sloegse so al daer ter steden,
Datter maer .iiijc. ontreden.
Rymb. vs. 9782.

Zie nog MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. V B. XXXVI, vs. 61; ibid. III P. IV B. VIII, vs. 17; ibid. III P. VI B. XXVI, vs. 60. Wdb. op HOOFT.

Ontrijen. *Ontrijgen, losmaken.*

Hy beghint haer keursen te o n t r ij e n,
Maer Hero en willet quanshuys niet lijen.
HOUWAERT, Handel der Am. bl. 407.

Ontrijken. 1) *Van zijn rijkdom berooven.* KIL.
2) *Uit zijn rijk jagen.* Ibid.

Ontrijsen. 1) *Vallen, neervallen, ontvallen.* Ibid.
2) *Overtreffen.*

Doe sprack Ulysses met listighe devijsen:
Eerweerdige Goddinne, diemen niet en mach volprijsen,
Wert toch niet gram dat ic my thuyswaerts begeerlicken spoede,
U schoonheyt en deucht gaet Penelope verre o n t r ij s e n,
Want ghy zijt eewich en sy is van sterflijcken bloede.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, bl. 32 vo.

Ontrinnen. 1) *Ontloopen, ontgaan.*

O wee! wat heeft sy dan ghewonnen,
Als tghelove hoir is o n t r o n n e n?
Mloep, B. I, vs. 2482.

Dat heyl waer hem al o n t r o n n e n.
Ibid. B. II, vs. 2778.

2) *Ontvluchten.*

(Ic) gaf hem raet, dat hi o n t r a n.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2699.

Ontroost, ontroest. *Troosteloosheid, wanhoop, vertwijfeling.* Dats mi een groet lof, die mi loven can in vernoy ende in o n t r o e s t. Stemmen, bl. 41.

My, die selfs van o n t r o o s t verdwijn waer ic my ga wenden,
Door tderven mijns waerden mans, dolende in ellenden.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, bl. 5 ro.

Ontrouw. *Verraad, schandelijke handelwijs.*

Wanen comt dese o n t r o u w e?
Karel de Gr. Fr. I, vs. 288.

Ontrouwelijck. *Op onverdiende, onbehoorlijke wijze.*

Zal dan een oogenblick, een misverstant o n t r o u w e l ij c k
Begraeven zoo veel krijghs in kolen?
VONDEL, door v. L. V, 34, vs. 41.

Ontru. Znw. *Trouwelooze, verraderlijke handelwijze.*

Ay hoert die valsche o n t r u w e
Van desen onghehuyren coninc,
Die den edelen jonghelinc
Brenghen wil in alsulker noet,

Daermen te werven plach den doot.
Mloep, B. I, vs. 652.

Een wijff brachten int verdriet
En dede hem o n t r u ende toern,
Daer doch hoir eer by wart verloren.
Ibid. B. I, vs. 2519.

Ontru, ontruwe. Bijv.nw. *Trouweloos*, *ongetrouw*.

Want hi van haer hadde ghesien
Daer hair schande off soude gheschien,
Si waer een lois, o n t r u w e wijff.
Ibid. B. II, vs. 3965.

Hi sal hier wesen alte hant
Ende sal u thyen, vrouwe mijn,
Dat ghi hem o n t r u hebt ghesijn.
Ibid. B. IV, vs. 1788.

Ontruimen. *Ontvluchten*, *verlaten*. Als Reinout met sijn broeders des konings heir o n t r u i m t waren. Dr. MATTHES, De vier Heemsk. bl, 44.

Ontrucken. *In verrukking komen*. KIL.

Ontrunnen. *Ontloopen*, *ontrennen*. Wdb. op HOOFT.

Ontrusten. *Uit den slaap*, *uit de rust wekken*, *wakker maken*. Ibid.

Ontrustigen. *Ontrusten*, *verontrusten*.

Sy wil mégaende zijn, en, om in geenen deelen
Het Huys t'o n t r u s t i g e n, sy schenckt Jan 't heel geschil.
HUYG. Korenbl. II, 500 sneld. 128.

Zie nog Vlaerd. Red. bl. 136.

Ontruwelic. Bijw. *Op eene ongetrouwe wijze*.

Ist dat u man o n t r u w e l i c leeft,
Als u deynct in uwen sinne,
Bewiset hem dair om ghene onminne.
Mloep, B. IV, vs. 2216.

Ontruwen. *Wantrouwen*, *mistrouwen*.

Goede wive, die schaemte draghen,
Sullen horen mannen behaghen
In allen zaken die hi bouwet.
Ist dat sy him o n t r u w e t
Dat hi zondicht off misdoet,
Selve hi dat beteren moet.
Ibid vs. 860.

Ontsaecht. *Kleinmoedig*, *vervaard*.

Drayt omme u ogen ende besiet!

Dit vrome Volc faelgiert u niet;
Ende hilt u noyt over o n t s a e c h t.
VELTH. Sp. H. f°. 245.

Ontsaken, ontsaeken, onsaken. De oorspronkelijke beteekenis is *loochenen, ontkennen*, maar daaruit zijn verscheidene bijbeteekenissen ontstaan, als:

1) *Loochenen, ontkennen.*

Die dochter zweert, dies niet o n t s a e c t.
Leven van Ste Franc. vs 8205.

2) *Weigeren, ontzeggen.*

Die coninc seide: »Uwer bede,
Dochter, ne willic niet o n t s a k e n.
Walew. vs. 7381.

Alsemen omme sine eere maecte
Selverine beelden, hi o n t s a e c t e
Sulker eeren ende wilder niet.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VI B. XVII, vs. 68.

3) *Verstooten.*

Onlanghe-daer na vernam hi dit
Dat sijn wijf, vrouwe Judit,
Dese warringhe heeft gemaect;
Daer bi heeft hi haers o n t s a e c t
Ende deedse uut sinen bedde saen.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 4557.

Ontsaten. *Beroeren, hinderen, verstoren.* Vrede ons Heren, die niement o n t s a t e n en mach, noch verstoren Dr. v. VL. Prozast. bl. 64.

Ontseent. *Onzenuwd.*

De le'en-gewrichten
Zijn als o n t - s e e n t. Het leven is aen 't swichten.
CAMPH. 1630, Ps. xxij vs. 7.

Ontseffen. *Beseffen, gewaar worden, gevoelen.* Soe welkerhande onghemaec ic o n t s e f f e aen mijnre siele, enz. Stemmen, bl. 136.

Hi o n t s o e f der boeten
Die hem vanden roeden quam, — — —
Doen men die roeden ane hem stac
Verloes hi al syn onghemac.
Dboec vanden Houte, vs. 436, var.

Ontsegh. 1) *Weigering, ontkenning.* KIL. U. W.

2) *Verbod.* Ibid.

3) *Ontzegging van vriendschapsbetrekking* en, bij uitbreiding, *uitdaging, tarting, vijandelijke bedreiging.* Wdb. op BREDERO.

4) *Oorlogsverklaring.* KIL. U. W.

Ontsegbrief. *Brief waarin de oorlogsverklaring vervat is.* KIL. Die Heer van Kuyck die sende Graef Floris een ontseg-brief. Goudtsch Kron. bl. 72.

Ontseggen, ontsegghen, ontzeggen. 1) *Verbieden.* KIL.

2) *Loochenen.*

In des Gods Soens Jheaus name,
Dien ghi voer Pylatuse ontseit.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. XLI, vs. 67.

3) *Stuiten, tegengaan.*

Wiens vesten vol geschuts en kopre slangen leggen,
Om alle uytheemsch geweld te stuyten en t'ontseggen.
VONDEL, door V. L. II, 174, vs. 210.

4) *Den oorlog verklaren, den vrede opzeggen.* Wdb. op BREDERO.

Filippus groote zoon, die 't Persisch Rijck ontzeide.
Ibid. VI, 721, vs. 113.

5) *Weigeren, afslaan, van de hand wijzen.* Wdb. op BREDERO.

Die joncfrouwe quam tote hem thant
Ende sloech an sinen breidel hare hant,
Ende seide tot hem: »Wat soes gesciet,
U ontseggen ne helpt u niet,
Gi moet hier bliven met crachte nu,
Wildi oft ne wilt, dat seggic u."
Lanc. II, vs. 7330.

Wel sere versuchte Galiene,
Si sach wel, dat was die gene,
Diese rovede vanden sinne,
Ende ontseide haer sine minne.
Ferg. naar het HS. vs. 5550.

Zie nog Rein. door WILLEMS, vs. 6907.

6) *Uitdagen.* Wdb. op HOOFT.

7) *Vernielen, verdelgen.* Sinon, hier op den paerdebuick opsluitende, laet de gewapenden uit, die alles te vier en te zwaerde ontzeggen. VONDEL, door V. L. V, 159. Geene Eneadijnen voeren hier na weerspannigh eenige wapens in, of ontzeggen dit rijck ten zwaerde. Ibid. bl. 399. Zie nog ibid. XI, 701 vs. 703.

8) *Verwerpen.*

(Hi) ontseghet sijn selfs wet.
Heim. der Heim. vs. 304.

9) *Afhouwen, afslaan.*

— —. — — — — Agag
Wiens kruyn te Gilgal ick **o n t z e y** met mynen zwaerde.
VONDEL, door V. L. II, 60, vs. 26.

Ontsenghen. *Doen ontbranden, aansteken, in brand steken.* KIL.

Ontsennen, onsennen. *Zijn zinnen verliezen, zinneloos worden.*

Begef die minne, eer gi onsent
Sekerleke, dat es mijn raet.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 8100.

Ontser, ontser wicht. *Unster.* De **O n t s e r w i c h t**, om dat hy met een luchtige handt moet gehandelt zijn, soo kan hy soo effen niet wegen, als de Balance oft de Evenaer doet. R. VISSCHER, Sinne-poppen, 1ste Schock, n°. 59.

Ontset doen. *Te hulp komen.* KIL.

Ontset worden. *Ontstellen.* Als Heer Huygen den koning dese woorden hoorde spreken, so **w e r t** hij seer **o n t s e t** van binnen, en sprak met hoveerdige tale. Dr. MATTHES, De vier Heemsk. bl. 3.

Ontsetten, onsetten. 1) *Intrekken, afschaffen hetzij een besluit, eene verordening, of wet.*

Steven die derde quam daer naer,
Diet al weder **o n t z e t t e**,
Dat sijn voorsaten sette.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 1138.

Cylpric brac ende hevet **o n t s e t**
Ende verbrant die quade wet
Entie brieve ende alle de dinge,
Die boerden (behoorden) ter reimeringe.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLIX, vs. 85.

2) *Ontstellen, ruw worden.*

— — tweder dat is **o n t s e t t e t**.
Mloep, B. II, vs. 248, var.

3) *Ontwijken, van zich afzetten.*

Ick vinde des al niet-te-min,
De schaemte breught veel schaden in;
Maer is een vrijster geestigh koen,
Die weet haer waren voor te doen,
Die koomt den vryer tegen gaen,
En toont haer midden op de baen,
Ja, koomt soo dichte by den man,
Dat hy het niet **o n t s e t t e n** kan.
CATS, door Dr. v. VL. I, 370, b.

4) *Verbijsteren.*

Ic seggu in waren dinghen,
Dat ghene erscap en can
Onsetten den wisen man,
Noch droefheit daertoe mede,
Dits van rechte sijn zede.

Doctrin. II, vs. 800.

5) *Hulp verleenen, bijspringen, verwijderen wat hindert.* 't Zal best zijn, dat men hem doe brenghen in syn Kamer op syn bedde ende dat men hem ontzette ende ontkleede. P. BOR. Appollonius, 1617, bl. 69 r°.

6) *Vervangen, aflossen.*

Want weltijt so ene roomsce scare
Vermoeyt was, so quam al dare
Versch volc, die dat ontsetten.

Rymb. vs. 28955.

7) *Verdrijven, verjagen.*

Alstic Romeine hebben versien,
Liepsiere toe, ende wildse ontsetten;
Maer die Joden dadense letten,
So dattie engiene ontstaken.

Ibid. vs. 32573.

8) *Versperren, den toegang tot iets benemen, ontzeggen.* Van de wiven sprekende, wordt gezegd:

Ridderscap ende priesterscap met,
Dese sijn hen beyde ontset.

Jans Teesteye, vs. 2668.

9) *Berooven.*

Ende riepen: „Wat hebwi mesdaen,
Dat wi naect ende aerm gaen,
Ende wi ontgoet sijn ende ontset?"

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XL, vs. 37.

Vrederic so hiet de gone
De sint Keiser was ende here,
Ende naer ontzet van siere ere.

MELIS STOKE, B. II, vs. 1222.

10) *Wegzetten.* KIL.

11) *Verkeerd of slecht plaatsen.* Ibid.

12) *Beroeren, in de war brengen.* Ibid.

Ontsetten een lid. *Ontwrichten.* Ibid.

Ontschaeck. *Roof, maagdenroof.* Ibid.

Ontschaken, ontscaecken. 1) *Ontvoeren*, *ontnemen*. Ende hi ontscaecte die nature, die bruut Gods, met valschen rade; ende si wart verdreven in een vremt lant, arm ende ellendich. RUUSBR. Brul. bl. 2, reg. 14.

2) *Eene maagd met geweld ontvoeren.* KIL.

Zie nog Karel de Gr. Fr. I, vs. 533.

3) *Eene maagd schenden.* Ibid.

Komt troost d'ontschaeckte maeghd van Sion afgetreurt.
VONDEL, door V. L. I, 680, vs. 29.

Ontschaken iemands wil. Primitief van ontschakelen. *Iemands wil doen wankelen.*

Laet ons gaen hooren alle 't gheveerte,
Oft sy synen wille wel zal ontschaken.
HOUWAERT, Handel der Am. bl. 165.

Ontscamel. *Oneerlijk.*

Die sijn ontscamel edelinghe of heeren,
Die haer volc roven ende transeneren.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 82.

Ontscamelheit, onscemelheit. 1) *Schaamteloosheid*, *onreinheid.*

Wie rechte dorper dat hi si,
Hi en neemt exempel daer bi,
Ende scaemt him der ontscamelheit.
Biblioth. IVde Afl. bl. 62.

Wye minne draecht off eer begheert,
Die moet ontschamelheit vertyen.
HILDEG. Ged. bl. 85, vs. 49.

2) *Oneerlijkheid.* Mloep, Gloss.

Ontschamelijck. *Schaamteloos*, *schandelijk.*

Achilles aan het hof van Lycomedis in vrouwengewaad verkeerende, om onbekend te blijven, en daardoor zich aan den Trojaanschen oorlog te onttrekken, werd als jong meisje aangezien. Op zekeren tijd, dat er, door de komst van veel gasten, gebrek aan slaapplaatsen was, zou Dydamia, de dochter des konings, hare slaapkamer met Achilles deelen, maar:

Des nachts als sij te bedde quamen,
Ende laghen aldair naect tsamen,
Doe waren sij harde onghelijck;
Achilles maectet ontscamelijck.
Mloep, B. II, vs. 2878.

Ontschampen. *Ontgaan.*

Dattu best een redelijc dier,

Dat sterven moet, als comt den dach,
Daer du o n t s c a m p e n niet en mach.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 74, vs. 82.

Schoon hem de saek o n t s c h a m p t e n.
VAN PAFFENRODE, Boertige Dichtkonst, 1670, bl. 149.

Ontschappéren. *Ontsnappen, ontvluchten.* Fr. »*échapper*". KIL.

Ontscharen, ontschaaren. *Een schaar geregeld voetvolk uit elkander drijven.* U. W.

Ontscaven. *Ontglippen, ontvluchten, ontkomen.*

Hi vleyde ende bat
Den Joden dat si hem up gaven,
Want daer ne ware gheen o n t s c a v e n.
Rymb. vs. 32018.

Ontscheyden. *Van elkander scheiden.* KIL.

Ontscheiden, ontscheyden, ontscheijen. *Uit de scheede trekken.*

Siet Agamemnon komt al duttende voor uyt,
Die 't scharpe staal o n t s c h e y t, dat hy my meent te geven.
S. COSTER, Polyxena, 1644, bl. 47.

Doedt mi vri wat ghi wilt, o n t s c h e i d t, bebloedt uw zwaerd.
STALPAERT V. D. WIELEN; Het Vrouwelijck cieraet, 1622, bl. 137.

De deze sonder vaer de zabel ziet o n t s c h e ij e n.
Ibid. bl. 141.

Ontschellen. *Schillen, de schil ontnemen.* KIL.

Ontscheppen. 1) *Sterven, den geest geven.* U. W.
2) *Ontvormen, vervormen.* KIL.

Ontscherpen. *Bot maken.* Ibid.

Ontschien. *Ongedaan raken.*

Gheluckigh waer ick noch., had ick u noyt ghesien,
Dan dat eens is gheschiet, en kan niet weer o n t - s c h i e n.
GROEBE, Versch Ged. II, 199.

Ontschieten, onschieten. 1) *Ontkomen.*

Arnout, de outste zone bleef doot,
Bouden, de ionxte, de o n s c o o t.
MELIS STOKE, B. I, vs. 1234.

So dat Leonida entie sine,
Vermoyt van slaghen ende van pine,
Bleven onder dandere doot,
Datter cume eenech o n s c o o t.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. XX, vs. 44.

Dese en es noch niet doet;

Niet en wetic hoe hi ontscoet
Daer die andre alle bleven.
Karel de Gr. Fr. IV, vs. 76.

Zie nog VELTH. f°. 66 en 140; KAUSLER, Reimchr. vs. 7876; MAERL. Sp. H. I P. VI B. VI, vs. 31; Belg. Mus. IV, 332, vs. 24.

2) *Aanbreken, beginnen, aankomen.*

Smargens doe die dach ontscoet.
Limb. B. V, vs. 354.

Ende alse her Ywein dit siet
Dattie nacht ontscoet.
Lanc. III, vs. 17996.

3) *Ontwijken, zich bergen of verschuilen voor iets.*

Doen hi den regen eens vlien begerde,
Eene clove sach hi indie erde,
Daer hi den reghen in ontschoot.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. II B. XLII, vs. 7.

4) *Ontglippen, ontvallen.*

Also alsic min hande wranc
Ontscoet mi tvingerlin an minen danc.
Lanc. III, vs. 12912.

• 5) *Tegenloopen, uit de gis gaan.* Wdb. op HOOFT.

6) *Ongebruikt laten voorbijgaan, te loor gaan.* Ibid.

7) *Plotseling ontwaken, wakker worden.* KIL.

(Ic) ontschoot uut minen slaep.
HILDEG. Ged. bl 203, vs. 271.

Wie so daer sliep hi ontscoot,
Een deel vervaert.
Lev. van St. Franc. vs. 1628.

Ontschijnen. *Aanbreken, beginnen licht te worden.*

Daer na wanneer de dach ontschijnt,
De swarte mantel weer verdwijnt,
En opent ons des aerbeyds deuren, enz.
JOH. DE BRUNE, Emblemata, 1624, bl. 137.

Ontschicken. *In de war of in wanorde brengen.* KIL. *Ontstellen.*

Het water is gewoon te dalen t'allen tijden,
Nochtans soo klimt het op, om d'ydelheit te mijden, (†)
Die 'tal ontschicken sou 'twelck sich moet houden vast,

(†) Toen men de drukking of zwaarte der lucht nog niet kende, dacht men, dat het water, bij het zuigen eener pompstang, daarom opsteeg, omdat de Natuur een afschuw van het ijdele had.

Gelijck als een verwulft dat op malkander past.

HUGO DE GROOT, Bewys, 1652, bl. 7.

Ontschindelen. *Ontvonken.* U. W.

Ontschoeyen de boomen. *De boomen uit den grond los maken.* KIL.

Ontscooien, ontschoenen. *Ontschoeien, zich van zijn schoeisel ontdoen.*

Hi heeft hem o n t s c o i t ende ontcleet.

Lanc. IV, vs. 4848.

Hi ontcleedde hem ende o n t s c o y d e hem ter vart,
Ende ginc thant te bedde wart.

Ibid. II, vs. 15195.

Ontschoonen. *Misvormen.* KIL.

Ontschorssen. *Loshaken, ontgespen.* KIL.

Ontschoten. Van het Znw. *Schoot. Te naakt gaan, zich te veel ontblooten.*

Die 't schennis wil bestoppen
En moet haer niets te wiid o n t s c h o t e n of ontkroppen.

STALPAERT V. D. WIELEN, het Vrouwelijck cieraat, bl. 81.

Ontscouden. *Verontschuldigen, verdedigen, zuiveren van misdaad.*

Oom, ende ooc moochdi wel comen
Voor alle die heren, tot o n t s c o u d e n.

Rein. door WILLEMS, vs. 3865.

Ontscout. *Verontschuldiging.*

Maer engheen o n t s c o u t van desen
En dunct mi redelic wesen.

Brab. Yeesten, B. V, vs. 957.

Zie ook Belg. Mus. IV, 318, vs. 479.

Ontschrijven. *Door valschheid in geschrifte iemand te kort doen, bestelen.* Wdb. op BREDERO.

Ontschricken. *Ontloopen, ontgaan.*

„Wat ghiften es dat?" sprac Hermeline.
Reinaert sprac: „Hets ene line,
Ende ene vorst, ende twee micken;
Maer maghic, ic sals o n t s c r i c k e n,
Hopic, eer liden daghe twee, enz.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3132.

Ontschuylen, ontschulen, ontschuilen. 1) *Verduisteren, wegmoffelen, heimelijk wegstelen, afhandig maken.* Wdb. op BREDERO en Wdb. op HOOFT.

2) *Ontwijken.* Wdb. op HOOFT.

Het vinnigh stralen van de zon

Ontschuil ik in 't bosschaadje.
HOOFT, Ged. f°. 9.

3) *Zijne schuilplaats verlaten.*

Dus quamer vele weder ter steden
Die teersten ontscuulden, daer si mochten.
MAERL. Sp. Hist. 4°. ed. III P. VI B. XXXI, vs. 73.

4) *Ontkomen door zich schuil te houden.*

Vele diere ontscuult waren,
Ende ontfloen Salmanasars scaren,
Keerden weder te haren steden,
Alse dat orloghe was leden.
Rymb. vs. 14197.

Een, hiet Gallus, ontsculde daer
Met hem .X., wet voor waer,
In een huus al heimelike.
Ibid. vs. 29805.

Zie nog Lev. van St. Amand. I, vs. 5793.

5) *Zijne aandacht, zijn oog laten ontgaan.*

Doe leidine in die posterne,
Ende wiisdem silver ende gout
Ende ander sierheit menichfout;
Lakene, wiin ende coren,
Gheliic die lieden hadden verloren;
Baken, ossen, orssen, mulen,
Niet en liet hiis hem ontsculen.
Limb. B. II, vs. 386.

Volgens Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH beteekent het hier *voor iemand verschuilen.*

6) *Zich schuil houden, zich verschuilen.*

Als hi tgedreech hem hoort keren,
In enen hemeliken pit
Es hi ontscuult omme dit;
Daer hi somegen dach in was.
Lev. van St. Franc. vs. 624.

Ontschuilen iemant. *Zich voor iemand verbergen.* Wdb. op HOOFT.

Ontschulde. *Verontschuldiging.*

Een yghelijc mach minne dreghen
Ende gheen ontschulde doen daer van,
Dat hise dreghen niet en can.
HILDEG. Ged. bl. 226, vs. 41.

Ontsculden (Hem). *Zich ontschuldigen, van schuld vrijpleiten.* Wdb. op BREDERO.

— du — — seges dat,
Dat somech in selke stat
Hem ontsculden sal harde vele
Omme redene van desen bispele, enz.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XLIIII, vs. 87.

Ontschuldich. *Onschuldig.*

Want si kende hoir selven wel
Ontschuldich in allen saken,
Daer hi hoer mede mochte wraken.
Mloep, B. II, vs. 3987.

Ontsculdighen. *Verontschuldigen.*

Ontsculdicht mi, so doedi wel,
Hier of.
Lsp. B. III, C. 3, vs. 1245.

Zie ook HILDEG. Ged. bl. 159, vs. 232.

Ontschuldight. *Gerechtvaardigd, gewettigd, gerechtigd.* Wdb. op HOOFT.

Ontschulding. *Verontschuldiging.* Wdb. op BREDERO. U. W.

Maer so veel moet ick nooh, tot mijn ontschulding segghen,
Hoe wel ick daer noch prijs noch eer met in sal legghen,
Dat, wat men metter haest en sonder aendacht maeckt,
Seer selden tot den top van goet ghedicht gheraeckt.
J. J. STARTER, Friesche Lusthof, door Dr. v. VL. bl. 325.

Ontschutten. *Ontzetten, bijspringen.* KIL.

Ontsien. *Vreezen, duchten.* Ende om dat iustina ontsach dat hi vallen soude. Passion. Somer Stuck, 1489, f°. ccx, c. Ic ontsach dat ic sterven soude om hare wille. Bijbel van 1477, Genesis XXVI, vs. 9.

Ontsien (Hem). 1) *Bang, bevreesd, beducht zijn.*

Hi ontsach eem, sonder waen,
Dat Patron sijns gewoech.
Alex. VI, vs. 1181.

Ende hi ontsiet hem, dat men sal
Thuus onderlopen daer.
MELIS STOKE, B. VI, vs. 660.

Alexanders liede al
Ontsagen hem van ongeval.
Alex. III, vs. 1170.

2) *Vreezen* in de beteekenis van *eeren*, *eerbiedigen.* Ontsiet u voor hem (nam. God) al ghy zaet Israëls. St. Bijb. Ps. XXII, vs. 24.

Ontziende. *Omzichtig, behoedzaam, voorzichtig, bescheiden.* Wdb. op HOOFT.

Ontsiene. 1) *Leelijk, schandelijk.*

Tiende onthouden is o n t s i e n e.
Lsp. B. I, C. 26, vs. 125.

2) *Ontzaggelijk, vreeselijk.*

Nemaer menech riddre snel
Ende goet geproeft te menegen stonden
Waren met hem, die dur de wonden
Die si houwen, waren t o n s i e n e.
Nieuwe Werken der M. v. N. L. I, 222, vs. 210.

Vergelijk hiermede Lancelot II, vs. 23171.

3) *Slecht, ongunstig.*

Amijs quam in sijns vaders goet;
Maer onlanghe hi daer in ghestoet,
Want sijn volc was hem fel,
Dat die dinc alsoe ghevel,
Dat si en (hem) met valschen saken,
Ute sijns vaders erve staken,
Ende dat hem stoet soe o n t s i e n e,
Dat hem dienden cume te tiene.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 107.

Ontsienen. 1) *Benadeelen.*

Het soude miere eren sere o n t s i e n e n.
Limborch, B. VIII, vs. 1332.

2) *Toetakelen, rouw drijven.*

Die oude liede metten iongen,
Sloegen haer hande, ende wrongen,
Elkerlyc om sinen vrient.
Si hebben hemselven so o n t s i e n t
Dat si niement en geleken.
VELTH. Sp. H. f°. 264.

3) *Tegenvallen, ongunstig worden.*

Ic waene zijn spel hem o n t s i e n d e.
Nieuwe Werken van de M. v. N L. V, 2de St. bl. 71.

Ne mare alst enen so o n t s i e n t,
Dat hi enen vlescheliken vrient
Verliest, so dat hine en mach
Niet weder hebben op enegen dach.
Lanc. IV, vs. 5227.

4) *Ontsieren*, *ontluisteren*, *misvormen*, *mismaken*.

Dese drie poeinte ontsienen hu allen,
Dies biddic hu dat ghi nu wilt laten vallen
Hu quade gheloeve, daer ghi in sijt.
Lev. van St. Amand. I, vs. 2625.

Ontsienlijc, ontsienlick, onsienlijk. *Ontzaggelijk*, *vreeslijk*, *verschrikkelijk*. MEYER.

Voert seidi, alsemen vint bescreven,
Vanden coninc Arture den vrijen,
Dien hi in siere prophetien
Den Ever heet van Cornewaelgen,
Dat hi — — — — — —
Ontsienlike soude sijn indie were.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XIIII, vs. 72.

Ende oec die hertoge Garijn
Troeste sere den keyser fijn,
Ende seide dat men te meneger tijt
Heeft gehadt ontsienlijker strijt
Dan wi nu hebben mogen.
Karel de Gr. Fr. II, vs 1038.

Ontsienlichede. *Ontzag*. MAERLANT beschrijft hoe Alexander in eenen droom verscheidene denkbeeldige wezens zag, en hoe zij geplaatst waren, als:

Naest eer (haar) sat die Mogenthede
Verweendelike op eer stede;
Noch heeft si in eer bedwanc
Alder werelt omganc.
Ontsienlichede sat daer naer,
Die dier maten (donmate?) doet groten vaer.
Alex. IV, vs. 1471.

Ontsient. 1) *Van aanzien ontbloot*, *in minachting*.

Die heren sijn so ontsient
Dat trouwe, ere ende scamelheyt
Der heren hoven es ontseyt.
Jans Teesteye, vs. 853.

Daer es ver Redene seer ontsient,
Daer die vrouwe der dierne dient.
Het boec vander Wraken III, vs. 2831.

2) *Gruwelijk*, *vreeselijk*.

Maer die ridder vertoech saen

Tswert dat hi drouch van goeder snede,
Ende geraket soe daer mede
Den gruweliken o n t s i e n d e n vogel,
Soe dat hi hem den slincken vlogel
Aveslouch, ende al te hant
Viel die vogel op dat saat.

Limb. B. X, vs. 1087.

3) *Misvormd, wanschapen.*

Doen riep die o n t s i e n d e deghen:
"Segt vilein, wanen comdi,
Ende hoe dorredi jegen mi
Comen hier in miin foreest?"

Limb. B. IV, vs. 962.

4) *Slecht, leelijk.*

Ay mi, dit spel es mi o n t s i e n t,
Want ic hebbe mijn sweert verloren.

Gloriant, vs. 786.

— — — hets mi o n t s i e n t
Want ic hebbe hier maech no vrient,
Daer toe ben ic die aremste man,
Die ye ter weerelt lijf ghewan.

KAUSLER, Denkm. III, bl. 203, vs. 15.

5) *Ontluisterd.*

Die edel name diemen heet vrient,
Die wilen en was niet o n t s i e n t,
Die es te cope nu gheset.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VI B. LVI, vs. 28.

Ontsich. 1) *Vrees.*

Die willighe soude gheerne gaen,
Mer o n t s i c h doetse stille staen,
Ende dat o n t s i c h is hart te breken.

Mloep, B. II, vs. 2826 en 2827.

Ungarien, daer hi niet comen en dorst van o n t s i c h des coninex Grymoaldi. Gesta Roman. Cap. 181.

2) *Ontzag, eerbied.* Wdb. op BREDERO.

Wat vrees, wat schaemte laes! of wat o n t s i c h van wet
Zal oit een' goudzieck' zot doen buigen onder reden?

J. DE DECKER, Rym-Oeff. I, 365.

Om dat sy int o n t s i c h soude ghehouden worden. VAN VAERNEWIJCK, De Historie van Belgis, 4°. ed. 1665, bl. 363.

3) *Ontzagwekkende taal of houding.* Wdb. op BREDERO.

4) *Ontzagwekkend wezen.* Ibid.

Ontsichbaer. *Ontzagwekkend.*

O n t z i c h b a e r yder een toeblonck' zyn majesteyt.
VONDEL, door v. L. II, 60, vs. 23.

Ontsichlijk, ontsichlic. *Ontzaggelijk, ontzagwekkend, vreeslijk.* Wdb. op BREDERO en Wdb. op HOOFT.

Hoe dorft ghy doch in dees ancxtelijcke helle comen,
Daer der dooden zielen woonen, dees o n s i c h t l i c k e spoken?
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 75 v°.

O n t s i c h l i c ende vervaerlic ist oerdeel. Bijb. van 1477, Hab. I, vs. 7. Zie nog VONDEL door v. L. VI, 411.

Ontsichlyckheyd. *Wat ontzag baart, eerwaardigheid.*

Jehova die my voor myn tijd hadde uytghesondert,
My zalfde tot zyn knecht, zoo vroegh, dat elck verwondert
Myn jongheliughschap met d'o n t z i c h l y c k h e y d bekleed
Zagh van een Predikant, en Goddelijck propheet.
Ibid. II, 79, vs. 7.

Ontsindelen. 1) *Van schuim zuiveren.* MEYER.

2) *Ontsteken, ontvonken.* U. W. Hoogd. »*entzünden*".

Ontsinken. *Onder het lijf wegzinken, ontwijken.* Hoogd. »*entsinken*".

Alsoe si laghen boven hen allen,
Want hem die soldervloer o n t s a n c,
Quamen si neder op dlaken gevallen,
Arm in arm boven haren danc.
X Goede Boerden, bl. 42, vs. 34.

Ontsinnen. 1) *Buiten zinnen geraken, ontzind, krankzinnig, verbijsterd worden of zijn.* Hoogd. »*entsinnen*".

Cust die porte, en lates niet
Daer dat helichdoem woent binnen,
Daer gi omme waent o n t s i n n e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2552.

— — — daer mocht men sien al bloet
Enen man temayert ende o n t s i n n e n.
Lanc. IV, vs. 3395.

Ic hebbe verloren van ure minne
Al die hope; ic sal o n t s i n n e n
Van meshope.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 4058.

Zie verder ibid. vs. 1408.

Ontsinnich. *Zinneloos*, *krankzinnig*, *woest*, *verdwaasd.*

Laet u mijn lere bliven innich,
Op dat ghi niet en wert o n t s i n n i c h,
Alst verghinc met Oenoene,
Die van groter minnen wee
Rasende after die werlt liep,
Om dat Helena bij Parijs sliep.
Mloep, B. I, vs. 2094.

O n t z i n n i g h e menschen.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, 20.

Ontsinnichlijck. *Op eene dwaze*, *zinnelooze wijze.*

Eerzucht, Staet-zucht, en al 'tgheen
Daer de Mannen in 't ghemeen
So o n t s i n n i g h l ij c k na trachten.
GROEBE, Versch. Ged. II, 181.

Ontsint. *Verwoed.*

Ende wat baet een haestelic woert,
Dat een yghelic mensche node hoirt,
Ende daernnen ghene dinghen en mach
Mede beteren op enighen dach,
Mer alle man worter bij o n t s i n t,
Vertoernt ende van redene blint.
Mloep, B. IV, vs. 1277.

Gelijc een die o n t s i n n e t es
Geliet hem die stoute Ritsart.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 4373.

Ontsitten. Even als **ontgaen** en **ontriden** beteekent dit woord *ontkomen*, *ontsnappen.* Zie later even zoo **ontstaen.**

Ay mi, oft ic den keytijf
Wiste, die u den lachter dede,
Hi en soude mi niet in kerstenhede
O n t s i t t e n, hi ware seker doot.
Esmoreit, vs. 805.

Die meester was Gonnart geheten;
Men conste genen fellere geweten,
Noch die conste stellen bat,
Want hem noit geen man o n t s a t.
Belg. Mus. VII, 188, vs. 64.

Zie nog MAERL. Sp. H. 4°. ed. IV P VIII B. XXXVIII, vs. 19.

Mi heeft wonder hoe ons sal

Die stad ontsitten an onsen danc;
Ic ligghe hier al miin leven lanc
Of ic hebs minen wille.

Limb. B. IX, vs. 341.

Zie nog Walewein vs. 2383.

Ontslaen, onslaen. 1) *Ontslaan van, ontlasten.*

Komt, komt, wilt dien ghy lieft, dit leven vry ontslaen.

VONDEL, door v. L. I, 338, vs. 318.

2) *Boeten, schuld voldoen.*

Ververscht, in myn ghedacht die misdaed eer ick sterve,
Op dat ick neffens God myn soen aen u verwerve
Van sulcken snooden stuck, en by u selven ghy
Vernoeght hier blyft, en ick ontslaghen overly.

Ibid. vs. 338.

3) *Verwerpen, afwijzen.*

De tijdelijcke haef leert Crates den Thebaen
Om vord'ren inde Deughd ons al geheel ontslaen.

Ibid. bl. 149, vs. 52.

4) *Verlossen, helpen uit.*

Het slaefsche lastbaer Peerd, afwijckende te verre
Van 't rechte wagen-spoor, geraeckte met zijn kerre
In 't diep van een morasch en slibberigen plas,
Alwaer 't bynae versmoort en heel verzopen was.
De Voerman al vergramt, zijn geessel-zweep doet klassen,
En roept, o kreng! ontslaet ons d'afgrond der morassen.

Ibid. bl 401, vs. 6.

5) *Uitslaan, uitspreiden.*

Hy ontsloegh zijn wacker vlercken.

Ibid. bl. 769, vs. 35.

6) *Inslaan, opdoen.*

Comt, gawi drinken nu,
Ghinder es ontslaghen goet wijn.

Lsp. III, C. 3, vs. 909.

7) *Opslaan* of *uitspannen*, van tenten gesproken. Wdb. op BREDERO.

8) *Toewerpen, geven.*

Vervloecket zy de Vrouw die haren Kamer-raed
Den minsten oogen-jonck in overspel onslaet.

HUYG. Korenbl. I, 24.

Ontslaep, ontslapen. *In slaap, slapende.* Daervan dat hij ontspranck ende ontwaec wert bevende, ende zeer vervaert wesende sprack hi in hem

selven: wat mach dese stemme beduden, »neemt, neemt, neemt". Hi docht wat hi nemen soude ende wert ter stont weder o n t s l a e p. Gesta Roman. Cap. XX.

Doe die ridder lofsam
Op siin bedde gheleghen quam,
Was hi stappaus o n t s l a p e n.
Limb. B. III, vs. 561.

Lickende hoer borsten, wort hi uut groter genoechten o n t s l a e p. Twyspraeck der Creaturen, Dyal. 89.

Ontslachten. 1) *Niet gelijken.* MEYER.

2) *Ontaarden.* KIL.

Ontslachtigh. *Ontaard.* KIL.

Ontslaning, ontslaaningh. *Ontslag uit de dienst.* U. W.

Ontslape worden. *In slaap vallen.* Ende in dat lesen w o r d t hi o n t s l a p e. Dr. v. VL. Prozast. bl. 310.

Ontslapen. 1) *In slaap vallen*, *inslapen*, *insluimeren.* KIL. PL. Adam met Eva zijnde, en over Gods schepping sprekende, zegt:

Maer, dat hy heeft gemaeckt wanneer ick was o n t s l a p e n,
En uyt mijn jeugdig vleys met eygen handt geschapen,
Is vry het schoonste stuck dat immer was geteelt,
Daer schuylt een werelt selfs in dit verheven beelt.
CATS, door Dr. v. VL. II, 10, a.

Daer wies ick mijn handen, en badt Godt door't nootlick verstranghen,
Die sant my een soete rust, dies ben ick daer o n t s l a p e n.
COORNHEERT, Odyss. 1606, I, 82, vo.

2) *Wakker worden*, *ontwaken*, *uit den dut komen*, *levendig worden.*

Dan, t'wijl ick lett' op haer getier,
Verneem ick daer een juwelier,
Die, na dat hy ons had gegroet,
Verscheyde kassen open doet,
En haelt 'er uyt een grooten schat,
En seyde: joncker, koop doch wat;
Want siet, ick brengh hier aen den dagh
Al wat een juffrou dienen magh.
Sy ('t scheen) o n t s l i e p op dese stem,
En keerd' haer wacker tegen hem,
En greep voor eerst een diamant, enz.
CATS, door Dr. v. VL. I, 750, a.

Ontslappen. *Ontspannen*, *ontbinden.* KIL.

Ontslaven. *Verlossen*, *bevrijden.* MEYER.

Doe ellendts over-swaren last
Dicht op de sijne lagh getast,
O n t s l a e f f d' hy haer verladen necken.
CAMPHUYZEN, 1630, Ps. CXI, vs. 8.

O n t s l a e f t s e, Godt, die ghy bemint.
Ibid. Ps. CVIII, vs. 2.

Zie nog ibid. Ps. CVII, vs. 17.

Ontslechten. Het tegenovergestelde van *slechten*, of *effen*, *gelijk maken*, dus *ongelijk maken*, *de effenheid of gladheid wegnemen* en bij toepassing *doen rimpelen.*

Dit effen voorhooft net
De diepe rimpels met
Ter tijt sullen o n t s l e c h t e n.
HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, II, 148.

Beter en verstaanbaarder komen deze regels voor in de folio uitgave van 1677, f°. 11. Daar staat:

De diepe rimpel, met
Der tijdt, dit voorhooft net
En gladt, heel zal o n t s l e c h t e n.

Dezelfde regels vindt men terug in BERNAGIES Ontrouwe Voogd, 1686, bl. 15. Het spreekt van zelf dat zulks een plagiaat is.

Ontslibberen. *Ontvallen*, *ontglippen*, *ontglijden*. KIL. U. W.

Ontslinderen. *Ontsluipen.*

Ghy en cont de doot toch niet ontvlieden,
Ontloopen, ontduycken, noch oock o n t s l i n d e r e n.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 311.

Ontsloesteren. *Ontbolsteren*. KIL.

Ontsloopen. *Sloopen.*

Nu leyd dat schoon gebou geschonden en o n t s l o o p t,
En d' haylge steenen hier en ginder opgehoopt.
VONDEL, door v. L. II, 483, vs. 1903.

Ontsluiten, ontsluten. 1) *Zich ontsluiten*, *zich openen*. De valbrugge ging neder, en de poorten o n t s l o t e n. Dr. MATTHES, de Vier Heemsk bl. 96.

Het Nieuwe jaer is hier; het aerdrijck gaet o n t s l u i t e n.
CATS, door Dr. v. VL. II, 510, a.

2) *Zich ontboezemen*. Wdb. op HOOFT.

3) *Open worden.*

Nabugodonosor hiet al stille
Dat men Sedechias drinken gave

Dranc, daer die lechame ontsluut ave.
Rymb. vs. 15070.

Ontsmeeken. *Door vleien en fleemen aftroggelen.* KIL. MEYER, Wdb. op BREDERO.

Ontsnappen. *Benemen.*

— — — — — zoo dickwils als hy hapt
Nae goud en zilver hem t' genoegen wert ontsnapt.
VONDEL, door V. L. I, 275, vs. 16.

Ontsnoeren. *Vaneenraken, uiteengaan, van elkander verwijderd worden.* Wdb. op HOOFT, bl. 480.

Ontsoeten. *Verbitteren.*

Daert tscheyden lieve scheiden doet
Daer wortet scheyden zere ontsoet.
HILDEG. Ged. bl. 116, vs. 22.

Ontsolen. *De voetzolen afdoen of uitdoen.* KIL.

Ontsondighen. *Van zonden zuiveren.* Ibid.

Ontsotten. Quid? De ridder Walewein had aan Dyandraes toegezegd eenen kamp met hem te strijden, waar zij elkander weder ontmoeten zouden. Deze ontmoeting had juist plaats, toen, een jaar geleden, ook hetzelfde met Gymgambrisijl was bepaald. De eerste herinnerde Walewein deze belofte, in tegenwoordigheid van den tweede, die daarop zeide:

»Dies es nu een jaer leden
Dat mi dese camp ward ontbeden,
Ende litickene mi hier ontsotten,
Men mochte wel met mi spotten."
Lanc. II, vs. 41922.

Litickine beteekent »*liet ik hem*", d. i. *liet ik mij dien kamp ontsotten.* Stond er *ontsetten,* dan zou het beteekenen: liet ik mij dien kamp *ontnemen*, maar wat beteekent *ontsotten*?

Ontsoudéren. *Het soldeersel losmaken.* KIL.

Ontspanen. 1) *Ontluiken.* Zie ROQUEFORT op »*espanir*".

Dat die bomen sijn ontspaent
Entie bloysem vallen seer.
HILDEG. Ged. bl. 98, vs. 90.

Daer stonden bloemen schoen ontspaent,
Die velden groen, die hemel claer.
Ibid. bl. 164, vs. 6.

2) *Ontvoeren*, *wegvoeren*, zoo als een kind aan de moederborst, van daar verder de beteekenis van *schaken*, ook *van den goeden weg voeren*, en in zedelijken zin *vervoeren*, *verlokken*, *verleiden.*

Zie voorbeelden hiervan aangehaald door Dr. DE JAGER in zijn Archief I, 400.

3) *Ontwennen* volgens BORMANS. Zie Leven van St. Christina, 1850, bl. 434.

Ontsparen. *Opsparen, besparen.*

Hets vernoy ende grote toren
Alse iemen hevet langhe te voren
O n t s p a e r t, ende hem een ongheval
Doet dat gewin verliesen al.
Die Dietsche Catoen, vs. 393.

— het is herde zaen vertaert
Datmen langhe heeft o n t s p a e r t.
Lsp. B. III, C. 3, vs. 146.

Tgoet dat papen o n t s p a r e n
Sietmen diowile qualijc varen.
Het boec vander Wraken, I, vs. 1066.

Ontsparen uit den buyck. *Schraal eten en drinken.* KIL.

Ontspecken. *Een boom van zijn spint ontdoen.* Ibid.

Ontspenen. Hetzelfde als **ontspanen.**

Ontspien. *Ontspande.*

Sine perde hi o n t s p i e n.
Ferg. vs. 365.

Ontspoen. Imperf. van **Ontspanen.**

Ontspreiden. *Openstellen, aan het oog blootstellen.* Wdb. op BREDERO.

Ontspringen, onspringen. 1) *In het voortspringen overtreffen.* Waer sou hij vinden sulken ros, dat Beijaert soude mogen onderloopen of o n t s p r i n g e n? Dr. MATTHES, De vier Heemskinderen bl. 102.

2) *Ontwijken.* Als de pelgrim dat sag, o n t s p r o n g hij den slag. Ibid. bl. 77. Malegijs o n t s p r o n g den slag. Ibid. bl. 149.

3) *Aanvangen, aanbreken.*

Tirst dattie dach o n t s p r a n c
Si waren binnen wel gereden,
Ende hadden starke orsse bescreden
Ende wapine goet ter cure.
Lanc. II, vs. 46960.

Die ridders lagen onder hen tween
Langer dan dermite dede,
Die sine getide ende sine gebede
Hadde gelesen ende gesongen
Van dat die dach was o n t s p r o n g e n
Tot dat die heren op waren gestaen,
Ende hadden haer cleder ane gedaen.
Ibid. vs. 46236.

4) *Ontwaken*, *wakker worden*. Wdb. op BREDERO.

Tierst dat hi o n t s p r a n c, ende hi doe sach
In wat cameren hi doe lach,
Hem wonderde war hi wesen mochte.
Ibid. vs. 22992.

Cupido met heusscher spraken
Onverziens haar deed ontwaken,
„Moeder", riep hy, „slaapt ghy zaght,
k' Neem oorlof, ick ga ter Jaght."
Zy o n t s p r a n g h en goedertierigh
Schoof op haar gordijnkens chierigh.
VONDEL, door v. L. I, 768, vs. 15.

En door dit droef misbaer o n t s p r o n g h ick en werd wacker.
Ibid. II, 192, vs. 286.

Zie verder Lanc. II, vs. 7922; Flor. ende Bl. vs. 3203; Beatrijs vs. 702; Belg. Mus. X, bl. 15.

Vele taalbeoefenaars willen, wat het tweede gedeelte dezes woords aangaat, te veel aan zijne natuurlijke beteekenis denken, van daar dat zij veelal hunne verklaring van *ontwaken* nog aanvullen met *uit den slaap opspringen* en zelfs hebben de heeren VAN LENNEP en ALBERDINGK THYM, in het tweede voorbeeld, dit werkwoord enkel door *opspringen*, in plaats van door het eenvoudige *ontwaken*, verklaard.

In geene der door mij aangehaalde plaatsen, en in de velen, die ik hier nog zou kunnen bijvoegen, kan er sprake van het wezenlijke *springen* zijn.

In de eerste aanhaling was het Lancelot die *ontwaakte*, maar *opspringen* kon hij niet, want hij was ziek en kon zelfs zich niet bewegen of optillen, waarom hij tot den middag bleef liggen.

In het tweede voorbeeld wordt Venus slapende voorgesteld, en haar zoon willende op de jacht gaan, neemt (let wel), *met heuscher tale*, dus *zoo zacht mogelijk*, van haar afscheid. Hierop *ontwaakte* zij, maar *sprong* niet *op*, want hadde zij dit gedaan, dan zou zij niet *goedertierigh* (dat is met kalmte en zachtheid) de *chierighe gordijnkens* hebben *opgeschoven*.

5) *Ontvluchten*. Bij eene samenspanning van Jacobs zonen, om hunnen broeder Joseph om te brengen, treedt Ruben als zijn verdediger op, en zegt:

„Ick bid u, dat de zon noch eerst eens onder ga,
Eer yemant zich vergrype aen dien verwezen jongen."

Waarop Simeon antwoordt:

Ja, straf hem morgen pas, wanneer hy is o n t s p r o n g e n.
VONDEL, door v. L. III, 753, vs. 496.

6) *Openspringen*, *openbarsten*. Wdb. op HOOFT.

7) *Ontluiken*.

Entie bloemelkijn o n t s p r o n g h e n
Op dese rivier, aldaer ic ghinc.
HILDEG. Ged. bl. 142, vs. 8.

Vrouwe, mi geviel opten Meydach
Daer ic vore ene venstre lach,
Dat ic rosen o n t s p r i n g e n vernam,
Te met dat die sonne op quam.
Lanc. II, vs. 31672.

8) *Aan stukken springen*.

Elc sloech anderen al dare,
Op die helme die ludden clare,
Soe dat alle die bande o n t s p r o n g h e n.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 38, vs. 3219.

9) *Ontsnappen*, *ontschieten*, *ontgaan*.

Geeft, wat aen 't leven ons te kort schoot en o n t s p r o n g,
Toch over aen de Faem.
VONDEL, door v. L. XI, 774, vs. 978.

10) *Na eenen val weder opstaan*.

So sere si te gader drongen,
Dat si taockeerden met den perden,
Dat si vielen op der erden.
In onmacht waren si alle beden;
Men waende dat si waren verscheiden.
Clitus was die ierste die o n s p r a n c.
Alex. III, vs. 67.

Ontspronghen worden. *Ontwaken*, *wakker worden*. Ende op een tijt doe woude si hoer Vrouwen voet noepen, ende mit ongheval soe stiet si aen hoers mans voet, ende hi w e r t te hant o n t s p r o n g h e n. Pass. Wijnt. 1480, f°. xxvj, a.

Ontstaen. 1) *Ontgaan*.

Zijn vaderlant en zal hem nu niet langhe o n t s t a e n.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 3, v°.

2) *Bestaan*, *voortleven*.

Si sullen pinen
Een yegelijc mitten sinen
Om neringe, daer si bi o n t s t a e n,
Dat is orberlijc gedaen.
HILDEG. Ged. bl. 4, vs. 117.

3) *Bestand zijn tegen, verduren, wederstaan.*

Want ene joncfrouwe, die vele can,
Heeft sine wapine so beleesen,
Dattere nieman en can genesen.
Ens gene wapine so gedaen,
Die sinen swerde can o n t s t a e n.

Lanc. III, vs. 13662.

Nieman en mages o n t s t a e n
Daer hi op sleet, noch ontgaen.

Ibid. vs. 13759.

4) *Afschampen, afstuiten.*

Die speren o n t s t o e d e n tien tiden
Op haer lijf ysere, die waren vaste
Ende braken.

Grimb. Oorl. II, vs. 2063.

5) *Ontbreken, derven.*

'T sij dat het te beslaegen
Oft wel oft qualijck coom, de Faem sal ommedraeghen
De wijde wereldt deur met grooter pracht uw eer:
En ons verlossers naem o n t s t a e n u nimmermeer.

HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, I, 159.

— — —, laat by u, zoo veel mijn ootmoedt gelden,
O Moeder, allergrootst', en zonder wedergaê,
Dat uw' gewenschte jonst my nemmermeer o n t s t a a.

HOOFT, Ged. fº. 305.

Zoo 't licht der zonne u niet o n t s t o n t.

VONDEL, door V. L. XI, 168, vs. 1697.

Zie nog ibid. I, 363, vs. 510; ibid. IX, 261, vs. 219.

6) *Ontgaan, missen.* Zoo doende kon het hem niet o n t s t a a n de ringleider te wezen. DE BRUNE, Wetsteen, 4º. ed. bl. 119.

7) *Ontgaan, ontwijken.* U. W.

Ende elc reet noch op anderen daer,
Ende braken haer speren alse een riet.
Dit wondert den hertoge als hijt siet,
Dat Walewein sire steke o n t s t o e t.

Lanc. III, vs. 20662.

8) *Ontgaan, ontvallen.* Intr. met den datief van den persoon.

Heb ick maar dat geluck
Dat my dit niet o n t s t a, so ben ick alle druck
En lyden t'eynde.

S. COSTER, Isabella, 1627, bl. 85.

9) ***Ontgaan.*** **Intr. met den datief van de zaak.**

Ghi adt den hoghen moet so groot.
Ghi adt wel vor tawaert ontstaen
Haddi minen raet ghedaen.
Walewein, vs. 4281.

Al mach men sterven eenwarf ontstaen,
Altoes en mach mens niet ontgaen.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 74, vs. 61.

10) *Ontkomen, vrijkomen.*

— — nu weet ic wel te voren
Dat Walewein hevet sijn lijf verloren;
Bedi die tolne es so ghedaen,
Daer ne mach gheen man ontstaen.
Walewein, vs. 1820.

Lanceloet seide ende dede verstaen
Hoe hi den dire was ontstaen.
Lanc. II, vs. 46666.

Zie nog Belg. Mus. IV, 320, vs. 554.

11) *Doorstaan, verduren.*

Her Symoen van Geldenake
Dede geweer op dien dach,
Dat men te rechte sal doen gewach,
Alsoe langhe als die werelt steet,
Van selker perse als hi leet
Daer hi al ontstont.
VAN HEELU, B. II, vs. 8413.

Helich vader, men siet alle daghe,
Dat een riet ontstaet die vlaghe,
Die hem toecommen groot ende zwaer,
Ende een groot boom, die valt daer,
Metten selven winde ter neder.
Lev. van St. Am. I, vs. 547.

Zie nog ibid. I, vs. 782.

12) *Zich verontschuldigen.* KIL.

13) *Zich bevrijden.* Ibid.

Ontstaen. *Bevrijd zijn.* Ibid.

Ontstanden. *Ontgaan, ontkomen, ontwijken.*

Ende laet mi die steke ontstanden.
Seghelijn van Jherusalem, f°. 9, c

Ontstede, onsteede. *Onstandvastig.*

Ten is gheen wijff so o n t s t e e d e,
Waert dat sij anders dan wael dede,
Jc en gonde haer wael dat sij
In eren bleve ende schandes vrij.
Mloep, B. II, vs. 9298, var.

Ontsteken. 1) *Aanvangen.* In de Granida van HOOFT komt een tooneel voor, waarin Minerva sprekende wordt ingevoerd. Toen hare toespraak geëindigd was, en de dichter zulks geschetst had, vervolgde hij:

Wt hadse. Mit o n t s t e e c k t het wellustige speelen
Der negen Sangsters, daer sij lieflijck onder quelen.
Nu ontslaet u d' Aèrtsche last, enz.
HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, II, 187.

2) *Ontbranden, vuur vatten, vlam vatten.*

So waer die tranen vloyen hier,
Daer o n t s t e e c t een gheestelijc vier.
Versl. en berigten, IV, 26.

Thout o n t s t a c al te haut.
Rymb. vs. 33480.

3) *Verbergen.* KIL. Van de pauwinnen sprekende, zegt MAERLANT:

Eier legghen si eens ten iare;
Ende die pauwinne die pijnt hare,
Dat sise den paeu o n t s t e e c t,
Want, vint hise, dat hise breect.
Nat. Bloeme, B. III, vs. 3065.

Here, wi droeghen over een
Onse kinder tetene, alst mi sceen.
Tmijn es gheten, here, seggic u,
Ende thare heeft soe o n t s t e k e n nu.
Rymb. vs. 13414.

4) *Ontnemen, ontvoeren, verwijderen.*

Doen bat die Grave Herman daernaer,
Oft hi sine biechte most spreken.
Daer werd hem syn Biechtere saen o n t s t e k e n.
VELTH. Sp. H. f°. 204.

Gi hebt verloren uwe trouwe,
Want gi mi den riddere metter mouwe
O n t s t e k e n hebt, soe dat hi
Te campe nine comt jegen mi
Tsinen dage, die leden es.
Lanc. III, vs. 17686.

5) *Afleggen, kwijt raken, van zich stooten, van zich verwijderen.*

Teersten dat die heilege man
An devel voelen began,
Haddijt gerne van hem o n t s t e k e n.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XXXVI, vs. 33.

6) *Opruien, opstoken* en daardoor *verraad plegen.*

Ende hingen daer Tybaut Brissac,
Om dat (hi) dieflike o n t s t a c
Die van Pergama.

VELTH. Sp. H. f°. 326.

Ontsteken. Deelw. *Ontstoken, brandend van toorn.*

Dat ansichte roet, ende alsoe
O n t s t e k e n in dire gebare
Als oft een ontsteken vier ware.

Lanc. III, vs. 10419.

Ontsteken (Zich). *In toorn ontsteken, heftig, gram worden.* U. W.

Ontsteken eenen horen. *Op den horen blazen.* Zie COLEVELT, Hartoginne van Savoye, 1634, bl. 26.

Ontsteken een vat. *Een vat opensteken.* KIL.

Ontstelen, onstelen (Sich) en enen ontstelen. *Stil wegsluipen, zich stil verwijderen,* en bij uitbreiding *ontsnappen, zich heimelijk wegmaken.* U. W. Eng. »*to steal away*".

Die hert spranc op, ende wert vervaert,
Ten bossche waert hi h e m o n s t a l.

Ferg. naar het HS. vs. 101.

Ende die wile dat Waleweine aldaer
Hem reste, o n t s t a l hi hem daernaer
Ende es ten genen borne gegaen
Ende dranc.

Lanc. III, vs. 20913.

Malcus moeder ende vader
Wildene dwingen bede gader,
Dat hi trekken soude te wive;
Maer hi seide: hi wilde dat blive,
Want hi sette hem te desen
Dat hi moenc wilde wesen:
Dus es hi henen stille verholen
Vader ende moeder o n t s t o l e n.

MAERL. Sp. H. 4° ed. III P. I B. XXXIII, vs. 8.

Zie nog VELTH. f°. 66, reg. 15 v. o.

2) *Zich bevrijden van, zich vrijmaken* of *ontlasten van.*

Wildi volghen mijn ghebode,
Ghi sult u s e l v e n wael o n t s t e l e n
Menich onghevuechlic quelen
Ende menich hertsweer ende pijn.
Mloep, B. I, vs. 1705.

Ontstellen. *Beroeren, in de war brengen.* KIL.

Ontsteltenis. 1) *Ongeluk, ramp.* Wdb. op HOOFT.

2) *Onlust.* Ibid.

Ontsterven. *Door sterven voor iemand verloren gaan, door den doód ontvallen* of *ontnomen worden.*

Die maechden waren des wel vro
Ende dochten: »mocht onse vader so
In langhen live leven voert,
Wy souden wel hebben dat ons boort,
Bet dan hi ons o n t s t o r v e
Ende onse neve trijck gheworve.
Mloep, B. IV, vs. 517.

In desen quam eene vrouwe,
Bevaen in harde groten rouwe,
Want hare was haer sone o n t s t o r v e n.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. XLII, vs. 47.

Vele volcs o u t s t a r f hem daer.
Rymb. vs. 5863.

Ontstichten. *Verwoesten, vernielen.* KIL.

Ontstofféren. *Ontblooten, berooven, plunderen.* Ibid.

Ontstoppen. *Openen.*

Niet wetend' in het minst de reden of het slot,
Waerom hem soo verbelght den alder-hoogsten Godt:
Is 't weerom, seyden zy, dat hy o u t s t o p t de sluysen,
Om den mensch uytter aerd nog eens te doen verhuysen?
Belg. Mus. X, 18.

Ontstoppen. *Eene vergetene zaak weder ophalen.* KIL.

Ontstouwen. *Vee wegvoeren, stelen.* Ibid.

Ontstouwer. *Veedief.* Ibid.

Ontstrammen. *Vlug worden, de stramheid afleggen.* MEYER.

Ontstryken. *Onder de hand door strijken wegnemen, met list wegmoffelen.* U. W.

Ontstriken. 1) *Ontgaan*, in de beteekenis van *verloren gaan.*

't Goet en mach ons niet o n t s t r i k e n.
VELTH. Sp. H. fo. 121.

2) *Ontgaan*, in de beteekenis van *ontvluchten.*

Alse saen alse hi overquam,
Hi ne voer derwerd ende hi nam
Den stryt optie Galose daer,
Ende scoffieretse alle daer naer;
Maer si hem som int wout o n t s t r e k e n.
Ibid. f°. 129.

Ontstricken. *Losmaken, ontwarren.* Over den Gordiaanschen knoop handelende, laat MAERLANT aan ALEXANDER het volgende zeggen:

Gesellen, het es al om niet,
— — — ic can niet gemicken,
Hoe ic dit soude o n t s t r i c k e n.
Alex, II, vs. 211.

Ontstruycken. *Uitroeien.* KIL.

Ontsuiveren, ontsuyveren. *Bevlekken, bezoedelen.* Wdb. op BREDERO. KIL. De ander (Jozef) in zijn bloeijende ieughd wilde zich niet o n t z u y v e r e n met zijns heeren beddegenoot. VONDEL, door V. L. II, bl. 20. Zie verder **Ontsuveren.**

Ontstichteide. *Gunst, goedertierenheid.*

Ic dede wel als een dom man,
Dat ic daer mijn herte leide,
Daer ic meer af o n t s t i c h t e i d e
En erige no goelec wart.
Dr. VERWIJS, Bloeml. 1858, III, 43, vs. 480.

Ontstucken. *Aan stukken, in stukken.* Een hamer die de steenen o n t s t u c k e n maelt. MARNIX Biënkorf, 1569, bl. 38 r°.

Ontstucken. Werkw. *Scheuren, verscheuren, verbreken, vaneenrijten.* KIL.

Ontsucken. 1) *Onttrekken.*

Dat derde es dat ghi inden moet
Niet en neemt der armer goet,
Noch hen en bedrieghet,
Met valschen ghetughe, noch en belieghet,
Noch met lasterliken stucken,
Dat hare en selt o n t s u c k e n.
Die .X. Plaghen, vs. 1887.

2) *Aan geestvervoering lijden, in vervoering* of *verrukt zijn.* KIL. Hoogd. »*entzücken*".

Ontsuckinghe. *Geestvervoering, verrukking.* Ibid. Hoogd. »*Entzückung*".

Ontsunden. *Ontvlammen.*

Een herte sciere o n t s u n d e t.
Ibid. vs. 2381.

Ontsuren. *Te zuur vallen, tegen staan.* Wdb. op BREDERO.

Ontsuveren. *Ontheiligen.*

Aristobolus waende vlien voort
Ten temple: daer was gheen vlien.
Binnen .iij. maenden verloren si dien.
Dien o n t s u v e r d e n die Romeyne,
Ende maectene met perden onreyne.
Rymb. vs. 20481.

Want die heren van der stede
Ne wilden niet die helighe stat
O n t s u v e r e n.
Ibid. vs. 30178.

Ontswellen. *Inzakken, slap worden.* KIL.

Ontswenken. *Ontzinken.*

O, 'k voel my 't hart o n t z w e n k e n
Op dit gesicht.
Belg. Mus. III, 446.

Ontsweren. 1) *Onder eede loochenen.* Wdb. op BREDERO.
2) *Iemand door een eed berooven van iets.*

Wye den anderen tsijn o n t s w e e r t
Die en doet niet als hi selve begheert.
HILDEG. Ged. bl. 12, vs. 583.

Ontsweren, ontsweyren. *Stillen, bedaren, kalmer worden*, bij vb. van de zee gesproken. KIL.

Ontswermen. *Ontkomen.*

Sy sullen met list t' perijckel o n t s w e r m e n.
HOUWAERT, De vier Wterste bl. 50.

O Almachtige Godt wilt mijnder ontfermen,
Wilt mijn siele in u heylich bloet verwermen,
Laet my ghehermen onder u dexele,
Wilt my ontfanghen met opene ermen,
Aenhoort mijn claghen, mijn bidden, mijn kermen,
Hulpt my o n t s w e r m e n het sondich bevlexele, enz.
Ibid. bl. 198.

Wilt my door mijn suchten, weenen en kermen,
Ghenadelijck bewaren en beschermen
Soo ghy Moses dedet in de roode zee,
En soo ghy Danielem wilde ontfermen,

Inden leeuwen cuyl, daer hy niet en cost o n t s w e r m e n, enz
Ibid. bl. 215.

Ontswijmelen, ontswimelen. 1) *Ontslapen, in slaap vallen.*

Doe gingen si beide met erren moede
Tote Dangiere, daer hi was
Gelegen in dat groene gras,
Ende was o n t s w i m e l t van groten vake.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 3725.

Onttaelen. *In welsprekendheid overtreffen.* KIL.

Onttaken. *Ontnemen, ontstelen.* Men denke aan het Eng. »*to take*" BREDERO schreef dit woord met ééne *t*, als:

Maar ghy die u op 't meest vermaackt,
Als ghy een ander 't zijn o n t a a c k t.
Rodd'rick ende Alphonsus, 1616, bl. 49.

Onttekenen. *Onkenbaar maken.*

Si drogen over een, oft men vername
Dat Lanceloet dar binnen quame,
Datsi hen o n t t e k e n e n souden
Ende mettien van buten houden,
Ende datsi souden in dier manieren
Mogen Lancelote scoffieren.
Lanc. II, vs. 19718.

Onttellen. *Door valsch te tellen, iemand trachten te bedriegen.* KIL.

Ontternen. *Lostornen.* U. W.

Ontterren. 1) *Het gelijmde los maken.* KIL.

2) *Lostornen, lossnijden, vaneenhalen.* Ibid.

Onttien. *Onttrekken, onthouden.* Zie **Ontien.**

Onttodderen. 1) *Ontbinden.* KIL.

2) *Ontvluchten.* Ibid.

Onttoen, verharde vorm van **ontdoen,** *openen.* Van Nero sprekende en schanddaden opnoemende, vervolgt MAERLANT:

Oec seit men, dat hi die moeder dede
O n t t o e n, omme te siene die stede
Daer hi gelegen hadde in hare.
Sp. Hist. II P. I B. VIII, vs. 54.

Onttornen. *Kwetsen, opscheuren.* Wdb. op HOOFT.

Onttrennen. Hetzelfde als **Ontterren.** KIL.

Onttrouwen. *Van de huwelijksbelofte ontslaan.* Ibid.

Onttrecken. *Ontrukken.*

Den reep trac die grave Roelant,

Renout o n t t r a c k e n e te hant.
Renout, vs. 1125.

Ontucht. 1) Het tegenovergestelde van *tucht*, dus *ordeloosheid*, *losbandigheid*, *wanorde*, *wetteloosheid*, *ongeordende staat.*

Het treurigh aensicht van den Staet dat lacht.
De swacke wetten voelen nieuwe kracht.
Self d'o n t u c h t werd beschaemt van 't eerlijck licht,
Rechtvaerdigheyd houd vree door evenwight.
VONDEL, door V. L. III, 140, vs. 21.

Zie nog ibid. VI, 159, vs. 7; ibid. IX, 524, vs. 351.

2) *Ketterij*, *afval.*

De Goden hadden Bogerman den blixem betrout,
Om die tegen o n t u c h t hayligh te gebruycken:
Die schijn-hayligen Engel werd hier op stout,
En schon al d' edelste vruchten, en schoonste struycken.
Ibid. II, 319, vs. 2.

Ontuchtigh. 1) *Ondeugdelijk*, *ijdel.*

Een woord te sijner tyd geuyt, in suyvre tael,
Een gulden appel is, in eene silvre schael.
De wijse weeghtse als goud. Qua klap bederft goe seden.
Dit treft vernaemlijck, die in 't openbaer sal reden.
En reeckent dat hy sal den rechter reeckning doen
Van elck o n t u c h t i g woord.
Ibid. II, 66, vs. 110.

2) *Onbehoorlijk*, *onbetamelijk.*

Tis vrienden door u boosheydt, dat ghy dees plaghe lijt.
Ghy wout my niet eens hooren, noch doverste Mentor,
Dat ghy sout afstant doen vant strafweerdighe spijt
Door u soonen bedreven, met o n t u c h t i c h verstoor,
Op brassende het goet, staende met onbehoor
Na dees goede Mans Wijf.
COORNHERT, Odyss. II, 1605, bl. 179.

Onttuyen, ontuyen. Eigenlijk een schip van den kabel, waaraan het vertuid ligt, losmaken. U. W. Bij uitbreiding in een zedelijken zin: *in opstand brengen.*

'Tsy ghy ghegrepen aen wilt hebben 't Fransche rijck.
Tusschen Garonne' en Loyr de borgherschap o n t u y e n:
De Seyne krom van loop, teghen de Rosne opruyen; enz.
HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, II, 216.

Zie ook MEYER.

Onttuyeren, ontuyeren. *Losmaken, ontschakelen, ontbinden.*

Waer jalousije natuere ontuyert
Daer blijft eendrachticheyt gheplaecht.
Handel der Am. bl. 299.

Onttuynen. *Afpalen, afschutten.* KIL.

Onttwee. Zie **Ontwee.**

Onttweede broeders. *Broeders uit hetzelfde huwelijk gesproten.* KIL. MEYER.

Onttwisten, onttwijnen. *Een weefsel losmaken.* KIL.

Ontuyghtigh. *Iemand die niet getuigen mag.* Ibid.

Ontvaeschen. *Ontzwachtelen, ontwindelen, van luiers ontdoen.* Ibid.

Ontvacht. Imperf. van **Ontfechten**, d. i. *mislukken.* Men vindt dezen vorm in de Brab. Yeesten B. V, vs. 4339.

Ontvallen. 1) Waarschijnlijk voor *vervallen.* Sult ghy u hooft ofte aengesicht niet vryelick opsteken? in plaetse daer het nu neder geslagen ofte so ontvallen is. St.-Bijb. Genes. IV, Kantt. 14.

2) Volgens Dr. VERWIJS komt het ook voor in de beteekenis van *uitkomen, uitvallen voor iemand.* Zie zijn Verkeerde Martijn, vs. 45.

Ontvaren, ontvaaren. 1) *Te scheep ontvlieden.* U. W.

2) *Ontgaan, ontwijken, ontloopen, ontvluchten.* Wdb. op BREDERO.

— — — also saen
Alse die heleghe waren brocht,
Was hi andersins bedocht,
Ende ontvoer in sine veste.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 85.

3) Met een gen. van de zaak. *Vrijkomen van iets.*

„Of het waer es," zeget hi,
„Dat dese Fransois helich si,
Up desen dach moetic met zwaerden
Heden dan verslegen waerden;
Ende of hi helich niene es
So moetic ontvaren des."
Lev. van St Franc. vs. 10098.

Ontvechten. Hetzelfde als **ontfechten,** d. i. *mislukken.* Men vindt deze spelling in Lanc. II, vs. 1952 en III, vs. 8010.

Het geldt ook voor *ontgaan, ontworstelen.* Zie Lsp. B. I, C. 6, vs. 41; MAERL. Nat. Bloeme B. IV, vs. 888.

Ontveilighen. *Onveilig maken.* Hoe het Tegeesche everzwyn den Cypresdragenden Erimant ontveilighde, en door uwe hant op de aerde stortte, zoo groot als het was. VONDEL, door v. L. IV, 202.

Ontveysen. *Ontveinzen*, *verhelen*. Wdb. op HOOFT.

Ontverren met een dat. *Verwijderen*, of *zich verwijderen*, ook *verwijderd houden*.

Die sloetel van vrou Eren toern
Die is der edelheit o n t v e r r e t.
HILDEG. Ged. bl. 139, vs. 5.

Alse ic pensede om dien cuop,
Daer mijn herte ane was gespert,
Ende mi so sere nu o n t v e r t.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 3058.

Waer blivestu, mijn trute Leander,
Dattu nu dus lange marres
Ende my dijn waerde lijff o n t v e r r e s.
Mloep, B. II, vs. 240.

Zie nog Lev. van St. Am. I, vs. 2885.

Ontversten. *Vertragen*, *uitstellen*, *op de lange baan schuiven*. In die selve stat so was ene wedue die quam totin richtre ende seide aldus: »richt mi over minen adversaris." Ende die richtre en wouds nit don, mar o n t v e r s t e t hare enen langhen tyt. Lev. van Jezus, bl. 149.

Ontverwen. *Bleek worden*, *verschrikken*. Doe dit nyceta ende aquila hoerden, so stonden si op ende van wonder soe worden si o n t v e r w e t ende seyden: »Heer god ist dit waer of ist enen droem dat wij horen?" Pass. Wijnt. 1480, bl. XXXIX, a.

Ontverwen (Hem). *Bleek worden*, *zich ontstellen*.

O n t v e r w e t u soo niet, laet u soo niet verschricken.
Z. HEYNS, Vervolgh van de weken van Bartas, 1628, bl. 14.

Ontvessemen. *Ontzwachtelen*, *ontwindelen*, *uit de luiers losmaken*. KIL. PL.

Ontvesschen. Hetzelfde als **Ontvessemen.** KIL.

Ontvest. Woord dat uit de bestaande voorbeelden moeilijk te verklaren is. Aan Prof. SIEGENBEEK kwam het zeer duister voor, zie Heim. der Heim. bl. 512. De plaatsen waar ik het gevonden heb, zijn de volgende: Van de duiven sprekende zegt MAERLANT.

Sijn si vluch, macht hem ghescien,
So maken si so hoghe haren nest,
Dat allen voghelen es o n t v e s t,
Die hem scade willen doen.
Nat. Bloeme, B. III, vs. 1044.

Daer naer (regneerde) Darius die leste,
Dien Alexander al o n t v e s t e, ens.
MAERL. Sp. H. I P. III B. III, vs. 44.

Elc sine wet hout overbest,
Dus bliven die herten o n t v e s t.

Heim. der Heim. vs. 2086.

Al prisen wi dat magedoem sere,
Dies bidi, no min no mere,
Sone lachtren wi dat huwelic niet;
Want alsemen II goede dingen siet,
Men seget: »Dits goet ende dit best."
Dus bliven die herten al o n t v e s t.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. LV, vs. 34.

Dr. DE VRIES zegt hiervan het volgende: »*Ontvesten*, het tegendeel van *vesten*, bevestigen, versterken, is *verzwakken*, *krachteloos maken*. Hier is de zin: zoo worden (door deze onzekerheid) de harten onvast gemaakt, *aan het twijfelen en wankelen gebracht*." Deze verklaring slaat zeer goed op de beide laatste aanhalingen, maar hoe haar in toepassing te brengen met het hoog gebouwde duivenest?

Dr. HALBERTSMA verklaart dit woord door *ontwrichten*, *verdeelen*, *ten onderbrengen*. Zie zijne Aanteekeningen, bl. 228.

Ontvinden. 1) *Bevrijden, onttrekken aan.*

Die an di hanget es ombesmet
Van misdaet ende o n t v o n d e n,
Al hanget hi tusschen twee honden.

Disputacie van onzer vrouwen ende van den Heiligen Cruce, Coupl. IV, vs. 12.

Ic hope dat de siele o n t v o n d e n
Den viant wert te deser stede,
Ende ic salre vooren doen ghebeden,
Als ic best can an onsen heere
Dat die ziele ten helschen zeere
Niet wert ghewijst bi Gods gratie.

Lev. van St. Am. II, vs. 4863.

2) *Onthouden, niet erlangen.*

Ay, God, Here! brinct ons hier naer
Terre (te deze) bliscap, die es dus groet,
Alse onse lichaem comt ter doet!
O Wi onsalige! Verdoemde sonden,
Daer ons dit werd o n t v o n d e n;
Ende daer wi emmermere na desen
Ombe selen gepynt wesen.
In ewelike vier starc!

VELTH. Sp. H. f°. 479.

Ontvlauwen. *Ontkomen.*

Nochtan hadde die soudaen bi heme
Hem VI^M, alsict verneme,
Diene alle wachten ende hoeden nauwe,
Datten niement daer ontvlauwe.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. IV P. VIII B. XXXVI, vs. 18.

Ontvlechten. *Losmaken, wat gevlochten is.* KIL.

Ontvoeghen. *Uit de voegen halen.* Ibid. Of ook *verwijderen, ontbinden, los maken, scheiden, uit elkander nemen.*

Die bose viant al die wort,
Die hi in die kerke hort,
Die onnutte ende idel sijn,
Scrijft hi in dat herte sijn,
Ende houtse vaste in sijn oghen,
Om dat hi daer mede moghen
Den mensche vor Gode wroeghen,
Ende van sinen Sceppere ontvoegen,
Alse hi redene gheven moet
Van sinen levene, eist quaet of goet.
Die Bediedenisse van der Missen, vs. 82.

HUGO DE GROOT, van de onvergankelijkheid der *stof* sprekende, ofschoon hare samenstelling verandert, zegt:

Maer de gedaente, die de saken onderscheydt,
Verwandelt menighmael; dan 't gunt daer onder leyt
En stoffe werdt genoemt, vertoonende nu dese,
Nu we'er een and'ren schijn, geduyrich blijft in wese'.
Genomen nu door 't vyer het lichaem werdt ontdaen,
Gelijck men siet van 't hout, roock, asch, en water gaen,
Of't werdt verteert in zee, of in de duyst're graven,
Of oock gegeten op van walvisch, leeuw of raven;
Of schoon geweldt of tijdt, het uyterlick verdrijft,
End' al de le'en ontvoeght, nochtans de stoffe blijft.
Christel. Godts-dienst, 1652, bl. 27.

Zie verder het lezenswaardige van MAERLANT in zijn Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LX, en verder vs. 127.

Ontvoeren. Hetzelfde als **ontstouwen.** KIL.

Ontvoochden. 1) *Van voogd* of *bestuurder berooven.* Wdb. op BREDERO. 2) *Iemand van het bestuur zijner zinnen berooven* (figuurlijk gesproken). *Een overheerschenden invloed op iemand uitoefenen.*

Soo haest als ick u sagh,

O n t v o o c h d e ghy myn zinnen.

BREDERO, Groot Lied-boeck, 1622, bl. 32.

Ontvouden. *Ontvouwen*, *losmaken*, *verbreken*. Mloep, B. III, vs 326.

Ontvreugden. *Tot smart*, *tot leed verstrekken.*

Maer zijn 't in u de noch-gepleegd' ondeugden,
Die 's herten grond wanhopelijck o n t v r e u g d e n?

CAMPH. Stichtelijcke Rymen, 1644, bl. 40.

Ontvrien, ontvrijen. 1) *De vrijheid schenden*, *benemen.* Tmesgrijp ende scoufieringhe die Jacop dede den abt ende den convente van Dronghine, dathi haren onderpoertier quetste ende wonde, binnen der abdien, van welken wonden hi doet es, ende oec omme dat hi twee doren, die ghesloten waren, up brac, binnen der abdien, omme desen vorseiden onderpoertier ter doet te bringhene, alsoe hi ter waerheden dede, mits welken feite hi groetelike de abdie van Dronghine o n t v r i e d e. Belg. Mus. VI, 180.

Zie nog RUUSBR. Tab. II, bl. 19, r. 17.

2) *Afhandig maken*, *ontnemen.*

Dese paues was die sette
In rechten bescrevenen wette,
Dat een bisscop niet en come,
In eens anders bisscopsdome
Omme kerke of clerc te wijene,
Eens anders recht so t o n t v r ij e n e.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. VI, vs. 68.

Maer dit wilden emmer keren
Philips van Wassenaer metter hant,
Ende menich ander in Hollant,
Die niet ne wilden onder hem
Ghedoghen, dat si den Grave Willem
Aldus souden sien o n t v r i e n
Al slants ende der voghedien.

MELIS STOKE, B. II, vs. 1395.

Ontvrienden, ontvrijden. *Door slinksche streken of door zulks te eischen*, *iemand zijn meisje ontvrijen.* KIL.

Ontvriesen. *Dooien*, *ontdooien.* KIL.

Ontvroeden. *Iemand het geloof aan iets ontnemen.*

Wes een selve hoert ende siet,
En can men hem o n t v r o e d e n niet.

Mloep, B. I, vs. 1674.

Ontvruchten. 1) *Vreezen* in de beteekenis van *ontzag hebben.* Op

wien sal mijn gheest rusten, dan op dèn oetmoedighen ende den rustighen ende die mijn woirde ontvruchtet? VAN ITERSON, Stemmen, bl. 54.

2) *Vreezen* in dè beteekenis van *bang*, *bezorgd zijn voor*.

Die vuls buucs speelt vrouwen spel,
Hi mach die jucht ontvruchten wel.
Heim. der Heim. vs. 1256.

Zie nog Rein. door D[r]. JONCKBL. vs. 2312; Fl. ende Bl. vs. 3259.

Ontvullen. *Ledigen, ledig maken.* KIL.

Ontwaec, ontwake of **ontwaken worden** of **sijn**. *Ontwaken, wakker worden.* David wort ontwaec ende wort vervaert. Dboec vanden Houte, Bijlage A, vs. 212.

Tvolc wart ontwaken vort ende weder
Van den sonderlangen valle.
Lev. van Ste Franc. vs. 8706.

Als de vrouwe wart ontwake
So verstont soe, enz.
Ibid. vs. 9481.

Ende als hi ontwake worden was
Sach hi te hant die stede van Serras.
Lanc. III, vs. 10709.

— — alte hant
Stont si op in dat samblant
Oft si van slape ware ontwake.
MAERL. Sp. H. II P. II B. XXIII, vs. 25.

Ontwaerden. *Verachten, kleinachten.*

Hi seide, het betaemde hem mede,
Dor deeze van des keysers name,
Dat ment ontwaerde wat so mesquame,
Ende emmer toogde sulken sin
Als oft al ware ghewin,
Dan dat men toghen soude vaer.
Rymb. vs. 28280.

Ontwayen, ontwaijen. *Wegwaaien, door waaien verloren gaan.*

Doch die sayer die sal zaeyen,
Het mach hem qualiken al ontwayen.
HILDEG Ged. bl. 45, vs. 206.

Ontwaijen. *Ontweien, het ingewand uithalen.* U. W.

Ontwapen. *Ontwapenen, van de wapenrusting ontlasten, haar helpen afdoen.*

Hi beette ende ginc also houde

In die herberge alse die hem rusten woude,
Bedi het hadde heet gedaen (†).
Die knapen quamen gelopen saen,
Die den ridder wouden ontwapen;
Maer hi ontseit den cnapen,
Hi woude niet af doen groet noch clene
Sonder sinen helm allene.

Lanc. II, vs. 7341.

Hi beette, ende die vrouwe dede
Twee cnapen comen daer ter stede.
Die een nam sijn pert,
Dander scilt ende swart.
Die vrouwe namen bider hant
Ende leiddene in die zale thant.
Si deden ontwapen gereet;
Si deden andoen een licht cleet,
Omdat hi gepijnt was van hitten.

Ibid. vs. 7481.

Ontwaren, ontwaeren. *Eene verbintenis, overeenkomst, enz. opzeggen.* KIL. MEYER.

Alle die lantheeren die haer pachters verdriven willen van landen ende erven, dat die ploech begaet, die sal hem dat hoghe lant ontwaren voer sinte Jacobs dach in den somer. Mr. EYKE, Den Spiegel van Sassen van allen Keyserlyken rechten. 1505. bl. 68.

Ontwassen. *Bovenuitgroeien.* KIL.

Ontwassen het recht. 1) *Boven de wet zijn.* Ibid.
2) *Goddelijke noch menschelijke wetten achten.* Ibid.

Ontweder. *Onweder.* Dat kerchof der Joeden hadde stecken ocht priemen van mottale, daer men di cortine mede hachte in di erde, jegen stoerm van winde ende alderande ontweder. RUUSBR. Tab. I, 26, reg. 9.

Ontwederen, ontweedren. *Door ruw weder belet worden dienst te doen.* Wdb. op HOOFT.

Ontwee, ontwe, ontween. *Aan twee, in of aan stukken.* KIL. Dat is mi liever ende di nutter dan oftu also vele roeden over dinen lichaem ontween sloeghes, als op een breet velt mochten liggen. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 43. Die d'oorlogen doet ophouden tot aen 't eynde der aerden, den boge verbreeckt, ende de spiesse ontwee slaet St. Bijb. Ps. XLVI, vs. 10.

Zie nog Lev. van Jezus, bl. 29, reg. 2, v. o.; Esopet, bl. 123, vs. 17; RUUSBR. Tab. I, 14.

(†) Hier ontmoeten wij eene overeenkomst met het Fr. "*faire chaud.*"

Ontweegt. 1) *Ongebaand, woest.*

Si wisde hem die stede
Ende si seide hem doen mede,
Datten hieten minste ende meeste
Tarquijn vanden o n t w e g e d e n foreeste.
Lanc. II, vs. 22178.

(Hi) quam, alsict hore tellen,
In d o n g e w e g e d e foreest.
Ibid. vs. 23164.

2) *Ontsteld, ontroerd, verbijsterd.*

Si daden oec die liede twaren
Staen ofte si gebonden waren,
Oec daden si, alsi wouden, sciere
Comen serpente ende ander diere,
Al gheseit in corter tale.
Si waren van toverien meester wale;
Dese hadden tvolc sere o n t w e e g t.
Der Ystorien Bloeme, vs. 3151.

3) *Van den rechten weg afgedwaald.* KIL.

4) *Van het spoor geraakt, het spoor bijster geworden, en dus ook buitensporig.*

De Coninc was up dit o n t w e g e t,
Dat hi de ghene gheloven woude,
De geen goet man heten soude.
MELIS STOKE, B. VII, vs. 262.

Ende om dat der naturen cracht
Allen creaturen outseghet
Luxurie, die es o n t w e g h e t
Boven der naturen ganc,
So en mach haer lijf niet wesen lanc,
Die so node rusten stille.
Nat. Bloeme, B. II, vs. 1887.

Ontweerden eigenlijk **ontworden.** *Vergaan.* BILDERDIJK, Taal- en Dichtk. Versch. IV, 113.

Ontweeren. *Ontwapenen.* U. W.

Ontwegen. Intr. *Verdwalen, den goeden weg verliezen, een verkeerden weg inslaan.*

Hi seide dat hi dar niet en sochte,
Mar datten daventure dar brochte,
Ende niet en woude inden bosch bi nachte

Riden ombe dat hi o n t w e g e n mochte.
Lanc. II, vs. 23607.

Niemant en late hem duncken. dat wij o n t w e e c h t sijn. VAN VAERNEWIJCK Historie van Belgis, 1574, f°. 121, a.

Ontwegen. Trans. 1) *Doen dwalen, van den rechten weg afleiden, afbrengen.*

Hun kunstigh spinneweb om ydel-eers verlakken
O n t w e e g h t hen.
SPIEGHEL, Hart-spieghel, 1614, bl. 6.

2) *Afwijzen, heen doen gaan,* of liever *verwijderen.*

Menich man heeft sijn bede verloren
Altoes, die ic hebbe ontseeght,
Ende emmer van mi o n t w e e g h t.
KAUSLER, Die Rose, vs. 12398.

3) *Op den weg aanvallen, iemand den weg onveilig maken.*

Die joncfrouwe seide: "Here, wetti
Waric u leide?" Hi seide neenhi.
Si seide: "Here, ic leide u
Om vechten jegen enen riddere nu,
Die ere quader costumen plecht,
Want hi al die liede o n t w e c h t
Dar hi boven comen mach;
Dat sceen mi wel heden den dach.
Hi nam mi een dat scoenste pert,
Dat in langen gesien wert,
Ende woude mi doden tier stede.
Lanc. II, vs. 22615.

Ontwegen. *Door slecht wegen, of door valsch gewicht te gebruiken, ontstelen.* KIL.

Die den andren sijn erve ontmet,
Of palen uut trecht oft verset,
Of wie anders ghevet quade mate,
Of goet o n t w e g h e t om sijn bate,
Ic segt hem hi es duusch of valsch.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 81.

Ende hier ave comt alle onghewarecheit, dat es: o n t w e g h e n, ontmeten, onttellen, ontreekenen, persemen, enz. RUUSBR. Tab. II, 172, reg. 12.

Ontweiden. *Uit elkander zetten, stuk voor stuk voor den dag halen.*

Helenus — — — —

Slaght runders, offert, bidt, verzoent en smeeckt de Goôn,
Ontsnoert den offerbant, en laetze nederhangen
By 't godtgewijde hooft, en leitme, op zijne gangen,
Met zijn getrouwe hant, godtvruchtigh en belaên,
Naer Febus wichelkoor. Daer heft de godtstolck aen
Op dat hy met zijn' mont mijn avontuur o n t w e i d e.

VONDEL, door V. L. VIII, 348.

Ontweyden. *Het ingewand van eenig beest uithalen.* KIL.

Ontwecken. Intr. 1) *Uit den slaap opstaan.* Ghi siet wel alse men luut ten dienste ons Heren, te mettenen ochte ten anderen ghetiden: es daer ghelt te wennene, so o n t w e c k e n s e alle, ende comen ter kerken met groten hoepen; enz. RUUSBR. Tab. II, 184, reg. 7.

2) *Ontwaken, wakker worden.* Wdb. op BREDERO.

Alse dinghel dit hadde geseit
Joseph o n t w e c k e t al daer hi leyt.

Vanden Levene ons Heren, vs. 829.

Als hi dus ende dies gelike
Sprac, die vogle gemeenlike
Begonsten wonderlike o n t w e c k e n,
Hare halse ende hare vlogle recken,
Ende gapen met hare becken.

Lev. van Ste Franc. vs. 6471.

Dr. DE VRIES merkt hierop aan, dat deze vorm niet tot de intransitiven kan behooren, maar dat hij bij vroegere Schrijvers met den transitiven vorm verward werd, even als *leggen* en *liggen*.

Zie Gloss. Lsp. bl. 542 en bl. 699.

Ontwecken. Trans. 1) *Doen ontwaken, wakker maken.* KIL. Wdb. op HOOFT, bl. 480.

tGulde roeyken schoon, dat hy in handen hadt
Daer hy der menschen ooghen in slape me toesluyt,
En slapende o n t w e c k t, alst hem ind' sinne sat.

COORNHERT, Odyss. 1605, II, 166.

2) *Verwekken.*

Dies droefheidt vliedt, en schaamt u, smart
T'o n t w e c k e n in haar teder hart.

HOOFT, Ged. door BILD. II, 39.

Ontwecken (Sich). *Wakker worden*, in de beteekenis van *eene zaak helderder, beter en dieper inzien.* Wdb. op BREDERO.

Ontwelven. Quid?

Aldus kan Venus haer Dienaers o n t w e l v e n.

Handel der Am. bl. 78 of F 1, verso.

Ontwenden. 1) *Ontgaan*, *ontkomen.*

Ic ne mach u niet ontwenden.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1844.

Zie nog Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 49, vs. 51.

2) *Ontgaan*, *ontvallen.*

— dat hem sijn spere ontwant
Ende sprane te sticken vor die hant,
Dit dede dat die coninc ontsat.
Walew. vs. 2381.

3) *Onttrekken aan.*

— — die duvel — —, — —
Es toter menscheit comen,
Sprekende int serpent,
Ende hevet tonser onvromen
Onse vorders ghedaen verdomen,
Ende swaerlike ghescent.
Dit was sijn sonderlinghe beromen,
Dat hi algader, niet hem somen,
Tvolc hevet verblent.
Dus wille hi uten hemel dromen
Den mensce, dat hem die hemelsce blomen
Niene werden bekent,
Daer hi af was ontwent.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 76, vs 286.

4) *Ontvreemden*, *afhandig maken*, *ontstelen.* U. W. So sal hy, dat hy sondigende heeft ontwendt van de heylige dingen, weder geven. St. Bijb. Levit. V, vs. 16.

't Is om Rijckdom en om Schatten die noch roest noch mot en schend:
En, bewaert in 't bovenst' Boven, dief noch roover oyt ontwend.
CAMPH. Stichtelycke Rymen, 1644, bl. 28.

— — — schatten,
Waer op en over
Geen dief, geen roover,
Lange tijd, noch spijt noch nijd,
Gesach of kracht heeft,
Geweld of macht heeft;
Noyt kan ontwenden.
Ibid. bl. 100.

Ontwenken. *Ontsnappen*, *ontkomen.*

Men mach der doot hier niet ontwenken,

Mar die hoer sterven overdencken
Die vresen Goods gherechticheit.
HILDEG. Ged. bl. 18, vs. 199.

Ontwenschen. *Het goed van een ander begeeren.*

Goet te stelen off t o n t w e n s c h e n
En gheren wy niet van anderen menschen.
Ibid. bl. 12, vs. 589.

Ontwerden. *In waarde doen afnemen, doen minderen.*

Het en steet niet vrouwen wale,
Dat si hare kele altemale
Ontoe ende gaepe alsi lacht:
Sine daeds niet waer si wel bedacht;
Ende hadse hare tande niet welstaende
Ende oneffener uut ende innegaende,
Ende tone sise met lachgene dan,
Het soutse o n t w e r d e n voor elken man.
D[r]. VERWIJS, Die Rose, vs. 12292.

Ontwerden. Hetzelfde als **Ontweerden,** dus *te niet gaan, vergaan, sterven.* Daer selen wi o n t w e r d e n ende sterven in Gode, enz. RUUSBR. Brul. bl. 218, reg. 11.

Ontwerpen. *Verder werpen dan.* In De vier Heemskinderen, door D[r]. MATTHES, komt een verhaal voor van een wedstrijd, wie zekeren steen het verste kon werpen. Men leest daar: Lodewijk — — — nam den steen en wierp, dien twintig voeten verre. Daer stont menig edelman bij, die 't aensag. Daeraen wierpen de beste en sterkste van Vrankrijk, maer daer was niemant so sterk en machtig, of Lodewijk o n t w i e r p s e eenen voet. Bl. 32.

Lodewijk — — — seide tot Aymijn met hoogmoedige tale: Wat segdij nu, gij oude grijse hont, hoe en haeldij nu niet uwen sone Reinout? Gij segt, hij soude mij den steen o n t w e r p e n. Bl. 33.

Ontwerpen (Sich). *Ontspringen.*

In 't midden deses Hofs o n t w e r p t h a e r een fonteyne
Van water, altijt versch, coel, silver-claer, en reyne,
't Welck uyt een bronsen beeld constigh om hooghe pruyst.
HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 16.

Ontwerpsel. *Ontwerp, opstel.* U. W.

Ontwerren. *Ontwarren.* KIL.

Ontweten. *Vergeten.*

Die heldere geboort en mooght ghy niet o n t w e t e n.
HUYG. Korenbl. I, 500.

Ontwettech, onwettich. *Wetschendend.*

Ende Herderijc stont daer bi mede,
Die aldus sprac ter stede:
»Here coninc, ic segt u dan,
Van enen o n t w e t t e g h e n man
En seldi gheen water ontfaen,
Die soe sware heeft mesdaen;
Want hi uwer dochter heeft gheroeft
Haer suverheit.

Brab. Yeesten, B. I, vs. 300.

Die zieleverterres, die drogenaren,
Die o n w e t t i g h e loghenaren.
Die gabase.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. II B. L, vs. 44, en D. III, 448, b.

Ontweven. *Een weefsel los maken, los tornen.* KIL.

Ontwied, elders **ongetwiet.** *Ongescheiden, onverdeeld.* **Taalk. Mag.** I, 163.

Ontwieken. Imp. van **Ontwaken,** dus *ontwaakten.*

Als si des daghes worden gheware
Ende si o n t w i e k e n, na minen wane,
Si ghereden hem up te stane,
Ende quamen ter salewaert.

Walew. vs. 11021.

Ontwyfelyk, ontwijfelick. *Ontwijfelbaar.* KIL. Wdb. op HOOFT.

Ontwijsen, ontwysen, ontwisen. 1) *Verbeurd verklaren door een rechterlijk vonnis.*

Haer es o n t w ij s t dat leven.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. II B. L, vs. 50.

Ende ofte ic oec valschelike
Te eneger stede in mijn rike
Dien armen o n t w ij s t sijn erve.

Alex. VII, vs. 71.

Ofte dat van minen liden een
Hem beclaget dat ic sijn leen
O n t w i s e t hebbe.

Ibid. vs. 79.

Zie nog BLOMMAERT, Oudvl. Ged. II, 65, vs. 6; Lanc. II, vs. 46252 en vs. 43258.

2) *Veroordeelen, in het ongelijk stellen, ontzeggen.*

Deerste die ons comen an,

Ist man, ist dier, oec wye dat sy,
Die sel ons scheyden desen twy.
Ic wils u vonnes laten horen:
Wyement o n t w ij s t die heeft verloren.
HILDEG. Ged. bl. 54, vs. 114.

Zie nog VELTH. Sp. H. f^b. 99.

3) *Vrijspreken.*

Here, dor dine grote ghenaden,
Verloes mijn siele, sta haer in staden;
O n t w ij s s e, Here, van den tormente,
Als ghi selt sitten ten iugemente.
Ps. 6 der VII Boetps. Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 1ste St. bl. 197, vs. 15.

Ontwijsen, ontwisen (Enen sijn hoeft). *Iemand veroordeelen om onthoofd of onthalsd te worden.* Doe hi te romen quam ende hi beclaechdet, ende hi verwonnen wert voer die senatoers, so o n t w ij s d e men h e m s ij n h o e f t. Pass. Wijnterstuc, 1480, f^o. cxxiv, c.

Ontwijsen, ontwisen (Enen dlijf). *Ter dood veroordeelen.*

— boven u so gaet dat recht,
Want ghi sijt des gherechten knecht,
Ende tgherechte, dats ware tale,
Mochte u u l ij f o n t w i s e n wale,
Weder ghi sijt keyser ofte coninc.
Lsp. B. I, C. 36, vs. 88.

Ontwijste. *Onwijsheid, onnoozelheid.* Cluyte van Playerwater, vs. 47.

Ontwimpelen. *Ontwinden, losrollen, ontrollen, ontplooien.* KIL.

Ontwimpelt. *Onbewimpeld.* U. W.

Ontwinden. *Ontcijferen, ontvouwen.*

Ende in corter stonden
Heefti den brief o n t w o n d e n.
Horae Belg. V, 57.

Ontwinden. *Ontgaan, ontvallen, afvallen.* Nu vernimt die Grave van Loon, dat die Zeelanders hem o n t w o n d e n zyn. Klerk u. l. L. bl. 97. Soe vernam hy die tydinge dat die Westvriesen begonden t'o n t w i n d e n. Ibid. bl. 136.

Ontwinden. *Vrijmaken, bevrijden.*

Tghemene volc is o n t w o n d e n.
HILDEG. Ged. bl. 103, vs. 31.

Men sieter nu soe veel o n t w o n d e n
Mit groten nyde tot menighen stonden,

Ende elc wil sijn in hogher staet.
Ibid. bl. 129, vs. 175.

Ontwinken, ontwincken. 1) *Ontgaan, verloren gaan, ontslippen, ontsnappen.*

— — dat hi wel ghedinke,
Dats hem niet .i. wort o n t w i n k e
Van dat hi hort ende verstaet,
Hine houd in sire herten raet.
Heim. der Heim. vs. 1786.

Miin her Echites hilt ter were
Ende gheraecte den andren soe
Dat hem o n t w i n c t e no ontvloe
Opten caut van sinen scilde.
Limb. B. VII, vs. 642.

Vergelijk hiermede BLOMM. Oudvl. Ged. II, 68, vs. 218; Ferguut, vs. 3230 en vs. 3586.

2) *Ontwijken.*

I. spere nam si wetic wale,
Dat liet die vrouwe op hem sinken.
Pirrus ne wilde hare niet o n t w i n k e n,
Maer hi ontfinsi (sic) met groten nide.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 97, vs. 417.

Moegdi drinken dat verdriet
Entie doot die ic sal ane gaen?
„Ja wi, Here," antwoorden si saen,
Alstie niet ne wilden o n t w i n k e n.
Rymb. vs. 24869.

Ontwinnen. *Afwinnen, door verovering vrij maken.*

— — — — die wise man,
Die den Romeynen tlant te voren wan,
Dat o n t w o n n e n was mit cracht.
HILDEG Ged. bl. 76, vs. 13.

Ontwisen. Zie **Ontwijsen.**

Ontwispelen. *Ontkomen, ontsnappen.* Wdb. op BREDERO.

Ontwisschen. *Ontslippen, ontwijken, ontvluchten.* Hoogd. »*entwisschen*".

Sint dedic hem meerren scamp
Upt ijs, daer icken leerde visscen,
Daer hi niene conste o n t w i s s c e n.
Hi ontfinker meneghen slach.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1510.

Ontwonen (Hem). *Zich ontwennen.*

Hier omme dinct mi dul die gone
Die hem der quaetheit uit o n t w o n e n,
Sine dadent dor Gode van den trone,
Die alle weldaet wel mach louen.

KAUSLER, De bouc van seden, vs. 963.

Ontworden. *Te niet gaan.* MEYER.

Wat maakt u tooruigh? wat ontstelt heetheid van bloede?
Ist niet u misverstand? alleenlik u vermoeden
Dat jemand onrecht doet? die erfzond zo z' o n t w o r t,
Daar blijft niet dat (ook d'heetste mensch) tot toren port.

SPIEGHEL, Hart-Spieghel, 1614, bl. 75.

Ontworden, ontwarden. *Antwoorden.*

Die ridder o n t w e r d e saen:
"Ic ontsie u dreygen lettel nu."

Lanc. II, vs. 7052.

Ontworp, ontwurp. *Ontwerp.* U. W.

Ontwossen. *Ontwassen.* U. W. en Wdb op HOOFT, bl. 480.

Ontwustelen. *Ontworstelen.*

Den breijdel en den toom die moeten hun bevrijen
En 't kaeck-arnas besnijen
Die woust en onghetemt o n t w u s t e l e n, o Godt!
U Vaederlijck ghebodt.

HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 71.

Onuitrooyelyk. *Onuitroeibaar.* U. W.

Onvals. *Oprecht.* Wdb. op BREDERO.

Onveil. *Onveilig.* Door dat de vaerdt alomme o n v e y l was. GUIC. bl. 194, b.

D'aenstaende reyze o n v e y l, die ons te dreyghen scheen
Met nood, en lijfs ghevaer, enz.

VONDEL, door v. L. II, 87, vs. 7.

Onver, onverre. *Niet ver.* U. W. en Wdb. op HOOFT.

Onverachtert. *Onverkort, in volle kracht.* Wdb. op HOOFT.

Onverbaast. *Rustig van gemoed, kloekmoedig, door niets te verbijsteren of in de war te brengen.* Wdb. op HOOFT, bl. 481.

Onverbastaart. *Waar, zuiver, onverbasterd.* Ibid. bl. 218.

Onverbeidentheit. *Ongeduld.*

— dwase van quaden zeden,
Die met o n v e r b e i d e n t h e d e n
Haren buuc ghieten vul.

Lsp. B. I, C. 32, vs. 98, var.

Onverbeterlijck. *Onherstelbaar.* Wdb. op BREDERO.

Onverboden. *Ongehinderd, vrij.*

Die doen hem 't koude sweet afloopen, door 't gedrang
Der lasteraeren, en staegh liegende onverboden,
Geen' misdaed reecken 't quaed, 't geen streckt ten dienst der Goden.
VONDEL, door V. L. II, 401, vs. 587.

Onverbolgen. *Zeer vergramd, zeer verbolgen.* Wdb. op BREDERO.

Onverbolgen. *Tevreden, dankbaar.* Zie op **Cleven,** D. III, 413. (†)

Onverbroken, onvoirbroken. *Duurzaam, onafgebroken.*

Dien dese minne rueret an,
Dat sullen wesen wijff ende man,
Die malcander lieflic dienen
Ende onvoirbroken liefte lienen.
Mloep, B. I, vs. 270.
Hij swoer hoir trouwe onverbroken.
Ibid. B. II, vs. 1525.

Onverdaen. *Onvermoord.*

Waerdi goet, het ware ghedaen;
Hine ware niet noch onverdaen.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1932.

Onverdacht. *Onbedacht, roekeloos.* KIL.

Onverdeldeleke. *Onverduldiglijk.*

Doen Beatrijs den lichame aen sach,
So riep si rouweleke: „O wi, o wach,"
Ende riep ende huulde vreseleke;
Geliet oec harde onverdeldeleke
Ende viel daer opten doden lichame, enz.
Lev. van Ste Christina, vs. 1762.

Onverdinkelic. *Zonder achterdenken, onvervaard.*

Nochtan was doen te doene
Jegen al die stat die strijt;
Daer bi aventuerden sijt
Onverdinckelike seere,
Daer si mede soe groote eere
Van vromicheiden ontfingen,
Datmen moet toebringen
Hare namen met rechte wale.
VAN HEELU, B. I, vs. 2247.

(†) De tegenstrijdigheid der verschillende verklaringen van twee dezelfde woorden spruit voort, doordien het eerste met het *versterkende*, het tweede met het *ontkennende* ON is samengesteld, en dus *zonder gram* of *boos te worden* beteekent.

Onverdoemt. *Niet geëxecuteerd, nog ongedeerd.*

In den Roman van Limborch komt een verhaal voor van Margareta van Limburg. Deze was door hare eigene ouders ten vure gedoemd en de voorbereidsels tot hare executie werden reeds gemaakt, toen juist haar broeder Echites kwam aanrennen om haar van die wreede strafoefening te verlossen. De moeder, door deze onverwachte komst verschrikt, riep hem toe:

— — »lieve kint laet staen
Wie selen betren dat hier es mesdaen,
Al hebben wi ons versuumt,
Noch es si o n v e r d o e m t (†).
B. I, vs. 2128.

Onverdrach, onverdragh. 1) *Onverdraagzaamheid*, en *ongeduld.* KIL. MEYER.

In beiden siden was rouwe groet,
Maer sonderlinghe die Sarrasine
Hadden van rouwen de meeste pine,
Ende soe groet o n v e r d r a c h
Dat ment verseggben niene mach.
Ibid. B. VIII, vs. 1253.

Zy wisten al den dagh
Mijn woort en rede te misduiden.
Zy leiden alle uit o n v e r d r a g h
Op mijn bederf toe by henluiden.
VONDEL, door V. L. VII, 316, vs. 21.

2) *Onrust, verdriet.*

Twaer seker wel een gheeke sake
Te spreken daermen wijsheit sprake,
Dat een wijff so is ghesint,
Dat sy den toern voer vrede mint,
Ende doet haer leyt ende o n v e r d r a c h,
Des si wael vuerganck hebben mach
Ende draghen rust ende vrede
Ende ghenuecht telker stede.
Mloep, B. IV, vs. 2203.

Onverdrachlic. *Onlijdelijk, duldeloos.*

Nu gheviélt eens, dat dat meer
Van stormen was verbolghen zeer

(†) In den roman zelven staat *onversont*, doch dit misgewas is uitgeroeid door de scherpzinnige critiek van Dr. DE VRIES. Zie zijne Taalzuivering, bl. 131 en volg.

Ende wayde een o n v e r d r a c h l i c wijnt,
Soe dat hi niet en was ghesint
Over te waden in dier noot.
Ibid. B. II, vs. 179.

— — datmen rame medecijn
Teghen o n v e r d r a c h l i k e pijn.
Ib. vs. 2610.

Onverdriet. 1) *Welgezindheid*, *genoegen*. MEYER.
2) *Wakkerheid*, *naarstigheid*, *ijver*, *lust*, *voortvarendheid*. KIL.

Onverdrietigh. Bijv.nw. 1) *Aangenaam*, *vroolijk*, *vermakelijk*, *fraai*, *genoeglijk*, *lustig*. Ibid.
2) *Niet lastig* of *vervelend*. Ibid.

Onverdrietigh. Bijw. *Met lust*, *met voortvarendheid*.

— — — dies moet de nuot een wet,
Een wisse toevlught van te wancken, noch te wijcken
Verstrecken; ghy, met kracht en zonder om te kijcken,
Dien standert en mijn star verdadigen, met een
Den vrijgeschapen Staet der Englen in 't gemeen.
Het ga zoo 't wil: volhardt groothartigh, o n v e r d r i e t i g h.
VONDEL, door V. L. VI, 268, vs. 1436.

Onverdrietsaem. *Vlijtig*, *naarstig*, *vlug*, *onverdroten*, *lustig*. KIL.

Onverduld. Znw. *Wanhoop*, *verdriet*, *ongeneugte*.

Dit hebdij nu mede ghehoort,
Hoe haestelijck dat Ysis
In o n v e r d u l t ghevallen is,
Om een wantroest, dat hem gheschiede.
Mloep, B. I, vs. 1218.

Van afgeseyde min blijft veeltijts niet met al,
Als doodelick vergif, en uytgespogen gal.
Dit hanght u over 't hooft, soo ghy de soete nachten,
De panden mijner gunst moetwillens sout verachten;
Hout seker, dat soo haest ghy die ontseggen sult,
Ghy u sult sien vervoert in druck en o n v e r d u l t
CATS, door Dr. V. VL. I, 279, b.

Onverdult. Bijv.nw. *Wanhopig*, *onverduldig*.

De onverzaede hel, die altiid is betraendt,
Ende èeuwelicken knarst met o n v e r d u l d e tanden.
STALPAERT V. D. WIELEN, Het cieraet enz. 1622, bl. 111.

Onverduldelic, onverduldelyk. 1) *Wanhopig*.

Die maghet o n v e r d u l d e l i c tyerde,

Doe sy die schepen seylen sach.
Mloep, B. I, vs. 2348.

2) *Onverduldig.* U. W.

Onverduldich, onverduldigh. 1) Hetzelfde

Die leyde claghentlike woerde,
Die sy sprac eer therte schoerde,
Dat onverduldich hande wriven,
Dat waer veel te lanc te scriven.
Mloep, B. II, vs. 359.

Zie nog ibid. vss. 2101, 2371; Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 13, vs. 183.

2) *Ongeduldig, driftig, overijlend.* Wdb. op BREDERO.

3) *Onduldbaar, onverdragelijk.* Ibid.

4) *Uitluimig, misnoegd.* Wdb. op HOOFT, bl. 461.

Onverduldicheyt. 1) *Wanhoop, vertwijfeling.*

Laet die stompe doren lopen,
Dat ghi niet en derft wanhopen,
Als die guede Perna dede,
Die starff in onverduldichede.
Mloep, B. I, vs. 886.

In deser onverduldicheden
Was hy lange, ende seide:
„Viant, comt ende neemt mi 't leven."
Lev. van St. Amand, II, vs. 4751.

Zie nog de Borchgravinne van Vergi, vs. 1015.

2) *Ongeduld.* HILDEG. Ged. bl. 217, vs. 56.

Onverdult nemen. *Ongeduldig worden, het niet verdragen kunnen.*

Dese, daer ic off hebbe gheseit,
Die waren mitter ghiericheit
So beseten ende vervult,
Dat sijs namen onverdult
Ende in hoer herten groten nijt,
Dattet was soe vollen tijt
Van coorn, van brode, te menighen steden, enz.
HILDEG. Ged. bl. 110, vs. 60.

Onvergeetel. *Onvergetelijk.* U. W.

Onvergiflyk. *Onvergeeflijk.* Ibid.

Onvergouden *Onvergolden, onbetaald.*

Die rike man en sal ooc niet
Tote des anders daghes, wats ghesciet,
Des arbeiders loon houden,

Opdat hine eyscht o n v e r g o u d e n.
Lsp. B. III, C. 1, vs. 64.

— — — my rout zoo groot een last
En arbeit zonder endt te draegen o n v e r g o u d e n.
VONDEL, door V. L. XI, 354, vs. 521.

Zie nog Rymb. vs. 15466.

Onvergunnen. *Ongegund*, *misgund.* O n v e r g u n n e n broot wort al mede gegeten. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 32.

Onverhaven. *Ongerezen, niet gerezen.* Ende daer aten si dat vleesch met dien o n v e r h a v e n e n broeden. RUUSBR. Tab. II, 38, reg. 2. Ende tusschen hongher ende satheit, etc wi onse paeschlam met o n v e r h a v e n e n broede. Ibid. II, 162.

Onverhinderlick. *Ongehinderd.* Als men den wech o n v e r h i n d e r l i c k gaen mach. St. Bijb. Exod. III, Kantt. 26.

Onverhindert. *Verlost*, *ontslagen.* KIL.

Onverhoedt, onverhoet. 1) *Niet op zijne hoede.* U. W.

2) *Volle vrij, zonder op het decorum acht te geven.* Wdb. op HOOFT, bl. 481.

3) *Onvoorzien*, *onverwacht.* KIL.

4) *Onbewaakt.* Ibid.

5) *Onvoorzichtig.* Ibid.

Onverhoedelijk. *Zonder achterdocht*, *zonder gevaar te vermoeden.* Wdb. op HOOFT.

Onverhoeds. *Zonder op zijne hoede te zijn.* Ibid.

Onverhoecht. *Verdriet* of *smart lijdende.*

God loont den gueden mitter doecht;
Die quade laet hi o n v e r h o e c h t.
Mloep, B. III, vs. 978.

Zie nog ibid. B IV, vs. 2220.

Onverholen. *Onbewimpeld.*

Melibeus sprac o n v e r h o l e n: enz.
Meliboeus, vs. 2132.

Onverhoorigh. *Ongehoorzaam.* KIL.

Onverhoort. 1) *Ongehoord.* Ibid.

2) *Door niemand beluisterd.* Wdb. op BREDERO.

Onverkeerlijck, onverkeerlyk. *Onveranderlijk*, *onwankelbaar.* Ibid. en Wdb. op HOOFT.

Onverkeert. *Onveranderd.*

Alse men den lachame van den grave
Ontdecte, ende dede ave

Dat linlaken, daer hi in lach, — — —
Si vonden scone ende claer,
Ombesmet ende o n v e r k e e r t, ende daer toe
Quammer ghene quade roke af doe.

KAUSLER, Reimchr. vs. 4092.

Zie nog Leven van St. Franc. vs. 3041.

Onverlaemt, onverleemt. *Ongekwetst, onbeschadigd, onverminkt.* U. W. MEYER.

Een zedich wijff sal hoir doch temmen
Ende menghen wijflicheit mit schaemt,
So blijft die ere o n v e r l a e m t.

Mloep, B. IV, vs. 1898.

Vergelijk hiermede VONDEL, door V. L. IV, 347, vs. 110.

Onverlegen. *Zonder verlegen te zijn.*

Verwacht Godt o n v e r l e g e n,
Bewaer zijn spoor en wegen; enz.

VONDEL, door V. L. VII, 262, vs. 158.

Onverlemt. *Zonder gebreken, zonder gapingen.*

Maar als we 't groot gebouw, in zyn volstrekt gestel,
Zoo net, zoo o n v e r l e m t, onwankelbaar en wel,
Beschouwen, meld het hoe de Wysheid, in dien stand,
Het pasloot trok, en stond aan 's Bouwheers rechterhand.

OUDAAN, Poëzy, I, bl. 5.

Onverlet (Dien en desen). *Ondanks dit, dit overgeslagen, desniettemin, desniettegenstaande.*

Maer, d e s e n o n v e r l e t, ick vinde menigh-werven,
Dat oock een eygen kint magh uwen boesem derven;
Want, sijt ge geyl of boos, of met de kop gequelt,
Soo kiest een ander min, die beter is gestelt.

CATS, door D^r. V. VL. I, 534, a.

Mijn buerman is bedaeght, mijn buerman heeft gebreken,
Die voor het meeste deel in oude lieden steken,
Voor al quelt hem de kugh; maer, d e s e n o n v e r l e t,
Soo wil de goede man voor al geen eensaem bedt.

Ibid. f°. 671, a.

Op nog vele andere plaatsen van CATS komt deze uitdrukking voor.

Onverlet. *Zonder letsel bekomen te hebben, zonder schade of kwetsuur.*

Hine beide noit al toter noenen
Hine liep weder int cabaret,
Ende toende hem al o n v e r l e t.

Dat hi met ghesonden live
Ghescheden ware van sinen wive
Dies dancte hi Gode, als hi wel mochte.
Belg. Mus. X, bl. 57, vs. 190.

Onverlient. Bijv.nw. *Vrij, aan niemand als leenman gebonden.*

By helen, dat te helen steit,
Moechdi der eren pat ghenaken,
Off u selven eyghen maken,
Al waerdi vry ende o n v e r l i e n t.
HILDEG. Ged. bl. 138, vs. 115.

Onverlijt. *Onuitgevoerd.*

Nochtan dedi daer toe legghen
Dach en stede, te menegher tijt;
Maer tegghen bleef al o n v e r l ij t.
Brab. Yeesten, B. V, vs. 1822.

Onvermaend. Quid? *Onvermeld, ongekend,* dus *vreemd?*

Superstitie de overste van de hindertocht was,
Onder wien dat gespoken en o n v e r m a e n d e geesten,
Nachtmerrien, schimmen, en menigh ander gedrocht was.
R. VISSCHER, Tepelwerken, 1669, bl. 178.

Onvermast. *Onbeladen, vrij.*

Wie los en o n v e r m a s t
Van 's weerelts juck en last
Zich zelve kan ontslaen
Volght best de rechte baen.
VONDEL, door V. L. VII, 684, vs. 45.

Onvermeden. *Onverschrokken, zonder zich te mijden.*

Stoutelyken o n v e r m e d e n
Cloppede hi ter poorten daer.
HILDEG. Ged. bl. 172, vs. 62.

Sonder dwanc, sijt seker des,
Hebben si mit vryen wille ghestreden
Voer skeysers zwaert al o n v e r m e d e n,
Soe datten keyser wert bekent
Ende dede hem gheven sulc present, enz.
Ibid. bl. 209, vs. 188.

Onvermerkelik. *Op eene bedekte wijze.* Geduurende de lessen plagt deze te kaauwen en t'erkaauwen; niet de leeringen, die hem zijn Meester dagelix inscherpte, maar d'een of d'andre lekkerny, die hy, zijn mantel om d'ooren geslagen hebbende, o n v e r m e r k e l i k meinde t' eten. DE BRUNE, Jok en Ernst, 4e. ed. 1665, bl. 16.

Onvermeten. *Onbescheidenlijk, schaamteloos, schandelijk.*

Ende teech hen ane o n v e r m e t e n
Dat si op straten hadden gerooft.
Grimb. Oorl. I, vs 2413.

Onvermeten. *Niet vermeten, bescheiden.* KIL.

Onvermoed, onvermoedt. *Niet vermoed, onverwacht, zonder te vermoeden.*

Van waer sy o n v e r m o e d
Een overyslijck spoock recht op hen aen sien stappen.
VONDEL, door V. L. II, 618, vs. 527.

Onvermoed, onvermoedt. *Onvermoeid, niet vermoeid.* KIL.

Onvermoedelijk. Hetzelfde. Ibid.

Onvermoedelijk, onvermoedelyk. *Zonder dat zulks kon vermoed worden.*

Hier tusschen stond de vlyt des Mans aan 't stuur der zaken,
Om 't alles op een hair te wikken, te bewaken,
Standvastig, luisterscherp, doordringende, en gezwind,
Om 't minste sluipgeheim, en pronsling, die hy vind,
Hoe listig, hoe door-naait, t'ontdekken, door te boren,
En o n v e r m o e d e l y k navorssende uit te hooren
Wat macht van volk het Ryk wil brengen op de been.
OUDAAN, Poëzy, I, 251.

Onvermoedens. *Onverwachts.*

O n v e r m o e d e n s ende onberaden
So sindde God enen sceper aen,
Dat hi sijn scape opd velt liet staen, enz.
Leven van Sinte Lutgardis, bl. 85, vs. 881.

Onvermoghen. *Zwak, gebrekkig, onvermogend, buiten staat, onmachtig.* KIL. U. W. Wdb. op BREDERO. Wdb. op HOOFT.

Ic hoorde zegghen tenen male,
Dat een man was herde rike,
Ende gaf zinen zone te huwelike
Sijn lant, sijn have, sijn gout.
Daer na so wart die man so out,
Cranc ende zere o n v e r m o g h e n.
Doe en woude die vrouwe niet ghedoghen,
Sijns zoons wijf, dattie oude
Biden haert zitten zoude
Hoesten, bulghen, spade ende vroe.
Lsp. B. III, C. 3, vs. 339.

Alse Lanceloet voer uten crite
Quamen die vanden here met vlite
Tote Waleweine, daer hi hem hilt,
Ende leende doe op sinen scilt
Soe berect, soe o n v e r m o g e n,
Hine mochte niet vele meer gedogen.
Lanc. IV, vs. 9631.

Onvermurwt. *Onvermurwbaar.* GROEBE, Versch. Ged. II, 28.
Onvernaemt. *Niet voornaam, onberoemd, onbekend.* KIL.
Onvernoeghelick. *Niet te voldoen, pruttelend.* Ibid.
Onvernomen. *Zonder dat het door iemand gemerkt werd.*

Si was blide van dien worde,
Ende haeste haer, ende ghinc vore;
Ende ic volgede hare toter dore,
Die si mi wijsde al o n v e r n o m e n.
Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. III, 185,

Onvernuft. Znw. *Domheid, redeloosheid.* KIL.
Onvernuft. Bijv.nw. *Dom, redeloos, zonder verstand.*

Siet al de dieren aen, die in de bosschen leven,
Die swemmen in der zee, die in der hooghte sweven;
Al schijnt haer wesen dom en o n v e r n u f t te sijn,
Een yeder is nochtans sijn eygen medecijn.
CATS, door Dr. v. VL. I, 509, b.

Onvernuftigh. *Redeloos.* Al is het zo dat de mensche zich met recht bedroeven moet, en schaemrood zijn aenzicht ter aerden slaen, wanneer hy aenmerkt, hoe vele zwackheden hy in dit leven onderworpen is, zo datmen met recht, voor zo veel het lichaem aengaet, alle o n v e r n u f t i g h e dieren magh geluckiger achten, enz. VONDEL, door v. L. II, 13.
Onverporrelick. *Met geen macht te verplaatsen, onverwrikbaar.* KIL.
Onverre. 1) *Niet ver.* MEYER.

Alse die Blide wt soude geven
Den steen, brac die borsse na tgene,
Ende volgede met int here den stene.
Om dit had die steen aldaer
En gene vlucht, wet vorwaer,
Ende viel o n v e r r e neder int here,
Ende en dede gene dere.
VELTH. Sp. H. fo. 327.

Die Vorste van Coelne es gescard,
Ende hilt onder sinen standard

O n v e r r e van Worone, bi den Rine,
Also machtech daer in scine
Oft men niet mochte vellen.
Ibid. f°. 154.

Si hadden o n v e r r e gevaren,
Dat si ontmoetten ene ioncfrouwe,
Op een part, drivende groeten rouwe.
Lanc. II, vs. 1860.

Si reden o n v e r r e te dien stonden,
Dat si ene witte abdie vonden.
Ibid. vs. 8698.

Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 124.

2) *Nabij.* MEYER.

Onversaeft. *Onversaagd.* KIL.

Onversaetelick. Bijv.nw. *Onverzadelijk.* Ibid.

Onversaetelick. Bijw. *Op eene onverzadelijke wijze.* Ibid.

Onversadich, onversaetigh. *Onverzadelijk.* Ibid.

Gaste, Jupiter moet u mildelijck toemeten,
Tgeen ghy meest begeert, bemint en hebt in waerden,
Dat ghy d'o n v e r s a d i g e bedelaer hebt verbeten
Tbidden verleert, en tvolck ontlast.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 85.

Onversaten (Mit) dinge. *Zonder opzet, zonder voorbedachten rade.* Voert were enich misdedich man, die siins lijfs verboert hedde, die ut onsen lande ontrumede omme sijnre misdaet wille in ons heren ende maghs lant, dien solde hi ons overleveren onsen wille mede te dune, then were, dat emant mit onghevalle of m i t o n v e r s a t e n d i n g e in doytslach queme, dat kenlijc were, sonder arghelist. NIJHOFF, Ged. I, 245.

Onverseert. *Ongedeerd.*

— — — Dit gedaen
Nabuchodonosor quam voor den oven staen,
Sagh dat sy o n v e r s e e r t en onbeschadicht waren,
Des hy, ontset, haer riep, Gods knechten komt ons naren, enz.
Z. HEYNS, Vervolgh van BARTAS Weken, 1628, bl. 8.

Die te voren was geëert
Leit nu gevallen in die scande;
Hadde hi ontfermecheit geleert,
So ware hi bleven o n v e r s e e r t.
Dr. VERWIJS, Bloeml. 1859, II, 98, vs. 174.

Onverzellyk. *Niet samen te paren.* U. W.

Onverschaemdelick. *Op eene onbeschaamde* of *schaamtelooze wijze.* (Als sy) o n v e r s c h a e m d e l i c k in mijn huys invoerden ende bedreven allerleye afgoderye. St. Bijb. Ezech. XXIII, Kantt. 22.

Onverschaemt. 1) *Vrij van schande.*

Dese listighe, nauwe vonde,
Daer ic u hier aff oirkonde,
Sijn int beste dus gheraemt,
Om dat vrouwen o n v e r s c h a e m t
Blijven souden ende gheëert,
Die men gheerne hadde ghedeert, enz.
Mloep, B. II, vs. 3488.

2) *Onbeschaamd.* Eene o n v e r s c h a e m d e hoere. St. Bijb. Ezech. XXIII, Kantt. 16.

Soo datse gantsch o n v e r s c h a e m t zijn. Ibid. Jerem. V, Kantt. 7.

Onverschaemtheyt. *Onbeschaamdheid.* Alle oneerbaerheyt ende o n v e r s c h a e m t h e y t. Ibid. Deutern. XXV, Kantt. 29.

Onversceeden, onversceiden, onversceyden. 1) *Onverdeeld*, *een*, *niet gescheiden*, *vereenigd*, *niet verschillend*, *gelijk.*

Die heleghe gheest, die goedertiere,
Deelre der gracien Gods, die sonder falgieren
Metten vader ende metten sone
Altoes te regneerne es ghewone,
O n v e r s c e e d e n, sonder eeneghen fijn.
KAUSLER, O Intemerata, vs. 85.

Die wile si leefden waren sy
O n v e r s c h e i d e n ende wandels vry.
Mloep, B. II, vs. 400.

Zie nog VONDEL door v. L. VI, 138, vs. 112; ibid. XI, 675, vs. 959; ibid. IX, 466, vs. 1255.

2) *Zonder onderscheid.*

Hier om en ondersceide hi niet
Den sondach in dit gebot,
    Mer hi sloet in een beslot
Die heilige dage al o n v e r s c e i d e n,
Dat wi daer op souden reiden
Ons tot allen goeden werken.
HILDEG. Ged. bl. 8, vs. 223.

Onversceepen. *Niet uit te scheppen*, *onuitputbaar.* Jeghewelc scept sine vate al vol; nochtan blijft de eenvoldeghe salicheit in haerselve overvloedich ende o n v e r s c e e p e n. RUUSBR. Tab. II, 240, reg. 13.

Onverscheydelick. 1) *Onafscheidelijk.* Welcke (liefde) een o n v e r s c h e y d e l i c k e vrucht ende medegeselle des geloofs is. St. Bijb. Ephes. III, Kantt. 39.

2) *Zonder onderscheid.* KIL.

Onverscheidenheyd. *Gelijkheid.* Ibid.

Onverschronkt. Quid? *Onverbiddelijk, waaraan niet te veranderen is?*

De Schikgodessen zelfs, die de o n v e r s c h r o n k t e keur
En wil van 't noodlot met eenpaarge draden spinnen.
FOCQUENBR. uitgave 1709, I, 253.

Onverschult. 1. *Noodeloos, onnoodig.* Wdb. op BREDERO.

2) *Onschuldig.*

Narses was wijs ende wel geraect
Ende trac te Napels waert,
Droeve ende een deel vervaert
Van sire vrouwen overmoet,
Die hem o n v e r s c h u l t dit doet.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLI, vs. 22.

Onversien. 1) *Onvoorzichtig, onbedacht.* KIL.

2) *Onvoorbereid.*

Sine wisten wes beginnen,
Want sy waren o n v e r s i e n.
Dr. VERWIJS, Bloeml. 1859, II, 110, vs. 86.

3) *Onvoorbedacht.*

Salomoene men spreken hoert
In sine proverbien dit wort:
Soe wie hoeden can sinen mont
Hoet sine ziele talre stont,
Ende soe wie spreect o n v e r s i e n,
Hem moetere dicke af messchien.
Doctrin. I, vs. 200.

4) *Onbewaakt, niet op zijne hoede.*

Up eenen morgen voer huut, om winnen,
Die grave van Valkenberghe degenlike
Met groeten moede ghenendelike.
Want hi hadde taweet doen spien,
Dat si waren o n v e r s i e n.
KAUSLER, Reimchr. vs. 6402.

5) *Onvoorzien, onverwacht.* KIL.

Onversienheit. *Gebrek.* Wdb. op HOOFT.

Onversienigh. *Onvoorzien, onverwacht.* KIL.

Onversienigheyd. *Onvoorzichtigheid*, *onbedachtzaamheid.* Ibid.

Onversienlec. *Onvoorziens, onverwacht.* Dat hi nin come o n v e r s i e n l e c over u, ende vinde u slapende. Lev. van Jezus, bl. 193.

— — — ende daer na saen
So ward si o n v e r s i e n l e k e bestaen,
Ende wart daer in den geeste gevueret op,
So dat haer lichame als een dop,
Daer kinder met te spelene pleghen,
Rindelde.

Lev. van Ste Christina vs. 1132.

Onversiert. *Niet verdicht.* Wdb. op HOOFT.

Onversinnigh. *Onvoorzichtig.* KIL.

Onversocht, onverzocht, onversoecht. 1) *Zonder ondervinding.*

Dees man was jong en o n v e r z o c h t
Als lust hem tot het begheeren brocht.

COORNHERT, Lied-boeck, 1575, n°. 34.

2) *Niet verleid, vrij van verzoeking.*

Hebdi een scone wijf ghetruwet,
So radic u dat ghi scuwet
Gheselscap van ghesellen
Die vrouwen ere gherne quellen;
Want scone wijf — — — —
Blijft zelden o n v e r s o c h t.

Lsp. B. III, C. 3, vs. 1218.

3) *Onervaren*, *onbekwaam.* KIL.

4) *Onbeproefd.*

Wat bleeffer o n v e r s o c h t om hem te houden aen?

GROEBE, Versch. Ged. II, bl. 112.

Wat bleeffer o n v e r s o c h t om uwen brand te koelen.

Ibid.

Zie nog HILDEG. Ged. bl. 143, vs. 104.

Onversochtheit. *Onbedrevenheid.*

Onversonnen. *Onbedacht, onbezonnen.*

Op dese zake wil ic wat thoeven:
Want my dunct dat sij behoeven
Leren, troest ende gueden raet,
Die leven inder minnen staet.
Al wort si dicwijl begonnen,
Lichtelic ende o n v e r s o n n e n,
Het valt wael ende tgheschiet oick vake,

Dat si mit groten onghemake
Besloten wort in langher sorghe.
Mloep, B. I, vs. 1668.

Onversout. *Onbezoldigd.* Item Pieter Cornualge voir scepinge voir L aertziers, — — — die o n v e r s o u t waren. Dr. VERWIJS, De Oorlogen van Hert. Albr. bl. 141.

Onverspleten. *Onverdoken*, volgens WILLEMS.

Ende voord soe soude o n v e r s p l e t e n
Alle die grote sciencien weten
Die liggen verborgen in den here
Diene hier stelde.
Belg. Mus. IX, 65, vs. 178.

Met het woord »*onverdoken*" dat noch bij WEILAND noch bij Dr. DE VRIES voorkomt, zal waarschijnlijk bedoeld zijn *onverholen*, *klaar*, *duidelijk*.

Onverstand. *Moeilijkheid*, *zwarigheid.* KIL.

Onverstandel. *Onverstandig*, *dom.* KIL. U. W.

Ic houde my voer een menschelic romp,
O n v e r s t a n d e l, ruyde en stomp.
Mloep, B. II, vs. 646.

Onverstandich. *Onverstaanbaar.* Ende dese historiën vanden Spiegel Historiael staen hier proselijc uten Latine overgheset, die te voren o n v e r s t a n d i c h ende te cort in rijme ghestelt waren. MAERL. Sp. H. 4°. ed. Inleiding bl. LI.

Onversteken. *Niet verwerpelijk.*

— — — God geefs mij vrame
Als dat haer mijn onvruchtbaricheit
O n v e r s t e k e n moet wesen, alsoet betame.
Bibliotheek IX, 387, vs. 1509.

Onversterfelijk. *Eeuwig*, *onsterfelijk.*

Als haer die sterre openbaert,
Sal die coninc gheboren sijn,
Die regneren zal zonder fijn,
Ende die den gherechten zal gheven
Dat o n v e r s t e r f e l i k e leven.
Lsp. B. II, C. 18, vs. 36.

Onversterffelijcken lene. Een leen, hetwelk niet licht, door het uitsterven van rechthebbende bloedverwanten, aan den heer vervalt, maar in welks bezit de laatste bezitter, zoo lang hij eenigen bloedverwant, hetzij van de spil- of zwaardzijde, nalaat, steeds door zijnen erfgenaam kan opgevolgd worden. NIJH. Ged. II, 27.

Onversterflijckheit. *Voortduring, instandhouding door voortplanting.* Wdb. op HOOFT.

Onvertallechlec. *Oneindig, ontelbaar.* Zie Maskaroen, vss. 1273 en 1276.

Onvertallicheyt. *Ontelbaarheid.* Ibid. vs. 902.

Onvertalliic, onvertellijc. 1) *Zeer, niet om te vertellen, oneindig, onuitsprekelijk.*

Dwonder dat Echites dede
Dat was onvertalliic groot.
Limb. B. IV, vs. 523.

Eene groote menichte van duvelen ende quade beesten, die alle briescheden metten monde, ende afgryselike luude huutewoorpen, die onvertallike waren te segghene. BLOMM. Oudvl. Ged. II, 38.

2) *Ontallijk.* Pass. Somer Stuck, 1489, bl. cxxix, c.

Onvertellyc. *Ontelbaar, niet te tellen.*

Damiaten heeft .ij. paer muren,
Ende fosseiden diep ende sture,
Ende .xxviij. torren groet,
Van starcheiden sonder genoet;
Ende van cleinen torren diere omstaen,
Syn onvertellyc sonder waen.
VELTH. Sp. H. f°. 12., v. o.

Onvertidelick. *Die van geen trekken, heengaan of verlaten weet.* Volgens VAN ITERSON. O, onvertidelike goedertierenheyt. Stemmen, bl. 10.

Onvertoghen. *Onverwijld, onvertraagd, spoedig.* Wdb. op HOOFT.

Onvertoghelick. *Dat niet vertraagd of uitgesteld kan worden.* KIL.

Onvertolde waren. *Waren, waarvan geene rechten zijn betaald, niet aangegevene waren.* Ibid.

Onvertreckelec. *Onverhaalbaar, onbeschrijfbaar, onuitsprekelijk.*

„Stappans," spiac si, „so oppenbard
Mi een onvertreclec clere blic, enz."
Lev. van Ste Lutgardis, bl. 127, vs. 269.

Onvertreckt. *Dadelijk, terstond, oogenblikkelijk, zonder uitstel.* Dat sal hy doen al onvertrect ende niet versten. NIJH. Ged. I, 183.

Zie nog ibid. D. II, 158.

Onvervaeren. *Onervaren* KIL.

Onvervaerentheyt. *Onervarenheid.* Ibid.

Onvervandelicheyt. Quid? Hi gaet boven in waerdicheden van ewicheden, in gestichte van onvervandelicheden. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. xxxj, a.

Onverveerlec. *Onvervaard, onbeschroomd.*

Ende daer si stonden ende spraken te hope,
So quam Kerstine met snellen lope,
Ende riep sus ane den Greve Lodewike,
O n v e r v e e r l e c ende stoutelike:
"O alder onselechste, met wien heefstu
Dijn heimelec sprake?"

Lev. van Ste Christina, vs. 1414.

Onvervuld. *Onverzadigd.* U. W.

Onvervullelyk, onvervullick. *Onverzadelijk, onvervulbaar.* KIL. U. W.

Onverwaent, onverwaend. *Standvastig, onwankelbaar, onverschrokken.*

(Stoici) seiden, die upperste zalichede
Ware in o n v e r w a e n d e r zede,
Dat men ware so groot van moede,
Dat hem een man niet en loede
Met geranden mesaventuren,
Die hem mochten ghesturen.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. XX, vs. 28.

Onverwaert. *Onbewaakt, onbeschut, onbezet.* So en dorst dairomme die Tresor. die palen van den lande o n v e r w a e r t niet staende laten. Verhandelingen van de M. v. N. L. I, 169.

Onverwaernt. *Ongewaarschuwd.* Hy heft hem o n v e r w a e r n t angegrepen. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 28.

Onverwandelick. *Onveranderlijk.* KIL.

Onverwandelt. *Onveranderd.* Doe dede god twe grote teikenen. Dat eerste dat sijn lichame ende sine cledinge daer hi mede begraven was, alzoe o n v e r w a n d e l t was ghebleven als of hi noch levendich had gheweest. Het Vader boeck, 1498, bl. xxviij, c.

Onverwect. *Dommelig, slaperig, loom, niet opgewekt.*

Siet! Hoe die gene sit ende traect
O n v e r w e c t met sinen hode.

VELTH. Sp. H. f°. 101.

Onverweten. *Onberispelijk, rein.*

Dat sulcks maer is versiert denckt yemandt nu misschien,
Maer 't gunt op yeder tijdt getuyght werdt als gesien
By luyden van verstant en leven o n v e r w e t e n,
Te houden voor onwaer, is alle schaemt vergeten.

HUGO DE GROOT, Bewys, enz. 1652, bl. 10.

Onverwikkelyk, onverwikkelijk. 1) *Niet te verwegen.* U. W.

2) *Onbetwistbaar*, *onomstootbaar*. Wdb. op HOOFT.

Onverwinnig. *Onwinbaar.* MEYER.

Onveurdachtigh. *Zonder voordacht*, *niet met voordacht.* KIL.

Onvindelick. *Onvindbaar, niet te vinden.* Ibid.

Onvlaet. 1) Eene samentrekking van *onverlaat* en dus *guit*, *boef*, *gemeene kerel*, *deugniet.* KIL. MEYER.

2) *Vuiligheid*, *slordigheid.* Ibid.

3) *Lui*, *vadsig mensch.* KIL.

Onvlaetigh. 2) *Guitachtig*, *boefachtig.* MEYER.

2) *Vuil, smerig, gemeen.* KIL.

Onvleydelick. *Onvleibaar.* Ibid.

Onvlijt. *Luiheid*, *nalatigheid.*

Onvoer, onvoere. *Onbetamelijkheid*, *onbetamelijke handeling of gebaar.* MEYER, KIL. Want in der nacht, als ander goede lieden slapen ende rusten, dan gaen si dansen, reyen, eten ende drinken, ende haer o n v o e r e driven. D^r. V. VL. Prozast. bl. 63*.

Onvoghel. In het algemeen *een monsterachtige vogel*, bij toepassing een *pelikaan.* KIL.

Onvol. *Niet voltallig.* U. W.

Onvoldraght. *Onvoldragen kind.*

Siet, èer mijn o n v o l - d r a g h t met 't leven was om-vanghen,
Helaes stond' ick alree met vuylicheydt be-vleckt.
HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 79.

Onvoloomen. *Onvolmaakt.*

Ic ben een o n v o l c o m e n man
Wies soudec mi beromen dan?
Lanc. III, vs. 18721.

Onvolstandigh. *Onstandvastig.* KIL.

Onvolwassen. *Niet volwassen.* U. W.

Onvoirbroken. *Duurzaam.* Zie **Onverbroken.**

Onvoordacht. *Onvoorzien.* U. W.

Onvoorzienigh. *Onbedachtzaam.* Ibid.

Onvoersienlic. *Onvoorziens*, *onverwachts.*

Wye dat varen wil ter zee,
Die sel sijn zeil, mast ende ree
Ende al sijn tou doen besorghen
Voir tweder, datter is verborghen
Ende o n v o e r s i e n l i c comt bi vlaghen.
HILDEG. Ged. bl. 80, vs. 5.

Al worde hi by sijn heer verslaghen

Onvoersienlic in een lijff,
Wat verloer hi dan sijn lijff?
Ibid. bl. 83, vs. 107.

Onvoorsicht. *Onvoorzichtigheid.* Wdb. op BREDERO.

Onvormlec. *Vormeloos, wanstaltig.*

Ende als haer lede weder quamen,
Ende haer ierste vorme namen,
Die als een igel waren in een
Geeluntert, alst aen haer wel sceen,
So worden haer lede ute gerect,
Die te voren waren bedect
Ende onder een onvormlec materie besloten.
Lev. van Ste Christina, vs. 529.

Onvraemte. *Onbaat.* Belg. Mus. IX, bl. 112, vs. 1453.

Onvrame. *Schade, nadeel, ongeluk.*

Doe quam dynghel mitter vaerde
Met enen vierighen zwaerde,
Ende verboot Yeven ende Adame,
Te haerre groter onvrame
Tparadijs, ten ewighen daghen.
Lsp. B. I, C. 24, vs. 4, var.

Ghendt, ghy meught u nu wel schamen
Boven allen landen, dorpen ende steden:
U selven hebdy gedaen veel blamen;
Tis t' uwer onvramen ende ellendicheden.
Belg. Mus. IV, 251, vs. 19.

Onvrede. 1) *Tweedracht, twist, onmin, oneenigheid, verdeeldheid, vijandschap.* KIL. Wdb. op HOOFT.

Als ic tusschen lieven vrienden,
Die ghene quaetheit en verdienden,
Jeghen elken andren maken onvrede.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 91, vs. 1447.

Symachus ende Lauwerencius
Worden beide ghecoren aldus
Al te Romen inder steden.
Hier omme worden ghesceden
Paepscap ende leeke mede,
So dat daer was groten onvrede.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 480.

Zie nog Mloep, B. I, vs. 923 en B. IV, vs. 2210; HILDEG. Ged. bl. 124, vs. 90.

2) *Onrust*, *bekommering*.

Jetro quam daer, Moyses sweer,
.I. vroet heidin, ende .j. geheer.
Ende doe hi sach den groten o n v r e d e
Die Moyses hem selven dede
Tfolc te berechtene al ghemene,
Doe seidi: enz.

Rymb. vs. 4465.

3) *Gramschap*, *verbolgenheid*.

Jhesus ontsculdechdse daer ter stede,
Ende seide dat hem die hongher dede;
Alse David ente sine deden,
Doe hi ontvlo Sauls o n v r e d e n,
So at hi in node tspapen broot.

Ibid. vs. 23304.

4) *Aanval*, *vijandelijkheid*.

Maer om de sloten ende de steden
Te bewarene ieghen d o n v r e d e n
Der Vlaminghe, enz.

KAUSLER, Reimchr. vs. 7418.

5) *Oorlog*.

Ende hadden liever genomen
Den pays dan den o n v r e d e.

Grimb. Oorl. I, vs. 2776.

Coninc Heldepaet,
Een tyran fel ende quaet.
Een jaer regneerdi altemale
Up dOester Goten ende up Ytale;
Die wart verslegen in enen o n v r e d e.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXV, vs. 9.

6) *Kwelling*, *verdriet*, *smart*.

Als een wijff hoer minne wandelt
Soe is die man qualick ghehandelt,
Wantsi beyde verliesen eer.
Dats te verstaen in sulker weer,
Alssy boverye hantieren.
Maer dat mannen hoir liefte mutieren
Ende legghense ter ander stede,
Al heeft dat wijff daer om o n v r e d e
Ende onghenuecht in hoirre herten,

Hoer eer en lijt daer off gheen smarte.
Mloep, B. IV, vs. 372.

Oec gedachte die hertoghe mede
Die groote scade ende o n v r e d e
Die hem Philips, al sonder waen,
Daer te voren hadde gedaen,
Daer hi mit sinen goude root
Gewan .XV. lantsheren groot,
Om dat si Brabant souden ontginnen,
Ende den hertoghe sijn lant afwinnen.
Belg. Mus. IV, 320, vs. 544.

7) *Schade, nadeel.*

Dit was hem die meeste o n v r e d e
Die hem die Couinc heeft gedaen.
VELTH. Sp. H. f°. 383, v. o.

8) *Diarrhee?*

Poeder van hertshoren
Met wine ghedronken — — — —
Es ieghen tgroot evel goet.
Oec stoppet den vrouwen dbloet,
Ende stopt des lichamen o n v r e d e.
Nat. Bl. B. II, vs. 1156.

Onvrede doen. *Vijandig zijn.*

Bi gode! so sout mi ewelijc deren
Haddic haer o n v r e d e g h e d a e n.
Horae Belgicae, VI, 154, vs. 182.

Onvredigh. *Twistgierig, twistziek.* KIL.

Onvreedsam. Hetzelfde.

Dwijf es van naturen loes,
Vrecke ende ghierech altoes,
O n v r e e d s a m ende onghestadech,
Wrakelech ende onghenadech
Over den ghenen dien si haet.
Jans Teesteye, vs. 2640.

Onvry. *Onwettig, ongeoorloofd; iets, dat aan iemand niet vrij staat.*

— een behangsel, met oranje loof en bloem
Geboort, waermê Heleen van Argos, rijck van roem,
Zich cierde, een wonderlijck geschenck van moeder Lede;
Toen zy, van out Myceen, haer vaders hof en stede,
Naer Troje en d'o n v r y e echt ging vaeren voor den wint.
VONDEL, door v. L. VIII, 299, vs. 925.

Onvrienschap. *Verdeeldheid, vijandschap.*

Want daer en can niet guets off comen,
Alsmen ducke heeft vernomen,
Dan onvrienschap ende onminne.
Mloep, B. IV, vs. 1675.

Onvrient. Znw. *Vijand.*

Soete sprake ende vriendelike
Maect den mensche van vrienden rike,
Ende felle herde spraken
Connen vele onvrienden maken.
Doctrin. III, vs. 1234.

Onvrient. Bijv.nw. *Vijandig.*

In groter droefheid ende in rouwe
Was al dien avont die vrouwe,
Ende pensde datsi niet verdient
Hadde dat men haer was onvrient.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 1946.

— si hads wale verdient,
Dattie Keyser was haer onvrient.
VELTH. Sp. H. f°. 331.

Onvrij. *Slaaf.* KIL.

Onvrijen de wegen. *De wegen onveilig maken.* Ibid.

Onvro, onvroe. *Bedroefd, ter neder gedrukt, treurig, verdrietig, droefgeestig, bedrukt.*

Doe men Brune daer vernam
In derre wijs van verre comen,
Wart getwifelt van hem somen
Wat daer quam ghewentelt so.
Dien coninc wart die herte onvro, enz.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 982.

Hely sat an den wech onvro
Ende was omme darke vervaert.
Rymb. vs. 8550.

Onvro of onvroe maken. *In het ongeluk, in het verderf storten.*

Die papen, die de sine vinghen,
Ende den bisscop van Caerthago
Stac hi al uut ende maecte onvro.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XV, vs. 26.

Ende weet datsi noit en stoeden
Boven dertich jaer in voorspoede,

Sine verwrachten Gode alsoe,
Dat hise maecte onvroe,
Ende werpse weder onsoete
Onder der vianden voete.
Lsp. B. I, C. 48, vs. 48.

Onvro of **onvroe worden.** *In het ongeluk geraken, de treurige gevolgen van iets ondervinden.*

Gherechte wijsheit, des sijt vroet,
En begherde noit erdersch goet
Boven rechte noetdorftecheit;
Want rijcheit die ziele verleit,
Ende ghierecheit doet wassen soe
Dats die ziele werdt onvroe.
Ibid. B. III, C, 4, vs. 396.

Onvro, onvroe, onvroed. *Onwijs.* KIL. U. W.

„Trouwen", sprac ver Ave doe,
„Soe hadde tvcersien geweest wel tonvroe.
Belg. Mus. VI, 417, vs. 182.

De laatste regel wordt door WILLEMS aan den voet der bladzijde verklaard door: *Dan ware myne voorzichtigheid wel* onwijs *geweest.*

Onvroede. Znw. *Dwaze.*

Ende die boven mate pleghet
Utc te ghietene sijn goet,
Hi moet saen metter spoet
Vallen, alse die onvroede.
Heim. der Heim. vs. 87.

Onvroedeliok. *Onverdragelijk, ondenkbaar, onbegrijpelijk.*

Aenschout een Heydens Prins in zijn giericheyt blaecken:
O! giericheyt, giericheyt, bedriechelicken schijn,
Dees wenst deur giericheyt het geen hy conde raecken,
Dat het sond werden gout. Onvroedelicke pijn,
Ende gierich vreckich quaet, jae dodelick venijn,
Door zijn vreckige wens most' deesen den doot sterven.
Constth. Juw. bl. P. p. verso.

Onvroeden. *Verdwazen.*

— — — hoe heeft u den Duyvel soo beseten,
Hoe onvroet u de giericheyt.
Ibid.

Onvroedigheyd. *Onnoozelheid, dwaasheid, uitzinnigheid.* KIL.

Onvroedtheyt. Hetzelfde. PL.

Onvroet. 1) *Onkundig.*

— hets menech van stride o n v r o e t,
Ende wi sijn te wapenen goed.
Rymb. vs. 29597.

2) *Dwaas, uitzinnig, krankzinnig.*

Si wart o n v r o e t in haren sinne,
Om dat Jason alrede hoir minne
Hadde vergheten.
Mloep, B. IV, vs. 545.

Dit es die joncfrouwe die ic minne.
Ic werde o n v r o e t van minen sinne,
Here Walewein, gine haelse mi.
Walew. vs. 8452.

3) *Onverstandig.*

Bruun sprac: »Reinaert, ne sorghet niet.
Waendi dat ic bem o n v r o e t?
Mate es tallen spelen goet.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 671.

4) *Woedend, vertoornd.*

Ic woude mijn hert brake van rouwen!
Dat ic leve, dat is mi leet!
Wat sal mijn wijf seggen, als sijt weet?
Si sal o n v r o e t wesen op mi, enz.
Rein. door WILLEMS, vs. 5297.

Onvrom. 1) *Slecht, gemeen, schandelijk, onkuisch.* KIL.
2) *Traag, lui, vadsig, laf, lafhartig, kleinmoedig.* Ibid.

Onvrome. 1) *Schade, nadeel.*

Der ewangelien hoort men bevelen,
Dat wi onsen evenkersten zelen
Minnen ghelijc ons selven, als God hiet,
Maer meer dan ons en staet daer niet;
Want daer is den menighen of comen
Vele scaden, scanden ende o n v r o m e n.
Lsp. B. III, C. 20, vs. 52.

Zie nog Limborch, B. V, vs. 1435; ibid. B. VI, vs. 226; ibid. B. XII, vs. 429; Doctrin. II, vs. 291.

2) *Ramp, levensgevaar.*

So ne moghedi dan niet comen,
U ne quamer af grote o n v r o m e n.
Renout, vs. 502.

3) *Smart, verderf, onheil.*

Al dJoodsche gebras, die hem deden quellen
Sullen hem noch sien,
Tot haerder o n v r o m e n, sonder ontvlien,
In de wolcken comen.

ANNA BYNS, Ref. 1602, D. III, bl. 100 r°.

Zie ook MAERL. Sp. H. III P. VI B. I, vs. 62.

Onvromigheyd. 1) *Slechtheid, gemeenheid, ongebondenheid, onkuischheid.* KIL. PL.

2) *Luiheid, traagheid, vadsigheid, laf hartigheid.* Ibid.

Onvroom. *Bloode, laf hartig, zonder moed.* PL.

Onvruchten. *Ontstellen.* Ende si sprack: »heer! saechstu dye droem wel, die ic sach?" Hi seide: »Ic hebt gesien ende mi verwondert ende ic o n v r u c h t e alte zeer." Pass. Somer Stuck, 1489, f°. 105, d.

Onvrundt. *Vijand.* U. W.

Onvrundtschap. *Vijandschap.* Ibid.

Onvruntlykheit. *Onvriendelijkheid.* Ibid.

Onwaenlijc. 1) *Nietig, gering, onbeduidend.* Waarschijnlijk van het w. w. *wanen*, dat is: afnemen, minder of kleiner worden.

Arm, o n w a e n l ij c mannekijn,
Twi mogestu tompaise sijn?

Lev. van Ste Franc. vs. 4151.

2) *Niet te bezwijken, wiens krijgsdeugd aan geene* »**waning**" *onderhevig is.*

Die boc dat es Alexander,
Die o n w a e n l i k e r was dan een ander;
Daris, hi bediet den ram,
Die den groten scaden nam.

Alex. V, vs. 20, var.

Onwaerde, onwarde, onwaert. Znw. 1) *Verachting, smaad, hoon, versmading.*

Die wise vroede dencken wel,
Dat hoveerde ymmer dalen sel
In groter o n w a e r d e.

HILDEG. Ged. bl. 156, vs. 51.

2) *Onvoegzaamheid, walgelijke zaak.*

Jacob van Vitri hi seghet,
Dat in Europa een lant leghet
Daer, alse die kinder werden gheboren,
Alre eerst comt ene padde voren;

Worde oec gheboren tenegher stede
Een kint, ende gheene padde mede,
Men sonde der moeder tien an,
Dat sijt an enen vreemden man
Gewonnen hadde; ende dese onwaerde,
Seit men, es onder die Lombaerde.

Nat. Bl. B. I, vs. 411.

3) *Wrokkende spijt.*

Chaym, die des gheware waert,
Dat Abels rooc opwaert vaert,
Ende die sine sloech in die aerde,
Hadhi dies grote onwaerde
Ende ooc nijt also groot,
Dathi Abel sloech ter doot.

Lsp. B. I, C. 27, vs. 4.

Zie nog ibid. B. IV, C. 8, vs 27.

Onwaerde (In) hebben. *Miskennen, verachten, minachten.* Wdb. op HOOFT.

Onwaerde. Bijw. *Verachtelijk, smadelijk.*

Ende slouchene langhe ende onsochte,
Dat hine bi der duere brochte,
Ende stackene daer hute onwaerde,
So dat hi viel up d'aerde,
Ende quetste hem sonderlinghe.

Lev. van St. Am. I, vs. 1974.

Doe hi twintich daghe onwaerde
Gheleghen hadde boven die aerde, enz.

Lsp. B. II, C. 44, vs. 555.

Zie nog Walew. vs. 9811.

Onwaerde (Iemant) doen. *Iemand hoon of smaad aandoen.*

Hoemen hem al dien nacht mede
Onwaerde ende scande dede.

Ibid. C. 38, vs. 64.

Onwaerde of onweerde (In) nemen. *Kwalijk nemen, euvel opnemen.* Die Grave van Cleermont nam dese woorden in groter onwaerden. Klerk u. l. L. bl. 107. Doe die meyster dat vroukijn sach, nam hijt in onwairde, dat hem also arme vroukijn sprekén woude. Stemmen, bl. 32.

Zie nog Belg. Mus. VI, 158, 2de regel v. o.

Onwaerd, onwaert, onweèrt, onwert. 1) *Veracht, versmaad, slecht, verworpen.*

Ghiericheit is o n w a e r t
Ende versmaet in allen dinghen.
Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 64, vs. 64.

2) *Nietig*, *onbeduidend*, *ongeacht.*

In desen tiden so ghesciede
Dat .j. uten joetschen diede,
Hiet Jonathas, .j. o n w e r d man
Sprac condelike den Romeinen an.
Rymb. vs. 33299.

Onwaerd, onwaert, onweert, onwert, onwart hebben. *Verachten*, *minachten.*

Keytive clagen allen tijde,
Ende die salege man es ommer blide,
Ende h e v e t o n w e r t dien keytijf,
Es hi man ofte es hi wijf.
Alex. VI, vs. 538.

Orscalke h e b b e o n w e r t altoes,
Want si sijn quaet ende loes
Ibid. I, vs. 517.

Amone,
Coninc Davids oudste zone,
Die mit crafte ende ghewelt
Thamer, sijnre suster, bij hem helt
Ende deder mede sinen hontschen aert,
Ende nader daet h a d d e hise o n w a e r t.
Mloep, B. III, vs. 1054.

Onwaerdelic, onweerdelike. *Op eene smadelijke*, *verachtelijke wijze*, *met minachting.*

Ende om dat hi in horen brieff
Wael kende, dat si hem hadde lieff
In overminnentliken brande,
So woude hi breken sulke schande
Ende woude haer niet o n w a e r d e l i c
Antwoerden; mer haestelijck
Reet hi in vreemden enden,
Off die lieffte yet mochte wenden
Als sijs daghelicx niet en saghe.
Mloep, B. III, vs. 389.

Doe sprac die meester o n w e e r d e l i k e: Wat wilstu? Stemmen, bl. 32.

Onwaerden, onwerden. 1) *Versmaden*, *verachten*, *onteeren.*

Die mi dient, dien salic eren,
Ende die mi o n w e r d, dien salic deren.
Rymb. vs. 8480.

Die vader sprac
Ende seide hem menich lac,
Dat hi sinen wille o n w a e r d.
Dr. DE JAGERS Taalk. Mag. IV, 86.

Josephat vel doe in spraken:
O n w e r d e n alder werelt saken;
Ende leden tleven dattu wilt prisen, enz.
Ibid. bl. 27, vs. 181.

2) *Vernederen.*

Nu hebdi in corter termine
Mi verleent alte grote pine,
Daeric af genedert ben ende soe verswaerd,
Ende soe gecranct, ende so g e o n w a e r d,
Dat noit man verloes hier te voren
Alse vele alsic hebbe verloren.
Lanc. IV, vs. 5214.

Zie nog Lev. van Jezus, bl. 34.

Onwaerdich. *Spijtig, preutsch, een ander met smaad of minachting behandelende.*

Die schone vintmen vele stugghe,
Overdwaelsch ende hovaerdich,
Onbekennende ende o n w a e r d i c h.
Mloep, B. II, vs. 2220.

Onwaerdicheyt, onweerdicheit, onwardigheyt, onwaardigheit. *Hoon, smaad, schande, verachting.* Wdb. op HOOFT.

Sijn knecht dede hi buten staen,
Ende verorachte die wail gedaen,
Die zeer weemoedich van hem ghinck.
Hi stietse van hem, in waren dinck,
Mit groter o n w a e r d i c h e i d e.
Mloep, B. III, vs. 1067.

Onwaerdigen. *Onwaardig achten.*

Siet, dit is 't Paradijs, dit is de rijcke schat,
Voor yegelijck bewaert, van weynighe gevat,
Om dat ze dien, helaes! betoovert door de vloucken,
Van Werelt, Hel en Vleesch, o n w a e r d i g e n te soucken.
Dichten van STALPAERT VAN DER WIELEN, door Dr. V. VL. bl. 10.

Onwaerlike. Bijw. *Onwaardiglijk*, *op eene onwaardige*, *smadelijke wijze.* Zie Nederlandsche Gedichten door SNELLAERT, Gloss.

Onwaertscap, onweerdschap. *Grimmigheid*, *toorn*, *misnoegen*, *verontwaardiging.* KIL. Bijb. van 1477, Deut. 1, vs. 37.

Onwake worden. *Wakker worden.*

Si maecte geruchte soe groet,
Dat o n w a k e w e r t Lanceloet.
Lanc. II, vs. 35654.

Onwandel. *Slecht van wandel*, *slecht van gedrag.*

Virgilius seide, die wijf wel kinde:
En warre engene soe gesinde,
Noch so hovesch, noch so goet,
Noch soe wetende, noch so vroet,
Sine ware o n w a n d e l ende ongestade.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 13715.

Onse Here antwoorde daer of,
Dat gheen man van sinen wive
Ne sciede, hen ware dat soe van live
O n w a n d e l ende dorper ware.
Rymb. vs. 24153.

Onwandelbaer. 1) *Onveranderlijk.* Ware onse geest eendrachtech ende eenwillech met Gode, ende overgegeven in gelatenheiden, soe ware hi salech ende o n w a n d e l b a a r. RUUSBR. Tab. I, 99, reg. 23. Want hi is ghestadicht ende o n w a n d e l b a e r boven alle dinc. RUUSBR. Brul. bl. 127, reg. 1.

God es o n w a n d e l b a r e.
Doctrin. III, vs. 1918.

Zie nog Stemmen, bl. 92.

2) *Ontoegankelijk*, *ongebaand.* KIL.

3) *Onvervreemdbaar.* O n w a n d e l b a r e zaken zijn, die iemand zoo toebehooren, dat de selve een ander niet en zoude konnen toebehooren, als een yder sijn leven, lichaem, vrijheid, eer. HUGO DE GROOT, Inl. tot de Holl. Rechtsgel. 1632, fº. 26.

Onwankel, onwanckel. *Onwankelbaar*, *onveranderlijk*, *standvastig.*

Doe hebt ghy haer belast te treden voort,
Om het besit te nemen van de landen,
Waer van ghy 't recht door u o n w a n c k e l woordt
Haer had belooft met uytgestreckter handen.
Dezelfde, Christelijcke Gesangen, 1652, bl. 139.

Spreeckt my, spreeckt my een hert in 't lijff,

Dat mijne hoop' onwanckel blijff,
En 't ongekreuckte hulp-vertrouwen
Noyt in mijn ziele koom te flouwen.
CAMPH. Ps. XXXV, vs. 8.

Onwarden af. *Gruwen van, een afschuw hebben van.*

Ic sonder sere af onwarden
Woudic laeten — — — —
Doer so onwaerts ridders wille,
Den besten man, die nu ter tijt
Leeft, ende die beste vander werelt es.
Lanc. II, vs. 15450.

Onwarscip. *Verachting, minachting, versmading, hoon, verguizing.*

Ic segdi dat selke lieden
Alhier purgatorie dogen
Om grief, die si hebben vor ogen.
Eest van honger of van naectheden,
Of van couden an haren leden,
Of onwarscip van magen.
BLOMM. Oudvl. Ged. bl. 59, vs. 4957.

Onweder. *Guur, slecht, ongunstig weder.* Wdb. op HOOFT.

Onweeghbaer. *Onbeweegbaar, onbeweeglijk.* MEYER.

T'onweeghbaar land, eerst lof brengt voort, dan bloem dan vrucht.
SPIEGHELS Hart-Spieghel, 1614, bl. 25.

Onweegzaam. *Doolwegig.* MEYER.

Onweerbaer. 1) *Laf, bloohartig.* KIL.

2) *Die, door ouderdom of gebreken, zich niet meer verdedigen kan.* Eneas, zijn vaders raet dan gehoorzamende, stichte in Sicilië de stadt Aceste, plante daer den bouwtroep van onweerbare grijzen en wijven. VONDEL, door V. L. V, 225.

Onweerdde. *Hoon, smaad, verguizing.*

Amand antwoorde: »Lieve broeder,
Wildi huwes selves sijn behoeder,
Ende omme hemelryke pooghen,
Ghi moest onweerdde hier ghedooghen.
Leven van St. Am. II, vs. 3206.

D'onweerdde, die God (Jezus) woude ghedooghen;
Nochtan was hi de selve God,
Die over alle dinc hadde ghebod.
Ibid. vs. 3214.

Onweerd. *Ondankbaar.* KIL.

Onweerdicheit. Zie **Onwaerdicheyt.**

Onweg. 1) *Een zoo slechte, ongebaande weg, dat men er den naam van weg niet aan geven kan.* KIL.

In quaede zaecken moet de hooge nood my raên,
Die raed een' quaeden wegh en omwegh (lees onwegh) in te slaen.
VONDEL, door V. L. III, 498, vs. 335.

Omwegh kan hier in geenen deele bedoeld zijn, en ook in VONDELS Treurspelen, D. II van de putjes-editie van 1719, staat, op bl. 16 van de Elektra, ook **Onwegh.**

Bandijten dienen op te waecken, ongeweckt
Van hunnen vyant, en geen vast verblijf te zoecken,
Noch licht en ope lucht, de schaduwen en hoecken,
Spelonck en onwegh, bosch, en galery en haegh
Bedecken allerbest het nachtspoock, dat by daegh
Ongaerne wort gezien.
Ibid. X, 389, vs. 595.

2) *Dwaalweg, verkeerde weg ook verboden weg.*

Godt, de vader aller dingen,
Hanthaeft alle vreemdelingen,
Wees en weduwe, en vernielt
Al wat 'sbooswichts onwegh hielt.
Ibid. VII, 573, vs. 40.

Nu durf men weder stout dien onwegh inneslaen.
Ibid. IX, 285, vs. 977.

Het vermeten menschelijck geslacht, alles durvende bestaen,
Slaet den onwegh in.
Ibid. VI, 396.

3) *Sluipweg.*

Alse dese wert geware,
Dattene goede liede soeken dare,
So loept hi dan in onwegen,
So scuult hi dan: dits sijn plegen.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XXXIII, vs. 29.

4) *Woeste grond.* NIJH. Ged. I, 255.

Onweghigh. *Ongebaand, ontoeganklijk.* KIL.

Onwegigh. *Vergankelijk, niet duurzaam.* Ibid.

Onweghsaem. *Ongebaand, onbegaanbaar.* Ibid. Hoogd. »*unwegsam*".

Onweirlyk. *Niet wereldsch.* U. W.

Onwenst. *Slechte gewoonte.* Wdb. op BREDERO.

Onwerd. Voor vele woorden, die dezen vorm hebben, zie op **Onwaerd.**

Onwerde. *Armoede*, *haveloosheid.* Volgens HALBERTSMA, zie Aant. bl. 63 en *armoedig*, volgens Dr. DE VRIES.

Doe gheviel daer eene dinc,
Dat inden woch varende quamen
Een trop hovelinge tsamen,
Die brochten des heren tseins.
Die bisscop was in sijn gepeins
Ende quam in sijn ru abijt,
Alse hi plach in alre tijt,
Sijn swart abijt en sijn o n w e r d e
Ghene beesten (de paarden) elc hem ververde,
So dat si over zide scoten.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. XLI, vs. 15.

Men leze vooral de noot van Dr. DE VRIES, op dit woord.

Onwere. Quid?

God sal zijn o n w e r e over ons noch bet wreken.

ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 106, vo.

Onwerig. *Dat spoedig verslijt.* PL.

Onweselick. *Dat niet wezen mag*, en dus *onbetamelijk.* Want in der stad van Bruessele menegherande onnutte personen sijn, die met menegerande onnutten, oneersamen ende onprofiteliken dinghen ende saken omme gaen — — — — enz. Soe eest dat wi om aldusdaneghe o n w e s e l i k e saken ende derre gelike voirtane in der stad van Bruessel te verhoedene, eendrachtichlic geordineert hebben, ende ordineren, dat enz. Belg. Mus. X, III, reg. 10, v. b.

Onwet, onwit, onwette. 1) *Onwettigheid, in de beteekenis van goddeloosheid, afgoderij*, afgeleid van *wet*, d. i. *godsdienst.*

Aldus stoet dat volc voer waer
Omtrent .vij. dusent iaer
In onghelove ende in o n w e t,
Ende in alre quaetheit met.

Jans Teesteye, vs. 412.

Zie den Lsp. B. I, C. 48, van vs. 1 tot 6, waar hetzelfde verhaal en bijna dezelfde woorden voorkomen.

2) *Onwettige verbodene handelingen*, *zonde.* MEYER.

Lacaris sprac: »Bi miere wet,
Pape, ghy gonct int bordeel bet.
Es u die duvel in u lijf,
Ende hoe ghebaerdi op mijn wijf?
Gi doet o n w e t ende onsede.

Dr. VERWIJS, X Boerden, bl. 21, vs. 78.

Heer Thomaes ende heer Cleerbout,
Ende met hem menich man stout,
Liet Onse Here daer bliven,
Om dat si met quaden wiven
O n w e t dreven in die vaert.

Brab. Yeesten, B. III, vs. 607.

3) *Onrecht.* Znw. en Bijv.nw.

Tlant up gheven? dat waer scande
Bede den luden enten lande.
Het wort ghekeert, heb ics raet,
Datte dinc niet voert en gaet;
Want het waer lachter ende o n w i t t e.

MELIS STOKE, B. VIII, vs. 1097.

Nu es comen Marien sone,
D o n w e t te brekene, ende wet te doene.

Vanden Levene ons Heren, vs. 1189.

Onwetelingh. *Domoor*, *botterik.* Nu heeft hy de dwaesheyd van een o n w e t e l i n g h te beantwoorden, dan de boosheyd van een nijdighaerd te bevechten. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 65.

Onwetend. *Onbegrijpelijk.* Wdb. op BREDERO.

Onwetens. *Zonder kennis.* KIL.

Onwetens (Mij). *Zonder mijne voorkennis*, *buiten mij om.* Ibid.

Onwette (Met). *Op eene onwettige wijze.*

Constantijn, dat zegghic u,
Besat des paeus stede nu,
Die bina leec was, alsic las,
Sonder dat hi priester was,
Die m e t o n w e t t e quam
Ter paeuscape, als ic vernam.

Lsp. B. II, C. 48, vs. 1132.

Onwette (Bi). *Op eene onredelijke*, *onedele*, *onrechtschapene wijze.*

In desen tiden sekerlike
Was een groet orloge in Vrancrike;
Want Clotaris hadde enen sone,
Evarius so hiet die ghone,
Die hem jegen den vader sette
Ende verorlogedene b i o n w e t t e.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. VI B. XXXVII, vs. 38.

Onwettich. *Ongelovig.*

Hets wonder, hoe dat hi gheheerde,

Dat hi voer Oestvrieslant duere,
Ende dede prediken, ter menigher ure,
TCruce op den Grave van Hollant,
Dien hi so o n w e t t i c h vant.

MELIS STOKE, B. VI, vs. 28.

Zie verder Vanden Levene ons Heren, vs. 4153.

Onwijs sijn. Somtijds met den dat. des persoons, of met den gen. der zaak. *Niet weten.*

M i e s o n w ij s waer ic dus ghereet
Sal vinden, als ic henen scede,
Eten ende drinken bede.

Walew. vs. 6891.

Die ghene d i e s o n w ij s w a r e n
Waenden dat si leefden daer.

Van Sinte Brandaen, vs. 1720.

Onwikbaer. *Onbeweeglijk, dat niet zwaaien of zich bewegen kan.*

Ghij hebt gegrondt o n w i k b a e r 's aertrijx pakken.

HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, I, 276.

'T getal der kerken wast. Daar ziet men sluizen graven;
Een leeger arbeidsliën hier delven aan een' haven.
Daar slaat men eenen grondt, zeediep, van palen sterk,
En kroont den Aamstel met gewelleft metselwerk,
O n w i k b a a r door zijn wight.

HOOFT, Ged. f°. 78, reg. 11.

Onwil. 1) *Ongenegenheid.* U. W.

2) *Iets onaangenaams.* Ibid.

Onwille. 1) *Leed, verdriet, smart.*

Den o n w i l l e hadden si groet
Van haren beesten.

MELIS STOKE, B. IX, vs. 386.

Mijn vrouwe ghinc met groten sere
Sitten onder hare sille,
Ende ic liep wech te minen o n w i l l e.
Daer ne keerdic sider nemmere.

Walew. vs. 5754.

Entie vrowen entie joncfrouwen,
Die Arturs liede met haren ogen
Soe groten o n w i l l e sagen gedogen,
Weenden met heten tranen doe.

Lanc. II, vs. 20177.

Zie nog ibid. vs. 23847, en vs. 24673; MAERL. Sp, H. III P. VI B. XXVII, vs. 22.

2) *Walging, afkeer.* KIL.

3) *Kwalijkgezindheid, kwaadwilligheid.* HALBERTSMA, Aanteek. bl. 326. KIL.

4) *Wat men niet wil.*

> Want het ware sijn onwille,
> Mochte iemen weten of verstaen
> Dat hi ter wikelressen ware gheghaen.
> Rymb. vs. 9710.

5) *Moedeloosheid, neërslachtigheid.*

> Die honger bevincse, entie onwille.
> Ibid. vs. 32671.

> Die Joeden, van vare, ende van onwille,
> Lietse maken ende laghen stille.
> Ibid. vs. 33509.

Onwinlyk. *Onverwinlijk, onwinbaar.* U. W.

Onwitte. Zie **Onwette.**

Onwustigh. *Onbewust, onwetende.* MEYER. U. W.

Ood, oodt, oedt. *Ledig, ijdel.* MEYER. KIL.

Ooddwongel, ooddwonghel. *Zachtzinnig, vreedzaam, mak, tam, kalm.* KIL. MEYER.

Oode. 1) *Woest, onbewoond oord, eenzame plek, woestijn.* Ibid.

2) *Onbebouwd, verlaten.* KIL.

Oodelic, oodelyk, oyelyk, oolyk. 1) *Slecht, gering, zwak.* KIL. MEYER.

> Ic sal hu segghen wat hi dede,
> Hi es commen in een stede,
> Daer hi cochte laken schiere,
> Dat oodelic was ende ondiere.
> Leven van St. Am., vs. 5496.

2) *Ziek, zwak.* KIL. MEYER.

3) *Ledig, ijdel.* KIL.

4) *Geslepen, slim.* Ibid.

Ooden. *Woest maken, verwoesten, tot eene woestijn maken.* KIL. MEYER.

Oogh. *Aanzien, voorkomen.* Wdb. op HOOFT.

Ooghblijckelick. *Klaarblijkelijk.* KIL.

Oogblick. *Oogenblik.* Ibid.

Ooghbrauwe. *Wenkbrauw.* Ibid.

> Daer vlooch een damp wt, d'oochbrauwen branden.
> COORNHERT, Odyss. 1606, I, 59, vo.

Ooghdecksel. *Ooglid.* Ibid.

Oogdraght. *Oogendracht*, *oogvuil*, *oogetter.* Ibid.

Ooghe, oghe, aeghę, auge. *Eiland.* Van daar Schiermonnikoog, Rottumoog, Langheroog, enz. Ibid.

Ooghe. *Schakel of maas van een net.* Ibid.

Ooghe van een gheswel. *Het bovenste tipje van een gezwel.* Ibid.

Oogheler. *Oogendienar.* MEYER.

Oogemercken (By). *Zichtbaar.* Wdb. op BREDERO.

Ooghen, oogh-enten. *Enten.* KIL. MEYER.

Ooghen. *Zien*, *nederzien.*

> O o g h t op u: ghy zult licht bevroeden hoe uw' leden
> Zoo t' zamen zijn gevoeght, en op alzulke steden;
> Dat, die de maght had, en veranderde van plaats
> Een. lidt alleen, hem zoud' berouwen zijnes raadts.
>
> HOOFT, Ged. door BILD. I, 145.
>
> Men tast niet meer in blinde duysternis,
> Der burgren oorbaer 't eenigh doelwit is;
> En rept 'er ergens een van dwinglandy,
> Daer o o g h t men op als hiel hy Spanjes sij'.
>
> VONDEL, door V. L. III, 141, vs. 28.

Ooghenblicken. *Blikoogen.* KIL.

Oogendraet. *Oogappel*, *de iris van het oog.*

> Wat wil ick my, onwijs als Icarus, gaen menghen
> In een soo hoogen werck, dat ver te boven gaet
> Mijn al te jongh vernuft, dat mijner o o g e n d r a e t
> Verblint, wiens volmaecktheyt dat gheensins wil gehengen?
>
> VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 19.

Ooghenkroonken. *De iris van het oog.* KIL.

Ooghenloop. *Oogzijping.* Ibid.

Ooghenschijn. 1) *Blijkbaarheid.* Ibid.

2) *Tegenwoordigheid.* Ibid.

3) *Aanzien*, *gezicht*, *aanblik*, *schijn.* Ibid.

Ooghenschijnigh. *Duidelijk*, *blijkbaar.* Ibid.

Ooghenschijnigh zijn. *Verschijnen*, *zich vertoonen*, *opkomen.* Ibid.

Ooghenschijnlick. *Duidelijk*, *blijkbaar.* Ibid.

Ooghensichtigh. *Doorschijnend.* Ibid.

Ooghenvel. 1) *Ooglid.* Ibid.

2) *Cataract.* Ibid.

Ooghenvloed. *Dracht of looping der oogen.* Ibid.

Ooghenwinckel. *Ooghoek.* Ibid.

Ooghenspiegel. *Bril.* MEYER.

Ooghgemerck, ooghmerk. 1) *Beschouwing, overweging, overdenking.* Wdb. op HOOFT.

Ghy mannen niet-te-min, naerdien wy uwe sacken
Hier mede zijn gesint een weynigh aen te raecken,
Ontfanght een korte les, u tot een o o g h - g h e m e r c k,
Ontfangt een kleyn bericht ontrent dit groote werck!
CATS, door Dr. v. VL. I, 400, b.

2) *Voorwerp van beschouwing of van bemoeiing.*

Is u dan eenigh beelt geschildert naer het leven
Door iemant van de jeught, tot zijnder eer gegeven,
Maeckt dat in haesten quijt, ghy hebt een eygen deel,
Een beter schildery, een nutter huys-juweel;
Ghy hebt een eygen perck, daer uwe reyne lusten
In stille moeten staen, in moeten blijven rusten,
En vinden haer vermaeck; ghy hebt een eygen perck,
Een eygen hertelust, een eygen o o g h g e m e r c k.
Ibid. fo. 413, a.

3) *Oplettendheid, opmerkzaamheid.*

Had ieder een dit o o g h - g e m e r c k,
Hy ware nimmer sonder werck,
Hy leerde staêgh al waer hy gingh,
En prese God in alle dingh.
Ibid. fo. 367, c.

Ooghesien. Zie **Oghesien.**

Oegesiens. *Klaarblijkelijk.* Zie **Oochsiens.**

Ooggezien. *Fraai voor het oog, ooglijk.* U. W.

Ooghing, oogh-entingh. *Enting, inenting.* MEYER.

Ooghing. *Beooging, bedoeling.* Wdb. op HOOFT.

Oogschele. *Ooglid.* KIL.

Oechscijn (Int). *Duidelijk, blijkbaar.*

Dat es i n t o e c h s c h ij n openbaar.
HILDEG. Ged. bl. 135, vs. 35.

Oogschynnelijck. *Duidelijk, zichtbaar.* Wdb. op BREDERO.

Oochsiens. *Klaarblijkelijk, openbaarlijk.*

Het quam gegaen uter rivieren
Een dier, naer eens verren manieren,
Onversien, men wiste wanen,
Dat hadde gelijc eere manen
Een tekijn uptie scouderen staende;

So qnam tfolc lopende ende gaende,
Tamboerende, singende, ende bliesen;
Doe hief hi up, oochsiens den riesen,
Indie lucht.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. I B. LIII, vs. 10.

Vergelijk hiermede Karel de Gr. Fr. II, vs. 1621.

Oegst, oest. *Oogst.* U. W.

De krijghsman afgebraeckt maeyt eenen gouden oegst.

VONDEL, door V. L. I, 701, vs. 785.

Ooghsteen. *Barnsteen.* KIL.

Ooghsterre. *Pupil van het oog.* Ibid.

Ooghteecken. *Oogmerk.* Ibid.

Ooghtael, ooghtaal, ooghentale. *Het haar der oogleden, de wimpers.* De Heer H. J. SWAVING handelt over dit woord in den Taal- en Letterbode, eersten jaargang, bl. 252 en vv. en verklaart het uit het Gothisch van ULFILAS, uit GRIMM's Grammatik en Rechtsalterthümer, uit GRAFF's Sprachschats, enz. enz., doch al deze omslag ware onnoodig geweest, hadde de kundige onderzoeker, die ons met eene plaats uit een der nieuwere Schrijvers verrast heeft, slechts het woordenboek van KILIAAN geraadpleegd.

Oey. *Ooi.* De Oorlogen van Hert. Albr. bl. 211.

Ooit. *Immer, altijd.* Zie **Oyt.**

Ooken. *Vermeerderen.* MEYER.

Ooker. *Vermeerderaar.* Zie Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. III, 250, en Bredaasch Taal-eigen, bl. 431.

Ookernoot. *Okkernoot.* Wdb. op HOOFT.

Ool. Hetzelfde als **eul**, d. i. *Papaver.*

Oolick. Zie **oodelick** en **oolijck.**

Oolijck. *Slecht, schraal, bekrompen, gering, van weinig of geene waarde.* Wdb. op BREDERO.

Menigh, die eerst schrael en nauw,
Ongeacht en oolijck leeft.

CAMPH. Ps. 75, vs. 19.

François Bacon — — — gelooft, dat het gebruik van zoo ooliken voedzel noch al vreemder ziekten zou konnen baren. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. 1665, bl. 58.

Over de juiste afleiding en vroegere beteekenis van dit woord, zie Dr. DE VRIES, Proeve van Mnl. Taalzuivering, bl. 156 en v.

Oolijckheit, oolykheit. *Slechtheid, verkeerdheid.* U. W.

Oom. *Bloedvriend, bloedverwant.* MEYER, KIL.

Oemoedelike.. *Ootmoedig.*

Met guldenen cledren hi hem cleide,
Ende ghinc te biechten o e m o e d e l i k e.
Limb. B. II, vs. 87.

Oemoedich. *Barmhartig.*

O e m o e d i c h God, gheweldich here,
Die oit waert ende emmermere
Siin selt in volmaectheden, enz.
Limb. B. I, vs. 1.

Zie ibid. vss. 128, 170; B. II, vs. 1589.

Oemoet, omoet. 1) *Barmhartigheid.*

Smargheus alsi den dach siet,
Sende si tharen oem twee ridders vroet,
Die hem baden dore o e m o e t,
Dat hi der maget liete al gader
Tgoet, dat hare van haren vader
Bleef.
Ibid. B. III, vs. 120.

Die rike God, dor sine o m o e d e,
Moete jou vergheven alle mesdaet.
Walewein, vs. 4020.

2) *Hulde.*

Alse hi gedaen hadde sinen o e m o e t,
Soe seidi: Oem, mi danket goet,
Dat wi weder keren achter.
Dr. VERWIJS, Roman van Cassamus, vs. 953.

Oon. *Zonder.* Hoogd. »*ohne*". Wdb. op BREDERO.

Ghy slokt en ghelptet in ghekleinst niet, noch ghezift,
O o n proef of kuer, oft rein, onrein zy, spijs of ghift.
SPIEGHEL, Hartsp. 1614, bl. 16.

Dat wy als blind o o n kund van 'al der verwen scheel
Of Papeghais-ghewijs, na voorspraak, spreken veel.
Ibid. bl. 22.

Oopen, open. *Gelegenheid, weg, middel, uitkomst, uitweg.* U. W Wdb. op HOOFT.

— — — — De Grieksche Schiltwacht staet
En houdt de poort bezet. Hier was geen hulp te hoopen;
Dies nam ick voort de wijck, zagh om, en zocht een o p e n,
En met mijn' vader op den hals, noit draegens moê,
Begafme naer den bergh, en recht naer Ida toe.
VONDEL, door v. L. VIII, 333, vs. 1168.

Zie verder op **Open.**

Oopenen, openen. *Te kennen geven, verklaren, openbaren.* Wdb. op HOOFT.

Oor, oer, oir. 1) *Afstammeling, króost, nakomeling, nakroost.* KIL.

Vader no moeder ne hopen,
Datsi zullen ander o o r beloopen,
Ende droufden inder gebaren
Als of si bede doot waren.

Lev. van St. Franc. vs. 8456.

God wrac zo sere dit onghevoech,
Dathi Chaym ten selven tiden
Ende al sijn o e r vermaledide.

Lsp. B. I, C. 29, vs. 12, var.

Want Noe quam, alsict vinde,
Van Seths o e r e, van kinde te kinde,
Ende dat o o r bleef goet allene.

Ibid. vs. 62 en 68.

2) *Erfgenaam, erfgename.* Oud Fr. bij ROQUEFORT, »*hoir, hoire, hoirre*"

Dese Lavine, alsmen vint,
Trouwede Enease sint,
Ende si was o o r des lands.

Lsp. B. I, C. 42, vs. 115.

3) *Afkomst.* MEYER. Wdb. op BREDERO.

4) *Erfgoed.* In den Ferguut komen de volgende regels voor:

Al tlant was sijn hi moest (moest 'et) bereeken,
Men mochte tlant niemen els geven,
Het was hem van sinen o e r bleven.

vs. 288.

De uitgever, Prof. L. G. VISSCHER verklaarde dit woord door »*erfgenaam*", maar weldra begreep een ander taalgeleerde, dat men wel van zijne ouders of voorouders, maar niet van zijn erfgenaam erven kon, en zeide dus: »*Oer* moet hier juist het tegenovergestelde van *erfgenaam* beteekenen, daar Somilet het land van zijn *oer*, dat is van zijne *voorouders* geërfd had." (Zie: Iets over Ferguut, te Leijden bij H. W. HAZENBERG & U. 1838, bl. 15).

Nu, zou men zeggen, was de zaak in orde, maar onze groote Criticus, aan wien de mnl. taal zoo oneindig veel te danken heeft, sprak in 1867 ook over deze laatste verklaring het doodvonnis uit.

O e r, zegt hij, is hier niet het manlijke znw., maar het onzijdige. Als zoodanig had het twee beteekenissen, namelijk 1°. die van *erfgoed* of

erfdeel, en de bedoeling van den dichter is dan: »het was hem *van*, dat wil zeggen *vanwege*, zijn erfgoed gebleven. Hierbij haalt hij, ter bevestiging van een en ander nog de volgende plaats uit den *Rinclus*, vs. 240, bij:

Oncuuscheit art di an van ore.

d. i. de onkuischheid is u, *van wege uw erfdeel*, als iets erfelijks in uw geslacht, aangeboren. 2°. Gold dit onzijdige woord ook als collectieve benaming voor de gezamenlijke *erfgenamen* of *erven*, welke wij hier boven onder de benaming van *nakroost* hebben opgegeven. Zie over dit alles na: De Taalgids van 1867, bl. 192 en 193.

Oor (Recht). *Afstammelingen in de rechte lijn.*

Want si recht oor willen zijn
Comen van desen Puppijn.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 1090.

Oor (Van) thoore. *Bij erfopvolging.*

Namaels maecten die Aelmanne
Dattie crone op niemanne
Versterven en soude van oor thoore,
Mar dat metten chore
Die crone soude sijn te ghevene.
Ibid. C. 49, vs. 75.

Oor ('T) krijgen. *Gehoor krijgen.* Wdb. op HOOFT.

Oor, oore. *Mijn.* KIL. MEYER.

Oor, or. In samenstelling *groot*, *uitstekend*, *voornaam*, *uitmyntend*. KIL. MEYER.

Oer. Bez. Voornw.

Ontrou slaet oeren eyghen heeren.
MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 2.

Men moet den tyt oer recht doen.
Ibid. bl. 26.

Sy solde oer handen in ghien colt water steecken.
Ibid. bl. 62.

Ooraene. *Betovergrootvader.* KIL. MEYER.

Ooraenheere. Hetzelfde. Ibid.

Ooraete, oorete. 1) *Overgeblevene spijs eens maaltijds.* Ibid.

2) *Walging door te veel van eene spijs te eten.* MEYER.

Ooraetigh, ooretig. *Walgende van een te overtollig gebruik van spijs.* KIL.

Ooraetighheyd. *Walging van spijze door overmatig gebruik daarvan.* Ibid.

Oorbaer, orbaer. *Nut*, *voordeel.* U W.

Zie verder op **Open.**

Oopenen, openen. *Te kennen geven, verklaren, openbaren.* Wdb. op HOOFT.

Oor, oer, oir. 1) *Afstammeling, kroost, nakomeling, nakroost.* KIL.

Vader no moeder ne hopen,
Datsi sullen ander o o r beloopen,
Ende droufden inder gebaren
Als of si bede doot waren.

Lev. van St. Franc. vs. 8456.

God wrac so sere dit onghevoech,
Dathi Chaym ten selven tiden
Ende al sijn o e r vermaledide.

Lsp. B. I, C. 29, vs. 12, var.

Want Noe quam, alsict vinde,
Van Seths o e r e, van kinde te kinde,
Ende dat o o r bleef goet allene.

Ibid. vs. 62 en 63.

2) *Erfgenaam, erfgename.* Oud Fr. bij ROQUEFORT, »*hoir, hoire, hoirre*"

Dese Lavine, alsmen vint,
Trouwede Enease sint,
Ende si was o o r des lands.

Lsp. B. I, C. 42, vs. 115.

3) *Afkomst.* MEYER. Wdb. op BREDERO.

4) *Erfgoed.* In den Ferguut komen de volgende regels voor:

Al tlant was sijn hi moest (moest 'et) bereeken,
Men mochte tlant niemen els geven,
Het was hem van sinen o e r bleven.

vs. 288.

De uitgever, Prof. L. G. VISSCHER verklaarde dit woord door »*erfgenaam*", maar weldra begreep een ander taalgeleerde, dat men wel van zijne ouders of voorouders, maar niet van zijn erfgenaam erven kon, en zeide dus: »*Oer* moet hier juist het tegenovergestelde van *erfgenaam* beteekenen, daar Somilet het land van zijn *oer*, dat is van zijne *voorouders* geërfd had." (Zie: Iets over Ferguut, te Leijden bij H. W. HAZENBERG & U. 1838, bl. 15).

Nu, zou men zeggen, was de zaak in orde, maar onze groote Criticus, aan wien de mnl. taal zoo oneindig veel te danken heeft, sprak in 1867 ook over deze laatste verklaring het doodvonnis uit.

O e r, zegt hij, is hier niet het manlijke znw., maar het onzijdige. Als zoodanig had het twee beteekenissen, namelijk 1°. die van *erfgoed* of

erfdeel, en de bedoeling van den dichter is dan: »het was hem *van*, dat wil zeggen *vanwege*, zijn erfgoed gebleven. Hierbij haalt hij, ter bevestiging van een en ander nog de volgende plaats uit den *Rinclus*, vs. 240, bij:

Oncuuscheit art di an van ore.

d. i. de onkuischheid is u, *van wege uw erfdeel*, als iets erfelijks in uw geslacht, aangeboren. 2°. Gold dit onzijdige woord ook als collectieve benaming voor de gezamenlijke *erfgenamen* of *erven*, welke wij hier boven onder de benaming van *nakroost* hebben opgegeven. Zie over dit alles na: De Taalgids van 1867, bl. 192 en 193.

Oor (Recht). *Afstammelingen in de rechte lijn.*

Want si recht oor willen zijn
Comen van desen Puppijn.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 1090.

Oor (Van) thoore. *Bij erfopvolging.*

Namaels maecten die Aelmanne
Dattie crone op niemanne
Versterven en soude van oor thoore,
Mar dat metten chore
Die crone soude sijn te ghevene.
Ibid. C. 49, vs. 75.

Oor ('T) krijgen. *Gehoor krijgen.* Wdb. op HOOFT.

Oor, oore. *Mijn.* KIL. MEYER.

Oor, or. In samenstelling *groot*, *uitstekend*, *voornaam*, *uitmyntend*. KIL. MEYER.

Oer. Bez. Voornw.

Ontrou slaet oeren eyghen heeren.
MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 2.

Men moet den tyt oer recht doen.
Ibid. bl. 26.

Sy solde oer handen in ghien colt water steecken.
Ibid. bl. 62.

Ooraene. *Betovergrootvader.* KIL. MEYER.

Ooraenheere. Hetzelfde. Ibid.

Ooraete, oorete. 1) *Overgeblevene spijs eens maaltijds.* Ibid.
2) *Walging door te veel van eene spijs te eten.* MEYER.

Ooraetigh, ooretig. *Walgende van een te overtollig gebruik van spijs.* KIL.

Ooraetighheyd. *Walging van spijze door overmatig gebruik daarvan.* Ibid.

Oorbaer, orbaer. *Nut*, *voordeel.* U. W.

Daer om hi altoos haren wille,
Haren raet, lude ende stille,
Boven allen o r b a e r set,
Ende sijns selfs o r b a e r daer met
Verghet.

Lsp. B. I, C. 22, vs. 61 en 62.

Die einde, middel ende begin
In allen stucken wel voersien,
Waer eer of o r b a e r mach af scien,
Dats een punt van groten baten.

HILDEG. Ged. bl. 4, vs. 22.

Oorbaer, orbaer. *Nuttig.* So en is 't niet o o r b a e r te trouwen. St. Bijb. Matth. XIX, vs. 10. Alle dingen zijn my geoorloft, maer alle dingen en zijn niet o o r b a e r. Ibid. I Cor. VI, vs. 12.

Dijn wijf so es de meeste ginder;
Dese vier andre dine vier kinder,
Twe sonen ende twe maechdekine;
Gone andre twe achtic te sine
Knechte ende dierne, die di sijn
O r b a r e ten dienste dijn.

Lev. van St. Fr. vs. 2394.

Oorbaer (In) setten. *Ten nutte geven, ten gebruike geven.*

Hebwy dan den tijt verlet,
Die ons i n o e r b a e r i s g h e s e t,
Dats ons een schadelic verlies.

HILDEG. Ged. bl. 249, vs. 10.

Oorbaer (Ten) staen. *Ten dienste staan.*

Die tijt die my t e n o e r b a e r s t o n t,
Die is mi ontlopen ende ontleden.

Ibid. bl. 250, vs. 38.

Oorbaerlic, oorbaerlick, oerbaerlijck elders ook **orberlic,** en **oirboirlijk.** 1) *Nuttig, dienstig, voordeelig.* Maer of te leven in den vleesche, het selve my o o r b a e r l í c k zy, ende wat ick verkiesen sal en weet ick niet. St. Bijb. Sentbr. Pauli aen de Philipp. I, vs. 22.

Ist dat u vrient dinc doet
Die hem o o r b a e r l i c en is no goet,
Dat so suldi hem blameren.

Lsp. B. III, C. 3, vs. 212.

2) *Zeer nuttig, goede vruchten opleverende.* KIL.

3) *Bruikbaar.* Ghelijc als een ridder niet o e r b a e r l i c en is te wighe

sonder wapen, also en doech die mensche niet sonder bedinghe. Stemmen, bl. 120.

4) *Behoorlijk*, *geschikt*. Wdb. op HOOFT.

Oorbaarlijkheit. *Gepastheid, behoorlijkheid.*

Oorband. *Slag aan het oor, oorvijg* of *oorveeg*. MEYER, U. W. Plutarchus schrijft het Alcibiades toe tot een voorteken van zijn toekomende verstant, dat hy uit zijn kintsheit gaende een' oorbant gaf aen den meester, die van hem naer Homeer gevraeght, zeide, dat boeck niet te hebben. VONDEL, door V. L. V, 24.

Oorbaren, oorbaeren, oórboren. 1) *Gebruiken, nuttigen.*

God maecte hem eerst hemel ende aerde
Ende menighe vrucht van hogher waerde,
Daer die menschen wel off varen,
Ende moghen nutten ende oerbaren.

HILDEG. Ged. bl. 80, vs. 28.

2) *Gebruiken, aanwenden.*

Buxus es een boem van den doene,
Somer en winter es hi groene.
Busboem hetet in onse tale.
Men oerbaerten, weetmen wale,
Meest ten tafelen daermen in scrivet.

Nat. Bl. B. VIII, vs. 286.

3) *Gebruik maken van.*

Ghi zijt al vry, dus u vryheyt orboort.

ANNA BYNS, Ref. 1548, bl. 128.

Oorbaeren het land. *Het land bebouwen, het land geschikt maken om vruchten voort te brengen.* KIL.

Oorbagghe. *Oorring.* Ibid.

Oorber. *Behoorlijk.* Wdb. op HOOFT.

Oorbiedig. *Die het oor leent, die gehoorzaam is.* U. W.

Oorblasen, oorblaesen. 1) *Vlijen.* KIL.

2) *Iets in het oor fluisteren.* Ibid.

Oorbodig. *Gewillig, bereid om iets voor iemand te doen.* KIL. MEYER.

Oorboor. Hetzelfde als **oorbaar.**

Oorbooren, oorboren. Zie **Oorbaren.**

Oord, oerd, oert. *Punt, uiteinde, scherp, snede.*

Doen Karle dese woerde hoerde,
Doen peinsde hi dat hijt metten oerde
Van den sweerde soude weren dan.

Brab. Yeesten, B. II, vs. 704.

Ende boet enen sijn speren o e r t.
Grimb. Oorl. I, vs. 4275.

Nu comt die goede Pyramus
Ende droech een zwaert van goeden o i r d e,
Als goede mannen toe behoerde.
Mloep, B. II, vs. 1059.

tOerde (Van inde). *Van het begin tot het einde, van stukje tot beetje.*

Ende Torec telde v a n i n d e t o e r d e
Dat hi sach, van worde te worde.
Lanc. III, vs. 25762.

Oerden (Wel ter). *Wel ter snede, juist van pas.*

Ach lieve vrouwen, die woerden laet:
Want als ghi selve te gronde gaet,
So merct ghi selve w e l t e r o i r d e n
Dat ghi missegghet in sulken woerden.
Mloep, B. IV, vs. 427.

Oerde, oorden. 1) *Vereeniging van menschen, die naar bepaalde regels leven en handelen*, vandaar de *kloosterorden*, *ridderorden*, *enz.*

Al ist dattet wel betaemt,
Datmen luden in o e r d e n sent,
Soe ist doch gheen sacrament
Als echtschap is een vanden seven.
Ibid. vs. 49.

Al hadse een monic in een o e r d e
Gesproken, hi mochter mede volstaen.
Belg. Mus. VI, 417, vs. 176.

Dese Peternelle stichte een Cloester van — — — Sinte Benedictus o i r d e. Clerk u. d. l. L. bl. 58.

2) *Orde, het tegenovergestelde van wanorde.* Wdb. op BREDERO.

3) *Regel, volgorde.* Die Roomsche keyseren niet vervolgens noch bi o o r d e n verhalende. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, f°. 94, b.

Oordeelen. *Beoordeelen.* Zeker al waer ons van dien Held niet meer als deze treurstof overgebleven, men hadde stofs genoegh, om uit dit stael alleen zijne overige groothartigheid en volmaecktheid te o o r d e e l e n. VONDEL, door v. L. III, 632.

Oordenen (Van). *Geordend, tot eenige, hetzij geestelijke of andere orde behoorende.*

Ende op dier rivieren cant
Sullen 'si worden wederstaen

Van drien husen, hebbie verstaen,
Die, als ic hebbe gheleesen,
V a n o o r d e n e n sullen wesen.

Lsp. B. IV, C. 4, vs. 16.

Oordt, oort, oert. *Een vierde deel.* Wdb. op HOOFT.

Bij uitbreiding echter beteekende het somtijds *een zeer klein onderdeel, eene kleinigheid, zoo goed als niets.* Zie Lsp. Gloss.

Ooreete. Zie **Ooraete.**

Oeren. *In haast of ijlings voorttrekken.*

Hi o e r t ofti een verrader ware.

Alex. IV, vs. 355.

Zie ROQUEFORT op »*oirrer*" en ZIEMANN op »*hürten*".

Oorgehangen. *Oorhangers, oorsiersels.*

Zy heeft — — haer o o r g e h a n g e n — — — gaan verpanden.

J. DULLAERT, Flavio en Juliette, 1679, bl. 24.

Oorhaen. *Berkhoen.* KIL.

Oorhave. *Oorsprong, begin.* Ibid.

Oorye. *Oorsprong, beginsel.* Ibid.

Oerien. *Erfenissen.*

Bi menichte, hoerdic vercleeren,
Van o e r i e n, hier ende daer,
Ghedeilt alsoe, dat daer naer
Een was, die tot sinen parcheele
Half die heerlicheit viel te deele
Van Mechelen.

Brab. Yeesten, B. VI, vs. 2443.

Oorkenner. *Des Konings openbaar notaris.* MEYER.

Oorklincke. *Oorveeg.* KIL

Oorconde, oerconde, oorkonde. 1) *Bewijs, getuigenis.* Wdb. op HOOFT.

Hi sal die dode op doen staen,
Datsi wandelen selen ende gaen,
Ghelijc lude die leven,
Die o e r c o n d e selen geven
Van den wonder dat hi doet.

Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. IV, 43, vs. 5.

2) *Geloofwaardig getuige.* KIL.

3) *Kennis uit de eerste bron geput.* Ibid.

Oorconden, orconden, oorkonden. 1) *Mededeelen, berichten, bekend maken.* Wdb. op HOOFT.

2) *Getuigen, vermelden.*

Lof kint ende moeder, als scriften o o r k o n d e n.
ANNA BYNS, Ref. 1548, bl. 2.

Astronomie was daer iersten vonden,
Also als ons die boeke o r c o n d e n.
Alex. VII, vs. 1095.

Zie nog Die Bediedenisse van der Missen, vs. 570.

3) *Leeren, verkondigen.*

Het ware onrecht soudement swigen,
Die scone miracle, die ons here
Dede doer siere moeder ere.
Ic saelt o r c o n d e n over al.
Beatrijs, vs. 1015.

Ende daden hem bidden met neerensticheden,
Dat hi quam binnen der poort
Predicken, ende o r c o n d e n Gods woort. (†)

4) *Belijden.*

Doe vreesdic die Gods plaghen,
Ende ic ghinc haestelike
Ende liet al mijn rike,
Beede vrienden ende maghen,
Ende ghinc te scepe in dien daghe,
Ende wilde mine groete zonden
Varen den paeus o r c o n d e n.
St. Brandaen, vs. 576.

5) *Boodschappen, berichten.*

Doe quam tenden VII jaren
Dinghel Gods an hem gevaren,
Upten witten Donresdach, ende o r c o n d e
Dattem vergeven ware de zonde.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. VIII, vs. 63.

Oorcontschap, oercontscap elders ook **orcontschap.** 1) *Getuigenis.* Al die werelt sel staen tegen ons in o e r c o n t s c a p onser sonden. Pass. Wijnterst. f°. lxxxviii, a. Du en sulste ieghen dijnen even kersten gheen valch ghetuych gheven of o e r k o n t s c a p. LULOFS, Handb. bl. 246.

Zie nog Pass. Wijnt. f°. ccxxxiv, d.

2) *Bijwezen, aanwezendheid.* Zie Tweede Proeve, bl. 57.

3) *Getuige.* Soe wat liede van buyten quamen gewapent, hare wert, ofte in wies huys dat zy quamen, soude hen seggen dat zy hare wapene

(†) De plaats dezer aanhaling is mij ontschoten.

afleiden, met o r c o n s c a p e. Belg. Mus. I, bl. 50. Ende seyden zijt hen niet met o r c o n s c a p e, soe waers die weert, ofte in dies huys dat zy quamen, om tien scell. ouder grote. Ibid. VII, 296.

Oorkunding. *Bekentenis, getuigenis.* Wdb. op HOOFT.

Oorling, oorlinck. 1) *Oorring, oorbel, oorsiersel.* KIL.

2) *Vleier, die op de wenken zijner meerderen, ijlings voortsnelt, om hun wenschen op te volgen, of ten uitvoer te brengen.*

De Vleijers, Salomon, o o r l i n g e n zijn, die waerlijck
Den wijsten Koningh staen tot hindernis gevaerlijck,
Wat rechten zy niet aen.
VONDEL, door V. L. I, 350.

De heer VAN LENNEP heeft, zeker door overhaasting, dit woord door "*oorbellen*" verklaard. *Oorbellen* toch *hangen*, maar *staan* niet tot hindernis.

Oorlof, oerlof, oyrlof. 1) *Afscheid.* Wdb. op BREDERO.

Wanneer de bleecke doot bereyt haer leste vlagen,
Ontbiet daer uw gesin, uw vrienden en uw magen,
Uw kinders van gelijck, voor al toch uwen man,
En neemt 'er in 't gemeyn den laetsten o y r l o f van.
CATS, 1828, I, 396, a.

Vriendelic o i r l o f f wart ghenomen
Van dien tween edelen ende vromen.
Mloep, B. I, vs. 389.

Maer wil hem de schipper o o r l o f f gheven, soo moet hem de schipper de helftscheide van de huire laten volgen. HUGO DE GROOT, Inl. tot de Holl. Rechtsgel. 1632, bl. 148.

Zie nog VAN VAERNEWIJCK, Hist. van Belg. 1574, f°. 98, a.

2) *Verlof, toestemming, vergunning.* Wdb. op HOOFT en Wdb. op BREDERO.

Het ghevalt op eenre tijt,
Dat ghi buten des coocs o e r l o f f
Een schuttel spise draecht uten hoff
Soe sidi daer off slants verdreven, enz.
HILDEG. Ged. bl. 40, vs. 55.

Oorlof geven. *Afdanken, ontslaan, met verlof wegzenden.* De Koning, 't zy dat hem volk mangelde, om Paris benauwt te houden, ende te gelijk Parme te doen te geven, oft dat de tijdt des jaars den edelen t' ongelegen viel om van huis te blijven, oft dat de soldaat ververssching van noode had, g a f veelen zijner luiden o o r l o f, sterkte de steden die hy hieldt ontrent de stadt, enz. HOOFT, Henrik de Groote, f°. 94, 16.

Oorlofschrift. *Afscheidsbrief.*

Eulalia, uw lieve en godtgebooghzaem kint,
't Welck niemant, onder al den hemel, meer bemint
Dan u, behoudens d' eer van Jesus, den behoeder,
Neemt met dit oorlofschrift nu afscheit van haer moeder.
VONDEL, door v. L. IV, 308, vs. 4.

Oorlogh. 1) *Bestuur van den krijg.* Wdb. op HOOFT.
2) *Voorraad van oorlogsbehoeften.* Ibid.

Oorlogen, orloghen. *Beoorlogen.*

Alsmen XI hondert las
Ende lv ons Heren iaer,
Quamen hem orloghen zwaer
Die Vriesen van Drechterlant,
Ende hebben gherovet ende ghebrant
Die Kenemaren harde sture.
MELIS STOKE, B. II, vs. 432.

Datti metten Coninc ware
Vore Seasoen openbare
Te orlogene den Grave Robbrechte.
Limb. aldaar aangehaald.

Oorlochsbijl. *Strijdbijl.*

Mijn Man liet hier in huys, in orden op een ry
Twaelf oorlochsche bijlen, met langhe stelen aen.
COORNH. Odyss. 1605, II, 113.

Oorloven. *Vervoorloven, toestaan, vergunnen.* Wdb. op BREDERO.

Oormondigh. *Pochende, hoogdravend in het spreken, grootsprekende.* KIL. MEYER.

Ooros. *Buffel*, wellicht de »*Auer-Ochs*" der Duitschers. KIL.

Oorratte. *Oorworm.* Ibid.

Oorreep. *Kabeltouw.* MEYER.

Oorsaeck, oorzaak. 1) *Reden.* Wdb. op HOOFT.
2) *Gelegenheid.* Ibid. bl. 481.
3) *Menschelijke rede, verstand.*

Dat ick hier comen moest, oersaeck my sulcx in gaf.
Constth. Juw. 1607, bl. 33.

Oorzaak neemen. *Aanleiding nemen.* Wdb. op HOOFT.

Oorsaecker. *Veroorzaker, aanlegger.* KIL.

Oorsaken, oirsaecken. *Veroorzaken, te weeg brengen.*

Ghy spijtigh noorts gheblas, met al u wervel-buyen,
Die oirsaeckt dat de kraeck op waeter-berghen springht, enz.
HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 129.

Oorschalk, orscalc. *Oorblazer, kwaadspreker, vleier, bedrieger.* KIL.

Men vint altoos van dien
O r s c a l k e, die hem pinen te gane
Tusschen Antipaterre ende Yrcane,
Diere quaet tusschen spraken.
Rymb. vs. 20609.

Eer die o e r s c a l c sijn saet daer onder stroeyt. Sp. van Sassen, 1505, bl. 22.

Oorschalk. Bijv.nw. *Doortrapt, doorloos.* MEYER.

Oorspronck. *Fonteinader.* KIL.

Oorsteken. *Oorblazen.* Ibid.

Oorsteker. Hetzelfde als **Oorschalk.**

Ic wilde, dus deden alde ghene
Heren, de nu hebben macht,
Dat si, met al haerre cracht,
Verraders, smekers ende o e r s t e k e r s,
Runners ende plumestrekers,
Altoos saghen inden mont; enz.
MELIS STOKE, B. IV, vs. 275.

In den mont sien wil zeggen *in het gelaat zien*, om daaruit op te maken of hetgeen die oorstekers zeggen, met de waarheid overeenkomt.

Oortijser van de scheede. *IJzeren beslag aan het uiteinde eener degenscheede.* KIL.

Oortuyten. *Oorblazen.* Ibid.

Oortuyter. *Oorblazer.* Ibid.

Oortuytinghe. *Gesuis in het oor.* Ibid.

Oorvede, oerveede. *Belofte, die de Rechter een vrijgesprokene afnam en met eede staven deed, van geen wraak te zullen nemen, of door anderen te doen nemen, wegens ondergane straf, pijniging of beleediging.* Immers werd de nieuw aangestelde Schout kort daarna nog door een der uitgebannenen (tegen den hem afgenomen eed van O i r v e d e) buiten de stad omgebracht. BILDERD. Gesch. des Vaderlands, D. IV. bl. 29. In deerst zegghe wi, dat dy gevanghen van beyden siden, dy omme dis twists wil gevanghen siin, quiit ende leedich soelen ziin op oer o e r v e e d e. NIJHOFF Ged. I, 182.

Zie nog ibid. II, 172.

Oorvingher. *Pink.* KIL.

Oorvrede. Een verdrag in der minne of bij Rechterlijk gewijsde gesloten tusschen twee partijen, om vrede te houden totdat zij over hun geschil verzoend of vereenigd zijn, of dat het bij vonnis van den Rechter beslist is. Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. I, 163.

Oorwachs. *Oorsmeer.* KIL.

Oorwanghen. *Kieuwdeksels der visschen.* Ibid.

Oorwant, oorwangt. *Oorveeg.* KIL.

Nou krijgh ick een o o r w a n g t.

S. COSTER, Kl. van Teeuwis, 1633, bl. 7.

Oorworm (Lange). *Duizendpoot.* KIL.

Oose. *Gieter.* KIL. MEYER.

Oose, oosie, oosdrup. *Uit- of oversteeksel van een dak, waarlangs de regen kan afvloeien.* KIL.

Oosen. 1) *Putten, scheppen, uitscheppen, ledigen.* Ibid.

2) *Begieten, besproeien, opgieten.* KIL. MEYER.

Ooser. *Schepper, hoosvat.* KIL.

Oosschotel. Hetzelfde. Ibid.

Oost. 1) *Oogst.*

Die die lenten enten bou
Versuumet ende laetse glyden,
Opten o e s t is wanckel tyden.

HILDEG. Ged. bl. 248, vs. 66.

2) *Oogstmaand.*

Pietmaent volcht den O e s t an,
Daermen tlant in winnen gaet
Ende al dat op die bomen staet.

Ibid. bl. 99, vs. 122.

Oostal. Zie **Oestal.**

Ooster, oester. *Paschen.* KIL. MEYER. Eng. »*easter*".

Oosterkeikens. *Oostersche edelgesteenten.*

De djereriem vermaelt met perletejkens,
'T gevest gesmeedt vol blinkend' o o s t e r k e i k e n s,
Aen staele kling, in guld' yvoore scheê
Prael', op uw' dy', en mann', o heldt, uw schreê.

HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, I, 245.

Ooster-maend. *April.* KIL.

Ooster See. *Oost-Zee.* Ibid.

Oosvat. *Langwerpige, smalle, uitgehoolde en gekromde schepper, waarmede het water geschept en voortgeworpen wordt. Hoosvat.* KIL.

Zie ook de Oorl. van Hert. Albr. bl. 434.

Oot. *Ootmoedig.* MEYER.

Ootje. *Zotheid, malligheid, gekheid.* Waarschijnlijk afgeleid van *olletje.* Zie WEILAND op »*Ollen*".

Bloet-beuling! maeckje mijn o o t j e s wijs?

J. NOOZEMAN, Lichte Klaertje, 1669, bl. 8.

Ootmoedelyk, oetmoedelijc. *Genadiglijk.*

Wilen quam, in ouden tiden,
Alexander in haer lant,
Ende doe hise arm ende wijs vant,
Heeft hi oetmoedelijc gheseit:
„Bidt dat ghi wilt: hets u ghereit."

Nat. Bl. B. I, vs. 237.

Ootmoeden (Hem). *Zich verootmoedigen.*

Hi en is te minder niet een oert,
Dat hi hem selven wil oetmoeden,
Want wairmen van hem spreken hoert,
Men seit, hi slacht wel naden vroeden.

HILDEG. Ged. bl. 188, vs. 74.

Oetmoedich, oetmoedech. 1) *Genadig.*

Oetmoedech god, nu moetti sijn
Gheloeft, ghedanct in allen stonden:
Mijn lieve kint hebbic nu vonden.

Esmoreit, vs. 696.

2) *Deemoedig.*

Ander liede, heeten Naecte Vroede,
Wonen daer bi in hare hoede,
Oetmoedech, naect ende arm mede;
Die onweert hebben die hoechede
Van eertrike altemale.

Nat. Bl. B. I, vs. 227.

3) *Welwillend, vriendelijk, beleefd.*

Cleyn, groot, ja wie 't mach sijn, Jongh' jeught, oft gryste hairen,
Sijdt well'com int ghemeen, weest gegroet hier present,
Die om vergad'ren hier, u soo ootmoedich kent.

VONDEL, door V. L. I, 19.

Hi was vroet in allen rade,
Oetmoedich ende goedertieren
Ende ontfarmich van manieren.

MELIS STOKE, B. X, vs. 785.

Ootmoedicheit, oetmoedicheit. 1) *Genade.*

God doer u oetmoedichede
Haelt ons uut desen aertschen slijcke.

HILDEG. Ged. bl. 65, vs. 303.

— — om die grote oetmodechede,
Die in u es, so heeft hi mi nu,
Allene om die comste van u,

Verloest ut mire groter noet,
Ende geset in bliscepen groet.
Lanc. III, vs. 10152.

2) *Welwillendheid.*

Vrouwe, ghedinet dat ic las,
Tuwer eren een ghebede.
Toent aen mi u o e t m o e d e c h e d e,
Ic ben ene die es bedroevet
Ende uwer hulpen wel behoevet.
Beatrijs, vs. 530.

Ootmoet, oetmoet. 1) *Genade, gevoel eens vergevensgezinden rechters.*

God die sal dan sinen o o t m o e t
Tons waert keren, so dat wi
Behouden sullen sijn daer bi.
Lsp. B. III, C. 27, vs. 50.

2) *Goedheid, welwillendheid, goedertierenheid.*

JAN VAN HEELU droeg zijn werk, genaamd de slag van Woeringen, »der edelre vrouwen Margrieten" op, en verzocht haar of zij het goedgunstig wilde aannemen, in de volgende regelen.

Nu biddic hare op ghenade,
Der edelre vrouwen Margrieten,
Dat ic hare dogeden moet ghenieten,
Dat sijt met o o t m o e d e wille ontfaen.
VAN HEELU, vs. 15.

Weest verduldich in u sneven;
Gi en moocht doch niet langer leven:
U lijf dat staet aen mijn genaden.
Maer in trouwen, waerdi so beraden
Dat gi wout soeken aen mi o o t m o e t,
Ende vallen verwonnen voor mi te voet,
Ic woud u sparen, al sidi quaet.
Rein. door WILLEMS, vs. 7035.

Volgens WILLEMS beteekent het hier »*zachtmoedigheid*".

3) *Hulde, onderworpenheid.*

Ende alle daden si hem o e t m o e d e,
Alse haren outsten ende haren here.
MAERL. Sp. Hist. 4°. ed. I P. I B. XLIIII, vs. 12.

Zie ook Karel de Gr. Fr. II, vs. 1541.

Oover. Zie alle woorden, die met oover beginnen op **Over.**

Op, elders ook *up* geschreven. Geen voorzetsel, zegt Dr. DE VRIES, was

oudtijds van ruimere toepassing dan dit. Wij zullen trachten de voornaamste betrekkingen aan te wijzen, waarvoor wij thans andere en zeer verschillende voorzetsels gebruiken.

1) *Aan.*

Joseph ende Maria voeren doe
Met haren kinde Jhesum
Wonen in Capharnaum,
Dats o p t i e zee.
Lsp. B. II, C. 31, vs. 67.

Si stont o p t water, hoer ic lyen,
Doe Helena quam in ghevaren.
Mloep, B. I, vs. 2064.

Ende du sultste altoes o p mijn tafel broot eten. Bijb. van 1477, II Samuel, IX, vs. 7.

2) *Van.*

Menich benijt andren, dat verstaet,
Die hem noyt en dede quaet,
Maer die hem lieve zoude doen ende waerde
Waert dat hijs o p hem begaerde.
Lsp. B. I, C. 27, vs. 52.

De God van Abraham o p Pharao begheert
Dat hy van t' joc ontslae en buyten de limiten
Egypti trecken laet de slaefsche Israeliten.
VONDEL, door V. L. I, 78, vs. 884.

3) *In.* D'ander verklaarde geen' belofte geschiedt te zyn, dan o p geval dat de vyandt, binnen drie weeken niets teeghens de grenzen van Hollandt voornaame. HOOFT, Ned. Hist. f°. 1167, 11.

Een ridder ofte een knape met
Ofte een ander man die set
O p dat dorp in sire hoeven, enz.
Lsp. B. III, C, 26, vs. 108.

4) *Langs.*

By wilen so ghinghe ic spasieren
O p eenre lopender rivieren,
Om te verdriven melancoly.
Mloep, B. I, vs. 86.

Int soetste vander meyen tijt,
Als over al die werlt wijt
Lover spruten ende gras,
Quam ic ghegaen daert schone was

Spasieren op een water claer.
Van Sinte Gheertruden min, vs. 5

5) *Bij.*

S' daechs sat ick en weefde, de webbe groot en rad,
By nacht lost ick die weer, opt lichten vande lamp.
COORNH. Odyss. 1605, II, 100.

Stant op mi. Bijb. van 1477, II Samuel, I, vs. 9.

6) *Naar.* Hebbende een rejze op den Haeghe gedaen. HOOFTS Brieven door Dr. v. VL. III, 326. Ik bidde U E., den ingeslooten voorts te vejrdighen op Brussel. Ibid. bl. 327.

Si liep op ghene fonteine
Drincken, ende keerde weder.
Belg. Mus. X, 94, vs. 176.

7) *Over, wegens.* Ende si weenden ende screyden ende vasteden totten avonde op saul ende ionathan. Bijb. van 1477, II Samuel, I, vs. 9. Midlerwyle verscheen den Heeren, mits de bruiloft des Baroens van Montigny, bequaame geleeghenheit, om onderling, en met anderen van hunne gezintheit, hier op te handelen. HOOFT, Ned. Hist. fo. 67, 4.

8) *Tegen, omstreeks.* Voorts deed hy der Hartoghinne weeten, dat zy hem, op het voorjaar, met het heir, verwachten zouw. Ibid. fo. 150, 16.

Als men Ic screef ende zesse,
Quamen met groter zwaernesse
Die Vriesen van over Otten fort
Ghewapent tAlkemaer op de poort.
MELIS STOKE, B. II, vs. 490.

Dat is: Zij kwamen gewapend *tegen* de stad oprukken.

Noch quam 'er voor het recht een deel van haer gebueren,
Die spraken op den oom, en al sijn loose kueren.
CATS, door Dr. v. VL. II, 223, a.

Zie nog Pass. Wijnterst. 1480, fo. 20, d.

9) *Achter.* Soe sloet hi die doer op hem ende op tkint. Bijb. van 1477, II Koningen, III, vs. 33.

10) *Jegens.* Deeze — — — verhieven, ten heemel toe, hunne vroomheit, en verdiensten op den staat. HOOFT, Ned. Hist. fo. 641, 24.

Maer Rijkert, ik hoorde noit van mijn leven
Dat je zukken quant waert; heeft dit ook slot,
Mit een out arm man, as ik bin, te drijven de spot?
Heb ik dit op je verdient? ik kan't niet vermoeden.
Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 17.

11) *Met.*

Men leest dat inden ouden tiden
Kaerle Marteel voer striden
O p t i e heydine, waer hise vant,
Beide in Sassen ende in Spaengen lant.
Lsp. B. I, C. 26, vs. 137.

Ic biddi, Here, o p oetmoet,
Dat ghi, in dinen evelen moet,
Ende in der groter gramscap dijn,
Van mi begrepen niet en moet sijn.
Ps. 6 der Boetpsalmen, in de Nieuwe Werken der M. v. N. L. V, 1ste St. bl. 197.

12) *Voor.*

Die here quam gegaen sijn wert,
Die heme in sijn ore seide,
Dat hi viele op sijn knien beide,
Ende bade den coninc, of hi woude,
Dat hine ridder maken soude.
Die knape wel sinen waert verstoet,
Ende viel neder o p sconinx voet, enz.
Ferguut, vs. 1004.

Als dit de Bisschop sag, had hij medelijden met den koning en bont de drie heeren weder handen en oogen, en settese weder o p 's konings voeten. D^r^. MATTHES, De vier Heemsk. bl. 94.

13) *Door, door middel van.* Veelen onderhielden o p het oorlogh, zommighen o p landtbouwerye 't leeven. HOOFT, Tacitus Jaarboeken, f°. 167, 48.

Maer in weêrbarstige metaelen
Te drijven, beelden uit te haelen,
Zoo schoon als 't oogh geschapen zagh,
O p een pensoen en hamerslagh,
Dat wijckt niet voor Apelles gaven.
VONDEL, door v. L. XI, 255, vs. 28.

Op. 1) *Ten koste van, op verbeurte van.*

Aertspriesters, Kaïfas en Annas overquamen
Te letten hoe men best dien opgangk moght beschaemen,
En vaerdighden by nacht hunn' koorknaep Malchus af,
Een' bitter yvraer, die om Godt noch waerheit gaf,
Als hy zijn meesters eer o p zijne ziel moght vryen.
VONDEL, door v. L. X, 107, vs. 209.

Allaes! wat hebbic ghedaen,
Mi es te nacht .i. dief verstolen,

Die mi o p t hoeft was bevolen.
Esopet, bl. 344.

2) *Op straffe van.*

Ende ic sal hem bevelen,
O p haer hooft af te slane,
Dat si en bughen ghene vane.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 169

3) *Op* of *onder voorwaarde van*, volgens TIDEMAN.

Lieve kint! gaet sonder beide
O p gherechte vaderlike minne
Toten inghel Cherubinne.
Dboec vanden Houte, vs. 53.

Op. *Open.* Wdb. op HOOFT.

Het boek, in 't welk het lot van kleenen staet en grooten,
Is o p alleen voor God, voor mensch en geest gesloten.
JER. DE DECKER, Rym-Oeff. II, bl. 25

Den Hemel stelde flucx zyn sluyzen o p altoos,
Tot ick der berghen kruyn uyt myn ghezicht verloos.
VONDEL, door V. L. II, 32, vs. 23.

Op dat. 1) *Omdat.* Ghi syt mine vrint, o p d a t ghi doet dat ic u ghebiede. Lev. van Jezus, bl. 209.

2) *Indien.*

Ende hi scaerde sine liede
Ende gelovede eem grote miede,
O p d a t si niet en weren vervaert.
Alex. IV, vs. 1102.

Zie nog Belg. Mus. V, 87; Der Ystorien Bloeme, vss. 2421, 3113, 3928, 4091.

3) *Mitsdat.* Ware oic dat zake dat man ochte wijf van buten onsen lande onder ons quame woenen, die willen Wi datse gebruken haren vriheiden, si ende die van hem comen, die si souden gebruken ochte si in haren lande bleven waren, o p d a t si getonen consten alse recht wijst, met haren gebuseme ende met haren gennecte. Belg. Mus. VI, 305.

Deze woorden werden ook dikwijls aaneen geschreven, en vormden dan één woord, dat dezelfde beteekenissen had.

Op ende tale, opentale, op ende te dale. *Hier en daar*, *op en neder*, *overal heen*, *heen en weder.*

En tie goecleren, daer wi af lesen,
Sijn in hare quaetheit bleven,
Ende sijn ghevloen, alst es bescreven,

Uter stat ten selven male,
Ende ghingen predeken o p e n d e t e d a l e.
Der Ystorien Bloeme, vs. 4034.

Want al mijn gaen o p e n t a l e
Dats al omdat ic wille winnen.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10826.

Op ende neder. 1) *Aan alle kant, overal, hier en daar, in alle richting.*

Doe die Wandalen alle tlant
Ghedestrueert hadden mitter haut,
Verchierde hi die kerken weder,
Ende vernuwede o p e n d e n e d e r
Der kerken ambachte ghewijt.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 286.

Die ghene die tgoet voren prinden
Achter lande, o p e n d e n e d e r,
Die keerden binnen desen weder.
VAN HEELU, vs. 7475.

2) *Uitvoerig, in het breede.*

Dus sprac die Keyser tpopel weder,
Ende vertrac hem o p e n d e n e d e r
Wat hem echt waer gedaen.
VELTH. Sp. H. fo. 346.

Op een her. *Op nieuw.* KIL.

Op den eed nemen. *Met eede bevestigen.*

Die wuwe seide: o p m i n e n e e t
N e m i c oec, dat ict wel weet.
Esopet, bl. 26.

Op ende op. *Ten volle, geheel en al.*

Klaertjen is o p i n d' o p gelijk de moêr.
Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 69.

Op hore, op oer. *Verder op, in haast voor- of achteruit (trekken).*

Dus hebben si haers storms begheven,
Ende sijn ghetrect bet o p h o r e.
MELIS STOKE, B. IX, vs. 463.

Maer her Achilles sonder waen,
En mochte jeghen hem niet ghestaen,
Hi trac o p o e r wel sere ghewont.
BLOMMAERT, Oudvl. Ged. I, 88, vs. 3241.

Op hovescheit. *Op eene heusche, beminnelijke wijze.*

Doe vraechde Walewein die coene:
»Hevet u yeman yet mesdaen?
Cnape, dat doet mi verstaen,
Dies biddic u up h o v e s c h e i t."
Walewein, vs. 4445.

Op zijn. Zie **Opzijn.**

Op van gronde. *Van den grond af, van uit den grond.*

Die Monster van Rensborch mede
Dede si maken o p · v a n g r o n d e,
Die noch scone staet ter stonde.
MELIS STOKE, B. II, vs. 649.

Op voorraadt. *Vooreerst, bij voorraad.* Wdb. op HOOFT.

Opbeyren. Ten naastenbij hetzelfde als *baren* 3), D. I, 309, dus *met gebaar, getier en onbescheidenheid zich uiten, zich aanstellen, zich gedragen.*

Ulysses op Ithaka teruggekeerd, en door Penelope niet herkend wordende, vraagt deze hem, aan den maaltijd gezeten, wie, van welk volk en van welke stad hij was, en welke zijne vrienden waren? Hierop antwoordde Ulysses, dat hij van deze mededeeling thans verschoond wenschte te blijven om de smartvolle herinneringen daaraan verbonden.

Want sonder suchten swaer tvertellen niet en is.
End' wat waer dat voor schick, dat ick onder dees Vrouwen
Ginck huylen ende karmen, bedryven groote rouwen?
Sy mochten weer o p b e y r e n, en seggen d' oude geck
Nu is den Wijn in 't Hooft, hoe can hy 't sich selffs clouwen?
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 99.

Opbesten. *Oprijgen, vastrijgen, vasthechten.* Dese ioncvrouwe vierde dese feestelijcke dagen met soe groter ynnicheden, dat si hoer gheen sins en lyet hoer mouwen o p b e s t e n, voer dat die misse ghedaen was. Pass. Wijnterst. 1480, fº. XXV, c. Met eene andere spelling vindt men deze regels ook in Dr. v. VL. Prozast. bl. 227.

Opbetalen. *Afbetalen.* KIL.

Opbeuren. *Innen, beuren.* Pieter vander Belle tot Staveren gesent mit brieven aen Loukin, mijns liefs heren clerc van Oistervant, roerende dat hi den proefst sende sulc gelt, als hi van Philips van Dorp o p g e b u e r t hadde. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 415.

Opbidden. *Uitnoodigen.* KIL.

Opbieden. *Ontbieden, opontbieden, oproepen, bijeenroepen.*

De vorst hierom bedroeft, en in den geest verslagen,
Vreest weder op een nieu des Heeren sware plagen;

Hy b i e t de stammen o p, hy stelt een vasten-dagh,
Op dat men uyt het volck het onheyl weeren magh.
CATS, door Dr. v. VL. II, 347, b.

Gelijck een machtigh Vorst, die, met vergeefsche tochten,
Een welgelegen schans nu meermael heeft bevochten,
B i e t al sijn knechten o p, en, met een nieuw gewelt,
Wil meester zijn van all's, of blijven in het velt.
Ibid. I, 258, a.

Opbinden. *Inpakken, in koffers pakken, opzamelen.*

Hier werden ingevoert de toevertrouwde ponden,
By desen wel-besteedt, by genen o p g e b o n d e n,
En in het stof gedout.
Ibid. II, 848, a.

Opblaken, opblaaken. 1) *Met luister uitblinken.* U. W.
2) *Ontstaan, opkomen.* Ibid.

Opblazen. 1) *In de lucht doen vliegen.* Wdb. op HOOFT, bl. 481, en U. W.
2) *De trompet steken of blazen.* Ende als Graef Dieric dit vernam, dede hy van groten hoghemoede syn trompetten o p b l a s e n, ende syn bannyere ontwinden. Kort Kronykje van Holland, achter de Klerk v. d. l. L. bl. 214.

Opbobberen. *Opwellen, opstijgen.* Wdb. op BREDERO.

Opboeyen. 1) *Optimmeren.* MEYER. Bij uitbreiding ook: *ophalen, ophoogen, verheffen.* U. W.

Hoe ydel datmen klutst op 's weerelds timmerwerf,
En o p b o e y t 't handgebaer van menschelijcke zaecken,
Dat leerde my de val van Sions hooge daecken.
VONDEL, door v. L. I, 698, vs. 601.

2) *Afschuiven, de handen vullen, afdokken.*

J. Hoor, Caat! je weet dat ik je lief heb.
C. Ja, soo lang als ik o p b o e i.
Kl. vryagie van Jan de Plug en Caat de Brackin, bl. 4.

Opboetsen. *Opsieren, opschikken, opknappen, in orde brengen, herstellen, verbeteren.* KIL. PL.

Opboetsel. *Sieraad, versiering.* KIL.

Opboken. *Oprichten, opstapelen.*

Melanthius heeft stracks een groot vyer o p gaen b o k e n.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 132.

Opbolderen. *Donderen, razen, tieren, uitvaren.* KIL.

Opbolchen. *Ontstaan, opkomen.*

En waret oock also, dat yewers crijch o p b o l c h d e n.
COORNH. Odyss. 1605, II, 93.

Opborrelen. 1) *Voortspruiten*, *herkomen*. Wdb. op HOOFT.

2) *Te voorschijn komen*, *ontstaan*, *opkomen*. Ibid.

3) *Uit een boosaardig gemoed oprijzen*, *opwellen*. Ibid.

Opbotsen. Hetzelfde als **Opboetsen.**

Doen ick de kruynen eerst wist van deze heylighe rotzen
Fray op te toyen, en met steen-werck o p te b o t s e n.
VONDEL, door V. L. II, 83.

Opbrassen. 1) *Opeten*. KIL.

2) *Opkroppen*, *verkroppen*. Ibid.

Opbrek. *Het opbreken van krijgslieden voor eene plaats.* U. W.

Opbreken. *Opengaan*, *openbreken*. Wdb. op HOOFT.

Te midden op het velt daer stont een boom geresen,
Die scheen tot oogen lust alleen gemaeckt te wesen,
Soo lustig bloeyt het hout. Hy boog sijn gulle stam,
Met dat de jonge bruyt aldaer gewandelt quam.
En wasser noch een bloem, die niet en was ontloken,
Die is met soeten reuck in haesten o p - g e b r o k e n.
CATS, door Dr. V. VL. II, fo. 10, a. v. o.

Opbrengen. 1) *Opvoeden*, *grootbrengen*. Wdb. op HOOFT.

2) *In zwang*, *in de mode brengen*, *op de baan brengen*. Wdb. op BREDERO, U. W.

3) *Verteren*, *doorbrengen*. KIL.

Opbreuck. *Openbreking*, *het openbreken*.

Met eenen swaren steen den ingangh werd ghestopt,
Ghesloten dicht en vast, en, na der wetten reghel,
Bevesticht voor d' o p b r e u c k, met 't Coninglijcke Zeghel.
Z. HEYNS, Vervolgh van BARTAS Weken, 1628, bl. 18.

Opdat. Hetzelfde als het vaneengeschrevene **op dat.**

Opdaveren, opdaaveren. *Schudden*, *dreunen*, *opspringen*. Wdb. op HOOFT.

Opdecken. *Ophalen*, *in het breede ophalen*.

Aldus gaf Ywe die coninc
Renoude in waerlike dinc
Siere dochter te wive sonder wanc.
Wat holpe dat ict o p d e c t e lanc
Van der brulocht die daer was,
Also alsict ghescreven las?
So verloric minen tijt.
Renout, vs. 738.

Opdelven. 1) *Afsnijden, het wederkeeren beletten.* Wdb. op HOOFT.

2) *Door ophooping van aarde den weg versperren, barricadeeren, een slagboom stellen.* Ibid.

Opdenken. *In gedachte iets aan iemand toeschrijven.* U. W.

Opdeunen. *Mededeelen, te berde brengen.* Om dat zy den reik onzer verstanden te boven gaat, moet het juist niet onbehoorlik worden gerekent, yetwes ter eer van haar Ed. o p te d e u n e n. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. 1665, bl. 77.

Opdichten aan iemand. *Tot iemands nadeel verdichten, iemand valsch beschuldigen.*

D'onsaelge Palameed met recht mocht wenschen me'
Dat noyt Ulysses waer getogen over Zee:
Hy sou gewisselijck op desen dagh noch leven,
Of had soo valsch betight den geest niet opgegeven:
Wien d' overtuyghde, en al te wrockende Ithakees
O p d i c h t e 't loos verraed.

VONDEL, door V. L. II, 349.

Opdobberen. *Bovenkomen, bovendrijven.* KIL.

Opdoecken. *In een gunstig daglicht stellen.* Eenighe van haer mederegenten, tzy om de Gemeente te verschoonen, of dat sy met d'anderen in vyandtschap zijnde, met dit voorgeven (dat by tvolck seer aengenaem was) haer saeck sochten o p te d o e c k e n, setten haer daer teghens, enz. VELIUS, Chroniick van Hoorn, 1617, bl. 66.

Opdoen, op doen. 1) *Opbreken, weggaan, heengaan.* KIL.

2) *Ontspannen, losmaken.*

Die ioncfrouwen ontfingen wale,
Si waren in hogen ende blide,
Ende ginghen o p d o e n dat rosside,
Wrevent ende gaven hem coren.

Ferguut naar het HS. vs. 3984.

3) *De tafel afnemen,* d. i. *de tafelplanken en de schragen opruimen, wegzetten.*

Si dwoegen ende sijn geseten;
Men brochte hem spisen gnoech,
Ende van wine haer gevoech.
Si aten ende men hiet o p d o e n.
Doe quam gelopen een garsoen,
Ende d e d e o p dat ammelaken.

Ibid. vs. 1281 en 1283.

Die taflen d e d e m e n o p ter vaert.

Ibid. vs. 854.

Alst gheten was, ende o p g h e d a e n,
Ghinc de Grave in siere rusten,
Want hem begonste slapens lusten.
MELIS STOKE, B. IV, vs. 1376.

4) *Wegnemen, wegpakken.*

Di clerc quam sonder beiden
Neven haer sitten biden colen,
Ende heeft haer heimelijc ghestolen
Vanden stele enen rinc,
Daer die panne mede hinc:
(IJseren was hi na mijn verstaen)
Die clerc heeften o p g h e d a e n.
Dr. VERWIJS, X Boerden, bl. 12, vs. 38.

5) *Opendoen, ontsluiten.* Ghy sult hem uwe hant mildelick o p d o e n. St. Bijbel. Deut. XV, vs. 8. De aerde d e d e haer o p ende verslondt Dathan. Ibid. Ps. CVI, vs. 17.

6) *In het gezicht krijgen.* U. W.

7) *Openbaren.*

Hier siet men in het diep, dat noyt en is gemeten,
Hier leert men uyt de daet, dat noyt en is geweten,
Hier wortet o p - g e d a e n, dat noyt en is gekent,
En daer noyt edel breyn sijn spits en heeft gewent.
CATS, door Dr. V. VL. II, 368, b.

Opdoen (Hem). *Zich voordoen.*

Ik zweer dat ik Oenes hooft mit hoorens zel bezetten,
Die gorten-teller, die henne-taster, die treuzelaar,
Hy d o e t h u m o p als Delfs Engels, en et is noch qualijk peuzelaar.
Klucht van Oene, 1662, bl. 4.

Opdocken. *Slaan, smijten, kloppen, afranselen, afrossen.* KIL.

Opdonderen. 1) *Opdagen* of *doen opdagen, onverwacht te voorschijn komen* of *doen komen.* Wdb. op HOOFT. Elektra een groothartige dochter, om haers vaders neerslagh gebeten, en verbittert, en beduchtende, dat ze met Orestes den zelven gangh moghten gaen, verzond het kleene kind ter sluick naer Phocis, by Strophius, om daer opgevoed, en tot zijn jaeren gekomen wezende, t'eeniger tijd van daer, tot vaders wraecke, te mogen o p d o n d e r e n. VONDEL, door V. L. III, 538. Maer het maeghdeken — — — brack by nacht uit, en d o n d e r d e in hare geboortestadt op. Ibid. IV, 308.

Laet zich Europe niet verwondren,
Al scheen de weerelt te vergaen,

Toen, uit den Noortschen Oceaen,
Dat oorloghs onweêr o p quam d o n d r e n,
En baldren over duin en strant, enz.
Ibid. VI, 154, vs. 4.

2) *Verdagvaarden, oproepen.*

D' altaeren staen rondom. De priesterin verdaeght,
Terwijlze in 't hangend haer o p d o n d e r t onvertsaeght,
Dryhondert Goden, en den zwarten vooght der helle.
Ibid. VIII, 380, vs. 726.

Opdraghen, opdraeghen. 1) *Overdragen, overgeven, overleveren.* KIL.

2) *Opheffen, in de hoogte heffen.*

Dagematere was doe Baliu,
Die hem vele daer onderwant
Jegen Guleke, die doe syn hant
O p d r o e c h, ende wilde[n] dersteken (sic).
VELTH. Sp. H. fo. 235.

Opdracht. Hetzelfde als **Oogdraght.** KIL.

Opdrachtigh. *Hoog, trotsch van inborst.* Ibid.

Opdrieschen. *Met drieschen en dreigen uit den afgrond doen opkomen.*

Dat trots rondeel, waer uit d' Ykoning wort gelooft
Zijn watergodendom, om hunne wraek te wetten,
Te hebben o p g e d r i e s c h t met klinkende trompetten.
ANTONIDES VAN DER GOES, Ged. door BILD. I, bl. 11.

Opdrift. *Aanwas, uitbreiding.* Op welcke tijdt t' lant seer was bloeyende, niet alleen in menichte van menschen en o p d r i f t van neeringe, maer oock in rijckdom en alderleye welvaert. VELIUS, Chroniick van Hoorn, 1617, bl. 142.

Opdrijven. *Aantijgen.* Wdb. op BREDERO.

Opdringhen. *Hooger stijgen.*

Wy sien den dach voer onsen oghen
O p d r i n g h e n mitter sonnen glas.
HILDEG. Ged. bl. 230, vs. 51.

Opdrincken de bruydloft. *Napret vieren na de bruiloftspartij.* KIL.

Opdrossen. *Heengaan, weggaan.*

S. Wat of hy voor heeft?
H. Met jou o p d r o s s e n.
H. VAN DE GAETE, De Metselaar door Liefde, bl. 22.

Opdwelmen. *Met dikken walm opstijgen.* U. W.

Opeisch. *Opeisching.* Parma — — — schikte, om den o p e i s c h te doen, twee tromslaaghers — — — af. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 1169, 4.

Open. *Uitzicht, gelegenheid, uitweg, uitkomst.* Wdb. op HOOFT en Wdb. op BREDERO.

— — — Hier was geen hulp te hoopen;
Dies nam ik voort de wijck, zagh om, en zocht een o p e n.
VONDEL, door V. L. VIII, 333, vs. 1158.

Wie dat een o p e n siet, die stelt haer om te vluchten.
CATS, door Dr. V. VL. II, 43, a.

Openbaer, oppenbaer. 1) *Waarlijk, voorwaar*, doch als stopwoord gebruikt.

Hi was een riddere o p e n b a r e,
Overdadich ende stout.
Ferg. vs. 4294.

En gene pine en es so swaer,
Alse tansiene o p e n b a e r
Die doet vor ogen, ende dan wel weet
Dat hi dier niet ontgeet, enz.
VELTH. Sp. H. B. III, C. 1, vs. 2.

Tusscen hem II was nijt,
Welc die beste taelman ware;
Maer Demostenes o p e n b a r e
Was beter dan Echines was.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. LIIII, vs. 18.

2) *Openhartig, open, vrij.*

Men vant daer int lant en gheyne
Vrouwe van also groter macht,
Noch van also groter gheslacht,
Noch daer omtrent soe wael gheboren,
Ende was van goede wel te voren,
Ende in hoer doen seer o p e n b a e r.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 79, vs. 57.

3) *Ronduit, zonder omwegen, onbewimpeld.*

"Mijn wille es" sprac here Ywein, "dattu
Gaes ten Castele vanden berge nu,
Ende ochtu vints den gygant daer,
Sech hem dat al o p e n b a e r,
Dat Ywein, des conincs Urients sone,
Hem ontbiet, dat," enz. enz.
Lanc. II, vs. 17139.

Zie ook ibid. III, vs. 19458.

Ende si seiden hem openbare,
Dathi niet waerdich en ware
Datmen graven zoude in die aerde,
Maer in sijnre groter onwaerde
Soudemen sijn vleesch, na sijn leven,
Den beesten ende den voglen gheven.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 815.

Doe sprac die vrouwe openbare:
»So hout u, here! desen man,
Ende ghevet mi minen sone dan."
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXIX, vs. 28.

4) *Stellig*, *zeker*.

Nu eist openbaer, sonder waen,
Dat dine hope es vergaen,
Die idel was.
Rymb. vs. 15389.

Ende om dat hij wiste openbare,
Dat dwijf broesscher ware
Ende onghestadigher dan die man,
Soe riet hij haer tetene dan
Van dien boeme.
Lsp. B. I, C. 22, vs. 11.

Zie nog Alex. III, vs. 956.

5) *Aanzienlijk*.

Een ander vrouwe ginc naest hare,
Die machtich was ende openbare
Ende van harden groten doene.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 968.

Zie ook Ferg. vs. 4294; Lanc. II, vs. 7493.

6) *Duidelijk, helder*.

Doe sach hi in dat water claer
Sijn anscijn alse openbare
Alse ocht in enen spegel ware.
Ibid. vs. 1379.

Hare ogen lichten openbaer,
Alse ene kerse die scinen heft claer.
Ibid. vs. 3069.

7) *Zichtbaar*, *op eene zichtbare wijze*.

Ende quame daer in uwen moet
Die scone, die gi alsoe mint,

Gine sout macht een twint
Hebben te anegroetene hare,
Maer gi selt al openbare
U varuwe verwandelen menichfout.
Ibid. vs. 2366.

8) *Bekend, beroemd.*

Bohort seide alsi dat sach:
»Wel sijn groet, sonder gelike,
Mijns heren dade, gewarlike,
Ende sine gewerke sijn oppenbare
Boven allen anderen harentare."
Lanc. II, vs. 17632.

9) *Geheel, volkomen.*

Eens quam dingel an hem caermen,
Alse een mensche al openbare,
Ende clagede dat hi tebroken ware
Uptie zee ende al verloren.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. L, vs. 45.

10) *Luide*, of *duidelijk.*

Doe hoorden wi den ynghel openbare
Jeghen die vrouwen spreken,
Die daer ten grave quamen ghestreken.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 884.

11) *Klaar, ontwijfelbaar.*

Hi seide: »Ic weet openbare
Dat ic henen bem geboren."
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XVII, vs. 18.

12) *Schoon, lief, beminnelijk.*

Die hadde ene dochter so oppenbaer
Dat icse moeste minnen daer.
Lanc. III, vs. 12795.

Openbaerlike. *Zeer zeker, ongetwijfeld.*

Ende mijn moeder hadde vrese das,
Omdat ic jonc ende scone was,
Alse gi sien moeget openbaerlike,
Ne huwede si mi niet haestelike
Datmen mi met crachte soude nemen hare.
Lanc. II, vs. 6617.

Openbaren. 1) *Verschijnen, zich vertoonen.* Eenen grijselijke comete dye in desen tijden openbaerde. Van Brabant die Exc. Cronike,

1530, a II, b. Ende die here o p e n b a e r d e abram.' Bijb. van 1477, Genes. XII.

Zie vooral RUUSBR. Brul. bl. 22, regel 4 en 14.

2) *Na den dood verschijnen.* Die paeus starf ende na sijnre doot o p e n-b a e r d e hi den cappellaen, mit groten lichte ende schoenheyt. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 26.

3) *Zich voordoen, zich toonen.* Nadat Pallas met hare gouden roede het lichaam van Ulysses bestreken, en hem daardoor een verjongd gelaat had gegeven, vertoonde hij zich aan Telemachus, die, hierover verbaasd, tot hem zeide:

Ghy schijnt nu anders vrient, dan ghy eerst o p e n b a e r d e,
Ghy hebt ander cleeren, u leden schijnen grootdadich:
Waerlijck ghy zijt een God.

COORNHERT, Odyss. 1606, II, 53.

Zie nog VAN LENNEP, Gloss. op VONDELS werken, waar de plaats onjuist is opgegeven.

4) *In het licht geven.* MEYER.

5) *Leeren, doen zien, onderrichten.*

Nu heb ic u al vercallet;
Al dat in die lucht ghevallet;
Nu wil ic ten firmamente gaen,
Daer alle die sterren in staen.
Leert hier ene scone dinc.
Ant firmament es een rinc,
Diet firmament al omme vaet:
Deen side noort waert slaet,
Dander side drait suutwaert:
Scrifture dit al o p e n b a e r t.

Broeder Gheraert, Natuurk. vs. 908.

6) *Zich openbaren, te zien zijn.*

Elken der planeten ganc,
Es hi cort of es hi lanc,
Ist van westen oestwaert:
Dat andie mane wel o p e n b a e r t.

Ibid. vs. 878.

7) *Komen opdagen.* Ende ten derden daghe o p e n b a e r d e een man, comende uut sauls tenten. Bijb. van 1477, II Samuel, I, vs. 2.

8) *Openbaar worden.*

Want, her coninc, der minnen vier
Mochte in uwer dochter o p e n b a r e n,

Als hi ware comen te sinen jaren.
Esmoreit, vs. 247.

9) *Aanbreken, zich vertoonen.*

Maer alse die dach o p p e n b a e r t.
Nat. Bl. B. III, vs. 3369.

Openbaren (Hem of sich). 1) *Zich vertoonen, zich laten zien, komen opdagen, zich opdoen.* Wdb. op HOOFT.

Daer na o p e n b a e r d e h e m mee
Jhesus ten mere van Galylee;
Dit was die derde waerf te waren
Dat hi h e m wilde o p e n b a r e n.
Rymb. vs. 26983 en 26986.

Sident gheviel Ysaacke mee,
Dat hi woende in Bersabee,
Dat h e m God daer o p e n b a e r d e
Ibid. vs. 2293.

2) *Zich bekend maken.*

O p e n b a r e d i daer voor die liede.
Ibid. vs. 24235.

Opendoen, open doen (Zich). *Zich vertoonen.*

Onz' levenstijdt spoeit zijne baân,
En sukkelt t' geenen herbergh aan;
Zy die wel breedt z i c h o p e n d o e t
Wanneer men haar ziet in 't gemoet,
Is, als men haar van achtren ziet,
Een' stip, een oogenblik, een niet
HOOFTS Ged. door BILD. I, 142.

Openen, oopenen. *Te kennen geven, verklaren, openbaren.* Wdb. op HOOFT.

Nu koom doch, vrient, en o p e n t my
Wat dat hier van de reden sy.
CATS, door Dr. v. VL. I, 673, a.

Open- of oopenstaan. *Vrijstaan, in de gelegenheid zijn.* Wdb. op HOOFT.

Openuyt, open uyt. *Ronduit.*

Als ick dit wel had over-leyt,
Toen heb ick o p e n - u y t geseyt:
„Nu vind' ick met de ware daet
Hoe dat 'et in de werelt gaet," enz.
CATS, door Dr. v. VL. I, 813, b.

Opfakken. *Aangrijpen* en *wegvoeren*. U. W.

Opfliemen. *Opsnijden, met een mes verwonden*, thans *opvlijmen*. Zie Kl. Vryagie van Jan de plug, bl. 13.

Opgaen. *Opgang, het rijzen.*

Sander dages ter sonnen o p g a n e
Sciet mijn her Walewein van dane.
Lanc. II, vs. 23184.

Opgaen. *Rijzen door gisting.* KIL.

Opgaen. *Klimmen, vermeerderen.*

In 's Graevenhaege en Leeuwaerde, om de wet
En 't hofrecht van die landen te bewaeren,
Genoot wert, in het o p g a e n van zijn jaeren.
VONDEL, door V. L. VII, 772, vs. 92.

Opgaen, op gaen. *Opengaan, zich openen.* KIL.

Miltheit doet des paeus poorten o p g a e n.
Lsp. B. III, C. 23, vs. 163.

Want die grave sullen o p g a e n
Van zonnen opganghe, dat verstaet,
Tote dat die zonne ondergaet.
Ibid. B. IV, C. 9, vs. 66.

Opgaen, op gaen. *Landen, aan land stappen.*

Ende ginc te scepe — — — — — —
Ende te hant nam hi sine vaert
Sonder merren daerwaert,
Want en was niet verre van daer
Daer hi o p g i n c.
Belg. Mus. VII, 366, vs. 1994.

Voer Dydo quam die maer te hant,
Dat daer een vorste ghecomen waer
Te schepe, mit eenre groter schaer.
Si heeften vriendelic ontfaen
Ende sijn te samen o p g h e g a e n.
Mloep, B. I, vs. 1076.

Opgaende brugghe. *Ophaalbrug.* KIL.

Opgangh. *Begin, aanvang.* Wdb. op HOOFT.

Opgang, opganc. *Het aan land stappen, landing.* Item gesent enen bode wt Vrieslant aen minen here van Hollant mit brieven, roerende hoe dat mijn here van Oistervant den o p g a n c gewonnen hadde. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 188.

Die haven lach andes meres cant,

So dat hi daer den o p g a n c dede.
Mloep, B. I, vs. 2141.

Zie nog Lsp. B. II. C. 48, vs. 347.

Opgang. *Vertegenwoordiger*, volgens VAN LENNEP.

— — — — Hoe noemt men hen?
Den mont van 't Recht des Aemsterlanders,
Gewapent met zijn wijze pen;
Den glans van 't edele Amerongen
En o p g a n g van 't gemytert Sticht.
VONDEL, door V. L. VII, 592, vs. 30.

Opgheboden. *Opgeroepen.* Want die hebben dickwils een gheschrey ghemaeckt, als had de Vyand voor de poort geweest. Daer op dan de Burgerije in 't geweer quam. Maer doen sy sagen datter geen vyand voorhanden was, hebben sy met een quaedt genoegen het harnas ende wapenen weder neergeleyt. Daer nae begaf het hem, dat de Vyand inder waerheyt aenquam. Als nu de Burgers wederom o p g h e b o d e n wierden, meynden sy, enz. Ibid. I, 428.

Opgebroken (Het backhuys) houden. *Staan te gapen.*

— — — hier h o u d y o p g e b r o k e n
Het backhuys by dees mans.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 92.

Opgebult. 1) *Opgeblazen.*

Wat China backen kan, Venetjë weet te blazen,
Van konstigh aerde-werck, van kostelijcke glasen,
En dient aen geenen mensch van tochten o p g e b u l t;
Dus laet dat broose tuygh, of oeffent uw gedult.
CATS, door Dr. V. VL. I, 496, a.

2) *Opgehoogd.*

Waer ick nu mollen sie, daer spreeck ick tot my selven:
Dit beest dat schijnt een graf voor my te willen delven,
Want mits het over-al, en soo geduerigh wroet,
Dat is tot my geseyt, dat ick haest reysen moet.
't En is dan geen verlies, wanneer oock hollen spreecken,
Ja, 't is veel eer gewin, wanneer de mollen preêcken;
Dies segh ick, als ick sie het aertrijck o p g e b u l t:
"Dit staet van desen romp haest op te zijn gevult.
Ibid. II, 562, a.

Opgedaen. *Opgetooid*, *uitgerust.*

My seyd' een bode gister noen,
Daer ick gingh treden in het groen,

Dat ick te hov' ontboden was,
En daer op scheyd' ick uyt het gras,
En gingh vast kneden in het stof,
En gingh vast treden naer het Hof.
Daer sagh ick eerst veel muylen staen,
Geciert en prachtigh o p - g e d a e n,
Met veêren om den kop geset, enz.
Ibid. I, 847, a.

Opgedaen. *De tafel opgenomen.* Zie **Opdoen** 3).

Opghedronten. *Opgezwollen.* Deelw. van *drenten.* Zie dit woord. Welke woerde sommighe onsedighe ende onsuver menschen, die alle eersaemheit derven, o p g h e d r o n t e n ende opgheblasen uutwerpen. Spieg. der Volcomenheit, HS. fº. 235.

Opghenomen ter orloghen. *Tot den oorlog opgeroepen.* KIL.

Opgereden. *Gereed maken, klaar maken.*

Gi selt u scoien ende cleden,
Gi selt u al o p g e r e d e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2512.

Opgeset, opgezet. *In prijs verhoogd, in prijs gestegen, duurder geworden.* Wdb. op HOOFT.

Opgeset. *Opzettelijk, voorbedacht.* Niet met voorbedachten raet, ofte o p g e s e t t e n wil. St. Bijb. Levit. XVII, Kantt. 17.

Opgestaen. *Opgekomen.* Wdb. op HOOFT.

Opgestalt. *Geschorst.* Dat alle alsulke twist, schelinge ende gebreken, als tussen den voirgen. parthijen sijn moegen, in gueder vuegen ende guelicheit o p g e s t a l t sullen wesen. NIJH. Ged. V, 77.

Opgetooghen. *Ten strijde opgetrokken.* Wdb. op HOOFT, bl. 481.

Opgevat. 1) *Ingenomen, beheerscht, in liefde ontstoken, bekoord.*

Is iemant hier in dese stadt
Door vuyle lusten o p - g e v a t,
Of door de jonckheyt om-gevoert, enz.
CATS, door Dr. v. VL. I, 939, a.

Ick en weet niet watje let,
Datje dus uw herte set,
Datje dus zijt o p g e v a t
Door een popjen van de stadt.
Ibid. I, 584, a.

Ghy zijt van ons geciert en van der jeught gekleet,
Niet uyt een schaerse beurs, maer uytter mate breet.
Ghy zijt een schoone maeght, en hondert jonge mannen

Die hebben t' uwen dienst haer sinnen ingespannen;
Of soo ghy rijckdom soeckt, de rijckste vande stadt
Die zijn door uwen glans ten vollen o p g e v a t.
Ibid. II, 73, b, v. o.

2) *Bezield, bezig gehouden.*

Lest, doen ick in de groente sat,
Met veel gedachten o p g e v a t,
Wert ick gewaer een swarte mol,
Gekropen uyt haer duyster hol. enz.
Ibid. II, 479, a.

Opgevat (In gramschap). *In gramschap ontstoken.*

Maer als dit selsaem werck tot Scilo wort geweten,
Soo is de vreemde daet gansch hatig uyt-gekreten.
Men wil het listigh rot, vermits het stout bedrijf,
Men wil de rauwe jeught al weder op het lijf.
Maer stracks den breeden Raet, en d' outste van de stammen,
Die dit aenstaende Vyer alreede sagen vlammen,
Die waren daer ontrent, en quamen in de stadt,
En vinden al het volck i n g r a m s c a p o p - g e v a t.
Ibid. II, 46, a.

Opgheve. *Opgave, vraagstuk.* MEYER, KIL.

Opgheven. 1) *Afgeven, overgeven, overhandigen.* Wdb. op HOOFT. Ende desen pacht noch dit goet voergen. en mach ic noch mine erfgenamen niet o p g e v e n, dan enz. NIJH. Ged. I, 299.

2) *Zich overgeven, zich opgeven.* KIL.

Opgheven (Hem). 1) Hetzelfde.

Hi was der quaetster sonderen een,
Ende h a d d e m den duvel o p g h e g e v e n.
Beatrijs, vs. 521.

2) *Uit het bed opstaan.*

Een reyser op de wegh in seker huys getreden,
Socht ruste tot gemack van sijn vermoeyde leden,
Doch eer de soete slaep sijn deusigh hooft bekroop,
Vernam hy dat 'er nat ontrent sijn bedde droop — — —
Hy g e e f t h e m vaerdigh o p, en met een flucksen hamer,
Soo klopt hy voor het schut, soo klutst hy aen de kamer,
Nu hier, dan weder daer.
CATS, door Dr. v. VL. II, 648, a.

Op eenen nacht g a f s i c h de Koningh vande Arents o p met sijn volck, overvielen de Raven, wondender veel en dooden ettelijcke. Z. HEYNS, Voorbeelsels der Oude Wijse, 1623, bl. 63, v°.

Opgheven den last. *Den last opleggen* KIL.

Opgeworpen. *In haast, in der ijl aangesteld.* Wdb. op HOOFT.

Opgewosschen. *Opgewassen.* U. W.

Opgift. *Overgave.* Ibid.

Opgolghen. *Braken, uitbraken.*

> O snoode Ravaillac! God sal hier namaels eyssen
> Van u (die Jean Castel, la Barre en Biron volght
> Welck Acherontis poel, en Styx heeft op gegolght)
> Het dier vergoten bloet.
>
> VONDEL, door V. L. I, 84, vs. 195.

Opgorden. *Omgorden, omstuwen.* KIL.

Opgrijpen. 1) *Aangrijpen.* Ibid.

2) *Ondervangen.* U. W.

Ophalen, ophaelen. *Door wrijven nieuwen glans geven.* KIL.

Ophalen, ophaalen. 1) *Vernieuwen, weder in gebruik brengen.* Wdb. op HOOFT, bl. 481.

2) *Roemen.*

> Voortaan zal elk, die plagh te prijzen, smaalen;
> Voortaen zal niemandt meer,
> Om d' onbesprooken' eer,
> Zijn huis op halen
>
> HOOFTS Ged. door BILD. I, 104.

3) *Opsieren, opschikken, mooi maken.* Wdb. op BREDERO.

4) *In herinnering brengen.*

> Nu eens vervaerelijck de krijghstrompet gesteecken,
> Den krijghsman opgehaelt, die trots en onbezweecken,
> Door 't perssend nootlot eerst van 't woest Trojaensche strant
> Gevlught, aen d' oevers van Lavinie is belant.
>
> VONDEL, door V. L. VIII, 276, vs. 8.

5) *Ten hemel varen.*

> Mar dits emmer wonder groot
> Dat Jhesus, die was doot,
> Op ghehaelt soude wesen.
>
> Lsp. B. II, C. 36, vs. 1249.

> Hets waer, wi lesen
> Dat Enoch op ghehaelt was.
>
> Ibid. vs. 1251.

Ophalen (By de naers of by 't gat). *Minachtend of spottend iemand van het hoofd tot de voeten opnemen, bekijken.* Wdb. op BREDERO.

> — — — om elk een op te haalen

By 't gat, en hen zomtyds te quetzen in hunne eer.
S. VAN DER CRUYSSEN, Ezopus, 1697, bl. 39.

Ophangen. 1) *Zweven.*

Men zagh hem menighmael o p h a n g e n in de lucht
Van d' aerde, uit yver diep, verruckt in zijn gedachten, enz.
VONDEL, door V. L. XI, 37, vs. 276.

2) *Opschorten.*

Nu rentze wilt en wuft door haegh, en bosch, en rots,
En bergen, naeckt tot aen de knien, met groot verlangen.
Het jaghtkleet, als Diaen, gehaeckt en o p g e h a n g e n.
Ibid. bl. 638, vs. 758.

Ophavigh, ophaevigh, ophevigh. *Haastig, heftig, oploopend.* KIL. MEYER.

Opheffen. 1) *Aanheffen.*

Jhesus h i e f o p den sanc,
Si songhen doe alle dat clanc.
Lsp. B. II, C. 56, vs. 103.

2) *Herstellen, weder in eere brengen.*

Ende zo wanneer hi hem rampspoet,
Vernoy gaf ende toren,
Ende si den zeghe altoos verloren,
Keerden si hem weder te Gode,
Ende h i e v e n o p die ghebode.
Ibid. B. I, C. 48, vs. 44.

3) *Aanvangen, voor den dag brengen.*

Dus hadde die jonchere alre eerst o p h e v e n
Sine questie, die hi gaet gheven
Eere joncfrouwe, dat sise onbinde,
Dat hi mit trouwen sere minde.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 54, vs. 61.

4) *Oprichten, instellen.*

Mer dit ghilt was langhe te voren
T Antwerpe verheven ende vercoren,
Eert die van Brabant o p h i e v e n.
Ibid. bl. 103, vs. 295.

Ende si h i e f o p sonder sparen
Costumen die niet goet en waren,
Ende die jegen recht waren mede.
Lanc. III, vs. 6603.

5) *Opbeuren, tot beter toestand brengen.* Wdb. op HOOFT.

6) *Ontgraven.* MEYER.

Ophelper. *Begunstiger*, *beschermer.* Wdb. op HOOFT.

Ophemelen. 1) *Opsieren*, *mooi maken*, *opknappen.* U. W.

Toen zagh ik in't verschiet nae hem een' lange rei
Van Yprincessen, elk gevolgt van kamenieren,
Die yverig Mevrou opheemlen en versieren.
ANT. VAN DER GOES, door BILD. I, 70.

2) *Opruimen, aan een' kant zetten, in orde brengen.*

Wascht knap de vaten om, schikt alle dingh op zijn steê,
Voort, maekt 'er een eint of, en zonder te spotten lank,
Schrobt me vaerdigh de deel, en schuert de pottebank,
Hemelt de kooken op, en stoft het voorhuis uit.
Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 20.

Voor den oorsprong en de grondbeteekenis van dit woord leze men hetzelfde werk, op bl. 122 en vv.

3) *De winterkwartieren doen betrekken*, *in de winterkwartieren leiden.* Wdb. op HOOFT.

4) *Optrekken, voltooien, volbrengen, tot stand brengen.* Ibid.

5) *Schikken*, *ordenen*, *regelen.* Ibid.

6) *Ten grave brengen.* Ibid.

Ophemelen (Het lichaem). *Het lichaam in bloeienden staat stellen*, *opknappen*, *opkwikken.*

Zy brengt ons sappen aen, met gommen, groot van kracht,
En droogen, tot behulp der kranken voortgebracht,
Gewoon het lichaem op te heemlen, 't quaet te weeren,
En ziekten by den duim te houden, en te keeren.
ANT. VAN DER GOES, door BILD. I, 56.

Opherstaen. *Opstaan*, *verrijzen.* Dats de wille myns vader, dat ic nin late verloren werden, dat hi mi ghegheven heft, mar dat ict doe weder op herstaen in den yoncsten daghe. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 91. Alsic opherstaen sal syn, so sal ic vor u gaen int lant van Galileen. Ibid. bl. 204. Aldaer sal hi bespott werden ende ghegheeselt ende bespowen, ende ghecrust, ende des derds dags sal hi weder op herstaen. Ibid. bl. 138.

Opherstannesse. *Opstanding.* Overwaer segghic u, dat ghi, die mi ghevolgt syt, in der opherstannessen alse des menschen sone sal sitten op den trone van sire moghentheit, so seldi sitten op tuelef trone ende ordeelen de tuelef gheslechten van Isrl. Ibid. bl. 130. Dan saelt di vergouden werden in de opherstannesse. Ibid. bl. 137.

Ophissen. *Ophitsen*, *verhitten*, *in gloed brengen.* Wdb. op HOOFT.

Ophoopen. *Verergeren, ten top voeren.* Ibid.
Ophooren. *Ophouden, eindigen, niet voortgaan.* KIL.
Ophouden. *Opkweeken, opvoeden, groot brengen.* Ibid.

Ic salne o p h o u d e n voor mijn kint;
Mine dochter salicken bevelen.
Esmoreit, vs. 282.

Die moeder dat seer qualic nam,
Dat hoer kint soude vergaen.
Enen wisen knecht sprac si aen
Ende bat him dat hi gheringhe
Inden woude daer mede ghinghe,
Op sulke doecht als si hem gan,
Ende bestedet enighen man,
Diet o p h i e l d e tot sinen jaren.
Mloep, B. I, vs. 1938.

Ende hadde mi gedoet tot desen,
Ne hadde mijn vrouwe van Lac gewesen,
Die mi o p h i e l t rikeliker sint
Dan noit was o p g e h o u d e n conincs kint.
Lanc. II, vss. 31736 en 31737.

Zie nog Alex. I, vs. 1170; ibid. VI, vs. 1158; Nat. Bl. B. II, vs. 1682.
Ophouden. *Openhouden.* KIL.
Ophouden een kint aen 't vier. *Een kind bakeren.* Ibid.
Ophoudenis. *Oponthoud.* U. W.
Ophuiven. *Huifswijze optooien.* Ibid.
Opiaeghen. *Met ijver najagen, met naarstigheid zoeken.* KIL.
Opiaeghen den buyck. *Zich dik eten.* Ibid.
Opjukken. *Een juk opleggen.* U. W.
Opkerven. *Aankalken, opteekenen om te onthouden.* Ick salt wel o p k e r v e n. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 19.
Opklaren. *Opruimen, wegnemen, wegzetten, opredderen.* Toen elk zijn genoegen had, wierd het Thee-goed weggenomen en alles weer o p g e k l a a r d. T. ASSELIJN, Kraambedt van Zaartje Jans, 1684, bl. 47.
Opklaveren. *Opklauteren.*

Geen klip zo ijslijck steyl, geen afgrond is zoo naer,
Vol slangen, vol gedierte, of 't uyterste gevaer,
Hadde ons doen klimmen, en o p k l a v e r e n en dalen.
VONDEL, door v. L. I, 735, vs. 1818.

Opkleppen. *Opwekken.* U. W.
Opklinken. 1) *Zich doen hooren.* Wdb. op HOOFT.

2) *Luid doen klinken.* U. W.

Opcliven. *Opklimmen, opvaren.*

Al moestet vleesch ene wile bliven
Ende die ziele ten Zone . o p c l i v e n,
Die doet mochter niet an wreken.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 2de St. bl. 81.

Opcluven. *Vermageren, slinken, uitteren.*

Met groten suchten ende met heten tranen,
Ghinc hi dore haghen ende doer bramen,
Dore bosschen ende doer woeste velde
Op berghe, in dale, daer hi hem quelde
Ende pijnde VII jaer al dure,
Soe dat hi die armste creature
Worden was, binnen dien tiden,
Die noit man sach; want hem die siden
Van ermoede waren o p g h e c l o v e n,
Ende al sijn lijf, beneden en boven.
Vaderl. Museum, 1, 55, vs. 171.

Opcluwenen. *Opwinden*, met de bijbeteekenis van *opteekenen* en dus bijna hetzelfde als *Opkerven*. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 19.

Opcomelingen. *Inkomsten.* Hij sall oick van allen o p c o m e l i n g e n, gewyn ende profijten genyeten. NIJH. Ged. VI, 148.

Opcomen. *Ambtsaanvaarding.* Wdb. op HOOFT.

Opkomen, opkoomen. *Aanvallen, overvallen, optrekken tegen.* Majenne — — — q u a m met de reste, zijner Majesteit o p, de welke hem tegenstiet met zulk een' stevigheidt, enz. HOOFT, Henrik de Groote, f°. 83, 43.

Opkomen aan iemand. *Iemand te beurt vallen.*

Opcomen. 1) *Opbreken, te laste komen.* Hadde de selve Bisschop zijnen mont niet balde toegestopt, dat woort hadde hem wel suer o p g e c o m e n. MARNIX, Biënkorf 1569, bl. 53, v°.

Dat sal ons swaerlic o p c o m e n,
Wordet gevonden.
SMEKEN, Tspel, enz. vs. 45.

2) *Overkomen.* Wdb. op BREDERO.

3) *Volwassen worden, den mannelijken leeftijd bereiken.* Dar na so segt dewangeliste dat dat kint opwis beide na den lichame ende in den gheeste. Ende alst o p q u a m so ghingt in der wstine, enz. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 9.

Dese kindre worden herden mede,

Ende deden alse Faustulus dede;
Mar doe si op quamen,
Ende si wisten ende vernamen,
Hoe die dinghe ghesciet ware, enz.

Lsp. B. I, C. 42, vs. 171.

Opkomen iemand. *Iemand op het lijf vallen.*

Potiphar wezenlijk denkende dat Jozef aan trouweloosheid schuldig is, brult hem toe:

Wat moght ick, trouwelooze, aen u mijn huis betrouwen?
En straft men t' uwent zoo 't gewelt aen echte vrouwen
Bedreven? huichelaer, verft schaemte uw wangen niet?
Maer 't aengezicht besterft, om dat hy voor zich ziet
Zoo veel getuigen. Wie heeft my mijn' dolck ontnomen?
Wat houdtghe my? laet los, dat ick hem op magh komen,
En ruckende uit zijn borst het onbesneden hart.

VONDEL, door v. L. III, 855, vs. 1358.

Opcoming. *Voordeel, inkomsten.* Alle die vruchten, proffijten, renten, opcomingen ende vervallen, enz. NIJH. Ged. V. 19.

Ende, of die renten ende opcomingen
Der vorseider stad niet en volstringen, enz.

Brab. Yeesten, B. VI, vs. 1917.

Opkramen. *Zijne kraam afbreken.* KIL.

Opkretsen. *Opkrabben.* Ibid.

Opkroppen. *Overladen.* U. W.

Opkundigen. 1) *Opzeggen.* Ibid. Van hier liep hy naamaals, als Leicester de Landtvooghdy had opgekundight, ter sluik naa den vyandt. HOOFT, Nederl. Hist. f° 1108, 30.

2) *Afstand doen van.* U. W.

Opquincken. *Opkweeken, opvoeden.*

D'oude Siciliaensse, diese had op ghequinckt.

COORNHERT, Odyss. 1605, II, 177.

Oplaag. 1) *Last.*

Daar 't van dien oplaag niet gewillig word gedruckt.

OUDAAN, Poëzy, I, 9.

2) *Oplegging.* U. W.

Oplaten, op laten. *Binnen laten.*

Ja! nu slaept hi alsoe vaste,
Ic en darff op laten ghene gaste.

HILDEG. Ged. bl. 60, vs. 112.

Opleggen. 1) *Samenstellen.* U. W. Daar was een Edelman van zoo

overgroote murwheit, dat hy zijn lichaam zoo lekkerlijk handelde, als of het uit een heel andere stoffe, dan daar wy menschen van bestaan, was opgeleit. DE BRUNE, Jok en Ernst, n°. CIX.

2) *Ten laste leggen.* U. W. en KIL.

3) *Bevelen, gelasten.* Wdb. op HOOFT, en KIL.

4) *Betalen.*

5) *De verantwoording eener daad op iemand laden.*

Hier omme was ic hare gram
Ende hebbe op den heelt ghemeit
Die verranesse al opgheleit.
Renout, vs. 1218.

6) *Vuist- of zweepslagen geven, met vuisten slaan.* KIL.

Oplegghen (Sekeren dach). *Zekeren dag bepalen.* Ibid.

Doe desen twist, zonder waen,
Langhen tijt hadde ghestaen,
Ende datmen dach op legghen woude
Datment termineren sonde, enz.
Lsp. B. II, C. 60, vs. 87.

Oplegghen de hand ende nemen. *Iets in beslag nemen, zich van iets meester maken.* KIL.

Oplesen, uplesen. 1) *Opzamelen, verzamelen.* Het sal ten dien dage geschieden, dat de Heere dorschen sal, van den stroom der riviere af, tot aen de riviere van Egypten, doch gijlieden sult opgelesen worden een bij een, o gij kinderen Israels! St. Bijb. Jes. XXVII, vs. 12.

2) *Opzoeken, wegnemen, oprapen.*

Ghi hebt minen oom bedroghen
Harde dicke in menegher wise:
Ghi misleettene vanden pladisen,
Die hi u warp vander kerren,
Doe ghi hem volghedet van verre,
Ende ghi die pladise uplaset;
Doe ghi u daer ane hadt versadet
Ghine gaeft hem no goet no quaet,
Sonder allene een pladisengraet.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 211.

Doe vlooch ic op, met groten mishagen,
Met groten rou ende misbaer,
Ende las die vederen op van haer,
Om dat ic se u wilde togen.
Rein. door WILLEMS, vs. 3610.

Men las op tamlaken.
Fl. ende Bl. vs. 2259.

Opliggen. *Te lijf vallen, toetakelen.*

Bedi si lagen hem op so sere
Dat hi daer ware doet bleven
En haddi den pilaer niet beneven.
Lanc. II, vs. 942.

Ende alse Bohort dat versach,
Dat min her Walewein dus oplach
Hestore ende soe cort daer helt,
Dat hine nalike hadde gevelt
Ter neder, hine mochs niet laten
Hine moeste hem staen in baten.
Ibid. IV, vs. 6238.

Oplichten geld. 1) *Geld inzamelen, ontvangen.* KIL. 2) *Geld op interest nemen.* Ibid.

Oplichten krieghsvolck. *Krijgsvolk verzamelen, werven.* Ibid.

Oplichten den vijand. *Den vijand óp de vlucht jagen, doen opbreken.* Ibid.

Siet, daer het Rooms gewelt en krachten aller helden
Sich vonden overmant en niet en konden gelden,
Daer heeft een vrouwetongh de saecken uytgericht,
En sonder eenigh bloet het leger op-gelicht.
CATS, door Dr. v. VL. I, 458, b.

Oplynen. *Boegseeren.* Wdb. op HOOFT.

Oplobberen. *Opduiken, al lobberende uit de diepte eens waters opstijgen.*

Nu quam de Vecht zijn hooft deur 't blanke nat opbeuren,
En zwom naar 't Muiderslot, van hartewee verkropt;
Ten lesten borst hy uit: „hoe! is de mondt gestopt,
Die my zoo meenigmaal van onder op deedt lobberen?"
JAN VOS, Ged. 1662, II, 690.

Oploop. *Aanval.* Si deden oploep op die vaste steden van ydumea. Bijb. van 1477, Macabeen II, Cap. 10, vs. 16.

Ende die vanden castele
Deden den here oplope vele.
Lanc. IV, vs. 6702.

Lanceloet sprac in dezer maniren:
„Hets goet datmen mergen oploep doet."
Ibid. vs. 7733.

Oploopen. 1) *Aanvallen, aantasten.*

Hi liep den rese op met stouten moede,
Ende sloeghen metten swerde int hovet.
Fergunt, vs. 8558.

Maer saen alst quam daertoe
Dat min her Walewein dat gesach,
Dattet was oppenbaerlike middach,
Liep hi soe sere op Lancelote,
Ende gaf hem also sulke stote,
Als oft hi binnen dien dage
Niet ware comen te slage.
Hi liep op doe so wonderlike
Lancelote, ende soe stoutelike,
Dat Lanceloet al temayert ward.
Lanc. IV, vss. 9215, 9219.

Zie nog ibid. vs. 9360; ibid. II, vs. 23633.

2) *Beleedigen.*

Fergunt was utermaten blide,
Wel behagedem sijn gesmide
Ende dat ors, daer hi op sat,
Hine was noit te gemake bat.
In sinen stegereep hi hem hief;
Waest den orsse leet of lief,
Het moeste knielen op den vloer.
God, sprac die coninc, ende swoer,
Moet scenden Keyen, datti liep oppe
Desen ridder met sinen scoppe.
Fergunt naar het HS. vs. 1121.

3) *Heftig aanspreken.*

Binnen vesten sijn si stout
In haren woorden menichfout
Ende connen vreemden lieden wale
Op lopen mit harder tale.
Lsp. B. III, C. 26, vs. 152.

Oplooper van deuren. *Inbreker.* KIL.

Oploopigh. *Oproerig.* Ibid.

Oploopigh van hoofde. *Oploopend, driftig.*

Opluiden. *Opklinken.* U. W.

Opluycken. *Den boventoon houden.*

Onordentlijck Fortuyn ons doen beleyd,

En blind en sot haer' gaeven spilt en spreyd:
Haer' gunste doet het aldersnoodste o p l u y c k e n,
En heyligheyd voor maght en geylheyd duycken.
VONDEL, door v. L. II, 743, vs. 1234.

Opluiken, opluken. 1) *Openen, ontsluiten* en *zich openen.* Wdb. op BREDERO, KIL. MEYER. Noch alsmen den soen handen ende voeten sel doorhouwen, ende sijn side sel worden o p g e l o k e n, sel daer wt comen so soeten roke, enz. Dboec vanden Houte, bl. 50, reg. 130.

2) *Beter, frisscher worden.* Wdb. op. HOOFT.

Opluken. *Openen, ontsluiten.* Die is alre zalichste, die met sijnre minnen eens anders hert o p l u k e t. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 72.

Sijn ogen stouden te staer beide;
Sijn tonge hinc ver uut sinen mont,
Recht gelijc enen doden hont,
Met o p g e l o k e n r e wider kele.
Rein. door WILLEMS, vs. 8577.

Opmaken, opmaaken, opmaecken. 1) *Aanzetten, ophitsen, opstoken.* Wdb. op HOOFT.

Vr. Hoe is doch onsen Heer aen sijnen doodt geraeckt?
Antw. Door eenen Roomschen Voocht, by Joden o p g e m a e c k t.
HUGO DE GROOT, Bewys enz. 1652. bl. 111.

De schult van welcke dootslach meest geleyt worde op Olympias, de welcke (na men seyt) o p m a e c t e ende voortdreef dese jonghe man, oploopende van gramschap om het selve te doen. PLUTARCHUS, 1644, f°. 295, c.

Zie nog CATS, door D[r]. v. VL. I, 750, b.

2) *Doen opkomen, of verschijnen.*

De hel heeft heiligh en onheiligh o p g e m a e c k t,
Om Neroos gramschap, die gedooft scheen, weer t' ontsteken.
VONDEL, door v. L. IV, 82, vs. 1034.

3) *De laatste hand aan een werk slaan, voltooien, afwerken.* KIL.

Opmerck. 1) *Oogmerk.* Wdb. op BREDERO.

2) *Opmerking, oplettendheid, opmerkzaamheid.* Ibid. en U. W.

Opmerke (Ten) van. *Ten aanzien van, met betrekking tot.* U. W.

Opmerkentheyt. *Opmerkzaamheid.* Wdb. op BREDERO.

Opmercklijckheyt. *Opmerking, aandacht.* Ibid.

Opmetsen. *Opmetselen.* U. W.

Opnemelinck. *Aangenomen kind.* KIL.

Opnemen. 1) *Aannemen, in bescherming nemen*

Ende waren alle o p g e n o m e n,

Die in genaaden wilden comen.
VELTH. Sp. H. f°. 236.

Ic ben die Grave van Artoys!
N e e m t mi o p, ic swige stille;
Ghi selt dan hebben al uwen wille!
Die Vlaminc riepen: "Gi moet sterven;
Al werdi Grave anderwerven!"
"Laesse!" riep hi, "wat wildi dan?
Waer hier enich edelman
Die mi o p n e m e n wilde."
Ibid. f°. 255.

Onder tfolc so spranc de mare,
Dat hi de liede o p n e m e n soude,
Ende doen der mede dat hi woude.
MELIS STOKE, B. V, vs. 325.

2) *Opheffen, stuiten, te keer gaan, doen eindigen.*

Ic sal o p n e m e n dit paerlement.
Horae Belg. Winter ende Somer, vs. 498.

Eer die heren gaen int crijt
Sal ict o p n e m e n in beiden siden;
Want liet men die heren striden,
Daer soude af comen menich wonder.
Ibid. vs. 493.

Zie vooral het Gloss. op den Limborch en Rein. door WILLEMS, vs. 7384.

3) *Waarnemen, bemerken.*

Al schijnt een man een vrient voer oghen,
Alst comt dat hi hem tafter siet,
Meent hijs mitter herten niet,
Hi en staet u dan niet veel in staden,
Waent hire bi te comen in schaden.
Dat n a m ic o p bi dien ghesellen,
Dien ic mijn doghen ghinc vertellen.
HILDEG. Ged. bl. 29, vs. 193.

4) *Aanvangen, beginnen.*

Mar waer si twe te rechte comen,
Die tsamen hebben o p g h e n o m e n
Saken, dair hi mach an winnen,
Dan sel die rechter thants versinnen
Ende vraghen hem al-om tghestant.
Ibid. bl. 37, vs. 44.

5) *In bezit nemen.*

Ende alst te daghe was gebrocht,
Doe creghen sy pays thoren vromen,
Entie stadt wort opghenomen.
Ibid. bl. 20, vs. 178.

Hi heft ons groet sorcoers gedaen,
Want ic hadde gesijn ghevaen,
Ende mine stat ware op genomen.
Ferguut naar het HS. vs. 4018.

6) *Bijleggen, een twist opheffen.*

Des balch hem die Hertoge. Om 't gone
Keerdi onweerdelike van daer.
Nochtan werd gepenst daernaer,
Ende opgenomen, dat verstaet;
So dat al te nieute gaet
Dit orloge.
VELTH. Sp. H. f°. 314.

7) *Dragen, verdragen, verduren.* Soo heeft hy zijn quellagie verduldigh opghenomen. VONDEL, door V. L. I, 582.

8) *Invorderen, inzamelen.* Opnemen gheld. KIL.

9) *Afnemen. Opnemen de tafel.* Ibid. In vorige eeuwen, vooral in de riddertijden, bestonden de tafels uit planken, die op schragen gelegd werden. Was de maaltijd geëindigd, dan werden de planken opgenomen en met de schragen weggezet. KIL.

Opnemen ter orloghen. *Ten krijg oproepen.* Ibid.

Opper (Het). *De bovenhand.* De mutzert, eerst ontsteken zijnde, gheeft een dapperen roock; maer zoo haest de vlamme het opper heeft, en 't hout beghint te laeyen, den roock verdwijnt, en den heyrt is klaer en helder. DE BRUNE, Banck.-werck, 1660, bl. 64.

Opperen. *Medewerken.* Wdb. op HOOFT.

Opperheidt. 1) *Oppergezag, overheid, hoogste gezag.* Ibid.

2) *Voorrang.*

Die van 't onmeetbaar diep het roeren af kan scheyen,
De eenheid van 't getal, en van een ros het neyen,
De zaghtheid van den dons, en d' orden van dit al,
Die is 't, die d' opperheid my ook ontleggen zal.
DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. bl. 106.

Opperhoogheit. *Souvereiniteit.* U. W. en Wdb. op HOOFT, bl. 481.

Opperkerck. *Hoofdkerk.* D'opperkercke is seer heerlijck gewijdt ter eeren van Sint Marten. GUIC. f°. 169, a.

Opperkousen. *Broek.* VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 56, noot, en KIL.

Opperste. 1) *Bovenste.* Sijne opperste lippe te bewinden, ende soo sijnen baert te bedecken. St. Bijb. Levit. XIII, Kantt. 45. Het opperste synes kleets. Ibid. Job. XLI, Kantt. 4.

2) *Hoogste.* U. W.

Opperwereldsch. *Bovenaardsch.* Wdb. op HOOFT.

Opplonderen. *Geheel wegrooven.* U. W. en Wdb. op HOOFT, bl. 481.

Oppoppen. *Opsieren.*

Wat zal toch van de Mans dan wel te zeggen siin,
Indien z' uit geile zucht hen zouckken op te poppen.

STALPAERT VAN DER WIELEN, Het Vrouwel. cieraet enz. 1622. Voorwerk, bl. 2.

Oppressen. *Op elkander stapelen*, of *ten strijde dwingen*, volgens VAN LENNEP.

De Rasery, door 's legers wreede tenten,
Van band geslaeckt, hier alle d' elementen
Opprest, ten val van 't overoude Stift.

VONDEL, door V. L. III, 127, vs. 27.

Oppronken. *Opvijzelen, in een schoon daglicht stellen.* Wdb. op HOOFT.

Oppuylen. *Uitpuilen.* KIL.

Opraeden, oproden, opruyden, opreeden. *Opruien*, *opstoken.* KIL. en MEYER. Olympias, de welcke — — — Alexandrum ginck opreeden, ende vermeerderen den haet, die hy teghen sijn vader hadde. PLUTARCHUS, 1644, fº. 295, a.

Opraeder. *Opstoker.* KIL.

Opraeken. Het primitief van *oprakelen.*

Die staagh op jeder feylde wat,
Een dit of dat,
En ellekx vonk uyt d' assche schier,
Wist op te raeken
Moet nu sien blacken,
Sijn eygen vier.

VANDER VEEN, Zinne-beelden, 1642, bl. 21.

Opraecken. *Er boven op raken*, *goede fortuin maken.*

De bittere armoe heeft mijn herssenen gewet.
'k Heb menigh stuck verziert, en 't lijf daer na geset,
Om doer een braeve daed of aenslagh op te raecken.

VONDEL, door V. L. III, 359, vs. 323.

Oprecht. 1) *Juist, waar.* Wdb. op BREDERO. Soo dat men voorts is gheraeckt tot de oprechte kennisse ende volmaecktheydt. GUIC. fº. 199, b.

2) *Eigenlijk.* Het oprecht lant van Vlaenderen streckt teghenwoordichlijck meestendeels Noordtwaerts, tot de groote Zee. Ibid. f°. 281, a.

Dar na so es Licia,
Ysidia, Pausilia
Ende Ponten, dat grote lant,
Daer Ovidius was versant,
Ende oec mede Sente Clement,
Daer op rechte die see ent.
Alex. VII, vs. 1397.

3) *Echt, niet valsch of vervalscht.* Wdb. op HOOFT, bl. 482.

Oprecht broeder. *Broeder van dezelfde ouders.* KIL.

Oprechte huysvrouwe. *Echte vrouw.* Ibid.

Oprechten. 1) *Oprichten, samenstellen.* Wdb. op HOOFT.

2) *In de hoogte heffen,* namelijk de handen, bij het doen van een eed.

Du hebbes opgherecht dijn hande.
Mloep, B. I, vs. 422.

3) *Opstaan, verrijzen.*

Hi peynst: »die man heeft hem verhaest,
Dat hi viel van hoghen neder,
Hi sel lancsam oprechten weder.
HILDEG. Ged. bl. 94, vs. 167.

4) *Het vervallene opheffen.* U. W.

5) *Vergoeden.* Wdb. op BREDERO.

Oprechten (Sich). 1) *Opstaan, opstand plegen, oproerig zijn.* Ende als hi inden wille stont van daer te reisen tot Rome, so werden die Vriesen hem oprechtende tegen coninc Willem. Van Brab. die Exc. Cronike, 1530.

2) *Zich oprichten.*

Alsi lange hadde gesien
Dat beelde dochte hare van dien,
Dat dat beelde Lanceloet ware;
Ende si rechte hare op daer nare
Int bedde ende warp hare himde gerede, enz.
Lanc. II, vs. 11272.

Opreyden. *In orde, in gereedheid brengen.*

Tis mijn wille,
Dat ghi di cameren opreydet
Ende alle dinghen wael beleydet,
Teghen dat mijn wijff sal comen.
Mloep, B. IV, vs. 1207.

Oprecken. *Opsteken.* Bijv. de ooren. KIL.

Oprinnen, op rinnen, met den dat. *Op iemand aanrennen, iemand bespringen of aanvallen.*

Dese sullen met groter eren
Den vianden o p r i n n e n
Ende sullen hem tlant of winnen.

Lap. B IV, C. 2, vs. 25.

Oprisen. *Ontstaan, voortkomen.*

By menigen stucken ende bi desen
Is goede neringe o p g e r e s e n
Hier te voren in anderen steden.

HILDEG. Ged. bl. 5, vs. 162.

Opritsen. *Aanvuren, opstoken.* U. W.

Oproden. *Uitroeien.* Daer quam een vroem starck groot beer, die quam in desen hof ende verderfde die bomen, scoerdesen ende bracse ende r o o d s e o p. Gest. Rom. Cap. 83.

Oproeden, oproeyen. *Opruien, opstoken, ophitsen.* KIL. De Coninck seer toornigh geworden, ende door de lasteringen deses grooten booswichts o p g e r o e y t zijnde. II Machab. XIV, vs. 27.

Oproeden. *Voortdrijven, opvoeren, met spoed en kracht aanvoeren.* Wdb. op HOOFT.

Oproeders. *Aanblazers, twiststokers, aanhitsers.*

Guychghelsers, o p r o e d e r s, twistmakers vol onvreden,
Die hebben daer al loon naer hun werck ontfaen.

HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 282.

Oproep by verdieren. *Verkooping bij opbod.* KIL. *Toewijzing aan den meest biedende.* PL.

Oproepen by verdieren. *Eene openbare verkooping aankondigen, omroepen.* KIL.

Oproeper. *Hij die eene verkooping aankondigt* of *omroept.* Ibid.

Oproersch. *Oproerig.*

T' ghetier is so o p r o e r s c h dattet my verveelt.

COORNHERT, Odyss. 1606, I, bl. 4, r°.

Oprocken. *Ophitsen, opstoken.* Ick hebbe van den Koning eenen hoogen staet, die vele neven my begeeren, derhalven sy my nijdich zijn, ende wete sy den Koningh geerne teghen my souden o p r o c k e n. Z. HEYNS, Voorbeelsels der Oude Wijse, 1623, bl. 40, r°. Soo hy in 't leven blijft, sal hy u wesen verstooren, ende u volck tegen u o p r o c k e n. Ibid. bl. 48.

Oproocken. *Als rook opvliegen.* Zoo dra Eneas van verre het stof op het velt zagh o p r o o c k e n. VONDEL, door v. L. V, 391.

Opruymen. *Inruimen.*

O Saül 't was om zunst, dat ghy ghemattet af
Door wanhoop, naemaels my ginght wecken uyt het graf:
Als ghy 't ghespoock myns geests koost tot uw onderwyzer,
En 's and'ren daeghs uw borst de proef nam van uw yzer,
Wierd beudel uwes zelfs nae zo veel hoons en smaeds,
En r u y m d e David o p de Koninghlycke plaets.

VONDEL, door v. L. II, 60, vs. 32.

Opruytel, opruytsel, opruetel. *Zekere soort van gekruide kaas.* KIL.

Opruoken. *Ophitsen, opstoken.* Ibid.

Oprusten. *Toerusten, uitrusten.* Wdb. op BREDERO.

Met dit heeft hem tot gaen Deli soon o p g h e r u s t.

COORNHERT, Odyss. 1605, II, bl. 180.

Opsalveren. *Absolveren.*

Die ermite began, met soeter talen
Te hem wert te sprekene, ende o p s a l v e r d e n
Die twee.

Vaderl. Mus. I, 52, vs. 83.

Opsegghen, opzeggen. 1) *Aankondigen, vermelden, bekend maken.* Wdb. op HOOFT.

2) *Te laste leggen.* MEYER.

3) *Afzeggen.* KIL.

Opseyl. *Topzeil.* Ibid.

Opset. 1) *Lage, hinderlaag.* KIL. MEYER.

2) *Moed, wilskracht.* Doe dese Troyanen sagen dat dese Brutus was van groten o p s e t, doe coren sy hem tot eenen Coninck. Goudtsch Kron. bl. 2.

3) *Voornemen.* Wdb. op HOOFT. Laet ons keren tot onsen lieven gheminden Heer mit al onser herten, van buten ende van binnen, mit enen vollen o p s e t onsen lieven Heer ewichlic te dienen, sonder ommesien. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 47.

Zie nog SCRIVERIUS, Out Batavien, 1612, bl. 273, reg. 3, v. o.

Opzet (In). *Met voornemen.* Wdb. op HOOFT.

Opzet neemen. *Voornemens zijn.* Ibid.

Opzette wil. *Moedwil.* Ibid.

Opsetten, opzetten. *Ten gebruike afstaan.* Ibid.

Opsetten. *Veil hebben, in de waagschaal stellen.* Ibid. en zie bl. 482.

Opsetten. *Openen, openzetten.* KIL.

Zoo wort Jerusalem haer hantvest eens benomen,
De tempel o p g e z e t voor al 't geslacht der vroomen

VONDEL, door v. L. X, 187, vs. 602.

Opsetten. *Voornemen, besluiten.* KIL. U. W. Eneas, nu alle dingen klaer waren, en hij vastelijck had opgezet te vertrecken, lagh en sliep op de kampanje. Ibid. V, bl. 219. Ick heb opgezet tegens Eneas te vechten. Ibid. bl. 411.

'k Hebbe opgezet veeleer in bosschen arm te queelen,
En in spelonckeu van gedierten afgevast.
Ibid. VIII, 185, vs. 72.

Zie nog Stemmen, bl. 49.

Opsetten. *Op stal zetten, van de hand doen.*

Wanneer nu zulck een paert door kranckheit in zijn trou,
Of door de jaeren heel vertraeght, dan moet men letten
Het, om den ouderdom, die zwack is, op te zetten.
Ibid. bl. 237, vs. 48.

Opsetten. *Uitstellen.* U. W. Want die reyse ten Vriesen tot desen jair opgeset wair. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 416.

Opzetten. *Aan wal zetten.* U. W.

Opzetten. *Op touw zetten, bewerken, aanvangen.* Dees hinderpael hier mede verzet zijnde, nam ick voor dit werck op te zetten. VONDEL, door V. L. VIII, bl. 12.

Opzetten. *Op het spel zetten.*

Het past mij wederom ernsthaftelijck te letten
Op u, en reuckeloos niet t' effens op te setten
De glori onses stams.
Ibid. II, 303, vs. 86.

Nu zweer ick by mijn kroon het al op een te zetten.
Ibid. VI, 240, vs. 569.

Opsetten. *Dossen, kleeden, uitdossen.*

Lest was ick in een groote feest,
Daer sat ick met een blijde geest;
Want daer was spijs en dranck bereyt,
En al wat tot genuchte leyt:
Ick sagh de vrijsters nevens my,
Ick sagh 'er dertigh op een ry,
Al jonck en schoon, en fris, en net,
Al wonder cierlick opgeset.
CATS, door Dr. V. VL. I, 755, a.

Opsetten een prijs. *Een prijs uitloven.* KIL.

Opsetten het geld. *De waarde van het geld verhoogen.* Ibid.

Opsetter. 1) *Iemand, die den eersten stoot aan iets geeft; aanlegger.* Ibid.

2) *Wederspannige, oproerling.* Ende die notabelste opsetters werden daer ghevangen. Van Brab. die Exc. Cron. 1530, bl. Z. z. ij. b.

Opsettig. *Met opzet handelende, met voorbedachten rade iets doende.* Na datmen sal bevonden hebben, dat hy geen opsettige dootslager en is. St. Bijb. Jos. XX, Kantt. 9.

Opsettinge. *Uitstel.* NIJH. Ged. IV, bl. 268.

Opschaeckelen. *Allengskens opheffen.* KIL.

Opschaftigh. *Volmaakt, volkomen.* KIL. MEYER.

Opschepen. *Landen, ontschepen.* Ende blijven daer stille legghen in die Duynen, tot die ander opscheepten ende op dat lant waren. Goudtsch Kron. bl. 62 en 63.

Opschieten. 1) *Openen, het visier opslaan.*

Hi schoot op sinen helme,
Hi custe hem aen sinen mont.
Horae Belg. II, 4.

2) *Uitkomen, voor den dag komen, zich laten zien.* KIL.

3) *Zich plotseling oprichten.* Ibid.

4) *Zeker spel.* Wdb. op BREDERO.

Opschicken, opschikken. 1) *Verdrijven, het onderst boven werpen, wegzenden, verwijderen.* Wdb. op HOOFT.

2) *Opruimen, wegmaken, wegruimen, ter zijde stellen* in gunstige beteekenis. Ibid.

3) Hetzelfde in ongunstige beteekenis. Zie VONDEL; door V. L. III, 667, vs. 522.

Opschillen. *Oppeuzelen, van stukje tot beetje opeten.* Wdb. op BREDERO.

Opschorpen. 1) *Snijden, kerven, afsnijden, afknippen, afsnoeien, afkappen, afkorten.* KIL.

2) *Het ingewand uithalen, ontweien.* Ibid.

Opschorssen (Hem). *Zich gereed maken.* PL.

Opschorten (Het voorhoofd). *Het voorhoofd optrekken, doen rimpelen.* Wdb. op BREDERO.

Opschrabben. *Openkrabben.* KIL.

Want so ghy u verhaest, soo sal de Min u zeeren
Op 't nieuws weer schrabben op, en u met meerder druck
Doen voelen sijne macht, doen buyghen onder 't juck.
GROEBE, Versch. Ged. II, 107.

Opschranderen. *Verlichten, voorlichten, ophelderen.*

Waardoor hy zich, voor hun gezicht,
Met dus hun zinnen op te schranderen,
Als in een' bode van het licht,

Als in een' Engel kan veranderen.

OUDAAN, Poëzy, I, 66.

Doch elkand'ren
Op te schrandren
D' een den andren
Tot een baak.

Ibid. II, 367.

Opschrobben. *Opensnijden.* KIL.

De buycken opgeschrobt ontslaen haer d' ingewanden.

VONDEL, door V. L. I, 711, vs. 1041.

Opschroeven. *Opheffen, verheffen, verhoogen.*

Om 't moederlikke hart met blijdschap op te schroeven.

JAN ZOET, Cornelia Bentivogli, 1650, bl. 18.

Opschuiven. *Openschuiven.*

Daer Davids harp u opschuift de vertooning
Van 's nazaets Rijck, en zet dien zoon, als Koning,
Aen 's Vaders zijde.

VONDEL, door V. L. IV, 578, vs. 575.

Opsieden. 1) *Opzieden, opkoken.* KIL.
2) *Afkoken, verkoken.* Ibid.

Opsiedinghe. *Afkooksel.* Ibid.

Opsiedsel. *Afkooksel.* Ibid.

Opsien, elders ook **upsien.** 1) *Opslag van het oog, gelaat, aanblik.*

Walewein was van diere manieren,
Dat hi was op te siene goedertieren
Ende simpel ende genadich int opsien.

Lanc. II, vs. 5093.

Vader, een lieflijk opsien,
Dat mi van vrouwen mach gescien,
Willic altoes prisen voer dien
Wijn, salic die waerheit gien.

Belg. Mus. V, 78, vs. 49.

Zie nog COORNHERT, Odyss. 1605, II, bl. 102.

2) *Het nederzien op, het beschouwen, het aanschouwen.* Van den vogel Caladrius handelende, vertelt MAERLANT daarvan zeer verwonderlijke eigenschappen, o. a. dat, als hij bij een zieke komt, men aan hem kan zien of deze herstellen of sterven zal.

Ende keert hi doghen opten man,
So mach hi gheneesen dan.
Met sinen opsiene neemt hi mede

Den mensche alle siechede,
Ende vliechter mede in die lucht fijn,
Ende verberntse int sonnescijn.
Nat. Bl. B. III, vs. 761.

Opzicht, opsicht. 1) *Gelaat, uiterlijk voorkomen.* U. W. KIL. Wdb. op HOOFT.

Daer stont Eneas toen in dezen dagh ten toon,
En blonck, zoo braef van leest, van opzicht, en van zwieren,
Gelijck een Godt, naerdien de moeder hem quam cieren
Met blonde locken, en een gloënde blozentheit,
En staetigh opzicht, en een glans vol majesteit.
VONDEL, door V. L. VIII, 297, vss. 839, 842.

2) *Toezicht.* Wdb. op HOOFT.

3) *Opzien, achterdocht.* Ibid.

4) *Bijoogmerk, bedrog.* Ick verzoeck uw huwelyck op uw gegeven woort, zonder eenige opzicht in den zin te hebben. VONDEL, door V. L. IV, 263.

5) *Opslag der oogen.*

D' eerwaerdigheit van aengezicht en baert
En opzicht, zoo diepzinnigh als bedaert,
Bewogen my dat groote licht te groeten.
Ibid. bl. 564, vs. 38.

Opzicht (Zijn) hebben op iemant. *Zich tot iemand wenden, zijn toevlucht tot iemand nemen.*

O waerde vrouwen, 'k heb mijn opzicht op u allen.
Ibid. X, 644, vs. 1070.

Opsichtich. *Uitstekend, beroemd.* Wdb. op HOOFT.

Op zijn. *Te paard stijgen, om ten strijd te trekken.* Ibid.

Opzitten. Hetzelfde. Ook eenvoudig *te paard gaan zitten.* Ibid.

Des anderen daghes die grave op sat
Ende reet vorstelijck ter baen.
Mloep, B. II, vs. 870.

Recht nu was hi op ghezeten,
Here, doe ic liep te di.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 30, vs. 2544.

Opslaen. 1) *Openslaan, openbreken.* KIL. U. W.

Wy vliegen onversaeght
Door vyer en swaerden heen, om 't al voor God te waegen;
Maer vinden voor ons komst de kerckdeur opgeslaegen.
VONDEL, door V. L. III, 394, vs. 1156.

Dijn gaerde sullen qualic groeyen,
Om dattu dijns vaders camer
O p s l o e g h e s met dinen hamer.
Mloep, B. III, vs. 818.

2) *Afnemen*, *wegnemen*.

Doe die handen waren ghedweghen
Ende die dwalen o p g h e s l e g h e n,
Ghinc men vaste die bedde maken.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 82, vs. 164.

3) *Opdoen*, *inslaan*. Of men 20 tonnen biers teffens u p s l o u c h. Inform. bl. 137.

4) *Bijeenbrengen*, *vormen*, *verzamelen*.

Prins Willem, niet verlet met steden af te steken,
Met legers o p te s l a e n, met drommen door te breken.
OUDAAN, Poëzy, I, 146.

5) *Verslaan*, *uiteen'slaan*. U. W.

Opslaen het houwelick. *Het huwelijksverdrag sluiten*, *bij handslag bevestigen*. KIL.

Opslagh. *Loten van een boom*. Ibid.

Opslagh. *Naam van een versterkt blokhuis*. Wdb. op HOOFT.

Opslooven. *Ontblooten*, *ontdekken*. KIL.

Opsluiten. *Openen*, *open maken*. Ghy behoeft by duister de deur van mynen sturen man niet o p te s l u i t e n. VONDEL, door v. L. IV, 179.

Opsmeren. *Verslempen*, *verbrassen*, *opteren*.

Want als 't gelt was uyt-geteert,
En mijn renten o p - g e s m e e r t,
Quam er stracx een hart besluyt,
Want ick moest ten huysen uyt.
CATS, door Dr. v. VL. I, 741.

Opsnoeren. *Opleggen*, *als straf opleggen*.

Nu ben ick heel bedruct om den last der ellenden,
Die my noch boven dat, de goden (wee) o p s n o e r e n.
COORNHERT, Odyss. 1606, II, bl. 90.

Opsoeren. *Bezuren*.

Ulysses Heer genade, hoort myne redens aen:
In toecomenden tyden sout u wel weer o p s o e r e n,
Soo ghy den Sangher doodet
Ibid. bl. 150.

Opsperren. 1) *Opensperren*. KIL.

2) Bij uitbreiding: *bloot leggen*. U. W.

Opspraak. *Verdenking, bedekte beschuldiging.* Wdb. op HOOFT.

Opspraeck. *Persoonlijke rechtsvordering, verhaal.* Die huir heeft aen land ofte huis, werd na beschreven rechten niet gehouden eenig eigen recht ofte aentael te hebben op de verhuirde zaeck, dan alleen o p s p r a e c k op den verhuirder. HUGO DE GROOT, Inl. enz. f°. 99, v°.

Opspreken met een dat. *Te laste leggen.* Een gheleert man vraghede eenre vrouwe, hoe si tot so hogher staet gecomen waer van leven. Si andwoirde: mit tien punten. Dat eerste is dat ic mi altoes hebbe geleden dair ic mi vant mi selven soekende. Dat ander is dat ic mi nye ontschuldichde, wat men mi o p s p r a c. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 128.

Opstaan. *Herstel.* Wdb. op HOOFT.

Opstaan. 1) *Zijn eigendom verlaten, bij de wet.* Ibid.

2) *Ontstaan, voortkomen.* U. W.

— — — — — — ende daer bi
Moghedi te bet gheloven mi,
Mids exemplen die wi scouwen,
Dat van ondrachtighen vrouwen
Grote gheboorten o p s t a e n.

Lsp. B. II, C. 8, vs. 111.

Opstaen teghen iemant. *Iemand te gemoet treden.* Ende constantinus s t o n t t e g h e n h e m o p ende seide: »Wi sijn blide dat ghi wel comen sijt. Pass. Wijnterstuck, f°. 144, c.

Opstaan (Doen). *Doen verkassen, iemand noodzaken zijne plaats te verlaten.* Wdb. op HOOFT, bl. 482.

Opstaden. 1) *Aanwrijven, aantijgen.* Volgens D^r. VERWIJS, doch volgens HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Staven, door bewijzen bevestigen.*

Ghi en waret ooc niet so coene,
Noch gheen uwer baroene,
Die mi o p dorste s t a d e n,
Dat ic u hadde verraden.

Caerl ende Eleg. vs. 1186.

De verklaring van D^r. VERWIJS komt voor in het Gloss. zijner Bloeml. 1ste druk. In de tweede uitgave is deze verklaring achterwege gebleven.

Opstal. *Impost, belasting.* U. W.

Opstal. *Onbebouwde grond, ledige grond.* Ierstwerf hebben wi hen gegeven ende gheven, dat wi noch onse oer nemmermeer calengieren en selen, noch en moghen d o p s t a l l e dien binnen der vorghenoemde stat liggen ombetimmert van husen; enz. Brab. Yeesten, I, bl. 730.

Opstal. *Opstand, oproer.* KIL. Soo werdt aldaer gheresen een o p s t a l en beroerte by maniere van commotie binnen der selver onser stede, enz., enz. VELIUS, Chroniick van Hoorn, 1617, bl. 49.

Opstal. *Schuilplaats, toevluchtsoord*, ook *bergplaats, vergaderplaats.* KIL.

Opstal. *Belaging, het stellen of aanwenden van hinderlagen.* Ibid.

Opsteenen. *Treuren, jammeren.*

O dochters van Jupijn! indien ick uw' bevelen
Oyt yvrich heb verricht; 't sy dat ick speeltoonneelen
O p s t e e n e n dede, en plengde een' biggeltraenenvloed,
' Paleysen doofde in asch, en Princen smoorde in bloed. Enz.
VONDEL, door V. L. II, 532, vs. 35.

Opsteken. 1) *Opjagen, in prijs doen stijgen.* Nadat Rhodes eenigen tijd door hongersnood was geteisterd geworden, kwam er eindelijk een schip met koren aan, doch nauwelijks was het anker geworpen

Oft d' opper Stierman roept, zoo luyde als hy magh brullen,
O Borgers! hier is graen om u gebreck vervullen,
Maer koopt niet al te dier, oft immers maer ter nood,
Want daer kômt achter my noch een geheele Vloot,
Dus hout een leege marckt, en willet niet o p s t e k e n,
Want daer is voor de hand, meer als u magh ontbreken.
Ibid. I, 248, vs. 13.

2) *Vlug opvliegen.* Een schoone vlinder, uit zijne pop of zijn tonnetje komende, zegt:

Ick lagh als in het graf, ick was als doot geschreven,
Eer my uw soon en son, ô Venus! had genaeckt;
Zijn vleugels gaf uw soon; uw son gaf my het leven,
Dies ben ick van een romp een levend dier gemaeckt;
Ick, die verholen was, ben dapper o p g e s t e k e n,
Ick, die in 't duyster lagh, vliegh om het helder licht; enz.
CATS, door Dr. V. VL. I, 108, a.

3) *Gram worden, uitvaren, razen, tieren.*

Wy klopte soetjes an, de Moer begon te spreken,
Maer als sy kenden ons, begon se o p te s t e k e n,
Dat icket de dage mijns levens niet had elooft
W. D. HOOFT, Kl. van Stijve Piet, 1682, bl. 26.

4) *Wegleggen, bewaren, wegsluiten, verbergen.* U. W. KIL.

5) *Ter harte nemen.* Ibid.

6) *Verdragen, verduren, opkroppen.* Wdb. op HOOFT. Evenwel moet niemant denken, dat ik allerlei ongelijk geduldelijk zou o p s t e k e n. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. bl. 247.

7) *Oploopen, bijeen krijgen, opschommelen.* Wdb. op HOOFT.

Opsteken den loon. *Het loon opslaan.* KIL.

Opsteken (Sich). 1) *Zich trotschelijk verheffen.* Niet op dat hy s i c h

door hoochmoet o p s t e k e n soude. St. Bijb. II Chron. XXXII, Kantt. 48.

2) *Zich opheffen, zich opbeuren, oprijzen.*

Maer hoe! wat hoor ick daer? My danck ick hoor hem spreken,
Ick zal, om hem te sien m y lichtelijck o p s t e k e n.
Belg. Mus. X, 18.

3) *Zich oppronken.* Ja Moer! dat is al maar om t' eerder aan de man te raaken dats er zo o p s t e k e n. T. ASSELYN, Echtsch. van Jan Klaasz, 1685, bl. 10.

Opsteker, opsteecker. *Koks mes; mes dat men in eene scheede bij zich draagt;* ook *dolk.* KIL. U. W.

Wat hebje me daer zukken o p s t e e k e r te draegen,
Weetje wel wat dat je my dreighde daer meê?
D[r]. DE VRIES, Warenar, bl. 31.

Die mijn so toe sprac, daer sou voorseker een o p s t e e c k e r op passen,
Want die me half soveel seyde, kreeg voorseker een jaepjen in sijn wang.
S. COSTER, Teeuwis de Boer, bl. 24.

Opstel. *Plan, ontwerp, beraming.* Wdb. op BREDERO.

Booswight! als ick u sal uyt-roeyen tot den gronde,
En tseffens schrabben uyt, door al dit boos o p - s t e l,
U eere, naem', en roem nyt gheheel Israël.
HARDUYN, Ged. door Schrant, bl. 41.

Opstel. Hetzelfde als **opstal**, d. i. *Opstand, oproer.* Int jaer ons Heeren 1377 soo was een groot o p s t e l binnen Haerlem. Goudtsch Kron. bl. 111.

Opstel. 1) *Reden, toespraak, aanspraak.*

Doen sprack Ulysses coen totte de zijne dit o p s t e l.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, bl. 147.

Zie ook D. I, bl. 68. r°.

2) *Opzet, toeleg.*

Die weten wel
Met loos o p s t e l,
Teeckens te doen in spele.
VAN MANDER, Gulden Harpe, bl. 124.

Zie meer voorbeelden in D[r]. DE JAGER, Latere Versch. bl. 314.

Opstellen. 1) *Opzetten, oprichten.* (Bijv. een winkel). KIL.

2) *Als belasting instellen.* U. W.

Opstellen (Iets quaets). *Iets kwaads brouwen.* KIL.

Opstellen (Sich). 1) *Opstaan.* De Coningen der aerden s t e l l e n s i c h o p, ende de Vorsten beråetslagen te samen. St. Bijb. Ps. II, vs. 2.

2) *Zich verzetten.* Hoochmoedige menschen, dier h a e r tegen Godts Majesteyt o p s t e l l e n. Ibid. Ps. 46, Kantt. 21.

3) *Zich aanstellen*, *zich gedragen* in ongunstige beteekenis.

O (riep 't viervoettigh dier) wat duller razerny
Bevanght u, dat ghy u dus opstelt teghen my!
VONDEL, door V. L. I, 465, vs. 8.

Opsteller. *Aanlegger*, *iemand die iets het eerst op touw zet*, *die tot iets den eersten stoot geeft.* KIL.

Opstelling. *Impost.* U. W.

Opstendigh. *Oproerig*, *die in opstand is.* Ibid.

Opstendingh. *Opstand*, *oproer.* Ibid.

Opstyghing. *Aanwas*, *vermeerdering.* Opstyghing van moedt, als 't geluk hem meede, stryking, als 't hem teeghen liep. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 783, 51.

Opsticken. Hetzelfde als **opsteken**, dus: *Oploopen*, *opzoeken*, *opschommelen.* Zie Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 164.

Opstoken. Hetzelfde. Wdb. op HOOFT.

Opstokende. *Aanvurende.* Ibid.

Opstommelen. 1) *In haast bijeënroepen*, *bijeenhalen.* U. W. Wdb. op BREDERO.

2) *Opsporen.* Wyven, jaa d'ouwde in't gasthuys, bagynen, kindren, werden vermoordt zonder onderscheydt; bet dan tweehondert; veele maaghden en vrouwen geschendt; voorts de huyzen geplondert; de verborghelingen opgestommelt, wreedelyk gepynight. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 826.

Opstooten. *Openstooten.* KIL.

Opstrijken, opstriken. 1) *Optooien.*

Ick, die verholen was, ben dapper opgesteken,
Ick, die in 't duyster lagh, vliegh om het helder licht;
Ick, die geen dier geleeck, ben geestigh opgestreken.
CATS, door Dr. V. VL. I, 103, a.

— — — meyskens —
Die staêgh, met een verweenden schijn,
Soo aerdigh op-gestreken zijn.
Ibid. I, 142, b.

2) *Opstaan.*

Dander clerc es opgestreken,
Daer hi die wieghe staende vant, enz.
Dr. VERWIJS, X Boerden, bl. 14, vs. 104.

Opstutsen. *Opruien*, *opzetten*, *ophitsen*, *aanporren.* U. W.

Opstutten. Hetzelfde. MEYER.

Opswalpen. *Opwellen*, *opwerpen.* Ibid.

Opzweeren (Valschelyk). *Iemand van schuld, die onwaar is, met eede betichten.* Wdb. op HOOFT.

Opzwichten. *Voor goed ter zijde gaan.* Gloss. van der Mloep, waar de plaats onjuist is opgegeven.

Opteen. *Opbrengen, opvoeden, opkweeken.* KIL.

Optien. 1) *Opvoeren, optrekken, verheffen.*

So dat hi sinen neve-o p t i e t
In Biscopdoeme of anders iet
Daer groet gewin volget mede.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 2de St. bl. 34.

2) *Aantijgen.*

Here, sprac die vrouwe, gi hebt onrecht,
Ghine saget noit bi mi liggen knecht;
Ghi scelt mi hoere ende quade schite.
Van hoerdome willic wesen quite:
Hens man geen, diet mi o p t i e n
Wilde, ic en sout hem doen lien,
Dat logene ware ende sceren.
Ferg. naar het HS. vs. 406.

Optien (Hem of sich). *Zich verheffen.*

Dat heeft hi langhe tijt gheploghen,
Ende hem selven o p g h e t o g h e n,
Dat hi boven is an trat,
Ghelyken dattet meerblat
Altoes boven is an tvlot.
HILDEG. Ged. bl. 82, vs. 80.

Optyghen. 1) *Aantijgen, beschuldigen.* KIL. MEYER. U. W.

Soo 't eerlijck opsicht, en sijn hart noch sonder gal,
Dien jongen, van het geen dat hem word o p g e t e e g e n,
Niet heel ontschuldigen, enz.
VONDEL, door v. L. III, 230, vs. 313.

2) *Optrekken, naar omhoog trekken.* Wdb. op HOOFT.

3) *Opkweeken, opvoeden.*

Ghy, in het tegendeel, zijt prachtigh o p - g e t o g e n,
En hebt gestaêgh verkeert by luyden van vermogen.
CATS, door Dr. v. VL. II, 73, b.

Want van mijne jonckheyt aen is hy by my o p g e t o g e n als by een vader. St. Bijb. Job XXXI, vs. 18.

4) *Toeschrijven.*

Van de inventie der letteren sullen wij hier swyghen,

Oock van 't verkryghen van d' eerste Drukkeryen,
Diese som Joanni Faustino tot Mens optyghen.
VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, f°. 141.

Optyghen (Zich). *Opgetogen zijn.* Wdb. op HOOFT.

Optimmeren. *Aftimmeren, het begonnen getimmerte voltooien.* KIL.

Optoght. *Opgetogenheid.* U. W.

Optrecken. 1) *Opkweeken, opvoeden, groot brengen.*

In dartelheden gayl, en wellust opgetrokken.
BREDERO, Lucelle, bl. 4.

Die opghetrocken is om voor een Prins te leven.
Ibid. Moortje, bl. 31.

Jy bederftze in de grond met 'er zoo dartel en brooddronkken op te trekken. T. ASSELYN, De Stiefmoer, 1684, bl. 9.

Zie ook CATS, door Dr. V. VL. I, 154, a.

2) *Verhoogen, bevorderen.*

Hierbi soutstu die clerke weeken,
Dat si dine ere uptrecken,
Ende si breden dinen name.
Heim. der Heim. vs. 732.

3) *Zwieren, den losbol spelen.*

Een quistgoet van een mensch, die my na 't Gasthuys leyt,
Met andren optrekt, en mijn goetjen op gaet eeten.
SOOLMANS, Gedwongen Doctor, 1671, bl. 4.

Brechje, die 'er Man ook dus optrok en speelde den beest.
NOOZEMAN, Bedrooge Dronkkaart, 1679, bl. 3.

't Optrecken is verdriet vol ongesondigheden
Wanneer men nacht en dagh met drincken mat de leden.
Boertige klucht van de Saus, 1679, bl. 10.

4) *Verheffen*, in eene gunstige beteekenis. Wdb. op HOOFT.

5) *Verheffen*, in eene ongunstige beteekenis.

Wie oprecht doet die kiest die hel,
Ende wairmen van hem spreken hoert,
Men treecten op in schanden voirt.
HILDEG. Ged. bl. 22, vs. 48.

Optrecker. *Zwierbol.* Wdb. op BREDERO.

Optuighen. *Openlijk en plechtig getuigen.* U. W.

Opvaert. *Hemelvaart.*

Tusschen dopvaert ende tsinxen dach,
Alsoe, alsict gescreven sach,
Waren dapostelen te gader comen.
Der Ystorien Bloeme, vs. 4195.

Die opvaert ons Heren. RUUSBR. Tab. I, bl. 214, reg. 11.

Opvaren. 1) *Sterk afkeuren, schaamteloos noemen, schimpen.*

Ende nu, daer gi mede opvart,
Ende segt dat sijn lelecke wart
Ende oec dorper, die ic segge.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 6627.

En magic niet nomen die dinc algader,
Die God maecte, onse hemelsche vader?
Gine moet mi daeromme opvaren.

Ibid. vs. 6657.

2) *Aanvallen, te lijf vallen.*

Ende alsi op waende staen weder,
Slogene die knape metten swerde
Dat hi weder viel ter eerde.
Doe quamen die andere daer toe gereden
Ende bescudden Keyen daer ter steden,
Ende voren den knape op alsoe.
Alse dat die knape sach hi vloe
In die porte ter selver stont,
Want si haddene sere gewont.

Lanc. III, vs. 19855.

Opvatten. *Bedriegen, foppen, oplichten, teleurstellen.*

Al wie uyt heeten minne-brant
Gaet vryen uyt sijn eygen lant,
En, aengedreven van de lust,
Begeeft hem naer een vreemde kust,
Daer hy de gronden niet en kent,
Daer hy de lucht is ongewent,
Daer hy al siende niet en siet,
Die koomt wel licht in groot verdriet,
Want hy is dickmaels opgevat,
Eer dat hy recht ter neder sat,
En als de kans eens is gewaeght,
Dan is 't et al te laet geklaeght.

CATS, door Dr. v. VL. I, 195, b.

Opveilen. *Te berde brengen.*

Ick swijgh van Ganimeed, en andre rancken meer,
Al wroekende opgeveylt, doch luttel tot zijn eer.

VONDEL, door v. L. II, 188, vs. 144

Opveirdigen. *Vaardig maken.* U. W.

Opveren. *Opstaan, uit het bed opstaan, oprijzen.*

Die leewerke, die nachtegale,
Ende ander vogel, songen wale,
Doen si sagen die dagerat.
Als Alexander dat verstaet
V e e r t hi o p ende cleede hem saen.
Alex. I, vs. 1190.

Opverrisen. *Verrijzen, opstaan.*

Ende hi sprac als donvervaerde:
"Die Goods Zoen is o p v e r r e s e n."
HILDEG. Ged. bl. 57, vs. 61.

Opverrisenes. *Opstanding.*

Dat derde wesen, dat hem was an
Dats, alsic gheproeven can,
Na sine o p v e r r i s e n e s s e,
Wert hi, enz.
Die Bediedenisse van der Missen, vs. 1010.

Opverstaen. Infin. als Znw. *Opstanding.*

Here Jhesu Criste, die cons gheven
Den doden o p v e r s t a e n ende leven.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 1346.

Opverstaen. *Opstaan,* ook *ten jongsten dage verrijzen.*

— — — si selen te ioncsten tiden
Van .XXX. iaren o p v e r s t a e n.
VELTH. Sp. H. f°. 462.

Want hi es met Christo in Gode ghestorven ende o p v e r s t a e n. RUUSBR. Tab. II, 50, reg. 9.

Opverstanden. Hetzelfde. KIL.

Opverstandenisse, opverstannesse. *Opstanding.* MEYER, KIL. Lsp. Gloss.

Opvlammen. *Op nieuw ontvlammen.* U. W.

Opvloedt, opvloet. *Springvloed, hoog water, opgevloeid water, overstrooming.* t Jaer 1483 en voort de volghende Jaren waren seer ontijdigh in dese Landen, met donder, blixem, o p v l o e d t van water, en storm van winden, datmen naulijcx den somer van den winter onderscheyden conde. VELIUS, Chroniick van Hoorn, bl. 68. t Jaer 1610 — — — was hier deur een stercken Noortwesten wint so groote o p v l o e t van water als in 40 Jaeren niet gheweest was. Ibid. bl. 280.

Opvlooten. *Langzaam opdrijven.*

— — — — Brittenlant,

Dat nu, verbaest en afgevochten,
Zijn gruwelijcke zeegedroghten
Door Ruyters scherpe waterbijl
Ziet, naer een' nieuwen oorloghsstijl,
Gehouwen en gekerft aen mooten,
Voor wint en stroom den Teems o p v l o o t e n.
VONDEL, door V. L. X, 584, vs. 22.

Opvoeren. *Aanvoeren.* Wdb. op HOOFT.

Opvoeren. *Hooger opbouwen.* KIL.

Opvorsen. *Opsporen, nasporen, navorschen.* Wdb. op HOOFT.

Opvretten, op vretten. *Opvreten.* Ibid.

Opwachten. *De wacht doen betrekken.* Ibid.

Opwachten. *Staren*, en bij uitbreiding: *verbaasd opzien.* Ibid.

Opwaken. *Wakker, opgewekt, aangeprikkeld worden.* Ibid. bl. 482. U. W.

Opwallen. 1) *Uitpuilen, uitzetten, opzetten, opzwellen.* De buyck o p w a l l e n d e van overdadigheyt, werpt niet uyt dan schuym van onkuysheyt. CATS, ed. 1828, bl. 91, a.

2) *Opzieden, opborrelen,* MEYER.

Opwater. Hetzelfde als **Opvloedt**. In 't jaer MCCCLXXIV. soo was dat groete o p w a t e r op sinte Victoers dach. Kort Chronykje achter De Klerk u. l. L. bl. 232. Het Jaer 1485 op Jaersdagh en voort de gheheele volgende maent deur, was hier een sonderlingh boos weder van stormen en wayen, en daer volghde groot o p w a t e r na. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617. bl. 70.

Opweghen. *Meer wegen, zwaarder wegen dan.* KIL.

Opweghen. *Overwegen, zijne gedachte over iets laten gaan.*

Men seyt haer dit bevel van 's Koninghs wegen aen,
Sy laet des niettemin de boden ledigh gaen;
Hier over is de Vorst in gramschap opgestegen,
En geeft aen sijnen Raet de saken o p te w e g e n.
CATS, ed. 1828, bl. 196, a.

Opwelven. *Aantijgen.*

Dat ic u o p w e l f d e is onghiloghen juist.
Spelen van Sinne, aangeh. in Dr. VAN HELTEN,
Woordverkl. bl. 83.

Opwerden, opworden. *Opstaan, haastig opschieten.*

Die coninc Espriaen
W a r t o p, ende wilde vlien saen,
Op ene torre, de was vast;

Maer Gernout, sin gast,
Tractene datti neder sat.
Vaderl. Mus. II, bl. 277, vs. 457.

Zie nog Rein. vs. 1647 en Ferg. vss. 253, 1536, en 2259.

Opwerpen wt de maghe. *Oprispen.* KIL.

Opwerpen. *Tegenwerpen.* Ibid.

Opwert. *Opwaarts, overeind.*

Dat was die stake die opwert stoet.
Dboec vanden Houte, vs. 739.

Opwert gaen. *Zich tot rijpheid ontwikkelen.*

Een mensch die hier ter werlt leeft
Soe langhe dat hi kennis heeft
Twisken archeit ende doecht,
Ende mercket hoe sijn jonghe joecht
Opwert gaet in corter tijt, enz.
HILDEG. Ged. bl. 230, vs. 5.

Opwert nigen. *Het tegenovergestelde van voorover buigen.* De beteekenis is uit den zin duidelijk op te maken.

Vintmen meyskijns slap ghegort,
Ende sijn hem dan die hielen cort,
By enen cleynen orisoen
Machmense opwert nighen doen.
HILDEG. Ged. bl. 181, vs. 222.

Vergelijk hiermede de regels, die hierop volgen, vooral vs. 230.

Opwieghen. *Van de wieg af opvoeden.* U. W.

Opwycken. *Uitwijken, uit den weg gaan.* Wdb. op BREDERO.

Opwillen. *Slagen, gelukken, goedgaan.* Wdb. op HOOFT.

Opwinnen. *Opwinden.* U. W.

Opworden. Zie **Opwerden.**

Opworstelen. *Ontwarren?* Een barbier het haar van Midas willende afsnijden, vindt het zoo verward en ineengedraaid, dat hij een roskam te baat neemt, om het los te kammen. Midas klaagt daarover, doch een aanwezige zegt:

Tis nochtans eenen cam, die u rechts ghelijct,
Hoe ghijer meer me strijct, hoe thayr meer opworstelt.
Antwerpsche Spelen van Sinne, 1562, bl. F, r°.

Opwrijven. *Openwrijven, openkrabben.* KIL.

Oracie. *Gebed.*

Moeten wy dan sterven een van beeden
Soe laedt ons dan doen ons oracie.
SMEKEN, Tspel enz. vs. 713.

Gaen wy inden tempel met glorien,
Ons goden met o r a c i e n gedincken.
Ibid. vs. 812.

Orant. *Zeker kruid.* KIL.

Orbaer. *Nuttig*, *dienstig.* Zie **Oorbaer.**

Knechte ende dierne, die di sijn
O r b a r e ten dienste dijn.
Lev. van St. Franc. vs. 2394.

Orbare, orber, orbore. 1) *Nut*, *voordeel.* Zie **Oorbaer.**

Ende alse gire ieman ingaen siet
Volget hem ende en laetes niet;
Want ne daeddijs niet, sonder waen,
Mijn o r b a r e bleve al ongedaen.
Lanc. II, vs. 11390.

Zie nog MAERL. Sp. H. III P, V B, XL, vs. 48.

2) *Onderneming*, volgens Dr. DE VRIES.

Bellizarius mercte dat,
Ende es snachts met comen stille,
Mettem die hi hebben wille
In alsulker o r b a r e n,
Metten waghenen gevaren.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. VI B. XXVI, vs. 31.

Dr. HALBERTSMA verklaarde dit woord door *levensbehoefte.*

3) *Bestuur van zaken*, *beslommering.*

Die wile dat Pippijn, als ic las,
In desen groten o r b e r was,
Quam Waifier van Aquitanien.
Brab. Yeesten, B. I, vs. 1623.

Orbaren, orberen, orboren. *Nuttigen*, *gebruiken*, *aanwenden*, *genieten.* MAERLANT van de horens van den Eale sprekende, zegt:

Alst wille, dattet achter leghet
Den enen horen, ende o r b a e r t
Den anderen te stride waert;
Ende alse die plomp es ofte moede,
Rechtet den andren op met spoede.
Nat. Bl. B. II, vs. 1702.

Si (de heylighe maget) o r b e r d e schoen, mer dan alleen als si gaen moeste. Dr. V. VL. Prozast. bl. 119. Si o r b e r d e altoes eenen alderreynsten doeke daer si omtrent dat hooft van boven mede bedect was. Ibid. bl. 118.

Orberlec, orborlec, orberlic. *Nuttig.* En is niet so orberlic als caritate ende broederlike minne. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 63. In der warheit segghic u, datt u orborlec es dat ic vare. Lev. van Jezus, bl. 210.

Orbore. *Hetgeen wat noodig en behoorlijk is.*

Om den orbore, groot ende hoege,
Te doene ane den hertoge.
Belg. Mus. IV, 361, vs. 1831.

Orbore (Om) gaen. *Den kost verdienen.*

Ic sal voertane werken ende om orbore gaen.
Belg. Mus. X, 55, vs. 124.

Orborlijc dingen. *Noodige dingen, behoeften, levensbehoeften.*

Bellizaris vant ene sake,
Dattem es ten besten comen,
Ende hevet bespiet ende vernomen,
Dat die dorpers bi nachte quamen
Met vele waghenen te samen
Ende voeren ten porten in,
Diesmen ne wachte meer no min;
Want si orborlijc dingen brochten,
Dies die porters niet en mochten
Ontberen binnen der stat.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. VI B. XXVI, vs. 25.

Orbuer. *Nut, voordeel.* Ondiscrete vooghden, die dickent meer soucken haer eyghen profijt, dan den oerbuer der weesekins, die hem sijn bevolen. Belg. Mus. VI, 154.

Want zwaer ambacht eist, ter cure
Te doene ander lieder orbure.
KAUSLER, Die Rose, vs. 10768.

Ordeel. *Oordeel.* KIL.

Ordeel. *Straf, kwelling.*

Ghebuer, wetti wat mi deert?
Ic hebbe een quaet wijf als ghi wel wet
Die mi altoes sceelt ende et. — — — —
Ghebuer, dit es noch al een caf,
Want en es noch dach noch ure,
Sine maect mi mijn leven tsuren.
Dit es een ordeel sonder ende.
Sotternie van: Drie daghe here, vs. 85.

Zie Biblioth. III, bl. 194.

Ordeel doen. *Een oordeel geven, verklaren.*

Nochtan woudics .I. o r d e e l d o e n.
Limb. B. VIII, vs. 463.

Ordel. Hetzelfde als **Ordeel.** *Oordeel.*

Si spreken daer, si spreken heer,
Haer redene vlechten si int weer,
Tot dat si dat o r d e l venden,
Daer si mede verwenden
Een redene die gherecht was.
Hoor o r d e l overtughet das,
Dat menech moet sijn lijf opgheven.
.X. Plaghen, vs. 1752 en vs. 1755.

Ordeleec. *Geschikt, ordelijk, geregeld.*

Mensche, onthoudt dit ghebot,
Dat ons die almachtige God
Ghegeven heeft te houden.
Dit seldi alsoe vouden,
Dat ghi behoudt u o r d e l e e c leven,
Dat u te houdene es ghegeven.
Ibid. vs. 2176.

Ordelen. *Oordeelen.* Wy en sellen niemant o r d e l e n dan ons selven. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 63.

Ordentlick. *Geregeld, naar orde.* Op dat wy het een stuck voor ende het ander na, o r d e n t l i c k handelen, enz. MARNIX, De Biënkorf, 1569, Fol. 11.

Ordening (In). *Geregeld, in behoorlijke orde.* Wdb. op HOOFT.

Ordening (Benden van). *Benden of troepen, die in vaste soldij stonden*, elders: *Benden van ordinantien.* Ibid.

Orderen, ordieren, ordijsen, hordijsen. *Met palissaden voorzien.* Oud Fr. »*hourdir*".

Die portiere gingen o r d e r e n
Haren muer met horden vaste
Jegen die wrede felle gaste.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 13644.

In elke side ene porte so stoet,
G e o r d ij s t vaste ende goet.
Ibid. vs. 3822.

Zie nog KAUSLER, Die Rose, vs. 13458.

Ordinandse. *Volgorde.* Dit es d o r d i n a n d s e vanden anderen boeken, die hir na comen. MAERL. Sp. H. 8°. ed. D. III, bl. XXV, opschrift.

Ordinaris. 1) *Gewoon*, *gebruikelijk.* KIL. Wdb. op HOOFT.

2) *Geordend.* KIL.

3) *Dikwijls voorkomende.* Ibid.

Ordine. *Orde*, *ridder-*, *klooster- geestelijke orde.*

Ende hine hadde doe noch niet ontfaen
Ridders o r d i n e, ende daer naer
Maectene die conine riddere daer.
KAUSLER, Reimchr. vs. 2363.

Een dinc es mi in wesen
Dat ene nauwe O r d i n e na desen
Comt, die tenen tide sal staen,
Ende tenen tide oec sal vergaen.
VELTH. Sp. H. f°. 447

Zie nog Rein. door Dr. JONCKBL. vss. 943, 2691; Rymb. vs. 24784.

Ordineren. 1) *Aanstellen*, *benoemen.* Hier zijnde sette hy een nieuwen Raedt in den Haghe, en o r d i n e e r d e tot een Stadthouder den Heere van Lalaijn. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617, bl. 60.

2) *Invoeren.*

Dus wart deerste paues int hof
Ghewijet sonder skeysers lof.
Dese o r d i n e e r d e indie lesse
Drie prefacien ende sesse.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. L, vs. 29.

3) *Beschikken*, *in orde brengen.*

Mer list ende minlike rade,
Subtile vonden ende guetlike dade
Moetmen vrilic o r d i n e r e n
Om die sinnen te verkeren,
Daer die vrouwen soe duen staen.
Mloep, B. II, vs. 2603, var.

Ordonnancy. *Schikking*, *regeling*, *toebehooren.* Wdb. op HOOFT.

Orduyn. *Arduin.* KIL.

Ore. *Erfgenaam*, *afstammeling.* Zie **Oor.**

Ore. *Uier.* KIL.

Oreest. 1) *Onweder*, *storm.* Ibid.

Man. Wat hooric daer?
Vr. Een donderslach,
Alzoo my dochte, met fellen o r e e s t e.
Man. Godt wil ons beschermen van tempeeste.
Belg. Mus. VI, 56.

2) *Gewoel*, *storm of gewoel van den strijd; aanval*, *drukte*, *geraas*, *misbaar*, *opschudding*, *getier*, zoowel bij feestvreugde, als bij wanhoop, woede, enz.

Ghereden quam in dat o r e e s t
Een, hiet heer Segher vander Molen.
Grimb. Oorl. D. II, vs. 3184.

Ende verloren in dien o r e e s t e
De soffisanxste ende de meeste
Van hare lieder compaengyen.
KAUSLER, Reimchr. vs. 9225.

Ende si sagen daer comen terstont
Enen riddere, met groten o r e e s t e,
Al gewapent uten foreeste.
Lanc. III, vs. 9703.

Ende nu oec in dese feeste
Suldi horen vele o r e e s t e.
Ibid. II, vs. 42540.

Zie nog ibid. vs. 44274.

Oremus. *Niet pluis*, *onklaar*.

Hey, al evewel O r e m u s.
J. Z. BARON, Vastelavents-Vreucht, 1653, bl. 5.

Oren. Bezitt. Vnw. *Haren*, *hunnen*.

Och die des drincken mocht een toge
Dar die gasten drincken o r e n moge,
Hoe salich waer hi dan!
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 2de St. bl. 118.

Orengers. *Oranjeboomen*. Wdb. op HOOFT.

Orete. Zie **Ooraete.**

Organen, orgenen. *Orgels* of *muziekinstrumenten*. Ende doemen daer op o r g a n e n speelde, soe sanck si allene. Pass. Wijnt. f°. XXXIV, c.

Vitalius wart paeus nu,
Dese maecte, dat segghic u,
Der Roomscher kerken sanc
Na rechter musikeri ganc,
Ende concordeerden al uut
Mede opter o r g h e n e luut,
Dies men te voren niet en plach.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 862.

Orgel. *Muziekinstrument*.

Ons o r g e l e n — — wy hingen aen dat willigen hout.
Souter Liedek. 1584, Ps. 133.

Orgelious, orgelyois. Bijv.nw. als Znw. gebezigd. *De trotsche, de hooghartige.*

Doe vrachde Torec na sinen name.
„Here, Melions, eest u bequame:
De orgelious soe heetmen mi."
Lanc. III, vs. 23615.

Dus latic Torecke daer nu bliven
Ende sal u van Melions scriven
Den orgelyois.
Ibid. vs. 24128.

Orgenisse. *Muziekspeler.* So dat hi (Nero) alle herpenisse ende orgenisse boven ginc in consten. Pass. Somerst. 1489, f°. lxxxiii, b.

Orie. *Erfgenaam, nakomeling.* Die coninc sterf sonder eenige orie achter te laten. Exc. Cronike van Brabant, 1530, bl. G g I, c. Ende want die orie van desen keyser verghinc. Ibid. bl. O o II, d.

Orient. *Het oosten.*

Socht ic westweert off int zuut,
Die goede vrou was altoes uut.
Socht icse verre in orienten,
So was sy emmer uut om renten.
Mloep, B. II, vs. 2897.

Salomon — — — was die vroetste bekent
Van al dien lande van Orient.
Rymb. vs. 11222.

Orientael. *Zekere dronkenmakende drank.*

Eerst wat Orientaels, en daer soo moytjes by
En Brandemorisje, en dan het hooft op zy, enz.
HUYGENS, Korenbl. I, 607.

Orientael. *Zwierbol.*

En 'snachts loopt hy onder de beurs in de brandewijns-kroegen,
— — — — s' is op eschort met sulcken orientaal.
W. D. HOOFT, Kl. van Stijve Piet, 1682, bl. 10.

Orientaeltje. *Puik.*

Wilje eens stoppen vaer? hier 's een orientaeltje van Ferrynes gesmoock.
J. Z. BARON, Vastelavents-Vreucht, 1658, bl. 4.

Jy? je bent een Vrou van d'andere wereld, je bent een orientaeltje.
J. ZAMMERS, De moetwillige Bootsgesel, 1697, bl. 13.

tOrienten waert. *Naar het Oosten.*

Doen nam hi an sijn brodren saen
Orlof, ende torienten waert

> Heeft hi hem gekeert ter vaert.
> Der Ystorien Bloeme, vs. 621.

Orienten (Uytten). *Opperbest, voortreffelijk.* Wdb. op BREDERO.

Orinael. *Urinaal, pisglas.*

> Die alder meest van plaesteren weten,
> Dat sijn meesters liberael,
> Die kieken inden o r i n a e l.
> Vaderl Mus. I, 327, vs. 94.

Orine. *Urine, pis, water.*

> Hi hadde den steen so sere,
> Dat hi ne conste in genen kere
> Sine o r i n e somwile gemaken.
> VELTH. Sp. H. f°. 367.

> Si tasten sinen puls met desen,
> Ende si besagen sijn o r i n e.
> Alex. VI, vs. 640.

Zie nog Der Nat. Bl. B. II, vs. 1792; Alex. II, vs. 523; Bijb. van 1477, II Kon. XVIII, vs. 27.

Orisoen, orison, orizoen. *Gebed.*

> Laet ons op staen heden meer,
> Ende segge wi onse O r i s o e n.
> Ferg. naar het HS. vs. 4591.

> Des morghens vro, alse te zamen
> Die papen inden tempel quamen
> Om te doene haer o r i s o e n e.
> Lsp. B. II, C. 17, vs. 73.

Zie ook Bijb. van 1477, I Kon. VIII, vs. 45; Lanc. II, vs. 28267.

Ork. *Zeemonster.* Fr. »*Orgue*". Bij TUINMAN heet het *felle visch* en van daar zegt hij:

Ork, orck. *Kwade, weerbarstige, koppige kerel.* Vieze o r k e n en luiden van veel te naauwe gewisse. DE BRUNE, Wetsteen 4°. ed. 1665, bl. 101. Niemand, geloof ik, zal my berispen, over 't geen, daar toe zy ons schijnt te zullen vervoeren, ten zy eenige vieze o r k e n, die enz. Ibid. bl. 102.

Orck. *Weerbarstig, stijfhoofdig.* KIL.

Orckachtig. Hetzelfde. Ibid.

Orcken. *Luisteren.* Ibid. en MEYER. Eng. »*to heark*".

Orkenen, elders **oirconden**. *Oorkonden, getuigen.*

> Ende o r k e n d e n alle hier ter stede,
> Dat si dese Boeke bescreef,

Daerse onse Here selve toe dreef.
VELTH. Sp. H. f°. 424.

Orkenscap. *Bevestiging.*

Gi hebt alsoe hier u geproeft,
Dat ghi geen o r k e n s c a p behoeft
Lanc. III, vs. 18144.

Orconde, orkonde, oirkonde. Zie **Oorconde.**

Orconden. Zie **Oorconden.**

Orcondere. *Getuige.*

Peinst, dat God onse here,
Die boven sit inden hemel,
Uwe werken alle siet wel,
Dien verborgen en es twint,
Want hi alle herten kint,
Ende o r c o n d e r e ende rechtere es
Van allen sonden, sijds ghewes.
Doctrinale, B. III, vs. 1771.

Orcontscap. Zie **Oorcontscap.**

Orcontscapen. *Onderrichten*, *leeren*, *vermelden.*

Die meest den viere es naer,
Hi bernt meest van tfiers gloede;
Dat o r c o n t s c a p e n ons die vroede.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2320.

Orcussijn. *Kussen*, *oorkussen.*

Des ridders en wart hi niet geware
Bedi dat op sijn anscijn lach
Een o r c u s s i j n.
Lanc. II, vs. 7888.

Die lijnlakene wit van siden,
Menne vint so goet nu bi tiden;
Die o r c u s s i n e n diere ende fijn,
Noint en hadde so goed maghedijn.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 79, vs. 359.

Orlement. *Sieraad*, *versiersel.* Fr. »*Ornament*".

Ghi selt nayen, stofferen en werken
De o r l e m e n t e n des tempels.
Belg. Mus. IX, 122, vs. 1697.

Orlof. 1) *Verlof*, *toestemming*, *permissie.*

En vaert niet sonder minen o r l o f.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 28, vs. 2331.

Dit sijn die wondre daer af
Ons onse here **o r l o f** gaf
Dat wi u cont zouden maken.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 2046.

2) *Afscheid.*

Fergunt ten coninc **o r l o f** nam
Ende ane alle sine man.
Ferg. vs. 1141.

Entie ridder nam **o e r l o f**
An alle die vrouwen opten hof.
S. Geerden Minne, vs. 283.

Orloghe. *Oorlog.* KIL.

Orloghen. *Beoorlogen.*

Die hertoge Gahanis was ter uren
Sere gehaet van sinen geburen
Om dat hise **t o r l o g e n e** plach.
Lanc. II, vs. 17522.

Doen gi den coninc Aspriaen
O r l o g e t, minen ouder vader, enz.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 3834.

Orlogen op. *Bestrijden.*

Begef dic minne, eer gi onsent
Sekerleke, dat es mijn raet,
Want Dangier es fel ende quaet,
Hi sal sere **o p** u **o r l o g e n.**
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 3103.

Orloy. *Uurwerk.*

Binnen dien was die nacht ghegaen
Dat **d o r l o y** begonste te slaen,
Daermen middernacht bi kinde.
Beatrijs, vs. 846.

Men ontmoet dit woord ook in Dr. v. VL. Prozast. bl. 262.

Orloven. 1) *Vergunnen, toestaan, schenken.*

Want in weet ghene keyserinne,
Dier ic **o r l o v e d e** mine minne
Vore dat ic hebbe verwonnen
Den ridder, wils mi god onnen.
Ferg. naar het HS vs. 1510.

2) *Verlof geven tot iets.*

Doe Adam ende Yeve quamen

In dat paradijs te samen,
Oorloofde hem God dat hi mochte
Eten van alle vruchte,
Die daer stonden ghemeene,
Sonder van eene boeme alleene.
Lsp. B. I, C. 22, vs. 3.

Seder dat die diluvie ghinc,
So oorloofde God die dinc,
Datmen vleesch zoude eten.
Ibid. C. 32, vs. 2.

Orme. *Olmboom.*

Ende hi vant in enen pleine
.IJ. joncfrouwen bi ere fonteyne,
Die onder .ij. ormen saten.
Lanc. II, vs. 29876.

Ornament. *Versiersel*, *sieraad.*

Si was snel te haren werke;
Si plach te ludene in die kerke,
Si ghereide tlicht ende ornament,
Ende dede op staen alt convent.
Beatrijs, vs. 35.

Ors. Eene letteromzetting van *ros. Paard.* Passim.

Orsaeck. *Oorzaak.* KIL.

Orsbaer. *Rosbaar.* Ibid.

Keye wart geware doe
Dat hi ontwapent was; daer toe
Waren hem sine wonden gebonden
Ende bereet, ende lach tien stonden
In ene wel bereide orsbare.
Lanc. II, vs. 331.

Orscalk. Zie **Oorschalk.**

Orscoren. *Haver.* KIL.

Want doen die hertoge quam
Met ridderen, ende met knapen,
Te Dalheem, doen was gescapen
Beide tijt ende land soe scarp,
Dat daer elc man warp
Beide spise ende ors coren
Op sinen somere.
VAN HEELU, B. I, vs. 3499.

Men sal u wel doen u ghevoech,
U paert sal o r s c o r e n s hebben gnoech.
Ferg. vs. 1210.

Orsinnich. *Uitzinnig, onwijs.*

Een mensche mochte soe vele beden
Ende lesen met innecheden,
Ende daer in soe langhe herden,
Hi soude o r s i n n e c h werden.
Doctrin. B. II, vs. 3076.

Ort. *Uiteinde, punt.*

Hi greep den scacht met beden handen
Ende ghinc vor die scuere standen,
Ende keerde den o r t ter scuere waert.
Walewein, vs. 403.

Ende riep: "Hoet u!" Metten worde
So gheraectine metten o r d e
Van den spere aldore den buuc.
Ibid. vs. 2166.

Zie nog Lanc. II, vs. 42224; Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 6797; Alex. IX, vs. 642; Karel de Gr. Fr. II, vs. 4334.

Ort. *Vierde deel, oort.* Vroeger was *oort* het vierde van een gulden, en *oortje* het vierde van een stuiver. van daar beteekende het verder eene *kleinigheid, een ding van geringe waarde.*

Seghebrecht en gaf niet een o r t
Omme algader dese wort.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. VI B. XLVII, vs. 33.

Orte, oirte. *Overblijfsel, spoeling.* Tis nu o r t e, tsal noch wel voeder worden. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 10. Savonts o i r t e n syn smorghens goet voer. Ibid. bl. 75.

Orten. *Ter zijde stellen, voedsel verwerpen.* De hongerige koe die o r t niet. Dr. DE JAGER, Archief IV, 345.

Orworm *Oorkruiper, lasteraar.*

Quade o r w o r m e die daer waren,
Die pleghen der valscher niemaren.
BLOMM. Theophilus, vs. 662.

Theophilus hi was metteen,
Als hi te voren hadde gheweseu,
Metten anderen goeden man,
Maer onlanghe was hire an,
Dat quade o r w o r m e quamen,

Die hem 's bisscops hulde namen.
Ibid. vs. 317.

Osbaere. Hetzelfde als **Orsbaer,** dus *rosbaar.* KIL.

Osemund, oostmont, osmont, oszmund. *Soort van Zweedsch staafijzer.* Zie Taal- en Letterbode, 1se Jaargang, bl. 245 en 246.

Osendrup. Hetzelfde als **Hoosdrop,** dus *luifel, afdak,* tot afwering van den regen. KIL.

Osoren. *Mishandelen?* Fr. »*user*".

Die Here van Bruborch lach gecloeft,
Van beneden tot ant hoeft,
Gelyc oft een bake ware;
Dit daden die volres openbare.
Het was een Vlaminc, ende om dat
O s o r d e n sine also ter stat.
VELTH. Sp. H. f°. 257.

Ossenbroke. *Stalkruid.* KIL.

Ostagie. *Gijzelaar.* Ibid.

Ostaige (Ligghen in). *Gegijzeld, in gijzeling zijn.* Hy ruineerde dat huys van Randenrode, waeruyt dat hy verlosten Jan, Grave van Loon, Grave Arnouts sone, die dair l a c h te gisele oft i n o s t a i g e. Aant. op VAN HEELU, bl. 215.

Ostelier, ostelgier. *Logementhouder, herbergier.* Fr. »*hotelier*".

Weduwen ofte dochtren van wisseleren,
Meyeren, papen ofte dobbeleren,
Van canoniken ofte van persemieren,
Van taelmanne ofte o s t e l i e r e n
Scuwet te wive, dats mijn raet,
Want onrecht goet gherne te gaet.
Lsp. B. III, C. 4, vs. 178.

Ostruyts. *Pijpkruid.* KIL.

Otrihieren, otroyeren. *Toestaan, toestemmen.*

— latene in den carkere bliven
Tes hi comt; men salne ontliven
Vor hem ende vor ons allen dan.
Dies volghede menich edel man,
So dat die hertoghe o t r i h i e r d e.
Walewein, vs. 9091.

Ine segt u niet in gere manieren,
Gine sult mi eer o t r o y e r e n
Dit te done ende niet tonberne.
Lanc. II, vs. 5988.

Hi sprac: »Ic saelt doen in diere manieren,
Vrouwe, dat ghi mi sult o t r o y e r e n
U minne met goeden wille.
Ibid. vs. 8154.

Ottroy. *Toestemming.*

Die coninc van Vranckerike
Bi ons Heeren wille gheheelike
Hadde die macht in dien doene,
Ende brochte daer toe die baroene,
Dat si o t t r o y daden daer toe,
Dat hi. den grave van Normandien doe,
Willemme, dat graefscip van Vlaendren gaf.
KAUSLER, Reimchr. vs. 3980.

Ou. *Oud.*

Nu gloof ick eenichsins al wat de o u Poeten
Van haren Dondergod ons hebben laten weten.
SCRIVERIUS, Out Batavien, bl. 24.

Oubolghe. Hetzelfde als **Abolge,** dus: 1) *Toorn*, *gramschap*, *woede.* KIL. 2) *Verontwaardiging.* Ibid.

Oubolghigh. *Knorrig*, *toornig.* Ibid.

Oubolligh. Zie **Obbollig.**

Oubolligh. Bijw. *Dwaaslijk*, *op eene dwaze wijze*, *buiten regel.* Wdb. op HOOFT.

Oubolligheidt, oubollighayt. 1) *Ongerijmdheid.* MEYER. 2) *Grap.* Volgens BILDERDIJK op HUYGENS, D. VI, bl. 146, met Brabantsche uitspraak.

Ouaere, ouere. *Ooievaar.* KIL.

Oud boeve. *Doortrapte boef.* Ibid.

Oudaers. *Ouders.* Sinte loy was gheboren van eerbaren o u d a e r s. Pass. Wijnt. bl. clxxxv, a. Die heylighe maghet sinte prisca, een poerterse van roemen, gheboren wt edelen o u d a e r s. Ibid. bl. clxxvij, d. Hi ghebiet dye kijnderen onderdaen te wesen haren o u d a e r s. Ibid. bl. ccxxxvij, a. Zie nog Gesta Roman. C. XV.

Oude, oudde. 1) *Leeftijd*, Fr. »*age*". Si hevet ghevanghen gheweest tot haren o u d e van dertien iaren. Pass. Wijnt. 1480, bl. clxxvij, d. Ende si hevet boven gheghaen alle maechdekyns van gheliken o u d e, in woerden ende wijsheyt. Ibid. bl. ccxxxvi, c. Men rekent drye honds o u d d e n eens peerts o u d d e. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, f°. 71, c.

2) *Ouderdom.* Fr. »*vieillesse*". KIL. Van o u d d e laet dat voghelken synen sanck. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 108.

O drymael zalig dan die wal en wagt quiteert
Op hoop van goeden loon, en doorgaens heeft geleert
Wel leven in zyn' jeugd, wel sterven in zyn o u d d e.

J. DE DECKER, Rym-Oeff. D. II, 153.

3) *Huwbare jaren.*

— — — die scone Radegont
Die dede Clotaris ene stont
Int lant van Vermendoys uphouden,
Te nemene, alsoe quame ter o u d e n,
Ende daer na haeldise te Sissoen.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXXVII.

Oude. *Raadsheer in het schaakspel.*

Hi vanten ghesconfiert ende sonder cracht,
Ende setten binnen der derden dracht
Met enen o u d e n scaec ende maecten mat.

Fl. ende Bl. vs. 2751.

Zie ook Lanc. II, vs. 38433.

Oude voor **houde.** *Spoedig.*

Also o u d e als hi die duwiere
Hadde vulbrocht ende twerc volhent,
Stappans was hem sijn payment
Ghegeven.

Walewein, vs. 7916.

Also o u d e als die hertoghe ghesach
Doot sinen sone, riep hi: „Owach!"
Ende: „wacharmen!" utermaten,
Ende begonste hem sere meslaten.

Ibid. vs. 8849.

Oude stock. *Grijze, grijsaard, stok-oude.*

O aenghename Dood! leent 't oor tot mijn ghebeden,
Helpt een onzaligh man uyt zijn katijvigheden.
De Dood verhoort zijn klacht, en voor zijn aenghezicht
Haer schrickelijck vertoont met eenen stalen schicht.
Dies schrickt den o u d e n - s t o c k, en bid met groot vervaren,
Erbarmt mijns ouderdoms, en wilt my noch wat sparen.

VONDEL, door V. L. I, 601, vs. 13.

— — — — Dit was een bitter woord
Voor desen o u d e n s t o c k; die also ras hy 't hoort
Niet spreecken kan.

Ibid. III, 235, vs. 496.

De Byen storten hier het eêlste datse lesen,
Om d' o u d e n s t o c k te voên en ouderlooze weesen.
Ibid. bl. 322.

Oude vader, oudervader. 1) *Grootvader.*

Dat ghi verloort voir Woeronc
Waendi dat verhalen nu?
Ic hoop ic saels nu jeghen u
Also wel verweren, hier ter stede,
Als mijn goede o u d e v a d e r dede.
Belg. Mus. I, 296.

Hine soude wreken bede gader
Sinen vader ende sinen o u d e r v a d e r.
Limb. B. VI, vs. 2058.

2) *Voorvader.*

— — — Eliud, hare broeder,
Die was o u d e v a d e r van Sinte Servase.
Lsp. B. II, C. 2, vs. 9. Var.

Oude vader. *Ooievaar.* Den o u d e v a d e r ende den zwane. Bijb. van 1477, Levit. XI, vs. 19.

Ouden. *Oud worden*, dat is *de zwakheden van den ouderdom gevoelen.*

Al o u d e t saen, man ende wijf,
Die luttel bloets hebben int lijf.
Nat. Bl. B. I, vs. 69.

Van de Pigmeene sprekende zegt MAERLANT:

Men ne vint gheen volc minder,
Ende si o u d e n ten .VIII. iare.
Ibid. bl. 81.

Zie nog MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 104; Mloep, B. II, vs. 2473; Lsp. Gloss. Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 370.

Ouden. Trans. *Verouderen, oud maken, oud doen worden.*

Die tijt o u t keyser ende coninc,
Oec sal si o u d e n doen ons allen.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vss. 372, 373.

Ouden (Van). *Van vorige, van vroegere tijden.*

Die boeken — — —
Die bleven sijn v a n o u d e n.
Het boec vander wraken, III, vs. 20.

Ouder, oudre. 1) *Leeftijd.* Fr. »age". KIL.

De kleder-pracht, Maryn, is wel 't livrei der gecken;

Maer weet ook dat het kleed wat meer moet doen als decken;
't Moet noodig zyn geschikt naer o u d e r, sexe, staet,
En daerom in een' Vorst niet bloot zyn van sieraed.

J. DE DECKER, Rym-Oeff. II, 84.

Zie nog Excell. Chron. van Brab. 1530, bl. MM. iij d. Dietsche Doctrinale II, vss. 1686 en 2782.

2) *Ouderdom, oude dag.* Fr. »*Vieillesse*"

Van o u d e r verloes hi zijn sein.

Alex. IV, vs. 463.

Elcx wensch is, dat hy mag een' hoogen O u d e r halen.

J. DE DECKER, Rym-Oeff. II, 132.

3) *Vader, insteller.*

— — — — Potitius is o u d e r,
En innesteller van dees hooghtijt.

VONDEL, door V. L. VIII, 501, vs. 397.

Ouderdoom. *Leeftijd.* Fr. »*age*". Wdb. op HOOFT.

Ouderingen. *Voorouders, voorzaten.*

Ten anderen daghe in meniger wise
So prijsden die liede die spise,
Die hi indie wostine gaf;
»Maer manna," seidsi, »daer wilen af
Onse o u d e r i n g e lange af aten,
Es meer te prisene utermaten.

MAERL. Sp. H. 4º. ed. I P. VII B. XIII, vs. 43.

Het betaemt wel hogen zinne,
Dat redene mogentheit verwinne.
Elc man sal gedinken des,
Dat die mensce sterfelijc es,
Ende peinsen omme sine o u d e r i n g e n.

Ibid. III P. II B. V, vs. 43.

Zie nog Biblioth. 8ste Afl. 234, vs. 1164.

Ouderlingen. 1) *De ouderen, de oudsten.*

Het heilig recht leit kraghteloos ter neêr.
De poorten zyn met statige o u d e r l i n g e n
Niet meer bezet.

J. DE DECKER, Rym-Oeff. I, 305.

2) *Voorouders.*

Dies mans o u d e r l i n g e entie mine
Ne speelden niet an ene line.

Lev. van St. Franc. vs. 6049.

Ouderman. *Hoofd van een gilde.*

Ende sy enen oet hebben ghesworeu
Elkerlijc by onsen Heren,
Dat sijt ghilde sullen eren,
Soe sonder die ander hoefden an;
Hier om hietmense o u d e r m a n.

HILDEG. Ged. bl. 119, vs. 180.

Oudermannen. *De vroedschap.* KIL.

Oudermoder. *Grootmoeder.*

Ic sal den teirkel noch gecrigen,
Oft ic salre om sijn in hondert wigen,
Die verloes mijn o u d e r m o d e r.

Lanc. III, vs. 23381.

„Ic hete Torec," seidi doe saen,
„Ende soeke den cirkel, sonder waen,
Dien gi mire o u d e r m o d e r naemt.

Ibid. vs. 28683.

Ouders. *Titelwoord, woord van achting en vereering. Ouden, voornamen.*

Als nu elcks gheoffert had en zijn luste ghedroncken,
So sprac Alcinous dees woorden die eerwaerdich cloncken:
„Hoort ghy Princen en raetsheeren mijns herten gedachten.
Elck ga nu slapen, den honger en dorst is ghesoncken,
Comt morghen weder ghy o u d e r s, ick sal u vroech verwachten."

COORNHERT, Odyss. 1606, I, bl. 44, r°.

Oudevaer. *Ooievaar.* KIL.

Oudfreux. *Ouderwetsch.*

Daar uyt, zo' trad op land een Jongeling onbaardigh,
Dien volgden neghen Juffers, schoon, kuysch, vrolik, aardig.
Een o u d - f r e u x horen herpe droegh hy in zijn hand,
Ghegordt met pijl en boogh; om thoofd een Louwer-rand.

SPIEGHEL, Hartsp. 1614, bl. 62.

Oudgestich. *Oudhistorisch.* (†)

Oudgrootmoeder. *Overgrootmoeder.* KIL.

Oudgrootvader. *Overgrootvader.* Ibid.

Oudheit, oudtheit, outheyt. 1) *Ouderdom, hooge leeftijd.* Wdb. op HOOFT.

— — — — Als ghi dan weer thuys comt van tswerven,
Dan suldy (niet op zee) maer in uwen lande sterven,

(†) Ik heb vergeten de plaats aan te teekenen, waar dit woord voorkomt.

Swack van o u t h e y t, met een sachte doot niet om vresen.

COORNHERT, Odyss. 1606, I, 71, r°.

Zie nog Stemmen, bl. 8.

2) *Leeftijd.* Fr. »*age*". Inden dryen derstichsten iare haere o u t h e y t opten sestienden dach van april, enz. Pass. Wijnt. 1480, f°. ccxl, a.

3) *Mannelijke jaren, meerderjarigheid.* Doe si tot hore outheden quamen, soe dienden si altoos den heer inden tempel. Ibid. f°. ccix, a.

4) *Tijdperk, tijdvak.* Ende nae dit so sellen die achte daghen wesen dye achte o u t h e d e n. Ibid. f°. cli, a. Daer om vasten wi in desen vier tiden dat wi gode ghenoech doen sullen van al dyen daer wi hem in vertoernt moghen hebben in onse vier o u t h e d e n. Ibid. f°. ccv, c.

Oudicheyt. *Oudheid.* Dese o u d i c h e y t kennen oock anderen, maer in 't verhael van dien brengen sy erdichte ende versierde loogenen voort. SCRIVERIUS, Oudt Batavien, 1612, bl. 6.

Oudken. *Grootmoeder.* KIL.

Oudlapper. *Schoenlapper.* Ibid.

Oudsaeten. *Oud, bejaard, bedaagd.* Ibid.

Oudschap. *Ouderdom.* KIL. MEYER.

Oudtrage. *Schennis.* Fr. »*outrage*".

Doe bat hem vriendelic Suete Onfaen,
Dat daer niet en worde gedaen
O u d t r a g e engene noch overdaet.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 14337.

Oudvader. *Grootvader.*

Oudwaerier. *Verkooper van oude waren, oude kleêren.* KIL. MEYER.

Oudwrallig. *Dor, gerimpeld.*

'k Was eer een Keyzerlijke Bruyd,
En nu een Bes, te zeer uvallig,
En nu, voor een ontlooke spruyt,
Een vel, te schromp'lig en o u d - w r a l l i g.

J. OUDAAN, Konradyn, 1649, bl. 161.

Ouxt. *Oogst.* So suldi brengen die scoven vanden aeren die primicien uwes o u x t e s totten pape. Bijb. van 1477, Levit. XXIII, vs. 10.

Ouxten. *Oogsten, inoogsten.* Want als ghij sult o u x t e n dat coerne van uwen lande. Ibid. vs. 22.

Oulyx. *Vroeger bestaan hebbende.* Wdb. op HOOFT.

Ouling. *Oude van dagen, grijsaard.* Der jongelingen en o u l i n g e n lijcken liggen door elckanderen opgehoopt. VONDEL, door v. L. VI, 435.

Oust. *Oogst.* Dat si sullen gheven van elken ghemete III S. jarlich te sainte Martinsmesse, na den ersten o u s t die men dar up saiet. Vaderl. Mus. III, bl. 62.

Oust. *Augustus.*

Dit was op onser Vrouwendach
Die te half O u s t e gelach.
Grimb. Oorl. D. II, vs. 1725.

Outhaer. *Altaar.*

Ooc sietmen inden o u t h a r e
Dat broot, des sijt ghewes,
Daer hi ghewaerlijc in es.
Lsp. B. I, C. 2, vs. 70.

Hi seide, hoe hi so coene ware
Dathi quame te Gods o u t h a r e.
Ibid. B. II, C. 3, vs. 52.

Outlijc. *Oud.*

— — In siere joncheden
Toende hi een o u t l ij c gelaet.
MAERL. Sp. H. II P. II B. XXXI, vs. 7.

Outryeren, outroieren. *Toestaan.*

Sider dat haer coninc was doet
Was daer comen met volke groet
Unt Almangen, dat sulen wi weten,
Een grave, die Frole was geheten,
Die begerde dat conincrike;
Ende ne wilden sijt niet vriendelike
Hem o u t r y e r e n ende bi minnen,
Hi wond met crachte op hem winnen.
Lanc. II, vs. 34911.

Melian sprac: »Here, ic bidde u,
Laet mi ter luchter siden varen nu;
Ic sal mogen kinnen daer mede
Ofte nu enege vromechede
Ofte oec stoutheide es in mi,
Dat min ridderschap te prisen si."
Galaät o u t r o i e r d e hem dat saen.
Ibid. III, vs. 1891.

Zie ROQUEFORT op OTRÉER.

Ouwe. *Ouderdom.* Reinaart bij den dierenkoning ontboden zijnde om dien van zijne ongesteldheden te genezen, gaf hem den raad de lever eens wolfs, die zeven jaren oud was, te eten. De wolf, die daar bij stond, en wel begrijpende, dat hij het slachtoffer van dezen raad zou wezen, zeide hierop dat hij nog geen vijf, in plaats van zeven jaar oud was, waarop Reinaart hernam:

— — — „Heer, wat mach u leggen
Aen sijn woorden? doeten spouwen;
Gi doetet wel met sijnre o u w e n;
Ic sal wel aen die lever sien
Of hi waer seit."

Rein. door WILLEMS, vs. 6008.

Ouwe. *Eiland.* KIL.

Ouwe. *Ooi.* Ibid.

Ouwe. 1) *Land.*

Hoir vader was in vreemder o u w e.

Mloep, B. IV, vs. 1582.

2) *Veld*, *akker*, *weide*, *weiland.* MEYER. PL. KIL.

Ic quam ghegaen
Ter groener o u w e.

Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 124, vs. 11.

Ouwe geloof. Spottende benaming voor *Delftsch bier*. Zie Wdb. op BREDERO.

Ouweerdigh. *Korzel*, *gemelijk.* KIL.

Ouweerdigheyd. *Korzelheid*, *gemelijkheid.* Ibid.

Ouweerdighlick. Bijw. *Korzel.* Ibid.

Ouwelieuw. *Oude leeuw.* Zekere munt. Zie Wdb. op BREDERO.

Ouwelijken. *Ouder worden*, *verouderen.* Wdb. op HOOFT.

Ouweling, ouwling. 1) *Uitgediende soldaat*, *veteraan.* HOOFT, Tacit. Jb. f°. 13, 14.

2) *Oud man* of *oude vrouw.* MEYER.

Ouwen. *Oud worden*, *verouden*, en bij toepassing *spaarzaam gebruiken.*

Die sijn meel ter deegh laet o u w e n,
En sijn broot kan laten kouwen,
En sijn bier in tijts doet brouwen,
't Baet hem 's jaers één mont te houwen.

CATS, ed. 1828, bl. 501, a.

Ouwer. *Oude dag*, *ouderdom.* Wdb op BREDERO.

Ouwevaer. *Ooievaar.* U. W.

Ouwijse. *Wanklank.* KIL.

Ouwken. *Grootmoeder.* Ibid.

Ovael. *Parel.*

Ei neemt van mi toch deez' O v a e l e n
Die ons den Taprobaen van d' alderleste paelen
Des werelds heeft gestierdt.

STALPAERT V. D. WIELEN, Het cieraet enz. 1622, bl. 181.

Daer leit uw paerle snuer
O v a e l l' en al de rest geslingerdt op de vloer.
Ibid. bl. 181.

Daer was toch geene prijs
Ter wereld oit zoo groot, die tegens miin o v a e l e n
Oock op de ruimste schael een sesjen op kost haelen.
Ibid. bl. 182.

Ovel, oevel. Znw. *Euvel, kwaad, ziekte.*

Die ridder sprac: »Wat soude dat wesen,
Daer ic mede mocht ghenesen
Vanden O v e l dat mi daert."
HILDEG. Ged. bl. 145, vs. 208, var.

Ovel, oevel. *Slecht, kwaad.* KIL.

Ghiericheit, dat o e v e l zaet
Was een wortel oock van den spele.
Ibid. bl. 109.

Oveldaed. *Euveldaad.* KIL.

Ovelmoet. *Gramschap.*

Twee overmoedighe liede,
Die machtich sijn ende rijck van goede
Ende mit swaren o v e l m o e d e
Sijn begrepen onderlinghen, enz.
HILDEG. Ged. bl. 44, vs. 152.

Ovenen. *Bakken.*

Wie in der haest o v e n t, krijght gehorende brooden t' huys.
CATS, door D^r. v. VL. I, 905, a.

Ovenkloet. *Ovengaffel.* KIL.

Ovenkrucke. Hetzelfde. Ibid. en MEYER.

Ovenpael. *Stok, waarmede het brood in den oven geschoven wordt.* KIL.

Over. *Oever.*

Hadt moghen baten dusent marc,
Men had niet moghen comen over,
Vanden enen ant ander o v e r.
MELIS STOKE, B. X, vs. 934.

Vische, die bi o v e r e n wanderen
Sijn ganser teten dan danderen.
Nat. Bl. B. V, vs. 17.

Ende als die hues ghevoelt sijn vel,
Dat hem te scarp es ende te fel,
Vliet hi te sinen holen dan,

Die hi in o v e r e maken kan.
Ibid. vs. 474.

Over. Dit Voorz. en bijw. duidde in vorige eeuwen velerlei betrekkingen aan, waarvoor wij nu andere woorden gebruiken. De voornaamste afwijkingen zijn de volgenden:

1) *Aan.*

Alsmen leest van Lazaruse,
Doe hi quam tot svracken huse,
Daer hi o v e r tafel zat.
HILDEG. Ged. bl. 174, vs. 205.

2) *Tegen.*

Wil hire anderwerf toe gaen
O v e r zoen ende o v e r recht.
Ibid. bl. 248, vs. 111.

3) *Op*, *verteerd*, *verkwist*, *doorgebracht*. Ende als al syn goet o v e r was, so quam een groet diere tyt in dat lant. Lev. van Jezus, bl. 117.

4) *Gedurende*. *Over* maeltijd. KIL.

5) *Voor.*

Peternelle gaf vele haven
Daer, o v e r de ziele van haren man.
MELIS STOKE, B. II, vs. 111.

Die wuwe lach ene werven
Soe siec, dat si waende sterven.
Si bat hare moeder, dat si vare
In peelgrimagien o v e r hare
Tallen kerken, die si vint.
Esopet, bl. 125, vs. 4.

6) *Op.*

Teerst datten versach dat pert,
Het rechte heme o v e r die voete,
Ende sloech sine tande so onsoete
Naden ridder, hadten gheraect,
Het haddem licteken gemaect.
Ferg. naar het HS. vs. 3755.

O v e r sine knie hi neder seech.
Alex. III, vs. 759.

Die o v e r handen ende o v e r voeten croop. Pass. Somer St. 1489, f°. lxxxiij, c.

7) *Voor*, *sedert*.

Vesper is o v e r langhe gheluut.
Mloep, B. I, vs. 73.

Hi hadde wael over vele daghen
Van den gulden vlyes horen ghewaghen.
Ibid. vs. 595.

De hier voorkomende uitdrukking *Over langhe* beteekent ook somtijds *na langen tijd*, als:

— U mochte daer af verdriet
Comen hier namaels over langc.
Esmoreit, vs. 289.

Over lanc verhief hijt weder
Ende begonste werpen uut
Een dat vreselijcste gheluut,
Dat noint van diere ghehort waert.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3370.

8) *Boven*. Zie U. W. op **Oover**.

Ende dese hadden, alse wijt horen,
Over hem drie heren vercoren.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. I B. XV, vs. 12.

9) *Bij*. Wdb. op HOOFT, bl. 481. Fr. »*sur*". Ende bi ghevalle quam hi bi een convers, die over hem hadde eenen tant van sinte Iden. Van Brab. die Exc. Chron. 1530, Cap. XXIX.

Hie hadde over hem enen viersteen doe,
Daer hi vier ute sloech.
Lanc. III, vs. 17169.

Ende so wye venijn over hem draghet, die sal men dat selve doen, dat hi ghedocht had enen anderen daer mede te doen. Mr. EYKE, Spiegel van Sassen, 1505, bl. 73.

10) *Bij*, *in de nabijheid van*. Fr. »*près de*". De Kermers quamen over den Grave, daer hy lach, ende vonden hem levende ende zynen aem treckende. Klerk u. l. L. bl. 172.

11) *In plaats van*.

Achter waert sach Abraham,
Ende sacher enen ram,
Die verwerret mitten horne
Ghinder hinc in die scarpe dorne,
Dien offerdi over den zone.
STEENWINKEL, Aant. op MAERL. Sp. H. 8o. ed. D. I, bl. 4.

In den Rymb. vs. 2009 staat: Dien offerde hi *voor* den sone.

12) *Als*.

Dus heeft die coninc den stryt verwonnen,
Entie lande syn an hem geronnen,

Ende hebbene o v e r Hero ontfaen.

VELTH. Sp. H. f°. 194.

Selve bleef hi indie eere
O v e r prince ende o v e r here.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VIII B. LXIII, vs. 44.

Zie vooral de belangrijke opheldering van Dr. M. DE VRIES, in den Taal- en Letterbode, 2de jaargang, bl. 282 en vv.

13) *Voor*, als aanwijzing van plaats. Wdb. op HOOFT, bl. 222.

14) *Van*. U. W.

15) *Door*. Ibid.

16) *Jegens*. Ibid.

Over al. 1) *In het geheel.*

In elke side hi ridders scaerde,
Diere haddi M o v e r a l.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VI B. XII, vs. 28.

2) *Boven al.*

Ghi hebt o v e r a l de waerheit ghemint.

MEIJER. Boetps. 51, vs. 26.

O v e r a l moeti vroet sijn des:
Alse die sonne in een teken es,
Isser enighe planete bi,
Den tijt der na, so hebben wi
Die winter, enz.

Broeder Gheraert, Natk. bl. 148, vs. 1233.

Over ander. *Om den anderen, beurtelings.* KIL.

Over anderen. *Afwisselen.* Ibid.

Over anderlick. *Bij afwisseling.* Ibid.

Over een. 1) *Gezamenlijk, te samen.*

Doe quam Maria Magdaleene,
Vul van rouwen ende van weene,
Met anderen haren gesellinnen,
Ontsteken metter Gods minnen,
Ende saghen dat graf ondaen,
Enten inghel, sonder waen,
Sittende daer upten steen.
Vervaert waren si o v e r e e n.

MAERL. Sp. Hist. 4°. ed. I P. VII B. XXXIV, vs. 58.

Laet ons, Martijn, o v e r e e n
Hier af spreken onder ons tween
In dit dyaloghe.

Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 2, vs. 27.

2) *Op een*, *op elkander.*

Haer ingangh is geront, niet met gehouwe steenen,
Maer door een vreemt verwelf van dorre mensche-beenen.
Geschakelt over een.

CATS, door Dr. v. VL. I, 141, b.

3) *In een*, *door een.*

Daer swapt het schuytjen om,
Daer leyt de jonge bruyt met haren bruydegom;
Daer krielt 't et overhoop, daer gaet 't et op een kermen,
Daer wil het jonge volck sich voor de doot beschermen,
De vrijer, met gewelt, de vryster met geschrey,
Maer 't is om niet gewoelt, sy blijven alle bey.
Men vont het lieve paer, nu van de doot bevochten,
Geschakelt metten arm en over een gevlochten.

Ibid. bl. 415, a.

4) *Aaneen*, *aan elkander verbonden.*

Siet hier is nu het dal vervult met dorre beenen.
Gansch eygen aen de doot, gelijck de spotters meenen;
Maer neen, al schijnt et stof, des efter niet-te-min,
Daer komt een versche kracht, een nieu bewegen in.
Daer komt een snelle wint van boven af-gedreven,
Die buldert op het velt, en doet de rompen leven,
Daer komt een jeughdigh vleesch gesegen om het been,
En schakelt op een nieu de leden over een.

Ibid. bl. 366, a.

5) *Steeds*, *bij voortduring*, *achter een.*

Ende noyt seder over een
Ne was daer Aertsche bisscop gheen.

MELIS STOKE, B. I, vs. 125.

Hi (Sint Jan) was out .XC. jaer.
Dat was enen langhen tijt.
Hi hadde gheweest, sonder delijt,
In erdrike over een.

Der Yst. Bl. vs. 1245.

6) *Gelijk*

Darus, wanic, dats die das,
Die selden meerre ghesien was
Dan die vos, ende corte been,
Ende alle viere niet over een,
Want cortst sijn si ter luchter siden.

Nat. Bl. B. II, vs. 1315.

7) *Gemeenlijk.*

Van Turcus seidmen o v e r e e n
Dat Turkie es ghenant.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. II B. XIX, vs. 38.

t' Over. 1) *Te zwaar, te moeilijk.* Wdb. op HOOFT, bl. 222.

2) *Te veel.* Ibid.

Over de handt zyn. *Te veel* of *in den weg zijn.* Ibid.

Over een draghen, overeendraghen. 1) *Overeenkomen, in harmonie zijn.*

Twee Weerelden ziet hier, d' een groot en d' ander kleen,
Die wonderlijck te zaem zich d r a g h e n o v e r e e n.
VONDEL, door V. L. I, 152.

2) *Overeenkomen* in de beteekenis van *eenstemmig zijn.*

Maer o v e r e e n so d r o e g e n daer saen
Die Gemeente metten Heren.
VELTH. Sp. H. f°. 111.

Het hof, nae rijp beraet, d r a e g h t hier in o v e r e e n
Dat 'teen en 't ander goet is onder hen gemeen.
CATS, ed. 1828, I, 270, b.

Twee honden t' samen aen een been
Die d r a g e n nimmer o v e r e e n.
Ibid. bl. 419, b.

3) *Overleggen, beraden.* Doe d r o e c h die rechter met hem allen o v e r e e n, wat doot men hem doen soude. D^r. v. VL. Prozast. bl. 55.

Over eergisteren. *Heden vier dagen geleden.* KIL.

Over in duvels ere, over in duvels geleide, over in duvels hant, over in duvels name. *Voort ter eere des duivels! moge de duivel u in zijn geleide nemen! voort naar den duivel! voort, in duvelsnaam!*

Men zie, ten opzichte van o v e r, vooral als oorlogskreet: »*voorwaarts*", hetgeen D^r. VERWIJS daaromtrent zegt in den Taal- en Letterbode, Tweede Jaargang, bl. 214 en vv. waar onderscheidene voorbeelden van deze uitdrukking worden aangehaald.

Over iets nomen. *Voor iets houden.*

Vader van hemelrike, here,
Gelovet moetstu sijn embermere
Bedi datttu gewerdeges dattu
O v e r d i n e v r i e n d e o n s n o m e s nu.
Lanc. III, vs. 10592.

Over iemant gaen. *Op iemands hoofd neêrkomen, hem treffen, op hem losbarsten.*

Ende eest datter iet messciet,
Soe moet over den weecsten gaen.
Lsp. B. III, C. 4, vs. 497.

Over iemant craken. *Hetzelfde.*

Want men pleeght van ouden tide,
Alse quaellec gaen die saken,
Datsi over den nedersten craken.
Ibid. vs. 522.

Over iemant comen. *Bij iemand overkomen, iemand komen bezoeken.*

Waert dat u vrient over u quame
Alst u niet en ware ghename,
Nochtan toent hem goet ghelaet.
Ibid. vs. 459.

Over iets sijn. *Met iets bezig zijn.*

In die arte der scrifturen
Machmen cume een lit ruren,
Peinsen, lachen noch singhen,
Noch anders dincken om ghene dinghen
Dan die scrifture hevet in:
Daer toe so gaet al die sin,
Die wile datmen daer over es.
Ende anders niet.
Ibid. B. III, C. 14, vs. 143.

Over (Iets) iemant segghen. *Iets tegen iemand inbrengen, iemand iets te laste leggen.*

Symachus purgeerde hem claer
Van datmen hem over seide daer.
Ibid. B. II, C. 48, vs. 494.

Over raeken. *De bovenhand verkrijgen.* Wdb. op HOOFT.

Over rugge, overrugge. 1) *Achter over.*

Een Mole oec, die daer es
In 't water gestaen boven die brugge,
Die es gevallen over rugge,
Ende die molres diere in waren
Verdronken mettes waters baren.
VELTH. Sp. H. f°. 109.

2) *Terug, achteruit.*

Si drevense met groten crachten
O v e r r u g g h e vander grachte.
MELIS STOKE, B. IX, vs. 328.

3) *Ruggelings.* KIL.

Over zere. *Zoodra, zoo spoedig mogelijk.*

Ic sal o v e r z e r e gaen.
Playerwater, vs. 54.

Over side. *Zijdelings af, zijdelings heen.*

O v e r z i d e vlo hi van vare.
Lev. van Ste Franc. vs. 620.

Over stier. *In verwarring.* Ende die Hollanders weecken o v e r s t i e r. Goudtsch Kron. bl. 68. Dus toghen sy weder o v e r s t i e r. Ibid. bl. 2.

Over voet. *Op staanden voet.*

Si keerden weder o v e r v o e t
Toten Coninc herde saen.
VELTH. Sp. H. f°. 34.

Over waer. *Voor waar, voorwaar.* Pass.

Over wech. *In gemeenschap.* Ende hy gaet o v e r w e c h — — — met de werckers der ongerechticheyt. Job. XXXIV, vs. 8.

Over weg houden. *Gaande houden, in goeden luim houden.* Wdb. op HOOFT.

Overaerdigh. 1) *Bovennatuurlijk, boven het bereik van ons begrip, buiten den gewonen of natuurlijken loop der dingen.* Wdb. op HOOFT.

2) *Bovenzinnelijk, geestelijk.* Ibid.

Overaerdsch. *Bovenaardsch.* MEYER.

Overaesen. *Met spijs overladen.* KIL.

Overaet, over aet. *Gulzigheid, zwelgerij, onmatigheid.*

O v e r a e t ende over dranc
Maect den lichame ziek ende cranc.
Lsp. B. III, C. 24, vs. 19.

Met o v e r a t e verslinden.
VELTH. Sp. H. f°. 434.

O v e r a e t e is van de natuyre zelfs verboden. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 54.

Overaetheyd. Hetzelfde als **Overaet.** KIL.

Overachte. 1) *Groote Rijksban.* Ibid.

2) *Tweede dagvaarding, na een jaar en een dag, aan iemand gericht, die in den ban was gedaan, om zich te komen verantwoorden.* Ibid.

Overampt. *Hooge betrekking, opperbestuur.* Wdb. op HOOFT, bl. 482.

Overanen. *Oudovergrootvaders.* In het vierde lid opgaende maegschaps

zijn oud-over-grote-vaders, andersins o v e r a n e n. H. DE GROOT, Inl. enz. 1632, bl. 70.

Overarbeyden. *Overwerken, zich door werken uitputten.* Vermoeyt, ende o v e r a r b e y t zijnde door die onversadelicke hoerachtige begeerlickheyt. St. Bijb. Ezech. xvi, Kantt. 90.

Overbaerigh. *Uitmuntend, uitstekend.* KIL.

Overbaerigheyd. *Uitstekendheid.* Ibid.

Overbaete. *Overschietende bate.* Ibid.

Overbisscop. *Aartsbisschop.* Ibid.

Overblevelinghe. *Overschot.* Ibid.

Overblinken. *Uitschitteren, boven anderen uitmunten.* U. W.

Overblive. *Overblijfsel.* Ende si nam die o v e r b l i v e n. Bijb. van 1477, Ruth II, vs. 14. Ende hier en boven bracht si voert vanden o v e r-b l i v e n vander spise. Ibid. vs. 18.

Overbloemen. 1) *Verbloemen.*

Het raetsel, niet aen ieder te betrouwen,
Wort o v e r b l o e m t, en dubbel ingevouwen.
Met woorden van een' twijfelbaren zin.
VONDEL, door V. L. IV, 476, vs. 486.

2) *Opsieren, kracht en kleur geven.* Dichters verzierden geene geschiedenissen, maer o v e r b l o e m d e n de geschiedenissen met eene zekere verwe. VONDEL, door V. L. X, 270.

Overbode. *Schildknaap*, waarschijnlijk ook *overbrenger van tijdingen.* Wdb. op BREDERO.

Overbodigh. *Bereid, gewillig, bereidvaardig.* Wdb. op HOOFT.

Overbodigh (Zich) stellen. *Zich aanbieden.* Ibid.

Overbodigheit. *Bereidvaardigheid, gewilligheid, aanbod.* Ibid.

Overboghtigh. *Overhellende.* MEYER.

Overbolghen. *Verbolgen, verstoord.* Ibid.

Overborlecheit. *Overdaad, onbetamelijkheid.* Die quaetheit ende die o v e r b o r l e c h e i t van der gemeinten neringen, die menege onteert. Brab. Yeesten, I, bl. 724.

Overbrassen. *Meer dan behoorlijk eten, brassen.* KIL.

Overbrekegh. *Onwettig.*

Twee comoingimeesteren rechtvort,
Die cortelinge waren verstoert,
Ende afgeset cort daer nare,
Binnen eenen halven jare,
Mids o v e r b r e k e g h e dinge.
Brab. Yeesten, II, vs. 4789.

Overbreken. 1) *Verbreken.* KIL.

2) *Eene zaak verraden, die men aangenomen had te verdedigen.* Ibid.

Overbreker. 1) *Verbreker, overtreder.* Ibid.

2) *Verrader van eene ter verdediging aangenomene zaak.* Ibid.

Overbrenghen. 1) *Doorbrengen, verkwisten, verspillen, verteren.*

Enen penninc es schier verteert
Ende varinc qualiken o v e r g h e b r a c h t.
Lantsloot, vs. 678.

Cleder, scoenheit ende paerde
Vercochten si te halver warde
Ende b r o c h t e n t al o v e r saen.
Beatrijs, vs. 415.

2) *Doorbrengen, slijten,* van tijd gesproken. Wdb. op HOOFT. Waerom heb ick zoo veel nachten kout alleen o v e r g e b r a c h t? VONDEL, door v. L. IV, 258.

Als dit spel nu is gedaen,
Meynt gy dan te bedd' te gaen?
Neen, men moet den gantschen nacht
O v e r b r e n g e n op de wacht.
CATS, ed. 1828, I, 555, c.

Ic heb minen tijt geleyt ende o v e r g e b r a c h t in wercken der bermherticheyt. Gest. Roman. C. XVI.

Overbuyck. *Het bovengedeelte des buiks, de buik boven den navel.* KIL.

Over buycken. *Den buik overmatig vullen.* Ibid.

Overdaed, overdaedt, overdaet. 1) *Euveldaad, schennis, moedwil, wanbedrijf, geweldenarij.*

Hier bi merct ende verstaet,
Dat overmoet ende o v e r d a e t
Onlanghe moghen staen stille.
Lsp. B. I, C. 45, vs. 6.

Dat sevende poent voeght heren wel:
Dats datsi stuer ende fel
Selen sijn den quaden,
Die met o v e r d a d e n
Ende met valscheiden om gaen.
Ibid. B. III, C. 12, vs. 190.

Zie nog MAERL Sp. H. I P. III B. XXVI, vs. 20; Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. III, 196; VELTH. Sp. H. f°. 203; Vanden Levene ons Heren, vs. 1228; Walewein, vs. 2796; Lanc. II, vs. 25301; VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, f°. 70, a.

2) *Weelde*. Wdb. op HOOFT.

Ook was d' overdaadt in den jongelingh niet zoo mishaaghelyk. HOOFT, Tacitus Jb. f°. 86. Het (succinum) heeft ook lange onder andre uitwerpsels der zee geleegen, tot dat onze overdaadt het naam gaf. TACITUS, Zeeden der Germanen, f°. 503.

3) *Schandelijke dartelheid*. Wdb. op HOOFT.

4) *Overvloed*. Dat bloeyend' Antwerpen toonde zynen rykdoom en heerlykheit, met neeghen daaghen vierens achter elkanderen: strydende allerley landaart, daar — — — in grootdadigheit, met oprechten van tooneelen, beelden en praalbooghen, met ooverdaadt van banketten, enz. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 20. Ende werdt — — — in maghtighe ooverdaadt van pracht en geldquisting, het huwelyk voltooghen. Ibid. f°. 26.

5) *Gruwel*. Die slaept mit sijn soens wijf, sij sullen beide sterven, want sij hebben overdaet ghedaen. Bijb. van 1477, Levit. XX, vs. 12.

Overdaadlyk. *Boosaardiglijk*, *fellijk*, *op eene buitensporige wijze*. Wdb. op HOOFT.

Overdaeght. *Bejaard*, *bedaagd*. KIL.

Overdadelick. *Onzinnig*, *buitensporig*.

In 't inde seit di openbare,
Dat ghi mi minnet. Als ic dat hoerde,
Ja d' overdadelike worde,
Daer ghi u te sere af verliept,
Doe waendic dat ghi sliept.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 6, vs. 426.

Overdadich, overdadech. 1) *Moedwillig*, *kwaadwillig*, *boosaardig*, *misdadig*.

Doe lagher in die quade tyran
Symoen, die overdadeghe man.
Rymb. vs. 31834.

Dwinget dien overdadegen knecht.
Alex. I, vs. 587.

2) *Geducht*, *vreeselijk*.

So menichgen overdadichgen slach
Salic u geven groet ende swaer.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 8080.

3) *Goeddoende*, *weldadig*.

Soe wel regerende sijn lant,
Soe overdadich sinen viant. enz.
Brab. Yeesten, B. VI, vs. 876.

Volgens WILLEMS zou dit woord beteekenen: *door daden overtreffende*.

4) *Woest*, *wreed*. KIL.

5) *Trotsch*, eigenlijk *die meer doet dan een ander*.

Doe mijn vader hadde vonden
Den scat, wart hi in corten stonden
So o v e r d a d i c h ende so fier,
Dat hi veronwerde alle dier,
Die sine ghenote te voren waren.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2251.

Overdadigh (Te). Versterkingswoord, even als *te euvelijk*, *te ondieft*, enz. Wdb. op BREDERO.

Overdadicheit. 1) *Wederspannigheid*. Ist dat wi van o v e r d a d i c h e d e n desen outaer hebben gesticht. Bijb. van 1477, Josua XXII, vs. 22.

2) *Overmoedigheid*. Wdb. op BREDERO.

3) *Wandaad*, *moordaanslag*. Op een tijt als die eerwaerdighe bisscop dat woert gods al om hadde ghepredict, ende weder ommekerende ghecomen was tot een eylant ghenoemt walchrum, daer noch ghebleven was een afgod vander ouder ongheloven, welke beelt die heylighe man, vuerich vander godlijker minnen an stucken brac, dat doe die coster van den afgod seer toernich wesende, als te willen wreken dat onrecht sijns godes mit rasender herten dat hoeft des heylighen bisscops met enen blancken swaerde sloech om dat hoeft te cloven. Mer want god sinen dienre bewaerde, soe en hadde hij daer gheen quetsuere of. Ende sine ghesellen die mit hem waren dye gheerden seer dye o v e r d a d i c h e y t des boesen mensche mitter doot te wreken. Pass. Wijnt. fo. xvj, a.

4) *Geweld*, *geweldenarij*.

Cracht ende o v e r d a d e c h e i t
Salmen rechten, wats ghesciet,
Des en mach men laten niet.

Doctr. II, vs. 3714.

Overde, hoverde. *Hoovaardij*.

— oerloghe ende strijt
Ende nijt ende o v e r d e die riset.

VISSCHER, Bijdragen tot de Oude Lett. bl. 167.

Want daer was in elke side
H o v e r d e groot, ende overmoet.

VAN HEELU, vs. 1249.

Overdeel. *Oppervlakte*. KIL.

Overdech. *Trotsch*, *hoogmoedig*, *hoovaardig*, *fier*.

Die o v e r d e g e coninginne,
Die menegen roeft vanden sinne.

Ferg. vs. 5077.

Int tiende jaer van Darius rike,
So wart verdreven sekerlike
Die o v e r d e g h e Terquinius.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. XVI, vs. 33.

Overdeck. *Deksel.* KIL.

Overdecken. *Op maagdenschennis of overspel betrappen.* Ibid.

Overdiefsch. *Bekoorlijk, zeer lief.* U. W.

Overdoen. *Overtreden.*

Wijlneer was Roem die stat
Boven al der werlt heer;
Ende si stonden in sulker eer,
Men wiste nerghent hoer ghenoet;
Want wat die stat van Rome gheboot
Daer en dorste nyemant o v e r d o e n.

HILDEG. Ged. bl. 208, vs. 49.

Overdoen. *Verdoen, verkwisten.* Du hebs dijn goet mit dinen putyers o v e r g h e d a e n. Pass. Wijnt. f°. cxxiij, d.

Daer na seidi hem na desen
Parabolen ende bispelen, — — —
Ende vanden sone, die sijn goet
O v e r d e d e metter spoet.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. XIIII, vs. 42.

Overdokken. *Overgeven, te pand geven.* Wdb. op HOOFT.

Overdorpel. *Bovendrempel, bovendorpel.* KIL.

Overdragh. 1) *Verbond, overeenkomst, verdrag.* MEYER.

In junio den sesten dach,
So wert ghemaect een o v e r d r a c h.

Brab. Yeesten, B. VI, vs. 11700.

2) *Overleg, bedenking.*

Evax naemt in o v e r d r a g h e,
Ende seide: enz.

Limb. B V, vs. 332.

3) *Overdracht.* KIL.

Overdraghen. 1) *Overeenkomen, overleggen, door overeenkomst bepalen, het eens worden, overeenstemmen.*

Op een tijt sy noch versaemden
Voer dat veynster, daer sy raemden
Ende o v e r d r o g h e n mit malcanderen,
Dat sy te samen wouden wanderen
Des morghens vro buten der stede.

Mloep, B. II, vs. 1009.

Si overdroeghen int gheraem,
Dat elke neve sijn nichte naem.
Ibid. B. IV, vs. 1015.

2) *Overeenkomen, op elkander slaan, dezelfde strekking of inhoud hebben.* Tot elken cappittel heb ic toegedaen exemple, die in onsen tiden of bi onzen tiden gesciet zijn, welke exempele overdragen mitter materien ende mitten sinne der capittelen. Dr. v. VL. Prozast. bl. 282.

3) *Overbrengen.* Deselve sal ick senden om uwe gave na Jerusalem over te dragen. St. Bijb. I Cor. XVI, vs. 5.

4) *Verhalen, vertellen, mededeelen.* Men gaf tot antwoordt... enz.... 'T welk oovergedraaghen zynde aan Civilis, rukt hy, ontsteeken van gramschap, het gantsche volk der Batavieren in waapen. HOOFT, Tacitus, fo. 440.

5) *Aanklagen.* KIL.

Overdragend. *Voortreffelijk, schitterend, heerlijk, uitmuntend.* Daer quam onsen Heer in Keyserlycken gewaede, gecroent mit overdragender cyerheyt, lichtende als die sonne. Klerk u. l. L. bl. 37. Item upten selven dach om xiij overdragende scone hoeden. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 246.

Overdragher. *Aanbrenger, verklikker.* KIL.

Overdraginghe. 1) *Overdracht.* Ibid.

2) *Overeenkomst.* Ibid.

3) *Aanklacht, verklikkerij.* Ibid.

Overdrachlic. *Buitengewoon, hevig, geweldig.*

Nu gheviel eens, dat dat meer
Van stormen was verbolghen zeer
Ende wayde een onverdrachlic wijnt.
Mloep, B. II, vs. 179.

Overdracht. *Overeenkomst.* HOEUFFT, Bredaasch Taal-eigen, bl. 442.

Overdracht. *Veer, plaats eener rivier waar men overvaart.* Die tegen over, ofte voorby, ofte niet verre van Jericho en vloeyt, ende een veyr of overdracht by deselve stadt heeft. St. Bijb. Numeri xxxj, Kantt. 13.

Overdranc. *Onmatigheid in het drinken.* KIL.

Over aet ende over dranc
Maect den lichame ziec ende cranc.
Lsp. B. III, C. 24, vs. 19.

Scuwe overdranc ende overate.
Heim. der Heim. vs. 1111.

Overdringhen. 1) *Verdrukken, sterk drukken.* KIL.

2) *Opdringen.* Ibid.

De slechtste will sijn singen
Een yeder o v e r d r i n g e n.
HUYGENS, Korenbl. I, 642, n°. 258.

Ick hanthaef 't heiligh Recht, door hoogen noot geperst,
En, na veel wederstants, my entlijck o v e r d r o n g e n.
VONDEL, door V. L. VI, 271, vs. 1528.

Overdrincken. *Buitensporig drinken, onmatig drinken.* KIL.

Overdriven. *Verkwisten, doorbrengen.*

Hout u emmer na u goet,
Ende hoedt u dat gi onder voet
Niet en valt, maer altoes blijft
So dat gi tuwe niet o v e r en d r ij f t.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2104.

Overdrotigh. *Verdrietig.* KIL.

Overduren. 1) *Lang duren.* Ibid.

2) *Voortduren, tot over een zekeren tijd uithouden.*

De waere liefde is taey, en o v e r d u u r t de doot.
VONDEL, door V. L. V, 651, vs. 1406.

Overdwaels. Bijw. *Op eene vermetele, trotsche, buitensporige wijze.*

Wie boven zijnen staet verwaent zich durf verheffen,
En steecken o v e r d w a e l s den Goden naer hun kroon.
Ibid. X, 299, vs. 778.

Overdwaelsch. Bijv.nw. *Overmoedig, vermetel, trotsch, uit- of buitensporig.* Wdb. op HOOFT en op BREDERO.

Mer nye en hoerd ic sulken woert,
Noch so o v e r d w a e l s c h e n sin,
Als dese maghet hadde in.
Mloep, B. I, vs. 2359.

Die schone vintmen vele stugghe,
O v e r d w a e l s c h ende hoevaerdich,
Onbekennende ende onwaerdich.
Ibid. B. II, vs. 2219.

Zoo morrenze by wijl, ja lasteren en vloecken
De Koninginnen, als of by hun zweet, en bloet
De Koningklijcke sleep te dertel wiert gevoedt
In o v e r d w a e l s c h e pracht, en walgende overdaden.
VONDEL, door V. L. V, 727, vs. 810.

Overdwaelscheit. *Hoogmoed, trots, laatdunkendheid, vermetelheid.* Wdb. op HOOFT, bl. 223.

Overdwars, overdwers. 1) Bijw. *Onverwijld.* Sus en konnen wij anders nyet gemercken, dan dat die vijande suecken ind dair op toeleggen dat sij ons geerne hier wt locken solden, om alsdan dese stadt o v e r- d w a r s to overrumpelen. NIJH. Ged. VI, bl. 917.

2) *Niet rechtstreeks en openlijk, maar van ter zijde.* U. W.

Overdwars nemen. *Kwalijk nemen, kwaad opvatten, ten kwade duiden.*

Waer is 'er eenigh mensch, soo rou en onbesneden,
Soo bijster onbeschoft, soo buyten alle reden,
Die met een nuchter hert, nogh vers en ongestoort,
Sal nemen o v e r d w a r s een ongesproken woort.
CATS, ed. 1828, 1, 290, a.

Overdwarsen, overdwersen. *Belemmeren, bemoeilijken, tegenstreven, tegengaan.* Men moet in een groot werck niet verflauwen, al wertmen door veel moeyten en moeyelikheden o v e r d w e r s t. DE BRUNE, Banck.-Werck, bl. 195.

God — — — giet alssem en bitter zap onder onze honigh-saussen, om onze dertelheyd en ontucht te o v e r d w e r s s e n. Ibid. bl. 440.

Zie nog ibid. bl. 494; Wetsteen der Vernuften 4°. ed. bl. 177.

Overeen. *Met elkander, te samen, bijeen.*

Daer si dus speelden o v e r e e n,
Gheviel datter kindere een
Een ander van dien solre stac,
So dat sinen hals brac
Ende bleef doot optie stat.
Lsp. B. II, C. 25, vs. 9.

Doe riepen daer int ghemeen
Vele liede o v e r e e n:
Hi is prophete ende goet man.
Ibid. C. 36, vs. 544.

Siet, daer vergadert veel volcx o v e r e e n.
Marieken van Nymegen, bl. 30.

Zie vérder **Over een.**

Overeendraghen. Zie **Over een draghen.**

Overeencomen, overeen comen. Hetzelfde als **over een draghen.**

Doe de coninghe stonden te samen,
Ende de princen o v e r e e n q u a m e n,
Jeghen den groten Here fijn,
Ende iegen Xp̄m te sijn.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 1ste St. bl. 212.

Overen. 1) *Overblijven.* NIJH. Ged. I, 209. KIL.

2) *Veroveren.* MEYER.

3) *Overwinnen*, *overwinst maken.* KIL.

Overfraay. *Zeer bedroeven.* Wdb. op HOOFT.

Overgaen, over gaen. Intr. 1) *Overkomen*, *gebeuren.*

God onse Heer coemt ons te baet
Als ons hier wat o v e r g a e t.
Souter Liedekens, Ps. 51, vs. 1.

Want de ghemeente vanden lande
Riepen: „Wapen der grote scande,
De ons hier nu o v e r g a e t.
MELIS STOKE, B. VIII, vs. 427.

Zie nog Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2720; VONDEL, door V. L. V, bl. 58, reg. 2; Fl. ende Bl. vs. 1697; Esopet, bl. 175, vs. 12; Lanc. II, vs. 36310; Dietsche Doctrin. III, vs. 1368.

2) *Voorbijgaan.*

Menighe feeste wort opheven,
Opdat die tijt van onsen leven
Mit ghenoechten o v e r g a e.
HILDEG. Ged. bl. 107, vs. 8.

3) *Verloren gaan*, *verkwist worden*, *weg geraken*, *door de vingers gaan.*

In Bisantia eene stede
Was een van groter rijchede,
Ende wilde sijn van hoger namen,
Ende verdede al te samen
Sijn goet ende sine scone rente
Inder werelt parlemente,
So dat sijn goet al o v e r g i n c.
MAERL. Sp. Hist. 4o. ed. I P. VII B. LVI, vs. 7.

4) *Bezield of besmet worden met.* Wdb. op HOOFT.

Overgaen. Trans. 1) *Aandachtig onderzoeken*, *nagaan*, *toetsen*, *beproeven.*

Het is met ons gemoet oock even soo gelegen,
Gelijck het veeltijts gaet met ongebaende wegen:
Een die sijn innigh hert niet dickwijls o v e r g a e t,
Die maeckt al menighmael een goed gewisse quaet.
CATS, ed. 1828, II, 484, a.

2) *Berispen*, *vermanen.*

Wie sal met beter aert het manne-breyn bewegen
Als sijn geminde vrou? die, naer het is gelegen,

> Hem leyden, o v e r g a e n, en onderwijsen magh.
> Ibid. I, 289, a.

Overgaan (Hem of sich). *Zich, door veel te gaan, te veel vermoeien.* Wdb. op HOOFT.

Overgaen (Iemanden). *Tegen iemand uitvaren.* KIL.

Overgaende (Iemant) bringen. *Iemand doen braken of overgeven.* Van het Amsterdamsche Mirakel en de hostie sprekende, vertelt de dichter verder:

> Want die priester dus vermaende,
> Soe namen sijs waer hoet hem verghinc.
> Al wast dat hijs behouden waende,
> Crancheit b r o c h t h e m o v e r g a e n d e,
> Dat men in een vat ontfinc.
> HILDEG. Ged. bl. 175, vs. 107.

Deze verklaring is van D^r. VERWIJS, die mij veel aannemelijker voorkomt, dan die van LEENDERTZ, welke er *overkomen, gebeuren* van maakt. Zie zijne kopij, in 1845 te Sneek, bij F. van Druten uitgegeven.

Overganck. *Epidemische ziekte.* KIL.

Overgapen. 1) *Overzien* of *verzwelgen, te niet doen*, volgens VAN LENNEP.

> Hoe wel geen tijdt 't bederf kost o v e r g a p e n,
> Noch bleef den mensch, van aenvang, ingeschapen,
> Dat hy den hals most buigen onder Godt.
> VONDEL, door v. L. IV, 564, vs. 51.

2) *In oogenschouw nemen, het geheel beschouwen.*

> De Sleck met haren staet misnoeght en gantsch t'onvreden,
> Vermids zy kruypen most, en werd van elck vertreden,
> Bad d' Arent dat hy haer ten Hemel voerde omhoogh,
> Op dat zy 's weerelts kloot met een doorzichtigh oogh
> Eens o v e r g a p e n mocht.
> Ibid. I, 537, vs. 5.

Overghekomen. *Van elders gekomen.* KIL.

Overgeloof. *Bijgeloof, een te ver gedreven geloof.* MEYER, U. W.

Overgeloovigheit. Hetzelfde. U. W. Geen ydele nochte onwetende o v e r g e l o o v i g h e i t van oude Goden stelde by ons uit gewoonte deze pleghtigheit, deze spijs, en dit altaer van zulck een treffelijcke Godtheit in. VONDEL door v. L V, 303.

Overgherecht. *Halsgerecht.* KIL.

Overgeschreven. *Overgebriefd, schriftelijk gemeld of medegedeeld.* Wdb. op HOOFT.

Overgeven. 1) Eigenlijk *die zich geheel aan iets heeft overgegeven*, dus *innig*, *door en door gemeend*. Wdb. op BREDERO.

2) Versterkingswoord bij schimp en smaadwoorden dus *uitermate*, *zeer*. Ibid. en Wdb. op HOOFT.

Overgheven. *Opgeven*, *nalaten*.

Ghedencken doet wijslic beraden,
Ghedenck doet lyden ende verdraghen;
Ghedenck doet prijs ende eer beyaghen,
Ghedenck doet misdaet o v e r g h e v e n.
HILDEG. Ged. bl 156, vs. 91.

Die te tyde hem selven kent,
Dat hi redeliken leeft
Ende mit wil hem daer toe went,
Dat hi hoveerde o v e r g h e e f t,
Die waen ic dat niet veel en sneeft,
Oeck waer hi wandert ommetrent.
Ibid. bl. 189, vs. 100.

Overgeven eed. *Plechtig gezworen eed*, *dure eed*.

— — — — — — ghij selve koute doe
Mij van Laomedons trouwloosheidt vele toe,
Hoe hij de goôn bedrooch met o v e r g e v e n e e d e n.
HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, I, 146.

Overgevenheit. *Gehechtheid*. Wdb. op HOOFT.

Overghevig. *Die zich zelven*, of *die eene stad overgeeft* KIL.

Overgieten. *Plotseling* of *eensklaps overkomen*. Een boer wordt in de verzameling van den Zeeuschen Nachtegael voorgesteld, eene mand met eieren achter op den rug, aan het einde eens stoks, te dragen, welke stok brak, waardoor die mand met al de eieren op den grond viel. Daarop begon de boer te klagen, en zeide:

Ey, ey, wat misgheval is mijn nouw o v e r g o t e n!
Help, help wat helpen can, ick leg int slick geschooten, enz.
Uitgave 1623, bl. 85 of Kij.

Overgulden. *Vergulden*. KIL.

Huygens »*een sot hovelingh*" omschrijvende, zegt:

Hy is een Ydel-man, een Edel beest gelijck;
Een' blaes die bersten wil; een o v e r g u l d t stuck slijck, enz.
Korenbl. I, 143.

Overhaatsch aan iemand. *Iemand sterken haat toedragende*. U. W.

Overhalen. 1) *Berispen*, *doorhalen*, *doorstrijken*. KIL. U. W.

Siet wat een bitter woort! wie kan 'er lager dalen?

Wie met een hooger vloeck de vrouwen o v e r - h a l e n.
CATS, door Dr. v. VL. I, 448, a.

Hy getuight hoe Alcibiades een ander, die bezigh was met Homeer te verbeteren, o v e r h a e l d e met deze woorden: »Verbetert ghy Homeer, en blijft ghy een schoolmeester?"

2) *Uiteenzetten, stuk voor stuk nagaan, doorloopen.*

Naerdien het u behaeght, hier midden in de gasten,
Een sake van gevolgh te laten ondertasten;
Soo doe my dese gunst, ter eere van den wijn,
Dat ick, in dit gespreck, magh openhertigh zijn.
Ick sal de gantsche saeck ten kortsten o v e r h a l e n
Naer my de reden leyt; of kom ick af te dwalen
Wat verder dan het dient, ick bidde, neem gedult.
CATS, ed. 1828, I, 196, a.

3) *Belasteren, beschuldigen, berispen, gispen.* Wel wist Tiberius wat het berechten van zoo een zaak in hadt, en met wat achterklap men hem o o v e r h a a l d e. HOOFT, Tac. Jaarb. bl. 75. Nietteeghenstaande 't genot deezer gunste, die met zeedigheit t' erkennen stond, vervorderde zich der twee Leeraaren een, genaamt Johan Zaaligher, tot meermaalen, op stoel, de Kalvinischen smaadelyk o o v e r t e h a a l e n, voor eedbreekers en onrustige geesten, die oover de Majestraat zochten den meester te maaken. Dezelfde, Nederl. Hist. f°. 696, 39.

4) *Folteren, teisteren, martelen, mishandelen.* Wdb. op HOOFT.

5) *Over den hekel halen, over de tong laten rijden.* Wdb. op BREDERO.

Daer h a l e n s e dan de goe luy o v e r, en spreken van ider een quaed.
PAFFENRODE, Hopman Ulrich, 1688, bl. 85.

Eer den dagh te degen straelt,
Sal men 't al in 't klap-school hooren,
Daermen elck een o v e r h a e l t.
WESTERBAEN, Ged. 1657, bl. 24.

Ik zou hen wel heekelen, en met zoo scherpen roskam, als zy verdienen, o v e r h a l e n; maar ik beteugel mijn zelven. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. bl. 203.

6) *Voor den dag brengen, er bij halen.* HILDEG. Ged. bl. 3, vs. 208.

Overhandelen. *Overleggen, overwegen.* U. W.

Overhanden. *Ophanden.* Pass. Somer Stuck, f°. lxxxiij, c.

Overhand, overhandt, overhant. 1) *Overwicht.* Ibid.

2) *Overwinnende hand*, en bij uitbreiding, *overwinnaar.* Ibid.

3) *Overwinning.*

Nu zingt, nu speelt, nu reyt en danst,

Nu looft den Heer der Heeren
Die ons met d'o v e r h a n t bekranst,
Vlecht hem een kroon van eeren.
VONDEL, door V. L. I, 110, vs. 1927.

D'o v e r h a n d hingh langh in twijffelige schael.
Ibid. II, 304, vs. 120.

De son der o v e r h a n d stond nu in haer' geboort,
Juyst onder aen de kim.
Ibid. bl. 620, vs. 639.

Overhand, overhandt, overhant. 1) *Beurtelings, bij afwisseling.*

Doch, als gy besigh zijt ontrent de swacke vaten,
So wiltse niet te langh in hooge dingen laten;
Maer tracht om o v e r - h a n t te brengen aen den dagh
Dat haer bewogen hert tot vreughde leyden magh.
CATS, ed. 1828, I, 310, b.

Wat zijn 'er menighmael al tochten op te stoppen!
Wat zijn 'er o v e r h a n t al wrocken in te kroppen!
Ibid. 1828, I, 209, a.

Zie ook Belg. Mus. VII, 115.

2) *Wederzijds, wederkeerig.*

De seylsteen en het stael zijn op bedeckte gronden
Beyd' onder een verplicht, en o v e r h a n t gebonden.
Ibid. bl. 114, b.

Zie nog ibid. bl. 261, b.

3) *Hier en daar, afwisselend.*

Het aerdrijck stont geset en konstig onderscheyden,
Met dieptens o v e r h a n t en hoogtens tusschen beiden.
CATS, door Dr. V. VL. II, 4, a.

4) *Voor elkander, met onderling behulp.*

In 't kort, het echte paer dient o v e r - h a n t te leven.
CATS, ed. 1828, I, 287, b.

Overhandig. *Overwinnend, de overhand hebbende.* Wdb. op HOOFT, MEYER, U. W. Groot, ongemeten groot was de blyschap die de harten veroverde van 't o v e r h a n d i g h heyr. VONDEL, door V. L. II, 666.

Overhandighe. *Die de overhand had, overwinnaar.* D' o o v e r h a n d i g h e n droeghen een vendel meê, en sleipten 't, aan een' paardestaart, achter etlyke ruyters met geschal der trompette. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 720. Wat betrapt werd, was 't lyf quyt; denkende d' o o v e r h a n d i g h e n, mits hunnen heeten noedt, om geen vangen. Ibid. f°. 951.

Overhandighen. *De overhand hebben.* MEYER.

Overhangend. *Diep gebogen, ter nedergedrukt.* Wdb. op HOOFT.

Overhatelick. *Zeer leelijk, zeer onaangenaam.*

Een yghelijc mensche wacht him voert,
Alsoe wael die man als wijff,
Dat ghi niet en mint dat lijff,
Dat vanden uwen is ghecomen
Ende van u nature heeft ghenomen.
Het luut alte over hatelijck.
Mloep, B. III, vs. 915.

Dus lere ic mannen, wiven, kinden,
Dat wy lelike sonden vlyen,
Diemen naerstelike sal ontsien
Ende so overhatelic luden
Overal, int noert, int suden.
Ibid. vs. 1243.

Overheer. *Overheerscher.* KIL.

Overheer alleen. *Alleenheerscher.* Ibid.

Overheeren. 1) *Onderwerpen.* Ibid.

2) *Beheerschen.* Ibid.

Overheyd. *Uitstekendheid, voortreffelijkheid.* Ibid.

Overhelden. *Overhellen.* Ibid.

Overhoef. *Uitwas aan een paardenhoef.* Ibid.

Overhoeck. 1) Znw. *Schuinte.* Ibid.

2) Bijv.nw. *Schuin.* Ibid.

3) Bijw. *Schuins.* Altoos zullen si (de pions in het schaakspel) recht wt gaen zonder wederkeren, het en si dat van horen vianden hem enich moetede, die horen heer of hem scaden wilden, die sellen si overhoecke vangen of doot slaen. Dr. v. VL. Prozast. bl. 85.

Overhoecks. *Overdwars, schuins.* KIL.

Overhoer. 1) *Bijzit.* KIL. MEYER.

2) *Overspel.* So wie dat wyf nemt, die een ander ghelaten heft, hi doet overhoer. Lev. van Jez. bl. 37. Uten herten comen quade peinsinghen, manslachte, overhoere, enz. Ibid. bl. 96.

Zie nog ibid. bl. 147.

Overhoererije. *Boeleerderij, overspel.* KIL.

Overhoofden. *De eersten, de voornaamsten, de leiders des volks.* Ibid.

Overhooft, overhoeft. *Opperhoofd* of *meerdere.* Ibid.

Wie sijn overhoeft wil verheeren,
Sijn saken dicke ten quaetste keren.
Mloep, B. IV, vs. 1304.

Nu looft den Heer der Heeren
Die ons met d'o v e r h a n t bekranst,
Vlecht hem een kroon van eeren.

VONDEL, door V. L. I, 110, vs. 1927.

D'o v e r h a n d hingh langh in twijffelige schael.

Ibid. II, 304, vs. 120.

De son der o v e r h a n d stond nu in haer' geboort,
Juyst onder aen de kim.

Ibid. bl. 620, vs. 639.

Overhand, overhandt, overhant. 1) *Beurtelings, bij afwisseling.*

Doch, als gy besigh zijt ontrent de swacke vaten,
So wiltse niet te langh in hooge dingen laten;
Maer tracht om o v e r - h a n t te brengen aen den dagh
Dat haer bewogen hert tot vreughde leyden magh.

CATS, ed. 1828, I, 310, b.

Wat zijn 'er menighmael al tochten op te stoppen!
Wat zijn 'er o v e r h a n t al wrocken in te kroppen!

Ibid. 1828, I, 209, a.

Zie ook Belg. Mus. VII, 115.

2) *Wederzijds, wederkeerig.*

De seylsteen en het stael zijn op bedeckte gronden
Beyd' onder een verplicht, en o v e r h a n t gebonden.

Ibid. bl. 114, b.

Zie nog ibid. bl. 261, b.

3) *Hier en daar, afwisselend.*

Het aerdrijck stont geset en konstig onderscheyden,
Met dieptens o v e r h a n t en hoogtens tusschen beiden.

CATS, door Dr. V. VL. II, 4, a.

4) *Voor elkander, met onderling behulp.*

In 't kort, het echte paer dient o v e r - h a n t te leven.

CATS, ed. 1828, I, 287, b.

Overhandig. *Overwinnend, de overhand hebbende.* Wdb. op HOOFT, MEYER, U. W. Groot, ongemeten groot was de blyschap die de harten veroverde van 't o v e r h a n d i g h heyr. VONDEL, door V. L. II, 666.

Overhandighe. *Die de overhand had, overwinnaar.* D' o o v e r h a n d i g h e n droeghen een vendel meê, en sleipten 't, aan een' paardestaart, achter etlyke ruyters met geschal der trompette. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 720. Wat betrapt werd, was 't lyf quyt; denkende d' o o v e r h a n d i g h e n, mits hunnen heeten noedt, om geen vangen. Ibid. f°. 951.

Overhandighen. *De overhand hebben.* MEYER.

Overhangend. *Diep gebogen, ter nedergedrukt.* Wdb. op HOOFT.

Overhatelick. *Zeer leelijk, zeer onaangenaam.*

Een yghelijc mensche wacht him voert,
Alsoe wael die man als wijff,
Dat ghi niet en mint dat lijff,
Dat vanden uwen is ghecomen
Ende van u nature heeft ghenomen.
Het luut alte over hatelijck.
Mloep, B. III, vs. 915.

Dus lere ic mannen, wiven, kinden,
Dat wy lelike sonden vlyen,
Diemen naerstelike sal ontsien
Ende so overhatelic luden
Overal, int noert, int suden.
Ibid. vs. 1243.

Overheer. *Overheerscher.* KIL.

Overheer alleen. *Alleenheerscher.* Ibid.

Overheeren. 1) *Onderwerpen.* Ibid.

2) *Beheerschen.* Ibid.

Overheyd. *Uitstekendheid, voortreffelijkheid.* Ibid.

Overhelden. *Overhellen.* Ibid.

Overhoef. *Uitwas aan een paardenhoef.* Ibid.

Overhoeck. 1) Znw. *Schuinte.* Ibid.

2) Bijv.nw. *Schuin.* Ibid.

3) Bijw. *Schuins.* Altoos zullen si (de pions in het schaakspel) recht wt gaen zonder wederkeren, het en si dat van horen vianden hem enich moetede, die horen heer of hem scaden wilden, die sellen si overhoecke vangen of doot slaen. Dr. v. VL. Prozast. bl. 85.

Overhoecks. *Overdwars, schuins.* KIL.

Overhoer. 1) *Bijzit.* KIL. MEYER.

2) *Overspel.* So wie dat wyf nemt, die een ander ghelaten heft, hi doet overhoer. Lev. van Jez. bl. 37. Uten herten comen quade peinsinghen, manslachte, overhoere, enz. Ibid. bl. 96.

Zie nog ibid. bl. 147.

Overhoererije. *Boeleerderij, overspel.* KIL.

Overhoofden. *De eersten, de voornaamsten, de leiders des volks.* Ibid.

Overhooft, overhoeft. *Opperhoofd* of *meerdere.* Ibid.

Wie sijn overhoeft wil verheeren,
Sijn saken dicke ten quaetste keren.
Mloep, B. IV, vs. 1304.

Overhoren. *Wederstreven, ongehoorzaam zijn.*

Hier staet soe menegen boem seer lieflic
Gegroyt, wiens vruchten sijn gerieflic
Van scine, van roke, ende oec van smaken,
Wat node waerts, dat wy dan braken
Tgebod Gods, ende tegen sijn woerden
— — — o v e r h o e r d e n.
Belg. Mus. IX, 63, vs. 247.

Overhorich. *Ongehoorzaam.*

Dat ic iusticie sal doen baren
Op hen, die o v e r h o r i c h waren.
Ibid. bl. 69, vs. 263.

Ende daer si waren updie vaert
Ten lande van promissione waert,
So worden si o v e r h o r i c h Gode.
MAERL. Sp. H. 4°, ed. I P. II B. VIII, vs. 15.

Entie hem o v e r h o r i c h waren,
Die blau hi alsonder sparen.
Ibid. I P. III B. II, vs. 5.

Overhoricheit. *Ongehoorzaamheid, overtreding.* U. W.

Want de helege man vervaerde
Hem zere van der hovaerde,
Als beghin van alre quatede
Ende vander h o v e r h o r i c h e d e.
Lev. van St. Franc. vs. 3342.

Dat elc merken soude de zake,
Met hoe zonderlanger wrake
Datmen soude in alre stede
Slaen die o v e r h o r i c h e d e.
Ibid. vs. 3364.

Zie nog Heim. der Heim. bl. 218 en v. en Vaderl. Mus. IV, bl. 122, reg. 6, v. b.

Overich, ooverigh. *Overtollig.* U. W. en Wdb. op HOOFT.

Overigheyd. *Overheid.* KIL.

Overjaer. *Verleden jaar.* Wdb. op HOOFT.

Overjaerigh. 1) *Meerderjarig.* KIL.

2) *Zeer oud.* Ibid.

Overyaghen. *Doorbrengen, verkwisten.* Ende onlanghe dar na so nam die yongher sone ende samende al dat hi hadde ende streek enweghe, verre ut sinen lande in een ander lant. Aldaer so y a g d e hi o v e r syn

deel goeds in overtollegheiden ende met quaden wiven. Lev. van Jezus, bl. 117.

Wine souden niet over iagen
Lant ende pert, huys ende wagen
In dien mede, in dien wijn,
Daer die goliase gerne in sijn.
Alex. VII, vs. 620.

Overkant. 1) *Schuin, overkants, zijdelings af.* MEYER.

Wie met een veerdigh schip wil over water seylen,
Dient in gelijcke maet de lading af te deylen;
Want soo het over-kant of sijde-lastigh helt
De reyse dient gestaeckt, of immer uytgestelt.
CATS, ed. 1828, I, 287, b.

2) *Schuin* in figuurlijke opvatting namelijk *onstuimig, met veel gewoel.*

Maer Agar, die een Soon aen Abram quam te baren,
En weet na desen tijt haer vrouwe niet te sparen,
Sy wort geweldigh trots, en kant'er tegen aen,
En wil niet, als se plagh, tot hare dienste staen;
Daer gaet het overkant, daer rijsen huyskrackeelen, enz.
CATS, ed. 1828, II, 316, a.

Maer onder dit gespreck zijn Vryers aen-gekomen
Aen wien een lieve Bruyt of Vrijster is genomen.
Daer ging het over kant, daer roept men over-hoop,
Daer raken wederom de sinnen op de loop.
Ibid. bl. 57, a.

Overkijcker. *De uitblinker, de uitgelezenste, de overvlieger, het puik.*

Want d' overkijcker self van d' eedle Griecxsche stam
U tot het hayligh recht van kuysche minne vlam,
En wettigh bed versoeckt.
VONDEL, door v. L. II, 276, vs. 1251.

Lezer, verwondert u niet dat wij onder alle zijn puyckrymen, dit paragon, deze Overkijcker, hebben uytgekeurt. Ibid. I, 344.

Overkyckerblom. *Uitblinkende bloem, het puik der bloemen.*

Ick pluckte uyt Pharoos hof diè overkyckerblom,
Die in mijn ermen viel te Sion willekom.
Ibid. II, 63, vs. 7.

Overcliven. *Overklimmen.*

Als wy van henen moeten scheiden,
Wye sal ons dan den wech gheleiden,
Daer men die berghen moet overcliven.
HILDEG. Ged. bl. 199, vs. 147.

Overkloek. *Zeer kloek.* Wdb. op HOOFT.

Overknouwen. *Overdenken, bepeinzen.*

Ghy licht-gheloovich Volck die wel op leughens bouwt,
Eer dat ghy 't onder staat, watter na volcht op handen,
Beproeft en ondersoeckt, de saack wel overknouwt,
Of het gheen eer en is dat laster houwt voor schanden.

Vlaerdings Redenrijck-bergh, 1617, bl. A, v°.

Overkook. *Opperkok.* KIL.

Overkómen. 1) *Verkrijgen.* Ibid.

2) *Te boven komen, overwinnen.* Ibid. en Wdb. op HOOFT.

3) *Verduren.* Een ghesonde is gheschikt toe wandelen, een wyse toe handelen, een sachtmoedighe toe overcomen. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 16.

4) *Overeenkomen, overeenkomst maken.* KIL. Korts hier nae, so Rollon over al gheluckigh ende voorspoedigh in zijne saecken was, wert Coninck Karel benoodicht ende bedwonghen met hem te overkomen. GUIC. f°. 278, a.

5) *Vrede maken.* Wdb. op HOOFT.

6) *Kwijt raken.* Ibid.

7) *Overvallen.* Wdb. op BREDERO. Als Darius met zijn gheweldigh heyrcracht de Griecken overquam. VONDEL, door v. L. I, 592.

8) *Overeenkomen, over weg komen, harmonieeren.* Ist dat twee van u met malcanderen overcomen op ter aerden. Liesveldsche Bijb. Matth. XVIII, Lett. C.

Overkomen. *Door en door slecht, volleerd in het kwaad.* Wdb. op BREDERO.

Overkoming, overkominghe. *Overeenkomst.* KIL. Maetschap ofte vennoodschap is een overkoming van twee ofte meerder lieden. HUGO DE GROOT, Inl. tot de Holl. Rechtsgel. 1631, bl. 149, v°.

Overkomste. 1) *Wat iemand overkomt of gebeurt.* KIL.

2) *Overgang ibid.*

Overkoren. *Toemaat bij het afmeten van koren.* Ibid.

Overkracht, overcracht. *Geweld.* Ibid. Siet ic rope om dat ic overcracht ghedoghe. Bijbel van 1477, Job. XIX, vs. 7.

Overkrachtigh. *Gewelddadig.* KIL.

Overkroppen. *Verkroppen.* Ibid.

Overlach. *Overlast.*

Ic eerse ende werdse, waer ic mach,
Ic doe haer noede overlach.

KAUSLER, Die Rose, vs. 9924.

Overland, overlant. *Duitschland.* KIL.

Overlanden. *De landen aan de overzijde van het gebergte.*

Ja waert my dan soe bewant
Dat ic mocht soecken Venus lant.
Mer neen, ic wander neder waert:
Die hoghe berghen sijn mi te hart
Die o v e r l a n d e n te verzoecken.

Mloep, B. II, vs. 2463.

Overlangh, overlanc, over lanc. Afstand van tijd waarover men voorwaarts en ook achterwaarts heenblikt, en dus:

1) *Reeds lang te voren, lang geleden.*

Hets Besebucs cnape of sijn ghesello,
Ende hi es comen uter helle
Om dat hi ons allen wille verderven.
Haddi moghen versterven
Hi wart o v e r l a n c versleghen.

Walew. vs. 8247.

2) *Nog lang daarna, na langen tijd.*

Wie sijn moeder es ende sijn vader,
Dat en seldi haer vertrecken niet,
Want u mochte daer af verdriet
Comen hier namaels o v e r l a n c.

Esmoreit, vs. 239.

3) *Eindelijk, ten langen leste.*

Doe sprac Reinart o v e r l a n c:
Uus goets raets hebbet danc,
Here Bruun, wel soete vrient.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 547.

Overlast. *Schenddaad, gemeene, verfoeilijke daad.*

— — — Dees' o v e r - l a s t e n groot
Sprack hy, die sijn al weerd een schandelijcke doot.

HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 46.

Overlasten. 1) *Sterk bezwaren, zwaar drukken, hinderen.* KIL.

Oock buytens tyts God niet haer o v e r l a s t met kruys.

VONDEL, door v. L. I, 325, vs. 63.

't Is sijn genaede alleen dat ick noch heden leef,
En onder 't wigtig pack niet o v e r l a s t en bleef.

CATS, ed. 1828, I, 15. b.

Soo hy de moeyte nam van 't stuck recht aen te tasten,
't En sou met geen verdriet hen kunnen o v e r l a s t e n.

Ibid. II, 433, b.

Zie nog ROEMER VISSCHER, Sinnepoppen bl. 63, en VONDEL, door V. L. VII, 174.

2) *Overlast aandoen.* KIL.

3) *Overladen, te veel laden.*

Eerst die veel brast, de maghe o v e r l a s t.

VAN MANDER, Gulden Harpe, bl. 386.

Overlastig. Bij KIL. o. a. ook »*Contumeliosus*" d. i.: *Spijtig, scherp, schimpig, bits, smadend.*

Overlastighen. *Overlast aandoen, hinderen.* De Capenates, die ondertusschen dat de Romeynen elders besich waren, hen luyder landen afgeloopen, ende grootelick o v e r l a s t i c h t ende beschadicht hadden. VAN ZUYLEN VAN NIEVELT, Leven van Plutarchus, f°. 55, d.

Overleden. *Verleden, geleden, doorgestaan, voorbijgegaan.* Wdb. op HOOFT; KIL.

Overleeft. *Gestorven, overleden.* Wdb. op HOOFT.

Overleenen. *Overhellen, naar de eene of andere zijde zich buigen.*

HET STOCKSKE VAN OLDENBARNEVELT.

Hoe dikwyl strecktet ghy in 't stappen
Naer 't hof der Staten stadigh aen
Hem voor een derden voet in 't gaen,
En klimmen op de hooge trappen;
Als hy, belast van ouderdom,
Papier en schriften, o v e r l e e n d e,
En onder 't lastigh lantspack steende!

VONDEL, door V. L. II, 315, vs. 18.

Alree het dun gesaeyt gestarnt
Verflaeut, en niet soo vyerigh barnt.
De schaduwe is aen 't o v e r l e e n e n.

Ibid. bl. 449, vs. 1329.

Overlegh maken. *Bespreken, bepraten, gissingen opperen, gedachten wisselen.* Wdb. op HOOFT.

Overleghen. *Belast, bezwaard, beladen, overladen.* KIL.

Overleghen meerse. *Verlegen goederen, verlegen koopwaren.* Ibid.

Overlegghen. 1) *Begrijpen, in het oog houden.* Wdb. op BREDERO.

2) *Berekenen.* KIL.

Overlesen. *Voorlezen.*

God die dede hem o v e r l e s e n
Een ewich woert voer sinen oren,
Ende mitten woerde soe mochti horen
God int woert ende twoert in God.

HILDEG. Ged. bl. 6, vs. 26.

Overlid. *Overtollig lid.* KIL.

Overlyd, overlijd, overlijt. *Overgang, dood.* MEYER.

Ons leven en is maer een cort o v e r l ij t.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 152.

Overliden, overlyden, overlijden. 1) *Voorbij gaan.* MEYER. en Wdb. op BREDERO.

Hoe di van Camerike ute traken,
Ende Haspre algader ontstaken,
Ende andre dorpe also wale;
Hoe die grave, ten selven male,
Ende sijn oem van Beamont,
Trocken, ter selver stont,
In sconincs Philips lande,
Beide mit roeve ende mit brande,
Dat willic desen tiden
Al meest o v e r l i d e n.
Belg. Mus. IV, 337, vs. 1086.

Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 3 en MELIS STOKE, B. II, vs. 427.

2) *Doorstaan, te boven komen.*

Maer tallen staden ende tallen inden
Vant die bisscop ende sijn conroot
Alsoe swaren wederstoot,
Daer si die Brabantre bestonden,
Dat o v e r l i d e n niet en conden
Die eertsbisscop ende die sine
VAN HEELU, B. II, vs. 5962.

Ic hebbe nog t o v e r l i d e n e een doepsele, ende hoe sere sal ic ghe-turbeert moten syn, eert o v e r l e d e n sal werden. Lev. van Jezus, bl. 133.

3) *Overgaan, overheen gaan, overheen stappen, overtrekken.*

Hi sach mi dicke in groter noet,
Ende dicke wenen ende clagen,
Ende crupen dicke bider hagen,
Die ic nine dorste o v e r l i d e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 3335.

Ende als die brugghe quam ten eynde
Ende ic al o v e r was g h e l e d e n,
Doe sach ic boven ende beneden
Off die brugge yet vaste stont.
HILDEG. Ged. bl. 52, vs. 63.

4) *Voortgaan.*

Dat derde (boec) sal o v e r l i d e n
Tote des keysers Vrederijcs tiden.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 29.

5) *Een onderwerp ten einde afhandelen, er doorheen komen.*

Soudemen dat al ontbinden,
Men mocht cume o v e r l i d e n.
Lsp. B. II, C. 52, vs. 185.

6) *Voorbijgaan* in de beteekenis van *niet plaats hebben, niet gebeuren.* Ende (Christus) viel ter aerden mit sijn aensicht, biddende: »vader ist moghelijc laet o v e r l i d e n desen kelc van my." Spieghel der Volcomenheit, HS. van 1419, f°. 106.

7) *Verhalen.*

Vort suldi horen o v e r l i d e n
Van poeten, die indien tiden
Leveden dat Seneca was, enz.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. LXXVI, vs. 19.

Mer wat gesciede in sinen tiden
Sal ic u hier o v e r l i d e n.
VELTH. Sp. H. f°. 6.

Zie nog MELIS STOKE B. II, vs. 427.

Overliegen. *Leugenachtig betichten.* Heer weert, o v e r l i e g t ons niet voor den koning, want dat waer misdaen. Dr. MATTHES, Heemsk. bl. 107.

Overlijf. *Bovenlijf.* KIL.

Overlijt. *Doortocht.* Ende seon, die coninc van esebon en wilde ons den o v e r l i j t niet gheven. Bijb. van 1477, Deut. II, vs. 30.

Overlijvigh. *Na een ander in het leven gebleven, overgeblevene.* KIL.

Overlyk. *Overvloediglijk.* MEYER. KIL.

Overlistighen. *In het net brengen, door allerlei listen afvallig doen worden.*

Die duvel penset nacht ende dach
Hoe hi ons o v e r l i s t i g h e n mach
Ende unt dien ghelove bringhen.
Broeder Gheraert Nat. aangehaald in Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. IV, 352.

In de uitgave van Profr. CLARISSE staat: »*Hoe hi over ons verlistighen mach.*"

Overloop. *Deksel, lid.* KIL.

Overloop. *Zondvloed, overstrooming.* Ibid.

Ick predickte, maer laes!
Zy sloeghent inde wind: zy riepen: arme dwaes!
Gaet razen na uw Arck, zo zuldy niet bedruypen
Van 's pekels o v e r l o o p als wy te hoop verzuypen.
VONDEL, door V. L. II, 32, vs. 18.

Overloop van het schip. *De spits uitloopende voorsteven.* KIL.

Overloopen, overlopen. 1) *Overzien, in oogenschouw nemen, behandelen.* Laet ons by dese gelegentheyt een weynigh dieper tot dese bedenckinge intreden, en eens kortelijck het ampt beyde van echte man en vrouwe o v e r l o o p e n. CATS, door Dr. V. VL. I, fo. 427.

2) *Doorbladeren, een geschrift doorloopen.* KIL.

3) *Iets ter loops of in haast doen.* Ibid.

4) *Overvallen* Ibid. U. W.

5) *Overslaan, onvermeld laten.* Wdb. op HOOFT.

6) *Verhalen, handelen.* In desen zelven jaer zoe geviele eenen alten wonderlycken oirdel ende verdomenisse over een Aertsbisscop van Meydenborch in Sassen, gheheeten Udo, daer af ick een luttel mit corten woorden o v e r l o p e n wil, wanttet te lanck waer al te scryven. Klerck v. d. l. L. bl. 35.

7) *Doorbrengen* (van tijd of gesteldheid gesproken). Ende al wast dat si haer magedom wiselic bedecte, ende onscalkelijc o v e r l i e p, nochtan soe wert si ghedwonghen echtscap te doen. Pass. Wijnt. 1480, fo. xxv, c.

Overlooten. *Soldeeren.* KIL.

Overloven. *Overschatten, overvragen.* Ibid. en C. BIESTKENS, Klaas Kloet, 1619, bl. 3.

Overluut. *Openlijk*, volgens LE LONG.

Dus voer die Biscop in ende wt.
In Brabant, al o v e r l u u t;
Ende pande op 't Biscop gerede;
Ende roefde, ende bernde mede
Sine viande daer hi conde.
VELTH. Sp. H. fo. 396.

Overmalen, overmaalen. *Overleggen, overdenken.* Wdb. op HOOFT, bl. 482, en U. W.

Overman. 1) *Opperhoofd, voornaamste, hoofd, leider, voorzitter.* Ibid. KIL.

2) *Beslisser, hij die uitspraak doet, scheidsman, scheidsrechter.*

Wanneer men heftigh pleyt, en dat aen alle sijden
Het stuck in twijfel staet, de reden schijnt te strijden,
De wijste van den Raet, de kloeckste van de Wet,

Wort hier en overal, tot o v e r m a n geset.
CATS, ed. 1828, I, 301, b.

Overmannen. *Overwinnen.* MEYER.

Overmeester. *Opperbevelhebber.*

Ende si ordeneerden daer
Noch .X. bataelgen daer naer.
Mijn her Ywein soude dan
Vander .V. sijn leidsman,
Ende van den anderen die barone
Ende Hestor; ende van desen doene
Souden o v e r m e e s t e r s sijn vort
Mijn her Waleweiu ende Bohort.
Lanc. II, vs. 33979.

Overmenighen. *Vermenigvuldigen.* KIL.

Overmerken. 1) *Overdenken*, *overleggen.*

Hy vraegd' den hovenier, waer door het wesen magh
Dat hy om desen tijt nog versche Rosen sagh;
Tot antwoort wiert geseyt, op sijn vrijmoedigh vragen,
Die plant heeft in de Mey niet eene Roos gedragen,
En daerom geeft de stam nu dese bloemen uyt,
Schoon nu geen kracht en is ontrent het ander kruyt.
De vrient sweegh op het woort, en gingh het o v e r m e r c k e n,
En liet een stil gepeys op dese reden wercken.
CATS, ed. 1828, II, 438, b.

Laet ons het gansche kraem eens naerder o v e r m e r c k e n,
Het sal misschien de bruyt ten goede konhen stercken.
CATS, door Dr. v. VL. fo. 409, a.

2) *Overzien*, *herzien.* U. W.

Overmids, overmits. *Midden door.* KIL. en PL. op Breken. Wdb. op BREDERO. Ende die vrouwen die kinde draghen sulstu o v e r m i d s delen. Bijb. van 1477, II Kon. VIII, vs. 12.

In Griecken gaf men broot, eer dat men gingh beloven,
Gebroken door het sweert en o v e r m i t s gekloven.
Dat greep het jonge paer, een yeder at een stuck,
En stracx quam al het volck, en boot de bruyt geluck.
CATS, ed. 1828, I, 261, a.

Wie tot het echte bed is eenmael in getreden,
Die is gelijck verdeelt en o v e r m i t s gesneden.
CATS, door Dr. v. VL. I, 570, a.

Overmids, overmits. *Ter oorzake van*, *uit hoofde van*, *door.* Wdb.

op HOOFT. Niet konnende tot hem genaken o v e r m i t s de schare. St. Bijb. Markus II, vs. 4. Bischop Willem — — — vercreech aen Heynrick den Roomschen Coninck, dat hy hem verleinde die Graefscap van Hollant ende die Abdie van Egmonde, ende meende o v e r m i t s hulpe buulruggede Goeverts, dat jonge kynt te verdryven uyt Hollant. Klerk u. l. L. bl. 52.

Overmodech. *Aanmatigend*, *vermetel*.

Die coninginne seide: »waenstu
Dat hise gevaen houdt al nu?"
»Ja hi, vrouwe, dat wetic wel;
Hi es soe o v e r m o d e c h ende soc fel."
Esopet, bl. 218.

Overmoed, overmoet. 1) *Smaad*, *beleediging*. KIL.
2) *Overdreven moed* en *roekeloosheid*. Esopet, bl. 218.
3) *Trots*, *grootschheid*, *laatdunkendheid*, *roekeloosheid*, *verwaandheid*.

Die puut dranc meer ende hi verblies.
Nu siet, seit hi, wat segget gies?
Lieve vader seiden si,
Die osse es vele meerre dan ghi;
Doe dranc hi soe ter derder werven,
Dat hiere om moeste sterven.
Wie es die ghene, die dat doet?
.I. man, die hem versmort int goet,
Ende draghet selken o v e r m o e t
Int herte, dat hiere af spliten moet.
Esopet. bl. 218.

Wij zeggen noch: »van hoogmoed, van trotschheid barsten."

Ende hi verloos ter selver tijt,
Bi sijnre o v e r m o e t den strijt,
Ende hi wort aldaer ghevaen.
MELIS STOKE, B. II, vs. 1356.

Zie ook VAN HEELU, B. I, vs. 450.

Overmoede (Een huis van). *Een burcht in staat om alles te trotsen*. BILDERDIJK, Nieuwe Taal- en Dichtk. Versch. I, bl. 141.

Overmoedich, overmoedigh. *Trotsch*, *vermetel*, *aanmatigend*, *laatdunkend*. MEYER.

Hi diende sire moeder sonder daengier,
Hi haelde hout, hi maecte tvier,
Hi ne was o v e r m o e d i c h no fier.
Vanden Levene Ons Heren, vs. 894.

Overmoedigen. *Zich verhoovaardigen*, *zich aanmatigen*. KIL. MEYER.

Overmoghen. 1) *Te boven gaan in rang en stand.* Wdb. op BREDERO. 2) *Overwinnen*, *de baas zijn.*

Loof van Elis versch gevlochten,
Voor hen die andren o v e r m o g h t e n.
VONDEL, door V. L. III, 285, vs. 74.

Overmoghen (Alles). *Tot alles in staat zijn*, *alles in zijne macht hebben.* Wdb. op HOOFT.

Overmomdt. *Vermomd, bedekt.* MEYER

Overmondigh. *Grootsprekend.* Ibid.

Overnaem. *Een verzonnen bijnaam.* KIL.

Overnachtigh. *Dat den ganschen nacht duurt.* Ibid.

Overnachtighe spijse. *Spijs van den vorigen dag.* Ibid.

Overnemen. *Overbrengen.* Ibid.

Overnemen met de handen. *Met de handen omvatten.* Ibid.

Overnoest. *Buitengewoon druk.* Wdb. op HOOFT.

Overooghbrauwe. *Wenkbrauw.* KIL.

Overoud, overoudt. *Zeer oud.* MEYER.

Overouders. *Voorouders.* Ibid.

Die huusman staet oeck op sijn hoede,
Om wel te leven als die vrcede
Min noch meer in sinen daghen
Als sijn o v e r o u d e r s plaghen.
HILDEG. Ged. bl. 41, vs. 116.

Overoudvader. *Overgrootvader.* KIL.

Overpalen. *Als met palen versperren.*

Hoet u voer der hellen pit,
Daer Lucifeer in is ghedaelt,
Die heeft mit zonden o v e r p a e l t
Onsen pat ten hemel waert.
HILDEG. Ged. bl. 106, vs. 118.

Overperse, overpersse. 1) *Overlast*, *verdrukking.* Doet penitencie, dat rijke gods naect ende en doet niet o v e r p e r s e. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. lxix, d.

2) *Zwaar gedrang.*

Doe quam die o v e r p e r s s e soe groet
Dat hi die stad sere begherde,
Ende voer daerwert met sinen perde
Wat hi gheleesten mochte.
Limb. B. II, vs. 1114.

Overraeden. *Overreden.* KIL.

Overre. *Ooievaar.* Ibid.

Overreekenen. *Overdenken*, *nagaan*, *in acht nemen.* Wdb. op HOOFT.

Overrecht. 1) *Onrecht.*

Dits mi comen inden rade,
Dat icker omme achter late
Te prisene, die bi hare ommate,
Bi overmoede, ende bi o v e r r e c h t,
Willens comen in ghevecht.
MELIS STOKE, B. X, vs. 143.

2) *Overeenkomstig het recht.* Men zie voor deze verklaring vooral wat Dr. DE VRIES daarvan zegt in den Taal- en Letterbode, 2de Jaarg. bl. 282 en vv.

Overrecken. *Uitrekken.* KIL.

Overreycken. *Bereiken.* Ibid.

Overriden. *Ontvluchten*, *over de grenzen rijden.*

Ende hi verboet ende hi beval,
Dat nieman en ware so coene,
Dat hi bi enegen doene
Lite Lancelote tien tiden,
Oft sine gesellen, o v e r r i d e n.
Lanc. IV, vs. 4844.

Overroepen. *Overstemmen.* Wdb. op HOOFT.

Overrock. *Koorkleed.* KIL.

Overromplers. *Overrompelaars.* Wdb. op HOOFT.

Overrugge. Zie **Over rugge.**

Oversaeyt, oversaedt. *Gortig* (varken). KIL.

Overseer. *Bovenmatig*, *geweldig zeer.* Ibid.

Overzeggen. *Aanklagen*, *beschuldigen.* MEYER.

Overzetten. 1) *Omzetten*, *tot eene andere of zijne eigene partij doen overgaan.* Wdb. op HOOFT.

2) *Overdragen*, *overdoen.* U. W.

3) *Dulden*, *verdragen*, *uitstaan*, *doorstaan*, *verduren.* Ibid.

Een leelick momme-tuyg, een spook, een vuyl gestel,
En, wilje 't al in een, een rechte morssebel.
Wie heeft doch niet gemerckt, hoe dickmael gansche dagen
Veel vrouwen sijn gestelt om kinders wegh te jagen?
Bekrosen, ongeschickt, wanbacken, afgeslooft,
Een schabbe voor het lijf, een nacht-doek om het hooft;
Begrommelt, ongesien, met ongewasse kaken,
In 't korte, soo gestelt, men schijnt 'er af te braken;

Het dunckt my wonder vremt, hoe menigh eerlijck man
Dit lijden met gedult, en oversetten kan.
CATS, door Dr. v. VL. I, 488, b.

Daer echter uw gemoet niet oversetten kan
Een vry of schamper woort van uwen eygen man.
CATS, ed. 1828, I, 298, a.

Leer uw verlies geduldigh overzetten.
VONDEL, door v. L. VIII, 78.

4) *Voorzetten*, *toedienen.* Dese sullen oec to sien datmen die dinghen, die den susteren overghesët werden, ghelick dele sonder uutnemen der personen. Dr. v. VL. Prozast. bl. 300.

5) *Opleggen*, *afvorderen.*

Dus moet hi laten daer een pant,
Sulc als die heer hem overset.
HILDEG. Ged. bl. 151, vs. 169.

Oversetten in de rekeninghe. *Op een anderen naam overschrijven.* KIL.

Oversetten de erffenisse. *De erfenis op een ander overschrijven.* Ibid.

Oversetten (Zich). *Zich bij de tegenpartij scharen*, *tot de tegenpartij overgaan.* Wdb. op HOOFT.

Overschatting. *Te hooge schatting.* Woecker van woecker, gewin van gewin ende overschattinge buyten reden, ende mate nemen. St. Bijb. Levit. XXV, Kantt. 49.

Overschenkel. *Bovenschenkel.* KIL.

Overschepen. *Overvaren*, *met een schip vervoeren* of *vervoerd worden.* Ibid.

Overschieten. *Te ver schieten.* Ibid

Overschieten. *In overvloed bezitten.* Wdb. op HOOFT.

Overschiets, oversciets, overschies, overschijs. *Onverwachts.*

Onsen raet mocht yemant horen,
Die hier overschiets quaem gaen.
HILDEG. Ged. bl. 34, vs. 123.

Een wijf draghende een kint in horen buke, ende dat hoer voeten te samen vergadert sijn, ist dat si snelliken overschies geroepen wert, ende ist also dat si een knechtken draecht, so sal si den rechteren voet eerst verroeren. Barthol. den Eng. 168, b; aangehaald in het Gloss. van HILDEG. Ged. bl. 296. Die verscrickinghe is een verwonderinghe van enen nuwen dinghe, of dat een mensche overschijs een dinc hoert segghen, dat seer vreemde is, daer hi af verscrict. Ibid.

Overschicken. *Overzenden.* KIL.

Overschoyen. *Overgaan, overstappen.*

All ist wa verr van hier, me sal 't hôst overschoyen.
HUYGENS, Korenbl. I, 571.

Overscholpen. *Overstroomen.*

Van doe af had de stroom ons overscholpt.
WESTERBAEN, Ps. 124, vs. 3.

Overschote, overscheute. *Lange loot van een boom, waarvan het uiteinde aan een anderen boom vereenigd is.* KIL.

Overschrift. 1) *Afschrift, kopij.* Ibid.

2) *Antwoord* »rescriptum".

Overschrijven, overschriven. *Schriftelijk vermelden, overbrieven.* Pieter Philips zoen mit brieven gesent aen heren Gillis van Schenge, dat hi mynen here sonder vertrec overscreve tgestant vander dachvairt, die die Vriezen lest hilden. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hertog Albr. bl. 283.

Overschricken. *Overschrijden.* Want so vele schilt het, dat onse L. moeder de H. Kercke niet en soude derven overschricken de palen der H. Schriften. MARNIX, Biënkorf, 1569, bl. 68, vo.

Zie nog ibid. bl. 232 ro, reg. 6, v. o.

Overschriklyke schyn. *Allerakeligst schouwspel.* Wdb. op HOOFT.

Overschutten. *Bedekken.*

Nu zijn hier boomen over al,
En vry niet in een kleyn getal,
Niet schoon alleen door jeughdigh groen,
Maer die oock anders voordeel doen:
Sy staen met vruchten overschut.
CATS, door Dr. v. VL. II, 477, a.

Overshants. *Beurtelings, van wederzijde.*

Op dat men door beleyt een uytkomst vinden mocht,
Terwijl men overshants en wedersijden vocht.
CATS, ed. 1828, I, 13, a.

Oversien. 1) *Verzien, miskijken* ook *veronachtzamen.* KIL.

2) *Over het hoofd zien.* Ibid.

3) *Door de vingers zien.* HILDEG. Gloss.

Oversichtig. *Verziende, het tegenovergestelde van bijziende.* KIL.

Oversilveren. *Verzilveren.* Ibid.

Oversincken. *Door schepen te doen zinken, de doorvaart afsnijden, belemmeren, het water versperren.* Int begin van May wert het Tye by die van Westvrieslant oversoncken met veel oude schepen. — — — De meeninge was, die van Amsterdam hier deur volcomelijc vander zee af te snijden. VELIUS, Chroniick van Hoorn, 1617, bl. 200.

Oversinnen. *Overdenken.* U. W.

Die dat bekent ende o v e r s i n t,
Hy donct my sotter dan een kint.
Laet hi den bosen hem bedwellen.

HILDEG. Ged. bl. 109, vs. 15.

Oversitten. *Ontgaan.* Niemant en sal synen hudach oft sterfdach o v e r s i t t e n. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 89.

Overslaen. 1) *Klapwiekend voorbij vliegen.* KIL.

2) *Voorbij het doel of de paal slaan bij het kaatsspel.* Ibid.

3) *In een ander schip overbrengen.* Daer Jan Taerninc doe ter Goude dit voerscr. bier o v e r s l o e c h in anderen scepen. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 119.

4) *Bevechten, in den strijd verslaan.* Gherrijt van Heemskerc, die trecken soude upter zee om die Likedeelres te o v e r s l a e n. Ibid. bl. 377.

5) *Op verkenning uitgaan, bespieden, in oogenschouw nemen.*

Men bat daerna in corten tide
Her Godevaerde Screyhane
Dat hi woude riden dane,
Ende o v e r s l a e n der Brabanders scare.

Grimb. Oorl. D. II, vs. 1570.

6) *Overzien, beschouwen, het oog laten gaan, gadeslaan.* Wdb. op HOOFT.

Sy moet het gansche beelt van huys en echte saecken
Te voren o v e r s l a e n.

CATS, door Dr. V. VL. I, 412, b.

Neen seker, 'k heb terstont mijn lijf en gantsche wesen,
Mijn oogh en rooden mont, mijn geestigh hayr gepresen,
Als ick ontrent den noen, en midden op den dagh,
Mijn leden o v e r s l o e g h, en in den spiegel sagh.

CATS, ed. 1828, II, 218, b.

Zie nog HOOFTS Ged. door LEENDERTZ, I. 121.

7) *Overwegen, overdenken, bedenken.*

Laat ons bezeffen
En rijp'lijk o v e r s l a a n, o Pallas! of
'Er iets voor onze hulp noch schuilt in 't hof.

L. MEIJER, Gulde Vlies, 1679, bl. 38.

Heeft de mensch niet dapper stoffe,
Als hy 't alles o v e r s l a e t,
Om, in plaets van veel te poffen
Hem te cleynen in der daet?

HONDIUS, Moufe-Schans, 1621, bl. 358.

Zie nog Belg. Mus. IV, bl. 232, reg. 10, v. o. CATS, door Dr. v. VL. I, 263, a, reg. 18, v. o. DE BRUNE, Wetsteen 4e. ed. bl. 49; CATS, door Dr. v. VL. I, 733, a.

8) *Vertellen, verhalen.*

Cort wil ict u o v e r s l a e n.
Mloep, B. I, vs. 402.

Nu sal ic u o v e r s l a e n
In corten rime, ende doen verstaen
Die vij baenroetsen, wie sy waren.
Belg. Mus. V, 104.

9) *Overdekken, bedekken.*

Op een tijt ghinc si hoer bereyden
Mit enen heucke o v e r s l a g h e n,
Als doen die ghene die rouwe draghen.
Mloep, B. II, vs. 3369.

In dese stat so was geboren
Die grote hier, die hijr te voren
Die zee met scepen o v e r s l o e c h.
Alex. VI, vs. 449.

10) *Een plan of overslag maken.* KIL

11) *Inwikkelen.* Ibid.

Overslaen sijn goed. *Zijn goed verkwisten, doorbrengen.* Ibid.

Overslagh. 1) *Omhulsel, bedeksel, kiel.* Ibid.

2) *Overgang tot eene andere partij.* U. W.

3) *Verslag, ontwerp.* Ibid.

4) *Beslissende meerderheid.* Ibid.

Overslagher, overslaegher. *Eene klapwiekende en vliegende duif.* KIL.

Overslagher, overslaegher. *Verkwister, doorbrenger.* Ibid en MEYER.

Overslaven. *Verslaven.* KIL.

Overslobben. *Bemorsen, bezoedelen, overmorsen.* Wdb. op HOOFT; MEYER.

Oversloef. *Voorhuid.* Ende gi sult besniden dat vleysch uwes o v e r s l o e f s. Bijb. van 1477, Genesis XVII.

Zie ook Pass. Wijnt. fo. xlix, b.

Oversloop. *Overrok.* KIL.

Oversmaken. *Bijzonder groote trek, sterke begeerte.*

— — — — een o v e r s m a k e n
Totter doecht.
HILDEG. bl. 244, vs. 40.

Oversnaren. *Over de snaren strijken.* MEYER.

Oversnijden. *Doorsnijden.* KIL.

Oversnoeven. *Overbluffen.*

Ik laat my niet o v e r s n o e v e n.
P. BERNAGIE, De Goê Vrouw, 1686, bl. 17.

Waarom laten wy ons zo o v e r s n o e v e n?
Ibid. bl. 22.

Nu zal 'er meerder na mijn gissing niet behoeven
Gedaan te zijn, als dat gy haar maakt te o v e r s n o e v e n.
A. PELS, De Verwaande Holl. Fransman, 1684, bl. 49.

Overspellen. *Verklaren.*

Is daer yemant soe voerdachtich,
Die my ontbint ende o v e r s p e l t,
Hoe MEERRE crijcht dus groet ghewelt.
HILDEG. Ged. bl. 42; vs. 193.

Oversproeyen. *Overstrooien.*

— — — mijn hooft
— — is tot leet betuygh met asschen o v e r - s p r o e y t.
HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 59.

Overspronck. *Uitstek, balkon, bordes, uitsteeksel van een dak.* KIL.

Overspruyten. *Overgaan, overerven, besmettelijk zijn.* Wdb. op BREDERO.

Overst, overste. 1) *Groot.*

— — — ende alsic quam
Boven in die o v e r s t e sale,
Vandic daer die scone smale.
Dr. DE JAGER, Taalk. Magazijn, III, 185,

2) *Voornamelijk.*

Want sy Gode ten voersten diende,
Ende o v e r s t e hilt in hoer ghedocht.
St. Geerden Minne, vs. 103.

Hi en wilde hoer hulde niet ontberen,
Nochtien wast o v e r s t e sijn begheren
Hoer te crighen tenen wive.
Ibid. vs. 124.

Zie nog HILDEG. Ged. bl. 74, vs. 135.

3) *Bovenste, opperste, hoogste.*

Die onderste was roet als .j. vier,
Die o v e r s t e steen hi was blanc,
Dicke ende groet, breit ende lanc.
Alex. VII, vs. 804.

— van anxte, die si leet,

So ontviel haer haer o v e r s t e cleet.
Mloep, B. II, vs. 1040.

Zie verder Stemmen, bl. 21.

Overstallig. *Buitengewoon*, *zeer*, *erg*, *bijzonder*, *overmatig*. Wdb. op BREDERO.

De bitze wraek zoop zich stracx o v e r s t a l l i g droncken.
JAN ZOET, Thimoklea, 1641, bl. 3.

U suyglingh, als vermint, lagh o v e r s t a l l i g h droncken
In weeldens vette schoot.
GROEBE, Versch. Ged. I, 74.

Oversteek. *Uitstek*, *balkon*, *bordes*, *uitsteeksel van een dak*. KIL.

Oversteken. *Doorsteken*. Ende nam dit onnosel lam als een onghenadich vleyschhouder ende o v e r s t a c hoer eerst die kele. Spieghel der Volcomenheit, HS. van 1419, f°. 74, v°.

Oversteken. *Overtreffen.*

Sijn (Gods) handt toogh my uyt stercke vyandts handen;
Den bitt'ren haet en list maeckt' hy te schanden,
Den bittren haet en list van haer, wiens macht
Ver o v e r s t a c k de grootheydt van mijn kracht.
CAMPHUYZEN, 1630, Ps. XVIII, vs. 8.

Overstellen. *Overzetten*, *vertalen*. KIL.

Overstelpen. Zooveel als *bedekken*, *in menigte opkomen*, *overstroomen*.

— — Godt vergramt sond dickmael uyt het noorden,
Nu dit, nu t' and're volck, die alles wierpen ne'er,
End' o v e r s t o l p t e n 't landt.
HUGO DE GROOT, Bewys enz. 1652, bl. 94.

Is iemant o v e r s t o l p t met ongesonde lusten,
Die torst een stage last; waer sal hy konnen rusten?
CATS, door Dr. v. VL. I, 29, c.

Overstreck, overstrijck. *Het verstrijken van den tijd*. KIL.

Overstrecken, overstrijcken. *Voorbijgaan*, *verloopen*, *verstrijken*. Ibid.

Overstrengelyk. *Op eene zeer strenge wijze*. Wdb. op HOOFT.

Overstreven. *Te boven streven*. STARTER Fr. Lusth. 1621, bl. 191.

Overstryen. *Opstrijden*, *heeten liegen*.

Kyk, kyk, die heeft het vleis noch steeken in zyn bek,
En deze kaauwd noch en men wil 't my o v e r s t r y e n.
A. PEYS, Reinout in het betoverde Hof, 1697, bl. 23.

Overstrijden. 1) *Overwinnen*. KIL.

2) *Een onwilligen overhalen.* Ibid.

3) *Met veel woorden overtuigen.* Ibid. Wdb. op HOOFT.

Overstrijcken, overstryken. *Verstrijken.*

De tweede dag en was als noch niet o v e r s t r e e c k e n,
Of ons wiert toegestaen ons voorstel uyt te spreecken.
CATS, ed. 1828, I, 17, b.

Sijn raet was, geenen tijt te laten o v e r s t r ij c k e n.
Ibid. bl. 575, b.

Oversulks, oversulx. *Dien ten gevolge.* Wdb. op HOOFT.

Overswaeren. *Te veel, te zwaar belasten.* KIL.

Overswalpen. *Overgolven, overvloeien, door golven overdekken, inzwelgen.*

— — — 't onheyligh
Egyptisch volck, dat haer quam na gestalpt
Met ros en koets, heeft 't zee-diep o v e r s w a l p t.
CAMPH. 1630, Ps. LXXVIII, vs. 31.

De vyandt quamse nagestalpt,
Maer 't water heeft hem o v e r - s w a l p t.
Ibid. Ps. CVI, vs. 6.

Overswenken. *Overhellen.* Wdb. op HOOFT.

Overswert. *Pikzwart.* KIL.

Overswijn. *Everzwijn.*

Noch soe seit hi voer al bloet,
Dat dicwile een clein hondekijn
Houdet .i. groet o v e r s w ij n.
Doctrin. III, vs. 820.

Overswinghe. Eigenlijk *overzwaaiende*, en dus *te boven gaande*, *elk andere overtreffende.*

Gods minne es sonderlinghe
Ene begherte o v e r s w i n g h e,
Die coemt met alre crachten
Uter herten, zielen, ghedachten.
Ibid. I, vs. 391.

Overtal. *Overmatig getal, wat te veel is.* KIL.

Overtale. 1) *Snoeverij, pocherij, grootspraak.*

Alexander en wilde niet roeken
Deser brieven, want hi wale
Kende dreghen ende o v e r t a l e.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. IV B. XXXVII, vs. 40.

So dat hi des goets mans hulde

Wederseide altemale,
Ende sprac hem an grote o v e r t a l e.
Ibid. III P. III B. XXXIIII, vs. 36.

2) *Laster.*

Ghef mi weder, so doestu wale,
Dattu mi naems dor o v e r t a l e.
Lev. van St. Franc. vs. 8510.

Eens, daer hi begreep so zere
Van Sinte Fransoise die ere,
Loet hi vort up sine zonde
O v e r t a l e met dullen monde.
Ibid. vs. 10092.

Overtallich, overtellich, overtallick, overtellijc, overtelligh.
1) *Zeer veel, zeer groot.* Wdb. op HOOFT.

2) *Overtollig, te veel, de juiste maat of het bepaalde getal te boven gaande.* MEYER, KIL.

3) *Overdadig, verkwistend, buitensporig.*

— datmen goet struweert
Ende o v e r t a l l i c verteert,
Dats zonde ende ooc scande.
Lsp. B. III. C. 24, vs. 14.

— ist spise ofte ander goet
Datmen o v e r t a l l i c verdoet,
Dat zoudemen den armen gheven,
Die in groten hongher leven.
Ibid. vs. 38.

Si hadde wel haren gere
Van wine ende van goeder spisen;
Dit es al dat si sere prisen.
Oec sijn si so o v e r t e l l i c h daeran,
Datse vervullen en can geen man.
VELTH. Sp. H. f°. 212.

4) *Talrijk, meer dan voltallig, zeer veel.* Wdb. op HOOFT, bl. 483.

Wat lieflijkheidt van lust der menschelijker zinnen
Bekoorlijk voorstaat, 't geldt verschaft het al ondieft.
Wat schoonheidt is zoo kiesch, die niet op geldt verlieft,
Al waar 't verzelschapt met mismaaktheidt onbevalligh,
En spieren uitgeteert door jaaren o v e r t a l l i g h.
HOOFTS Ged. door BILD. I, 264.

O v e r t a l l i c k e poorten, die sonder muren waren Bijb. van 1477, Deut. III, vs. 5.

5) *Zeer, bij uitnemendheid.* Soe stichten si neven den iordanc een outaer overtellijc groot. Ibid. Josua XXII, vs. 10.

Overtallicheit. *'Onmatigheid, overdaad.*

— o v e r t a l l i c h e i t, dat verstaet,
Is voor Gode ende die mensche quaet.
Lsp. B. III, C. 21, vs. 13.

Overtasten. *Opstapelen.*

Wye ghierich is ende o v e r t a s t,
Hi wert al thants een onweert gast.
HILDEG. Ged. bl. 90, vs. 89.

Overterden. *Overtreding, ongehoorzaamheid aan een gebod.*

— — — Nu, Adam, gaet,
Hier uut moetti gesloten werden
Ewelic om u o v e r t e r d e n.
De eerste Bliscap van Maria, vs. 362.

Overtien. *Overtrekken, bedekken.*

Want die strijt began daer tier steden,
Daer dapperlijc toe quam gereden
Heer Willem die borchgrave coene
Op een ors van goeden doene,
Met sinen wapenen o v e r t o g h e n.
Grimb. Oorl. vs. 3444.

Overtog, overtoge. *Overtrek, omkleedsel, sloop, couvert, dekkleed.* KIL. PL.

Overtoonen. *Door bewijsgronden overtuigen.* KIL.

Overtoppen. *Overtreffen.* Natuur, moght men zeggen heeft de vrouwen ons in schoonheid doen o v e r t o p p e n, om dat zy zelfs een vrouw is. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. bl. 12.

Overtreden. 1) *Afvallig, oproerig worden.* KIL.

2) *Zich te buiten gaan, zijn recht te buiten treden.*

Papen gherne o v e r t r e d e n.
Lsp. B. II, C. 44, vs. 472.

Overtreffelick. *Voortreffelijk.* De rechtveerdige is o v e r t r e f f e l i c k e r als sijnen naesten. St. Bijb. Spr. XII, vs. 26. D'eere van Homeer, die zeker o v e r t r e f l ij c k is. VONDEL, door V. L. V, 22.

Overtreffelickheyt. *Voortreffelijkheid.* Ende hy heeft de schoonheyt sijnes cieraets, ter o v e r t r e f f e l i c k h e y t geset. St. Bijb. Ezech. VII, vs. 20.

Overtreffende, overtreffig. *Voortreffelijk.* KIL.

Overtreffelyckheyd, overtreffigheyd. *Voortreffelijkheid.* Ibid.

Overtrecken. *Betrekken* (van de lucht gesproken), *bewolkt, duister worden.* Ibid.

Overtret. *Overtreding.*

De bluts en buil eischt daeghlijxe artsenye,
Die wonden heele, of lijf en ziel bevrye,
Voor dootelijck vergif van overtret
Der nieuwgestelde en liefelijcker Wet.

VONDEL, door V. L. IV, 508, vs. 1531.

Overtrouw. *Ontrouw.*

Ic sochte trouwe in overtrouwe.

Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 40.

Overtuygh. *Overtreksel.* KIL.

Overtuimelen. *Overzwalpen, overdekken, overstorten.* Wdb. op HOOFT.

Overtuldich. 1) *Onmatig, boven mate, overdadig, buitensporig.*

Hebt ghy in eten, in drincken overtuldich gheweest; boet datte door abstinentie.

ANNA BYNS, Ref. 1602, B. III, bl. 44, ro.

2) *Uit overmaat van.*

Christus is — — — — —
De doot voor ons ghestorven verduldich,
Niet door ons wercken, wt liefden overtuldich.

Ibid. bl. 51, ro.

Overtuldicheyt, overtuldecheyt. *Overvloed, overmaat, overdaad, weelde.*

Ws naesten ghebrec wt liefden bruerlijck
Vervult met uwer overtuldicheyt.

Ibid. bl. 52, ro.

Ay priesters, lede keytive,
Hier op so soudi dincken
Alse ghi in etene ende in drincken,
In hoverden ende in overtuldecheyden
In vrecheyden ende in ghierecheyden,
Ende in oncuuscheyden sit
Daer ghi u leven in verslit.

Jans Teesteye, vs. 3816.

Overtullich, overtulliic. 1) *Overdadig.*

Doecht, oetmoedicheit ende werde,
Sijn ghevaren herde verde.
Voor dese sijn nu bleven
Verweent, overtullich leven,
Vule ende quade zeden.

Het boec Vander Wraken, III, vs. 691.

Overvallen. *Bezwaren, overladen.* KIL.

Overvallen. *Tot den vijand overloopen.* Ibid.

Overvalligh. *Tot den vijand overloopend.* Ibid.

Overvallinghe. *Het overloopen tot den vijand.* Ibid.

Overvaren. *Overvallen.* Ende die wyngartliede v o e r e n sinen knechten o v e r, ende den eenen blowen si, den andren doedden si, den derden steinden si. Lev. van Jezus, bl. 152.

Overveylighen. *In veiligheid overbrengen.* Viiftich ghesellen, die die ossen mitten koeynre kogghen o v e r v e y l i c h d e n vander Eembrugghe te Hoern voir die Vriesen. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 76.

Overvinden. *Opleggen.* Het swaertste bycans dat sy yemant o v e r v o n d e n, was een bannissement, ofte dat de Misdaders hier of daer een bevaert souden doen eer sy weder inquamen. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617, bl. 12.

Overvlieger. Onder vele schimpnamen komt in de Brabbeling van Roemer Visscher ook het woord *overvlieger* voor, hetwelk daar dus in geene gunstige beteekenis kan worden opgevat. Waarschijnlijk zal het dus synoniem zijn met *doordraaier*, *buitensporige knaap.*

— — — — verraders en verklickers,
Waerden, roffianen, puystige kannekijckers,
Schoon praten, pocchers, vrattige panlickers,
Snorckers, koppeldraeyers ende pluymstrijckers,
Beyermans, danssers, speel-luy, musijckers,
Aessack-speelders, guychelaers, aerdige bedriegers,
Jan de backers, roockmakers en o v e r v l i e g e r s,
Bedelaers, pracchers, enz. enz.
Tepel-wercken, 1669, bl. 178.

Zie nog ibid. Quicken, eerste Schock, bl. 20, no. 55.

Overvloeden. *Overvloeien, overloopen.* KIL.

Overvloedig. *Weelderig.*

Een mens in o v e r v l o e d i c h vleisch
Dien sietmen selden out van dagen.
HILDEG. Ged. bl. 7, vs. 86.

Overvloedicheyt. *Overstrooming.* Plinius schrijft dat op eenen tijt oorloghe wesende in Creten, daer door d'o v e r v l o e d i c h e y t der wateren oft vloeden kracht sonder aert-bevinghe bevonden was, diepe beneden in d' aerde, een prye, lanck wesende xxxiiij cubitus. VAN VAERNEWYCK, De Historie van Belgis, 4°. ed. van 1665, bl. 23.

Overvloet. 1) *Hooge vloed, overstrooming.* Dit Eylandt — — — — heeft voormaels twintigh mylen in het ronde gehadt, maer nu ter tijdt,

mits de groote tempeesten ende o v e r v l o e d e n der Zee — — — bycants de helft gemindert is. GUIC. f°. 275, a.

2) *Zondvloed.* Van deser Diluvien of O v e r v l o e t hebben in hare gheschriften mentie ghemaeckt alle die Historie schrijvers. Ibid. f°. ed. f°. 6, d.

Overvloet (Ten). *Doelloos, onnoodig, overtollig.*

Den vrouwe-dwangh, dien acht ick quaet,
En weet dat sluyten niet en baet,
Want heeft het wijf een reyn gemoet,
Het sluiten is t e n o v e r v l o e t.

CATS, door Dr. v. VL. I, 352, b.

Overvrouw. *Vrouw, die over den man heerscht of tracht te heerschen.* Wdb. op HOOFT.

Overwaeghe. *Overgewicht, toegift.* KIL.

Overwaen. *Beroeming, pocherij, snoeverij, verwaandheid.* KIL. MEYER.

Overwaen. Contractie van *Overwaden, d. i. overgaan, oversteken, overtrekken.*

Derre straten woudense o v e r w a e n.

VELTH. Sp. H. f°. 175

Overwaandt. *Verwaand.* KIL. MEYER.

Overwaer. *Voorwaar.* MEYER.

Overwaerheit. *Meer dan waarheid.* Wdb. op HOOFT.

Overwandering. *Babylonische gevangenschap.* Die sonen israhel priesteren ende leviten, ende die andere der sonen der o v e r w a n d e r i n g h e, hebben ghemaect kermisse des huys gods in blijscappen, enz. Bijbel van 1477, Esra VI, vs. 16.

Overwanech, over wanech. *Verwaand, ingebeeld.*

O v e r w a n e c h sot, fel tijran,
Quaet smekre, ongetrouwe man,
Wat hebbic iegen u mesdaen?

Dr. DE JAGER, Taalk. Magaz. III, 194, vs. 262.

Overwas van t' vleesch. *Uitwas.* KIL.

Overwassen. *Een uitwas worden of vormen, uitwassen.* Ibid.

Overwater. *Overstrooming.* Wat brant des vlammigen berchs Aetna, of wat o v e r w a t e r heeft oyt soo grooten verderven gewrocht? COORNHERT, Wercken I, f°. 528.

Overwateren. *Overstroomen.* KIL.

Overwatering. *Overstrooming.* Particuliere watervloeden ende o v e r w a t e r i n g e n van landt. St. Bijb. Gen. IX, Kantt. 16.

Overwegen, overweeghen. 1) *In waarde overtreffen, zwaarder wegen in gewicht of belang.* Wdb. op HOOFT. Epictetus handtboexken overweeght Salomons byspreuken. DE BRUNE, Wetsteen.

Indien hy wat te light tot morren is genegen,
Soo laet u soeten aert sijn stuerheyt o v e r w e g e n.
CATS, ed. 1828, I, 287, b.

2) *Te zwaar vallen.*

Een stock-oud Reyziger lancx onghebaende weghen,
Met een zwaerwichtigh pack zich vond geheel verleghen:
De last hem o v e r w e e g h t.
VONDEL, door V. L. I, 601, vs. 8.

Overwelven. *Bedekken, overdekken.* Wdb. op HOOFT.

Overwerpen, voluit geschreven: **Over den nagel werpen.** *Afschuiven, mild* of *goed geefs zijn*, somtijds zelfs *verkwistend zijn.* Wdb. op BREDERO.

W e r p t o v e r, ick sal hem u uyt doen leyden.
Constth. Juw. H iiij, v°.

Overwicht. *Overgewicht, toegift.* KIL.

Overwijsen. 1) *Door bewijzen overtuigen.* Ibid.

2) *Uitwijzen, uitspreken.* Men siet met watte beschroomtheyt de Heeren daer in oordelden; want bedonghen eerst, en namen de misdaders een eet af, dat sy Schout, Schepenen, en Burgermeesteren om sulcken Vonnis, als sy hun souden o v e r w ij s e n, niet souden misdoen, noch oock doen misdoen. VELIUS, Chroniick van Hoorn, 1617, bl. 12.

Overwicken. *Wikken en wegen, overwegen.* Wdb. op BREDERO.

Overwille. 1) *Geweld.* KIL.

2) *Stijfzinnigheid, eigenwijsheid.* Ibid.

3) *Aanmatiging, overmoed.*

— — Viant, die ons uut spite
Brocht hebt aldus te Gods verwite;
Ende uut u es, lude en stille,
Geresen den swaren o v e r w i l l e,
Die wi in mensceliker natie
Broesselic wrachten.
De eerste Bliscap van Maria, vs. 517.

Overwilligh. *Gewelddadig, stijfzinnig, halsstarrig, aanmatigend.* KIL.

Overwillicheyt. *Moedwil.* De o v e r w i l l i c h e y t ende exactien der Roomscher benden en Ruyteren. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 4°. ed. bl. 245.

Overwindbrauwe. *Wenkbrauw.* KIL.

Overwinnen. *Een schuldige aanklagen of veroordeelen.* Ibid.

Overwinnen. *In onecht telen.* Onwettig-Geboren zijn Speel-kinderen ofte o v e r w o n n e n kinderen. H. DE GROOT. Inl. enz. 1632, bl. 20 v°.

Overwinnigh *Overwinnend.* KIL.

Overwinst. *Winst, waarop men niet gerekend had, aanwinst bij uitnemendheid en van hoog belang.* Wdb. op HOOFT.

Overwissel. *Wisselbrief.* KIL

Overwonnen van diefte. *Op diefstal betrapt,* of *er van overtuigd.* Ibid.

Ovet. *Ooft.* KIL.

Owach! O wach! *O wee! helaas!*

> O w a c h, dat ghi noiut Reinaerde,
> Coninc, ghetrouwedet so verre!
> Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3364.
>
> „O w a c h, scone nichte", seidi,
> „Nu was u vader te verre van di.
> Karel de Gr. Fr. I, vs. 395.

Owi. Hetzelfde.

> „O w i", sprac Reinaert, „soete Rijn,
> Lieve gheselle, scoon hondekijn, enz.
> Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2659.
>
> O w i, Cuwaert, sullen wi sceiden!
> Ibid. vs. 3089.

P.

Paedse, paedse. *Edelknaap, page.* Item uptie selve tijt mijns heren p a e d z e n, die tot Reynsborch mit mijns heren paerden lagen, gegeven te drincgelde iij gulden. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albrecht, bl. 246.

> Van allen ambachte so bem icke:
> Nu bem ic prinche, nu p a e d s e.
> KAUSLER, Die Rose, vs. 10388.

Paeyen, payen. 1) *Betalen.* U. W. Fr. »*payer*", Eng. »*to pay*".

> Een wolf becnaegde bene vele,
> Hem bleef .i. stekende indie kele.
> Hi beloefdem giften groet,
> Diene holpe uter noet.
> Met langhen halse quam daer een
> Crane, die hem trac ute dat been.
> Als die wolf al was ghenesen,
> Wilde die crane g h e p a y t wesen.
> Esopet, bl. 51, vs. 8.

2) *Tevredenstellen*, *voldoen*.

— — — — schijngoet p a e i t
Geen' gierigaert.

VONDEL, door V. L. VIII, 63, vs. 1458.

Herodias eischt streng den woestijnier ter straff'.
Herodes p a e i t z e vast.

Ibid. X, 97, vs. 2.

Die meest sielen verleydt, Lucifer meest p a e y d t.

ANNA BYNS, Refer. 1548, D. II, bl. 134.

3) *Boeten*.

Wi hadden misdaen, ghi p a y d e t alleene
Voor ons ghemeene, door u bitterdoot.

Ibid. D. I, bl. 2.

4) *Effenen*.

Wan ras de woeste zee van wt den afgrond tiert,
En swelt en groeyt, en gaet tot aen de starren bruyschen.
Geen wind blaest over 't sout: de lucht is vry van 't ruysschen.
't G e p a e y d e vlack beroert word van sijn eygen weer.

VONDEL, door V. L. II, 745, vs. 1265.

Paeien, paeyen (Hem of sich). *Zich tevreden stellen*, *bevredigen*.

P a e y t u met die loghen.

GROEBE, Versch. Ged. II, 50.

Beroof ons 't overschot der Heerelijcke mercken,
Wanneer 't genoemde Recht z i c h p a e i e met ons hooft.

VONDEL, door V. L. V, 462, vs. 712.

Paeyse. *Vrede*.

Daer p a e y s es ende ewelijc vrede.

Dboec vanden Houte, vs. 64, var.

Paal, pael. 1) *Grens*. Vlaanderen ligt West, hebbende de Zee tot eenen p a e l. GUIC. f°. 5, b.

Ei! neemt van mi toch deez' Ovaelen,
Die ons den Taprobaen van d'alder leste p a e l e n
Des werelds heeft gestierdt.

STALPAERT VAN DER WIELEN, het vrouwelijk cieraet, bl. 131.

Hi es leden die p a l e van Galoie.

Lanc. II, vs. 40390.

Zie ook VONDEL, door V. L. III, 243, vs. 799.

2) *Oord*, *streek*, *land*.

't Is nu het tweede jaer, dat honger plaeght dees p a e l e n.

VONDEL, door V. L. III, 255, vs. 1153.

Nu vrienden, die bewoont ons vaderlantsche p a l e n,
Ick bid: ontfanght het wicht, en doet het goet onthael.
CATS, door Dr. v. VL. II, XII, b.

3) *Het recht*, *het beheer*, *dat man en vrouw*, *in allerlei zaken*, *elk in het bijzonder toekomt*. Veelal wordt het woord dan in het meervoud gebruikt.

Een man die sijn beroep verstaet,
En aen het wijf haer p a l e n laet.
CATS, door Dr. v. VL. I, 394, b.

Leert hier uyt, deftigh man, uw plichten onderscheyden,
En recht uw p a l e n op.
Ibid. fo. 480, a.

Meer bijzonder zijn het de grenzen, tot hoe ver de rechten en plichten van man en vrouw gaan.

Pael, ovenpael. *Ovenschop*, *om daarmede het brood in den oven te schuiven*. KIL.

Paelding, paellinc. *Paling*.

Men vint wonderlike beesten
In India, seggen die jeesten:
P a e l d i n g h e CCC voete lanc.
MAERL. Sp. H. 4o ed. I P. I B. XVIII, vs. 75.

Anguilla dats een p a e l d i n c bekent,
Een visch ghemaect als een serpent.
Nat. Bl. B. V, vs. 51.

Ende als die rike weder rakede
Ten bedde, daer hi te voren in lach,
Gaf hem die ander ridder enen slach
Mitter roede, die was swanc,
Dat si hem want omden lanc
Ghelijc oft een p a e l l i n c waer.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 84, vs. 219.

Paeldrinx wise. *Op de wijze van een paling*, *als een paling*.

Anfibena, als wijt horen,
Dat heeft staende een hovet voren
Ende een ander in den staert.
Nu loeptet hare, nu dare waert,
Windende na s p a e l d r i n x w i s e.
Nat. Bl. B. VI, vs. 143.

Paelge, paelie, paelgien. *Stroo*. Fr. »*paille*".

Enen put maecten si in die haghen

Met p a e l g e n al overdect.

Brab. Yeesten, B. II, vs. 5230.

Ligurius es een steen diere
P a e l g e n trect hi ende ontfaet.

Nat. Bl. B. XII, vs. 759 en vs. 785.

Wolven zullen mit lammeren eten,
Ende leeuwen ende ossen, zonder faelgien,
Sullen te zamen eten p a e l g i e n.

Lsp. B. II, C. 18, vs. 34.

Paelgelt. Belasting voorheen te Amsterdam te betalen van ieder schip, dat voor de palen kwam, alvorens het de last brak, naar gelang zijner lading. Inf.

Paelgraef. *Palsgraaf.*

Die p a e l g r a v e van den Rine,
Die es drossate van den hove
Des keisers.

Brab. Yeesten, B. III, vs. 152.

Paelkist. *Het fonds der paelgelden, dat door Paelmeesters beheerd werd.* Inf.

Paelmeesters. *Havenmeesters, die het fonds der paelgelden bestuurden.* KIL. en Inf.

Paelstade. *Grens, uiteinde.* Meerv. **paelsteden.** NIJH. Ged. II, bl. 118 en 123; Tweede Proeve, bl. 76.

Paelsteen. *Grens, grenssteen, einde, uiteinde.* Turnus wort mede van zijn nootlot geroepen, en is al gekomen aen den p a e l s t e e n van zijnen gezetten tijt. VONDEL, door V. L. V, 354.

Paender. *Mande, korf, broodmande, broodkorf.* Lat. »*panarium*". Wdb. op BREDERO. Zie ook Belg. Mus. II, 121.

Paenghe. Waarschijnlijk verbasterd uit *paaiing*, *paying*, hier in de beteekenis van *geld*, of zoo als wij thans zeggen, *courant.* Tien pont vlaemscer p a e n g h e. Vaderl. Mus. V, 361.

Paenhuys. *Brouwhuis, brouwerij.* KIL.

Paenre. Hetzelfde als **Paender,** dus *mande, korf, broodmande, broodkorf.*

Gheent heilechdoem dat hi brochte
In eenen p a e n r e, ens.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. II B. XIIII, vs. 90.

Soe sultstu nemen die primicien van alle dine vruchten ende legghen se in een p a e n r e. Bijb. van 1477, Deuteronomium XXVI, vs. 2.

Paep. *Priester.* Het was in den tide des conings Herodes een p a p e die hit Zacharias. Lev. van Jezus, bl. 4.

Die p a p e n vraechden hem mettien,
Waer omme hi tfolc niene genas.
Der Ystorien Bloeme, vs. 2262.

Paepeye. *Pip, ziekte bij vogels.* KIL.

Paepscap, paepschip. *Priesterschap, priesterdom.*

Den p a e p s c a p e, alsic las daer af,
En hoert toe swert no staf,
Noch wrake oec daer mede;
Maer van rechte es haer zede,
Dat si al selen vergeven.
Doctrinale, II, vs. 3319.

David dede dair toe sijn macht,
Dat alle die p a e p s c h i p vander stede
Grote devocie daer toe dede.
Mloep, B. IV, vs. 678.

Zie nog Rymb. vss. 8646, 11571, 21939, 21992.

Paer. *Stel, pak.*

Ic ne hebbe cousen no scoen,
No cleder die ic ane mach doen,
Dies bem ic tonghemake sere,
Sprac deer Walewein, die here.
Dus verhorde die coninc claghen
Waleweine, ende dedem draghen
Een p a e r cleder van witter siden.
Walewein, vs. 965.

Paer. *Echtgenoot, gade*, zoowel *de man* als *de vrouw.*

Hy vindt daer Bersabe, een schoon volmaeckte beelde,
Die leefde met heur p a e r in vreughden, en in weelde.
HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 9.

Paer. *Peer.*

Appele eten si ende p a r e n
Nat. Bl. B. VII, vs. 1016.

Ic gave om hem niet .ij. p a r e n.
KAUSLER, Die Rose, vs. 11496.

Paer (Sonder). *Zonder wederga.*

Verdrieten s o n d e r p a e r.
HUYG. Ged. door BILD. D. I, bl. 84.

Paerboom. *Perenboom.*

Thus, als Platearius seghet
Ende Plinius, es een boem die pleghet

Te wassen int lant van Arabi;
Edel, wel riekende so es hi,
Lanc ende ghetelghet sere,
Gheblaet wel na min no mere
Dan oft een paerboem ware.
Nat. Bl. B. IX, vs. 603.

Paerd, paert (Op syn) komen. *Zich vertoornen, driftig of boos worden.* Wdb. op BREDERO.

Paerd, paert (Op syn) zijn. *In drift ontstoken zijn.*

Gans lijden! ik was zoo op men paertjen; ik was zoo quaet
Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 34.

Paarden. *Paardenvolk.* U. W.

Paarde- of peerdevoeten (Uit de). 1) *Uitroep tot waarschuwing: pas op! maakje weg, uit de voeten.* Wdb. op HOOFT.

2) *Verzekerd, geborgen.* Ibid.

Paerdigh. *Wild, zonder teugel, los.*

LIJSJEN.
Wel, hoe spreeckt ghy doch dus paerdigh,
Knelis Joosten? lieve man!
Soud' ick stracx so wesen vaerdigh,
Als ghy maer gaet singen van
Tirittum fa sol la? Tirittum fa sol la?
STARTER, Friesche Lusthof, door Dr. v. VL. bl. 471.

Paardshair. *Paardenhaar.* U. W.

Paardshooft, paertshooft. *Zeker foltertuig om de leden te rekken.*

Het paertshooft reckt mijn leên met koorden, en gewight.
VONDEL, door v. L. IV, 293, vs. 144.

Paerdt (Turkx of Spaensch). *Houten werktuig om misdadigers te pijnigen.* Wdb. op HOOFT.

Paereye. *Soep, erwtensoep.* Fr. »*purée*". KIL

Paerheeren. *Pairs van Frankrijk.* Ibid.

Paerkelment. *Perkament, parkement.*

Daer so nam hi met ghenent
Penne, hint, ende paerkelment,
Ende screef met haesten den wille sijn.
Leven van St. Amand, II, vs. 1518.

Paerlement. Zie **Parlement.**

Paerlore, elders **paloer** of **palore.** BILDERDIJK geeft daarvan in het 3de deel van MAERL. Sp. H. 8°. ed. in zijne Aanteekening, op bl. 20 en v. deze verklaring: *Een gebouw aan de kerk aangebouwd, daar de Bis-*

schoppen, *eer zij de dienst deden*, *de geloovigen ontvingen*. Verder zegt hij: **Parloir** was in de kloosters *eene kamer daar men vreemdelingen sprak*, *naast den Reefter of eetzaal*.

Hi brochte Karel, daer ic af telle,
Een pawelyven gemaect wale
Na een gesate, daer ene zale
In stont gemaect scone ter cure:
Officien binnen den mure,
P a e r l o r e n, cameren, kemenaden,
Daermen in dingen soude ende raden

MAERL. Sp. H. 4°. ed. IV P. I B. XV, vs. 79.

Dus es hi comen toter dueren;
Maer vort wil hijs niet aventueren,
Want hi vanter Ambrosius vore
Sittende inden p a l o r e

Ibid. III P. II B. VI, vs. 70.

Een p a l o e r dede hi doe maken
Alomme gespiegelt, dat hi die saken
Al mach bescouwen, diemer in doet.

Ibid. II P. II B. XXI, vs. 27.

Paerment, **parement**. *Pronkkleed*, *pronkdos*, *kostbaar kleed*.

Als ic mijn dier p a e r m e n t hebbe aen,
Dat mi mijn rijcheit heeft ghegheven,
Met knape achter mi te gane
Dan soe leidic een heren leven.

BLOMM. Oudvl. Ged. III, 147, vs. 17.

Als sy horde al haers herten wille,
Deedsy aen een p a r a m e n t,
Dat haer was van Indien ghesent.

Biblioth. X, 52, vs. 286.

Zie nog Rymb. vs. 18210; MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. IB. xxxvii, vs. 10 en ibid XLIX, vs. 21; BLOMM. Oudvl. Ged. II, 75, vs. 41.

Paerplexcitheit. *Verbaasdheid*, *verlegenheid*, *groote ongerustheid*. Fr. »*perplexité*".

Onlancx alf slapende, zo mij dochte,
Dreechde mij Fantazije met scoerpen wegghen,
Roepende: Staet up, al lichdij zochte!
Overziet uw leven; hij die u wrochte,
Zal hu naer weercken loen toelegghen.
Dit hoorende, twijffellende, en wist wat zegghen,

Paerplexcitheit roerde ooc te mijnen verwijte.
Om tlanghe burghen en es de scult niet quijte.
Vaderl. Museum, IV, 117.

Paert. 1) *Deel.* KIL.

2) *Aandeel in eenige onderneming, actie.* Wdb. op HOOFT.

Paerten. *Deelen, verdeelen.* U. W. Als zy 't Koningrijck van Numidien metten anderen souden p a e r t e n. VONDEL, door V. L. I, 546.

Paertenaer. *Aandeelhouder, compagnon in eene zaak voor de helft.* KIL. Eng. »*partner*".

Paertie. *Afkomst, geslacht.*

ROBBRECHT.
Die coninc van Cecilien es sijn vader,
Een wigant hoghe gheboren,
Ende sijn moeder, als ghi moget horen,
Es conincs dochter van Hongerien.
MEESTER.
Vrient, eshi van dier p a e r t i e n,
So es die jonghelinc mijn gherief.
Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 163, vs. 194.

Paertie. *Leger, volk.*

Seghebrecht — — —
Keerde met sire p a e r t i e
Tote Parijs inde stede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XLVI, vs. 68.

Paertije. *Geding, twistgeding.* KIL.

Paerting. *Deeling.* PL.

Paertje. *Zekere biermaat.* Wdb. op BREDERO.

Paerture. *Paar van twee gelijke zaken; vereeniging van gelijken; spel of wedstrijd van tegen elkander opgewassen personen.* KIL.

Paerturen. *Twee gelijke zaken vereenigen, tot een brengen.* Ibid.

Paes. *Vredekus bij de mis.*

Den p a e s sette hi oec, sijts vroet,
Te ghevene daer men misse doet.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 207.

Leo dander wart paeus doe.
Dese sette ende woude
Datmen den p a e s gheven zoude
In allen kerken, hier ende daer,
Als »Agnus Dei" ghesonghen waer.
Ibid. vs. 888.

Zie ook MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. III B. XXI, vs. 9.

Op bl. 73 van Die Bediedenisse van der Missen is dit woord verkeerd door mij verklaard.

Paasen. Verbreede uitspraak van *peysen*, dus *denken*. Wdb. op BREDERO.

Paeschachten. *De eerste zondag na paschen.* KIL.

Paeschhuys. *Gasterij, lekkere maaltijd bij gelegenheid van het paasch feest.* Ibid.

Paeschhuysen. *Gastereeren, lekker eten bij het paaschfeest.* Ibid.

Paaspronk. *Feestkleed in het algemeen, doch voor het paaschfeest in het bijzonder.*

Ik heb myn Paaske-pronk aangetrokken.
J. STARTER, Klucht van Jan Soetekauw.

Pad. *Voetspoor.* KIL.

Pad, patte. *Plat van den voet.* Ibid.

Padde van 't slot. *Holte in een slot, waarin het lipje voortspringt.* Ibid.

Paddeblood. *Ontbloot van veeren, naakt.* Ibid.

Paddenbrood. *Paddestoel.* Ibid.

Paddengherack. *Kikkerschot, eieren van kikkers.* Ibid.

Paddenhayr. *Vlasbaard.* Ibid.

Paddenhoedke. *Paddenstoel.* Ibid.

Paddensteen. *Steen, die,* zoo als Kiliaan zegt, *in den kop eener padde gevonden wordt.* Ibid.

Paddenwijs. *Als eene pad, in de gedaante eener pad.*

— — — des vos stiefmoeder,
Die also houde als die vos
Van hare pine wart ooc los:
Daer soe langhe hadde gheseten
Onder die sille, doe ic ju weten,
Paddenwijs, verkeerde sciere
Hare ghedane ende hare maniere,
Ende wart van hude ende van hare
Een scone wijf.
Walewein, vs. 10949.

Pade slaen. *Door heen en weêr loopen paden vormen.*

Daer Reinaert hadde die pade sine
Gheslеghen crom ende menichfoude.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 505.

Padelkijn. *Paadje, klein gangpad.*

— — — ane die bramen wreet,

Sloech hi sijn hant, diere vele sijn,
Die hangen op dat p a d e l k ij n
Ferg. vs. 1608.

Padeweel. *Soort van Fransch zeildoek.* KIL.

Paeyse. Zie **Pays.**

Paffute. *Soort van bijl.* Dit sijn verseiden wapen: knive, pieke, cortoyse colve, gepijnde stave, alrehande gescutte, handacx, p a f f u t e, giserme, enz. Belg. Mus. VI, 295.

Paganen. *Heidenen.* Die p a g a n e n selen u overcomen ende sellen dese lande benauwen. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. lviij, c.

Paghe. *Paard.*

Oec heb ik die waerheit beseven,
Datse duerbair cleder draghen,
Daer toe ryden hoghe p a g h e n
In hoveerde, die God verboot.
HILDEG. Ged. bl. 210, vs. 266.

Paggelen. Waarschijnlijk *slingeren.*

Soet (†), al goelijck, setje fier
Sleept, en maeckt een kieremier.
Scharle-beent, en streeft, en waggelt,
Schongel-narremt, puft en p a g g e l t,
Setje mongtje prits en pruym.
VANDE VENNE, Belacchende Werelt, 1635, bl. 42.

By gants schade! by gants schangde!
Hadd' ick jou thans in een Mangde,
'k Souje p a g g ' l e n op men Lijf.
Ibid. bl. 260.

Pacht. *Schatting.*

Dese quade Florijs dede
Dattie Joeden al ghemeyne
Streden jeghen die Romeyne,
Ende hem ontseiden haren p a c h t.
Rymb. vs. 27531.

„Ja," sprac weder Agrippa,
„So set u doen voort hier na
„So dat ghi vergeld den p a c h t
„Dien ghi onthoud met uwer cracht.
Ibid. vs. 27569.

Pachtenaer. *Pachter.* KIL.

(†) De naam van een kermismeisje.

Pachtich. Quid?

God help u Bedelaer, ghy komt hier al te p a c h t i c h.
S. COSTER, Spel van de Rijcke-Man. 1615, bl. 25.

Pay, paye. *Betaling, aflossing.* KIL. Wdb. op BREDERO.

Paydene. *Gedeeltelijke betalingen of afkortingen.* Ende dat ons richtere oft vorstere met p a y d e n e dat gelt in sullen doen. Brab. Yeesten I, 742.

Payementen. 1) *Betalingen, stortingen.* Ibid.

2) *Kleingeld.* KIL.

Payen. *Heidenen.* Fr. »*payen*".

Sy waren Joden of P a y e n.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. VI, 145.

Payen. *Betalen.* Zie **Paeyen.**

Payen. *Tevredenstellen.* Zie **Paeyen.**

Payen (Hem of sich). Zie **Paeien.**

Payijn. Hetzelfde als **Payen,** dus *heiden.*

Hi sal werden een goet p a y ij n,
Na onser wet selen wine leren.
Esmoreit, vs. 124.

Paykamer. *Kamer waar de betalingen en afrekeningen plaats vonden.* Wdb. op HOOFT.

Payment. 1) Hetzelfde als **Payement,** dus *betaling, voldoening.*

Die dief was niet gereet tontfane
Van dien tolle dat p a y m e n t.
Ferg. naar het HS. vs. 2551.

2) *Loon.*

Also houde als hi die duwiere
Hadde vulbrocht ende twerc volhent,
Stappans was hem sijn p a y m e n t
Ghegeven.
Dr. VERWIJS, Bloeml. I, 112, vs. 84.

Pays, paeyse. 1) *Vrede.*

Some planeten, als si regneren,
Moet dat volc discorderen,
Werren, verhongheren, of storten bloet;
Some sijn si ooc so goet,
Dat si p a y s bringhen ende vrede.
Lsp. B. I, C. 10, vs. 49.

Also moste van desen zaken
Een wijf den p a e y s maken.
Ibid. C. 23, vs 104.

2) *Vredestijd*, *rust*. KIL.

Paysant. *Boer.* Fr. »*paysan*".

Ghene coningen saghen dat,
Ende vingen eenen p a y s a n t,
Ende hieten hem te hant,
Dat hi ghinghe binnen der stede,
Ende seiden den coninc goeden vrede.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXII, vs. 23.

Paysbode. *Vredegezant.* KIL.

Payse (Te). *Tot een verdrag*, *tot vrede.*

Oec geloefden die stede
Brusele ende Lovene mede — — —
Hem te hulpen ongelet
T e p a y s e te comenne iegen dlant.

VELTH. Sp. H. naar het HS. f°. 396.

Noit so strange veete, sy en quam eens t e p a y s e. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 70.

Paiselike, payselic, paiselyk. 1) Bijv.nw. *Vreedzaam*, *in rust*. U. W.

Nu seget die daventure screef,
Dattie coninc alden winter bleef
Te Logres in dat conincrike,
Ende was daer herde p a i s e l i k e.

Lanc. IV, vs. 7496.

2) Bijw. *Vreedzaam*, *in vrede.*

Een keyser te Roeme was,
Die p a y s e l i c, gheloeft mi das,
Sijn lant regierde.

Dr. VERWIJS, Bloeml. III, 29, vs. 2.

Paysen. 1) *Stillen*, *bevredigen*, *tevredenstellen.* KIL.

Dit es sake daer die coninc mede
Een deel p a i s e d e sinen sin.

Lanc. IV, vs. 3277.

— — — als meneghérande
Discoert comt tusschen die lande,
Datmen dat p a y s e metter spoet.

Lsp. B. III, C. 18, vs. 71.

Aldus p a y s d e hi 't popel daer.

VELTH. Sp. H. f°. 348.

2) *Vrede maken.*

Doen ghinc die drossate waradach

Den afgode offeren, daert menich sach,
Om hem te vraghene tien tiden
Weder men p a y s e n soude of striden
Dorloghe, daer si omme waren comen.

Der Ystt. Bloeme, vs. 3790.

Paisen jeghen enen. *Vrede met iemand maken.*

Dandre p a i s d e n j e g h e n d e n H e r e.

Rymb. vs. 19927.

Paizen. *Peinzen*, *denken.* U. W.

Paysghesande. *Vredebode*, *vredegezant.* KIL.

Paysieren. *Tevredenstellen*, *tot bedaren brengen.*

Joncker fransen moet begonde te faelgieren,
Vytaelge was in die stede groot ghebreck,
Tvolck en wist hi waer mede te p a y s i e r e n,
Cort raet wert daer gesloten sonder vertreck.

Nieuwe Werken van de M. v. N. L. I, 2de St. bl. 159, vs. 115.

Paysivel. *Rustig*, *vreedzaam.*

Nu willic hu doen verclaer
Van den grave Robbrechte,
Die hem hilt huter hechte
Van Vranckerike, ende bleef in sijn lant
P a y s i v e l, doe ic u becant.

KAUSLER, Reimchr. vs. 7666.

Ende grave Lodewijc, sijts wijs,
Behilt sijn lant enen tijt
P a y s i v e l, des seker sijt.

Ibid. vs. 8046.

Paispreeken. *Om vrede of genade bidden.* Wdb. op HOOFT.

Payspunten. *Vredesartikelen.* Ibid.

Packer. *Pakdrager*, *bedelaar.*

Wy p a c k e r s en selen oock niet wordden vergheten.

Belg. Mus. II, 251.

Packers, pakers. *Melaatsch.*

Nu mochts elken mensce ontfaermen,
So dore p a c k e r s was die ghone.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LXV, vs. 227.

Ten vierden daghe wart altemale
Sijn anscijn eene rode ghale,
So datmen waende al openbare
Dat hi al puur p a k e r s ware.

Ibid. LXIX, vs. 24.

Pal. *Vast*, *onbeweegbaar*. MEYER.

Pal stellen. *Op een punt doen stil staan*, *bepalen*. U. W.

Palafroet, palefroet. *Telganger*, *dames paard*, *parade paard*. Zie ROQUEFORT.

Daer sette up dat palafroet
Walewein die joncfrouwe menioet.
Walewein, vs. 9401.

— die hem gaf een palefroet
Welgescapen, te pointe goet.
Karel de Gr. Fr. V, vs. 145.

Palane. *Koord*, *strik*.

— jonghe gheesellen fijn,
Met corte keerels, met langhen palanen
Aen haer schoen, ende aen haer pattijn.
Belg. Mus. IX, 192, vs. 75.

Paleeren, paleren, palleren. 1) *Opschikken*, *oppronken*, *versieren*. PL.

Gi selt dese joncfrouwe nu
Nemen ende paleren wale
Ende sendense in die stat daer dale.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 95.

Doen die Egiptiene dit vernamen
Versnedense desen boem te samen,
Ende paleerden ende ondersetten daer.
VELTH. Sp. H. f°. 14.

2) *Polijsten*, *oppoetsen*. KIL.

Paleersel. *Opschik*. PL.

Paley. 1) *Katrol*. KIL.

2) *Foltering* of *pijniging*, *hierin bestaande dat men den patiënt opheesch door middel eener katrol*, *en dan aan handen en voeten zware gewichten bevestigde*, *waardoor het lichaam zeer werd gerekt*. KIL. U. W.

Paleykoorden. *Koorden of touwen tot de paleystraf behoorende*. KIL.

Paleyken. *Katrolletje*. PL.

Palen. *Afpalen*. Lantpale — — die de voorvaderen gepaelt hebben. St. Bijb. Deut. XIX, vs. 14.

En geeft uw plas den lof, waer opze billijk praelt,
Dat zy Zuidhollant van Westvrieslant deelt en paelt.
ANTONIDES VAN DER GOES, Ged. door BILD. I, 133.

Palen. Ww. *Aangelegen zijn*, *grenzen*.

Ghy, Sidoniers, die dicht aen Palestijne paelt.

Met uw gebiet.

VONDEL, door V. L. V, 706, vs. 118.

Palender. Onder den naam van *paellanders, paellenders* of *palanders* vond de heer NIJHOFF in de stads rekeningen van Arnhem over 1515 en eenige volgende jaren, herhaalde malen gewag gemaakt van arbeiders, die van elders waren gekomen, en van wier dienst gebruik werd gemaakt tot het aanvoeren van aarde en het opwerpen van aarden wallen. Zie zijne Gedenkwaardigheden van de Gesch. van Gelderl. D. VI, bl. 121.

Palérder. *Kamerdienaar.* KIL.

Palérhaer. *Valsch haar, pruik.* Ibid.

Palering, pallering. *Opschik, optooisel.* PL.

Palérnaelde. *Krul- of frizeerijzer.* KIL.

Palérpriem. Hetzelfde. Ibid.

Palesteel, palesteen. *Lambel.* Oud Fr. »*palleteaulx*".

Al dat die hertoge hadde an,
Wapenroc, helm ende britaieren,
Dat hadde al teken van sire banieren,
Alst te rechte hebben soude,
Van sabele metten leeuwe van goude;
Dit teeken voerde hi al geheel:
Sijn broeder daer op dat p a l e s t e e l,
Ende die bare sijn oem bastaert.

VAN HEELU, B. II, vs. 4490.

Artoys — — — —
— droech den scilt met lilien gesait,
Met goude up heven in asure,
Den scilt van Vrancrike pure;
Van kelen, met enen p a l e s t e n e.

VELTH. Sp. H. f°. 245.

Hi droech her Hectors scilt min no mere
Met enen p a l e s t e n e groene.

BLOMM. Oudvl. Ged. I, 26, vs. 2176.

Zie nog Grimb. Oorl. I, vs. 3717.

De geleerden verschillen in de verklaring van het woord »*lambel*". VAN HEELU noemt het een *wapendoek*, D^r. VERWIJS een *tornooikraag*, MOOCK een *balk in het wapen* en BOISTE sorte de brisure des puinés.

Palfenier. *Palfrenier.* PL.

Paliarde. *Rietbosch?* Ick en worde niet ghevoet inden sloten ende onreynen p a l i a r d e n. Twijspraeck der Creaturen, Dyalogus 46.

Palie. 1) *Stroo.* Zie D^r. DE JAGER, Nieuw Archief, bl. 230.

2) *Kaf.* KIL.

3) *Hauw, peul, schil, bast.* Ibid.

4) *Vonk, hamerslag van gloeiend ijzer.* Ibid.

5) Waarschijnlijk *donkere plekken in diamanten.* Diamanten hebben palien, schoone aenghezichten vlecken. DE BRUNE, Bancket-Werck. I, 251.

Palijsteren. *Polijsten.* PL. KIL.

Palijstering. *Opknapping, glad of glimmend making, polijsting.* Ibid.

Paline. Quid? Waarschijnlijk moet men lezen *palinc.* Onder de spreekwoorden ontmoet men ook deze: Haal eens, waar niet is, daar niet is en ontvalt niet, of: Treckt een haer uut mijn paline.

Palinur, palinurus. *Stuurman.* Vaderl. Mus. V, 371.

De Tritons trompten op hun groote water-schulp,
Dat yeder Palinur de Goden riep om hulp.
VONDEL, door V. L. I, 74, vs. 776.

Een aengename koelt, die over 't vlacke sweeft,
Lockt Palinurus uyt.
Ibid. II, 176, vs. 256.

Pallaert. *Stroohut.* Dat hi quam van den oversten hemel in dit nederste dal der eerden, van den throen der glorien in den pallaert der onsalicheit. JOH. BRUGMAN, door Profr. MOLL, I, 314.

Pallas. *Paleis.*

Die coninc Oetes wortes ghewaer,
Dat vreemde gasten quamen daer.
Him wart gheseit in sijn pallas,
Datter eens conincx zone was.
Mloep, B. I, vs. 675.

Over tmeer is hi ghecomen,
Dair hi die vrouwe heeft vernomen
Gaen spaetseren inden graze,
Allene buten den pallase.
Ibid. vs. 2862.

Palle. *Vuurschop.* Fr. »*pelle*". Wat verwyt de palle de loete, alsse beede in den ovene moeten. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 85.

Palleken. *Dwergpruim.* KIL.

Pallem-slagh. *Handslag bij koop en verkoop.*

Indien men dus veel saecken doet,
Ontrent een huys of ander goet,
Dat ieder, na den pallem-slagh,
Strax wederom verkoopen magh.
CATS, door Dr. V. VL. I, 376, c.

Pallen (Ter). *Op stroo liggende.*

Hy merct geen bedroch, gaet leggen, en is int slaep gevallen,
Wy sprongender met een gedruys op, hy was t e r p a l l e n.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 25.

Palleren. Zie **Paleren**.

Palloen. *Groote lederen kaats-* of *speelbal,* bij de ouden in gebruik, en in het Latijn »*harpastum*" genoemd. KIL.

Pallure, palure. 1) *Sieraad, zedelijk sieraad?*

Scamelheit es eene vaste p a l l u r e
Want gheen lac en mach daer duere.
Vaderl. Mus. III, 205, vs. 157.

2) *Opschik, tooi, versiersel.*

Draeght men oec p a l u r e n alsoe,
Die den persoen nien horen toe,
Soe seit men: het heet een dwaes.
Doctrin. III, vs. 1681, var.

Palm. *Palmboom.* KIL.

Ene stede, ende hiet Helym,
Daer .xij. fonteynen in waren,
Ende .lxx. p a l m e n te waren.
Rymb. vs. 4296.

Palmaet, palmmaete. *Schoolplak.* PL. op PLACK en KIL.

Palmen. *Met de vlakke hand strijken, streelen, drukken.* Ook ben ik ter werelt gekomen met een hooft, dat zeer achter uitstak, 't welk de goede vrouw, mijn Moeder, door haer dagelijks p a l m e n en duwen alzoo gefatzoeneert heeft, als, enz. J. DE BRUNE, Wetsteen, 1656, 8°. ed. bl. 427. Laat yemand zijn beminde streelen en p a l m e n, na zijn uitterste vermogen; het is zeker, dat hy 'er, deur dat middel, zoo zeer niet mee vereenigt wort, als hy doen zal, al hy haar kust. Ibid. 4°. ed. I, bl. 103.

Palmoten, palmotten, palmmotten. *Op onbetamelijke wijze, ook met vuile handen, betasten, bevoelen, behandelen.* KIL. De grootste van de weereld, die van dat bern-kruyd ghenetelt zijn, en konnen zelfs zich niet spenen van dat on-gans vleesch, dat door veel kocks g e p a l m o o t, in veel schouwen geroockt en in veel waters gheweyckt is. DE BRUNE, Banck-Werck, I, 335.

Zie nog Wetsteen 4°. ed. 1665, I, 260.

Palmslagh. *Handslag bij koop en verkoop.* KIL.

Palore. Zie **Paerlore.**

Palsrock. *Staatsie-* of *galakleed* ook *wapenrok.* Anno 1521 sterf Ott van Bilant, Heer tot Wel, op Saturdach, St. Sebastiaens dach, ende sijn

huysvrou gaf ons sijnen fluweelen p a l s r o c k. Ant. Matth. Annal. Tom. I, 93.

Palster. 1) *Stok*, *staf*, *pelgrimsstaf*.

Hi toochde mi p a l s t e r ende slavine.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 372.

Reinaert wille maerghin vroe
P a l s t e r ende scerpe ontfaen,
Ende wille te Rome gaen.
Ibid. vs. 2775.

2) *Degenstok*. KIL.

3) Door onkiesche toepassing *het mannelijk lid*.

DEN ROOVER.
Sy zijn gheheel vrolijck zonder gheschallen,
En haer Voester die laet het al passeren,
Sy kan wel simuleren, en door den vingher zien met allen,
Al eest dat sy alzoo te zamen stallen.
LIEFS GHEBRUYCK.
Maer ziet Leander die draechtse op 't bedde,
Om dat sy by hem zou ligghen rusten.
DEN ROOVER.
Naer u Ghebruyck van Lieve mach haer wel lusten.
LIEFS GHEBRUYCK.
Maer Cozijnken ziet al dit gheveert, (gewoel)
Hero die wilt te S. Jacobs weert,
Sy heeft den p a l s t e r alreet inde hant.
HOUWAERT, Handel der Am. 1621, bl. 405 en 408.

4) Figuurlijk voor *steun*.

Den p a l s t e r van onser oude
Hevestu wech ghesent te houde.
Rymb. vs. 15541.

Lieve sone, sprac soe daer ane,
Du waers van onsen oghen tlecht,
Ende onser ouden p a l s t e r.
Ibid. vs. 15760.

Palt. *Stuk*, *brok*. P a l t broods. KIL.

Paltroc. Hetzelfde als **Palsrock**, dus *Wapenrok*, *gala-* of *staatsie-kleed*, ook *tabbaard*. KIL. PL. U. W. Hy hadde over harnasch een gulde p a l t r o c van orfeverye. Die Exc. Chr. van Vlaenderen, fo. 168.

Palullen. *Vodden*, *prullen*, *rommel*. KIL.

Pamade. *Soort van appeldrank* Zie ROQUEFORT op Pomade.

Een goe commeken p a m a d e
Laet ick niet seer lichte staen.
HONDIUS, Moufe-schans, bl. 505.

Pampier. *Papier*. PL.

Pampoelie. *Dik wijf*. KIL.

Pampsack. *Pafzak*, *log*, *dik mensch*. Want hoewel hy een luye ende trage p a m p s a c k was, soo hield hy hemselven nochtans voor rasch ende snel. VONDEL, door V. L. I, 432.

Panaersen. *Britsen*. KIL.

Pance. *Buik*, *maag*, *pens*.

Hets waer, maer ic bem ypocrite,
Ende predecke den liedeu nuttelicheit;
Maer emmer vullic, dats waerheit,
Mine p a n c e met goeder spisen
Ende met wine.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10541.

Pand. *Plooi van den rok*. KIL.

Pand. 1) *Overdekte galerij*, *wandeldreef*. Ibid. Pleysterwerck aen den muur van eenen p a n d t. Sirach XXII, vs. 20.

2) *Omgang*, *omtrek*. KIL.

3) *Wat zich vlak en regelmatig uitstrekt*, bijv. *Wandelpand*. VONDEL, door V. L. II, 53.

4) *Kruisgang*. KIL.

Pand, pant. *Leed*. MEYER.

Elc de dede op anders lant
Scade, roof, ende groten p a n t.
MELIS STOKE, B. II, vs. 1180.

Ene gheeele, daer hi mede
Der joncfrouwen dede menighen p a n t.
Walewein, vs. 8701.

Zie verder nog op **Pant.**

Pand van de koetse. *Voet van een ledekant*. KIL.

Panden. 1) *Afnemen*, *berooven*, *ontrooven*, *wegnemen*, *ontnemen*.

Ende gingen p a n d e n ende roven.
Grimb. Oorl. I, vs. 2500.

Die roeckeloos wil heren, branden,
Schatten, roven ende p a n d e n.
HILDEG. Ged. bl. 252, vs. 82.

2) *Grijpen*, *vatten*.

Een rinck van jonge lien gevlochten by de handen,

Daer om een snellick loopt, om yemand flugs te panden.
DE BRUNE, Emblemata, 1624, bl. 148.

3) *In beslag nemen.* MEYER.

Soe coem die doet, diet al vertaert,
Onversien, want hets haer aert,
Panden van den ponden
Dies niemen en can ghegronden.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 9, vs. 181.

4) *Verpanden.* KIL. PL.

5) *Gevangen nemen.*

Doe men de goede Steen met Krijschvolck heeft gevult,
En den godsdienstigen doen plonderen en panden.
WESTERBAEN Ged. 1657, I, 629.

6) *Op pand nemen.* KIL.

7) *Tot zich nemen.*

Als die doot tot allen doren
Comen is om dlijf te panden.
HILDEG. Ged. bl. I, vs. 53.

8) *Goederen gerechtelijk in beslag nemen, om, uit den verkoop daarvan, eenigen achterstal te goed te maken.* MEYER.

Mijn vollen inboel is niet waerdigh om te mijnen
Als 't voor de Lapp-hoer quam: en die van buyten staet,
Meent dat een' leyen-dack beduydt een huys van Staet.
Och armen! niet van straet. 't Zijn schraele leege wanden,
Daer Kluyver en sté-boo niet wisten wat te panden,
Holl als des Meesters hooft.
HUYG. Korenbl. I, 385.

Panden op. *Schaden, schade doen.*

Dus voer de Biscop in ende wt
In Brabant, al overluut;
Ende pande op 't Bisdom gerede.
VELTH. Sp. H. f°. 396.

Panden up enen. *Van iemand verkrijgen, verwerven.*

Kerstijn man, twi en trecstu voert
Waerom zitstu hier verdoert?
Du zout hemelrike panden
Up Gode, wiltu dien lachter anden.
Dr. VERWIJS, Bloeml. II, 101, vs. 51.

Pander. 1) *Die op pand iets neemt.* KIL.
2) *Executeur der vonnissen wegens schulden of geldboeten.* MEYER.

Panding. *Arestatie, gijzeling.* De Ouders ende Voogden nalatig zijnde in tgunt voorschreven is, werden daer toe, zonder andere voorgaende Rechts-pleging, bedwonghen by gijzelinghe ofte p a n d i n g e. HUGO DE GROOT, Inl. tot de Holl. Rechtsgel. 1631, f°. 18, v°.

Pandman. *Gijzelaar.* KIL. PL.

Pandnet. 1) *Jachtnet.* Ibid.

2) *Reeks van netten ter insluiting van wild.* Ibid.

Pandoor. *Zeker muziekinstrument.*

Slaet op harp en luyt,
Treckt de toonen uyt
Cijters en p a n d o o r e n.

WESTERBAEN, Ps. LXXXI, vs. 2.

Ja gooyden na mijn hooft luyt, fluyt, p a n d o o r.

GROEBE, Versch. Ged. I, 185.

Pandrock. *Kleed met slippen.* KIL.

Pandtschap. *Waarborg, hypotheek.* Wdb. op HOOFT.

Paneel. 1) *Schabrak, paardedek* als men van paarden spreekt, en *rugkleed* als men van menschen spreekt, volgens PR. VAN DUYSE.

Het (paard) was scone ende snel,
Ende harde fier, dat weet ic wel.
Van den ghesmide sal ic u segghen een deel.
Van Spaenschen pellene was dic p a n e e l,
Met siden ghewracht, ghestict, ghescakiert,
Ende was utermaten ghesiert.

Flor. ende Blancefl. vs. 1503.

Hy was op, voor dat de duivel zyn p a n e e l geschud had. Belg. Mus. V, bl. 228.

2) *Bok van een rijtuig, zitplaats voor den koetsier.* KIL.

Paner. Zie **Panner.**

Paneterye. *Bakkerij.* Al wat tot het opkoopen van koren en het bakken van brood in betrekking staat. D^r. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. Gloss.

Panhuis. *Brouwerij.* MEYER, KIL.

Panick-koren. *Soort van gierst.* Ibid.

Panne. *Hersenpan.* Ibid.

Pannekoecken. *Jolen, lustig zijn, zijn lust voldoen.*

Het zalder al te gheckelijck te werck gaen,
Wilt hy hier in 't Landt blijven p a n n e k o e c k e n.

HOUWAERT, Handel der Am. 1621, bl. 6.

Heeftse hierom met hem ligghen p a n n e k o e c k e n.

Ibid. bl. 53.

Panner. *Korf.* PL. Fr. »*panier*".

Pannon. Soort van vaandel, met het ridderwapen versierd. U. W.

Pansier, panssier. *Pantser.* Zie Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 22 en KIL.

Pansijser. Hetzelfde. KIL.

Pansmerckt. *Penshal.* Ibid.

Panspoel, penspoel. *Zinkput.* Ibid.

Panssack. *Pens.* Ibid.

Pansse. *Pens, buik, maag.* Ibid.

Panssendeyl. *Uitdeeling van vleesch, waarschijnlijk van ingemaakt vleesch.* Ibid.

Panswijf. *Pensverkoopster.* Ibid.

Pant. 1) *Overlast, letsel, schade, nadeel.*

Ic sal die Sassen, can ic, so maten,
Dat si niet meer in onse lant
Minen lieden selen doen p a n t.

VELTH. Sp. H. f°. 91.

Elc de dede op anders lant
Scade, roof ende groten p a n t.

MELIS STOKE, B. II, vs. 1180.

Zie ook Walew. vs. 567; Limb. B. VI, vs. 432.

2) *Leed, pijn, smart.*

Doe liet hi hem ontvallen daer
Man ende ors, wet vor waer,
Want die wonde deden (deed hem) selken p a n t,
Dat hi ter neder viel te hant.

Lanc. III, vs. 21150.

Die vijfte plage sloech al doet
Die beesten van Egypten lant.
Die seste waren bleinen groet,
Die him deden groten p a n t.

Alex. IV, vs. 620.

3) *Schat, bezitting.*

Die grave vanden Berge was blide,
Dat hi met soe grooten p a n d e
Wederkeeren sonde te lande.

VAN HEELU, B. II, vs. 6123.

4) *Scheldwoord.* Volgens de Amsterdamsche volksspraak *pangt, panckt.*

Jou p a n g t! waer comje nou van daen?

De Geest van Tengnagel, 1642, bl. I. 10.

De uitdrukking is elliptisch; vol uit zou het de beleedigende uitdrukking zijn: *Pand, waar de lommerd geen geld voor geeft.*

Zie nog meer voorbeelden in het Wdb. op BREDERO.

5) *Ommegang, kreits, omvang.* Begraven in de p a n t. Antw. Chron. bl. 46.

6) *Ban, banier, bende.*

> Her Jan van Viersoen van Brabant,
> Was oec onder Artoys p a n t.
>
> VELTH. Sp. H. f°. 245.

Pantenier. *Scheldnaam, beteekenende iemand, die lust heeft een ander leed te doen, te benadeelen, te berooven,* enz. volgens P. J. VERMEULEN.

> Een man so es gevaen hier,
> Die triwant es ende p a n t e n i e r,
> Hi liegt ons allen, hi maect sijn spot,
> Hi seget hi es coninc ende God.
>
> Vanden Levene ons Heren, vs. 2259.

Welke is de beteekenis van dit woord, in den volgenden regel?

> Vrouwe Reinicheit was p a n t e n i e r.
>
> Vaderl. Mus. II, 160, vs. 133.

Panter. *Schoolplak.* KIL.

Pantere. *Zekere edelsteen.* Zie BENECKE op »*panthere*".

> Ende doe gaf hi hem daernare
> Dat vingerlijn metten p a n t e r e.
>
> Lanc. III, vs. 26395.

Pantoffelhout. *Kurk.* PL.

Pape. 1) *Voorganger, leider.*

> Sal ick, die was haer p a p e, en niet hebbe misdaen,
> Vallen?
>
> COORNHERT, Odyss. 1605, II, 149.

2) *Voorganger, leider in de Godsvereering, priester.*

> Selve die p a p e vander kerken
> Brochte enen cruusstaf
> Die hem die coster node gaf.
>
> Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 726.

Zie nog Leven van Jezus, bl. 4.

Papeye. *Slijm, slijmvocht, snot.*

> MAN.
> Wat hebbic in mijnen neuze?
> WIJF.
> Inn de p a p e y e

Van dat ic u eerst te trauwen begoeste.
Belg. Mus. II, 126.

Papelaert, papelard. *Huichelaar, bedrieger.*

Sine oghen keeren elre waert,
Ghelijc eenen houde papelaert.
KAUSLER, Die Rose, vs. 8936.

So scone redene si mi baerden,
Mit altemale haren reinarden;
Dat scijnt dat si mi minnen iet,
Mer achter, daer men mi niet en siet,
Singt hi van mi een argher liet.
Dats iammer van selken papelarden.
Vaderl. Mus. III, 281.

Vergelijk hiermede Alex. I, vs. 798; Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 9100.

Papelarden. *Huichelen.*

Dus en doen die gene niet,
Diemen papelarde[n] siet
Ende achter lande lopen ende gaen.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 7618.

Papelardie. *Huichelarij.*

Ene andre beelde daerna stoet.
Na dat mi dochte ende ict verstoet,
Was si Papelardie geheten:
Dat sijn lieden, wil dijt weten,
Die hem tonen van buten goet
Ende quaetheit dragen in den moet.
Ibid. vs. 891.

Papelyc. *Priesterlijk.*

Hine hadde aen hem niet mogen merken,
Dat hi crune hadde, ochte kerken,
Ochte eneghe papelike wise.
VAN HEELU, B. II, v. 6088.

Papenhoed, papenhout. *Spindelboom.* KIL.

Papenkruyd, papenblad. *Paardebloem,* wellicht ook *monnikskap.* Ibid.

Papenkullekens. *Aronskelk.* Ibid.

Papenschoen. *Zeker kruid.* Ibid.

Papilio. *Wolfshond. Hyena?*

Papilio — — — —
In Capadocia die meeste

Vindt men selkerhande diere.
Si hulen na wolfs maniere.
Nat. Bl. vs. 3320.

Papioen. *Waterwurm.* KIL.

Papyessche. Quid? Ende peter vercoft om .XXX. pont papyessche datmen doot slaen soude. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. C, b.

Pappaerd. *Een met zachte stoffe gevulde speelbal.* KIL.

Pappe. *Lijmpap.* Ibid.

Pappel, papel. *Malve.* Hy wilt gansch vry zijn, en aen gheen band geleght werden, ten waer een band van maluw of van pappels. DE BRUNE, Banck.-Werck, 1660, II, 34.

Pappelboom. *Populier.* KIL. en PL.

Pappen. *Lijmen.* KIL.

Parabole. *Gelijkenis.* Hoert noch ene andre parabole. Lev. van Jezus, bl. 151.

Paragon, parragoen. *Iets voortreffelijks* en bij uitbreiding: *liefje, allerbeste, schat, minnares, model, voorbeeld, voortreffelijke.*

De Graef is wel ontsint dat hy lijdt al 't ghequel.
Om dit parragoentje!
J. J. COLEVELT, Droef-Eyndend'-Spel, Tusschen Gr. Floris en Velsen 1628, bl. 6.

Wat segge-je nu van myn Paragon?
PAFFENRODE, Hopman Ulrich, 1661, bl. 26.

Parament, parement. *Pracht-* of *statiekleed, feestgewaad.* Zie **Paerment.**

Paras. *Muur, schutting.*

Alle de coke, dijs geloeft,
Vloen schiere op een paras.
Vaderl. Mus. II, 277, vs. 432.

Parceel. *Perceel, deel, deeltje.* KIL.

Parciael. *Partijdig.* Ibid.

Pard. *Luipaard.* Ibid.

Pardier. *Steenwerper, oorlogstuig dat eene groote hoeveelheid steenen wegslingerde.*

Hi dede grote bome vellen,
Daermen mede soude quellen
Di port, ende hi dede visieren
Tribuke ende pardieren
Ende daertoe menich magneel.
Alex. VI, vs. 194.

Pardoen. *Vergiffenis.*

Ghi sult an hoghen aflate
Delen, ende an alt p a r d o e n.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2895

Vader, seide hi, ghef hem p a r d o e n,
Sine weten niet wat si mesdoen.
Rymb. vs. 26435.

Pardon. *Steekspel.*

Spreken wi daer omme, hets wel gedaen,
Ende van dien groten p a r d o n e,
Dat daer die riddre stout ende cone
Selen bejagen ende winnen.
Dr. VERWIJS, Roman van Cassamus, vs. 1459.

Hoe een *steekspel* den naam van p a r d o n heeft verkregen, leest men op bl. 82 en v. van dit zelfde werk.

Pardus. *Luipaard.* Zie Nat. Bl. bl. 151, vs. 2276.

Paremententen. *Siersels, tooisels.*

Des outaers p a r e m e n t.
Lev. van St. Franciscus, vs. 4293.

P a r a m e n t e menegertiere.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. V B. L, vs. 51.

Diere p a r e m e n t e n.
Grimb. Oorl. II, vs. 5708.

Pareren. 1) *In gereedheid brengen, toebereiden.* Doe stonden op alle die magde ende p a r e r d e n hare lampden. Lev. van Jezus, bl. 194. Ende dan sal u die wert wisen ene grote kemenade ende wale g h e p a r e e r t. Ibid. bl. 200.

2) *Optooien, opsieren, versieren.*

Inne hebbe te doene anders niet
Dan mi p a r e r e n, alse gi siet.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 566.

Hi gaf haer .vij. joncfrouwen,
Diese p a r e e r d e n ende haers plaghen.
Rymb. vs. 18107.

Zie nog Lancelot II, vs. 18529.

Parering. *Het optooien, het versieren, optooisel, versiersel.*

Nu willic hu leeren voort
Van pareringhen dat hu behoort,
Van cleedren ende van andren zaken.
KAUSLER, Die Rose, vs. 11880.

Parheer. *Pastoor, priester eener parochie.* KIL. PL.

Parc, parck. 1) *Afperking, besloten ruimte.*

Si ghinghen in een sconen p a r c,
Dat was beloken in ere mure.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 334.

Hi wart besloten in dat p a r c k.
Mloep, B. I, vs. 1481.

Zie nog ibid. vs. 2266; Lanc. II, vs. 45094; ibid. IV, vs. 4637.

2) *Strijdperk.*

Die vaste scilde, die helme starc
Dede hi spersen in dat p a r c.
Walew. vs. 8284.

Wech ende weder dreef hine daer,
Mijn her Walewein in dat p a r c.
Ibid. vs. 8703.

Zie nog ibid. vs. 9927.

Parlde-pop. Vleinaam voor *pronkjuweel.* Wdb. op BREDERO.

Parle. *Parel.*

Toen 't oogh op deze viel, die wy de P a r l e noemen.
VONDEL, door v. L. VI, 645, vs. 34.

Ghy zaeght mijn traenen langs de wang
Afrollen, hebtze oock niet vergeeten,
Maer reeghtze, als p a r l e n, aen een snoer,
En telde al wat my wedervoer.
Ibid. VII, 316, vs. 41:

Parlegaten, perlegaten. Verbloemde uitdrukking voor *den bijslaap genieten.* Wdb. op BREDERO.

Parlement, perlement. 1) *Onderhandeling, staatsvergadering, bijeenkomst om te onderhandelen, samenkomst ter beraadslaging.*

Want doen die kinder waren
Soe verre comen te hare iaren,
Datsi selve van rechte souden
Haer lant berechten, ende houden,
Wert een p a r l e m e n t genomen.
VAN HEELU, B. I, vs. 549.

Het viel op enen sinxen dach,
Dat een p e r l e m e n t gelach
Te Valkenborch, daer men soude maken
Soene ende vrede van allen saken.
Ibid. B. II, vs. 3962.

Zie ook MELIS STOKE B. III, vs. 1052 en B. V, vs. 551.

2) *Twist, strijd.*

P a r l e m e n t mocht men daer scouwen,
Orloge, verrancsse ende lage
N. W. der M. v. N. L. I, 238.

Waert dat hem aldaer mesfiele
So ware altemale ghehent,
Leven ende p a r l e m e n t.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXX, vs. 30.

Zie nog Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 12968.

3) *Gesprek, samenspreking, rede, redevoering.*

Torec bleef daer der dage drie,
Ende elkes dages so ginc hie
Ter cameren vanden jugemente
Ende horde vele p a r l e m e n t e.
Lanc. III, vs. 25739.

4) *Gods oordeel.*

Marie — — —
Die van meneghen partie
Ons verbidt, ende ooc onthint
Jeghen haer verbolghen kint,
Ende gheeft hare doegt te presente,
Daer wi bi, ten p a r l e m e n t e,
Alle sullen ontghaen ende ghenesen.
Rymb. vs. 9574.

5) *Terechtzitting, gerechtelijke bijeenkomst.*

P e r l e m e n t so hoerde hi node,
Daer hijs hebben mochte verdrach.
Liever had hi alden dach
Metten valken omme ghegaen,
Dan hi te pleite hadde gestaen.
MELIS STOKE, B. X, vs. 688.

Archelaus die wart daer naer
Gewronget te Rome, dat hi swaer
Sinen lande ware ende quaet.
Ghedaghet wart hi vorde senaet.
Ghedoemt was hi int p a r l e m e n t.
Ende was in ellenden ghesent.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. IP. VIB. XLIX, vs. 51.

Parlementen, perlementen. 1) *Over een verdrag spreken.*

Te Damas quam hi sonder letten,
Daer Aristobalus ende Yrcaen
Voor hem quamen beide saen,
Omme claghen ende omme p a r l e m e n t e n.
Rymb. vs. 20469.

2) *Woorden wisselen, redetwisten.*

Van buten hoordemen p a r l e m e n t e n
Die ridders binnen, ende mesbaren.
Ibid. vs. 31900.

3) *Met elkander twisten.* Wdb. op BREDERO.

Maer doen sijt selve wouden slabben,
Ende daer om ghinghen crabben
Ende p a r l e m e n t e n onderlinghe,
Ghinghen te niente al haer dinghen.
Het boec vander Wraken I, vs. 1250.

4) *Spreken, praten, zijn mond roeren.* Wdb. op BREDERO.

Parmafoys (Op sijn). *Naar den Franschen zwier.* Wdb. op BREDERO.

Parmant. Bijv. nw. en bijw. 1) *Statig, deftig.* Volgens VAN LENNEP ook *schijnbaar deftig.*

Hoe kan dit Heidensch wijf den Koning ringelooren!
Zoo zalze dien Monarch, ter heerschappy geboren,
Beheerschen als een kint, en zetten zich p a r m a n t
En prachtigh op den troon, aen zijne rechte hant.
VONDEL, door V. L. V, 738, vs. 1138.

Zeeraet, spaer geen gout, noch parel,
Noch doorluchtigh diamant
Aen een scheepskroon, om p a r m a n t
Dien veroveraer van Karel
Rijck te kroonen.
Ibid. XI, 5, vs. 75.

2) *Prat, fier.*

— — — ghy zaeght nu hoe p a r m a n t
Vorst Turnus, trots te paert, en moedigh op zijn wapen,
Met gout braveert.
Ibid. VIII, 532, vs. 404.

De Lelikoning, op zyn mogentheit p a r m a n t,
Sloeg onze koopvaerdye in een bepaelden bant.
ANTONIDES VAN DER GOES, Ged. door BILD. I, 143.

Parmantig. Hetzelfde, en ook *zwierig, pedant.*

Weet gy wel, Jonker! als gy zo p a r m a n t i g spreekt,

Dat in uw wambus een verwaanden ezel steekt?
J. DE RYK, Krispyn, Jufvr. en Notaris, bl. 51.

Zie nog Wdb. op BREDERO.

Parmentier. *Vervaardiger van prachtig omboorde mantels.* D[r]. DE JAGER, Nieuw Archief, bl. 474. *Kleermaker* volgens KIL.

Men vindt dit woord gebezigd in eene keur van 1280, opgenomen in het Vaderl. Mus. II, 359.

Parmentrie. *De vervaardiging van zulke kleedingstukken* of *het ambacht van parmentier.* Ibid.

Parpoente. *Wapenrok van den hals tot de heup.* Fr. »*pourpoint*".

Dat men heet westfeilsche platen
Hadden si ane ende oec parpoente.
Alex. I, vs. 844.

Parreyde. *Prei.* Ons comen in die ghedachten, die cucumeren — — — ende die parreyden. Bijbel van 1477, Numeri XI, vs. 5.

Parruyck. *Haar*, *hoofdhaar*, *opgetooid haar.* Zie o. a. VONDEL, door v. L. Gloss. en **Paruyck.**

Parse. *Het hevigste*, *het drukste*, *het heetste.*

Daer was die parse van den wige.
Alex. V, vs. 361.

Part. *Paard.* Ende dar na so sette hine op syn part, ende vurdene in ene herberghe. Leven van Jezus, bl. 157.

Aldaer hi sach comen gereden
Enen riddre to hem wart,
Wel gewapent, op een groet part.
Lanc. II, vs. 2356.
Hi keerde te hem wart sijn part.
Ibid. vs. 2378.

Parten. *Ontleding der rededeelen*, *regelen der spraakkunst.*

Hi leerde Kaerle zijn parten.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 1200.
Hi moet een gramarijn wesen,
Ende te minsten connen sine parten.
Ibid. B. III, C. 15, vs. 47.

Parten. *In iets deelen*, *er genoegen of last van hebben.*

Heeren en meesters wilt voor u knechten sorghen,
Laet ghijse dolen, ghy sult daer parten mede.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 39, v°.

Party, partie, perty. *Lichaamsdeel.* Den hals openen, om te mogen sien de partyen ofte inwendighe leden, die in de borst zijn. St. Bijb. Hebr. IV, Kantt. 36.

Party, partij. 1) *Tegenpartij, weder- of tegenstrever.*

— — — zijn p a r t y t' ontzeggen met de kling.
VONDEL, door V. L. VIII, 555, vs. 21.

Voersiet oec wel ende verstaet
Hem, die u gaf den raet,
Ofte hi van p a r t y e n si.
Meliboeus, vs. 1924.

2) *Soort.* Die derde p a r t i ë der sonderen, dat sijn alle onghelovighe menschen ofte die dolen inden ghelove. RUUSBR. Brul. bl. 205.

3) *Deel.*

Alsoe die tijt es, twaren,
Onderscheeden metten jaren,
Alsoe es djaer, wildijs lien,
Onderscheeden in vier p a r t i e n.
Lsp. B. II, C. 54, vs. 64.

4) *Aandeel.*

Si sullen tlant winnen al,
So dat nietmeer bliven en sal
Den kerstenen thaerre p e r t y e n
Dan allene Alexandrien.
Ibid. B. IV, C. I, vs. 127.

5) *Partijschap.*

P a r t y e n staen altoos in zorghen
Want God die is hoer wederpaert,
Hi en heeftse weder lief nochte waert.
HILDEG. Ged. bl. 247, vs. 84.

Partyen, partien. *Geslacht, huisgezin, het gezamenlijke aantal der tot iemand behoorende personen.*

Om dattie menschen zouden dyen,
Ende meerren hare p a r t y e n.
Lsp. B. I, C. 25, vs. 28.

Doe dat water was sijnre vaerde,
Stont die arke optie aerde,
Op enen berch in Armenien.
Noe met sijnre p a r t i e n,
Kindre ende wive ghinghen uut.
Ibid. B. I, C. 30, vs. 4.

Partyen. *In partijschap of oneenigheid leven, twisten.*

Die hier p a r t y e n onderlinghe
Dien hebben daer gheen grote macht.
HILDEG. Ged. bl. 247, vs. 102.

Partyen mit enen. *Iemands partij kiezen.*

Moeter emmer miede uut leken
Eermen recht off reden doet,
Soe rijst nijt ende overmoet,
Ende elc p a r t y e t m i t t e n s i n e.
Ibid. bl. 140, vs. 93.

Partigiaen. *Aanhanger.* Wdb. op HOOFT.

Partijcke. Eene plant met gele bloemen, *wederik* genoemd, waarvan ons vaderland vier soorten oplevert. Zie C. A. J. A. OUDEMANS, Flora van Nederland, 1861, D. II, bl. 385.

Partrijs. *Patrijs.* Eng. »*partridge*".

Daer wonen hoenre ende p a r t r i s e,
Ende menegherande vogheline.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3142.

Partte. *List*, *bedrog*, *lage.* KIL.

Parure. *Tooi*, *tooisel*, *versiering.* Ibid.

Van bloede sepen haer p a r u e r e n.
Dr. VERWIJS, X Boerden, bl. 17, vs. 192.

Alse dese Joncfer was uter Zale,
Const si daer di pade wale;
Si was ontalopen saen,
Ende heeft die p a r u r e n afgedaen
Daer si mede ontliesent was.
VELTH. Sp. H. f°. 106.

Paruyck, parruyck. *Opgetooid hoofdhaar.*

Sy weet, dat yder steen, in haer p a r u y c k gesteken
Wert by een helle ster te rechte vergeleken.
CATS, door Dr. v. VL. I, 310, b.

Paruyken. *Prijken.* De Nederduytsche Rijm-konste — — — p a r u y k e n d e met nooyt gedachte Cier-woorden. VANDER VEEN, Zinnebeelden, 1ste bladzijde.

Parvise, parvijs. *Voorhof.* In din p a r v i s e n so plach gheduas te ligghene ene grote meneghe van siken lieden. Lev. van Jezus, bl. 101. Ende Jhc wandelde in den temple in Salomoens p a r v y s. Ibid. bl. 169. Ende si selen eten die broede, die in den corf sijn in dat p a r v ij s des tabernakels. RUUSBR. Tab. I, 263.

Pas. *Bergpas.*

Karel en wiste no clene no groet
Van desen stride, van derre noot,
So dat hi Porchesers den p a s

Met sinen volke leden was
MAERL. Sp. H. 4°. ed. IV P. I B. XXVI, vs. 8.

Pas. 1) *Oogenblik, tijdstip, tijd.*

Het gheviel op enen p a s,
Dat die heilighe Gods arke was
Tot Aminadaps inden hove.
Mloep, B. IV, vs. 663.

Pymalion, die hoer broeder was,
Verlaechde den coninc op een p a s
Ende heeften daer ter doot gheslegben
Lastelic als verraders pleghen.
Ibid. B. I, vs. 1084.

2) *Gelegenheid.*

— — — wat wil ick u dit p a s
Verhaelen van den helt, dien stercken Perifas?
VONDEL, door V. L. XI, 697, vs. 566.

3) *Toestand.*

Horrestis leefde in sulken p a s,
Dat hi bi wilen was verwoet.
Mloep, B. II, vs. 3872.

Wy sien den dach voer onsen oghen
Opdringhen mitter sonnen glas,
Die niet en blijft in enen p a s.
HILDEG. Ged. bl. 230, vs. 52.

4) *Weg, gang, koers, loop.*

Ende alst dan aldus ghesciet,
Dattie zonne sulken p a s gaet,
So dat berch ofte hoghe lant staet, enz.
Lsp. B. I, C. 9, vs. 65.

Waer hi bleef op enighen p a s,
Daer was die hinde hem altoes bi.
Mloep, B. III, vs. 280.

5) *Overtocht over eenig water.*

Alse hi dien p a s zoeken began,
Greepen die stroom, an zinen danc,
Die stuer was in sinen ganc,
Ende heeften henen ghedreven.
Lsp. B. I, C. 41, vs. 50.

Hi merkede om den besten p a s,
Ende waer die rogge nauste was.
Alex. VI, vs. 391.

6) *Doortocht*, *doorgang*.

Wanneer dat Telephus — — — door sijn ongastvry rijck — — —
Den p a s geweygert had.
VONDEL, door V. L. II, 268, vs. 339.

— — — Het aertrijck gaf beneên
My p a s, en voerde my door zijn speloncken heen.
Ibid. XI, 463, vs. 675.

Doch wan Artur den p a s.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 346.

Pas. *Straks, weldra.* Wdb. op HOOFT.

Pas (Om den). *Daar omtrent.*

Hets leden .X. jaer oft o m d e n p a s.
Lanc. II, vs. 13863.

Pas (Niet te). *Ten onpas, ongelegen.* Wdb. op BREDERO.

Pas (Wel te). *In goeden toestand, welvarend.*

Bedroeft zijn van herten en singen met de mondt,
Van lichaem w e l t e p a s, van sinnen ongesont,
Kleynen loon en danck voor arbeydt groot,
Dat is huyden der Minnaars dagelijcks broodt.
R. VISSCHER, Quicken 4e Schock, No. 34.

Want als ick aenschou haer wesen,
Ben ick lustich ende ras,
En als voren w e l t e p a s.
D. HEINSIUS, Nederd. Poemata, 1616, bl. 29.

Pas (Min te). *Niet welvarend, onpasselijk.*

Die daer niet te sien en was,
Hiet men doot of m i n t e p a s.
HUYG. Korenbl. I, 467, a.

Pasdijsje. *Zeker dobbelspel.* Wdb. op BREDERO. Fr. »*passe-dix*".

Paseker. *Perzik.* Deze spelling komt voor in VAN WIJN, Hist. Avondstonden II, 193 en in MAERL. Nat. Bloeme, B. VIII, vs. 25, var; doch zie **Peseker.**

Paschelamp. *Paaschlam.* Ende op din irsten dach dat die feeste was beghinnende, ende dat men de p a s c h e l a m p soude eten, enz. Lev. van Jezus, bl. 199.

Pashouwer. *Kromme sabel.* KIL.

Paslijck. Bijw. *Zoo zoo, niet al te goed*, ook *vrij slecht.*

Ik ben een Goyers kind, vervallen in Gods toren,
Te Haerlem opgevoed, 'k ontliep mijn oudren vroegh.
Mijn vader vielme hard, want ickme p a s l ij c k droegh.
VONDEL, door V. L. III, 359, vs. 318.

Pasmes. *Krom of sikkelvormig mes.* KIL. Vijf p a s m e s s e n, die hi gemaict hadde voir minen here. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 29.

Passaedse. *Passage, doorgang.*

Heden, alsoot wesen soude,
Int begon van desen woude
Waendic liden die p a s s a e d s e.
Walew. vs. 1485.

Passagen. *Overtocht, veer.*

Ende quam tere p a s s a g e n ter vard
Daer hi opter zee bi quam.
Lanc. II, vs. 44904.

Hi volgede der voetslagen
Al toter p a s s a g e n toe.
Ibid. vs. 44918.

Passanten. *Voorbijgangers.* De Sprinckhaen, die in Latijn Cycada genaemt is, die singht Somers in 't groene koren en verheughd de P a s s a n t e n. R. VISSCHER, Sinne-Poppen, tweede Schock, N°. 33.

Passeerder. 1) *Voorbijganger.* PL.

2) *Veerman, iemand die een ander overzet.* Ibid.

Passelijck. Zie: **Paslijck.**

Passen. *Dansen.* HOEUFFT, Bredaasch Taal-Eigen, bl. 455.

Passen. 1) *Schikken, regelen, aanleggen.*

Si poechde zeer, hoe si best quaem
Te spreken mitten schonen gast.
Op enen avont heeft sijt g h e p a s t
Bij des camerwaerders rade,
Dat sy te gader mit goeden stade
Malcander vriendelic onderspraken.
Mloep, B. I, vs. 1464.

2) *In orde brengen, vervaardigen.*

Dit bispel heeft ons Willem g h e p a s t
Van Hildegaersberch.
HILDEG. Ged. bl. 30, vs. 298.

3) *Overtrekken.*

Want si was breet ende diep
Die riviere dierre vore liep,
Dat niement p a s s e n en dorste.
Lsp. B. I, C. 41, vs. 47.

Voort spreect aldus Sydrac mee,

Dat dat Noortsche volc noch comen sal
Ende p a s s e n die zee zonder ghetal.
Ibid. B. IV, C. I, vs. 74.

Die riviere sullen si p a s s e n.
Ibid. vs. 128.

4) *Voegen, doen gepaard of samen gaan.* Wdb. op HOOFT.

5) *Vergelden*, volgens BILD. *Geven wat iemand toekomt* volgens U. W.

Men p a s s' het den Tyran.
HOOFT, Ged. door BILD. I, 80.

6) *Oppassen, zorgen, acht geven.* Wdb. op BREDERO.

Ghy hebt gehoort dat voorder tot den ouden
Geseydt is: p a s t u van meyn-eedt t'onthouden.
HUGO DE GROOT, Christelicke Gesangen, bl. 121.

P a s t flocx het groot ghewelf van Memphis Hof te ruymen,
Eer 's Konincx gramschap als een zee beghint te schuymen.
VONDEL, door V. L. I, 82, vs. 1001.

Zie ook ibid. XI, 732, vs. 903.

Passen op. *Ergens om geven, zich aan iets storen.* Wdb. op HOOFT.

Passen op (Niet). *Er niet om geven, er onverschillig voor zijn.* Ibid.

Als eerst de nieuwe grif is op den boom ge-ent,
So wordse door de wind, hoe kleyn die is, geschent,
Maer soo wanneerse nu is in de struyck volwassen,
En salse n o c h o p storm, n o c h mist, n o c h onweer p a s s e n.
HEEMSKERK, Minnekunst in GROEBE, Versch. Ged. II, 52.

Of hy me dat verwyt, ick p a s s e r n i e t o p.
COSTER, Teeuwis de Boer, 1627, bl. 9.

Passerelick. *Dragelijk.* KIL.

Passeren. 1). *Overtreffen, uitmunten.* KIL.

De sturen Boreas wel sterckelijck beweerde,
Dat hy de schoone Zon in moghentheyd p a s s e e r d e.
VONDEL, door V. L. I, 421, vs. 2.

Geluck (riep hy), geluck! o wiens gemaelde veeren
Al d'andre voglen wijt in zuyverheyd p a s s e r e n.
Ibid. bl. 461, vs. 6.

2) *Toelaten.* KIL.

Passering. *Overtocht, doorgang.* Ibid. en PL.

Passie *Het lijden van Jezus.* Sijn p a s s i e ende sijn pijn sellen wy altoes in onsen herten hebben. Stemmen, bl. 42.

Passie. *Neiging, drift.* Hoe si hoer p a s s i ë n mochten verwinnen. Ibid. bl. 57.

Passien, passijen, passyen. 1) *Lijden en sterven*, of *doen lijden*, *martelen*, *folteren*.

Dit zijn die ghetide van Onser Vrouwen,
Ghemaect na den groten rauwe,
Die soe hadde upten dach,
Dat soe haer lieve kint p a s s i e n zach.
Belg. Mus. III, 450.

Want alsoe alse men den wijn
Piuen ende persen siet,
Eer hi uter druven ghiet,
Alsoe was xp̄c onse Here
Ghepijnt ende g h e p a s s ij t sere
Ane dat cruce.
Die Bediedenisse van der Missen, vs. 579.

Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 468; Nieuwe Werken Van de M. v. N. L. V, 2de St. bl. 28; Rymb. Gloss.

2) *Bij het lijden van Christus zweren.*

Menech ontsiet hem ende wert vergramt,
Om dat hi dbeste niet en vant,
Alsoet sinen wille gheert.
Hi p a s s ij t, hi bloet, hi roept, hi swert
Dat hem groet onghelijc gheschiet.
Vaderl. Mus. II, 184, vs. 234.

Past, paste. *Deeg.* MEYER. KIL. Fr. »*pâte*". Dese cruder sal men stoten, ende tsap uutwringen, ende dan sal men dat p a s t te viere doen met vier pont crucebotren, enz. Belg. Mus. VI, 107.

Pasteye. *Bastion.* KIL.

Pasteye. *Grof zemeldeeg, dat om het roggebrood gelegd wordt, om het voor aanbranden te verhoeden.* Ook wordt daardoor verstaan het zoogenaamde *pruikebrood*, dat gediend heeft om haar in te bakken, d. i. in den oven een zekeren graad van warmte mede te deelen. Wdb. op HOOFT.

By ghebreck van brood eetmen corsjes van p a s t e y e n.
VAN SANTEN, Lichte Wigger, 1617, bl. 18.

Korsten van p a s t e y zijn goed,
Als ons 't brood ontbreken moet.
J. DE BRUNES Spreeck-woorden, 1636, bl. 10.

Pasteye van den pekelhaerinck. *Datgene wat van den haring, bij het kaken, wordt weggesneden.* KIL.

Pastel. *Weede, zeker kruid, waaruit indigo kan bereid worden.* Ibid.

Patakon. *Spaansch geldstuk, ter waarde van twee en een halven gulden.* Wdb. op HOOFT.

Pate. *Instrument om lijnen te trekken*, wellicht *eene trekpen.* KIL.

Pateen. *Schotel.*

Daer up so leidemen .xij. broot
Wit van tarwen, te maten groot;
Up elc ene goudine p a t e n e
Te vullen breed, fijn ende rene.
Rymbijb. vs. 4767.

Pateen. *Schotel die tot deksel van een miskelk dient, en waarop de hostie gelegd wordt.* (Hy) bespracl voor zijn doot de Kercke tot Hoorn, onder ander dinghen, den Kelck des hooghen Outaers, met een P a t e e n van claer gout. VELIUS, Chron. van Hoorn, bl. 13.

Hier na die pape daer hi staet,
Die p a t e n e ane vaet.
Die Bediedenisse van der Missen, vs. 959.

Zie nog Pass. Wijnt. 1480, f°. **bb.** v, c; Belg. Mus. III, 408.

Paten. *Lijnen trekken* met de p a t e.

Patich. *Wilde zuring.* KIL.

Patrijs. *Patricier, iemand van hooge geboorte, van Raadsheerlijk geslacht.*

Hi dede verslaen te siere scade
Etiuse, daer hi ane mesdede,
Die p a t r ij s was vander stede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXVIII, vs. 8.

Alse die niet en waenden dat,
Dat die p a t r ij s Bellizare
Nemmermeer so coene en ware,
Dat hi Kartago ghenake.
Ibid. B. VI, XXVI vs. 15.

Patronaat. *Geestelijk en wereldlijk rechtsgebied.* Wdb. op HOOFT.

Patroon. *Ontwerp, kaart.* KIL.

Patrooneren. *Nateekenen, natrekken.* Ibid.

Patte. *Pad, spoor.* Ibid.

Patte. *Het plat van den voet.* MEYER.

Pattijn. *Soort van schoeisel*, meestal *leeren muilen met houten zolen.* KIL. In het begin onzer 19de eeuw hoorde men die p a t t ij n e n bij ons nog p a t t i n g e n noemen.

Pau. *Pauw.*

Hi vant die vederen vanden p a u.
Esopet, bl. 195, vs. 3.

Pau. Quid?

Waerdi I man, hi soude sulc I p a u
Hu qualike ghedoen moghen.
KAUSLER, Die Rose, vs. 6020.

De Rose uitgegeven door Dr. VERWIJS, geeft geen licht.

Paues, pawes, pauys. *Paus.*

Hier om wast dat hi begherde
Helpe van minen here den P a w e s.
MELIS STOKE, B. VI, vs. 33.

Men leest dat int hof te Romen, voirmals plach te wesen een castuyn, waneer der een nywe p a u y s ghecoren was, enz. Stemmen, bl. 4.

Paulioen, paulune, pauwelioen, pawelioen, pauwelgoen. *Tent, legertent, paviljoen.*

So dattene beachte die aventure
Tot enen p a u l i o n e tier ure,
Dat in euen mersch gerecht stont.
Lanc. II, vs. 36720.

Die riddere in sijn p a u l i o e n ginc.
Ibid. vs. 36765.

Zie voor de andere spellingen Walew. vs. 8740 en vs. 8811; Ferguut, vs. 236; Lanc. II, vs. 25571.

Pautenier. *Landlooper, deugniet.* Oud Fr. »*pautonier*". Zie ROQUEFORT.

Du best een fel p a u t e n i e r,
Dattu dus enen prisonier
Souds slaen.
Walew. vs. 9149.

Hi seide: »p a u t e n i e r, glottoen,
Dus en sidi niet ontfloen
Ghi moet met mi wederkeren.
Limb. B. II, vs. 1125.

Profr. CLARISSE beschouwde p a u t e n i e r gelijk te zijn met p u t e n i e r en verklaarde het daarom door *hoerenkind.* Zie Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. III. 189, vs. 148, de noot.

Pautenier. *Beurs.* Bij ROQUEFORT »*pautonniere*".

Over lanc waric ghecleedt,
Ende ware wech van hiere,
Haddic in minen p a u t e n i e r e.
Dr. VERWIJS, X Boerden, bl. 9, vs. 146.

Die coninc dede heer Hughen gheven
Sijn ghelt sinen tresoriere.

Hi en wert nie blider in al sijn leven,
Hi dancte den coninc goedertieren.
Want hem wel woech sijn p a u t e n i e r e.
Saladijn, vs. 266.

Pavaan. *Zekere Spaansche dans*, *pauwendans* genoemd. HUYG. Korenbl. II, 198.

Zy danssen zoo het schijnt d'Hispanische p a v a n e.
VONDEL, door v. L. I, 377, vs. 939.

Verbeuren nu zulcke groote kerckmeesters niet, die heiligh en onheiligh onder een mengende, en Godts bruit, de kerck, bij der hant neemende, met haer de Spaensche p a v a n e danssen, enz. Ibid. VI, 323.

Paveyen. *Plaveien*, *bevloeren*. PL.

Dat hol was utermaten rene,
Binnen g e p a v e i t met blawen stene.
VELTH. Sp. H. f°. 190.

Doe sagic den gront altemale
G e p a v e i t met stenen wale.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 120.

Paveysel. *Plaveisel*. KIL.

Pavement, paviment. *Vloer*, *grond*, *bevloering*.

Der Walewein lach upt p a v e m e n t.
Walew. vs. 7859.

In can ju ghemaken vroet
Van al den wondere datter stoet
Ende dat men daer al omtrent
Mochte sien upt p a v e m e n t.
Ibid. vs. 7906.

Ende die verwoedde Bautsaert
Slouch al, dat hi gheslaen mochte,
Den edelen grave onsochte
Int voerhoeft soe, dat hi daer mede
Sine hersinen spersen dede
Up dat p a v e m e n t al duere.
KAUSLER, Reimchr. vs. 3602.

Dat p a v i m e n t van der kerken.
Lev. van Ste. Christina, vs. 1268.

Zie nog Bijbel van 1477, I Kon. VI, vs. 15; Ferg. vs. 3759; Pass. Wijnt. f°. cxlij.

Paveren, *bevloeren*, *beleggen*, *bestraten*.

Salomon veste die stede

Met wel groter moghenthede,
Ende p a v e e r d e met swarten steene
Alle die herstraten reene.

Rymb. vs. 11885.

Binnen so waest al g h e p a n e e r t (lees g h e p a v e e r t) met goude ende met precieusen steenen. BLOMM. Oudvl. Ged. II, 49, b, reg. 15. v. o. Zie nog Belg. Mus. VII, 92.

Peauter. *Tin.* KIL. Eng. »*pewter*".

Pecelle. Verbasterde schrijfwijze voor *peterselie.*

Men roerse (de eieren) metten ingune, en metter p e c e l l e.

Belg. Mus. II, 132.

Pedde. *Padde.*

Ter eerster plagen wert water roet,
Beide in regen ende in rivieren;
Ter andere quam menege p e d d e groet,
Die die liede quelden.

Alex. IV, vs. 611.

Peddick in het hout. *Merg van het hout.* KIL.

Pederire, pederiere, pedriere, pendriere. *Oorlogstuig om steenen op den vijand te werpen.* KIL.

Daer stelde men menegen p e d e r i e r e.

Alex. III, vs. 617.

Selc rechte ten mure ene p e d e r i r e:
Die stene groet ende oec ongehiere
Werpmen daer jegen om falleren.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 13641.

Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 321, reg. 6. v o.; Lanc. III, vs. 12156; Alex. VI, vs. 222.

Pedmelen. *Schaars geven.* MEYER.

Peeën, peyen. *Knoopgras.* KIL.

Peekelvar, pekelvar. *Zeestier.* MEYER.

De groote p e k e l v a r
Stack wt een' blaeuwen neck.

VONDEL, door v. L. II, 746, vs. 1293.

Peele. *Kleed.*

— — 't is beter dat wy uwer p e e l e
Up straet ontblooten.

Belg. Mus. IV, 245, vs. 69.

Peemgalligh, piemgalligh. *Fletsch, flauw, ziekelijk.* Wdb. op BREDERO.

Peems. *Puimsteen.* KIL.

Peen, pene, peyne, pyne. 1) *Boete.* U. W. KIL.

Den onverwonnen Leeuw, der dieren opper koningh
Zich veynsde doodlijck kranck in zijn gewelfde wooningh
En daeghden al t'ghediert ten Hove op groote p e e n
Wie daetlijc niet verscheen tot voorstand van 't ghemeen.
VONDEL, door V. L. I, 403, vs. 3.

De ijverige taalgeleerde P. WEILAND vergiste zich, als hij dit woord door *eetbare wortels* verklaarde. Zie Groot Taalk. Wdb. in voce.

Alsoe dat hy om haer bewaringhe gheordineert heeft vijf ridderen dyen hyse beval, dat sise bewaren souden teghen allen periculen, op een grote p e y n. Gesta Roman. C. I.

2) *Kwelling, straf.*

Mijn tijdt naaby? o ramp! hoe wroeght mijn' borst vol p e e n e n.
HOOFT, Ged. door BILD. I, 106.

Maar wy zijn tusschen Godt en mensch gesteld in 't midden,
Om, als de misdaadt vloekt, de p e e n e n af te bidden.
Ibid. I, 151,

— — — — — — — of zy dy door gebe'en,
Ontzichelijcke Vorst, noch tot genae te neygen,
Verzacht de p e n e n doch die d'overwonnen dreygen.
VONDEL, door V. L. I, 724, vs. 1192.

3) *Smart, verdriet, druk.*

Hoe draeyt Fortuyn het al,
Door schendigh ongeval?
Min woedse tegens kleene.
Wie sich niet hoogh verheft,
Gods hand veel sachter treft,
En leeft bevrijd van p e e n e.
Ibid. II, 749, vs. 1398.

Zie nog DE BRUNE, Wetsteen 4° ed. 1665, bl. 182.

4) *Schuld.*

— — — — — — ick sta u toe de p e e n
Te boeten met dese hand, en sal het lemmer drucken
In dese onreyne borst.
Ibid. vs. 1458.

Peender, pender. *Mande.*

Die p e e n d e r metten heilichdomme
Sette Felicius op enen man
Van dien ridderen.
Brab. Yeesten, B. I, vs. 1583, var.

Ic rade oec wel dat gi sent
Van nuwen oefte scoene proesent,
In dwalen ocht in p e n d r e n.

D^r. VERWIJS, Die Rose, vs. 7725.

Peerd. *Paard.* Passim.

Peerdeken, peerdken. *Geldstuk van anderhalven stuiver.* KIL.

Peerdeken wel bereydt. *Kinderspel: Bok bok sta vast*, enz. Ibid.

Peerdick. *Zekere soort van wilde zuring.* Ibid.

Peerdkutser, peerdkuts. *Paardentuischer.* Ibid.

Peerdmeester. *Paardendokter, veearts.* Ibid.

Peerdmoeder. *Merrie.* Ibid.

Peerdscheere. *Soort van tor*, waarschijnlijk *het vliegende hert.* Ibid.

Peerdskever. *Paardenvlieg.* Ibid.

Peerdsklauwe. *Hoefbladen.* Ibid.

Peerdstede. *Standplaats van een paard.* P e e r d - s t e d e n, in welcke yedere een peert stond. St. Bijb. I Kon. IV, Kantt. 47.

Peerdstoort. *Paardendrek.* KIL.

Peerdsweke. *Ploegweek, drukke week.* Ibid.

Peerdswicke. *Zeker peulgewas.* KIL.

Peerdsworm. *Paardenvlieg.* Ibid.

Peerelaer, pereler. *Perenboom.* Ibid. PL. en MEYER.

De grootste boomen plant en poot hy op een ry,
Den harden p e e r e l a e r, den doren aen zijn zy.

VONDEL, door v. L. VIII, 259, vs. 196.

Peerkel. *Perzik.* KIL.

Peertse. *Lange stok, staak.* Fr. »*perche*". Ibid.

Peesen. *Werken.* Ook **Pesen.**

Hey dan lustich t'saem aen 't p e e s e n.

BARON, Vastelavents-Vreucht, 1653, bl. 4.

Indien die zotte hoop niet drymael meer en doet,
Niet drymael ernstiger aen 't p e s e n valt en slooven.

J. DE DECKER, Rym-Oeff. I, 202.

Pech (Iseme). VELTH. f°. 346. Corrupte plaats voor »*tsente pet*", dat is *Sint Peter.* De verbetering dezer plaats hebben wij te danken aan D^r. DE VRIES.

Peghel. 1) *Inhoud van een vat.* KIL.

2) *Vastgestelde maat.* Ibid.

3) *Pint.* Ibid.

Peghelen. *Den inhoud van eenig vat peilen, bepalen, meten.* Ibid.

Peghelen. *Knieterig* (†), *gierig*, *vasthoudend zijn.* Ibid.

Pegheler. *Peiler, hij die de hoeveelheid vochts in eenig vat bepaalt*, *roeier*, *wijnroeier*. Ibid.

Peghelstock. *Peilstok.* Ibid.

Peye. *Pui.*

Ende bi desen es hi ghegaen
Toter p e y e n.
Lev. van St. Amand, II, vs. 1544.

Peyl. *Taak.* KIL.

Peyl. 1) *Merkteeken*, *blijk.*

De boden van het huys sijn openbare p e y l e n,
Of van een goeden aert of van gewise feylen.
CATS, door D[r]. v. VL. I, 497, a.
Een wijf kan vaster p e y l van echte liefde geven.
Ibid. I, vs. 567, a.

2). *Richtsnoer.*

Voor eerst indienje wilt een rechten p e y l bekomen,
Wat bode dient gemijdt, of aen te sijn genomen, enz.
Ibid. I, 494, a.

Peyl (Leste). *Einde*, *eindpaal.*

Hy siet den l e s t e n p e y l, hy siet het eynde naken.
Ibid. II, 37, b.

Peylen. *Eene taak opgeven.* KIL.

Peilloot, piloot. *Stuurman.* U. W. Wdb. op HOOFT. PL. Fr. »*pilote*", Eng. »*pilot*".

Peyms. *Puimsteen.* KIL.

Peyn. Zie **Peen.**

Peynder. *Schout.* Amptluden, dyenren ende p e y n d e r e n. Nijh. Ged. IV, 317.

Peinse. Hetzelfde als **Pance**, dus *buik*, *maag*, *pens.*

Maer ic wille (lees *vulle*) wel ghereit
Mine p e i n s e met goeder spise
Ende met wine, die men prise.
KAUSLER, Die Rose. vs 10377.

Peinsen, peinzen. 1) Intr. *Denken.*

O mensche, vale keytijf,
Waer toe verhefstu dijn lijf?
Waer om en p e i n s t u niet ende vest,

(†) Ofschoon dit woord, evenmin als het ww. *knieteren*, in een woordenboek te vinden is, leven beiden toch in den mond des volks.

Wanen du quaemste ende wie best,
Ende waer dattu henen zout?
Lsp. B. I, C. 16, vs. 73.
Hi p e i n s d e om te wesene here.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. LV, vs. 4.

2) Trans. *Bedenken*, *verzinnen*.

Maer eer si tghebodt braken,
Waren si van allen zaken
Onnosel ende van herten rene,
Ende en p e y n s d e n archeit en ghene.
Lsp. B. I, C. 28, vs. 10.
Alse dat Anno versiet,
Dattem dit en diedet niet,
P e i n s t hi een ander engien.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. LV, vs. 28.

3) *Voornemens zijn*. Wdb. op HOOFT.

4) *De strekking hebben*. Ibid.

Zie ook **Pensen**.

Peinsteren. *Weiden*, *grazen*.

Des avonts, doent doncker was,
Beeti van den orsse int gras,
Ende liet bi hem p e i n s t r e n daer.
Limb. B. II, vs. 203.
Hi liet trosside up die waerde
Gaen p e i n s t r e n.
Walew. vs. 9635.

Peys, peyse. *Vrede*. Fr. »*paix*". Passim.

Peyse (Hem te) doen. *Zich op zijn gemak zetten*.

Doe voer hi in ene herberge goet,
Entie ridder hi d o e t
H e m te gemake e n t e p e y s e,
Ende was utermaten eyse.
Limb. B. IV, vs. 1599.

Peise (In). *In vrede*, *genoeglijk*, *in vreugde*.

Haddi allene behouden moghen
Sijn vriendinne, diene in hoghen
Ende i n p e i s e leven dede.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 64, vs. 371.

Peiselike. *Vreedzaam*. PL.

Siin lant hilt hi p e i s e l i k e.
Limb. B. VI, vs. 2411.

Peysen, peisen. *Denken, nadenken, overdenken.*

De man in dit beslagh, staet lange tijt en p e y s t,
Wat hier de vijse grieck of wat de schilder eyst.
CATS, door Dr. v. VL. I, 413, b.

Hi begonste p e i s e n om die sake.
Lanc. II, vs. 28170.

Peysinghe. *Gedachte.* Zie Lsp. B. III, C. 3, vs. 85, var.

Peisteren, peystren. 1) *Grazen, weiden.* KIL.

Hi beete neder ende dede
Siin ors p e i s t r e n gaen int gras.
Limb. B. IV, vs. 1293.

2) *Afweiden.* KIL.

3) *Voeden, verzorgen.* Ibid. Ende op die weghen van den Torre waren vele Taveernen ende Logijsten gemaeckt, om die beesten ende menschen te p e y s t e r e n. VAN VAERNEWIJCK, Hist. van Belgis, 1574, fº. 9, b.

Mar ic ben soe ongevallech man,
Dat die erde, die, alsmen seegt,
Al die liede tontfane pleegt,
Minen corne heeft soe ontwert,
Dat sise niet tontfane begeert,
Mar si geeftse den vulen slangen,
Die mijn vlesch hebben bevangen
Hen te p e y s t e r n e daer mede.
Lanc. II, vs. 18800.

Peisteren, peysteren. *Pleisteren, toeven, vertoeven, rusten, uitrusten, stil houden, stil staan, niet voortgaan.*

Wy sullen op de reis oock p e i s t e r e n en rusten.
HUYG. Korenbl. D. I, bl. 47.

Om te rusten ofte te p e y s t e r e n, gelijck deser beesten maniere is als sy moede zijn. St. Bijb. Genes. XXIV, Kantt. 18.

Over de wonderen handelende, die in de Bijbelverhalen voorkomen, haalt HUGO DE GROOT ook aan:

Hoe dat den gulden zon gingh p e y s t'r e n op den dagh,
Om Nuns soon bet te doen vervolgen sijne slach.
Bewys van den waerachtigen Godtsdienst, 1652, bl. 12.

Peistering, peystering. *Het voederen, de voedering.* KIL.

Peistering, peystering. 1) *Verpoozing, uitrusting, stilstand.* De inlandsche krijgh vind haer wieghe in de pause en p e y s t e r i n g h e van de uyt-landsche. DE BRUNE, Banck.-Werck, 1660, I, 336.

2) *Een eind weegs, welken men aflegt, eer men pleistert of rust.*

Eene voederinghe ofte peysteringhe lants, dat is, soo veel lants alsmen reyst eermen peystert. St. Bijb. Genes. XXXV, Kantt. 27.

Pek. *Pik.* PL.

Peckhaeck. *Dregge.* KIL.

Pekhout. *Hout van den pijnboom.* Wdb. op HOOFT.

Pecken. *Bekken, doopvat.* Drie hondert vyf ende tsestich kynderen, die al te samen in een groet pecken gekerstent worden. Klerck u. l. L. bl. 110.

4) **Pecken.** *Bepikken.* KIL.

Pel, pele. *Schil, schors, huid, peul; vlies, vel, bekleedsel.* MEYER. U. W.

Geerste daer de pelen
Afgenomen zijn.

HONDIUS, Moufe-schans, bl. 168.

Pel, pelle. *Doodwade.*

Bestroyt het lijck met reucken
En weeft een pel van spreuckren.
Gevloeyt uyt sijnen mond.

VONDEL, door V. L. III, 181, vs. 29.

Laet af Michiel van hooghmoedigh spreken,
Dat uw jonge Wijf maeckt een fluweelen deken,
Om sacht toe te decken uw oude koude vel,
Dat sal geen deken zijn Michiel, dan een pel.

R. VISSCHER, Vijfde Schook van de Quicken, N°, 9.

Volgens D^r. DE VRIES zou het maken van een *pel* dezelfde beteekenis hier hebben als die van *onder de pels doen zitten.* De lezer oordeele.

Pel, pelle. *Doopkleed,* volgens ACKERSDIJCK in het Taalk. Mag. II, 187, en D^r. DE JAGER in zijne Latere Versch. bl. 324.

Zie verder op **Pelle.**

Peldrager. *Slipdrager.* PL.

Pelen, elders **palen.** *Grenzen, landpalen.* Deze spelling komt voor in NIJH. Ged. IV, bl. 405 en 415, doch in Duitsch dialect.

Pelerijn. *Zeker soort van havik.* KIL.

Pelerijne, pellarijn. *Schavot, schandpaal.* Ibid. Fr. »*pilori*".

Pelgrijn. *Pelgrim.*

Het es pelgrijns recht,
Dat hi ghedenke in sinen ghebeden
Al tgoet dat men hem noit dede.

Rein. door D^r. JONCKBL. vs 2842.

Zie ook ibid. vs. 2865.

Pelgrim. 1) *Reiziger, zwerver.*

Voedt dees pelgrims, op Godts bane.

VONDEL, door V. L. IV, 469, vs. 213.

De vos bezit zijn hol, de vogel houdt zijn nest;
Doch bey dees pelgrims naeckt, van ieder uitgelachen,
Gaen met hun leerlingen uit noot en honger prachen.
Ibid. X, 131, vs. 125.

2) *Vreemdeling.* Du best allene een pelgrim ende coms van Jhrlm, ende en weetstu nit wat daer gheschit es in desen daghen? Lev. van Jezus, bl. 238.

Pelgrimaedse. *Vreemdelingschap.* Wi worden seer ghetroest in den weghe der pelgrimaedsen. Stemmen, bl. 34.

Pelgrimagie, peelgrimagie. *Bedevaart.*

Die wuwe lach ene werven
Soe siec, dat si waende sterven.
Si bat hare moeder, dat si vare
In peelgrimagien over hare
Tallen kerken, die si vint.
Esopet, bl. 125.

Pellarijn, pellarijn vogel. *Vlinder.* KIL.

Pelle, pellen. 1) *Kleed, mantel, gewaad van kostbare zijden stof.*

Daer nam ich desen pelle,
Dien ich hier aendraghe.
Sinte Servatius Legende, vs. 1926.

Si hadde enen pellen an.
Fl. ende Bl. vs. 3604.

Rijclike pellene ende cleder van side.
Ibid. vs. 1422.

2) *Vacht, omhulsel.* KIL.

3) *Kostbare zijden, met goud doorwevene stof.*

Van spaenschen pellene was die paneel.
Fl. ende Bl. vs. 1503.

Mettien nam hi wel gereet
Mettier hant zijn pellen cleet.
Alex. II, vs. 729.

4) *Tapijt, voetkleed, sprei.*

Enen pellen ginemen daer spreden
Daer si op saten onder hen beden.
Ferg. naar het HS. vs. 1265.

5) *Sierkleed, siertapijt, ook als onze vlaggen om vreugde aan den dag te leggen.*

(Hi) vercierde die stede
Met pelne[n].
Brab. Yeesten, B. II, vs. 2537.

Daer was van vreuden groet geluyt,
Men hinc daer die p e l l e n uyt.
Alex. V, vs. 920.

Die straten waren alle bespreit
Mit p e l n e ende met singlatone.
Ibid. vs. 939.

Daer toe offerde hi ter stede
Tue diere p e l l e n, die men dare
Te Hoghen tiden hanghet openbare.
MELIS STOKE, B. I, vs. 941.

6) *Lijkkleed.*

Sijn sarc was gereet;
Men hieffene van der baren,
In enen dieren p e l l e n.
Vaderl. Mus. I, 32, vs. 47.

Pelle. *Schil, peul, vruchtomhulsel.* KIL.

Pelle van d'eye. *Eierschaal.* Ibid.

Pelleken. *Velleken.* Het Hebr. woort beteeckent eygentlick v e l l e k e n s of p e l l e k e n s. St. Bijb. Jes. XIX, Kantt. 21.

Pellel. 1) *Dekkleed, sprei, tapijt.*

Een p e l l e l lach daer ghespreet ane
Den vloer.
Walew. vs. 2628.

Die vloer hi was algader scone,
Met sconen p e l l e l e overspreit.
Ibid. vs. 3083.

Een p e l l e l lach onder haren voet.
Ibid. vs. 3092.

2) *Sierlijke doek.*

Doe ghinc die coninc daert (nam. het swaard) lach
Met enen pellele bewonden.
Ib. vs. 3313.

Zie nog ibid. vs. 3318.

Pellen. *Afplukken, de schors afstroopen, rukken, trekken.* KIL. MEYER.

Peller. Hetzelfde als **Pelle, pellen** 3).

Hy ne wilde hernasch no diere gesmide,
P e l l e r, sindael, goutbort no side.
Vanden Levene ons Heren, vs. 1543.

Pelletier, peltier. *Bontwerker.* Wdb. op BREDERO.

Lest daer ick stont en keeck ontrent een p e l l e t i e r,

Daer sagh ick menigh bont van menigh selsaem dier.

CATS, door Dr. v. VL. I, 933, a.

Pellevoghel. *Vlinder.* KIL.

Pellorijn. *Van pelle* of *van de boven vermelde zijden stof.*

Daer lach .i. bedde p e l l o r ij n
Ene .ij. linlaken sidijn.

Ferg. vs. 949.

Pels. 1) *Dun kleed* volgens Dr. JONCKBL. *Onderkleed van wollen of bonte stof* volgens Dr. MOLTZER.

Ik houd het met de laatste verklaring, en de tweede regel beteekent dan: *slechts met een onderkleed aan.*

Nu ghinc si danen dorden noet
Met enen p e l s al bloet.

Beatrijs, vs. 250.

Si begonste hare te scamen,
Om dat si in enen p e l s stoet.

Ibid. vs. 261.

Mi dochte goet, dat ic haer gave
Ene p e l s of een goet roc laken.

Bibliotheek, III, 195, vs. 111.

2) *Huid van het lichaam*, en bij uitbreiding *het lichaam zelf.*

— Fergunt hem niet en betrout
Hine liet den rose hem niet na comen,
Want haddine ander werf genomen
Die p e l s e mochter wel sijn bleven.

Ferg. naar het HS. vs. 3599.

Daer ne was nieman, dat ic wane,
Hine hadde vander p e l s e n vrese,
Alst nakede dier rese.

Ibid. vs. 3911.

Pels (Onder de) zitten. *Onder de plak, onder den duim zitten.*

Tweemael ter week leest me 'r van blat tot blat
De courante nouvellen uit de vier hoeken van de stat,
Getrouwelijk vergadert door secretaris Snap-al.
Daer hoorje wie dat broets is, en wie er in de kap zal:
Waer Harmen bot gevangen heeft, waer Goris vrijt,
Dat Jan o n d e r d e p e l s moet, en dat Krijn zijn wijf smijt.

Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 87.

Pelse. *Het haar van het vel.*

Ic sach hem een deel becopen

Sine diefte ende sinen roof
Dat hem die p e l s e sere stoof.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 352.

Pelser. *Bontwerker*. Wdb. op BREDERO, KIL.

P e l s e r s die haer pelsen touwen.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 69.

Pelskijn. *Onderkleed*.

Ende die vrouwe stont op doe,
Die niet en weet hoet was comen,
Ende hevet haer p e l s k ij n ghenomen,
Ende liet scier gliden over haer lijf.
Ibid. bl. 84.

Peltier. *Bontwerker*. KIL. PL.

Tot dat men hem in 't eind de rosse huid afstroop
En ze aan een vremd p e l t i e r toeschikke.
OUDAAN, Poëzy, II, 381.

Pemelen. *Vrekkig of karig zijn*. KIL. PL.

Pemelzieckte. *Vrekheit*, *karigheid*. Die aen deze p e m e l - z i e c k t e vast zijn, mogen wel toezien. DE BRUNE, Banck.-Werck, 1660, II, 96.

Pen. *Veder*.

— — — ienne hen — — —
Mit ien kakelbonte p e n.
VONDEL, door V. L. II, 628, vs. 13.

Penanchier. Quid? *Financier*? *Betaalmeester*? Vort soe hebben sii verkent, dat sii ontfaen hebben van mester Pieter van Zeelant, p e n a n c h i e r, enz. Vaderl. Mus. V, 292.

Pendanten. *Hangers*, *versiersels*.

Daer flickert 'et alom van paerlen, diamanten,
Van baggen, ketenen, van boiten, en p e n d a n t e n,
Van armring, brasselet en diergelycken bras.
DE DECKER, Rym-Oeff. I. 160.

Pender. *Pens*, *buik*.

Longheren hoe selen wy onsen p e n d e r vullen.
Belg. Mus. II, 254.

Pender. *Mande*. Zie **Peender**.

Pendriere. Hetzelfde als **Pederire**. *Steenwerptuig*.

Hi dede rechten volc saen,
.II. mangnele ende .I. p e n d r i e r e.
BILD. Nieuwe Taal- en Dichtk. Versch. I, 176, vs. 144.

Pene. *Straf*, *boete*. Zie **Peen**.

Pene. *Mande, ben.* KIL. Fr. »*panier*".

Peneghe. *Penningen, geld, schat.*

— die warachtighe versmadre
Aertsche p e n e g h e alte gadre
Warp hijt in enen veinstre bet of
Recht als een onwaerdich stof.

Lev. van Ste. Franc. vs. 612.

Penyoen, pennoen, pennon. *Wimpel van zijde, welken de ridders aan hunne lans droegen.*

Zie De Oorl. van Hert. Albrecht, bl. 248 en 331.

Penitencie. *Boetedoening.*

Als dan die liefte waer worden cleen
So hadden sij des affghestaen
Ende beyde p e n i t e n c i e ghedaen.

Mloep, B. III, vs. 430.

Heilighen, die wonderlike werke van p e n i t e n c i ë n ghewrocht hebben. Stemmen, bl. 44.

Penne. *Spits, tinne.*

Daer hine drouch siere verden
Uptie p e n n e vanden temple.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VII B. VI, vs. 49.

Penne. *Huid, vel.*

Dat covertor was seer goet,
Daer eene p e n n e binnen stoet
Van enen diere.

Biblioth. X, 61. vs. 609.

Die p e n n e daer in was herde diere,
Al gheheel van enen diere.

Ibid. in de noot.

Pennentencie geven. *Vergiffenis schenken.*

Ic seggu waer af
Hi hem p e n n e n t e n c i e gaf.

Vaderl. Mus. II, bl. 42, vs. 70.

Ander p e n n e n t e n c i e gaf hi hem daer,
Dat seggic u overwaer.

Ibid. vs. 75.

Pennevoghel. *Vlinder.* KIL.

Pennewaere, verkorting van **penninckwaere, pennewerde.** *Kleine koopwaar, huiselijke benoodigdheden.* Ibid.

Dat niemand, die p e n n e w e r d e vercoopt, en sal weghen binnen huys boven vijf en twintich pont zwaer. Belg. Mus. VII, 299.

Pennewaert, penneward. *De waarde van een penning of halven duit.*

> Haelt voor een p e n n e w a e r t zageles tot de kramer.
>
> Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 20.
>
> Mi ware liver haddi Godsat
> Dan ic u smijns en p e n n e w a r d
> Gave.
>
> Lanc. III, vs. 16292.

Zie nog Belg. Mus. II, 63, vs. 80.

Pennewaerden. *In het klein verkoopen.* Informatie, Gloss.

Penningen. *Voor geld verkoopen.* MEYER. KIL.

Penninck Parisis. *Eene munt, gelijk staande met drie Brab. mijten.* KIL.

Penninklyk. *Geldelijk.* Wdb. op HOOFT.

Penninckmeester. *Ontvanger.* KIL.

Penninckwaeren. *Verkoopen, koopwaren te gelde maken.* KIL.

Penninckweert. Volgens de Tweede Proeve was zulks eene munt van *twee duiten* of *een vierde gedeelte van een stuiver.* Zie bl. 75.

Pennoncheel. Hetzelfde als **penyoen, pennoen, pennon.** Fr. »*penoncel*".

> Ende Cassamus, die int orloge
> Van wapenen conste groet vordeel,
> Stac hem tspere ende t p e n n o n c h e e l
> Dore die herte.
>
> Dr. VERWIJS, Roman van Cassamus, vs. 830.

Pensen. 1) *Denken, zich voorstellen.*

> — — dat riese p e n s e n,
> Gaet dicke anders, dan sijt vensen.
>
> Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. III, 189, vs. 140.

Zie verder VELTH. Sp. H. f°. 43.

2) *Overdenken, nagaan, bepeinzen.* Doe begonsten te p e n s e n e die scriben ende die phariseusen ende aldus te segghene in hen selven: »Wie es dese, die sprekt blasphemen"? Lev. van Jezus, bl. 58.

Zie ook VELTH. Sp. H. f°. 45.

3) *Aan iets denken, in acht nemen, zorg dragen, bedacht zijn.*

> Nu laat ons p e n s e n tavont mere
> Hem te diennen ende te doen ere.
>
> Lanc. II, vs. 7811.

4) *Doorgronden.* Wie mach p e n s e n wat god wil? Bijb. van 1477, Pred. IX, vs. 13.

5) *Raadplegen.*

Nochtan werd gepenst daernaer,
Ende opgenomen, dat verstaet,
So dat al te nieute gaet
Dit orloge.

VELTH. Sp. H. f°. 814.

Pensen (Wael). *Zijne gedachten, zijn denken ten goede keren.* Ist dat wy wael pensen, so sijn wy in Gode, ende ist dat wy wael leven, so is God in ons. Stemmen, bl. 37.

Pensenarise. *Rentheffers.*

Om te betalen in geenre wise
Die vremde pensenarise.

Brab. Yeesten, B. VI, vs. 7062.

Pensicheit. *Gepeins, nadenken, overdenking.* Oud Fr. »*pensement*".

(d Ingel) weten niet te nomene
Van dingen, die sijn toecomene;
Maer alle dingen, die sijn verleden
Weten si voer (door?) pensichede.

BLOMM. Oudvl. Ged. III, bl. 9, vs. 689.

Pensinge. *Gedachte, overdenking.*

Alsmen dan wille doen bedinge,
Daer bedarf toe heilige pensinge.

Lanc. IV, vs. 84.

Wi moten met eenpaerliker pensingen
Onsen sin oeffenen ende dwingen.

Ibid. vs. 51.

Pensoen. *Graveerstift, graveerijzer, graveernaald, spitsbijtel.* Fr. »*poinçon*".

Noch leert de Schilder-cunst Figuer en Platen-snijden,
Met hamer en pensoen op gout en silver rijden.

Zeeusche Nachtegael 1623, bl. 61.

De koninklijke troon, op trappen hoog geheven,
Getoit met beelden, door een net pensoen gedreven.

ANTONIDES VAN DER GOES, Ged. door BILD. I, 72.

Maer in weêrbarstige metaelen
Te drijven, beelden uit te haelen,
Zoo schoon als 't oogh geschapen zagh,
Op een pensoen en hamerslagh,
Dat wijckt niet voor Apelles gaven.

VONDEL door v. L. XI, 255, vs. 28.

Penterie. Hetzelfde als **Paneterye.**

Pentier. *Bakker.* Zie Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 24 en 101.

Pepel. *Kapel, vlinder.* KIL. PL. Want met de zelfde maght, daardoor God uit wormen p e p e l s of kapellen maakt, zal hy ook onze lichaamen in geestelike veranderen. DE BRUNE, Wetsteen, 1665, bl. 427, 4°. ed. bl. 288.

Pepel. *Zekere plant* (Orchis soort) *waarvan de uitgestrekte bladen aan de vleugels der vlinders doen denken.* KIL.

Pepelinck. *Onnoozele bloed.* Ibid.

Pepelsot. *Stapelgek.* Ibid.

Peper. 1) *Gepeperde saus.* Ibid.

2) *Peperboomen.*

> Daers sulc praeyeel wel ghereet,
> Ere groter alver mile breet,
> Daer in staet menigherande ware,
> P e p e r, anijs ende ginghebare.
> Walew. vs. 3488.

Peperkoren. *Vurige uitslag op de huid.*

> Indien ghy recht bemint, geen pest of p e p e r - k o r e n,
> Geen kool of vierigh seer, hoe diep het is gesworen,
> En kan in eenigh deel verswacken uw gemoet,
> Want rechte liefde schopt de vrese met de voet.
> CATS, door Dr. v. VL. I, 445, a.

Peperwortel. *Mieriksworrtel.* KIL.

Peperlinck. *Paddestoel.* Ibid.

Pepoen. *Pompoen.* Ibid en PL.

Perd. *Paard.* Passim. Hoogd. »*pferd*".

Perderier. Hetzelfde als **Pederier**, dat is *oorlogstuig om steenen te werpen.*

> Alse nu ghinc hi minieren,
> Alse nu warp hi met p e r d e r i e r e n.
> Alex. VI, vs. 222.

Perdicx. *Veldhoen, patrijs.* P e r d i c x broet dat sij niet ghebaer en heeft. Bijb. van 1477, Jerem. XVII, vs. 11.

Perdoen. *Vergiffenis.*

> Ende dat u heet
> Die coninginne, dat seldi doen,
> So hebdi van uwer mesdaet p e r d o e n.
> Lanc. III, vs. 14889.
>
> Als David inden sonde vel,

Hy bekende sijn misdade,
Hy riep an God, hi bat ghenade,
Soe langhe dat hi creech p e r d o e n.
HILDEG. Ged. bl. 95, vs. 29.

Peregrineren. *Als vreemdeling inwonen.* Wi ende onse vaders sijn gecomen om te p e r e g r i n e r e n in dijn lant. Bijb. van 1477, Gen. XLVII, vs. 4.

Pereler. Zie **Peerelaer.**

Perfinier. *Reukwerkmaker*, *reukwerkverkooper.* Wdb. op BREDERO.

Perche. *Stok*, *staak.* Fr. »*perche*".

Doe Moyses up en p e r c h e dede
Stellen een coperin serpent.
Belg. Mus. III, 281.

Si es ter p e r c h e n wart gegaen,
Daer si haeren sperewart vant.
Lanc. II, vs. 4984.

Perides, verzachte uitspraak voor **pyrites.** *Vuursteen*, *steen die warmte afgeeft* of *mededeelt.*

Daer es een steen, heet p e r i d e s,
Die een minsche bescout,
Alsmen iewent vaste hout.
Alex. VII, vs. 1055.

Perig. *Kostelijk als eene peer.* Wdb. op BREDERO.

Perijckel, perykel. *Gevaar.* KIL. U. W.

Perijckeloos, peryckeleus. *Gevaarlijk.* PL. KIL.

Perijl. *Gevaar.*

Bedi si moeten leven
Van datmen hem sal gheven,
Daer groet p e r ij l in leghet
Als ons een wijs man seghet.
Jans Teesteye, vs. 3328.

Peris. Quid?

Al heeft hy geen p e r i s, hij speelt wel met fluys.
R. VISSCHER, Tepel-wercken, bl. 160.

Perk. *Bombazijn.* PL. op Fusteyn.

Perckel. *Perzik.* KIL.

Perckel. *Perk*, *eindpaal*, *grens*, *afperking.*

Die wail kent der minnen p e r k e l,
Wael sprekende ende merckel.
Mloep, B. II, vs. 3842.

Peroken. 1) *Plaatsen, leggen.*

Datmen flucx het huys keyre en knyssche alle dinck,
En op de stoelen aerdich, de dicke kussens p e r c k,
Stroyt dan de vloer met Bloemen.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 119.

2) *Schieten.*

Ulysses heeft zijn pijl hem inde keel g e p e r k t,
So dat de punt van boven door d'herssens quam gesnerct.
Ibid. bl. 141.

Perlaet. *Prelaat.*

Cloestriere, ghehuwede, p e r l a t e.
Rymb. vs. 25671.

Perle in d'ooghe. *Wit vlekje op het oog.* KIL.

Perlegaten. Zie **Parlegaten.**

Perlement Zie **Parlement.**

Perlesijn. Verbastering van **vledersijn, fleresijn, fledersijn.** *Jicht*, doch hier volgens Dr. MOLTZER voor *duivel.*

En daet niet die helsche cater
Ofte die lede p e r l e s ij n,
Hen soude aldus niet moghen sijn.
Horae Belg. VI, 101.

Perlot, perlod. *Deel, aandeel, portie.*

Vranck eet twaelff boockende (boekweiten) koocken, van twee duym, dat's sijn p e r l o d.
VAN SANTEN, Van t'een op t'aer, 1624, bl. 6.

Ik zou de wyn aftappen en brengenze by een ander, daer het myn p e r l o t is.
P. RYK, De Hedend. Bankr. bl. 55.

Permentier. *Kleêrenstoffeerder.*

Smede, coepers ende fruteniers,
Perpointstickers ende p e r m e n t i e r s.
Vaderl. Mus. I, 326, vs. 32.

Permuteren. *Verruilen tegen, verwisselen met.*

Of die papen ende provende heren,
Die haer proven p e r m u t e r e n
Om ander proven die arger sijn.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende Van Minne, bl. 96.

Peroen, perroen. *Stoep.* KIL. PL. Fr. »*perron*".

Perpoent, perpoint. *Wapenrok.*

Een p e r p o e n t vant hi daer goet.
Seghelijn van Jher. f°. 14, b.

Perpointstickers. *Borduurders, opsierders van wapenrokken.* Zie op **Permentier.**

Perprijs, perprys. *Beslotene plaats, omsluiting, verzekerde plaats.*

Van Bethumen myn Her Robrecht — — —
Leget gevaen in een p e r p r y s.
VELTH. Sp. H. f°. 222.

Perre. Hetzelfde als **Hielebille.** KIL.

Perrivele. Quid?

Aldus werd Artoys gevelt;
Die tonge hem uten monde swelt,
Ende een van Brugge was gereet
Die sem uten monde sneet.
Ende na den stride bad dese man
Vander Marct myn Her Jan:
Ward dat hem stonde te doene,
Hi soude geven van enen venisoene
Dat edelste der nieman af at?
Dat venisoen daer hine toe bat,
Dese p e r r i v e l e, die Bruzoeys,
Dats die tonge van Artoys.
VELTH. Sp. H. f°. 255, v. o.

Perroket. *Papegaai.* De P e r r o k e t t e n zijn vogels, die zich wonder geern in een spiegel zien. DE BRUNE, Jok en ernst, n°. LXXX.

Perruik. *Haar van het hoofd, natuurlijk hoofdhaar.* Wdb. op HOOFT.

Pers. *Doodsbenauwdheid.*

Ghedenckt eens in: wat p e r s dat Moyses ouwd'ren waren,
Als my de bitt're nood te wiegen gaf den baeren.
VONDEL, door V. L. II, 45, vs. 1.

Perse, persse. *Perzik.*

Leert hoe men toerten backt van druyven, p e r s s e n, krieken.
CATS, door Dr. V. VL. I, 481, a.

Perse, persse, porsse, presse. 1) *Gedrang.*

De baniere nam in de hant
Een scoen vrome ionc seriant,
Ende maecter hem mede te hant,
Daer hi de meeste perse vant.
MELIS STOKE, B. IX, vs. 1008.
Si sijn vermoyt, de p e r s e is groot.
Ibid. vs. 1104.

Om de p e r s s e van den lieden en mochte (Jhs) nit oppenbare wandelen in den steden. Lev. van Jezus, bl. 52.

2) *Druk*, *last*, *zwaarte*, *vracht*.

Van drancke, van spisen, droech si die p e r s e.
Vaderl. Mus. II, 161, vs. 139.

3) *Doodsgevaar*.

Ende dankens Gode onsen Here,
Dat hi hem, desi minden sere,
Uter p e r s e brocht hadde daer,
Daer si om hadden menighen vaer.
MELIS STOKE, B. IX, vs. 67.

4) *Smart*, *pijn*, *druk*, *lijden*.

Want ist dat sy om zaken kiven,
Dat deen den anderen ontrouwe doet,
So sal die andere sinen moet
Billic wandelen, op dat hi
Nyet allene in die p e r s e en sy.
Mloep, B. IV, vs. 192.

Een wyf die ens kinds blyft, die es in drufheiden, omme dat die ure van din blivene naekende es. Mar alse si des kinds bleven es, so en ghedinkt hare nemmeer dire p e r s s e n noch dis arebeits. Lev. van Jezus, bl. 212.

Hi dede Lancelote p e r s s e n gnoech.
Lanc. III, vs. 14197.

5) *Aandrang*. Zie bij **Porsse**.

6) *Klem*.

Waer bi wi wt des viants p e r s e
Verzekert werden ewelike.
Maskeroen, vs. 1341.

7) *Wijnpers*. KIL.

Perseboom. *Perzikboom*. KIL.

De p e r s e - b o o m, wanneerse bloeyt
Is't schoonste dat in hoven groeyt,
Soo langh haer bloem is nieu en vers.
CATS, door Dr. v. VL. I, 347, b.

Persekruyd. *Perzikkruid*, *zeker gewas*. KIL.

Perseler. *Perzikboom*. PL.

Perselie. *Peterselie*. KIL.

Persem. *Woeker*.

Ghiericheit bringhet gherne voort
P e r s e m e, roof, diefte ende moort.
Lsp. B. III, C. 16, vs. 54.

Voorcoop, p e r s e m e ende scalke neringhe
Ende vele ongheloofder dinghe
Hantieren poorters ghaerne.

Ibid. C. 26, vs. 87.

Persemaer, persemard, persemer, persemier, persemart. *Woekeraar.*

O wi, gi vule p e r s e m a e r d e!
Ghi woekers! Ghi vorcopers met!
Ghi die oec te dage set
U goet, enz.

VELTH. Sp. H. f°. 48.

Fi, gi p e r s e m a r d! wat pensdi?
Dat gi aldus waent leven ghi
En den liede thare ontpicken?

Ibid.

Zie ook Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 11003; Lsp. B. III, C. 4, vs. 177.

Perseme (Te). *Verpand.*

(Si) sal hem met rouwen clagen
Dat hare beste cledre staen
T e p e r s e m e.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 12646.

Perseme (Tafelen van). *Woekerbanken*, *banken van leening.* Lombairde, die openbare t a f e l e v a n p e r s e m e houden. Belg. Mus. X, 104.

Persemen. *Woekeren.* MEYER.

Giricheit, die niet en geeft,
Dese es die den lieden doet
Over een vergaderen tgoet,
Ende p e r s e m e n leert ende vorcopen,
Ende vergaderen tgelt met hopen.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 181.

Ane quade menschen machmen leren
Oncuisheit, doblen ende sweren,
Voercopen, p e r s e m e n ende lieghen
Roeven, stelen ende bedrieghen.

Doctr. II, vs. 861.

Persen (Vroege). *Abrikozen.* De vruchten selve heeten hier te lande V r o e g e P e r s e n oft Avant Pesen: in Vranckrijck Abricoz. DODONAEUS, Cruydt-Boeck, bl. 1340, b.

Persen, perssen. 1) *Noodzaken*, *verplichten*, *dringen*, *dwingen.* Wdb. op HOOFT. Die di sleet ane dine rechte wanghe, bied hem toe de

slinke — — — ende die di perssen welt te gane ene mile, ganker andre twee. Lev. van Jezus, bl. 38.

2) *Uitzuigen*, *woekeren*. KIL.

3) *Drukken*, *knellen*, *aanvallen*, *geweld aandoen*.

(Si) weerde hare aldat si mochte.
Hi persese harde onsochte;
Hi hadse onder hem ter erde,
Dat hare sere verswerde.
Lanc. II, vs. 15543.

Perseesteen. *Perzikpit*. PL.

Persijn. *Peterselie*. KIL.

Persinghe. *Drek.* Om cleyne borsten in haren staet te doen blijven. Neemt persinghe van haese, ende menghet met also veel ghemeyn honichs, ende maeckt daer een plaster af, enz. Dr. DE JAGER, Nieuw Archief, bl. 321.

Personaet. *Pastoorschap*, *pastoorsplaats* en *pastoor*.

Een rijc man, die cume can beden
Sinen pater noster in sinen creden,
Hevet provende ende personaet.
Alex. VII, vs. 644.

De voors. personaet seyt, datter omtrent 1100 communicanten zijn binnen Medemblyck, enz. ende dat binnen zijnen tijdt dat hy personaet es geweest, — — — dat zy meer gemindert dan gemeerdert zijn omme de sterfte wille. Informatie, bl. 104.

Personagie. *Rol.* Onder welck momaensight de boose Heydenen wonderlijck hunne personagie hebben gespeelt. VONDEL, door v. L. II, 343.

Personeren. *Een rol vervullen.* Het onderscheit tusschen redenaer en tooneelier, bestaet oock ten deele hier in, dat de redenaer doorgaens alleen spreeckt, en, naer den stijl der rederijckkunste, by wijlen personeert. Ibid. VI, 321.

Personich, persoonich. *In persoon zelf.*

U grentzen open sluyt
Voor onsen Prins personich.
Ibid. I. 102.

Ghy zult den Leydsman zijn, en brengen hem persoonich
Met uwen Staf int lant dat vloeyt in melck en honich.
VONDEL, door v. L. I, 53.

Persoon, persoen. 1) *Pastoor*, *parochiepastoor*. Eng. »*parson*". Informatie bl. 104. Willem van Nyspen, persoen der kerken van Nispen. Belg. Mus. II, 102

2) *Kloosterling, die met zekere waardigheid is bekleed,* volgens Dr. VERWIJS. Wy — — — nemen ende ontfaen in onser waernisse ende bescermenisse dat cloester, den proefst, canonicken, personen ende convent. De Oorl. van Hertog Albr. bl. 531.

Persoonschap. *Pastoorschap.* KIL.

Persoer. *Persbalk*, bij de wijnpersers.

Wat es orbaerliker twint
Dan t persoer ten wine,
Daer men den wijn mede wtwint, enz.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 2de St. bl. 24.

Een jonclinc — — —
Gesciede in wijngaerd tiden mede,
Dat hi mede soude begonnen
Met enen emere vullen tonnen.
Hi cam onder den persore:
Boven lagen, alsict hore,
Grote stene.
Lev. van Ste. Franc. vs. 8645.

Het eerste voorbeeld ontmoet men ook met kleine verschillen in KAUSLERS Denkmäler II, 682.

Pert, perd. *Paard.*

Ende die naen, dat suldi weten,
Was weder op sijn pert geseten.
Lanc. II, vs. 1224.

Pert, perte. 1) *Grap, aardigheid.*

Ick docht het was geveyst, ick docht het was een pert,
Om 't achterdencken soo te sluyten uyt mijn hert.
VAN ZEVECOTE, Ged. bl. 41.

2) *Streek, list, bedrog.*

In zaeck van twyfel spitst hy zich op 's dingers perten
Omzichtigh, en ontleed der loozer pleyters herten.
VONDEL, door v. L. I, 861, vs. 419.

Genoegh heb ick geleert aen deze u vreemde pert,
Dat onder 't schapen-vel school 't wreede wolven hert.
Ibid. bl. 435, vs. 15.

Maer velt de boosen om,
Die wandlen slim end' crom,
Met alle die staen nae quaey perten.
MARNIX, Ps. CXXXV, vs. 5.

Pertche, pertse. 1) Hetzelfde als **Perche**, dus *lange stok, staak.*

Daer brochten si twe ghedraghen
Die heren Calef ende Josue
An ene p e r t c h e — — —
Ene druve — — —
Ghebroken van enen wijngaerde.
Rymb. vs. 5682.

— — — die Romeyne
— namen lange p e r t s e n, enz.
Ibid. vs. 28787.

2) *Balk*, *dwarsbalk*.

Eens waren hare cledere nat,
Ende soe quam saen thuus na dat,
Ende sach waer de zonne in scheen,
Rechts alst ware der p e r t s e n een;
Haer nate cledre soe daer up slouch:
Dat zonnescijn haer cledere wel drouch.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XVI, vs. 116.

MAERLANT verhaalt hier het wonder van de heilige Brigida, hoe zij in haar stulpje komende, en verblind door den invallenden bundel zonnestralen, dezen aanziende voor den *dwarsbalk* van haar huisje, hare natte kleederen daaraan te droogen hing, en hoe deze daardoor gedragen werden.

Pertie. Zie **Party.**

Pertien. *Geschiedboeken.*

Dat hem gesciede groet ende smal,
Sal ic u secgen in rimen slecht;
Ende oec mede al tgevecht
Dat in sinen tiden gesciede,
Van allen landen, van allen dieden,
Van wonder, van tempeesten, van prophecien,
Gelijk dat secgen die ander p e r t i e n.
VELTH. Sp. H. f°. 3.

Pertich. Volgens KILIAAN: *argutulus*, waarvoor PITISCUS opgeeft *verstandig*, *beschaafd*, *goed*, *fraai*, *aardig*, *net*, en *fallax*, waarvoor SCHELLER heeft *bedrieglijk* en PITISCUS ook *valsch* en *logenachtig*. Dat deze twee beteekenissen bij KIL. vereenigd worden, is mij niet duidelijk.

Pertich. *Monter*, *vaardig*, *levendig*, *guitig*, *aardig*, volgens HALBERTSMA.

Leliic ghenouch si gheberden,
Maer die ridder was gehertich,
Gherust sine lede ende g h e p e r t i c h.
Limb. B. III, vs. 386.

Pertrijs, pertrise. *Veldhoen, patrijs.* KIL. Alsoemen een p e r t r i s e navolghet int gheberchte. Bijb. van 1477, I Sam. XXVI, vs. 20.

Pese. *Touw.*

Als men hem een roc gaf,
Daer hi zochtheit gevoelde an,
Riedde (reide?) hine met p e s e n van binnen dan.
Lev. van Ste. Franc. vs. 2280.
So dat hi metten tanden sinen
Die p e s e midden beet ontwee.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1317.

Peseker. *Perzik.*

Ons doet verstaen Palladius,
Datmen mach winnen aldus
P e s e k e r s sonder enighe stene.
Nat. Bloeme VIII, vs. 17.
Dit woerden p e s e k e r s sonder steen.
Ibid. vs. 42.

Pesen. Zie **Peesen.**

Peserick. 1) *Bullepees, lederen geeselriem.* KIL. So dede hij se geeselen met raen p e s e r i c k e n. Pass. Somer St. 1489, fo. lxi, d.

In de uitgaven van 1478 en van 1482, staat roen p e s e r i c k e n.

— mense bi den armen hine,
Deen jegen den anderen in dien
Dat si hen mochten ondersien,
Ende deedse met p e s e r i c k e slaen onsochten.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. II P. II B. LVIII, vs. 65.

2) *Navelstreng.* KIL. De H. Roomsche Kercke heeft een Kasse met heilichdom, aldaer sy de voorhuyt oft de Besnijdenisse ons Heeren Jesu Christi, met de Pantoffelen ende P e s e r i c k des Navels seer devotelijck in bewaert. MARNIX, De Byenkorf van 1645, bl. 41.

Pesten. *Furien.* Twee p e s t e n zijn 'er, Vloeckgodinnen geheeten. VONDEL, door V. L. V, 415.

Pesterie. *Bakkerij.*

Die keyser hiet die backers verslaen
Altehant, ende also saen
Destruweerde hi altemale
Die p e s t e r i e van hogen te dale.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. II B. IX, vs. 46.

Pestier. *Baktrog.*

Oec voerde hi van Yberne

Pestier ende querne,
Smessen ende ander ghemac.
Reize van Ste Brandaen, vs. 114.

Pet, pette. *Put.* KIL. Reparatien van den bruggen, petten ende anders, den Hage aengaende, enz. Informatie, bl. 343.

Petard. *Springbus, om deuren en poorten in brand te steken of te doen springen;* ook, volgens het U. W. *een houwitser, welke, losbarstende, schroot om zich heen verspreidt.*

Doen Erkelens te spa de deughd en kracht vernam
Van Fredericx petard.
VONDEL, door V. L. II, vs. 543.

Ja anders niet dan of de Spanjaert brugh en poort,
Door kracht van buspoêr en petarden opgesprongen,
Bemaghtight had.
Ibid. V. 440, vs. 9.

Pete. 1) *Doopmoeder.*

Iginius, die een Griec was,
Wart nu paus, alsic las.
Dese sette ende woude
Dat peterne ende pete hebben zoude
Dkint dat ter vonten quame.
Lsp. B. II, C. 44, vs. 186.

2) *Grootmoeder.* KIL.

3) *Voordochter.* Ibid.

Peter. 1) *Doopvader.* Lsp. op **Pete.** KIL.

2) *Voorzoon.* KIL.

Peterijn, petrijn, petrin. *Doopheffer, doopvader.*

Het (swaert) gaf mi een mijn peterijn.
Walewein, vs. 3242.

Ende noch enen, dien willic nomen
Die des coninc Bans petrijn was.
Lanc. II, vs. 17996.

— — — — hi was petrin
Van der scoener maghet fijn.
KAUSLER, Denkmäler, I, vs. 6102.

Peterne. *Doopvader.*

Ende dar was Bavijns soilt doe
Darmen hir vore doget af las,
Die des coninc Bans peterne was.
Lanc. II, vs. 24609.

Petevader. *Grootvader.* KIL.

Pethaeck. *Puthaak.* Ibid.

Petoor. *Roerdomp.* Wdb. op BREDERO.

Petreren. Volgens PLANTIJN *faire repas sobrement*, d. i. *een matige maaltijd doen*, in het Lat.: »*sobriè convivari*". Doch KIL. geeft ook *ligurire* op, dat, volgens PITISCUS juist het tegenovergestelde, namelijk *lekker eten, smullen* beteekent; doch SCHELLER geeft o. a. ook op: *lekker, kiesch zijn, slechts hier en daar van proeven.*

Petten. *Putten.* KIL.

Petter, petterken. *Distelvink, putter.* Ibid.

Petteraar. Volgens KIL. *iemand die diarrhee heeft.*

Het hinderste van een petteraer is altijds bedrit.
DE BRUNE, Banck.-Werck, 1660, I, 187.

Petteren. *Zijn gevoeg doen, dun afgaan.* KIL.

Petterer. *Iemand aan diarrhee lijdende.* Ibid.

Petteringhe. *Dunne afgang, diarrhee.* Ibid.

Peuk. *Vuil, vuiligheid, iets dat verachtelijk is.*

Men poog dan noit den peuk der helsche duisternissen,
Welk God verdelgen wil, uit d'afgrond op te visschen.
OUDAAN, Poëzy, II, 241.

Voor al wanneer hy zocht de plooi der onterkleeden
Te ontrimp'len, en den peuk te ontdekken daar ze lag,
Bedommelt in 't gezeet van 't Kerkelyk gezag.
Ibid. III, 516.

Peukel-penninck. *Oppotter, oppotster, schraper, schraapster.*

't Was noch yet datse somtijds op dokten; maer 't is of s'et van haer hert snee alsse wat sal geven.

Sulke ouwe peukel penningen slachten de verkens, die niemand goed doen soo lang alsse leven.
PAFFENRODE, Hopman Ulrich, 1683, bl. 81.

Peuluwen. *Ranselen, rossen.* Wdb. op BREDERO.

Peupel. *Volk.* KIL. Wij zeggen nog: »*gepeupel*".

Peure. *Aalsteker, aalgeer, elger.* Ibid.

Peuren. *Aalsteken.* Ibid.

Peuren, elders **porren.** De oorspronkelijke en algemeene beteekenis is: *in beweging komen, voort- of optrekken*, of trans.: *in beweging brengen, doen voortgaan* of *doen optrekken*, en daaruit worden alle bijzondere beteekenissen verklaard. Wdb. op HOOFT.

Peuren. *Trekken, gaan, zich aan of tot iets begeven.* Wdb. op BREDERO.

Hey, lustigh maet, peur anje werck.
A. VANDE VENNE, Wijs-mal, 1634, bl. 35.

Peuren. *Uitpluizen*, *schrafelen*.

Wie dat ghy zijt, man ofte wijf,
Esser tusschen ulieden iet secreets ghebuert,
Sijt te vreden, ende niet en p u e r t
In elc anders mesdaet.
Belg. Mus. VI, 66.

Peuren, pueren. *Visschen naar aal*, *met een bos wormen aan een draad geregen.* KIL.

Peurroede, puerroede. *Hengel om te peuren.* KIL.

Peuselaer. *Zeker dun bier.*

Daer suypje reynse-wijn, en ick moet mijn beljen met p e u s e l a e r.
A. BOELENS, Kl. van de Oneenige-trouw, 1648, bl. 17.

Mijn Boeltjen moet zijn een aerdigh dier,
Die haer laet genoegen met een stuyver drie vier,
Die soo lief p e u s e l a e r drinckt als Rijnsche Wijn.
R. VISSCHER, Quicken, 1669, bl. 21.

De Waerdt (goede mannen) heeft ons bedrogen voorwaer,
Want wy drinken Engels Bier, en hy rekent P e u s e l a e r.
Ibid. bl. 24.

Zie nog Klucht van Oene, 1662, bl. 4.

Peuselen. *Smullen*, *lekker eten*. KIL.

Peuselen. *Bevoelen*, *betasten*. Ibid.

Peuselen. *Doorzoeken*. Ibid.

Peuselen. *Nijpen*, *knijpen*. Ibid.

Peuselen. *Plukken*. Ibid.

Peuselinghe. *Lekkernij*. Ibid.

Peuteren, poteren. *Kwellen*, *verontrusten*. Ibid.

Peuteren, poteren. *Nijpen*, *knijpen*. Ibid.

Peuteren, poteren. *Naarstig en nauwkeurig onderzoeken*. Ibid.

Pharheer. *Luthersch geestelijke*, *Luthersch predikant*. Wdb. op BREDERO.

Phase. *Paschen*. Zie Bijb. van 1477, Exod. XXXIV, vs. 25.

Phasiaen. *Fazant*. PL.

Phiool, viole. *Flesch*, *kruik*, *schaal*. Gouden p h i o l e n zijnde vol reuck-wercks. St. Bijb. Openb. V, vs. 8. Een handt druckende een ledige v i o l e of glasen vlesse onder het water, enz. R. VISSCHER, Sinnep. 1678, bl. 1.

Phisike, physike. *Geneeskunde*.

Ende doe leefde Ypocras
Die vindre van p h i s i k e n was.
Rymb. vs. 18010.

Phisiker. *Geneesheer*, *geneeskundige*.

Doe dadene sine p h i s i k e r s baden
In warmer olyen.

Ibid. vs. 21701.

Phisisien, phisicien, phisicin, phisisijn. Hetzelfde. Die ghesont syn en behoeven des p h i s i c i n s nit, mar die sik syn. Lev. van Jezus, bl. 60.

Want wi dicken hebben ghesien,
Dat een groot p h i s i c i e n,
Als hi tot sinen sieken quam,
Die siecheit hi wel vernam, enz.

Nieuwe Werken van de M. v. N. L. IV, vs. 1272.

Phitone. *Waarzeggende geest.* Soect mi een wijf die een p h i t o n e heeft. Bijb. van 1477, I Sam. XXVIII, vs. 7.

Picyn. *Vijver.*

Daer na vielt, als God woude,
Dat men ene p i s c i n e graven soude,
Daer men tfleesch in soude dwaen.

Dboec vanden Houte, vs. 676.

Een ingel quam ende dreef iolyt,
Ende roerde dwater in die p i s s i n e;
Soe wie van siechede hadde pine,
Ende naest den ingel int water quam,
Van allen evele boete nam.

Ibid. vs. 693.

Piek. *Haat, wrok, naijver, wangunst.*

De Liefde van de kunst is sieck,
Of yver-loos door spijt of p i e c k.

BREDERO, Boert. L-B. bl. 109, a.

Vlucht, vlucht onnoosel kindt verbercht u voor de Grieck,
Die dees' u jonge ziel soeckt wt een oude p i e c k
Te moorden.

S. COSTER, Polyxena, 1619, bl. 48.

Ick bracht hem een geschenck van lamm'ren zonder smetten,
Op hope om zynen wrock en p i e c k wat te verzetten.

VONDEL, door v. L. II, 26, vs. 18.

Pieke. *Duivel.* De p i e k e is soo slecht niet, hy geeft dat hy quijt wil wesen. J. NOOZEMAN, Beroyde Student, 1679, bl. 25.

Piel. *Pijl.*

Ende voer henen met selker vloge
Als een p i e l ut enen boge.

Lanc. III, vs. 25437.

Pielloot. *Peillood.* KIL.

Piemgal. Waarschijnlijk *eene ziekte in de gal, die fletschheid en flauwheid ten gevolge heeft.* Wdb. op BREDERO.

Piemgallig. *Fletsch, flauw.* Ibid.

Piepen. 1) *Pijpen, fluiten.* KIL.

2) *Sissen* zoo als van slangen gezegd wordt.

Daer vogel, dier en mensch, in slaep gevallen, sliepen,
En traege slangen zacht voortkruipen, zonder p i e p e n
En schuiflen.

VONDEL, door V. L. XI, vs. 515.

Piepend gras, *Pas ontloken, ontsproten gras?*

Men moet eerst een verblijf en legerstant opspeuren
Voor 't byenleger, daer geen winden haer versteuren,
[Want wint beletze 't aes te brengen in haer kas],
En daer geen dertel bock, noch schaep in bloem en gras
Ophupple, geene vaers den dau des velts afstrijcke,
Nocht 't p i e p e n d g r a s vertrê.

Ibid. VIII, 254, vs. 18.

Pieperling. *Beuling of worst.* Wdb. op BREDERO.

Pieraarsen, piëreersen. *Aarzelen, weifelen, dralen, schoorvoeten,* eigenlijk het heen en weêr draaien als een pier. Ibid. Het is een algemeenen aart der menschen, dat zy van hetgeen, daar men hun voorforsselik meint toe te dwingen, dapper p i e r a a r z e n, en 'er zich, naar hun uiterste vermogen tegen kanten. DE BRUNE, Jok en Ernst, 1665, 4° ed. bl. 207.

Piere. *Strik om wild te vangen.* KIL.

Pieren. *Boeien.*

So felle vanghenesse was ghevisiert.
Onsochte was hi daer in g h e p i e r t,
Ende in boyen so sere besleghen,
Het hadde een ors cume ghedreghen.

Walew. vs. 8288.

Piereu ey?

Gepulvert die wortel, sonder waen,
Ende dan in een p i e r e u e y ghedaen,
Ende uutghesopen metter spoet,
Es jeghen tlancevel goet.

Nat. Bl. B. X, vs. 630.

De variant heeft *moru ey,* d. i. *zacht ei.*

Pierick. *Perzik.* KIL.

Pies. *Stuk, brok.* Passim. Fr. »*piece*".

Pietmaent, pietmaendt, pyetemaent. *September.* KIL. MEYER.

> Dus was tende van den stride,
> In p y e t e m a e n t, uptie zeste yde.
> Rymb. vs. 29688.

Piewitvoghel. *Kievit.* KIL.

Pigge. *Bigge.* Ibid.

Pije, pijelaken. *Grof, wollig laken.* Ibid.

Pije. 1) *Vilten mantel.* Ibid.

2) *Kapmantel,* ook *schipperspij.* Ibid.

3) *Winterkleed.* Ibid.

Pijewanten. *Winterhandschoenen.* Ibid.

Pijck, pijcke. *Piek, lans.* Ibid. PL.

Pijck. *Haat, wrok, wangunst, naijver.*

> De zotten door een haet of p ij c k
> Die maecken d'advocaeten rijck.
> DE BRUNE, Spreekw. 1636, bl. 432.

Pijckdrager. *Lansier.* PL.

Pijckenaer. *Piekenier, lancier.* KIL.

Pijckijser. *Lansspits.* Ibid.

Pijckknevel. *Touw, riem of band tot eene lans of werpspies behoorende.* Ibid.

Pijckschacht. *Schacht eener lans.* Ibid.

Pijl. *Grasscheut, grashalm.*

> En vaers en koeyen treen ten knien toe door het gras
> Daer eertyds voor het vee geen groene p ij l en was.
> WESTERBAEN, Ockenburgh, 1657, bl. 46.

Pijlaerdt. *Bloedvink, roodborstje.*

Pijlaren, pijlaaren. *Vestigen, vastzetten.* MEYER.

Pijlband. *Riem, snoer of band aan eene werpspies, waarmede men haar, na het voortwerpen, terugtrekt.* Ibid.

Pijle. *Heipaal.* KIL.

Pijle. *Stapel, hoop.* Ibid. Fr. en Eng. »*pile*".

Pijle. *Dieplood, peillood.* Ibid.

Pijlecheit. *Smart, pijn, leed.*

> (Si) loestense van den banden saen,
> Ende vielen neder op haer knien,
> Ende baden haer genade van dien,
> Dat si haer p ij l e c h e i t hadden gedaen.
> Lev. van Sinte Christina, vs. 659.

Pijlen. *Palen inheien.* KIL.

Pijlen, peylen. *Eene taak opgeven.* Ibid.

Pijlen, peylen. *Het water met een dieplood peilen.* Ibid.

Pijlerne. *Pilaar.* Ibid.

Pijlernebijter. *Pilaarbijter.* Ibid.

Pijlernbijterije. *Pilaarbijterij, huichelarij.* Ibid.

Pijlernhoofd. *Kapiteel.* Ibid.

Pijlernschaft. *De stijl eens pilaars, tusschen het kapiteel en het voetstuk.* Ibid.

Pijlernvoet. *Het voetstuk eener kolom.* Ibid.

Pijlhout. *Hout van den zwarten elzenboom.* Ibid.

Pijlick. *Onbeschaamd, moedwillig, balddadig, brooddronken.* Ibid. Zulcks dat een p ij l i c k e weduwe — — — heeft durven zeggen. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 176.

Pijlickaert. *Balddadig, brooddronken, onbeschaamd man.* PL.

Pijlickersse. *Balddadige, dartele, onbeschaamde vrouw.* Ibid.

Pijlickheyt. *Balddadigheid, moedwil, dartelheid, onbeschaamdheid.* Ibid.

Pijlloot, piloot. *Loods.* KIL.

Pijlsteert. *Zekere visch* en ook zekere soort van eendvogel, nog *pijlstaart* genoemd. Ibid.

Pijn. *Straf.* Ibid. Fr. »*peine*".

Pijn 1) *Moeite.* MEYER. Fr. »*peine*".

2) *Arbeid.*

— — — dat ic dit werc
Volbracht hebbe — — —
— — — met mijnre p i n e n
Als ic best can na den latine.

Belg. Mus. VIII, 283.

Die p ij n die si ghepijnt hadden. Bijb. van 1477, Machab. X, vs. 15. Want wij die dit werck ontfaen om te corten, en hebben geen cleyn p ij n anghegaen. Ibid. II, Cap. II, vs. 27.

Zie verder op **Pine**.

Pijnaer, pynaer. *Beul, straffer.* Ende dan sel hem den rechter leveren den p ij n a e r s der hellen. Gesta Roman. Cap. 27.

Pijnas. *Pinas, soort van galei.* Zie HUYGENS Ged. door BILD. II, 53.

Pijnder. 1) *Beul, pijniger.* KIL.

2) *Brandmeester,* iemand wiens plicht het was te zorgen, dat alles aangewend werd, om, waar er brand was, dien te blusschen. Ibid.

3) *Arbeider, arbeidsman,* zoo als bijv. *Zakkedragers,* zie Belg. Mus. IV, 42. *Biervoerder,* zie ibid. bl. 382. Zie verder op **Pijnre.**

Pijnelick. *Moeilijk, met moeite.* Dat zy moeten dalen of neder-storten en dat wel met zulcken geweld in een oogenblick, als zy p ij n e l i c k in dertigh jaren hebben konnen steygheren. DE BRUNE, Banck.-Werck, 1660, I, 76.

Pijnen. 1) *IJveren.* MEYER.

2) *Er over nadenken, middelen bedenken, er zich op toeleggen.*

(Si) p ij n d e n omme haren scamp,
Hoe sise gebrochten in eenegen ramp.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LX, vs. 18.

3) *Pijnigen.* KIL. PL.

Waerschu alle goede manne
Dat sy hem wachten voor die panne,
Dair die ander in sijn g h e p ij n t.
Mloep, B. I, vs. 3223.

Laet droeve nijdt inwendigh u niet p ij n e n,
Als ghy 't geluck der booser Menschen siet.
CAMPH. ed. 1630, Ps. XXXVII, vs. 1.

Zie nog Pass. Wijnt. 1480, f°. lxxiij. c.

4) *Pogen, trachten, streven, moeite doen, alles aanwenden om een doel te bereiken.*

Nochtan elck vluchte en p ij n d e te vlien.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. I, 2de St.

Daer biechte sy dit niet te beeteren en p ij n e n.
ANNA BYNS, Ref. 1548, II, bl. 162.

Vliet van my eer ick u p ij n te worghen.
HOUWAERT, Handel der Am. bl. 61.

5) *Arbeiden, werken.* Ende ic heb u ghegheven tlant daer du niet in g e p ij n t en hebste. Bijb. van 1477, Josua XXIV, vs. 13. Ende hy gheneerde hem alleene met aerbeyt ende p y n e n op zijn landeken. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis. 1574, f°. 37, c.

Eve sat en span op die erde,
Adam p ij n d e om die spise.
Alex. IV, vs. 438.

6) *Kwellen, plagen.*

Als ene (komeet) in enich lant schijnt,
Dat lant wort g h e p ij n t.
Broeder Gheraert, vs. 612.

Maer om niet p ij n t hem Gelloen.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 504.

Twi p ij n s t u dus om niet mi.
Lanc. IV, vs. 12108.

7) *Zwoegen*, volgens Profr. SCHRANT.

Soe hi meer p ij n d e om die minne,
Soe hi meer in dolen stoet.

Dr. DE JAGER, Taalk. Mag. II, 287.

8) *Zeer doen.*

Lampreiden bete es ghevenijnt,
Maer wien so sulke smerte p ij n t,
Barne te pulvere hare hovet:
Dats die bate, des ghelovet.

Nat. Bloeme, B. V, vs. 714.

Pijnen (Hem). 1) *Zich inspannen, zich moeite geven, zijn best doen.* Wdb. op BREDERO.

Suster zijt te vreden, ick zal m y z e l f s p ij n e n gaen
Om hem te vermorwene met heusche woorden.

HOUWAERT, Handel der Am. 1621, bl. 66.

Die naen seide als hi dat sach:
»Here, alse gi wilt mogedi varen
Gi hebt u wel g e p ij n t tuwaren."

Lanc. II, vs. 8796.

(Hi) p ij n d e h e m alexanders rijc te winnen. Bijb. van 1477, I Machab. XI, vs. 1.

2) *Bedenken, bedacht zijn, bedacht zijn op of om.*

Diederic, des Vetten Graven Zone,
Gaderde sijn here, als de gone
Die ghedochte al sulker scaden,
Alsi hem vormals hadden beraden
Ende p ij n d e h e m die te wreken swaer.

MELIS STOKE, B. II, vs. 139.

Ende hij p ij n d e h e m quaden raet tegen alexander. Bijb. van 1477, Mach. XI, vs. 8.

Pijner, pijnre. 1) *Pijniger, beul, scherprechter.* PL.

Doe sprac die coninc totten p ij n r e s, ghebiedende dat men hem met ghebonden handen ende voeten in enen bernenden oven werpen soude. Gesta Roman. cap. 27.

2) *Arbeider, sjouwer, werkman, opperman.*

Nu worden dus die gene beraden
Dat si p y n r e s huerden indie Stat
Die dese bene (van gevilde paarden) droegen van dat.

VELTH. Sp. H. fo. 217.

LE LONG zag deze p ij n r e s aan voor *pijnigers* of *beulen*.

Ten alrenaesten dage daer an
So quam ghinder een simpel man,
Die een p ij n r e oint hadde gewesen, enz.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. II B. X, vs. 37.

Pijnheer. Hetzelfde. Zie Ste. Brandaen, vs. 653.

Pijnijser. *IJzeren werktuig bij de pijnbank.* PL.

Pijninghe. *Pijniging, marteling.* Ibid.

Pijnlec, pijnlijck, pijnlick, pinlec, pynlyc. 1) *Werkzaam,* volgens F. A. SNELLAERT. Sijn die arme dicke ende stijf, ende cort, dat bediet p ij n l e c. Belg. Mus. X, 288. Denzelfden tekst vindt men ook in D. III, bl. 235, waar WILLEMS dit woord verklaart door *lastig, korzel,* en verwijst naar de volgende plaats:

2) *Lastig.*

Die p ij n l i k e Godevaert hiet die gone,
Want hi altoes vechtens gherde.
Brab. Yeesten, B. IV, vs. 1008, var.

3) *Moeilijk.*

Pirander, spreect Solijn,
Es ghevoet alst ware een swijn;
Ghehornet ende ghehovet mede
Vele na des herts sede — — —
Hier bi es goet te verstane
Dattet p ij n l ij c es te vane.
Nat. Bloeme, B. II, vs. 3255.

In haren cloester — — — —
Daer p ij n l ij c toeganc toe gaet.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VIII B. IV, vs. 32.

4) *Boos, kwaad, slecht.*

Tote enen scape tere stont
Quam .i. herde p ij n l ij c hont.
Esopet, bl. 21.

In minen cloester hier in de stede
Was een p ij n l ij c moenc mede.
MAERL. Sp. H. 4° ed. III P. VII B. XLV, vs. 2.

5) *Verstoord, gekant.* Die lombaerden waren seer p ij n l ij k teghen dat keyserryke van romen. Pass. Wijnt. 1480, f°. lxxiij, c.

6) *Dartel, lastig door overgroote dartelheid.* KIL.

7) *Licht geraakt, gram.*

Hi was fel in allen dinc,
Ende sere p ij n l ij c mede.
Lanc. IV, vs. 5641.

8) *Die pijnigt of kwelt.* PL.

Pijnlick gherieht. *Halsgericht.* KIL.

Pijnlick man. *Rechter, die het crimineele recht bedient.*

So dat hi met ghelde gewan
Somegen p ij n l i k e n man.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. IV, vs. 84.

Pijnlijcheit. 1) *Moeilijkheid, moeite.* MEYER.

So dat si met p ij n l i c h e d e n
Enen tor daer vallen daden.
Rymb. vs. 27656.

2) *Vermoeienis door krachtsinspanning.*

Als hi (de Glutis) wert gheware
Dat die voghele met groter scare
Jeghen den winter henen varen,
Die swaelwen metten odevaren,
So vlieghet hi dor gheselscap mede;
Maer alse hem die p ij n l i c h e d e
Van den vlieghene gaet in hant,
Blivet hi achter in enech land.
Nat. Bloeme, B. III, vs. 1896.

3) *Smart, pijn.*

In Alexandrien die stede
Bleven, door hare p ij n l i c h e d e
.L^m. Jueden doot,
Omme hare quaetheit groot.
Rymb. vs. 27902.

4) *Overlast.*

— — Die wulve entie herden
Eens gedinghe wilen gherden,
Dat si gevriende werden souden;
Die wulven seiden, dat si wouden
Hebben te ghiselen die honde,
Anders wilden si in ghere stonde
Pays geven, noch maken vrede;
Want vander honde p ij n l i c h e d e
Quam dorloghe altemale.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. LIII, vs. 20.

Moyses scalt tAaronne waert
Dat hi des volcs wille daer dede;
Maer omme hare p ij n l i c h e d e

Onteculdechde hem Aaron aldaer,
Want hi der doot hadde vaer.
Rymb. vs. 5080.

Pijnlick maken. *Teisteren, afbeulen, pijnigen.* De heilige Amand in zijne gebeden zoo diep verzonken zijnde, bleef na het sluiten der kerk, in eenigen hoek verholen. De koster hem later vindende, dacht dat hij een dief was, en begon hem te slaan, en zeide:

— — — — Dief! truwant!
Het was gracie dat ic hu vand,
Maer ghi sullet ontghelden seere."
Ootmoedelike sprac die heere
Ende boot sine onsculden groot,
Maer die costre door dat hi bloot
Van cleederen stont ende naect,
Heeft hi hem p ij n l i c g h e m a e c t,
Ende slouchene langhe ende onsochte.
Leven van St. Amand, I, vs. 1971.

Pijnraem. *Werktuig om te pijnigen.* KIL.

Pijnseelen. *Koorden bij eene pijnbank behoorende.* PL.

Pijnweke. *Lijdensweek.* KIL.

Pijp, pijpe. *Riethalm.* Ibid.

Pijp, pijpe. *Schacht van eene pen of veer.* Ibid.

Pijp, pijpe, piepe. *Mannelijk lid.* Ibid.

Pijp, pijpe, pipe. *Fluit*, ook *lollepijp, doedelzak, ruispijp, moezel.*

Een schaepharder leert op tfelt.
Ende leert fleuyten ende pypen maken.
Mloep, B. II, vs. 4241.

Zie nog Die .X. Plaghen, vs. 1282.

Pijp (Een) draeyen. *Een pots spelen, een loer draaien.*

Ist daer mee te doen, ick sel wel e e n p ij p d r a e y e n,
Die soo abel sel wesen, dat enz.
S. COSTER, Tijsken van der Schilden, 1613, bl. 14.

Hy mag vreesen,
Krijg ick hem, voor dat hy my eens e e n p y p h e e f t g h e d r a i t
VAN SANTEN, Lichte Wigger, 1617, bl. 31.

D r a i t hem weer eens e e n p ij p, soo is het leer om leer.
Ibid.

Pijpen, pypen, pipen. 1) *Op de fluit spelen, fluiten.* KIL.

Ghy droeght in d'andre hant een pijp van riet gesneden,
Of zeven pijpen, op een rye allengs verkort.

Terwijlghe vrolijck p ij p t, van minnelust geport,
Gaen, zoo men zeggen wil, d'ongagealagene ossen
Naer Pilus dwaelen van den wegh door velt en bossen.
VONDEL, door v. L. XI, 366, vs. 892.

Ghi hebt ghedaen als die voghelare
Die scone p i p e t ende blaset,
Daer hi die voghelkine mede verdwaset.
Fl. ende Bl. vs. 2823.

2) *Zingen.*

Maer ree ten dans te staen, op al wat vryers p ij p e n,
Vermaecktme niet.
VONDEL door v. L. V, 648, vs. 1320.

Sy p ij p e n haren sang naer wijse van den uyl.
CATS, door Dr. v. VL. I, 317, b.

3) *Op den doedelzak spelen, zoo als de berenleiders, om de beren te doen dansen.* Wdb. op BREDERO.

4) *Drinken, zuigen.*

Met zijn aderen noch vol wijns, dien hy 'sdaeghs te vore g e p e p e n had. VONDEL, door v. L. V, 57.

De melck heeft hier een geur soo lieflick als de wijn,
Of hoe heet dat soet nat dat wy een tsamen p e p e n.
Zeeusche Nachtegael 1623, Boerenpraet, bl. 18.

5) *Op de maat van de fluit dansen.*

Get! as ik 'er om denk, ik wod ik al an 't p ij p e n was.
Dr. DE VRIES, Waremar, bl. 66.

6) *Piepen, schreeuwen, geluidgeven.*

(Die) bonsinc maket in die huse een gat
Daert ingaet, ende hoenre steelt,
Ende maghet (mag het of kan het), het gheteelt
Dattet bi den hoefde ghegrijpt,
So dat ne crijscht no ne p ij p t.
Nat. Bloeme, B. II, vs. 3369.

Pijpen. Quid?

Al mogen wy somtijts van arbeyt vermoedt zijn
Inde waghe, met packen, corteelen, oft p ij p e n,
Wy willender eenen vrolijcken moet in grijpen, enz.
Belg. Mus. II, 251.

Pijpen (De) stellen. *Beredderen, den baas spelen.*

Gaen wy na Duyfjen toe en s t e l l e n daer d e p y p e n.
JOOST VAN BREEN, De Swarte Minnaers, bl. 19.

Ik zal jou leren Messen trecken en hier de pypen stellen.
Ibid. bl. 22.

Ik zelt jou verleeren guit! datje hier zo de pijpe stelt.
JOOST PLUIMER, De verliefde Lubbert, 1678, bl. 10.

Jy vrouwe-verdriet! 't is 't eerst niet dat jy droncke de pijpe stelde.
J. NOOSEMAN, Beroyde Student, 1679, bl. 19.

Pijpengael. *Kruiwagen.* VAN HASSELT op KIL.

Pijper. *Fluitspeler.* KIL.

Pijpersse. *Fluitspeelster.* Ibid.

Pijpestelder. *Den baas speler.*

Jy pype-stelders, jou want-luysen, jou olijke guyts!
W. D. HOOFT, Kl. van Stijve Piet, 1682, bl. 20.

Pijpkruyd. *Scheerling.* KIL.

Pijpstave. *Duig van een vat.* Ibid.

Pijptouwen. *Orgelen.* Ibid. en MEYER.

Pijpvederkens. *Stoppelveeren.* KIL.

Pijroen, puyroen. *Pui, puie.* Ibid.

Pijseel, pijsel. *Kast, kleerkast.* Ibid. Zie ook **Pysel.**

Pijsel. *Keuken.* Ibid. en PL.

Pijsen. *Zeker spel.* Zie **Pysen.**

Pike, picke. *Houweel.* KIL.

Met piken braken si die veste.
Alex. I, vs. 984.

Pick olie graef. *Zeker kinderspel: Bok bok sta vast.* Verbasterde uitspraak volgens BILDERDIJK van het Italiaansch *Picciolo o grande.* Wdb. op BREDERO.

Picke. *Sikkel.* Als de vergulde ayre — — — gereed is om onder de picke of zickel te vallen. DE BRUNE, Banck.-Werck, 1660, I, 424.

Piken, picke. *Duivel.* Waarschijnlijk eene verbastering van **Pokken.**

De piken op u vleys.
J. NOOZEMAN, Lichte Klaartje, 1681, bl. 1.

Hoe picke kan dat koomen?
Ibid. van 1669, bl. 20.

Wie pikken komt hieraan?
Dezelfde, Bedrooge Dronkkaart 1679, bl. 9.

Piccaerd. *Graver.* In den heyre waren vele piccaerden, dese bestonden te graven onder deerde henen. Van Brabant die excellente Cronike, Antw. 1530.

Pickedillekens. Laciniae volgens KIL. welk woord in PITISCUS beteekent: *de twee belletjes die aan den hals der geiten hingen.*

Pickel, pickelbeen. *Bikkel, kootje.* KIL. PL.

Pickel. *Poot van een stoel of tafel.* KIL. PL.

Pickelpot. *Pot van pooten voorzien.* KIL.

Pickelsteen. In de bouwkunde *een steen van zekeren bepaalden vorm.* Ibid.

Picken. *Bikken, afbikken.* Ibid.

Picken. *Zakkenrollen.* Ibid. Eng. »*to pick one's pocket*".

Picken. *Steken, uitsteken.* KIL.

Elegast die trac een iser uut,
Daer hi den muur met soude p i c k e n.
Caerl ende Elegast, vs. 718.

Picken. *Het koren met een sikkel afmaaien.* PL.

Picker. *Hij, die met een sikkel het koren afmaait.* KIL.

Pickéren. *Steken, prikken, vaneenrijten.* Ibid.

Pil. *Peetkind, petekind.* Zie De Taal- en Letterbode, 2e jaarg. van bl. 2 tot bl. 11.

Pilaren. *Zuilengangen, gaanderijen.*

Die tempel stoet in vaster stat,
Viercante, ende hadde IIII p i l a r e n
In viere ziden oec te waren,
Met colummen scone ende groot.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. II B. X, vs. 45.

Pilaren, pijlaren. 1) *Vestigen, grondvesten.* MEYER.

Golft in d'azure Zee,
Zecht d'Oceaensche baren
Hoe Juda op u Ree
Komt synen Throon p i l a r e n.
VONDEL, door v. L. I, 102, vs. 1670.

2) *Stutten.*

De God van Abraham, Isac, en Jacob zelf,
Die synen Troon p i l a e r t opt brandende ghewelf,
Is my verschenen.
Ibid. bl. 66, vs. 538.

Pilec, pilic, pileec. Verkorting van **pijnlic.** 1) *Moeilijk, bezwaarlijk.*

Hi dede hare soe meneghe scande
Ende soe menich vernoy oppenbare,
Dat p i l e c te vertrecken ware.
Limb. B. IV, vs. 110.

Buten lach vele volcs op tfelt,
Dat was al onghetelt,
Dat p i l i c te seggen ware.
Ibid. B. VIII, vs. 1217.

2) *Droevig, pijnlijk, smartelijk.*

Hi seide: »Here, ic quam hier tileec,
Langhe te beidene hier es pileec,
Doet mi gherechticheit gheschien.
Maskaroen, vs. 229.

3) *Lastig, oproerig, tot overlast strekkende.*

Nu hoert hier ene niwe scande.
In de porte van Dordrecht
Was doe menich pilic knecht.
Dat vernoyede Aloude sere.
MELIS STOKE, B. VI, vs. 290.

Pilerne. *Pilaar.* KIL. Want dat is een viercant casteel ende staet op groten pilernen. Dr. v. VL. Prozast. bl. 72.

Pilicheit. 1) *Last, bezwaar, druk.*

— Rikilt, die was des lants vrauwe,
Dede al den lande soe groeten rauwe,
Beede cleerken ende leeken mede,
Met harer groeter pilichede,
Dat soese met harer ghewelt
Reimerde, ende roefde om dat ghelt,
Dat soe ghelooft hadde den coninc.
KAUSLER, Reimchr. vs. 1582.

2) *Leed, smart, pijnlijkheid.*

Ende want har dochte dat men dar mede
Grote pilecheit haer dede,
So wart si dies te rade, dat
Si soude verwandelen wile ende stat.
Lev. van Ste. Lutgardis, vs. 640.

Pilgéren, pilgeeren, pilgieren. *Plunderen.* De Heere van Fleteren, Admirael vander Zuyder Zee, consenteert ende geeft oorlof van 's Conincx weghen, dat eenen yeghelijcken wie hy zy, sonder dienst, sal moghen rooven, branden, pilgeeren, en doodtslaen de rebelle ende Vyanden des Conincx. VELIUS, Chron. van Hoorn, bl. 101.

Ende de stede van Curterike
Wart ghepilgeert groetelike
Van die van Ghend.
KAUSLER, Reimchr. vs. 5381.

Pilgherijm. *Pelgrim.*

— — — meester, ga wi dan
Ghelijc of wi waren pilgherijm.
Esmoreit, vs. 869.

Twe **pilgherijns** die sijn verdreven
Ende van den roevers af gheset.
Ibid. vs. 872.

Maer nu sta ic als een **pilgherijm**.
Ibid. vs. 887.

Pilgrimaeds. *Bedevaart.* Een mensch voer pilgrimaeds ende riep sijn knechte ende beval hem sijn goet. Stemmen, bl. 73.

Pille. *Deegbrok, dien men het gevogelte geeft om vet te mesten.* KIL.

Pillegift. *Gift, welke men geeft als een kint gepilt wordt.* Zie **Pillen.**

Pillen. *Als doopheveling petekind worden.* Zie hierover Taal- en Letterbode 2de jaargang, bl. 11.

Pillen. *Pellen.*

So sijn sijn eyer qualic **ghepilt**.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 73, vs. 115.

Piloot. Zie **Peilloot.**

Pilorijn. *Schandpaal.* KIL. Fr. »*piloris*".

Pimpampet. *Een oud spelletje.* Zie Dr. DE JAGER, Verscheidenheden, bl. 161.

Pimpel. *Vlinder.* KIL.

Pimpelmees. Metaphorisch: *een zwak, teêr mannetje.* Ibid.

Pimpooghe. *Iemand met kleine oogen.* Ibid.

Pimpooghen. *Knipoogen, pinkoogen.* Ibid.

Pimpernelroosje. *Duinroosje.* Ibid.

Pims. *Puimsteen.* Ibid. en MEYER.

Pimsen. *Met puimsteen gladschuren.* KIL.

Pin, pinne. *Trans, tinne.*

Dit sijn van den temple die **pinne**,
Daer dEwangelie af heeft inne
Daer Satan onsen Here up droech.
Rymb. vs. 11369.

Daer na droechene die duvel voort
Te Jherusalem, in die poort,
Uptie **pinne** vanden temple.
Ibid. vs. 22263.

Pin, pinne, doelpinne. *Oogmerk, doelwit, mikpunt.* KIL.

Pinceel. Verkleinwoord van **Pinjoen:** *Soort van kleine wimpel.* Zie dit woord.

Van sinen wapenen geheel (geel)
Hinc an sijn spere een **pinceel**.
Grimb. Oorl.

Schacht in hant — — —
Een p i n c e e l daer ane van siden.
Ibid. vs. 8420.

Pinden. *In beslag nemen.* Maer ist sake datton dan dy vorster achtervolgen konnen, eer he op sijnen hoff can komen, ende dat he geladen heeft eenig van dryer keuren hout, dat is te weten eycken, beucken oft linden, so sal de fürster dat fürste perd uitspannen ende p i n d e n fur dry rins gulden. Belg. Mus. V, 430.

Pine, pyne. 1) *Zorg.*

Ic bidde u vriendelike dat gi
U p i n e wilt leggen ane mi.
Lanc. II, vs. 12820.

2) *Moeite.*

Al brochte Brune dat hooft uut
Met arbeide ende met p i n e,
Nochtan liet hire vanden sinen
Een ore, ende beide sine lier.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 743.

Tis groote p y n e, met droever herten blyde te syne. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 100.

3) *Arbeid, werk.*

Dese p i n e ende dit ghepêns
Sendic u, Heer Grave Florens.
MELIS STOKE, B. I, vs. 27.

Een wolf hadde in sijn hol ghedragen
Spise ghenoech te .xl. daghen,
Om met ghemake daer in te sine,
Sonder sorghe, ende sonder p i n e.
Esopet, bl. 252, vs. 4.

4) *Smart, leed.*

Dinc om die p i n e, die met oetmoede
God om onsen wille doghede.
Belg. Mus. X, 61, vs. 132.

Lieve kint, ontsie di niet,
Al dogest u p i n e ende verdriet
In dit arme cranke leven.
Rymb. vs. 15468.

5) *Straf.* Fr. »*peine*".

Lamech ghalt hem (Cain) sine p i n e.
Ibid. vs. 901.

Ende seide, dat hi ware
Een begheven clusenare,
Ende hadde ghedoghet, twaren,
Vor sinen sonden meneghe p i n e.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 371.

6) *Overlast*, *ongemak*.

Goeder versscer honichraten
Hebbic coever harde groot;
Die moetic eten, dor den noot,
Als ic el niet mach ghewinnen.
Nochtan als icse hebbe binnen
Hebbicker af p i n e ende onghemac.

Ibid. vs. 573.

7) *Ziekte*, *ongesteldheid*, *kwaal*.

Die tijt doet oec onghemac
Den luden van reghen ende coude,
Ende ander p i n e menich fonde.

Broeder Gheraert, Natuurk. vs. 1158.

Altoes raden ons die wise,
Datmer doe ieghen medicine,
Jof hem naket ander p i n e.

Heim. der Heim. vs. 1280.

Pine. Bijv. nw. *Moeilijk*, *zwaar*.

Ossen vleesch pleghet drogher te sine
Dan van den buc of van den swine
Ende daer comt af swart bloet;
Doch ghevet cracht ende wel voet;
Maer hets te verduwene p i n e,
Hen si met loke of met wine.

Nat. Bloeme, B. II, vs. 3582.

Pine doen. *Vervolgen*.

Dese XXI d a d e n p i n e
Den kerstijnhede ende wee.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. D. I, fo. 458, a, vs. 50.

Pine (Die) liden. *Sneuvelen*.

Si lagen van den blode roet,
Ende die een sloech met al den leden,
Ende selc hadde d i e p i n e l e d e n.

Alex. III, vs. 268.

Pineghen. *Straffen*. P i n e g h e n met den vonnesse des lijfs. Tweede Proeve, bl. 77.

Pinen (In) gaen. *In arbeid of barensnood gaan.*

Daer na ghinc in pinen sijn wijf
Rachel, ende verloos hare lijf
Van haren sone Benjamin.
Rymb. vs. 2729.

Pinen, pynen. 1) *Trachten, zijn best doen.*

Pinen wijs ons te wrekene.
Belg. Mus. IX, 62, vs. 93.

Mettien quam gereden toe
Die coninc van Vranckerike,
Ende quam herde deghelike
Op Asa van Caprobanane,
Diene weder piinde tontfane
Soe vreeselic dat hine avestac,
Ende viel dat hem siin been brac.
Limb. B. XII, vs. 182.

2) *Arbeiden, werken.*

Men vent selken monec nochtan,
Die pinen gelijc enen andren man.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10706.

Die dorpre hietse pinen gaen
Alden dach, ende vroech op staen.
Ferg. naar het HS. vs. 297.

3) *Drukken.*

Want alsoe alse men den wijn
Pinen ende persen siet,
Eer hi uter druven ghiet, enz.
Die Bediedenisse van der Missen, vs. 576.

4) *Pijnigen.*

Die de zielen pinen daer,
En wordens niet moede, dats waer.
Lsp. B. I, C. 14, vs. 71.

Doe menne pijnde, alsict las,
Bat die prophete omme drinken.
Rymb. vs. 14464.

5) *Moeite doen, zich beijveren, zich tot iets inspannen, streven.*

„Of ic Gode verbidden can
Dat hi hu weder hus lives jan"
Sprac Sente Brandaen,
„Soutstu doepsel willen ontfaen

Ende p i n e n om die Gods hulde
Ic verghave di dine sculde."

Sinte Brandaen, vs. 187.

Men moet wel p i n e n omme ghewin.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1634.

6) *Iets met inspanning overleggen.* Wdb. op HOOFT.

7) *Ernstig over iets nadenken.*

Ic sal daer omme p i n e n nacht ende dach,
Hoe ic dat wecht verderven mach;
Ic saelt versmoren oft verdrinken.

Esmoreit, vs. 45.

8) *Landbouwen, bewerken.*

Syten hebben groet gediet,
Vele lants datmen winnet niet
Entie generen hem in wostinen.
Andere sijn daer die tlant p i n e n.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. I B. XXI, vs. 60,

Pinen of **pynen** (**Hem**). 1) *Zich bevlijtigen.* Dairom sullen wy o n s altoes p i n e n hoe wy onsen lyeven Heren alrenaest comen moghen ende na sinen liefsten wille leven. Stemmen, bl. 45.

2) *Zich veroorloven, zich onderwinden.*

Nu es die Coninc een blide man,
Want in syn lant nu vort an
So nes niemen nu so coene
Die h e m dorst p i n e n yet te meedoene.

VELTH. Sp. H. f°. 114.

Dat voortmeer niement, wie hi si, sonder oirlof des vors. scolasters, oft des oversten rectors van Bruessele, h e m p i n e te leerene. Belg. Mus. I, 22.

3) *Trachten, pogen.* Dat got dan te gader heft ghevugt, dat en p i n e h e m de mensche nit te scheedene. Lev. van Jezus, bl. 122. Dar omme p y n t u te wakene in allen tide. Ibid. bl. 192.

4) *Moeite doen, zich inspannen, alles in het werk stellen.*

Hier leit menich baroen,
Die h e m p i n e n in allen sinnen,
Hoe si die stad moghen winnen.

Limb. B. VII, vs. 575.

Al was Tiberts sorghe groot,
Doe hise alle onledich sach
Over dien pape, die daer lach
Ghewont, doe ghinc hi h e m p i n e n,

So dat hi metten tanden sinen
Die pese midden-beet ontwee.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1315.

Piner, pynre. Hetzelfde als **pijner.** Hier *arbeider.*

Ende alsi bi der stat quam,
Vraghedi om den mester man
Die die kerke maken dede.
Die p i n e r s leidene ter stede.
Horae Belg. V, 95, vs. 1704.

Die p i n e r s hadden groten toren,
Dat hem Renout so dede tevoren.
Ibid. bl. 98, vs. 1791.

Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 217.

Pineweek. *Heilige week, week die Paschen voorafgaat.*

Daghes quam hi ten temple, ende saen
Navonds es hi weder gegaen:
Dat was aldie p i n e w e k e
Sijn gaen, sijn keren sekerleke,
Ende noch eist recht dat de kerstine
In die weke dogen pine.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. XXIII, vs. 48.

Pingelen. *Kernen van pijnappelen.* U. W.

Pinchelen. *Soort van kleine banieren.* Fr. »*pignonciels, pennonceaux.*"

Alst quam soe verre dat in den winde
P i n c h e l e, wimpele, ende bannieren
Begonden blayen, enz.
Brab. Yeesten, B. VI, vs. 5829.

Pingéren, pinghieren. *Afmalen, afbeelden, schilderen.*

Sijn anscijn was altemale
Alse een appel root ende wit,
Ende blont dat haer, dat wel sit,
Gecronkelt scone ende wel;
Blide van herten ende niet fel;
Ten scoudren breet al luttelkin,
Ende smal om tgordel sijn:
Hi sceen ene beelde g e p i n g e e r t.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 768.

Meneghe scone historie, oude
Ende nieuwe, stonden daer g h e p i n g i e r t.
Walewein, vs. 7895.

Ende sich, alle menichte van crupenden dieren — — — waren g e- p i n g e e r t aen die want. Bijbel van 1477, II Mac. II, vs. 30.

Pinchieren. *Verkorten, verminderen.* Fr. »*épincher.*"

Die oec om gonst oft om scat
Die ghemene vriheit van der stadt
P i n c h i e r e n ende breken laten,
Sijn ghierich, valsch, voer Gode verwaten.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 81, a, vs. 545.

Pingioen, pongioen, pongoen, ponione, pingoen, pinyoen. Fr. »*pennon*". Soort van banier of vaan *met langen staart* van kostbare stoffe, welke ridders, die over slechts twintig gewapende mannen het bevel voerden, gerechtigd waren, aan het uiteinde hunner lans of speer te dragen. Ende hadden een p i n g o e n metter wapene van Gent. Belg. Mus. III, 382.

Hoeftcleet, wimpel, mouwen, p i n y o e n,
Hadde te teyken die ridder coen.
Seghelijn van Jherusalem, f°. 27, b.

Ende reedt weder als een coen,
Metten scacht ende metten p i n y o e n,
Ende stacken doer die schouderen sijn.
Ibid.

Enen scacht met enen roeden p i n i o e n e.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 26, vs. 2177.

Zie nog Seghelijn van Jher. f°. 27, c; Walew. vss. 10464, 10620; Ferg. vs. 3895; BLOMM. Oudvl. Ged. II, 89, vs. 1237; Lanc. III, vs. 11670.

Pinchoden. *Pinkoogen.* Waarschijnlijk corrupt.

Ocht p i n c h o d i dicke met den ogen,
Daer hi sine tale soude togen.
VELTH. Sp. H. f°. 122.

Pinchoen, pinsoen. *Vat van vier en negentig stoop of elf honderd acht en twintig kan.* Zie Oorl. van Hertog Albrecht. bl. 46.

Pyning. *Pijniging, foltering.* Wdb. op HOOFT.

Pinjoor. *Poedermantel.* Fr. »*peignoir*".

Als ik my dan eens met myn zwarte sluijer, dan
Met myn p i n j o o r vertoon.
De Wispeltuurige Minnaar, bl. 42.

Pinck. *Jonge os.* KIL.

Pinck. *Loodsmansboot.* Ibid.

Pincke. *Glans, tinteling, schittering, licht.* KIL. MEYER.

Pincke. *Oog.* KIL.

Pincke, pincker. *Klein venster van slechts ééne ruit.* Ibid.

Pincken. Nu *scheef* of *bijna scheel zien*. Doch eigenlijk is het *scherp zien*, *en om scherp te zien*, *het oog slechts ten halve openen*, volgens BILD.

Hoe moet nu de waerheit hincken,
Die soo jongh begon te p i n c k e n.
HUYGENS Ged. door BILD. I, 211.

Pincken, pinken. *Gloeien*, *schitteren*, *tintelen*. KIL. MEYER.

Maer onsen droeven staet ghelijct een vaste Pool,
Die staegh wt een climaet blijft p i n c k e n als een kool.
VONDEL, door V. L. I, 59.

Pinckernet, pincknet. *Groot net.* KIL.

Pinleo, pynlyc. Zie **Pijnleo.**

Pinne. *Doelpin*, *doelwit.*

Pinnonceel. *Vaantje of wimpel aan de speer.* Bij ROQUEFORT »*pignonciel*". Hetzelfde als **Pingioen, pinyoen.**

Hi hadde enen stiven scacht
Met enen p i n n o n c e l e bracht
Van Samite scone ende groene.
Grimb. Oorl. I, vs. 4769.

Pinseel. *Penseel.* KIL.

Pinsen, pinssen. *Nijpen*, *knijpen*. Fr. »*pincer*."

Fortune gaet met dat beleyd,
Zy p i n s t en nijpt wanneer zy vleyt.
DE BRUNE, Spreeckw. 1636, bl. 366.

Pinsen. *Denken.*

Nochtan en baerden sijs eem niet,
Dat si om die mordaet p i n s d e n iet.
Alex. VI, vs. 1089.

Pinspenningh. *Gierigaard*, *vrek*, *nijpnaars.* Die wrecke p i n s - p e n n i n g e n, die in gesmolten goud swemmen. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 79. Een p i n s - p e n n i n g h zelf ziet geern gasten, maer hy en leght niet geern zijn eygen teljooren. Ibid. bl. 337.

Pinsse. *Tangetje*, *pincet.* KIL.

Pinssen. *Plooien.* Eng. bij Halliwell »*to pinch.*" Haer stemme verliest zich in de lucht, ghelijck een verflauwden Echo, welckers naeheyd gheen weer-slagh meer en gheeft: al dat zy nu konnen doen, is een kleyn woordeken in d'oor te zeggen, of steels-wijze mijn mantel te p i n s s e n, om mijn aen-gezicht eenighsins af-te-wenden. DE BRUNE, Bancket-Werck, I, 463.

Pint. *Punt.* KIL.

Pint. *Mannelijk lid.* Ibid.

Pinteleeren. *Volop, bij pintjes drinken*, volgens VAN LENNEP; doch *met kleine teugen, maar dikwijls drinken*, volgens KIL.

De spits-vinnighe Voss, en ruygh ghehaerde Bock,
Bespieden eenen buyt, of eenen vetten plock:
En vinden by gheval een kelder daer de wijnen
In overvloet ghetont vast laghen by dozijnen:
Waer nae de schrandre Voss wel janckten zijnen darm,
Maer hy peynst op het eynd: seght broeder Bock hoe warm
Verquicken soude ons borst door 't lieflijck pinteleeren!
VONDEL, door V. L. I, 611, vs. 7.

Pintsoen. *Priem*. Fr. »*poinçon*". KIL.

Pionnier. *Mineur*. Ibid.

Pionnieren. *Mineeren, verschansingen uitgraven*. Ibid.

Pip. *Slijm, oogvuil, oogslijm.*

Een wiif magher ende cranc,
Sere dunne ende lanc,
Den buuc inholich, hoge die borst,
Si sceen verborren, dat dede de vorst;
Dat haer gewoest, de oegen diep,
Daer altoes pip wt liep.
Limb. B. X, vs. 268.

Pipe. *Steel.*

Die vrocht die noch niet es ripe
Die es quaet geplact van sire pipe.
Alex. I, vs. 54.

Pipeye, pippe, pippeide, pipse. *Pip, ziekte bij vogels*. KIL.

Heeft hi pippeide, hoor hier na,
Neem pulver van stafisagria,
Ende dat met honeghe wel gemanc; enz.
Nat. Bloeme, B. III, vs. 1539.

Pippinck. *Zekere appelsoort, pippeling*. PL. en KIL.

Pipse. *Snot*. KIL. Ook *pip*, eene ziekte bij de vogels.

Pipsigh. 1) *Snotterig, slijmerig*. Ibid.

2) *Ziekelijk*. Ibid.

Piroen. *Pui, balkon, hooge stoep*. KIL.

Pirop. Waarschijnlijk *zekere edelsteen.*

Dat een pyrop diere en goed
Op Negusars helm stoet.
Alex. III, vs. 191.

Pippe. Zie **Pipeye.**

Pisbedde. *Paardebloem.* KIL. Fr. »*pissenlit.*"

Piscine, pissine. 1) *Vijver, waterkom.* Ende so wie dan tirst conste ghecomen in die piscine, na din dat dat water gherurt was, die wart gheganst van sire sikheit. Lev. van Jezus, bl. 101. Want aldus seide die selve ghesontmaker tot enen sieken, die daer lach bider piscinen, wilstu ghesont wesen? Ende die sieke antwoerde: »Heer ic en heb ghenen mensche, die, als dat water beroert wert, my doe in die piscine. Spiegh. der Volc. f°. 266.

Een ingel quam ende dreef iolyt,
Ende roerde dwater in die pissine;
Soewie van siechede hadde pine,
Ende naest den ingel int water quam,
Van allen evele boete nam.

Dboec vanden Houte, vs. 693.

Zie nog Bijb. van 1477, II Sam. II, vs. 13.

2) *De plaats, waar men het waschwater der gewijde vaten uitstortte.*

Die piscine vorwaer gheseit,
Bediedt rechte suverheit;
Want daer en salmen niet dwaen
Dat met vlecken es bevaen.

Lsp. B. II, C. 51, vs. 169.

Pise. *Stuk, brok, hoeveelheid.* Fr. en Eng. »*piece*".

Die dopen souden ende wyen,
Ende tghemene volck ten hemel wisen,
Die rapen vast, mit groten pisen,
Der kercken goet in horen sack.

HILDEG. Ged. bl. 136, vs. 186.

Ic hoorde segghen enen wisen
Inder waerheit, sonder wanck:
Wye den penninc mit groten pisen
Gheven mach, die heeft den danck.

Ibid. bl. 120, vs. 23, var.

Pisel, pysel. 1) *Keuken, stookplaats.* KIL.

2) *Kast, kleer- of linnenkast, kabinet.*

Men vint 'er heden noch, die koffers, pysels, kassen,
Vol aerdigh serviët, vol ammelakens tassen.

CATS, door Dr. v. VL. I, 488, a.

Pisemme, pisimme. *Mier.* KIL.

Pysen, pijsen. *Zeker spel der 14de eeuw.* So wie dat binnen onser vriheit van den Briel dobbelt, quaect, pyst, of enegherhande spel speelt

om ghelt, enz. MIERIS, Chart. III, 477. Quaerten, seilen, — — — pijsen, keilen, enz. Verh. der M. v. N. L. I, bl. 163—165.

Pismiere. *Mier.* KIL.

Pisoen. *Drank.*

Ende hi dranc vanden pisoen
Datter hinc in dat bariseel.
Seghelijn van Jher. f°. 60, d.

Pispruyme. *Gemeene soort van pruim.* KIL.

Pissine. Zie **Piscine.**

Pistaverne. *Gemeene kroeg.* KIL.

Pistel. *Epistel*, *brief.*

Sente Paulus ad Ephesos
Spreect in sinen pistele aldos.
Doct. II, vs. 1688.

Pisten. *Zeker spel der 14de eeuw.* Item alle schijfspel, dat men met schijven speelt, als wortavelen, langhen, intween borden, pisten, enz. — — — mach een ieghelic spelen. Verh. der M. v. N. L. I, 163.

Pit. 1) *Put.*

Doe namen sine biden dieren cleede,
Ende dadent hem af, ende na dit,
So worpen sine levende in den pit.
Rymb. vs. 2826.

Ruben quam ten pitte weder.
Ibid. vs. 2875.

2) *Holte*, *holligheid*, *kuil*, *opening.*

Sonder smarte ofte pijn
Dede hi hem quijt sijn voerghestel,
Soe dattet slecht als ander vel
Twisken sijn benen was ghebleven.
Die broeder taste daer bineven,
Hine vanter weder dat noch dit,
Anders dan een weynich pit,
Daer hi sijn water mochte lozen.
Dr. VERWIJS, X Goede Boerden, bl. 29, vs. 130.

Pit. *Merg van hout.* KIL.

Pit (Helsce), der hellen pit. *Helsche afgrond.*

Al varet indən helscen pit.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 2, vs. 23.

Hier om peynst al dat ghi moecht,
Dat ghi den hoghen staet besit,

Ende hoet u voer d e r h e l l e n p i t,
Daer Lucifeer in is ghedaelt.
HILDEG. Ged. bl. 106, vs. 116.

Pitance, pitanche, pitancie, pytanche, pytantie. 1) *Mondkost, lijftocht, mondbehoefte.*

Dat si ons p i t a n c e gaven
Van haren goede, van haren haven
KAUSLER, Die Rose, vs. 10839.

Sijn si ridders, sijn si papen,
Sijn si poerters, sijn si cnapen;
Gheen en salre achter gaen,
Hine salre p y t a n c h e ontfaen.
Ibid. vs. 13866.

Dese doen van buten verstaen
Dat leelicste van hare aermoede,
Ende binnen leven si met goede
Ende hebben p y t a n t i e vet ende goed.
Ibid. vs. 7521.

Dat men hem geeft broot ende wijn
Ende daer toe p i t a n c i e vet.
Ibid. vs. 10201.

2) *Liefdegaven in nood van allerlei behoeften* Zie hierover een uitgebreid stuk in LE FRANCQ VAN BERKHEY, Oud Hollands Vriendschap, bl. 151.

Pitsachtigh. *Listig, bedrieglijk, vol streken, baldadig.* KIL.

Pitse. 1) *List, bedrog, treek.* MEYER, U. W.

Selc heeft ghenoechte in quaden p i t s e n.
Beghinsel van allen spelen, vs. 43.

2) *Dartelheid.* U. W.

3) *Neep, kneep.* KIL.

Pitsen. *Nijpen, knijpen.* Ibid. en PL.

Pitsche. *Zweep.* KIL.

Pitsiser. Aldus gedaen tot Sint-Truijen, onder mijn eighen hant ende p i t s i s e r. Vaderl. Museum, III, 176. Waarschijnlijk misstelling voor **pitsier**, bekend voor *stempel* of *cachet.*

Pitte, pitthe, pitteken. *Grootmoeder.* KIL.

Pitthe. *Peettante.* Ibid.

Pittheyken, pitthijken. *Grootvader.* Ibid.

Pitten. *Putten.*

Vanden man, die twater p i t
Int vat.
HILDEG. Ged. bl. 44, vs. 128.

Pittereren. *Met kleine teugjes drinken.*

Se sitt en p i t t e r e e r t.
HUYG. Ged. door BILD. III, 18.

Plaederye, plaerije. *Spel, scherts, grap.* KIL.

Plaederinghe. *Geding, proces.* Ibid.

Plaederinghe. *Grap, scherts, spel.* Ibid.

Plaeg, plaegh, plaghe. 1) *Melaatschheid.* Soose daer na gantsch in 't vel uytgespreyt sal zijn, soo sal de Priester hem onreyn verklaren; 't is de p l a g h e. St. Bijb. Levit. XIII, vs. 22. Voluit geschreven is het »*de plage der melaetsheyt*". Zie ibid. vs. 25.

2) *Straf.* Wdb. op HOOFT. Dit sijn die tien p l a g e n, daer coninc Pharao met geplaegt wart. Alex. D. I, bl. 168, opschrift.

3) *Pest.*

De P l a e g h in dit gewest,
Heeft ons veel volcks doen derven.
HUYG. Korenbl. II, 219.

4) *Onheil, ramp, verlies.*

Daer sloeghene sijn serjant doot.
Dit was ene p l a g h e groot.
Rymb. vs. 7766.

Bedi so sendde onse Here
Te Hely sinen ingel den bode,
Die hem dus an sprac van Gode; — — —
»Dine .ij. sonen, sonder waen,
»Sullen bede sterven in enen daghe."
Dus wart hem voorseid die p l a g h e.
Ibid. vs. 8484.

5) *Kwelling, ziekte.* KIL.

— — — in sinte Jans feeste,
Die p l a g h e donct my sijn die meeste.
Mloep, B. III, vs. 976.

6) *Nadeel, schade.*

Want hijs niene acht no rouct
Datten sine meente vlouct.
Ende dats algader heren p l a g h e.
Heim. der Heim. vs. 1731.

7) *Wonde, kwetsuur.* KIL.

8) *Slachting.*

Die van Israel quamen uter stat,
Ende daden harde grote p l a g h e

Onder die heidine in dien daghe.
Rymb. vs. 12677.

Die plaghe die hierna comen moet,
Wreect up hem diese doen sullen.
Ibid. vs. 28924.

Zie nog ibid. vs. 28433.

Plaeyeren. *Pleiten.* PL.

Plaeyeren. *Schertsen, boerten, grappen maken.* KIL.

Plaeyeren. *In het water plassen.* En siet, uyt het plaeyeren in het water, daer d' een grover mede te werck gongh als d' ander, enz. POIRTERS, Masker, bl. 323.

Plaeyerer. Zie **Pladerer.**

Plaem. *Blaam?*

Als een wijff van goeden naem
Hoir selven set in sulcker plaem,
So moet ymmer die eer zwacken.
Mloep, B. II, vs. 1770, var.

Plaen. Bijv. nw. 1) *Effen, vlak.*

De zee werdt effen en plaen.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, 101.

Sy bestonden den breden planen wech te samen te gaen. Gesta Roman. Cap. 67. Dese gheberchten, die verheven waren boven alle dat effen ende plaen des aertrijcx. Ibid. Cap. 145.

2) *Klaar, duidelijk.* Dese moralizacie is slecht ende plaen. Ibid. Cap. 51.

3) *Volkomen, volledig.*

Ende voor al dese deucht (dit was Gods advysen)
Begeerden hy anders niet, dan gehoorsaemheyt plaen.
Vlaerd. Red.-berch, f°. T, 2, r°.

Plaen. Bijw. *Eenvoudig, duidelijk.*

Hoe deerlijck is Troyen inden grondt versmoort
Vanden Griecken, zoo hy vertelt zeer plaen heeft.
HOUWAERT, Handel der Am. bl. 28.

Plaenboom. *Plataanboom.* KIL.

Plaester. 1) *Gips.* PL. KIL.

2) *Mortel.* KIL.

3) *Beslag van zand en kalk.* Ibid.

4) *Bepleistering van muren.* Ibid.

Plaesteren. *Pleisters op eene wond leggen*, en overdrachtig ook *modderen, transigeeren.*

Wil hi dan metten rechte voert

Soe es sijn reden qualic ghehoert;
Die rechter nemet hem uter hant
Dat beraet ende settet uut so lanc
In vorsten, dat hem des lopens verdriet,
Ende heeft liever half recht dan niet;
Soe gaet men p l a e s t e r e n.

Dr. VERWIJS, Bloeml. II, 201, vs. 427.

Plaesteren. *Bepleisteren*, *plafonneeren*, *in gips werken.* KIL.

Al en p l a e s t e r e n si gheen muren,
Si winnen grote dachuren.

Vaderl. Mus. I, 324, vs. 17.

Alle die p l a e s t e r e n metten truwele
Sijn van clene voerdele.

Ibid. bl. 325, vs. 23.

Plaesteres. *Plafonneerders.* Vaderl. Mus. I, 324, opschrift.

Plaet. *Helm* en bij uitbreiding *helmdrager*, *krijger die een helm draagt.* So track hi metten grave van den Baren, sijnen neve, met vier M p l a t e n oft helmen te ghemoet den heren wt Vranckrijcke. Van Brab. die Exc. Cronike, 1530, bl. BB. I, b. Die grave van Baren, die met CCC p l a t e n daer tegen quam. Ibid. bl. AA. iiij, d.

Plaet, plate. *Plank*, bij uitbreiding *planken schutting of muur.* Informatie, bl. 674, a.

Hoe nauwe men voer tscheyden hoet,
Daer en helpt p l a t e noch hoghe muer.

HILDEG. Ged. bl. 116, vs. 29.

Plaets. *Plein.* KIL.

Te Parijs, an die p l a e t s e Mabbaert,
Woende een man van goeder aert, enz.

Mloep, B. II, vs. 3527.

Plaets. *Plaats*, *waar het volk*, *het plebs*, *samenkomt.*

Vant hi Marien ten venstren staen?
Vant hise achter straten gaen?
Vant hise in p l a e t s e n, vant hise int spel?
Neen hi niet, die maecht pensde al el.

Vanden Levene ons Heren, bl. 6, vs. 167.

Plaetse (In) breaghen. *Beschrijven*, *op papier stellen.*

Men leest dat Kaerle voer stelen:
Ic segt u, al zonder helen,
Dat Kaerl noit en stal.
Sulke maken ooc ghescal,

Dathi Kaerle hiet die man,
Om datten sijn vader wan
Op enen waghen, aen een dienst wijf.
God die gheve hem onlanghe lijf,
Die dese loghene dachte
Ende eerst in plaetsen brachte!
Lsp. B. III, C. 15, vs. 142.

Plaetsche. *Plaats, plek.*

Si gingen hen sere onderslaen,
Soe dat die scilde moesten faelgen,
Ende van den halsberghen die maelgen
Neder vielen int groene gras,
Datter die plaetsche mede bestroit was.
Lanc. II, vs. 35152.

Binnen dien lach die plaetsche wide,
Daer in stont, in die middewaerde,
Die tabernacle uptie aerde.
Rymb. vs. 5480.

Plaetshouder. *Stadhouder.* KIL.

Plaatsteekenen. *In een brief de plaats vermelden, van waar hij wordt afgezonden.* Wdb. op HOOFT.

Plaatsvooght. *Stad- of stedehouder.* Ibid.

Plade. *Metalen plaat.*

Hur vorhoeft slecht gelijc den plade
Ende witter dan die lelieblade.
Nieuwe Werken der M. v. N. L. V, 2de St. bl. 73.

Ay lasen, here God, wats mijns ghescbiet!
Moetic dan sterven? soe en prisic niet
Perlen, ghesteinte, nog grote gout,
Noch eerdsche cierheit menechfout,
Noch bont, noch grau, noch diere ghewaden,
Noch scone perden, noch nappen van pladen.
Belg. Mus. II, 289, vs. 58.

De zeer verdienstelijke WILLEMS verklaarde *nappen van pladen* door *houten bekers* en verwijst naar zijne Mengelingen, waar, bl. 364, van houten drinkvaten gesproken wordt, onder den naam van *pladen. Nappen van pladen* schijnt echter *nappen van metaal of zilver* te zijn; verg. het eng. *plate*, zoowel plaat als zilver.

In het eerste voorbeeld wordt ook *gouddraad* in overeenstemming met plade genoemd.

Pladeren. *Snappen*, *kletsen*, *keuvelen*, *klappen*, *rellen*, *beuzelen*. KIL.

Pladeren. *Pleiten*, *twisten*. Ibid.

Pladeren. *Spelen*, *boerten*, *schertsen*, *kortswijlen*. Ibid.

Pladerer, plaeyerer. *Haarklover*, *twister*. Ibid.

Pladerer, plaeyerer. *Grappenmaker*. Ibid.

Pladijs, pladdijs, platdijs. *Platvisch*.

Ghi hebt minen oom bedroghen
Harde dicke in menegher wise:
Ghi misleettene vanden p l a d i s e n,
Die hi u warp vander karren.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 208.

Ghi aet die goede p l a d d y s e allene in u gherief ende en gaeft hem daer niet of, sonder die grate, ende dat gy selver niet en mocht. Hystor. van Reynaert de Vos, 1479, fº. 3, aangehaald in Esopet, bl. 12.

Plaghe. Zie **Plaegh.**

Plache. 1) *Hof*, *landgoed*. Alse een starc man, die ghewapent es, hudt sine p l a c h e, so hudt hi met vreden, al dat hi heft. Lev. van Jezus, bl. 67.

2) *Plaats.*

Ay lieve here, nu houdt mi
In uwen arm, ofte ni,
Ic moet ter erden vallen vor u,
Ende sterven in die p l a c h e nu.
Lanc. II, vs. 20239.

Ende pensde het soudem swaer wesen
Souden bider viande cache
Sine lieden rumen die p l a c h e.
Ibid. vs. 20155.

Plaghen, 1) *Straffen*, *kastijden*, *kwellen*, *teisteren*.

Bedie p l a e c h d e n God onse Here
Met .X. plagen harde sere.
Alex. IIII, vs. 606.

Het is menichwerven gheschiet,
Die gheen die Gode niet en ontsaghen,
Dat hem misvel in horen daghen,
Ende worden sonderling g h e p l a e c h t.
HILDEG. Ged. bl. 49, vs. 41.

Doe p l a g e d e wel sere God
Die liede van Azot,
So dat hem die darme hinghen

Beneden, die hem ute ghinghen.

Rymb. vs. 8609.

2) *Wonden.* KIL.

Plagen. *Imperf. van plegen*, thans *plachten.* Wdb. op HOOFT.

Plagg, plagghe. 1) *Slip*, volgens BILDERDIJK.

Licht dese p l a g g wat op, 'k en kan de knoip niet vinde.

HUYG. Ged. door BILD. III, 24, laatste regel.

2) *Lompen*, *vodden.* KIL.

3) *Vlek*, *smet.* Ibid.

4) *Sprei*, *beddesprei*, *dekkleed.* Ibid.

5) Peniculus, dat zoowel een *vaatdoek* als *spons* beteekent. Ibid.

Plagghen. *Bevlekken*, *besmetten.* Ibid.

Plaggen. *Bier slijten voor een ander.* Ibid.

Plagger. *Factor in bieren.* Ibid.

Plaidieren. *Over en weêr praten*, *pleiten.*

Nu ghinct ghindre up een p l a i d i e r e n
Nie horde man van dieren
So scone tale als nu es hier
Tusscen Reinaerde ende dandre dier.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1873.

Playeren. 1) *Keuvelen*, *snappen.* Dr. DE JAGER, Proeve, 1832, bl. 144.
2) *Spelen*, *vroolijk zijn*, *ter spele gaan.* Freq. van **Pleien, Pleyen.**

Playerwater. *Speelwater.* Mr. MOLTZER, Biblioth. IX, bl. 1.

Plain. *Vlak.*

Die banieren ende die helme claer,
Die in 't heyr waren al daer,
Verlichten al dat p l a i n e velt.

BLOMM. Oudvl. Ged. I, 31, vs. 2641.

Plaintheit. *Volop*, *overvloed.*

In harde menegerande wise
Hadsi p l a i n t h e i t van goeder spise,
Ende van wine.

Walew. vs. 8046.

Playsant. *Aangenaam*, *genoeglijk.* KIL.

Playsdanck. *Plasdank.* Ibid.

Plaistering. *Bestrijking met leem of kalk.* Wdb. op HOOFT.

Playten. *Soort van kleine vaartuigen.*

Heuden, P l a y t e n, Boots, Smack-zeylen ofte Stevens.

VONDEL, door v. L. I, 137, vs. 169.

Plackaerd, placcaert. *Plakkaat. Brief*, *waarvan de zegels niet hin-*

gen aan perkamente stroken, maar op de opene ruimte gedrukt waren. NIJH. Ged. IV, vs. 271.

Zie ook De Oorl. van Hert. Albr. van Beyeren, bl. 186.

Plackaerd. *Koolmees.* KIL.

Plackaerd. *Bevlekt.* Ibid.

Placke. *Plek.* Ibid.

Placke. *Zekere munt van geringe waarde.* Ween een placke niet en achtet, die en sal ghien stuver heer worden. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 5. Can my een stuver niet rycke maecken, een placke en sals niet doen. Ibid. bl. 56.

Placke. *Vlek, dorp.* KIL.

Placke. *Smet, vlek.* Ibid.

Placken. *Slaan.*

Du lachges, alsic placte mi,
Du salt sterven, gherakic di.
Esopet, bl. 189, vs. 15.

Gheplact, bespuwet in 't haensichte.
Lev. van St. Am. II, vs. 847.

Placken. *Bevlekken, smetten.* KIL.

Placken. *Met leem of kalk besmeren.* Ibid.

Placker. *Stamper in eene waschkuip.* Ibid.

Placker. *Iemand, die de muren bepleistert met kalk of leem.* Ibid. Zie ook Mloep, B. II, vs. 673; Vaderl. Mus. I, 324.

Placker. *Klap, slag, oorveeg.*

Je grypt al mets soo al wat verder en verder, loer je op een placker?
Kluchtige vryagie van Jan de Plug en Caat de Brackin, bl. 5.

Plackerije. *Muurbepleistering.* KIL.

Plackverwer. *Kladschilder.* Ibid.

Plackwaeter. *Vlekkenwater.* Ibid.

Plamen. 1) *Effen maken, vereffenen*, en bij uitbreiding, *uitwisschen, uitdoen.*

Na der menegher ghenaden dijn,
So moetti mi ghenadech sijn;
Ende wilt al de quaetheit mijn
Plamen ute den brieve dijn.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 1ste St. bl. 203, vs. 8.

Verlaet hem dese misdaet, of en doe dij des niet, so plame my ute dien boke dien du ghescreven hebste. Bijb. van 1477, Exod. XXII.

2) *Verlossen.*

Mijn hande leid ic te samen,

Gode bad ic ende sier namen,
Dat hi er ons ute moeste p l a m e n.
BLOMM. Van der zielen ende van den lichame, vs. 343.

Plammaete. Hetzelfde als **Palmaet,** dus *schoolplak.* KIL.

Planapboom. 1) *Hazelnoteboom.* Ibid.

2) *Ahornboom.* Ibid.

Plane. *Vlak, effen.* Ibid.

Planeboom. *Ahorn-* of *plataanboom.* Ibid.

Het schaduwende lof eens p l a n e b o o m s u frisch
Een zonnehoed verstreck, een beuckelaer uw disch.
VONDEL, door V. L. I, 352.

Planen. 1) Hetzelfde als **Plamen,** dat slechts een wisselvorm is, dus *vereffenen*, *effen* of *gelijk maken.*

Den ouden enghen wech daer Christus af vermaendt — — —
Es te scherp, te enghe, toneffen g h e p l a e n d t.
ANNA BYNS, Ref. 1548, II, 57.

2) *Uitwisschen*, *uitdoen.*

Waerom is mijn lieve kint wech gegaen? machmen ooc wanen,
Dat de noot hem doet seylen over zee, over sant?
Oft ist om zijn naem heel uyt svolcx herte p l a n e n?
COORNHEERT, Odyss. 1606, I, 28.

En doedi niet dat ic aensoeke,
Soe plaent mi wt des levens boeke.
Maskaroen, vs. 758.

Die selve weldade algader
Bliven gheschreven vor den vader,
Int boec der ewigher hueghen,
Daer Gods vercorene te stane in vueghen,
Ewelike, sonder wijt (*lees* wt, d. i. uit) p l a n e n.
Belg. Mus. VIII, 275, vs. 147.

De kundige heer WILLEMS vergist zich als hij *wijt planen* verklaart door *afdwalen*, *van de waarheid afdwalen.* Zeer waarschijnlijk is hij door het kleine woord *wijt* misleid geworden.

Planchetten. *Optooisels*, *sieraden voor vrouwen.*

Uw maskers insgeliicks, uw fraezen, uw P l a n c h e t t e n,
Uw Sleuijers, uw Tarteek, uw Pluimen, uw Toppetten.
STALPAERT VAN DER WIELEN, 't Vrouwelick cieraet, bl. 98.

Planchier, **plancier.** *Plank*, *die voor de huizen over de goten ligt*, ook *houten bevloering over het water achter de huizen*, welke men in sommige steden nog aantreft, en die men »*plankier*" noemt. Wdb. op HOOFT; Wdb. op BREDERO.

Planken. *Beplanken, met planken afzetten, beschieten, versterken.*

Want hi dede daer bi stichten,
Ende vaste p l a n k e n ende grichten
Eene stat.

VAN HEELU, vs. 2686.

Planken (Ten) boven krighen. *Gewonnen spel spelen.*

— — Rode, datsi winnen
Wouden met storme; maer die van binnen
Si waren soe versien daer ieghen,
Datsi t e n p l a n k e n b o v e n c r e g h e n.

VAN HEELU, B. I, vs. 1940.

WILLEMS merkt hierop aan, dat dit gezegde tot de oude spreekwoorden behoort.

Planckise. *Omheining van planken, versterking.*

Twee vesten soe waren daer,
Wel ghewatert voerwaer,
Met enen goeden p l a n c k i s e.

Brab. Yeesten, vs. 1117.

(Si) saghen ene capelle staen
Beneden, die was bevaen
Met enen p l a n c k i s e vast.

Limb. B. I, vs. 333.

Zie nog ibid. B. II, vs. 311; Brab. Yeesten D. I. bl. 709.

Plansen. *Storten, plonsen, morsen.* KIL. en BILDERDIJK op HUYGENS Ged. D. VI, bl. 281.

Plant. *Plat van den voet, voetzool* en het geheel voor het gedeelte nemende (per synecdoche) *de geheele voet.*

Met d'een en d'ander p l a n t, misdadelick geboeidt
Die noch geen uir geleen zoo puntig was geschoeidt.

STALPAERT VAN DER WIELEN, 't Vrouwelick cieraet, bl. 100.

Plante. 1) *Versene of hiel.* Te hant quam die ander wt, ende hielt mitter hant sijns broeders p l a n t e. Bijb. van 1477, Gen. XXV, vs. 26.

2) *Voetzool.* Antipodes zijn in Lidia, die hebben de p l a n t e n van haren voeten naer haer beenen ommeghekeert. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1574, f°. 13, a.

Hy heeft syn p l a n t e n swaer op 't Aertrijc neer ghezet,
Verstapt hy, elcken tret een Koninghrijc verplet.

VONDEL, door v. L. I, 82, vs. 1003.

Planteit. 1) *Overvloed.* Eng. »*plenty*".

Physon, Gyon, Tygris, Effrates,

Die meenich laut ende meneghe stat
Ververschen ende maken nat,
Daer waters breke soude wesen,
En daet die planteyt van desen.

Lsp. B. I, C. 21, vs. 76.

Planteit van wine so was daer
Root ende wit, versc ende claer.

Walew. vs. 4627.

2) *Bestendig*, *voortdurend.*

Hy leest schriftuer planteyt.

Vlaerd. Redenrijck-bergh, bl. R 3, v°.

Planten. 1) *Plaatsen*, *zetten*, *stellen.*

De maert bracht een gulden lampet vol waters, gheplant
Op een silveren becken.

COORNHERT, Odyss. 1606, bl. 44, r°.

2) *Achterlaten* of *vestigen.* Eneas, zijn vaders raet dan gehoorzamende, stichte in Sicilie de stadt Aceste, plante daer den bouwtroep van onweerbare grijzen en wijven. VONDEL, door V. L. V, 225.

3) *Eene meening doen stand grijpen*, *doen wortel schieten.*

— — — — — — 's Geestdrijvers vyer
Verteert d' aensienlijckheyd van het gewijd papier,
Als hy in twijffel treckt, en listigh soeckt te planten:
Dat niemand als Gods woord 't geschrift van Gods Gesanten
Omhelsen sal.

Ibid. II, 572, vs. 17.

Plantiose. *Vruchtbaar*, *overvloed verschaffende.* Zie ROQUEFORT, op »*plantieux*, *plentieux*".

Sine heeft int lijf engene humure,
Dus heeftse magerheit ter cure
Ende so bedwongen in allen sinne
Dattie plantiose goddinne
Ceres, die doet tcoren comen,
Es die wech daerwart benomen.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 9565.

Plantsoen. *Plant*, *plantzaad.* MEYER.

Plardecken. *Boerterij*, *spot*, volgens LE LONG.

Archer me en besciet geen plardecken.

VELTH. Sp. H. f°. 47.

LE LONG verklaart dezen regel door: kan geen boerterij helpen als gij mij ergert.

Plaren. Hetzelfde als **Pladeren.**

Plaren. 1) *Vleien*, *fleemen*, *streelen.*

Al 't g h e p l a e r van Berent Brouwer.
VANDER VEEN, Zinnebeelden, 1642, bl. 340.

2) *Twisten*, *kijven.*

Wat willen wy dinghen, p l a r e n en maken ghescal?
Daer ons de doot corts al t' samen vernielen sal.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 184.

Jae de vrecke sijn dickwils cause door t'vergaren,
Dat d' erfghenamen langhe dinghen en p l a r e n.
Ibid. bl. 152.

Plaringe. *Jok*, *spel.*

— — — — tes al p l a r i n g e
Dat ghier tegen te seggen moogt weten.
Biblioth. IX, 350, vs. 541, en Belg. Mus. IX, 77, vs. 492.

Plas (Helsche). *Helsche poel.*

Doe Lucifer ghevallen was
Beneden inden h e l s c h e n p l a s,
Doe maecte God den mensche vry.
HILDEG. Ged. bl. 165, vs. 80.

Plasant. *Aangenaam*, *aangenaam voor den smaak.*

Doe quam vort die bottelgier,
Ende brochte cruut meneghertiere,
Daer up den wijn van vele maniere,
Wit ende root, rasc ende p l a s a n t.
Walew. vs. 10283.

Plasken. *Sprot.* KIL.

Plaster. *Pleister*, *gips.*

Maria, die heet Magdalene
Hadde ene busse van Labastre,
Men vint ghene so witte p l a s t r e.
Rymb. vs. 24960.

Plat. 1) *Slag*, *handslag*, *klap*, ook *houw.*

.I. cnecht gaf hem enen p l a t.
Ibid. vs. 26141.

Ende alse hi terden soude bet vort,
Inden tempel omden scat,
Gaf hem dingel Gods enen p l a t,
Dat hi daer doot ter neder lach.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. V B. XLI, vs. 18.

2) *Geluid, door een slag, klap of val veroorzaakt.*

— min her Walewein quam gerant,
Ende geraecte sinen waerd so wel,
Dat hi neder ter eerden vel,
Ende gaf enen groten plat.
Lanc. III, vs. 19270.

3) *Houw.*

En haddi hem niet ontsprongen daer
Hi ware daer bleven opter stat.
Daer ward gegeven menech plat.
Ibid. vs. 11598.

4) *Vlakte, vlakke grond.* U. W.

Daer zoo veel verstroide steenen
Zich verhieven uit het plat.
VONDEL, door V. L. IX, 235, vs. 8.

5) *Achterste.* De Prins van Parma, gegaan ontrent een booghscheut weeghs van den dyk af, werd — — — op zyn plat geworpen. HOOFT, Ned. Hist. f°. 1000, reg. 4, v. o.

Zie ook Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 154.

Plat. Bijv. nw. 1) *Echt, zuiver.*

Onduytsche pleyters, zwijght. Ghy hebt uw tael vergeten,
Gaet haelt uw moeders tongh, en kakelt dan op 't hof.
Komt school by Boetselaer; die heeft vertaelt met lof
In plat en zuyver duytsch den Phoenix der Poëten.
VONDEL, door V. L. II, 198, vs. 4.

2) *Uitdrukkelijk.* Zeeker geschut, dat, door Fokker, uit Berghen op Zoom, op 't Slot van Antwerpen gevoert werd, teeghens plat bevel van den Raadt. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 464, 37.

3) *Weifelend, laf, toegevend.* In deeze, zoo plat een' geduldigheit, dienden in Hollandt de Eedelen en eerste stadt tot voorgangers, enz. Ibid. f°. 207, 17.

4) *Laag, gemeen.* 'T gemoedt des Kooninx, die verlekkert op laffe leedigheit en de platte lusten des lichaams, geenen trek had tot prikkelende smaaklykheit, enz. Ibid. f°. 840, 35.

Plat. Bijw. 1) *Geheel en al, ten eenen male.*

Si dochte: »doe ic enich van desen,
Soe bin ic doot off plat gheschent.
Mloep, B. II, vs. 2517.

2) *Ronduit, zonder omwegen, duidelijk, klaar.*

Ghebuer, ic saelt u segghen plat.
Mr. MOLTZER, Biblioth. III, 201, vs. 234.

— — — 's Koninghs dochter — — —
Die my te baeck'ren gaf aen Juff'ren, en Vorstinnen,
En aen myn koest'ren ley te kost, haer schrand're zinnen:
Dan 't was verloren moeyt': zulcx toonde ick haer wel plat
Doen Pharoos Diadem ick met de voeten trad.
VONDEL, door V. L. II, vs. 7.

Plat ende morwe. *Zacht.* KIL.

Plat saet. *Lijnzaad.* Ibid.

Plat wt. *Ronduit.* Ibid.

Plat (Op sijn) vallen. *Ontwijken* door vrees van het onderspit te delven, *achteruitdeinzen*, *de vlag strijken*, *onderdoen*, *afdruipen*. Wdb. op HOOFT.

Maer Trijn viel op haer platt, en sey, 't was all moy dingen;
Dan sulcken veugel was in sulck nett niet te singen.
HUYG. Korenbl. 1672, I, 566.

Zoo heerschte uw vader, die met Herkles knods kon kneuzen,
Verworgen met der vuist, Chimeren, slangen, reuzen,
En begenadigen wat neêrviel op zijn plat.
VONDEL, door V. L. IV, 136, vs. 403.

Platbek. *Zekere muntsoort.* Wdb. op BREDERO.

Platbroecke. *Gesnedene.* KIL.

Plate. *Borstplaat van het harnas.*

Tvolc ginc hem wapenen al;
Sy daden aen halsberge of platen,
Ende wapenroc, die hem wel saten.
Grimb. Oorl. I, vs. 3158.

Hi hadde doen met hem nochtan
Min dan twee dusent man,
Met helmen ende met platen.
VAN HEELU, vs. 3791.

Plate. *Plank*, ook *planken afschutsel.* Zie **Plaet.**

Plate. *Zandbank*, *ondiepte in zee.* KIL.

Plate. *Schol*, *tarbot en andere platvisch.* Quam te Ghendt wt der zee eenen boot met levende platen. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 1574, f°. 126, c.

Plateel, platteel. *Schotel.* Hare kroesen ende hare plateelen. St. Bijb. Exod. XXXVII, vs. 16.

Daer na ginck ick haer mee-deelen
't Gheen ick had uyt de plateelen
Met een gaeuwe hand ghesackt.
GROEBE, Versch. Ged. II, bl. 163.

Zie nog Belg. Mus. II, 315; VONDEL, door V. L. I, 413; Rymb. vs. 23461.

Plateellecker. *Panlikker, schotellikker, schuimlooper, klaplooper, tafelbroêr.* KIL.

Platen. Meerv. *Geharnaste krijgers.*

Sy hadden wel vij^c p l a t e n.
Grimb. Oorl. II, vs. 213.

Dese hadde tote V hondert p l a t e n,
Die alle op starke orsse saten.
VELTH. Sp. H. f°. 242.

Platen, plaeten. *Beschoeien, met planken afzetten.* Informatie, bl. 378.

Plating. *Beschoeiing.* Ibid. bl. 333.

Plats. *Ten eenen male.*

't Wijf is p l a t s rasende.
HOUWAERT, Handel der Am. 1621, bl. 166.

Wa, haest u, ghy zout my p l a t s vererren.
Ibid. bl. 200.

Ick moet my met arbeyden gheneeren,
Oft armoede zoude my p l a t s houwen t'ondere.
Ibid. bl. 202.

Platte. *Geschoren kruin.* KIL.

Platte-forme. *Plattegrond, ontwerp.* Ibid.

Platte kaese. *Gestremde melk, weeke kaas.* Ibid.

Platte peyr. *Beursche peer.* Ibid.

Plattelinghe. *Plat.*

Hi waende haer antwerde gheven,
Ende mettien es hi doot bleven.
Doen viel in onmacht dat edel wijf,
P l a t t e l i n g h e neder op sijn lijf.
Belg. Mus. X, 97, vs. 260.

Platten. *Slaan.*

So nauwe croopmen ende sochte,
Datmen een wassijn beelde vant,
Dat die Jueden altehant
Bespotte[t] hadden ende g e p l a t.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LV, vs. 35.

Doe p l a t t e n e Nero, ende sprac hem an,
„Bestu dies couincs riddere dan?"
Ibid. II P. I B. XVI, vs. 61.

Zie ook Nat. Bl. B. III, vs. 3623.

Platter. *Plat, onbeschaafd, lomp mensch.* Wdb. op BREDERO.

Plattigheit. *Onbeduidendheid, te veel rustigheid.* Wdb. op HOOFT.

Plattijnen. *Soort van schoeisel met houten zolen, trippen.*

Ghy hebt plattijnen aen de voet,.
Men hoort uw comst, al gaet ghy zoet.
DE BRUNE, Spreeckw. bl. 387.

Staet de wijsheyt nu op spinsters en baghhijnen,
So gaet dat gheloove wel op plattijnen.
ANNA BYNS, Ref. op den geheelen ABC. 1548, Lett. W.

Plattijnwachter. *Koppelaar.* KIL.

Platuerschap. Quid? Dat si begheren sullen eer ende weerdicheit ende platuerscap. Sp. der Volcomenheit, HS. f°. 231.

Plauderen. *In de handen klappen.* Selken noept dese dronkenheit alsoe sere, dat hi moet met den handen priken en plauderen. RUUSBR. Brulocht, bl. 74.

Plavant. *Scheldnaam.* Volgens gissing van M^r. MOLTZER, (Biblioth. 1ste Afl. bl. 137,) en Prof^r. DE VRIES, zou dit woord niet bestaan en in plaisant moeten verwisseld worden, doch volgens den Heer W. L. VAN HELTEN, die, behalve het voorbeeld dat in den Buskenblaser voorkomt, nog twee andere plaatsen bijbrengt, bestaat dit woord wel degelijk en beteekent, volgens laatstgenoemde, *ondeugend, slecht mensch.*

Swijch! hets jammer dat ghi leeft
Vul ondier plavant!
Ic sal u smiten op uwen tant!
Sotternie van den Busken blaser, Horae Belg. vs. 203.

Want daer en staen gheen Sancten in dit pampier,
Die tgheloove bevechten en de waerheydt verkeeren,
Met den Evangelie alle dueght verleeren,
Ghelijck nu doen dees Luthersche plavanten.
ANNA BYNS, Ref. 1548, D. II, bl. 100.

De aanhaling van den Heer VAN HELTEN luidt eenigszins anders, maar die is ook uit eene editie van eene eeuw later dan de mijne.

Plavuys. *Straatsteen.*

Saffiren, Robijnen, Diamanten, soo groot als plavuysen.
J. VAN PAFFENRODE, Filibert, 1ste druk, bl. 5.

Pledenen nap. *Houten beker*, volgens WILLEMS. *Beker van plataanhout?*

Ende gaf elken kinde daer
Enen pledenen nap voerwaer.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 64.

Pledenerboom. *Plataan.* KIL. PL.

Pleeghe, plegh. 1) *Schuld, plicht.* MEYER, KIL.

2) *Jaarlijksche verplichting door een onderhoorige aan zijn meerdere te voldoen*, dus *jaarlijksche schatting.* KIL.

Pleeghelyk. *Gewoonlijk.* MEYER.

Plegh, plech. *Schuld, plicht.* KIL. MEYER.

Pleghe. *Gewoonte.*

> Wan sy dan onghenadighe zaken
> Onderwinden hem te maken
> Ende overtreden buter p l e g h e,
> So wert him selden eer off deghe,
> Als Clytemestra is gheschiet, enz.
>
> Mloep, B. IV, vs. 247.

> Comans ofte wisselaren,
> Die hen metten ghelde ghenaren,
> Ende den goeden penninc uut wieden,
> Ende den lichten quaden wider bieden,
> Ende brenghen dat goede ghelt van weghe,
> Dat's een quade, ghierige p l e g h e.
>
> BLOMM. Oudvl. Ged. III, 81, b, vs. 587.

Pleghelick. *Volgens gewoonte.* KIL.

Pleghen. 1) *Verrichten, doen, bedrijven, uitoefenen.* KIL. U. W.

> Alexander hi dede doen vragen,
> Wie si weren ende wes si p l a e g e n.
>
> Alex. III, vs. 812.

> Wat staet my, lieve Godt! wat staet my nu te p l e g e n,
> Wat staet my nu te doen, en dat tot uwen lof,
> Eer dat ick heuen ga en worde nietigh stof.
>
> CATS, door Dr. v. VL. II, 878, b.

Zie verder Esopet. bl. 31 en v. v.

2) *Behandelen.* KIL.

> Te hem dat hine roepen doet;
> Siere dochter bi hem behiet,
> Die bi namen Constantie hiet,
> Ghepareert sere chierlike,
> Ende seide: »Nem mijn keyserrike,
> Met derre maget ende p l e g e r e wale.
>
> MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. VII B. I, vs. 67.

3) *Gebruiken, genieten.* KIL.

4) *Omgaan, verkeeren met.*

> Tquaet geselschap, voortijts van u g e p l o g e n,
> Schout nu en pijnt u daer af te scheene.
>
> ANNA BYNS, Ref. 1602, B. III, bl. 113 vo.

5) *Verzorgen.* Een samaritaen quam — — — ende bant sine wonden, — — — ende plach syns. Des anders dags so nam hi twee penninghe, ende gafse den wert ende seide hem aldus: plech dis menschen wale. Lev. van Jezus, bl. 157.

6) *Oefenen, onderhouden.*

Dat si pleghen haerre wet.
Rymb. vs. 19400.

Pleghen (Trouwinge). *Door het huwelijk verbinden.* Wdb. op HOOFT.

Pleghen der Krone. *Regeeren, aan de kroon komen, koning of keizer worden.* MELIS STOKE, D. II, bl. 168 en D. III, bl. 300.

Pleghen der dood. *Sterven.* Ibid. D. III, bl. 300.

Pleghen der hulpe. *Helpen.* Ibid.

Pleghen (Rydens). *Rijden.* Ibid.

Pleghen der stad. *De stad bewaren.* Ibid. bl. 299.

Maer die heren seidenre jeghen,
Wie dan der stad sonde pleghen.
Limb. B. VII, vs. 1772.

Pleghen der Vasten. *Vasten.* MELIS STOKE, III, bl. 470.

Pleghen sijns. 1) *Iemand eervol ontvangen.* Ibid. D. II, 202.

2) *Oppassen, verzorgen, ten dienste staan.*

Dese Hester soe bevel
Des coninces kamerlinc so wel,
Die de maecht hilt up trouwen.
Hi gaf haer .vij. joncfrouwen,
Diese pareerden ende haers plaghen.
Rymb. vs. 18107.

In dat lant plach men der zeden
Dat meest wijf plaghen der beesten.
Ibid. vs. 3625.

Het werkwoord pleghen neemt gewoonlijk de volle beteekenis aan van het woord dat er bijgevoegd wordt. Zoo is **der rusten pleghen,** *rusten;* **coopmanscepe pleghen,** *handel drijven.* Van daar zijn er nog een aantal uitdrukkingen, waarin pleghen voorkomt, die allen hier niet kunnen opgenomen worden. Zie eenigen daarvan in Esopet, bl. 31 en vv.

Pleginghe. *Gewoonte, oefening, hebbelijkheid.* Ibid.

Pleginghe es ene andre nature.
Heim. der Heim. vs. 1028.

Plecht. 1) *Plicht.* MEYER, KIL.

2) *Schuld, oorzaak, toedoen.*

Al hadsi hare gebolgen te voren

Op Lancelote, alse gi mocht horen,
Hare dochte nu wel dat si dede
Grote dulheide daermede,
Soe dat si tot hem seide daernaer:
»Here, ic lies, ende het es waer,
Dat ic u, sonder uwe plechte
Hebbe gewantrout tonrechte.
Lanc. IV, vs. 4023.

3) *Schuld*, *zonde*. Alse Pylatus sach, datt nin didde al dat hi dede ende seide — — so nam hi water ende duoch sine hande vor al dat volc ende sprac aldus: »Ic ben sonder plecht van den bloede dis gherechts menschen. Lev. van Jezus, bl. 227.

Dus, seidi, dat dIngle pleghen
Feeste te makene van enen sondare,
Die de sonden heeft ommare,
Meerre vele dan omme die rechte,
Die leven sonder eneghe plechte.
Rymb. vs. 24089.

4) *Verbintenis voor het gerecht*. Zie HILDEG. Ged. Gloss.

5) *Hoede*, *opzicht*, *voogdij*. Dat kint dat in sijns vaders plecht es, ochte inder moeder. VAN HEELU, Codex Diplomaticus, bl. 544. Wilt oec man ochte wijf sijn kint doen, uut sijnre plecht, soe mach hijt wel doen mitten rechte, alsoe alse man of scepenen wisen. Ibid.

6) *Voorspraak*, *bescherming*.

Ic neme u siele in mine plecht.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2841.

7) *Dienst* volgens WILLEMS.

Soutstu ons houden sonder sneven
Du sout mi hebben, nu ende echte,
Bedwongen, ende in dine plecht;
Maer ic wart here ende du knecht:
Dat was al gader iegen recht.
Belg. Mus. II, 67, vs. 67.

8) *Strik*, *net*, *boei*, *macht*, *bedwang*, *geweld*.

Want die felle helsche knechten
Hadden ons ghehadt in haer plechte.
Leven van St. Amand, II, vs. 4540.

Ten doemsdage, ten lesten stonden,
Daer God sal togen sine wonden;
Van werliken lieden horic bedieden,

Coningen, graven of ander lieden,
Scepenen, scoute ende baeliuwen,
Eest dat sijt volc te sere verduwen
Ende achter steken van den rechte,
Si varenre om in 's duvels p l e c h t e.

BLOMM. Oudvl. Ged. III, 35, vs. 2882.

Die lagen in 's duvels p l e c h t e,
In lucifers stric gevaen.

Ibid. bl. 20, vs. 1667.

Plecht hebben met. *Er aan verbonden zijn*, *er mede samenstemmen.*

— laet allene niet dinen mont
Bekinnen dine ghelove recht,
Dijn herte h e b b e d a e r m e d e p l e c h t.

.X. Plaghen, vs. 229.

Plechte, pleghte. *Gewoonte.* MEYER.

Plechten. *Pleiten*, *procedeeren.* KIL.

Plechten. 1) *Samenspannen*, *zich verbinden*, *verknocht zijn.* Dese p l e c h t t e n alle te gadere in hate ende in nide, dat Moyses allene hertoghe ènde prince soude sijn boven al tfolc ons Heren. RUUSBR. Tab. II, 143, regel 4.

Aldus sijn dyngle tonghemake,
Alse hem die ziele ontvecht,
Ende aen die quaetheit emmer p l e c h t.

Lsp. B. I, C. 6, vs. 42.

Eendrachtecheit: dat bediede
Dats, dat poerteren ende lands liede
Te samen selen p l e c h t e n,
Ende elc met anderen vechten
Vore hare recht ende hore ere.

Doctrin. III, vs. 989.

Zie nog H. VAN WYN, Aanteekeningen op VAN HEELU, bl. 30; MELIS STOKE, D. I, bl. 382; VELTH. Sp. H. f°. 97 en f°. 140; Brab. Yeesten, B. V, vs. 417.

2) *Verzorgen*, *verplegen.*

Besiet die cracht van naturen,
Hoe dat si werct menichfoude:
Vaet enen vogel vanden woude,
Ende doettene in ene gaiole vermaken,
Ende p l e c h t e n e wale van allen saken,
Ende singe daer in ende es blide,

Nochtan sal hi tallen tide
Weder begeren int wout te sine.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 12788.

3) *Voor de echtheid eener zaak* of *voor de deugdelijkheid eener koopwaar instaan.* KIL.

Plechtigh. *Gewoon.* MEYER, en Wdb. op HOOFT.

Plechtigh. *Verplicht, verbonden tot iets.* KIL.

Plechtigh. *Schuldig, verschuldigd.* Ibid.

Plechtigh vee. Deze uitdrukking vindt men bij VONDEL, (uitg. V. L.) welke aldaar verklaard wordt als volgt: Plechtigh vee, d. i.: *schatplechtig* of *schatplichtig* vee: vee, dat op gezette tijden aan zijn eigenaar door het werpen van jongen gewoon is schatting te brengen.

Voor broeder Esaus wrock gewaerschouwt van myn moeder,
Ick zweefde in ballingschap by Laban haren broeder.
Myn Oom ick wilkom was; ick dreef zijn plechtigh vee
Om Rachels schoonheyd, die veel blancker was als snee.

D. II, bl. 41, vs. 8.

Deze verklaring, aan den voet der bladzijde door A gegeven, bevalt mij in geenen deele, en mag ik eene gissing wagen, dan zou, daar het woord plecht o. a. ook *hoede*, *verzorging*, *beheer* beteekent, het woord plechtigh hier *verzorging noodig*, *zorgbehoevend* aanduiden, en de derde regel zou dan gevoeglijk kunnen worden overgezet als volgt:

»Ik was mijn oom welkom doordien ik het opzicht over zijn *zorgbehoevend* vee op mij nam."

Plegtigheit van rechte. *Rechtspleging, wettige behandeling.* Wdb. op HOOFT.

Plechtvrij. *Vrij van schatting.* KIL.

Pley. Contractie van *palei*, *polei*, *poleye*. *Katrol* en ook, als deel uitmakende van de in vorige eeuwen in zwang zijnde foltertuigen, het *foltertuig*, ook *de pijnbank* zelf. Wdb. op HOOFT.

Of als men u seer hart aen de poley sal prangen,
Doen aen u kleynste tee twee hondert ponden hangen.

P. GODEWYCK, Bedorve Jongelingen, Bl. 58, aangehaald in Dr. DE VRIES' Warenar, bl. 210.

Een man — — — —
— die ter selver tijdt noch drye en twintich mannen,
Als opperofficier, sal hebben laten spannen
Moorddadigh aen de pley.

Dichten van STALPERT VAN DER WIELEN, door Dr. V. VL. bl. 5.

Pleidieren. *Twisten.* Teuthonista: »*pledieren.*"

Hi dede sulke fortse den quaden,
Die den armen onrecht daden,
Ende up die aermen p l e i d i e r d e n,
Of met barate kalengierden.

KAUSLER, Reimchr. vs. 2971.

Pleie. *Zeker snareninstrument.*

Gigen, harpen, sinphonien,
P l e i e n, vedelen, armonien, enz.

BLOMM. Oudvl. Ged. I, 50.

Pleyen. Het primitief van »*playeren*", dus *verheugd*, *vroolijk zijn*, *spelen*, *te spelen gaan.*

Si ghinghen nu singhen ende p l e y e n.

MELIS STOKE, B. X, vs. 372.

Hier ombe p l e y d e n sere die stede,
Ende waren blide ende dancten sere.

Dr. JONCKBL. Specim. bl. 52, vs. 66.

— — hoe die liede meer pipen ende screien,
Hoe si meer daer omme p l e i e n.

Vaderl. Mus. I, 327, vs. 101.

Si gaen rechts of si p l e y e n souden.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. I B. XLII, vs. 17.

Pleyn, plein. 1) *Vlakte*, *plein.*

In des paradijs p l e y n e
Springhet eene scone fonteine.

Lsp. B. I, C. 21, vs. 63.

Hier omme heetet t p l e i n van Ytale,
Lumbaerdien noch altemale.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XLII, vs. 73.

Zie nog Meliboeus vs. 938, var.

2) *Grond in het algemeen.*

Hi sloech Berengiere, weet wale,
Op den helm van brunen stale,
Dat cirkel, bloeme ende stene
Vielen in dat p l e i n e gemene.

Karel de Gr. Fr. II, vs. 4269.

3) *Veld.*

Hoe langh zal Jacob noch betreden dese p l e y n e n?

VONDEL, door v. L. I, 57, vs. 263.

4) *Plaats*, *oord*, *verblijf.*

Ten derden mael worden si ghevonden

Inder salicheiden p l e y n
Die mit goeder herten reyn
Horen tijt ter werlt p l y e n.
HILDEG. Ged. bl. 124, vs. 95.

Vrouwen, die dit wel verstaen,
Die vintmen inder doechden p l e y n.
Ibid. bl. 215, vs. 213.

Plein. Bijv. nw. 1) *Vlak*, *effen*. KIL. Noë, die gherechte man, maecte hem selven een arke van p l e i n e n, effenen houte. Dr. v. VL. Proza St. bl. 43*.

2) *Klaar*, *duidelijk*.

Sijn (Gods) woort is trou en daertoe p l e y n.
ZUYLEN V. N. Souter Liedekens, Ps. 18.

Dit is Jacobs God p l e y n
Onse Heer alleyn.
Ibid. Ps. 23.

3) *Eenvoudig*.

Want hy hier soect die waerheyt p l e y n.
Ibid. Ps. 30.

Pleyn. Bijw. *Volkomen*.

Beschreydt u Leydt, soo comt u, mildt te baten,
't Kindt kleyn, dwelck p l e y n u heerschen moet vooral.
VONDEL, door V. L. I, 25, vs. 38.

Pleynéren. *Vlak*, *effen maken*. KIL.

Pleit. *Zaak*.

Maer om zine onsculdichede
Trooste hi hem vaste in Gode
Ende in Fransoyse, ons heren bode,
Heefti zine herte geleit;
Hem beveilt hi zijn p l e i t.
Lev. van St. Franc. vs. 9364.

Pleyt. *Vonnis*.

Ghi en dort daer om gheen talman vragen,
Men sal daer al ghelike draghen
Waer sentencie nader p l e y t.
HILDEG. Ged. bl. 141, vs. 215.

Pleyten. 1) *Bij zich zelven wikken en wegen*, *overleggen*. Wdb. op BREDERO.

2) *Twisten*.

Terwijl hy dit in gramschap seyt,
En met den hemel staet en p l e y t,
Een eyckel, boven uyt den top,

Die valt den kinckel op den kop.
CATS, door Dr. v. VL. D. II, bl. 572, b.

Pleitghier. *Pleitzuchtige*, *pleitzieke*. MEYER.

Bedenkings oeffening maakt luye dieven listigh.
Grond-kundig den Peilloot, den p l e i t g i e r schallick-twistigh.
SPIEGHEL, Hartsp. 1614, bl. 14.

Pleitvoghel. *Haarkloover*. KIL. U. W.

Pleken. *Ontschorsen*, *ontvellen*. Ibid.

Plecken. *Met kalk*, *leem* of *andere bindstof bestrijken*. PL. Zy en hebben niet dan arme huyskens, mit koestront g e p l e c t. Inform. bl. 491.

Plecken, somtijds ook **Blecken.** Hetzelfde als **Pleken**, dus *villen* en bij uitbreiding ook in de figuurlijke beteekenis, van: *op eene onrechtmatige wijze ontnemen*, *zich toeëigenen.*

Want hevet een persemier g h e b l e c t,
Enten lieden thare ontpect,
So wille hi sonder merre,
Onder die edele sijn ghetrect.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 23, vs. 485.

— meyeren, — valsceren, — taverniren,
Die alle quaetheit antieren,
Ende al biden rove leven,
Die hen die arme node geven,
Die hen achter straten volgen,
Ende menich anscijn sien verbolgen,
Ende die si toten tanden p l e c k e n,
Die ga ic striken ende lecken.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10809.

Plecker, placker. *Stukadoor*. PL.

Pleckigh. *Veelkleurig.*

Wat laet uw sedigh hert de groote vlagge wayen?
Waerom een p l e c k i g h kleet, gelijck de papegayen?
CATS, door Dr. v. VL. I, 411, b.

Plengen. *Samenvloeien*. Wdb. op HOOFT.

Plenken. *Zwerven*, *dolen*, ook *verspreid* of *met hoopjes samenloopen*. Wdb. op HOOFT op het woord **Planken.** MEYER, U. W. KIL.

Plenker. *Zwerver*, *doler*. Ook *slenteraar*, *die met rondloopen en slenteren zijn tijd verliest*. KIL. MEYER.

Plensen, plenssen, plenschen. 1) *Storten*, *overstorten*, *overgieten.*

Zij p l e n s t het water in het vat.
SCHIMMEL, Verspr. Ged. bl. 58.

2) *Flodderen.* Ik gun hun te plenssen in hunne moerassen, dat hun 't sop om de ooren springt. D. VAN HOOGSTRATEN, Voorrede voor VONDELS Heldinnen brieven, bl. 22.

3) *In het water plassen* of *roeren.* MEYER. Ghy moet noch eerst met riemen in de Siciliaensche golven plenssen. VONDEL, door V. L. V, 193.

Al 't zeegevogelte, en wat, om de weiden heen
Van Asien en in Kaïsters koele plassen,
Zijn aes zoeckt, valt alreede aen 't plenssen, en aen 't wassen,
Besprengt zijn pluim.

VONDEL, door V. L. VIII, 205, vs. 558.

De zwaen, die nimmer moede,
In't klaere water plenst.

Ibid. XI, 361, vs. 715.

Plenschen. *Zich in eene zaak op eene ongeoorloofde wijze mengen.* Wdb. op HOOFT.

Plensing. *Het storten, het doen stroomen.*

Uw schuld, die 't heele land
Steekt in verwarden brand,
In plensingh van duur bloed,
En roovingh van groot goed.

SIX VAN CHANDELIER, Poësy, bl. 494.

Plentineus. Hetzelfde als **Plantiose**. Dit woord komt voor in Die Rose van KAUSLER vs. 9398.

Plet. Quid?

Had ick maar nou wat te lurcke,
'k Sou van blyheyt wacker schurcke
Lijck een halven schurfde plet.

VANDE VENNE, Bel. Werelt, 1635, bl. 70.

Plet. Waarschijnlijk voor *Plat*, waarvan zie DE JAGER Lat. Verscheid. bl. 490.

Al haddi gout ende selveren platen,
Verloerdijt ter zee, wat haddijs te bat?
t Geluc hilde u in hogheren state,
Daer tGelt u niet en holpe een plet.

Vaderl. Mus. II, 167.

Plet. *Palet.*

Mijn zwinksel, antwoord' Eer, en mengt men op geen' pletten.

HOOFT, Ged. door BILD. I, 336.

Van Veen had op zijn duim de wet,
En daar en boven droegze 't plet.

Ibid. II, 126.

Pleten. Waarschijnlijk voor *pleiten*, *een twistgeding voeren.*

Meester, wildi te hove pleten,
En bringdi geen Gelt, ghi sijt verloren.
U recht dat wert daer al vergeten,
Ende men sal u niet willen horen, enz.
Vaderl. Mus. II, 168, vs, 81.

Pleten. Quid?

Bely seide hets niet een twint,
Dat ghi segt: »laet staen u plèten;"
Die mouwe mijns is gheseten
Ter slinckeren hoec van sinen schilde,
Oft hi die mouwe behouden wilde.
Seghelijn van Jher. f°. 28, a.

Pleteren. *In het water plassen.*

De moeder die makeden den kinde een bat,
Hoe lieflic dattet daer inne sat!
Dat kindekijn pleterden mitter hant,
Dattet water uten becken spranc.
Horae Belg. II, 2 en ook 22.

Plets. *Gedeelte*, *stuk.* MEYER.

Plets. *Lap*, *stuk doek*, enz. KIL.

Plets. *Soort van gemeen laken of stof.* Ibid.

Jô, jô, 'k weet ick da wel; me sal 'er e stuck ôn lasse,
Va Plets of Ermezayn.
HUYG. Ged. door BILD. III, 27.

Plets. *Plat af*, volgens WILLEMS. *Geheel en al* volgens SNELLAERT.

Soe bliven si verloren plets
Mijn vriende vercoren.
Belg. Mus. IX, 92, vs. 897.

Onse Here seide: »Quaet, nu hoor,
Ic ontsegdi plets restoor.
Maskaroen, vs. 586.

Want het ware ongheraecte
Dinc, soude edele creature
Na Gods ymagene ende figure
Rechte ghemaect plets bederven.
Ibid. vs. 1163.

Plets, pletse. *Plaats.* KIL. U. W.

Pletse. *Struif.* KIL.

Pletse. *Pens.* Ibid.

Pletsen. *In het water plassen, het water roeren.* MEYER.

Pletsen. *Lappen, samen naaien, samen lappen.* KIL.

Pletsen. *Met de palm der hand treffen.* Ibid.

Pletsen. *Kneden.* Ibid.

Pletsen in de sulte. *Ingemaakt of gezouten vleesch.* Ibid.

Plette (Te) treen. *Onder de voet verpletteren, vermorzelen.*

> Ghy zultze, die den Koning wederstaen,
> Te plette treên, en uit den velde slaen.
> VONDEL, door V. L. VII, 286, vs. 24.

Pletten. 1) *Verpletteren, vergruizen, vernielen.* KIL.

2) *Drukken, onderdrukken, kwellen.*

> Zoo dra, hy meester van het noortsch geweste in 't kort,
> De keizerlijcke naem hem opgedragen wort,
> Om vratige amptenaers, die d' onderdaenen pletten,
> Een muilprang op den muil, het volck ten zoen, te zetten.
> VONDEL, door V. L. X, 505, vs. 111.

Plien, plyen. 1) *Plegen, gewoon zijn.*

> Na den watre gaf men wijn
> Alst pliet daer hoghe liede zijn.
> Walewein, vs. 3136.

> Sine hebben alle niet vergheten
> Des spels des si te voren ploen.
> MELIS STOKE, B. IX, vs. 532.

> Dat ic moghe eerlike
> Varen alsic hebbe gheploen.
> Limb. B. IV, vs. 283.

2) *Plegen, doen, bedrijven, begaan.*

> Wy willen alle geerne plien
> Wies dat de Here aen ons gebiet.
> Belg. Mus. IX, 101, vs. 1162.

> Ghetrouwe herte en waent niet,
> Dat iemen valscheiden pliet.
> Ibid. B. VIII, vs. 482.

> Als sij sulke dinghen plien.
> Mloep, B. IV, vs. 1947.

3) *Voor iets zorgen, moeite voor iets doen.* KIL.

Plien (Levens). *Leven.*

> Wye mit kynder levens pliet,
> Kintscheit brinct hem int verdriet.
> Mloep, B. I, vs. 797.

Plien (Vasten). *Vasten.*

Dat men — — — —
Vasten — — — sonde plien.
VELTH. Sp. Hist. fo. 44.

Zie verder op **Pleghen.**

Pliet. *Acht, zorg, naarstigheid, vlijt.* MEYER; KIL.

Plicht. *Pleit, rechtsgeding.* Ibid.

Plicht. 1) *Gehoorzaamheid, eerbied.*

Plicht, eerbied en ontsagh sult ghy haer beide thoonen,
Hunn' liefde t' aller tijd beleefdelick beloonen.
HUYG. Korenbl. I, bl. 22.

Soo wie daer onder u het Goddeloos afgrijsen
Des My-ontstoolen plichts sal voorderen of prijsen.
Ibid. bl. 19.

2) *Band, verplichting.*

Meent yemant dat de vrou in al's en t'aller stonden,
Is met soo strengen plicht, aen haren man gebonden? enz.
CATS, door Dr. v. VL. I, 307, b.

3) *Strik, valstrik, klem, macht, bedwang.*

Alsi vel in 's duvels plichte
Ende bi 't serpens rade misdede,
Daer al die menschelichede
Of moet dogen zwaer verdriet.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 16, vs. 1319.

4) *Belasting, schatting.* KIL.

5) *Ambt.* PL. KIL.

6) *Gewoonte, gebruik.* KIL.

Plichtanker. *Plechtanker.* Ibid.

Plichtelingh. *Volgens plicht.* Wdb. op BREDERO.

Plichten. *Pleiten.* KIL.

Plichten. Hetzelfde als **Plechten,** dus 1) *Zich verbinden.* enz.

Si hebben aen enen here gheplicht,
Dats die bisscop van verdriet.
Vaderl. Mus. I, 82, vs. 9.

Deen was die hertoge van Brabant,
Dander was die rike vorste
Van Coelne, daer hem en dorste
En gheen man ieghen richten,
Dan dese twee te gader plichten.
VAN HEELU, Bylagen, vs. CCXX.

Zie nog ibid. vss. 225, 2301, 4128.

Plichtich, plichtigh. *Plechtig.* U. W.

Plichtich, plichtigh. *Gewoon*, van plegen.

Een mensch, die dertigh jaer op aerden heeft versleten,
Behoort tot sijn behoef ten minsten dit te weten,
Hoe dat hy sijn gebreck, sijn plichtig ongeval,
Door raet en eygen hulp te rechte brengen sal.
CATS, door Dr. v. VL. I, 509, b.

Plichtich, plichtigh. *Verplicht.* MEYER, KIL.

Plichtich, plichtigh. *Verschuldigd.* KIL.

Plichtich, plichtigh. *Handdadig, schuldig.* Zie NIJH. Ged. VI, bl. 818. Van daar nog ons »*medeplichtig*".

Plightman. *Verplichteling.* MEYER.

Plike. *Vouw, plooi, dubbelzinnigheid.*

Vrouwe, nadat ic versta
Sal ic u seggen claerlike,
Sonder enege valsche plike
Sal ic u doen verstaen.
Limb. B. XI, vs. 1058.

Ic souker in gheene plike.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10752.

Plimant. *Hoorndrager.*

Hi sprac: »Joncfrouwe, wair is mijn pant?
Ic heb u ghelofte wel ghehouden.
Ghi maect van uwen man een plimant:
Bi Gode, ghi waert dair om ghescouden!
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 35, vs. 55.

De beteekenis van »*hoorndrager*" is wel uit den tekst op te maken, maar de vorm van het woord en de oorsprong zijn beiden zeer twijfelachtig en onzeker.

Plinken. Hetzelfde als **Planken.**

Die hertoge selve van Brabant
Dede daer vesten ende plinken
Tielle, daer hi soude crinken
Des graven lant van Gelre mede.
VAN HEELU, B. I, vs. 2863.

Plisant. *Voorkomend.*

O prince, boven alle princen plisant!
SMEKEN, 'T Spel, vs. 1013.

Ploech (Iemants) laten gaen. Spreekwoordelijk gezegde, voor *iemand werk verschaffen, zijn schoorsteen laten rooken.* Wdb. op BREDERO.

Ploeghbenghel. *Landbouwer.* KIL.

Ploechde. *Ploeg.*

> Joseph was een tymmerman
> Van dinghen daer men tlant mede wan,
> Alse p l o e c h d e n, eeghden ende spaden.
> Lsp. B. II, C. 29, vs. 3.

Ploeghman. *Landbouwer.* MEYER.

Ploeghschuerer, ploeghsteker. *Werktuig om de aanklevende aarde van het ploegijzer te verwijderen.* KIL.

Ploeghweke. *Drukke week, week vol inspanning.* Ibid.

Ploeghwente. *Ploegvore.* Ibid.

Ploeyig. *Vol plooien.*

> Een p l o e y i g e gordijn.
> VONDEL, door v. L. I, 299.

Ploen. Imperf. van *plien*, dus *pleegde.*

> Nacht es recht der quader doen,
> Die geenre doget nie en p l o e n.
> Alex. VI, vs. 1201.

Plogher. *Ploeger, landbouwer.*

> P l o g h e r s die haer acker bouwen.
> Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 69, vs. 6.

Ploy. Zie **Plooy.**

Plok. 1) *Pluk, het geplukte, voordeel, buit.*

> Ik heb een weeuw op spoor van veertigh jaeren:
> Hoeveel meer of min weet ik niet, ('t is daer ontrent),
> Die door een zeker getroggelt testament,
> Met temen en lemmen van haren man heeft verworven,
> Dat de beste p l o k van zijn goet op haer is verstorven.
> Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 13.

> De spits-vinnighe Voss en ruygh ghehaerde Bock,
> Bespieden eenen buyt, of eenen vetten p l o c k: enz.
> VONDEL, door v. L. I, 611, vs. 2.

2) *Plokpenning, plokgeld, voordeel dat men trekt voor het hoogste bod op eene verkooping.* Dit *plok-trekken* is nog in zwang. Wdb. op BREDERO.

Ploken. *Plooien.* KIL.

Ploken. *Zich openen, als eene roos.* PL.; gezegd voor *ontploken.*

Plocken, plokken. *Plukken.* KIL. U. W.

> Ic segghe u oec, joncfrouwe, al bloet
> Had ic ghekennet uwen noet,
> Ic had u oec ghemaket wijs,

Te plocken beyde lof ende [p]rijs.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 55.

Plocken. *Bevestigen*, volgens WILLEMS. So dinct mi recht dat ghi bailliu, als here, dit leengoed op draecht den copere, ende erftene daer mede, ende plockes ende halmes. Belg. Mus. I. 69.

Plomp. *Bot.* KIL.

De pen most zijn versneen, en 't pennemes was plomp.
GROEBE, Versch. Ged. I, 45, en Zeeusche Nachtegael, bl. 18.

Dan is 't plomp, dan scherp en spitsigh.
Ibid. bl. 86.

Al is de wetsteen plomp, al weet hy niet te snijden,
Hy wil noch evenwel geen plompe messen lijden.
CATS, door Dr. v. VL. I, 51, b.

Plompaerd. *Botterik.* KIL.

Plompen. 1) *Indompelen.* KIL

2) *Plonzen, in het water werpen of in het water vallen.* Wdb. op HOOFT.

Paulet hoorde in zijn' slaep een steen in 't water plompen.
VONDEL, door v. L. V, 440, vs. 14.

Ick zie hem van een duin noch plompen steil in zee.
Ibid. bl. 642, vs. 1130.

Plompen. 1) *Bot maken.* PL.

2) *Bot worden.* Die scarpheit vanden kouteren ende vanden ricxen ende vanden aexen ende vanden spaden: si waren gheplomt. Bijb. van 1477, I Samuel XIII, vs. 20.

Plompverloren. *Plotseling, eensklaps, in eens weg, hol over bol, zonder zich te bedenken.* Wdb. op HOOFT en Wdb. op BREDERO; U. W.

Myn koghel was een steen en myn pistool een slingher,
Waer mede ick Goliath — — —
Smeet plom'pverloren ne'er.
VONDEL, door v. L. II, 61, vs. 4.

Plonder-grijns. *Bedekkende, verbergende grijns*, volgens VAN LENNEP.

De waerheyd is oprecht, sy hoeft geen plonder-grijns.
Ibid. III, 115, vs. 133.

Plooi, plooy, ploy. *Vouw in een lap of kleed, welke daarin een blijvenden indruk achterlaat.* Van daar de *indruk* zelf. U. W.; Wdb. op HOOFT.

Plooi of ploy houden. *Eene vaste houding of gesteldheid aannemen, stand houden.*

— — — — zoo rechtvaerdigheit eñ trou

En 't vroom geweten noch een ploy ter weerelt hou.
VONDEL, door v. L. VIII, 298, vs. 862.

Plooi of ploy zetten. *Wortel schieten, eene vaste meening worden, zich vestigen.*

Woudt ghy den Koning om zijn kroon en leven brengen,
Wat hoeftghe Abizag in dat lasterstuck te mengen?
Nu wascht haer zee noch stroom van zulck een lastersmet;
De roep is onder 't volck, dit heeft zijn ploy gezet.
Ibid. IX, 293, vs. 1227.

Plooi of ploy (In). *In zekere gesteldheid.* U. W.

Plooi of ploy nemen. *Zich schikken, zich voegen.* Ibid.

Plooschе. *Schil, peul.* KIL.

Plooschen. *Van de peulen ontdoen, schillen, doppen, ontschorsen.* Ibid.

Plossen. *Plonsen.* U. W.

Maer eer hy — — — — in het water plost.
VONDEL, door v. L. I, 279, vs. 27.

Plote. *Gebloote schapenvacht.* KIL.

Ploten. 1) *De schapen- of andere vellen blooten, van het haar ontdoen.* Ibid.

2) *Zijn vel afleggen, vervellen,* zoo als slangen, rupsen, enz. Ibid.

Ploter. *Velleblooter.* Ibid.

Plots. *Plotseling, eensklaps.*

Maer siet, terwijl het dier onaerdigh staet en malt,
Gebeurt 'et dat 'et glipt, en plots ter neder valt.
CATS, door Dr. v. VL. I, 782, a.

Weest nu als doe; ons als ons Vaders
Geeft kracht en pit in le'en en aders,
Soo storten wyse plots ter ne'er
Die tegen ons staen in 't geweer.
CAMPHUYZEN, 1680, Ps. xliij, vs. 3.

Soo haest uw' handt ter wrake gaet
Uyt is 't met haer; plots leyt haer staet.
Ibid. Ps. lxxiij, vs. 17.

Zie ook OUDAAN, Joh. Grey, 1648, bl. 12; JAN ZOET, Olimpias, 1640, bl. 10.

Plotsen. 1) *Ploffen, neerstorten.* Wdb. op BREDERO.

2) *In het water ploffen.* KIL.

Plotsich. *Eensklaps, plotseling.* U. W.

Plotsich. *Bot, plomp.* KIL.

Plotte. *Soort van kort, breed en zeer dun zwaard.* Ibid.

Plotte. *Bal.* KIL. PL. MEYER.

Plotten. *Met den bal spelen.* PL.

Plovier. *Pluvier, regenvogel.* Fr. »*pluvier*".

Al en etic snyppen noch p l o v i e r,
Ic word al sat.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 76, vs. 213.

Plueren. *Morren, tieren.*

Tes verloren veel gemaut
Ocht g e p l u e r t.
Belg. Mus. IX, 77, vs. 496.

Plugghe. *Eene geringe zaak, van weinig waarde.* KIL. MEYER.

Plugghe. *Een onnutte vogel.* Ibid.

Plugghe. *Ruw, onbeschaafd mensch.* Ibid.

Plugghe. *Houten pen of prop.* KIL.

Plugghen. *Met houten pennen vasthechten, vasttimmeren.* Ibid.

Plucht. *Gevaar.* Ibid.

Plucht. *Kans, gelegenheid.*

Een vryer slacht de klimmer-boon,
— — — — — — — — — —
Indiense 't hout maer raecken magh,
Oock slechs met eenen omme-slagh,
't Is al genoegh; het dertel kruyt
Dat klimt 'er aen tot boven uyt;
En dan noch op sijn eygen p l u c h t
Soo maeckt het krullen in de lucht.
CATS, door Dr. v. VL. I, 348, b.

Plucht, plicht. *Schuld.* KIL.

Vraeg. Meester, waest allene bi der vrucht,
Die hinc in 's paradijs lucht,
Dat Yeva met Adame
't Paradijs ruumde t' haren onvrame?
Antw. Allene waest niet bi der vrucht,
Dat si dogheden den zwaren p l u c h t,
Het was van haren hoverdige saken,
Dat si Gods gebod verbraken.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 15 a, vs. 1203.

Dat Adam den appel beet mitten monde,
Ende genut hadde die vrucht,
Daer wi af hebben zwaer p l u c h t.
Ibid. bl. 87, vs. 3110.

Pluiken, pluicken, pluycken. *Plukken.* Wdb. op BREDERO.

De roozen blozen om te pluicken.
VONDEL, door V. L. III, 815, vs. 146.

O hoe saligh is 't te duycken
Onder den Oranjeboom;
By een kristalijnen stroom
Gouden appelen te pluycken.
Ibid. II, 562, vs. 4.

Pluiken, pluicken, pluycken. *Vouwen*, *buigen*. KIL.

Pluiken, pluicken, pluycken. *Sluiten*, *toesluiten*. Ibid.

Pluim, pluym. *Veer*, *veder*.

De klockhen deckt vergeefs het sidderende kiecken
Voor den doortrapten vos met schaduw van haer wiecken:
Hy grijptse beyde, en stroyt de pluymen inden wind,
En koelt sijn' lust, en ruckt de moeder van het kind.
VONDEL, door V. L. III, 417, vs. 1699.

Wie wil nu het Bedde ruymen
En het klamme peuluw sweet,
Wie wil met my uyt de pluymen,
Daer ick hem te leiden weet.
HUYG. Korenbl. I, 96.

Pluym alluyn. *Asbest*, *amiant*. KIL.

Pluymbosch. *Vederbos*. Ibid.

Pluimen. *Plukken*. Zie **Plumen.**

Pluymen strijcken. *Vleien*, *pluimstrijken*.

Die gheen pluymen en can strijcken,
Die en dooch ter werelt niet.
Belg. Mus. IX, 195.

Pluymetse. *Veeren rustbed*. KIL.

Pluymkens. *Zeker kruid*, *met pluimige bloemen*. Ibid.

Pluimstrijkerij. *Oorvleiend*, *lieflijk gezang*. Wdb. op HOOFT.

Pluymvederen. *Dons*. KIL.

Pluys. *Zekere zijden stof*.

De kleedingh, seyt-men, maeckt den man
En diese heeft die streck-se (sic) an:
Maer om 's Lands-dienst wel te betreden
Is niet genoegh, kaf, pluys, satijn,
Maer moet voor al gevonden sijn
Vroomhertigheyt, verstand, en reden.
VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 184.

Pluizen. *Uitpluizen*, *onderzoeken*. Wdb. op HOOFT.

Plùisen. 1) *Polijsten*, *opsieren*, *optooien*, *oppoetsen*. KIL. 2) *Zich in de zon koesteren en zich schoon maken*, *zooals de katten*. Ibid.

Pluizer, pluyser. *Kleingeestige*, *kniesoor*.

> Een man in sijn bedrijf, een man in sijn gelaet,
> Geen pluyser achter huys, geen proncker achter straet.
> CATS, door Dr. v. VL. I, 492, a.

Pluysery. 1) *Kleingeestige zuinigheid*.

> Ick hate dit bedrijf, een wyse van de vrecken,
> Die menigh duysent pont in haere koffers trecken,
> En hebben evenwel, al sijn de schatten groot,
> Niet voor haer evenmensch, niet voor haer eygen noot.
> Tracht, lieve, dit gebreck uyt uwen geest te bannen
> 't Is rechte pluysery, gehaet van alle mannen.
> Ibid. fo. 488, a.

2) *Oude vodden* of *lorren*. KIL.

Pluysmerckt. 1) *Oude vodden*. Ibid. 2) *Voddenmarkt*, *luizenmarkt*. Ibid.

Pluyster. Hetzelfde als **Pluys**, dus *zekere zijden stof*.

> Of u kaal watmer dekt, of pluyster-rijk fluweel.
> SPIEGHEL, Hartsp. 1614, bl. 51.

Pluysteren. *Plunderen*. Wdb. op BREDERO.

Pluck. *Pluksel*. KIL.

Pluckgraen. *Alle veldvruchten*, *die met de hand geplukt worden*, *als peulvruchten*, enz. Ibid.

Pluckeling. *Pluksel*. Ibid.

Plucken. *Vechten*, *strijden*, *plukharen*. U. W.

Plucken. *Een anders goed naar zich toehalen*, *door list*, *macht of bedrog zich toeëigenen* of zoo als men wel eens zegt, *iemand uitkleeden*.

> Laet ons de weduwen en weesen plucken.
> HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 48.

> Och wee ons, dat wy de weduwen en weesen
> Plochten te belasten, te plucken en te teesen,
> Om dat wy ons selven souden maecken rijcke.
> Ibid. bl. 291.

Zie nog ibid. bl. 334; HILDEG. Ged. bl. 1, vss. 44, 49.

Plucken van den stove. Ofschoon de verklaringen der taalgeleerden over deze zegswijze nog verschillen, komen de meesten daarin overeen, dat zij beteekent *vleien* en dat zij dezelfde is als ons *pluimstrijken*.

> Ic sie den valscen wel ontfaen,
> Die die heren connen dwaen

Ende p l u c k e n v a n d e n s t o v e.

Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 1, vs. 9.

Plucker van den stove. *Vleier.*

P l u c k e r s v a n d e n s t o v e
Drinken nu den rijnsschen traen.

Ibid. bl. 88.

Pluckevinker. *Gehakt vleesch.* KIL.

Plume. *Zie* **Pluim.**

Plumen. *Plukken, afhalen, uitkleeden.*

— — uwe mageden — — — —
Die alle sien van diere costumen,
Dat sine saen so sullen p l u m e n,
Dat hem ene vedre niet bliven en sal.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10228.

Also nauwe soudicse p l u m e n,
Datsi hare erve souden rumen
Ende vercoepen, ende ligghen int stroe.

KAUSLER, Die Rose, vs. 11717.

Plunder, plonder. *Huisraad.* KIL. PL. MEYER.

Plunder, plundermerckt. *Voddemarkt, luizenmarkt.* KIL. PL.

Pluusteren. *Uitpluizen, ledigen.*

Up de selve tijt, up de selve vaert,
Doen ghy dus droncken te bedde waert,
Binnen dat ghy laecht in slaeps verduusteren,
Te wijlen ghinghic u buerse p l u u s t e r e n.

Belg. Mus. VI, 57.

Podaghel. *Hand-* of *voeteuvel, podagra.* KIL.

Podde. *Kikker.* Wdb. op BREDERO.

Podersam, podersaem, potersaem, puedersam. *Zwaar, moeilijk, lastig,* ook *kwaad genegen.*

Ende es si hem oec alte fel
Van worden ende te p o d e r s a m, enz.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 9219.

Ende hir omme segghic dat een p o d e r s a m werc es, tuschen dese discordantien, enz. enz. Lev. van Jezus, bl. 2. Wij en waren hem noeyt p o d e r s a e m. Bijb. van 1477, I Sam. XXV, vs. 7. En ist u niet luttel den menschen p o t e r s a e m te wesen, want ghi sijt oec p o t e r s a e m mijnen god. Ibid. Jesaia VII, vs. 13.

Poeder. *Stof.*

Daer me dreeff Pallas ten Hemel, uyt het Aerdtsche p o e d e r.

COORNHERT, Odyss. 1605, II, bl. 82.

Poederhuysken. *Peperhuis.* KIL.

Poeffer. *Poffer, snoever.*

Gy rovers, gy branders,
Gy booze aanranders,
Gy grypende p o e f f e r s,
Gy stinkende stoeffers, enz. enz.

FOCQUENBR. Ged. II, 220.

Poegnert. *Ponjaard.*

Oock schuylt hy voor de p o e g n e r t s vry,
Die achter de tapissery,
Den man van staet het lijf ontseggen,
En sijne voorspoed laegen leggen.

VONDEL, door V. L. II, 451, vs. 1407.

Poeyen. *Drinken,* elders *pooien.*

T' vat is niet hallefleegh, wij mogen noch wel p o e y e n.

Ibid. I, 171, vs. 4.

Poeck. *Zak.* Eng. »*poke*"; Fr. »*poche*". Volgens de Informatie, bl. 675, schijnt zulks *eene halve baal* te zijn.

Poelen. *Uitholen, uit- en ondergraven, doorboren.* KIL. PL

Poeletje. *Minnebriefje.*

En tot meêr blyk heit ze even
Dit klein p o e l e t j e an jou geschreeven.

Y. VINCENT, De belachchelyke Serenade, bl. 2.

Poelgrune. Bedorven woord voor *pawelgoene, paveljoen,* dat is *tent.* Zie Lanc. II, vs. 25524.

Poelie, poellie. *Hen* en *kuiken.* KIL.

Poeligh. *Moerassig, venig.* Wdb. op HOOFT.

Poellompe. *Zekere vischsoort.* U. W. Waarschijnlijk *zonnevisch* of *snotdolf.*

Poelment, polement, pulment. *Eene spijze uit moeskruiden, als kool, linzen,* enz. *samengesteld,* ook *dunne brij of soep.*

Een vos, die met hem eten dede
.I. odevare op hovesschede,
Hi goet hem in .i. coelvat,
Dat ondiep was ende plat,
.I. p o e l m e n t, was claer ende dinne:
Nu et, sprac hi, met soeten sinne.

Esopet, bl. 192, vs. 5.

Sint hi der hermitagen ginc uut,
No vleesch, no appel hi en at,

Noch en quam in geen bat.
Te sinen XVIIden jare
Dat hi levede aldus zware,
Wart hem die maghe ziec om dat,
Dat hi niet gesonts en at,
Ende moeste els leven omme noot;
Doch en nutte hi geen broot,
Maer colen ende p o l e m e n t.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. III B. XLIII, vs. 49.

Zie nog Rymb. vss. 2265, 13254, 17113; Heim. der Heim. vs. 1118; Leven van Sinte Lutgardis, bl. 58, vs. 94.

Poengeel. Soort van banier of vaan, met langen staart, van kostbare stoffe, welke ridders, die over slechts twintig gewapende mannen het bevel voerden, gerechtigd waren, aan het uiteinde hunner lans of speer te dragen.

Si brachte Lancelote al geel
Die mouwe an een p o e n g e e l.
Lanc. IV, vs. 680.

Poent. *Oogenblik, tijdstip.* Ook *geschikt, gunstig tijdstip.*

Wachtende heimelic te voet,
Gelijc dat die jagere doet,
Die de beeste jaget tote dien
Dat hi sinen p o e n t mach sien
Die beeste te scietene ende te vane.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 1816.

Doe sij vernam dat was doet
Galaet ende Perchevale mede,
Ende tgrael gewonnen was gerede,
Ende Bohord oec comen was
Te hove, alsic hier vore las,
Sinde si daer haestelike mettien,
Oft men Waleweine iet vonde te dien,
Die daer op dien p o e n t nine es.
Lanc. III, vs. 11199.

Zie nog Lanc. IV, vss. 1238, 2444.

Poent. *Omstandigheid, verwikkeling, geval.*

»Noch hevet Lanceloet meer gedaen:
Hi vord met hem die coninginne,
Die hi bescudde, alsict kinne."
Die coninc was van deser sake

Soe drove ende soe tongemake,
Hine wiste in wat poente wesen
Ibid. IV, vs. 4785.

Poent. *Punt, zaak, ding.*

Joncfrouwe in wils niet vergheten,
Vier ander poenten, ic noch can,
Daer elc minnere bi mach weten,
Of men hem goeder minnen an.
BLOMM. Van der Feesten, vs. 266.

Nu vermanen wi Gode dies,
Dathi mi selke lere sinde,
Dat ic van beghinne ten inde
Alle die poente mach vertrecken
Sonder loghelike vlecken.
Dboec vanden Houte, vs. 7.

Zie ook Beatrijs, vs. 11.

Poent. *Onderscheidingsteeken.*

— men sach, sonder waen
In dese reyse den hertoge vueren
Drie poente van sleeus (des leeuws) natueren,
Die hi hadde, tallen stonden,
Te tornoye, ende te tafelronde.
VAN HEELU, B. I, vs. 3192.

Nu hoort welc dese poente waren:
Dats een poent van den lyoene
Dat hi natuerlike es coene.
Ibid. vss. 3200 en 3201.

Poent en stade. *Tijd en gelegenheid.*

Hy sal — — — wachten poent ende stade.
Grimb. Oorl. D. I, vs. 1846.

— si soudense asselgieren
Opten anderen dach in maniren
Dat si poent ende stede sagen.
Lanc. IV, vs. 5723.

Poente (Te). *Juist van pas, naar behooren, naar vereischte.*

Hoyesche worden ende goedertieren,
Ende die wel te poente wachten,
Sijn altoes van diere manieren,
Dat si verbolghen moede sachten.
BLOMM. Van der Feesten, vs. 894.

Nu sidi wel te poente comen.
Lanc. II, vs. 21868.

Zie verder ibid. IV, vs. 12981; Ferg. vs. 1187; Lsp. B. III, C. 12, vs. 109.

Poente (Te) bringhen. *In orde brengen, herstellen.*

Dierste poente daer men mede
Verbolghen minne te poente brinct,
Dats die edel oetmoedechede,
Die verbolghen moede dwinct.
BLOMM. Van der Feeste, vs. 378.

Hi sal — — — huwen mesval
Wel te pointe bringhen.
KAUSLER, Die Rose, vs. 6741.

Poente (Te) maken. *Naar behooren, in orde maken* of *volbrengen.*

Ic, die int gelove goet
Ben, ende vaste mi houde daerane,
Bidde desen persoon ende mane
Dat hi myn herte also verlichte,
Dat ic te poente dit gedichte
Gemake, ende dit volbringen moete.
VELTH. Sp. H. f°. 1.

Poente (In goeden) staen. *In goeden staat zijn, op een goeden voet staan.*

Terde poent vanden vieren,
Dats een crighel evelen moet,
Die meneghe minne doet faelieren,
Die in goeden poente stoet.
BLOMM. Van der Feesten, vs. 340.

Wert die dinc al dus gedaen,
Dat si trout den jongen coninc,
So wert gemindert sere onse dinc,
Die nu in goeden poente steet.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 35.

Poente (In haer) sijn. *In den bloei, in de kracht van haar leven zijn.*

Ic wille wel geloven das,
Alsi in haren poente was,
Datsi hadde wijsheit ende sin.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 380.

Poente (In) comen. *Bij tijds, te gelegener tijd komen.*

Hi seget: »Dese boetscap, sonder waen,
Comic in poente, werd wel gedaen."
Lanc. IV, vs. 2208.

Poenten. *Te stade komen.*

Ende daerbi Yoen woude
Geven van Lorein tlant,
Dat mijn here hilt in sijn hant,
Ende Coelne mede die stat,
Want si den keyser poente bat
Sint hi Aken heeft vercoren,
Dan enegen keyser te voren.
Karel de Gr. Fr. I, vs. 1834.

Poenten. *Van punt tot punt vaststellen, bepalen.*

Lettre noch scrivere nochtan
En dochten beide niet een oert,
En daedt die dichtre die de woert
Ende den sin vandier materien
Scone can setten ende scerien,
Te rechte poenten ende spellen
Ende op sijn recht dat voert vertellen.
Lsp. B. III, C. 14, vs. 33.

Int leste werd gepoent alsoe,
Datsi Heinrike bevalen doe
Die monborie, haren neve.
VELTH. Sp. H. f°. 53.

Poenten. *Den twist* of *de verschillen punt voor punt vereffenen.*

Dus werd gepoent, syt seker das,
So dat si daer en vochten niet.
VELTH. Sp. H. f°. 314.

Poenten. *Ten einde brengen.*

Laet ons hier comen noch heden,
Dat wi Echites den coninc
Gherne helpen poenten sine dinc.
Limb. B. VIII, vs. 494.

Poenten. *Bekeurd worden* of *bekeuren*, volgens WILLEMS, van »*poena*". Item, soe wat manne, die in dit voirseyde ambacht ware, ende van dieften poente, die soude sijn ambacht verboren. Belg. Mus. IV, 76.

Poentinghe, poyntinghe. 1) Waarschijnlijk *bekeuring*, *oplegging van boete*, *beboeting*. Item. Soe wie uut andren landen gebannen sijn van quaden faiten, ende niet jaer en dach te Bruessele gewoont en hebben,

dat zy de stad van Bruessele rumen moeten binnen drie daghen naest comende, op sijn lijf ende op sijn goet, ende dat damman en gheene p o e n t i n g h e van hen maken en sal sonder die scepenen. Belg. Mus. VII, 304.

2) *Schatting*, *belasting*. KIL.

Poenture. *Teekening*, *afbeelding*, *schets*, *figuur*.

Ende die coninc werd siende omtrent,
Soe dat hi daer die p o e n t u r e n bekint,
Ende die beelden, die Lanceloet, sonder waen,
Makede alsi lach daer gevaen.
Lanc. IV, vs. 2516.

Ic mane u bi uwer sekerhede
Dat gi mi ontect al claer
Wie die p o e n t u r e maecte daer,
Ende die betekenesse daer af.
Ibid. vs. 2564.

Ic soude gerne weten nu ter uren
Wie dat maecte dese p o e n t u r e n.
Ibid. vs. 2672.

Poep. Platte uitroep, die eigenlijk eene ontkenning of twijfeling te kennen geeft, zoo als ons gezegde, achter eene vraag, »*dat kanje begrijpen*".

't Gheluck, sonder sorgh, voor haer brand' men hoornen.
't Gheluck sou hier ande deur kloppen? p o e p!
't Liep aerseling kreeght de lucht in de neus van je stoep.
HOOFTS Warenar, door LEENDERTZ, bl. 277.

Poepen. *In stilte winden laten.* KIL.

Poer. Quid?

Roometers van Moerbeke, ghy zonder p o e r,
Ende Waermoeseters van Coolkercke snelle:
Adieu, eer ik reyse naer Adams moer.
Belg. Mus. III, 103.

Poeren. *Poeieren*, *met poeder bestrooien.* MEYER.

Wy quamen om het hair te p o e r e n.
Te krullen, en met goudt te snoeren,
En haer op 't cierelijckst te kleên.
VONDEL, door V. L. III, 815, vs. 126.

Poerloock. *Prei.* KIL.

Poes. *Zoen*, *kus.* MEYER.

Poezel. *Vrouwelijk wezen.*

Een vette p o e z e l komt al nader t' hemwaerts sluypen.
VONDEL, door V. L. II, 105, vs. 153.

Poesele. *Jong meisje.* Fr. »*pucelle*".

Poesen, poezen. *Zoenen, kussen, zich met de meisjes vermaken.* KIL. PL. MEYER. Wdb. op BREDERO.

Poest. *Ossenstal, koestal.* PL. MEYER, KIL.

Poestdierne. *Melkmeisje.* KIL. PL.

Poesten. *Blazen.* Ibid.

Poester. *Blaasbalg.* KIL. MEYER.

Poëtersse. *Dichteres.* Wdb. op HOOFT.

Poetertier. *Vuil, onkuisch, hoerachtig.* Zie **Putertier.**

Poetre. *Balk.* KIL. Fr. »*poutre*".

Poetryen, poetrien. 1) *Gedichten.*

P o e t r y e n ende oude gesten
Heb ic zeer begheert te vesten.
Mloep, B. I, vs. 47.

2) *Verzinsels.*

Ghi wilt starken uwe woert,
Die ghi nu hier bringhet voert,
Met truffen ende met p o e t r i e n,
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 54, vs. 159.

Poets. *Potsenmaker.* Zie **Pouts.**

Pof. 1) *Het opblazen der wangen.* KIL.

2) *Het geluid, daardoor veroorzaakt.* Ibid.

Pof. Bijv. nw. *Opgeblazen, gezwollen.* Ibid.

Pofbal. *Een met veeren, of andere zachte stof, gevulde bal.* Ibid.

Pof- of **poffenbrood.** *Goed gerezen witte brood.* Ibid.

Poffebier. Waarschijnlijk *schuimend bier.*

Het P o f f e - b i e r uyt tinnen flappers wichtigh.
R. VISSCHER, Rommelsoo, 1ste Schock, n°. 58.

Poffen. 1) *Blazen, opblazen, de wangen opblazen.* KIL.

2) *Oprispen, boeren.* Ibid.

3) *Opgezwollen zijn.* Ibid.

4) *Grootspreken, bluffen.* Ibid.

De Dwingeland van 't west sijn dreygementen spilt,
En schuymbeckt, knarssetand, met p o f f e n, blaesen, snorcken.
VONDEL, door V. L. II, 607.

Poffer. *Grootspreker, bluffer, blaaskaak.* KIL.

Pofferije. *Grootspraak, gebluf.* Ibid.

Pogen, poghen, pooghen. 1) Intr. *Streven, gaan, zich begeven.*

— — — — Wy moeten noch gaen naer Bentille:
Tes daer kermesse, laet ons derwaert p o g h e n.
Belg. Mus. II, 128.

Tijdt is het, vindy 't goedt om vensterwaert te p o o g h e n.
HOOFTS Ged. door LEENDERTZ, II, 222.

Zie nog CATS, door Dr. v. VL. I, 650.

2) *Streven* in de beteekenis van *trachten.*

Wi sullen al dat wi moghen
Altoos om weldoen p o g h e n.
Lsp. B. III, C. 27, vs. 32.

Wat helpt, dat ic waerheit toge,
Ende ic selve na voordeel p o g e.
Kerken Claghe, vs. 83.

3) Trans. *Bewegen, aanzetten, drijven.*

Wat magh den Koninck p o g e n,
Sijn waerde Koningin aen yemant naeckt te togen?
CATS, door Dr. v. VL. I, 309, b.

Pogen, poghen (Hem of sich). *Zijn best doen, zijne krachten inspannen, alles in het werk stellen.*

Ghy rechters p o o c h t u om dit te weten
En wilt dese leeringe nemen aen.
ZUYLEN VAN NYEVELT, Souter Liedekens, Ps. 2.

Jan,
Spoet u dan gheringhe
Opdat hi selve sie metten ooghen,
Hoet ghesciet es.
Vrouwe
Ick sals my p o o g h e n.
SMEKEN, Tspel, enz. bl. 15, vs. 142.

Pochen. *Razen en tieren.* KIL.

Pogghe. *Kikvorsch.* Ibid.

Pochchen. *Zeker kaartspel,* zeer waarschijnlijk ons *bluffen.*

Ick ken 'er een, die heeft met p o c h c h e n eens verbruid
Tien duizend guldens.
JOAN PLUIMER, De Vrek, 1685, bl. 45.

Pogghenraff. *Kikkerschot.* KIL.

Pogghenstoel. *Paddestoel.* Ibid.

Poyen, poien. *Opsieren, uitdossen.*

Dynghel vant die maghet rene
In een camere allene.

Hine vantse niet optie strate,
Noch loeken tenighen gate,
Noch daer men danst ofte royt,
Noch in die kerke staen ghepoyt,
Ghelijc dat hem vrouwen poyen
Met hoornen ende met sloyen, enz.
Lsp. B. II, C. 7, vss. 6, 7.

Poien (Ter) staen. *Naar opschik staan, op een kostbaar toilet uitzijn.* Een vader in de keuze eener vrouw raadgevende, zegt:

Hoet u ooc van hen allene,
Die legghen haer goet ane diere stene,
Ane diere striketten ende ane langen sloien,
Ende altoes staen ter poien,
Ende an andren diere saken,
Die die liede aerm maken.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 88, vs. 734.

Poyer. *Drietand, gaffel met drie tanden.* KIL.

Poyeren. *Nijpen, knijpen.* Ibid.

Poyeren. *Peuren, met een bos wormen aan een hengelsnoer naar aal en paling visschen.* Ibid.

Poygnaerd. *Ponjaard, dolk.* Ibid.

Poynsoen wijns. *Zekere wijnmaat van anderhalf aam.* Ibid.

Poinsoen, pointsoen. *Priem, scherpe spits.* KIL. Fr. »*poinçon*".

Daer stac der Walewein, die coene,
Enen riddere, metten poinsoene
Duer den lichame.
Walew. vs. 10478.

Pointe (Te). Zie **Te poente.**

Poinctelick. *Juist, behoorlijk, stipt, punctueel, volgens de regels.* Hoe die Romeynen haer leghers pleghen op te slane, ende hoe poinctelick sy alle dijnck beschickten. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1574, f°. 100, a.

Gramarie is deerste sake,
Want si leert ons scone sprake,
Te rechte voeghen die woorde,
Elc na sinen scoonste accoorde,
Te rechte scriven ende spellen,
Ende dat pointelijc voort vertellen.
Lsp. B. III, C. 15, vs. 20.

Pointen. Zie **Poenten.**

Poysoin, poison, poisoen. *Genees-, zoowel als giftdrank.* Fr. »*potion*".

Onse poysoin heeft gewarcht sere.
Lanc. II, vs. 23010.

— ic weet noch selc poisoen,
Het sal u al genesen doen.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 1973.

Tien derden dage brachte hi poison
Daer hi hem met waende doen
Genesen.
Alex. II, vs. 540.

Poitier, elders **Putier**. *Pol, bezoeker van lichtekooien; boeleerder.*

Wildi worden haer poitier,
Soe souket eldre dan hier.
Limb. B. III, vs. 931.

Van israhels dochteren en sal gheen ghemeen wijf wesen, noch poytier van den sonen van Israhel. Bijb. van 1477, Deut. XXIII, vs. 17.

Zie nog Limb. B. VI, vs. 1731.

Poytriescap, lees **Poytierscap**. *Boelschap, boeleering.*

Ja, sulc rekenet voer een ambacht:
Drinken, dobbelen, oncuysheit driven,
Wijf mit manne, manne mit wiven,
Poytierscap, stelen, valsch voerdeel, spel;
Qualijc ghewonnen verteert niet wel.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 102, vs. 2422.

Pockachtigh. *Venerisch, siphylitisch.* KIL.

Poke. *Droesem in het ingewand van vee.* Men zeght, dat hy geern schapen-vleesch moet eten, die zijn brood in de poke dopt; en gheern zoppen eten, die zijn brood in de gote dopt. DE BRUNE, Banck.-Werck, II, bl. 359.

De Heer HARREBOMÉE, dit spreekwoord ontmoetende, zocht te vergeefs naar de beteekenis van poke, en ging te rade met zijn vriend Dr. DE JAGER, die het als een Neder-Saksich woord deed kennen, en het, als boven, verklaarde. Zie Dr. A. DE JAGER, Nieuw Archief, bl. 285 en v.

Poke. 1) *Zak, haren zak.* KIL.

2) *Haren kleed.* Ibid.

3) *Bed, matras.* Ibid.

4) *Krop van vogels, die aan een zak gelijkt.* Ibid.

Poke. *Dolk, dolkmes, korte degen, dagge.* Ibid.

Pockelen. *Uitpuilen, opzwellen.* Ibid.

Pocken met de lemte. *Siphylis.* Ibid.

Pocken (De). *De duivel.* Wdb. op BREDERO en Wdb. op HOOFT.

> De pocke schen de hoer.
> NOOZEMAN, Lichte Klaertje, 1669, bl. 5.
>
> Hoe pokken kan dat weezen?
> J. VOS, Kl. van Oene, 1662, bl. 10.
>
> Hoe! et hiele huis vol volk, wat pokken is dit te zeggen?
> Ibid. bl. 18.

Zie nog ibid. bl. 13; STARTER, Friesche Lusth. 1621, bl. 474.

Pocken (Over 't) en maeslen sijn. *Geen kind meer zijn, de kinderschoenen ontwassen zijn.* Wdb. op BREDERO.

Pokkige hondt. *Duivelsche hond, helhond.*

> Dat liegje, jy eerdief, jy kolfvoet, jy druip-oog, jy luishondt, jy neus as ien anker,
> Pokkige hondt hoe zelze jou noch op egeeten worden van de spaansche kanker.
> J. VOS, Kl. van Oene, 1662, bl. 17.

Pol. *Hoofd.* KIL.

Pol, pool. *Steel, lange steel*, vandaar nog onze *pollepel* en *polsstok.* Ibid.

Pol. Naam vroeger aan den *echtgenoot* zelven gegeven, wiens vrouw het met een ander hield.

> Ende geeft mi te verstane
> Dat si te messen pleght te gane,
> Ende leet ende dreeyet met enen anderen man
> Ende maect van mi enen pol, her Jan.
> Lippijn, vs. 56.

Men leze hier over na wat M[r]. MOLTZER daaromtrent zegt in zijne Biblioth. I, 64.

Pol. *Allemansvriend.*

> Hy was de pol, gaf vry gelagh
> Aen schuymers, tuyschers, loose vincken.
> VAN BEAUMONT, Ged. bl. 94, vs. 14.
>
> Hoe! meynt ghy, milde pol, dat schencken is beloven?
> Ibid. bl. 98, vs. 1.

Pol. *Minnaar*, in onschuldige beteekenis.

> O Pollen! zijdy blind, ghy meynt den brand te blusschen.
> VONDEL door V. L. I, 259, vs. 21.

Polder. *Houten zoldering.* KIL.

Polder. *Kippenhok, hoenderhok.* Ibid.

Pole. *Peluw, bed, matras.* Ibid. PL.

Pole. *Peul, schil.* Ibid.

Pole (Eys). *Eierschaal.*

Die galle, die gehouden was
Van den vissche, nam Thobias
Die jonge, ende bestreker mede
Sijns vader oghen al daer ter stede.
Cortelike rees hem daer naer
Een vel an sijn oghen claer,
Als oft eens e y s p o l e ware.

Rymb. vs. 15799.

Poleye. *Foltertuig.* KIL.

Poleye. *Katrol.* Fr. »*poulie*".

Ten putte, daer twee emmers hingen,
Die met eenre p o l e y e n gingen
Op ende neder, als men woude.

Rein. door WILLEMS, vs. 6434.

Polement. Zie **Poelment.**

Polen. *Pellen.* KIL.

Polen. *Uitholen, ondergraven, doorboren.* Ibid.

Polexe. *Strijdbijl met langen steel.*

Donrebussen, p o l l e x e n unde barden.

Reineke Vos, vom Jahre 1498, vs. 3517.

Polffer. *Poeder.* KIL.

Polhamer. *Strijdhamer, legerbijl.* Ibid.

Polysteren. *Glad, glimmend maken, oppoetsen, polijsten.* KIL. *Gepolijsterd* koper. St. Bijb. I Kon. VII, vs. 45. Het beteekent ook *beschaven*, vandaar *ongepolijsterd*, voor *onbeschaafd:* Welkers inwoonders zeer ruw en o n g e p o l i j s t e r t waren. DE BRUNE, Jok en ernst, bl. 9.

Polle. 1) *Hoofd, bol.* KIL.

2) *Genoeglijk, aangenaam mensch.* Ibid.

3) *Iemand, die met een bijzit leeft.* Ibid.

4) *Koppelaar of bordeelhouder.* Ibid.

5) *Echtbreker, overspeler.* Ibid.

6) *Bijzit.* Ibid.

Polle. 1) *Top, spits, kruin.* Ibid.

2) *De kruin van het hoofd.* Ibid.

Polle. *Zot, dwaas, nar, hofnar.* Ibid.

Polleken. *Marot* of *gekkenstok der narren; stokpaardje.* Ibid.

Pollen. *Trekken.* Eng. »*to pull*" en bij uitbreiding *om den tuin leiden.* Wdb. op BREDERO.

Pollen (Zich). *Zich zelven misleiden.*

Al wie zijn trouwe breeckt, geloof noch trouwe vind,

Bedriegend p o l t z i c h z e l f.

VONDEL, door V. L. I, 351.

Pols, kloot. *De knop van een schippers boom.* KIL.

Pols, polsse. *Lischdodde.* Ibid.

Polsen, polssen. *Plassen.* Ibid.

Arachne weefd' Euroop'; en hoese wierd vervoert
Van een gebootsten stier, zoo konstig, dat gy swoert
Te zien een ware stier, die p o l s t e door de baaren.

DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. 1665, bl. 14.

Polsen. *Beproeven.*

Ic hebbe al desen dach g h e p o l s t
Om melc te soeckene te minen kinde.

Belg. Mus. X, 52, vs. 46.

Polsen, polssen. *Slaan, stooten.* KIL.

Polsen, polssen, wtpolssen. *Water wegvoeren, wegdragen.* Ibid.

Polsen, polssen in het water. 1) *Door het slaan met een pols of springstok in het water, de visschen in het net jagen.* Ibid.

2) *Op den bodem eens waters met een pols naar iets zoeken.* Ibid.

3) *Met een aalgeer aal of paling steken.* Ibid.

Polssack. Zeker soort van *visschersnet.* Ibid.

Polsstock. *Aalgeer, elger.* Ibid.

Polument. Zie **Poelment.**

Poluwe. *Peluw, peuluwkussen.* KIL.

Polver. *Poeder, pulver, asch, stof.*

Vreselike ghinct (serpent) gebaren;
Groet vier het uter kelen scoet,
Het hadde den ridder saen gehadt doet,
Ende alte p o l v e r e verberrent.

Ferg. naar het HS. vs. 3439.

Wye dat enighe doghet sonder oetmoedicheyt vergaert, die warpt den p o l v e r in den wijnt. Stemmen, bl. 53.

Polveren. *Tot poeder maken.* KIL.

Pomboes. Verbastering van pompeus. *Grootsprekend, hoogdravend.* Die ypocrijt is valsch ende loes ende quaet ende oeck p o m b o e s. Twijspraeck der Creaturen. Dyal. 41.

Pommeye. *Appelmoes.* PL. KIL.

Pomoen. *Zadelknop.*

Dat yser esser dore ghegaen,
Soe dat si dene p o m o e n
Doer ginc op dat achterste artsoen,

Dat levere ende longhe uut voeren beide.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 37, vs. 3149.

Pompe. *Pracht, praal, luister.* KIL.

Pompe. *Zekere vrucht.* Waarschijnlijk *pompoen.*

Pompen — — — die my 't rijck Guinea sent.
HONDIUS, Moufe-Schans, 1621, bl. 143.

Ick sal — — — mijn Grieckeche Pompen — — —
Fruyten inde pan.
Ibid. bl. 254.

Zie nog ibid. bl. 243.

Pomperye. *Praal, pracht, luister.* De onmatige pracht ende pomperye van de Brugsche vrouwen. GUIC. f°. 295, b. Ende wiert begraven met cleynder pomperyė. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 1574, f°. 95, d. Want hy hadde een Coninclijcke pomperye, naslepende eenen langhen rock op zijn Medisch, ghevolcht van Meden ende Egyptenaren tot sijne lijfbewaerders. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, Plutarchus, f°. 543, c.

Zie ook DE BRUNE, Emblemata, bl. 215.

Pompeus. *Prachtig, luisterrijk.* KIL. Wdb. op BREDERO.

Pompeuselyck. *Op een luisterrijke, prachtvolle wijze.* Ibid.

Pompigh. *Kostbaar, duur.*

Hoe verspilt ghy dus uw gheld,
Dat ghy quistigh henen telt,
Nu om pompigh leckerny,
Dan om poppigh pronckerny, enz.
DE BRUNE, Emblemata, bl. 303.

Pompoelje. Scheldwoord: *dikzak, hobbezak.* KIL.

Men behoordeje met je gat op een hekel te setten, jy weyige pompoelje.
VAN PAFFENRODE, Hopman Ulrich, 1670, bl. 88.

Pompoos. *Statig.* PL.

Pompooslick. *Op eene statige wijze.* Ibid.

Pond, pondt, pont. *Geld* in het algemeen, en bij uitbreiding: *schat, bezitting.*

Een woeckenaer der helle slacht,
Die nymmermeer en wert versaet.
Sonder middel, sonder maet
Soe gaept die helle naden zonden;
Soe doet hem therte naden ponden.
HILDEG. Ged. bl. 162, vs. 24.

— — — minres van den ponden,

Die ghierich sijn om hoir profijt.

Ibid. bl. 173, vs. 144.

Men leze over den oorsprong dezes woords MELIS STOKE I, 529 en vv. en CLIGNETT, Bijdragen, bl. 13.

Pondel, ponder, pundel, punder. 1) *Unster.* KIL. MEYER.

't Word gewogen op den p o n d e l.

OUDAAN, Uitbreiding over het boek Jobs, bl. 77.

2) *Tegenwicht, evenwicht.* KIL.

Pondelen, ponderen. *Wegen met de unster.* KIL.

Ponder. Zie **Pondel.**

Ponderen. Zie **Pondelen.**

Pondich, pondigh. *Een pond wegende.* KIL. PL.

Ponghe, waterponghe. *Zekere waterplant.* KIL.

Pongieren op. *Strijden tegen.*

Hem mochte wel 't herte faelgieren
Alst al op hem quam p o n g i e r e n
Met VII[m] orsse groet.

VELTH. Sp. H. f°. 245.

Dat wi op hen nine p o n g i e r d e n.

Lanc. IV, vs. 6059.

Zie nog BLOMM. Oudvl. Ged. II, 96, vs. 246.

Pongijs, poingis. *Strijd, gevecht, slag.*

Enigen Here van groten prise,
Die wesen souden te desen p o n g i s e.

VELTH. Sp. H. f°. 244.

Daer waert een p o n g ij s herde groet,
Daer menech seriant in bleef doet.

Ferg. vs. 8913.

Zie verder Walew. vss. 10703, 10767; MELIS STOKE, B. VI, vs. 682.

Poncte (Te). Hetzelfde als **te poente.**

Ponsen. *Toebakeren, toedekken, toestoppen.* Wdb. op BREDERO.

Pont. *Geld, schat, bezitting.* Zie **Pond.**

Ponte (Te). Zie **Te poente.**

Ponten. *Van punt tot punt vaststellen, bepalen.* Zie **Poenten.**

Pontenier. *Geldbeurs.*

Die coninc dede heren Hugen geven
Sijn ghelt ende sinen tresoriere. — — —
Sijn droeven es nu al bleven,
Om dat hem woech sine p o n t e n i e r e.

Belg. Mus. VI, 103, vs. 267.

Ponterboom. *Sluitboom voor deur of poort.* KIL.

Pontsen, pontsennen, pontsenden. *Het zenden van geschenken door mannen en vrijers, op St. Pontiaansdag* (midden Januari) *aan hunne vrouwen of vrijsters.* MEYER.

Pontsen. *Eene bijzondere wijze van graveeren in metaal, door stipswijze uitdiepingen.* KIL.

Pontsnider. *Geldsnoeier.* Het is Gewoonte, alle Duytsche lant doir, den Dief de Galge, den Moerdenaer en den Moertbrander dat Rat, Manslagt ende den Rover dat Zweert, den Valscher de Ketel, den Spiere dat Oge, ende den Pontsnider de Dume. Utr. Plakaatb. III, bl. 310, aangehaald in MELIS STOKE, D. II, bl. 379.

Pooghement. *Poging.* Wdb. op HOOFT.

Poock. *Kleine degen, dag of ponjaard, welken men in eene schede op den rug droeg,* zoo als nog dikwijls op oude afbeeldingen te zien is. Sy gaen drae boven by 't graf. Zijnde daer, valt Gironde op sijn knyen, trekt sijn poock uit en seght, enz. STARTER, Timbre de Cardone, 1618, bl. 58.

Pool. *Paal.* Zie Roquefort op »*paul*". Sy weet over alle Tuynen ende Haghen, over alle slooten ende grachten, over alle polen ende percken fijn te springen. MARNIX Byencorf, 1645, bl. 36, v°.

Pool. Door VONDEL voor *star* gebruikt.

De Tritons trompten op hun groote water-schulp,
Dat yeder Palinur de Goden riep om hulp,
De schepen steghen op ghènade na de Polen.
Uitgave van V. L. I, 74, vs. 777.

Pool (Vaste). *Poolstar.*

— onsen droeven staet ghelijct een vaste pool.
Ibid. bl. 59, vs. 388.

Poor. *Poging, listige poging,* waarschijnlijk van *porren,* zich in beweging stellen.

Dus es Paulus den Joden ontgaen
Ende onder die Romeine gevaen;
Doch daden si nu ende daer te voren
Menegen poor om sinen toren,
Hoe dat sine mochten doden.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. XXVI, vs. 34.

Poorloock. *Zekere uiensoort, chalotten.* KIL.

Poort, port. *Een met wallen en grachten omringde stad. Stad in het algemeen.* Ibid.

Datmen twee raeds manne dare

Soude setten van jare te jare,
Die de stat zouden beleiden
Met rade ende met wijsheiden,
Ende ghemenen oorbaer setten voort:
Dat was dat recht vander p o o r t.
Lsp. B. I, C. 44, vs. 62.

— — in die ure van Gods gheboort
Spranc te Romen in die p o o r t
Ene fonteyne uter aerden diep.
Ibid. B. II, C. 11, vs. 74.

Poort. *Haven.* KIL.

Poort. *Plaats, vestiging* of *toegang, doorgang.*

Rechtvaerdigh Godt, die 't al moet stieren,
Wiens ooge straelt door hert en nieren,
Vergun het quaedt niet meer een p o o r t,
Maer help den vromen mensche voort.
CAMPH. 1630, Ps. vij, vs. 5.

Poort. *Deur, huisdeur,* en, bij uitbreiding, *huis.*

Des nachts alset duister wart,
Want hi so onghedoechsaem was,
Ghinc hi allene sijnre gas,
Ende verhinc hem voer hoer p o o r t.
Mloep, B. I, vs. 1215.

Poort houden. *Zeker kinderspel, tusschen twee benden of partijen van knapen.* KIL.

Poorte. 1) *Achterste.* KIL. Lat. »*podex*". Hangt die segelen vry en (een) such voer die p o o r t e. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 38.

2) *Vrouwelijke schaamdeelen.* KIL.

Poortegael, portegael. *Heimelijk gemak.*

Nu moet hy (namelijk de knecht) den meester wrijven,
En in sijne camer blijven;
Dan hem wachten op de sael,
Als hy moet naer P o r t e g a e l.
GESCHIER, Proefsteen, bl. 185.

Nu vindt hy smaeck in grollen en Legenden,
Eertyds gedoemt nae P o o r t e g a e l te senden.
WESTERBAEN, Ged. I, 574.

Poortegaelsche specie. *Drek.*

Hoo, hoo, triekt hier al na p o o r t e g a e l s c h e s p e c i e.
Antw. Spelen van Sinne, 1562, fº. F. 3, rº.

Poorten. *Roeigaten.* KIL.

Poorter, porter. *Burger, stedeling, stadbewoner.*

So daelde Romen, yelanc zo mere
Ende verloos macht ende ere;
Want die p o o r t e r e n ghinghen zo riken,
Dat niement den andren en wilde wiken,
Maer elc woude beter wesen
Dan sijn ghebuer.

Lsp. B. I, C. 34, vs. 43.

Alse tfolc dat hevet ghehort,
Dat se de Grave hevet ontseit,
Vergaderden de p o r t e r s ghereit
Ende ghinghen te rade sciere, enz.

MELIS STOKE, B. VI, vs. 578.

Poorteren. *Het burgerschap verleenen, tot burger aannemen, al de rechten van burger toekennen.* KIL. MEYER.

Poorterije, poorterye. 1) *De gezamenlijke bewoners, de burgerij eener stad.* U. W.

2) *Het poortrecht, het burgerrecht.* KIL.

Poerterse, poortresse. *Poorteres.* Die heylighe maghet sinte prisca, een p o e r t e r s e, van roemen gheboren, wt edelen oudaers. Pass. Wijnt. f°. clxxvij, d.

Ontfangt, ontfangt, o ghy heerlycken Tempel groot,
Ons uw p o o r t r e s s e n ouwdt in uw gherusten schoot.

HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, II, 229.

Poortgrave, poortghraaf. *Stadsvoogd, stadsbestuurder.* MEYER.

Poortiereghe. *Portierster.* Dat cleene huuseken daer de p o o r t i e r e g h e n haer vertrec in hebben. Belg. Mus. VI, 162.

Poertigghe. *Burgeres.*

Dese p o e r t i g g h e n, dese ioncfrauwen.

KAUSLER, Die Rose, vs. 10679.

Poortmeester. *Burgemeester.* MEYER, KIL

Poortrecht. *Burgerrecht.* KIL.

Poortschap. *Burgerschap, burgerrecht.* KIL. MEYER, Wdb. op HOOFT.

Poortwaarder, portwerder. *Portier, poortwachter.* Wdb. op HOOFT.

Ende alsi vor die porte quamen,
Ende die p o r t w e r d e r sach dat goet,
Wart hi peinsende in sinen moet
Dat god daer selve hedde ghesint.

Partonopeus und Melior, bl. 14, vs. 9.

Poortwachtersse. *Portierster, poortwachteres, waakster.*

De Waen poortwachtersse is, en hoed met groote stoutheyd
De poort voor Gierigheyd, Zorge, en verstorven Oudheyd.

VONDEL, door V. L. I, 366, vs. 599.

Poose. *Rust, pauze.* KIL.

Poose. *Oogenblik.* Ibid.

Poosen. *Rusten.* Ibid.

Poosje (Sijn) te roer staan. *Zich van zijn plicht kwijten.* Wdb. op BREDERO.

Poot. *Hoofd, kop.* MEYER.

Staet of, seg ick je, en komme de drumpel niet te nae,
Of wilje dat ickj voort de poot in slae?

HOOFT, Warnar, door LEENDERTS, bl. 298.

Poote, pote. *Loot, spruit, scheut, lot, ent van een boom.* KIL.

Poote. *Hertevel, hertehuid.* Ibid.

Poote, pote. *Eetbare wortel, peen.* Ibid.

Pooten. *Bollen, kollen, kuisen. Een os met een kuis doodslaan.* MEYER.

Pootigh. *Koppig, hoofdig, wargeestig, hardnekkig, onhandelbaar.* Ibid. U. W.

Pop. 1) *Prop van hennep, vlas, werk en andere stoffen, gevuld met zwavel of pek en besmeerd met teer, om, vooral in den oorlog, brand te stichten.* U. W. Van daar het woord *brandpoppen*, dat men zeer dikwijls in oude Schrijvers ontmoet.

2) *Prop*, in het algemeen.

Ghy hebt den naem verkregen
Van een goet vinnigh Vechter, Klaes;
Maer 't is maer poppe goedje, Baes,
Met poppen aen den degen.

HUYG. Ged. door BILD. D. IV, bl. 280, Sneld. 195.

Pop. *Beeld.*

De bruyd sloegh d' oogen op,
Daer quam de son uyt stralen,
Wie sagh oyt schooner pop?

VONDEL, door V. L. III, 288, vs. 48.

Pop. *Hofpop, lichtekooi.*

Elders, als een morgenstar,
Blinckt de vrou van Potiphar,
En d' aentreckelijcke pop
Ruckt verlieft voor Joseph op
Haren boezem.

VONDEL, door V. L. II, 216, vs. 57.

Popel. *Populier.* KIL. op **Peupel.**

Popel. *Volk*, alsmede *gemeen volk*, *gepeupel.* Hoe die Keyser tpopel ontboet, om dat si hem berieden. VELTH. Sp. H. f°. 344.

Dus sprac die Keyser tpopel weder,
Ende vertrac hem op ende neder
Wat hem echt waer gedaen.
VELTH. Sp. Hist. f°. 346.

Men machet mercken int ghevaerde,
Dat edele vrouwen van hogher aerde
Doen horen mannen veel meer
Onderdanicheit ende eer,
Dan tghemeen popel doet.
Mloep, B. IV, vs. 1295, var.

Popelcye, popelency, popelsy. *Beroerte.* Dit woord is eene verbastering van »*apoplexie*". Wdb. op BREDERO.

Sulc wort arm, al was hi rycke,
Sulck verdorret daer hi gaet,
Sulck die popelcye slaet.
HILDEG. Ged. bl. 49, vs. 52.

Zie nog J. VAN ARP, Kl. van Claes Kloet, 1640, bl. 14; VAN SANTEN, Snappende Sijtgen, 1620, bl. 5.

Dit woord uit *apoplexie* gevormd, werd vroeger wel eens met *epilepsie* verward, van daar dat het niet altijd *beroerte* te kennen geeft, maar somtijds ook *ziekte* en *vallende ziekte.* Zie Wdb. op HOOFT, en op BREDERO.

Popelen. *Mompelen*, *prevelen*, *binnen 's monds spreken.* KIL. PL.

Ten baet ghepopelt noch gelezen.
SMEKEN, tSpel, vs. 715.

— ghy die sijt int bidden milt
Blijft hier, en popelt soo veel als ghy wilt.
Antw. Spelen van Sinne, bl. 374.

Popelenboom. *Populier.* KIL.

Popeler. 1) *Mompelaar*, *prevelaar.* KIL. PL.

2) *Huichelaar.* KIL.

Popelingh. *Gepreutel*, *gemompel.* Gheene oude gheyte sonder baert, nochte nonne sonder popelinghe. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 70.

Popelioenken. 1) *Water- of regenwurm.* KIL.

2) *De eerste ontwikkeling van het schot van een kikvorsch.* Ibid.

Popeloen. Waarschijnlijk *populier.*

Dit hol was omringelt met geboomte vol alderley vrucht,
Oock met Popeloenen en welrieckende Cypressen.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 31, r°.

Popelsije. *Drek*, *vuiligheid.* Wdb. op BREDERO.

Poppe. *Spinneweb.* KIL.

Poppe, popte. *Spinrok*, *van het noodige vlas voorzien.* Ibid.

Poppen op de boomen. *Knoestige uitwassen op de boomen.* Ibid.

Poppen. 1) *Liefkoozen*, *streelen*, *mallen*, *het eens zijn.*

Noch kan ick alle dingh met lijdsaemheyd verdraegen,
Als dat ghy laeght en p o p t' al dees voorleede daegen,
Met (ick en weet niet wie) een andre die ghy mint.

WESTERBAEN, Ged. 1657, I, bl. 242.

't Eenkennigh By-geloof wil p o p p e n met de sinnen.

VONDEL, door V. L. III, 92, vs. 6.

Zie nog ibid. bl. 126, vs. 11; WESTERBAEN, Ged. I, 630.

2) *Den bijslaap genieten.*

Fy die heeft g e p o p t met Jorden onsen knecht.

CATS, door Dr. V. VL. I, 731, b.

Poppen in het hoofd komen. Volgens hetgeen Dr. DE VRIES daarvan in zijn Warenar, op bl. 121 zegt, zou dit gezegde afgeleid zijn van de hierboven genoemde *brandpop*, en de beteekenis zou dan zijn: *brandstichting in den zin hebben*, en bij overdracht: *van een boos plan zwanger gaan.* De Heer LEENDERTZ zoekt het zoo ver niet, maar verklaart *poppen* eenvoudig door *spinnewebben*, *grillen.* De plaats waar deze regel voorkomt, is de volgende.

Jae, maer ick kenje wel,
't Is met de rijcke luy gheef stockje, neem stockje, stockje in de hel,
Nou beloofjese me te nemen sonder beurs, sonder bricken,
'Thans comen je d e p o p p e n i n t h o o f t, so ist hylick an sticken,
Jy luy en houtje woort niet dan by gheval.

HOOFT, Warnar, door LEENDERTZ, bl. 286.

Populeoen boem. Waarschijnlijk *populier.* Onder den akerboem ende p o p u l e o e n b o e m. Bijbel van 1477, Hosea, IV, vs. 13.

Porceleyne. *Zekere zeeslak.* KIL.

Porcie. Dit woord komt in de volgende aanhalingen voor: Item alse onse heere die hertoge ontbiet der stad van Bruessel, dat zy van haren rade sende, sy te Loven, sy ter Vueren, zy te Mechelen, zy te Cortenbergen, ofte elre binnen Brabant, waer dat zy, so sal daer die stad zenden eenen scepenen ende eenen goeden man, ochte twee scepenen van der stad, ende nemmeer op der stad cost en op hare p o r c i e. Belg. Mus. V, 85. Es oic die zake zo groot, dat men niet wel lijden en mach met hem tween, zo zullen daer varen zy drie oft zy viere ten meesten, ende niet meer, van den scepenen ende van den goeden lieden vander stad, ende op hare p o r c i e. Ibid. bl. 86.

Uit den zin op te maken, zal het *onkosten* of *aandeel in de kosten* beteekenen.

Pord. *Stad.*

Men sal hier doen die meeste mord
Die nie geviel in ene p o r d.

VELTH. Sp. H. f°. 233.

Zie ook **Poort.**

Porey, porreye. *Prei.* KIL. Ganc ende nem dit ende temporeert mit sape van p o r e y e n. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. cxl, c.

Poreye, porreye. *Erwtensoep, erwtenmoes.* KIL. Fr. »*purée*".

Poren. *Zoeken.*

Hy liet de weelden staen en ginck naer kommer p o r e n.
Dichten van STALPAERT VAN DER WIELE, door Dr. V. VL. bl. 6.

Porpoint. *Wapenrok.* Oudfr. »*porpoint*".

Dat serpent heftene genomen
Metten tanden in dat vel,
Dat en dochte Fergnut geen spel;
Bedi het scordem altemale,
Halsberch, ende p o r p o i n t van sindale.

Ferg. vs. 3454.

Porprijs, pourprijs. 1) *Omtrek van een muur*, *kasteel*, *dorp* of *stad.*

Dus gingic pensende lange ure,
Ende besach die hoge mure
Ende dat p o r p r ij s dat vaste sceen.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 499.

Om dat d p o r p r ij s was soe wijt,
Ende men alsoe vele ter selver tijt
Te doene hadde, hier ende d..er,
Soe was dbeset te houdene swaer.

Brab. Yeesten, B. V, vs. 2863, verbeterd door Dr. DE VRIES.

Zie voor de laatste spelling KAUSLER, Die Rose, vs. 575.

2) *Al wat zich in den omtrek bevindt.*

— al t p o r p r ij s, alsoe alst steet,
Sallic doen slechten.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 14029.

3) *Omvang, nabijheid, omgeving.*

Walewein, die ridder fier,
Eer hi voer uut sconincs p o r p r i s e,
Nam hi tgoede swaert van prise,
Datmen hiet metten tween ringhen.

Walew. vs. 8431.

Den hopenbaren mordenare,
Dien hi met hem houdet dare
In sine herberghe, in sijn p o r p r ij s.
Ibid. vs. 10391.

Porre (In). 1) *In beweging*, *in strijd*, *in streving*.

Onse moet es vander maniere,
Datmen ziet die nature van viere,
Die men altoes i n p o r r e siet.
MAERL. Sp. H. 4º. ed. I P. VIII B. LXIIII, vs. 57.

2) *In beweging*, *in aantocht*.

Cysarase quam die mere
Dat dat here ware i n p o r r e
Ten berghe waert van Thaborre.
Rymb. vs. 7343.

Scutters laghen in den torre,
Wien so si saghen i n p o r r e
Upten muur, scoten si dare:
Dus dreven sise vanden mure.
Ibid. vs. 34666.

Porre (An) bringhen. *Aan het wankelen brengen, doen instorten.*

Entie ramme staken sture
Uptie marbrine mure,
So dattie ram b r o c h t e a n p o r r e
Den enen hoec van den torre.
Ibid. vs. 31651.

Porre (In) worden. *Aangezet of gedreven worden.* De heilige Franciscus iemand, die in een molenwater gevallen was, gered hebbende, maakte zich aan hem bekend, waarop hij dadelijk verdween.

Hi, die aldus was genesen,
Hadde wonder groot van desen
Ende w a r t harentare i n p o r r e,
Als die wilde zine voetsporre
Cussen, ende vraechde te waren:
„Waer es dese heine gevaren?"
Lev. van Ste Franc. vs. 8767.

Porreken, purreken. *Wratje.* KIL.

Porren. Znw. *Onrustige*, *oproerige beweging.* Onseden ende saken, daer onraste of p o r r e n af mochte comen. Belg. Mus. V, 93.

Porren. Dit werkwoord, zoowel intr. als trans. had voorheen onderscheidene beteekenissen, die allen uit de intransitive grondbeteekenis kun-

nen afgeleid worden. Deze is: *in beweging komen*, en de, uit deze algemeene opvatting voortvloeiende, bijbeteekenissen zijn voornamelijk de volgende, zoowel passive als active:

1) *Ontstaan*, *voortspruiten*, *voortkomen*. Soo eest dat wi, omme vort aen te verhoedene dat des niet meer en gescie, ende omme te belettene alle onraet, die hier af inder stad van Bruecele p o r r e n ochte gevallen mochte, enz. Ibid. bl. 94.

Ten naesten jaer, hier na,
P o r d e die orloghe als ict versta,
Tusschen die Vrancken ende die Hunen.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 1168.

2) *Opstaan*, *uit den slaap rijzen*.

Doe p o r d e n sciltcnechte ende garsoene
Ende daden dat hem bestoet te doene.
Floris ende Bl. vs. 1938.

Des andere daghes p o r d e n si metten daghe.
Ibid. vs. 1952.

3) *Zich op reis begeven*, *verder voortgaan*.

Si vonden scone herberghe ende goede vert
Ende gouden blidelike dat si hadden vertert,
Ende p o r d e n sanders merghens vroe.
Ibid. vs. 1946.

Met wat gheselscape ende met wien
Ic hebben sal met mi,
Dat alsoe ghereet si
Dat wi binnen .VIII. dagen mogen
P o r r e n ende varen in hoghen.
Limb. B. VI, vs. 1570.

4) *Zich in beweging stellen*, *optrekken*, ook *uittrekken*, *marcheeren*.

P o r r e wi, laet ons den stryt beginnen.
VELTH. Sp. H. f°. 155, en VAN HEELU, vs. 4832.

G e p o r t es hi mettier vart,
Ende voer toe Arbole wart.
Alex. V, vs. 789.

Tghemeente hebben teruce ontfaen,
Ende reden hem, ten naesten iare
Te p o r r e n e met willigher scare.
MELIS STOKE, B. II, vs. 902.

5) *Zich verroeren*.

Ic sie ghinder p o r r e n een wilt opt velt.
Lantsloot, vs. 357.

6) *Zich voortmaken, zich spoeden.*

Alle .iij, so porrendensi doe,
Wat hare orsse lopen mochten.
Ferg. naar het HS. vs. 4722.

7) *Gaan, voortschrijden.*

Maer alst quam optien dach,
Wast van dien nevele luttel nat,
Die maecte die wegen gelat,
Dat si cume porren mochten.
Alex. IX, vs. 333.

8) *Voorwaarts trekken.*

Maer wi wanen — — —
Dat gi niet wt selt trecken dorren,
Want gi syt van cranken porren — — —
Maer te vliene sidi wel coene.
VELTH. Sp. H. f°. 358.

Nu es gheporret tHongrien waert
Die salighe Hertoghe Godevaert.
Brab. Yeesten, B. III, vs. 631.

Te Jherusalem porden si saen.
Ibid. vs. 1612.

9) *Van een vast punt los geraken, los komen.* Ende doe sy waenden dattet scip niet en sou mogen porren. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. cij, a.

10) *Afkomen, afstammen, neêrkomen, afdalen.*

Die vrouwe van Roestoc, daer dit lant
Af porrede.
Lanc. II, vs. 8626.

11) *In opstand komen, zich verzetten, oproerig worden, opstaan.*

Int naeste jaer soe porreden echt
Die Sassen, ende maecten ghevecht
Jeghen Karle ende die sine.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 1153.

12) *Komen, zich vertoonen.*

Doen hilden sijt wel in dien.
Dat hem die Brabanters hadden ontsien,
Soe dat si niet en souden dorren
Buten muere van Brusele porren.
Ibid. B. V, vs. 3050.

13) *Vertrekken, heengaan.*

Si porden van Egypten sachte

Met claren daghe ende niet met nachte.
Vanden Levene ons Heren, vs. 836.

Dus porrenden si ten Colne waert;
Soe langhe reden si darwaert
Dat si in dertien avonde te samen
Alle binnen Limborch quamen.
Limb. B. V, vs. 509.

Zijn nu eenmaal de beteekenissen van het intransitive porren vastgesteld, dan vloeien die van het transitive daaruit van zelf voort. Beteekent het intransitive *in beweging komen*, dan zal het transitive *in beweging brengen* aantoonen. Eenige voorbeelden zullen dit doen zien.

Porren. 1) *Drijven*, *voortdrijven*.

En, om na lust ten vollen haer te asen,
Liet hy den Windt uyt 't Zuyden krachtigh blasen,
Wiens stercke drift 't gevogelt Oostwaerts porden.
Dat boven haer de lucht daer swart van worden.
CAMPH. 1630, Ps. lxxviij, vs. 15.

2) *Aanheffen.*

Mettien ginc hi .i. liedekijn porren.
Belg. Mus. VII, 187, vs. 31.

3) *Voeren.*

Ten naesten jare, na dat die dinc
Van den sassen aldus verghinc,
Porde Karel een orloghe groot,
Daer menich mensche om bleef dood.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 1095.

4) *Aanzetten.*

Die troest van u, dede mi porren,
Te segghene dat ghijt selve sijt,
Die mi mach leiden doen den tijt,
Blidelijc of met rouwen.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 7, vs. 550.

5) *Bespoedigen.* U. W.

Porren (Hem). *Op marsch gaan*, *optrekken*, *zich in beweging stellen*, *zich begeven.*

Ende niement en sal dorren
Jeghen dit volc hem porren.
Lsp. B. IV, C. 5, vs. 34.

Sy sonde hoer node te mywert porren.
HILDEG. Ged. bl. 94, vs. 211.

Porringhe. *Beweging, aandoening.* Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 57, vs. 242.

Pors. *Soort van fijne visch.* KIL.

Porse, porsse, perse. 1) *Gedrang.*

Karle was van den orse
Daer ghevelt, in die p o r s e,
Ende dat ors bleef daer doot.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 2927.

Arnout, die here van Beaulanden,
Vernam midden in die p o r s e
Agolante op enen orse.
Ibid. vs. 3188.

2) *Aandrang, strijd, gevecht.*

Si welfden alle op hem tèr vaert,
Elc noepte met sporen sijn paert;
Hi was in vresen vander doet,
Bedi hi hadde die p o r s s e groet.
Ferg. naar het HS. vs. 4110.

Des coninos volc begonste versaghen
Als si quamen in sulker p o r s s e.
Walew. vs. 2449.

3) *Doodsgevaar, doodsbenauwdheid.*

Sine wisten hem hoe ghelaten,
Ende dankens Gode onsen Here,
Dat hi hem (Graaf Jan II) de si minden sere,
Uter p e r s e n brocht hadde daer,
Daer si om hadden menighen vaer.
MELIS STOKE, B. IX, vs. 67.

4) *Slag, scheepsstrijd.*

Dus begonden gene scepen naken,
Ende men sloech der in met haken,
Ende trocken doen ten andren werd,
Ende gingen daer slaen ongespard,
Ene grote p o r s s e.
VELTH. Sp. H. fo. 295.

5) *Gezelschap van menschen die met elkander eten en zich vroolijk maken.* KIL.

Porsse doen. *Geweld aandoen, in het nauw brengen.*

Ene scare van xiijc op orsse,
— d a d e n der stede grote p o r s s e.
Alex. I, vs. 973.

Porsen, porssen. 1) *Drukken, bezwaren.*

Sonde, die ons p o r s t e.
Bediedenisse van der Misse, vs. 1111.

2) *Persen.*

Scepen die hem huren laet,
Om dat gherechtecheit voert gaet,
Mesdoet vele meer, des sijt vroet,
Dan hi, die symonie doet;
Oft hore vonnessen daer omme scorssen,
Dat siere goet wt willen p o r s s e n, enz.
Doctrin. vs. 3562.

Port. *Stad.* Zie **Poort.**

Port, porte. *Poort.*

Een staerc wint began daer horten
Die de dure van der p o r t e n,
Die bede groot was ende swaer,
Up dat kint velde daer.
Lev. van Ste Franc. vs. 8862.

Nemen wi spec ende smout,
Stroe ende droege hout,
Ende maken wi vore die p o r t e een vier,
Dat vreeseliic si ende onghier,
Ende berren wi dene p o r t e ave.
Limb. B. V, vs. 345 en 347.

Portante. *Ondersteuning,* term in de bouwkunde.

Men vinter diet met Luthers leeren houwen,
Om datse gaven en p o r t a n t e n wachten.
ANNA BYNS, Ref. 1548, D. II, 168.

Portefraze. Steun, om den kraag, die in vroegere tijden aan den hals gedragen werd, op te houden en van karkas of iets dergelijks vervaardigd was.

Ten zeste vier paar fyne kraagen;
Item, een oude p o r t e f r a a s,
Die Hecuba eer plach te draagen,
Als zy gekleed ging op haar Paasch.
FOCQUENBROCH, 1709, I, bl. 131.

De Jonff'ren snoerden op met goud hun gouden hayr:
En timmerden haer pruyck met transsen wonderbaer:
Haer halzen blanck als sneeuw, zy preuts en opgheblazen,
Omkransten, mars op mars, met krauwels p o r t e f r a z e n.
VONDEL, door V. L. II, 31, vs. 6.

Portegael. Zie **Poortegael.**

Portelen. *Pruttelen, prevelen.* Wdb. op BREDERO.

Portenaer, portenere, poertener, portzener. *Portier, slotbewaarder, burgvoogd.*

Die portenare sprac: »Beit en lettelkin,
Gine moget niet in, dat seggic u; enz.
Lanc. III, vs. 20831.

Mi ware leet dat u portenare
Portier ware van hemelrike.
Ibid. vs. 25979.

Zie verder ibid. vs. 17319; Rymbybel, vs. 25681 en voor de laatste spelling, NIJHOFF Ged. IV, 145.

Portenersse. *Portierster.* Doe ghinc in die ander yongre — — — ende sprac ieghen die portenersse. Lev. van Jezus, bl. 219.

Portenwaerd. *Poort-* of *deurwacht.*

Ten portenwaerd es hi gevaren,
Daermen inliet sonder sparen,
Ende men hitene willecome wesen.
Lanc. III, vs. 25880.

Doe reet hi met haesten groet
Ter portenwaerd.
Ibid. vs. 25972.

Portepay. Verminking van **Mortepay,** zie dit woord.

Ick bin oock wel ruym zo veul as ien deel van dese cappecayen,
Die't de portepayen mogen dancken (by gans bloet)
Datse heur nellebooch inner mouw meugen houwen.
BIESTKENS, Klaas Kloet, 1619, II, 6.

Porter. 1) *Burger, stadbewoner, stedeling.* Zie **Poorter.**
2) *Portier.*

Ic wilde, God selve woude,
Dat si porters waren ghesat
Ter hellen.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 12, vs. 244.

Porterse. *Portierster.*

Gerechtecheit, sekerlike,
Es porterse van hemelrike.
Doctrin. bl. 222, vs. 28.

Porthuse. *Portaal.* Van Dyogenes sprekende zegt MAERLANT:

Hine woende in neghene zale,
Maer in porthusen, in overloven,

In een wijnvat.

Sp. H. I P. III B. XXXIIII, vs. 39.

De proza-vert. heeft: Ende hi en wandelde in gheen salen, mer hij ghinc in die *portalen* ende in die *overloopen* der husen ende in die poorten van die steden sitten.

Portmuus. *Stadmuis*, onderscheiden van *veldmuis.*

Ene portmuus ghinc omme merghen
Met ere voltmuus herberghen. Enz.

Esopet, bl. 71.

Portwerder. *Deur-* of *poortwachter*, *portier.*

Tirst dat si den portwerdere siet
Heet si hem dat hi thant wecke
Haerre nichten.

Lanc. II, vs. 15603.

Dien portwerder seldi vinden so fel.

Fl. ende Bl. vs. 2602.

Pos. *Post.* Zeker vischje, in onze rivieren voorkomende.

En mijn maet Harmen die heeft noch in de hoecken,
Ses karpers, twee brasems en drie snoecken,
Dan noch spieringh en pos.

R. VISSCHER, Tepel-wercken, 1669, bl. 166.

Pos?

Hoe dikwils plechten wy te joelen,
Wanneer wy sprongen in het tou!
Och! toen begost ik al te voelen,
Dat my de pos al krullen wou.

FOCQUENBROCH, Ged. 1709, I, 305.

Posoen. *Drank.*

Van den posoen, dat hi drank,
Starf hi.

VELTH. Sp. H. f°. 367.

Posses. *Bezit.* Waer door sy gheraeckt is tot een vredelijck posses ende besittinghe van het Regiment aller Lantschappen ende Coningrijcken. MARNIX, Byenkorf, 1645, bl. 147 r°.

Posset. Quid? Waarschijnlijk zekere *lekkere drank* of *lekkere wijn.*

Adieu, ô klare Rijnsche Wijn,
Adieu Posset daer ick of droom,
Adieu Stremmelis ende Room.

R. VISSCHER, Rommelsoo, eerst Schock, N°. 57.

Possicieren. *Glad, blank maken, polijsten.*

Noyt wijf onder den troene, verstaet dit,
Ne droech scoenre hals openbare,
Ende also ront, of hi ware
G h e p o s s i c i e r t overal.

KAUSLER, Die Rose, vs. 527.

Post. *Vogel.* Figuurlijk gesproken. P o s t e n snel gewieckt. VONDEL, door V. L. I, 380, vs. 1066.

Post, posck. Soort van visch: *Meerzwijn, bruinvisch.* KIL.

Postelbezie. *Blauwbes, blauwe bes.* Ibid.

Postelen. *Stampvoetend bedreigen.* Ibid.

Posten. *Heen en weêr rennen, draven.* Ibid.

Posten. *Stilstaan.*

Zy p o s t e n, tusschen thien thien duyst schre'en dieze doen.

VONDEL, door V. L. I, 872, vs. 806.

Posterne. *Achterdeur, zijdeur, geheime uitgang, vooral in kloosters.*

Cerses die here vloe te hant
Dor ene p o s t e r n e, die hi vant.

Lanc. II, vs. 32812.

Ende trac uter stat metter vart,
Dore .I. p o s t e r n e, die hiere vernam.

Ibid. vs. 35676.

Postin. *Bodes.*

De vlugge Faem terstont, als een p o s t i n, aen 't roeien
Met haere vleugelen door dees verbaesde stê,
Om die t'ontdecken.

VONDEL, door V. L. VIII, 540, vs. 698.

Postschrift. *Bijschrift.*

Wat p o s t s c h r i f t past hier nu noch by?

Ibid. bl. 108, vs. 24.

Postuur. *Gelijkenis, evenbeeld,* doch als scheldwoord.

Jou sleeplende, jou mal Annes p o s t u u r.

T. ASSELYN, De Stiefmoeder, 1684, bl. 7.

Pot. Zeker vaartuig, ook *potter* en *botter* genoemd. U. W.

Potagie, elders **pottaadje.** *Moes, gemengde spijs, soep.* KIL. PL. U. W.

Potbolinck. 1) *Beuling.* KIL.

2) *Gerecht uit spelt bereid.* Ibid.

Potboef. *Vroolijke snaak, die,* volgens KILIAAN, *hier en daar feesten en jolige samenkomsten najaagt; een wildzang.*

Potboevery. *Guiterij, schalksche handeling.* Wdb. op BREDERO.

Pote. *Loot, spruit.* KIL.

Pote. *Wortel*, *peen*. Ibid.

Potenche, potente. *Staf, kruk.* Sinen pelgrim staf, met eener p o t e n c h e n, daer hi den lintworm met doodde. Belg. Mus. III, 408.

Sie en ware niet enen voet
Sonder hare p o t e n t e gegaen.
Dr. VERWIJS, Die Rose, bl. 6, vs. 351.

Zie nog Limb. B. II, vs. 281.

Poteren. *Peuteren.* PL. KIL.

Poteres. Verminking van *podagreus*, d. i. *door voeteuvel gekweld.*

Hy is ommers niet schief, scheel, p o t e r e s noch lam?
BERNAGIE, De Belachelyke Jonker, 1684, bl. 8.

Potersaem. *Lastig*, *moeilijk*, ook *kwaad geneigd.* Zie **Podersam.**

Potestaet. *Overheid.* Ende alse men u leidt in de synagoghen vort mesterschap ende vor de p o t e s t a t e, en syt nit besorgt hoe ende wat ghi hen antwerden selt. Lev. van Jezus, bl. 47.

Poteten. *Gekookte spijs.* Ende dat men hem alle daghe een broet gave, sonder dat p o t e t e n. Bijbel van 1477. Zie WEILAND op **Pot.**

Potgeld. *Spaargeld.*

Terwijl de vreck zijn p o t g e l t spaert.
VONDEL, door V. L. VI, 169, vs. 11.

Potgieter. *Tinnegieter, vooral iemand die tinnen bekers giet.* KIL.

Potheyse. *Oor of hengsel van een pot.* Ibid.

Pothond. *Steenen varken, dienende tot spaarpot.* Ibid.

Pothuyve. *Soort van lagen helm zonder kam of spits.* Ibid.

Potkobe. Quid? 't En zijn niet al p o t k o b e n, die hoef-yzers op de neus in stucken konnen breken. DE BRUNE, Banck.-Werck, 1660, I, 390.

Dit woord is mij elders nooit voorgekomen. In het Zwabisch dialect is *kob*, *kobel, koob* een scheldnaam, ons *guil.* Zie J. C. V. SCHMID, Schwäbisches Wörterbuch, bl. 321.

Potlijs. *Keukenklouwer*, *gortenteller*, *Jan hen.*

Fy! p o t l ij s, keukenvooght, moeswrijver, kinnevaer.
CATS, door Dr. V. VL. I, 430, a.

Potlijsen. *Zich met keukenzaken bemoeien*, *den keukenklouwer, den gortenteller, den Jan hen uithangen.*

Een man, gesagh en eere weert,
Die niet en p o t - l ij s t aen den heert.
CATS, door Dr. V. VL. I, 394, b.

Potmispel. *Groote mispel.* KIL.

Potnar. Waarschijnlijk gevormd naar *Potboef* (zie dit woord).

Je bent voorwaar een zoete p o t - n a r.

J. VAN PAFFENRODE, Hopman Ulrich, 1661, bl. 10.

Potpasteye. *Fijn gehakt en toebereid vleesch, hachée.* KIL.

Potreyen. *Zeker spel.*

Rusen, ofte spelene si pleghen
Met sciven, met dobbelen of met p o t r e y e n.

BLOMM. Oudvl. Ged. III, 94, vs. 1722.

Potreynen. Hetzelfde. Alle taerninc-spel is inden rechte verboden; dobbelen, passen, p o t r e y n e n. Dr. V. VL. Prozast. bl. 174.

Pots. *Verbastering van den naam van God.* Zie hierover Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 97.

Pots hondert. Basterdvloek, beteekende *Gods onde*, d. i.: *Gods genade.* Wdb. op BREDERO.

Potshoofd. 1) *Groot hoofd, opgezwollen kop.* KIL.

Myn koghel was een steen, en myn pistool een slingher,
Waer mede ick Goliath, die 't dwerghjen hiel voor nar,
Smeet plompverloren ne'er, doen 't bloed sprongh uyt zyn star:
Dies ick ghewilkomt wierd met pypen en schalmeyen
Van Saul, die my quam toejuychen met zyn Reyen,
Zo ick het p o t s h o o f t droegh versteken vande romp, enz.

VONDEL, door V. L. II, 61, vs. 7.

2) *Bullebak.* KIL.

Pots longeren. Basterdvloek voor *Gods jongeren* of *Gods Apostelen.* Wdb. op BREDERO.

Pots nickel. Idem voor *God en de Nikker.* Ibid.

Potscheel. *Potdeksel.* PL.

Potsmertere. Basterdvloek voor *Gods smarten.*

P o t s m e r t e r e waer onsen capiteyn ghestorven,
Wy lantsknechten waren te hoop bedorven.

Belg. Mus. II, 248.

Potstucken. *Boevengrappen, guitenstukken, streken.*

Want begonnen wy malkaer onse p o t - s t u c k e n te verwijten.

VAN SANTEN, Lichte Wigger, 1617, bl. 13.

Potswal. *Potvisch, soort van walvisch.* KIL.

Potter, pottert. Dit woord heeft verscheidene beteekenissen, zoowel gunstige als ongunstige, en zulks hangt af van den zin waarin het voorkomt. Oorspronkelijk beteekent het iemand, die zijn geld oppot en zoo zuinig bewaart, dat hij den naam van *vrek* of *gierigaard* verdient. Van deze beteekenis ging het over in die van *dief, boef, schurk, deugniet*, maar juist deze woorden, vooral verkleind, hadden tevens eene gunstige

beteekenis, zoo als blijkt uit *hartediefje*, *deugnietje*, *schurkje*, *gauwdiefje*, enz.

1) In ongunstige beteekenis, *boef*, *landlooper*, *gemeene kerel*.

> Zo zietmen potters sno, een eighentale maken.
> SPIEGHEL, Hart-Sp. 1614, bl. 26.

> Dus ben ick verr' de minst: ik kan het oock wel lijden:
> Maer ghy, met al u macht, en kond tot gheene tijden
> Dat ick ben, werden; maer tot uwen grooten staet
> Gheraeckt een pottert wel, die bedelt langhs de straet.
> VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 87.

Want de krakeelen groejender als in een potters kleed de luizenesten. COSTER, Teeuwis de Boer.

2) *Boef*, *snaak*, *hartedief*, *deugniet*.

> Valckenoochje sat en loerde,
> Achter 't riedt met smalle blaen,
> En sij sach het veer vast aen
> Dat haer vrijer Boxvoet voerde,
> Die niet ver was daer van daen.
> Pottert, riep haer helle keeltjen,
> Hoort uw hart alleen dan mij?
> HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, I, 120.

Pottery. 1) *Scherts*, *ijdel spel*. Hoe leelick wert die schoone maeght (namel. de dichtkunst) geschonden en ontschaeckt! Poetery is nu pottery gheworden. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 36.

2) *Guiterij*, *boeverij*, *snaaksche streek*, *pots*. Wdb. op HOOFT.

> Ick soogh de pottery van jongs
> Uyt mijn broot-droncke moertjes speentje.
> S. COSTER, Isabella, 1627, bl. 8.

Potterye. *Aardewerk*. KIL.

Pottertje. *Guit*, *schalk*, *deugniet*, *boefje*. Ook *Cupido*. Wdb. op BREDERO.

> Neen pottertje (Cupido) haes-op, mijn lust nu niet te mallen.
> Zeeusche Nachtegael, 1623, bl. 15.

Pottone. *Bloemknop*. Het is eene verharde uitspraak van *bottoene*.

> Wie soude hem getrouwen tu
> Te hoedene rosen ochte pottone.
> Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 3731.

Poutenier. *Hoereerder*.

> Ay liefte kijnt hoe hancstu hier,

Du ne waers noyt dief noch poutenier.
MAERL. onzer vrouw. claghe, aangehaald in MAERL. Sp. Hist. 8°. ed. D. II, Aant. bl. 140.

Pouterboom. *Hooiboom.* PL. op **Later.**

Pouts. *Guit, potsemaker.*

Den drol'gen ouden Pouts Diogenes.
VONDEL, door V. L. I, 227.

Praeyeel, praieel, proieel. *Grasperk, grasland, weide.* Fr. »*préau*".

Daers sulc praeyeel wel ghereet,
Ere groter alver mile breet,
Daer in staet menigherande ware,
Peper, anijs ende ginghebare.
Walewein, vs. 3485.

Noch es daer een ander praeyeel,
Daer staet een boom, enz.
Ibid. vs. 8502.

Zie nog Karel de Gr. Fr. II, vs. 1852; VELTH. Sp. Hist. f°. 186; Walewein vs. 5135; Doctrinale III, vs. 1455; D[r]. VERWIJS, Die Rose, vs. 1372.

Praem. *Knellende sluiting om het lijf.*

Ey wacht u, jonge vrou, de leden in te binden,
En met een nauwe praem te woelen en te winden.
CATS, door D[r]. V. VL. I, 411, b.

Praet. *Gesprek.*

Hier light C. H.
En Tesselscha
En Anna, d' eerste;
Die elck om 't seerste,
Met schrift en praet,
Met wensch en daed,
Haer' vriendschap sloten.
HUYGENS, Ged. door BILD. II, 151.

Praetghemeen. *Dat algemeen bepraat of verteld wordt.*

Daer by verdichtmen noch, zo vremd als praetghemeen,
Dat Christus 't vyerschaer Gods zijns Vaders zal bekleen.
VONDEL, door V. L. II, 106, vs. 199.

Praetkenschrijver. *Astroloog, planeetlezer.* KIL.

Pradders. Uit den zin op te maken: *verliefden.*

Ick doe dese pradders op staen by nachte.
HOUWAERT, Handel der Am. 1621, bl. 303.

Pragh (Al den). *Al de pronkerij.* Wdb. op HOOFT.

Prachen, pracheren. *Zuinig, gierig, vrekkig zijn.* KIL. PL.

Prachen. *Iets smeekend afvragen, afbedelen.* Wdb. op BREDERO. MEYER.

Ick laet een gierigh mensch om groote schatten p r a c h e n.
CATS, door Dr. v. VL. I, 321, a.

Het dorre en drooge lant,
Dat eene wijl de lucht om regen scheen te p r a c h e n,
Zach groener, en begost de melkmeit aen te lachen.
VONDEL, door v. L. V, 623, vs. 585.

Prachen, pracchen. *Pralen, pronken*, ook *met groote woorden pralen, pochen.*

Dat ons p r a c c h e n en ghepof
Maer zou wezen wind en stof.
DE BRUNE, Emblemata, 1624, bl. 264.

Dewijl de gheen', die met my lacchen,
Luy, ledich, over straet gaen p r a c c h e n,
En daer nae, met den beck in 't nat,
Van Bier en Wijn haer suypen sat.
VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 89.

Pracher. Uit de bovenstaande verklaringen is duidelijk op te maken, dat dit woord de volgende beteekenissen heeft, als:

1) *Een zeer spaarzaam mensch*, en bij vergrooting *een schraper, gierigaard, vrek.* KIL. PL.

2) *Iemand, die smeekend iets afbedelt.* Wdb. op BREDERO. MEYER.

Elende is hem beschoren; blint ten leste
En p r a c h e r, arm van middelen, zal hy
Met eenen stock in vreemde heerschappy
Vertrecken.
VONDEL, door v. L. VIII, 694, vs. 585.

Pracherije. 1) *Zuinigheid, spaarzaamheid, schraapzucht.* KIL.

2) *Bedelarij.* U. W.

Pracherssse. *Schraapzuchtige, vrekkige vrouw.* PL.

Pragesijn. *Dubbele malienkolder.* KIL. PL.

Prachster. *Bedelaarster.*

Terwijlze dronck quam hier een snatrend jongske haer
Beschimpen, gulzige en een vuile p r a c h s t e r schelden.
VONDEL, door v. L. XI, 461, vs. 616.

Pracht. 1) *Eerzucht, hooghartigheid.*

Ghy siet, dat niet een woort voor haer is by-gebracht,
Als dat ons meer ontdeckt de list van hare p r a c h t.
CATS, door Dr. v. VL. I, 320, b.

Bedenckt wat hare p r a c h t sal vorder onder-staen.
Ibid. I, 322, a.

2) *Trots, overmoed.*

Gaet, dondert met geschut, beset de Vlaemsche kust,
En toomt de Spaensche p r a c h t en ongetoomde lust.
Ibid. I, 640.

Neen heusheyt sonder sture p r a c h t,
Die maeckt een vrijster hoogh geacht.
Ibid. I, 363, a.

Pracht van zeden. *Zuiverheid van zeden.* Wdb. op HOOFT.

Prachten. *Zich verhoovaardigen.* KIL.

Prachtig. *Trotsch, hooghartig, overmoedig.*

Ick haet een p r a c h t i g h wijf, al isse noch soo schoon.
CATS, door Dr. v. VL. I, 319, a.

Praierie, prayerie, prayorie. *Veld, grasveld,* ook *plein.*

Ende dan sijn wi up ghestaen
Ende ghinghen in eene p r a i e r i e
Spelen alleene, wi twie.
KAUSLER, Die Rose, vs. 9107.

Dus reden si toten navonde toe.
Si quamen in ene p r a y e r i e doe,
Daer si vonden in dat groene
Geslaegen .iij. pawelgoene.
Lanc. II, vs. 9198.

(Hi) reet meer dan .II. goede milen;
Doe sach hi corter wilen
Ene scone p r a y o r i e.
Limb. B. III, vs. 1163.

Zie nog ibid. B. V, vs. 2013.

Pracktijckigh. *Geoefend, doorkneed.* KIL.

Pracktijckschrijver. *Astroloog, planeetlezer.* Ibid.

Prallen. *Brallen.*

Godloose spieghelt u, hoe stout, hoe groot, hoe rijck,
Geen pronkerije baet, geen snorcken, stoffen, p r a l l e n,
Dijn trotsighe ghemoet tot schand u sal doen vallen.
Z. HEYNS, vervolg van BARTAS weken, bl. 10.

Prallen. *Benauwen, beangstigen.*

Maer nu ben ick beducht, want ick int harte gis
Dat ons de Ithacenses wel mochten overvallen
En totte Chephaleusen steuren boden precis,

Daer op heeft hem Ulysses wederom gaen aenkallen:
„Hebt moet, en laet u niet het hart hier mede p r a l l e n,
Maer laet ons na huys gaen.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 176.

Prallen. *Sollen.*

De Stierman walt
Hy word g e p r a l t,
Bejout, belagt hem hartig.
OUDAAN, Poëzy, II, 131.

Prame. 1) *Druk*, *drukking*, *onderdrukking*. KIL. MEYER.
2) *Muilprang*. KIL.

Pramelijck. *Kwellende?*

Geen seker gedaente is my deur Liefde p r a m e l ij c k.
R. VISSCHER, Jammertjens, n°. 6.

Pramen. 1) *Drukken*, *dringen*, *prangen*, *verdrukken*, *onderdrukken*. KIL. MEYER, Wdb. op BREDERO.
2) *Kwellen*.

Maer ghy, ô Heer, laet over ons verschijnen
U lieflijck ooch; u aenschijn doe verdwijnen,
Maeck machteloos, kleyn-moedich en beschaemt
Al wie ons trots of nijdich plaecht en p r a e m t.
VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 162, vs. 40.

Het domme en stomme vee gehoorzaemt eer de reden.
Men leit het zonder toom, en drijft het zonder stock;
Het vecht wel onderling, maer voedert geenen wrock;
Het nut gemeene weide, en zal geen' macker p r a m e n.
VONDEL, door v. L. V, 629, vs. 761.

3) *Bedwingen*. PL.

Wie toelegt, o Julus, met sijn' toon,
Self Pindarus te steecken na de kroon,
Betrout sich, als de reuckeloose soon,
Op wasse vlogels;
Daer 't hemelsch vyer het was veramilte en p r a e m'.
Ibid. III, 202, vs. 5.

4) *Aandringen*. Wdb. op HOOFT.
5) *Aan banden liggen, verplicht zijn zich naar iets te schikken.*

't Is waer, dat in het reck van onse Nederlanden
Geen mensch en is g e p r a e m t met enge tafel-banden.
CATS, door Dr. v. VL. I, 480, a.

Prang. 1) *Knelling*, *knellende banden*, *knellende sieraden*.

Is 't niet een vreemde daet? men laet benaude p r a n g e n
Ontrent het swacke lijf en teere leden hangen.

Ibid. f°. 411, b.

2) *Benauwing*, *samendrukking*. MEYER.

3) *Verplichting*. Wdb. op HOOFT.

4) *Dwang*, *noodzaak*. U. W.

Pranghdief. *Heler van gestolen goed.* KIL. PL.

Prânghe. *Samendrukking.* KIL.

Pranghe, prangher. *Hals-* of *voetboei.* Ibid.

Pranghe. *Molenvang.* Ibid.

Pranghen. *Weêrhouden*, *terughouden*. Ibid.

Pranghen. *Benauwen*, *samendrukken*, *knellen*. PL. MEYER.

Pranghen. *Dringen*, *drijven*, *indrijven*, *inschieten*.

Hoe dat men walle-vissen vanght,
En schichten in haer leden p r a n g h t.

CATS, door Dr. V. VL. I, 344, c.

Pranghen. *Pronken*, *prijken?*

Seven hondert Ducaten had Schipper Hans ontfangen
Van vracht, en gaf rekeningh waer 't gelt was gebleven:
In den eersten een vlagh gekocht, om meê te p r a n g e n,
Kost 99 dalers, enz.

R. VISSCHER, Quicken, seste Schock, n°. 14.

Pranghen. *Dwingen*, *noodzaken*. U. W.

Prangher. *Hals-* of *voetboei.* KIL.

Prangher. *Kuipershaak.* Ibid.

Pranghwortel. *Stalkruid*, *een doornachtig kruid.* Ibid.

Prant. Imperf. van *prenden* en *prinden*. Zie deze woorden.

Praselen. *Snappen*, *babbelen*, *prevelen*, *mompelen*.

Hy kout en p r a z e l t met de muer.

DE BRUNE, Spreekw. 1636, bl. 211.

Hy schryft en hy vryft en hy sucht en hy p r a s e l t oft hy beseten waer.

Gedwongen Huwelyck, bl. 8.

Praselinghe, prazelinghe. *Gemompel*, *geprevel*, *gebrom*, *gewauwel.* Neemt den yver wegh, 't ghebed verliest zijn naem, en verandert in een ydel gheratel en lichte p r a z e l i n g h e. DE BRUNE, Banck.-Werck, II, 153.

Prasen. Het primitief van *praselen*, dus: *mompelen*, *prevelen*, *snappen*, *wauwelen*.

En laet ons dan niet langher blijven p r a s e n.

HOUWAERT, Handel der Am. bl. 394.

So sal des Duyvels p r a s e n,
Syn woeden en syn rasen
U niet met allen letten.
VAN HASSELT op KIL.

Prasinen. *Zeker edelgesteente.*

Van p r a s i n e n ende van sardinen,
Van carbonclen ende alabondinen
Waren die lijsten al beset.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 49, vs. 564.

Prasinghe. Hetzelfde als **Praselinghe,** dus *gewauwel*, *gebabbel*, *gesnap*, *praat.*

Dat se hier blijft staende, des versucht ic,
Sy sal hier achterdencken crijghen, ducht ic,
Door de p r a s i n g h e, die sy daer hoort.
Marieken van Nymegen, bl. 34.

Prat, pratte. 1) *Overmoed*, *vermetelheid*, *strafwaardige daad.* KIL.

Ic en heb metten Vrouwen bedreven noyt geen p r a t.
COORNHEERT, Odyss. 1605, II, 149.

2) *Trotschheid*, *fierheid*, *opgeblazenheid.* KIL.

Prat. Bijv. nw. 1) *Trotsch*, *opgeblazen*, *alles beneden zich achtende.*

Daer en is niemant in de Stadt
Soo trots, hoovaerdich, noch soo p r a t,
Als Herman.
VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 43.

2) *Spijtig.* Elizabeth, hoewel ooverboodigh tot vordering der zaake in Vrankryk, gaf voor de rest p r a t antwoordt. HOOFT, Nederl. Hist. f°. 924.

Pratelaer. *Babbelaar*, *wauwelaar*, *kletser.* Zulcke p r a t e l a e r s zijn vaten onbequaem ten ghebruycke. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 19.

Pratelen. *Ratelen*, *druk praten*, *kletsen.*

Laetse ratelen en p r a t e l e n, ic en acht niet een myte.
Const-Thoonende Juweel, 1607, bl. 24.

Dus vroukens en wilt gheen nijders ghelooven
Wat sy u p r a t e l e n, slacht ghi den dooven.
CORN^s. VAN GHISTELE, Const der Minnen, 1581, bl. 84.

Pratstoel. *Troon*, *prachtige zetel.* KIL.

Pratten, protten, prutten. *Mokken*, *wrokken*, *pruilen.* U. W. en Wdb. op BREDERO.

Dan zullen sy dat pruilen en p r a t t e n wel verleeren.
BERNAGIE, Het betaald bedrog, bl. 32.

Neen zo niet Troya, neen, dat ick der Grieken p r a t t e n

En pruilen — — — — — — — — — — — — —
Nu soud om uwent wil met nadeel op my laan.
S. COSTER, Polyx. bl. 7.

Pratten. *Zich verheffen.*

Ondanckbre Jongelingk, hoe lang zult ghy gaen pratten
Op dat verganklijck schoon?
VONDEL, door V. L. III, 844, vs. 1009.

Het melkwit, langs uw wang gesprenght
Met roosjens van de Maai vermenght
Is al te teer om zoo pruts op te pratten.
SIX VAN CHANDELIER, Poëzy, bl. 159.

Prattigh. *Prat, fier.*

Op heur schoentjes gongse letten,
En liep prits en prattigh heen,
Schier, al oft een Joffer scheen.
VAN DE VENNE, Sinnemal, bl. 59.

Prebelen. *Prevelen, onverstaanbaar praten, mompelen.* Wdb. op BREDERO.

Prebende. Zie **Provende.**

Precieus, precioes. *Kostbaar.*

Ooc vint men precieuse steene
Die duvle verdriven ghemeene.
Rymb. vs. 15599.

Een goet ridder was Pertsevael,
Hi vant dat precioes grael.
Fergunt naar het HS. vs. 5334.

Predecade, predicade. *Preek, predikatie.*

Seven titele, dat ghijt wet,
Van priestren ende dyakenen met,
Die den paus, vroech ende spaede,
Verhoedden in sine predecade.
Lsp. B. II, C. 44, vs. 88.

Ende die meestre van divine mede,
Die predeken gaen van stede te stede,
Om ere te hebbene ende rijchede,
Ende om vordeel van den heren
So gaen si den volke leren,
Ende seggen wel goede predecaden.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 4945.

Mar onse here bekerdene doe

Bi Josephs p r e d i c a d e n.
Lanc. II, vs. 24187.

Predecage plien. *Prediken.*

Entie apostelen souden p l i e n
P r e d e c a g e n ende sijn in beden.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. XLIII, vs. 43.

Predecare, predicare. *Prediker, preekheer.*

Si ontboet enen p r e d e c a r e.
Belg. Mus. III, 108, vs. 23.

Een goet man, een p r e d e c a r e,
Lach langhe te bedde, meneghe jare
Slapeloos.
Vaderl. Museum, I, 332, vs. 1.

Prediok. *Preek.*

Nicht, 't volck comt, de p r e d i c k is gheënt.
Constth. Juw. bl. M m ij, v°.

Predisieus. *Kostelijk.*

Sidemeer, lude ende stille,
Eerdi met so groter wille
Die miracle van der wonde,
Dat hi gedogen niene conde
Dat enich man, bi gere hovaerde,
Die p r e d i s i e u s e tekine veronwaerde.
Lev. van Ste Franc. vs. 8140.

Preekaar. *Prediker, preekheer.* U. W.

Preeter, preter. *Veldwachter*, volgens WILLEMS, doch het is *graan-* of *korenschieter*, d. i. iemand, die graan of koren gedurig omschudt of omschept, om dat voor broeien en bederf te bewaren. Zes jaar later, namelijk in 1842, gaf hij die zelfde keur van 1284 in zijn Belg. Mus. VI deel, 292, nog eens uit, en verklaarde dit woord toen door *koren schutter*. Hi mach sijn recht halen, die smet sijn recht, die vaertmakere sijn recht, ende die p r e e t e r e, die tcoren huedt sijn recht. VAN HEELU, bl. 545.

Preeuwen. *Ter sluip ontstelen, wegpakken.* MEYER.

Datse kellers opbreken, door een gat cruypen,
Caken en p r e e u w e n, cont ghy wel verstoort melden.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 39, v°.

Preien. *Praaien.*

Mouringh, Schipper sonder weer-gae,
Die sijn' onverwinlickheit,
Waer de Sonn op, waer sy neer gae,

T' aller ooren heeft g e p r e i t.
HUYGENS, Korenbl. I, 498.

BILDERDIJK maakt de aanmerking, dat dit woord hier misplaatst is, omdat *praaien* het aanspreken op zee, van het eene vaartuig tot het andere beteekent, dat hier niet plaats heeft, en denkt dat HUYGENS *gespreit* geschreven heeft. De vraag blijft echter of HUYGENS hetzelfde denkbeeld aan p r e i e n en niet veel eer aan dat van *uitroepen*, *uitgalmen*, *uittrompetten* of *doen hooren* gehecht heeft.

Preit. *Weide, vlakte.*

Wat dat es in die werelt breit,
Steden, borgen, bosch ende p r e i t,
Sonde men verdriven,
Wilde men minne ontliven.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 48.

Prekel. *Prikkel.* KIL.

Prekelle, prikelle. *Kluppel, aan het einde voorzien van een ijzeren prikkel of nagel.*

Maer ic sal nu vore vertellen
Hoe dat, met haren p r i k e l l e n,
Toe quamen ende voort voeren
Van den Berge die coene gheboeren.
VAN HEELU, vs. 6242.

Prekelen. *Prikken, prikkelen.* KIL.

Prekermunck. *Dominicaner predikheer.* Ibid.

Preckstoel. 1) *Preekstoel.* Ibid.

2) *Vouwstoel.* Ibid.

Prelacie. *Prelaatschap, kerkelijke waardigheid.*

In p r e l a c i e n so es val
Ende in love groot verlies.
Lev. van Ste Franc. vs. 3048.

— — laetse clemmen nemmermere
Ter p r e l a c i e, te sulker ere.
Ibid. vs. 3100.

Premant, omzetting van **Parmant,** dus *prat, fier.*

Bestu so keytijf ende dul,
Ende ter riecheit so vul,
Ende int herte so p r e m a n t.
Alex. II, vs. 73.

Premtiit. *Ochtend.*

Eert nemmer was p r e m t i i t,

Haddense de heydene soe versaget,
Dat daer was grote jacht
Van den heydenen die vloen.
Limb. B. V, vs. 1132.

Zie nog **Priemtijt.**

Prence, prinche, prensche. *Prins, vorst, hoofd, krijgsoverste.*

Doe Thola doot was, daer naer
Was Rechtre .j. Jaïr .xxij. jaer.
Van Manasses was hi gheboren.
.xxx. sonen hadde hi vercoren,
Ende maketse p r e n c e n van .xxx. steden.
Rymb. vs. 7795.

Die p r e n c e daer was vander scaren
Hiet Anthonis. Hi trac uut.
Ibid. vs. 28316.

Zie nog N. W. van de M. v. N. L. V, IIde St. bl. 37.

Prenden. Zie **Prinden.**

Prenten. 1) *Drukken*, in het algemeen. KIL. U. W.
2) *Boekdrukken*. Eng. »*to print*".
3) *Namaken, ontwerpen*, van eene beeltenis sprekende.

Die mi dese grote vrienscap doet
Ende heeft mi die figure ghesent,
Dit anschijn na thare g h e p r e n t.
Gloriant, vs. 290.

Preprollen. Dr. DE JAGER schreef over dit woord, in zijne Verscheidenheden, 1844, bl. 162, en verklaarde het voor *mompelen, op eene onverstaanbare wijze binnensmonds spreken*, en haalde daarbij uit G. VAN SPAAN, Gelukzoeker van over Zee, bl. 39, het volgende voorbeeld aan: »*d'een huilde, d'ander meesmuilde en* p r e p r o l d e, *gene klopten op haar borsten.*

Een tweede voorbeeld vond ik in de volgende regels:

Hy paste op Priester noch op Paus,
Op zuiv'ren Kerkgang noch gepredik:
Die nu zoo p r e p r o l t, grolt en schrolt,
En krabt de kleinen en de Grooten.
OUDAAN, Poëzy, II, 205.

Presse. *Drukte, drang.* Wdb. op HOOFT.

Pressure. *Wijnpers.*

.I. man, seidi, was hier te voren,
Die enen wijngaerd hadde vercoren,

Dien hi betuunde wel ter cure,
Ende setter inne ene p r e s s u r e.
Rymbyb. vs. 25266.

Presten. *Persen*, *drukken*, *dwingen.* U. W.

Presting. *Persing.* Ibid.

Preter. Zie **Preeter.**

Preter. 1) *Landdrost*, *dorps-* of *landschout.* KIL.

2) *Boschwachter.* Ibid.

Preterschap. 1) *De betrekking* of *het ambt van landdrost.* Ibid.

2) *De betrekking* of *het ambt van boschbewaarder.* Ibid.

Pretiose. *Kostelijk.*

Salomon maect ons vroet
Beter es een name goet
Dan een p r e t i o s e ungent.
Meliboeus, vs. 8568.

Preus, preusch. 1) *Moedig*, *fier*, *dapper*, *krijgshaftig.* Wdb. op HOOFT.

Dier ghelijc hebbic horen ghewaghen
Van enen man in kerstenrijc
Ende es hertoghe van Bruunswijc,
Ende van herte also p r e u s.
Gloriant, vs. 201.

Godevaerde den Bocheus,
Die sere vrome was ende p r e u s.
MELIS STOKE, B. I, vs. 1188.

2) *Moedig*, *opgeruimd*, *vroolijk*, *opgetogen.*

Als men den somer can ghewinnen,
Ende die bloemken staen ende springhen,
Ende die voghelkine lude singhen,
So worden alle herten p r e u s.
Horae Belg. VI, 134, vs. 271.

3) *Fier*, met de bijbeteekenis van *deftig.*

Jae ien Keizer, ien Keizer, zegh ik, zouw 'er zijn zeun an geven,
Zukken p r e u s s e n dier is 't, zoo weet ze te leven.
HOOFTS Warenar, door Dr. DE VRIES, bl. 71.

Preusheyt. *Dappere daad*, *heldhaftige gedraging.*

Alsi in den tornoy comen waren
Si vergaderden inden scaren,
Ende slogen ende staken stoutelike
Optie gene namelike

Die meest waren vernaemt doe
Van machte ende van p r e u s h e d e n toe.
Lanc. II, vs. 19973.

Wie soude hebben gewaent vor desen,
Dat an desen man hadde gewesen
Soe sonderlinge grote p r e u s c h e d e
Alse hi heeft getoent hier ter stede!
Ibid. vs. 30302.

Preusschaert. *Verwaande, hoogmoedige*, volgens WILLEMS.

Een groen raepkin,
Een vuurt scaepkin,
Ende den rogghenen cant,
Dat zijn de p r u e s s c h a e r t s van Brabant.
Belg. Mus. II, 315.

Preutel (Al de). *De geheele boel te samen, de geheele voddekraam.* Wdb. op HOOFT. Niet alleenlik heur hair, maar ook heur kapjes, snoertjes, ringen, en a l d e n anderen p r e u t e l, moest met dat kleur pronken. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. 1665, bl. 36.

Hoort, ghy en moecht dese feeste niemant bedrieghen,
Of u salve vercoopen voor veel ghebreken,
Oft ghy wert met a l u w e'n p r u e t e l versteken.
Spelen van Sinne, Antw. 1562, A. aa. 4, r°.

Preutelen. 1) *Het borrelen van kokend water of van te vuur staande spijzen.* Wdb. op BREDERO.

2) *Bij zich zelven knorrig prevelen, mompelen, binnensmonds morren.* Ibid.

WARENAR

Wat p r e u t e l j e?

REYM

Niet.

WARENAR

Zoo speult de nikker mit jou bek.

HOOFTS Warenar, door Dr. DE VRIES, bl. 8.

Preuts, preutsch. 1) *Grootmoedig.*

Dus loopt noch int ghemoet des Hemels Koningh p r e u t s,
Terwylen hy u dreycht.
VONDEL, door v. L. I, 89, vs. 1233.

2) *Verheven, hoog, trotsch* (figuurlijk).

Israel onbezorght
Heeft God tot eenen Schilt en tot een vaste Borght,

Den grootsten Capiteyn, die hy wil overvallen
En baet gheen p r e u t s ghebergt van opgheworpen wallen
Noch diepe vestingh van een grondelooze zee.

VONDEL, door V. L. I, 91, vs. 1292.

3) *Hoogmoedig, opgeblazen, batsch.*

Vertzaecht voor onse komst de stoute Philistinen,
Quetst hunnen p r e u t s c h e n moet, o Heer, blijft onsen borght
En onsen schilt.

Ibid. bl. 113, vs. 1248.

Preutsheidt. *Trotschheid, hoogmoed.* MEYER.

Prevendre. *Bezitter van eene prebende.*

Een p r e v e n d r e, des sijt gewes,
En mach sijn goet niet henen gheven.

Het boec vander Wraken, vs. 1045.

Prevost. *Halsrechter, provoost.* KIL.

Prevoststock. *Stok, waarmede misdrijvende soldaten getuchtigd werden.* Ibid.

Pry. *Lijk, dood lichaam dat onder den grond gevonden wordt.* Zie VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1574, f°. 7, b.

Pride. *Prooi, buit.*

— — — — — — als hi genoech
Beiaget heeft, soe es hi blide,
Ende deilt soe meldelike sijn p r i d e.

VAN HEELU, vs. 3382.

Doen aldus die van Gelre ronnen
Ten tinten waert om die p r i d e.

Ibid. vs. 5345.

Zie nog Vanden Levene Ons Heren vs. 4288; Limb. B. X, vs. 1080; BLOMM. Oudvl. Ged. I, 79, vs. 434; VELTH. Sp. H. f°. 342; RUUSBR. Tab. II, 209, reg. 2.

Priden. *Buit maken.* Si doense p r i d e n ende rapen waer si moghen. Ibid. reg. 6.

Pridie. *Daags te voren.*

Sente Pontius heeft ontfaen
Sine passie, hebbic verstaen,
In den Mey op de p r i d i e yde.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. II P. III B. XXIX, vs. 87.

Prie. *IJver, drift.*

Die vlieghe street met groter p r i e
Jeghen .i. wilt om heerscepie.

Esopet, bl. 205.

Priem. *Krulijzer om het haar te doen krullen.* KIL.

Het haer met gloënden priem en yzer omgekrolt.
VONDEL, door V. L. VIII, 632.

Priem. *Een stuk aangespitst hout, spie.* KIL.

Priem. *Blinkend, schitterend licht.* Ibid.

Priem (Schele). *Scheel oog.* Ibid.

Priem van den dage. *Het aanbreken van den dag, het eerste morgenlicht.* Ibid.

Prieme van de nieuwe mane. *De derde dag na nieuwe maan.* Ibid.

Priemen (Het) van den dagh. *Het aanbreken van den dag.* De voghelen verheughen zich en zinghen met het eerste licht en priemen van den dagh. DE BRUNE, Banck.-Werck, II, 44.

Priemen. *Aanpunten, aanscherpen.* KIL.

Priemen. *Heimelijk wegnemen, versteken, verbergen, ontstelen.* KIL. PL.

Priemende mane. *Nieuwe maan.* KIL.

Priemetijt, priemtijd. *Des morgens te zes uren, des morgens vroeg.*

Te priemetide, alsmen ons leert,
Was Jhesus Cristus ghepresenteert
Vor den rechtre Pylaten.
Lsp. B. II, C. 53, vs. 23.

— — — ende seiden hare,
Dat hare oem ghereet ware
Ten campe te comene int criit
Eer nemmer merghen priemtiit.
Limb. B. III, vs. 164.

Priamus die coninc rike
Ghinc al te hand in een prieel;
Ende met hem hogher liede een deel,
Daer hi hem best ghetroude toe;
Dat was, eens morghens vroe
Een deel na der priemtijt.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 3, vs. 189.

Priemtijd. *Voorjaar, lente.* KIL. Fr. »*printemps*".

Prien. *IJverzuchtig zijn.*

Aldus sijn vele liede, die prien
Om eens anders heerscepien,
Si hebbens nijt, si hebbens sprake,
Dat iemen es met ghemake.
Esopet, bl. 119, vs. 31.

Priensoen, elders **prisoen.** *Gevangenis.* Fr. »*prison*".

Dat ic mochte Suete Ontfane
Hulpen ute dien p r i e n s o e n e te gane,
Daer hi nu ghevaen es binnen.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 9628.

Priesteragie. *Pastorij, priesterwoning.* KIL.

Priestersse. *Priesteresse.* PL.

Prige. 1) Hetzelfde als **Prie,** d. i.: *IJver, naijver, drift, nijd, hardnekkigheid.*

Ende si quamen beide te wige,
Ende vochten met groten p r i g e.

Lanc. III, vs. 5623.

Eens quamen si met groeten p r i g h e
Te Aypoele te eenen wighe.

KAUSLER, Reimchr. vs. 4482.

Zie nog MELIS STOKE, B. I, vs. 276; Alex. II, vs. 137; Alex. III, vs. 360.

Prige (Te). *Om strijd.*

Die heren riepen al t e p r i g e,
Dat si dor vrese noch dor noet
Hem lieten in eenger noet.

Alex. VII, vs. 253.

Begonsten si al vlien t e p r i g e.

Ibid. IV, vs. 1041.

Prighe (Met). *Door ijver, met ijver, met geestdrift.*

Daer sullen si m e t p r i g h e
Vergadren te wighe.

Lsp. B. IV, C. 2, vs. 45.

Een brant — — —
Maecte tasschen ente stove
Tgoet, dat met groten love
Ende met zeghe ende m e t p r i g h e
Gewonnen was in menegen wighe.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. V B. XXIIII, vs. 51.

Prige (Met groten). *Roemzuchtig, vol krijgsroem, beroemd als strijder.*

Die here m e t g r o t e n p r i g e
Was van Percen ende van Meden.

Alex. IV, vs. 509.

Prigen. 1) *Strijden*, of *zich openlijk en geweldiglijk verzetten*, volgens HUYDECOPER.

Doe begonde Her Jan te p r i g h e n

Teghen den Grave.

MELIS STOKE, B. VII, vs. 28.

2) *Zich beijveren.*

Nochtan en can ic niet ghewanen
Dat ics nemmermeer gecrighe,
Wat ic droeve of wat ic prighe.

Limb. B. XI, vs. 184.

Zie nog MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VI B. L, vs. 28; ibid. I P. III B. XLVII, vs. 40.

Prihore. *Prior van een klooster.*

In wat ordinen wildi u doen,
Dat ghi draghet root caproen?
Sidi abt, so prihore?

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 945.

Prij, pry. Eigenlijk een *lijk*, een *kreng* en tevens een scheldwoord voor dieren en vrouwen.

Joffrouw ghy draegt altyt een hont in uwen arm,
Een kleine ruyghe pry, ghy streelt, ghy deckt hem warm.

VAN BEAUMONT, Ged. door Tideman, bl. 84.

Moy Annetjen is maer een dubbel-hertigh prijtje.

HUYG. Korenbl. II, 64.

Ofschoon alle woordenboeken aan dit woord eene ongunstige beteekenis toekennen, en het als een scheldwoord opgeven, komt het echter in eene gunstige opvatting voor in het bekende nastukje Cloris en Roosje, waarin vindt men dat de eerste, die liefde voor de laatstgenoemde gevoelt, tegen haar zegt:

Mijn liefje, mijn diefje, mijn suikerde prij,
Hoe staje, hoe gaje zoo haastig voorbij?

Prijch. 1) *IJver*, *geestdrift.* Zie: **Met prighe.**

2) *Strijd*, *zeestrijd.*

Want die knechte die willen prijch
Houden iegen sinen here.

Alex. II, vs. 725.

Ende hevet up eenen dach
Haniballe aldaer begrepen
Met C ende LXX scepen,
So dat si quamen si twee,
Ende vochten uptie zee
Met scepen eenen swaren wijch.
Aldaer wart in ghenen prijch

Hanibal onderghedaen.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. V B. XIX, vs. 48.

Prijchspel. *Strijd*, *gevecht*.

— hi hadden verwonnen saen
In een prijch-spel.

Alex. I, vs. 1148.

Prijck (Te) zitten. In vorige dagen *zat* eene bruid, op de receptie dagen, op eene verhevenheid, zeer opgetooid, als ware het, *te pronk*.

Geluckigh die te prijck sat, eerse storf.

VONDEL, door v. L. III, 470, vs. 1.

Prijkeloos, prijkeleus. *Hachelijk*, *gevaarlijk*. Wdb. op BREDERO.

Prijm, prym, prime. 1) *Het aanbreken van den dag*.

Het was nuchtens omtrent prime:
Die sonne verbaerde ende ghinc scinen.

Walewein, vs. 1349.

2) *Eerste dienst*, *morgengebed*. Ende des morghens, doe die prijm wt was, doe dede die prior sijn broeders een sermoen. Dr. v. VL. Proza Stukken, 1851, bl. 304.

Ic ga daer ic hebbe te doene:
Ic hebbe middach ende noene
Ende prime te segghene vanden daghe.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 385.

Zie nog Beatrijs, vs. 298.

Prijnse. *Roof*, *buit*. KIL. op *prijs*.

Prijs. 1) *Lof*, *roem*, *eer*.

Want merct in uwen moet,
Vander eren diemen hem doet,
Oft van prise diemen hem mach gheven,
Soe en mach die mensche niet leven,
Want hi en esser niet af ghesaedt.

Lsp. B. III, C. 5, vs. 30.

Dat es die aldermeeste prijs
Dien du moges hebben in eenger wijs.

Alex. VII, vs. 752.

Mi en es niet so leef die zege,
Dat ic wille dat men in enege stede
Van mi lase, dat mijn prijs
Mi mochte minderen in eenger wijs.

Ibid. IV, vs. 1242.

Zie ook VELTH. Sp. H. f°. 46 en VONDEL, door v. L. VIII, 292, vs. 643; Ferguut, vs. 1096; MAERL. Sp. H. III P. IV B. XLII, vs. 80.

2) *Lofspraak.*

— aen poortren ghebreect
Menich point, wildijt verstaen,
Die eersamen leven anegaen.
Ghi set voren in uwen p r i s e
Goeden dranc ende goede spise,
Van cledren costelijcheit,
Ghemac, weelde ende ledicheit.
Lsp. B. III, C. 26, vs. 73.

3) *Buit* volgens SNELLAERT. Zie ook KIL.

Dit was om dat hi woude weten
Wie wilde was van aneten,
Ende die een ridder des anders p r ij s
Eem aen en trecke in giere wijs.
Alex. VI, vs. 95.

4) *Verdienste.* Wdb. op HOOFT.

Die hoechste daet, die men vernam
In die werelt ye ghedaen,
Ghinghen si daer doen bestaen;
Want her Leonijs
Van Boutersheem, dies p r ij s
Datmen niet en mochte vertellen,
Liep ghenendelike vellen, enz.
VAN HEELU, B. I, vs. 2278.

5) *Loon.*

Sijt goedertieren ende wijs,
God meerre uwen p r ij s.
Fergunt, vs. 910.

6) *Waarde.* Wdb. op HOOFT.

Prijs bejaghen. *Lof, roem, eer verwerven.*

Nu riidt die ridder siere verde,
Die gherne ere ende priis begherde,
Meneghen dach achter een,
Dat hi dinc en sach gheen
Daer hi p r i i s an mochte b e j a g e n.
Limb. B. IV, vs. 773.

Prijsbaer. *Lofwaardig, prijslijk.*

Salomon, in zijn beleit zoo p r ij s b a e r.
VONDEL door v. L. IX, 282, vs. 886.

Prijsen. 1) *Schatten, waardeeren.* KIL.

Dit sweert dat ghi p r ij s t .ij. peninghen,
Het soude mi vromen hondert marck.
Seghelijn van Jherus. f°. 5, d.

Ende her Gye lach sonder waen
Anden Dam tote Alblaes,
Ende en p r ij s d e niet een aes
Sijn ghewin hine hadde mede
Tlant van Utrecht entie stede.
MELIS STOKE, B. VIII, vs. 1026.

Zie verder Lanc. II, vs. 10965; ibid. III, vs. 24942.

2) *Prijs stellen op.*

Jakob, p r ij s t ghy eeuwigh werck,
Bouw geen huis, veel min een kerck
Op den veengront van elcks zin
Want die gronden zakken in.
VONDEL, door V. L. IV, 757, vs. 1.

Prijsering. *Prijsbepaling.* Vergroot niet in hare prijsen ofte p r ij s e r i n g e n. Staten Bijb. Psalm XLIV, Kantt. 18.

Prick. *Lamprei, soort van visch, in Kleefsland thuis behoorende, maar ook elders voorkomende.* Het is een verwent muyle, men sal hem gebraeden p r i c k e n coocken. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 35.

Prick. *Prikkel.* KIL.

Prick. 1) *Aansporing.* Wdb. op BREDERO.

2) *Prikkeling.* Ibid.

Prick, priksken. *Mannelijk lid van een kind.* KIL. PL.

Prick, prik (Op een). *Juist, stiptelijk, tot een prik of puntje toe, zonder afwijking.* Wdb. op HOOFT.

Priker. *De stuit of het achterdeel van een vogel.* KIL.

Prickel. Hetzelfde. Ibid.

Pricken. *Prikkelen.* Wdb. op HOOFT en Wdb. op BREDERO.

Pricxken. *Zeker geldstuk* vroeger in Brabant voorkomende. Zie Belg. Mus. I, bl. 319.

Pril. *Aardig, geestig, lustig, schoon, aangenaam.* KIL. MEYER. U. W.

Prime. Zie **Prieme** en **Prijm.**

Primelnaeckt. *Moedernaakt.* KIL.

Primetijt. Zie **Priemetijt.**

Prinche. *Prins, vorst.*

Ende doe si gheanhort adden den staet
Van den edelen p r i n c h e goet, enz.
KAUSLER, Reimchr. vs. 6164.

Ende bi deser vrouwen goede
Haddi kinder van hoeghen moede:
Vive sonen ende dochtren viere,
Vrome p r i n c h e n ende lantsvrouwen fiere.
Ibid. vs. 5913.

Princhier. Hetzelfde.

Ende haer vader die coninc
Hiet Karel in ware dinc,
Ende was een over vrome p r i n c h i e r.
Ibid. vs. 5926.

Principaal, principael. *Voornaamste*, *machtigste*, *ook die het meeste boven anderen uitmunt* of *uitsteekt.*

Ghelijcker-wijs Diana schoon
In ouden tijdt voorleden,
Was p r i n c i p a a l van al de Goon.
BREDERO, Apollo, 1615, bl. 80.

Principaelick. *In de eerste plaats*, *voornamelijk*, *vooral.* KIL.

Prinden, prenden. 1) *Opnemen*, *vatten*, *grijpen*, *aanvatten*, *vasthouden.* Van dit werkwoord is het imperf. **prant,** en het deelw. **gepronden.** Vulpes dat is een Vos, ende selden hout hi rechte weghen, mer al gaet hi cromme, wech en weder, mit groter bedrieghenis, of hi erghent enen pront p r i n d e n mocht. HUYDECOPER op STOKE D. II, bl. 348.

Sinte Jan predicte doe
Ons heren woort in Ephesoe.
Een groot donre rees te hant;
Een witte wolke Janne p r a n t,
Ende voerden voor Marien dore.
Lsp. B. II, C. 56, vs. 4.

Alse hi den bisscop thovet afslouch,
Hadde die bisscop ten selven stonden
Eenen bouc in sine hant g e p r o n d e n,
Alse die vercoren hadde sere
Ons Heren wort ende sine lere.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. VI, vs. 16.

2) *Rooven*, *plunderen.*

Die ghene die tgoet voren p r i n d e n
Achter lande, op ende neder,
Die keerden binnen desen weder.
VAN HEELU, vs. 7474.

Slaet ende vaet ende p r i n t

Al dat gi vore u hier vint.

Dr. JONCKBL. Specimen, bl. 26, b, vs. 5.

3) *Wegnemen*, *ontvoeren*. Mine schaep horen mine stemme, ende — — — nimen en machse p r é n d e n ut minen handen. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 169.

Prins, prince, prinche. De bestuurder, leider of ook een lid van het bestuur eener rederijkkamer werd in vroeger tijd gewoonlijk met den naam van P r i n s, somtijds ook met dien van *Keizer*, *Factor*, of *Deken* bestempeld. Als een bewijs van achting of eerbied aan zulk een bestuurder, werd hij, bij het slot van elk spel, gedicht of lied, door hem, die het speelde, voordroeg of zong, aangesproken, als:

P r i n c e n, de Bruydt present, voor al die zijn vergaardt,
Laet ons voor 't slodt end' endt T'geluck haar lieflijck bieden.

VONDEL, door V. L. I, 21, vs. 60.

P r i n s, zo u Solons woord of zijn bedrijf behagen.

SPIEGHEL, Hertsp. Kallyoop vs. 54.

Prins. *Prijs, iets dat prijs gemaakt is.* Van hoedaanige P r i n s e n of Pryzen de Kaapers ter zee, in tyden van oorlog, welvaaren. HUYDECOPER op STOKE, D. II, bl. 348.

Print. *Afdruk*, *afbeelding.*

Op mijn P r i n t.

VONDEL, door V. L. VI, 53. Opschrift.

Printe. *De druk*, van boeken sprekende. KIL.

Printen. *Drukken*; *boekdrukken*. PL. U. W.

Printer. *Drukker*, *boekdrukker*. Passim.

Printery. *Drukkerij*, *drukkunst*, *het gedrukte*, ook *drukpers*. U. W.

Prioreit. *Klooster*. Fr. »*prieuré*".

Nu was, buter rechter vaert,
Die si te gane hadden begonnen,
Een p r i o r e i t van·swarten nonnen.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1700.

Prise (Van) 1) *Duchtig*, *van waarde*, *ontzaggelijk*.

— — — viertech ridderen,
Die ductech ende v a n p r i s e waren.

Fl. ende Bl. vs. 115.

2) *Schoon*, *mooi*.

Op ene riviere voer hi v a n p r i s e,
Die comt uten paradyse,
Die Tygris heet.

Alex. IV, vs. 11.

3) *Kostbaar*, *van waarde*, *prachtig*.

Hi dede maken een graf van prise
Op enen berch an een falise.
Alex. IV, vs. 377.

Prise (Van goeden). Bijv. nw. *Goed*, *zeer goed*.

Die niet en gheren in horen spise
Dan reyne cruden van goeden prise.
Mloep, B. III, vs. 1206.

Prise (Van groten). *Van groote waarde*, *voortreffelijk*.

In dierre ghewaden, in costeliker spisen,
In cledre van groten prise,
In wijn drincken zat,
In gadren groten scat
En leit wijsheit noch salichede.
Lsp. B. I, C. 31, vs. 24.

Marscalc was daer af Tauroen
Een ridder van groten prise.
Alex. VI, vs. 183.

Prise (Wael van). Bijw. *Goed*, bij uitnemendheid.

Hi was truwe ende van goeder wise
Ende conde zwighen wael van prise.
Mloep. B. I, vs. 3086.

Maer als di
Ersetere wart geware, dat si
So starc was in den geeste, deed hise
In enen kelder legghen, van prise
Wel gemuert.
Leven van St. Christina, I, vs. 564.

Pryze (t' Allen). *Ten koste van alles*. Wdb. op HOOFT.

Prisen. *Schatten*, *waardeeren*, *zekere waarde aan iets toekennen*, *achten*.

Dit horde Brune, ende sprac:
„Helpe, lieve vos Reinaert,
Hebdi honich dus onwaert?
Honich es ene soete spise,
Die ic vore allen gherechten prise,
Ende vore allen gherechten minne.”
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 578.

Dien dAventure iet vervare
Ende hem daer ieghen niet ne wert,

Dat ickene p r i s e .j. denier wert.
KAUSLER, Die Rose, vs. 5610.

Zie verder nog Caerl ende Elegast, vss. 439, 855 en **Prijsen.**

Prisoen. *Gevangenis.* Fr. en Eng. »*prison*".

Here, hort na mi, ic en wilt niet decken,
Ic geloefde heme al moeder ene,
Doe ic schiet van rikenstene,
Te comene in u p r i s o e n,.
Met mi mogedi uwen wille doen.
Ferguut, vs. 4953.

Van hem (Herodes) men ooc seghet
Dat hi Sente Pietre hadde ghevaen,
Dien dIngel nachts dede ontgaen
Bi mieraclen uten p r i s o e n e.
Rymb. vs. 27231.

Prisonier. *Gevangene.*

Doe wi waren in den strijd,
Brochte mi .j. man enen p r i s o n i e r,
Ende hi seide: »Wacht mi desen hier."
Ibid. vs. 12733.

Prits. *Preutsch.*

Op heur schoentjes gongse letten,
En liep p r i t s en prattigh heen,
Schier, al oft een joffer scheen.
VAN DE VENNE, Minne-Mall, bl. 59.

Och! de moet souw mijn ontvallen
Dat ick mit jouw most gaan brallen
Aldus pronckigh, p r i t s en schoon.
Ibid. bl. 16.

Privande. *Leeftocht.* Ende desen Roelof vervolchde dat vliende volc ende behilt hare p r i v a n d e, hoer tenten, ende al hoer cleynoot. Kort Chronykje van Hollant, bl. 219.

Proberen. 1) *Bewijzen.* Fr. »*prouver*". Ende om dat te p r o b e r e n ben ic bereyt tot alre manieren van besoeken. Gesta Roman. Cap. IX. Het is al waerachtich ende openbaer, dat ter selver plaetsen — — — ghevonden worden vele dinghen, waerby men claerlijck can p r o b e r e n, dat aldaer een stadt ghestaen heeft. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 4°. ed. 1665, bl. 440.

2) *Beweren.* De huysvrouwe van Liederic was ghenoemt Flandrine, uyt Germanien, ende eenighe willen p r o b e r e n, dat Carolus Magnus Vlaenderen noemde nae den name van dese vrouwe. Ibid. bl. 372.

In het begin der 18de eeuw ontmoet men dit werkwoord in gemelde beteekenis somtijds nog, als:

't Is niet genoeg een t' affronteeren,
En, zonder datmen 't kan p r o b e e r e n.
A. ALEWIJN, Bealikte Swaantje, 1715, bl. 56.

Proces. 1) *Verhaal.* Nu hebwi beschreven den p r o c e s van der gheborten Jhu xpi. nu sele wi wider kiren enz. MEIJER, Leven van Jezus, bl. 16.

2) *Gang, loop.*

Fransoys ondeekede hem openbare
Vander coringe den p r o c e s.
Lev. van Ste Franc. vs. 2415.

Proef. *Repetitie.* Waert dat enich vanden ghesellen rollen van spelen ontfanghen hadden, ende niet commen en wilden ten p r o e v e n, enz. Belg. Mus. IV, 422.

Proefbaer. *Beproefd, proefhoudend, de proef hebbende doorgestaan.* Bequaem gekeurt, ofte geacht zijn, dat is p r o e f b a e r ofte bequaem gemaeckt zijn. St. Bijb. I Thessal. II, Kantt. 9.

Proef doen. *Bewijs geven.* U. W.

Proeflijc. *Bewijsbaar.*

Dit is p r o e f l i j c te vinden
By reden, die ic wil ontbinden.
HILDEG. Ged. bl. 248, vs. 103.

Proefnesse, proefnisse, prufnesse. *Bewijs, staving.* Ende dat heve tere p r u f n e s s e n, dat Elisabeth, dine nichte, heft ontfaen een Kint in haren ouden daghen. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 6; Ende Jhc antwerdde denghenen weder ende seide aldus: »hibbic qualec ghesegt so ghef p r u f n e s s e van din quade." Ibid. bl. 220.

Zie nog 2de Proeve, bl. 77.

Proefslagh. *Voorspel van een gevecht.* KIL.

Proefscheut. *Staal, monster.* Ibid.

Proefst. *Proost.* Ic sach zelve inder kerken binnen weynich jaren vier p r o e f s t e aldus sterven. Dr. v. VL. Prozast. 1851, bl. 293.

Waelrave
Van Gulke, die p r o e f s t van Aken,
Onder droech sire saken
Metten hertoge.
VAN HEELU, vs. 3733.

Proefsteen. *Toetssteen.* KIL.

Proeys. *Moedig, wakker.* Fr. »*preux*".

Dier ghelijc hebbic horen ghewaghen

Van enen man in kerstenrijc,
Ende es hertoghe van Bruyswijc,
Ende van herten alsoe p r o e y s
Ende van moede soe aerghelyoes,
Dat hi oec gheen wijf en mint.
Mr. MOLTZER, Biblioth. I, 84.

Proessen. *Niezen, proesten.* PL.

Proeve. *Bewijs.* Wdb. op HOOFT.

Proeve. *Portie, deel, aandeel.* Ende doet maeltijt was, soe brochte die raven dubbelde p r o e v e n van brode. Pass. Wijnt. fo. clvj. c.

Proeve. *Smaak.* KIL.

Proeve. Verbastering van praebende. *Geestelijk goed.* Seggen voorts, dat in Urssem leggen 680 mergen lants, daerof dat te Urssem toebehoert 134 mergen, daerinne begrepen 18 mergen, te weten 16 mergen voor de papelicke p r o e v e n, ende 2 mergen voor de coster. Inf. bl. 140.

Proeveljaer. *Proefjaar.*

Sy en hebben gheen p r o e v e l j a e r
Als der begheven luden schaer.
Mloep, B. IV, vs. 77.

Proeven. 1) *Gelooven.* MEYER.

2) *Bewijzen.* KIL. MEYER. Ende doe iacob g h e p r o e f t hadde mitter scrifturen. Pass. Somer Stuck, 1489, fo. cxij, d.

Die claghen, die die diere ontbonden,
P r o e f d e n si met orconden.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1882.

Plato die gelovet des,
Dat die ziele onstervelic es,
Ende dat p r o e v e t hi vaste en wel
Bi redene ende bi niewet el.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. III B. XLI, vs. 21.

3) *Bewijzen,* in de beteekenis van *doen, aan den dag leggen, toonen.*

Elegast conste behendichede,
Die hi p r o e f d e ter menigher stede.
Caerl ende Eleg. vs. 761.

4) *Beproeven, de proef nemen.* Wdb. op BREDERO.

Hier in desen selven boom
Es honichs utermaten vele;
P r o e f t, oft ghijs in uwe kele
Ende in uwen buuc moghet bringhen.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 662.

Hy proeft op grendelen de deughd der staele klingen,
En hout met eenen slagh door yser en door stael,
En proeft zijn beckeneel op poorten van metael.
VONDEL, door v. L. III, 400, vss. 1310, 1312.

Zie nog ibid. bl. 782, vs. 1224.

5) *Onderzoeken*, *nagaan*. Wdb. op BREDERO.

Proeft ofte dit waer si.
Lsp. B. I, C. 34, vs. 24.

Men pruefde dit, ende vernam
Datd waer was.
Lev. van Ste Christina, vs. 1425.

6) *Begrijpen*, *oordeelen*. Mar dat de doede opherstaen, dat mogdi pruven ute Moysess buken. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 156.

Hir bi prufden si, dat Jhc meerre ware dan Yan Baptiste. Ibid. bl. 170.

7) *Toonen*, *doen zien*.

„Nu weten ons ghereden saen
Alle mine ridders, het is tijt.
Ons sal naken nieuwe strijt,"
Sprac die coninc, „jeghen nacht.
Mallic proeve sine cracht!
Walewein, vs. 7556.

8) *In verzoeking brengen*.

Na den doepsele, wi lesent dus,
Ginc in die wostine Jhesus,
Omdat hi gehingen woude,
Dattene die duvel proeven soude.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. VI, vs. 6.

Die duvel penset nacht ende dach,
Hoe hi over ons verlistighen mach,
Ende uut dien ghelove bringhen;
Ende proevet ons mit misselike dingen.
Broeder Gheraert, Natuurk. vs. 728.

9) *Op de proef stellen*.

Eens peinsde hi in sinen moede,
Dat hise emmer proeven woude,
Ofte si yet wel helen soude.
Lsp. B. III, C. 4, vs. 207.

Men kent den vrient niet, voor menne proevet.
KAUSLER, De bouc van seden, vs. 824.

10) *Ondervinden*. Wdb. op BREDERO.

Hoe vaerdigh even staegh ons leven henen glijt,
Dit heb ick eens g e p r o e f t, al over langh geleden, enz.
CATS, door Dr. v. VL. I, 764, b.

11) *Opmerken, bemerken.*

Wie es die so sekere levet,
Oft hi redene in hem hevet,
Hine mach p r o e v e n ende verstaen,
Dat alle weelde mach tegaen,
Ende alle genouchten met scenden
Ende swaerlike moeten enden?
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VIII B. LXII, vs. 13.

Bider casughele moghen wi p r o e v e n,
Alse hise ierst an heeft ghetoghen,
Dat si es alse .j. clocke ghescapen.
Daer na leit mense den papen
Op die erme. Daer p r o e v e n wi bi,
Dat si ghelijc .j. scilde si.
Bediedenisse van der Missen, vss. 233, 237.

12) *Opsporen.*

Nochtan moete mi god doen sneven,
Ende mi geven groet ongeval:
In soecse eer mijn leven al,
Dach ende nacht, berch ende dale,
Ic en sal eer horen hare tale.
Nemmermeer gecrigic spel
No en hore avonture fel
Vermonden, in enech lant,
In vaerse p r o e v e n al te hant.
Ferg. vs. 2136.

Proeven up. *Onderzoek doen naar.*

Wie so dan in heren hove
Ene dinc doet buten love
Men sal p r o e v e n u p sinen moet.
Heim. der Heim. vs. 551.

Proeven (Hem). *Zich voordoen, bewijzen te zijn, zich gedragen.*

Wat dat weet, sekerlike,
Dat h e m harde scandelike,
Heeft g e p r o e f t die vader mijn.
Want hi ende Helene sijn
Uten lande beide gevaren.
Karel de Gr. Fr. II, vs. 2388.

"Hulpe God," seide Garijn,
"Ende hoe heeft hem die broeder mijn
Geproeft aldus scandelike!
Ibid. vs. 2398.

Zie ook ibid. vs. 3898; MELIS STOKE, B. IX, vs. 1011.

Proevende. *Prebende.* Ghi siet wel, al had een man .iiij. proevenden of v, nochtan begheert hi meer. Dr. v. VL. Prozast. 1851, bl. 66*.

Proevinge. *Beproeving.* Toen Mozes met zijn volk, op zekeren tijd, in de woestijn gebrek aan water had, gebood God hem, dat

— hi dien steen soude slaen,
Daer soude water uut ghaen.
Aldus ghescieden daer die dinge.
Moyses hiet water proevinge,
Want Gode proeſden si openbare,
Ende vraegden of hi met hem ware.
Rymb. vs. 4428.

Profenes. *Proef.* Lev. van Sinte Lutgardis, bl. 26, vs. 151.

Proffijt. *Profijt, voordeel.* KIL.

Proffijtelic, profitelic. *Voordeelig, nuttig.* Ibid.

Mer had ic gheconnen dese tale,
Die ic mit jaren hebbe gheleert,
Ic woudet profitelic hebbe ghekeert.
Mloep, B. I, vs. 958, var.

Proffijtelickheid. *Nuttigheid.* KIL.

Prochiaen. *Parochiaan. Leek, die tot eene parochie behoort.* KIL. *Priester of geestelijke, welke eene parochie bedient.* U. W.

Hi quam ghelopen vele sere;
Daer na die coster metter vane,
Daer na alle die prochiane
Die oude liede metten jonghen.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 764.

Prochie. *Parochie, kerspel.* KIL.

Proi. Eigenlijk *prij, verrot aas, kreng,* maar bij toepassing *vuile boel.*

Doe ginc hi nederleggen saen,
Op een letier, gemaect van stroi.
Reinaert, sijn wijf, ende al die proi,
Gingen ooc slapen.
Rein. door WILLEMS, vs. 3926.

Maer ic en sach nie sulken proi.

Si lagen daer int vule hoi,
Dat haer Urijn had bewract;
Si waren belabbert ende becact,
Ter oren toe, van haers selfs drec.
Ibid. vs. 6549.

Proyeel, proieel, proiel. 1) *Prieel.*

Men seide hare
Dattie coninc was in sijn p r o i e e l.
Lanc. II, vs. 11783.

Si gingen sitten in een p r o i e l.
Ibid. vs. 17824.

Dus sprakesi toter maeltijt, ende si aten
Int selve p r o i e l, daer si in saten.
Ibid. vs. 17869.

2) Hetzelfde als **Prayeel**, dus *veld*, *oord*, *lustoord*.

— — — tparadijs
Dat boven allen lande hevet prijs. — — —
In midden so es eene fontëine,
Die dat p r o y e e l can verchieren,
Ende deelt hare in viere manieren.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. I B. XVII, vs. 27.

Daer sach hi — — —
Dat scoenste p r o y e e l van ouden dagen,
Daer niemen af horde gewagen.
Daer ginc omme een berch hoge, enz.
Dr. JONCKBL. Specimen, bl. 46, vs. 13.

Proyen. *Op prooi loeren, zijn prooi wegvoeren, zijn prooi nemen.*

Ariofilon dat es
Een edel voghel, sijts ghewes, — — —
Luttel rust hi op die eerde,
Boven den swerke vlieghet hi siere veerde,
Ende danne beet hi neder,
Ende p r o y e t, ende vlieghet op weder.
Nat. Bloeme, B. III, vs. 562.

Bastarda es een voghel te waren
Bina also groot alse een aren, — — —
Vleesch eet hi, maer hi ne pliet
Vlieghende te p r o y e n niet.
Ibid. vs. 672.

Proys. *Vroolijk, opgeruimd.*

Och moeder, si heeft soe reine lijf,
En haer herte es alsoe p r o y s,
Ende van live soe gratioys,
Dat icse emmer minnen moet.
Lanseloot, vs. 189.

Ende dat hi alle herten p r o y s
Maecte ende van vrouden wijt.
Winter ende Somer, vs. 470.

Promissiven (Tlant van). *Het land van belofte.*

— hi beiaghede vele eren
Met Godevaerde van Bulgioen
Int heilighe l a n t v a n p r o m i s s i o e n.
MELIS STOKE, B. I, vs. 1254.

— — — t l a n t v a n P r o m i s s i o e n,
Dat lant dat hi beloofde hem.
Rymb. vs. 1724.

Prollen. *Pruttelen, een pruttelend geluid maken.* Dr. DE JAGER, Verscheidenheden, bl. 162.

Proloog, prologhe. *Voorrede, inleiding.* Passim. PL.

Prommeling. *Dingen van weinig waarde, prullen, kleinigheden.*

Kleyne Lijsje, prijst heur leuren,
P r o m m e l i n g van poppe-goed,
Daerse lust en vreughd me'e voed,
Sletjes, potjes vol van scheuren, enz.
A. VANDE VENNE, Sinnige Neep-Kluytjes, bl. 103, a.

Prondelen. Hetzelfde als **Prondselen**, zie dit woord.

Prondeling, elders **pronsseling**, zoo als o. a. in de ed. van 1645, bl. 11. *Beuzeling, nietige zaak, vodderij, prullerij.* Processiën, heylige asschen, gewijdde paescheyeren, palmen, alben, choorrocken, schellen en bellen, peyskussen, doode beenderen lecken, een stuck deechs aenbidden, bullen en aflaetbrieven coopen, — — ende tien duysent andere dusdanige p r o n d e l i n g e n meer. MARNIX, Biënkorf, 1569, bl. 25, v°.

Turf, hout, kaerssen ende alrehande p r o n d e l i n g e, die men behouft upte stedehuys. Informacie, bl. 331.

Pronden. Imperf van **prinden**, dus: *grepen, vatteden.*

Mittien die jager vaste hist,
Si en wonnen metten honden,
Soe datse Reinaert dogelijc p r o n d e n
Mitten tanden.
Belg. Mus. VI, 417, vs. 202.

Prondselen. *Beuzelen.* KIL.

Prondselen. *Doorzoeken, doorsnuffelen.* Ibid.

Prondseler. *Verzamelaar van nietige zaken, van prullen.* Ibid.

Prondselinghen. *Vodden, lorren, dingen* of *voorwerpen van geene waarde.* Ibid.

Prondsel-geld. *Klein geld.* Ibid.

Prondsel-merckt. *Voddenmarkt, voddenkraam.* Moest ick zoo beven en zweeten, om dese p r o n d s e l - m e r c k t voort te doen, ten zou niet langhe aen-draghen, of ick wierp mijn boeck-kamer te venster uyt. DE BRUNE, Bancket-Werck II, bl. 184.

Pronck. *Wolk, nevel.* KIL.

Pronck *Bewolkt voorhoofd, misnoegd gelaat.* Ibid.

> Een luttel p r o n c s is doch ghenoech
> Wanneer den vrouwen is misdaen.
> Mloep, B. II, vs. 2998, var.

Pronck. *Preutsch, verwaand.*

> Die overschoen sijn ende jonck,
> Die sijn so druetich ende so p r o n c k,
> Alle man dunct hem sijn te cleyn.
> Ibid. vs. 2226.

Proncken. 1) *Nevelen, bewolkt worden.* KIL.
2) *Strak, misnoegd, bedrukt, ontzet toe-* of *uitkijken.*

> De langh-gebekte Kraen den schalcken Vos vergasten.
> De Vos, die op de koomst van zijn vrundinne pasten
> De spijze rechten aen, int plat van eén platteel:
> Dies p r o n c k t e n Juffrou Kraen, maer Reyntgen kreegh zijn deel.
> VONDEL, door v. L. I, 418, vs. 4.

> Daer klom ick op een' boom, nu dor en sonder lover,
> En luysterde, en sagh toe, hoe 't met d' abdy verging.
> My docht dat ick 't misbaer met bey mijn ooren ving,
> En sagh, doen ick een poos verbaest had sitten p r o n c k e n,
> Een' dicken roock en smoock, en na den roock de voncken.
> Ibid. III, 403, vs. 1377.

3) *Een ernstig, zwaarmoedig, bedrukt* of *stemmig gelaat toonen.* KIL.
Van Job sprekende, zegt de dichter:

> De potscherf hem een staf en scepter wil verstrecken
> Waer mede hy open klouwt de zweeren, die hy lecken
> Laet van zijns huyshonds tongh, die op haer voordeel uyt,
> Snackt nae de leckerny van Hiob's bedraghen huyt.
> Zo p r o n c k e n d e hy van verr' ghesneuvelt ziet zijn knapen

In 't yser der Chaldeen.
Ibid. II, 92, vs. 13.

Ende tot dien eynde worden sy ernstelic van den Paus vermaent, dat sy sullen te biechten gaen, ende voorts des woonsdaechs, vrydaechs ende saterdaechs vasten, ende dan des sondaechs hooch tijt houden, in de processien gaen p r o n c k e n, enz. MARNIX Biënkorf, 1569, bl. 54, v°.

4) *Versieren*, *opsieren*, *mooi maken*. Wdb. op HOOFT.

5) *Zich sierlijk*, *zich statig vertoonen*, *prijken*, *pralen*.

Dies is de tijd weer-om gekeert
Waer in natuyr verjongt,
Haers milden Scheppers goetheyt eert
En met sijn gaven p r o n c k t.
CAMPHUYZEN, Stichtelijke Rymen 1644, bl. 322.

Als uw' tacken sullen duycken
Onder 't vlockigh Winter-meel,
En uw' bladerloose struycken
P r o n c k e n met den blooten steel.
HUYGENS, Korenbl. I, 89.

Dewijl in de grondbeteekenis van dit werkwoord zeer duidelijk het begrip van *zich vertoonen, zich voordoen* ligt opgesloten, is hare overgang tot *opsieren*, *mooi maken, zich sierlijk vertoonen* zeer begrijpelijk. Ik neem deze gelegenheid waar om op te merken, dat mijne verklaring van **Pronken (Te) liggen** in het Wdb. op HOOFT niet de ware is, en door de bovenstaande verbeterd wordt.

Pronckende kolen. *Uitgedoofde kolen.* KIL.

Pronckende opsicht. *Beneveld gelaat, donker opzicht.* Ibid.

Pronckende weder. *Bewolkte*, *benevelde lucht.* Ibid.

Pronkepink, proncke-pintje, somtijds ook **pronc-pint.** Eigenlijk *pronkepunt* dat is iemand die, door puntigheid, netheid en zindelijkheid uitmunt. Wdb. op BREDERO.

Zou men niet meenen dat jy de zindelykste Meid waard van de heele stad?
Ondertusschen ben jy gelyk al die p r o n k e p i n k j e s een morskefoe in je hart..
P. BERNAGIE, Het Studenten leven, 1684, bl. 6.

En tarten met men dracht de alder weytste schreuren,
Ja p r o n c k e - p i n t j e self.
JAN SOET, Clorinde en Dambise, 1640, bl. 29.

Dat al de wijde werrelt, segh p r o n k e - p i n t! met jou geckte.
A. BOELENS, Kl. van de oneenige-trouw, 1648, bl. 2.

Pronckepinken, pronckeprincken. *Door netten pronk schitteren.*

Ghi en sult ooc niet te seere p r o n c k e p r i n c k e n
C. VAN GHISTELE, Conste der Minne, Antw. 1581, bl. 84.

Pronkerije. *Beneveld gelaat*, *donker opzicht*. KIL.

Pronsselen. Hetzelfde als **Prondselen,** dus *beuzelen*, *knoeien*.

Zoo dat het heele stuk, 't zy hoe men 't hechte of knoop',
Voortaan aan stollen legt gepronsselt overhoop.
OUDAAN, Poesy, II, 318.

Pronsseling. Hetzelfde als **Prondeling.**

Wat kramer zet hier weer de schuifgordynen open,
Om dus zyn pronsseling ten dierste te verkoopen.
OUDAAN, Poesy, IV, 232.

Om 't minste sluipgeheim en prons'ling, die hy vind,
Hoe listig, hoe door-naait, t' ontdekken.
Ibid. I, 251.

Pront. *Buit*, *roof*. Vulpes dat is een Vos, ende selden hout hi rechte weghen, mer al gaet hi cromme, wech ende weder, mit groter bedrieghenis, of hi erghent enen pront prinden mocht. HUYDECOPER op MELIS STOKE, D. II, bl. 348.

Doen lieten si manne ende peerde
Op die plaetse, daer sise vonden,
Sonder taenverdene enege pronden,
Want men lovese hen te diere.

Proos. *Fier*, *edel*, *grootmoedig*. Fr. »*preux*".

Och moeder, si heeft so rein een lijf,
Ende haer herte es so proos,
Ende si es van live so gracioos,
Dat ic haer emmer minnen moet.
Lantsloot, vs. 147.

Zie hierover Dr. DE VRIES, Taalzuivering, bl. 137.

Prootsch, preutsch. *Hoogmoedig*, *trotsch*, *hoovaardig*. KIL. MEYER.

Prooven. *Geestelijke woekerhandel.* Dewijle hy te Parijs in een openbaer Concilie, — — — beschuldight ende overtuyght is geweest, als namelijck van moort, van Ketterye, ende van Simonie oft Prooven. MARNIX, Byen-corf, 1645, bl. 194. v°.

Proper. *Eigendom.* Deselke waenden, om dat Judas proper hadde, dat hem Jhc it hadde gheeten copen, dis men bedorvende soude sijn ter feesten. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 203.

»Oftu wils vulmaect wesen,
Vercoop alt dine, dattu heves,
Ende zies dattuut den arme geves!"
Hieromme ne wildi niemene ontfaen,
Hine adde sijn proper wech gedaen.
Leven van Sinte Franciscus, vs. 3516.

Proper. 1) *Eigen.* Dat joncfrouwe Agnees in p r o p r e n persoene heeft gelooft, enz. Vaderl. Mus. IV, bl. 339.

2) *Eigen, in eigendom toebehoorende.*

— — — die heilege Kerke
Heet elken hebben siin p r o p e r wijf.
Dr. DE JAGER, Taalk. Magazijn III, 169.

3) *Passende, voegende.*

Daer omme so was dees maghet bloede,
Ende quam daer toe oec alte noede,
Dat si de heileghe scrifture ontbant,
Ende dat si haer dies onderwant;
Want dat seid si dad p r o p e r ware
Der papen.
Leven van Sinte Christina vs. 1321.

4) *Kostelijk.*

Sachi huze yet tongemate,
So hietise vellen zaen,
Oftie broedre dane gaen.
Waest dat hire iet in vernam,
Dat hem niet wel becam,
P r o p e r s of costelijc van goede,
Jegen der ewangelien armoede.
Leven van Sinte Franciscus, vs. 3499.

Properlick. 1) *Rustig, stil.* KIL.

2) *Allengs, langzamerhand.* Ibid.

3) *Met mate, matiglijk, zediglijk.* Ibid.

4) *In het bijzonder, afzonderlijk.*

Elck mensche heeft een conincrijke
In hem selven p r o p e r l i k e
Dat hi bewaren sal na recht.
HILDEG. Ged. bl. 104, vs. 72.

5) *Nauwkeurig, van nabij, met eigen oogen.*

Die coninc sprac: — — — — — —
„Maer hoe mochtic gheloven dat?"
Die ridder sprac: „Here, up een rat
Doet mi legghen, eest niet waer.
Nu comt selve tote daer;
Ic sal ju leden te sulker stede,
Daer ghi selve die waerhede
P r o p e r l i k e sult beschouwen.
Walewein, vs. 8025.

6) *Net, op eene nette, geschikte wijze.*

Drie paer waerre colommen fijn,
Ende .XV. in elke reke
Effene staende ende properleke.
Lancs in die scone zale.
Rymb. vs. 11824.

Properteit. *Eigendom.* Fr. »*propriété*". Omme dat hi een dief was ende properteit hadde. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 177.

Propheterse. *Profetes.* PL.

Propijs. 1) *Geschikt, dienstig.* Fr. »*propice*". De selve, alsoo hy een vernuftig man was, vondt practijcke om den inckt propijs te maecken, om de letteren vaster ende bruynder op het papier te drucken. GUIC. f°. 200, a. Ghenietende groote profyten door den grooten handel ende toevoer, die daer seer bequaem viel, overmidts de goede ghelegentheydt van de haven, seer propijs voor de schepen. Ibid. f°. 218, b.

2) *Goed, verdienstelijk.*

Geloovige Caritaet.
Ja hy is van als voorsien, oock van dranck en spijs,
Om morgen mit hem te nemen opte reys.
Medogent hert.
Dats wel gedaen Juster, u werck es propijs.
Constth. Juw. bl. T iij, v°.

3) *Lieflijk, innemend.*

U siende, sullen sy schijnen verbaest te wesen,
Dat Godt u heeft geschapen soo uytgelesen:
En sullen benedyen het jaer en den tijdt,
Dat ghy zijt geboren in 's Werelds krijt,
Sy sullen seggen, dat ghy door uw laechen propijs,
Soudt ontsteken het vyer van minnen in een man van ys.
R. VISSCHER, Jammertjens, n°. 1.

4) *Op eene gepaste wijze, naar behooren.* Fr. »*propice*".

En als ghy iet gheleert hebt oft cont op t' ronste
Moet ghy neirstich ghebruycken de begonste
Conste, om daer met te behalen eere en prijs,
En al dat ghy gheleert hebt moet ghy propijs
Dikwils exerceren, om het tonthouwen.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 172.

Timmeragien, die seer hooghe ende propijs naer die conste van Architectura ende Perspectiva ghemaect zijn. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1574, f°. 107, a.

5) *Gunstig, in zijn voordeel.* Ooc den wint propijs nemende, so dat ghestof van den peerden den Cimbren in die ooghen vlooch. Ibid. f°. 49, b.

Propoost. 1) *Voornemen, plan.* PL.

Op dat hi blive by sinen propooste.
SMEKEN, TSpel, vs. 363.

2) *Gesprek, rede.* PL. Met yemanden propoost houden. PL.

Sy seyde tegen my, onder ander propoosten, enz.
ROEMER VISSCHER, Quicken, 1ste Schock, n°. 31.

Met dat t' gheloove sprack dees woorden voorschreven,
Soo heeft hope haer propoost ghebroken.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 29.

Zie nog VONDEL, door v. L. I, 60, vs. 371.

Proppe. *Steunsel, stut.* KIL. *IJzeren spit.* PL.

Proppen. *Steunen, ondersteunen, onderschragen.*

Proprijs, porprijs. *Omtrek, omvang.* ROQUEFORT. »*proprise*".

Du souts binnen eenen proprise
Maken menegertiere cellen.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. III B. XXXI, vs. 26.

Proselijc. *In proza.* Ende dese historiën vanden Spiegel Historiael staen hier proselijc uten Latine overgheset, die te voren onverstandich ende te cort in rijme ghestelt waren. MAERL. Sp. H. 4°. ed. D. I, Inleiding, bl. LI.

Prosen. *Lofzangen in proza.*

Ymne, zanghe ende prozen.
Leven van Ste Franc. vs. 7232.

Prosent. *Geschenk.*

Nabals wijf quam in den wech
Met prosente hem (David) te ghemoete.
Rymb. vs. 9563.

Om dese daet heeft hem ghesent
Alexander groot prosent,
Ende gaf hem Acharon die stede,
Ende al datter toe hoorde mede.
Ibid. vs. 19840.

Prosenten. *Beschenken, begiftigen.*

Ooc wilde hi prosenten wel
Heliseuse; maer hi swoer sere
Dat hijs ne name min no mere.
Ibid. vs. 13290.

Prosenteren. *Aanbieden.*

Hi prosenteerdem diere dinc,

So dattene die coninc wel ontfinc.
Ibid. vs. 19893.

Prosperen. *Voordeel trekken.*

Italien zal hy (Eneas) doen stuypen en nijghen noch,
Al mach hem nu eenighen teghenspoet dwinghen,
Italien zal hy noch onder de voet bringhen,
Nieuw' Wetten stellen, nieuw' Steden fonderen,
En van hem zal Romulus p r o s p e r e n.
Handel der Am. bl. 8.

Prosse. *Spruit, uitspruitsel, uitbotting.* KIL.

Prossen. *Uitbotten.* Ibid.

Prossen. *Zachtjes aan schuimend koken.* PL. KIL.

Proat. *Proost.* KIL.

Prostdije, prostie. *Proostdij.* Ibid. Ende dese philippus had ontfaen van den senatoors die p r o s t i e van alexandrien. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. cxcviij, c.

Protel, preutel. *Gonzend* of *brommend geluid.* KIL.

Protel, preutel. 1) *Bijenzwerm.* Ibid.

2) *Hoop, verzameling.* Ibid.

3) *Hoop volks, troep.* Ibid.

Protelen, preutelen. *Met eenig geruisch koken.* Ibid.

Protelen, preutelen. *Murmelen, pruttelen, mompelen.* Ibid.

Proteler. *Mompelaar, pruttelaar.* Ibid.

Proten. *Praten, spreken, kallen.* Teuthonista.

Protten. *Morren, mompelen, pruttelen.* U. W. Het is niet, zoo als dat Woordenboek zegt, het frequentatief, maar het primitief van het bovenstaande p r u t t e l e n.

Prouft ende smaect. *Bedenk dit wel, merk dit goed op.*

Die mensce was, p r o u f t e n d e s m a e c t,
Met groten vorsiene gemaect;
Want: »Maken wine", sprac God, de rike,
»Tonsen beelde, tonsen gelike".
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P: I B. VIII, vs. 25.

Provaetse. *Dapperheid, dappere daad, heldendaad.* Fr. »*prouesse*".

Jouwe blode herte, flau als wive,
Ne laet ju ghene p r o v a e t s e toghen;
Gine cont die slaghe niet ghedogen.
Walewein, vs. 8178.

Hi toghede daer ridderlike p r o v a e t s e,
Want hiere meneghen in die plaetse

Vallen dede met groten scanden,
Thooft durslegben toten tanden.
Ibid. vs. 10491.

Daer mochtmen scone provaetse scouwen,
Die Walewein dede up dat velt.
Ibid. vs. 10642.

Provanche. *Kerkelijke inkomsten.*

Alst diser uut es, des seker sijt,
Ende si draghen gaen dabijt,
Dan gheet men stellen haer provanche.
Vaderl. Mus. I, 83, vs. 29.

Provanche. *Leeftocht, mondbehoefte.*

Van daer voer hi in Gasscoene
Ende bereide met sconen doene
Sine provanche ende sine vaert,
So hi eerst mochte, tAken waert.
Karel de Groote, Fr. I, vs. 1425.

Die provanche dierde seere
Binnen Ghend van tijde te tijde.
KAUSLER, Reimchr. vs. 9606.

Zie nog ibid. vs. 9573 en vs. 9615.

Provancie. *Voorraad.*

Hi dede sine provancie maken
Van wine, van spisen, ende van andren saken,
Soe menichfout ende soe rike,
Dat men nie des ghelike
En sach van enen hertoghe.
Brab. Yeesten, B. V, vs. 1923.

So dede hi alderhande provancie doen maken, dye hem lange tijt van node mochten sijn. Excellente Cronike van Brabant, 1530, bl. AA. I, c.

Provancien. *Proviandeeren, van leeftocht voorzien.* Ende dat hi hem provancien soude. Bijbel van 1477, Machabeen XIII, vs. 21.

Provande. *Kost, leeftocht.* Wdb. op BREDERO.

Als de provand op was sochten zy hongers troost.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 82, v°.

Als dan tschip versorcht is, met provande by hoopen,
Soo latet my weten int huys daer ick woone.
Ibid. 1605, II, 44.

Provanden. *Van mondkost, van lijftocht voorzien, proviandeeren.* Ende hy provande 't huys van dest behoefde. Klerk u. l. L. bl. 179. Zie nog Dr. VERWIJS, Oorl. van Hert. Albr. bl. 426.

Prove. *Prebende*, *stift*, *de inkomsten welke aan een canonicaat verknocht zijn*, ook *eene plaats in een klooster of hospitaal*. Is dat niet een groote sake, ende een ongetwijffelt teecken, dat hy de Reformatie van herten meynt? hy heeft voorwaer daer mede wel een vette p r o v e, oft een Bisschops Myter verdient. MARNIX, Byen-Korf, 1645, bl. 191, r°.

Zie nog ibid. bl. 196, r°.

Prove, provene. 1) *Brood, dat, als aalmoes, aan de armen werd uitgedeeld*. KIL.

2) *Rantsoen*, *dagelijksche portie*. Ibid.

Proveche, provetse. Hetzelfde als **Provaetse**, dus: *Stoutheid*, *dapperheid*, *dappere*, *ridderlijke daad*, *heldendaad*. Fr. »*prouesse*".

Men vint in al eertrike
Van p r o v e c h e n sijn gelike:
Van ridderscape noch van scoenheden
Nes sijns gelike in gere steden.
Lanc. II, vs. 18595.

Dit es Pertsevale die Walois,
Die meneghe p r o v e t s e heft gedaen.
Ferguut, naar het HS. vs. 5347.

Ferguut es sijn rechte name,
Die altoes voert den witten scilt,
Die de resinne ende tserpent hilt,
Menege p r o v e t s e heeft hi gedaen.
Ibid. vs. 5548.

Zie nog Alex. B. VI, vs. 181; ibid. I, vs. 1067.

Provei. *Privaat*, *sekreet*. Fr. »*privé*".

Hier binnen so quam die dach,
Dat soe der droever dracht gelach;
Ende cume waest ter werelt comen,
Soene hevet hem dat lijf genomen,
Ende waerpt in ene p r o v e i e daer nare.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LXVI, vs. 65.

Want sint dat al omme die stede
Die muur was ghemaect mede,
Ende si gheen cruut hebben mochten,
Messinen, p r o v e i e n si besochten,
Ende aten tmes met haren monde.
Rymb. vs. 32870.

Zie nog ibid. vs. 34069 en vs. 34185; Brab. Yeesten, B. II, vs. 2883.

Proven. *Prebende*. Erfrenten, officien, kercken of p r o v e n s. Gesta Roman. Cap. 24.

Proven. *Rantsoen.* Doe die broeders sagen dat hi — — — quam — — — sonder — — — ezel, waenden si, dat hi den ezel van honger gegeten had, ende si en wilden sijn proven niet meer geven. Passion. Somer Stuck, 1489, f°. ccxx, a. Morghen so ist hoechtijt, so sullen wi dubbelde proven hebben. Dr. v. VL. Prozast. bl. 303.

Proven. 1) *Begrijpen, bevatten.* Dat zy billick wel proven souden, dat zy onrecht seggen. Klerk u. l. L. bl. 9.

2) *Bewijzen.* Eng. »*to prove*", Fr. »*prouver*". Ende is wel te proven dat die Vrancken menich hondert jaer waren voir die Fransoysen. Klerk u. l. L. bl. 12.

Dat sijn Ismaeliten;
Ende provent bi abiten,
Dat sijt al dwingen, sonder waen,
Ende hem niemen en mach ontgaen.
Alex. VII, vs. 1201.

Proven-Kraemer, proven-cremer. *Bedrijver van Simonie,* of iemand die door ongeoorloofde middelen geestelijke ambten verkrijgt en er, als ware het, handel in drijft. KIL.

Proven-kramerije. *Simonie.* Ongeoorloofde handel in geestelijke ambten. Ibid.

Provendare. *Iemand die in het genot eener prebende* of *van eenig geestelijk inkomen is.*

Een provendare, hiet Gedeoen,
Die wandelbare was in sijn doen, enz.
Lev. van Ste Franc. vs. 5907.

Provende. *Prebende, kerkelijk inkomen.* Passim.

Provende heer. Hetzelfde als **Provendare.**

Papen ende provende heren,
Die haer proven permuteren
Om ander proven, die arger sijn,
Ende nemen daer of dat geldekijn,
Ende brenghent over mitten ghesellen.
Dr. VERWIJS, Van Vrouwen ende van Minne, bl. 96.

Provenden. *Iemand met eenige kerkelijke inkomsten voorzien.* Franciscen Reynersz, geprovent ter Sneeck in Oistvrieslant. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 541.

Provendenaren. *Proveniers* of *lieden, die in het bezit zijn van geestelijke goederen.*

Men groevene in onser Vrouwen kerke,
Die hi van harde sconen ghewerke

Selve maken dede twaren,
Ende setter in P r o v e n d e n a r e n.
MELIS STOKE, B. II, vs. 104.

Zie ook Doctrin. B. II, vs. 3154.

Provenche. Hetzelfde als **Provaetse.**

Ende selke worden gevaen
Eer si iet verre waren gegaen.
In enen casteel, dat seldi weten,
Die Tercre Devee was geheten,
Dien Behort bi p r o v e n c h e n wan.
Lanc. II, vs. 23310.

Provenhuis. *Proveniershuis.* MEYER.

Provetse. Zie **Proveche.**

Provincie. Quid? *Plaats?* Eustacius — — — leyde een publicaens gelt onder eufrosiën sijn wijfs hoede, mer doe die vianden die p r o v i n c i e wisten, begeerden sy tgelt. Passion. Somer Stuck, 1489, f°. cxlij, d.

Provost. Zie **Prevost.**

Prueftheit. Hetzelfde als **Provaetse.**

Die coninc dede die aventuren
Alle bescriven tire uren,
Om dat weten mochten bi desen,
Die sine oyre souden wesen
Dat wonder, dat Lanceloet dede
In sinen live met sire p r u e f t h e d e.
Lanc. II, vs. 32589.

Prueche. Hetzelfde.

Gi hadt mi verhaven vor desen rowe
Boven alle manne van scoenheden,
Ende van p r u e c h e n, ende van seden
Ende van manieren, darmen ombe man
Sculdech es te leggene prijs an.
Ibid. vs. 18843.

Prufnesse. *Bewijs.* Ende dar omme dat van di gheboren sal werden, sal heeten gods sone. Ende dat heve tere p r u f n e s s e n, dat Elisabet dine nichte heft ontfaen een kint in haren ouden daghen. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 6. Alse Jhc dit hadde ghesproken, een van din knechten die daer stont ende dat hoerde, gaf Jhesu enen kinnebacslach ende seide aldus: »antwerdstu dus den beschop?" Ende Jhc antwerdde denghenen weder ende seide aldus: »hebbic qualec ghesegt so ghef p r u f n e s s e van din quade. Ibid. bl. 220.

Pruik. *Opgetooid haar.*

Waer siin de Siseranten,
De bagen van de p r u i c k?

STALPAERT VANDER WIELEN, 't Vrouwelick cieraet, 1622, bl. 80.

Ziet hoe past die Parel, dat verguldt,
Of op die lage p r u i c k of op dien hoogen bult?

Ibid. bl. 81.

Zie nog VONDEL, door v. L. II, 31; ibid. III, 271.

Pruyken. *Versieren, opsieren.*

Men p r u y k t der Helden kruynen
Tot zeege-blyk, met Mirte' en Lauwer-kransen.

VANDER VEEN, Zinneb. 1624, bl. 252.

Pruymeler. *Pruimeboom.* KIL. PL.

Pruysen, pruisen, pruyssen, pruissen, pruyschen. 1) *Bruisen, borrelen, met een bruisend geluid opwellen* enz. KIL.

En vattende eene spies in zijn verwoede vuysten,
Drukze in zijn ingewand, dat hem de darmen p r u y s t e n
Uit d' opgereten buyk.

OUDAAN, Het verworpen Huis van Eli, 1671, bl. 237.

Schoon ongel smolt of harte-bloed uyt p r u y s t e — — —
Geen Vrouw en toont'er vrees.

OUDAAN, Tooneel-Poëzy, bl. 282.

In 't midden dezes Hofs ontwerpt haer een fonteyne
Van water altijt versch, coel, silver-claer, en reyne,
't Welck uyt een bronsen beeld constigh om hooghe p r u y s t.

HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 17.

2) *Met een bruisend geluid uitstooten.*

Syn Henghsten vol van vyer door lust en yver raesen
En draeven over wegh met ongemeene moed,
Sy p r u y s s e n damp en roock, ter neusen uytgeblaesen.

WESTERBAEN, Ged. 1657, I, 304.

3) *Snikken.* KIL.

4) *Van liefde of van wellust blaken.*

LIJSJEN.

Een kus, dat's een kleyn principael, al waerter acht of thien.

KNELIS.

Wel aen, mijn hart, mijn ingewant, mijn lief! het sal geschien.
Och, och! hoe smaeckt my dat, och ick moet noch een reys.

LIJSJEN.

Nu, mallert! nu, adieu, adieu!

Zij gaat heen, maar blijf achter de deur staan luisteren.

KNELIS.

Wat het (heeft) sy blancker vleys!

Hoe sal ick (hoop ick) daer noch eens op sitten p r u y s s e n.

STARTER, Friesche Lusthof, door Dr. v. VL. bl. 466.

5) *Bruisen*, *schuimen*, *paarlen*.

Dat oock den rijpen wijn in volle vaeten p r u y s t.

HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 117.

6) *Brieschen*, *snuiven*, *loeien*. Zoo dra Eneas van verre het stof op het velt zagh opróocken, en de Laurentijnsche benden vernam, en Turnus Eneas, zijnen vyant, in de wapenen kende, en het getrappel der voeten en het p r u i s s e n der paerden hoorde, enz. VONDEL, door v. L. V, 391.

Verwellekom den helt.
De slotvooght komt, bestuwt met krijghsstandaerden.
Men hoort alreê het p r u i s c h e n van de paerden.

Ibid. VIII, 25, vs. 146.

Vergelijk hiermede wat CATS zegt van den gild-os, uitgave Dr. v. VL. I, 37, b.

7) *Zengen*, *schroeien?*

Turven doen de Makers sweeten,
Quisters p r u y s e n, dragers heeten.

VANDE VENNE, Holl. Turf, 1634, bl. 32.

Wellicht heeft p r u y s e n hier eene andere beteekenis, maar moeilijk is de bedoeling des dichters, die veel duistere woorden gebruikt en zeer onbestemd in zijne uitdrukkingen is, te raden, te meer daar hij zijne gedachte in slechts twee regels samenvat.

Pruyssen. Bijv. nw. *Opbruisend*, *vurig*, *blakend*.

Een Vrouwe die anders niet leert noch kan,
Danproncken en pralen en slapen by een Man,
Paerden om haer in de sperde-wagen te veuren,
Tot haer lijf alleen een bysondere Maeght,
Een keuxken, een Amme die 't kindeken draeght,
Een knecht die den handel drijft buyten der deuren,
Zijn de Honden die den P r u y s s e n Acteon verscheuren.

R. VISSCHER, Brabb. 1669, bl. 76.

Pruysten. *Proesten*. KIL.

Pruytsch. Hetzelfde als **Prootsch.** *Trotsch*, *hoogmoedig*, *fier*. PL.

Pruytsicheyt. *Trotschheid*, *fierheid*. Ibid.

Pruytsichlick. *Op eene trotsche, fiere wijze.* Ibid.

Pruusen. *Niezen.* Aso groot was dese plage, of als daer yemant nyesde, dat hem dicwil die ziel, mit dat si pruusten, wtvoer. Passion. Somer Stuck, 1489, f°. xxvj, a.

Pruesschaert. *Verwaande, hoogmoedige.*

> Een groen raepkin,
> Een vuurt scaepkin,
> Ende den rogghenen cant,
> Dat zijn de pruesschaerts van Brabant.
> Belg. Mus. II, 315.

Pruven. 1) *Bewijzen.* Dat de doede opherstaen, dat mogdi pruven ute Moysess buken. MEIJER, Leven van Jezus, bl. 156. Ende hir bi prufden si, dat Jhc meerre ware dan Yan Baptiste. Ibid. bl. 170.

2) *Beproeven.* Doe hif Jhs sine oghen op ende sach een migel groot volc. Ende alse hi dat volc ghesien hadde, so sprac hi tote Philipse: »Warmet sele wi broet coepen dat dit volc eten sal?" Dit seide hi om hem te pruvene. Ibid. bl. 87. Ende dander seide: »ic hebbe ghekocht vif par ossen te vif yoken, ende ic moet varen pruven die ossen." Ibid. bl. 153.

Psalter. *Harp.* YPEY, Taalk. Aanm. bl. 81.

Publicaen. *Tollenaar.* Doe sprac Jhc noch voert. Overwaer segghic u, dat die publicane ende de ghemeine wyf selen voer u gaen te hemelrike wert. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 151.

Pudde. *Lamprei.* KIL.

Pude. Zie **Puut.**

Puedersam. Zie **Podersam.**

Pueyne. *Puin.* KIL.

Puele, pole. *Peul.* Ibid.

Pueren. *Trekken, gaan.* Zie **Peuren.**

Pueren. *Visschen met wormen aan een draad geregen.* Zie **Peuren.**

Puerroede. Zie **Peurroede.**

Puester. Zie **Poester.**

Puf, puff. 1) *Zin.* Wdb. op BREDERO.

2) *Roem, eer, grootheid.*

> Dat waer de puf mijn Rijcks, en eer des Kroons te schadigh.
> G. VAN DER EEMBD, Sophonisba, bl. 3.
>
> Zal dan des Mogentheyd, van Jupijn my gegeven,
> Verschimlen met de puff mijnes Scepters zo geheven.
> Ibid. bl. 5.

Puf. *Woord van minachtende uittarting, trots, ondanks.* Wdb. op BREDERO.

P u f al de kleine koninkjens, ik bin de Koningh van Spanje.
DR. DE VRIES, HOOFTS Warenar, bl. 51.

Puffen. *Minachtend trotseeren, er niet om geven.* Wdb. op BREDERO.

Zal 'k ik au wat zeggen? 'k ik p u f auw drygen.
A. VAN BOGAERT, 't Nieuwsgierige Aegje, 1679, bl. 31.
Ick driesch en p u f u kracht.
STARTER, Daraide, 1621, bl. 52.
Daer zullen wy Maxent en al zijn standerts p u f f e n.
VONDEL, door V. L. IV, 327, vs. 57.

Pufpuntig. *Opgesmukt.*

Uyt uw sinne, seght ghy, soudt ghy worden wel,
Als ghy siet een p u f p u n t i g e slordebel;
Dan op dat u deur sulcks geen leet geschiet,
Soo rade ick u, kijckt in de spiegel niet.
R. VISSCHER, Rommelsoo, 1ste Schock, n°. 16.

Pucchen. *Pochen.* Hoochspreecken ende p u c c h e n, daer en salt hem niet an ghebreecken. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 4.

Pugniael. *Ponjaard.* KIL. Ital. »*pugnale*".

Pui, puy. *Kikvorsch.* Het zoud' oock met de p u y e n betergaen, zoo zy gheen oyevaer tot vocht gekregen hadden. J. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 45. Zelfs de p u y e n en de padden beten, zoo zy tanden hadden. Ibid. I, 65.

Puyde. *Pui, puie.* KIL.

Puyer, puijer. *Stadsbode.* KIL. MEYER.

Puyck. *Wollen stof.* Soort van laken dat, te Delft vervaardigd, zeer gezocht was. Misschien is ons woord p u i k, voor *allerbest*, daarvan afgeleid. KIL.

Puykpaarden. *Uitgelezen ruiters.* Wdb. op HOOFT.

Puyl. *Buidel.* KIL.

Puylader. *Spatader.* Ibid.

Puyladerigh. *Iemand die spataders heeft.* Ibid.

Puyle. *Buil.* Ibid.

Puylen. *Uitbotten*, en *uitpuilen.* Ibid.

Puylooghen. *De oogen opspalken*, *doen uitpuilen.* Ibid.

Puir. Zie **Puur.**

Puyroen. *Pui, puie.* KIL. *Hooge stoep met trappen?*

Puys. *Poes*, *kat.* Gaelisch of Bergschots »*puis*". Zie Wdb. op HOOFT.

Al dat van p u y s s e komt, dat wil al mee mauwen.
W. D. HOOFT, Kl. van Stijve Piet, 1682, bl. 24.

Puysoen. *Vergift*, *vergiftige drank.*

In spele ende in tafelronden
Was hi die vroemste die men vant,
Verre of bi, in al dat lant;
Maer leider! int beste van sinen leven
Wort hem een p u y s o e n gegheven.
Brab. Yeesten, B. VI, vs. 734.

Puyspronkende. *Opgesmukt, opgepronkt.* Bij ons hoort men nog wel eens zeggen; »*Zoo mooi als poes*". Die dan by hen lieden de tweede plaetse van geacht te wesen, wil bejagen, die moet hen stellen om haer te dienen met een soete, boertige, vermaeckelijcke praet, mijdende alle dorperheydt ende vilonie, sonder haer kaeckelen ende snappen te berispen, nimmermeer haer p u y s - p r o n c k e n d e kleederen te bejocken. R. VISSCHER, Sinnepoppen, 1678, derde Schock, n°. 56.

Puyst. *IJdele en trotsche kwast.* Een trotse p u y s t, wiens arm te stijf was, om zijn hooft t' ontdecken. J. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 29. Een trotse p u y s t, die, met op-gezette knevels — — elck een — — braveerde. Ibid. I, 147.

Puystbijter. *Korenbout*, zeker vliegend insekt. KIL.

Puyster. *Blaasbalg.* Ibid.

Puit. *Buik.* MEYER.

Puyt. *Kikvorsch.* Zie **Puut.**

Puytael. *Lamprei.* KIL.

Puyte. Hetzelfde. Ibid.

Puitier. Zie **Putier.**

Puitierigh. *Buikig.* MEYER.

Puytschede boter. *Biestige boter, boter van biest gemaakt.* KIL.

Pul, pull. *Kan, kruik, drinkvat.* KIL. Wdb. op BREDERO.

Als suyppers sitten voor het vat,
En laden vol haer droncken gat,
Soo langh het bier werd klaer ghetapt,
Werd kan op kan in 't lijff ghelapt:
En die de p u l l best leghen kan,
Die heet een lustigh vrolijck man.
VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 218.

Pulle. *Kuiken.* KIL.

Pullen. *Drinken.* Wdb. op BREDERO.

Pulment. *Moes van kruiden en peulvruchten*, ook *brij van garstemeel en kruiden of vruchten.*

Mac p u l m e n t in somigher ure
Van gherstinen mele, hete (†) saken.

(†) Dit woord staat voor »*eet*".

Ende frute van suerre smaken.
Heim. der Heim. vs. 1118.

Doe hiet hi maken .j. pulment,
Dat was van so bittren crude,
Dat si alle riepen wel lude:
„Gods man, die doot es in de pot."
Doe warp hiere mele in.
Rymb. vs. 18254.

(Esau) (†) soet iacob een pulment. Bijb. van 1477, Gen. XXIII, vs. 26. Zie verder op **poelment.**

Pulment, pulmenter. *Iets om zacht op te zitten* of *te rusten*, dus *zitting, peluw, rustbed, legerstede.*

Die erde soude sijn hare laytiere,
Gheen pulment in gere maniere;
Noch keerne oec weder ter stede,
Eer si manne waren mede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. II B. XXXII, vs. 74.

Vyff scrieffstoelen met pulmenteren. Inventaris van de Utensilia van Dirk Florysz., van omtrent 1443. Zie Archief van Kerkelijke Gesch. VII, 83.

Puls. *Pols.*

Hi maecte hem siec ende onsiene,
Doe quamen siere om te besiene,
Ende tasten sine puls; nochtan
En vonden siere ghene siecheit an.
Esopet, bl. 300, vs. 27.

Pulsader. Hetzelfde. Mijne puls-aderen en rusten niet. Stat. Bijb. Job XXX, vs. 17.

Pulsen. *Dompelen, eenig vat onder water duwen om het te vullen.*

Met droever voere
Sprac hi ten ridder: „Wel lieve broeder,
Doer die ere Gods ende siere moeder
Maria, die vore den sondare taelt,
Soo biddic u, dat ghi mi haelt
Dit bariseel vol van sconen watere."
Die ridder sprac: „Ay hoert metten catere!
Wat hi mi al te doene ghebiet."
Doch peinsde hi: dies en willic laten niet,
Ic saelt hem halen vol water claer,

(†) Jacob zood Esau, dus Esau staat hier in den datief.

Dbariseel nam hi ende ginc van daer
Tot buten den bosch, ter riviere.
Als hi daer quam, stac hijt sciere
Int scoen water dbariseel,
Daer hem af quam cranc riveel;
Want wat hi p u l s d e ofte sciep,
Enen droppel datter niet in en liep,
Maer binnen bleef droghe die cowarde.
Vaderl. Mus. I, 54, vs. 139.

Pulver. *Stof*, *asch.*

Mensce, nu merc ende besie
Selve nerenstelike in die
Gods cure ende sine vorsienichede,
Om ons p u l v e r, om onse lede, enz.
Leven van Ste Franc. vs. 8206.

Al sloeghen si, dat was in die stede,
Ende verbernet te p u l v e r e mede.
Rymb. vs. 6638.

.LVI. jaer was hi oud
Die keiser, doe hi met ghewond
Vermoort was, ende al te hant
Hebbene die heren verbrant,
Ende maecten ene colomme van stene,
Die herde scone was ende rene.
Daer up boven setten si .j. vat,
Ende leiden sijn p u l v e r in dat.
Ibid. vs. 20636.

Pulveren. *Tot poeder stampen.*

Neem een vierendeel hellincs ghewichte
Scamonien, ende daer toe comijn,
Moet oec also vele sijn.
Dat sal men p u l v e r e n ende minghen,
Ende daer mede sijn aes bespringhen.
Nat. Blume, B. III, vs. 1567.

Pulvier. *Pluvier*, *regenvogel.* KIL.

Pulwe. *Peluw*, *kussen.* Ibid.

Pullwijne. *Kussensloop.* Ibid.

Pumeghernaten. 1) *Granaatboom.*

Fighen ende notemusscaten
Staen daer ende p u m e g h e r n a t e n.
Walewein, vs. 3490.

2) *Granaatappel.*

— — — — hete saken
Ende frute van suerre smaken,
Sulke alse sijn p u m e g h e r n a t e n.
Heim. der Heim. vs. 1121.

Daer up was ghemaect het
Enc dinc ghescepen als een net,
Daer an hingen p u m e g e r n a t e n,
Wel ghegoten utermaten.
Rymb. vs. 11535.

Pument. *Piment.* Zeker geurig kruid.

Die bome bloeyen nacht ende dach,
Soe soeten stad nie man en sach,
Daer en quam reghen no went,
Daer riket emmer als p u m e n t.
Vanden Levene ons Heren, vs. 4415.

Soeten roke als een p u m e n t
Elc jongere dies genoech daer vent.
Ibid. vs. 4648.

Pundel. *Unster.* KIL. PL.

Punt geven. *Te pas komen.* Ende die bisscop was biden wille dat hise van onreynen wercken becoren soude alst p u n t g a f. Passion. Wijnt. f°. xciij, a.

Punte (Te). *Van pas, juist van pas; in orde, naar behooren; zeer goed.*

God heeft u t e p u n t e gebrocht.
Seghelijn van Jherus. f°. 39, a.

Ende gaf hem een paer cleedren goet,
Dat hem t e p u n t e wale stoet.
Ibid. f°. 4, c.

Ganc ende besich of alle dingen t e p u n t e sijn omtrent dijn broeders. Bijb. van 1477, Gen. XXXVII, vs. 14. Sijn alle dingen t e p u n t e? Ibid. II Koningen, IX, vs. 17.

Zie nog **Poente (Te).**

Punten, punoten. 1) *Schikken, voegen, in orde brengen.*

God, die alle dinc p u n t e n can
Heeftem herwaerts ghesent,
Om te beteren den torment
Van rome al ghemeen.
Seghel. van Jher. f°. 39, c.

2) *Mikken, treffen.*

Ende moetet anders emmer wesen,
Soe bid ic vriendelic dien ende desen,
Dat sijt also heymelic schicken,
Dat die melders niet en micken,
Op dat die weelde blive verholen
Ende die sonde Gode bevolen;
Maer p u n c t e t, off ghi moecht, daerbij,
Dattet sonder sonde si.

Mloep, B. III, vs. 1268.

Puntigh. *Net, zindelijk.*

Het p u n t i g h Delft.

HUYG. Korenbl. I, 548.

Puntighlick gemaeckt. *Netjes en nauwkeurig gemaakt.* KIL.

Puntsoen. *Prikkel.* Ibid.

Pupeide. *Pip.* Zie **Pipeye.**

Puren. *Zuiveren, louteren.* Wdb. op BREDERO.

Zoo p u u r t men ons geloof van schuim en valsche schijn.

VONDEL, door V. L. V, 457, vs. 533.

Minne is in haer selven reyn;
Si slacht een deel nader fonteyn,
Die altoes hoer selven p u e r t,
Al wort sy dorperlijc gheruert.

HILDEG. Ged. bl. 87, vs. 217.

Die godlicheit is so claer
Ende soe edel van naturen,
Wye dat comen sal aldaer,
Die moet hem hier van sonden p u r e n.

Ibid. bl. 202, vs. 196.

Puren. *Putten, trekken.* Wdb. op BREDERO.

Puren. *Voortbrengen, verwekken.* U. W.

Purgacie, purgatie. *Reiniging, zuivering.* Wie te vollen sijn ghebreken verwinnen wil, die pine hem die geselinghe sijnre p u r g a t i ë n oetmoedelic te liden. J. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 132.

Als vrouwen hare p u r g a c i e n ghebreect,
Daermen telker maent of spreect, — — —
So salmen nutten enz.

Nat. Blume, B. X, vs. 551.

Purgieren. *Zuiveren.*

Besiet wat wonder dat ghi doet

Ende hoe hoechlic dat ghi breyt
U eer ende uwe lovelicheit,
Als ghi tganse lant p u r g i e r t
Ende alle man ter dueghet stiert.

Mloep, B. II, vs. 2193.

Dus ward g h e p u r g i e r t al te hant
Van den rovers al Judea.

Rymbyb. vs. 27358.

Purreye. *Prei.* KIL.

Purreken, porreken. *Wratje.* Ibid.

Purren, porren. *Gaan.* Voert zeghet dabt vorseit, dat dese vorseide Jacop zal doen zine peelgherimage te Zente Pieters ende te Zente Pauwels ten hoeghen Roeme, ende p u r r e n binnen drien weken, enz. Belg. Mus. VI, bl. 181.

Pusoen, pusuen. 1) *Geneesdrank.*

Die tijt wort droghe ende heet,
Ende doet menighe mensche leet;
Laten ende nemen p u s o e n e
Es al quaet dan te doene.

Broeder Gheraert, Natuurk. vs. 1071.

Ic weet noch sulc p u s o e n,
Dat hu al ghenesen sal doen.

KAUSLER, Die Rose, vs. 1963.

Zie nog Alex. II, vs. 555.

2) *Giftdrank.*

Lichte mede si doet di zwelgen
Ghevenijnde quade p u s o e n e.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. V B. II, vs. 69.

3) *Tooverdrank.*

Ic weet wel dattene enege vrowe
Oft joncfrouwe met p u s u n e n, sonder waen,
Oft met toverien hevet bevaen.

Lanc. IV, vs. 1691.

Pusseme. *Winkel of huis eens woekeraars, woekerbank.* KIL.

Pussemier. Hetzelfde als **Persemaer,** dus *woekeraar.* Een p u s s e m i e r heeft derthien maanden. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 68.

Put. 1) *Groef, poel.* KIL.

2) *Kuil.* Ibid.

Put. Uitroep. Wij hebben nog ons *fut!*

Ick kenn' noch meyssens self, die op 't noort-bollewerck,

Daer onse gapert staet, ghestadich maken werck
Te comen alle daech, wat meenje datser maken,
Aers, dans' haer selven daer verheughen en vermaken
In 't kijcken nae den duyn, in 't peylen nae den wint,
Al isser al wat schaemts; p u t! liefde die verwint.
Zeeusche Nachtegael, 1623, bl. 29.

Put, diefput. *Onderaardsche gevangenis.* KIL.

Put ende galghe. *Recht over leven en dood, halsrecht.* Ibid.

Pute. *Hoer, lichtekooi.*

Bi al den goden, die ic ere,
Ic sel di verslaen ende dine p u t e.
Fl. ende Bl. vs. 3361.

Felle p u t e, quade vrouwe!
Al den druc ende den rouwe,
Dat hebdi mi altemale ghedaen.
Esmoreit, vs. 362.

Puterlise. Bij KAUSLER, Die Rose, vs. 11023 komt dit woord voor in den vorm van *puterlipse.* Beide berusten op eene onjuiste vertaling van het Fransche woord »*pute lise*". ROQUEFORT heeft voor de beide woorden dezelfde beteekenis, namelijk; »*femme publique et prostituée*", dus zal dit woord hetzelfde zijn als het voorgaande.

Van sceenre talie so wassi,
Maer tanscijn hadde soe bleec daer bi,
Ende geleec wel ere p u t e r l i s e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 11193.

Putertier, poetertier, peutertier. 1) *Onkuisch, hoeraclitig, liederlijk.*

Eest dueght met der heyligher figueren gecken?
De beelden te verworpen, is en theylich cruys,
Venus, cupido en sulcken ghespuys
Naeckt in cameren te hanghen seer p u t e r t i e r?
ANNA BYNS, Ref. 1548, II, 99.

Doe die coninc dit verstoet,
So seyde hi: »vrouwe! p u t e r t i e r e n
Sijn dus gedaen u manieren,
Dat ghi mint den vondelinc.
Seghelyn van Jher. f°. 26, b.

2) *Gemeen, grof, onhebbelijk, woest, bar, norsch, kwaad, onaangenaam.*

Die meester was Gonnart geheten:
Men conste genen fellere geweten,

Noch die conste stellen bat,
Want hem noit geen man ontsat,
Noch enne ontfarme in gere maniere;
Dese was soe p u t e r t i e r e.

Belg. Mus. VII, bl. 186, vs. 66.

Ende hi sach over an dander side
Enen rudder comen ghereden,
Die sceen van herde fellen seden,
Up een ors, was herde groot,
Ende sine wapine waren root;
Root was sijn scilt ende sine vane,
Ende rode wapine addi ane.
An sijn ghelaet, an sine maniere
So sceen hi fel ende p u t e r t i e r e.

Walewein, vs. 3686.

Die p o e t e r t i e r e n sijn in haren sin
Hebben vele quaetheiden in;
Donckere ansicht hebben si, enz.

BLOMM. Oudvl. Ged. III, 44, vs. 3707.

Zie gloss. van Partonopeus und Melior, waar MASSMANN, onder andere beteekenissen, ook die van »*widerlich*" opgeeft. EBERS brengt dit woord in zijn Duitsch-Engelsch Wdb. over, door »*contrary*, *averse*, *repugnant*, *disagreeable*, *hateful*, enz.

3) *Sterk*, *hevig*, *snel*.

Heer Heinderic gedanct hebbende zijnder chieren,
Zijn wy met eender scuten, onder ons beeden,
Ter Nyeuwervaert comen met blyder manieren,
Al was den ijsghanc zeer p u t e r t i e r e.

SMEKEN, Tspel enz. vs. 244.

Putertier, poetertier, peutertier. Bijw. *Lastig.*

Hoe willen wy dese kerstenen doden,
Die ons heydenen vallen zeer p e u t e r t i e r.

Ibid. vs. 670.

Putertierich. *Dol*, *dolzinnig.*

Maer de menschen loopen als beesten p u t e r t i e r i c h.

Spelen van Sinne, Rott. 1564; ref. 18.

Putertierlyk. *Hoerachtig*, *op eene hoerachtige*, *onkuische wijze.*

Al heb ic deertsch goet bemint seer gierlijc,
Gulsich, oncuysch en seer p u t e r t i e r l ij c k.

ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 89, r°.

Putesone, putensone, puttensone. *Hoerenkind.* MEYER.

Swijch p u t e s o n e.

Esmoreit, vs. 972.

Putger, putker, puteker. *Scheepsknecht, kajuitjongen.*

De Wachter van 't kajuyt, de P u t g e r, de Provoost.

VONDEL, door V. L. II, 173, vs. 175.

Had hy niet ree geweest voor p u t g e r en kocx jongen.

Ibid. III, 65, vs. 96.

Putier, puttier. *Bezoeker van gemeene huizen, hoerenjager, pol, hoereerder.*

(Ic) en wille niet datsi hier inne
Liggende blive met haren p u t i e r,
Ende hare joie drive hier.

Karel de Gr. Fr. I, vs. 565.

Gheen p u t i e r nes mi bleven.

Limb. B. VI, vs. 1746.

Zie ook Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 8607; ANNA BYNS, Ref. 1548, D. II, bl. 115.

Putier, puytier. Bijv. nw. *Onkuisch, onkiesch, vuil, hoerachtig.*

Verlost my van den kindren hier,
Vreemt van manier,
Wiens mont p u y t i e r
Van ydelen saecken sonder bestier
Heeft altijt willen spreecken.

ZUYLEN VAN NYEVELT, Souter Lied. Ps. 143.

Putierigh. *Hoerachtig, liederlijk, onkuisch.* MEYER.

Vol misverstand, vol zond, trots, ghulzich en p u t i e r i g h
Vol faam, staat, eerghezoek, luy, toornigh, nidigh, ghierich.

SPIEGHEL, Hertsp. 1614, bl. 115.

Putoor. 1) *Bunzing.* KIL.

2) *Soort van reiger* of *roerdomp.* Ibid. PL. Belg. Mus. III, 381.

Puts. Een niet kiesch toevoegsel aan de broeken der mannen in vorige eeuwen, waardoor zij hun water loosden, zoo als nog te zien is in de afbeeldsels der Graven Dirk IV, Willem VI, Philips en Carel van Bourgondie, in ALKEMADE's uitgave van MELIS STOKE en op eene plaat in BREDERO's Groot Liedt-boek. Deze p u t s werd door de Duitschers »*hoorntje* of *doedelein*" genoemd.

Door de gewoonte werd het onwelvoeglijke dezer dracht niet opgemerkt; doch toen later de Hans-Worsten, daaraan eene zeer onkiesche uitbreiding gaven, en op eene onwelvoeglijke wijze ten tooneele verschenen, begon men op eene meer kiesche kleeding bedacht te zijn.

Zie nog Wdb. op BREDERO.

Putsel. *Putgalg.* KIL.

Putscheel. *Putdeksel.* Ibid.

Putten uyt. *Verdrijven uit.* Wdb. op BREDERO.

Putten en palen. *Water putten en brood bakken voor iemand.* MEYER.

Vergelijk hier mede Nieuwe Werken van de M. v. N. L. VI, bl. 147 en bl. 180.

Puur, puer, puir, puyr. 1) *Zuiver, rein.*

Man ende wijf in allen zinnen
Selen elc den andren minnen
Met herten p u u r ende reene.

Lsp. B. III, C. 9, vs. 5.

2) *Louter, onvermengd, enkel.*

Daerbi willic u maken vroet
Wondere die Cristus wrachte
Mids zijnre godliker crachte,
In sijne p u e r r e kintschede.

Ibid. C. 10, vs. 91.

Die helle antwoorde na desen:
„Hoe soude dat moghen wesen
Dat een p u e r mensche met zire machte
Wederstaen soude uwe crachte."

Ibid. C. 36, vs. 1495.

Zie ook Rymb. vs. 25460.

3) *Enkel en alleen.*

Weet ghericheid voor al die p u u r na wijsheid spoedt.

SPIEGHEL, Hartsp. 1614, bl. 89.

Wel zaligh is de man, die met godtloozen
Niet aenspant, noch het spoor houdt van de boozen,
Noch op de banck des snooden schimpers zit;
Maer p u u r uit lust Godts wetten volght.

VONDEL, door v. L. VII, 149, vs. 4.

Puer arm. *Doodarm.* KIL.

Puer sot. *Stapelzot.* Ibid.

Puer willens. *Willens en wetens, opzettelijk.* Ibid.

Puurlijc, puerlic, puerlec. 1) *Louter, alleen.* U. W.

Seker ben ic wel daer ave
Dat noit en was scoonre gave,
Dat anders niet en dede
Dan p u e r l i c sine milthede,

Die hi emmer wilde baren.

Lsp. B. III, C. 23, vs. 72.

2) *Gaaf*, *volkomen*. U. W.

Puerlooc. *Zeker voedsel.* Maar welk? So begheert hi die vleysche potten ende puerlooc van egypten. Spieghel der Volc. HS. f°. 38. Vergelijk hiermede St. Bijb. Exod. XVI, vs. 3.

Puursteken mal. *Stapelzot.*

Naer dat ik 't sie aenkomen, soo word hy in 't lest noch puursteken mal.

J. VAN PAFFENRODE, Hopman Ulrich, bl. 89.

Puust. *Puist*, *zweer*.

Nem asschen van den viere;
Ende Moyses die salse sciere
Spaerzen, daert Pharao siet,
In die lucht, ende latens niet.
Dan sullen puuste ende roven wesen
Onder al tfolc van desen,
Ende ooc onder die beeste mede.

Rymb. vs. 3925.

Puut. *Kikvorsch.*

Een muus wilde tenen tiden
Over .i. riviere liden.
Ghene muus bat .i. puut,
Dat hi haer over holpe, ganser huut.

Esopet, bl. 18.

Die pude waren sonder here,
Ende si beclaegden hem herde sere.
Si baden herde, dat men hem gave,
.I. meester, .i. grave,
Diese dwonghe te haren rechte,
Als .i. here doet sine knechte.

R.

Ra, rade, raad, raed, raet (Te) houden. *Bewaren*, *zorg voor iets dragen*, *spaarzaam met iets zijn*, *een geheim bewaren*, *in acht nemen*, *verzorgen*. Wdb. op HOOFT, Wdb. op BREDERO, U. W.

Dat me weynich heeft moer! dat moet men wat te ra houwen.

S. COSTER, Isabella, 1619, bl. 31.

De erfgenamen van een vrek juichen bij diens lijk en roepen uit:

O doodt wat syt ghy over-schoon,
Ghy muntet uyt van veele doôn.

Hebt veel te Ra gehouden,
Om dat wy 't Erven souden.
VANDER VEEN, Zinnebeelden, 1642, bl. 72, b.

Raad, raet. 1) *Honigraat.* KIL.

2) *Schat*, *weggelegde* of *vergaarde rijkdom*. Ibid. MEYER.

3) *Voorraad.* MEYER. KIL.

4) *Raadsheer*, betrekking aan een koninklijk Hof, ook *bode* genoemd.

Clothilt, die scone joncfrouwe,
Was kerstijn ende Gode getrouwe,
Ende plach dicken gaen ende keren
Te messen, ten dienste ons Heren.
Entie coninc van Vrankerike
Sendde an hare heimelike
Sinen raet Aureliaen,
Dat hi an hare soude verstaen
Haren wille ende haer gedochte.
MAERL. Sp. H. 4° ed. III P. VI B. IIII, vs. 7.

5) *Raadgever*, *raadsman*.

Met sinen here reet hi hem ane
Ende vacht eenen wijch dor noot,
Ende slouch Stillicoene doot
Ende Eucherius sinen sone.
In dien wighe bleven de ghone
Die raet waren van gere dinc.
Ibid. III P. IV B. X, vs. 17.

Ten eersten male socht hi raet,
Ende leit hem te voren danne,
Den heer van Woerden Hermanne,
De was sGraven nauste raet.
MELIS STOKE, B. IV, vs. 1163.

6) *Hulp*, *hulpmiddel*.

Adriana — — — —
— poechde zeer, hoe si best quaem
Te spreken mitten schonen gast.
Op eneu avont heeft sijt ghepast
Bij des camerwaerders rade,
Dat sy te gader mit goeden stade
Malcander vriendelick onderspraken.
Mloep, B. I, vs. 1465.

7) *Overleg*, *verstand*.

— — — minlike r a d e
Subtile vonden ende guetlike dade
Moetmen vrilic ordoneren
Om die sinnen te verkeren
Daer die vrouwen soe duen staen.
Ibid. B. II, vs. 2601.

Men moet van onraet ende van r a d e
Ende van ghecken bi wilen scriven,
Ende oick van guede ende van quade wiven,
Op datmen deen van dander scheyde.
Ibid. B. III, vs. 22.

8) *Geheim.*

Ay! lieve lief, twi makedi bloet
Onsen r a e t, dat wondert mi.
Ic betroudu meer dan ghi
Mi hier trouwe hebdt ghetoent.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 70, vs. 902.

Sinxendach, savonts spade,
Sprac die coninginne Lancelote in rade,
Ende seide: »Ten eirsten slape suldi
Alsic u onbiede comen te mi."
Hi wart harde blide das.
Brisanne, die vol baraets was,
Hadde soe doe gedaen,
Dat si desen r a e t wiste, sonder waen.
Lanc. II, vs. 35576.

Zie nog Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 13733.

9) *Voornemen*, *opzet*, *plan*, *besluit*.

— — — — — — — ick brake
Mijns vader bosen r a e t.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2325.

Ruben diep medelijden gevoelende met het droeve lot van Jozef, vat het voornemen op, hem te redden, en zegt bij zich zelven.

— — — ô put — — —
Hoe komtghe my te pas! hoe helptghe my bewimpelen
Mijn heimelijcken r a e t, tot redding van die spruit.
VONDEL, door v. L. III, 759, vs. 637.

Zie nog Lancelot IV, vs. 4219 en vs. 4222; MAERL. Sp. H. III P. IV B. XLVI, vs. 25; Belg. Mus. IX, 62, vs. 99; Lsp. Gloss.; VAN HEELU, vs. 1980.

10) *Uitspraak*, *uitgedrukte wil.*

Om dese redene, die ghi hoert,
Wasser vele, binnen der poert,
Riker poerters dlijf ghenomen.
Hier om sijn vor den keyser comen
Die van roeme ghemeenlike,
Ende spraken te hem dese ghelike:
„Her keyser, wine willen niet gedogen,
Dat ghi onse mage vor onsen oghen
In deser maniere dus verderft,
Ende ghi die stat van rome onterft.
Om dat ghi aldus wilt ontliven
Dedelen poertrèn sonder bliven,
Ghine comes af tesen male,
U magher quaet af comen wale."
Doen was die keyser in groten vare,
Ende dede gebieden openbare
Dat men den kerstinen niet en dade
En ware bi der poertren r a d e.

Der Ystorien Bloeme, vs. 572.

11) *Instelling.*

Sommige Schrijvers of Dichters hebben den naam van Karel den Grooten willen afleiden van het woord *kar*, waarop Pippijn, zijn vader, hem bij een *dienstwijf* zou gewonnen hebben. Hiertegen komt de dichter van den Lsp. op en zegt:

— Puppijn, sijn vader, was
Een heilich man, sijt zeker das,
Ende wan Kaerle aen sijn vrouwe,
Die hi ghegheven hadde trouwe
Mids der heiligher kerken r a e t.

Lsp. B. III, C. 15, vs. 147.

12) *Overleg*, *schrandere vond.*

Ghi hebt ghehoert, te meneger stonden,
Dat vrouwen wisen r a e t vonden,
Te Haerlem, oft in anderen steden.

Belg. Mus. III, 108, vs. 2.

Die joncfrou — — — —
— peinsde herde wisen r a e t.

Ibid bl. 112, vs. 140.

13) *Aanslag.*

Nu Stillicoen, des keyzers zweer,

Die Wandele brochte met haren roten
In Gallen entie Wester Goten,
So viel den Gallen grote scade,
Bi sinen mordadegen r a d e.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. IX, vs. 16.

14) *Wil*, *gevoelen*, *meening.*

Si waren beide van enen r a d e
Van ere scoonheit, van enen sinne.

Fl. ende Bl. vs. 328.

Raed, rade. *Straal.*

De bloessem van uw brave daden
Herleven, waer de zon haer r a d e n
Van 't oosten in het westen drijf.

VONDEL, door v. L. VI, 92, vs. 42.

Raad, raet. Bijv. nw. *Raadzaam.* Indien 't u dochte r a e t Daphnis te trouwen. S. COSTER, aangehaald in Weilands Groot Taalk. Wdb.

Raad of **raet doen.** *Overleggen.*

Die liebaert, die boven alle dieren
Coninc was, begonste antieren
Die doghet, ende die quaetheit laten,
Hi wilde sijn in caritaten,
Ende trecken alle dinc vorw't.
Daerna berau hem siere weldaet.
Doe d e d i siere naturen r a e t
Soe dat hi vant .i. groet mael gaet.

Esopet, bl. 296, vs. 7.

Raad of **raet hebben** met een genetief van de zaak. *Keus hebben.*

Wi arme liede, wi moeten eten,
H a d d e n wijs r a e t, dat wi node aten.

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 567.

dat is: Wij arme lieden moeten eten, dat wij, als wij keus hadden, zouden versmaden.

Raad of **raet nemen.** *Besluiten.*

Si hebben den r a e d g e n o m e n
Dat van Henegouwe die grave
Sijn liede dede comen ave,
Ende stac int huus den brant.

Belg. Mus. IV, 340, vs. 1194.

Raed of **raet (Den) sien.** *Schikken*, *overleggen.*

Reinaert, goede vrient, nu s i e t

Den raet, dat ghi met ons gaet
Ten putte, al daer die berke staet.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2678.

Nu riepen si alle: »Nu besiet,
Dat wi pinen dats om niet.
Wine moghen ons niet verrechten;
Hets jeghen den duvel dat wi vechten.
Weten alle den raet ghesien
Ende ghetelen dat wi ontvlien
Toter ander porten binnen.
Walew. vs. 6538.

Raed of **raet (In sinen) comen.** *Besluiten, het besluit nemen, zich voornemen.*

Martine quam in sinen raet,
Dat hi wilde henen varen, enz.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. II B. XXXVI, vs. 54.

Raad of **raet vinden.** *Iets bedenken.*

Menichfout was sijn ghedochte,
Hoe hi vonde sulken raet
Daer hi Brune, den fellen vraet
Te scerne mede mochte driven.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 543.

Raad- of **raetgave.** *Raadsman, raadgever.*

Dese vier poente soe sal
Elc raetgave hebben al,
Die bewaren wilt sinen here
Ende daertoe sijns selfs ere.
Lsp. B. III, C. 13, vs. 94.

Ende omme die meerdere sekerheit hier af onser vorscreve stat te doene, bidden wi ende versueken onsen lieven ridderen, mannen ende raetgaven — — — dat si hare segelle willen hangen ane dese jegenwordege letteren. Brab. Yeesten, D. I, bl. 823.

Raedgheraed. *Huisraad.* KIL.

Raad- of **raetgespan.** *Vergadering van hen, die de vierschaar spanden.*

Diepzinnige en verwarde vraegen van
De wreede Sfinx beletten 't raetgespan
Op zwaericheên, die toen voorhanden waeren,
Te dencken.
VONDEL, door V. L. VIII, 680, vs. 170.

Zie ook ibid. IX, 21, vs. 332.

Raad- of raetleven. *Beraadslagen*, *raadplegen*. U. W.

Mijn moeder leerde my, dat ick geen' r a e d sou l e v e n
Met vyanden, waer van men 't argste moet vermoên.
VONDEL, door v. L. III, 411, vs. 1602.

Judas.
En komt dit aen den dagh; en wort dit valsch bevonden?
Simeon.
Dan wyder r a e t g e l e e f t, nu nergen in gedut.
Ibid. bl. 744, vs. 237.

Zie nog ibid. bl. 538.

Raed- of raetlyck. *Zuinig*, *besparend*. COORNHERT, Recht gebruick en misbr. 1585, bl. 14.

Raed- of raetsalig. *Welberaden*, *wijs*, *verstandig*. Wdb. op BREDERO.

Raedsaem. 1) *Nuttig*, *voordeelig*, *zuinig*. KIL.

2) *Schrander*, *voorzichtig*. Ibid.

Raedsaemen. *Iets bezorgen* of *voor een ander besturen*. Ibid.

Raedsaemheyd. *Zuinigheid*, *matigheid*, *soberheid*. Ibid.

Raedsaemig. *Nuttig*, *voordeelig*, *zuinig*. Ibid.

Raedschrijver. *Geheimschrijver van den Raad*, *secretaris*. Ibid. en PL.

Raedshandel. *Eene rechtszaak*. KIL.

Raed- of raetslaen. 1) *Gissen*. KIL.

2) *Beraadslagen*, *overwegen*. Wdb. op BREDERO.

Raed- of raetslagh. 1) *Raad*, *raadgeving*, *beraadslaging*. Wdb. op HOOFT.

Zoo hoor nu, wat ick ra, en volg mijn' r a e d s l a g h dan.
VONDEL, door v. L. III, 518, vs. 974.

2) *Aanslag* of *voornemen daartoe*.

— — Apollo, schrick der dieren,
Ick eisch, zoo hartelijck ick mach,
Val neêr, en koom uw Godheid vieren,
En bid, begunstigh dezen slagh,
En r a e d s l a g h.
Ibid. bl. 583, vs. 1461.

Raed- of raetslot. *Raadsbesluit*. Als of sterfelijcke en zwacke menschen het r a e t s l o t des alleroppersten konden breecken. Ibid. bl. 731.

En lust het hem (God) den mensch, in volle heerschappy
Te zetten boven aen, en, boven u en my,
Te kroonen, schoon we noit in onzen plicht bezweecken;
Wat raet hier toe? wie wil dat r a e t s l o t tegenspreecken?
Ibid. VI, 261.

Raedtsluiting. *Beraadslaging*, *besluit*. Wdb. op HOOFT.

Raedsman. *Raadsheer*. KIL.

Raedvriend. *Pleitbezorger*. Ibid.

Raegh. 1) *Spinrag*, *webbe*. Van de spin sprekende, die een webbe geweven had, zegt CATS:

En komt 'er dan een beest, hoedanigh dat het zy,
Soo schietse vaerdigh uyt, en is 'er wacker by.
Sy wint 'et in het raegh, en kan het soo beknoopen,
Dat oock de snelste vliegh haer niet en kan ontloopen.
Ged. door Dr. v. VL. II, 261, a.

2) *Smerigheid*, *onreinheid*, *vuil*. Hy laet zijn tanden met raegh bewassen. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 23. Een stinkende zielkamer met raegh en vuyligheyd behanghen. Ibid. bl. 272.

Raai, raeye, raaie, ray. 1) *Straal*. KIL. MEYER.

Die de bloemkens doet groyen in elck contreye,
Ende cleetse met coleur, so menigerleye,
Door der sonnen raeyen.
A. BYNS, Ref. 1602, III, bl. 103, v°.

Die cleene stofkens, diemen in de raeye der zonnen siet stuyven. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1574, f°. 2, b.

Zie ook Lsp. B. IV, C. 9, vs. 74.

2) *Rei*, volgens MEYER.

3) *Staart eener komeet*.

In Ingelant was gesien een sterre,
Die men scinen sach wel verre,
Met drie rayen, die si gaf,
Daer groet wonder gesciede af.
Ibid. f°. 80.

4) *Lichtkrans*, *straalkrans*.

Den ouden senatoren voer waer
Droemde op enen nacht al daer
Enen droem bina ghelijc,
Die selsene was ende wonderlijc;
Want elken droemde daer hi lach,
Dat hi .IX. sonnen sach,
Die een vander ander staen. — — —
Die negende al donker was
Met eenre rayen, alsic las.
Het boec vander Wraken, I, vs. 1605.

So dat haer leven soude sijn

Een r a y e ende een sonneschijn,
Die dleke volc soude leyden
Toter ewegher salicheyden.
Jans Teesteye, vs. 3193.

Raeybraecken. *Radbraken.*

Raayeeren. *Uitkrabben, wegschrappen.* KIL. MEYER.

Raayen, rayen. *Stralen, schitteren, blinken.*

Maria! voncke ende r a y e n d e licht
Des hemels, die den toren swicht
Vander heiliger Drievuldicheyen, enz.
Belg. Mus. IX, 59, vs. 1.

U vonc invierich altoes r a e y t.
Ibid. bl. 117, vs. 1579.

Die op Pactolus strand het goud in d' oogen r a e y t.
VONDEL, door v. L. I, 712.

Raeyéren. *Remmen.* KIL.

Raeyéringhe. *Remsel, remmiddel.* Ibid.

Raeyinge. *Afperking, grens, scheilinie.* Wdb. op HOOFT.

Raeymaecker. *Radmaker.* KIL.

Raeyssel. *Straal.*

Jae selfs die gulde sonn', wiens r a e y s s e l ick doe blincken, enz.
HARDUIJN, Ged. door SCHRANT, bl. 38.

Raeck, rake. 1) *Geval, een tref, een toeval* dat somtijds ten goede en somtijds ten kwade uitvalt. KIL.

(Hi) pensde: Hoe sal ic ontgaen?
Mine es niet so goet ghedaen.
Als ic te nacht mi henen make,
Ic sal lichte hebben de r a k e,
Dat ic ontga metten live.
MELIS STOKE, B. VI, vs. 742.

Bi r a k e.
Pass. Wijnterst. f°. XXV, b.

Ende die mensche hadde grote r a k e,
Soude hi die Godheit versinnen.
Lsp. B. III, C. 3, vs. 486.

Des men sere was tonghemake,
Dat hijs hadde al zulke r a k e,
Ende ment ghebeteren niet en mach.
MELIS STOKE, B. IX, vs. 884.

— — — Hebdi die r a k e,

Dat ghi verwint die vrouwe mijn.
Mloep, B. II, vs. 2752.

2) *Aandacht*, *zorg*, *belangstelling.* Hoewel datter veel sijn, diese weynich doer sien ende luttel r a e c k s op slaen. Fasciculus Temporum. Inl. bl. 1, reg. 22, v. b.

3) *Kunstwerk*, *sieraad.* Eigenlijk *wat wel getroffen*, *wel geslaagd is.* Wdb. op BREDERO.

4) *Aanraking*, *aanranding.* Hoe gevoeligh zijn wy op de minste toetse en r a e c k van onze eere. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 459.

5) *Verhemelte.*

Eer kleeff de tong my spraeckloos aen den r a e c k.
CAMPHUYZEN, 1630, Ps. cxxxvij, vs. 7.

De tonge, die haer werck plagh constich uyt te voeren,
Kleeft aen het koude r a e c k en can haer niet beroeren.
CATS, door Dr. v. VL. I, 684, a.

De drooghte schijnt de tongh hem aen de r a e c k te binden.
Ibid. II, bl. 528, b.

Zie ook OUDAAN, Poëzy, II, 276.

Raeck roeyen. *Twisten*, *geschil hebben.* KIL.

Raeck (In) en daek. *Schoon en in orde.* Wdb. op HOOFT.

Raeckdobbe. *Haardkuil*, *waarin het vuur bewaard wordt.* KIL.

Raecken. Znw. *Geschiktheid om door voelen en tasten niet te kwetsen.*

Ghy, die teere boom-gewassen
Hebt te raken metter hant,
Doet het niet als met verstant;
Leert, hoe datje dient te passen,
Datje niet te stijf en grijpt,
Datje niet te vinnigh nijpt.
Vrient, daer is in alle saken,
Seker regel, seker wet,
Daer op dient te zijn gelet;
Ieder heeft sijn eigen r a e c k e n:
Wie van passe grijpen kan
Dat is vry een handigh man.
CATS, door Dr. v. VL. I, 171, a.

Raecke, rake. *Hark.* KIL.

Int dorp ne bleef man no wijf:
Den bere te nemene sijn lijf
Liept al dat lopen mochte.
Sulc was, die enen bessem brochte,

Sulc enen vleghel, sulc een r a k e.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 723.

Raecke. *Ovengaffel*, *ovenkrabber.* KIL.

Raecke. *Weversspoel.* Dr. DE JAGER, Archief, D. IV, bl. 149.

Raeckelen. 1) *Wieden*, *het onkruid uitkrabben.* KIL.
2) *Rekenen*, *inrekenen*, *oprakelen* het vuur. Ibid.

Raecken. 1) *Harken.* KIL.
2) *Het vuur inrekenen.* Ibid.

Raecken. *Bereiken*, *dicht bij of in aanraking komen.*

Het krom-gehoornde beest den hoy-bergh hongrigh r a e c k t e.
VONDEL, door v. L. I, 457.

Raecken. *Als kunstwerk voortbrengen*, *iets van kunstwaarde vervaardigen.* In den roman van Walewein wordt deze (vs. 958) voorgesteld als van kleederen geheel ontbloot te zijn. De Koning, dit vernemende, zond hem een stel kleederen, die zoo prachtig waren, dat men ze voor geen duizend pond zoude hebben kunnen koopen (vs. 972), zoodat men zeggen kon

Hen es gheen clerc in al Parijs
So wel gheleert no so wijs,
Diet adde ghelesen oft g h e r a e c t
Dat andie cleder was ghemaect.
Walewein vs. 975.

Zie in verband hiermede **Raeck** 3) *Kunstwerk*, *sieraad.*

Raecken. *Aanraken.* KIL.

Raecken (Cleder vanden). *Geweven kleederen.*

Dat bedde — — — —
Is van allen decsel naect, — — —
Daer gheen decsel op en leet
Van wollen noch van linnen laken
Noch bonte c l e d e r v a n d e n r a e c k e n
Noch camcaet noch syden doecken.
Mloep, B. II, vs. 1602.

Raeckkuyl. *Haardkuil*, *waarin het vuur wordt ingerekend.* KIL.

Raexe. *Keten*, *ketting.* Mer want de stadt seer sterck was van toornen ende bisonder op die haven int ancomen van der stadt, want dair ysere ende sware metalen r a e x e n onder dat water gingen van dene toorne totter andere. Van Brabant die exc. Cronike, 1530, bl. V. v. I, d.

Raecksteen. *Toetssteen.* KIL.

Rael. *Dun*, *schraal.* Ibid.

Raem. *Geraamte*, *lijk.* Wdb. op BREDERO.

Raem. *De ruwe omtrek van iets, plan, schets, de middelen die men bezigt om zijn doel te bereiken, listige vond, hinderlaag.*

Menighen list ende menighen r a e m
Wort gheraemt an beyden sijden.
Mloep, B. II, vs. 3936.

Den dieren leyde hi menighen r a e m.
Ibid. B. IV, vs. 2046.

Raep. 1) *Verzameling, inzameling.* KIL.
2) *Roof.* Fr. »*rapine*". Ibid.
Raepaud. *Rabauw,* (appel.) Ibid.
Raepbroet. *Lijnmeelkoek.*

Met dien selven soe loyde die coe. — — —
»Nu loeyt", seit si, »ghi mocht wel loyen!
Wine hebben voeder no r a e p b r o e t."
Belg. Mus. X, 53, vs. 56.

Raepbucht. *Raapland, raapakker.* KIL.
Raephoen. *Veldhoen.* Ibid.
Raepier. *Knolland.* Ibid.
Raeproede. *Maat of lengte van 16 voet.* Ibid.
Raepsmout. *Raapolie.* Ibid.
Raes. *Zotternij, dwaasheid.*

't Is al r a e s van veel te weten,
En te pocchen van secreten,
Die des hemels wijzen raed
Voor ons vast bezeghelt laet.
DE BRUNE, Emblemata, 1624, bl. 117.

Wat heeft de groote God met u of my te schaffen?
Ons weldoen baet hem niet. Hy onse sonden straffen!
Hy letten op den mensch! hy werden droef of gram,
In wiens verheven geest noyt menschen tocht en quam!
't Is r a e s. Al wat men seyt van Godes sware plagen,
Is maer om 't slechte volck een schrick in't lijf te jagen.
CATS, door Dr. v. VL. I, 271, b.

Zie nog VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 245.
Raes. Bij KIL. Aestuarium, waarvoor PITISCUS opgeeft
1) *Lucht- of tochtgat voor een schoorsteen,* en
2) *Doortocht van een stroom, waardoor de vloed van de zee inkomt.*
Raau, raauw. 1) *Ruw, bar.* Wdb. op HOOFT.
2) *Onvolmaakt.* KIL.
3) *Onbeschaafd.* U. W.

Raauwelyk. 1) *Zonder beraad, zonder bedenken.* Wdb. op HOOFT. U. W. 2) *Onzacht.* Wdb. op HOOFT.

Raauwen. *Harken.*

Dan wied gy, uit de bedden en't rabat,
Het onkruid, of gy raauwt het wandelpad.
Met klouw en schuffel.
OUDAAN, Poëzy, II, 142.

Ra- of **raeband.** *Touw, waarmede de roeispaan aan den dol of de roeipin bevestigd werd.* Ibid.

Rabat, rebat. *Twist, oneenigheid, gekijf, alarm, opschudding.*

Leefdic als ic gisteren dede
Ghi soudt ontgelden dit rabat.
Dr. VERWIJS, X goede boerden, bl. 21.

Dit oreest ende dit rabad,
Liep al dor en tore int lant.
VELTHEM, Sp. H. fo. 268.

Rabat. *Klamp, bindstuk, bindnagel.* KIL.

Rabat. Eigenlijk een net geplooide strook aan het boveneinde over een gordijn gespannen, om roede, inhaking of samenvoeging te bedekken, bij uitbreiding toegepast op het bovengedeelte van het lichaam, dus op het *hoofd.* Wdb. op BREDERO.

Rabat. *Ploeg-* of *akkervore.* KIL.

Rabatten. *Aftrekken, rabatteeren.* Ibid.

Rabaud, rabaut, rabauw, rabbauw. 1) *Hoerenjager.* Ibid.

2) *Hoer.* Ibid.

3) *Deugniet, schurk, fielt, boef.* Wdb. op HOOFT, Wdb. op BREDERO.

Gy valsche rabauwen,
Gy grypende klauwen,
Gy onheil beramers,
Gy rechte belhamers, enz.
FOCQUENBROCH, II, 220.

4) *Doortrapte oplichter, die, door allerlei list, zich geld weet te verschaffen.* KIL.

5) *Potsenmaker.* Ibid.

Rabaudeken. *Zeker oorlogstuig, blijde.* KIL. Oud Fr. »*ribaudequien*". Volgens ROQUEFORT was het een boogvormig toestel, bevestigd aan een boom van een voet breedte, waarin eene geul gemaakt was, voor een spiets van vijf of zes voet lengte, welke met zooveel kracht werd voortgedreven, dat hij vier menschen te gelijk kon dooden. Men gebruikte dit oorlogstuig veel op de muren van belegerde steden.

Rabauden. 1) *Den schurk spelen.* KIL.

2) *Potsen maken.* Ibid.

3) *Op eene onbeschaamde wijze iemand iets aftroggelen.* Ibid.

Rabauderije. *Boeverij, gemeene, ontuchtige handeling, geilheid.* Ibid.

Rabaudsboge spannen. *Van slaap of verveling zich geeuwende uitrekken.* Ibid.

Rabaudsgasthuys. *Bedelaarsgasthuis.* Ibid.

Rabaudskraussel. *Schurft-* of *melaatschheid.* Ibid.

Rabauwerije, rabbauwery. *Boevenstreek, boevenstuk, guiterij.* Ibid. en Wdb. op BREDERO.

Jonge wichters rabauwerije voortbringen
Dat iammer is datse de eerde draecht.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, 93, r°.

Tschijnt tis al schriftuere dat dees serpenten quelen,
Ende daer me decken sy haer rabauwerije.
Ibid. bl. 94, r°.

Rabbate. *Kleedingstuk* of *sieraad voor den hals.*

Al wes ghi om den hals van kragen of Rabbaten
Hoogmoedig hebt gevoerdt.
STALPAERT VAN DER WIELEN, 't Cieraet enz. 1622, bl. 98.

Rabbeelster. *Slecht vrouwspersoon, lichtekooi.*

Rabbeelsters, die scorft zijn totter kelen,
Crijghen een rabbaut, eenen vuylen rapaert.
Belg. Mus. IV, 87, vs. 51.

Rabbelen. 1) *Verward praten.*

Om van kranckzinnigheyd, te spoocken en te rabbelen.
VONDEL, door v. L. III, 113, vs. 79.

2) *Zwetsen, snappen, kletsen, pochen, snoeven.* Wdb. op BREDERO, waar voor *Rabelen* moet gelezen worden *Rabbelen.*

Rabelster. *Vuile onbeschaamde bedelaarster.* MEYER.

Ra- of raebendinghe. *Ankertouw.* KIL.

Raboelje, reboelje. *Leven, geraas, getier.*

Wel hey! wat hoor ik voor raboelje.
Kl. van den Schoester, 1660, bl. 12.

Rabot. 1) *Hinderpaal.* KIL.

2) *Tegenspoed.* Ibid.

3) *Sluis.* Ibid.

Rabots. *Weërspannig, weërstrevig, tegenstand biedende.* Ibid.

Rabreuck. *Wagenongeluk door de breuk van een of meer wielen.*

Hy storte, en al die in 't Krisseesche renperck reden,

Vervulden 't perck, daer sy in stucken rabreuck leden.
VONDEL, door V. L. III, 511, vs. 769.

— — — — deze boden
Die tijding brengen van Orestes, onzen dooden,
Die rabreuck, zoo men zeit, nu korts in 't renperck leed.
Ibid. bl. 535, vs. 1519.

Racionael. *Borstlap.* Oniche stenen ende peerlen om te vercieren een ephot, ende een racionael. Bijb. van 1477, Exodus XXV, vs. 7.

Rad, rade. *Snel, voortvarend.* Bijv.nw. en Bijw. KIL.

De boose, rad om woecker-winst te vinden,
Leent, raept en schraept; doch komt altijts te kort.
CAMPHUYZEN, 1630, Psalm XXXVIJ, vs. 12.

Rade (In). *In het geheim, heimelijk, afzonderlijk.*

Tirst dat ic gewinne stade
Sal ic u comen spreken in rade.
Lanc. III, vs. 6402.

Ic soude u gerne secgen ene dinc
In rade.
Ibid. IV, vs. 391.

Zie nog ibid. II, vss. 20339, 35570; Rein. door D^r. JONCKBL. vs. 3161.

Rade (In nauwen). *In vertrouwen.*

Wat souden wy loven ander temen,
Die die dwasen of die doren
Malcander clappen voerden oren,
Of doen verstaen in nauwen rade.
HILDEG. Ged. bl. 161, vs. 385.

Rade (Bi). *Met voornemen.*

Sinte Fransoyse — — —
Die enen wech ginc harde spade,
Daer ene lage lach, bi rade
Om enen doot te slane.
Lev. van St. Franc. vs. 8226.

Rade (Te) comen. *In beraadslaging komen, ter raadpleging bijeen komen.* Juppiter doet ander-werf de Goden te rade comen. COORNHERT, Odyss. 1606, I, 30, r^o.

Rade (Te) houden. *Voor iets zorg dragen, er op bedacht zijn.* U. W. Zie nog HOOFTS Brieven bl. 194. Ged. f°. 175, 48. Nederl. Hist. f°. 369, 27; 719, 7; en 1047, 2.

Rade (Te) werden. *Een besluit nemen.*

(Si) vielen hem te voeten saen,

Ende baden hem, dat hise kersten dade.
Thomas w a r d s sciere t e r a d e.

Der Ystorien Bloeme, vs. 2994.

Rade (Van) sijn. *Van oordeel zijn.* Wdb. op BREDERO.

Rade (Tsinen) nemen. *Als vrienden aannemen, behandelen, vriendschap bewijzen.*

Hem selven haddi daer toe ghewent
Dat hi plach met vremden heren
Te houdene meneghe rike hof:
Hi n a m s e mede t s i n e n r a d e.

Belg. Mus. X, 77, vs. 26.

Doen die feeste was ghedaen
Maectise alle gader bliden,
Met groten ghiften, die hi hem gaf.
Hi n a m s e mede t s i n e n r a d e n
Die hem sere dancten daer af.

Ibid. bl. 83, vs. 218.

Radelick, raatlyck, radelijck. Bijv.nw. 1) *Wijs, schrander, voorzichtig.* Wdb. op BREDERO.

2) *Spaarzaam, zuinig.* KIL.

Zulck r a a t l y c k huisvader zoud ick ter werld menen
Gheluckigh, enz.

COORNHERT, Recht Ghebruyck 1585, bl. 14.

Radelick, radelijck. Bijw. *Op eene spaarzame, zuinige wijze.*

Duyrt oock en kleed niet lang alsment r a a d l y c k verziet?

Ibid. bl. 12.

Raden, raeden. 1) *Beraadslagen.* Wdb. op HOOFT.

2) *Iemand raadplegen, raad vragen.* KIL.

3) *Opruien, ophitsen, aanzetten, aanporren.* Ibid.

4) *Gissen.*

Edelheit dats edel daet,
Het is een ghec, die anders r a e t.

Mloep, B. I, vs. 1584.

5) *Door goeden raad voorkomen* of *duchten*, volgens WILLEMS.

Hi sprac: »Minne, hulpt mien!"
Stillekine sprac die dief:
»Gheeft mi den bake, suete lief;
Die .ij. dieve moet men r a d e n."

Belg. Mus. X, 73, vs. 147.

Tot recht verstand dezer regels moet men het voorgaande en volgende ook lezen.

Raden, raeden. *Radbraken.*

Die grave trac int lant ter vaert,
Ende ginc sieden ende braden,
Blinden, hangen ende r a d e n.
Belg. Mus. IV, 332, vs. 932.

Hi doet u breken ende r a d e n.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 531.

Daer omme siet, ghi heren, wat ghi doet:
Alse ghi neemt lijf ende goet
Uwen lieden, zonder hare scout,
Ghi misdoet vele menighervout
Dan oft u lieden daden,
Die ghi hanghen zout ende r a d e n.
Lsp. B. I, C. 35, vs. 82.

Raden, raeden. *Aanzetten, scherpen.*

— — maer nochtans sy snyden
Als swaerden scherp zynse g h e r a d e n.
Datheen, Psalm LV, vs. 13.

Rader, raeder. 1) *Raadsheer, lid der vroedschap.* Wdb. op HOOFT. 2) *Raadgever.* KIL.*

Radye, radie, raye, raed. *Straal.* Ibid. Of hi also brande, die vanden r a d i e n der sonnen ontsteken was. Spiegh. der Volc. HS. fo. 168. Die sonne die liet haer r a d y e n uyt schynen sonderlinge warm. Klerk u. d. l. L. bl. 123.

Radien, raeyen. *Uitstralen, stralen schieten.* KIL. MEYER.

Radich, raedigh. *Zuinig, spaarzaam.* Ibid.

Radich, raedigh. *Welberaden.* Dese suster mach groeten oirbaer doen den convente mit voersiennicheit of oec groeten schade, als sie niet r a d i c h noch vroet en is. Dr. v. VL. Prozast. 1851, bl. 298.

Radich of **raedigh sijn.** *Goedvinden, er in toestemmen.*

— — — ic weetse te ringene;
Ja meester, op dat ghijs r a d i c h s ij t,
Ic crijchse by ons.
Belg. Mus. IX, 62, vs. 96.

Raedigheit. 1) *Spaarzaamheid, spaarzaam overleg, zuinigheid.* U. W. MEYER. Waeren wy zoo rijk in de hedendaegsche gelegenheit, als ons die r a e d i g h e i t maeken kon, wy mochten vraegen oft Breda en Lingen te koop waeren. HOOFTS Br. door Dr. v. VL. D. II, bl. 16.

2) *Voortvarendheid, radheid, gereedheid.*

In raedigheid van hand verwindt hi all de vromen.
STALPAERT VAN DER WIELEN, Het Cieraet, enz. 1622, bl. 77.

Radighlijk, raadighlyk. Bijw. *Met zuinig overleg, spaarzamelijk.* U. W. MEYER.

Rading. *Aanrading.* Ibid.

Rading. *Raadsel.* PL.

Rading. Bijv.nw. *Rap, snel, gereed.* Waer is de welsprekende mont ende sijn radinge tonge? Pass. Somer Stuck, 1489, f°. lxxxvij, c.

Radnave, radnavel. *De aaf* of *ave van een rad.* KIL.

Radschene. *De ijzeren hoepel om een rad.* Ibid.

Radspeecke. *Spaak van een wiel.* Ibid.

Radsperre. *Remschoen,* om een rijtuig in het gaan langs eene helling tegen te houden. Ibid.

Raduis, radus. 1) *Tooneel, tooneeltent, stellage, plaats van samenkomst om zich te vermaken.* Wdb. op BREDERO, MEYER. Oud Fr. »*rados*".

Waar wil dit, Hoorders, heen? dit loopt hoe langs hoe grover.
Ghy treed (foei ydelheit!) in 's Heeren heilig huis,
Als eer een Thraso trad of Thaïs op 't raduis.
J. DE DECKER, Rym-Oeff. I, 161.

2) *Hol.*

Waerom hebt ghy, die ons laeckt,
Niet een' ruymer plaets gemaeckt?
't Is niet qualick opgenomen
Al en is 't niet over-pluys;
Want de mis-slagh uytgenomen
Van het onbequaem raduys,
All' de dwaese zijn gekomen,
En de wijse blijven thuys.
HUYGENS, Korenbl. I, 467, b.

Raf. *Zekere vette deelen van een zeevisch.* KIL. Wdb. op BREDERO.

Die jou zoo rijkelijk tot Pillegelt beloonden
Mit Salm, mit raf, mit rekeling, mit krabben, mit garnalen, en mit kruydige worst.
Kl. van Oene, ed. 1662, bl. 10.

Zie WEILAND Gr. Taalk. Wdb. in voce.

Rafel. *Zeker spel.*

Die mennigh-maal sal in 't verkeeren,
In Tiktak of in kaarten-spel,
By Godes naam en wonden Sweeren,
By Hagel, Donder, doodt en hel.

En raakt hy in 't verlies
Met r a f e l of Pas-dies,
Of door een Crimp of Roes,
Soo baart hy als een Droes.
VANDER VEEN, Zinneb. 1642, bl. 32.

Rafelen. *Het rafelspel spelen.* J. VAN BREEN, Kl. van 't Kalf, bl. 22.

Raffelaer. *Snapper*, *babbelaar.* U. W. Wdb. op BREDERO.

Raffelen. *Babbelen*, *ratelen*, *rommelen*, *snappen*, *kletsen.* Wdb. op BREDERO.

Raffeltuit. *IJdele snapper*, *kletscr.* Ibid.

Rafter. 1) *Ruw hout voor balken.* KIL.

2) *Paal*, *balk.* Ibid. Zie D^r^. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 434. en 435, waar *raster* voorkomt, doch lees *rafter.*

Ragh, raghe, raeghe. *Spin.* KIL.

Rachelaer. *Rochelaar.* Wdb. op BREDERO.

Raghen. *Uitsteken.*

.III. pare Lalken waren gheleid
In die kerke, dats die wareid,
Daer die .iij. solres laghen,
Daer ghi af hebt horen ghewaghen.
Die r a e g d e n al dure den mure.
Rymb. vs. 11363.

Entie ever, entie olifant
Hebben den r a g h e n d e n tant.
Nat. Bl. B. II, vs. 82.

Van het Nijlpaard sprekende zegt MAERLANT:

Crom ghewonden is hem die steert.
Spleetvoetech, ende die tande mede
R a g h e n d e na des evers sede.
Ibid. B. IV, vs. 606.

Midden in den hovede voren
R a g h e t hem een horen dorclaer.
Ibid. B. II, vs. 2708.

Zie nog Lev. van Sinte Franciscus, vs. 7024; Van Sinte Brandane, vs. 434; VELTH. Sp. H. f°. 104, reg. 18, v. o.

Raghen. 1) *Schoonmaken.*

De Rey der Priest'ren Gods den tempel r a e g h d e t' zamen.
VONDEL, door V. L. II, 76, vs. 17.

2) *Wegvagen.*

Het Spinhuis r a e g h t de spin.
Ibid. VI, 681, vs. 751.

Raghen. *In de hoogte gaan*, *om hoog stijgen*, *oprijzen.* Hoogd. »*ragen*". Zie HILDEG. Ged. bl. 181, vs. 176. Zie ook ZIEMANN in voce.

De kieschheid verbiedt mij het verband, waarin dit woord voorkomt, af te schrijven. Men vindt het terug in D[r]. VERWIJS, X Goede Boerden, bl. 30, vs. 176.

Rager. *Veger.*

Hout daer, hout daer, wat dunct u van sulcken r a g e r?
Is die niet goet om uwen naers daer me te vegen?
Const-thoonende Juweel, 1607, bl. G. iiij.

Ragie. *Woede.* KIL. Fr. en Eng. »*rage*".

Ragie. *Gebaar van redenaars of tooneelspelers.* Ibid.

Ragie. *Raad, middel.*

FAME VAN EEREN
Och Dido doet zoo scherpen wake houwen,
Datter nauwelijck eenen voghele mach in-komen,
Want veel vyanden heeft sy t'haerder onvromen,
En wordt benijt van menighe personagie.
JONSTICH HERTE
Zijt daer af gherust, ick weet r a g i e.
HOUWAERT, Handel der Am. bl. 5.

Rachier. *Een* mij onbekend *zeedier.* Van de witte beeren sprekende, zegt MAERLANT:

Dat si dijs breken ontwee,
Ende gaen onder die zee,
Ende vaen die vissche, ende eten di.
Oec segghen some boeke mi;
Alsi siec sijn, van manieren
Eten si kervetsen ende r a c h i e r e n.
Nat. Bl. B. II, vs. 3823, var.

Rachine. *Wortel.* Fr. »*racine*".

Hine at el niet dan r a c h i n e.
Ferguut, vs. 3026.

Het was dat si aten niet el
Dan r a c h i n e, verstaet dit wel.
Lev. van St. Amand, vs. 1047.

Zie nog KAUSLER, Die Rose, vs. 7801.

Rachts. *Met grond.*

Ic ben r a c h t s tonvreen.
Playerwater, vs. 168.

Ray. *Straal*, enz. Zie **Raai.**

Rayen. *Stralen, schitteren, blinken.* Zie **Raayen.**

Rain. *Ronduit, zonder omwegen of bedrog, oprecht.* Wdb. op HOOFT.

Rains. *Eerlijk.* Ibid.

Rajs. *Reis, keer.* Ibid.

Rack. 1) *Streek, uitgestrektheid in plaats, oord, wijk, buurt.*

Bekom ick dan oock eens op 't lest
Een vruchtbaer Rack in 't soete West,
Daer sullen strack mijn schinkels treen
Door bosch, en veldt, en bergen heen.
A. VANDE VENNE, Wijs-Mal, bl. 103.

Toen d' Opperste met al zijn winden
De vlammen joegh van dack in dack,
Van straet in straet, van rack in rack.
VONDEL, door V. L. VI, 750, vs. 14.

Zie nog ibid. IV, 79, vs. 947.

2) *Land.*

Een Heer die machtigh is, en al het rack bestiert,
Daer om dat Tanaïs met gulle stroomen swiert.
CATS, door Dr. V. VL. II, 132, b.

Geduchte werelt-vorst, die niet alleen de landen,
Van Gangis rijken stroom tot aen de dorre stranden
Van 't heete Mooren-rack, met wapens overwint, enz.
Ibid. I, 305, a.

3) *Bereik, macht.*

Cats, Huygens, Westerbaen gaen boven het Gemeen,
Die rysen van het Land met hare Land-gebouwen,
Niet als de toorens doen, of hoogh-gemetste schouwen,
Ten proye van den wind, of van den donderslagh,
Maer boven donders rack, en buyten winds gesagh.
C. BOEY, Op de Gedichten van Westerbaen.

4) *Eind weegs, baan.*

Dewijl oock 's lichaems goet den dieren is gegeven,
Die zelf in snelte en kracht, en zien en riecken streven
Voorby de menschen heen, een onnaspoorbaer rack,
Als blijck in paert en leeu, en adelaer en brack.
VONDEL, door V. L. IX, 535, vs. 809.

5) *Rij, reeks.*

Daer me' ydelen uw' scha'uwen,
Haeghs-Voorhoutsche Joffrou-rack.
HUYG. Korenbl. I, 89.

Heilsaemen Elsen-r a c k, wie soud u kunnen derven?
Ibid. bl. 342.

Gaet dien Haeghschen Dichter vinden,
Die dat r a c k van dichte linden
Voor het dorren heeft bevrijdt.
GROEBBE, Versch. Ged. I, 125.

6) *Afgeperkt gedeelte van een water.*

Wy doen oock menighmael het beeckjen hooger rijsen
Om in het naeste r a c k ons visch te mogen spijsen.
CATS, door Dr. v. VL. II, 401, a.

7) *Reeks van jaren, lengte* of *uitgestrektheid van tijd.*

Wanneer men in de jeught gedenkt aen oude dagen
Dan vint men langer r a c k als schier de sinnen dragen;
Maer als het leven gaet tot aen de t'sestigh jaer,
Dan wort men, soo het schijnt, als geenen tijt gewaer.
Ibid. bl. 381, a.

8) *Open vak in het ijs, bijt.*

Daer was een seker r a c k daer in de winden bliesen,
Dies konde, mits de stroom, het water niet bevriesen.
Doch mits een stilder lucht, ontstaen op desen tijt,
Soo was een dunne schors gewassen op de bijt.
Ibid. bl. 95, b.

Rake. 1) *Tref, een treffen* volgens SNELLAERT.

Ane dinsetten vander sake
Seker so leghet grote r a k e
Ende groet voerdeel elken man
Diet te poente gheraken can.
Meliboeus, vs. 1917.

2) *Geraaktheid?* Ende dat hi die r a k e of die rasen des herten ghenese. Spiegh. der Volc. HS. fo. 260.

Zie de overige woorden **Rake** op **Raecke.**

Rakelen of **raeckelen het hoy.** *Het hooi opharken* of *oprakelen.* KIL.

Rakelen of **raeckelen het vier.** *Het vuur opharken, uiteen doen.* Ibid.

Rakelstock. *Ovengaffel, koolkrabber, vuurkrabber.* Ibid. en PL.

Raken, raaken. 1) *Treffen.* U. W.

2) *Geraken.* Ibid. Dat de Grauwe hoeden wel haest aen d' een sijde soude r a k e n. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617, bl. 71.

Om dan, mijn Godt! by u te r a e c k e n,
Voel' ick mijn siel ghedurigh haecken,

Ghelijck den wachter van den nacht,
Naer de schoon gulde sonne wacht.

HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 95.

3) *Begrijpen, bevatten.*

Groote Goden, niet om r a k e n
Is den grondt van u besluit.

HOOFT, Ged. door LEENDERTZ, II, 202.

4) *Bereiken, nabijkomen.*

Het krom-gehoornde beest den hoy-bergh hongrigh r a e c k t e
Daer eenen grauwen Dog zijn bedde en nest af maeckte, enz.

VONDEL, door v. L. I, 457, vs. 1.

5) *Rakelen, rekenen, oprakelen.*

'tIs ghelijk een kool in d'asse,
Die, bedooven, niet en blaekt,
Tot soo langh als 't komt te passe,
Dat men die weer boven r a e k t.

VANDER VEEN, Zinneb. 1642, bl. 49.

6) *Inrekenen.* PL.

7) *Er toe komen, tot iets komen.* Wdb. op HOOFT, bl. 483.

Raken achter iets. *Op het spoor komen, de lucht er van krijgen.* Wdb. op HOOFT.

Racghijn. *Roggen.*

Enen groten r a c g h i n e n cant (d. i. stuk brood)
Es arde wel sijn ghevouch
Dien neimt hi in sijn hant,
Als hi wil gaen ter plouch.

Dr. VERWIJS, Bloeml. 1858, III, 129, vs. 13.

Dr. VERWIJS verstond deze uitd. niet.

Rackelick. Bijv. nw. *Welvoegelijk, betamelijk, geschikt, naar behooren.*

Het schiede te Ghent enen goeden wive,
Die r a c k e l i c was van horen live.

Mloep, B. IV, vs. 1920.

Waert so r a c k e l i c ende so guet
Als edele liefde ende reyne moet, enz.

Ibid. B. III, vs. 1203.

Rackelick. Bijw. *Op eene voegzame, geschikte, welvoegelijke wijze.*

— — — ene vrou — — —
Die leefde in der minnen keer,
R a c k e l i c ende wail beleyt.

Ibid. B. II, vs. 3303.

Racken. 1) *Uitrekken, pijnigen, op de pijnbank folteren.* Taal- en Letterb. 1872, bl. 85.

2) *Vuil werk doen, nachtwerken, straten en stallen schoon houden.* KIL. en PL.

Racker. 1) *Beul.* Taal- en Letterb. 1872, bl. 85.

2) *Gerechtsdienaar, beulsknecht.* Wdb. op BREDERO. Alle Magistraten mogen hun wel ontsien, want ten zy sake, datse, insonderheydt om anderen te verdrucken, sich dragen, als beuls of r a c k e r s. VONDEL, door v. L. IV, 736.

3) *Iemand, die vuil werk doet, nachtwerker.* KIL.

Rackette. *Zeker kruid.* Ibid.

Rack-klooten. *Houten balletjes, die rondom den mast van een schip gespannen worden, en dienen om de zeilen gemakkelijker op te halen.* Ibid.

Rackseel. *Razeil.* Ibid.

Ral. *Speelbal.*

Hy (de pijnboom) is tweer Tyrannen r a l.
VONDEL, door v. L. I, 330, vs. 229.

Dat is: de pijnboom was de speelbal van twee stormwinden, die hem nu naar de eene zijde, dan naar de andere deden overhellen.

Ral. *Snapachtigheid.* KIL.

Ralle. *Snapachtig wijf.* WEILAND, Groot Taalk. Wdb.

Rallen. *Snappen, zonder nadenken spreken, zotteklap uitslaan, gekscheren.*

't Is louter jeloersy, al wat de menschen r a l l e n,
De beesten zijn begaeft met reden, als wy allen.
DE BRUNE, Emblemata, bl. 167.

Watje seght of watje r a l t,
Met uw meerder noyt en malt.
CATS, door Dr. v. VL. I, 815, b.

Gaet vry, gaet uwes weeghs, gaet elders henen r a l l e n.
Ibid. bl. 413, b.

Ram. *Heiblok.* KIL.

Ramagie, ramaedsie. 1) *Afgehouwene onnutte doode boomtakken.* Ibid.

2) *Takkebos uit dunne rijsjes en takjes bijeengebracht.* Ibid.

Rameye. *Hefboom, koevoet, handspaak.* Ibid.

Ramen, raemen. 1) *Uitstrekken, uitspreiden, uitvouwen.* Ibid.

2) *Tusschen vier stijlen als op een raam uitspannen.* Ibid.

3) *Den blik op iets vestigen.* Ibid.

4) *Passen, overeenkomen.* Ibid.

5) *Beraadslagen.* Ibid.

6) *Bepalen*, *vaststellen*, *besluiten*, *ontwerpen*. Ibid.

Neve, hoe ghi dat selve r a e m t,
Sal ic u doen volcomelic.
Mloep, B. I, vs. 664.

Corts so worter een bestant
G h e r a e m t van enen helen daghe.
Ibid. vs. 2231.

7) *Bedoelen*, *beoogen*. Wdb. op BREDERO.

8) *Begrijpen*, *bevatten*. Ibid.

9) *Onderhandelen*.

Na vlijtich ondersoeck, het maeghscap komt te saemen
Om op het troubespreck een voet te mogen r a e m e n,
Hier stelt men in beraet, wat reden of geval
Het in te brengen goet te samen mengen sal.
CATS, door Dr. v. VL. I, 403, a.

10) *Uitleggen*, *verklaren*, *ophelderen*.

Alle die miraculen gemeene
Sullen u met woerden worden g e r a a m p t.
SMEKEN, Vanden H. Sacr. Prologhe, vs. 37.

11) *Vestigen*.

Ick heb mijn hoop op u g e r a e m t,
Dus laet mij eewich onbeschaemt.
Z. v. N. Souter Lied. Lofsang Augustini ende Ambrosii.

12) *Gelegen komen*. PL.

13) *Vooronderstellen*, *voorgeven*.

Hebben wi gheenen wille, so ketters r a m e n,
So zijn dees woorden te vergheefs ghesproken.
ANNA BYNS, Ref. 1548, bl. 142.

14) *Den strijd beginnen*, *strijden*.

Op enen Goensdach, dat verstaet,
So geviel een grote daet,
Den Vlaminge tegen die Fransoyse;
Want menige bracht si in die noyse;
Die daer blidelike quamen,
Alsi te gader souden r a m e n.
VELTH. Sp. H. fo. 240.

15) *Overleggen*, *een plan beramen*.

Si dacht ende r a e m d e menigen stonde,
Ende fantaseerde dach ende nacht,
Hoe sijt beste te wercke bracht.
Mloep, B. I, vs. 2284.

— Wye den andereh beschaemt,
Die wert ghegecket, hoement r a e m t.
Ibid. vs. 2682.

Zie nog ibid. B. II, vs. 1008, en B. IV, vs. 271.

16) *Instellen.*

Sint God selver sprac die woerde,
Wat mach dan sijn hogher oerde
Dat echtscap, die God selve r a e m d e?
Ibid. B. IV, vs. 39.

17) *Vermoeden*, *meenen.* KIL.

U vader blijft opt landt, men siet hem met niemant versamen;
Hy heeft cierlick bed noch dekens soo men van hem sou r a m e n,
Maer leyt hem swinters by den slaven inder asschen tslapen.
COORNHEERT, Odyss. 1606, I, 71, v°.

18) *Zien*, *bemerken*, *bespeuren.*

Middeler tijt ginc Scylla ses mans wten schepe plonderen,
De vroomste van herten en manlickste van lichamen.
Als ick int schip sach na mijn volc van boven tot onderen,
Mocht ick heur wtstekende beenen en armen noch r a m e n.
Ibid. bl. 81, v°.

Ramen of **raemen het vonnisse.** *Het vonnis vellen.* KIL.

Ramen of **raemen nae iemands dood.** *Het op iemands leven toeleggen.* Ibid.

Raming of **raaming.** *Besluit.* U. W.

Rammeken. *Een stuk geroost brood.* KIL.

Rammelen. 1) *Bespringen*, *paren*, bij KIL. *van katten en konijnen*, doch in den St. Bijb. ook van Labans *vee.* Als sy r a m m e l d e n. Gen. XXX, Kantt. 61.

2) *Zich te goed doen*, *zijn lust boeten.* Wdb. op HOOFT.

3) *Hitsig* of *loopsch zijn.* KIL.

4) *Zijn mannelijke kracht toonen*, *uitoefenen.* Ibid.

Rammeler. *Geil*, *wellustig.* Ibid.

Rammelersse. *Geil*, *wellustig meisje.* Ibid.

Rammelinghe. *Opschudding*, *oproer*, *gedruisch.* Ibid.

Rammen. Primitief van **Rammelen**, dus *bespringen*, *dekken.* Ibid.

Rammoer. *Rumoer*, *leven*, *geweld.* Ibid.

Rammoeren. *Rumoer maken.* Ibid.

Rammoermeester. *Belhamel van oproermakers.* Ibid.

Ramp. 1) *Leemte*, *gebrek.*

Daer de natuer heeft r a m p,

Set het vernuft een klamp.
R. VISSCHER, Sinnep. bl. 122.

2) *Nederlaag.*

Daer hadde Felloen den ramp,
Want hi verloos tlijf inden camp.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. LII, vs. 23.

Rampaellie, rampalje. *Lijf, buik, maag.*

Het is daer binnen het rechte concilium van alle rasebollen,
Wat staet daer een volkjen in, om haer rampaellie te vollen,
— — — daer de vrye labis is, daer loopt alderhande slag van volk na toe.
VAN PAFFENRODE, Hopman Ulrich, 1670, bl. 60.

In de andere uitgaven staat: »*rampalje*".

Rampaneren, rampeneren. *Beschadigen, vernielen, teisteren, aan stukken breken.* U ontnomen ofte gestolen hebben, 't welcke gemeenlick met verderven ende rampaneren van huys ofte goet geschiet. Jes. XLIX, Kantt. 38. Gun ons de gerampeneerde vloot op strant te halen. VONDEL, door V. L. V, 152.

Rampant, ramphand, rapant. *Klimmend* in de wapenkunde.

Doen hinc hi aen eem sinen scilt — — —
Daer stoent in .j. lyon rampant.
Alex. IV, vs. 1613.

Enen scilt hadde Fiadas,
Daer ane gescreven was
Een tyger rapant van goude.
Ibid. V, vs. 342.

Die sevende baenroots, wet voer waer,
Droech den scilt van silver claer,
Een leeu van kele ramphand,
Van lasuer getandeert een rant.
Belg. Mus. V, 108.

Zie nog VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 4°. ed. van 1665, bl. 507.

Rampen. *Ramp, ongeluk toewenschen, verwenschen, vloeken.* MEYER. Item zoo wie of wat camere oft gheselscap, die tonsen beroupe ende feeste talderbeste, zotste, ghenoughstelicxste esbatement, zonder vylonie, rampen, vloucken, of zweren, wel spelen zal, die zal van ons ontfaen, enz. Belg. Mus. IV, 414. Item zo wie prijs winnen wille zal hem wachten van schuym ende vijlonie, zweeren, vloucken, rampen, enz. Ibid. bl. 416.

Rampeneren. *Schelden, beschimpen, bespotten.*

In meneger manieren, in meneger wijs

R a m p e n e r d e n s e Gode van Paradijs.
Vanden Levene ons Heren, vs. 3094.

Zie ook MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. III B. XXXV, vs. 52; Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 849.

Rampeneren hovescelike. *Op eene bezadigde maar klagende wijze een verwijt doen?*

Nu gheviel hem saen na das,
Alse hi tijt hadde, dat hi met rouwen
Ginc voer dbeelde onser Vrouwen,
Ende ontecte sine aerme bloot,
Ende toghede die wonde root,
Ende ginc h o v e s c e l i k e r a m p e n e r e n
Up hare, die niemen wille deren,
Ende seide: »Vrouwe vanden trone!
Sijn dit onser pinen lone?
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. II B. XVIII, vs. 23.

Rampeniren. Hetzelfde als **rampen**, dus *vloeken*, *vervloeken*, *schelden*, *razen*, *tieren*.

Dus voer si op hem r a m p e n i r e n,
Alden dach, sonder enech viren.
Lanc. II, vs. 39273.

Rampier. *Soort van dolk, klein zijdgeweer.*

Gy kunt malkanderen hier veilig met 't r a m p i e r begroeten.
JOH. KOMMELYN, Jodolet, 1683, bl. 62.

Rampu. *Gebroken, aan stukken.* Fr. »*rompu*".

De spa is heel r a m p u, en de hark is zonder steel.
A. ALEWIJN, De bedrooge Woekeraer, bl. 22.

Rampuyt. Waarschijnlijk *een kleine dagge.* Wdb. op BREDERO.

Rampvallig. *Ongelukkig, ellendig.* MEYER.

Rampvalligheid. *Rampspoed, tegenspoed, ellende.* Ibid. Wdb. op HOOFT.

Ran. Imperf. van **rinnen**, **rennen.** 1) *Liep, rende, spoedde zich.*

Hynus, Ypermeestren man,
Mit grote yle hi dane r a n
End toech in een vreemde rijck.
Mloep, B. IV, vs. 1052.

2) *Stroomde, vloeide.*

— — — ene ronde wonde
Daer bloet uut r a n te meniger stonde.
Lev. van St. Franc. vs. 7028.

Want, alse .j. vloet uten paradise
R a n ute jans monde wise
Woerde van groten loven.
Der Ystorien Bloeme, vs. 746.

In mijne uitgave staat abusivelijk »*kan*".

Ran. *Rank*, *dun*. KIL.

Randen. *'T werk staken*. MEYER.

Randen. *Razen*, *uitvaren*, *dwaze dingen zeggen*. KIL.

Randsoenen. *Vrijkoopen*. Ick hebbe u leven moeten r a n d s o e n e n met het bloet mijns soons. St. Bijb. Exod. IV, Kantt. 33.

Randuynen. *Driftig voortloopen*. KIL. MEYER.

Van toorne, van drucke,
Ben ick gheweldich waerick r a n d u y n e.
HOUWAERT, Handel der Am. bl. 297.

Randwl. *Kerkuil*. KIL.

Randwt hebben. *Het begonnen werk laten steken*. Ibid.

Rang. *Rank*, *dun*, *mager*, *schraal*. Wdb. op BREDERO.

Rang. *Rekel* of *hond*. BILD. Gesll. in voce.

Zy druipen hier als r a n g e n henen
Die vuidig, met geboge beenén
Hun staart intrekken rechtevoort.
OUDAAN, Poëzy, I, 239.

Rangen. *Roeren*, *bewegen*. KIL. MEYER.

Ranck, ook **rancke.** 1) *Afstammeling*, ook *telg*, *navolger*.

De Kerck van Sint Katrijn — — —
Een rijck gebou, waeraen de Heer van Purmerent,
Heer Eggaert, by 't geschrift voor bouheer noch gekent,
Den eersten grontsteen ley, dies wy zijn eedle r a n c k e n
Gehouden zijn met lof, voor 's vaders deught, te dancken.
VONDEL, door v. L. VI, 670, vs. 345.

Plemp, een eer der r a n c k e n
Van Galeen en Hippokraet.
Ibid. III, 473, vs. 12.

2) *Tak*.

Doe sprac Roelant, die heelt vri,
»Aergher! puterkint! wiltu di
Al noch jeghen mi hier setten?
Werpt over den reep sonder letten
Ende hanctene hier an dese r a n k e.
Renout, vs. 1106.

3) *Gril*, *malligheid.*

Siet hier een jonge vrou, die, na de bruylofs-dagen,
Verlaet haer eerste mal en alle domme slagen,
De rancken van de jeught.
CATS, door Dr. v. VL. I, 429, a.

4) *Ongeoorloofde handeling*, *loos bedrijf.*

Ghy, laet, o waere vooght! laet dese rancken varen;
Laet, ja, de rijpe jeught ter rechter ure paren
En set geen hinderpael ontrent den echten bant.
Ibid. bl. 401, b.

5) *List*, *booze streek.* U. W.; GROEBE, Versch. Ged. II, 28.

Honger leert ranken.
VAN HASSELT op KIL.

Ranck. *Rand*, *boord.*

Die tafle stont up voete viere.
Al omme ghinc .j. ranke scone,
Van goude ghemaect als ene crone.
Rymb. vs. 4761.

Ranck. *Bedriegelijk*, *volstreken.* Wdb. op BREDERO.

Ranck. *Dun*, *zwak.*

Die drie greinen leidi tsamen
Onder sine tonghe; daer af quamen
Drie gherden smal ende ranck.
Dboec vanden Houte, vs. 287, var.

Ranck. Imperf. van **ringhen.** *Trachtte*, *haakte.*

Nu was een rechter inder poort
Ende was gheheten Oldegheer,
Die mit barnentliker gheer
Na Samiten liefde ranck.
Mloep, B. II, vs. 3327.

Ranckbraecken. *Iemands leden op de pijnbank uitrekken.* KIL.

Rancbraecken (Hem). *Uit den slaap ontwakende*, *zich uitrekken en geeuwen.*

(Si) hebben hem gherancbraect
Ende haer oghen ghebroemt beide.
Lsp. B. III, C. III, vs. 1074.

Ranck-braeckinghe. *Pijnbankstraf*, *foltering*, *uitrekking.* KIL.

Rancke. 1) *Buiging*, *wending.* KIL. en Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 89.
2) *Kromming van een weg.* PL.

Rancke. *Rij*, *reeks.* MEYER.

Rancke. *Gebaar.* KIL.

Ranken, rancken. *Buigen, ombuigen.* KIL. Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 89.

Rancken. 1) *Rekken, uitrekken.* KIL.

2) *Pijnigen, op de pijnbank uitrekken.* Ibid.

Ranckot. *Raket.* Wdb. op BREDERO, U. W. KIL.

Men ziet de vloot op zee dan steigeren, dan vallen,
Gelijck, op een rancket, te rugh gekaetste ballen
Afstuiten in de baen, en volgen haer geval.

VONDEL, door v. L. IX, 483, vs. 358.

Rankolen. *Straatrumoer maken en tevens baldadigheid plegen.* Wdb. op BREDERO.

Ranckskеn. *Roede.* KIL.

Ranckune, ranckure, ranckore, ranckeure. *Verkropte haat.* PL.

Rannen. *Loopen, vloeien.* Ibid.

Ransoen. *Losprijs, afkooping, vrijkooping.* Wdb. op HOOFT. KIL.

Ransoenen. *Loskoopen, vrijkoopen.* KIL.

Treurt als 't geransoent lijck eens Koninghs, die verslagen
Word op een rosbaer versch gebalsemt t' huys gedragen.

VONDEL, door v. L. I, 720, vs. 1365.

Ransoenéren. *Op rantsoen stellen, een losprijs afdwingen.* KIL.

Ransoening. Hetzelfde als **ransoen.** Ibid.

Ranspoet. *Rampspoed.*

Een mensche es oec jalous ghemoet
Om sijns vriens ofte maechs ranspoet
Oft dat hem onrecht ghesciet,
Des hi en can ghebetren niet.

Lsp. B. III, C. 6, vs. 12.

Ranst. *Garstig, ransig, muffig.* KIL.

Ranstvul. *Trapgans.* PL.

Rant. *Kromming van een rad.*

Oeck heeft den avonturen rant
Ghelopen over nauwe cant, enz.

HILDEG. Ged. bl. 134, vs. 5.

Ranten. 1) Hetzelfde als **randen,** dus *Razen, uitvaren, schelden, doorhalen.*

Die van Gent lieten ranten
Al wt ende wt sinen wille.
Hi sprac hem anc lude ende stille,
Ende seide: »Si hadden gedaen alse doren.

VELTH. Sp. H. fo. 226.

2) *Pratende mededeelen.*

Wouter, van desen mendicanteu
Moetic u een luttel r a n t e n.
Jans Teesteye, vs. 3315.

Rantsoen. *Uitroep in den strijd om genade.* Ende si riepen R a n t- s o e n, R a n t s o e n, ende genade haers lijfs. Van Brabant die exc. Cronike, 1530, I, ii, a.

Rantsoenen. *Rantsoenhouten*, dat zijn: twee overhellende en vereenigde stukken hout, die op den achtersteven dragen, en naar de hoogste spanten van den achterboeg oprijzende, een deel uitmaken van den spiegel.

De ronde kimmen en r a n t s o e n e n zijn beloopen
Van schuim, door zulk een' slagh oprijzende uit den grond.
ANTONIDES VAN DER GOES, Ged. door BILD. I, 121.

Rap, rappe. *Schurftroof.* Ende eenigher lieden habyten schenen als oft zy met r a p p e n van Lazarye bestroyt hadden geweest. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1574, f°. 137, c.

Rapaard, raapaard. *Rolpaard*, *affuit.* U. W.

Rapaert. *Straatraper*, *vodderaper.*

Rabbeelsters, die schorft zijn totter kelen,
Crijghen een rabbaut, eenen vuylen r a p a e r t.
ANNA BYNS in het Belg. Mus. IV, 87, vs. 52.

Rapalie, raepalie, rapalje. *Een ongeraapte hoop volks*, *de heffe des volks*, *het grauw.* KIL. U. W.

Rapant. *Klimmend.* Zie **Rampant.**

Rapas. *Vlek*, *gehucht.* Inghelant heeft noch ter tijt luttel vaste steden, maer ligghen onbesloten als r a p p a s s e n. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 1574, f°. 66, b. In de 4°. uitg. van 1665, bl. 253 staat »*rapassen*". Men ontmoet dit woord, met *pp* nogmaals in de f°. uitg. op f°. 111, en met enkelde *p* in de 8°. uitg. op bl. 417.

Rapeling, raepelinck. *Iets dat men samenraapt*, *het verzamelde.* KIL. Die, naer dat zy het brood — — — omgedeelt hebben, de kruymtjes en r a p e l i n g e n de Heydenen toe-gesteken hebben. DE BRUNE, Wetsteen, 8°. ed. 1665, II, 91.

Rapen, raepen. *Verzamelen*, *opnemen*, *wegnemen*, *bijeenvoegen*, *bijeenschrapen.* KIL. Ende hir omme segghic dat een podersam werc es tuschen dese discordantien die dewangelisten schinen hebbende onder hen, ut allen den ewangelien te r a p e n e ende te ghederne — — — enen proces enz. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 2.

Onder den riken is goet r a p e n.
Horae Belg. IX, bl. 36.

Rapen of **raepen ghenoeghte**. *Genoegen smaken*, *zich vermaken*. KIL.

Rapen of **raepen sijn sinnekens**. *Tot zich zelven komen*, *zijn zinnen bijeenrapen*. Ibid.

Raphoen. *Het wijfje van een patrijs*. PL.

Rapiaemus. *Hoop van allerlei zaken door elkander*. KIL.

Raponce, **raponcele**. Volgens KIL. *Wilde raap*. Volgens BOISTE zekere plant waarvan men de wortels als salade kan eten.

Ongebloeyde Golsaet, hop,
Afgebroken aen den top,
Of R a p o n c e of Vettekausen.
HONDIUS, Moufe-schans, bl. 208.

Schoon R a p o n c e, die de pan
Sachtkens freyt.
Ibid. bl. 253.

Raport, **raeport**. *Top van het schip*. KIL.

Rappe. *Druiventros*. Ibid.

Rappe. *Pluk*, *inzameling*, *inoogsting van vruchten*. Ibid.

Rappe. *Roof eener wonde*. Ibid.

Rappigh. *Schurftig*. Ibid.

Rappigheyd. *Schurft*, *schurftachtigheid*. Ibid.

Rapsch. *Rap*, *frisch*, *gezwind*, *vlug*. U. W. MEYER. Wdb. op BREDÈRO.

Rapsheidt. *Vlugheid*, *gezwindheid*. U. W.

Een schaer van Engelen met blyschap in 't gezicht
En vrientschap op de lip, en r a p s h e i t in de leden.
VONDEL, door V. L. IV, 335.

Ras. *Draaistroom*, *draaikolk*. MEYER.

Ras. *Lichte zijden stof*. KIL.

Een gryn mantelte en een r a s s e schort.
T. ASSELYN, Jan Klaasz, 1683, bl. 23.

Rasaert. *Dolleman*, *bezetene*.

Klaecht hem toch eens den armen r a s a e r t.
HOUWAERT, Handel der Am. bl. 339.

Rase. *Dwaasheid*, *razernij*. Ende dat hi die rake of die r a s e n des herten ghenese. Sp. der Volc. f°. 260.

Razebol. *Dol*, *woedend*, *razend wezen* of *schepsel*.

De klauterende Kat een Haen hadde opghegrepen,
En in haer pooten hielt hem vast en stijf ghenepen;
Bloed-schender, (zeyde zy), hoereerder, r a z e b o l,
Ghy hebt, ghy hebt nu uytgheспeelt uws levens rol.
VONDEL, door V. L. I, 567, vs. 3.

Raseel, raseyl, raseelschip, raeschip. *Roeijacht, bark, schuit, snauw.* KIL.

Rasekop, raeskop. 1) *Dolleman.* Ibid.

2) *Geil mensch.* Ibid.

Raselen. *Onzin droomen.* PL. KIL.

Raeselinghe. *Onzinnige droom.* KIL.

Rasen. *Zich spoeden, voortgang maken.* KIL. Wdb. op BREDERO.

Rasen. 1) *IJlhoofdig zijn van vreugde.* Ibid.

2) *Uitzinnig zijn van droefheid of smart.* Ibid.

3) *Verstomd, verbijsterd, dol zijn van verliefdheid.*

Jaic, ic sal u maken also scoen,
U wijf sal duncken om u r a s e n.
Die Buskenblaser, vs. 49.

4) *Razend zijn.*

Dat ic niet en r a s e, dats wonder.
De Hexe, vs. 15.

5) *Geraas, stoornis maken.*

Ga knap en koom strax weêr, maar wilt'er niet zeer r a z e n,
Want achter slaapt een vriend.
JAN ZOET, Cornelia Bentivogli, 1650, bl. 4.

6) *Bluffen.*

En zijn door rijckdom nu gheworden op-geblasen,
Soo datse niet en doen, dan van haer afkoomst r a s e n.
S. COSTER, Itys, 1615, bl. 3.

7) *Geil zijn, zich geil aanstellen.* KIL.

8) *De watervrees hebben, ten gevolge van een dollehondsbeet.* Ibid.

Rasen nae. *Met uitzinnigheid begeeren.*

Jae 't geen maer minnen was, sult ghy nu r a s e n n a e,
En al u uyt-zijn sal gedijen tot u schae.
GROEBE, Versch. Ged. II, 107.

Rasende sieckte. *Krankzinnigheid.* KIL.

Raséren. *Effen maken, afscheren, verwoesten, te gronde richten.* KIL.

Raserij, rasery. 1) *Furie, razernij.* Mythologisch wezen. Wdb. op BREDERO

2) *Razernij, dolheid, dwaasheid, verwoedheid.*

De R a s e r y, door 's legers wreede tenten,
Van band geslaeckt, hier alle d'elementen
Opprest, ten val van 't overoude Stift.
VONDEL, door V. L. III, 127, vs. 25.

Hier koomt al weer een vlaegh, de zelve r a e z e r y.

Ontstelde harssens, och! hoe zal ick u genezen?
Ibid. bl. 579, vs. 662.

Rasch, rasc. 1) *Sterk.*

Hem was die voet een lettel swaer
Vander linen, die hi droech;
Nochtan was hi r a s c h ghenoech.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 3032.

Maer inden middach so werd hi
Soe r a s c h ende so dapper daerbi, enz.
Lanc. IV, vs. 9592.

Meneghe ridder stout ende r a s c
Was daer ghewapent wel.
Walewein, vs. 8070.

Zie nog Walew. vs. 10090.

2) *Vrolijk, opgeruimd, vol vuur, vol geestdrift.* Artur in een strijd tegen de Romeinen overwinnaar gebleven zijnde,

Coninc Artur was vroe ende r a s c h.
Lanc. IV, vs. 10056. (†)

Des nachts waren die Grieken r a s c h.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 95, vs. 194.

3) Dit epitheton werd somtijds ook op den wijn toegepast in de beteekenis van *bruischend, parelend*, als:

Doe quam vort die bottelgier,
Ende brochte craut meneghertiere,
Daer up den wijn van vele maniere,
Wit ende root, r a s c ende plasant.
Walewein, vs. 10283.

Rasch in den buyck. *Loslijvig.* KIL.

Rasier. *Zekere inhoudsmaat voor droge waren.* Ibid.

Rasijn. *Druif.* KIL. Fr. »*raisin*".

Rosijnrood. *Hoogrood, dubbel geverfd.* Ibid.

Raspen. *Krabben, schrappen, fijn wrijven, fijn kneuzen.* Ibid.

Rassen, rasschen. *Spoeden, snellen.*

Niet anders als een Leeu de holen
Verlaet, en graegh ter proye r a s t, enz.
CAMPHUYZEN, 1630, Ps. xvij, vs. 9.

Grijp schildt en swaerdt, lang wap'nen voort,

(†) Al wat hier in Lancelot verhaald wordt, vindt men terug in MAERL. Sp. H. III P. V B. LIII.

Geeft u vooraen in mijn slachoordt.
Sta strack, wilt op den vyandt passen,
En gunstigh t'mijner hulpe rassen.
Ibid. Ps. xxxv, vs. 2.

Met sacken ghecleet, laet ons sitten in dasschen,
Berouwich zijnde ghelijck de Ninivijen,
Vastende, ons tot gebeden rasschen.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, 96, v°.

Rasside, elders **rosside**. *Paard.*

Gelijc datmen coept orse ende rassiden.
Die tgelt pait hi machse riden.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10115.

Rassigheit. *Vlugheid*, *raschheid.* Wdb. op HOOFT.

Rastalire, **rastalier**. *Ruif.*

Ende daer in ene rastalire
Daer ute aten hondert ende vijftich stire.
Lanc. III, vs. 5885.

Ende alsi in deser manieren
Weder comen waren ter rastaliren.
Ibid. vs. 5912.

Zie nog ibid. vs. 6155.

Raste. *Rust.*

Ghy blijft wtter haven daer eewich es raste.
ANNA BYNS, Ref. 1548, B. II bl. 149.

Wilt ghy crijgen, met Christi genooten, raste,
Doet wt den ouden mensch met zijnen wercken al.
Ibid. 1602, B. III, bl. 56, v°.

Hine hadde snachts raste no roe.
Lanc. II, vs. 44920.

Raste. *Taak.* KIL.

Rasteel. *Ruif.* PL.

Rastelic. *Gerust*, *rustig.* Rastelic ende vredelic tsamen te wesen. Nijh. Ged. IV, bl. 152.

— — ene stede — —
Daert rastelic was, ende scone mede.
Brab. Yeesten, B. II, vs. 521.

Rastement. *Gevankelijke aanhouding.*

Om te behueden dese ondaet,
Soe wort ghemaect een tractaet,
Tusscen die pensenarise vorscreven,

Hoe mense vort anc soude geven
Ende betalen, si u bekent,
Sonder riguer ocht r a s t e m e n t.
Ibid. B. VI, vs. 10180.

— binnen XV weken daer naer
Worden ghedaen r a s t e m e n t e
Up die van Ghend.
KAUSLER, Reimchr. vs. 9557.

Zie nog Tweede Proeve, bl. 78.

Rasten, resten, rosten. 1) *Rusten, uitrusten, slapen.*

Up enen nacht s hi bereyt
Ende is tot horen huse ghegaen.
Hi deedse van den bedde op staen
Ende vraechde, waer dat waer hoir gast?
Si sprac: »Ic heb alleyn g h e r a s t,
Gheens gastes so en heb ic ghewacht.
Mloep, B. II, vs. 3350.

Ende Jhs antwerdde hem. De vosse si hebben hole, ende de voghelen hebben nesten dar si in schulen, mar des menschen-sone en heft nit daer hi syn hoeft op r e s t e n mach. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 55.

2) *Zielsrust, zaligheid genieten.* Menech mensche — — — selen r o s t e n met Abrahame, met Ysaake ende Jacope in hemelrike. Ibid. bl. 53.

3) *Tot rust komen, gerust zijn.*

Ooc belovede hem Walewein
Te vaerne berch ende plein,
Ende niet te r a s t e n e vor die stonde
Dat hi den coninc Wondere vonde
Ende sinen sone Alidrisondre.
Walewein, vs. 9593.

Dese droech die minne in alle sijn leden
So starck, so vuerich ende also vast,
So dat hi dach noch nacht en r a s t.
Mloep, B. II, vs. 2626.

Rasten het bloed. Zie **Bloedrasten.**

Rasten (Te). *Gerust.*

Doe seid di stimme weder toet hare:
»Nu weest t e r a s t e n, mijn lieve kare."
Lev. van Sinte Lutgardis, vs. 275.

Rastéren. 1) *Aanhouden, arresteeren, betrappen.*

Ende als die coopliede teneger steden

Van Loven ghingen ofte reden,
Om haer comescap †· hanteren,
Dedense alom r a s t e r e n
Die pensenarise.

Brab Yeesten, B. VI, vs. 7066.

Wanneer — — — enech richter — — — enegen portre van Lovenene r a s t e e r d e. Ibid. D. I, 732. Worde enech onser porter van Lovene, of sijn goet ghevaen of g h e r a s t e e r t, enz. Ibid. bl. 734.

Bi Gode, ic ware mi liever doet,
Dan mi die God in valscheit groet
Betrapen mochte ochte r a s t e r e n.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 3173. (†)

Zie verder Tweede Proeve, bl. 78.

2) Van deze algemeene beteekenis van *aanhouden*, *arresteeren*, is het overgegaan tot die van *zich eigen maken*, *grijpen*, enz., als in de volgende aanhaling.

Te vindene tspere ende tgrael,
Hi moet sijn suver ende noyael
Van allen smelten, van allen sonden,
Dies es die waerheit ondervonden,
Die gene die hebben sal tgeval
Dat hi tspere r a s t e r e n sal
Na sinen wille, ende dat grael.

Lanc. II, vs. 45624.

Rastoen. *Koek, uit meel en eieren samengesteld.* KIL.

Rastoer. *Vergoeding.* Daer hi — — — enech r a s t o e r af hebben woude. Brab. Yeesten, D. II, bl. 611.

Rasurich. *Afgesleten*, *geschaafd*, *beschadigd.* Of dese selve brief nat, gaterich, r a s u r i c h of vleckich were. NIJH. Ged. D. IV, bl. 135. Zie nog ibid. D. V, bl. 86.

Rate. *Taak.* KIL. MEYER. Zie ook **Raste.**

Ratel. *Honigraat.* KIL.

Ratelgoud. *Klatergoud.* Ibid.

Ratelreep. *Ratel.* Ibid.

Ratelworm. *Oorworm.* Ibid.

Ratelspaen. *Ratel*, *klater*, *schel*, *bel.* Ibid.

(†) Wij hebben van dit woord meer voorbeelden aangehaald dan gewoonlijk, omdat het aan mijn vriend Dr. VERWIJS vreemd scheen te zijn, althans hij denkt dat het eene verknoeiing is van *arresteeren*, welke hem elders nergens was voorgekomen. Deze zes plaatsen zullen genoegzaam zijn, deze vreemdheid weg te nemen.

Ratele. *Zeker onkruid.* Ibid.

Rateler. *Kakelaar, schreeuwer, zwetser.* Ibid.

Rateler. *Espenboom.* Ibid.

Rattesteertekens. *De katjes, welke aan de noten- en andere boomen zijn als zij bloeien.* Ibid. en PITISCUS op »*Juli*" en op »*Nucamentum*".

Rau. Imperf. van **rouwen.** *Rouwde, berouwde.*

Die van Triere waren vroe
Dat si verledicht waren alsoe,
Ende dancten gode menichfout;
Oec r a u hem, dat si den ridder stout
Hadden alsoe begheven.
Limb. B. II, vs. 1890.

— — een scone wijf custe zine hant,
Daer hi of becoort wort thant:
Dat r a u hem zo bitterlike, enz.
Lsp. B. II, C. 48, vs. 293, var.

Rauw. 1) *Ruw, lomp, onbeschaafd.* De man hebbe niet te dencken, dat hy over zijn vrouwe gestelt is als een heerschende Prins over zijne onderdanen, ofte gelijck een r a u w e schaep-wachter over het vee. CATS, door D[r]. V. VL. I, 427.

2) *Ruw, lomp van vorm.*

Maer ick heb met de spa van jonghs geleert te wercken,
Of met een flucxse vorck, of met een r a u w e ploegh,
En siet, dit boeren-tuygh, dat geeft my broots genoegh.
Ibid. II, 395, b.

Rauweler. *Aarden pot.* KIL.

Rave. *Houwvast, klamp, iets tot hechting* of *verbinding.* KIL. MEYER.

Raveel. *Tong, rammelaar.*

Maer als het mont r a v e e l is eenmael op de vaert,
Stracks wijckt de goede wil voor haeren swacken aert.
CATS, ed. 1828, I, 342, a.

Maer soo het mont r a v e e l gaet weyden sonder toom
Soo vloeyt 'er onheyl uyt, als met een vollen stroom.
Ibid. II, bl. 360, b.

Ravelaer. *Snapper, prater, kletser.* De pleyters loopen dat gevaer te Hove, dat zy niet alleen ten koste haer smeer, de r a v e l a e r s dick en vet maken, maer dat zy oock van die huydvetters ghevilt werden. J. DE BRUNE, Banck.-Werck, II, 193.

Ravelen. 1) *Raaskallen.* KIL.

2) *Bruisen, in schuim opvliegen, onstuimig zijn.*

Daer 't water r a v e l t en zeer brant,
Daer is men aldernaest het lant.

J. DE BRUNE, Spreeckw. 1636, bl. 160.

3) *Woelen.*

Want vrees van schennis is mijn sterckste tegen-prater,
En r a v e l t steeds om 't hert met deze woorden: »laet 'er".

G. VAN DER EEMBD, Sophonisba, bl. 3.

4) *Verwarren.* KIL.

5) *Rondloopen, heen en weêr loopen, doorkruisen.* Ibid.

Ravelinghe. *Kolk, draaikolk.* Ibid.

Raven. *Raaf.*

Isengrijn began andworden
Ticeline met corten worden:
»Ic wane, ghi lieghet, here r a v e n!"

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2793.

Ende als soe up soude sien
Hevet soe van verren vernomen
Enen groten swarten ruddere comen
Up een hoghe ors, swart als een r a v e n.

Walewein, vs. 9689.

Raven. *Kwaken, rikkekikken*, zoo als de kikvorschen. KIL.

Ravenkock. *Beul.* Ibid.

Ravenvoet. *Zekere plant.* Ibid.

Ravot. 1) *Wellustig vermaak, gespeel, jool.*

Nadat Eneas Dido verlaten had, met wie hij een dartel en wellustig leven geleid had, is zij zoo bedroefd en wanhopig geworden, dat zij zich zelve het leven beneemt. Fame van eere, een tooneelpersoon zegt daarop:

Ghemeynlijck zulck eynde volcht na zulck r a v o t.

HOUWAERT, Handel der Am. bl. 78.

2) *Hoerhuis, licht huis.* KIL.

D'amoureuse Mans zijn zoo vol ghebreken,
Datse hun niet en lijen
Met een ghetrou Lief, sy zoecken ('tis dickwils ghebleken)
Altijt nieu melodijen,
Sy loopen meest al in 't hondert vrijen
Oft sy waren zot,
En ghelijck de Honden hunnen muyl steken t'allen tijen
Daer sy open vinden den pot,
Zoo loopen sy over alle zijen in 't r a v o t.

Ibid. bl. 438.

3) *Hoop of verzamelplaats van schavuiten.* KIL.

4) *Krot, schuilplaats.*

Dese heeft Ulyssem dus schamper toegesproken:
„Ongheluckich Beed'laer, is thooft kranck offt onvroet?
Waerom en soect ghy niet, om yewers te doken?
Een smitshuys of r a v o t?

COORNHERT, Odyss. 1605, II, bl. 92.

Ravotten. 1) *Brassen, lichtmissen.* KIL.

2) *Wellustig vermaak genieten.*

Sy hebben ligghen r a v o t t e n tot dat het daecht,
En nu zoo moet Leander maken maniere
Om te vertrecken naer synen quartiere:
Want dat syn Ouders de vryagie
Vernamen, sy zouden hem met loosen bestiere
Ten minsten uyt den Lande zenden in pelgrimagie.

HOUWAERT, Handel der Am. bl. 409.

Re. *Koorts.* Het is eene verkorting van *rede.*

Oft ic de r e hadde sta ic ende scudde.

SMEKEN, Tspel vanden H. Sacr. bl. 9, vs. 40.

Re. *Gereed, dra, spoedig of met spoed.*

De Gramschap wast by wijl, hoewel zy meest uytbreekt
Int ghalziek hete bloed, dat lichtelijk ontsteekt;
Dies ook in ionghe luy, int brein verhitticht dronken;
Zo bos-kruid eer als nat of droogh stro zal ontfonken,
Snel t' pulver, droogh stro r e, maar t' natte langher hand.

SPIEGHEL, Hart-Sp. 1614, bl. 38.

Reaalsch, ryaals. *Koninklijk, vorstelijk.* Wdb. op BREDERO.

Reb. *Rib, ribbe.*

Doen Apuleius zich met toover-vet besmeerde,
In eenen Ezel hy lichamelijck verkeerde,
En loopt zoo naer den stalle, om eten uyt de kreb,
Daer hy gestooten wert op zijne magre r e b
Van zijn beslagen Paerd.

VONDEL, door V. L. I, 291, vs. 4.

In desen slaep, ende teser stede,
Nam hem God ene r e b b e, ende vleesch mede,
Ende maecter af een wijf.

Rymb. vs. 558.

Reb, rebbe. *Balk, ribbe.* Zie SMEKEN, Tspel, enz. vs. 1056.

Rebas. *Kwelgeest.*

Balotides, die wrede r e b a s
Liep totten schalken Folkas
Ende seyde hem alle dese dinck.
Mloep, B. II, vs. 1535.

Rebat. *Twist*, *gekijf.* Zie **Rabat.**

Rebebie. *Zeker strijk-* of *snareninstrument.*

Selc hoort gherne melodien
Van orghelen, van fluten, van souterien,
In herpen, in vedelen, in r e b e b i e n.
Horae Belg. VI, bl. 2, vs. 28.

Rebel. 1) *Afvallig*, *wederspannig*, *in strijd* of *oneenig met.*

Doe screven ten Persen die van Surien
Dattie Joeden ende hare partien
Jherusalem die quade poort
Weder maecten, die was te stoort,
Ende oint quaet was, ende r e b e l
Dien van Persen, ende fel.
Rymb. vs. 17447.

Vader, ghi en doet niet wel,
Dat ghi den vrouwen sijt r e b e l
Die goedertieren sijn ende niet fel.
Belg. Mus. V, 78, vs. 58.

Die diere, die den man sijn r e b e l.
Lev. van St. Franc. vs. 4673.

2) *Ziek.* Zie MAERL. Sp. H. 4°. ed. D. III, bl. 450, b.

Rebelléren. Trans. *In opstand zijn tegen.*

Het Aerdrijc schut en beeft van myne dreyghementen:
Wat ist dat ghy verzoect? Ziet wien ghy r e b e l l e e r t.
VONDEL, door V. L. I, 78, vs. 883.

Reboulje. *Geraas*, *getier*, *geweld.*

Wat hoor ik voor r e b o u l j e?
VAN PAFFENRODE, Filibert of oud Mal, 1657, bl. 18.

Rebsteck. *Ribstuk.*

Daer schoot hi in mit groter haest,
Ende tgoede rentvleysch stont hem naest.
Daer prant hi uut tot sinen deel
Een groot r e b s t e c k al gheheel.
HILDEG. Ged. bl. 90, vs. 106.

Redde. *De koorts.* KIL. MEYER.

Redde. *Bevrijding.* KIL.

Redden. *Afdoen, afhandelen, beredderen.* Wdb. op HOOFT.

Redder. *Soort van jachthond, die verhoedt, dat andere jachthonden het wild verscheuren.* KIL.

Redderen. 1) *Redden.*

Daer juycht toen Jacobs huys, soo dat het aertrijck beeft,
Vermits Godt al het heyr soo wel g e r e d d e r t heeft.
CATS, ed. 1828, II, 407, 5.

Dan moest het uit den dwang g e r e d d e r t, eer die stout
Hier zijnen zetel vest.
ANTONIDES VAN DER GOES, Ged. door BILD. I, 119.

Reddigh. *Radijs.* KIL.

Redding. *Verstrooiing, slachting.* Wdb. op HOOFT.

Rede. *Wagenspan.* KIL.

Rede, reede. *De koorts.* Ibid.

Esculapius die seghet,
Dat des hasen herte pleghet,
Versch an eens hals ghehanghen
Doet den vierden dach r e d e verganghen.
Nat. Bl. B. II, vs. 2611.

— hi hadde wille groot
Thuus, so quam hem de r e d e
Ende hem faelgierden alle de lede.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. III B. VII, vs. 59.

Rede. *Zeef.* KIL.

Rede. *Wedervergelding, verhaal, vergoeding van geschondene rechten.* Fr. »*représailles*". Wdb. op HOOFT.

Rede. *Spoedig.*

Die brug en can niet r e d e tebreken,
Wanttie gront es ymmer vast.
HILDEG. Ged. bl. 52, vs. 102.

Redelick. Bijv. nw. 1) *Eerlijk, braaf.* Eens r e d e l i c k e n mans erve licht in allen landen. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 63.

2) *Zedig, onberispelijk, kuisch, ingetogen.*

Die oude comt van goeden zeden
Ende van r e d e l i k e n leven.
HILDEG. Ged. bl. 69, vs. 115.

Redelick. Bijw. *Braaf, goed, naar behooren.*

Die te tyde hem selven kent,
Dat hi r e d e l i k e n leeft,
Ende mit wil hem daertoe went,

Dat hi hoveerde overgheeft,
Die waen ic dat niet veel en sneeft,
Oeck waer hi wandert ommetrent.
Ibid. bl. 189, vs. 98.

Oetmoet is in allen staet
Een yghelijc wel te maet,
Op dat hi r e d e l i k e n leeft.
Ibid. bl. 86, vs. 159.

Redelyk schouwen. *Voor voldoende keuren.* Wdb. op HOOFT.

Reden. 1) *Recht*, *billijkheid*. Ibid.

Mer ic ga der r e d e n toe
Ende spreke rechtveerdighe woert.
Mloep, B. IV, vs. 882.

2) *Raadslag*. Ende sine r e d e n e was mit ioab. Bijb. van 1477, I Kon. I, vs. 7.

3) *Rekenschap*. Gi sult Gode r e d e n geven van alle uwe wercken. WEIL. Gr. T. K. Wdb.

Reden. *Spreken*, *redeneeren*, *praten*. KIL.

— — — Qua klap bederft goe seden.
Dit treft vernaemlijck, die in 't openbaer sal r e d e n.
VONDEL, door V. L. III, 65, vs. 108.

Bedwingt uw' moedt een poos, geen r e d e n kan dit stuiten.
Ibid. IX, 670, vs. 282.

Reden. *Ziften.* KIL.

Reden, reiden. *In gereedheid houden* of *brengen.*

„R e e t," seit hi, „mijn swaert! ic sal gaen scouwen
Die sameninghe van den tween joncfrouwen.
Fl. ende Bl. vs. 3309.

Doe r e e d d e m e n daer, al sonder vorste,
Wat so hem in den wech bedorste.
Rymb. vs. 15535.

Des lateren avendes en sal men geen braden geven nog versche spysc r e d e n.
MS. keuren der stad Groningen, 9de Boek, Art. 10.

Zie nog Fl. ende Bl. vs. 121; CATS, door Dr. v. VL. I, 506, a; Bediedenisse van der Misse, vs. 153; Walewein, vs. 1215; ibid. vs. 4643.

Reden (Sich). *Zich gereed maken.*

Doe riepen si met groten vare,
Van binnen, als si worden geware
Den dach: „Ghi heren, het es tijt
Dat w i o n s r e d e n; ons naect strijt."
Walewein, vs. 6783.

Ons sijn XL daech ghegheven,
Dat elcman beteren sel sijn leven,
Op dat hi kersten ghelove bekent,
Ende r e d e h e m totten sacrament.
HILDEG. Ged. bl. 211, vs. 4.

Reden doen. *Recht doen, rechtvaardig handelen, handelen volgens recht en billijkheid.*

Alsmen den coepman wel betaelt
Ende altoes gelijc ende r e d e n d o e t,
Soe brengt menich man sijn goet,
Daer die lude hem aen generen.
Ibid. bl. 5, vs. 145.

Wy bidden anden hemelschen vader,
Dat hi in doechden wel behoet
Elken heer die r e d e n d o e t,
Waer si sijn tot enigher stede.
Ibid. bl. 102, vs. 106.

Reden (Te) gaen. *Rede en billijkheid raadplegen.*

(Die) in peynsen t e r e d e n g a e t.
Ibid. bl. 189, vs. 8.

Reden (Op) staen. *Op rede en billijkheid gegrond zijn.*

Nae wercken loon, dat s t a e t o p r e d e n.
Ibid. bl. 90, vs. 36.

Reden (Te) brenghen. *Tot billijkheid brengen.*

Doe wart ghindre menich raet,
Hoe men t e r e d e n b r o c h t e,
Die dese overdaet wrochte.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1337.

Reden hebben van. *Spreken over.* Wdb. op HOOFT.

Redenaer. *Rechter*, ook *overheidspersoon.* KIL.

Redene. *Zaak.* Die r e d e n e is van mi ghegaen. Bijb. van 1477, Daniel II, vs. 5.

Redene. *Rede*, *redelijkheid.*

Abraham was ver Saren man;
Doe sine amie hare heffen began
Boven haerre vrouwen,
Daer en was gheen houden an
Hine deedse wech, want r e d e n e verwan,
Sine herte was vul trouwen.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 55, vs. 187.

— — — nochtans eischt r e ê n dat zy
Verwerve zijn genade.

VONDEL, door v. L. XI, 567, vs. 837.

Redene tonen. *Bewijsgronden bijbrengen.*

Dus was stijf dat rebat,
Want elc t o o n d e r r e d e n e toe.

Lsp. B. III, C. 26, vs. 17.

Redenen. *Redeneeren, spreken, praten.* KIL.

Redeninge. *Redeneering.* Die wel ter tale is, of verstandich in r e d e n i n g e, een welsprekende man. St. Bijb. Jes. III, Kantt. 8.

Reder. *Redenaar.* KIL.

Reder. *Zeef.* Ibid.

Rederen. *Ziften.* Ibid.

Redergueren. *Wederleggen.* Ende hi heeft r e d e r g u e e r t ende beruspt — — haer sonden. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. lxxiij, b.

Redijt. *Iets dat aanmerking uitlokt, iets dat niet juist, niet in den haak is.* Waarschijnlijk staat dit woord in verband met het Fr. »*redire*".

Cont ghy fault, r e d ij t of vitie hier in bespooren,
Dat houdet ten goeden, 't wert u ghebeden.

Constth. Juweel, 1607, bl. Ffffj, v°.

Redinghe. *Gesprek.* KIL.

Redjement. *Beweging, rumoer, getier, opschudding.* Wdb. op HOOFT.

Redselligh. *Welsprekend.* KIL. MEYER.

Redselligheidt. *Welsprekendheid.* Ibid.

Reduis. Hetzelfde als **Raduis**. PL.

Ree of **raa**. *Doodkleed, lijkkleed.* MEYER.

Ree. *Reegeit.*

Asael, dies horic lyen,
Die was snel ghelijc der r e e.

Rymb. vs. 9873.

Ree. Contractie van **reede**. *Rust* of *verblijfplaats.* Wdb. op BREDERO.

Ree. *Gereedschap, tuig.*

Wye dat varen wil ter zee,
Die sel sijn zeil, mast ende r e e,
Ende al sijn tou doen besorghen.

HILDEG. Ged. bl. 80, vs. 2.

Reed. *Reeds.* Wdb. op HOOFT.

Reed. *Snel, bij de hand, flink.* KIL.

Reed, reede. *Gereed.* Ibid. Terwijl hy zich r e e d maeckte om tegens yders danck naer Pylos te reizen. VONDEL, door v. L. IV, 164.

Pelagia, de minste uit alle uw leerelingen,
En r e e d e, om uit den top van 't steile dack te springen, enz.
Ibid. bl. 348.

Reede. 1) *Recht.* Wdb. op HOOFT.
2) *Gereedheid.* Ibid.

Reede. *Reeds.* U. W.

Reedehaven. *Huisraad.* KIL. MEYER. U. W.

Reedelyk schouwen. *Voor voldoende keuren.* Wdb. op HOOFT.

Reeden. 1) *Toereeden, gereed maken, bewerken.* KIL. MEYER.

Gaet vorder jonge vrou. R e e t allerhande webben.
CATS, door Dr. v. VL. I, 506, a.

2) *Verschaffen, voortbrengen.*

Die aen 't menschelijck geslacht
R e e d e n wil, magh niet versuymen,
Ga te slaen sijn Joffers luymen
Somtijds suur, en somtijds sacht.
VONDEL, door v. L. III, 186, vs. 42.

Reedendom. *Redelijkheid.* MEYER.

Reedlykheidt. *Rede, oordeel* en *geschiktheid om eene zaak met kalmte te overwegen,* ook *billijkheid.* Wdb. op HOOFT.

Reedsand. *Zandbodem.* KIL.

Reedschap. 1) *Aanstalten, toebereidselen.* Als hy nu r e e d s c h a p maakte om de stadt te beuken. HOOFT, Nederl. Hist. fo. 278.

De triomfeerder stelt sijn vendels in slaghorden,
En d' eer van d' eersten storm verguntmen aen den Vries,
Die groote r e e d s c h a p maeckt.
VONDEL, door v. L. III, 419, vs. 1732.

2) *Gereedschap.* KIL.

Zoo ziet men voor de banck een stomme kudde staen,
Terwijl de slaeger zich gereed maeckt om te slaen,
En mes en r e e d s c h a p slijpt.
Ibid. bl. 587, vs. 889.

Reefter. *Spijskamer in een klooster.*

Esser dan niet te bytene oft te schinckene,
En t r e e f t e r clocxken niet en pijndt te clinckene,
Ghelijckt wijlen eer dede in haer convent.
ANNA BYNS, Ref. 1548, II, 127.

Als t r e e f t e r clocxken luyde sonder dralen,
Ghinghen sy ter cribben, dat moet hen nu falen.
Ibid. bl. 128.

Reeck. 1) *Rij, menigte, hoeveelheid, reeks.* KIL.

Schilders, Platen-snijders, Bootseerders by den reeck,
Berbieren en Schrijvers die passen op mijn streeck
Vier daeghen ruym ter week.
Zeeusche Nachtegael, bl. 1 ij.

2) *Staat, toestand, gesteldheid.*

Al wat in hoogheyd is, de Princen en de Heeren,
Van groot en kleynder reeck', zy moeten alle keeren
Op d' herr' van mijn begeert.
J. DE BRUNE, Emblemata, 1624, bl. 292.

Reecke, reke. *Hooivork, hark, rijf.* PL. KIL.

Reecken (Met goede). *Op goede bewijsgronden.* Dit seggen sal niet bevesticht connen werden met authentijck bescheyt, waerom wy sulcx, koonende met goede reecken anders bewijsen, verwerpen. SCRIVERIUS, Out Batavien, 1612, bl. 90.

Dit woord is mij, in die beteekenis, nooit elders voorgekomen; wellicht moet het reden zijn, zoo als het, twee bladzijden verder, voorkomt, want daar staat: »Want dat zijn Heerschappie soude ghestreckt hebben tot de Lauwers toe, zijn blauwe bloemen, welcke wy met goede reden verwerpen.

Reeken, reken. *In orde, in goeden staat brengen.*

Hi seide, hi mach den tempel breken,
Ende in drien daghen weder reeken.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 358, var.

Reekenen. *Het maken van plannen en ontwerpen die zonder gevolg bleven.* Wdb. op HOOFT.

Reekening. *Verhaal, geschiedverhaal.* Ibid.

Reeks, reex. *Keten, ketting.* MEYER; Wdb. op HOOFT.

Reekx, reex. *Sleutelreeks*, gewoonlijk ingehaakt aan een onderriem, die meestal van leder, ook somtijds van zilver en fraai gestikt was. Wdb. op BREDERO.

Reel. *Dun, schraal, uitgemergeld.* KIL. PL. MEYER.

Reen. *Rendier.* KIL.

Reen. *Paal, eindpaal, scheidpaal.* Ibid. en MEYER.

Reen, reene. 1) *Rein, zuiver.* KIL. Mloep, B. II, vs. 1806.

2) *Veilig.*

Blijft daer vry te nacht, ic werts geruster,
En gaet slapen tuwer moeyen, mijn suster,
Die en sal u om eenen nacht niet ontseggen.
Ick hebt liever dan of ghy, door hagen en heggen,

Thuys by donckeren sout comen alleene;
Want de wech van boven en is niet al reene,
Ende ghy zijt een schoon, lustighe maeght,
Men soude u lichtelijk aenspreken.
Marieken van Nymegen, bl. 2.

Reenbeleed. *Beleid, leiding van de rede.*

— — — behulp van reenbeleed,
Dats Redenkavlingsampt die stiert beradingswaghe.
SPIEGHELS Hart-Sp. 1614, bl. 23.

Reenberaad. *Overleg, beraadslaging.*

Weest in u Reen beraad (wilt ghy u niet verghissen)
Heel lang-zaam, Zyeloos, bedacht, de zaak wel kund.
Ibid.

Reenboom. *Scheidboom, paalboom.* KIL. MEYER.

Reendom. *Redelijkheid.* MEYER.

Reene (Al). *Geheel en al.* Zie **Al rene** en aaneengeschreven, MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. VI, vs. 28.

Reenen. *Grenzen.* KIL.

Reenen. *Scheidpaal stellen, bijgelegen zijn.* MEYER. KIL.

Reenghenoot. *Bijgelegene, gebuur.* MEYER.

Reenkund. *Redekennis.*

Dat ghy niet achteloos sluyt, of door haast bedroghen,
Noch by onkund en voeld ghy reenkunds onvermoghen?
SPIEGHELS Hart-Sp. 1614, bl. 23.

Reensteen. *Paalsteen, scheidsteen.* KIL. MEYER.

Reenvergetel. *Hij die alle reden vergeten heeft.*

Reenwik. *Overweging, beleid.*

Wat isser nutters dan als wakker staegh anmerken
Op schyngoedslust, op hertstocht, reenwik, woord en werken?
SPIEGHEL, Hartsp. 1614, bl. 12.

Reep. *Stijgbeugel, stijgreep.* Wdb. op BREDERO.

Reep. *Hoepel.*

De vryheid is u quaed; gy deugt niet onbenepen:
Bedwang maekt u geschikt tot zaken van belang.
De ton en doet geen nut, 't en zy geperst van reepen;
Gy mede, Mariaen, niet goeds als door bedwang.
J. DE DECKER, Rym-Oeff. II, 59.

't Moet vroegh krommen, dat een goede reep worden sal.
CATS, door Dr. v. VL. I, 647, b.

Reep. *Touw, koord.* KIL. MEYER.

Men reyde toe die mast ende r e p e.
Mloep, B. I, vs. 1498.

Mit groten rouwe ende hantghealach
Liep si int water totten schepen,
Ende hilt vaste by den r e p e n.
Ibid. vs. 2352.

So dat hi in siere ouden lach,
Doe hi zitten niet en mochte,
Ende boven sinen bedde cnochte
Eenen r e e p, dat crancheit dede,
Daer hi hem selven keerde mede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. XXI, vs. 43.

Reepdans. *Koordedans.* KIL. MEYER.

Reepdansser. *Koordedansser.* Ibid.

Reepen. *Hoepelen.* Ibid.

Reepen het vlas. *Het vlas braken, van de zaadhuisjes ontdoen.* KIL.

Reeper. *Touwslager.* Ibid.

Reephout. *Hout voor hoepels.* Ibid.

Reepslagher. *Touwslager.* Ibid.

Reeren, reren. *Schreeuwen, loeien, brullen, schreien, huilen, bulken.* KIL. MEYER.

Wie heeft den dorper daer gemeert
Int dal, daer die duvel r e e r t.
Dr. VERWIJS, Bloemlezing, 1859, II, 98, vs. 177.

Die honden spronghen den esel om
Ende waenden dat ware een wilt.
God, here! hoe lude hi doe r e r e n beghan.
Vaderl. Mus. I, 70.

Reeroof. *Grafroof.* MEYER.

Rees. *Vlak langs.* Niet verder als r e e s en langst de huyd. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 427.

Reese, reise. *Optocht ten strijd.*

— — — — haerre was
Wel vijfhondert in den tas,
Of meer in der r e e s e n,
Ende oec alle uutghelesen.
Brab. Yeesten, B. V, vs. 3101.

Nu hoert hier ene der swaerster r e i s e n
Daer ic ye af hoerde lesen.
Ibid. vs. 3349.

Zie ook ibid. vs. 3698; ibid. B. VI, vss. 9847, 5645, 5662.

Reesen. *Optrekken, ten strijde trekken.*

Daer bi moesten die ionge weesen
Van Brabant tileec r e e s e n
Ghewapent achter lande riden, enz.
VAN HEELU, VS. 270.

Aldus stont met onvreden
Brabant, ende met ongemake
Van dien heeren, sonder sake,
Die al om waren gheseten,
Ende Brabant ane beten
Met orlogen, ende met r e e s e n,
Tallen staden, eer die weesen
Van Brabant quamen te haren dagen.
Ibid. vs. 487.

Reescap. *Geschiktheid.* Overmits deser r e e s c a p den coninc aen te sien en worden wi niet alleen ghesalicht in den hemelschen vaderlande, mer oec, enz. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 34.

Reescap, reescip. *Werktuig, middel.* Der heylighen lichamen waren goods vaten christus tempele ende bossen mit gheestelijken salve, godlijke fonteyne ende een r e e s c a p daer die heilighe gheest doer wercte. Pass. Winterst. 1480, f°. A. iij, c.

Zie ook: Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 169.

Reeschap, reescip. *Aanstalte, toebereidsel.* Item Ottem van Malsen ghegeven te teergelde — — — om r e e s c i p van herbergen ende broot te doen maken tot mijns liefs heren behoef. Ibid. bl. 6.

Zie ook ibid. bl. 58, 175, en 221, en **Reedschap.**

Reezigh, ryzich. *Hoog, rustig van leden.* MEYER.

Reessem. 1) *Tros, rist.* KIL. MEYER.

2) *Reeks, rij.* Die een kleynen text in zoo veel ghedeelten splist, en dan noch twee of dry-maels klieft, maeckende alzoo van elck ghedeelte een r e e s s e m van zoo veel sermoenen. J. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 241. Hoe langher reeck van jaren, hoe langher r e e s s e m van oolick gheboefte. Ibid. II, 346.

Reessemen. *Samenbinden, samenvoegen, tot een tros of rist voegen. Een rij vormen.* KIL. MEYER.

Galghen met geworghde lijcken g h e r e e s s e m t.
J. DE BRUNE, Banck.-Werck, II, 397.

Reet, reete. *Hekel, ijzeren werktuig om het vlas te bewerken.* KIL.

Reeten. *Het vlas van zijn zaadknoppen ontdoen.* Ibid.

Reetsch. *Ritsig.* Alle heete r e e t s c h e Teven. Byencorf, uitg. 1645, bl. 219.

Reetscap. *Uitreeding.*

Welc reetscap hem ghecost hadde houde
Over xij dusent cronen van goude.
Brab. Yeesten, B. VI, vs. 11087.

Reeuwen. *Pestziekte genezen.* KIL.

Reeuwer. *Genezer van pestziekten.* Ibid.

Reeuwhemd. *Lijkhemd*, ook *hemd waarin iemand gestorven is.* 'T is het reeuwhemde, dat eerst naer de dood uyt-getrocken wert. J. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 43.

Reeuw-placke, reeuwplek. *Doodneep.* KIL. MEYER.

Reeuwsel. 1) *Doodschuim.* Ibid. Met het reeuwsel in de mond. J. DE BRUNE, Banck.-Werck, II, 67.

2) *De reiniging van een lijk.* KIL.

Reeuwzweet. *Doodzweet.* Ibid. en MEYER.

Refe, ref. 1) *Wandelstok*, ook *stok om er iets aan te dragen.* KIL.

2) *Pakzadel.* Ibid.

Refectie nemen. *Iets nuttigen*, *door iets te gebruiken zich verkwikken*, *zich versterken*, *zich te goed doen.* Als nu Bavo met den zijnen wat refectie ghenomen hadde, enz. VAN VAERNEWYCK, Historie van Belgis, 4°. ed. 1665, bl. 106, v. o.

Refter. Hetzelfde als **reefter**, dus *spijskamer in een klooster.* 'S morghens ten ombyt, s'noenens ende t' savonts de belle ghetrocken zijnde, sullen alle dinghen laeten staen, ende terstont propelijck naer den Refter comen. Belg. Mus. V, 186.

Refuis. *Uitschot*, *iets van weinig waarde.*

Om dat
Hi (Kain) metten refuse van sinen lande
Gode wilde doen offerande.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 103, vs. 2545.

Reg. *Rug.*

Den Troostlosen Armen heeft genoech op sijn regge.
Consth-th. Juw. aangehaald in De Taalgids van 1860, bl. 120.

Regaal, regal. *Rattekruid*, *arsenicum*, en in het algemeen *vergift*, *venijn.*

Wat hoeft men alsem, gal, vergiftigh kruyt, regael?
Een wijf, een hatigh wijf begrijpt het altemael.
CATS, door Dr. v. VL. I, 448, a.

Sy spanden boogen over al
End' schoten my met haer regal.
Souter Lied. Ps. 63.

Wiens valsce tonghen zijn vol r e g a l l e n,
Dese en sullen in Gods rijcke niet stallen.
ANNA BYNS, Ref. N°. 11.

Reghe. *Rij.* KIL.

Regeeren. *Besturen.* Wdb. op HOOFT.

Regel. *Rij.* Ibid.

Regel. *Liniaal.* PL.

Regel. *Lat, plank.* Van ij middelhout te zaghen, dair men die r e g l e n off maecte. MEERMAN, Belegh van Leyden, bl. 229.

Reghel. *Grendel, klink.* KIL.

Regeléren. *Linieeren.* Ibid.

Regeléren sijn leven. *Zijn leven besturen, richten.* Ibid.

Reghelinck. Bijw. *Volgens regel en orde.* Ibid.

Regelmaet. *Liniaal.*

Men zietze oon r e g e l m a e t en passer nimmermeer.
VONDEL, door V. L. I, 355.

Regement, regiment. 1) *Schikking, ondernemingsplan.*

Nu hoert heer Everaerts r e g e m e n t.
Brab. Yeesten, B. VI, vs. 1508.

2) *Bestuur, regeering, heerschappij.*

Sijn r e g e m e n t duerde een ende dertich weken.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L.

— si en dogen meer no min
Geset in sulken r e g e m e n t.
HILDEG. Ged. bl. 4, vs. 29.

3) *Toedracht eener zaak.*

Ghy sult mi segghen al 't r e g e m e n t.
SMEKEN, 'Tspel. vs. 1015.

Regement (Het) stellen. *Woelen, onrust* of *opschudding veroorzaken.* Wdb. op HOOFT.

Regenig. *Regenachtig.* Ibid.

Regenruy. *Regenvlaag.*

Met soo voelt hy drop op dropje,
Dreiging van een r e g e n - r u y.
OUDAAN, Poëzy, II, 129.

Regenwind. *Zuidenwind.* KIL.

Regeren. *Waarnemen, besturen.* Dese office, daer ick toe genomen ben, sal ick r e g e r e n nettelyck ende wel. Vaderl. Mus. III, 129.

Regeren (Hem). *Zich gedragen.* Knapen — — — die h e n qualec r e g e e r d e n. Belg. Mus. X, 105. Dat die gevanghene hen beteren selen ende voirtane h e n wel r e g e r e n. Ibid. bl. 106.

Regetten. Quid? Sy cochten 't quartier van Overschelde, ende deden t' selve appliceren aen t Schependom, soo deden sy oock alle de r e g e t t e n ende opstallen van S. Baefs. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 4°. ed. 1665, bl. 488.

Regghe. 1) *Hark.* KIL.

2) *Egge.* Ibid.

Regge. *Rug.*

Den Troostlosen armen heeft genoech op zijn r e g g e.
Constth. Juw. 1607, bl. H IV, v°.

Regghen. *Eggen.* KIL.

Regiere. *Regent, regeerder.* Die wise man seit: hebben si di enen r e g i e r e ghemaect, verheffe di niet. VAN ITERSON, Stemmen, bl. 141.

Regieren. *Regeeren, besturen.* Zie Gloss. Mloep.

Regieren (Hem). Hetzelfde als **Hem regeren.**

Regiment. Zie **Regement.**

Regioen. *Landschap.*

Dus behelt Uter Pandragoen
Van Bertaengen alt r e g i o e n.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. V B. XXXII, vs. 42.

Regnacie, regnatie. *Bestuur, beheer.*

Menich ghepens heb ic verleten,
Om een deel den sin te weten
Vander werlt r e g n a c i e.
HILDEG. Ged. bl. 220, vs. 3.

Ende sijn regnatie sal daer
Staen meer dan hondert jaer.
Het Boec vander Wraken II, vs. 1020.

Regneren, regneeren, regnieren. Hetzelfde als **Regieren,** dus *besturen, regeeren.* Ozias was sestien iaer out doe hij began te r e g n e r e n, ende twe ende vijftich iaren heeft hij r e g n e e r t in iherusalem. Bijb. van 1477, II Chron. XXVI, vs. 3.

Regneerre. *Heerscher, bestuurder.* Bijb. van 1477, Numeri XXIV, vs. 19.

Recht. *Rechtspraak, vonnis.*

Doe dat die coninc hoerde,
Dat Vasti sijn ghebot versmade,
Riep hi alle sijn vorsten te rade
Ende gaf him te kennen dit,
Dat sijn wijff sijn ghebot versit,
Wes daer een r e c h t e off soude wesen?
Mloep, B. IV, vs. 831.

Zie ook NIJH. Ged. II, 74.

Recht. *Gerecht* namelijk van spijs. KIL.

Recht. Bijv. nw. 1) *Rechtzinnig.*

Dus staet die monster, na r e c h t e lere,
In Jhesus Cristus ons Heren ere.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XL, vs. 31.

2) *Rechtmatig, wettig.*

Dat es r e c h t Gods goet,
Dat menich te vergheefs verdoet.
Lsp. B. I, C. 26, vs. 111, var.

3) *Rechtvaardig.*

R e c h t e n here salmen meer weghen
Dan men sal ghetidighen reghen.
Heim. der Heim. bl. 90, vs. 1471, var.

Zie daarbij bl. 365.

4) *Oprecht.*

Een r e c h t man ende .i. valsch tyrant
Quamen te gader in .i. lant.
Daer men vele scimmincle vant.
Esopet, bl. 283.

5) *Echt, wezenlijk, waaraan niet te twijfelen is.*

Daertoe hagelet nochtan
R e c h t e keselen, r e c h t e steene
Uten swarten swerke gemeene.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. LVI, vs. 33.

6) *Waar, eigenlijk.*

Reinaert es een r e c h t mordenere,
Ende een trekere, ende een dief.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 129.

Recht. Bijw. 1) *Juist.*

Ende r e c h t e doen die sonne claer
Sceen, quam hi met haesten gereden
Op enen berch.
Lanc. II, vs. 38782.

Ende r e c h t in dese selve stont
Quam daer een groot man gegaen.
Ibid. vs. 39692.

2) *Regelrecht, rechtstreeks.*

— — — hi viel in onmacht.
Soe hieffene up met haerre cracht,

Ende droechene r e c h t te beddewaert.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1307.

3) *Inderdaad.*

Hem donct r e c h t dat hem goet gheschiet,
Ende wetens hem groten danck,
Die hem singhen dezen zanck.
Mloep, B. IV, vs. 1648.

Hi was ghemint van hem allen gader,
Want hi was r e c h t der aermer vader.
KAUSLER, Reimchr. vs. 1159.

4) *Te recht.*

Godts lichaem, noit van smette r e c h t beschuldight.
VONDEL, door v. L. IV, 601, vs. 1463.

Recht al. *Geheel en al.*

Euantius hevet selve den knecht
Up sine scouderen gerecht,
Ende leidene bina r e c h t a l doot
Voer die voete des heren groot.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. XL, vs. 27.

Recht of richt (Te). 1) *Aanstonds.*

Die marc quam t e r i c h t ghevloghen,
Dat Paschalis was opt lant.
Mloep, B. IV, vs. 1760.

2) *In waarheid.*

Si saghen wel, ten mocht niet sijn
Dan t e r e c h t een godlic schijn.
Mloep, B. II, vs. 3184.

Recht uyt. *Oprecht.* Ongeveynst in 't geloove ende vertrouwen op Godt, ende r e c h t u y t in de liefde tegen sijnen naesten. St. Bijb. Job I, Kantt. 3. De rechte ofte richtige van herten — — — die (alsmen seyt) r e c h t u y t zijn. Ibid. Ps. VII, Kantt. 24.

Recht te nemene ende te ghevene. *Zich te onderwerpen aan de uitspraak des rechters.*

Ic bem Brune, des coninx bode,
Die hevet ghesworen bi sinen goden,
Ne comdi niet ten ghedinghe,
Ende ic u niet vor mi bringhe,
Recht te nemene ende te ghevene,
Ende in vrede vort te levene,
Hi doet u breken ende raden.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 529.

Recht ende rede. *Rechtvaardig en billijk.* KIL.

Rechte. *Rechtvaardige.*

Den rechten met dogeden bevaen,
Versiert met heylicheden.
Nieuwe Werken van de M. v. N. L. V, 2de St. bl. 20.

Dus, seidi, dat dIngle pleghen
Feeste te makene van enen sondare,
Die de sonden heeft ommare,
Meerre vele dan omme die rechte,
Die leven sonder eneghe plechte.
Rymb. vs. 24037.

Rechte (Te). *Volgens den eisch, naar behooren.*

Om dat die leeke van allen zaken
Rime ende dichte willen maken,
Ghelijck clerken, dat wonder es,
So hebbic mi bewonden des
Dat ic nu wil bringhen voort
Wat enen dichter toe behoort,
Die te rechte sal dichten wel.
Lsp. B. III, C. 15, vs. 6.

In desen mesbare hi doot blivet,
Doe hi L jaer, lettel mere,
Hadde geweest ter werelt here.
Sine IIII sonen sijn daer comen
Ende hebben den vader genomen,
Ende voerdene te Sissoen,
Alsi te rechte souden doen
Ende groevene in sente Medaerts kerke.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXXIX, vs. 26.

Rechte (Van). Hetzelfde.

Aldus moet die dichtre sijn
Van rechte een gramarijn.
Lsp. B. III, C. 15, vs. 38.

Rechte doe. *Aanstonds.*

Doe waende there al openbaer,
Datte port ghewonnen waer,
Ende liepen toe met alre cracht
Rechte doe, al op die gracht.
MELIS STOKE, B. IX, vs. 368, var.

Rechte (In de). 1) *In orde, te recht.* Wdb. op HOOFT.

2) *Rechtstreeks, regelrecht.* Ibid.

Rechte (Ter). *Ter rechter zijde.* Ibid.

Rechte (Iemant een streek in de) gaan. *Iemand in zijn oogmerk dwarsboomen, belemmeren.* Ibid.

Rechte (Te) houden enen. *Iemand recht doen wedervaren.*

Coninc, oftu best een gerecht man,
Alse coninc sculdech es te sine,
Soe hort nu die clage mine!
Hout mi te rechte in u hof.

Lanc. IV, vs. 3405.

Rechte voirt, rechtevoort. *Aanstonds, terstond, dadelijk, onverwijld, thans, nu.* Ende so zal men dan rechte voirt ter selver tijt den hertoghe van Ghelre overleveren — — — dat huus tot Spaldorp. NIJH. Ged. D. II, bl. 275. Doe hi dit geseit hadde, so voer hi wech ende rechtevoert wort die storm ghesaft. Pass. Wijnt. 1480, f°. cxxj, d. Zie nog **Rechtevoort.**

Rechtknecht. *Gerechtsdienaar.* KIL.

Rechteloos. *Onrechtvaardig.* Wdb. op HOOFT.

Rechten. *Vergoeden, te goed doen.* Item so wye sijnen hof niet en behendet als dat gemeen coren is in comen, wes scade hem schiet, die en sal men niet rechten. Spiegh. van Sassen, 1505, bl. 67.

Rechten. *Een rechtsgeding of twistgeding voeren, procedeeren.* KIL.

Alse broeder jeghen broeder vecht,
Ende tkint jeghen den vader recht.

Het Boec vander Wrake II, vs. 892.

Rechten. *Inrichten, regelen.* KIL.

In haest van tafel op te staen,
En oock met honger wegh te gaen,
Dat is, o maeght! de beste voet,
Waer na men weelde rechten moet.

CATS, door Dr. v. VL. I, 351, a.

Rechten. *Oprichten, opsteken, opheffen, in de hoogte steken.* Wdb. op HOOFT.

Rechten. *Instellen, vestigen.*

Ende name hi meer vanden lieden
Ander goet of ander mieden,
Waest groot, cleine, cort of lanc,
Hi moste zinghen zulken zanc
Alse dandre zonghen op dat recht;
Hierop was heerscap gherecht.

Lsp. B. I, C. 35, vs. 76.

Rechten. *Oprichten, plaatsen, bouwen, stichten.*

Ghi sult g h e r e c h t sien vor u huus
Ene galghe ofte een rat.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1383.

Dune sout mi ghenen tempel r e c h t e n.
Dboec vanden Houte, vs. 525.

Rechten. *Recht maken.* Even als de gene die een krom hout willen r e c h t e n. J. DE BRUNE, Jok en Ernst.

Rechten. 1) *Ter dood brengen, te recht stellen.* KIL.
2) *Straffen.*

Cracht ende overdadecheit
Salmen r e c h t e n, wats ghesciet.
Doctrinale, B. II, vs. 3715.

Ghi, eerbaer wive, sietet an,
Hoe groot dat die misdaden sijn,
Diemen r e c h t mit sulker pijn.
Mloep, B. III, vs. 1182.

Rechten (Hem). 1) *Zich oprichten.* Wdb. op HOOFT.
2) *Zich in postuur zetten.*

Onse Vrouwe es upgestaen,
Ende r e c h t e h a r e ende ontfinc
Den scote vorden jongelinc.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VII B. LVII, vs. 29.

Rechtenesse. *Uitvoering van een vonnis.*

Te desen cruce, dat gi daer siet,
Daer menech r e c h t e n e s s e gesciet,
Daer verloes een riddere dlijf.
Lanc. II, vs. 48529.

Rechtent. *Te recht, rechtens.*

Lude riep hi ende onsochte:
»Heren van Cytopolis,
Ic doghe, als dies werdech is,
R e c h t e n t torment ende pine
Bedi dat ic uptie mine
Sulke moort dede ende verdriet."
Rymb. vs. 27821.

Rechtevoort, elders **rechte voirt.** 1) *Aanstonds, dadelijk, terstond.*

Ik zel gaen bestellen nu r e c h t e v o o r t
Dat 'er wat komt daer wy of banken mengen.
Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 19, laatste regel.

2) *Nu, op dezen oogenblik.* De Heere geeft u rechtevoort sulcke bequame gelegentheyt om uwen vyant te dooden. St. Bijb. I Sam. XXIV, Kantt. 7.

En na 't gunt rechte-voort wy hebben gaen verhalen
Moet al dit zijn in hem volkomen, sonder palen.
HUGO DE GROOT, Bewys, 1652, bl. 5.

Die dans ben ik ontgaen, nu vrees ik geen gevaar,
'k Ben regte voort verblijt, hoe droef ik flusjes waer.
NOOZEMAN, Lichte Klaertje, 1681, bl. 17.

Rechtgangich. *Den rechten, waren weg houdende, daarvan niet afwijkende.* Wdb. op HOOFT.

Rechtgeneight. *Welgezind, rechtzinnig.* Ibid.

Rechthouders. *Aan wie de rechtsbedeeling is toevertrouwd.*

Als Daniel dit heeft ghehoirt
So nam hi bij hem rechtevoirt
Die rechthouders vander steden, enz.
Mloep, B. II, vs. 2557.

Rechtich. *Gerechtig, rechtvaardig.*

Warens al die heren wijs,
Sy souden daer toe sijn ghekeert,
Als Affricanus heeft gheleert,
Dat sy den rechtighen enten goeden
Lieten lant ende volc behoeden.
HILDEG. Ged. bl. 78, vs. 183.

Waren sy rechtich ende goedertieren,
Wye soude dan arch op hem visieren?
Ibid. bl. 112, vs. 113.

Rechticheit. 1) *Gerechtigheid.*

Die noch persecucie lyden
Om die rechticheit te minnen.
Ibid. bl. 126, vs. 239.

Doe die van der stad comen waren
Ten campe met meneghen baren,
Quam haer hoetman gereden,
Ende seide: »ghi heren bi rechticheden
Sprekic vore die van der stad, enz.
Limborch, B. III, vs. 262.

2) *De juistheid, het ware.* Zie HILDEG. Ged. bl. 122, vs. 33.

Rechtinghe. *Wat iemand toekomt.*

Ende die vrucht, die sie bringen sal,

Sal sijn r e c h t i n g h e hebben al.
Vanden Levene ons Heeren, vs. 4911.

Rechtloos ende wetloos. *In den ban gedaan.* KIL.

Rechtpad. *Binnenweg, die het kortste tot het doel voert.* Ibid.

Rechtschaffen. *Juist, volmaakt.* Ibid.

Rechtschaftig. Hetzelfde. Ibid.

Rechtschapen. Bijv.nw. en bijw. 1) *Fraai bewerkt, net gemaakt.* Wdb. op BREDERO.

2) *Echt.*

— — — wat r e c h t s c h a p e n
Bekent wort.
VONDEL, door V. L. II, 295.

3) *Volkomen, geheel.*

Neen liefelijck geslacht, ick sou dan Phaeton
R e c h t s c h a p e n bootsen na, in 't mennen van de Son.
STARTER, Friesche Lusth. door Dr. v. VL. bl. 7.

Doch menich Heer, al is hy bot,
En mogelick r e c h t s c h a p e n sot,
Wilt voor een wijs man sijn gehouden.
ZEVECOTIUS, Ged. door BLOMM. bl. 319.

4) *Gevoeglijk.*

Die halsband sluit en past r e c h t s c h a p e n
Het horenbeest aen 't Engels wapen,
Maer niet den Leeuw, om zynen hals.
OUDAAN, Poëzy, I, 197.

5) *Fiks, ter dege.* Wdb. op BREDERO, bl. 505.

6) *Juist, gezond, goed gesteld.* Wdb. op HOOFT, bl. 484.

7) *Zonder gebrek geschapen, in volkomen staat.*

Een die r e c h t s c h a p e n is wort niet zoo licht verbluft
Van ydle vreeze.
VONDEL, door V. L. X, 409, vs. 1257.

Rechtschaepenheidt. *Goede vorm of gedaante, welgemaaktheid.* Wdb. op HOOFT.

Rechtscheyd. *Richtsnoer.* KIL.

Rechtshandel. *Geding.* Ibid.

Rechtsinne. Afgekort woord voor **rechtsinnich.** *Billijk.*

Wel soo dan de begeert van een r e c h t - s i n n e vraecke
Meer en meer in u groeyt.
HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 59.

Rechtzinnelyk. *Volgens de ware bedoeling.* Wdb. op HOOFT.

Rechtzinnigh. 1) *Rechtstreeksch, duidelijk, ondubbelzinnig.* Ibid. 2) *Rechtvaardig, billijk.*

Ghy hebt wreedelick u gasten in u huys verbeten
Dus heeft u Jupiter rechtsinnich gestraft na tbehoren.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 60, v°.

Rechtsnoer. *Richtsnoer.* VONDEL, door V. L. XII, 24.

Rechtsplichtinghe. *Geding, rechtszaak.* KIL.

Rechtzusterling. *Volle nicht.* Wdb. op HOOFT.

Rechtsweer. *Neef.*

— — — — ende si bede
Groeten elc andren te dier stede,
Want elc was anders rechtswere.
Lanc. II, vs. 15798.

Ic bem geheten Bohorst, here,
Ende bem Lanceloets rechtswere.
Ibid. vs. 16385.

Men vindt dit woord ook dikwerf vaneen geschreven.

Rechtswijs. *Rechtsgeleerd, rechtskundig.* KIL.

Rechtuitheit. *Rondborstigheid.* U. W.

Rechtuitstrijdigheên. *Tegenstrijdigheên.*

Men kan geen rechtuitstrijdigheên
Vereenigen.
VONDEL, door V. L. X, 291, vs. 524.

Rechtvaarde. *Rechtvaardig.*

Wan hy geen doodelyken schicht
Uit syn rechtvaarden koker licht.
SIX VAN CHANDELIER, Poëzy, bl. 393.

Rechtvaarde God, wij, wij zijn 't, die uw slaanden hand,
Verdienende, op ons haalen.
Ibid. bl. 399.

Rechtvaerdich. 1) *Met recht.* Wdb. op BREDERO. 2) *Naar behooren, volgens de regels der kunst.*

Zoo blijckt dit bousel dan van lit tot lit rechtvaerdigh.
VONDEL, door V. L. VI, 678, vs. 641.

Rechtveerdighen. *Naar recht en billijkheid straffen.* Soe welken van hoen des niet doen en wolden, dat sullen wy heren vuurscr. samentlick rechtveerdighen. NIJHOFF, Ged. D. III, bl. 63.

Zie ook D. IV, bl. 217.

Rechtveyrdigh. *Rechtvaardig.* Wdb. op HOOFT.

Regule. *Regel.*

Slaet sonder r e g u l e.
SMEKEN, Tspel enz. vs. 637.

Rey. *Straal*, of *staart*. In 't jaer ons Heeren daer an (1314) openbaerde een sterre inder luchte, die Cometa heet, mit langen r e y e n, dat wel een teyken was der jammerlycker plagen. Klerk U. d. l. L. bl. 204.

Rey maken. *Dansende zingen*. Eenen hoop der gener die eenen r e y m a k e n, die t'samen vrolick zijn; de Israeliten, selfs oock somtijts de godtsalige, plechten met reyen haer te verblijden. St. Bijb. Hoogl. VI, Kantt. 57.

Reyden, reiden. *Bereiden*, *gereed maken*, *in gereedheid brengen*.

Die trouwe was so groot in beyden,
Dat die zake was goet te r e y d e n.
Mloep, B. II, vs. 1946.

Men r e y d e daer ter bruloft voert,
Als tot sulker feeste behoert.
Ibid. B. IV, vs. 1019.

Here, als ic dat hadde ghehort
Dedic mine wapine r e i d e n.
Walewein vs. 1215.

Reye. *Gracht, vaart.* KIL.

Reye. *Dans*, *snelle dans.* Ibid.

Reye. *Koor*, *zangkoor*, *vreugdbedrijving*. Ghy hebt my mijne weeklage verandert in eene r e y e. St. Bijb. Ps. XXX, vs. 12.

Reyen. *Dansen*, *huppelen*, *zingen*, *vreugdbedrijven*. KIL.

Twijl Jacob dus van vreuchden r e y e t.
VONDEL, door V. L. I, 96.

Nu zinght, nu speelt, nu r e y t en danst.
Ibid. I, 110.

Reyeren. *Beven*. KIL. PL.

Reyk, reycke. *Kleine egge*. MEYER. *Rijf, hark.* KIL.

Reik, reyck. *Bereik*, *grens*.

Ghy zijt nu boven r e y c k van alle slechte menschen.
CATS, door Dr. V. VL. I, 618, a.

Om dat zy den r e i k onzer verstanden te boven gaat. J. DE BRUNE, Wetsteen, 8°. ed. bl. 116. De waarheid hier van heeft Artemisia — — — bewezen, die haar man boven den r e i k van 't menschelik geloove beminnende, enz. Ibid. bl. 156. Die de macht der natuur en de menschelikke r e i k ver te boven gingen. Ibid. bl. 182.

In het laatste voorbeeld kan r e i k ook door *begrip* of *grens van het denkvermogen* verklaard worden.

Reycken. *Te hulp komen*, *doen bijkomen uit eene flauwte.* Verwisseling van *reecken.*

Wat word my bange. ick zwijm. ick sterf. het herte ontzijght.
Staet dochters reycktme. amy!

VONDEL, door V. L. I, 702, vs. 741.

Reycken. *Bereiken*, *aanraken.* KIL.

Reimeren. 1) *Op rantsoen stellen*, *schatting doen betalen*, *brandschatten*, *los-* of *vrijkoopen*, *los doen koopen*, *afzetten.*

— — nemt vore mine mesdaden
Beternesse die u eerliic si;
Ic sal soe sere reymeren mi
Dat u wonder hebben sal,
Ende daer toe den lieden al;
Lant, dorpe ende castele
Ghevic u ende riichede,
Ic wille werden oec u man
Met .V^c. riddren nochtan; enz.

Limb. B. II, vs. 1686.

— heren die pinen omme dat
Si vergaderen willen scat
Ende haer volc reimeren daer bi,
Wedert recht of onrecht si.

Lsp. B. III, C. 25, vs. 91.

Doe gieriecheit Vaspasiane
Also was gewassen ane,
Began hi in die doget faelgen.
Alle tolle ende alle taelgen,
Die ander keysere hadden geset,
Nam hi meerre, al waest onwet.
Hi nam wat hi gecrigen mochte,
Waest recht of onrecht, hem en rochte.
Die gherne namen heeft hi gesat
In dienste, om dat hisc bat
Reimeren mochte tsiere vromen.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. II P. II B. V, vs. 11.

Zie nog KAUSLER, Reimchr. vs. 1534 en vooral zijne Aanmerking op bl. 475 en v.

2) *Berooven*, *plunderen.*

Die daer alle doot bleven
Ghereimert van haren goede.

VAN HEELU, vs. 6063.

Die den tempel entie stat
R e i m e r d e, ende oec den scat.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. II B. XXXIII, vs. 24.

Reimering. 1) *Rantsoen, vrijkooping, losgeld.*

Want si waenden hebben gehat
Van sire r e i m e r i n g e n groeten scat.
Ibid. I P. VII B. LXXXII, vs. 12.

2) *Heffing van schattingen.*

Cylpric brac ende hevet ontset
Ende verbrant die quade wet
Entie brieve ende alle de dinge,
Die boerden ter r e i m e r i n g e.
Ibid. III P. VI B. XLIX, vs. 88.

Rein, reyne. *Regen.* KIL.

Sulc scrijft dat men niet ne vint
No dau, no r e y n nemmerme
Up thoochste van Gelboe.
Rymb. vs. 9839.

Met r e y n e ende met donreslaghen,
Met blexeme ghinc hi up hem jaghen.
Ibid. vs. 4245.

Rein. *Grens-* of *scheipaal.* KIL. MEYER.

Reyn. *Rendier.* KIL.

Reyn. 1) *Uitgezocht, keurig.* Wdb op BREDERO.

2) *Aardig, lief, mooi, net.* Ibid.

3) *In orde.* Ibid.

4) *Onschuldig.*

Si mogen daer ane leren
Doget ende der zielen leringe,
Ende r e i n e dachcortinghe.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. XXIV, vs. 60.

Zie verder op **Rene.**

Reyn. *Geheel en al.*

Nu hebdi mi verbolghen sire
Dat gi mi doet dese grote onere,
Dat gi dus r e y n e roeft mijn rike
Dat daer en blijft no arm no rike.
Vanden Levene Ons Heren, vs. 4351.

Reyn wt. *Schoon uit.* KIL.

Reinardie, reinaerdie. *List, sluwheid, vossenstreek, sluwe handelwijs.*

Ine sal mine ypocrisien
Mantelen wel met r e i n a r d i e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 10786.

Die mitten heren connen hoven,
Ende wat van R e y n a r d i e n weten,
Die sijn daer wel te punte gheseten.
HILDEG. Ged. bl. 43, vs. 29.

Reynbesien. *Ramnusbessen.* KIL.

Reynech. *Regenachtig.*

Tbloed liep bi den graden neder
Alse twater in r e y n e c h weder.
Rymb. vs. 33572.

Reinecheit, reinicheit. 1) *Eerbaarheid, vrouwelijke onschuld.*

Nu merct dan oft hi sere mesdoet,
Die met sijns evenkerstens wijf
In dootsonden deelt sijn lijf,
Of die enich wijf oncleit,
Ende neemt haer haer r e i n i c h e i t.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 96, vs. 1861.

2) *Kuischheid.*

Die bisscop die hiet Desidere,
Die den stoel hilt vander stede,
Ende was van groter r e i n e c h e d e.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. V, vs. 14.

3) *Sierlijkheid.*

Selve met groter r e i n e c h e d e
Maketsoe hem stoel ende stede.
Alse hire ware met sinen gesellen.
Ibid. III P. IV B. XLIIII, vs. 41.

Men leze over deze versiering of verfraaiing HALBERTSMA's Aanteekeningen, bl. 101.

4) *Zuiverheid van zeden.*

Sinen papen ghebood hi mede
Alle sonderlinge r e y n e c h e d e.
Rymb. vs. 5386.

Reinen, reynen. *Regenen.* KIL.

Ende God ondede die zwerke mede,
Ende deet r e y n e n, sonder enegen vrede.
Ibid. vs. 1170.

In Egipten tselker stat r e i n e t niet,

Oft harde selden eest dat gesciet.
VELTH. Sp. H. f°. 12.

Zie ook MAERL. Sp. H. I P. III B. LVI, vs. 35.

Reinen, reynen. *Zuiveren, reinigen.*

Maer Reinaert, die hem sach soo bi,
Sloech sinen rugen steert, dien hi
Vol had geseict, hem int aensciju.
Doe waende blint worden Isegrijn;
Want die seic ginc hem in dogen.
Doe moest hi rusten ende pogen
Dat hi die ogen daer af r e i n d e.
Rein. door WILLEMS, vs. 6997.

Alsoe, dachtic, selt vergaen,
Den ghenen die in sonden staen
Tlanghe jaer al doer ende doer,
Ende alte zelden hebben voer
Uten zonden hem te r e y n e n.
HILDEG. Ged. bl. 233, vs. 153.

Reyner, reyngher. *Rendier.* KIL.

Reynigh. *Rein, zuiver.* Ibid.

Reyning. *Reiniging.* De r e y n i n g e syner vorige sonden. St. Bijb. II Petri I, vs. 9.

Reinlike. *Op eene kuische wijze.*

Soe sprac, soe mindene genouch
R e i n l i k e, alse den broeder haers heren.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. LXV, vs. 121.

Reynnette. *De baard* of *de sik eener geit.* KIL.

Reyns (Dat's gien). *Dat is niet eerlijk, niet zuiver.* Wdb. op BREDERO.

Reynwater, reyne water. *Regenwater.*

Daer binnen was .j. cisterne,
.I. pit, r e y n e w a t e r in te waerne.
Rymb. vs. 31306.

Reynweyde. *Rhijnwilg* en *mondhout.* KIL.

Reis. *Gelijk, effen.* MEYER. Fr. »*rez*".

Reisbaer. 1) *Reizende, gewoon te reizen.*

(Als ik) Myn r e y s b' r e broed'ren, de' (d. i. deed) voor my op 't marmer knielen.
VONDEL, door V. L. II, 44, vs. 30.

Hoe komt dit r e i s b a e r volck zoo kostelijck gekleed.
Ibid. III, 598, vs. 1180.

Zie nog ibid. X, 181, vs. 370.

2) *Geschikt om bereisd te worden.*

De wegh valt r e i s b a e r.

Ibid. IX, 49, vs. 1226.

Reise. *Maal, keer*, als twee, drie reis, voor twee, drie maal. KIL.

Reyse. *Krijgstocht.* (Die) r e y s e, die heer Jan van Mierlaer dede inder meyeryen van den Bousch, daer hi lude venck ende dat hore benam. NIJH. Ged. D. II, bl. 226.

Reyse stichten. *Een krijgstocht ondernemen, ten krijg optrekken.* Ende (hy) s t i c h t e corts daer nae een r e y s e ende quam mitten Vriesen voir Alcmaer ende verbrande die Steede. Klerk u. l. L. bl. 61. Om dit te wreeken zoo heeft Heer Florys een r e y s e g e s t i c h t op die Vriesen. Ibid. bl. 73.

Reysen. *Ten oorlog optrekken, op een krijgstocht uitgaan.* KIL.

Reyzenaer. *Reiziger*, ook *ruiter*. Zie VAN HASSELT op KIL.

Zy maeckten een verdragh, d'een voor en d'ander naer,
Te proeven haere kracht op eenen R e y z e n a e r.

VONDEL, door V. L. I, 421.

— — — de zantwel stuwt de baren
Op 't hooft van kemels en verdronken r e i z e n a r e n.

ANTONIDES VAN DER GOES, door BILD. I, 58.

Reyser. Hetzelfde. Wdb. op BREDERO.

Men neem dien r e y s e r waer vroegh in den daegeraet.

WESTERBAEN, Ockenburg, bl. 159.

Reyschap. *Paardentuig, zadeltuig en wat verder tot de dienst der ruiterij vereischt wordt.* Gewapent mit pravande ende r e y s c a p. NIJH. Ged. D. III, bl. 369.

Reisgeslist. *Tot den grond geslecht.* KIL. MEYER.

Reysigh, reysich. 1) *Reisvaardig.* KIL.

2) *Reizende.* Een r e y s i c h geselschap van Ismaeliten. St. Bijb. Gen. XXXVII, vs. 25. R e y s i g e geselschappen van Dedanim. Ibid. Jes. XXI, vs. 13.

Reizigh. *Rijzig.*

Zoo r e i s i g h als een els.

VONDEL, door V. L. VIII, 166, vs. 88.

— — — de bijl — — hout r e i s i g e esschen neder.

Ibid. bl. 597, vs. 216.

— — — Daer komt die schoonheit aen,
Zoo schoon geschapen, dat een princen hart zou lusten
In haeren schoot, vol gloets, en blancken arm te rusten.
Hoe r e i z i g h muntze in al dien sleep hofjoffren uit.

Ibid. IX, 256, vs. 18.

Reizigh krygsvolk. *Paardenvolk.* MEYER.

Reizigh paerdt. *Oorlogspaard.* KIL. MEYER.

Reysighe wegh. *Opene en begaanbare weg.* KIL.

Reisigher. *Ruiter.* KIL. MEYER. Ook ruiter die twee paarden ten krijg voert, om beurtelings te berijden als het eene te moede wordt. KIL.

Reisigheidt. *Hoogte, lengte, rijzigheid.* MEYER.

Reyter. *Zeef.* KIL.

Reyteren. *Ziften.* Ibid.

Reck. *Eind wegs, afstand.*

— — — ick bleef een lange reck
Hem nazien.

VONDEL, door v. L. XI, 663, vs. 454.

Reck. *Uitzicht, doelwit, staarpunt, reikhalzing.*

Gout en silver nae te jaghen met bekommerlijck verdriet,
Huysen bouwen, landen dijcken, waer oock myn vermaecken niet:
Noch verschoven, noch verheven, sonder schulden 'en ghebreck,
Soude wesen myns begeerens oogen-merck en verste reck.

VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 83, vs. 8

Reck, recke. *Held.*

Dus sullen die overcoeme recken
Op die heide trecken.

Renout, vs. 1400.

— — daer mocht men scouwen
Wonder van volke te velde trecken.
Parijs quam met sinen recken, enz.

BLOMM. Oudvl. Ged. I, 17, vs. 1373.

Zie nog ibid. vs. 1661; D. II, 11, vs. 722; Alex. VI, vs. 113.

Reck. *Gebied, omvang.*

De hoop alleen van allen dezen,
Is hier gesteuyt in 's weerelds reck:
Laet ons dan op ons' hoede wesen,
Dat zy niet mede wegh en treck.

DE BRUNE, Emblèmata, 1624, bl. 152.

Zie nog CATS, door Dr. v. VL. I, 592, c.

Reck. *Uitgestrektheid.*

't Is waer dat in het reck van onse Nederlanden,
Geen mensch en is gepraemt met enge tafel-banden.

CATS, door Dr. v. VL. I, 480, a.

Hoe verre dat het reck van sijne machten ga.

Ibid. fº. 459, b.

Reckbancke. *Pijnbank.* KIL.

Reke. *Wiedmes* en *hark.* Ibid.

Reke. *Rij*, *reeks*, *regel.*

> Mijn heer Simon quam in de r e k e.
> Grimb. Oorl. I, vs. 2467.
> Of de schotels dicht en op haer r e k e staen.
> CATS, door Dr. v. VL. I, 418, b.

De spreeck-konste en bloem-tale wierden ghestelt in 't gelit en r e k e van zaecken. J. DE BRUNE, Banck.-Werck I, 89.

Zie nog CATS, door Dr. v. VL. I, 448, a; Ibid. II, 830, b; Rymb. vs. 11823.

Reke. *Een regel schrifts.* KIL.

Reke. *Valdeur.*

> Torec reet ter porten inne,
> Ende dire boven lagen ten tinne,
> Liten die r e k e vallen ter vaert.
> Lanc. III, vs. 26621.

Eene zonderlinge overeenkomst schijnt er te bestaan tusschen *reke* en *heekel*, beiden werktuigen van punten voorzien, en beiden *valdeur* beteekenende, waarschijnlijk om denzelfden vorm, dewijl ook de valdeuren veelal uit puntige balken bestonden.

Rekel. *Vrek.* KIL.

Rekeling (Raf en). Volgens WEILAND de rugvinnen van zeker slag van heilbot, die met het vet diep uit den rug gesneden, gezouten en gedroogd werden; ook andere deelen van dien visch, op dezelfde wijze toebereid. Zie op **Raf.**

Reken. Znw. *Berekening*, *schatting.*

> Die binnen lagen in die were,
> Vloen in die borch te Dossemere.
> Die naeste Saterdach, die gelach
> Na dat men Ricele op geven sach,
> Niet vele meer, na myn r e k e n
> Dan om dien loep van .III. weken; enz.
> VELTH. Sp. H. fo. 271.

Reken. *Toerusten*, *in gereedheid brengen.* Desen grooten Keyser Carolus is binnen Ghendt ghecommen ter wyle dat hy dede r e k e n zijn oorloochsche schepen ieghens de Denen. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1574, fo. 144, d.

Reken, raken. Grondbeteekenis *verzamelen*, *bijeenbrengen*, overdrachtige beteekenissen:

1) *Harken*, *opharken*, *vegen.* KIL.

2) *Het afgesneden gras verzamelen.* Ibid.

3) *Te samen schrapen.* Van de gierigheid sprekende, zegt VAN HILDEGAERSBERCH:

Nu is si onder die heren comen — — —
Een havic, die hem gheneert mit roven,
Voeren die heren op hoer hant;
Des ghelijc wordsy becant,
Dat si den havic slachten som;
Want sijn bec is voren crom,
Hi mach schoren ende breken.
Oec willen die heren tsamen r e k e n
Groten schat.

Ged. bl. 210, vs. 310.

4) *Inrekenenen*, dus *heete asch over iets heen rakelen.*

Enen coeke si daer af maken,
Dien si thant in dasschen r a k e n.

Lsp. B. III, C. 3, vs. 1042.

5) *Oprakelen*, *uit de asch ophalen*, en van daar verder *voor den dag brengen*, of *te voorschijn halen.*

Doen die derde ghesselle sach
Dat sijn gheselscap in slape lach,
Ghinc hi heimelec toten viere,
Ende r a c uut den coeke sciere,
Ende attene altemale.

Ibid. vs. 1064.

Doe dede Floris r e k e n in sine male
Een guldene cop al metter scale.

Fl. ende Bl. vs. 1706.

Doe dede Floris r e k e n van scarlaken root
Eenen mantel, die hi sinen wert boot.

Ibid. vs. 1902.

Zie nog Walewein, vs. 3314.

6) *Wieden* d. i. *het onkruid verzamelen en verwijderen.* KIL.

7) *Wat gebroken is herstellen*, *de gescheidene deelen weder tot een brengen.*

— — — meneghe stat,
Die men r e k e n moeste bat
Ende stofferen harde wale,
Met boghen ende met springale.

Meliboeus, vs. 2317.

Reken. *In orde brengen, schikken, bereiden, toestellen.* KIL.

Die Joden spraken ghemene:
»Hi seide, hi mach den tempel breken,
Ende binnen drien daghen weder r e e k e n.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 358, var.

Rekenen. *Verhalen, vertellen, mededeelen.*

Hier sijn ongherechte vrouwen,
Meyeren ende lose scepenen,
Dat maghic u wel r e k e n e n.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 103, vs. 689.

Hi r e k e n d e hi ware mijn oom.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2104.

Dit plach Martijn den lieden
Te r e k e n e wat hem gesciede.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. II B. XXXVI, vs. 46.

Recke. *Lange stok* of *paal.* KIL.

Recke. *Tusschenruimte.* Ibid.

Recke. *Rij, reeks.* Ibid.

Reckelic. *Welvoegelijk, geschikt, rechtvaardig.*

Want soe een mensche beter sy,
Soe hem bet betaemt daer bij
Dat hi r e c k e l i c sij ende edel.
Mloep, B. I, vs. 3131.

Summe le roye, dat is in duytsche: des Coninx summe; ende heet een somme, want veel goede materien te samen vergadert sijn, tot eenre summen een r e c k e l i k e n levens. Dr. v. VL. Prozast. bl. 152.

Rekkelykheit. *Gemeenzaamheid, gemeenzame omgang.* Wdb. op HOOFT.

Recken. 1) *Reikhalzen.*

Hoe de Os en 't Ezelkyn
Langer niet na hooi of gras en r e k t.
OUDAAN, Poëzy, II, 123.

Mocht ic noch comen wt uwer strecken,
Ghi sout wel lange na mi r e c k e n,
Eer ic weder quame daer in.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 9, vs. 692.

2) *Strekken, uitstrekken.* KIL. Ende Jhs r e c t e sine hant ende ghereen din besikden. MEIJER, Lev. v. Jezus, bl. 52.

3) *Uit zijn verband rukken, verdraaien, verkeerd verklaren.*

Die Gods woort naer haer phantasijen r e c k e n.
ANNA BYNS, Ref. 1548, II, 138.

Wanneer sy gods woordt naer haer verstanden r e c k e n,
Ic souse van een met mijnen tanden trecken.
Ibid. bl. 178.

4) *Bespoedigen.*

Zy roept: »'t is tijt, hoogh tijt mijn reis te r e c k e n,
Eer Etna hier mijn ros en wagen barnt.
VONDEL, door v. L. IV, 428, vs. 35.

5) *Door de leden uit te rekken pijnigen.* KIL.

Recken (Hem). 1) *Zich spoeden.*

Na desen worden te rade des
Die van Mechgele, syt seker des,
Dat si ut willen trecken,
Ende h e m tAntwerpen willen r e c k e n.
VELTH. Sp. H. f°. 294.

2) *Zich inspannen, zijne kracht te werk stellen, zich moeite geven.*

Ene wout eyke hi droech,
Daer hi grote slage met sloech;
.II. perde souden h e m wel r e c k e n,
Soudensi dat boemkijn vertrekken.
Ferguut, naar het HS. vs. 3523.

Recoerde doen. *Getuigenis geven.*

Van minnen d e d e n si r e c o e r d e.
Seghelijn van Jher. f°. 26. b.

Men vergelijke ROQUEFORT op »*record*".

Recoevereren. *Zich herstellen, zijne krachten terug krijgen.*

Ende des anders daghes daer naer
Sullen die viande r e c o e v e r e r e n.
Lsp. B. IV, C. 1, vs. 175.

Recorderen. *Verhalen, vertellen, bespreken.* ROQUEFORT »*recorder*".

Dicke quam hise visenteren
Ende goede sermoene r e c o r d e r e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 11184.

Het Fr. »*recorder*" heeft ook de beteekenis van »*rappeler*, *faire ressouvenir:* ook *enseigner*". Zie ROQUEFORT.

Reksenen, rexenen. *Spuwen.* MEYER. KIL.

Reksening. *Speeksel, spog.* KIL. MEYER.

Rel. 1) *Gedruisch, geruisch, geraas, getier.* KIL.

2) *Gesnap, zoutelooze taal, spotternij.* Ibid.

Al moechdi onvervaert solaes en spel baren,
Gods stathouders beclappende, wilt sulcken r e l sparen.
ANNA BYNS, Ref. 1548, Ref. 7.

Relief, relijf. *Overblijfsel, rest, overschot, afval.*

Hi ginc sien oft enich relief lach,
Dar trelief te liggene plach.
Lanc. II, vs. 24218.

Ende doe hi sat gegeten was, Lampreel,
Quam mijn jonxste soon Rosseel
Ende woude wech doen dat relief;
Want jonge kinder hebben eten lief.
Rein. door WILLEMS, vs. 4475.

Zie nog MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 107; Rymb. vss. 26923, 33413; RUUSBR. Brul. 149, regel 2; Doctrin. B. I, vs. 799.

Religie. *Geestelijke orde.* Zie Tweede Proeve, bl. 92, en HUYDECOPER op STOKE, III, 449.

Religioen. Hetzelfde. *Geestelijke stand.*

Joncfrouwen van religioene.
Dr. VERWIJS, Bloeml. 1858, II, 102, vs. 79.

Liede van religioene
Die der wapene niet en horen toe.
Meliboeus, vs. 3243.

Rellen. *Door malen of stampen peulvruchten ontbolsteren, van de schil ontdoen.* KIL.

Rellinge maken. *Snappen.*

Dit dinckende, al maken de quade rellinghe
Tegen mijn eere, ick acht al cleene.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 30, ro.

Remelen. *Revelen, raaskallen.* KIL. MEYER.

Remelinghe. *Geraaskal.* KIL.

Remenant. *Rest, overblijfsel.* ROQUEFORT »remenant."

Die broedere sagene ende waren gram,
Dat hi sonder ezel quam,
Ende waenden dat hine hadde verbeten
Ende van groten hongre gheten,
Ende hietene keren danen te hant,
Ende eten dat remenant.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. I B. XXXV, vs. 66.

Rementen, rimenten. *Leven, opschudding, rumoer maken.*

Wat zal ons wyf, zoo ze 't hoort, rementen en baren.
J. DE RIJK, De Besteedster, 1692, bl. 19.

Dat zal een van de hoeren ontgelden, hoe willen we rementen!
VERBIEST, Kl. van 't Wijnvaatje, bl. 13.

Remme. *Zijplank of boord van een schip.* KIL.
Remmelen. *Wellustig en onkuisch leven.* Ibid.
Remmeler. Zie **Rammeler.**
Rempe. *Zekere scheepsmaat.* KIL.
Rempen. *Stremmen.*

Als melc g e r e m p t,
Was haer hart gestempt.
Souter Liedekens, 1584, Ps. 118. J.

Rencken. *Buigen, ombuigen.* KIL.
Ren. *Smak, om te looien.* Ibid.
Ren. *Kooi, slagkooi, knip.*

Steeckt booghjes in u Tuyn, doet R e n n e t j e s op-hanghen,
Daer Lijster, Meerl en Snip haer selfs in komen vanghen.
GROEBE, Versch. Ged. II, 104.

Ren. *Loop.*

De Koppens inde r e n het arme Hoen verpickten.
VONDEL, door V. L. I, 583, vs. 2.

Ren, rene. *Dun.* KIL.
Rend. *Rund.* Ibid.
Rendelijck. *Rein, schoon, zindelijk.* Wdb. op BREDERO.
Renderijn. *Rundvleesch.*

Van spisen si vonden ghenoech broot ende wyn,
Ende verkenvleesc ende r e n d e r ij n.
Fl. ende Bl. vs. 1847.

Rene. *Raad* volgens WILLEMS. Bij KIL. is *reen* grens.

Ic sal u leeren een r e n e.
Belg. Mus. II, 108.

Rene, reene, reyne. *Rein, zuiver.*

— — Maria Magdalene
Die van haren sonden was r e n e.
Vanden Levene ons Heren, vs. 4681.

Weset suver ende r e e n e.
Ibid. vs. 1216.

Zie nog ibid. vs. 1706; Dboec vanden Houte, vs. 665; Doctrin. vs. 429.
Rene. *Geheel en al, geheellijk.*

Dat men thare nam so r e n e
Dat hare ne bleef groot no clene.
Rymb. vs. 33381.

Rengen. *Ringen, scharen, rangschikken.*

Oenopis — — —

Dit was des hoops Propheet die altoos sat g e r e n g t
De leechste byden Nap.
COORNHERT, Odyss. 1605, bl. 181.

Renchoen. *Rantsoen*, *losgeld*, *vrijkoop.*

Ridder, gi sijt onse gevangene nu;
Maer van ene dinc es u
Wel gesciet, dat van desen
U r e n c h o e n lichte sal wesen.
Lanc. II, vs. 13738.

Renieren. *Regeeren.* MEYER.

Rencke. *Buiging* of *kromming*, ook hetzelfde van een weg. KIL.

Renlijk. *IJlings*, *als te post.* U. W. waar het voorbeeld op drie plaatsen onjuist gespeld is.

Renne. *Etenkas*, *broodkas*, *spinde*, *spijskas.* KIL.

Renne. *Vogelkooi.* Ibid.

Renne van haesen oft konijnen. *Wildbaan*, *warande* of *een ingericht perk om daarin hazen en konijnen en ander wild te laten loopen.* Ibid.

Rennen. *Vloeien*, *stroomen.*

In constu niet gheseggen als
Hoe vele gheluux ende ongevals
Uter minnen beken r o n n e n.
Beatrijs, vs. 61.

Zie nog **Rinnen.**

Rennen. *Stollen.* KIL. Van daar »*geronnen bloed*".

Rennen iets aen iemant. *Iets aan iemand komen*, *overgaan*, *te beurt vallen.*

Dus heeft die Coninc den strijt verwonnen,
Entie lande sijn an hem g e r o n n e n.
VELTH. Sp. Hist. f°. 194.

Rennen met de lancien. *Steekspelen.* KIL.

Renschen. *Zuur smaken*, *een zuren smaak hebben.* Ibid.

Renschip. *Klein scheepje*, *soort van jacht.* Ibid.

Renssel. *Het gestolde.* Ibid.

Rent. *Os*, *rund.* Ook als zinnebeeld van domheid.

Omme dat ic bem een onwijs r e n t,
So mac mi dese dinc bekent;
Want en es wijsheit niet clene.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 15, vs. 316.

Paerde en hadden si niet meere

Dan twee hondert ende een ontrent,
Magher als een verhonghert r e n t.
Brab. Yeesten, B. III, vs. 1520.

Zie nog het Lev. van Ste Franc. vss. 10216, 10224, 10236.

Rente. *Inkomst*, *vrucht*, *opbrengst*.

Daer die here meer verteert dan
Sine r e n t e wel ghedraghen can.
Doctrin. B. II, vs. 2644.

Doe was hem ontseit altemale
Haer r e n t e ende sconinx sale.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. V B. XXXVII, vs. 80.

Renten. *Met inkomsten begiftigen.* MEYER.

Rentier. *Rentenier.* PL.

Mine r e n t i e r s waren ionc ende oude.
KAUSLER, Die Rose, vs. 12806.

Zie ook Constth. Juw. 1607, bl. S. en S. iij.

Rentser. *Knapzak.* KIL.

Rentsoen. Hetzelfde als **Renchoen**, dus: *rantsoen*, *losgeld*, *vrijkoop*.

Die witte ridder hine rochte,
Van niemene gheen r e n t s o e n,
Het moeste al sinen ende doen,
Wie dat heme quam te voren.
Ferguut naar het HS. vs. 3955.

Rentvleesc, rentvleysch. *Rundvleesch.*

Daer vant hi r e n t v l e e s c in cupen.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1522.

tGoede r e n t v l e y s c h stont hem naest,
Daer prant hi uut tot sinen deel
Een groot rebsteck al gheheel.
HILDEG. Ged. bl. 90, vs. 104.

Repe. *Repel* of *vlashamer*. PL. Zie WEILAND.

Repe. *Hoepel.* KIL.

Repen. *Hoepelen*. Horae Belg. VI, 181.

Repen. *Repelen* d. i. volgens WEILAND *het vlas beuken of braken*. Volgens KIL. en PL. *het vlas hekelen*, d. i. *van de zaadknoppen ontdoen*.

Repen. 1) *Veel gebaar maken*, *ongerust zijn*. KIL.

2) *Door veel woelen zijne kleederen verslijten*, *aan stukken maken*.

Reppen. *Rooven*, *wegnemen*. KIL. MEYER.

Reppen. *Bewegen*. Wdb. op BREDERO.

Reppen. *Ten uitvoer brengen*, *zijn beslag doen krijgen*. Wdb. op HOOFT.

Reppen. *Zich haasten, zich spoeden, voortvarende zijn.* KIL.

Reproberen. *Verwerpen, afkeuren.* Fr. »*reprouver*". De steen dın reprobeerden die steenhoweren, die es ghelegt int overste van den horneke teenen egghesteene. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 152. Vergelijk daarmede St. Bijb. I Petri II, vs. 7.

Reren. *Weenen, huilen*, en van dieren sprekende, *loeien, balken.* Wi hebben u ghesonghen ende ghine hebt ons niet ghespronghen; wi hebben u gheweent ende ghine hebt ons nit ghereert. MEIJER, Lev. van Jezus, bl. 70. Vergelijk hiermede St. Bijb. Matth. XI, vs. 16; Luk. VII, vs. 32.

Die honden spronghen den esel om
Ende waenden dat ware een wilt.
God, here! hoe lude hi doe reren beghan.
Vaderl. Mus. I, 70, vs. 19.

Vergelijk hiermede VELTH. Sp. H. f°. 467, reg. 8 v. o.

Rese. *Reus.* KIL.

Die rese waert utermaten
Verbolgen, alse hi den scilt sach.
Ferg. naar het HS. vs. 3490.

Alse Walewein dit al was leden
Quam hi in een bosch gereden
Aldaer ene borch in lach,
Die scoenste die hi nie gesach:
Die hadden daer gesticht twee resen,
Die meeste daer wi af hebben gelesen.
Lanc. III, vs. 21082.

Zie ook ibid. vs. 21101; ibid. B. IV, vs. 9830.

Rese, reise. *Krijgstocht.*

Bedi ontsach si dattie vrese
Van der vreesliker rese
Dien edelen vorsten quetscen mochte,
Om dat hire hen vele om dochte.
Alex. IV, vs. 1510.

Eest dat ghi vaert inden strijt,
Ghi stervet in dezer rese.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 29, vs. 2493.

Dit was sine eerste reese.
VAN HEELU, B. I, vs. 1788.

Rese. *Gelid, gelederen.*

Ane Daris side was grote vrese,
So wast an Alexanders rese.
Ibid. vs. 1394.

Alse hi was in dese vrese,
Braeken die Percen eer r e s e,
Ende ghingen alle vlien.
Ibid. V, vs. 531.

Maer die anxt in die vrese
Van der edeler griexe r e s e,
Ende oec Alexanders naem, — — —
Maecte so bluede menegen man.
Ibid. VII, vs. 353.

Rese. *Onderneming.*

Dat was ene die scoenste r e s e
Die men te rechte mach viseren.
VAN HEELU, aangeh. door HUYDEC. in MELIS STOKE, D. II, bl. 572.

Deze **rese** bestond in het spijzigen eener belegerde stad.

Reselick. *Rijzig, kloek.* KIL.

Resen. *Beven.* Ibid.

Resen. *Ten oorlog optrekken.*

Daerbi moesten die ionge weesen
Van Brabant tileec r e e s e n.
VAN HEELU, B. I, vs. 270.

Zie nog ibid. vs. 487.

Resch, resche. *Zode, aardkluit.*

Doen saghen si waer een Gods kint
Op de zee swevede,
Onsachte het levede
Op enen r e s c h eerden.
BLOMM. Oudvl. Ged. I, 109, vs. 1150.

Resigh. Hetzelfde als **Reselick**. KIL.

Resigher. *Ruiter.* Ibid.

Resin. *Reuzin.*

Een water omme den casteel scoet,
Daer sach hi ene r e s i n n e groot,
Die altoes sat op die brucge.
Ferg. naar het HS. vs. 3338.

Fergunt es sijn rechte name,
Die altoes voert den witten scilt
Die de r e s i n n e ende tserpent hilt,
Menege provetse heeft hi gedaen.
Ibid. vs. 5542.

Resine. *Balsem.* Een luttel r e s i n e n. ende honichs. Bijb. van 1477, Gen. XLIII, vs. 11. En is ne ghene r e s i n e in galaad? Ibid. Jerem. VIII, vs. 22.

Respeel. *Deugniet, fielt, boef, guit, schelm, schurk.* KIL.

Respen. *Oprispen.* Ibid.

Respen. *Spuwen, braken.* Wdb. op BREDERO.

Hy begonst te r e s p e n en heeft den wijn uytghespoghen.
COORNHERT, Odyss. 1606, I, 59, v°.

Respijt. 1) *De tijdruimte voor eene ademhaling noodig.* KIL.

2) *Rust, uitstel, opschorsing.*

Ghevet hem noch een stic r e s p ij t.
Walewein, vs. 1993.

Die Coninc hadde daer cranc r e s p y t.
VELTH. Sp. H. f°. 117.

Dat men hem gave so lange r e s p y t.
Ibid. f°. 238.

Responce. Hetzelfde als **Raponce.**

Resscappe. *Gereedschap.* Ende heeft ghemaect in iherusalem menigherlei maniere van r e s s c a p p e n te strijden. Bijb. van 1477, II Chron. XXVI, vs. 15.

Resten. 1) Intr. *Rusten.*

Myn Her Gy, ende Guelke mede,
Waren so moede, dat si bede
Moesten r e s t e n ende slapen.
VELTH. Sp. H. f°. 263.

Si hilden embertoe den strijt,
Tote dat tierse tijt leden was;
Doe moesten si r e s t e n int gras.
Lanc. IV, vs. 9182.

Zie nog ibid. III, vs. 15080.

2) Trans. *Doen rusten.*

Si r e s t e n daer haer mode lede.
Ibid. II, vs. 36644.

Resten (Hem). 1) *Rust nemen, van vermoeienis uitrusten.*

„Her riddere" seit hi, „edel man,
Onse perde sijn vermoit sere,
Ende oec wi verhit, here:
Wildi, wi mochten o n s r e s t e n gaen
Onder gene linde ende vercolen saen."
Lanc. III, vs. 20904.

Ende die wile dat Walewein aldaer
Hem reste, onstal hi hem daernaer, enz.
Ibid. vs. 20913.

2) *Verblijven*, *blijven*, *verblijf houden*.

Doe quamen si treckende binnen desen
In een dal, daert scone sceen;
Daer droegen si doe overeen,
Dat si daer hem resten wouden.
VELTH. Sp. H. f°. 176.

Ende keerden weder tote Gent,
Daer si hem onlange resten omtrent.
Ibid. f°. 271.

Restoor. *Herstel*, *vergoeding*.

Dese viant comt ende eisgt restoer,
Want hi seeght hi es gheroeft.
Maskeroen, vs. 510.

Dese sonden, dese scouden
Moet men beteren met rechten restore.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 97, vs. 1952.

Rete. *Raat*, *rate*, *honigraat*.

— — — du bist vast geseten,
Zughende an der weelde reten.
Dr. VERWIJS, Bloeml. II, 101, vs. 39.

Rete. *Zeker vaartuig*. KIL.

Rete. Van het Lat. »retae", dat zijn *boomen*, *groeiende aan den kant eener rivier*, of *op haren bodem*, *waarvan de takken vooral*, *de doorvaart belemmerden*. KIL.

Reten. Hetzelfde als **Gruyten**. Ibid.

Retreet. *Afzonderlijke plaats*, somtijds ook *een vluchtoord*.

— — die grave vanden Foreeste
Ende Jan van Tsalons met groeter feeste,
Mids gaders den grave van Monbliaert,
Dese souden hebben bewaert
Metten heeren dat aweet,
Dese waren eldre in haer retreet.
Mids welken theere was sonder hoede.
KAUSLER, Reimchr. vs. 6408.

Retrosijn. *Rederijker*. Wdb. op BREDERO.

Retten. *Redden*. KIL.

Reud. *Reu*, *hond van het mannelijk geslacht*. Ibid.

Reud. *Hond*, als scheldwoord.

"Ic ghelove" — — — —
Sprac hi, "dat ic Jherusalem
Gerne soude ende alle die Jeüden
Destruweren, die quade r e u d e n.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VII B. XIX, vs. 40.

Doe ginc hi predeken openbaer
Dat kerstijn gelove den Jeuden.
Aldaer leeddene die quade r e u d e n.
Ibid. I P. VII B. XLVI, vs. 58.

Reudigh. *Loopsch, ritsig.* Van eene teef sprekende. KIL.

Reuy. *Waterleiding, greb, sloot.*

Stracx sal iemant van de stadt
Roepen, ick en weet niet wat:
Plat-geduymde mellick-deuy,
Packt u naer de b o e r e n r e u y, enz.
CATS, door Dr. v. VL. I, 590, c.

Reuck. Elders **roeck, roeke**. *Zorg, zorgvuldigheid.*

Gezondheyd voede my met een zo stercke r e u c k,
Dat aen myn voorhoofd noyt zagh d'ouwderdom een kreuck'.
VONDEL, door v. L. II, 64, vs. 28.

Reulen. *Ruilen.* KIL.

Reum. *Verkoudheid.* KIL. Van de vogelen sprekende, zegt MAERLANT:

Heeft hi r e u m e int hovet mede,
Doe hem, dats die bendechede,
Rute omtrent die nesegate.
Der Nat. Bl. B. III, vs. 1529.

Reumatijck. *Vochtig, dampig, nat.* KIL.

Reup. *Ruif* in de stallen. PL. op **Rasteel.**

Reupen. Zie **Roopen.**

Reuzel (Zijn) scheuren. *Uitdrukking van gramschap.* Wdb. op HOOFT.

Reuselen. *Ritselen, ruischen.*

Dat Zephyrus u soo behijgh,
Ghelijck hy voert den soeten crijgh,
En r e u s e l t tusschen menigh blad
Op Libanus en Galaäd.
HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 135.

Fruyt-boomen allegaer, met vrucht wel over-goten,
Ceders, die het gheberght van Libanus verciert,
En daer staet uyt der aerd trots-moedigh op-gheschoten,

U groenheydt tot zijn lof al r e u s e l e n d e swiert.
Ibid. bl. 130.

Zie nog Belg. Mus. X, 13, reg. 8.

Reuselingh. *Geruisch*, *het ruischen*.

— onder 't groen bevangh der loover-rijcke linden,
Als haspelt tusschen die de r e u s e l i n g h der winden.
Ibid. bl. 14.

Reusen, of **reusten**. Wellicht het primitief van **reuselen**, en dan zou het zijn, *in beweging brengen*, *roeren*, of de tegenw. tijd van **reusten**, voor *rusten*.

U by-zijn r e u s t my 't hart.
Swols Margrietje, 1639, bl. 15.

Evenwel het heldenhartje
In een Meysje soo niet r e u s t.
Ibid. bl. 23.

Reutel. *Gereutel*. KIL.

Reutelen. 1) *Een rochelend geluid maken*. U. W.

2) *Ratelen*, *een rammelend geluid maken*. Zie Dr. DE VRIES, Warenar, bl. 192.

3) *Rakelen*. Een gloeyende kole, die onder de bedrieghelicke asschen van het dochterschap gherekent gheweest is, en nu g h e r e u t e l t en ontdeckt zijnde, enz. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 140. Maer aen d'ander zijde en moet men niet te veel in een vriends asschen r e u t e l e n. Ibid. I, 192.

Reuter. *Zeef*. KIL.

Reuwen. *Steken*, *prikken*.

Wy zelle jou, zey de duivel, 'et lake te rekke wel drae uit kornen,
En ze begonnenze mit kaerten van naelden en spelden te r e u w e n; ze riepe: help! help!
Kl. van Oene, 1662, bl. 6.

Revot. Zie **Ravot**.

Reveel (Sonder). Eigenlijk *zonder vreugde*, maar hier, in meer versterkte meening, *in grooten angst*, *zeer ontsteld*.

Doe vloen van vare s o n d e r r e v e e l
Die ridders.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. II P. III B. XXVI, vs. 32.

Revelduitsche. *Vreemdeling*, *die de landtaal slecht en gebroken spreekt*. Wdb. op BREDERO.

Revelen. *Raaskallen*, *dwaasheden uitbrengen*, *beuzelen*.

'T is geen tij om dus te r e e v l e n.
JAN ZOET, C. Bentivogli, 1650, bl. 10.

En dunckt het u, dat ick noch revel zonder reden?
VONDEL, door V. L. III, 821, vs. 291.

Zie ook J. DE DECKER, Rym-Oeff. II, 343, reg. 20.

Reveligh. *Onbezonnen.* Wdb. op BREDERO.

Reveling. *Zotte gedachte, raaskalling.*

Nu, Ariadne cloeck, en bandt met al uw macht
Dees revelinghe uyt nw besighe ghedacht.
HOOFTS Ged. door BILD. II, 319.

Revelkal. *Onbezonnen, beuzelachtig gesnap, zottepraat.* U. W.

Die schoolse revekal dood waarheid, voestert twist.
SPIEGHELS Hartsp. 1614, bl. 23.

Revelkallen. 1) *Zottepraat uitslaan, beuzelen.*

Zijt altijd by u lief, verslijt daer heele daghen,
Kust, sabbert, revel-kalt, en leeft naer u behaghen.
GROEBE, Versch. Ged. II, 116.

Soud 'er uyt de lucht gevallen
Wel een derde Cato zijn?
Die ons hier komt revel-kallen.
Ibid. bl. 177.

2) *Raaskallen, zinnelooze, ongerijmde taal uiten, wartaal spreken.*

Hy revelkald' als ik: hy had den duyvel inne.
SPIEGHELS Hartsp. 1614, bl. 68.

Revelkalling. *Zottepraat, wartaal.* Die vogel, wiens pooten zoo langk waren, dat zy tot den bodem van die reikten, waar in eens een yzere bijl gevallen wezende, zoo zonk zy zeeven volle jaaren aghtereen, eer zy grond kon raken. Veel andere diergelike revelkallingen zijn 'er, die al t' samen zoo gruwelike ongerijmtheên in zich hebben. DE BRUNE, Wetst. 4°. ed. 1665, I, 272.

Revelpen. *Eene pen, die al beuzelend voortschrijft.* Wdb. op HOOFT.

Revelstoel. *Praatstoel.* Ibid. en Wdb. op BREDERO.

Reven. *Mijmeren*, zoo veel als *wakend droomen*, of *van zinnen beroofd zijn.*

Doen wert die weduwe gram
Ende seide: »Ghi dunct mi reven.
Beatrijs, vs. 597.

Reventer. *Eetzaal in een klooster.* So quamen twe iongelingen gelijc ten reventer. Pass. Somer St. 1489, f°. cxxxvj, d. Daer na leide hem in den reventer. Ibid. f°. cxxxviij, c.

Zie nog Dr. v. VL. Prozast. bl. 299; ibid. bl. 306.

Revery. *Mijmering.*

Waer toe het hooft gebroocken
Met malle r e v e r y?
JAN ZOET, Olimpias, 1640, bl. 11.

Revot. *Kuf, gemeene kroeg, waar men drinkt, raast, roest en vecht.*

Daaghs op de bierbanck en des nachts in de r e v o t t e n
En hoere-kuffen.
S. COSTER, Nederd. Academij, 1620, bl. 10.

Rewart, rowart, rewaert, ruwaert, reweert, rewert. 1) *Ruwaard, bestuurder van een landschap.* Ende als hy quam, wart over een ghedreghen, dat hy R e w a r t soude wesen van Henegouwe, van Hollant en van Zeelant. Belg. Mus. IV, 211.

Also dat Jacob van Simpole waert
Van Vlaenderen ghemaect r u w a e r t.
Lsp. B. III, C. 16, vs. 102.

Hi en diende sinen here niet wale,
Die over Mase was sijn r o w a e r t.
Brab. Yeesten, B. V, vs. 3263.

Deze vorm is ouder dan die van r u w a a r d.
Zie ook KAUSLER, Reimchr. vs. 10111.

2) *Aanvoerder, legerhoofd.*

Doen dese stryt aldus was leden,
So es die Coninc om gereden
Met sinen Lieden te Irlant werd;
Ende hieraf moete nu syn R u w e r d
Lancelote van desen striden.
VELTH. Sp. H. f°. 118.

3) *Gevaar.*

Die brucge te Parys, die sonder r u w e r d
Al tote noch hadde gestaen
Moste hier met inden gront gaen.
Ibid. f°. 207.

Tierst dat sine hadden versien
Sprac deen toten andren drien:
„Hier comt van Arturs hove .i. tonswart."
Dander seide: „Hine heeft gheen r e w a r t
Van ons lieden, want het es
Keye, die drossate, sijts gewes,
Die onwerste die es in Artus hof.
Wi sullen meer scande hebben daer of
Dan eren in allen manieren,

Eist dat wine asselgieren,
Ende men salre mede houden sceren."

Lanc. II, vs. 30111.

4) *Middel tot zelfbehoud*, *behoedmiddel*.

Van wapenen werd ic nie becant
Dat dit volxeken anedroech.
Nochtan merc̄ticker om vele ende genoech,
Ende wandelde onder hem oec daer,
Om van hem te weten waer
Met dat si hem wapinen souden
Oft si op yement striden wouden.
Bogen, gescutte ende swerd,
Dit was aldaer haer r u w e r d.

VELTH. Sp. H. f°. 216.

5) *Veiligheid.*

Sulc hoge man, sonder waen,
Nam wijf ende kint ende vlo na das
Ten berge van Caspien waert,
Om daer te zine in sijn r e w a e r t.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. IV P. VII B. XL, vs. 8.

Ruwerd (Setten in). *Onder hoede* of *toezicht zetten.*

Maer niet wel, dat verstaet,
Betroude men hem van ouder daet;
Ende had gegaen te vechten werd,
Men hadse vore g e s e t i n r u w e r d.

VELTH. Sp. H. f°. 297.

Rha. *Rabarber*. Zie HUYGENS Ged. door BILD. I, 221, reg. 1 en zijne Aanteekening daarop in D. V, 173.

Ry. *Maatstok*, *liniaal*. Zie HOOFTS Ged. door LEENDERTZ, II, 212, reg. 2. v. b.

Ry. *Gul*, *ruimgeefs*, *overdadig*, *spilziek*.

T'huys sijnde, hoe heeft hy sijn leven aengesteld?
Heeft hy oock ydelijck verquist sijn Ouders geld?
O neen: maer heeft sijn tijd met naerstigheyd versleten,
Om t' houden 't geen hy wist; wat hy niet wist, te weten;
Hovaerdigh noch gemeen, niet gierigh nochte r y.

STARTER, Fr. L. door D^r. v. VL. bl. 243.

Ryaalsch. *Vorstelijk*, *koninklijk* en bij toepassing: *mild*. Wdb. op BREDERO.

Ribaud, rybaud. De oorspronkelijke beteekenis is: *lichtgewapende*

krijgsknecht, doch door het zedeloos en losbandig gedrag en leven van dit krijgsvolk is r i b a u d van gelijke beteekenis geworden, als: *boef*, *deugniet*, *slecht mensch*. Volgens ROQUEFORT was *ribaud* een naam, welken men in Frankrijk gaf aan 1) *elkeen*, *die zwaren arbeid moest verrichten*, als: *kruier*, *drager*, *sjouwer*.

2) hem, die des avonds het paleis des Konings bezocht, om te zien of alles in behoorlijke orde was.

3) *keursoldaten*, ten tijde van Philippus den Schoonen en Philippus Augustus, die als vertrouwde lijfwachten fungeerden.

4) *boef*, *deugniet*, *gemeene kerel*, *schelm*, *schurk*, *slecht mensch*

5) *iemand die lichte vrouwen onderhoudt* en *aan anderen verschaft*.

Slechts van eenigen dezer beteekenissen heb ik in onze oude Schrijvers voorbeelden gevonden, als 1) voor *knecht*. Soe wat r y b a u d oft knechte dobbelt binnen den ouden mueren van der stad, oft quade eede zweert, dien salmen eenen naghel doir die hoyre slaen aen den stijl die onder der meerte steet. Stadsordonnantie van Brussel, van het jaar 1360. Zie Belg. Mus. VII, 299.

2) Voor *lichtgewapende ruiter*.

Men dede roepen dat assaut,
Daer en bleef knecht no r i b a u t,
Siue trocken vore rikenstene.

Ferg. naar het HS. vs. 4212.

3) Voor *boef*, *schurk*, *deugniet*.

Kendi Reinaert, den r i b a u t?
Wildine scouwen? Sieten hier,
Den roden scalc, den fellen ghier!

Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 938.

Ja r y b a u d, hevestu te blouwen
Die joncfrouwe, het sal di rouwen.

Walewein, vs. 9211.

Zie nog ibid. vs. 8141; Doctrin. vs. 723; Rein. door WILLEMS, vs. 5128; Ferg. vs. 519 en op **Robaude.**

Ribaud, ribaudekin. Oorlogsspantuig om daarmede vlammende pijlen, steenen, verijzerde spietsen, enz. op den vijand of op zijne verschansing te werpen. De verdere beschrijving van dit oorlogstuig is te vinden in het Belg. Mus. VIII, bl. 246.

Ribaudie, rybaudie. *Schurkerij*, *schelmstuk*, *schending*.

Soe sprac hem wredelike an:
»Ay verradere, ongetrouwe man,
Vliet van mi, nadat ghi

In mine camere ende vor mi
U r y b a u d i e hebt gedaen nu.
Lanc. II, vs. 35669.

Die minnare seide: »Na mijn horen
So ist nu quader dan te voren.
Gi wilt mi scelden ende castien,
Ende sijt selve vol van r i b a u d i e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 6522.

Zie ook Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 54, vs. 165.

Ribbe. *Lat.* KIL.

Ribbekens der bladen. *De nerven der bladen.* Ibid.

Ribe. *Raap.* Ibid.

Ribel. *Oproerig, wederspannig.*

Hi scout quite tribute sware,
Alle dinc beterde hi harentare;
Die Joden, die nu anderwerf
R i b e l worden, hi bederf.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. II P. II B. XXXV, vs. 44.

Zie nog Rymb. vs. 5883.

Ribsacken. *Kwellen, plagen*, zoowel in een goeden als kwaden zin. Wdb. op BREDERO.

Ridde. *De koorts.* KIL. PL. MEYER.

Riddementen. *Razen, tieren, aangaan, den baas spelen.*

Brooddroncke studenten,
Die ick veur al wel lyen mogt, hoe dat se ook r i d d e m e n t e n.
GRAMSBERGEN, Hartoog van Pierlepon, 1679, bl. 9.

Ridder. 1) *Ruiter, krijgsman.* KIL.

.XLm. orsse hadde hi;
Ende in Jherusalem so waren hem bi
.VIm. ridders van maysnieden.
Rymb. vs. 11215.

Al daer bat hem tjoedsche diet
Over enen Centurio,
Dat was .j. heidin r i d d e r do,
Die was van .C. r i d d e r s here.

2) *Rijder, berijder.*

Het Peert verhit om 't Hart bloed-dorstigh te bestrijden,
Liet zich uyt lust tot wraeck besporen en berijden;
En rent ghesadelt heen met d' opgheseten held,
Die 't Hart met schichten quetst en dood'lijck nedervelt:

Dies 't Ros den R i d d e r prijst.
VONDEL, door V. L. I, 471.

Zie ook ibid. IV, 124, vs. 12.

Ridder. *Paard in het schaakspel.*

Daert die portwerder bi verloos
Een r i d d e r e ende eenen roc van sinen spele.
Fl. ende Bl. vs. 2745.

Alsi hadde gespeelt met vinnen
Ginc hi met r i d d e r s beginnen
Sijn spel ende met rocken toe.
Lanc. II, vs. 18484.

Ridder doen. *Ridder slaan.*

Sintmen den heydenen man r i d d e r d e d e,
Ontsach hi Gode.
Dit es van Saladijn, vs. 279.

Ridderscap, ridderscep. 1) *Krijgsvolk.*

Ende weltijd so die dach quam
Dat t r i d d e r s c e p spise ende tsout nam, enz.
Rymb. vs. 31962.

Zie nog ibid. vs. 34404.

2) *Ridderlijke waardigheid.*

Dit was .j. swaerre dinc
Enen scamelen man dan die doot,
Dat men hem r i d d e r s c e p verboot.
Ibid. vs. 33946.

Ride. Hetzelfde als **Ridde**, dus *de koorts.* MEYER.

Riden, ryden. 1) *Berijden.*

Demophon r e e t een ors van prise.
Limb. B. VIII, vs. 1486.

Si r e e t een cleine pert.
Lanc. II, vs. 7797.

2) *Varen.*

Entie verman
Volgede hem vaste mede dan
Toter havene in corter stonden,
Daer si den boet gereet vonden,
Daer si mede over r e d e n.
Lanc. II, vs. 39905.

Ende si quamen ter rivire,
Daer si scepten ende over r e d e n.
Ibid. vs. 47121.

Daer sach hi dat scep min no mee,
Daer her Walewein in quam g e r e d e n.
Ibid. III, vs. 13771.

Zie nog VELTH. Sp. H. f°. 32; Lev. van Ste Christina, vs. 1030.

3) *Kwellen*, *plagen*, *teisteren*, *ringelooren*. Wdb. op BREDERO.

Dese alf r e e t s e .vij. iaer.
Pass. Somer St. 1489, f°. clxvij, b.

Die corts r i d e n e nu ter stede.
Walew. vs. 6164.

Zie ook Lsp. B. I, C. 32, vs. 54.

4) *Dekken*, *paren*, *bespringen*. Van de kameelen sprekende, zegt MAERLANT:

Plinius seit, alst comt ten tiden
Dat si willen noten ende r i d e n,
Dan sijnse verwoet ende wreet.
Nat. Bl. B. II, vs. 575.

Ydaspis sone tsconincs Darius,
Die dede nachts voor tsconinc zale
Sinen stalwaerdre, in stilre hale
Sinen orsse ene meri r i d e n.
Rymb. vs. 17731.

5) *Ten oorlog optrekken*.

Dat hi te stride moeste r i d e n.
Alex. II, vs. 17.

Waerwaert dat hi hene reet,
Hadde die coninc vyanden wreet,
Daer plach hi manlic op te r i d e n.
HILDEG. Ged. bl. 49, vs. 75.

Zie verder NIJH. Ged. II, 30.

6) *Zich aan ongeoorloofde lusten schuldig maken. Ontucht plegen.* Die Keyser doe hy misse gehoort hadde dede hy voir hem comen zyn Suster, die Nonne, ende die Canonick, ende sprac aldus: »lieve Broder! dese Dekenie, die ons nu verschenen is, geven wy dy, opdattu dy nyet meer onderwyndes Nonnen te r y d e n." Ende sprack voert tot synre Suster: »wes voirt an een reyn wyff; die Abdie, die daer verschenen is, die geven wy dy, ende sorge voir den Deernen Goods daer in, ende wy bidden dy dattu dy niet meer vanden Canonick en lates r y d e n." Klerk u. l. L. bl. 49.

Riden vliegen. *Uitrijden om met stootvogels te jagen.* Item uptie selve tijt tusschen Hoirne ende Medenblic, dair mijn here r e e t v l i e g e n,

bi mijns heren bevelen sinen valkeniers gegeven iiij scilde, enz. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 162.

Riden in rivieren. *Gaan jagen met valken op* of *langs de rivieren.*

Wildi oec die jachte verkiesen
Ende gi in rivieren wilt riden,
In ere camere hier besiden
Staen haveke, valken, sporwaren, enz.
Partonopeus und Melior, bl. 4, vs. 2.

Rideringhe. *Koortsachtige beving, siddering.* KIL.

Noit en saegdi bin huwen leyen
Rideringhe, die hu dochte wesen
So groet, die gheliken mochte desen,
No van couden no van hitten.
KAUSLER, Die Rose, vs. 2235.

Ridinghe. *Rijtuig.*

Van goede heeft hi gheene braken,
Hi hout ridinghe ende scone meisnieden.
Ibid. vs. 1049.

Ridtse. *De koorts.* KIL. MEYER.

Rye. *Regel* of *liniaal eens werkmans.* PL.

Riede. *Rietbosschen.*

— in duwieren of in riede
Behilden hem die goede liede,
Dat hem tcoude niet mochte deeren.
St. Brandaen, vs, 608.

Riedsudden, riet sudden. *Poel, moeras met riet begroeid, rietpoel, rietmoeras.* De Vriesen, die haer verborghen hadden in haer laghen ende riedsudden, braken uyt, ende versloeghen veel van dese Hollanders. SCRIVERIUS, Out Batavien, bl. 177. Ende si stonden int middel van een poel en riet sudden. Van Brabant die excell. Cronike, 1530, bl. Gg, c.

Rieffe. *Loot, rank, uitlooper.* KIL.

Rieffe. *Kleine egge* of *hark.* Ibid.

Rieghe. *Ruw.* Waarschijnlijk verwant aan het lat. *rigidus*, fransch *rigide*, ijslandsch *rig.*

Het wayde wel sere mettien,
Ende ghinc op Mase herde rieghe.
MELIS STOKE, B. IX, vs. 603.

HUYDECOPER wist van dit woord geene verklaring te geven.

Riek, rieck. *Vork, hooi-* of *mistvork.* KIL. PL. MEYER.

Waest riec, pike, vlegel, stocken,

Hake, sceppen, swingen, rocken,
Wat dat si gegripen conden.

Lanc. II, vs. 38381.

Rieckelick. *Geurig.* KIL.

Riecken. *Ruiken.* Ibid.

Riecker. 1) *Degeen die ruikt.* Ibid.

2) *Reukbal*, *reukappel.* Ibid. en PL.

Rieckercken. *Ruikertje*, ook *reukballetje.* Een lieflick tuylken of rieckercken van myrrhe. St. Bijb. Hoogl. I, Kantt. 50.

Riecheit. *Schat*, *rijkdom.*

Bestu so keytijf ende dul
Ende ter riecheit so vul
Ende int herte so premant
Dattu liever heefs dinen viant
Dan, enz.

Alex. II, vs. 72.

Zie nog ibid. VII, vs. 669.

Rieckskken. *Vorkje.* KIL.

Ryelen. *Rillen*, *beven.* PL.

Wie sal mijn' siecke Ziel geleiden als een Hert
Door 't drooge woud ten stroom, ter koelingh van haer' smert?
Wie sal mijn duyzigh hoofd, mijn' ryelende leden
Van byds bekoesteren?

HUYGENS, Korenbl. I, 248.

Ryelingh. *Rilling*, *beving*, *koortsachtige toestand.* PL.

— — — — — — daer sult ghy in 't verachten,
In ryelingh, in sweet quick-silver-wijs vernachten, enz.

Ibid. II, 539.

Riem. *Gordel.*

Riemen, scoen, wildijt weten,
Aten si, daer si tlijf mede bilden,
Ende toude leder van den scilden.

Rymb. vs. 33358.

Zie nog BLOMM. Oudvl. Ged. III, 80, vs. 508; VAN BEAUMONT, Ged. bl. 74, vs. 6.

Riembancke. *Roeibank.* KIL.

Riemen. *Roeien.* Ibid.

Riemen. *Omgorden.* Ibid.

Riemer. 1) *Roeiriem*, *roeispaan.*

Die moonken met riemers toghen,

Omme saen te sine huter noot.

St. Brandaen, vs. 1106.

Dr. BRILL ziet in *riemers* eene onjuistheid en wil dat men *riemen* leze. In zijne uitgave, in de Bibliotheek, 6e. aflev., vindt men echter denzelfden meervoudvorm op bl. 15.

't Seyl si aen den mast keerden,
Also hem die winde leerden;
Haer r i e m e r s si hute scoten.

vs. 267.

Hier echter, waar de aanmerking had behooren voor te komen, wordt door Zijn Hooggel. het stilzwijgen bewaard, en de gissing dat *riemers* in *riemen* moet veranderd worden, door geen enkel bewijs gestaafd.

2) *Roeier*. KIL. PL.

Riemgat. *Roeigat*. KIL.

Riemslcaf. *Galeiroeier*. U. W.

Ryemsteken. *Zeker kaartspel.* Zie op **Roemsteken.**

Riemtaele. Het getal riemen of roeiërs, waarop een dorp was aangeslagen, waarmede het den landsheer dienen moest. Informatie. Zie ook Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 592.

Riemtrecker. *Roeier*. KIL.

Ryen of rijden en omzien (kunnen). *Ervaren, bekwaam, bij de hand zijn*. Wdb. op HOOFT en Wdb. op BREDERO.

Ryen. Bijv.nw. *Rieten* of *van riet*. Die thoernen zijn gedect met r y e n dack en moeten gedect wesen mit hart dock. Informatie, bl. 464..

Rient. *Rund.*

Esau was ru als een r i e n t.

Alex. IV, vs. 539.

Ryer. *Spaak van een wiel*. PL.

Ryeren. *Een wiel van spaken voorzien*. Ibid.

Ries. Hetzelfde als **Ribaud,** dus *roekeloos, onbedacht, zot, dwaas mensch, loshoofd, fielt, snoodaart, boef, deugniet, schelm, schurk*, en wat dies meer zij.

Ende wilde hi hem onderwinden dies,
Dies ghi u onderwint, hi en waer een r i e s!

Fl. ende Bl. vs. 2849.

Sidi sot of sidi r i e s,
Dat ghi dus deser dinc ghewaghet?

Walewein, vs. 6352.

Ries. Bijv.nw. *Zot, dwaas, lichtzinnig, onbezonnen, roekeloos*. KIL. MEYER.

— haer werken die sijn r i e s.
Lsp. B. III, C. 25, vs. 100.

Hi was vrolic, jonc ende r i e s
Ende sorchde luttel voer den stoot,
Die hem bringhen mocht ter doot.
Mloep, B. I, vs. 670.

Zie nog Beatrijs, vs. 43; Leven van St. Christina, vs. 1862.

Rieselike. *Dwaselijk, op eene dwaze wijze.*

Dompelic was die dinc bestaen
Ende sonder raet toe ghegaen,
Ende wantmer r i e s e l i k e toe ran
Soe schietmer dompelike van.
Brab. Yeesten, B. V, vs. 1199.

Daer waren jonge metten ouden,
Daer die keyser stont gecleet
R i e s e l i k e, na recht bescoet,
Metten velle van enen liebarde,
Dat doe beteekende de groote warde,
Ja dat hi ware boven al here.
MAERL. Sp. H. II P. II B. LVIII, vs. 8.

Riesen. *Zot, dwaas, lichtzinnig, zorgeloos, roekeloos zijn* of *handelen.* KIL. MEYER.

Elc man sie ende mecke,
Dat hi niet en valle in haren strecke
Si hebben menighen wisen doen r i e s e n,
Ende ziel ende lijf doen verliesen.
Lsp. B. I, C. 22, vs. 69.

Hier bi duncken si mi r i e s e n,
Die ziele ende lijf verliesen
Om goet datsi tot cleinre baten
Haren kindren sullen laten.
Ibid. B. III, C. 3, vs. 379.

Zie verder Doctrinale, B. II, vs. 1542; MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. LXXIIII, vs. 36.

Riesery. *Dolheid, dwaasheid, lichtzinnigheid,* enz. Wdb. op HOOFT.

Riesheid. *Vermetelheid, dwaasheid, zotheid, roekeloosheid.* MEYER. KIL.

— — — Man, du dunkes mi dul,
Du dunckes mi r i e s h e i d e n al vul.
Vanden Levene ons Heren, vs. 2255.

Zie nog Lsp. B. III, C. 3, vss. 877 en 924.

Rieslick, rieslike. *Onbedachtelijk, onbezonnen, dwaselijk.*

Maer sone meer haetten de zine,
So hi hem dede meerre pine
Om te hebbene der vreemder hulde,
Daer hi riesliken ane dulde.

MELIS STOKE, B. II, vs. 176.

Riester. *Werktuig, waarmede de aarde van het ploegijzer wordt verwijderd.* KIL.

Riet. *Pijl.*

Een kind (Cupido) veel wisser noch als wtgeschote rieten,
Dat treft Apollo self, die meester is in 't schieten.

VONDEL, door V. L. II, 711, vs. 247.

— — noyt rieten,
Van Creten streng in 't schieten
Veerder vlogen.

Ibid. bl. 735, vs. 1028.

Riet. *Reed, gereed.* Wdb. op BREDERO.

Rietdodde. *Lischdodde.* KIL.

Rietkolve. Hetzelfde. Ibid.

Rietschap, rietschip, rietschop. *Gereedschap.* Wdb. op BREDERO.

Jonghe! brenght 't rietschop in de winkel.

ISAAC DE VOS, Kl. v. d. Mof, 1676, bl. 10.

Rietspiere. *Rietknoop* of *geleding.* KIL.

Rieu. *Hark.* Ibid.

Rieu. Imperf. van het werkw. *rouwen.*

Si hadden binnen menighen man,
De sere droeve waren te voren,
Ende rieu hem, dat si waren gheboren,
Dat si so spade quamen te stride.

MELIS STOKE, B. IX, vs. 1076.

Rif. *Omhulsel.* KIL.

Rif. *Landtong.* Ibid.

Rif oft rift innemen. *De zeilen reven.* Ibid.

Rig, rigge. *Rug.*

Doe quam hi metten here sijn
Daer hi een dier sach, sonder saghe,
Den rigge getant alse ene zaghe.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. IV B. XLVI, vs. 30.

Oec stont Walewein ende dochte
Hoe hi die slaghe mochte ontfaen.

Die ene porte liet hi saen
Ende warp den r i g g h e an ene masiere,
Dat menne in ghere maniere
Mochte ghewinnen dan van voren.
Walewein, vs. 6493.

Zie nog ibid. vs. 7033; BLOMM. Oudvl. Ged. II, 95, vs. 228 en 96, vs. 308.

Rigael. Hetzelfde als **Regael.**

Zie HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 103.

Rigalicheyt. *Kwaad, verderf.*

Als een soon der menschen (vreesende r i g a l i c h e y t)
Sal ick onder t' dexel uwer vloghelen hopen, enz.
Ibid. bl. 82.

Ryge. *Rij.* Maer eer ghy u aen onze rymen ergert, zoo bidde ick, dat ghy eerst deze dingen op de r y g e overweeght. VONDEL, door V. L. I, 344.

Zie ook **Rijg.**

Rigghe, ricghe. Zeer waarschijnlijk de huid van zeker dier, waaromtrent de te vroeg afgestorvene J. H. VAN DALE het een en ander heeft medegedeeld in den Taalgids van 1861, bl. 303, in dien van 1865, bl. 130 en v.; in den Taal- en Letterbode van 1870, bl. 26 en van 1871, bl. 219 en v.

De aanhalingen van dezen taalvorscher zijn de volgende:

Eenen brunen vrauwen keerel, ghevoedert met graeuwen r i g g h e n.
Eenen vrauwen moreyden kaerle, gevoert met graeuwen r i g g h e n.
Eenen vrauwen zwarten keerle met graeuwen r i g g h e n.

Men ziet uit deze voorbeelden dat deze r i g g h e tot voering van kerels of keerels diende, en dat het eene *huid*, eene *pelshuid* beteekend heeft.

Rigghen. *Rugwaarts gaan?* Eist dat de spacie es r i g g h e n d e, dit betekent droecheit. Belg. Mus. X, 276.

Op bl. 273 komt het woord **ruggende** voor, dat daar door *terugloopende* verklaard wordt, waarschijnlijk is **rigghende** hetzelfde woord.

Richel. *Grendel, sluitboom.* KIL.

Richt. *Recht.*

Richte. *Recht, juist.*

Die minne scootse int herte r i c h t e,
Ende wondese so met enen schichte.
Fl. ende Bl. vs. 273.

Richte. *Vierschaar, gerecht.*

Dit ghebot heefti ons ghegheven,

Ende jeghen des ghebodes cracht
Es een quade meesterscacht,
Daer die voorsprake mede vôert gaen,
Ende niet den r i c h t e bi en staen.
Die .X. Plaghen, vs. 1749.

Richten. *Herstellen*, *vergoeden*. Ende solen dat te hants r i c h t e n, saten ende verliken. NIJH. Ged. I, 245.

Zie ook D. IV, bl. 30.

Richten. *Regelen*, *besturen*. Wdb. op HOOFT. U. W.

Richten. *In orde*, *in vorigen toestand brengen*. Wdb. op HOOFT.

Richting. *Herstel*, *verbetering*, *vergoeding*, *voldoening*. U. W. Hy niet anders en wiste dan conden die van vtr. (Utrecht) enige reden vinden of wege, sij wouden op Holl. oirlogen; dair omme hij der selver stadt r i c h t i n g e dair of dede, ende heeft him betaelt alsulc gelt, als horen burger of gescat was. Verhandelingen van de M. v. N. L. I, 168.

Rijde, ridde. *De koorts*. KIL.

Rijden. Zie **riden.**

Rijden. *Beven*. Wdb. op BREDERO.

Rijden. *In drift ontstoken zijn*. KIL.

Rijdende worm. *Buikpijn*, *darmwee*. Ibid.

Rijder. *Rammelaar*, *mannetjes konijn*. Ibid.

Rijderen, rijeren. *Beven*, *rillen*, *sidderen*. Ibid.

Rijderinghe. *Beving*, *rilling*, *siddering*. Ibid. Zie **Rijeringh.**

Rijdigh sijn. Van paarden gesproken, *ritsig*, *heet*, *tot paren geneigd*. Ibid.

Rijdschoenen. *Schaatsen*. Ibid.

Rijdschot. *Schommel*. Ibid.

Rijdsweerd. *Korte werpschicht*. Ibid.

Rijdter. *Zeef*. Ibid.

Rijeling. *Paard*.

Hy steekt eens anders peerd te dik met eigen sporen,
En brengt sijn r ij e l i n g te veel op vreemde stal.
VAN PAFFENRODE, Boertige Dichtkonst, 1670.

Rijer. *Klein geldstukje*. Wdb. op BREDERO.

Rijer. *Ronselaar*. KIL.

Rijeren. Zie **Rijderen.**

Rijeren. *Remmen*. KIL.

Rijeringh. *Rilling*, *beving*. 't Gedacht alleen daer van doet een opmercker de hayren te bergen staen, en een r ij e r i n g h door de beenen schieten. DE BRUNE, Banck.-Werck, 1660, II, bl. 57.

Rijf. *Hark.* KIL.

Rijf. *Mild, overvloedig, ruim, onbekrompen, rijkelijk, vrijgevig, kwistig.* KIL. MEYER.

Godt heeft my zijn goet gedeylt so r ij v e
Want dat ic hebbe, hebben veel lien gebrec.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 67, v°.

Hat Tiribus nouw al dat gelt,
Dat hy zoo r ij f het uit etelt,
Voor kaert en kan en schoone vrouwen,
Hy zou zijn hooft non zoo niet klouwen.
A. PELS, Julfus, 1668, bl. 33.

Zie nog OUDAAN, Poëzy, IV, 75; CATS, door Dr. v. VL. I, 396, a; J. DE BRUNE, Banck.-Werck. II, 193; Belg. Mus. VII, 319.

Rijf. *Wijd.*

Daer comt stappans dat wijf
Ende ontoet den mont wel r ij f.
Dr. VERWIJS, Bloeml. 1858, I, 151, vs. 60.

Rijf. *Ruim voorzien.*

Crassus r ij f van gheld, en rijck van groote macht.
J. DE BRUNE, Emblemata, 1624, bl. 216.

Rijf en raf. *Breed en smal, wat geryffeld en geraffeld is*, volgens WILLEMS.

LUCIFER

Doet maken alrande instrumint
Van ruesters, van cranlen, en van tangen
Daer ghi den mensche met selt ontfangen
Van cupen, van pannen, ende van ketelen,
Van pecke, en van gloyende zeetelen,
Om yegeliken nae sinen state
Tontfane, coninge en prelate
Al saelter comen r ij f e n r a f
Maect u bereescap.
Belg. Mus. IX, 81, vs. 614.

Rijffel. *Wrijving.* KIL.

Rijffel. *Dobbelspel.* Ibid.

Rijffel (Te). *Ruimschoots, volop.*

Want wat de pronckerei belangt, daer is geen twiiffel
Of die werdt menigmael te wissel of t e r i i f f e l,
Jae eerelick te koop gedraegen op de borst.
STALPAERT VAN DER WIELEN, 't Vrouwelick cieraat, 1622, bl. 105

Rijffelbeker. *Beker om de dobbelsteenen uit te werpen.* KIL.

Rijffelen. *Dobbelen.* Ibid

Rijffelen, rijffen. *Wrijven.* Ibid.

Rijffelen. *Rooven, stelen.* Ibid.

Rijg, rijge. *Rij, rang, reeks.* De heidenen plaatsten de Vriendschap in de rijg van hun godinnen. J. DE BRUNE, Wetsteen, 1665, bl. 350. Vier rijgen' steenen. St. Bijb. Exod. XXVIII, vs. 17. Gewelfsels ende rijgen van Oederen. Ibid. I Kon. VI, vs. 9.

Rijchel, rijghel. *Grendel, sluitboom, wervel.* KIL.

Rijchel in de schaprade. *Hokje of kastje in de schapraai of etenskas.* Ibid.

Rijgen (Na 't gat). *Foppen, bij de kladden krijgen, misleiden.*

Ho, Ho, is 't zulken baas, koom laten wy hem eens na 't gat gaen rijgen.
H. VERBIEST, Kl. van 't Wijnvaatje 1670, bl. 10.

D'onrustige veugels, die menkaer wijs maecken dat sy gouwe bergen sullen verkrijgen
Dat dickwils boven yser niet en valt, daer sy menkaer mee na 't gat rygen.
J. NOOSEMAN, Beroyde Student, 1679, bl. 6.

Rijghsweerd. *Zwaard* of *zijdgeweer, dat aan een gordel gedragen wordt.* KIL.

Rijk. Znw. *Rijkaard.*

O vrinden slaaft, als desen rijk,
Om't heyl, maar niet om't tydelijck.
JAN VANDER VEEN, Zinneb. 1642, bl. 78.

Rijck, rike. 1) *Machtig, veel vermogend.* Wdb. op BREDERO.

In Thesalyen, die rijcke stadt,
Een groot gheweldich coninc sat.
Mloep, B. I, vs. 591.

Die rike god moetene bewaren,
Hi heft ons groet sorcoers gedaen.
Fergunt naar het HS. vs. 4010.

Zie ook Belg. Mus. VI, 421; Walewein, vs. 2040.

2) *Beschaafd, van veel invloed, invloedrijk.*

Alse Demostenes leerde rectorike,
Dats eene const, die maket rike
Die wille wesen taleman, enz.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. III B. LI, vs. 10.

Rijck. *Rijkelijk.*

Hy zette op eener dagh dus rijck
Al d' oude oneffenheit gelijck.
VONDEL, door v. L. XI, 164, vs. 1729.

Rijkdom of **rykdom van volk**. *Groote menigte*, *groote scharen van krijgsknechten*. Wdb. op HOOFT.

Rijkdoom, rykdoom. *Rijke lieden gezamenlijk*, *rijke stand*. Ibid.

Rijkelijc. 1) Bijv.nw. *Prachtig*, *sierlijk*. Wdb. op HOOFT.

Mettien sat hi op sijn paert
Dat rijkelijc ors Bucifal;
Het was weert der werelt al.
Alex. IV, vs. 1609.

Een rijckelic bedde hi daer sach
Mloep, B. I, vs. 2971.

2) Bijw. *Op eene prachtige wijze*.

Uten bande, so woude sy
Hoeren lieven vrient teen manne trouwen,
Ende dede enen schonen camer bouwen,
Ende dien costelijck bemalen,
Om hem rijckelick tonthalen.
Ibid. B. II, vs. 1052.

Rijkelijkheit, ryklykheit. *Pracht*, *luister*, *grootheid*, *glans*. Wdb. op HOOFT.

Rijcken. 1) *Rijkmaken*, *verrijken*. KIL. Wdb. op BREDERO.

Onrechtveerdich guet en rycket niet.
MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 19.

2) *Rijk worden*. KIL.

Die gheen pluymen en can strijcken,
Die en dooch ter werelt niet;
Is hy arm, hy en sal niet rijcken.
Belg. Mus. IX, 195.

Wie dat riket ane sijn goet,
Hi wert aerm in sinen moet.
Ibid. VI, 199, vs. 421.

3) *Meerder worden*, *grooter worden*.

Wilmen die vroechde laten rijcken,
So salmen die gheruchten wijken
Ende vinden heymelike vonden,
Datmen stoppe der clapper monden.
Mloep, B. III, vs. 651.

Hier om sijn si groot gheworden ende gherijct. Bijb. van 1477, Jerem. V, vs. 27.

4) *Begiftigen*.

Hi ende sijn wijf worden begraven

T Egmonde, dat si met haven
Ende met erven hadden g h e r ij c t.
MELIS STOKE, B. I, vs. 795.

Rijcken. *Rieken.*

— het steedts geselscap hout,
Dat een vrijster van het lant,
Schoon sy heeft al goet verstant,
Altijt haren aert gelijckt,
Altijt naer den derrinck r ij c k t.
CATS, door Dr. v. VL. I, 590, c.

Rijcheit. *Rijkdom*, *schat.*

Ic heb ghelaten vader ende moeder,
Mijn lant, mijn r ij c h e i t ende vrende,
Ende moet hier sterven in ellende.
Mloep, B. I, vs. 1613.

Brune, die bere, sendde uut
Verholenlike sijn saluut
Achter lande, ende omboot
Al den ghenen r ij c h e i t groot,
Die dienen wilde omme tsout.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2408.

Zie nog Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 4942; Lsp. B. III, c. 5.

Rijclijc, rikelijck. 1) *Prachtig*, *kostbaar.*

Si waren al ghewracht van goude,
En waren harde r ij c l ij c.
Fl. ende Bl. vs. 926.

Menech r ij c l i c steen
Waser angheset.
Ibid. vs. 1023.

Si allene regierde trijck
Als een coninc gheweldelijck
Ende ommemuyrde Babilone
Mit toernen ende poerten schone,
So hoech, so starck, so r ij c k e l ij c k,
Dat nye mensche en sach des ghelijck.
Mloep, B. III, vs. 903.

Zie ook Fl. ende Bl. vs. 1525 en vs. 1538; Gloriant, vs. 351.

2) *Grootsch*, *verheven*, *stout.*

Als hi dat sach, ende hem bedachte
Dat hi so r ij c k l i k e tale hoorde,

Begaf hi thant sine sure woorde.
Fl. ende Bl. vs. 2685.

Rijksacht, ryxacht. *Keizerlijk vonnis, waarbij iemand vogelvrij verklaard, of gebannen werd.* Wdb: op HOOFT.

Rijksoort, rykxoort. *Dertiend' half* of $12^1/_2$ stuiver.

Ik geefje dese r y k x o o r t op trouw.
JOOST VAN BREEN, de Swarte Minnaers, bl. 16.

Rijm. 1) *Rijp, des winters op de boomen.* KIL.

2) *Vorst.*

Daer na quam ic ende Isengrijn,
Te wintre in enen couden r ij m, enz.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2102.

Rijmelen. *IJlen, vooral in koortsachtigen toestand zotte taal uitbrengen, raaskallen.* Wdb. op BREDERO en op HOOFT.

Rijmen. *Rijpen*, vooral zichtbaar aan de boomen. KIL.

Rijn. *Rivier in het algemeen.*

Het voer een maechdelijn over r ij n,
Sy hoede haers vaders lammerlijn.
Wijze voor een der Souter Liedekens van 1540.

Het voer een knaepken over r ij n.
Ibid.

Het voer een scheepken over r ij n.
Ibid.

Over see noch upten r ij n
Soudemen niemen ontliver.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 30, vs. 619.

In deze laatste aanhaling komt het woord r ij n met eene kapitale R voor, waardoor de algemeene naam verkeerdelijk in een eigen naam veranderd is. Men leze, even als in de Nieuwe Werken der M. v. N. L. D. III, 2e St. bl. 123 r ij n, en tot meerdere bevestiging dezer verklaring, CLIGNETT, Bijdragen, bl. 64.

Rijnbesien. *Bessen van rhamnus catharticus.* KIL.

Rijnen. *Regenen.* Zie **Reinen.**

Rijnen. *Aanraken.*

Om een soenken badt ick u mijns hertsen rosegaert,
En met uw lipkens quaemt gy mijn mondeken r ij n e n.
R. VISSCHER, Brabbel. 1669, bl. 69.

Rijnsdack. *Dak van houten pannen.* KIL.

Rijnsch. *Zuurachtig van smaak.* Ibid.

Rijnschen. *Een eenigszins zuurachtigen smaak hebben.* Ibid.

Rijnschendes smaeck. *Zuurachtige smaak.* Ibid.

Rijnsschalie. *Houten dakpan.* Ibid.

Rijnwilghe. *Liguster.* Ibid.

Rijpghesichte. *Bewolkt voorhoofd*, *ernstig*, *donker gelaat.* Ibid.

Rijpmoedigh. *Streng*, *ernstig*, *straf.* KIL. MEYER.

Rijs. 1) *Bies.* Wdb. op HOOFT.

2) *Mutserd*, *takkebos.* KIL.

3) *Woud*, *bosch*, *kreupelhout.*

> Ghi selt hier houden in dit rijs.
>
> Gloriant, vs. 958.

Is vs. 973 heet het *foreest.*

4) *Boomtak*, en bij uitbreiding *stok*, *staf.*

> Sie spleten risere van oliviere
> Die doen bloeiden.
>
> Vanden Levene ons Heren, vs. 1559.

> Hi brac een rijs van ere haghe,
> Ende gaffer hem mede XL slaghe.
>
> Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 1679.

5) *Bundel*, *samenvoeging*, *vereeniging.*

> Si draghet van abelheiden een rijs
> Boven alle vrouwen die ic nie sach.
>
> Gloriant, vs. 300.

Rijs. *Rijst.* KIL.

> Smaeckt u een duyf gelijck patrijs,
> De geerst soo wel als eenigh rijs;
> Het ende-vleys gelijck kapoen,
> Wat hebje met veel goets te doen?
>
> CATS, door Dr. v. VL. I, 334, c.

> En schoon mijn pot hielt so veel brijs,
> Van blommen meel of enckel rijs,
> Gelijck een vat daer in men brout, enz.
>
> Ibid. bl. 891, b.

Rijselen, rijsselen. *Ritselen*, *geruisch maken.* KIL.

Rijsen. 1) *Verheffen*, *opsteken*, *opheffen*, *opkomen*, *opstaan.* In het zingen: *klimmen.* Ibid.

> Int rijsen vanden dageraet met haer bloeyende wanghen
> Ghinck Telemachus oock wacker uyt den bedde rijsen.
>
> COORNHERT, Odyss. 1606, I, 6, v°.

> Het liegen is hem vreemd, behalven daer het prijsen
> Van vrienden sijne waerd, ter waere waerd' wil rijsen;

Daer lieght hy deughdelick.

HUYG. Korenbl. I, 148.

2) *Vallen*, *afvallen*, *dalen*.

Ick dacht, wanneer ick sagh de dorre bladers rijsen,
Dit kan oock mijnen val als metten vinger wijsen.

CATS, door D^r. v. VL. I, 564, b.

Gods macht dede ooc dat Manna rijsde wter locht.

ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 11 r°.

Het loof rijst. Les fueilles *tombent*. PL.

Rijsen. *Zijn water loozen.* KIL.

Rijsende hair. *Hangend*, *loshangend haar*. Ibid.

Rijsende steen. *De steen in de blaas.* Ibid.

Rijskoorde. *Schommel.* Ibid.

Rijsseler. *Onderstrooisel voor de beesten*, *legstroo*. KIL. PL.

Rijsschen. *Krijten.*

Wee my! suchten, rijsschen, hantgewrinc,
My selven heetende vermaledijt,
Dits nu mijn solaes en anders geen dinc.

Marieken van Nymegen, bl. 7.

Rijstelen. Hetzelfde als **Rijselen.** Hierenbinnen hoorden si die slotelen rijstelen ende clincken. Twyspraeck der Creaturen, dyalogus 112.

Rijste ajuyns. *Rist uien.* KIL.

Rijster, reyster. Zie **Riester.**

Rijt (Vorschen). *Kikvorschen zaad.* Ende gaven hem al heymelic een vorschen rijt te drincken. Pass. Somer Stuck, 1489, f°. lxxxiij, a.

Rijte, ryte. 1) *Reet.* KIL.

2) *Kanaal.* Ibid.

3) *Lage of afhellende.* Ibid.

Rijtelen, rytelen. *Brommen*, *een brommend* of *gonzend geluid maken*. Ibid.

Rijten, ryten. 1) Intr. *Barsten.* Ibid.

2) Trans. *Openspouwen*, als in: »rijten de visch." Ibid.

Rijter, ryter. *Zeef.* Ibid.

Rijtsen, rytsen. *Tergen.* Ibid.

Rijve, ryve. 1) *Rasp.* Ibid.

2) *Hark.* Ibid.

3) *Baar*, *doodsbaar*. Ibid.

4) *Kast*, *kist*. Zie **Rive.**

Rijve. *Breed.* KIL.

Rijvedragher, ryvedragher. Hetzelfde als **Kasboeve.**

Rijven. *Met een hark de stroostoppels uit de aarde opharken.* KIL.

Rijven, ryven. 1) *Wrijven.* KIL. Tot sulcken staet, dat hy vergruyst, ende als g e r e v e n wort, soo kleyn als stof. St. Bijb. Ps. 90, Kantt. 6.

2) *Schraal maken, even als iets geschraapt of ruw maken.*

En mistet, 't r ij f t me borst.
Swols Margrietje, 1639, bl. 4.

Ric. *Rug.*

Up den r i c so haddet haer.
Nieuwe Werken van de M. v. N. T. V, 1ste St. bl. 23, vs. 100.

Op den r i c heeftet III rode streken.
Nat. Bl. B. VI, vs. 773.

Zie nog Rein. door WILLEMS, vs. 3580.

Rike. Zie **Rijck.**

Rikeit, richeyt. *Rijkdom.* Zie: **Rijcheit.**

Riken. Zie **Rijcken.**

Ricge. *Rug.*

Men slough daer ontue (ontwee) r i c g e n ende ziden,
Nie sach man so sere striden, enz.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 95, vs. 228.

Ricghe. *Koehuid.* JANNE CASTELAIN van eenen coeyenen r i c g h e ende tween calfvellen, verwrocht an der stede tenten, ... 4 sch. 4 gr. Taal- en Letterbode 1871, 3de afl. bl. 220. JANNE GILLIS den ledertauwer van tween ghetauweden c o e r i c g h e n jeghens hem ghecocht ende bekeert int maken vanden vors. tenten. 9 schell. De Taalgids, 1861, bl. 304.

Men leze vooral de aanmerking van de Redactie, op bl. 305.

Rikkerakken. *Soort van dichtstukken.*

Met r i k k e r a k k e n en Sonnetten en Simpletten
Ook Bagenauwen en Kreeftdichten en Doebletten.
A. PELS, Dichtk. van Horat. bl. 31.

R i c q u e r a c q u e, om trechte resolveren,
Zo 't Walsche seyt, is een dicht recht tusschen tween goet,
Maer gheenen zin en kan sy concluderen,
Zoo hier volght, waer by elck daer van scheen moet.
MATTHIJS DE CASTELEYN, Konst van Rethoriken, bl. 179.

Ryklykheit. Zie **Rijkelijkheit.**

Rilen. *Van hoepels voorzien?* D^r. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 214.

Rillen. *Bij het oor trekken.* KIL.

Rime. *Dichtstuk.*

Meneghe r i m e soe es ghemaect

Die ter zielen luttel smaect.
Vanden Levene ons Heren, vs. 5.
— — die clerc die dese r i m e maecte.
Ibid. vs. 4926.

Rimen. *Tellen.*

Dit machmen elc by sonder r i m e n,
Ende weghen in ghelike scale.
HILDBG. Ged. bl. 96, vs. 128.

Rimenten. Zie **Rementen.**

Rimmelen. *Rammelen.* KIL.

Rimpelklit. Waarschijnlijk een *geplooide kraag* of *boord.*

Moutippen, r i m p e l - k l i t, duym-ringen, hant-gevaet.
CATS, door Dr. v. VL. I, 317, b.

Rimpen. Primitief van *rimpelen.* Dat die cortinen der dogede niet en r i m p e n, maer altoes effene gelijc onthouden werden in die guldene ringe der minnender begerten. RUUSBR. Tab. I, 72, regel 17.

Rimpich. *Rimpelig.* Sijn aensichte wort r i m p i c h. Twyspraeck der Creaturen, dyalogus 122.

Rin. *Loop.*

Want sy liep selfs met snellen r i n,
Veel rasser als de hinden.
BREDERO, Apollo, bl. 80.

Rin. *Run, gemalen bast van eikenhout, voornamelijk ten dienste der leerlooiers.* KIL.

Rind, rynd, rint. *Rund.* KIL. PL.

Rinde. *Schors.* KIL.

Rindelen. *Draaien.*

So dat haer lichame als een dop,
Daer kinder met te spelene pleghen
R i n d e l d e.
Leven van Ste Christina vs. 1136.

Rinder, rynder. Het meervoud van *rind,* dus *runderen.* Oft si r y n d e r oft ossen ghekeelt hadden. Van Brab. die exc. Cron. 1530, bl. TT. II, c.

Rindsel. *Het gestolde, het geronnene.* KIL.

Rinen. *Vloeien, voortvloeien.* Somtijds ook *stroomen.*

Meltheit es ene der meester sake
Daer men houden mach af sprake.
Wat meltheit es, wat daer ut r a n,
Versteet wel lettel menich man.
VELTH. Sp, H. f°. 45.

Rinen (Neder-). *Nedervallen*, *nederstorten.*

Een regen starc ende groet
Die vanden wolken n e d e r r a n.
Lanc. III, vs. 20453.

Ringh. 1) *Kring van menschen*, *vergadering.* KIL. U. W.
2) *Omvang*, *omtrek.*

Waar zijn in éénen r i n g zoo veel bekwame steden?
CATS, door Dr. DE VRIES, II, 298.

Ringh, ringhe. Bijv.nw. 1) *Gering.* Wdb. op BREDERO en MEYER.
2) Bijv.nw. en bijw. *Snel*, *vlug.* KIL. PL.
3) Bijv.nw. en bijw. *Licht*, *gemakkelijk.* KIL.

Ringhband. *Halsband met pinnen voor jachthonden.* Ibid.

Ringhdans. *Rondedans.* Ibid.

Ringhdoosje. *Juweeldoosje.* Ibid.

Ringe (Te). *In het rond.*

Heren ende vrouwen, di wilden gomen
Genen camp daer onderlinge,
Waren gestaen daer t e n e n r i n g e.
Lanc. III, vs. 20651.

Die coninc ghinc al omme t e r i n g h e,
Onder allen sine baroene.
Belg. Mus. VI, 103, vs. 252.

Ringe (In den). *In hun midden*, *in den kring.*

Dar waren vergadert i n d i e n r i n g e
Hertogen, graven ende coninge,
Ende ridders soe vele der gelike,
Oft els ne gene waren in ertrike.
Lanc. II, vs. 19940.

Ene joncfrouwe sat i n d e n r i n g e.
Ibid. vs. 14326.

Ringe (Van) te ringen gaen. *Rondgaan.*

— — — — — — ic sach,
— — — dat tier stonden
Die clerke, die geset waren tier uren
Om te scrivene die avonturen,
Die den ridders daer voren gevellen,
Ende die si moesten vertellen,
Al gereet waren ende g i n g e n
Te haren taflen v a n r i n g e t e r i n g e n,
Ende saegen ochter enich sat tien stonden

Die int ansichte en hadde gene wonden.
Ibid. vs. 16781.

Ringhelduyve. *Wilde duif.* MEYER.

Ringelen. 1) *Dwingen, dringen, aansporen, aanzetten.* KIL.

2) *Met een ring omgeven, in een ring insluiten.* Ibid.

3) *Trekken.* Nochtans wieren zy daar deur getrokken, en geringelt, zo wel in de zelfde zond, als in de zelfde straf. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. bl. 40. Dewijl hy hun, om der zonden wil uit de grootste gelukzaligheid heeft geringelt, en in d'allerdiepste rampen bedraait. Ibid.

4) *Vastraken, geen uitvlucht weten.*

De vorsch was my een beelt van die geduerigh suchten,
Van die geringelt sijn, en niet en konnen vluchten.
CATS, door Dr. v. VL. I, 448, a.

5) *Bedwingen, beteugelen, als een kind behandelen.* KIL.

t' Huys wort hy van sijn wijf geringelt als een kint,
Hy wast, hy dweylt de vloer, en haspelt wat sy spint.
VAN BEAUMONT, Ged. door TIDEMAN, bl. 65.

6) *Plagen, prangen, kwellen.* U. W.

— — hoe zal de nijt om deze zegekroon
My ringlen!
VONDEL, door v. L. XI, 642, vs. 893.

7) *Weder in orde brengen.* KIL.

Ringhelmeester. 1) *Bestraffer, kastijder, temmer.* Ibid.

2) *Iemand die de werklieden nagaat, en aanzet en het luieren tegengaat en bestraft.* Ibid.

Ringelmuir. *Buitenmuur, muur die omsluit, omvat, omringt.* Wdb. op HOOFT.

Ringhen. 1) *Met een ring omsluiten.* KIL.

2) *Temmen, bedwingen.* Primitief van *ringhelen.* Ibid.

3) *In het rond gaan, den rondedans doen, zich keeren en wenden.*

De weereld is een rond, daer in wy menschen ringen.
DE BRUNE, Emblemata, bl. 148.

4) *Trekken.*

— — — vechtende — — —
Opten mensce, om hem te ringen
Van der doget.
VELTH. Sp. H. f°. 407.

5) *Streven, trachten.*

Nu was een rechter inder poort
Ende was gheheten Oldegheer,

Die mit barnentliker gheer
Na Samiten liefde r a n c k.
Mloep, B. II, vs. 3327.

Veel goeder mannen r i n g h e n rive
Nader minnen van enen wive
Ibid. vs. 4228.

Zie nog ibid. B. IV, vs. 912.

6) *Vatten, in een strik brengen.*

— dbest es pinen wijs ons te wrekene
Ende met ons int strec te bringene
Die nu bi hem sijn; ic weetse te r i n g e n e.
Belg. Mus. IX, 62, vs. 95.

7) *Rinkelen.* KIL.

Ringe (Van) te ringe en van ringen te ringen. *Overal.*

Hier bi es die beste ridder binnen nu
Van al der werelt, secgic u,
Dien ghi moet morghen alle .iiij.
Dienen in sulker maniere
Dat ghi hem v a n r i n g e n t e r i n g e n
Volghen moet.
Lanc. II, vs. 28242.

Si sochtene v a n r i n g e t e r i n g e.
Ferg. vs. 5307.

Ringeneren. *Regeeren.* Bibliotheek, 9e Afd. bl. 284, laatste regel.

Ringher. *Worstelaar.* KIL. PL.

Ringheren. *Verminderen, verdunnen, verkleinen, geringer, kleiner maken.* KIL.

Ringhkasse. *Het dikste van een ring, dat met een steen of figuur prijkt.* Ibid.

Ringketten. *Met een ring omgeven* of *insluiten.* Ibid.

Ringkolder, ringhkoller, rinckolder. *Maliënkolder.* Ibid. U. W. PL.

Ringhkraghe. *Halsbedekking van maliën gemaakt.* KIL.

Ringrok. *Maliënkolder.*

Mijn vleesch is niet geraakt, ik heb een r i n g - r o k aan.
JAN ZOET, Cornelia Bentivogli, 1650, bl. 7.

Rinc. 1) *Gezelschap, kring, omgeving.*

Sint die trouwe tonderghinc,
Soe en hadde Venus anden r i n c
Nyemant, diese boven hilt.
HILDEG. Ged. bl. 129, vs. 128.

Oec sach si comen ane dene side
Enen sconen jongelinc,
Die vercierde al den r i n c.
Limb. B. I, vs. 468.

Hi hadde met hem in sinen r i n c
Van goede lieden grote cracht.
Lanc. IV, vs. 10992.

Ende omdat hi in sinen r i n c
Meer liede hadde dan die coninc.
Ibid. vs. 11009.

Zie nog Rein. door Dr. JONCKBL. vss. 109, 315.

2) *Troep*, *menigte*, *drom.*

Alsi opgeseten was hi ginc
Met sporen slaen in den meesten r i n c.
Ibid. vs. 11220.

Van stouten ridders meneghen r i n c
Durbrac hi met groten moede.
Walewein, vs. 11672.

Zie ook ibid. vs. 11759.

3) *Ring.* KIL.

4) *Vierschaar*, *hofvergadering*, *afgeperkte dingplaats.*

Dus willic dat gi onderlinghe
Sijt in plaetsen, sijt in r i n g h e,
Weest oetmoedich ende gevriende.
Vanden Levene ons Heren, vs. 1919.

Wi en willen anderen coninc negenen
Dan Sesare onsen keyser allene,
Eyst in plaetsen, eyst in r i n c.
Ibid. vs. 2747.

Zie nog Rein. door WILLEMS, vss. 315, 5996.

5) *Strijdperk.*

Men gaf daer ende ontfinc
Grote slage in dien sturen r i n c.
Lanc. II, vs. 33071.

Hi horte stappans inden r i n c.
Fergunt naar het HS. vs. 5342.

Rinkel. *Klopper aan de deur.* Wdb. op BREDERO.

Rincken. *In den kring eener vergadering komen.*

— — — — — — Telemachus doen ginck
Ten huys uyt met zijn spiets, al springende behendich

Liepen hem zijn hondt rondsom, hy draeyde met een swinck,
Is by der sterck Achiven vergadering g e r i n c k t.

COORNHERT, Odyss. 1605, II, bl. 119.

Rinket. *Raket*. Met een Handbal en R i n k e t speelende. SCRIVERIUS, By-voegsel op de Goudtsche Kron. bl. 186.

Rinchose. *Beenbekleeding*, *uit ringen* of *maliën samengesteld*. R i n c h o z e n, nachtelingen ende des gelijcx. D^r. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 240.

Rinne. 1) *Kooi*. PL. en minachtend toegepast op *hok*, *gevangenis*.

Doude dief die ten Grave lach op 't slot, in de r i n n e,
Die is verlost.

Marieken van Nymegen, bl. 17.

2) *Hoenderloop*, *hoenderren*, *kippenren*. KIL. PL.

Rinnen. 1) *Loopen*, *gaan*.

Watsi sochten, wat si r i n d e n,
Sine consten enen pape niet vinden.

Lsp. B. III, C. 4, vs. 57.

2) *Rennen*. KIL.

Van Haren, ende ander liede
Die torsse waren, doen dit ghesciede,
Hilden si voor die porte binnen,
Ende lieten die ghemeinte r i n n e n
Buten, sonder leidsman.

VAN HEELU, vs. 1882.

Dat ors was des groets resen,
Hine hadt gheheven omme geen gelt;
Het gaet u sere (seerre?) sinen telt
Dan enech ander ors mach rinnen..

Ferg. naar het HS. vs. 3715.

3) *Vloeien*, *stroomen*.

Ende Cristus, die Gods zone fijn
Sal die selve olie sijn,
Die uut sijnre ontfermicheit sal r i n n e n
Op alle die ghene diene minnen.

Lsp. B. II, C. 36, vs. 1463.

Sijn swaerd nam hi sonder beiden,
Ende sloech Griromelande enen slach,
Datmer dbloet ut r i n n e n sach.

Lanc. II, vs. 40636.

Zie ook HOUWAERT, De Vier Wterste, bl. 139; SMEKEN, Tspel, vs. 480.

4) *Samenloopen*, *stremmen*, ook *dik worden door verkoken*, *stollen*. PL.

Maec hem eiere met melke van gheite;
Gheefse hem eten, doe dat ic die heite,
Alsi op tvier gheronnen sijn.
Nat. Bl. B. III, vs. 1581.

5) *Komen*, *voortkomen*.

Mine roect, wiene droech of wan,
Daer trouwe ende doghet es an,
Ende reine es van seden,
Uut wat lande dat hi ran,
Dats dien ic der namen an
Van rechter edelheden.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 26, vs. 550.

Rinsel, renssel, runssel. *Stremsel.* KIL. PL.

Rinsen. *Prevelen*, *binnensmonds mompelen*, *morren*, *knorren*. KIL.

Rint, rind. Hetzelfde als **Rent,** dus *rund*, *os*. PL.

Darom wart hi gelyc den rinde
.VII. iaer al omtrent.
Alex. II, vs. 1183.

Die gheen die leefden onbekint,
Dat sy storven als een rint.
HILDEG. Ged. bl. 161, vs. 410.

Rioole. *Waterafloop*, *groeve*, *kanaal*, *akkervoor*. KIL.

Rioolen. *Kanalen* of *greppels graven*, *voren in den grond delven*. Ibid.

Riote. *Onrust*, *verdeeldheid*, *oproerigheid*.

Daeraf sal comen grote riote,
Doet men enech vernoy Lancelote.
Lanc. IV, vs. 4161.

Alse Rikilt, daer men af sprac hier voren,
Haren weerden man hadde verloren,
Den goeden grave, soe hadde daer naer
Menighe pine ende riote swaer,
Bedi bi harer keytivicheden
Ende bi Arnouds haer soons dulhede.
KAUSLER, Reimchr. vs. 1410.

Zie nog ibid. vs. 1471 en vs. 7888; KAUSLER, Denkmäler, 2 Band, bl. 564, vs. 89.

Rype. *Rups.* Wdb. op BREDERO.

Rippen. *Wegnemen*, *afzonderen*.

Uyt een Baecke salmen rippen

Een goe panne vette crippen.
HONDIUS, Moufe-Schans, bl. 215.

Rippen (Doen). *In beweging brengen, doen op en neêr gaan.*

En als die vingeren, die hand my quam te raecken,
Hoe dickmaels wierden sy al swygende gekust!
Mijn brand verkleynde wat al wiert hy niet geblust;
Ick soogh uyt dese borst door myn verliefde lippen
Wat aedems, dat van nieus mijn laffe long dee rippen.
WESTERBAAN, Ockenburch, bl. 208.

Rippen (Sich). *Zich bewegen.*

Help, help, mijn Godt, de Doodt is voor de deur.
Door last des drucks kan naulijcx 't hert sich rippen.
CAMPHUYSEN, Ps. CXIX, vs. 44.

Rypzalf. *Heelende zalf.* Wdb. op HOOFT.

Ripsen. *Oprispen.* KIL. PL. Van een boer sprekende zegt HUYGENS:

— — — een volle man in 't wesen,
In 't spreken maer een halv, 't en zij bij ongevall,
Soo braeckt hy wel een woord dat wijsen wel gevall',
Soo ripst hy wel een' vlaegh, ens.
Korenbl. I, 189.

Rise. *Rijsje, takje.*

— — — drie greinen — — —
Die uten selven appel quamen,
Ghevallen vanden rise
Daer Adam inden paradise
Die vrucht af smakede.
Dboec vanden Houte, vs. 213.

Ryzen. *Uit den slaap, uit het bed opstaan.* Wdb. op HOOFT.

Risen. *Her- of verrijzen.*

Lieve here, men doet ons verstaen,
Dat hi seide, daer hi stont gevaen,
Dat hi derdages risen woude
Ende weder leven soude.
Vanden Levene ons Heren, vs. 3879.

Risen, ryzen. *Vallen.*

Ghef mi die crumen te mire spisen,
Die van dire taflen risen.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. III B. XXIII, vs. 92.

Latet terstont rysen nedere.
SMEKEN, Tspel, vs. 111.

Risen. *Klimmen, verheffen.*

Hy wort gheëert, hi wort gheprezen,
Sijn naem ghespreet, sijn lof g h e r e s e n.
HILDEG. Ged. bl. 53, vs. 12.

Risen. *Vorderen.*

Als die somer was g h e r e s e n,
Soe dat die daghen mochten wesen
Opt alre lancste vanden jaer.
Ibid. bl. 67, vs. 1.

Ryzende. Bijv. nw. *Verheven.* Wdb. op HOOFT.

Risch. *Zode.* Ende onsen luden en sullen dair ynne nyet weyden, of r i s s c h e n ende placken wijnnen. NIJHOFF, Ged. D. I, 261.

Zie ook op **Resch.**

Risp. *Rups.*

Daer de r i s p e
Geen schade doet.
HONDIUS, Moufeschans, bl. 69.

Zoo eeten meest alle vogels r i s p e n en aardwormen. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. bl. 286. Deze wort eerst uit een eitjen een r i s p e; en, wat verder gaande, een wormtje. Ibid. bl. 288.

Rispelen. Frequent. van *rispen.* VONDEL, door V. L. I, 599, vs. 16.

Riste. *Reeks, rij.* Wdb. op HOOFT.

Wy willen ruimer weien,
En treden nu niet meer langs huizen, maer een r i s t
Paleizen, uit den gront gewassen, eermen 't wist.
ANTONIDES V. D. GOES, Ged. door BILD. I, 13.

Daer r i s t by r i s t van legertenten
Het stoutste hart verschrikken zou.
Poot, D. I.

Riste van vlas. *Een bundel vlas.* KIL.

Ristelen. *Ritselen.*

Cephalus worts te hant ghewair
Ende meynde, doe hi hoerde dat r i s t e l e n,
Dat een dier daer woude nistelen.
Mloep, B. IV, vs, 2185.

Rit, ritte. *Ruiterbende.* KIL.

Rits, ritsch. *Vurig, wellustig, ritsig.* KIL. U. W. Wdb. op BREDERO.

Dat jou de kranken haal, jou r i t s e varken.
FOCQUENBROCH, de verwarde Jalouzy, bl. 12.

Ritse. *Reet, spleet.* KIL.

Ritse. *Koorts.*

Ritzeling. *Liefdedrift*, *prikkeling*, *gevoel.* Een jongeling van hebbelike herssens en deurkneden zinnen, zal dikwils by een eerlike Joffrou van meer ritzelingh worden bekropen, als hy gevoelen zal, in het zelschap der gener, die belidenis doen, van d' allereerlixte niet te wezen. DE BRUNE, Wetsteen, 4°. ed. bl. 136.

Ritsen. *Aanvuren*, *aansporen*, *aanhitsen.* KIL.

Ritsen. *Den inhoud van een vat door een merk aangeven.* Ibid.

Ritsen. 1) *Wijken*, *zwichten.* MEYER.

2) *Spoedig vertrekken*, *aftrekken*, *verhuizen.* Wdb. op BREDERO. U. W.

Ritsen. *Vurig zijn ter dekking* of *bespringing.*

Al grimt men als een Winterbeer
Of als een Wolf in 't ritsen.
OUDAAN, Poëzy, II, 177.

Ritsevelen. *Beven*, *bibberen*, *alsof men de koorts heeft.* Wdb. op BREDERO.

Ritte, ridde. *De koorts.* PL.

Ritten. *Heen en weer loopen en draven.* Wdb. op HOOFT.

Rive. *Kast*, *kist.* KIL.

Entie arke, alsic bescrive
Was ghemaect als ene rive.
Rymb. vs. 4806.

Rive. *Mild*, enz. Zie **Rijf.**

Rive. *Zonder schroom*, *onbeschroomd*, *fiksweg.*

Veel goeder mannen ringhen rive
Nader minnen van enen wive.
Mloep, B. II, vs. 4223.

Doe antwerde die vrouwe rive, enz.
Limb. B. V, vs. 1244.

Dat serpent spranc na hem seer rive.
Rein. door WILLEMS, vs. 4942.

Riveel. 1) *Blijdschap*, *vreugde*, *vroolijkheid*, *vermaak*, *gejuich*, *genoegen*, *feestvreugde.*

Si hadden hare hemelijchede
Ende hare grote riveel mede,
Daer toe spel ende soete jolijt.
Walewein, vs. 7988.

Sijn herte was sonder riveel.
Caerl ende Eleg. vs. 1045.

Zie nog Walewein vss. 8041, 8467, 8517; VELTH. Sp. H. f°. 114, 120, 136.

In den Lsp. heeft Dr. DE VRIES dit woord in zijn Glossarium verklaard enkeld door *blijdschap*, *feestvreugde*. Uit de volgende plaatsen zou ik echter opmaken, dat het nog andere beteekenissen had, als:

2) *Smart*, *verdriet*.

> Ja ic oem! om dese wijf,
> Die hier waren in den casteel,
> Heb ic gedoecht swaer riveel.
>
> LOYLA, Seghelijn van Jherusalem, fo. 38, a.

Hier toch is aan geene *blijdschap* of *feestvreugde* te denken, evenmin als in de volgende aanhaling, waar WILLEMS het verklaart door:

3) *Rumoer*.

> Als hi vernam dit groot riveel,
> Reet hi bi Peteren Coutreel,
> Ende sinen hoep, al sonder vieren,
> Hem sijn opset calangieren,
> Dat groot quaet was dat hi dede
> Sulken beruerte in die stede
> Te maken, ende groote schande.
>
> Brab. Yeesten, B. VI, vs. 4627.

Ook hier kan het op geene *blijdschap* of *feestvreugde* slaan, want eene samenspanning van burgers, om zich meester van het *stat huus* te maken, werd door eene dienstmaagd ontdekt, die er dadelijk kennis van gaf aan eenigen der *goede mannen*. Een hunner dit riveel vernemende, enz. Wat zou het hier anders dan *rumoer*, *geweld*, enz. kunnen beteekenen?

De etymologie van dit woord, dat met rive in geen verband hoegenaamd staat, blijft door deze verschillende beteekenissen nog zeer in het duister.

Nog vind ik dit woord in de volgende regels.

> Aldus werd die casteel beseten
> Met wel vijf hondert man ter were,
> Die sweren te wrekene haren here
> Eer si van daer sceden meer;
> Si selen den riddere hebben eer
> Al souden sire liggen seven jaer,
> Maer die van binnen, wet vorwaer,
> Senden hen buten selke quarele,
> Die drie man dorvlogen inden rivele.
>
> Lanc. III, vs. 17409.

Ook hier kan van *blijdschap* of *feestvreugde* geene sprake zijn, maar de ware beteekenis is mij duister. Wellicht heeft dit woord hier de beteekenis van:

4) *Drom, menigte.*

Riveleec, rivelic. *Rijkelijk, ruim, onbekrompen, op eene verkwistende wijze.*

Ende dit geduerde wel in den dach,
Rivelike so lange wile
Dat men riden soude een mile
Eer yemen mochte bekinnen
Enech vordeel an dat winnen,

VELTH. Sp. H. f°. 157.

Die vele rijnten heeft, hi gadert vele gelts, oft hi verteret riveleec Belg. Mus. IX, 170.

Riveleren. *Rebelleeren, in opstand komen, vijandelijkheden plegen.*

Ende hierenbinnen, dat secg ic u,
Quamen die van Pergama,
Ende volgeden den Keyser heymelyc na,
Ende wilden dus op hem riveleren.

VELTH. Sp. H. f°. 322.

Na Edewerds doet sekerlike,
Riveleerden op Ingelant
Die van Irlant al te hant.

Ibid. f°. 337.

Zie nog ibid. f°. 351.

Riveren (Een spijker). *De punt van een spijker omslaan.* PL. Fr. »*river*".

Riviere. *Jachtperk.*

Twee kinder haddi ende nemmere,
Die beide noch cleine siin;
Dat een was een joncheerkiin
Out wel van seatien jaren,
Dat gherne plach met sporewaren
Savons te vaerne in rivieren.

Limb. B. I, vs. 55.

Doe ghevielt tot enen male
Dat de Grave ende her Wolfaert voeren
In rivieren.

MELIS STOKE, B. V, vs. 111.

Op een rivier quam ic ghegaen,
Dair bloemen stonden scoen ontdaen.

HILDEG. Ged. bl. 51, vs. 1.

Rivine. *Ruïne?*

In den Lsp. heeft Dr. DE VRIES dit woord in zijn Glossarium verklaard enkeld door *blijdschap*, *feestvreugde*. Uit de volgende plaatsen zou ik echter opmaken, dat het nog andere beteekenissen had, als:

2) *Smart, verdriet.*

Ja ic oem! om dese wijf,
Die hier waren in den casteel,
Heb ic gedoecht swaer riveel.

LOYLA, Seghelijn van Jherusalem, f°. 38, a.

Hier toch is aan geene *blijdschap* of *feestvreugde* te denken, evenmin als in de volgende aanhaling, waar WILLEMS het verklaart door:

3) *Rumoer.*

Als hi vernam dit groot riveel,
Reet hi bi Peteren Coutreel,
Ende sinen hoep, al sonder vieren,
Hem sijn opset calangieren,
Dat groot quaet was dat hi dede
Sulken beruerte in die stede
Te maken, ende groote schande.

Brab. Yeesten, B. VI, vs. 4627.

Ook hier kan het op geene *blijdschap* of *feestvreugde* slaan, want eene samenspanning van burgers, om zich meester van het *stat huus* te maken, werd door eene dienstmaagd ontdekt, die er dadelijk kennis van gaf aan eenigen der *goede mannen*. Een hunner dit riveel vernemende, enz. Wat zou het hier anders dan *rumoer*, *geweld*, enz. kunnen beteekenen?

De etymologie van dit woord, dat met rive in geen verband hoegenaamd staat, blijft door deze verschillende beteekenissen nog zeer in het duister.

Nog vind ik dit woord in de volgende regels.

Aldus werd die casteel beseten
Met wel vijf hondert man ter were,
Die sweren te wrekene haren here
Eer si van daer sceden meer;
Si selen den riddere hebben eer
Al souden sire liggen seven jaer,
Maer die van binnen, wet vorwaer,
Senden hen buten selke quarele,
Die drie man dorvlogen inden rivele.

Lanc. III, vs. 17409.

Ook hier kan van *blijdschap* of *feestvreugde* geene sprake zijn, maar de ware beteekenis is mij duister. Wellicht heeft dit woord hier de beteekenis van:

4) *Drom, menigte.*

Riveleec, rivelic. *Rijkelijk, ruim, onbekrompen, op eene verkwistende wijze.*

Ende dit geduarde wel in den dach,
R i v e l i k e so lange wile
Dat men riden sonde een mile
Eer yemen mochte bekinnen
Enech vordeel an dat winnen,

VELTH. Sp. H. f°. 157.

Die vele rijnten heeft, hi gadert vele gelts, oft hi verteret r i v e l e e c Belg. Mus. IX, 170.

Riveleren. *Rebelleeren, in opstand komen, vijandelijkheden plegen.*

Ende hierenbinnen, dat secg ic u,
Quamen die van Pergama,
Ende volgeden den Keyser heymelyc na,
Ende wilden dus op hem r i v e l e r e n.

VELTH. Sp. H. f°. 322.

Na Edewerds doet sekerlike,
R i v e l e e r d e n op Ingelant
Die van Irlant al te hant.

Ibid. f°. 337.

Zie nog ibid. f°. 351.

Riveren (Een spijker). *De punt van een spijker omslaan.* PL. Fr. »*river*".

Riviere. *Jachtperk.*

Twee kinder haddi ende nemmere,
Die beide noch cleine siin;
Dat een was een joncheerkiin
Out wel van sestien jaren,
Dat gherne plach met sporewaren
Savons te vaerne in r i v i e r e n.

Limb. B. I, vs. 55.

Doe ghevielt tot enen male
Dat de Grave ende her Wolfaert voeren
In r i v i e r e n.

MELIS STOKE, B. V, vs. 111.

Op een r i v i e r quam ic ghegaen,
Dair bloemen stonden scoen ontdaen.

HILDEG. Ged. bl. 51, vs. 1.

Rivine. *Ruïne?*

Binnen eist al wostine,
Hol ende dal, ende grote r i v i n e.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. III B. V, vs. 42.

Rywert. *Gevaar.*

Hi seide: »Bohort, siet al dare
Der Romeine achterste scare;
Ic kinse bi den drake nu
Die op ten standart staet, secgic u.
Daer es die hoverdechede
Van algader Rome der stede:
Mochtewi dese gescoffieren
Wine hadden r y w e r t in ghere maniren
Van den andren die wi hier sien.

Lanc. II, vs. 34166.

Ro. *Rauw, ongekookt.*

Hare maniere
Die was altoos indie riviere
Water drinken ende r o visch eten.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. IV B. XLVII, vs. 5.

Dat hi niet en at dan colen r o.

Ibid. III P. II B. XLVII, vs. 18.

Want die spise valt nederwaerd
In der maghe grond al r o.

Heim. der Heim. vs. 995.

Roaensch. *Bruin* en ook *donker rood.* KIL.

Rob. *Maag.* U. W. Zie echter op **Rop.**

Robaude. Hetzelfde als **Ribaud,** namelijk: *gemeene kerel.*

Hem volgeden wel .C. r o b a u d e doe,
Die op hem huweden ember toe
Ende worpen na hem mede
Al in een goer ende vullichede,
Ende berechtene soe, datmen ter stont
Niet bekennen mochte nese noch mont.

Lanc. II, vs. 21620.

Robbe, robbeken. *Konijn.* KIL.

Robyn, robine. *Zak, reiszak.* Dit woord komt vijf malen voor in VELTHEMS Sp. H. B. I, Cap. 27, en wordt telkens met het woord sak verwisseld.

Rode, rude, ruede. 1) *Hond, reu, rekel.* KIL.

Dese slacht den r o d e n, die heeft

So vele geslonden tenen male,
Dat hijt en can gedragen wale,
Ende moet utespuwen neder,
Ende als hem hongert, et hijt weder.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 11092.

Die derde tacke der gulsicheit is in gyerichliken te eten of te drincken; dese lude lopen totter spisen, als lopende honde totter quenen, of als r o d e n tot eenre krenghen. Dr. V. VL. Prozast. 1851, bl. 168.

2) *Hond, als scheldnaam.*

Maer hi (Jezus) hadde ons soe waert
Dat hi zware passie wilde dogen
Openbare voer alle ogen,
Die hem daden die fellen Joden,
Die quade honden, die vule r o d e n.

BLOMM. Oudvl. Ged. III, bl. 18, vs. 1456.

Zie nog ibid. bl. 19, vs. 1532; MAERL. Sp. II P. I B. LVII, vs. 20.

Rode. *Roe, roede.*

Ende sloegense alle eenpaerlike
Met dorninen r o d e n ontfermelike.

Lanc. II, vs. 8960.

Rode. *Roede, lengtemaat.*

Tpart quam met sulker cracht tien tiden
Datten hals brac, ende Sornahan vel
Ene r o d e vanden perde wel.

Ibid. vs. 5946.

Roden. *Geil zijn.* KIL.

Roden. *Landloopen, rondslenteren.* Ibid. Fr. »*roder*".

Roden. *Rood worden, eene kleur krijgen, kleuren.*

Daer sise sach r o d e n ende bleiken.

Fl. ende Bl. vs. 215.

Roden. 1) *Rooien, planten uit den grond trekken, wieden.* KIL.

Si moesten — — — — —
— — hacken ende r o d e n gaen.

Lsp. B. I, C. 25, vs. 114.

Selmen totter biechten reyden
Ende vanden ouden sonden scheyden,
Ende nuwe sonden wederstaen,
Soe machmen stoutelyken gaen
Daer die wijngaert is te r o d e n.

HILDEG. Ged. bl. 251, vs. 129.

2) *Uitroeien, omhakken, weghakken.*

(Si) r o o d d e n haghe ende woud.
Rymb. vs. 28406.

Den voetgangers hiet hi ende seide
Dat men twoud sonde r o d e n.
Ibid. vs. 34579.

Roder. *Roer.*

Ende sach een scip, daer niet was an
No weder r o d e r no seil.
Lanc. III, vs. 9558.

Roe. Hetzelfde als **Ro**, namelijk *rauw, ongaar.*

Dat sijn liede die r o e vleesch eten.
Alex. VII, vs. 948.

Die sant en at niet vorwaer
Dan cruut al r o e.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. II P. II B. XIIII, vs. 9.

Zie nog Lsp. B. III, C. 3, vs. 1067.

Roe. 1) *Rust*, ook *zielsrust.*

Hine hadde snachts raste no r o e.
Lanc. II, vs. 44920.

Hi moet peynsen ende visieren
Om sijn rijcheit menighertieren,
Soe heeft hi dicwijl crancken r o e.
HILDEG. Ged. bl. 185, vs. 150.

2) *Verblijf op dezelfde plaats.*

Sander sdaechs des uchtens vroe
Deden sy den priester weder comen,
Die selve niet wel en wiste hoe,
Wat bediede dese r o e.
Ibid. bl. 177, vs. 257.

Roebe. *Raap, knol.* KIL. In BENECKE vindt men »*ruebe*".

Roeddraegher, roydrager. *Gerichtsbode*, die, als teeken zijner betrekking, eene roede droeg.

Zie voor de eerste spelling KIL. en voor de tweede De Oorl. van Hert. Albr. bl. 143 en 307.

Roede. *Meetroede* of *ketting der landmeters.* KIL.

Roede. *Staf, steun.* Wdb. op HOOFT.

Roede. *Staf, als teeken van gezag en macht, rijksstaf, schepter.* KIL.

Wanttie propheten entie vroede
Saten onder der duvelen r o e d e.
HILDEG. Ged. bl. 126, vs. 234.

Hierom donct mi beter wesen,
Dattie wise ende oec die vroede
Regieren mit hoers heren r o e d e
Beyde steden ende lant,
Dan die dwasen mitter hant
Hoer ghewin in dasche sloeghen.
Ibid. bl. 152, vs. 208.

Roede. *Dat gedeelte van een boog waarin de pijl wordt gelegd.*

Want als dat schut is toegheleit
Ende die boghe staet ter scote,
Soe wijst ons pese entaer toe note,
Slot, tellier ende oec die r o e d e
Eendrachticheit, als ic bevroede.
Ibid. bl. 229, vs. 25.

Roede. *Stengel, steel, bloemsteel.* Wdb. op HOOFT.

Roede. *Staart eener komeet.* Ibid.

Roede. *Tak.*

Smerghens, alst was lecht,
Sach Moyses die r o e d e n recht
Staen dat een gherdekyn
Ten hoefde vanden bedde sijn.
Dboec vanden Houte, vs. 306.

Roede. *Oorsprong, stam.*

Wy sijn al van eenre r o e d e,
Mer elck van sonderlinghen bloede.
Mloep, B. III, vs. 261.

Roede. *Rechtsgebied, rechtbank.* KIL. Van daar *roode roede, langhe roede, korte roede.*

Roede. *Roeiriem.* Ibid.

Item by Jacob Vlistman gegeven den gesellen die de grote mast ende die r o e d e brochten van Dockem upt huys ter Lune, enz. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 237.

Roede. *Eene wijnmaat, welke 12 Utrechtsche amen inhield.* Item wtgegeven ende betaelt bi Jan Heerman, die Dirc vander Geest tUtrecht haelde ende cofte tot mijns heren behoef vij r o e d e wijns, xij Utrechtse ame voir j r o e d e. Ibid. bl. 214.

Zie ook bl. 215 en 216.

Roede (Der crucen). *De kruispaal.*

— — al u vriende — — —
Die waren van der Jodscher wet,

Die ghi weder met uwen bloede
Cocht ane d e r c r u c e n r o e d e,
Daer ghi ontfinct die bitter wonden, enz.
Limb. B. I, vs. 2020.

Roede. *Symbool van rechtsoefening.*

Roede. Hetzelfde als **Rode,** namelijk *hond* als scheldnaam. Bij BENECKE »*rüde*".

Aman, die quade valscen r o e d e.
Alex. IV, vs. 941.

De heer SNELLAERT wil in dit woord zien *ros, rood.* Waarschijnlijk heeft MAERL. »*ruede*" geschreven, en dat als r o e d e werd uitgesproken. De afschrijver heeft wellicht op dictée, r o e d e geschreven.

Roeden. Zie op **Rooden.**

Roeden den wijn. *Den inhoud van een vat wijn bepalen, den wijn roeien.* KIL.

Roeden. *Werpen.* Zie **Royen.**

Roeden. *Met riemen roeien.* KIL.

Roeden. *Uitroeien, met den wortel uitrukken.* Ibid.

Roeder. 1) *Riem, roeiriem.* Ibid.

2) *Roer van een schip* of *schuit.* Ibid.

Nu kere den r o e d e r e te hant,
Ende laet ons zeilen andat lant;
Want uten watre waric gerne.
Fergnut naar het HS. vs. 3267.

Door Profr. VISSCHER werd dit woord verkeerd verklaard door *roeier.*

Die wile oec, no min no mee,
Dat die storm staet indie zee,
Ne can men tscip bestieren niet;
Maer alsemen den storm wiken siet,
So eist tijt datmen sla de hant
Andien r o e d e r e ende ant gewant.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. LXX, vs. 32.

3) *Roeier.* KIL.

4) *Bestuurder.*

Want die goede bisscop Onias
Was sonder kint ende hadde .ij. broedre,
Die ombestiert waren sonder r o e d r e.
Rymb. vs. 18728.

Roederbanck. *Roeibank, doft.* KIL.

Roedergaten. *Roeigaten.* Ibid.

Roedmeester. *Erfscheider.* Ibid.

Roedpeerd. *Het linkerpaard voor een wagen.* Ibid.

Roedrig. *Roedrager.* VONDEL, door V. L. XII, bl. 583.

Roedse. *Rots.*

Ende leeddene up enen berch duergroten
Daer eene steile r o e d s e was.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VII B. XI, vs. 65.

(Si) leidene in een nieuwe graf,
Dat der r o e d s e n gehouwen was af.
Ibid. XXXIII, vs. 12.

Zie ook **Roetse.**

Roedschip. *Roeischip, roeischuit.* KIL.

Roedstock. *Maat van 10 voet lengte.* Ibid.

Roeën. *Rusten.* Heim der Heim. bl. 207.

Roef, roeve, rof. *Raap.* KIL. MEYER.

Roef. *Zoldering, overdekking.* KIL.

Roef. *Afgeschoten vertrek.* MEYER.

Roef. *Gedruisch.* Want hi voer met een grote r o e f te hemel. Pass. Somer St. 1489, f°. xxvij, a.

Roef. *Roof.* Bijbelsche uitdr. Zie Filipp. 2, vs. 6. Doe hi was in die forme goods, ende heeft hi niet enen r o e f ghewaent hem selven gode ghelijc te wesen. Spieghel der Volcomenheit, 1419, f°. 203.

Roef. *Korstje op eene wond.* KIL. Bij BENECKE »ruf".

Roeffel. *Schop, schup.* KIL. MEYER.

Roeghen. *Wroegen.* Ibid.

Roeyelinck. *Zeehaan, knorhaan, en andere roodkleurige visch.* PL.

Roeck. *Kraai van eene bepaalde soort, die nog wel roek genoemd wordt.* KIL.

Een r o e c wilde .i. feeste houden.
Hi bat den voglen, dat si souden
Met hem eten op hoveschede.
Esopet, bl. 135.

Recht doe dese tael was vertogen,
Quam Corbout, die r o e c, gevlogen
Voor den coninc int gedinge.
Rein. door WILLEMS, vs. 3566.

Zie nog Nat. Bl. B. III, vs. 479; RUUSBR. Tab. II, 206, reg. 15.

Roeck. *Reuk.* Ende al mochte si die quade r o e c niet verdraghen. Pass. Wijnt. 1480, f°. XXVII, b.

Van r o e k e n sijn si sere goet,

Hier omme ist datmense doet
Onder cleder om soete te bliven,
Ende omdat si motten verdriven.
Nat. Bl. B. VIII, vs. 511.

Roeck. *Zorg, acht, opmerking, opmerkzaamheid.*

Want wye ter ghiericheit hem saet,
Die heeft ter schaemten clenen r o e c k.
HILDEG. Ged. bl. 113, vs. 129.

Ende so seer waren dese heilige drie coninghen gheperturbiert met devocien in allen offerhande, dat si gheen r o e c en sloeghen op die woerden, die hem die moeder Godes to sprac. Dr. v. VL. Prozast. 1851, bl. 92.

Zie ook Brab. Yeesten B. VI, vs. 5620; Pass. Somer Stuck, 1489, fo. clxxv, c.

Roeck. *Aanbrenger, verklikker, gerechtsdienaar, kraaier.* KIL.

Roeck nemen. *Achtslaan, oplettend op iets zijn.* Ibid.

Ten derden wil ic n e m e n r o e c k
Van ongheoirlofde minne te spreken.
Mloep, B. I, vs. 3272.

Zie ook B. II, vs. 2326.

Roecke. *Rots.* Si wandelen ende rusten gerne op s t e e n r o e k e n ende in hoegen staden. RUUSBR. Tab. I, 76, reg. 21.

Roekeloos. 1) *Achteloos, zorgeloos, onnadenkend, overijlend.* KIL.

Vrouwen gunst, hoer lieflic zien,
Doet vergheten menighen nose;
Ende int gheselscap r o e c k e l o s e
Speltmen dicwijl onnosel spel.
HILDEG. Ged. bl. 181, vs. 214.

Die sinen vader daer verloos
In dien wighe, dien r o e k e l o o s
Die Wester Goten hadden verloren.
MAERL. Sp. H. 4o ed. III P. V B. XXIIII, vs. 106.

2) *Gewetenloos, die zich om niets bekreunt.*

Al was hi r o e k e l o o s hier vore
Hi wille hem betren.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2772.

Roecken. *Op iets letten, om iets geven, zich laten gelegen zijn aan iets.* KIL.

Geselle, dat sal u lichte rouwen,
Ende in bescudde u heden oec.

Die ander sprac: »Mine r o e c."
Lanc. III, vs. 12316.

Mine r o e c t, wiene droech of wan,
Daer trouwe ende doghet es an,
Ende reine es van seden.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 26, vs. 547.

Zie nog ANNA BYNS, Ref. 1548, I, 137.

Roecken, roeken. *Plan hebben, voornemens zijn, zijne gedachten laten gaan, zich voorstellen te doen.*

Want noch noyt, in dietschen boeken,
Enech dichtere wilde r o e k e n
Iets te dichtene van naturen.
Nat. Bl. Prologhe, bl. 1, vs. 6.

Ist dat u vrient aen u soect
Dinc, die ghi te doene r o e c t,
Doe dat saen mit bliden zinne.
Mloep, B. III, C. 4.

Roecken, roeken. *Willen*, volgens HUYDECOPER.

In Vroenle gaf hi hem rentende dinghe,
In Alkemare ende in Kallinghe,
Daer si mede leven mochten,
Ende Gode dienen, op dat sijs r o c h t e n.
MELIS STOKE, B. I, vs. 486.

Roecken, roeken. *Oprispen.* KIL.

Roecken, roeken. *Behartigen, ter harte nemen.*

Gelt, panden ende boeken,
Der kerken ende der scolen
En woudic nemmermeer r o e k e n,
U minne doet mi soe dolen.
BLOMM. Oudvl. Ged. II, 112, vs. 79.

(Hi) onseghet sijns selfswet.
Ende die sire wet niet ne r o u c t,
Die ward onwaerd ende vervlouct.
Heim. der Heim. vs. 305.

Roecken, roeken. Bijw. *Zorgvuldig.*

Neemt r o e k e n an dat ic seggen sal,
Dats prijs, recht ende hoveschede
Sen te legghene an waerhede, enz.
Vanden Levene ons Heren, vs. 26.

Roeckoecken. *Prevelen*, ook *zotteklap babbelen.* KIL.

Roem. 1) *Grootspraak*, *gebluf*, *gezwets*, *ijdel vertoon*. Ibid.

Dus siet men beroemelike tale
Selden vergaen met eeren wale.
Soe en dede haer roem en[de] haer viseren
Malesendre ende die Puiren,
Die aldus vanden striden reden.
VAN HEELU, B. II, vs. 6013.

2) *Lofzang*, *verheerlijking*.

Die Geest heeft noit afgodery geboden,
Noch zijnen roem vereert aen valsche Goden.
VONDEL, door V. L. IV, 523, vs. 488.

Roem hebben van iets. *Zich op iets laten voorstaan.*

Maer nu haddi sulken roem
Van te wachtene van wive,
Dat al te dicken die keytive
Sijn wijf hem visenteren liet.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. VIII, vs. 16.

Roemachtig. *Blufferig.* KIL.

Roemen. *Zich beroemen*, *pochen*, *zwetsen*, *grootspreken*. Ibid. en Wdb. op BREDERO.

Scuwet alle die ghene die roemen.
Mloep, B. I, vs. 1851.

Ende also als ic versta
So smekedi, Reinaert, ende roemt;
Kriekeputte, dat ghi hier noemt,
Wanic, es een gheveinsde name.
Rein. door Dr. JONCKBL. vs. 2613.

Roemen (Sich). *Zich beroemen.* U. W. Roemt u in den name sijner heylicheyt. I Chron. XVI, vs. 10.

Roemen in. *Zich verheffen*, *zich verblijden in*. n Godt roemen wy den ganschen dagh. St. Bijb. Ps. XLIV, vs. 9.

Roemer. *Zwetser*, *grootspreker*, *bluffer*.

Verraet, verghiffenisse, loghentael
Ende roemers hebben die sale
Van Ytalyen al beseten.
Mloep, B. III, vs. 122, var.

Roemredich. *Grootsprekend*, *met zelfverheffing sprekende*. Verwaende, pochachtige roem redige. St. Bijb. Ps. V, Kantt. 8.

Roemredicheyt. *Grootspraak*. Dr. DE JAGER, Latere Verscheidenheden, bl. 338.

Roemsaem. *Grootsprekend*, *blufferig.* KIL.

Roemsteken, ryemsteken. Zeker kaartspel, *bluffen.* Wdb. op BREDERO.

Aen gingh den Ed'len tuysch: op geld, op geen vertrouwen;
't Pickquetje voor de Mans, 't Roemsteeckje voor de Vrouwen.
HUYG. Korenbl. I, 551.

Mit sulken spele — — — als marellen of ryemsteken of sulke tuusscherie. Dr. v. VL. Prozast. 1851, bl. 175.

Roen. *Rusten.*

Here ghi sult setten macht ende moet
U bedde te makene in Gods trone,
Daer ghi ewelike op roedt.
Belg. Mus. VI, 98, vs. 116.

Zie ook Saladijn, vs. 113.

Roenen. *Influisteren*, *oorblazen.* KIL. Zie later op **Runen.**

Roep. 1) *Leuze*, *krijgsparool.* Ibid.

2) *Gerucht.*

De roep is onder 't volck, dit heeft zijn ploy gezet.
VONDEL, door V. L. IX, 293, vs. 1227.

3) *Geroep.*

Diane — — zagh de maeght en riep van ver.
Zy vlughte op dezen roep.
Ibid. XI, 357, vs. 596.

4) *Faam*, *vermaardheid.* U. W.

Roep. *Rups.*

So nu dat levend vocht der boomen, doort invloeyen,
Waer eenigh loof oft fruyt deed op't geboomte groeyen,
De vuyle snoode Roep, in eenen halven dach
Vernielt weer allen 't geen men eenichsims noch sach.
Z. HEYNS, Judith, bl. 71.

Roepen. 1) *Uitroepen*, *door herauten aankondigen.*

Mer zij bracht daer toe haren heer,
Dat hi, doer zijns hoves eer,
Enen rijcken tornoy dede roepen.
Mloep, B. II, vs. 847.

2) *Huilen*, *weeklagen.*

Doen Beatrijs den lichame aen sach,
So riep si rouweleke: „O wi, o wach"
Ende riep ende huulde vreseleke.
Leven van Ste Christina, vss. 1760 en 1761.

Roepen op enen. *Iemand toeroepen*, *aanspreken.*

Sagrimor riep op hen saen:
„Ghi heren, laet dien brec staen
Gine voertene niewere hene alsoe."
Lanc. II, vs. 471.

Ende Dodineel riep op hem mettien:
„Ay mi, nu biddic sere di
Dattu uten watre hulps mi."
Ibid. vs. 1524.

Roeper, roupre. *Heraut, aankondiger.*

Als Gods roupre horde dit
Sprinct hi up van daer hi sit,
Ende maende kerstinhede
Sere tsire zalichede.
Leven van St. Franc. vs. 5819.

Roeper. *Strot, keel.* KIL.

Roepmael, roupmael. *Een afstand, dien men met roepen bereiken kan.*

Heere, het is sonder ghetal,
Meneghe mile van hier tote daer (nam. den hemel)
Nochtans machment roupen al
Met eenen roupe, dat es waer;
Want men mach niet so stillekine
Tote Gode bidden principael,
Hine ghehoert altoes de zine;
Dus eist min dan een roupmael.
Vaderl. Mus. IV, 145.

Roer. *Buikloop.* KIL.

Roer. *Beroering, onrust.*

Mijn ooghen sijn doorweijck van het ghedurigh schreyen,
Daer doer ick alle nacht
In bitterheydt der siel, mijn bedde gae bespreyen,
Vol onghemack en roer, en allerande clacht.
HARDUYN, Ged. door SCHRANT, bl. 64.

Roer. *Beroerte.* KIL.

Roer. *Riet, pijp, buis.* Ibid.

Roere. *Lokvogel, kunstvogel*, die door den jager, als hij met valken jaagt, bewogen wordt, als wanneer de valk er op aan moet vallen, en van zijne vlucht terugkeeren. Ibid.

Roeren. Znw. *Oorsprong, oorzaak.*

Dat eerste roeren vander zaken

Dat God den mensche wilde maken,
Dat was, enz.

Lsp. B. I, C. 16, vs. 12.

Roeren: *Betreffen, raken, aangaan*. Wdb. op BREDERO.

Roeren. *Aanroeren, melden*. Ibid.

Roeren. *Vleeschelijk aanraken.*

Een man die mint een Yoedsch wijff
Ende natuerlic r o e r t hoer lijff,
Off een Heydens dier ghelijck,
Hi verdient rechtveerdelijck,
Dat men brande in een vier,
Ghelijck oft waer een beestelic dier.

Mloep, B. III, vs. 1170.

Roeren. *Treffen*. Die vore gaende gracie die r o e r t alle menscen, want die ghevet God. RUUSBR. Brul. bl. 7, reg. 4. Dits dat r o e r e n Gods van buten. Ibid. reg. 16.

Roeren. *Ontstaan, ontspruiten, zijn oorsprong nemen.*

Edelheit — — — —
Moet uit reynre herten gronde
Comen, ende r o e r e n tallen stonden.

Lsp. B. I, C. 24, vs. 80.

Roeren. *Met de handen aanraken*. Al die geene, die sinte rochus r o e r d e n, waren terstont verlost. Pass. Somer St. 1489, fo. clix, c.

Roeren. *Verplaatsen, wegtillen, in beweging brengen*. Pascasius dede daer dusent mannen comen — . — — mer si en mochtense gheen sins b e r o e r e n. Ende doe dede hi aen haer metten dusent mannen vijftich paer ossen, mer nochtan bleef lucia onberoerlic. Ende pascasius riep doe gokelaren dat sise souden doen r o e r e n met hore tovernye. Pass. Wijnt. 1480, fo. cxxiiij, b.

Roeren. *Veroorzaken.*

Si r o e r d e n swaren onvrede.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. IV P. I B. XXXVIII, vs. 8.

Die duvel die r o e r d e gevecht.

Ibid. XLII, vs. 21.

Roeren. *Hinderen, vooringenomen zijn tegen, bewegen.*

Wat r o e r d e u te hem so sere
Om te nemene sine werelt ere.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 11381, var.

De zin is: wat *hinderde* u in hem, wat *bewoog* u, hoe *waart gij zoo vooringenomen* tegen hem, dat gij hem zijne eer ontnaamt.

Roeren. *Eenig punt in een brief als ter loops aanroeren, behandelen.*

Enen brieff — — — —
Daer hi in roerde ende begaerde,
Oft ghenoechde der schoonre waerde,
Dat hy by hoir heymelic
Mochte comen in horen rijck.
Mloep, B. I, vs. 2849.

Roeren. *Melden, vermelden.* Soo wy hier vooren gheroert hebben. VAN VAERNEWIJCK, Hist. van Belg. 1574, f°. 23, d.

Roeren het tonghenblat. *Zich uitlaten.*

Wat heeft hoir nu gheholpen dat,
Dat sy dat quade tonghenblat
Onredelic roerde opten man?
Mloep, B. IV, vs. 726.

Roeren tegen. *Aanhitsen, opstoken, iemands gemoed tegen een ander in beweging brengen.* Ende om dattet iohannes niet doon en woude, soe quamen iohannes vianden ende roerden epiphanius teghen iohannes. Pass. Wijnterst. f°. cxcix, b.

Roeren heeft nog eenige andere beteekenissen, doch deze zijn in het Taalk. Wdb, van WEILAND te vinden.

Roergaerde, ruergaerden. *Roerstaaf, roerstok,* volgens WILLEMS, voor mij onverstaanbaar.

Op dat si hem niet en souden verheffen,
Die de gracie Gods beseffen,
Ende hi sijn gaven heeft ghegeven
Boven anderen menschen die leven,
Plaeght hise bi wilen, na sinen eesch.
Metter ruergaerden des vleesch,
Alsoe als gheplaeght was dan
Sinte Pauwels, die heilige man.
Brab. Yeesten, B. VI, vs. 3964.

Roeringh. 1) *Beweging.*

Dat elck Planeet in roeringh' algheheel
Van sterren vast recht deden teghendeel.
K. VAN MANDER, Olijf-Bergh, 1609, bl. 96.

Doen vindende hem ijskoud, oon pols en roering.
VONDEL, door V. L. I, 361, vs. 433.

2) *Ontroering.*

Si slogher daer wel .XX. doot.
Doe waerd die roeringe groot

In dat here, ende si vloon saen.
Rymb. vs. 8922.

Roerkruyd. *Loopkruid, middel tegen den bloedgang of rooden loop.* KIL.

Roerlijk, roerlijck. *Zich bewegende, voortgaande, beweegbaar.*

Dat hy en 't volck na hem wel conden sien
Wat sterren men verloos of nieu verschenen,
Wanneer sy oock toenamen of verdwenen,
Welck r o e r l ij c k zijn geweest en welck ooc vast.
K. VAN MANDER, Olijf-Bergh, 1609, bl. 94.

Roerlijke goederen. *Roerende goederen.* KIL. Wdb. op HOOFT.

Roerruyters. *Ruiters met roeren of snaphanen gewapend.* Wdb. op HOOFT.

Roers. *Soldaten met snaphanen gewapend.* Ibid.

Roerscheut. *Snaphaanschot.* Wdb. op HOOFT.

Roerspaen. *Pollepel*, ook *schuimspaan.* KIL.

Roerstichter. *Oproerstichter.* KIL.

Roerstock. Hetzelfde als **Roerspaen.**

Roervallig. *Vatbaar voor beroerte.* MEYER.

Roesdommer. *Roerdomp.* Ende die r o e s d o m m e r ende die eghel sullen wonen in horen dorpelen. Bijb. van 1477, Sophonias (Zephan-ja) II, vs. 14.

Roese. *Reus.* Aen desen pylernen sijn vier groeter r o e s e, ghevueghet ende ghemaect van coesteliken ghesteenten, ende sijn buten vergult. D^r. v. VL. Prozast. 1851, bl. 72.

Ende sloech den r o e s e inden sande.
Seghelijn van Jher. f°. 48, b.

Die r o e s e scoot tot sijnre aecse.
Ibid.

Roesen. 1) *Woelen, onrustig zijn, razen.* Wdb. op BREDERO.
2) *Gaande, aan de hand* of *te doen zijn.* Ibid.

Roest. *Verhemelte.*

Hi stacken soe ter selver stont
Mettien speer in den mont,
Ende nagelde eem die tonge
Aen sinen r o e s t.
Alex. V, vs. 118.

Dine tonge, dijn r o e s t, willic dat make
Die honger lustende, niet die smake.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. XXXVI, vs. 31.

Roest. *Hoenderhok.* KIL.

Roest. *Gloed*, of ook *het roosten, braden* of *branden in de hel.*

Inder hellen en es gheen troest.
Wie dair af wil sijn verloest,
Met trouwen mijdt hi wel dien r o e s t.
Dit es van Saladijn, vs. 1617.

Hi en moet inder hellen r o e s t.
Ibid. vs. 2895.

Wy moeten nerstich sien ten r o e s t e,
Op dat wy Lucifer, onsen meester,
Paeyen meughen.
SMEKEN, Tspel, vs. 364.

Roest. *Ruw, onbeschaafd.* KIL.

Roestich. *Oneffen, ongelijk, ruw.*

Die mane es in eere stede
Slicht ende effen mede:
In dander stede es si ru
Ende oneffen, seg ic u,
Als dinc, die, r o e s t i c h gedaen,
Met donckeren adren sijn bevaen.
Nieuwe reeks van Werken der M. v. N. L. IV, 969.

Roesticheit. *Brandkoren, koren dat door eene ziekte, die men brand noemt, is aangetast.* Ist dat honger in tlant geworden is, ofte sterfte ofte quade luchte, ofte ghewormte, ofte spelthanen, ofte r o e s t i c h e i t. Bijb. van 1477, I Kon. VIII, vs. 37.

Roestmale. *IJzerroest.*

Emathytes machmen copen
In Arabia ende in Ethiopen,
Ende es ghelike den r o e s t m a l e,
Met roden adren gheminghet wale.
Nat. Bl. B. XI, vs. 475.

Roet, ruet. 1) *Honigzeem.* Want een lichts wives lippen sijn een drupende r o e t e. Bijb. van 1477, Spr. Salomons, V, vs. 3.

2) *Vet, reuzel.*

Het is een beulingh
Gemaeckt voor eerst van suyver bloet,
En dan van gort en kruyt en r o e t.
CATS, door Dr. v. VL. I, 703, a

Soe sulstu dat r u e t e vanden ram nemen ende den stert. Bijb. van 1477, Exodus XXIX, vs. 22. Ende die twe nyeren ende dat r u e t e datter boven is. Ibid.

Zie nog Nieuwe Werken der M. v. N. L. VI, 85, en HONDIUS, Moufeschans, bl. 213.

3) *Smeer*, *ongel*, *talk*. KIL. PL.

Roet (Onder den) of rote. *In den hoop.*

De vianden hem doe bedochten,
Ende quamen o n d e r d e n r o e t ghegaen,
Daer si de onsen saghen staen
Onvorsien ende stredense an.

MELIS STOKE, B. VIII, vs. 769.

Roetaerd, roettaert. Zekere vogel; *kraai*, *kauw*, *vlaamsche gaai*. PL. KIL.

— — — ic sitte allene
Al waric een r o e t t a e r t in een ghyoelken.

Playerwater, vs. 263.

Roetaerden. *Snappen*, *zotteklap uitslaan*, *ijdele* of *onnutte woorden bezigen*. KIL.

Roeten of rueten. *Met vet insmeren*. PL.

Roeten of rueten keerssen. *Smeerkaarsen*. Ibid.

Roetich. *Ongelig*, *reuzelig*. Het smeerich ende r o e t i c h vet, dat aen de eynden, ende vellen ende musculen groeyt, ende hangt. St. Bijb. Levit. III, Kantt. 21.

Roetje (Een). *Iets bitters*. Wdb. op HOOFT.

Roetse, roetsche. *Rots*. KIL.

Der woende een dorpere van Pelande,
Die op die zee van Ingelande
Op ene r o e t s c h e hadde gemaect
Sine husinge.

Ferg. naar het HS. vs. 273.

Des ander dages quam hi gereden
Tuschen .ij. r o e t s e n.

Lanc. III, vs. 5768.

Roeuwaerd. Zie **Rewart.**

Roeuwe, rouwe, ruwe. *Rust*. KIL. MEYER.

Roeuwen. *Rusten*. Ibid.

Roeuwigh. *Rustig*, *gerust*. Ibid.

Roeve. *Raap*, *knol*. KIL. MEYER.

Rof, roffe. *Raap*. Ibid.

Roffelen. *Koppelen*, *allerlei geheime verstandhouding bevorderen*.

Trout niemant tegen jou sin, al heeft hy gelt of goet,
G e r o f f e l d e heylijcken en deugen zyn leven niet.

BRUYNBEECK, Kl. van de Vyaensche Reys, 1649, bl. 13.

Roffen. Het primitief van **roffelen.** Wdb. op BREDERO.

Roffiaen. Behalve de beteekenis van *hoerewaard*, die dit woord heeft, (zie WEILAND) komt het, volgens VAN LENNEP, nog voor in die van *schavuit*, *schelm*, in de volgende plaats.

Wat bruyloft hebben wy ons zelfs niet toegeleyd:
Zal nu een Roffiaen van 't lijf de gordels rucken,
En d'onverwelckte roos van onze Maeghdom plucken?
God moetet zijn geklaeght.

VONDEL, I, 739, vs. 1958.

Roffioelen. *Pasteitjes*, *vleeschkoekjes*, *eierkoekjes.* KIL.

Roffoel (Kees-). *Kaaskoek.*

Eertijts was ick wel gesien
Als ick u maer aen quam biên
Soo wat kleyns, eens herders-gift,
Versche kees van room geschift,
Of een geele kees-roffoel, enz.

CATS, door Dr. v. VL. 1, 222, b.

Rofken. *Kleine raap* of *knol.* PL. op Raepken

Rofsaet. *Raapzaad.* Ibid. op Raepsaet.

Rofster. *Koppelaarster*, *waardin*, *kniphoudster.* Wdb. op BREDERO.

Rofvelt. *Raap-* of *knolveld*, *raapakker.* PL.

Roch, roghe. *Vischkuit.* KIL. PL.

Als die suwe es van sade swaer,
Ne werpt so haer roch hare niet naer, enz.

Nat. Bl. B. V, vs. 666.

Selc coert den herinc om den roghe.

Horae Belg. VI, bl. 1.

Rochaert. *Boef*, *rekel.*

Het is een ouden rochaert alsoo ick gae sermoen,
Maer wat leyt ons aen al zijn roepen en crijten.

Constth. Juw. bl. G. iij, v°.

Den ouden rochaert zal ons niet meer comen te voren.

Ibid. G. iiij, r°.

Roche. *Rots.*

Daer maectmen binnen eenre nacht
Ene brugge met groter cracht
Die op beide die rochen lach.

Alex. VI, vs. 395.

Ibex es een dierkijn cleene;
Op rochen wandelet ende steene.

Nat. Bl. B. II, vs. 2017.

Rochelen. *Knorren, brommen, oproerig worden.*

> Maer als tgemeinte overeen
> Begint te r o c h e l e n, elc seit taine, enz.
> Brab. Yeesten, B. VI, vs. 1289.

Rochelinghe. *Oproer, opschudding.* KIL.

Rochelmerckt. *Oproer, opschudding, gedruisch onder het volk.* Ibid.

Rochten. Hetzelfde als **Roeken.** Ibid.

Roy. *Dun, schraal bier.*

> Al souden zy te Walem gaen tappen r o y,
> Zy zouden wel willen in alle steden zijn,
> Ter kersmessen, ter feesten.
> Belg. Mus. IV, 85.

Roy. *Plaag, kwelling.*

> En ghy zijt deerlic gequelt van den schaephoeste:
> Van ach.er niesdy, dats meerderen r o y.
> Ibid. II, 126.
> Geloutert door de reeks van zoo veel ramp en r o y.
> J. OUDAAN, Joh. Grey, 1648, bl. 54.

Roy. *Aanschouwing, beschouwing, opneming,* uitgebreide beteekenis van *roy,* meting, afmeting.

> Schoone spitsche gevel-toppen,
> Die uw' flickerende ley,
> Die uw' weder-wijse knoppen,
> Als een' jonge Joffer-rey,
> Neffens eene siet staen glimpen,
> Laet my groeten in uw' r o y
> 't Opper-puyck van al uw moy.
> HUYG. Korenbl. I, 93.

Roy (Sonder). *Zonder regel, buiten het spoor der welvoeglijkheid.* Wdb. op BREDERO.

Roy (Buiten). *Niet naar behooren.* Ibid.

> Dat was b u y t e n r o y.
> J. VAN BREEN, Kl. van Jean de la Roy, 1665, bl. 2.

Roy (Geen). *Niet in den regel, onbehoorlijk.* Wdb. op BREDERO.

Roydrager. *Gerichtsbode.* Zie **Roeddraegher.**

Roye. *Roede, geeselroede.*

> Doe sach hi daer
> Scire die ribaude gereet,
> Die sinen broder brachten gecleet,
> Ende gingenne gesselen ende slaen

Met starken r o y e n, sonder waen.
Lanc. III, vs. 12052.

Royeel. *Koninklijk, prachtig.* Zie op **Lionele.**

Royen. *Roeien, varen.*

Doe vielen si in eene baerke,
Daer mede wilden si sterke
R o y e n hute te lande.
Sinte Brandaen, vs. 2141.

Royen. *Rondzwieren, joelen.*

Dynghel vant die maghet rene
In een camere allene.
Hine vantse niet optie strate,
Noch loeken tenighen gate,
Noch daer men danst ofte r o y t.
Lsp. B. II, C. 7, vs. 5.

Royen. *Werpen, gooien, rollen.* KIL.

Wat wilje dat ich segh? r o y t maer een kegel henen,
Sy geeft haer weder op, en springht u voor de schenen.
CATS, door Dr. v. VL. I, 453, a.

Royen (Hem) aen enen. *Zich op iemand beroepen.*

Dies r o y e i c m i a n d i e g e s e l l e n
Vander queesten, diet u mogen tellen.
Lanc. II, vs. 30758.

Roijen. *Opschommelen, voor den dag halen, te voorschijn brengen.* MEYER.

Rock. 1) *Een bundeltje wol of vlas op het spinrokken.* KIL.
2) *Het spinrokken zelf.* Ibid.

Roc. *Toren in het schaakspel.*

— die portwerder — verloos
Een ridder ende enen r o c.
Fl. ende Bl. vs. 2745.

Zie ook Lanc. II, vs. 38432, en vs. 18484.

Rok, rock. *Mantel.* Wdb. op HOOFT.

Een ander hadt een r o k wel lang en ruim gesneden,
En op den groei gemaakt, gehangen om zyn leden.
ROTGANS, Boerenkermis, bl. 7.

Ick zal u koussen en schoen geven ende de helfte van desen mynen r o c k.
P. BOR, Appollonius, 1617, bl. 13, v°.

Als nu Joseph — — — — uyt de kamer spranck, en den r o c k, daer by sy hem hielt, achter hem liet. CATS, door Dr. v. VL. I, 255, a.

Rok, rock. *Ruk.* Het lijntjen — — — — inpalmende, gaf daer — — — een r o c k aen. J. VAN HEEMSKERK, Batav. Arcadia, 1662, bl. 90.

Rok, rock. *Hoop, stapel.* KIL. MEYER, van daar:

Rock (Een) hoys. *Een hooimijt.* KIL.

Roke. *Rots.*

Orestes — — —
Die op een r o k e gevluwen es.
Alex. III, vs. 122.

Ene r o k e so staet in die zee,
Dicpe in die middelt min no mee.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 5693.

Zie ook Ferg. vs. 1571.

Roke, roek. *Reuk, geur.* Wdb. op BREDERO.

Ander liede daerbi oec sijn
Die bi den r o k e van enen appel leven.
Alex. VII, vs. 996.

Die venstren sijn van selken houte ooc,
Dat nie was r o k e, die so soete rooc.
Fl. ende Bl. vs. 2447.

Dijn mont es soeter dan .i. cruut,
Ende soete r o k e gater uut.
Esopet, bl. 299, vs. 20.

Roke. *Zorg.* So bevolen si horen scepper met groten roepen alleen die r o k e of achtsomheyt der sielen. Pass. Wijnterst. 1480, f°. cxxj, b.

Rokelen. Zie **Raeckelen.**

Rokelstock. *Ovengaffel.* KIL.

Roken. Hetzelfde als **Roecken,** *om iets geven, aangaan, raken, bekommeren.*

Ne r o k e di, ganc sonder beide
Ende doe dat ic di seide.
Lanc. II, vs. 8829.

Galaät sprac: »Dine r o k e des niet,
Stant op.
Ibid. III, vs. 10751.

Rokette, rockette. *Zeker kruid.* KIL.

Rocke. *Spinrokken.* PL. U. W.

Rockelin, rockelingh. *Linnen overkleed, koorkleed.* KIL.

Rocken. *Het spinrokken van vlas voorzien.* Ibid.

Rocken. *Berokkenen.* Maer wie dat dit g e r o c k e t heeft, ende waer om, dat mogen sy weten, diet gedaen hebben. Goudtsche Kron.

1663, bl. 141. Het quaet, dat tegens hem g e r o c k t wiert. St. Bijb. I Kon. XXI, Kantt. 15.

Rocken. 1) *Rekken*, *uitrekken*, *rukken*. Geesselen, recken, r o c k e n, prangen, perssen. J. VAN HEEMSKERK, Bat. Arkadia, 1662, bl. 53.

2) *Ontrukken*, *afrukken*. Wdb. op HOOFT en op BRÊDERO.

Rocken. *Ontwerpen*, *op touw zetten*, *beginnen*.

Diet spel eerst r o c k t e, wat heeft hi ghewonnen?
Het is g h e r o c t, maer noch niet volsponnen.
ANNA BYNS, Ref. op den geheelen A. b. c. Lett. R.

Tspel dat hi heeft g h e r o c t, wert vast ghesponnen.
ANNA BYNS, Ref. 1548, bl. 156.

Hy heeft g h e r o c k t, dat ander afspinnen.
Ibid. II, bl. 104.

Rocken. *Ophitsen*. KIL.

Rockenen. 1) Frequent. van **rocken**. *Ontwerpen*, *beginnen*.

Men r o c k e n t wel, maer spint zoo ras geen werck.
VONDEL, door V. L. IV, 546, vs. 1257.

2) *Berokkenen*.

Hadsi den gheck niet an ghelocket
So en waer dat speelkijn niet g h e r o c k e n t.
Mloep, B. I, vs. 878.

Wat middel isser om te r o c k e n e n dit quaed?
VONDEL, door V. L. II, 385, vs. 357.

Rocksel. *Vlas op het spinrokken*. KIL.

Rockvincke. *Roervink*. Ibid.

Rol. 1) *Rad*. MEYER.

2) *Katrol*. KIL.

Rolbaene. 1) *Kaatsbaan*. Ibid.

2) *Rijweg*, *weg geschikt voor het rijden*. Ibid.

Rolbedde. *Vouwbaar rustbed* of *matras*. Ibid.

Rollen. *Den kost met vrachtrijden verdienen*. Ibid.

Rollen. *Gekken*, *spotten*. PL.

Rollen (Buterbanen). Spreekwoordelijk gezegde, *buiten de rechte lijn gaan*, *afwijken van den goeden* of *rechten weg*. Zie op **Bane**.

Sine connen minnen niet een twint
Die wandel sijn alse die wint,
Si r o l l e n b u t e r b a n e n.
Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 21, vs. 438.

Rollen (Op) helpen. *Op hol helpen*, *in verwarring brengen*. Wdb. op HOOFT; VONDEL, door V. L. X, 130, VS. 114.

Rollen (Op) raken. *Op den hol raken, aan den zwier gaan, aan het mallen raken.* Wdb. op BREDERO.

Rollener. *Wagenmenner, vrachtrijder.* KIL.

Rom. *Roem en eer.*

Oec dede hi, dat was waer,
Een cappelle met wisen zinne
Wel werken daer inne,
Ende daer in clocken ende helichdom,
Dies hi mochte houden r o m.

Ste Brandaen, vs. 112.

De Schilder-const die doet in my een vreucht ontspringen.
Wie can de deucht en r o m uyt-spreken of uyt-singen
Van sulcken soeten const, soo nut en vol gerief.

Zeeusche Nachtegael, 1623, bl. 59, of H. 3.

Rombout, bij Kiliaan ook *puystbijter* genoemd. *Zeker insekt.*

Romen. *Roemen.*

Wanneer de Vorst bestaet van sijne vrou te r o m e n.

CATS, ed. 1828, D. I, 199, a.

Romenij, roomenije. *Zekere Spaansche wijn.* KIL.

Nu sijn wy t' Antwerpen, nae u begheeren;
Nu willen wy triumpheren en costelijck teren;
Gaen wy in den Boom om een pintken r o m e n i e n.

Marieken van Nymegen, bl. 19.

Rommele. *Tol, draairad.* MEYER. KIL.

Rommelen. *Rammelen, kletteren.* Wdb. op BREDERO.

Rommelen. *Rammelen, snappen.* Ibid.

Rommelen. *Zich snel en met kracht heen en weer bewegen.* KIL.

Rommeler. *Iemand die zich snel en met kracht beweegt.* Ibid.

Rommen. *Draaien, wenden, omwenden, omkeeren.* Ibid. en MEYER.

Rommen. *Roemen,* ook *pochen, zwetsen, grootspreken.*

Wie is 't, die daer gereden komt,
En op sijn heylig purper r o m t.

GROEBE, Versch. Ged. I, 198.

Hy isser, om niet veel te r o m m e n,
Met halver eer maer af-ghekomen.

J. DE BRUNE, Spr. w. bl. 230.

De lantbou is geklommen
Tot in den hooghsten top, de ploegh bestaet te r o m m e n, enz.

CATS, door Dr. v. VL. II, 395, b.

Rommen (Hem). *Zich beroemen.*

Wair van met redenen haer grotelix mach rommen
Ons Batavierschen Naem.
VAN DER DOES, Voorreden voor MELIS STOKE van 1591.

Rommoer. *Rumoer.* KIL.

Romp. *Hemd zonder halskraag.* Ibid.

Romp. *Tremel* of *trechter van een molen.* Ibid.

Rompe. *Bast*, *schil.* KIL. MEYER.

Rompe. *Rimpel.* Ibid.

Rompe. *Vooze*, *wormstekige*, *ijle nootmuskaat.* KIL.

Rompel. *Rimpel.* Ibid.

Vul rompelen was sijn vel.
KAUSLER, Die Rose, vs. 2960.

Rompelen. *Rimpelen.*

Hi sachtse ende mercte an hare das,
Dat si lelijc ende gerompelt was.
Lanc. II, vs. 16563.

Rompeligh, rompligh. 1) *Ongelijk*, *oneffen.*

Rompelige steenen.
VONDEL, door V. L. IV, 318, vs. 152.

2) *Vol rimpels.*

Dit rompligh, schrompligh aangezicht.
Ibid. bl. 58, vs. 292.

Rompslomp. *Ruw*, *door elkander*, *zonder te tellen* of *nauwkeurig te onderzoeken*, *in den rommel*, *onuitgezocht*, *voor de hand weg.*

Wel weegze, zo je wilt, maar rompslomp door malkaâr.
LANGENDIJK, Ged. II, 429.

Zie ook het U. W.

Rondassier. *Rondas-* of *schilddrager.* KIL. Soldaten met rondassen ofte *rondassiers.* St. Bijb. Ezech. XXVI, Kantt. 21.

Rond perck. *Kring*, *cirkel.* KIL.

Rond saed. *Klein zaad*, zoo als raapzaad, koolzaad. Ibid.

Ronde. *Rondte*, *kring*, *ronde omvang.* Ibid. Ick alleene hebbe de ronde des hemels ommegegaen. Jesus Sirach XXIV, vs. 5.

Dryekantigh is u hert, dies als ick met verkloecken
Een ronde daer in treck, daer blijven altijds hoecken.
VONDEL, door V. L. I, 229, vs. 22.

Ronde. *Bol*, *kloot*, *bal.* KIL.

Ronde, rondwachte. 1) *Militaire rondgang*, *patrouille.* Ibid.

2) *Nachtwacht.* Ibid.

Rondeel, rondperck. *Kring*, *cirkel.* Ibid.

Rondeel. *Groote schotel.* Ibid.

Rondeel. *Ronde verschansing.* Ibid.

Rondelle. *Zeker klein schild.* Ibid.

Ronden. *De nachtwaak houden.* Ibid.

Rondhuys. *Wachthuis.* Ibid.

Rondeeltje. *Rondgaande beker bij feestelijke maaltijden.* Wdb. op BREDERO.

Rondigheit. *Rondborstigheid.* Wdb. op HOOFT, bl. 484.

Ronduut. *Oprecht.* KIL.

Ronge. *Ruidigheid*, *zekere huidziekte.* Van zekeren steen sprekende, zegt MAERL.:

Sieken oghen ende die tranen
Die quijt hi van groter banen;
Ghepulvert, alsmen weten doet,
Es hi jeghen r o n g e goet.
Nat. Bl. B. XII, vs. 738.

Van den Saphirus handelende, zegt hij:

Die voerhoeftswere doet hi ghenesen,
Jeghen r o n g e mach niet beter wesen.
Ibid. vs. 1006.

Aurum hetewi dat gout.
Platearius seght: — — —
Dat et laserscep verdrivet,
Ende et r o n g e n doet ghenesen.
Ibid. B. XIII, vs. 15.

Ronghe. Houten onderstel van een wagen, dat de beide uiteinden verbindt. KIL.

Roncken. 1) *Snuiven.*

Als die lewinne hadde ghedroncken,
Ghenesi vast al omme r o n c k e n,
Ende nam den wech te woude waert.
Mloep, B. II, vs. 1044.

2) *Snoeven*, *pochen*, *snorken.*

Thoont hem waer het ruchtigh r o n c k e n
Van Castilien is gesoncken,
Hoe die hooge Reusen hooghd
Voor uw' David heeft gebooght.
HUYG. Korenbl. I, 454.

Roncken. *Kraken*, *geraas maken.* KIL.

Ronnen. *Afloopen*, *afdruipen*, *afvloeien.* Ibid.

Ronnen. *Loopen, gaan.*

Die ghene die jegen die kerke waren
Quamen met gewapijnden scaren,
Ende namen uten cloestre nonnen
Ende dadense al nacct vor hem r o n n e n.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. II, vs. 10.

Te somere, als berch ende dal,
Es versiert mettier sonnen,
Men siet hun tueen tegadere r o n n e n.
Alex. X, vs. 123.

Ronse. *Rimpel, kreuk.* KIL.

Si was alse wit van hare
Alse ocht si gebloit al ware,
Al verdroget so was hare lijf,
Ende hadde van coude die handen stijf.
Vol r o n s e n so was hare die huut.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 345.

Ronselen. *Rimpelen.* KIL.

Ronselen. *Ruilen, wisselen, mangelen.* Ibid.

Ronseler. *Wisselaar, ruiler.* Ibid.

Ronside, rosside. *Rijpaard.*

Walewein die beette ter vaert
Ende seide: »Neimt hier mijn r o n s i d e!"
Walewein, vs. 1523.

Die stoute her Walewein,
— halp die joncfrouwe vanden paerde.
Hi liet t r o s s i d e up die waerde
Gaen peistren ende sijn Gringolet.
Ibid. vs. 9634.

Zie nog ibid. vss. 10137, 10214; Limb. B. VI, vs. 1651.

Roo. *Rood.* Wdb. op HOOFT.

Roo. *Rauw, ongekookt.* Hongher maekt r o o boonen soet. MEIJER. Spr. bl. 10.

Roo deur (Voor de) staen. *Trouwen,* namelijk te Amsterdam, omdat de trouwkamer eene roode deur had.

Maer wanneer meenje v o o r d e r o o d e u r t e g a e n?
Kl. van de bedroge Gasten, 1679, bl. 22.

Zie over deze *roo deur* Wagenaar, Amst. II, f°. 96.

Rood. *Ondeugend, boosaardig, valsch, bedrieglijk, loos, listig, doorslepen.* KIL.

Rood melisoen. *De roode loop.* Ibid.

Roode. *Aanhangsel van de maag.* »Stomachi appendix". Ibid.

Roode. *Osse* of *rundermaag.* »Bovis ventriculus". Ibid.

Roode. Lat. »*omasum*" dat zoowel vette ossedarm als *darmvet* beteekent. Ibid.

Roode roede. *Gerechtsdienaar*, *diefleider.*

Rooden, roeden. 1) *Rood maken*, *rood verwen.* KIL. Ende ghi sult desen dake maken .j. ander decsel van g h e r o e d d e n weders vellen. RUUSBR. Tab. I, 38.

Zie nog ibid. bl. 65.

2) *Rood worden*, *kleuren.* KIL.

Rooden, rooien, royen. *Rondzwieren*, *joelen.* MEYER. Zie **Royen.**

Rooden. *Uitroeien.* Ibid.

Rooden buyck. *Roode loop.* KIL.

Rooden haerinck. *Bokking.* Ibid.

Roodgieter. *Geelgieter.* Ibid.

Roodionck. *Roodvonk.* Ibid.

Roodset, rooset. *Rood blanketsel.* Ibid.

Roodschaede. *Roode loop.* Ibid.

Roodsmit. *Koperslager.* Ibid.

Roodsteen. *Roode baksteen.* Ibid.

Roodt (Het). *De bloedgang.* Ibid.

Roodte. *Meekrap.* Ibid.

Roodtelsteen. *Gebakken roode steen.* Ibid.

Roof van 't schaep. *Vlies, vel van het schaap.* Ibid.

Roof gaerens. *Streng garen.* Ibid.

Roof- of **roefhuse.** *Roofnest*, *rooverkasteel.*

> Dese clageden den Hertoge saen
> Over die r o e f - h u s e, die daer staen.
> VELTH. Sp. H. f°. 152.
>
> Dit teeken mach men wel merken,
> Dat hi dede van ere kerken
> Maken een r o e f h u u s.
> VAN HEELU, Bylagen, vs. CLXXIII.
>
> Want doen die hertoghe van Brabant,
> Die Moyses es te rechte ghenant,
> Om dat hi r o e f h u s e breken woude, enz.
> Ibid. vs. CCCLXXXI.

Rooy. *Regel, maat.*

> Als ik gaende beu, soo en hout mijn gramschap geen r o o y.
> J. VAN PAFFENRODE, Hopman Ulrich, 1669, bl. 75.

Rooi schieten. *Raak schieten.* Wdb. op. HOOFT.

Roock, rook. 1) *De reuk* als zintuig.

Haer nasen, (hoort toch my) zijn sonder r o o c k.
ZUYLEN VAN NYEVELT, Souter Lied. Ps. 113.

Naer advenant het oor, soo sal daer wesen oock
De weelden van den Neus, de wellust van den r o o c k.
STALPAERT V. D. WIELEN, door Dr. V. VL. bl. 7.

2) *Geur.*

Mijn gebet laet zijn als eenen r o o c k
Voor u aensicht gepresen.
ZUYLEN VAN NYEVELT, Souter Lied. Ps. 140.

Die soetheyt uus r o o c k s boven kersouwen gaet.
ANNA BYNS, Ref. 1548, II, bl. 8,

Rookeloos. *Onbewolkt.* Wdb. op HOOFT. bl. 484.

O blaakende vernuft, zoo puur
Als 't r o o k e l o o z e starrevuur.
VONDEL, door V. L. III, 143, vs. 36.

Rookeloos. *Zonder walm.*

En by dien aengesteecken damp
Bevalt me r o o c k e l o o s e lamp.
VONDEL, door V. L. II, 638, vs. 22.

Door deze »*roockeloose lamp*" verstaat VONDEL *het hemellicht.*

Roockvat. *Wierookvat.* KIL.

Roockwerck. *Reukwerk om te branden.* Ibid.

Roocken. *Door brand verteren.* Wdb. op BREDERO.

Rooken. *Blaken van drift*, *van angst.* enz. Ibid.

Roocken. *Offeren.*

Wat, zoeckt ghy 't volck, 't welck schuwt Apollen aen te bidden,
Te r o o c k e n voor hun beelt? hier staet 'er een in 't midden,
Die 's afgronts offerhande en roock en stanck veracht.
VONDEL, door V. L. IV, 311, vs. 120.

Heeft Abel dan om zunst, hem (God) dagelycx g e r o o k t.
Ibid. II, 27, vs. 11.

Roockverwig. *Bruin.* KIL.

Room. *Roem.*

Die ridder dacht in sinen sinne,
Het waer emmer een cranck r o o m,
Dat hi sijnre minne bloom,
Die so louter bloeyende stont,
Setten soude op een ander gront.
Mloep, B. II, vs. 461.

Roomsteeck. *Boterham.*

Roemsteken heet het spel; 't en magh geen R o o m s t e e c k heeten;
Room steken in goed Duytsch is, vette boter eten.
HUYG. Korenbl. II, 48, sneld. 137.

Roop. *Touw, koord.* KIL. MEYER. Eng. »*rope*".

Roope. *Rups.* KIL.

Roopen. *Trekken, rukken, uittrekken, wieden.* KIL. MEYER.

Roopen. *Roepen.*

Des loopic int vier met goeder herten,
R o o p e n d e, niet voir de doot bevreest:
»Vader! in u handen bevelic mynen geest!"
SMEKEN, Tspel, bl. 47, vs. 791.

Roor. *Spijskas, spinde, aanrechttafel.* Wdb. op BREDERO. Het is eene verminking van *dressoir*, dat mede verbasterde in *tresoor*, eindelijk tot *troor* en *roor* overging.

Roos, rose, roese. *Reus.* MEYER. Daer steet een r o s e sterclike ghewapent. D[r]. v. VL. Prozast. bl. 77. Ende die r o e s e is wonderliken ghemaect. Ibid.

Rosaet (Olie). *Zekere welriekende olie.*

Plinius spreect, die in die leden
Evel draghet van swaerheden,
Dat hi hem te siedene raet
Van den havic in o l i e r o s a e t,
Ende tetene: het sal hem helpen
Sine siecheit ghestelpen.
Nat. Bl. B. III, vs. 440.

De naam »**Olie rosaet**" doet wel denken aan *rozenolie*, maar door een havik in *rozenolie* te braden, zou men hem oneetbaar maken, en ook zou zulks om de schaarschheid van dit produkt ondoenlijk zijn.

Roose. *Bergrood*, waarschijnlijk *realgar*. KIL.

Roosel, roesel. *Kers.* Ibid.

Roosemaend. *Zomermaand.* Ibid. MEYER.

Roozenhoed, roozenhoedt. *Krans van rozen, roozenkrans.* KIL. Wdb. op HOOFT.

Roosenler. *Rozengaard.* KIL.

Rooséren, roséren. *Met rozenkransen versieren* of *vereeren.* Ibid.

Rooset, roosetsel. *Roodkleursel* in tegenstelling van blanketsel, dat wit was. Ibid. Vrouwen die r o o-z e t s e l bezigen. J. DE BRUNE, Wetsteen, bl. 71. Zich de kaken met r o o z e t z e l te kleuren. Ibid. bl. 75.

Roosetten, roosetselen. *Zich met roosetsel rood maken.* KIL.

Roosier, rosier. *Roozengaard.* Ibid.

U es gereet die hulpe mijn,
Ende wille u altoos gerne geleiden,
Maer wacht u van dorperheiden;
Ende so gi die dan niet en doet,
Al die joie ende al dat goet,
Dat ic vermach inden r o s i e r,
Sal ic u gerne doen alhier.

Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 2851.

Roost. *Gebraad.* KIL. Ook als zinnebeeld van een weelderig leven.

Hoveerde des levens doet na den r o o s t haken.

ANNA BYNS, Ref. 1602, D. III, bl. 95, v°.

Roosteye, roosteyken. *Een stuk geroost vleesch* of *brood.* KIL.

Root, elders **roet.** *Reuzel.* Die t r o o t handelt maect gheerne syne vingheren vet. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 79.

Root, roet. *Ruig, langharig.*

Enen crop hadse onder die kele
Alse een gans-ey es groet;
Den hals lanc ende herde r o e t.

VELTH. Sp. H. f°. 104.

Op een perdekyn, dat was r o e t,
Quam si gereden.

Ibid.

LE LONG verklaart het voor *rood.*

Rootz, roots, rootse. *Rots.* KIL. U. W. Wdb. op HOOFT.

Een gedoken R o o t z in d' Oceaansche stroomen.

VONDEL, door v. L. I, 31, vs. 104.

Onder ene r o o t s e hi vernachte.

Lev. van Ste Franc. vs. 7166.

Rootsigh, rootsich. *Rotsachtig.* KIL.

Sy spoeden tot datse aen een r o o t s i c h Eylant quamen.

COORNHERT, Odyss. 1606, I, 29, v°.

Rop, rob. *Maag.*

O aerde! slock dit lijf toch in uw holle r o p.

JAN ZOET, Olympias, 1640, bl. 49.

Om eens dien dwingeland te drukken uit den r o p
Dien ingezwolgen roof.

OUDAAN, Poëzy, IV, 20.

Rope. *Aanklacht, beschuldiging, beroep,*

Gi sult hier binnen outbiden

Toter wilen van vespertiden,
En comt hier binnen geen man,
Die den camp vor hare gaet an,
Gi sijt van uwen r o p e, sonder waen,
Quite: men sal haer thoeft afslaen.
Lanc. IV, vs. 3825.

Rope. *Geroep, gekerm, geschreeuw.* Ende die aerde herlude van haren r o p e n. Bijb. van 1477, I Kon. I, vs. 40.

Ropen. *Roepen, schreeuwen.*

Binnen desen dat Walewein spreect dese wort
Hebben si ene stimme r o p e n gehort
Lude ende met groter anxten toe.
Mijn here Walewein seide doe:
»Ic hore lude r o p e n.
Lanc. II, vs. 1852 en vs. 1855.

Roppen. *Plukken.* Tis quaet r o p p e n, daer ghien hayr en is. MEIJER, Oude Nederl. Spr. bl. 39.

Ror. *Riet* of *lisch.* PL.

Roren. *In beweging brengen, verroeren, schudden.*

Doe maecten si ene wisse ter stede;
Ende doen si gemaect was aldaer
Doe seide Ragusel daernaer:
»Melione, gi selt daer in nu gaen,
Ende ic sal die wisse houden saen;
Ende alse gise r o r e t, dan salic u
Opwaerd weder trecken nu.
Lanc. III, vs. 24804.

Rosbaere. *Draagstoel.* KIL.

Rosdomp. *Roerdomp.* Ibid.

Rose, roese. Zie **Roos.**

Rozel. *Reuzel.* MEYER.

Rozelmaandt. *Wijnmaand, October.* Ibid.

Rosende. Waarschijnlijk *in rozengloed gehuld* of *omstraald.* Dese (nam. Jezus) is blenkende ende r o s e n d e. Pass. Somer St. 1489, f°. xxx, b. Mijn gheminde is blenckende ende r o s e n d e. Pass. Wijnterst. 1480, f°. Cxxxvj, b.

Rosch. *Zode.* KIL.

Rosche. *Rots.*

Die r o s c h e n sijn aen beiden sijden
So hoge, enz.
Alex. VI, vs. 17.

Die berge oec, die quamen met
Van boven gevlogen neder werd,
Tot in die Seine, met snelre verd,
Met r o s c h e, met risere al geheel.

VELTH. Sp. H. f°. 207.

Rosinen. *Druiven.*

In XXIIIste jaer dat Justiniaen
Die keysercrone hadde ontfaen,
So drouch een vliederboem r o s i n e n,
Dat groot wonder dochte scinen.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VI B. XXXII, vs. 41.

Rosnot. *Okkernoot.* KIL.

Rozolis. Zekere drank of likeur, het eerst omtrent het jaar 1500 in Italië bereid. De uitvinder of samensteller noemde dien drank zonnedauw, d. i. in het Latijn »*ros solis*". Zie Wdb. op BREDERO op **Verrosesoolesen.**

Daar hebben se haar dubbelde anys, haar r o s o l i s.

J. VAN PAFFENRODE, Hopman Ulrich, 1661, bl. 36.

Rospronk. *Paardentuig* en *opschik.* U. W.

Rospruyme. *Gele pruim.* KIL.

Rossaerd. *Rosharig mensch.* Ibid.

Rosseel. *Roodachtig.* Ibid.

Rossetten. *Rood maken.*

Waerom waerstu zoo ree en dienstig voor de Hel,
Het Maegdeken zoo dwars, den Hemel zoo rebel,
Datstu van Christus Bruid het boezemjen onthaecken,
Blancketten dorst den hals, r o s s e t t e n dorst de kaecken?

STALPAERT V. D. WIELEN, 't Vrouwelick Cieraet, 1622, bl. 111.

Rosside, rossiede, rossijde. *Paard, strijdpaard.*

Men siet, datmen hout al stille
Metten breidele een starc r o s s i d e.

MELIS STOKE, B. IX, vs. 723.

Ic sal u wisen .i. r o s s i d e,
Sijns gelike gi noit en saget.

Ferg. naar het HS. vs. 3700.

CLIGNETT zegt in zijne Bydragen, bl. 100 en v. dat *ors* en *rosside* het zelfde beteekent, en ofschoon zijne aanhalingen daarmede schijnen te strooken, zoo komen de volgende plaatsen daarmede weder in tegenspraak.

Gi hebt gewisselt nu ten tide
U o r s om een r o s s i d e.

Lanc. II, vs. 25831.

Elc hadde een o r s oft een r o s s i d e.
Ibid. III, vs. 17595.

Rossië. *Licht roode kleur.*

Sanderdages, alse die zonne op ginc,
Ghinc Galiene hare gereden.
Hare ridders liepen hen vercleden
Met dieren pelre van r o s s i e n.
Ferg. naar het HS. vs. 5023.

Men leze hierover de fraaie verklaring van Dr. DE VRIES, in den Taal Gids van 1867, bl. 193 en vv.

Rost. *Roest.*

Ene r o s t e vlecke, cleen ende swart,
Bedervet, al es si cranc.
Alex. IX, vs. 927.

Roste. *Ros, roodachtig.* KIL.

Rostegheit. *Roest.* Legt uwen schat in den hemel daer noch r o s t e g h e i t noch motte din en moghe ergren. Lev. van Jezus, bl. 41.

Rosteghen. *Roesten.* En legt nit uwen schat daer hi r o s t e g h e n moghe. Ibid.

Rosteykens. Waarschijnlijk *schijfjes geroost vleesch.*

Het en sy men van de niere
Uyt gesneden met haer roet,
De r o s t e y k e n s lecht te viere,
En op tafel brengen doet.
HONDIUS, Moufe-Schans, bl. 213.

Rosten. *Rusten.* Comt ende laett ons gaen in der wustinen uten volke, dan selde r o s t e n, want ghi vermudt syt. Lev. van Jezus, bl. 71. Ende oc seldi sien comen van oest ende van west, van noert ende van sut, die r o s t e n selen int rike gods. Ibid. bl. 140.

Rostuyscher, rostuusscher. *Paardenkooper.* KIL. Die vijfte sonde is, dat men die waerheit heelt van den dingen, die si vercopen, als dese r o s t u u s s c h e r s doen, die souden node segghen theymelic ghebrec dat si aen horen paerden weten. Dr. V. VL. Prozast. 1851, bl. 163.

Rosvolck. *Paardenvolk.* Wdb. op BREDERO.

Rot. *Rotheid.* KIL.

Rot. *Secte, partij.* Ibid.

Rot. *Hoop, mengelmoes.*

Neemt Koornhert t' samen met Armijn,
Oock Menno Simons, en Socijn,
Een stuck van Vorst, en Bellarmijn,

Oock wat vant Libertynsche swijn;
Dit hoort te samen als een r o t;
Smoort dat by een in uwen pot.
VONDEL, door V. L. III, 46.

Rote. *Lier met zeven snaren.*

Daer waren speelmannen vergadert vele
Met menegher manieren van snaerspele,
Vedelen, ghighen, herpen, r o t e n.
Fl. ende Bl. vs. 3871.

Rote. *Rot, troep, bende, hoop menschen, schaar, menigte.*

Doe Walewein gesceden was
Van sinen gesellen, daer ic af las,
Quam hi gereden daer hi sach liden
Ene grote r o t e ridderen riden.
Lanc. II, vs. 37108.

Hi bat Gode ter selver tijt
Ofte hi die israhelsce r o t e n
Daer in woude hebben besloten.
Alex. III, vs. 825.

Dit woord wordt niet alleen van menschen maar ook van dieren gebruikt, als bijv.

Beide nachtegale ende calandren,
Die papegay oec metten andren
Die singen menegerande noten
Daer si sitten met haren r o t e n.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 68.

Rote. *Gevolg.*

Eens quam Flavius jagen daer,
Die coninc vanden Wester Goten,
Ende een bisscop an sire r o t e n.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VIII B. LVII, vs. 16.

Rote houden iemanden. *Iemand vergezellen.* KIL.

Rote an rote. *Bij hoopen.*

Men dede gaen dat Vlaemsche diet
R o t e a n r o t e, binnen Sirixe,
Ghelike datmen drivet vee.
MELIS STOKE, B. X, vs. 327.

Rote. *Rij, rang, rangorde.*

Aen de dijcken Okernoten
En op t' opper hoff geplant,

Vindt men elck op haer r o t e n
In een aengenamen stant.

HONDIUS, Moufe-schans, 1621, bl. 64.

Berberis van beyder aert
Seure en soete by den ander,
Dicht geplant als in malcander,
Overvloedich op haer r o t e n
Hangen als coraelkens root.

Ibid. bl. 67.

Rote. *Weg*, *baan*. Fr. »*route*". Daer zijn vrouwen die altijd van honck en in de r o t e willen wezen. J. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 50.

Heer Arnout reet uyt sine r o t e
Meer dan een boghenscote.

Grimb. Oorl. D. II, vs. 2745.

Rote. *Samenzwering.*

Hi hedde gemaect een r o t e
Dat men dien coninc soude slaen.

Alex. VIII, vs. 758.

Rote. *Gezel*, *manschap.*

Sebalijn seit stillekine
Dese mordaet al Philoten,
Dat Dimus met sinen r o t e n
Alexandere souden verslaen.

Ibid. vs. 298.

Rotel. *Het gereutel van een stervende.* KIL.

Rotel. *Ratel.* Ibid.

Rotel. *Snuit eens olifants* Ibid.

Rotelen. *Reutelen.* Ibid.

Rotelen. *Ratelen.* Ibid.

Rotelen. *Rekenen*, *rakelen.* Vonck-Beminners, terwijlje sit en bloost, en de Assen vande glommende Kolen r o t e l t; om aengenaem Gesicht en nut Gevoel te hebben aen uwe teenen, enz. A. VANDE VENNE, Sinne-Vonck, bl. 19.

Rotelen. *Rammelen.* Tegen hem r o t e l t de pijlkoker. St. Bijb. Job XXXIX, vs. 26.

Rotelspaen. *Ratel.* KIL.

Roten. *Ruischen*, *gonzen*, *swermen.*

De pile vlogen, dat si r o t e n
Ghelike recht oft waren bien.

MELIS STOKE, B. IX, vs. 998.

Roten. *Rotten.*

Tlijc, datmen inder aerden groeff
Dat was een kist vol tarwe ghegoten,
In dier ghelijc dat soude r o t e n
Tcoern, alst opten velde wies.

HILDEG. Ged. bl. 110, vs. 104.

Roten (Tere). *Bijeen, gezamenlijk, samengekomen.*

Daer vant hise tere r o t e n,
In een huus alle besloten.

Belg. Mus. IV, 366, vs. 1995.

Rotghesel. *Spitsbroeder.* KIL.

Rotmeester. 1) *Aanvoerder.* Ibid.

2) *Hoofdman over een rot van tien man.* Ibid. Wdb. op HOOFT.

Rotsen. *Rijden.* KIL. U. W.

Rotsen. *Vallen*, ook *voortkruipen als eene slang.* KIL.

Rotsen, rotzen. *Voortrennen, voortdraven, zich met voortvarendheid heen en weêr bewegen.*

Wat Koopman word oit zat van r o t z e n uit en in
Wanneer hy hoop of wind in 't hooft heeft van gewin?

J. DE DECKER, Rym-Oeff. I, 177.

Rotte. *Meekrap.* KIL.

Rotte. *Sloot, waarin men het vlas ter roting legt.* Ibid.

Rotte. *Orde, rij.* MEYER. Zie **rote** hier boven.

Rotte. *Gezelschap, samenkomst, vergadering.* Ibid.

Rotteyen. *Landloopen, zwerven.* KIL.

Rotten het vlasch. *Het vlas roten.* Ibid.

Rotten. *Samenkomen, vergaderen.* Ibid. U. W.

Rottery, rotterije. *Samenrotting, samenzwering, samenspanning.* U. W. KIL.

Dat hier het Jodendom geen oproer onder brout,
Om alle altaeren door een r o t t e r y te splissen.

VONDEL, door v. L. IX, 196, vs. 1311.

Rottinghen. Hetzelfde. KIL.

Rouke. *Raaf, kraai.*

Ende alse hi was den hove bi,
Quamen ende maecten groet gecri
LXX duvelen omme hem gevlogen,
Also alse hem r o u k e vertogen.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. II B. XLVII, vs. 62.

Zie ook **Roeck.**

Rouw. *Smart, pijn.*

> Du suls in vresen
> Ende met rouwen dijns kins (sic) genesen.
> Lanc. III, vs. 8328.

> Walewein seide: »Doet mi verstaen
> Uwen rouwe ende u verdriet.
> Walewein, vs. 1431.

Rouw. *Ruw, onbewerkt.* KIL.

Rouw. *Rauw, ongekookt.* Ibid.

Rouw. *Ruw, grof.* Ibid.

Rouw. *Wreed, straf, onbarmhartig.* Ibid.

Rouwaerd. Zie **Reward.**

Rouwagie. 1) *Puin, opeenhooping van ruwen afval.* KIL.
2) *Plaats, vol struwellen en ruigten.* Ibid.
3) *Dicht begroeide heuvel.* Ibid.

Rouwe. *Rust.* Ibid.

Rouwelic. *Droevig.*

> Der moeder sprac si rouwelic toe.
> Mloep, B. II, vs. 374, var.

> Doen Beatrijs den lichame aen sach,
> So riep si rouweleke: »O wi, o wach,"
> Ende riep ende huulde vreseleke.
> Leven van Ste Christina, vs. 1760.

Rouwen. *Rusten.* KIL. en PL.

Rouwen (Laken). *Laken kaarden.* Ibid.

Rouwen. *Bedroeven.*

> Men ghinc den huusman soe castien,
> Dat hem rouwen mocht sijn leven.
> HILDEG. Ged. bl. 102, vs. 45.

> Laet di dat niet te sere rouwen.
> Heim. der Heim. vs. 719.

Rouwenisse. *Rouw.* KIL.

Rouwer. *Kaarder.* PL.

Rouwigh, rouwich. *Droevig, treurig.* KIL

> (Si) sal hem met rouwen clagen,
> Dat hare beste cledre staen
> Te persseme, ende si sullen saen,
> Staen si lange, verpersemt wesen,
> Des en conste si niet genesen,
> Soe rouwich es hare therte binnen.
> Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 12649.

Rouwigheyd. *Ruwheid van oppervlakte.* KIL.

Rouwighlick. *Op eene ruwe, ongelijke wijze.* Ibid.

Rouwpoote. *Soort van duif, met ruige pooten,* of *met veeren aan de pooten.* Ibid.

Rouwsmid. *Grofsmid.* Ibid.

Rouwsteller. *Lijkbezorger, hij die de orde eener begrafenis regelt.* Ibid.

Rouwwercken. *Eenig werk ruw afmaken.* Ibid.

Rouwwercker. *Grofsmid.* Ibid.

Rove, roef. *Raap, knol.* PL. op **Rape.**

Roven. *Berooven.*

Te hant geboot hi, dat men r o v e d e
Den bisscop van sinen hovede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. IV B. V, vs. 65.

— — — — — — Bethleem
Daer men die kindre omme hem
Voormaels alle onthoofde
Ende vanden live r o o f d e.
Lsp. B. II, C. 36, vs. 220.

Rowaert. Zie **Rewart.**

Rowech. *Bedroevend.*

»Lieve vader," seide die maegt,
»Dese droem es r o w e c h dien gi saegt."
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 6164.

Ru. *Rust, blijdschap, genoegen.* Volgens LEENDERTZ.

Hoer vrienden waren in vroechden r u.
Mloep, B. II, vs. 2041.

Ru. *Ruig, harig.*

Esau was r u als een rient.
Alex. IV, vs. 589.

R u es al haer vel ghehaer.
Nat. Bl. B. II, vs. 3327.

R u gehaer over die lede
Toget moet van groter wreethede.
MAERL. Sp. H. 4°. ed. I P. VIII B. LXXVII, vs. 3.

Ru. *Ruchtbaar.*

Dese worde worden daer r u.
VELTH. Sp. H. f°. 235.

Rubbe. *Rib.* Wdb. op HOOFT.

Rube. *Raap, knol.* KIL.

Rudarijs, ruydaris. *Stommerik, domoor, onbeschofte lomperd.*

Die dese rude boerde vant,
Was emmer ute Vrieselant,
Een r u d a r i s.

MAERL. Sp. H. 4°. ed. III P. VIII B. XCIII, vs. 17.

Venus.
Ick heb den leelijcksten, den hatelijcksten,
Den onbezeffelijcksten, den verwatelijcksten,
R u y d a r i s van alle den Goden ghemeene,
Swert, vuyl, besmuystert en onreene.

HOUWAERT, Handel der Am. 1621, bl. 246.

Zie nog Dr. VERWIJS, Wapene Martijn, bl. 25, vs. 516.

Rudder. 1) *Ruiter.* KIL. MEYER.

2) *Ridder.*

Die r u d d e r was lanc ende starc toe.

Lanc. II, vs. 32343.

Gone r u d d e r s waren so mesmaect,
Vanden wapinen, ende si hadden gewaect
Langher dan si plaghen te doene.

Walewein, vs. 2589.

Rudderscap, rudderscepe. *Ridderschap, ridderstand.* Walewein, vs. 1285.

Rude, ruede. *Hond, rekel.* Zie **Rode.**

Rude. *Ruiing.* **Rude hebben.** *Ruien.*

Heeft hi an die vloghele r u d e,
Neem teruut dat gheheten is
In latijn hedera terrestris, enz.

Nat. Bl. B. III, vs. 1658.

Rude. 1) *Ruw, onstuimig.*

De zeede (zee) beghunt zo r u d e te ghaene;
O Godt, van omme te slaene ons sceipkin behoet.

Belg. Mus. VI, 56.

2) *Onbevallig.* Om dat hem in den propheten boeken die r u d e reden niet en genoechde. Pass. Somer St. f°. CCXIX, a.

Rudelick, rudelijck. *Op eene ruwe wijze.*

Tracteert ghy zoo r u d e l i c k een jonghe Maghet.

P. BOR, Appollonius, bl. 63, v°.

Dat ick ghekomen ben om d'ontrou, die ghy deedt
Aen Guindays Coningin op 't r u d e l ij c k s t te wreken.

J. STARTER, Darayde, 1621, bl. 6.

Rudich. *Schurftig.*

Scape ende Coye werden besmet
Van eenre beesten die r u d i c h es.
Doctrinale, B. II, vs. 905, var.

Rudicheit, rudecheit. *Schurft.* Die onsuvere hoefde hadden, ochte die enege swarte vlecke in hare aensichten oppenbaerden, ende eldere an haren lichame van droegher r u d e c h e i t. RUUSBROEC, Tab. II, 2, regel 1.

Rued. *Onbeschaafd, ruw, onbevallig.* Zie **Rode.**

Rueel. *Straat.* Fr. »*ruelle*".

Alle haer scutten, die daer waren,
Die opwert in dat r u e e l
Scoten menich scarp quareel.
Grimb. Oorl. I, vs. 3204.

Ruekeloos. Zie **Roekeloos.**

Rueckerken. *Reukbal, reukappel.* KIL.

Ruecken. Zie **Roeken.**

Ruecken. *Ruiken.* KIL.

Ruem. *Verkoudheid.* Fr. »*rhume*". Ibid.

Ruen. *Ruin, gesneden hengst.* Ibid.

Ruenen. *Lubben, snijden.* Ibid.

Ruepe. *Rups, koolrups,* en anderen die op groenten azen. Ibid.

Ruepen. *Afrukken, afplukken.* Ibid.

Ruepenschijter. *Zekere vlinder.* Ibid.

Ruepsene. *Rups.* Ibid.

Ruer (In) bringhen. *In beweging brengen, op de been brengen.*

Hoe hi al Griecken b r o c h t i n r u e r.
Mloep, B. I, vs. 2048.

Rueren. Zie **Roeren.**

Ruese. *Reus.* KIL. Ende si weder make dat sieke ende verworpen ghemoede, ende si verwectet tot gheesteliker meditacien; ende si weder gheeft die begheert des arbeits, des biddens ende des lesens, so dattet verwroecht als een r u e s e den wech te lopen. Spiegh. der Volcomenheit, f°. 218.

Ruet. *Ongel, vet.* Zie **Roet.**

Ruetachtig. *Vettig, ongelachtig.* KIL.

Rueten. *Met vet insmeren* of *besmeren.* Ibid.

Rueten keerse. *Vetkaars, smeerkaars.* Ibid.

Ruetsel. *Reuzel.* Ibid.

Rufflaen. Hetzelfde als **Rofflaen.**

Rug. *Steun, hulp, bijstand.* Wdb. op HOOFT, bl. 262 en 484.

Rug (De) inryden. *Benauwen, kwellen, verontrusten, teisteren.* Ibid.

Rug (Over of oover). 1) *Terug, achteruit, achterwaarts.* Ibid.

2) *Overhoop, het onderst boven.* Ibid.

Rug (Bij de) ophalen. *Over de tong laten rijden.*

't Is recht een vrouwe Parlement, daer elk zo wat by de rug word opgehaald.

T. ASSELYN, Kraambedt van Zaartje Jans, 1684, bl. 15.

Ruge. *Ruig.*

Hi tooch uut een ruge want,
Die hi droech aen sijn rechterhant.

Rein. door WILLEMS, vs. 8537.

Ende alst u noot is, ende dunct tijt,
So seict vol uwen rugen staert,
Ende slatet den wolf in sinen baert.

Ibid. vs. 6831.

Ruchelen. 1) *Rochelen, een rochelend geluid maken.* KIL.

2) *Gnorren als de varkens.* PL.

3) *Balken als een ezel.* Ruchelende als wout-eselen die hongerich zijn. St. Bijb. Jes. XXXIII, Kantt. 39. Ruchelt oock de wout-ezel by het jonge gras? Ibid. Job VI, vs. 5.

Ruchelinghe. *Geruisch.* KIL.

Rugge geven. 1) *De vlucht nemen* of *terugtrekken.* Maer eer dye vrome here yet lange ghestreden hadde, so gaven die Fransoysen rugge. Van Brab. die excell. Cronike, 1530, bl. J. J. II, d.

2) *Rugsteunen, helpen, versterken.*

Noch ij bisscoppe gaven hem rugghe,
Paderborne ende Osenbrugghe,
Ende noch vele ander heeren
Aldaer in sijnre hulpen weeren.

Brab. Yeesten, B, VI, vs. 9843.

Rugge (Over). *Achterover.*

Ene Mole oec, die daer es
Int water gestaen boven die brugge,
Die es gevallen over rugge.

VELTH. Sp. H. f°. 109.

Rugge (Opten) volghen. *Achterna volgen.*

Sijn knecht volchde him opten rugghe.

Mloep, B. I, vs. 2948.

Rugghelen. *Omkeeren, terugtreden, aarzelen, teruggaan.* PL. KIL.

Ruggen. *Achteruitgaan, teruggaan, terugloopen, aarzelen.*

Het firmament sal eer sich ruggen in den loop

d' Euphraet ook achterwaerts weer na den sprong te hoop, enz.
Z. HEYNS, Bartas Weken, II, 25.

Soo dat hy door 't geluyt de bergen dede vluggen,
De bossen hooren toe, de hem'len weder r u g g e n.
Ibid. bl. 124.

Zie ook Belg. Mus. X, 273.

Rucht. *Gerucht.* KIL.

Nu hoortmen r u c h t wel int ghemien,
Dattet soe niet en sluyt.
HILDEG. Ged. bl. 66, vs. 94.

Ruchteloos. *Stil, zonder gerucht.*

Ick ging gestolens wijs met r u c h t e l o o s e schreden.
POIRTERS, Masker, 297.

Soo laet ons r u c h t e l o o s versmelte ende vertrecken.
HUYG. Korenbl. II, 551.

Ruchten. Hetzelfde als **Roecken,** *om iets geven, zich om iets bekommeren.* KIL.

Ruchten. Eigenlijk *roepen*, maar, bij uitbreiding, *weeklachten doen hooren.*

Doet hem weten — — —
Dat het r u c h t e n
Van sijn suchten
Mijn' genuchten
Soo verr af
Heeft verslagen, enz.
HUYG. Korenbl. I, 484.

Ruchtich. *Ruchtbaar.* Anderen ontschuldichden hem weder, en seyden, dat de Steden niet ghekent waren, was alleenlijck ghedaen, om dat de saeck niet soude r u c h t i c h worden. VELIUS, Chroniick van Hoorn, 1617, bl. 197.

Ruchtig. *Zacht ruischend.*

Hier ghy, mem op mem van sand,
Ginder ghy, mijn liever strand,
Enge, ruyme, soete, silte
R u c h t i g e, geruste stilte,
En ghy endeloose plas
Van koel en gesmolten glas.
HUYG. Korenbl. I, 220.

Ruchtigh. *Luid, luidruchtig.*

Thoont hem waer het r u c h t i g h roncken

Van Castilien is gesoncken,
Hoe die hooge Reusen hooghd
Voor uw' David heeft geboogt.
Ibid. bl. 454.

Uit het ruchtig woelen
Een vrolyk juichen steeg.
. OUDAAN, Poëzy, II, 287.

Ruchtich (Zich) maken. *Zich doen hooren.* Van God sprekende zegt WESTERBAEN:

Spreeckt hy maer en maeckt sich ruchtich,
Logge bergen werden luchtig.
Ps. XXIX, vs. 3.

Rugvellen. *Ossenhuiden.* KIL.

Ruy. *Vuilnis*, *modderpoel*, *mestfaalt.* tEn komt maer de zonne toe, haer stralen op ruyen en modderkuylen uyt te spreyden, zonder hare zuyverheyd te bederven. DE BRUNE, Banck.-Werck. I, 70.

Ruy, rui. *Oproer, oploop.* MEYER, U. W.

Ruy (Op) helpen of brenghen. *Aan den gang helpen.*

Zy heeft een' hoogen raadt in haaren geest beslooten;
De smaadt braght haar op rui, de wanhoop voerd' haar aan.
HOOFT, Gedichten door BILD. II, 214.

Wat waer 't een jammer, zoo 't geschreeuw
Van een' oproerigen Hebreeuw
Den drang van Griecken holp op ruy,
Om met een steene hagelbuy
Te pletteren, te slaen met vuisten
De Kruisgezanten des Gekruisten.
VONDEL, door v. L. V, 769, vs. 81.

Ruy. *Kwaad*, *gemeen volk*, *schorremorrie.*

Pestilency hoe wil me Gerrit, qua Neel en al die quae ruy
Nou nemen te ribsacken.
S. COSTER, Kl. van Teeuwis de Boer, 1633, bl. 20.

Ruyd. *Schurft.* KIL.

Ruyd, ruydt. *Ruw*, *laag*, *gemeen*, *onbeschaafd*, *onontwikkeld*, *dom.* Daer nu ooc veel ruyds volcx in te mercken is. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 1574, f°. 12, b. Ende heeft die ruyde menschen, die zulcken handel noch niet ghewone en waren met die plaghe van oorloghe ghequelt. Ibid. f°. 14, c.

Ick arme, allendige, cranck eerdich stof,
Ruydt van verstande, en van sinnen grof.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 30, r°.

Zie verder op **Ruyt.**

Ruydelijck. *Op eene ruwe wijze.*

Ulysses sleypten irum met snel vermogen
By een voet uyter zale, r u y d e l ij c k ende onsacht.
COORNHERT, Odyss. 1605, II, 85.

Ruydich, ruydigh. *Schurftig.* KIL. PL.

Ruydigh. *Harig, ruig.* KIL.

Ruydicheit, ruydigheyt. *Schurft, schurftigheid.* KIL. PL.

Ruydschen. *Krauwen, krabben, wrijven.* KIL.

Ruydt, ruit, ruyt. *Gezang.*

Tot solaes der menschen groeyen bloemen en cruyt,
De vogelkens soetelijc houden haren choor,
Singhende overluydt;
O Christen siele weest dancbaer met soo r u y d t.
ANNA BYNS, Ref. 1602, III, 105, vo.

Ruye, ruije. *Waterafloop, stroom, rivier, vliet, gracht.* KIL. MEYER.

Ruyen, ruijen. 1) *Werpen, voortdrijven.*
2) *In beweging, in roering brengen, aanhitsen.*

Hevigheit in 't bits en 't goede,
Overvloed van vollen moede
Volght het vochtige gewagh
Van een vriendelick gelagh:
En den oorbaer eischt die buyen,
Hier om 't stillen, daer om 't r u y e n.
HUYG. Korenbl. I, 214.

Ruiffel. *Rimpel.* KIL. MEYER.

Ruiffelen. *Rimpelen.* KIL.

Ruyffelen, ruiffelen. *Verwoesten, verstoren, verwoesting* of *slachting aanbrengen.* In de schoolen van Spanjen heeft men geredeneert, of ook d' Indianen van Adams afkomelingen waren? dan of zy niet eer zouden wezen een middelsoort, en een bastaartslach tusschen de mensch en den aap? En voorzeker zy moesten wel meinen, dat het geen menschen waren na Gods beeld geschapen; uit reden, dat zy ter jacht dachten te gaan, en een eerlikke oeffening by d' hand te nemen, wanneer zy 'er met verwoede honden onder r u i f f e l d e n. DE BRUNE, Wetsteen, 4o. ed. bl. 55.

Ruyffelen. *Stuk wrijven.* KIL.

Ruigh ('t). *De in het wild groeiende ruigte* en, bij toepassing, *de in het wilde opgroeiende mensch.*

Wie leeren wil, herkaeu mijn dagelijckse raeden.

Wie zich besmet vint, kan het lichaem laeten baden.
Mijn ampt eischt, dat ick door mijn les en kleene gaef,
Van Gode ontfangen, 't r u i g h besnoeie en dan beschaef.
VONDEL, door V. L. X, 55, VS. 496.

Ruych, ruigh. 1) *Ruw, grof.* Wdb. op BREDERO.

Ze zijn te r u i g en te ongebonden in 'er praaten.
T. ASSELYN, Kraam-bedt van Zaartje Jans, 1684, bl. 19.

Hoe r u y g h den eenen is, en d'ander tam van zeden.
VONDEL, door V. L. I, 399.

Soo quam de mare duer van onder de Wevers, Vullers en Visschers, zijnde meest r u y g e maets. VELIUS, Chron. van Hoorn, 1617, bl. 47.

2) *Wild.* Pharao zegt tot Mozes:

En of t' Lant open stont van alle Philistijnen,
Hoe raecty door de dorre Arabische woestijnen,
T' onvruchtbaer woeste velt, de doornen wildernis,
Daer niet min r u y c h ghediert als wilt gheboomte en is.
VONDEL, door V. L. I, 92, VS. 1302.

3) *Woest.* U. W.

4) *Dicht bewassen.* Wdb. op BREDERO.

Ruych, ruig, ruygh. Bijw. *Op eene ruwe, grove, woeste wijze.* Ibid.

Ruycht, ruyght. *Kreupelhout.* Ibid.

Ruigt. *Gemeen volk, jan hagel.*

Daar loopt veel r u i g t langs straat.
P. RYK, De Juffer, Kapitein, bl. 18.

Ruychte. *Dik bewassen heuvel.* KIL.

Ruijen. *Rennen, werpen, voortdrijven.* KIL. MEYER.

Ruijen, reyen. *Voordansen, een dans aanvoeren.* KIL.

Ruylijc. *Op eene ruwe, grove wijze.* Smijtende met sijne handen op den letrijne, ende inghelijcx jeghens de dienaers, ende r u y e l i j c k ghestooten te hebben op de deure van de sale van den casteele, enz. Belg. Mus. VIII, 395.

Ruime. 1) *Ruimte.* MEYER.

2) *Ruim veld.*

— — — een' stercke stad gelegen
Vijf uuren van de grens, op 't vlack en r u y m e.
VONDEL, door V. L. II, 606, VS. 87.

Ruymelinck. *Takkebossen van afgesnoeide takken en loof.* KIL.

Ruymen. *Een woest land van onkruid zuiveren.* Ibid.

Ruymen, ruimen. *Schoonmaken, reinigen, ontlasten.* Wdb. op HOOFT.

Hebt daer wat dienstigh is, om 't lijf te mogen r u y m e n.
CATS, door Dr. v. VL. I, 510, b.

Ruymen, ruimen. *Heengaan, vertrekken, scheiden, verdwijnen.* Wdb. op HOOFT en Wdb. op BREDERO.

Wanneer het huys vervalt, dan r u y m e n al de muysen.
CATS, door Dr. v. VL. I, 101, a.

Ruymen, ruimen. *Opruimen.* KIL.

Ruymen, ruimen. *Snoeien.* Ibid.

Ruymen, ruimen. *Verlaten.*

(Si) r u m e d e n de Stat met haesten groet.
MELIS STOKE, B. X, vs. 543.

Si dancten hem ende namen orlof,
Ende r u m e d e n met bliscapen 'thof.
Fl. ende Bl. vs. 705.

Ruimen (Het leeven). *Sterven.* Wdb. op HOOFT.

Ruim geschotteld. *Volop, goed voorzien.* Ibid.

Ruymschootelt, ruimschottelt, ruimschottel. *Mild, goedgeefs, onbekrompen voor zich zelven en voor anderen.* Ibid. en Wdb. op BREDERO.

Ruymstock. *Krabber, hark.* KIL.

Ruymt. *Overvloed, welvaart, onbekrompenheid.*

De schapen gaen met groote hoopen
Ten groenen beemdewaert,
Het veldt staet dicht met vrucht beloopen,
Het koorn is schoon-geaart:
Dit doet den Bouman 't herte springen,
En met een luchten sin
Somtijdts een vrolijck liedtjen singen:
Want r u y m t brengt vreuchden in.
CAMPH. 1680, Ps. LXV, vs. 11.

Ruymt (De) geven. *Ruim betalen.* Wdb. op BREDERO.

Ruimt geven. *Den teugel vieren, bot vieren.*

Aertsvyant, pest en vloeck van 't menschelijck geslacht,
Die wellust schept in moord, gewelt en vrouwekracht,
Die eêl noch oneêl viert; noch heiligh, noch 't onheiligh
En g e e f t de boosheit r u i m t.
VONDEL, door v. L. III, 865, vs. 6.

Ruynen. *Een hengst tot ruin maken.* KIL.

Ruynen, runen. 1) *In het oor fluisteren, inblazen, feziken.* Ibid. MEYER. Dat ic u r u n e in uwe ore, dat predekt oppenbare. Lev. van Jezus, bl. 48.

Daer peinsen die liede luttel an,
Beide vrouwe ende man,
Die dicke r u n e n ende kiven,
Ene onghestier in die kerke driven.

Bediedenisse v. d. Missen, vs. 73.

2) *Zacht met elkander praten.*

Si reden om die bruut te halen,
Die chierlic binnen wart ghebracht.
Die heer sloecher op groten acht
Ende r u y n d e een luttel mit haer.

Mloep, B. IV, vs. 1285.

3) *Morren*, *brommen*, *prevelen*. Dan soe worden sy murmerende ende r u y n e n d e teghen haren oversten. Spiegh. der Volcom. f°. 14 v°.

4) *Zacht piepen* of *neuriën*, van vogelen sprekende.

Alle vogelkens wilt u hier by oock paren
Op boomen, op tuynen;
Heft op u stemmen, wilt niet vesen oft r u y n e n.

ANNA BYNS, Ref. 1602, III, bl. 105, r°.

Ruyner. *Oorblazer.* KIL.

Ruineus. *Vervallen*, *oud.* Aerdenburch is noch eene van die r u i n e u s t e steden van Vlaenderen. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis, 1665, bl. 361.

Ruyp, ruype. *Rups.* KIL.

Bloem en blad nam door de r u y p e n af.

WESTERBAAN, Ps. 178, vs. 23.

Ruisbuis. *Vroolijke*, *dartele knaap.*

Kom ik ruim zoo wangelatig — — —
Als 't een woesten r u i s b u i s pas.

OUDAAN, Poëzy, IV, 184.

Ruyse. *Drukte*, *gewoel*, *roezigheid*, *omslag*, *bedrijvigheid*, *woeligheid.*

Soo de sorge van den huyse
In den vetten meeren ougst
Is in al te grooten r u y s e,
Al te besich en te noust.

HONDIUS, Moufe-schans, bl. 221.

Elck is in zijn werck en r u y s e.

Ibid. bl. 282.

Zie ook ibid. bl. 65.

Ruiselen. *Ruischen*, *geruisch maken.* Wdb. op HOOFT.

Ruysen, ruisen. *Vroolijk zijn*, *tieren.* Wdb. op BREDERO.

Ruysen, ruyschen. *Met geweld op iets aanvallen.* KIL.

O man! had in ons dicht wat minder schreuw en scrol,
En in hun plaets geweest daer teghen meerder Wol,
't En had u inde huyt soo vinnich niet ghesteken,
't En hadd soo niet g e r u y s t u zeeren en ghebreken.

VANDER VEEN, Zinneb. 1642, bl. 468.

Ruysen. *Roesen, geruisch maken, luidruchtig zijn.*

Hoe magh 't comen, Joffrouw-maeghd,
Dat ghy u zoo zeer behaeght,
By een, die een Venus-wicht
Niet als vuyle rancken sticht:
By een, die gantsch onbesuyst,
Deur 't ghezelschap loopt en r u y s t,
Die gheen ander kout uyt-ghiet,
Als van 't houwelick gheniet.

DE BRUNE, Emblemata, 1624, bl. 76.

Ruyschen. *Met snelle vaart voortgaan.* Wdb. op BREDERO. Eng. »*to rush.*"

Ruysmoessen, ruysmuysen. *Roezemoezen, tieren, woelen, krioelen, een vroolijk leven leiden.* Wdb. op BREDERO. KIL. Als zy tusschen de glazen r u y s m o e s s e n. DE BRUNE, Banck.-Werck. II, 214.

Ruyspen. *Oprispen.* KIL.

Ruysperen. *Spuwen.* Ibid.

Ruyspijp, ruyschpijp. *Doedelzak.* Ibid.

Ruys- of **ruyschpijper.** *Doedelzakspeler.* Ibid.

Ruysse. *Blei,* zekere visch. Ibid.

Ruysse. *Vischkaar.* PL.

Ruysselen. *Ritselen.* KIL.

Ruyssen. *Geil, ritsig zijn.* Ibid.

Ruyssche. *Fuik.* Ibid.

Ruyssche. *Vogelhok.* Ibid.

Ruyssche. *Vogelkooi.* Ibid.

Ruyssche. *Bijenkorf.* Ibid.

Ruysschen. *Krabben, krauwen, wrijven.* Ibid.

Ruysschen. *Luidruchtig zijn, vertooning maken.*

('s Conincks) vrouwen vrouch en laete
Met carossen wyt en breet
Gingen r u y s s c h e n achter straete
Als Princessen toebereet.

HONDIUS, Moufe-schans, bl. 395.

Sorgheloos dansen, springhen en r u y s s c h e n.
HOUWAERT, De vier Wterste, bl. 45.

Ruysscher. *Geruchtmaker, snorker.* Men vindt r u y s s c h e r s die niet (niets) te heet of te zwaer en vinden. DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 208.

Ruysscher. *Afzetter, struikroover.* KIL.

Ruyt, ruyte. *Wijnruit.* Ibid.

Het wreede onmenschlijck dier, dat eyselijck en straf
Den menschen blixemt met een oogenwenk in 't graf,
De felle Basilisc, beloerden en bewaeckte
Een weselken, 't welck staegh zijn duyster hol genaeckte.
Een weselken, 't welck zijn aes aldaer ontrent
Een dagelicxen roof te halen was ghewent.
'Twelck als het nu gewaer wert 's Basiliscen treken,
Zoo heeft het hem beraen om 's vyands macht te breken,
En met een tacxken groen van r u y t e n zich bedeckt
Van r u y t e n 'twelck voor 't gift een tegen-gift verstreckt.
VONDEL, door v. L. I, 407, vs. 9 en 10.

In RUUSBROEC, Tab. I, 275, reg. 2, vindt men »*rute*".

Ruyt. *Schurft.* Zie **Ruyd.**

Ruyt. *Onbeschaafd, onontwikkeld.* De Koninghen van Jndia sijn vele van cleynder importantien, r u y t ende onbesneden. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 1665, bl. 290. In Oost-vrieslant woont noch een r u y t volck. Ibid. bl. 304. Sy quamen uyt een seer r u y t lant. Ibid. bl. 451.

Ruyt, ruit, ruut. *Dom, beperkt van verstand, ruw, onbesuisd, lomp, onervaren.*

Mi wondert sonderlinghe
Dat ghi in allen dinghen
Also r u y t sijt ende so bleut.
Jans Teesteye, vs. 1728.

Ende om dat ghi sijt so r u y t,
Sal ic u segghen over luyt
Die dinc, ende bat verclaren
Dan si vore verclaert waren.
Ibid. vs. 3000.

Ic ben van sinne te r u u t
Te dichtene alsoe hoge saken.
VAN HEELU, B. I, vs. 72.

Ruyt, ruit, ruut. *Onrein, besmet.*

Al ben ic sondich broosch, eerdich, r u y t, stof,
Neemt danckelijc mijn loven, hoe wel dat luyt grof.
ANNA BYNS, Ref. 1548, II, bl. 8.

Ruyt, ruit, ruut. *Grof, ruw.*

> Merct ooc hoe, dat wter eerden r u y t,
> Coren, terwe tot onsen voetsele spruyt.
> Ibid. 1602, D. III, bl. 99 r°.

Ruyt, ruit, ruut. Bijw. *Op eene ruwe, woeste, geweldige wijze.*

> De winden en het Meyr goetjonstich wierpen r u y t
> D' Egyptsche wapeningh weer aen den oever uut.
> VONDEL, door V. L. I, 110.

Ruyten. *Rooien, wieden, uitroeien.* KIL.

Ruyten. *Verwoesten.* Ibid. U. W.

Ruyten. *Plunderen, stroopen, vrijbuiten, rooverij plegen.* Wdb. op BREDERO en Wdb. op HOOFT.

> Haer man was niet anders dan r u y t e n en roven ghewent.
> VAN SANTEN, Snappende Sijtgen, 1620, bl. 23.

Ruyten. *Zingen, kweelen, neuriën*, van vogelen sprekende. KIL.

> Der voghelen sanck suldy oock doen r u y t e n.
> Antw. Spelen van Sinne, 1562, bl. L l ij v°.

> Den winter scherp-be-yst is nu van ons ghescheyden;
> Den haeghel en de snee in plasschen sijn vergaen;
> De nieu-gheboren lent treckt een nieu cleetsel aen;
> Den fieren nachtegael van her beghint te r u y t e n.
> Belg. Mus. X, 13.

Ruyter. *Strooper, vrijbuiter.* Wdb. op BREDERO.

Ruyter. *Meikever*, en, omdat de kinderen dezen langs een draad om een stokje laten rondvliegen, ook *molenaar* genoemd. KIL.

Ruyter. *Geestig, aardig mensch.* Ibid.

Ruyteren. *Ronddraaien, rondscharrelen, woelig, onrustig* of *in drukte zijn.* Wdb. op BREDERO.

Ruyterschap. *Ridderschap, adel.* Welcke Cimbren eensdeels Belgensen ende Tongrensen waren, ende waren wt hen die principale Capiteynen van haer r u y t e r s c h a p oft heerschilden. Spieg. van Sassen, 1505, bl. 78.

Ruytersche blancke. *Geldswaarde van elf penningen* of 3½ cent. KIL.

Ruytheyt. *Ruwheid, plompheid, onbeschoftheid.*

> Sulche r u y t h e y t en wordt niet meer bedreven.
> dBoeck der Amoureusheyt. Antw. 1580, B. V, v°.

R u y t h e i d e n die en voechter nyet wel toe, want een die gewont is, en mach niet gehandelt syn met ruyden handen. Boek van den Pelgrim, bl. 8.

Ruytheydt, ruytheyt. *Ruw geweld, onstuimigheid, woestheid.* Men leest van desen verwaenden Coninck Xerxes, als hy de Brugghe over den

arm der zee, S. Joris arm ghenoemt, dede maken, dat de Zee met haer ruytheydt hen doen belette, waerom dat hyse dede gheesselen. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belg. 1665, bl. 164.

Ruytheydt, ruytheyt. *Domheid, bekrompenheid van verstand, onverstand.* De vrouwen oock om haer ruytheydt worden lichtelijck hier toe ghepersuadeert ende met kinder fabulen ghepaeyt. Ibid. bl. 290.

Ruytinck. *Geklonterde en uitgeperste melk,* welke in Gelderland nog thans onder den naam van *ruting* voorkomt. KIL. PL.

Ruytinck. *Zwaard, houwer.* KIL. MEYER.

Ruytinck. *Lemmet van een zwaard.* KIL.

Ruyven, ruiven. In het algemeen *kaal worden*, en bij toepassing op bloemen, dieren, vogelen, *verflensen*, *het haar verliezen* of *verharen*, *ruien.* MEYER.

> Mint, eer uw bloemtjen ruyft, of na der aerden duyckt.
> CATS, door Dr. v. VL. I, 65, a.
> De wolf ruyft van baert.
> Ibid. f°. 768, c.

De vogelen ruyven. PL.

Ruyvinghe. De *ruitijd* of het *ruien* der vogelen. KIL. PL.

Ruck. *Rug.*

> De slager of sijn mede-maet,
> Die stont daer vaerdigh op de straet,
> Die nam het dier, dat lompe stuck,
> En leyd'et op sijn vetten ruck,
> En sat 'er vaerdigh boven op, enz.
> Ibid. II, 547, a.

Ruckaerzen. *Zijn achterste heen en weêr bewegen.* Wie raeckter op den duyn, zonder ruckaerzen en blaezen? DE BRUNE, Banck.-Werck, I, 209.

Rul. *Stormdraf, hollende loop, driftige voortgang.* Wdb. op HOOFT. U. W.

Rul (Op de) raken, gaan of **komen.** *Aan het hollen* of *mallen raken.*

> Ick sou wel wervel-sieck worden ende sinnen op de rul licht raken.
> J. S. KOLM, Malle Jan Tot's boertige vryery, 1662, bl. 1.
> Soo langze met de maets niet komen op de rul.
> S. COSTER, Rijcke-Man, 1615, bl. C, 4.

Rullen (Op) raken. Zie **Rollen (Op) raken.**

Rume. *Ruimte.* So wanneer ic in die kercke come ende ic twee

voete rumes crighen can, so sinke ic also diep in God, enz. Stemmen, bl. 33.

Rumen. *Verlaten.* Zie **Ruymen.**

Rumen. *Verbannen.* Item sullen alle die ghene, die wt Oistvrieslant gerwmt siin, alle die ghene die wt Staveren gerwmt siin, — — — vry ende veylich weder comen op hoir-goet, buten ende binnen Staveren. Dr. VERWIJS, De Oorl. van Hert. Albr. bl. 551 en 552.

Rumen. *Ontwijken.*

Ende weren wi niet harde keytijf,
Wi souden rumen dit ellende.
Alex. VI, vs. 600.

Rumen. *Wijder, breeder maken, uitzetten, ruimer maken.*

Sine herberghe moet sijn gerumet
Ende ghelinghet ende verheven.
MAERL. Sp. H. 4o. ed. III P. IV B. XXXVI, vs. 118.

Rumoir. *Gerucht, gedruisch, volksoploop.*

Op een tijt viel een groot rumoir
Tot Athenen in die stat.
Mloep, B. I, vs. 1418.

Nochtan die rades wil schaffen
Sal ymmer schuwen dat rumoir.
Ibid. B. III, vs. 649.

Rumpel. *Rimpel.* PL.

Van sinen drecke maken oude wive
Ungement te haren live,
Daer hare rumplen met te gaen.
Nat. Bl. B. IV, vs. 153.

Rumpelen. *Rimpelen.* Sy rumpelen dat voorhooft als een bock. MARNIX, Biënk. 1569, fo. 301.

Runde. *Run voor de leerlooiers.* De 5 maten van zout, calck, coelen, runde ende oest. Informacie, bl. 334.

Runen. *Fluisteren, enz.* Zie **Ruinen.**

Runer. Zie **Ruyner.**

Runer. *Geschiedschrijver* volgens A. YPEY. Zie de Bijvoegsels op zijne Taalk. Aanmerkingen op bl. 164 en v. waar men o. a. leest:

Wonder is bij deze kere,
Das geen Runers ons oirconden
Van den steden, di zi vonden.

Runchen. *Rimpel.*

Hi was lelic ende harde fel

Ende vol r u n c h e n al sijn vel.
Dr. VERWIJS, Die Rose, vs. 3000.

Runinghe. *Gefluister, gefezik, gemompel.* Zie Dr. A. DE JAGER, Nieuw Archief, I, 233.

Runne. *Loop, voortgang.* Wdb. op BREDERO.

Runnen. *Afdruipen, afvloeien, afloopen.* KIL.

Runnen. *Rennen, voortsnellen.* Ibid. Wdb. op BREDERO.

Runnen. *Stremmen.* Hebt ghy my niet als melck gegoten, ende my als eenen kaes doen r u n n e n. St. Bijb. Job X, vs. 10.

Runse. *Rimpel.* KIL. MEYER.

Runsen. *Rimpelen, rimpels zetten.* Ibid.

Runt. *Welgedaan, dik, vetlijvig,* volgens VAN ITERSON. Wie in natuerliken heersamicheyt staet als boven enen anderen te wesen, hy is bedroghen in sinen leven ende verre is hy noch al van den leven Christi ende is noch een grof r u n t mensche der werlt. Stemmen, bl. 68.

Runtse. *Rimpel.* MEYER.

Al heeft u anschijn menege r u n t s e.
Dr. VERWIJS, X Boerden, bl. 16, vs. 147.

Runtsele. Hetzelfde. KIL.

Runtselen, runtsen. *Rimpelen, rimpels zetten.* Ibid.

Rupe, ruip, ruyp. *Rups.*

In fine colen vant hi vele r u p e n
Sijn cruut eten ende dorcrupen.
MAERL. aangeh. in BILD. Geall. op Rups.

Dat overgebleven is der r u p e n heeft ghegheten die hippelcoren. Bijb. van 1477, Johel I, vs. 4.

Rupse. *Oprisping.* KIL.

Rupselen. *Oprispen.* PL.

Rupselinge. *Oprisping.* Ibid.

Rupsen. *Oprispen, boeren.*

Als sy dan wanen ter maeltijt eten,
Ende si ter tafelen sijn gheseten,
So gaen sy dan sitten r u p s e n ende walghen,
Ende werpen selc gheluyt uut heren balghen,
Dat hem allen deert, die daer by sijn oft na.
BLOMM. Oudvl. Ged. III, 152.

Rupsene. *Rups.*

Onse here Jhesus Cristus sprect dat:
»Gadert in den hemel uwen scat,
Daer en salne te ghenen daghen

Motte no r u p s e n e cnaghen."

Doctrin. B. II, vs. 2966.

Rure (In). *In beweging.*

Want alt volc ware i n r u r e.

Lsp. B. II, C. 20, vs. 81.

Ruren (Dat). 1) *Het vermogen om zich te bewegen.*

God en maecte, als ghi wel ziet,
Den mensche allene vander aerden niet,
Mar van elementen viere,
Aerde, water, lucht ende viere:
Vander aerden vleesch ende bene,
Bloet vanden watre allene,
Die hitte van des viers naturen,
Vander lucht den adem ende d a t r u r e n.

Lsp. B. I, C. 15, vs. 22.

2) *Beweging.*

Onser herten overste r u r e n
Dat sal sijn in allen uren
God selve, die ons schiep
Ende tote sijnre glorien riep.

Ibid. B. III, vs. 1.

Ruren. *Zich bewegen.*

Hooft, scouderen, rugghe, bene
Ende die lichame al ghemene
Worden moede van dier scrifturen
Nochtan en sietmen nemmermeer r u r e n
Dan cume deene hant:
Dits den scrivers wel becant.

Ibid. B. III, C. 14, vs. 158.

Ruren uut. *Ontstaan, voortkomen uit.*

— hi — — — — —
Sonder beghin in sijnre naturen,
Daer alle beghinne u u t r u r e n,
Sonder wies hulpe nieman
Een ure gheliden en can.

Ibid. B. II, C. 41, vs. 40.

— tfleesch dan dicke gheert
Dat der zielen zere deert
Van dronckenscapen ende luxuren,
Daer zonden vele u u t r u r e n.

Ibid. B. III, C. 24, vs. 34.

Ruse. *Drukte.* Wdb. op HOOFT.

Ruse. *Aardkluit.* Wanneer wort tghemul ghestort in die aerde ende wanneer maectemen die r u s e n? Bijb. van 1477, Job XXXVIII, vs. 38. Sulstu den eenhoren binden te gader met dinen banden om te ackeren daer mede, of sullen di scoren die r u s e n vanden valeyen achter dy. Ibid. XXXIX, vs. 13.

Ruselmaent. *October.* In der vijfter maent na den Meye, die welc gheheten is die r u s e l m a e n t. D[r]. v. VL. Prozast. bl. 321.

Rusen. *Balken* of *schreeuwen als een ezel.*

> Alse desel es hi ghevoet,
> Gheoret, ende daer toe gheernust;
> Alse desel sine stimme r u u s t.
>
> Nat. Bl. B. vs. 2681.

Rusen. *Razen, tieren, uitbundig vroolijk zijn.*

> Andre die gaen in rolle weghen
> R u s e n, ofte spelene si pleghen, enz.
>
> BLOMM. Oudvl. Ged. III, 94, vs. 1721.

Rusch. *Zode, aardkluit.* MEYER.

> Doe quam hem an een sachte wint,
> Doe saghen si waer een Gods kint,
> Up die zee voer hem zwevede;
> Het sceen dat onsachte levede,
> Het vlotede up eenen r u s c h eerden.
>
> Ibid. II, 16, vs. 1207.

De riviere Athesis verstoptense met veel boomen, die sy afhieuwen ende in de riviere wierpen, soo dat sy die deden sincken met steenen, r u s s c h e n ende eerde. VAN VAERNEWYCK, Hist. van Belgis 1574, f°. 49, a.

Rusch. *Bieze.* KIL.

Rusch. *Ruig, harig.* MEYER.

Ruschdijck. *Rietbosch, plaats met biezen bezet.* KIL.

Ruschdoeck. *Ruig, grof doek, stof, laken.* Ibid. MEYER.

Rusche. *Fuik.* KIL.

Ruschkleed. *Omkleedsel van biezen.* Ibid.

Ruspelen. *Spuwen, rochelen.* Ibid.

Ruspen. 1) *Oprispen.* Ibid.

2) *Zwoegen, blazen van vermoeidheid.*

> Den goeden man verwonderde zeer
> Van sijn r u s p e n, van sijn draghen.
>
> HILDEG. Ged. bl. 48, vs. 63.

Russel. *Snuit* van een varken, een olifant, enz. KIL.

Russel, russelsmeer. *Reuzel.* Ibid.

Russchinge. *Geruisch*, *gedruisch.*

Eene r u s s c h i n g e hi vernam,
Alse of groot volc daer quam gaende.

MAERL. Sp. H. 4o. ed. I P. VII B. LXVIII, vs. 22.

Rust. 1) *Genoegen.*

After dien was die coninck
Wael te vreden deser dinck,
Ende dede der vrouwen grote r u s t e,
Ende lyet haer hebben wes haer luste.

Mloep, B. II, vs. 3189.

2) *Goede gelegenheid.*

Hi antworde met sinne:
»Ghi wet wel, lieve vriendinne,
Dat wi langhe hebben ghedragen
Minne; al onsen daghen
Wi en hadden nye soe vele r u s t e n
Dat wi ons eens ondercusten.

Beatrijs, vs. 123.

3) *Steun.* Wdb. op BREDERO.

Rustboom. *Staak*, *waartegen de wijnplant opklimt.* KIL.

Rustelick. Bijv.nw. en bijw. *Gerust*, *stil.* Ibid.

Haren dormter, si hu bekent,
Was vaste ende r u s t e l i c zeere.

Lev. van St. Amand. I, vs. 1063.

Rusten. *Toerusten.* KIL.

Rusten. *Eene rusting aandoen.* Wdb. op BREDERO.

Rusten. *Doen of laten rusten.* Ibid.

Die nacht is om dat ghescapen,
Dattie menschen sullen slapen
Ende r u s t e n lijf ende zinne.

Lsp. B. I, C. 16, vs. 17.

Een tafel staet in 't ooste, al mede uit louter steen
Gehouwen. In 't portael r u s t Godts profeet de leen.

VONDEL, door v. L. X, 26, vs. 156.

Rusten (Hem). 1) *Uitrusten*, *zijne rust nemen.*

Eens gheviel datsi h a e r r u s t e
Onder enen palmboom.

Lsp. B. II, C. 18, vs. 56.

Perchevale groetene weder,

Ende seide: »Here, beet neder
Ende r u s t ẏ u, wi moeten hier bliven.
Ferg. vs. 231.

2) *Zich uitrusten*, *zich wapenen*, *zich toerusten.*

Der Walewein, die hadde sijn swaert
Liever dan hi noit eer dede,
Hi r u s t e h e m ende volghede mede
Al scoenkine bi liever lade.
Walew. vs. 6328.

Ontruck my Godt, den wreeden klauwen
Van die my vyandtlijck benauwen,
Van 't volck dat smaeck in boosheyt vindt,
Van mannen bloedts en moordts-gesindt,
Van die (ach siet!) my staen na 'tleven,
En, vol geweldts, sich t'samen geven,
Ja, schoon van alle misdaedt vry,
Met ernst h a e r r u s t e n tegens my.
CAMPH. 1630, Ps. LIX, vs. 1.

Rusten. *Vertrouwen*, *berusten.* Wdb. op HOOFT.

Gheluckigh is die geen, die hier ghenoeghzaem leeft,
En r u s t in 't geen daer God hem toe gheroepen heeft.
VONDEL, door V. L. I, 595, vs. 16.

Rusten. *Gerust zijn.*

Daer op r u s t e n sy alte wael,
Ende elken donct, dat hi een grael
Van grote salde ghewonnen heeft,
So dat hi lieflic ende vrolic leeft.
Mloep, B. II, vs. 1203.

Rusten. *Sterven.* tJaer daer aen van 1436 r u s t e Vrou Jacob op het Huys te Teylinghen, na dat sy dese Landen 19 Jaren langh — — — beseten hadde. VELIUS, Chroniick van Hoorn, 1617, bl. 31.

Sijn vader was g e r u s t een ruyme tijt geleden.
CATS, door Dr. V. VL. I, 404, b.

Zie nog OUDAAN, Poëzy, III, 488.

Rusten. *Staken*, *opschorten*, *aflaten van.*

R u s t uw' treuren.
COORNH. Odyss. 1605, II, 19.

Rustier. *Landman*, *boer*, *akkerman*, enz. maar bij toepassing ook somtijds *ruw*, *lomp mensch.* Wilt ghi dat scaep hebben dattie r u s t i e r draghet? Twijspraeck der Creaturen, Dyal. 80. Dese vergaderde veel lichts

volcx van netteboeven, rustiers, truwanten ende andere beedelaers, enz. Van Brab. die exc. Chron. f°. CC. IV, c.

Rustierschap. *Lompheid.* Had ick dat niet ontfanghen willen, so soude men dan mijn rustierschap ende grovicheyt beteghen hebben. Gesta Roman. Cap. VIII.

Rustich, rustigh. 1) *Dapper, moedig.*

Is hy een rustich Haen, hy kray noch eens te deghen.
VONDEL, door V. L. I, 93, vs. 1348.

Dat se Atreus soonen doch bewaer:
Die voor onse haerdstede, en 't outaer
Soo rustigh waeghden lijf en goed.
Ibid. II, 403, vs. 613.

2) *Vast beraden.* Stracx quam de Heer van Vooren het huys opeysschen, het welck Gijsbreght hem rustigh afsloegh. Ibid. III, 338.

3) *Kloek, wakker, onbevreesd.*

Wie rustigh is die spreeck, en hou de wapens reê.
Ibid. bl. 365, vs. 471.

4) *Schoon, fraai, net.* Wdb. op BREDERO.

5) *Flink, ferm, knap.* Bijv.nw. en bijw. Ibid.

6) *Goedhartig, mild.* Ibid.

Rustigheit. 1) *Kloekheid, manhaftigheid.* Wdb. op HOOFT.

De vorst Eneas quam zoo braef oock aengetogen,
En zulck een rustigheit blonck dezen helt ten oogen
En aenschijn uit, enz.
VONDEL, door V. L. VIII, 367, vs. 212.

2) *Kalmte, bedaardheid, ingetogenheid.* Wdb. op HOOFT, bl. 484.

Rustichlijck. *Fraaitjes, netjes, op eene behendige wijze.* Wdb. op BREDERO.

Rustinghe. 1) *Uitrusting.* KIL.

2) *Wapenrusting, harnas.* Ibid.

Rustwaaghen. *Wagen, ter vervoering der krijgstoerustingen.* Wdb. op HOOFT.

Ruten. *Vleeschelijk naderen.*

Die vrouwe doe in die camere quam:
Sijns selfs wijf die bleef daer buten.
Al bider hant dat hise nam;
Die doere ghinc hi vaste sluten.
Daer ghingen si onder hem beide ruten.
Dr. VERWIJS, X Boerden, bl. 2, vs. 45.

Ruten. In het algemeen *geluid maken*, hetzij zacht of hard. Van

